

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Cette œuvre est hébergée sur « *Notes du mont Royal* » dans le cadre d'un exposé gratuit sur la littérature.

SOURCE DES IMAGES
Google Livres

460925

ODYSSÉE D'HOMÈRE

TEXTE GREC

A LA MÊME LIBRAIRIE :

Homère : *Iliade* (1'). Texte grec revu sur les éditions de Wolf et de Heyne, avec un choix de notes, par M. Quicherat. 1 fort vol. in-12, cartonné, 3 fr.

Edition autorisée par le Conseil de l'instruction publique.

Le même ouvrage, divisé en six parties, contenant chacune quatre chants. Chaque partie, cartonnée, 65 c.

— ***Odyssée* (1').** Texte grec, nouvelle édition classique, publiée avec des notes en français par M. Sommer, 1 fort volume in-12, cartonné, 3 fr.

Le même ouvrage, divisé en six parties, contenant chacune quatre chants. Chaque partie cartonnée, 75 c.

Homère expliqué d'après une méthode nouvelle par deux traductions françaises, l'une littérale et *juxtalinéaire*, l'autre correcte, avec le texte grec et des notes; format in-12 :

Iliade (1'), par M. C. Leprévost. 6 vol. 20 fr. » »

Chants I, II, III, IV. 1 vol. 3 fr. 50 c.

Chants V, VI, VII, VIII. 1 vol. 3 fr. 50 c.

Chants IX, X, XI, XII. 1 vol. 3 fr. 50 c.

Chants XIII, XIV, XV, XVI. 1 vol. 3 fr. 50 c.

Chants XVII, XVIII, XIX, XX. 1 vol. 3 fr. 50 c.

Chants XXI, XXII, XXIII, XXIV. 1 vol. 3 fr. 50 c.

Chaque chant séparément. 1 fr. » »

Odyssée (1'), par M. Sommer. 6 vol. 24 fr. » »

Chants I, II, III, IV. 1 vol. 4 fr. » »

Chants V, VI, VII, VIII. 1 vol. 4 fr. » »

Chants IX, X, XI, XII. 1 vol. 4 fr. » »

Chants XIII, XIV, XV, XVI. 1 vol. 4 fr. » »

Chants XVII, XVIII, XIX, XX. 1 vol. 4 fr. » »

Chants XXI, XXII, XXIII, XXIV. 1 vol. 4 fr. » »

Homère : *Œuvres complètes*, traduction nouvelle, avec une introduction et des notes, par M. P. Giguet. 1 vol. in-18 jésus, broché. 3 fr. 50 c.

— ***Odyssée* (1')**, traduite en français, par M. Sommer, avec le texte en regard et des notes, 2 vol in-12, brochés. 4 fr. 50 c.

460925

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ

ODYSSÉE D'HOMÈRE

TEXTE GREC

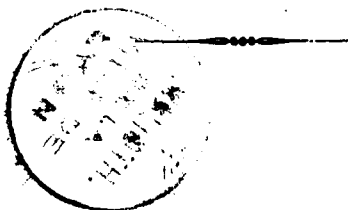
NOUVELLE ÉDITION

PUBLIÉE AVEC DES ARGUMENTS ET DES NOTES EN FRANÇAIS

PAR

E. SOMMER

agrégé des classes supérieures, docteur ès lettres

PARIS

LIBRAIRIE DE L. HACHETTE ET CIE

BOULEVARD SAINT-GERMAIN, N° 77

1867

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU PREMIER CHANT DE L'ODYSSÉE.

Invocation à la muse (1-10). Calypso retient Ulysse dans son île; tous les dieux, à l'exception de Neptune, ont pitié du héros (11-20). Assemblée des dieux, en l'absence de Neptune. Jupiter rappelle les crimes d'Égisthe et la punition qui les a suivis. Minerve réclame pour Ulysse, retenu contre son désir dans l'île de Calypso, la protection du maître des dieux. Jupiter répond que Neptune seul, irrité que le roi d'Ithaque ait ravi la lumière à son fils Polyphème, s'oppose au retour d'Ulysse dans sa patrie; mais les dieux vont délibérer sur les moyens d'assurer ce retour; Neptune, seul contre tous, sera forcé de s'apaiser (21-80). Minerve propose d'envoyer Mercure porter à Calypso les ordres des dieux; elle-même se rendra à Ithaque, verra Télémaque, l'encouragera et l'enverra à la recherche de son père (81-95). Minerve arrive dans le palais d'Ulysse sous la forme de Mentes, roi des Taphiens, ancien hôte d'Ulysse. Les prétendants se livrent au jeu; Télémaque reçoit la déesse (96-143). Les prétendants viennent prendre place à un festin; Télémaque se plaint à son hôte du malheur et de la disparition de son père (144-177). Minerve l'assure qu'Ulysse vit encore, qu'il sera bientôt de retour. Télémaque souhaite qu'il revienne châtier l'insolence des prétendants (178-251). Minerve conseille à Télémaque de convoquer dès le lendemain une assemblée, de chasser les prétendants de son palais, et d'aller à Pylos et à Sparte demander à Nestor et à Ménélas des nouvelles d'Ulysse. Elle lui dit ce qu'il doit faire s'il apprend qu'Ulysse n'est plus ou bien qu'il vit encore (252-305). Télémaque remercie Mentes; la déesse remonte au ciel, et Télémaque retourne auprès des prétendants (306-324). Phémios chante au milieu d'eux les malheurs du retour des héros Grecs; Pénélope vient le prier de cesser un chant qui redouble ses douleurs; Télémaque, par un langage ferme, fait retirer

sa mère (325-367). Il annonce aux prétendants qu'il tiendra le lendemain une assemblée et qu'il les congédiera; paroles ironiques d'Antinoos; réponse de Télémaque (368-398). Eurymaque l'interroge sur l'hôte qu'il a reçu, sur les nouvelles que cet hôte lui a apportées; le fils d'Ulysse dissimule, bien qu'il ait reconnu un dieu dans l'étranger, et répond qu'il n'espère plus revoir son père (399-420). Les chants et les danses se prolongent jusqu'au soir : la nuit venue, les prétendants se retirent; Télémaque rentre dans son appartement (421-444).

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Α.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον¹, ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε·
πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον² ἔγνω·
πολλὰ δ' ὃγ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν,
ἀρνύμενος³ ἦν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἐταίρων.

5

Ἄλλ' οὐδ' ὧς ἐτάρους ἐρρύσατο⁴, ἱέμενός περ⁵·
αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν⁶ ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο,
νήπιοι, οἳ κατὰ βοῦς Ὑπερίονος Ἥελιοιο
ἦσθιον⁷· αὐτὰρ δ' οἱ τοῖσιν ἀφείλετο νόστιμον ἦμαρ,
τῶν ἀμόθεν γε, θεά, θύγατερ Διός, εἰπέ καὶ ἡμῖν⁸.

10

Ἐνθ' ἄλλοι μὲν πάντες¹⁰, ὅσοι φύγον αἰπὺν ὄλεθρον,
οἴκοι ἔσαν, πόλεμόν τε πεφευγότες ἤδ' ἐθάλασσαν·
τὸν δ' οἶον, νόστου κεχρημένον ἤδ' ἐγυναικός,

1. Πολύτροπον, qui sait bien se retourner, rusé, habile.

2. Νόον, le caractère, les usages, les mœurs.

3. Ἀρνύμενος, cherchant à remporter, à obtenir, luttant pour.

4. Οὐδ' ὧς ἐτάρους ἐρρύσατο, pas même ainsi il ne sauva ses compagnons, c.-à-d. malgré ses peines, il ne put sauver ses compagnons.

5. Ἰέμενός (θύσασθαι αὐτούς).

6. Σφετέρῃσιν αὐτῶν équivalant à σφῶν αὐτῶν.

7. Κατὰ... ἦσθιον, κατήσθιον. — Le Soleil, fils d'Hypérion, est lui-même appelé quelquefois Hypérion par les poètes.

8. Ὁ (ἥλιος).

9. Τῶν, génitif partitif : Dis-nous une partie de ces aventures.

10. Ἄλλοι πάντες, les Grecs qui avaient été au siège de Troie.

Νύμφη, πότνι' ἔρυκε Καλυψώ¹, δῖα θεάων²,
 ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι, λιλαιομένη πόσιν εἶναι³. 15
 Ἄλλ' ὅτε δὴ ἔτος ἦλθε, περιπλομένων ἐνιαυτῶν⁴,
 τῷ οἱ ἐπεκλώσαντο θεοὶ οἴκόνδε νέεσθαι
 τίς Ἰθάκην, οὐδ' ἐνθα⁵ πεφυγμένος ἦεν ἀέθλων,
 καὶ μετὰ οἷσι φίλοισι⁶. Θεοὶ δ' ἐλέαιρον ἅπαντες,
 νόσφι Ποσειδάωνος· ὃ δ' ἀσπερχές μενέαινε 20
 ἀντιθέω Ὀδυσῆϊ, πάρος ἦν γαῖαν ἰκέσθαι⁷.
 Ἄλλ' ὃ⁸ μὲν Αἰθίοπας μετεκίαθε τηλόθ' ἐόντας,
 Αἰθίοπας, τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν⁹,
 οἱ μὲν δυσσομένου Ὑπερίονος¹⁰, οἱ δ' ἀνιόντος,
 ἀντιῶν ταύρων τε καὶ ἀρνεῖων ἐκατόμβης. 25
 Ἔνθ' ὄγε τέρπετο δαιτὶ παρήμενος· οἱ δὲ δὴ ἄλλοι¹¹
 Ζηνὸς ἐνὶ μεγάροισιν Ὀλυμπίου ἁθροοὶ ἦσαν.
 Τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε·
 μνήσατο γὰρ κατὰ θυμὸν ἀμύμονος¹² Αἰγίσθοιο,
 τὸν ῥ' Ἀγαμεμνονίδης τηλεκλυτὸς ἔκταν' Ὀρέστης. 30
 Τοῦ δ' ἔπειτα ἐπιμνησθεὶς ἔπε' ἀθανάτοισι μετηνύδα·
 « ὦ πόποι, οἷον δὴ νῦ θεοὺς βροτοὶ αἰτιῶνται!
 Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ¹³
 σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπέρμωρον¹⁴ ἄλγε' ἔχουσιν.

1. Calypso, fille d'Atlas, selon Homère, et, selon Hésiode, de l'Océan et de Téthys.

2. Δῖα θεάων, Calypso, divine entre les déesses.

3. Λιλαιομένη (αὐτὸν) πόσιν εἶναι.

4. Ἔτος, le temps, l'époque; ἐν-αυτοί, les années.

5. Ἐνθα est ici adverbe de temps, alors, à ce moment même.

6. Μετὰ οἷσι φίλοισι, chez ses amis, dans sa patrie.

7. Πάρος (αὐτόν, Ὀδυσῆα) ἰκέσθαι ἦν γαῖαν.

8. Ὁ, Neptune.

9. Ἐσχατοι ἀνδρῶν, les derniers

des hommes, c.-à-d. habitant au bout du monde.

10. Δυσσομένου Ὑπερίονος, sous-entendu πρὸς, du côté du soleil couchant. Voyez la note 7 de la page 3.

11. Οἱ ἄλλοι (θεοί).

12. Ἀμύμων, irréprochable, s'applique ici aux avantages matériels, à la naissance, à la beauté, etc., et non aux qualités morales.

13. Καὶ αὐτοὶ d'eux-mêmes, par eux-mêmes, sans que les dieux y soient pour rien.

14. Ὑπέρμωρον, adv. au delà du sort, c.-à-d. plus que le destin ne l'a décidé.

Ως καὶ νῦν Λίγισθος ἐπέρμορον Ἀτρείδαο
 γῆμ' ἄλοχον μνηστήν, τὸν δ' ἔκτανε νοστήσαντα,
 εἰδὼς αἰπὺν ὀλεθρον, ἐπεὶ πρὸ οἱ εἶπομεν ἡμεῖς¹,
 Ἑρμείαν πέμψαντες, εὐσκόπον Ἀργειφόντην,
 μήτ' αὐτὸν κτείνειν, μήτε μνάσθαι ἄκοιτιν².
 ἐκ γὰρ Ὀρέσταιο τίσις ἔσσεται³ Ἀτρείδαο,
 ἢ πότε' ἂν ἡβήσῃ τε, καὶ ἥς ἱμείρεται αἴης⁴.
Ως ἔφαθ' Ἑρμείας· ἄλλ' οὐ φρένας Αἰγίσθοιο
 πεῖθ', ἀγαθὰ φρονέων· νῦν δ' ἄθρόα πάντ' ἀπέτισεν . »
 Τὸν δ' ἡμεῖβετ' ἔπειτα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
 « **Ω** πάτερ ἡμέτερε, Κρονίδη, ὕπατε κρειόντων,
 καὶ λίην κείνός γε ἰοικότι κεῖται ὀλέθρῳ.
Ως ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος, ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι.
 Ἀλλὰ μοι ἄμφ' Ὀδυσῆϊ δαΐφροني δαίεται ἥτορ,
 δυσμόρῳ, ὃς δὴ δηθὰ φίλων ἄπο πῆματα πάσχει
 νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ⁵, ὅθι τ' ὀμφαλὸς ἐστὶ θαλάσσης⁶.
 νῆσος δεινὴ δέσσασα, θεὰ δ' ἐν⁷ δώματα ναίει,
 Ἀτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅς τε θαλάσσης
 πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει⁸ δέ τε κίονας αὐτὸς
 μακράς, αἱ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν⁹.
 Τοῦ θυγάτηρ δύστηνον ὕδρὸρ ὀρέμενον κατερύκει,
 αἰεὶ δ' ἐν¹¹ μαλακοῖσι καὶ αἰμυλίοισι λόγοισι
 θέλγει, ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς,

1. Πρὸ... εἶπομεν, προείπομεν, régit les deux infinitifs κτείνειν et μνάσθαι.

2. Ἄκοιτιν (αὐτοῦ, Ἀγαμέμνονος).

3. Ἔσσεται, changement de construction, équivalent à: (Προείπομεν) γὰρ τίσιν ἔσεσθαι ἐξ Ὀρέσταιο. Nous lui avions dit qu'Oreste le punirait.

4. Ἡς ἱμείρεται αἴης, quand il désirera sa terre, c.-à-d. quand il voudra rentrer dans sa patrie. ἱμείρεται, pour le subjonctif ἱμείρηται.

5. Ἀθρόα πάντ' ἀπέτισεν, familièrement, il a payé tout *en bloc*.

6. Νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ, l'île d'Ogygie.

7. Ὀμφαλὸς θαλάσσης, le nombril, c.-à-d. le centre de la mer.

8. Ἐν, employé absolument, dans cette île.

9. Ἐχει, a, soutient, porte.

10. Ἀμφὶς ἔχειν, tenir séparément, séparer.

11. Ἐν, par, au moyen de, emploi assez fréquent dans Homère.

ἴμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι
 ἥς γαίης, θανέειν ἱμείρεται¹. Οὐδέ νυ σοί περ
 ἐντρέπεται φίλον ἦτορ, Ὀλύμπιε, σῦνεκ' Ὀδυσσεὺς 60
 Ἀργείων παρὰ νηυσὶ χαρίζετο ἱερὰ ῥέζων
 Τροίῃ ἐν εὐρείῃ; Τί νύ οἱ τόσον ὠδύσσαο, Ζεῦ; »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεὺς·
 « Τέκνον ἐμόν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων²!
 Πῶς ἂν ἔπειτ' ³ Ὀδυσῆος ἐγὼ θεῖαια λαθθαίμην,
 65 δς περὶ μὲν νόον ἐστὶ βροτῶν⁴, πέρι δ' ἱρὰ θεοῖσιν
 ἀθανάτοισιν ἔδωκε, τοι οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν;
 Ἀλλὰ Ποσειδάων γαίησχος ἀσκελὲς αἰεὶ
 Κύκλωπος κεχόλωται⁵, ὃν ὀφθαλμοῦ ἀλάωσεν,
 ἀντίθεον Πολύφημον, δοῦ κράτος ἐστὶ μέγιστον 70
 πᾶσιν Κυκλώπεσσι⁶. Θάωσα δέ μιν τέχε Νύμφη,
 Φόρκυνος⁷ θυγάτηρ, ἄλως ἀτρυγέτοιο μέδαντος,
 ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι Ποσειδάωνι μιγεῖσα.
 Ἐκ τοῦ⁸ δὴ Ὀδυσῆα Ποσειδάων ἐνοσίχθων
 οὔτι κατακτείνει, πλάζει δ' ἀπὸ πατρίδος αἴης. 75
 Ἀλλ' ἄγεθ', ἡμεῖς οἶδε⁹ περιφραζώμεθα πάντες
 νόστον, ὅπως ἔλθῃσι¹⁰. Ποσειδάων δὲ μεθήσει
 δν χόλον· οὐ μὲν γάρ τι δυνήσεται ἀντία, πάντων
 ἀθανάτων ἀέκχῃ θεῶν, ἐριδαινέμεν οἶος. »

Τὸν δ' ἡμεῖβετ' ἔπειτα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη· 80

1. Θανέειν ἱμείρεται, désire mourir, c.-à-d. veut rester mortel, refuse l'immortalité que lui offre Calypso.

2. Ποῖον... ὀδόντων! Quelle parole a échappé à la barrière de tes dents, c.-à-d. est sortie de ta bouche!

3. Ἐπειτα, d'après ce que tu viens de dire de sa pitié.

4. Ὃς ἐστὶ νόον περὶ βροτῶν, qui est pour l'intelligence au-dessus des mortels. — Le second πέρι équivalent à περισσῶς.

5. Κύκλωπος (Ἰννακα) κεχόλωται.

6. Πᾶσιν Κυκλώπεσσι, sous-entendu ἐν, parmi tous les Cyclopes.

7. Phorcyn, dieu marin, fils de Pontos et de la Terre.

8. Ἐκ τοῦ, par suite de cela, pour cette cause.

9. Ἡμεῖς οἶδε, nous ceux-ci, nous qui sommes ici.

10. Περιφραζώμεθα ὅπως ἔλθῃσι, méditons, consultons-nous, délibérons, afin qu'Ulysée rentre dans sa patrie.

« ὦ πάτερ ἡμέτερε, Κρονίδη, ὑπάτε κρείόντων,
 εἰ μὲν δὴ νῦν τοῦτο φίλον¹ μακάρεσσι θεοῖσι,
 νοστήσαι Ὀδυσῆα δαΐφρονα δνδε δόμονδε,
 Ἑρμείαν μὲν ἔπειτα, διάκτορον Ἀργειφόντην,
 νῆσον ἐς Ὠγυγίην δτρύνωμεν², ὅφρα τάχιστα 25
 Νύμφη εὐπλοκάμῳ εἶπη νημερτέα βουλήν,
 νόστον Ὀδυσσεύς³ ταλασίφρονος, ὥς κε νέηται.
 Αὐτὰρ ἐγὼν Ἰθάκην ἐξελεύσομαι, ὅφρα οἱ υἷδν
 μᾶλλον ἐποτρύνω, καὶ οἱ μένος ἐν φρεσὶ θεῖω,
 εἰς ἀγορὴν καλέσαντα κερηκομόωντας Ἀχαιοὺς 30
 πᾶσι μνηστήρεσσιν ἀπειπάμεν⁴, ὅτε οἱ αἰεὶ
 μῆλ' ἀδινὰ σφάζουσι καὶ εἰλίποδας ἔλικας βοῦς.
 Πέμψω δὲ Σπάρτην τε καὶ ἐς Πύλον ἡμαθόεντα,
 νόστον πευσόμενον πατρὸς φίλου, ἣν που ἀκούσῃ,
 ἥδ' ἴνα μιν⁵ κλέος ἐσθλὸν ἐν ἀνθρώποισιν ἔχῃσιν. » 35
 Ὡς εἶποῖς ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
 ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον ἡμὲν ἐφ' ὑγρῇν,
 ἥδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν, ἅμα πνοιῆς ἀνέμοιο.
 Εἶλετο δ' ἄλκιμον ἔγχος, ἀκαχμένον ὀξείῃ χαλκῷ,
 βριθύ, μέγα, στιβαρόν, τῷ δάμνησι στίχας ἀνδρῶν 100
 ἡρώων, τοῖσιν τε κατέσσεται ὄβριμοπάτρη.
 Βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρήνων αἵξασα·
 στῇ δ' Ἰθάκης ἐνὶ δῆμῳ, ἐπὶ προθύροις Ὀδυσσεύς,
 οὐδοῦ ἐπ' αὐλείου· παλάμη δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος,
 εἰδομένη ξείνῳ, Ταφίων⁶ ἡγήτορι, Μέντῃ. 105

1. Εἰ τοῦτο φίλον, si cela est cher, si cela plaît.

2. Ὀτρύνωμεν, pour le subjonctif δτρύνωμεν, enjoignons.

3. Νόστον Ὀδυσσεύς, cette décision des dieux qui est le retour d'Ulysse; c'est la construction que les grammairiens nomment *apposition*. Ὡς κε νέηται fait double emploi avec νόστον, son retour pour qu'il a son retour.

4. Ἀπειπάμεν, dire adieu, donner congé, renvoyer.

5. Μιν, Télémaque. Κλέος ἐσθλόν ἔχῃσιν μιν, équivalent à αὐτὸς ἔχε κλέος ἐσθλόν, qu'il ait, qu'il obtienne une noble renommée parmi les hommes.

6. Les Taphiens habitaient les petites îles entre l'Acarmanie et la Loucadia; la plus grande de ces îles était Taphos.

Ἔδρε δ' ἄρα μνηστῆρας ἀγήνορας· οἱ μὲν ἔπειτα
 πεσσοῖσι¹ προπάροιθε θυράων θυμὸν ἔτερπον,
 ἥμενοι ἐν ῥινοῖσι βοῶν, οὓς ἔκτανον αὐτοί.
 Κήρυκες δ' αὐτοῖσι καὶ ὀτρηροὶ θεράποντες
 οἱ μὲν ἄρ' οἶνον ἔμισγον² ἐνὶ κρητῆρσι καὶ ὕδωρ, 110
 οἱ δ' αὖτε σπόγγοισι πολυτρήτοισι τραπέζας³
 νίζον, καὶ προτίθεντο⁴, ἰδὲ κρέα πολλὰ δατεῦντο.

Τὴν δὲ πολὺ πρῶτος ἶδε Τηλέμαχος θεοειδής·
 ἦστο γὰρ ἐν μνηστῆρσι, φίλον τετιημένος ἦτορ,
 ὁσόμενος⁵ πατέρ' ἐσθλὸν ἐνὶ φρεσίν, εἵποθεν ἑλθὼν 115
 μνηστήρων τῶν μὲν σκέδασιν κατὰ δώματα θείη⁶,
 τιμὴν⁷ δ' αὐτὸς ἔχοι, καὶ κτήμασιν οἷσιν ἀνάσσοι.
 Τὰ φρονέων, μνηστῆρσι μεθήμενος, εἰς ἰδ' Ἀθήνην.
 Βῆ δ' ἰθὺς προθύροιο, νεμεσσήθη δ' ἐνὶ θυμῷ,
 ξεῖνον δηθὰ θύρῃσιν ἐφεστάμεν· ἐγγύθι δὲ στάς 120
 χεῖρ' ἔλε δεξιτερήν, καὶ ἐδέξατο χάλκεον ἔγχος,
 καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Χαῖρε, ξεῖνε, παρ' ἅμμι φιλήσεται⁸· αὐτὰρ ἔπειτα
 δεῖπνου πασσάμενος μυθήσεται ὅττις σε χρή. »

ὦς εἰπὼν ἤγειθ', ἥ δ' ἔσπετο Παλλὰς Ἀθήνη. 125
 Οἱ⁹ δ' ὅτε δὴ ῥ' ἐντοσθεν ἔσαν δόμου ὑψηλοῖο,
 ἔγχος μὲν ῥ' ἔστησε¹⁰ φέρων πρὸς χίονα μακρὴν,
 δουροδόκης¹¹ ἐντοσθεν ἐϋζόου, ἐνθα περ ἄλλα
 ἔγχε' Ὀδυσσεύς ταλασίφρονος ἵστατο πολλά·

1. Πεςσοῖσι, des jetons, et non pas des dés.

2. Οἶνον μίτγειν. On mélangeait d'abord le vin et l'eau dans de grands vases où on puisait pour remplir les coupes.

3. Τραπέζας. Chaque convive avait sa table.

4. Προτίθεντο, ils plaçaient les tables devant les convives.

5. Ὅσόμενος ἐνὶ φρεσίν, voyant dans son esprit, se représentant.

6. Σκέδασιν θείη, établissait, faisait une dispersion, c.-à-d. dispersait (les prétendants).

7. Τιμήν, l'honneur qui est attaché au rang suprême.

8. Φιλήσεται, la forme du moyen au lieu de celle du passif : tu seras reçu en ami.

9. Οἱ, Télémaque et Minerve.

10. Ἔστησε (Τηλέμαχος).

11. Δουροδόκη, sorte d'armoire où l'on serrait les lances.

αὐτὴν δ' ἐς θρόνον εἶσεν ἄγων, ὑπὸ λῖτα πετάσσας, 130
καλόν, δαιδάλεον¹. ὑπὸ δὲ θρῆνυς ποσὶν ἦεν.
Πὰρ δ' αὐτὸς κλισμὸν θέτο² ποικίλον, ἔκτοθεν ἄλλων
μνηστήρων³, μὴ ξεῖνος ἀνιθεὶς δρυμαγδῶ⁴,
δείπνῳ ἀδήσειεν, ὑπερφιάλοισι μετελθών,
ἦ δ' ἵνα μιν περὶ πατρὸς ἀποιχομένοιο ἔροιτο. 135
Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα,
καλῇ, χρυσεῖῃ, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος,
νίψασθαι· παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάνυσσε⁵ τράπεζαν.
Σῖτον δ' αἰδοίῃ ταμίῃ παρέθηκε φέρουσα,
εἶδατα πολλ' ἐπιθεῖσα, χαριζομένη παρεόντων⁶. 140
δαιτρὸς δὲ κρειῶν πίνακας παρέθηκεν αἰείρας⁷
παντοίων, παρὰ δὲ σφι τίθει χρύσεια κύπελλα·
κῆρυξ δ' αὐτοῖσιν θάμ' ἐπώχετο οἶνοχοεύων.
Ἔς δ' ἦλθον μνηστῆρες ἀγήνορες· οἳ μὲν ἔπειτα
ἐξεῖς ἔζοντο κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε⁸. 145
Τοῖσι δὲ κήρυκες μὲν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν,
σίτον δὲ δμῳαὶ παρενήνεον ἐν κανέοισι,
κουῖροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο⁹.
Οἳ δ' ἐπ' ὄνειαθ' ἐτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἱάλλον.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο¹⁰ 150
μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρεσὶν ἄλλα μεμῆλει,

1. Καλόν, δαιδάλεον, se rapportent à λῖτα.

2. Θέτο, il plaça pour lui-même.

3. Ἐκτοθεν ἄλλων μνηστήρων, loin des autres prétendants, c.-à-d. simplement loin des prétendants; ἄλλων fait pléonasme.

4. Ἀνιθεὶς δρυμαγδῶ, affligé, offensé du bruit que faisaient les prétendants autour de leurs tables.

5. Ἐτάνυσσε, elle étendit, c.-à-d. simplement, elle plaça, dressa une table.

6. Χαριζομένη παρεόντων, grati-

fiant l'étranger de ce qui se trouvait là, lui offrant de tous les mets.

7. Ἀείρας, ayant enlevé, c.-à-d. apportant dans ses mains.

8. Κλισμός, siège sur lequel on pouvait s'appuyer, sorte de fauteuil, moins élevé que le siège qu'on appelait θρόνος.

9. Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο, ils couronnèrent des cratères de boisson, c.-à-d. les remplirent de vin jusqu'aux bords.

10. Ἐξ... ἔντο, ἐξέντο, eurent chassé, banni.

μολπή τ' ὄρχηστύς τε· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός¹.

Κῆρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέα θῆκε

Φημίω², ὃς ῥ' ἔειδε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκη.

Ἦτοι δ' φορμίζων ἀνεβάλλετο καλὸν αἰδεῖν³.

155

Αὐτὰρ Τηλέμαχος προσέφη γλαυκῶπις Ἀθήνην,

ἄγχι σχῶν κεφαλὴν⁴, ἵνα μὴ πευθοῖαθ' οἱ ἄλλοι·

« Ἐεῖνε φίλ', ἧ καὶ μοι νημεσήσεται ὅττι κεν εἴπω;

Τούτοισιν⁵ μὲν ταῦτα μέλει, κίθαρις καὶ αἰοιδή,

ρεῖ', ἐπεὶ ἀλλότριον βίοντον νήποινον ἔδουσιν

160

ἀνέρος⁶, οὗ δὴ παυ λεύκ' ὁστέα πύθεται ὀμβρῶ,

κεῖμεν' ἐπ' ἡπείρου, ἧ εἰν ἄλλ' κῦμα κυλίνδει⁷.

Εἰ κεῖνόν γ' Ἰθάκηνδε ἰδοῖατο νοστήσαντα,

πάντες κ' ἀρησαΐατ' ἐλαφρότεροι πόδας εἶναι

ἢ ἀφνειότεροι⁸ χρυσοῖό τε ἐσθῆτός τε⁹.

165

Νῦν δ' ὁ μὲν ὧς ἀπόλωλε κακὸν μόρον¹⁰, οὐδέ τις ἡμῖν

θαλπωρή, εἴπερ τις ἐπιχθονίων ἀνθρώπων

φησὶν ἐλεύσεσθαι¹¹. τοῦ δ' ὦλετο νόστιμον ἦμαρ.

Ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπέ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον·

Τίς πόθεν εἷς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις ἦδ' ἐτοκῆς;

170

δοπποῖς δ' ἐπὶ νηὸς ἀφίκεο; πῶς δέ σε ναῦται

ἦγαγον εἰς Ἰθάκην; τίνες ἔμμεναι εὐχετόωνται;

1. Τὰ γὰρ (μολπή τε ὄρχηστύς τε) ἀναθήματα δαιτός (ἐστί), le chant et la danse sont les ornements d'un festin.

2. Phémios, fils de Terpis.

3. Καλὸν αἰδεῖν ἐκκινᾷ καλὴν αἰοιδήν.

4. Ἀγχι σχῶν κεφαλὴν, ayant sa tête auprès, approchant sa tête de celle de Minerve.

5. Τούτοισιν, les prétendants.

6. Ἀλλότριον βίοντον ἀνέρος, un héritage d'autrui, l'héritage d'un homme dont les ossements blanchissent. — Νήποινον, adn., imparfaitement.

7. Κυλίνδει (αὐτά, τὰ ὁστέα).

8. Ἐλαφρότεροι.... ἀφνειότεροι. Le comparatif, en grec, au lieu du positif que nous emploierions en français. Nous dirions : Ils aimeraient mieux être rapides à la course que vêtus de riches habits.

9. Χρυσοῖό τε ἐσθῆτός τε, de l'or et des habits, c.-à-d. des habits ornés d'or; Virgile, *patera et aurum*, pour *patera aurea*.

10. Κακὸν μόρον ἐκκινᾷ au datif de manière, κακῷ μόρῳ.

11. Εἴπερ τίς φησιν (αὐτὸν) ἐλεύσεσθαι, quand même quelqu'un nous dirait qu'il reviendra.

οὐ μὲν γάρ τί σε πεζὸν δίομαι ἐλθὰδ' ἰκέσθαι¹.

Καί μοι ταῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὅφρ' αὖ εἰδῶ.

ἦε νέον² μεθέπεις, ἣ καὶ πατρῷός ἐσσι

175

ξεῖνος; ἐπεὶ πολλοὶ ἴσαν ἀνέρες ἡμέτερον δῶ

ἄλλαι, ἐπεὶ καὶ καῖνος³ ἐπίστροφος ἦν ἀνθρώπων⁴.

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

«Τοιγὰρ ἐγὼ τοι ταῦτα⁵ μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω.

Μέντης Ἀγχιάλοιο δαΐφρονος εὐχομαι εἶναι

180

υἱός, ἀτὰρ Ταφίοισι φιληρέτμοισιν ἀνάσσω.

Νῦν δ' ὧδε ξὺν νηϊ κατήλυθον ἡδ' ἐτάροισι,

πλείων οἶνοπα πόντον ἐπ' ἄλλοθρόους⁶ ἀνθρώπους,

ἐξ Τεμέσσην μετὰ χαλκόν⁷, ἄγω δ' αἶθωνα σίδηρον.

Νηὺς δέ μοι ἦδ' ἔστηκεν⁸ ἐπ' ἀγροῦ νόσφι πόλης⁹,

185

ἐν λιμένι Ρεῖθρῳ, ὑπὸ Νηϊῷ ὑλήεντι.

Ξεῖνοι δ' ἀλλήλων πατρῷοι εὐχόμεθ' εἶναι¹⁰

ἐξ ἀρχῆς, εἶπερ¹¹ τε γέροντ' εἰρήαι ἐπελθὼν

Λαέρτην ἥρωα, τὸν οὐκέτι φασὶ πόλινδε

ἔρχεσθ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἐπ' ἀγροῦ πῆματα πάσχειν

190

γρηῖτὸν σὺν ἀμφιπόλῳ, ἣ οἱ βρῶσιν τε πόσιν τε

παρτιθεῖ, εὖτ' ἂν μιν κάματος κατὰ γυῖα λάβῃσιν¹²,

ἐρπύζοντ' ἀνὰ γουνὸν ἄλωῃς¹³ οἰνοπέδοιο.

1. Οὐ μὲν γὰρ.... ἰκέσθαι, car je ne pense pas que tu sois venu à pied. Ces mots sont simplement une plaisanterie de Télémaque. Ithaque étant une île, il est bien évident que l'on ne pouvait pas y venir sans s'embarquer.

2. Νέον, comme νεωστί, récemment, pour la première fois.

3. Κεῖνος, celui-là, c.-à-d. Ulysse.

4. Ἐπίστροφος ἀνθρώπων, visiteur d'hommes, voyageur.

5. Ταῦτα, ce que tu me demandes.

6. Ἄλλοθρόους, qui rendent un autre son, c.-à-d. qui parlent une autre langue, étrangers.

7. Τέμésé, ville de Cypre ou de la Basse-Italie, célèbre par ses mines de cuivre. Μετὰ χαλκόν, pour chercher du cuivre.

8. Ἦδ' ἔστηκεν, équivalent à ὡς ἐστ. est arrêté, est à l'ancre là.

9. Πόλις, la ville d'Ithaque, située à l'est de l'île, au pied du Néion.

10. Εὐχόμεθ' εἶναι, nous nous vantons, nous pouvons nous vanter d'être, nous sommes.

11. Εἶπερ... (Et tu le saurais) si...

12. Κατὰ γυῖα λάβῃσιν, καταλάβῃσι μιν γυῖα.

13. Γουνός, toute terre fertile; ἄλωῃ, plant d'arbres ou de vignes.

Νῦν δ' ἤλθον· δὴ γάρ μιν ἔφαντ' ἐπιδήμιον εἶναι,
 σὸν πατέρ' ¹. ἀλλὰ νυ τόνγε θεοὶ βλάπτουσι κελεύθου ². 195
 Οὐ γάρ πω τέθνηκεν ἐπὶ χθονὶ δῖος Ὀδυσσεύς,
 ἀλλ' ἔτι που ζωὸς κατερύκεται εὐρέϊ πόντῳ,
 νήσω ἐν ἀμφιρύτῃ· χαλεποὶ δέ μιν ἄνδρες ἔχουσιν,
 ἄγριοι, οἳ που κεῖνον ἐρυκανόωσ' ἀέκοντα.
 Αὐτὰρ νῦν τοι ἐγὼ μαντεύσομαι, ὥς ἐνὶ θυμῷ 200
 ἀθάνατοι βάλλουσι, καὶ ὥς τελέεσθαι ὅτῳ,
 οὔτε τι μάντις ἑὸν, οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδώς·
 οὔτοι ἔτι δηρὸν γε φίλης ἀπὸ πατρίδος αἵης
 ἔσσεται, οὐδ' εἴπερ τε σιδήρεα δέσματ' ἔχῃσι·
 φράσσεται ὥς κε νέηται ³, ἐπεὶ πολυμήχανός ἐστιν. 205
 Ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,
 εἰ δὴ ἐξ αὐτοῦ τόσος ⁴ παῖς εἷς Ὀδυσῆος.
 Αἰνῶς γὰρ κεφαλὴν τε καὶ ὄμματα καλὰ ἔοικας
 κείνῳ, ἐπεὶ θαμὰ τοῖον ἐμισγόμεθ' ἀλλήλοισι ⁵,
 πρὶν γε τὸν ἐς Τροίην ἀναβήμεναι, ἔνθα περ ἄλλοι 210
 Ἀργείων οἱ ἄριστοι ἔβαν κοίλης ἐπὶ νηυσίν·
 ἐκ ταῦδ' οὔτ' Ὀδυσῆα ἐγὼν ἴδον, οὔτ' ἐμὲ κείνος ⁶. »
 Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα·
 « Τοιγὰρ ἐγὼ τοι, ξεῖνε, μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω.
 Μήτηρ μὲν τ' ἐμέ φησι τοῦ ἔμμεναι ⁷, αὐτὰρ ἔγωγε 215
 οὐκ οἶδ'· οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον ⁸ αὐτὸς ἀνέγνω.
 Ὡς δὴ ἔγωγ' ὄφελον μάκαρός νύ τευ ἔμμεναι ⁹ υἱὸς

1. Σὸν πατέρ', apposition qui explique μιν.

2. Κελεύθου, pour ce qui concerne son voyage, son retour.

3. Φράσσεται ὥς κε νέηται, il déli-
 bérera comment il pourra revenir,
 il imaginera un moyen d'assurer
 son retour.

4. Τόσος, τηλίκος, τηλικοῦτος.

5. Ἐπεὶ θαμὰ.... ἀλλήλοισι. Il y
 a ici une idée sous-entendue, mais
 bien facile à suppléer : Tu ressem-

bles à Ulysse (et je puis le dire), car
 nous nous voyions bien souvent. —
 Τοῖον, adv., pour τοίως.

6. Οὔτ' ἐμὲ κείνος (ἴδεν).

7. Εἶναι τινος, appartenir à quel-
 qu'un, être le fils de quelqu'un.

8. Ἐὸν γόνον, sa race, sa généra-
 tion, c.-à-d. celui qui l'a engendré,
 son père.

9. Ὡς ὄφελον... ἔμμεναι, com-
 bien j'aurais dû être, plutôt aux dieux
 que j'eusse été!

άνερος, ὃν κτεάτεσσιν ἐοῖς ἐπι γῆρας ἔτετμεν¹!

Νῦν δ', ὃς ἀποτμότατος γένητο θνητῶν ἀνθρώπων,
τοῦ μ' ἔκ φασι γενέσθαι, ἐπεὶ σύ με τοῦτ' ἐρρεΐνεις². » 220

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

« Οὐ μὲν τοι γενεήν γε θεοὶ νῶνυμνον ὀπίσσω³

θῆκαν, ἐπεὶ σέγε τοῖον ἐγείνατο Πηνελόπεια.

Ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον·

τίς ᾄαις, τίς δὲ δμῖλος δδ' ἔπλετο; τίπτε δέ σε χρεώ⁴; 225

ἱλαπίνη⁵ ἤτ' γάμος; ἐπεὶ οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστίν·

ὥστε⁶ μοι ὑβρίζοντες ὑπερφιάλως δοκέουσι⁷

δαίνυσθαι κατὰ δῶμα. Νεμεσσήσαιτό κεν ἀνὴρ,

αἰσχεα πολλ' ὀρόων, ὃς τις πινυτός γε μετέλθοι. »

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα· 230

« Ξεῖν', ἐπεὶ ἄρ δὴ ταῦτά μ' ἀνείρεαι ἡδὲ μεταλλάς,

μέλαιν μὲν ποτε οἶκος δδ' ἀφνειὸς καὶ ἀμύμων

ἔμμεναι, ὅφρ' ἔτι κεῖνος ἀνὴρ ἐπιδήμιος ἦεν·

νῦν δ' ἐτέρως ἐβόλοντο⁸ θεοί, κακὰ μητιόωντες,

οἳ κεῖνον⁹ μὲν αἴστον ἐποίησαν περὶ πάντων 235

ἀνθρώπων¹⁰. Ἐπεὶ οὐ κε θανόντι περ ὧδ' ἀκαχοίμην¹¹,

εἰ μετὰ οἷς ἐτάροισι δάμη Τρώων ἐνὶ δῆμῳ,

ἡδὲ φίλων ἐν χερσίν, ἐπεὶ πόλεμον τολύπευσε¹².

τῷ¹³ κέν οἱ τύμβον μὲν ἐποίησαν Παναχαιοί,

1. Ἐτετμεν, aor. 2 irrégul. de *τέμνω*, aurait atteint, comme s'il y avait *ἔν*.

2. Ἐπεὶ σύ με τοῦτ' ἐρρεΐνεις, (je te le dis), puisque tu m'interroges là-dessus.

3. Ὀπίσσω, postérieurement, dans l'avenir.

4. Τίπτε δέ σε χρεώ; c.-à-d.: Κατὰ τί ποτέ σε χρεώ ἔχει; En quoi as-tu besoin? Que fais-tu là? Qu'est-ce que cela?

5. Εἱλαπίνη, grand repas offert à la suite d'un sacrifice; ἔρανος, festin auquel chacun contribuait pour sa part, vulgairement *pique-nique*.

6. Ὡστε, tellement, en latin *adeo*.

7. Δοκέουσι (οἱ μνηστῆρες).

8. Ἐβόλοντο, forme dorique, pour *ἐβούλοντο*.

9. Κεῖνον, comme deux vers plus haut *κεῖνος ἀνὴρ*, désigne Ulysse.

10. Αἴστον περὶ πάντων ἀνθρώπων, celui de tous les hommes dont le destin est le plus ignoré.

11. Θανάτῳ ἀκαχοίμην, je serais affligé de lui mort, c.-à-d. de sa mort.

12. Τολύπειν, proprement *perlotonner*, au fig. faire avec patience, terminer, achever.

13. Τῷ (χρόνῳ), dans lequel temps, dans ce temps, alors.

ἦδ' ἐκε καὶ ᾧ παιδὶ μέγα κλέος ἦρατ' ἐπίσσω¹.

210

Νῦν δέ μιν ἀκλειῶς Ἀρπυιαὶ ἀνηρείψαντο².

ᾤχετ' αἵστος, ἄπυστος, ἐμοὶ δ' ὀδύνας τε γόους τε
κάλλιπεν· οὐδ' ἔτι κείνον ὀδυρόμενος στεναχίζω
οἶον, ἐπεὶ νύ μοι ἄλλα θεοὶ κακὰ κήδε' ἔτευξαν.

Ὅσσοι γὰρ νήσοισιν ἐπικρατέουσιν ἄριστοι,

245

Δουλιχίῳ³ τε, Σάμῃ τε⁴, καὶ ὕληντι Ζακύνθῳ⁵,

ἦδ' ὅσσοι κρاناὴν Ἰθάκην κάτα κοιρανέουσι,

τόσσοι μητέρ' ἐμὴν μνῶνται, τρύχουσι δὲ οἶκον.

Ἢ δ' οὐτ' ἀρνεῖται στυγερόν γάμον, οὔτε τελευτὴν

ποιῆσαι⁶ δύναται· τοὶ δὲ φθινύθουσιν ἔδοντες

250

οἶκον ἐμόν, τάχα δὴ με διαβρβαίσουσι καὶ αὐτόν. »

Τὸν δ' ἐπαλαστήσασα προσήδα Παλλὰς Ἀθήνη·

« ὦ πόποι, ἦ δὴ πολλὸν ἀποικομένεαυ Ὀδυσῆος

δεύη, ὃ κε μνηστῆρσιν ἀναιδέσι χεῖρας ἐφείη.

Εἰ γὰρ νῦν ἐλθὼν δόμου ἐν πρώτῃσι θύρῃσι

255

σταίη, ἔχων πῆληκα, καὶ ἀσπίδα, καὶ δύο δοῦρε,

τοῖος ἐών, οἶόν μιν ἐγὼ τὰ πρῶτ' ἐνόησα

οἶκῳ ἐν ἡμετέρῳ πίνοντά τε τερπόμενόν τε,

ἐξ Ἐφύρης⁷ ἀνιόντα παρ' Ἰλλου Μερμερίδαο⁸.

ᾤχετο γὰρ καὶ κεῖσε θοῆς ἐπὶ νηὸς Ὀδυσσεύς,

260

φάρμακον ἀνδροφόνον διζήμενος, ὅφρα οἱ εἴη

ιοὺς χρίεσθαι⁹ χαλκήρεας· ἀλλ' ὁ¹⁰ μὲν οὐ οἱ

1. Ὀπίσσω. Voy. vers 222.

2. Ἀρπυιαὶ ἀνηρείψαντο, les harpyes l'ont enlevé, se disait des personnes qui disparaissaient sans qu'on sût ce qu'elles étaient devenues.

3. Dulichion, île de la mer ionienne, au sud-est d'Ithaque, habitée par les Éréens.

4. Samé, séparée d'Ithaque par un petit détroit, faisait partie des États d'Ulysse.

5. Zacynthe, au sud de Samé, appartenait aussi à Ulysse.

6. Τελευτὴν ποιῆσαι, faire une fin, c.-à-d. mettre fin (aux poursuites des prétendants).

7. Éphyre, ville de Thesprotie.

8. Illos, fils de Merméros et petit-fils de Phères, roi de Thesprotie.

9. Ὅφρα οἱ εἴη χρίεσθαι, afin qu'il fût à lui d'en oindre, c.-à-d. afin qu'il pût en oindre, pour en oindre.

10. Ὁ se rapporte à Illos; οἱ désigne Ulysse.

δῶκεν, ἐπεὶ ῥα θεοὺς νεμεσίζετο¹ αἶν ἐόντας·
 ἀλλὰ πατήρ σ' ὀδῶκεν ἑμός· φιλέσσκε γὰρ αἰνῶς.
 Τοῖος ἔων² μνηστῆρσιν ὀμιλήσειεν Ὀδυσσεύς,
 πάντες κ' ὠκύμοροι τε γενοίετο πικρόγαμοί τε.
 Ἄλλ' ἦτοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται³,
 ἥ κεν νοστήσας ἀποτίσεται, ἥ δὲ καὶ οὐκί,
 οἷσιν ἐνὶ μεγάροισι· σὲ δὲ φράζεσθαι ἄνωγα,
 θππως κε μνηστῆρας ἀπώσσει ἐκ μεγάροιο.
 Εἰ δ' ⁴, ἄγε νῦν ξυνίει, καὶ ἐμῶν ἐμπάξω μύθων·
 αὔριον εἰς ἀγορὴν καλέσας ἥρωας Ἀχαιοὺς⁵,
 μῦθον πέφραδε πᾶσι, θεοὶ δ' ἐπιμάρτυροι ἔστων.
 Μνηστῆρας μὲν ἐπὶ σφέτερα⁶ σκιδνασθαι ἄνωχθι
 μητέρα δ'⁷, εἰ οἱ θυμὸς ἐφορμαῖται γαμέεσθαι,
 ἄψ ἔτω ἐς μέγαρον πατρός⁸ μέγα δυναμένοιο·
 οἱ δὲ⁹ γάμον τεύξουσιν, καὶ ἀρτυνέουσιν ἔεδνα
 πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔουκε φίλης ἐπὶ παιδὸς ἔπεσθαι.
 Σοὶ δ' αὐτῷ πυκινῶς ὑποθήσομαι¹⁰, αἶ κε πίθηται·
 νῆ' ἄρσας ἐρέτησιν εἰκόσιν, ἥτις ἀρίστη¹¹,
 ἔρχεο πευσόμενος πατρός δὴν οἰχομένοιο,
 ἦν τίς τοι εἴπησι βροτῶν¹², ἥ ὅσσαν ἀκούσῃς

1. Θεοὺς νεμεσίζετο. Il craignait d'irriter les dieux en donnant ce poison à Ulysse pour s'en servir contre les hommes.

2. Τοῖος ἔων, κ. τ. λ. sous-entendu εἰ, exprimé au vers 255.

3. Θεῶν ἐν γούνασι κεῖσθαι, reposer sur les genoux des dieux, c.-à-d. être au pouvoir des dieux, dépendre d'eux.

4. Εἰ δέ, ellipse pour εἰ δὲ βούλει, ou εἰ δ', ἄγε, comme en latin *age vero*.

5. ἥρωας Ἀχαιοὺς, les principaux, les premiers des Achéens.

6. Ἐπὶ σφέτερα, dans leurs possessions, chacun chez soi.

7. Μητέρα δέ... ἄψ ἔτω. Le poète semble vouloir continuer la première tournure : Renvoie les prétendants, renvoie aussi ta mère : mais il oublie l'accusatif qui commence la phrase, et la termine comme s'il y avait le nominatif.

8. Πατρός. Voyez la note 12 de la page 17.

9. Οἱ (ἀμφὶ τὸν πατέρα), le père et la famille, ou même le père seul.

10. Ὑποτίθεσθαι, employé absolument, ou avec βουλὴν, conseiller, donner des conseils.

11. ἥτις (ἐστὶν) ἀρίστη.

12. Ἐν τις βροτῶν εἴπησι (τι) τσι.

ἐκ Διός¹, ἥτε μάλιστα φέρει κλέος² ἀνθρώποισιν.
 Πρῶτα μὲν ἐς Πύλον ἔλθέ, καὶ εἴρεο Νέστορα διόν·
 κεῖθεν δὲ Σπάρτηνδε παρὰ ξανθὸν Μενέλαον·

285

δς γὰρ δεύτατος ἦλθεν Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων.

Εἰ μὲν κεν πατρὸς βίοτον καὶ νόστον ἀκούσης,

ἦ τ' ἄν, τρυχόμενός περ, ἔτι τλαίης ἐνιαυτόν³.

εἰ δέ κε τεθνηῶτος ἀκούσης⁴, μηδ' ἔτ' ἐόντος,

νοστήσας δὴ ἔπειτα φίλῃν ἐς πατρίδα γαῖαν,

290

σῆμά τέ οἱ χεῦαι, καὶ ἐπὶ κτέρεα κτερεῖξαι⁵

πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε⁶, καὶ ἀνέρι μητέρα δοῦναι.

Αὐτὰρ ἐπὴν δὴ ταῦτα τελευτήσης τε καὶ ἔρξης,

φράζεσθαι δὴ ἔπειτα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,

ὅπως κε μνηστῆρας ἐνὶ μεγάροισι τεοῖσι

295

κτείνης, ἥδ' ὁλώῃ, ἥ ἀμφαδόν· οὐδέ τί σε χρὴ

νηπιᾶς ὀχέειν⁷, ἐπεὶ οὐκέτι τηλίκος⁸ ἐσσί.

*Ὡ οὐκ αἰεῖς⁹, οἷον κλέος ἔλλαβε διος Ὀρέστης

πάντας ἐπ' ἀνθρώπους¹⁰, ἐπεὶ ἔκτανε πατροφονῆα,

Αἰγισθὸν δολόμητιν, δς οἱ πατέρα κλυτὸν ἔκτα;

300

Καὶ σύ, φίλος¹¹, μάλα γάρ σ' ὁρώω καλὸν τε μέγαν τε,

ἄλχιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ.

Αὐτὰρ ἐγὼν ἐπὶ νῆα θοὴν κατελεύσῃμαι ἤδη,

ἦδ' ἐτάρους, οἳ πού με μάλ' ἀσχαλῶσι μένοντες·

σοὶ δ' αὐτῷ μελέτω¹², καὶ ἐμῶν ἐμπάζω μύθων. »

305

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα·

1. Ὅσσαν ἐν Διός, un bruit venu de Jupiter, parce qu'on attribuait à ce dieu toutes les nouvelles.

2. Κλέος, renommée, nouvelle qui se répand, et non pas gloire.

3. Τληῖναι ἐνιαυτόν, endurer, attendre une année.

4. Τεθνηῶτος (αὐτοῦ) ἀκούσης.

5. Χεῦαι... κτερεῖξαι, l'infinitif pour l'impératif; de même δοῦναι, et deux vers plus loin, φράζεσθαι.

6. Ὅσσα ἔοικε (κτερεῖξαι).

7. Νηπιᾶς ὀχέειν, s'occuper de puérilités, faire l'enfant.

8. Τηλίκος, de cet âge (où l'on s'occupe de puérilités), de l'âge des enfants.

9. Οὐκ αἰεῖς; n'entends-tu pas? n'as-tu pas appris?

10. Πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, (renommée) répandue chez tous les hommes.

11. Φίλος, pour le vocatif φίλε.

12. Μελέτω, sous-entendu τοῦτο, ce que je viens de te dire.

« Ξεῖν', ἦτοι μὲν ταῦτα φίλα φρονέων ἀγορεύεις,
ὥστε πατήρ ῥ' παιδί, καὶ οὔποτε λήσομαι αὐτῶν,
Ἄλλ' ἄγε νῦν ἐπίμεινον, ἐπειγόμενος περ ὅσοιο,
δφρα λοεσσάμενός² τε, τεταρπόμενός τε φίλον κῆρ,
δῶρον ἔχων ἐπὶ νῆα κίης, χαίρων ἐνὶ θυμῷ,
τιμῆεν, μάλα καλόν, ὃ τοι κειμήλιον³ ἔσται
ἐξ ἑμεῦ, οἷα φίλοι ξεῖνοι ξείνοισι διδοῦσιν. »

310

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
« Μὴ μ' ἔτι νῦν κατέρυκε, λιλαιόμενόν περ ὁδοῖο.
Δῶρον δ', ὅττι κέ μοι δοῦναι φίλον ἦτορ ἀνώγει,
αὐτὶς ἀνερχομένῳ δόμεναι⁴ οἷκόνδε φέρεσθαι,
καὶ μάλα καλὸν ἐλὼν⁵. σοὶ δ' ἄξιον ἔσται ἀμοιβῆς. »

315

Ἡ μὲν ἄρ' ὥς εἰποῦσ' ἀπέβη γλαυκῶπις Ἀθήνη,
δρῖς δ' ὥς ἀνοπαῖα⁶ διέπτατο, τῷ⁷ δ' ἐνὶ θυμῷ
θῆκε μένος καὶ θάρσος, ὑπέμνησέν τέ εἰ πατρὸς
μᾶλλον ἔτ' ἢ τὸ πάροιθεν. Ὁ δέ, φρεσὶν ᾗσι νοήσας,
θάμβησεν κατὰ θυμόν· οἶσατο γὰρ θεὸν εἶναι⁸.
Αὐτίκα δὲ μνηστῆρας ἐπώχετο ἰσόθεος φῶς⁹.

320

Τοῖσι δ' αἰοιδὸς ἄειδε περικλυτός, οἱ δὲ σιωπῇ
εἶατ' ἀκούοντες· ὃ δ' Ἀχαιῶν νόστον ἄειδε
λυγρόν, ὃν ἐκ Τροίης ἐπετείλατο Παλλὰς Ἀθήνη¹⁰.

325

Τοῦ δ' ὑπερωϊόθεν φρεσὶ σύνθετο θέσπιν αἰοιδὴν¹¹
κούρη Ἰκαρίοιο¹², περίφρων Πηνελόπεια·

1. Ἐπειγόμενός περ ὁδοῖο, quoique pressé de continuer ta route.

2. Λοεσσάμενός, p. λουσσάμενός.

3. Κεμήλιον, joyau, objet précieux (m. à m. que l'on conserve).

4. Δόμεναι, emploi bien connu de l'infinitif pour l'impératif. Voyez vers 291.

5. Καὶ μάλα καλὸν ἐλὼν, même en choisissant un présent fort beau, parce que son hôte sera en état d'en offrir un aussi précieux.

6. Ἀνοπαῖα, adverbe poétique, hors de la vue.

7. Τῷ (Τηλεμάχῳ).

8. Οἶσατο γὰρ (τὸν ξένον) εἶναι θεόν, il crut reconnaître un dieu.

9. Ἰσόθεος φῶς, Télémaque.

10. Ὁ... Ἀθήνη. Minerve voulait venger Cassandre, sa prêtresse, qui avait été outragée dans son temple même par Ajax.

11. Φρεσὶ σύνθετο θέσπιν αἰοιδὴν, se mettait dans l'esprit, écoutait de toute son âme le chant divin.

12. Ικαρίος, fils de Périères et de Gorgophoné, était frère de Τυνδάρε.

κλίμακα δ' ὑψηλὴν κατεβήσατο οἷο δόμοιο¹,
οὐκ οἴη, ἅμα τῇδε καὶ ἀμφίπολοι δὴ ἔπνοντο.
Ἦ δ' ὅτε δὴ μνηστῆρας ἀφίκετο διὰ γυναικῶν²,
στῇ ῥα παρὰ σταθμὸν τέγεος πύκα κοιητοῖο,
ἅντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ χρήδεμνα·
ἀμφίπολος δ' ἄρα οἱ κεδνὴ ἐκάτερθε παρέστη.
Δακρύσσασα δ' ἔπειτα προσήυδα θεῖον ἀοιδόν·

350

355

360

365

370

« Φημίει, πολλὰ γὰρ ἄλλα βροτῶν θελκτήρια³ οἶδας,
ἄργ' ἀνδρῶν τε θεῶν τε, τάτε κλείουσιν ἀοιοδοί,
τῶν ἐν γέ σφιν αἶιδε παρήμενος, οἱ δὲ σιωπῇ
οἴνον πινόντων· ταύτης δ' ἀποπαύε' ἀοιδῆς
λυγρῆς, ἥτε μοι αἰεὶ ἐνὶ στήθεσσι φίλον κῆρ
τείρει· ἐπεὶ με μάλιστα καθίκετο πένθος ἄλαστον.
Τοίην γὰρ κεφαλὴν ποθέω, μεμνημένη αἰεὶ
ἀνδρός, τοῦ κλέος εὐρύ⁴ καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος. »

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦυδα·
« Μῆτερ ἐμή, τί τ' ἄρα φθονέεις⁵ ἐρίηρον ἀοιδόν
τέρπειν⁶, ὅππῃ οἱ νόος ὄρνυται; Οὐ νύ τ' ἀοιοδοί
αἴτιοι⁷, ἀλλὰ ποθι Ζεὺς αἴτιος, ὅς τε δίδωσιν⁸
ἀνδράσιν ἀλφηστῆσιν, ὅπως ἐθέλῃσιν⁹, ἐκάστω.
Τούτῳ δ' οὐ νέμεσις¹⁰ Δαναῶν κακὸν οἶτον ἀεῖδειν·
τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείωσ' ἀνθρωποι,
ἥτις ἀκουόντεσσι νεωτάτῃ ἀμφιπέληται.
Σοὶ δ' ἐπιτολμάτω κραδίη καὶ θυμὸς ἀκούειν·
οὐ γὰρ Ὀδυσσεὺς οἶος ἀπώλεσε νόστιμον ἦμαρ

1. Δόμος, l'appartement de Pénélope, le gynécée.

2. Διὰ γυναικῶν, divine entre les femmes, lemnine divine. Voyez vers 14, διὰ θεῶν.

3. Βροτῶν θελκτήρια, délices des mortels.

4. Τοῦ κλέος εὐρύ (ἐστίν).

5. Τί φθονέεις, pourquoi envies-tu, pourquoi vois-tu avec peine? *Insidere* s'emploie de même en latin.

6. Τέρπειν (ἡμᾶς οὐ αὐτοῖς, τοὺς μνηστῆρας).

7. Οὐ νύ τι ἀοιοδοί αἴτιοι, les chanteurs ne sont pas cause (des malheurs qu'ils chantent).

8. Δίδωσιν (ἀγαθὰ καὶ κακά).

9. Ἐθέλῃσι (διδόναι).

10. Οὐ νέμεσις, vous entendez-tu, équivant à οὐ νεμεσητέον, il ne faut pas s'irriter contre lui de ce qu'il chante, etc.

ἐν Τροίῃ, πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι φῶτες ὄλοντο.

245

Ἄλλ' εἰς οἶκον ἰούσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε,
 ἰστόν τ' ἡλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
 ἔργον ἐποίχεσθαι· μῦθος δ' ἄνδρεςσι μελήσει
 πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί· τοῦ¹ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ. »

Ἥ μὲν θαμβήσασα πάλιν οἰκόνδε² βεβήκει·

250

παιδὸς γὰρ μῦθον πεπνυμένον ἔνθετο θυμῷ.

Ἔς δ' ὑπερῷ³ ἀναβάστα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξί,
 κλαῖεν ἔπειτ' Ὀδυσῆα, φίλον πόσιν, ὅφρα οἱ ὕπνων
 ἡδὺν ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Μνηστῆρες δ' ἐμάδῃσαν ἀνὰ μέγαρα σκιόεντα·

255

πάντες δ' ἤρῃσαντο παρὰ⁴ λεγέεσσι κλιθῆναι.

Τοῖσι δὲ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἤρχετο μύθων·

« Μητρὸς ἐμῆς μνηστῆρες, ὑπέρβιον ὕβριν ἔχοντες,

νῦν μὲν δαινύμενοι τερπώμεθα, μηδὲ βοητὺς

ἔστω, ἐπεὶ τόγε καλὸν ἀκουέμεν ἔστιν ἀοιδοῦ⁵

260

τοιοῦδ', οἷος ὃδ' ἐστί, θεοῖς ἐναλίγκιος αὐδῆν.

Ἥῳθεν δ' ἀγορήνδε καθεζόμεσθα κιόντες

πάντες, ἴν' ὑμῖν μῦθον ἀπηλεγέως ἀπορίπω,

ἐξιέναι μεγάρων⁶· ἄλλας δ' ἀλεγύνετε δαῖτας⁶,

ἡμὰ κτήματ' ἔδοντες, ἀμειβόμενοι κατὰ οἴκους⁷.

265

Εἰ δ' ὑμῖν δοκέει τόδε λωϊότερον καὶ ἄμεινον

ἔμμεναι, ἀνδρὸς ἐνὸς βίοτον νήποινον ὀλέσθαι,

χείρετ'⁸· ἐγὼ δὲ θεοὺς ἐπιβώσομαι αἰὲν ἑόντας,

αἱ κέ ποθι Ζεὺς δῶσι παλίντιτα ἔργα γενέσθαι·

1. Τοῦ, celui-ci, moi, comme s'il y avait ἐμοῦ.

2. Οἰκόνδε, dans son appartement. Voyez la note 1 de la p. 18.

3. Παρὰ (αὐτῇ), à ses côtés, où παρακλιθῆναι (αὐτῇ).

4. Ἐπεὶ... ἀοιδοῦ. Construisez : Ἐπεὶ τόγε ἐπὶ καλόν, (τὸ) ἀκουέμεν ἀοιδοῦ κ. τ. λ.

5. Ἐξιέναι μεγάρων, apposition à

μῦθον, parole qui sera pour vous un ordre de sortir du palais.

6. Ἄλλας δ' ἀλεγύνετε δαῖτας. Le discours passe du ton indirect au ton direct.

7. Ἀμειβόμενοι κατὰ οἴκους, vous recevant tour à tour dans vos maisons.

8. Κείρειν, tondre, dévaster, dévorer.

νήποινοί κεν ἔπειτα δόμων ἔντοσθεν¹ ὀλοισθε. »

386

ᾧ ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ὁδᾶξ ἐν χεῖλεσι φύντες²

Τηλέμαχον θαύμαζον, δ' θαρσαλέως ἀγορεύειν.

Τὸν δ' αὖτ' Ἀντίνοος προσέφη, Εὐπειθέος υἱός·

« Τηλέμαχ', ἧ μάλα δὴ σε διδάσκουσιν θεοὶ αὐτοὶ

ὑφαγόρην τ' ἔμεναι, καὶ θαρσαλέως ἀγορεύειν·

385

μή σέγ' ἐν ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ βασιλῆα Κρονίων

ποιήσειεν, ὃ³ τοι γενεῇ πατρῴϊόν ἐστιν. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα·

« Ἀντίνο', εἶπερ μοι καὶ ἀγάσσεαι ὅττι κεν εἴπω,

καὶ κεν τοῦτ'⁴ ἐθέλοιμι, Διός γε διδόντος, ἀρέσθαι.

390

Ἥ φης τοῦτο κάκιστον ἐν ἀνθρώποισι τεύχθαι;

Οὐ μὲν γάρ τι κακὸν βασιλευμέν⁵· αἵψά τέ οἱ⁶ δῶ

ἀρνεῖόν πέλεται, καὶ τιμνέστερος αὐτός⁷.

Ἄλλ' ἤτοι βασιλῆες Ἀχαιῶν εἰσὶ καὶ ἄλλοι

πολλοὶ ἐν ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ, νέοι ἡδὲ παλαιοί·

395

τῶν κέν τις τόδ'⁸ ἔχῃσιν, ἐπεὶ θάνε δῖος Ὀδυσσεύς·

αὐτὰρ ἐγὼν οἶκοιο ἀναξ ἔσομ' ἡμετέροιο,

καὶ δῶμιων, οὓς μοι ληίσσατο δῖος Ὀδυσσεύς. »

Τὸν δ' αὖτ' Εὐρύμαχος, Πολύβου παῖς, ἀντίον ἤυδα·

« Τηλέμαχ', ἤτοι ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται,

400

ὅστις ἐν ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ βασιλεύσει Ἀχαιῶν·

κτῆματα δ' αὐτὸς ἔχοις, καὶ δῶμασιν οἷσιν⁹ ἀνάσσοις.

Μὴ γὰρ δγ' ἔλθοι ἀνὴρ, ὅστις σ' ἀέχοντα βίηφι

κτῆματ' ἀπορῥάισι¹⁰, Ἰθάκης ἔτι ναιετάωσας.

1. Δόμων ἔντοσθεν, dans ces demeures.

2. Ὀδᾶξ ἐν χεῖλεσι φύντες, ἐμφύντες, ὁδᾶξ χεῖλεσι, s'attachant à leurs lèvres avec leurs dents, se mordant les lèvres.

3. Ὁ, c.-à-d. τὸ βασιλεύειν, qui est implicitement compris dans βασιλῆα.

4. Τοῦτο, τὸ βασιλεύειν, la royauté.

5. Οὐ μὲν γάρ τι κακόν (ἐστὶ τὸ) βασιλευμέν.

6. Οἱ, c.-à-d. τῷ βασιλεῖ, dont l'idée est implicitement comprise dans βασιλευμέν.

7. Τιμνέστερος αὐτός (ἐστίν). Αὐτός, ὁ βασιλεὺς.

8. Τόδε se rapporte toujours à τὸ βασιλεύειν, la royauté.

9. Οἷσιν, c.-à-d. σοῖς ou τοῖς.

10. Ὅστις σε κτῆματ' ἀπορῥάισι, construction analogue à celle de ἀφαιρεῖσθαι τινά τι.

Ἄλλ' ἐθέλω σε, φέριστε, περὶ ξείνοιο ἐρέσθαι,
 δππόθεν οὗτος ἀνὴρ, ποίης δ' ἐξ εὐχεται εἶναι
 γαίης. Ποῦ δέ νύ οἱ γενεὴ καὶ πατρὶς ἄρουρα;
 ἤε τιν' ἀγγελίην πατρὸς φέρει ἐρχομένοιο,
 ἢ ἔδν αὐτοῦ χρεῖος ἐελδόμενος¹ τὸδ'² ἰκάνει;
 Οἷον ἀναΐξας ἄφαρ οἶχεται, οὐδ' ὑπέμεινε
 γνόμεναι³! οὐ μὲν γάρ τι κακῶ⁴ εἰς ὧπα ἐφύκει. »

495

417

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα·
 « Εὐρύμαχ', ἦτοι νόστος ἀπώλετο πατρὸς ἐμοῖο·
 οὐτ' οὖν ἀγγελίης ἔτι πείθομαι, εἶποθεν ἔλθοι⁵,
 οὔτε θεοπροπίης ἐμπάζομαι, ἦντινα μήτηρ,
 ἐς μέγαρον καλέσασα θεοπρόπον, ἐξερέται.
 Ξεῖνος δ' οὗτος ἐμὸς πατρώϊος ἐκ Τάφου ἐστί·
 Μέντης δ' Ἀγχιάλοιο δαΐφρονος εὐχεται εἶναι
 υἱός, ἀτὰρ Ταφίοισι φιληρέτμοισιν ἀνάσσει. »

418

ᾧ φάτο Τηλέμαχος· φρεσὶ δ' ἀθανάτην θεὸν ἔγνω .

420

Οἱ⁷ δ' εἰς ὄρχηστὺν τε καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν
 τρεψάμενοι τέρποντο, μένον δ' ἐπὶ ἔσπερον ἔλθεῖν⁸.
 Τοῖσι δὲ τερπομένοισι μέλας ἐπὶ ἔσπερος ἦλθεν.
 Δὴ τότε κακχείοντες ἔβαν οἴκόνδε⁹ ἕκαστος.

Τηλέμαχος δ', ὅθι οἱ θάλαμος περικαλλέος αὐλῆς¹⁰

425

ὑψηλὸς δέδιμητο, περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ,
 ἐνθ' ἔβη εἰς εὐνὴν, πολλὰ φρεσὶ μερμηρίζων.

Τῷ δ' ἄρ' ἄμ' αἰθομένας δαΐδας φέρε κέδν' εἰδυῖα¹¹

Εὐρύκλει', ᾧ πος θυγάτηρ Πεισηνορίδαο,

1. Ἐδν αὐτοῦ χρεῖος ἐελδόμενος, désirant sa propre dette, c.-à-d. voulant réclamer une dette.

2. Τόδε, ici, dans ce pays.

3. Οὐδ' ὑπέμεινε (ἡμᾶς) γνόμεναι (αὐτόν).

4. Κακός, un homme de rien, de basse condition.

5. Εἶποθεν ἔλθοι (ἀγγελίη τις).

6. Ἔγνω a la valeur d'un plus-que-parfait, il avait reconnu.

7. Οἱ (μνηστῆρες).

8. Ἐπὶ... ἐλθεῖν, ἐπελθεῖν. De même au vers suivant ἐπὶ ἦλθεν.

9. Οἴκόνδε, dans leur maison, soit chez eux, s'ils étaient d'Ithaque, soit chez leurs hôtes.

10. Ὅθι αὐλῆς, dans l'endroit de la cour où.

11. Κεδνὰ εἰδυῖα, qui sait des choses honnêtes, c.-à-d. sage, vertueuse.

τὴν ποτε Λαέρτης πρίατο κτεάτεσσιν ἑοῖσι¹, 430
 πρωθήθην ἔτ' ἐοῦσαν, εἰκοσάβοια δ' ἔδωκεν·
 ἴσα δέ μιν κεδνῇ ἀλόχῳ τίεν ἐν μεγάροισιν,
 εὐνῇ δ' οὔ ποτ' ἔμικτο, χόλον δ' ἀλέεινε γυναικός·
 ἦ οἱ² ἄμ' αἰθομένας δαΐδας φέρε³, καὶ ἑμάλιστα
 διμῳάων φιλέεσκε, καὶ ἔτρεφε τυτθὸν ἔόντα. 435
 ὦξεν⁴ δὲ θύρας θαλάμου πύκα ποιητοῖο·
 ἔζετο δ' ἐν λέκτρῳ, μαλακὸν δ' ἐκδύνε χιτῶνα,
 καὶ τὸν μὲν γραίης πυκιμηδέος ἔμβαλε χερσίν.
 Ἥ μὲν τὸν πτύξασα καὶ ἀσκήσασα χιτῶνα,
 πασσάλῳ ἀγκρεμάσασα παρὰ τρητοῖς λεχέεσσι, 440
 βῆ δ' ἔμιν ἐκ θαλάμοιο· θύρην δ' ἐπέρυσσε κορώνῃ⁵
 ἀργυρῇ· ἐπὶ δὲ κληῖδ' ἐτάνυσσεν ἱμάντι⁶.
 Ἐνθ' ὄγε παννύχιος, κεκαλυμμένος οἶδ' ὤτῳ,
 βούλευε φρεσὶν ᾗσιν ὁδόν, τὴν πέφραδ' Ἀθήνη.

1. Κτεάτεσσιν ἑοῖσι, familièrem^{ent}, de ses deniers.

2. Ἥ, Εὐρυκλεία. — Οἱ, Τηλεμάχῳ.

3. Φέρε, comme l'aoriste d'habitude, *ferre solebat*.

4. ὦξεν a pour sujet Euryclée, et au vers suivant ἔζετο a pour sujet Télémaque.

5. Κορώνη, l'anneau au moyen du-

quel on fermait la porte d'une maison ou d'une chambre.

6. Ἐπὶ δέ... ἱμάντι. Κληῖς, le verrou, qui fermait la porte en dedans. La personne qui était dehors et qui voulait fermer la porte, poussait le verrou en avant à l'aide d'une courtoie; au contraire, si on voulait l'ouvrir, on ramenait le verrou en arrière en se servant d'un crochet.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU DEUXIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Les habitants d'Ithaque, convoqués par l'ordre de Télémaque, se réunissent en assemblée (1-14). Le vieillard Égyptios s'informe des motifs de cette convocation (15-34). Télémaque se plaint de l'audace et des excès des prétendants; il fait appel à la pitié du peuple (35-79). Antinoos se plaint à son tour de la perfidie de Pénélope; il déclare que les prétendants ne se retireront point avant que Télémaque ne l'ait renvoyée chez son père pour choisir un époux (80-128). Télémaque refuse et ordonne aux prétendants de quitter le palais; il appelle sur eux la vengeance des dieux (129-145). Présage favorable à Télémaque. Le vieillard Halithersès conseille aux prétendants, s'ils ne veulent périr, de rester désormais chez eux (146-176). Eurymaque menace Halithersès et déclare que les prétendants ne craignent personne (177-207). Télémaque leur demande un vaisseau pour aller à Sparte et à Pylos chercher des nouvelles de son père (208-223). Reproches de Mentor aux habitants d'Ithaque sur leur indifférence (224-241). Léocrite répond à Mentor; il dit que les prétendants ne redoutent rien, pas même le retour d'Ulysse, s'il était encore possible; il prétend que Télémaque ne partira point, et lève l'assemblée (242-259). Télémaque va au bord de la mer implorer le secours de Minerve; la déesse lui apparaît sous les traits de Mentor et l'engage à faire ses préparatifs; elle lui promet de trouver un vaisseau et des rameurs et de partir avec lui (260-295). Télémaque retourne au palais; Antinoos l'invite à prendre part au festin; noble réponse du fils d'Ulysse; raillerles des prétendants (296-336). Télémaque ordonne à Euryclée de préparer tout ce qui est nécessaire pour son départ (336-360). Euryclée cherche à le détourner de son voyage; il la console, et lui commande de cacher son départ à sa mère, puis il retourne auprès des prétendants (361-381). Minerve, prenant la figure de Télémaque, réunit des rameurs, loue et dispose un vaisseau; puis elle endort les prétendants et revient, sous les traits de Mentor, pour chercher Télémaque (382-404). Télémaque part pour Pylos, accompagné de Minerve (405-434).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Β.

Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
ὤρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνῆφιν Ὀδυσσεῆος φίλος υἱός,
εἵματα ἐσσάμενος· περὶ δὲ ξίφος ὀξὺ θέτ' ὦμῳ,
ποσσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα·
βῆ δ' ἵμεν ἐκ θαλάμοιο², θεῶν ἐναλίγκιος ἄντην.

5

Αἶψα δὲ κηρύκεσσι λιγυρθόγγοισι κέλευσε
κηρύσσειν ἀγορὴνδε κερηκομόωντας Ἀχαιοὺς·
οἱ μὲν ἐκήρυσσον, τοῖ³ δ' ἡγείροντο μάλ' ὦκα.
Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἤγερθεν, ὁμηγερέες τ' ἐγένοντο,
βῆ⁴ ῥ' ἵμεν εἰς ἀγορὴν, παλάμη δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος,
οὐκ οἶος, ἅμα τῷγε κύνες πόδας ἄργοι ἔποντο⁵.

10

Θεσπεσίην δ' ἄρα τῷγε χάριν κατέχευεν Ἀθήνη.
Τὸν δ' ἄρα πάντες λαοὶ ἐπεσχόμενον θεῶντο·
ἔζετο δ' ἐν πατρὸς θώκῳ, εἷζαν δὲ γέροντες⁶.

Τοῖσι δ' ἔπειθ' ἥρως Αἰγύπτιος ἦρχ' ἀγορεύειν,

15

1. Περὶ... θέτ', pour *περίθετο*, sans augment.

2. Βῆ ἵμεν ἐκ θαλάμοιο, m. à m. il se mit en marche pour aller hors de sa chambre, c.-à-d. il sortit de sa chambre.

3. Τοῖ (κηρυκομόωντες Ἀχαιοί).

4. Βῆ a pour sujet Télémaque.

5. Ἄμα est employé absolument, et τῷγε dépend de ἔποντο. Πόδας ἄργοι, aux pieds agiles.

6. Γέροντες, les vieillards, les sénateurs cédèrent, se retirèrent, c.-à-d. firent place à Télémaque.

δε δὴ γήραϊ κυφὸς ἔην, καὶ μυρία ἤδη.

Καὶ γὰρ τοῦ φίλος υἱὸς ἄμ' ἀντιθέω Ὀδυσῆϊ

Ἴλιον εἰς εὐπωλον ἔβη κοίλης ἐνὶ νηυσίν,

Ἀντιφὸς αἰχμητῆς· τὸν δ' ἄγριος ἔκτανε Κύκλωψ
ἐν σπῆϊ γλαφυρῷ, πύματον δ' ὠπλίσσατο δόρπον¹.

Τρεῖς δὲ οἱ² ἄλλοι ἔσαν· καὶ ὁ μὲν μνηστῆρσιν δμῖλαι,

Εὐρύνομος, δύο δ' αἰὲν ἔχον πατρώϊα ἔργα³.

ἀλλ' οὐδ' ὥς⁴ τοῦ λήθετ'⁵, ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων.

Τοῖς ὄγε δακρυχέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·

« Κέκλυτε δὴ νῦν μευ, Ἰθακήσιοι, ὅττι κεν εἴπω·

οὔτε ποθ' ἡμετέρη ἀγορὴ γένητ'⁶, οὔτε θώωκος,

ἐξ οὗ Ὀδυσσεὺς ὅτιος ἔβη κοίλης ἐνὶ νηυσίν.

Νῦν δὲ τίς ᾧδ' ἡγείρε; τίνα χρεῖω⁷ τόσον ἔκει⁸,

ἢ νέων ἀνδρῶν, ἢ οἱ προγενέστεροί εἰσιν;

ἢέ τιν' ἀγγελίην στρατοῦ⁹ ἔκλυεν ἐρχομένοιο¹⁰,

ἦν χ' ἡμῖν σάφα εἴποι, ὅτε πρότερός γε πύθοιτο;

ἢέ τι δῆμιον ἄλλο πιφαύσκεται, ἢδ' ἀγορεύει;

Ἐσθλὸς μοι δοκεῖ εἶναι, δνήμενος. Εἴθε οἱ αὐτῷ

Ζεὺς ἀγαθὸν τελέσειεν⁹, ὃ τι φρεσὶν ᾗσι μενοινᾷ! »

ᾧς φάτο· χαῖρε δὲ φήμη¹⁰ Ὀδυσσῆος φίλος υἱός,

οὐδ' ἄρ' ἔτι δὴν ἦστο, μενοίνησεν δ' ἀγορεύειν.

1. Πύματον δ' ὠπλίσσατο δόρπον, le Cyclope prépara (avec le corps d'Antiphos) le dernier repas (qu'il fit des Grecs), c.-à-d. qu'Antiphos fut le dernier des compagnons d'Ulysse que dévora Polyphème.

2. Τρεῖς δὲ (υἱοί). — Οἱ (Αἰγυπτίῳ).

3. Ἔργα, les travaux de l'agriculture, et, par extension, les champs. Ἐχον, avaient, soignaient, cultivaient.

4. Οὐδ' ὥς, pas même ainsi, bien qu'il lui restât trois fils.

5. Δήθετο τοῦ, il n'oubliait pas celui-là, son autre fils, Antiphos.

6. Τίνα (ἢ νέων κ. τ. λ.) χρεῖω τόσον ἔκει, m. à m. à qui d'entre les jeunes gens ou les vieillards le besoin (de convoquer une assemblée) est-il venu si fort?

7. Στρατοῦ, l'armée d'Ithaque partie avec Ulysse pour se rendre au siège de Troie.

8. Ἐρχομένοιο, revenant.

9. Ζεὺς ἀγαθὸν τελέσειεν, que Jupiter accomplisse bon (ce qu'il désire), c.-à-d. accomplisse favorablement ses vœux.

10. Φήμη, le présage, le bon augure renfermé dans le souhait d'Égyptios.

Στῇ δὲ μέσῃ ἀγορῇ· σκῆπτρον¹ δέ οἱ ἔμβαλε χειρὶ
κῆρυξ Πεισὴνωρ, πεπνυμένα μῆδεα εἰδώς².

Πρῶτον ἔπειτα γέροντα καθαπτόμενος³ προσέειπεν·

« ὦ γέρον, οὐχ ἑκὰς οὗτος ἀνὴρ, τάχα δ' εἴσαι αὐτός, 40
ὃς λαὸν ἤγειρα⁴, μάλιστα δέ μ' ἄλγος ἱκάνει.

Οὔτε τιν' ἀγγελίην στρατοῦ ἔκλυον ἐρχομένοιο,
ἢν χ' ὑμῖν σάφα εἴπω, ὅτε πρότερός γε πυθοίμην,
οὔτε τι δῆμιον ἄλλο πιφαύσκομαι, οὐδ' ἀγορεύω,
ἀλλ' ἐμὸν αὐτοῦ χρεῖος, ὃ μοι κακὸν ἔμπεσεν οἴκῳ 45
δοιά⁵. Τὸ μὲν πατέρ' ἐσθλὸν ἀπώλεσα, ὃς ποτ' ἐν ὑμῖν
τοῖςδεσσιν βασιλεὺς, πατὴρ δ' ὧς ἥπιος ἦεν·

νῦν δ' αὖ καὶ πολὺ μεῖζον⁷, ὃ δὴ τάχα οἶκον ἅπαντα
πάγχυ διαβρῆσαι, βίοντον δ' ἀπὸ πάμπαν ὀλέσσει⁸.

Μητέρι μοι μνηστῆρες ἐπέχραον οὐκ ἐθελούσῃ, 50
τῶν ἀνδρῶν φίλοι υἱές, οἱ ἐνθάδε γ' εἰσὶν ἄριστοι·

οἱ πατρὸς μὲν ἐς οἶκον ἀπερβρίγασι νέεσθαι⁹,

Ἰκαρίου¹⁰, ὥς κ' αὐτὸς ἐδυνώσαιτο θυγάτρα,
δοίῃ δ' ὧ κ' ἐθέλοι¹¹, καὶ οἱ κεχαρισμένος ἔλθοι¹².

οἱ δ' εἰς ἡμέτερον¹³ πωλεύμενοι ἡμᾶτα πάντα, 55
βοῦς ἱερεύοντες, καὶ οἷς, καὶ πίονας ἀῖγας,

1. Σκῆπτρον, sorte de bâton ou de sceptre que les orateurs prenaient en main.

2. Πεπνυμένα μῆδεα εἰδώς, qui sait de sages conseils, c.-à-d. sage, prudent.

3. Γέροντα καθαπτόμενος, touchant le vieillard (de ses paroles), s'adressant au vieillard.

4. Ἦγειρα au lieu de ἡγείρα : cet homme (et cet homme, c'est moi), qui ai assemblé le peuple.

5. Ἐμπεσεν, sans augment, pour νέεσθαι. Δοιά, pris comme adjectif, doublement, de deux manières.

6. Νῦν δὲ répond à τὸ μὲν, comme

s'il y avait τὸ μὲν... τὸ δέ, ou πριν μὲν... νῦν δέ.

7. (Κακόν) πολὺ μεῖζον (ἔμπεσεν οἴκῳ).

8. Βίοντον, mon vivre, ma fortune. Ἀπὸ... ὀλέσσει, ἀπολέσει.

9. Ἀπερβρίγασι νέεσθαι, ont tremblé, ont eu peur d'aller, c.-à-d. n'ont pas osé aller.

10. Πατρὸς... Ἰκαρίου, le père de Pénélope, Icarios.

11. Δοίῃ δὲ (τούτῳ), ὧ καὶ ἐθέλοι (διδόναι αὐτήν).

12. Καὶ (τούτῳ, ὃς) ἔλθοι κεχαρισμένος οἱ (Ἰκαρίῳ). D'autres entendent par οἱ Pénélope.

13. Εἰς ἡμέτερον (οἶκον).

ἀλαπινάζουσιν, πίνουσί τε αἶθοπα οἶνον,
 μαψιδίους· τὰ δὲ πολλὰ κατάνεται. Οὐ γὰρ ἔπ' ¹ ἀνήρ,
 οἷος Ὀδυσσεὺς ἔσκεν, ἀρῆν' ² ἀπὸ δίκου ἀμῦναι.
 Ἥμεῖς ³ δ' οὐ νύ τι τοιοῖο ἀμυνέμεν, ἧ καὶ ἔπειτα
 λευγαλέοι τ' ἐσόμεσθα ⁴, καὶ οὐ δεδαηκότες ἀλκὴν ⁵.
 Ἥ τ' ἂν ἀμυναίμην, εἴ μοι δύνამίς γε παρείη.
 Οὐ γὰρ ἔτ' ἀνσχετὰ ἔργα τετεύχεται, οὐδ' ἔτι καλῶς
 οἶκος ἐμὸς διόλωλε. Νεμεσσθήητε καὶ αὐτοί ⁶,
 ἄλλους τ' αἰδέσθητε περικτίονας ἀνθρώπους,
 οἳ περυναιετάουσι· θεῶν δ' ὑποδείσατε μῆνιν,
 μή τι μεταστρέψωσιν ⁷ ἀγασσάμενοι κακὰ ἔργα ⁸.
 Λίσσομαι ⁹ ἡμὲν Ζηνὸς Ὀλυμπίου, ἡδὲ Θέμιστος,
 ἦτ' ἀνδρῶν ἀγορὰς ἡμὲν λύει, ἡδὲ καθίζει,
 σχέσθε ¹⁰, φίλοι, καί μ' οἶον ἐάσατε πένθει λυγρῷ
 τεῖρεσθ' ¹¹, εἰ μή πού τι πατήρ ἐμός, ἐσθλὸς Ὀδυσσεύς,
 δυσμενέων κάκ' ἔρεξεν ἔϋν ἰήμιδας Ἀχαιοὺς,
 τῶν ¹² μ' ἀποτινύμενοι κακὰ ῥέζετε δυσμενέοντες,
 τούτους δτρύνοντες ¹³. Ἐμοὶ δέ κε κέρδιον εἶη
 ὑμέας ἐσθέμεναι κειμήλια τε πρόδασιν τε ¹⁴.
 Εἴ χ' ὑμεῖς γε φάγοιτε, τάχ' ἂν ποτε καὶ τίσις ¹⁵ εἶη·
 τόφρα γὰρ ἂν κατὰ ἄστυ ποτιπτυσσοίμεθα μύθῳ,
 χρήματ' ἀπαιτιζόντες, ἕως κ' ἀπὸ πάντα δοθείη.

80

85

70

75

1. Ἐπι, ἐπεστιν, ἔστιν ἐν οἴκῳ.

2. Ἀρή, pour ἀρά, ordinairement l'imprécation, ici le mal souhaité, le malheur.

3. Ἥμεῖς, nous, c.-à-d. moi, τοῖτοί (ἐσμεν).

4. Ἥ καὶ ἔπειτα... ἐσόμεσθα, et sans doute d'après cela nous serons lâches, c.-à-d. sans doute, d'après cet aveu, on me jugera lâche.

5. Οὐ δεδαηκότες ἀλκὴν, n'ayant pas appris, c.-à-d. ne connaissant pas la vigueur, étant sans vigueur.

6. Αὐτοί, vous-mêmes, habitants d'Ithaque.

7. Μή τι μεταστρέψωσιν, de peur qu'ils ne retournent, ne fassent retomber quelque malheur sur vous.

8. Κακὰ ἔργα (τῶν μνηστήρων).

9. Λίσσομαι (ὑμᾶς).

10. Σχέσθε, abstenez-vous, cessez.

11. Τεῖρεσθ', élision de τεῖρεσθαι.

12. Τῶν, pour ὧν (κακῶν).

13. Τούτους (τοὺς μνηστῆρας) δτρύνοντες, en excitant les prétendants contre moi.

14. Κειμήλια, les biens-fonds; πρόδασιν, le revenu.

15. Τίσις, une rétribution, une réparation.

Νῦν δέ μοι ἀπρήκτους ὀδύνας ἐμβάλλετε θυμῷ. »

Ὡς φάτο χλωόμενος, ποτὶ δὲ σκῆπτρον βάλε¹ γαίῃ, δάκρυ' ἀναπρήσας². οἷκτος δ' ἔλε λαὸν ἅπαντα.

30

Ἐνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀκὴν ἔσαν, οὐδέ τις ἔτλη

Τηλέμαχον μῦθοισιν ἀμείψασθαι χαλεποῖσιν·

Ἀντίνοος δέ μιν οἷος ἀμειβόμενος προσέειπεν·

« Τηλέμαχ' ὑψυχόρη, μένος ἄσχετε³, ποῖον ἔειπες, ἡμέας αἰσχύων; ἐθέλοις δέ κε μῶμον ἀνάψαι⁴. »

35

Σοὶ δ' οὔτι μνηστῆρες Ἀχαιῶν⁵ αἰτιοί εἰσιν,

ἀλλὰ φίλη μήτηρ, ἥ τοι πέρι κέρδεα⁶ οἶδεν.

Ἦδη γάρ τρίτον ἐστὶν ἔτος, τάχα δ' εἴσι τέταρτον⁷,

εἷ οὐ ἀτέμβει θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι⁸ Ἀχαιῶν.

40

Πάντας μὲν ῥ' ἔλπει, καὶ ὑπίσχεται ἀνδρὶ ἐκάστω,

ἀγγελίας προῖεῖσα· νόος δέ οἱ ἄλλα μενοινᾷ.

Ἡ δὲ ὁλοὺν τόνδ' ἄλλον ἐνὶ φρεσὶ μερμήριζε·

στησαμένη μέγαν ἱστὸν ἐνὶ μεγάροισιν ὕφαινε,

λεπτὸν καὶ περίμετρον, ἄφαρ δ' ἡμῖν μετέειπε·

45

« Κοῦροι, ἐμοὶ μνηστῆρες, ἐπεὶ θάνε δῖος Ὀδυσσεύς,

« μίμνεν⁹, ἐπειγόμενοι τὸν ἐμὸν γάμον, εἰσόκε φᾶρος

« ἐκτελέσω, μή μοι μεταμῶνια νύματ' ὀληται,

« Λαέρτη ἥρωϊ ταφῆιον, εἰς ὅτε κέν μιν

« Μοῖρ' ὀλοῇ καθέλῃσι τανηλεγέος θανάτοιο¹⁰. »

100

« μή τίς μοι κατὰ δῆμον Ἀχαιῶν νεμεσῆσῃ,

« αἶ κεν ἄτερ σπείρου κῆται, πολλὰ κτεατίσσας. »

1. Ποτὶ... βάλε, προσέβαλε.

2. Δάκρυ' ἀναπρήσας, m. à m. ayant enflammé des larmes, c.-à-d. pleurant à chaudes larmes.

3. Μένος ἄσχετε, qui ne sait pas contenir son cœur, sa colère.

4. Μῶμον ἀνάψαι (ἡμῖν), nous attacher un reproche, une honte, nous couvrir de honte.

5. Μνηστῆρες Ἀχαιῶν, les prétendants d'entre les Achéens, c.-à-d. les prétendants Achéens.

6. Πέρι, pris comme adverbe, supérieurement. Κέρδεα, des ruses, des artifices.

7. Εἴσι τέταρτον (ἔτος), une quatrième année viendra, sera écoulée, va être accomplie.

8. Μίμνεντε doit se joindre à εἰσόκε, après ἐπειγόμενοι τὸν ἐμὸν γάμον : attendez que j'aie terminé...

9. Τανηλεγέος θάνατος, la mort qui couche tout du long, ou pour longtemps, pour toujours.

Ὡς ἔφαθ'· ἡμῖν δ' αὖτ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγῆνωρ.
 Ἐνθα καὶ ἡματιή μὲν ὑφαίνεσκεν μέγαν ἱστόν,
 νύκτας δ' ἀλλύεσκεν, ἐπὶν δαΐδας παραθεῖτο. 106
 Ὡς τρίετες μὲν ἔληθε δόλῳ, καὶ ἐπειθεν Ἀχαιοὺς·
 ἀλλ' ὅτε τέτρατον ἦλθεν ἔτος, καὶ ἐπήλυθον ὄραι,
 καὶ τότε δὴ τις ἔειπε γυναικῶν, ἥ σάφα ἦδη¹,
 καὶ τήνγ' ἀλλύουσαν ἐφεύρομεν ἀγλαὸν ἱστόν.
 Ὡς τὸ μὲν² ἐξετέλεσσε, καὶ οὐκ ἐθέλουσ', ὑπ' ἀνάγκης. 110
 Σοὶ δ' ὧδε μνηστῆρες ὑποκρίνονται, ἴν' αἰδῆς
 αὐτὸς σῶι θυμῷ, εἰδῶσι δὲ πάντες Ἀχαιοί.
 Μητέρα σὴν ἀπόπεμψον³, ἀνωχθὶ δέ μιν γαμέεσθαι
 τῷ ὅτεώ τε πατὴρ κέλεται, καὶ ἀνδάνει αὐτῇ⁴.
 Εἰ δ' ἔτ' ἀνιήσει γε πολὺν χρόνον υἱὰς Ἀχαιῶν, 115
 τὰ φρονέουσ' ἀνὰ θυμόν, αἳ οἱ πέρι⁵ δῶκεν Ἀθήνη,
 ἔργα τ' ἐπίστασθαι περικαλλέα, καὶ φρένας ἐσθλάς⁶,
 κέρδεά θ', οἳ οὐπω τιν' ἀκούομεν⁷ οὐδὲ παλαιῶν
 τάων, αἳ πάρος ἦσαν εὐπλοκαμίδες Ἀχαιαί,
 Τυρώ⁸ τ', Ἀλκμήνη⁹ τε, εὐστέφανός τε Μυκὴν¹⁰, 120
 τάων οὔτις ὁμοῖα νοήματα Πηνελοπεΐη¹¹
 ἦδη· ἀτὰρ μὲν τοῦτό γ' ἐναΐσιμον οὐκ ἐνόησε·
 τόφρῳ γὰρ οὔν βίοτόν τε τεδὸν καὶ κτήματ' ἔδονται,
 ὄφρα κε κείνη τοῦτον ἔχῃ νόον, ὄντινά οἱ νῦν
 ἐν στήθεσσι τιθεῖσι θεοί. Μέγα μὲν κλέος αὐτῇ 125

1. Καὶ τότε δὴ τις γυναικῶν, ἥ σάφα ἦδη (τοῦτο), εἶπεν (ἡμῖν).

2. Τὸ μὲν, τὸ φᾶρος.

3. Ἀπόπεμψον, renvoie (ch. con père).

4. Τῷ (pour τοῦτο), ὅτεω (pour ὅτι) τε πατὴρ κέλεται (αὐτὴν γαμέεσθαι), καὶ (ὅς) ἀνδάνει αὐτῇ.

5. Πέρι, adv., comme περισῶς.

6. Φρένας ἐσθλάς, de bonnes pensées, c.-à-d. ici du bon goût, du talent.

7. Οἳ οὐπω ἀκούομεν τινα (ἐπί-

στασθαι). Ἀκούομεν, nous apprenons, nous avons appris.

8. Tyro, fille de Salmonée et d'Alcidice; elle eut de Neptune Pélidas et Nélée, père de Nestor.

9. Alcène, femme d'Amphitryon, mère d'Hercule.

10. Mycène, fille d'Inachos, donna son nom à la ville de Mycènes.

11. Ὅμοια Πηνελοπεΐῃ, semblables à Pénélope, c.-à-d. semblables aux conceptions, aux talents et aux ruses de Pénélope.

ποιεῖτ' ¹, αὐτὲρ σοίγε ποθὴν πολέος βίοτοιο·
 ἡμεῖς δ' οὐτ' ἐπὶ ἔργα ² πάρος γ' ἴμεν, οὔτε πη ἄλλα,
 πρὶν γ' αὐτὴν γήμασθαι Ἀχαιῶν ᾧ κ' ἐθέλῃσιν ³. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤδα·

« Ἀντίνο', οὐπὼς ἐστὶ ⁴ δόμον ἀέκουσαν ἀκῶσαι,
 ἥ μ' ἔτεχ' ⁵, ἥ μ' ἔθρεψε· πατὴρ δ' ἐμός ⁶, ἄλλοθι γαίης,
 ζῶει δγ', ἢ τέθνηκε· Κακὸν δέ με πόλλ' ἀποτίνειν
 Ἰκαρίῳ, αἶ κ' αὐτὸς ἐκὼν ἀπὸ μητέρα πέμψω ⁷. »

Ἐκ γάρ τοῦ πατρὸς ⁸ κακὰ κείσομαι, ἄλλα δὲ δαίμων
 δώσει, ἐπεὶ μήτηρ στυγεράς ἀρήσεται ⁹· Ἐρινῦς,
 οἴκου ἀπερχομένη, νέμεσις δέ μοι ἐξ ἀνθρώπων
 ἔσσεται. Ὡς οὐ τοῦτον ἐγὼ ποτε μῦθον ἐνίψω.

Ἵμέτερος δ' εἰ μὲν θυμὸς νεμεσίζεται αὐτῶν ¹⁰,
 ἔξιτέ μοι μεγάρων, ἄλλας δ' ἀλεγύνετε θαῖτας ¹¹,
 ὑμὰ κτήματ' ἔδοντες, ἀμειβόμενοι κατὰ οἴκους.

Εἰ δ' ὑμῖν δοκέει τόδε λωίτερον καὶ ἄμεινον
 ἔμμεναι, ἀνδρὸς ἐνὸς βίοτον νήποινον ὀλέσθαι,
 κείρετ'· ἐγὼ δὲ θεοὺς ἐπιθώσομαι αἰὲν ἔντας,
 αἶ κέ ποθι Ζεὺς δῶσι παλίντιτα ἔργα γενέσθαι·
 νήποινοί κεν ἔπειτα δόμων ἔντοσθεν ὀλοισθε. »

Ὡς φάτο Τηλέμαχος· τῷ δ' αἰετῶ εὐρύοπα Ζεὺς
 ὀφθόθεν ἐκ κορυφῆς ὄρεος προέηκε πέτεσθαι.

Τῷ δ' ἕως μὲν ῥ' ἐπέτοντο μετὰ πνοιῆς ἀνέμοιο ¹²,

1. Ποιεῖτ', élisíon de ποιεῖται.

2. Ἐπὶ ἔργα, à nos travaux, à nos champs. Voyez vers 22.

3. Γήμασθαι (τούτω) Ἀχαιῶν, ᾧ κ' ἐθέλῃσι (γαμεῖσθαι).

4. Οὐπὼς ἐστὶ, il n'est nullement possible, je ne puis pas.

5. (Ταύτην), ἥ μ' ἔτεκε, celle qui m'a enfanté.

6. Πατὴρ ἐμός, nominatif indépendant, absolu, quant à mon père.

7. Κακὸν δέ... πέμψω. Lorsqu'on renvoyait une femme sans

avoir un motif grave de se plaindre d'elle, la femme remportait sa dot, et il fallait en outre payer à ses parents comme dédommagement une somme considérable.

8. Τοῦ πατρὸς, le père de Pénélope, Icaríus.

9. Ἀρήσεται, élisíon de ἀρήσεται.

10. Θυμὸς ἱμέτερος αὐτῶν ἐκίπνυται à θυμὸς ὑμῶν αὐτῶν.

11. Ἄλλας... θαῖτας, κ. τ. λ. Voyez ces vers, chant I, 374-380.

12. Τῷ δέ (αἰετῷ), ἕως μὲν ῥ'

πλησίω ἀλλήλοισι τιτανομένω πτερύγεσιν·
 ἀλλ' ὅτε δὴ μέσσην ἀγορὴν πολύφημον ἱκέσθην, 180
 ἐνθ' ἐπιδινηθέντε τιναζάσθην πτερὰ πολλὰ¹,
 ἐς δ' ἰδέτην πάντων² κεφαλὰς, ὅσσοι δ' ὄλεθρον
 δρυπαμένω δ' ὀνύχεσσι παρειὰς ἀμφί τε δειράς³,
 δεξιῶ ἤϊζαν⁴ διὰ τ' οἰκίᾳ καὶ πόλιν αὐτῶν⁵.
 Θάμβησαν δ' ὄρνιθας, ἐπεὶ ἶδον ὀφθαλμοῖσιν· 185
 ὥρμηναν δ' ἀνὰ θυμόν, ἅπερ τελέεσθαι ἔμελλον.
 Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε γέρων ἥρως Ἀλιθέρης
 Μαστορίδης· ὁ γὰρ οἶος⁶ δηλικίην ἐκέκαστο
 ὄρνιθας γυνῶναι, καὶ ἐναΐσιμα μυθήσασθαι·
 ὃ σφιν εὐφρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν· 190
 « Κέκλυτε δὴ νῦν μευ, Ἰθακῆσιοι, ὅττι κεν εἴπω·
 μνηστῆρσιν δὲ μάλιστα πιφασκόμενος τάδε εἴρω·
 τοῖσιν γὰρ μέγα πῆμα κυλίνδεται. Οὐ γὰρ Ὀδυσσεὺς
 δὴν ἀπάνευθε φίλων ὦν ἔσσεται, ἀλλὰ που ἤδη 195
 ἐγγὺς ἐὼν τοῖςδε σσι⁷ φόνον καὶ κῆρα φυτεύει⁸
 πάντεσσιν· πολέσιν δὲ καὶ ἄλλοισιν κακὸν ἔσται,
 αἷ⁹ νεμόμεσθ' Ἰθάκην εὐδείζων. Ἀλλὰ πολὺ πρὶν
 φραζώμεσθ', ὥς κεν καταπαύσομεν¹⁰. Οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
 παύεσθων¹¹· καὶ γὰρ σφιν ἄφαρ τόδε¹² λωϊόν ἐστιν.
 Οὐ γὰρ ἀπείρητος μαντεύομαι, ἀλλ' εὖ εἰδώς· 200
 καὶ γὰρ ἐκείνῳ¹³ φημὶ τελευτηθῆναι ἄπκντα,

(ἐπέτοντο), ἐπέτοντο μετὰ πνοιῆς ἀνέμοιο. On voit que *ἔως* est employé d'une manière elliptique.

1. Πολλά, bien que s'accordant avec *πτερὰ*, a la valeur d'un adv.

2. Πάντων (τῶν μνηστῆρων).

3. Παρειὰς ἀμφί τε δειράς, comme ἀμφί παρειὰς δειράς τε.

4. Δεξιῶ ἤϊζαν, ils s'envolèrent à droite, vers l'orient, ce qui était un heureux présage.

5. Αὐτῶν (τῶν Ἰθακησίων).

6. Οἶος, comme dans la locution

latine *justissimus unus*, seul le plus juste, c.-à-d. le plus juste de tous.

7. Τοῖςδε σσι, les prétendants.

8. Φυτεύειν, proprement *planter*, au fig. *produire, préparer*.

9. Πελέσιν ἄλλοισιν (ἡμῶν), οἱ νεμόμεσθ' Ἰθάκην κ. τ. λ.

10. Καταπαύσομεν αὐτούς, τους μνηστῆρας.

11. Παύειν, *faire cesser*; ποιῶσθαι, *cesser*.

12. Τόδε, c.-à-d. τὸ παύεσθαι.

13. Εἰκείνῳ, Ulysse.

ὥς οἱ ἐμυθεόμην, ὅτε Ἴλιον εἰσανέβαινον
 Ἀργεῖοι, μετὰ δέ σφιν ἔβη πολύμητις Ὀδυσσεύς.
 Φῆν¹, κακὰ πολλὰ παθόντ', ὀλέσαντ' ἅπο πάντας ἑταίρους,
 ἄγνωστον πάντεσσιν ἐεικοστῷ ἐνιαυτῷ
 οἴκαδ' ἐλεύσεσθαι. Τάδε δὲ νῦν πάντα τελεῖται, »
 Τὸν δ' αὖτ' Εὐρύμαχος, Πολύβου παῖς, ἀντίον ἤυδα·
 « ὦ γέρον, εἰ δ' ², ἄγε νῦν μαντεύεο σοῖσι τέκεσσιν,
 οἴκαδ' ἰών, μή πού τι κακὸν πάσχωσιν ὀπίσσω³.
 ταῦτα δὲ μαντεύεσθαι ἐγὼ σέο πολλὸν ἀμείνων.
 Ὅρνιθες δέ τε πολλοὶ ὑπ' αὐγὰς ἡελίοιο
 φοιτῶσ', οὐδέ τε πάντες ἐναΐσιμοι· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς
 ὦλετο τῇλ'. ὦς καὶ σὺ καταφθίσθαι σὺν ἐκείνῳ
 ὠφελές! Οὐκ ἂν τόσσα θεοπροπέων ἀγόρευες,
 οὐδέ κε Τηλέμαχον κεχολωμένον ᾧδ' ἀνιείης,
 σῶ οἴκῳ δῶρον ποτιδέγμενος, αἶ κε πόρῃσιν⁴.
 Ἀλλ' ἔκ τοι ἐρέω⁵, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται·
 αἶ κε νεώτερον ἄνδρα⁶, παλαιὰ τε πολλὰ τε εἰδώς,
 παρπάμενος ἐπέεσσιν ἐποτρύνῃς χαλεπαίνειν,
 αὐτῷ μὲν οἱ πρῶτον ἀνιηρέστερον ἔσται·
 πρῆξαι δ' ἐμπης οὔτι δυνήσεται εἵνεκα τῶνδε⁷.
 σοὶ δέ, γέρον, θωγὴν ἐπιθήτομεν, ἣν κ' ἐνὶ θυμῷ
 τίνων ἀσχάλλῃς· χαλεπὸν δέ τοι ἔσσεται ἄλλος.
 Τηλεμάχῳ δ' ἐν πᾶσιν⁸ ἐγὼν ὑποθήτομαι αὐτός·
 μητέρ' ἐὴν ἐς πατρός⁹ ἀνωγέτω ἀπονέεσθαι·
 οἱ δὲ¹⁰ γάμον τεύξουσιν, καὶ ἀρτυνέουσιν ἔεδνα

1. Φῆν (αὐτόν). Φῆν, sans augment, pour ἔφην.

2. Εἰ δέ, elliptique : Si jamais tu as su prédire l'avenir, va le prédire chez toi à tes enfants. On peut aussi réunir εἰ δ' ἄγε, équivalent à *age vero*.

3. Ὅπίσσω, plus tard, un jour, dans l'avenir.

4. Αἶ κε (Τηλέμαχος) πόρῃσι (τι δῶρον).

5. Ἐκ... ἐρέω, ἔξερέω.

6. Νεώτερον ἄνδρα, Télémaque.

7. Εἵνεκα τῶνδε, à cause de tes paroles, de tes prédictions.

8. Ἐν πᾶσιν, en présence de tous, publiquement.

9. Ἐς (οἶκον) πατρός (Ἰκαρίοιο).

10. Οἱ δέ, οἱ ἀμφὶ τὸν πατέρα, le père et la famille, ou même le père seul. Voyez I, 277 et 278.

πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε φίλης ἐπὶ παιδὸς ἔπεσθαι.

Οὐ γὰρ πρὶν παύσεσθαι δίομαι υἱας Ἀχαιῶν

μνηστύος ἀργαλέης, ἐπεὶ οὐτινα δείδιμεν ἔμψης,

οὐτ' οὖν Τηλέμαχον, μάλα περ πολύμυθον ἑόντα,

οὔτε θεοπροπίης ἐμπαζόμεθ', ἦν σύ, γεραῖέ,

μυθεῖαι ἀκράαντον, ἀπεχθάνεαι δ' ἔτι μᾶλλον.

Χρήματα δ' αὖτε κακῶς βεβρώσεται, οὐδέ ποτ' ἴσα

ἔσσεται¹, ὅρρα κεν ἦγε² διατρίβησιν Ἀχαιοὺς

ὄν γάμον³, ἡμεῖς δ' αὖ ποτιδέγμενοι ἡματα πάντα,

εἵνεκα τῆς ἀρετῆς ἐριδαίνομεν⁴, οὐδὲ μετ' ἄλλας

ἐρχόμεθ', ἃς ἐπιεικὲς ὀπυιέμεν ἐστὶν ἐκάστω. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἠῦδα·

« Εὐρύμαχ' ἡδὲ καὶ ἄλλοι, ὅσοι μνηστῆρες ἀγαυοί⁵,

ταῦτα μὲν οὐχ ὁμέας ἔτι λίσσομαι, οὐδ' ἀγορεύω·

ἤδη γὰρ τὰ ἴσασι θεοὶ καὶ πάντες Ἀχαιοί·

ἀλλ' ἄγε μοι δότε νῆα θοὴν καὶ εἵκος⁶ ἑταίρους,

οἳ κέ μοι ἔνθα καὶ ἔνθα διαπρήσσωσι κέλευθον.

Εἴμι γάρ⁷ ἐς Σπάρτην τε καὶ ἐς Πύλον ἡμαθόεντα,

νόστον πευσόμενος πατρὸς δὴν οἰχομένοιο·

ἦν τίς μοι εἴπησι βροτῶν, ἢ ὅσσαν ἀκούσω

ἐκ Διός⁸, ἥτε μάλιστα φέρει κλέος⁹ ἀνθρώποισιν.

Εἰ μὲν κεν πατρὸς βίοτον καὶ νόστον ἀκούσω,

ἦ τ' ἂν, τρυχόμενός περ, ἔτι τλαίην ἐνιαυτόν·

εἰ δέ κε τεθνηῶτος ἀκούσω⁹, μῆδ' ἔτ' ἑόντος,

νοστήσας δὴ ἔπειτα φίλην ἐς πατρίδα γαίαν

1. Οὐδέ ποτ' ἴσα ἔσσεται. Jamais il n'y aura d'équité, les droits continueront à être méconnus; ou bien: Jamais tu n'auras un équivalent, jamais tes biens, dévorés par nous, ne te seront restitués.

2. Ἦγε, Pénélope.

3. Ὀν γάμον, quant à ce qui concerne son mariage.

4. Εἵνεκα τῆς ἀρετῆς ἐριδαίνομεν, nous luttons pour la préémi-

nence, nous cherchons à écarter nos rivaux.

5. Ὅσοι (ἐστὶ) μνηστῆρες ἀγαυοί.

6. Εἵμι γάρ κ. τ. λ. Voyez chant I, 287-292.

7. Ὅσσαν ἐκ Διός, un bruit venu de Jupiter, parce qu'on attribuait à ce dieu toutes les nouvelles.

8. Κλέος, renommée, nouvelle qui se répand, et non pas gloire.

9. Τεθνηῶτος (αὐτοῦ) ἀκούσω.

σῆμά τέ οἱ χεύσω, καί ἐπὶ χτέρεα κτερεῖξω
πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε¹, καί ἀνέρι μητέρα δώσω. »

Ἦτοι δγ' ὧς εἰπὼν κατ' ἄρ' ἔζετο· τοῖσι δ' ἀνέστη
Μέντωρ², ὃς ῥ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἦεν ἑταῖρος,
καί οἱ ἰὼν ἐν νηυσὶν ἐπέτρεπεν οἶκον ἅπαντα³,
πείθεσθαι τε γέροντι⁴, καὶ ἔμπεδα πάντα φυλάσσειν⁵.
ὃ σφιν εὐφρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·

« Κέκλυτε δὴ νῦν μευ, Ἰθακήσιοι, ὅττι κεν εἴπω.

Μήτις ἔτι πρόφρων⁶, ἀγανὸς καὶ ἥπιος ἔστι
σκηπτοῦχος βασιλεὺς, μηδὲ φρεσὶν αἵσιμα εἰδώς,
ἀλλ' αἰεὶ χαλεπὸς τ' εἴη⁷, καὶ αἴσულα ῥέζοι·

ὧς οὔτις μέμνηται Ὀδυσῆος θείοιο
λαῶν, οἷσιν ἄνασσε, πατήρ δ' ὧς ἥπιος ἦεν.

Ἄλλ' ἦτοι μνηστῆρας ἀγένορας οὔτι μεγαίρω⁸

ἔρδειν ἔργα βίαια κακοῖραφῆσι νόοιο·

σφὰς γὰρ παρθέμενοι κεφαλὰς⁹ κατέδουσι βιαίως
οἶκον Ὀδυσῆος, τὸν δ' οὐκέτι φασὶ νέεσθαι.

Νῦν δ' ἄλλω δῆμῳ¹⁰ νεμεσίζομαι, οἷον¹¹ ἅπαντες
ἦσθ' ἀνεῷ, ἀτὰρ οὔτι καθαπτόμενοι ἐπέεσσι

παύρους μνηστῆρας κατερύκετε, πολλοὶ ἐόντες. »

Τὸν δ' Εὐηνορίδης Λειώκριτος ἀντίον ἤρδα·

« Μέντορ ἀταρτηρέ, φρένας ἡλεέ, ποῖον εἶπες,
ἡμέας ὀτρύνων καταπαυέμεν¹² ! Ἄργαλέον δὲ

1. Ὅσσα ἔοικε (κτερεῖξαι).

2. Mentor ne paraît plus personnellement dans l'Odyssée, mais Minerve emprunte souvent ses traits. Voyez le vers 268.

3. Καὶ (Ὀδυσσεὺς) ἰὼν ἐν νηυσὶν ἐπέτρεπεν οἱ (τῷ Μέντορι) οἶκον ἅπαντα.

4. (Ὡς τε οἶκόν) τε (ἅπαντα) πείθεσθαι γέροντι (Μέντορι).

5. Καὶ (τὸν γέροντα) φυλάσσειν πάντα ἔμπεδα.

6. Μήτις ἔτι πρόφρων. Voyez chant V, 8-12.

7. Ἄλλ' αἰεὶ (βασιλεὺς) εἴη τε χαλεπός.

8. Μεγαίρειν comme le latin *invidere*, envier, s'opposer à, refuser, empêcher, défendre.

9. Σφὰς γὰρ... κεφαλὰς, exposant leurs têtes, leur vie.

10. Ἄλλω δῆμῳ, le reste du peuple, les citoyens d'Ithaque.

11. Οἷον, tellement, est ici à peu près synonyme de ὅτι, mais avec plus de force.

12. Ὀτρύνων (τοὺς Ἰθακησίους οὐ τὸν δῆμον) καταπαυέμεν ἡμέας.

ἀνδράσι καὶ πλεόνεσσι μαχήσασθαι περὶ δαιτί¹.
 Εἴπερ γάρ κ' Ὀδυσσεὺς Ἰθακῆσιος αὐτὸς ἐπελθὼν
 δαινυμένους κατὰ δῶμα ἕον μνηστῆρας ἀγαυοὺς
 ἐξελάσαι μεγάραιο μενοιήσει' ἐνὶ θυμῷ,
 οὗ κέν οἱ κεχάροιτο γυνή, μάλα περ χατέουσα,
 ἐλθόντ'², ἀλλὰ κεν αὐτοῦ ἀεικέα πότμον ἐπίποιτ'³,
 εἰ πλεόνεσσιν ἔποιτο⁴. Σὺ δ' οὐ κατὰ μοῖραν ἔειπες.
 Ἄλλ' ἄγε, λαοὶ μὲν σκίδνασθ'⁵ ἐπὶ ἔργα ἕκαστος·
 τούτῳ⁶ δ' ὀτρυνέει Μέντωρ ὁδὸν ἥδ' Ἀλιθέρης,
 οἷτε οἱ ἐξ ἀρχῆς πατρώϊοι εἰσιν ἑταῖροι.
 Ἄλλ', οἶω, καὶ δηθὰ καθήμενος⁷, ἀγγελιάων
 πεύσεται εἰν Ἰθάκῃ, τελέει δ' ὁδὸν οὔποτε ταύτην. »
 ὦς ἄρ' ἐφώνησεν, λῦσεν δ' ἀγορὴν αἰψήρην⁸.
 Οἱ μὲν ἄρ' ἐσκίδναντο ἐκ πρὸς δῶμαθ' ἕκαστος·
 μνηστῆρες δ' ἐς δῶματ' ἴσαν θεῖου Ὀδυσῆος.
 Τηλέμαχος δ' ἀπάνευθε κιὼν ἐπὶ θίνα θαλάσσης,
 χεῖρας νιψάμενος πολιτῆς ἄλός, εὖχετ' Ἀθήνη·
 « Κλυθὶ μοι, ὃ χθιζὸς θεὸς ἤλυθες⁹ ἡμέτερον δῶ,
 καί μ' ἐν νηὶ κέλευσας ἐπ' ἥρωειδέα πόντον,
 νόστον πευσόμενον πατρός δὴν οἰχομένοιο,
 ἔρχεσθαι! Τὰ δὲ πάντα διατρίβουσιν Ἀχαιοί,
 μνηστῆρες δὲ μάλιστα, κακῶς ὑπερηνόροντες. »
 ὦς ἔφατ' εὐχόμενος· σχεδόθεν δέ οἱ ἦλθεν Ἀθήνη,
 Μέντορι εἰδομένη ἡμὲν δέμας, ἡδὲ καὶ αὐδὴν,

1. Ἀργαλέον θὲ... περὶ δαιτί. Il serait difficile même à des guerriers plus nombreux de lutter contre nous à l'heure du festin.

2. Γυνή οὐ κεχάροιτό κεν οἱ ἐλθόντι. Sa femme ne se réjouirait pas de son retour qu'elle désire tant aujourd'hui.

3. Ἐπίποιτ' (Ὀδυσσεύς).

4. Εἰ πλεόνεσσιν ἔποιτο, quand même il accompagnerait de plus nombreux que nous, c.-à-d. quand

même il viendrait, soutenu par des forces supérieures.

5. Λαοὶ σκίδνασθε, citoyens, dispersez-vous, retirez-vous.

6. Τούτῳ (Τηλεμάχῳ).

7. Δηθὰ καθήμενος, restant longtemps assis, se tenant tranquille.

8. Αἰψήρην, au lieu de l'adverbe αἰψήρως, il rompit promptement, il congédia aussitôt l'assemblée.

9. Ὁ χθιζὸς θεὸς ἤλυθες, dieu qui es venu hier.

καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Τηλέμαχ', οὐδ' ὀπιθεν¹ κακὸς ἔσσεαι οὐδ' ἀνοήμων, 270

εἰ δὴ τοι σοῦ πατρὸς ἐνέσταχται μένος ἧῦ,

οἷος ἐκεῖνος ἔην τελέσαι ἔργον τε ἔπος τε·

οὐ τοι ἔπειθ' ἀλήη ὁδὸς ἔσσεται, οὐδ' ἀτελεστος·

εἰ δ' οὐ κείνου γ' ἐσσι γόνος καὶ Πηνελοπείης,

οὐ σέγ' ἔπειτα ἔολπα τελευτήσῃν ἃ μενοινᾷς. 275

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται·

οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους².

Ἄλλ' ἐπεὶ οὐδ' ὀπιθεν κακὸς ἔσσεαι οὐδ' ἀνοήμων,

οὐδέ σε πάγχυ γε μῆτις Ὀδυσσῆος προλέλοιπεν,

ἐλπωρῇ³ τοι ἔπειτα τελευτῆσαι τάδ' ἔργα⁴. 280

Τῷ⁵ νῦν μνηστήρων μὲν ἕα⁶ βουλὴν τε νόον τε

ἄφραδέων, ἐπεὶ οὔτι νοήμονες⁷, οὐδὲ δίκαιοι,

οὐδέ τι ἴσασιν θάνατον καὶ κῆρα μέλαιναν,

ὅς δὴ σφι σχεδὸν ἔστιν, ἐπ' ἥματι πάντας ὀλέσθαι⁸.

Σοὶ δ' ὁδὸς οὐκέτι δηρὸν ἀπέσσεται, ἣν σὺ μενοινᾷς. 285

Τοῖος γάρ τοι ἐταῖρος ἐγὼ πατρώϊός εἰμι,

ὅς τοι νῆα θοὴν στελέω, καὶ ἄμ' ἔφομαι αὐτός.

Ἀλλὰ σὺ μὲν πρὸς δώματ' ἰὼν μνηστῆρσιν ὁμῖλει,

δπλισσόν τ' ἦϊα, καὶ ἄγγεσιν ἄρσον ἄπνχτα,

οἶνον ἐν ἀμφιφορεῦσι,⁹ καὶ ἄλφιστα, μυελὸν ἀνδρῶν, 290

δέρμασιν ἐν πυκινόισιν¹⁰. ἐγὼ δ' ἀνὰ δῆμον ἐταίρους

αἰψ' ἐβελοντῆρας ξυλλέξομαι. Εἰσὶ δὲ νῆες

πολλαὶ ἐν ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ, νέαι ἡδὲ παλαιαί·

τάων μὲν τοι ἐγὼν ἐπιόφομαι, ἥτις ἀρίστη¹⁰,

1. Ὀπιθεν, dans la suite, à l'avenir.

2. Κακίους (εἰσίν), ἀρείους (εἰσίν).

3. Ἐλπωρῇ (ἔστι).

4. Τάδε ἔργα, ces travaux, ces entreprises, ce voyage.

5. Τῷ, c'est pourquoi, ainsi donc.

6. Ἐα, laisse de côté, ne t'occupe pas, ne te soucie pas de.

7. Ἐπεὶ οὔτι νοήμονες (εἰσιν).

8. (Ὡς τε) πάντας (αὐτοὺς) ὀλέσθαι ἐπ' ἥματι. Ἐπ' ἥματι, dans un seul jour, le même jour.

9. Δέρμασιν ἐν πυκινόισιν, dans des peaux épaisses, c.-à-d. dans des outres.

10. Ἡτις ἀρίστη (ἔστιν), le meilleur de ces vaisseaux.

ὦκα δ' ἐφοπλίσσαντες ἐνήσομεν¹ εὐρέϊ πόντῳ. »

295

ὦς φάτ' Ἀθηναίη, κούρη Διός· οὐδ' ἄρ' ἔτι δὴν

Τηλέμαχος παρέμιμνεν, ἐπεὶ θεοῦ ἔκλυεν αὐδὴν.

Βῆ δ' ἵμεναι πρὸς δῶμα, φίλον τετιημένος ἦτορ·

εὔρε δ' ἄρα μνηστῆρας ἀγήνορας ἐν μεγάροισιν,

αἶγας ἀνιεμένους, σιάλους θ' εὔοντας ἐν αὐλῇ.

300

Ἀντίνοος δ' ἰθὺς γελάσας κίε Τηλεμάχοιο²,

ἐν τ' ἄρα οἱ φῦ χειρί³, ἔπος τ' ἔφατ', ἐκ τ' ὀνόμαζεν⁴.

« Τηλέμαχ' ὑπαγόρη, μένος ἄσχετε, μήτι τοι ἄλλο

ἐν στήθεσσι κακὸν μελέτω ἔργον τε ἔπος τε,

ἀλλὰ μοι⁵ ἐσθιέμεν καὶ πινέμεν, ὥς τὸ πάρος περ.

305

Ταῦτα δέ τοι μάλα πάντα τελευτήσουσιν Ἀχαιοί⁶,

νῆα καὶ ἐξαίτους ἐρέτας, ἵνα θᾶσσον ἴκηαι

ἔς Πύλον ἡγαθέην μετ' ἀγαυοῦ πατρὸς ἀκουήν⁷. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα·

« Ἀντίνο', οὕπως ἔστιν⁸ ὑπερφιάλοισι μεθ' ὑμῖν

310

δαίνυσθαί⁹ τ' ἀκέοντα, καὶ εὐφραίνεσθαι ἔκμηλον.

Ἡ οὐχ ἄλλης, ὥς τὸ πάροιθεν ἐκείρετε πολλὰ καὶ ἐσθλὰ

κτήματ' ἐμὰ, μνηστῆρες, ἐγὼ δ' ἔτι νήπιος ἦα;

Νῦν δ' ὅτε δὴ μέγας εἰμί, καὶ ἄλλων μῦθον ἀκούων

πυνθάνομαι¹⁰, καὶ δὴ μοι ἀέξεται ἐνδοθι θυμός,

315

πειρήσω, ὥς κ' ὕμμι κακὰς ἐπὶ κῆρας ἱήλω¹¹,

ἢ Πύλονδ' ἔλθων, ἢ αὐτοῦ τῷδ' ἐνὶ δήμῳ.

Εἵμι μὲν, οὐδ' ἀλήη ὁδὸς ἔσσεται, ἣν ἀγορεύω,

1. Ἐνήσομεν (τὴν νῆα).

2. Ἰθὺς κίε Τηλεμάχοιο, vint droit à Télémaque.

3. Ἐνέφν τε ἄρα οἱ χειρί, et s'attacha à la main à lui, c.-à-d. lui prit la main.

4. Ἐκ τ' ὀνόμαζεν, ἐξονόμαζε τ ε, sans augment.

5. Μοι est explétif. Ἀλλὰ (μελέτω) ἐσθιέμεν.

6. Ἀχαιοί désigne ici probablement les habitants d'Ithaque.

7. Μετὰ πατρὸς ἀκουήν, pour aller chercher quelque nouvelle de ton père. Voyez chant I, 184.

8. Οὕπως ἔστιν. Voyez la note 4 de la page 31.

9. Δαίνυσθαι (ἐμεῖ).

10. Πυνθάνομαι (ὕμᾱς κείραι ἐμὰ κτήματᾱ).

11. Ἐπιήλω, je tâcherai de lancer sur vous les Parques funestes, c.-à-d. de vous faire périr misérablement.

ἔμπορος¹· οὐ γὰρ νηὶς ἐπήβολος² οὐδ' ἐρετάων
γίγνομαι· ὥς νύ που ὑμῖν εἰσατο κέρδιον εἶναι. »

320

Ἦ ῥα, καὶ ἐκ χειρὸς χειρὰ σπάσας³ Ἀντινόοιο
βεῖα· μνηστῆρες δὲ δόμον κατὰ⁴ δαῖτα πέοντο.

Οἱ δ' ἐπελώθειον καὶ ἐκερτόμεον ἐπέεσσιν·

ᾧδε δέ τις εἶπεσκε νέων ὑπερηνορέοντων·

« Ἦ μάλα Τηλέμαχος φόνον ἡμῖν μερμηρίζει·

325

ἢ τινὰς ἐκ Πύλου ἄξει ἀμύντορας ἡμαθόεντος,
ἢ οὐ καὶ Σπάρτηθεν⁵, ἐπεὶ νύ περ ἵεται αἰνῶς,
ἢ καὶ εἰς Ἐφύρην⁶ ἐθέλει, πείραν ἄρουραν,
ἐλθεῖν, ὅφρ' ἐνθεν θυμοφθόρα φάρμακ' ἐνεΐκη,
ἐν δὲ βάλῃ χρητῆρι⁷, καὶ ἡμέας πάντας ὀλέσσει. »

330

Ἄλλος δ' αὖτ' εἶπεσκε νέων ὑπερηνορέοντων·

« Τίς δ' οἶδ', εἴ κε καὶ αὐτὸς ἰὼν κοίλῃς ἐπὶ νηὶς
τῇλε φίλων ἀπόληται ἀλώμενος, ὥς περ Ὀδυσσεύς;

Οὕτω κεν καὶ μᾶλλον ὀφέλλειεν πόνον⁸ ἄμμι·

κτῆματα γάρ κεν πάντα δασαίμεθα, οἰκία δ' αὖτε
τούτου μητέρι δοῖμεν ἔχειν, ἢ δ' ὅστις ὀπυῖοι⁹. »

335

Ὡς φάν· ὁ δ' ὑψόροφον θάλαμον⁹ κατεβήσατο πατρός,

εὐρύν, ὅθι νηὶς χρυσὸς καὶ χαλκὸς ἔκειτο,

ἑσθῆς τ' ἐν γηλοῖσιν, ἄλῃς τ' εὐῶδες ἔλαιον¹⁰.

ἐν¹¹ δὲ πίθοι οἶνοιο παλαιοῦ ἡδυπότοιο

340

ἕστασαν, ἄκρητον θεῖον ποτὸς ἐντὸς ἔχοντες¹²,

1. Ἐμπορος, m. à m. passager, c.-à-d. qui s'embarque sur le vaisseau d'un autre, faute d'avoir un vaisseau à lui.

2. Νηὶς ἐπήβολος, qui possède un vaisseau.

3. Κατὰ δόμον, dans le palais.

4. Ἦ οὐ καὶ (ἄξει ἀμύντορας) Σπάρτηθεν.

5. Ἐφύρη, ville de Thesprotie.

6. Ἐμβάλῃ δὲ (τὰ φάρμακα) χρ., pour les verser dans notre cratère.

7. Ὀφέλλει πόνον, ironique : Il nous donnerait un surcroît de peines

(en nous forçant à nous partager ses biens).

8. Ἦ δὲ (τούτω), ὅστις ὀπυῖοι (αὐτῇ). Δοῖμεν ἔχειν, nous donnerions pour posséder, c.-à-d. simplement nous donnerions.

9. Θάλαμον, le cellier.

10. Εὐῶδες ἔλαιον, de l'huile de senteur, des parfums. Ἄλῃς, en abondance.

11. Ἐν, adverbe, dedans, dans le cellier. De même au v. 345.

12. Ἐντὸς ἔχοντες, ayant dedans, contenant.

ἔξειης ποτὶ τοῖχον ἀρηρότες, εἶποτ' ¹ Ὀδυσσεὺς
οἴκαδε νοστήσειε, καὶ ἄλγεα πολλὰ μογήσας.

Κληῖσται δ' ἔπεσαν σανίδες, πυκινῶς ἀραρυῖαι,
δικλίδες· ἐν δὲ γυνὴ ταμὴν νύκτας τε καὶ ἡμαρ
ἔσχ' ², ἥ πάντ' ἐφύλασσε νόου πολυῖδρείησιν,
Εὐρύκλει', ³ ὦπος θυγάτηρ Πεισηνορίδαο.

346

Τὴν τότε Τηλέμαχος προσέφη, θάλαμόνδε καλέσσας ⁴.

« Μαῖ', ἄγε δὴ μοι οἶνον ἐν ἀμφιφορεῦσιν ἄφυσσον
ἡδύν, ὅτις μετὰ τὸν λαρώτατος ⁵, δν σὺ φυλάσσεις,
κεῖνον οἶομένη ⁶ τὸν κάμμορον, εἶποθεν ἔλθοι
διογενὴς Ὀδυσεὺς, θάνατον καὶ κῆρας ἀλύξας.

350

Δώδεκα δ' ἔμπλησον, καὶ πώμασιν ἄρσον ἅπαντας.

Ἐν δέ μοι ἄλφιστα χεῦον εὐρῶραφέεσσι δοροῖσιν·

εἵκοσι δ' ἔστω μέτρα μυληφάτου ἀλφίτου ἀκτῆς.

355

Αὐτὴ δ' οἷη ἴσθι. Τὰ δ' ἀθρόα πάντα ⁷ τετύχθω·

ἑσπέριος ⁸ γὰρ ἐγὼν αἵρήσομαι, ὅπποτε κεν δὴ
μήτηρ εἰς ὑπερῶν ἀναβῇ, κοίτου τε μέδῃται.

Εἴμι γὰρ ἐς Σπάρτην τε καὶ ἐς Πύλον ἡμαθόεντα,

νόστον πευσόμενος πατρὸς φίλου, ἦν που ἀκούσω. »

360

Ὡς φάτο· κώκυσεν δὲ φίλῃ τροφῇ Εὐρύκλεια,

καί ῥ' ὀλοφυρομένη ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Τίπτε δέ τοι, φίλε τέκνον ⁹, ἐνὶ φρεσὶ τοῦτο νόημα

ἔπλετο; πῇ δ' ἐθέλεις ἰέναι πολλήν ¹⁰ ἐπὶ γαῖαν,

μοῦνος ¹⁰ ἐὼν ἀγαπητός; Ὅ δ' ὤλετο τηλόθι πάτρης

365

1. Εἶποτε, si un jour Ulysse revenait, dans le cas où Ulysse reviendrait, c'est-à-dire qu'on réservait pour Ulysse, s'il revenait un jour d ans sa patrie.

2. Ἐσχ', ἔσχε, imparfait poétique d εἰμί.

3. Θάλαμόνδε καλέσσας, l'ayant appelée dans le cellier.

4. Ὅτις (ἔστι) λαρώτατος μετὰ τόν, c.-à-d. μετὰ τοῦτον οἶνον.

5. Καῖνον, Ulysse. Οἶομένη,

l'ayant dans ta pensée, songeant à lui, l'attendant.

6. Ἀθρόα πάντα, tout réuni, tout ensemble.

7. Ἑσπέριος, ce soir, comme χθιςός, au v. 262.

8. Φίλε τέκνον, mon cher enfant. L'adjectif s'accorde ainsi quelquefois plutôt selon le sens du substantif que selon la grammaire.

9. Πολλήν, vaste, étendue.

10. Μοῦνος (υἱός), fils unique.

διογενῆς Ὀδυσσεὺς ἄλλογνώτῳ ἐνὶ δῆμῳ.

Οἱ δέ¹ τοι αὐτίκ' ἰόντι² κακὰ φράσσονται ὀπίσσω,
ὥς κε δόλῳ φθίγῃς· τάδε³ δ' αὐτοὶ πάντα δάσσονται.

Ἀλλὰ μὲν⁴ αὖθ' ἐπὶ σοῖσι καθήμενος, οὐδέ τί σε χρὴ
πόντον ἐπ'⁵ ἀτρύγετον κακὰ πάσχειν, οὐδ' ἀλάλησθαι. » 370

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα·

« Θάρσει, μαῖ', ἐπεὶ οὔτοι ἄνευ θεοῦ ἦδε γε βουλή⁶.

Ἄλλ' ὅμοσον μὴ μητρὶ φίλῃ τάδε μυθήσασθαι,
πρίν γ' ὅτ' ἂν ἐνδεκάτῃ⁷ τε δυωδεκάτῃ τε γένηται,
ἣ αὐτὴν ποθέσαι καὶ ἀφορμηθέντος⁸ ἀκοῦσαι, 375
ὥς ἂν μὴ κλαίουσα κατὰ χροά καλὸν ἰάπτῃ. »

Ὡς ἄρ' ἔφη· γρη῏ς δὲ θεῶν μέγαν ὄρκον ἀπώμνυ.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ὅμοσέν τε, τελεύτησέν τε τὸν ὄρκον,
αὐτίκ' ἔπειτ' αἱ οἶνον ἐν ἀμφοροεῦσιν ἄφυσσεν,
ἐν δὲ οἱ ἀλφίτα χεῦεν εὐῤῥαφέεσσι δοροῖσι· 380

Τηλέμαχος δ' ἐς δώματ' ἰὼν μνηστῆρσιν ὁμίλει.

Ἐνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

Τηλεμάχῳ δ' εἰκυῖα κατὰ πτόλιν ὥχετο πάντῃ,
καὶ ῥα ἐκάστω φωτὶ παρισταμένη φάτο μῦθον,
ἐσπερίους δ' ἐπὶ νῆα θοὴν ἀγερῆσθαι ἀνώγει⁹. 385

Ἥ δ' αὖτε Φρονόιοι Νόημονα φαίδιμον υἱὸν
ῥῆτε νῆα θοὴν· ὃ δὲ οἱ πρόφρων ὑπέδεκτο.

Δύσετό τ' ἡέλιος, σκιδίωντό τε πᾶσαι ἀγυαί.

Καὶ τότε νῆα θοὴν ἄλαδ' εἵρυσεν, πάντα δ' ἐν αὐτῇ
ὄπλ'¹⁰ ἐτίθει, τάτε νῆες εὖσσελμοι φορέουσι, 390
στῆσε¹⁰ δ' ἐπ' ἐσχατιῇ λιμένος· περὶ δ' ἐσθλοὶ ἑταῖροι

1. Οἱ δέ (μνηστῆρες).

2. Αὐτίκα ἰόντι, à toi aussitôt étant parti, c.-à-d. aussitôt que tu seras parti.

3. Τάδε, ce que tu as ici, tes biens, ton héritage. De même, au vers suivant, ἐπὶ σοῖσι.

4. Ἐπὶ πόντον, (souffrir des maux) en allant sur mer.

5. Ἡδε βουλή (ἐστίν).

6. Ἐνδεκάτῃ (ἡμέρᾳ).

7. Ἡ (πρίν) αὐτὴν ποθέσαι (ἐμεῖ) καὶ ἀκοῦσαι (ἐμοῦ) ἀφορμηθέντος.

8. Ἀνώγει (αὐτοῦς, τοὺς φάτας, τοὺς ἰθακησίους).

9. Ὅπλα, comme en latin *arma*· les armes.

10. Στήσε (τὴν νῆα).

ἄθροοι ἡγερέθοντο, θεὰ δ' ὤτρυνεν ἕκαστον.

Ἐνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

βῆ δ' ἵμεναι πρὸς δώματ' Ὀδυσσῆος θείοιο·

ἔνθα μνηστήρεσσιν ἐπὶ γλυκὺν ὕπνον ἔχευε¹,

301

πλάζε δὲ πίνοντας· χεירῶν δ' ἐκβαλλε κύπελλα.

Οἱ δ' εὐδειν ὥρνυντο κατὰ πτόλιν· οὐδ' ἄρ' ἔτι δὴν

εἶατ'², ἐπεὶ σφισιν ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἐπιπτεν.

Αὐτὰρ Τηλέμαχον προσέφη γλαυκῶπις Ἀθήνη,

ἐκπροκαλεσσαμένη μεγάρων εὐναισταόντων,

400

Μέντορι εἰδομένη ἡμὲν δέμας, ἡδὲ καὶ αὐδῇ·

« Τηλέμαχ', ἦδη μὲν τοι εὐκνήμιδες ἑταῖροι

εἶατ' ἐπήρετμοι³, τὴν σὴν ποτιδέγμενοι ὁρμήν⁴·

ἄλλ' ἵομεν⁵, μὴ δηθὰ διατρίβωμεν ὁδοῖο⁶. »

ᾧς ἄρα φωνήσας ἡγήσατο Παλλὰς Ἀθήνη

405

καρπαλίμως· ὃ δ' ἔπειτα μετ' ἔχνια βαῖνε θεοῖο.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἐπὶ νῆα κατήλυθον ἡδὲ θάλασσαν,

εὖρον ἔπειτ' ἐπὶ θινὶ καρηκομόωντας ἑταίρους.

Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπ' ἱερὴ ἱς Τηλεμάχοιο⁷.

« Δεῦτε, φίλοι, ἦτα φερώμεθα· πάντα γὰρ ἤδη

410

ἄθρο'⁸ ἐνὶ μεγάρῳ· μήτηρ δέ μοι οὔτι πέπυσται,

οὐδ' ἄλλαι δμωαί, μία δ' οἷη μῦθον ἄκουσεν. »

ᾧς ἄρα φωνήσας ἡγήσατο· τοὶ δ' ἄμ' ἔποντο.

Οἱ δ' ἄρα πάντα φέροντες ἔϋσσέλμῳ ἐπὶ νηϊ

κάτθεσαν, ὥς ἐκέλευσεν Ὀδυσσῆος φίλος υἱός.

415

Ἄν δ' ἄρα Τηλέμαχος νηὸς βαῖν'⁹, ἦρχε δ' Ἀθήνη,

1. Ἐπὶ... ἔχευε, ἐπέχευε.

2. Οὐδ' ἄρ'... εἶατο, ils ne restèrent pas plus longtemps assis au banquet, ils se levèrent de table.

3. Ἐπήρετμοι, placés auprès des rames, prêts à ramer.

4. Τὴν σὴν ὁρμήν, m. à m. ton élan, c.-à-d. ton approche, ton arriérée.

5. Ἴομεν, pour ἵομεν.

6. Ὀδοῖο, pour ce qui concerne le voyage.

7. Ἱερὴ ἱς Τηλεμάχοιο, la divine valeur de Télémaque, c.-à-d. le divin et courageux Télémaque. De même, *Catonis virtus*, le vertueux Caton, βίη Ἡρακλῆος, le robuste Hercule, etc.

8. Ἀθροά (ἱστύν).

9. Ἄν... βαῖνε, ἀνέβαινε.

νηϊ δ' ἐνὶ πρύμνῃ κατ' ἄρ' ἔζετο· ἄγχι δ' ἄρ' αὐτῆς

ἔζετο Τηλέμαχος· τοὶ δέ¹ πρυμνήσι' ἔλυσαν,

ἂν δὲ καὶ αὐτοὶ βάντες ἐπὶ κληῖσι κάθίζον.

Τοῖσιν δ' ἔκμενον οὔρον ἔει γλαυκῶπις Ἀθήνη,

420

ἄκραῃ Ζέφυρον, κελάδοντ' ἐπὶ οἴνοπα πόντον.

Τηλέμαχος δ' ἐτάροισιν ἐποτρύνας ἐκέλευσεν

ὄπλων ἅπτεσθαι²· τοὶ δ' ὀτρύνοντος³ ἄκουσαν.

Ἴσθον δ' εἰλάτινον κοίλης ἔντοσθε μεσὸδμης

στήσαν ἀείραντες, κατὰ δὲ προτόνοισιν ἔδησαν·

425

ἔλκον δ' ἰστία λευκὰ εὖστρέπτοισι βοεῦσιν.

Ἐπρησεν δ' ἄνεμος μέσον ἰστίον, ἅμοι δὲ κῦμα

στεῖρην πορφύρεον μεγάλ' ἴαχε, νηὸς ἰούσης·

ἥ δ' ἔθεεν κατὰ κῦμα, διαπρήσσουσα κέλευθον.

Δησάμενοι δ' ἄρα ὄπλα θοὴν ἀνὰ νῆα μέλαιναν,

430

στήσαντο κρητῆρας ἐπιστεφέας οἴνοιο⁴,

λεῖθον δ' ἀθανάτοισι θεοῖς αἰειγενέτησιν,

ἐκ πάντων δὲ μάλιστα Διὸς γλαυκῶπιδι κούρῃ.

Παννυχίη μὲν ῥ' ἦγε καὶ ἡῷ⁵ πεῖρε κέλευθον.

1. Τοὶ δέ, ceux-ci, les rameurs, les matelots.

2. Ὅπλων ἅπτεσθαι, mettre la main aux agrès, pour les disposer.

3. Ὀτρύνοντος (Τηλεμάχου).

4. Ἐπιστεφέας οἴνοιο, couron-

nés de vin, c'est-à-dire remplis de vin jusqu'aux bords.

5. Παννυχίη καὶ ἡῷ, toute la nuit et le matin. La construction régulière serait παννυχίη καὶ ἑῷα οὐ πᾶσαν νύκτα καὶ ἡῷ.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU TROISIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Télémaque et Minerve abordent à Pylos, au moment où Nestor offre sur le rivage un sacrifice à Neptune; ils sont conviés au festin (1-66). Après le repas, Nestor interroge ses hôtes; Télémaque répond et s'informe du destin de son père (67-101). Nestor raconte à Télémaque le retour des Grecs, la division funeste des deux Atrides; il n'a aucune nouvelle d'Ulysse (101-200). Télémaque se plaint de sa destinée; Nestor le console, et Minerve blâme son peu de confiance dans les dieux (200-238). Télémaque demande à Nestor des détails sur la mort d'Agamemnon. Récit de Nestor. L'absence de Ménélas, errant pendant sept ans à la suite d'une tempête, avait donné de l'audace à Égisthe; Nestor engage Télémaque à ne pas demeurer longtemps loin de sa patrie, s'il ne veut pas que les prétendants dévorent son héritage; il l'invite cependant à aller s'informer près de Ménélas, qui vient seulement de rentrer en Grèce (239-328). La nuit arrive; Minerve engage Nestor à terminer les cérémonies et le festin (329-341). Nestor veut retenir Minerve et Télémaque qui se disposent à retourner au vaisseau; Minerve laisse Télémaque se rendre au palais et disparaît dans les airs. Nestor félicite le jeune héros de cette protection divine et promet un sacrifice à la déesse (342-384). De retour au palais, Nestor offre des libations à Minerve; chacun se retire ensuite dans son appartement (385-403). Dès l'aurore, Nestor réunit ses fils et Télémaque pour offrir un sacrifice à Minerve. Description du sacrifice, qui est suivi d'un banquet (404-472). Nestor fait préparer un char et donne pour guide à Télémaque son fils Pisistrate. Les deux jeunes héros quittent Pylos, et arrivent le lendemain, à l'entrée de la nuit, à Lacédémone (473-497).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Γ.

Ἥλιος δ' ἀνόρουσε, λιπὼν περικαλλέα λίμνην¹,
εὐρανὸν ἐς πολύχαλκον, ἔν' ἀθανάτοισι φανείη,
καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζεῖδωρον ἄρουραν·
οἱ δέ² Πύλον, Νηληϊὸς ἐϋκτίμενον ποτολίεθρον,
ἴκον. Τοὶ δ'³ ἐπὶ θινὶ θαλάσσης ἱερὰ ῥέζον,
ταύρους⁴ παμμέλανας, Ἐνοσίχθονι κυανοχαίτη.
Ἐννέα δ' ἔδραι⁵ ἔσαν, πεντηκόσιοι δ' ἐν ἑκάστῃ
εἴατο, καὶ προὔχοντο⁶ ἑκάστοθι ἑννέα ταύρους.
Εὖθ' οἱ σπλάγχν' ἐπάσαντο, θεῶ δ' ἐπὶ μηρὶ ἔκην⁷,
οἱ δ' ἰθὺς κατὰγοντο⁸, ἰδ' ἰστία νηὸς εἴσης
στεῖλαν⁹ ἀείραντες, τὴν δ' ὥρμισαν, ἐκ δ' ἔβαν αὐτοί·
ἐκ δ' ἄρα Τηλέμαχος νηὸς βαῖν', ἤρχε δ' Ἀθήνη.
Τὸν προτέρη προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

5

10

1. Λίμνη, toute étendue ou nappe d'eau; ici, l'Océan, qui est la plus belle des plaines liquides.

2. Οἱ δέ, Mentor, Télémaque et leurs compagnons.

3. Τοὶ δέ, les habitants de Pylos.

4. Ἱερὰ ῥέζον, ταύρους, ils accomplissaient des sacrifices, (immolant) des taureaux.

5. Ἐδρα, siège, signifie ici un groupe de gens assis.

6. Προέχουσαι, tenir devant soi, présenter, offrir.

7. Ἐπὶ... ἔκην, ἐπέκην.

8. Οἱ δέ, Télémaque et les siens. Κατάγειν, aborder.

9. Ἰστία στέλλειν, serrer, car guer les voiles.

« Τηλέμαχ', οὐ μὲν σε χρή ἐτ' αἰδοῦς¹, οὐδ' ἡδαιόν².
τοῦνεκα γὰρ καὶ πόντον ἐπέπλως, ὄφρα πύθῃαι· 15

πατρός, ὅπου κύθε γαῖα³, καὶ ὄντινα πότμον ἐπέσπεν.

Ἄλλ' ἄγε νῦν ἰθὺς κίε Νέστορος ἱποδάμοιο·

εἶδομεν⁴, ἥντινα μῆτιν ἐνὶ στήθεσσι κέκευθεν.

Λίσσεσθαι⁵ δέ μιν αὐτόν, ὅπως νημερτέα εἴπη.

Ψεῦδος δ' οὐκ ἔρει· μάλα γὰρ πεπνυμένος ἐστίν. » 20

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦ᾽δα·

« Μέντορ, πῶς τ' ἄρ' ἴω, πῶς τ' ἄρ' προσπτύζομαι αὐτόν;

Οὐδέ τί πω μύθοισι πεπεῖρημαι πυκινόισιν·

αἰδῶς⁶ δ' αὖ νέον ἄνδρα γεραίτερον ἐξερέεσθαι. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη· 25

« Τηλέμαχ', ἄλλα μὲν αὐτὸς ἐνὶ φρεσὶ σῆσι νοήσεις,

ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται· οὐ γὰρ οἶω

οὐ⁷ σε θεῶν ἀέκητι γενέσθαι τε τραφέμεν τε. »

Ὡς ἄρα φωνήσας ἠγήσατο Παλλὰς Ἀθήνη 30

καρπαλίμως· ὁ δ' ἔπειτα μετ' ἶχνια⁸ βαῖνε θεοῖο.

Ἔξον δ' ἐς Πυλίων ἀνδρῶν ἄγυρῖν τε καὶ ἔδρας,

ἐνθ' ἄρα Νέστωρ ἦστο σὺν υἱάσιν· ἀμφὶ δ' ἑταῖροι

δαῖτ' ἐντυνόμενοι κρέα τ' ὥπτων, ἄλλα τ' ἐπειρον.

Οἱ δ' ὥς οὖν ξείνους ἶδον, ἀθρόοι ἦλθον ἅπαντες,

χερσὶν τ' ἡσπάζοντο⁹, καὶ ἐδριάσθαι ἄνωγον. 35

Πρῶτος Νεστορίδης Πεισίστρατος¹⁰, ἐγγύθεν ἐλθὼν,

ἀμφοτέρων ἔλε χεῖρα, καὶ ἰδρυσεν παρὰ δαιτί,

1. Οὐ σε χρή ἐτ' αἰδοῦς, tu n'as plus besoin de timidité, la timidité ne te convient plus.

2. Οὐδ' ἡδαιόν, pas même un peu, si peu que ce soit.

3. Ὅπου κύθε γαῖα, dans quel lieu la terre l'a caché, le renferme.

4. Εἶδομεν, pour εἶδωμεν.

5. Λίσσεσθαι, l'infinitif employé au lieu de l'impératif.

6. Αἰδῶς (ἔστι).

7. Οὐκ οἶω οὐ. La seconde négation ne fait que donner plus de force à la première.

8. Μετὰ ἶχνια, après ou derrière les traces, c'est-à-dire sur les traces.

9. Χερσὶν ἡσπάζεσθαι, prendre, serrer la main.

10. Pisistrate était le plus jeune des six fils qui restaient à Nestor. Le septième, Antiloque, avait été tué par Memnon, au siège de Troie.

κώεσιν ἐν μαλακοῖσιν, ἐπὶ ψαμάθοις ἀλίησιν,
 πάρ τε κασιγνήτῳ Θρασυμήδεϊ καὶ πατέρϊ φῷ.
 Δῶκε δ' ἄρα σπλάγχνων μοίρας, ἐν δ' οἶνον ἔχευε
 χρυσεῖω δέπαϊ· δειδισκόμενος δὲ προσηύδα
 Παλλάδ' Ἀθηναίην, κούρην Διὸς αἰγιόχοιο·

« Εὖχεο νῦν, ὦ ξεῖνε, Ποσειδάωνι ἀνακτι·
 τοῦ γὰρ καὶ δαίτης ἠντήσατε, δεῦρο μολόντες.
 Αὐτὰρ ἐπὴν σπείσης τε καὶ εὔξαι, ᾗ θέμις ἐστί¹,
 δὸς καὶ τούτῳ² ἔπειτα δέπας μελιηδέος οἶνου
 σπείσαι, ἐπεὶ καὶ τοῦτον δίομαι ἀθανάτοισιν
 εὖχεσθαι· πάντες δὲ θεῶν χατέουσ' ἀνθρωποι.
 Ἀλλὰ νεώτερός ἐστιν, ὁμηλικίη δ' ἐμοὶ αὐτῷ³.
 τοῦνεκα σοὶ προτέρῳ δώσω χρύσειον ἄλεισον. »

Ὡς εἰπὼν ἐν χερσὶ τίθει δέπας ἡδέος οἶνου·
 χαῖρε δ' Ἀθηναίη πεπνυμένῳ ἀνδρὶ δικαίῳ⁴,
 οὐνεκά οἱ προτέρῃ δῶκε χρύσειον ἄλεισον.
 Αὐτίκα δ' εὖχετο πολλὰ Ποσειδάωνι ἀνακτι·

« Κλυθι, Ποσειδάον γαίηοχε, μηδὲ μεγέρης
 ἡμῖν εὐχομένοισι τελευτῆσαι τάδε ἔργα⁵.

Νέστορι μὲν πρῶτιστα καὶ υἱάσι κῦδος ὅπαζε·
 αὐτὰρ ἔπειτ' ἄλλοισι δίδου χαρίεσσαν ἀμοιβήν
 ξύμπασιν Πυλίοισιν ἀγακλειτῆς ἐκατόμβης⁶.
 Δὸς δ' ἔτι Τηλέμαχον καὶ ἐμὲ πρήξαντα νέεσθαι,
 οὐνεκα δεῦρ' ἰκόμεσθα⁷ θοῇ σὺν νητὶ μελαίνῃ. »

Ὡς ἄρ' ἔπειτ' ἡρᾶτο, καὶ αὐτὴ πάντα τελεύτα⁸.
 δῶκε δὲ Τηλεμάχῳ καλὸν δέπας ἀμφικύπελλον.

1. Ἡ θέμις ἐστί, comme c'est l'usage.

2. Τούτῳ désigne Télémaque.

3. Ὀμηλικίη ἐμοὶ αὐτῷ équivalent à ὁμηλὶς ἐμοὶ αὐτῷ.

4. Χαῖρε πεπνυμένῳ ἀνδρὶ δικαίῳ, elle fut contente du héros sensé et juste, c'est-à-dire de la sagesse et de la justice du héros.

5. Τάδε ἔργα, l'entreprise que nous pourrions en ce moment.

6. Joignez ἀμοιβήν ἐκατόμβης.

7. Πρήξαντα (τούτο), οὐνεκα δεῦρ' ἰκόμεσθα.

8. Αὐτὴ... τελεύτα. Par sa puissance divine, Minerve accomplissait elle-même les vœux qu'elle semblait adresser à un autre dieu.

Ὡς δ' αὐτως ἤρᾱτο Ὀδυσσεύς φίλος υἱός.

Οἱ δ' ἐπεὶ ὥπτησαν κρέ' ὑπέρτερα¹ καὶ ἐρύσαντο²,
μοίρας δασσάμενοι, δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα.

65

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,
τοῖς ἄρα μύθων ἤρχε Γερήνιος ἱππότης Νέστωρ·

« Νῦν δὴ κάλλιον ἔστι³ μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι
ξείνους, οἵτινές εἰσιν, ἐπεὶ τάρπησαν ἐδωδῆς.

70

Ἔξ ξεῖνοι, τίνες ἐστέ; πόθεν πλεῖθ' ὕγρὰ καλευθα;

ἥ τι κατὰ πρῆξιν⁴, ἥ μαψιδίως ἀλάλησθε,
οἷά τε ληϊστῆρες, ὑπεῖρ ἄλλα, τοίτ' ἀλῶνται

ψυχὰς παρθέμενοι⁵, κακὸν ἄλλοδαποῖσι φέροντες; »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα

75

θαρσύνσας· αὐτὴ γὰρ ἐνὶ φρεσὶ θάρσος Ἀθήνη

θῆχ', ἵνα μιν⁶ περὶ πατρός ἀποιχομένοιο ἔροιτο,

ἥδ' ἵνα μιν κλέος ἐσθλὸν ἐν ἀνθρώποισιν ἔχησιν·

« Ἔξ Νέστορ Νηληϊάδῃ, μέγα κῦρ⁷ Ἀχαιῶν,

εἶρεαι, ὁππόθεν εἰμέν· ἐγὼ δέ κέ τοι καταλέξω.

80

Ἡμεῖς ἐξ Ἰθάκης Ὑπονῆτι⁸ εἰλήλουθμεν·

πρῆξις δ' ἥδ' ἰδίη, οὐ δῆμιος, ἦν ἀγορεύω.

Πατρός ἐμοῦ κλέος εὐρὺ μετέρχομαι, ἦν που ἀκούσω,

δίου Ὀδυσσεύς ταλασίφρονος, ὅν ποτέ φασιν

ἔν σοι μαρνάμενον Τρώων πόλιν ἐξαλαπάξαι.

85

Ἄλλους μὲν γὰρ πάντας, ὅσοι Τρωσὶν πολέμιζον,

πευθόμεθ', ἥχι ἕκαστος ἀπώλετο⁹ λυγρῷ ὀλέθρῳ·

1. Κρέα ὑπέρτερα, les chairs supérieures, celles du dessus, pour les distinguer des intestins.

2. Ἐρύσαντο, les eurent retirées du feu.

3. Κάλλιον ἔστι, il est plus beau, c'est-à-dire il convient mieux. Joignez νῦν à ἐπεὶ, maintenant que...

4. Κατὰ πρῆξιν, pour une affaire, dans un but déterminé, opposé à μαψιδίως, sans but, au hasard, à l'aventure.

5. Ψυχὰς παρθέμενοι, exposant leur vie, au péril de leur vie.

6. Μιν, Nestor.

7. Ὑπονῆτι. La ville d'Ithaque était située au pied du Néion. Ithaque était un pays montagneux. Voir au chant IV, 605-609.

8. Ἄλλους πευθόμεθ', ἥχι ἕκαστος ἀπώλετο, nous avons appris les autres, où chacun a péri, c.-à-d. nous savons en quel lieu chacun des autres guerriers a péri.

κείνου δ' αὖ καὶ ὀλεθρον ἀπευθέα¹ θῆκε Κρονίων.
 Οὐ γάρ τις δύναται σάφα εἰπέμεν ὀππότε² ὀλωλεν,
 εἴθ' ὅγ' ἐπ' ἡπείρου δάμη ἀνδράσι³ δυσμενέεσσιν, 90
 εἶτε καὶ ἐν πελάγει μετὰ κύμασιν Ἀμφιτρίτης.
 Τοῦνεκα νῦν τὰ σά γούναθ' ἱκάνομαι⁴, αἶ κ' ἐθέλησθα
 κείνου λυγρὸν ὀλεθρον ἐνισπεῖν, εἰ που ὀπωπας
 ὀφθαλμοῖσι τεοῖσιν, ἢ ἄλλου⁵ μῦθον ἄκουσας
 πλαζομένου· πέρι⁶ γάρ μιν διζυρὸν τέκε μήτηρ. 95
 Μηδὲ τί μ' αἰδόμενος μειλίσσεο, μηδ' ἐλεάρων,
 ἀλλ' εὖ μοι κατάλεξον, ὅπως ἦντησας ὀπωπῆς⁷.
 Αἰσσομαι, εἴποτέ τοι τι πατὴρ ἐμός, ἐσθλὸς Ὀδυσσεύς,
 ἢ ἔπος ἢ τι ἔργον ὑποστάς ἐξετέλεσσε,
 δῆμῳ ἐνὶ Τρώων, ὅθι πάσχετε πῆματ' Ἀχαιοί· 100
 τῶν νῦν μοι μνησάι⁸, καὶ μοι νημερτὲς ἐνισπε. »
 Τὸν δ' ἡμεῖδεν⁹ ἔπειτα Γερήνιος ἱππότης Νέστωρ·
 « ὦ φίλ', ἐπεὶ μ' ἐμνησας διζυρός, ἦν ἐν ἐκείνῳ
 δῆμῳ ἀνέτλημεν μένος ἄσχετοι υἱὲς Ἀχαιῶν,
 ἢ μὲν ὅσα⁹ ξὺν νηυσὶν ἐπ' ἡρωεῖδέα πόντον 105
 πλαζόμενοι κατὰ ληϊδ¹⁰, ὅπη ἄρξειεν Ἀχιλλεύς,
 ἢ δ' ὅσα καὶ περὶ ἄστῳ μέγα Πριάμοιο ἀνακτος
 μαρνάμεθ'· ἔνθα δ' ἔπειτα κατέκταθεν, ὅσσοι ἄριστοι·
 ἔνθα μὲν Αἴας κεῖται ἀρήϊος, ἔνθα δ' Ἀχιλλεύς,
 ἔνθα δὲ Πάτροκλος, θεόφιν μῆστωρ ἀτάλαντος· 110
 ἔνθα δ' ἐμὸς φίλος υἱός, ἅμα κρατερὸς καὶ ἀμύμων,
 Ἀντίλοχος, πέρι μὲν θείειν ταχύς, ἡδὲ μαχητής·

1. Ἀπευθής, ignoré, dont on n'a rien appris, a, au vers 184, le sens actif, qui n'a rien appris.

2. Ἀνδράσι, pour ὑπ' ἀνδρῶν.

3. Τὰ σά γούναθ' ἱκάνομαι, je viens à tes genoux, j'embrasse tes genoux.

4. Ἄλλου, quelque autre guerrier, qui, errant comme Ulysse, aurait pu être témoin de sa mort.

5. Πέρι, pris adverbiallement, équivalant à περισσω.

6. Ὀπωπῆς, le spectacle de la mort d'Ulysse.

7. Τῶν νῦν μοι μνησάι, souviens-toi en ma faveur des services qu'a pu te rendre mon père.

8. Ὅσα, sous-ent. μαρνάμεθα.

9. Κατὰ ληϊδ, à la recherche du butin.

ἄλλα τε πόλλ' ἐπὶ τοῖς¹ πάθομεν κακὰ· τίς κεν ἐκείνα
 πάντα γε μυθήσαιτο καταθνητῶν ἀνθρώπων;
 Οὐδ' εἰ πεντάετες γε καὶ ἐξάετες παραμίνων
 ἐξερέοις ὅσα κείθι πάθον κακὰ δῖοι Ἀχαιοί·
 πρὶν κεν ἀνιηθεῖς σὴν πατρίδα γαῖαν ἴκοιο.
 Εἰνάετες γάρ σφιν κακὰ βράπτομεν ἀμφιέποντες²
 παντοίοισι δόλοισι· μόγις δ' ἐτέλεσσε Κρονίων³.
 Ἔνθ' οὔτις ποτὲ μῆτιν δμοιωθήμεναι ἄντην
 ἤθελ'⁴, ἐπεὶ μάλα πολλὸν ἐνίκα ὅτος Ὀδυσσεὺς
 παντοίοισι δόλοισι, πατὴρ τεός, εἰ ἐτεόν γε
 κείνου ἔκγονός ἐσσι. Σέβας μ' ἔχει εἰςορώωντα·
 ἦτοι γὰρ μῦθοί γε εἰοικότες⁵, οὐδέ κε φαίης
 ἄνδρα νεώτερον ὧδε εἰοικότα μυθήσασθαι.
 Ἔνθ' ἦ-τοι εἴως⁶ μὲν ἐγὼ καὶ ὅτος Ὀδυσσεὺς
 οὔτε ποτ' εἰν ἀγορῇ δίχ' ἐβάζομεν, οὔτ' ἐνὶ βουλῇ,
 ἀλλ' ἓνα θυμὸν ἔχοντε, νόῳ καὶ ἐπιφρονὶ βουλῇ
 φραζόμεθ', Ἀργείοισιν ὅπως ὅχ' ἄριστα γένοιτο.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ Πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπὴν,
 βῆμεν δ' ἐν νήεσσι, θεὸς δ' ἐκέδασσεν Ἀχαιοὺς·
 καὶ τότε δὴ Ζεὺς λυγρὸν ἐνὶ φρεσὶ μήδετο νόστον
 Ἀργείοις, ἐπεὶ οὔτι νοήμονες οὐδὲ δίκαιοι
 πάντες ἔσαν· τῷ σφρων πολέες κακὸν οἶτον ἐπέσπον,
 ρήνιος ἔξ ὀλοῆς Γλαυκῶπιδος ὀβριμοπάτρης⁷,
 ἦτ' ἔριν Ἀτρεΐδῃσι μετ' ἀμφοτέροισιν εἶθηνεν⁸.

1. Ἐπὶ τοῖς, outre ces maux que je viens de dire.

2. Ἀμφιέποντες (αὐτοὺς, τοὺς Τρώας).

3. Ἐτέλεσσε, Jupiter mit à peine un terme à cette guerre, c'est-à-dire : et alors à peine, au bout de neuf années de siège et de ruses, Jupiter mit un terme à nos travaux.

4. Ἦθελς, personne ne voulait, c'est-à-dire n'osait, ne songeait à se comparer à Ulysse.

5. Μῦθοι εἰοικότας (εἰσὶ), tes paroles ressemblent aux siennes, tu parles comme lui.

6. Εἴως, tant que nous assiégeâmes Troie.

7. Μήνιος... ὀβριμοπάτρης. Minerve était irritée contre les Grecs parce qu'Ajex avait outragé sa prêtresse Cassandre dans le temple même de la déesse.

8. Μετ' Ἀτρεΐδῃσι, entre les Atrides.

Τὼ σε, καλεσσομένῳ ἀγορὴν ἐς πάντας Ἀχαιοὺς,
 μάψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον¹, ἐς ἥλιον καταδύντα² —
 οἱ δ' ἦλθον οἶνῳ βεβαρηότες ὕψες Ἀχαιῶν —
 μῦθον μυθείσθην, τοῦ εἵνεκα λαὸν ἄγειραν. 140
 Ἐνθ' ἦτοι Μενέλαος ἀνώγει πάντας ἐταῖρους
 νόστου μιμνήσκεισθαι ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης·
 οὐδ' Ἀγαμέμνονι³ πάμπαν ἐήνδανε· βούλετο γάρ ῥα
 λαὸν ἐρυκακέειν, ῥέξαι θ' ἱερὰς ἐκατόμβας,
 ὥς τὸν Ἀθηναίης δεινὸν χόλον ἐξακέσαιτο⁴. 145
 νῆπιος, οὐδὲ τὸ ἥδη, δ' οὐ κείσεσθαι ἔμελλεν·
 οὐ γάρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων.
 Ὡς τῷ⁵ μὲν χαλεποῖσιν ἀμειβομένῳ ἐπέεσσιν
 ἔστασαν· οἱ δ' ἀνόρουσαν εὐκνήμιδες Ἀχαιοὶ
 ἡχῇ θεσπεσίῃ⁷· δίχα δέ σφισιν ἦνδανε βουλῇ⁸. 150
 Νύκτα μὲν ἀέσαμεν, χαλεπὰ φρεσὶν ὀρμαίνοντες
 ἀλλήλοισ· ἐπὶ γὰρ Ζεὺς ἦρτυε⁹ πῆμα κακοῖο.
 Ἡῶθεν δ' οἱ μὲν νέας ἔλκομεν εἰς ἅλα δῖαν,
 κτήματά τ' ἐντιθέμεσθα, βαθυζώνους τε γυναῖκας.
 Ἡμίσεες δ' ἄρα λαοὶ ἐρητύοντο μένοντες 155
 αὖθι παρ' Ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι, ποιμένι λαῶν·
 ἡμίσεες δ' ἀναβάντες ἐλαύνομεν. Αἱ δὲ¹⁰ μάλ' ὥκα
 ἔπλεον· ἐστόρεσεν δὲ θεὸς μεγακχήτεα πόντον.
 Ἐς Τένεδον δ' ἐλθόντες, ἐρέξαμεν ἱρὰ θεοῖσιν,
 οἴκαδε ἰέμενοι. Ζεὺς δ' οὐπω μήδετο νόστον· 160

1. Οὐ κατὰ κόσμον, non selon le bon ordre, c.-à-d. contre l'ordre, contre l'usage, la convenance.

2. Ἐς ἥλιον καταδύντα, au coucher du soleil, c.-à-d. le soir, quand les têtes sont échauffées par le vin.

3. Οὐδὲ (τοῦτο, c.-à-d. δ νόστος) οὐ δ μῦθος) ἐήνδανεν Ἀγαμέμνονι. — Οὐ πάμπαν, pas du tout.

4. Ἐξακέσαιτο, pour qu'il guérît, c.-à-d. pour qu'il apaisât le courroux de Minerve.

5. Οὐδὲ τὸ (c.-à-d. τοῦτο) ἥδη. — Ὅ pour ἔτι.

6. Τῷ, Agamemnon et Ménélas.

7. Θεσπεσίος, divin, se prend souvent pour *considérable, immense*.

8. Δίχα... βουλῇ, la résolution leur plut de deux manières, c.-à-d. une double résolution les partagea.

9. Ἐπί... ἦρτυε, ἐπήρτυε, nous préparait.

10. Αἱ δὲ, sous-entendu νῆες, les vaisseaux.

σχέτλιος, δς ρ' ἔριν ὤρσε κακὴν ἐπὶ¹ δεύτερον αὐτίς.

Οἱ μὲν ἀποστρέψαντες ἔβαν νέας ἀμφιελίσσας
ἀμφ' Ὀδυσῆα² ἀνακτα δαΐφρονα, ποικιλομήτην,
αὐτίς ἐπ' Ἀτρείδῃ Ἀγαμέμνονι ἦρα φέροντες³.

Αὐτὰρ ἐγὼ σὺν νηυσὶν ἀλλέεσιν, αἳ μοι ἔποντο⁴,
φεῦγον⁵, ἐπεὶ γίγνωσκον, δ⁶ δὴ κακὰ μῆδετο δαίμων.

168

Φεῦγε δὲ Τυδέος υἱὸς ἀρτίος, ὤρσε δ' ἑταίρους·

ὄψε δὲ δὴ μετὰ νῶϊ χίε ξανθὸς Μενέλαος,
ἐν Λέσθῳ δ' ἔκικεν⁷ δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντας,

170

ἣ καθύπερθε Χίοιο νεοίμεθα παιπαλοέσσης,

νήσου ἐπὶ Ψυρίης⁸, αὐτὴν ἐπ' ἀριστέρ' ἔχοντες,

ἣ ὑπένερθε Χίοιο, παρ' ἡνεμόεντα Μίμαντα⁹.

Ἥτέομεν δὲ θεὸν¹⁰ φῆναι τέρας· αὐτὰρ ὅγ' ἡμῖν

δειξε, καὶ ἡνώγει πέλαγος μέσον εἰς Εὐβοίαν

τέμνειν, ὅφρα τάχιστα ὑπὲκ κακότητα φύγοιμεν¹¹.

175

Ὄρτο δ' ἐπὶ λιγὺς οὖρος ἀήμεναι¹²· αἱ δὲ¹³ μάλ' ὤκα

ἰχθυόεντα κέλευθα διέδραμον, ἐς δὲ Γεραιστὸν¹⁴

ἐννύχιαι κατάγοντο· Ποσειδάωνι δὲ ταύρων

πόλλ' ἐπὶ μῆρ' ἔθεμεν¹⁵, πέλαγος μέγα μετρήσαντες.

Τέτρατον ἡμαρ ἔην, ὅτ' ἐν Ἀργεῖ νῆας εἴσας

180

Τυδεΐδew ἑταροὶ Διομήδεος ἵπποδάμοιο

ἔστασαν. Αὐτὰρ ἐγώ γε Πύλονδ' ἔχον¹⁶· οὐδέ ποτ' ἔσθη

1. Ὄρσε... ἐπὶ, ἐπώρσε.

2. Joignez οἱ μὲν ἀμφ' Ὀδυσῆα.

3. Ἐπιφέροντες ἦρα Ἀγαμέμνονι, apportant du plaisir, c.-à-d. voulant faire plaisir, pour plaire à Agamemnon.

4. Ἐποντο a la valeur d'un plus-que-parfait : les vaisseaux qui m'avaient suivi (à Troie).

5. Φεῦγον, je partis, je voguai, et non je m'enfuis.

6. Ὅ pour ὅτι.

7. Ἐκίχεν (ἡμάς).

8. Psyria, île de la mer Égée, à l'ouest de Chios, près de la Lydie.

9. Le Mimas, petite montagne de l'île Psyria.

10. Θεὸν désigne sans doute ici Neptune.

11. Rénnissez ὑπεκφύγοιμεν.

12. Ὄρτο ἀήμεναι, s'éleva pour souffler, c.-à-d. commença à souffler. Λιγύς, sonore, aigu.

13. Αἱ δέ, les vaisseaux.

14. Γέρεστε, promontoire méridional de l'Eubée.

15. Ἐπὶ... ἔθεμεν, ἐπέθεμεν, nous mîmes sur le feu, nous fîmes brûler.

16. Ἐχον, se diriger, tendre vers

κείνου δ' αὖ καὶ ὄλεθρον ἀπευθέα¹ θῆκε Κρονίων.
 Οὐ γάρ τις δύναται σάφα εἰπέμεν ὀππότε² ὄλωλεν,
 εἴθ' ὅγ' ἐπ' ἡπείρου δάμη ἀνδράσι³ δυσμενέεσσιν, 90
 εἴτε καὶ ἐν πελάγει μετὰ κύμασιν Ἀμφιτρίτης.
 Τοῦνεκα νῦν τὰ σὰ γούναθ' ἱκάνομαι⁴, αἶ κ' ἐθέλησθα
 κείνου λυγρὸν ὄλεθρον ἐνισπεῖν, εἴ που ὀπωπας
 ὀφθαλμοῖσι τεοῖσιν, ἢ ἄλλου⁵ μῦθον ἄκουσας
 πλαζομένου· πέρι⁶ γάρ μιν διζυρὸν τέκε μήτηρ. 95
 Μηδὲ τί μ' αἰδόμενος μειλίσσεο, μηδ' ἐλεαίρων,
 ἀλλ' εὖ μοι καταλέξον, ὅπως ἦντησας ὀπωπῆς⁷.
 Αἰσσομαι, εἴποτέ τοί τι πατὴρ ἐμός, ἐσθλὸς Ὀδυσσεύς,
 ἢ ἔπος ἢ ἐτι ἔργον ὑποστάς ἐξετέλεσσε,
 δῆμω ἐνὶ Τρώων, ὅθι πάσχετε πῆματ' Ἀχαιοί· 100
 τῶν νῦν μοι μνησάι⁸, καὶ μοι νημερτὲς ἐνισπε. »
 Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα Γερῆνιος ἱππότης Νέστωρ·
 « ὦ φίλ', ἐπεὶ μ' ἐμνησας διζύος, ἦν ἐν ἐκείνῳ
 δῆμω ἀνέτλημεν μένος ἄσχετοι υἱεὶς Ἀχαιῶν,
 ἢ μὲν ὅσα⁹ ξὺν νηυσὶν ἐπ' ἡεροειδέα πόντον 105
 πλαζόμενοι κατὰ ληϊδ'⁹, ὅπη ἄρξειεν Ἀχιλλεύς,
 ἢ δ' ὅσα καὶ περὶ ἄστῳ μέγα Πριάμοιο ἀνακτος
 μαρνάμεθ'· ἔνθα δ' ἔπειτα κατέκταθεν, ὅσσοι ἄριστοι·
 ἔνθα μὲν Αἴας κεῖται ἀρήϊος, ἔνθα δ' Ἀχιλλεύς,
 ἔνθα δὲ Πάτροκλος, θεόφιν μῆστωρ ἀτάλαντος· 110
 ἔνθα δ' ἐμὸς φίλος υἱός, ἅμα κρατερὸς καὶ ἀμύμων,
 Ἀντίλοχος, πέρι μὲν θείειν ταχύς, ἥδὲ μαχητής·

1. Ἀπευθέης, ignoré, dont on n'a rien appris, a, au vers 184, le sens actif, qui n'a rien appris.

2. Ἀνδράσι, pour ὑπ' ἀνδρῶν.

3. Τὰ σὰ γούναθ' ἱκάνομαι, je viens à tes genoux, j'embrasse tes genoux.

4. Ἄλλου, quelque autre guerrier, qui, errant comme Ulysse, aurait pu être témoin de sa mort.

5. Πέρι, pris adverbiallement, équivaut à περισώως.

6. Ὀπωπῆς, le spectacle de la mort d'Ulysse.

7. Τῶν νῦν μοι μνησάι, souviens-toi en ma faveur des services qu'a pu te rendre mon père.

8. Ὅσα, sous-ent. μαρνάμεθα.

9. Κατὰ ληϊδ', à la recherche du butin.

ἄλλα τε πόλλ' ἐπὶ τοῖς¹ πάθομεν κακὰ· τίς κεν ἄκείνα
 πάντα γε μυθήσαιτο καταθνητῶν ἀνθρώπων;
 Οὐδ' εἰ πεντάετες γε καὶ ἐξάετες παραμίνων
 ἐξερέοις ὅσα κείθι πάθον κακὰ δῖοι Ἀχαιοί·
 πρὶν κεν ἀνιηθεῖς σὴν πατρίδα γαῖαν ἴκοιο.
 Εἰνάετες γάρ σφιν κακὰ βράπτομεν ἀμφιέποντες²
 παντοίοισι δόλοισι· μόγις δ' ἔτελεσσε Κρονίων³.
 Ἔνθ' οὔτις ποτὲ μῆτιν ὁμοιωθήμεναι ἄντην
 ἤθελ'⁴, ἐπεὶ μάλα πολλὸν ἐνίκα δῖος Ὀδυσσεὺς
 παντοίοισι δόλοισι, πατὴρ τεός, εἰ ἑτεόν γε
 κείνου ἔκγονός ἐσσι. Σέβας μ' ἔχει εἰςορώωντα·
 ἦτοι γὰρ μῦθοί γε ἑοικότες⁵, οὐδέ κε φαίης
 ἄνδρα νεώτερον ὧδε ἑοικότα μυθήσασθαι.
 Ἔνθ' ἦτοι εἶως⁶ μὲν ἐγὼ καὶ δῖος Ὀδυσσεὺς
 οὔτε ποτ' εἰν ἀγορῇ δίχ' ἐβάζομεν, οὔτ' ἐνὶ βουλῇ,
 ἀλλ' ἓνα θυμὸν ἔχοντε, νόον καὶ ἐπίφροني βουλῇ
 φραζόμεθ', Ἀργείοισιν ὅπως ὅχ' ἄριστα γένοιτο.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ Πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπὴν,
 βῆμεν δ' ἐν νήεσσι, θεὸς δ' ἐκέδασσεν Ἀχαιοὺς·
 καὶ τότε δὴ Ζεὺς λυγρὸν ἐνὶ φρεσὶ μήδετο νόστον
 Ἀργείοις, ἐπεὶ οὔτι νοήμονες οὐδὲ δίκαιοι
 πάντες ἔσαν· τῷ σφειων πολέες κακὸν οἶτον ἐπέσπον,
 μῆνιος ἐξ ὅλοῃς Γλαυκῶπιδος ὀβριμοπάτρης⁷,
 ἦτ' ἔριν Ἀτρεΐδῃσι μετ' ἀμφοτέροισιν ἔθηκεν⁸.

1. Ἐπὶ τοῖς, outre ces maux que je viens de dire.

2. Ἀμφιέποντες (αὐτοὺς, τοὺς Τρώας).

3. Ἐτέλεσσε, Jupiter mit à peine un terme à cette guerre, c'est-à-dire : et alors à peine, au bout de neuf années de siège et de ruses, Jupiter mit un terme à nos travaux.

4. Ἦθελε, personne ne voulait, c'est-à-dire n'osait, ne songeait à se comparer à Ulysse.

5. Μῦθοι ἑοικότες (εἰσὶ), tes paroles ressemblent aux siennes, tu parles comme lui.

6. Εἶως, tant que nous assiégeâmes Troie.

7. Μῆνιος... ὀβριμοπάτρης. Minerve était irritée contre les Grecs parce qu'Ajex avait outragé sa prêtresse Cassandre dans le temple même de la déesse.

8. Μετ' Ἀτρεΐδῃσι, entre les Atreides.

Τὼ σε, καλεσσαμένῳ ἀγορὴν ἐς πάντας Ἀχαιοὺς,
μάψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον¹, ἐς ἥλιον καταδύντα² —

οἱ δ' ἦλλον οἴνῳ βεβαρηότες υἷες Ἀχαιῶν —

μῦθον μυθείσθην, τοῦ εἵνεκα λαὸν ἀγειραν.

140

Ἐνθ' ἦτοι Μενέλαος ἀνώγει πάντας ἐταίρους
νόστου μιμνήσκεισθαι ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης·

οὐδ' Ἀγαμέμνονι³ πάμπαν ἐήνδανε· βούλετο γάρ ῥα

λαὸν ἐρυκακέειν, ῥέξαι θ' ἱερὰς ἐκατόμβας,

ὥς τὸν Ἀθηναίης δεινὸν χόλον ἐξακέσαιτο⁴.

145

νήπιος, οὐδὲ τὸ ἥδη, δ⁵ οὐ πείσεσθαι ἐμελλεν·

οὐ γάρ τ' αἴψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων.

Ὡς τῷ⁶ μὲν χαλεποῖσιν ἀμειβομένῳ ἐπέεσσιν

ἔστασαν· οἱ δ' ἀνόρουσαν εὐκνήμιδες Ἀχαιοὶ

ἤχῃ θεσπεσίῃ⁷· δίχα δέ σφισιν ἦνδανε βουλὴ⁸.

150

Νύκτα μὲν ἀέσαμεν, χαλεπὰ φρεσὶν ὀρμαίνοντες

ἀλλήλοισ· ἐπὶ γὰρ Ζεὺς ἤρτυε⁹ πῆμα κακοῖο.

Ἡῶθεν δ' οἱ μὲν νέας ἔλκομεν εἰς ἄλα δῖαν,

κτῆματά τ' ἐντιθέμεσθα, βαθυζώνους τε γυναιῖκας.

Ἡμίσεες δ' ἄρα λαοὶ ἐρητύοντο μένοντες

155

αὔθι παρ' Ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι, ποιμένι λαῶν·

ἡμίσεες δ' ἀναβάντες ἐλαύνομεν. Αἰ δέ¹⁰ μάλ' ὦκα

ἔπλεον· ἐστόρεσεν δὲ θεὸς μεγακῆτεα πόντον.

Ἐς Τένεδον δ' ἐλθόντες, ἐρέξαμεν ἱρὰ θεοῖσιν,

οἴκαδε ἰέμενοι. Ζεὺς δ' οὐπω μῆδετο νόστον·

160

1. Οὐ κατὰ κόσμον, non selon le bon ordre, c.-à-d. contre l'ordre, contre l'usage, la convenance.

2. Ἐς ἥλιον καταδύντα, au coucher du soleil, c.-à-d. le soir, quand les têtes sont échauffées par le vin.

3. Οὐδὲ (τοῦτο, c.-à-d. ὁ νόστος οὐ δ' μῦθος) ἐήνδανεν Ἀγαμέμνονι. — Οὐ πάμπαν, pas du tout.

4. Ἐξακέσαιτο, pour qu'il guérît, c.-à-d. pour qu'il apaisât le courroux de Minerve.

5. Οὐδὲ τὸ (c.-à-d. τοῦτο) ἥδη. — Ὅ pour ἔτι.

6. Τῷ, Agamemnon et Ménélas.

7. Θεσπέσιος, divin, se prend souvent pour *considérable*, *immense*.

8. Δίχα... βουλὴ, la résolution leur plut de deux manières, c.-à-d. une double résolution les partagea.

9. Ἐπὶ... ἤρτυε, ἐπῆρτυε, nous préparait.

10. Αἰ δέ, sous-entendu νῆες, les vaisseaux.

σχέτλιος, ὅς ῥ' ἔριν ὥρσε κακὴν ἐπὶ¹ δεύτερον αὐτίς.

Οἱ μὲν ἀποστρέψαντες ἔβαν νέας ἀμφιελίσσας
ἀμφ' Ὀδυσῆα² ἀνακτα δαίφρονα, ποικιλομήτην,
αὐτίς ἐπ' Ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι ἦρα φέροντες³.

Αὐτὰρ ἐγὼ σὺν νηυσὶν ἀλλέσιν, αἶ μοι ἔποντο⁴,
φεῦγον⁵, ἐπεὶ γίγνωσκον, ὃ⁶ δὴ κακὰ μῆδετο δαίμων.

168

Φεῦγε δὲ Τυδέος υἱὸς ἀρτίος, ὥρσε δ' ἑταίρους·

ὃψέ δὲ δὴ μετὰ νῶϊ κίε ξανθὸς Μενέλαος,
ἐν Λέσβῳ δ' ἔκλιχεν⁷ δολιχὸν πλόον δρμαίνοντας,

ἣ καθύπερθε Χίοιο νεοίμεθα παιπαλοέσσης,

170

νῆσου ἐπὶ Ψυρίης⁸, αὐτὴν ἐπ' ἀριστέρ' ἔχοντες,

ἣ ὑπένερθε Χίοιο, παρ' ἡνεμόεντα Μίμαντα⁹.

Ἥτέομεν δὲ θεὸν¹⁰ φῆναι τέρας· αὐτὰρ ὅγ' ἡμῖν

δεῖξε, καὶ ἡνώγει πέλαγος μέσον εἰς Εὐβοίαν

τέμνειν, ὅφρα τάχιστα ὑπὲρ κακότητα φύγοιμεν¹¹.

175

ὦρτο δ' ἐπὶ λιγύς σῦρος ἀήμεναι¹²· αἱ δὲ¹³ μάλ' ὥκα

ἰχθυόεντα κέλευθα διέδραμον, ἐς δὲ Γεραιστὸν¹⁴

ἐννύχαια κατάγοντο· Ποσειδάωνι δὲ ταύρων

πόλλ' ἐπὶ μῆρ' ἔθεμεν¹⁵, πέλαγος μέγα μετρήσαντες.

Τέτρατον ἡμαρ ἔην, ὅτ' ἐν Ἀργεῖ νῆας εἴσας

180

Τυδεΐδew ἑταροὶ Διομήδεος ἱπποδάμοιο

ἔστασαν. Αὐτὰρ ἐγὼ γε Πύλονδ' ἔχον¹⁶· οὐδέ ποτ' ἔσθῃ

1. ὦρσε... ἐπὶ, ἐπῴρσε.

2. Joignez οἱ μὲν ἀμφ' Ὀδυσῆα.

3. Ἐπιφέροντες ἦρα Ἀγαμέμνονι, apportant du plaisir, c.-à-d. voulant faire plaisir, pour plaire à Agamemnon.

4. Ἐποντο α la valeur d'un plus-que-parfait : les vaisseaux qui m'avaient suivi (à Troie).

5. Φεῦγον, je partis, je voguai, et non je m'enfuis.

6. Ὅ pour ὅτι.

7. Ἐκλιχεν (ἡμᾶς).

8. Psyria, île de la mer Égée, à l'ouest de Chios, près de la Lydie.

9. Le Mimas, petite montagne de l'île Psyria.

10. Θεόν désigne sans doute ici Neptune.

11. Réunissez ὑπεκρύβοιμεν.

12. ὦρτο ἀήμεναι, s'éleva pour souffler, c.-à-d. commença à souffler. Ἀγύς, sonore, aigu.

13. Αἱ δέ, les vaisseaux.

14. Gêreste, promontoire méridional de l'Eubée.

15. Ἐπι... ἔθεμεν, ἐπέθεμεν, nous mîmes sur le feu, nous fîmes brûler.

16. Ἐχον, se diriger, tendre vers

οὔρος, ἐπειδὴ πρῶτα θεὸς προέηκεν αἴναι.

Ὡς ἦλθον, φίλε τέκνον, ἀπευθής¹, οὐδέ τι οἶδα
κείνων οἳ τ' ἐσάωθεν Ἀχαιῶν, οἳ τ' ἀπόλοντο.

185

Ὅσσα δ' ἐνὶ μεγάροισι καθήμενος² ἡμετέροισι
πεύθομαι, ἥ θέμις ἐστί, δαήσεα³, οὐδέ σε κεύσω.

Εὖ μὲν Μυρμιδόνας φάσ' ἐλθέμεν ἐγχεσιμῶρους,
οὓς ἄγ' Ἀχιλλῆος μεγαθύμου φαίδιμος υἱός⁴.

εὖ δὲ Φιλοκτήτην, Ποιάντιον ἀγλαὸν υἱόν.

190

πάντας δ' Ἴδομενεὺς Κρήτην εἰσέγαγ' ἐταίρους,
οἳ φύγον ἐκ πολέμου, πόντος δέ οἱ οὔτιν' ἀπηύρα.

Ατρεΐδην δὲ καὶ αὐτοὶ ἀκούετε, νόσφιν ἐόντες⁵,
ὥς τ' ἦλθ', ὥς τ' Αἰγισθος ἐμήσατο λυγρὸν ὄλεθρον.

Ἄλλ' ἦτοι κείνος μὲν ἐπισμυγεῶς ἀπέτισεν⁶.

195

Ὡς ἀγαθόν⁶, καὶ παῖδα καταφθιμένοιο λιπέσθαι
ἀνδρός! ἐπεὶ καὶ κείνος⁷ ἐτίσατο πατροφονῆα,
Αἰγισθον δολόμητιν, ὃς οἱ πατέρα κλυτὸν ἔκτα.

Καὶ σύ, φίλος, μάλα γάρ σ' ὀρώω καλὸν τε μέγαν τε,
ἄλκιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀφιογόνων εὖ εἴπῃ. »

200

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα

« ὦ Νέστορ Νηληϊάδῃ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν,

καὶ λῆν κείνος μὲν ἐτίσατο, καὶ οἱ Ἀχαιοὶ

οἴσουσι κλέος εὐρὺ καὶ ἔσσομένοισι πυθέσθαι⁸.

Αἶ γὰρ ἐμοὶ τοσσήνδε θεοὶ⁹ δύναμιν παραθεῖεν,

205

τίσασθαι μνηστῆρας ὑπερβασίης ἄλγευινης,

1. Ἀπευθής, qui n'a rien appris, qui est sans nouvelles.

2. Καθήμενος, étant assis, c'est-à-demeurant tranquille, restant dans mon palais.

3. Ἀχιλλῆος υἱός, Neptolème.

4. Νόσφιν ἐόντες, bien que vous soyez à l'écart, bien que votre patrie soit éloignée.

5. Κείνος Ἐγίσθευ. — Ἀπέτισεν, a payé la mort d'Agamemnon.

6. Ὡς ἀγαθόν (ἐστί), tellement il est bon, tant il est précieux que...!

7. Κείνος, le fils d'Agamemnon, Oreste.

8. Κλέος ἔσσομένοισι πυθέσθαι, une gloire qui sera à reconnaître pour les hommes futurs, c'est-à-dire une gloire qui passera aux races à venir, qui sera immortelle.

9. Αἶψα θεοὶ... Si seulement les dieux... Ah! si les dieux...

οἷτε μοι ὑβρίζοντες ἀτάσθαλα μηχανόωνται!

Ἄλλ' οὐ μοι¹ τοιοῦτον ἐπέκλωσαν θεοὶ ὄλβον,
πατρί τ' ἐμῷ, καὶ ἐμοί· νῦν δὲ χρὴ τετλάμεν ἔμπηγς. »

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ· 210

« ὦ φίλ', ἐπειδὴ ταῦτά μ' ἀνέμνησας καὶ ἔειπες,
φασὶ μνηστῆρας σῆς μητέρος εἶνεκα πολλοὺς
ἐν μεγάροις, ἀέκητι σέθεν, κακὰ μηχανάσθαι.
Εἰπέ μοι, ἥ ἐκὼν ὑποδάμνασαι, ἢ σέ γε λαοὶ
ἔχθαιρους² ἀνὰ δῆμον³, ἐπισπόμενοι θεοῦ ὀμφῇ⁴. 215

Γίς δ' οἶδ', εἰ κέ ποτέ σφι βίας ἀποτίσεται ἔλθων,
ἢ ὄγε⁵ μούνος ἑὼν, ἢ καὶ ξύμπαντες Ἀχαιοί;
Εἰ γάρ σ' ὥς ἐθέλοι φιλέειν γλαυκῶπις Ἀθήνη,
ὥς τότε Ὀδυσσεὺς περικῆδετο κυδαλίμοιο
δῆμῳ ἐνὶ Τρώων, ὅθι πάσχομεν ἄλγε' Ἀχαιοί! 220

Οὐ γάρ πω ἴδον ὦδε θεοὺς ἀναφανδὰ φιλεῦντας,
ὥς κείνῳ ἀναφανδὰ παρίστατο Παλλὰς Ἀθήνη.
Εἰ σ' οὕτως ἐθέλοι φιλέειν, κῆδοιτό τε θυμῷ⁵,
τῷ κέν τις κείνων⁶ γε καὶ ἐκλελάθοιτο γάμοιο. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦῤῥα· 225

« ὦ γέρον, οὐπω τοῦτο ἔπος⁷ τελέεσθαι δῖῳ·
λίην γὰρ μέγα εἶπες⁸. ἄγῃ μ' ἔχει⁹· οὐκ ἂν ἔμοιγε
ἐλπομένῳ τὰ γένοιτ'¹⁰, οὐδ' εἰ θεοὶ ὥς ἐθέλοιεν. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
« Τηλέμαχε, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων¹¹! 230

1. Μοι forme une sorte de pléonasm avec καὶ ἐμοί, qui se trouve au vers suivant.

2. Λαοὶ ἀνὰ δῆμον, comme λαοὶ ἐν δῆμῳ, δημόται.

3. Ἐπισπόμενοι θεοῦ ὀμφῇ, suivant la voix, c.-à-d. obéissant à l'oracle, au présage d'un dieu.

4. Ὀγε, Ulysse.

5. Κῆδοιτό τέ (σου) θυμῷ.

6. Τίς, chacun. — Κείνων, les prétendants.

7. Τοῦτο ἔπος, cette parole, c.-à-d. cette espérance que tu me donnes du retour d'Ulysse.

8. Λίην μέγα εἶπες, tu as dit une chose trop grande, c.-à-d. tu me parles d'un bonheur trop grand.

9. Ἀγῃ μ' ἔχει, j'en suis saisi, je suis frappé de surprise.

10. Οὐκ ἂν... τὰ γένοιτο, je n'oserais pas espérer cela. Τὰ pour ταῦτα.

11. Ποῖόν... ὀδόντων. Voyez ce vers, chant I, 64.

Ῥεῖτα θεός γ' ἐθέλων καὶ τηλόθεν ἄνδρα σαύσαι.
 Βουλοίμην¹ δ' ἂν ἔγωγε, καὶ ἄλγεα πολλὰ μογήσας,
 οἴκαδέ τ' ἐλθέμεναι, καὶ νόστιμον ἦμαρ ἰδέσθαι,
 ἢ ἐλθὼν ἀπολέσθαι ἐφέστιος, ὥς Ἀγαμέμνων
 ὤλεθ' ἐπ' Αἰγίσθοιο δόλῳ καὶ ἧς ἀλόχοιο.
 Ἄλλ' ἦτοι θάνατον μὲν ὁμοίων² οὐδὲ θεοὶ περ
 καὶ φίλῳ ἀνδρὶ δύνανται ἀλαλκέμεν, ὁππότε κεν δὴ
 Μοῖρ' ὀλοή καθέλῃσι τανηλεγέος θανάτοιο. »

224

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
 « Μέντορ, μηκέτι ταῦτα λεγώμεθα, κηδόμενοί περ·
 κείνῳ δ' οὐκέτι νόστος ἐτήτυμος, ἀλλὰ οἱ ἤδη
 φράσσαντ' ἀθάνατοι θάνατον καὶ κῆρα μέλαιναν.
 Νῦν δ' ἐθέλω ἔπος ἄλλο μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι
 Νέστορ³, ἐπεὶ περίοιδε δίκας ἧδὲ φρόνιν ἄλλων⁴.
 Τρις γάρ δὴ μιν φασὶν ἀνάξασθαι γένε' ἀνδρῶν·
 ὥστε μοι ἀθάνατος ἰνδάλλεται εἰσοράσασθαι.

230

245

Ἡ Νέστορ Νηληϊάδῃ, σὺ δ' ἀληθεὺς ἐνίσπε·
 πῶς ἔθαν' Ἀτρεΐδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων;
 ποῦ Μενέλαος ἔην; τίνα δ' αὐτῷ⁵ μῆσατ' ὄλεθρον
 Αἰγισθος δολόμητις; ἐπεὶ κτάνε πολλὸν ἀρείῳ⁶.
 Ἡ οὐκ Ἀργεος ἦεν Ἀχαιικοῦ⁷, ἀλλὰ πῃ ἄλλη
 πλάζετ' ἐπ' ἀνθρώπους, ὃ δὲ θαρσήςσας κατέπεφνεν⁸; »

250

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα Γερήνιος⁸ ἱππότης Νέστωρ·
 « Τοίγαρ ἐγὼ τοι, τέκνον, ἀληθέα πάντ' ἀγορεύσω.

Ἦτοι μὲν τάδε καὐτὸς οἶσαι, ὥς κεν ἐτύχθη,

255

1. Βούλεσθαι est employé ici avec le sens de aimer mieux.

2. Θάνατον ὁμοίων, la mort qui est commune à tous, que tous subissent également.

3. Περίοιδε... ἄλλων, il sait, il possède supérieurement aux autres.

4. Αὐτῷ désigne Agamemnon.

5. Ἐπεὶ κτάνε πολλὸν ἀρείῳ, car, en tuant Agamemnon, il a tué

un héros bien plus vaillant que lui.

6. Ἦεν a pour sujet Μénélas. — Ἀργεος Ἀχαιικοῦ, dans Argos l'Acchéenne, comme en latin *Roma*, à Rome.

7. Ὁ δέ, Égisthe. — Κατέπεφνεν (Ἀγαμέμνονα).

8. Γερήνιος, de Gèrene, élevé à Gèrene. Gèrene était une ville de Messénie.

εἰ ζώντ' Αἴγισθον ἐνὶ μεγάροισιν ἔτετμεν
 Ἀτρεΐδης, Τροίηθεν ἰών, ξανθὸς Μενέλαος·
 τῷ κέ οἱ οὐδὲ θανόντι χυτὴν ἐπὶ γαῖαν ἔχευαν¹,
 ἀλλ' ἄρα τόνγε κύνες τε καὶ οἰωνοὶ κατέδαψαν²,
 κείμενον ἐν πεδίῳ, ἐκὰς ἄστεος, οὐδέ κέ τίς μιν
 κλαῦσεν Ἀχαιιάδων· μάλα γὰρ μέγα μήσατο ἔργον³.
 Ἡμεῖς μὲν γὰρ κεῖθε⁴ πολέας τελέοντες ἀέθλους
 ἤμεθ'· ὁ δ' εὐκηλὸς μυχῶ Ἀργεὸς ἱπποδότοιο
 πόλλ' Ἀγαμεινονίην ἄλοχον θείλγεακ' ἐπέεσσιν.
 Ἡ δ' ἦτοι τὸ πρὶν μὲν ἀναίνετο ἔργον αἰεκές,
 δῖα Κλυταιμνήστρη· φρεσὶ γὰρ κέχρητ'⁵ ἀγαθῆσι·
 παρ⁶ δ' ἄρ' ἔην καὶ αἰοδὸς ἀνὴρ, ὃ πόλλ' ἐπέτελλεν
 Ἀτρεΐδης, Τροίηνδε κιών, εἴρυσθαι⁷ ἄκοιτιν.
 Ἀλλ' ὅτε δὴ μιν μοῖρα θεῶν ἐπέδησε δαμῆναι⁸,
 δὴ τότε τὸν μὲν αἰοδὸν ἄγων ἐς νῆσον ἐρήμην,
 κάλλιπεν⁹ οἰωνοῖσιν ἔλωρ καὶ κύρμα γενέσθαι·
 τὴν δ' ἐθέλων ἐθέλουσαν ἀντήγαγεν ὄνδε δόμονδε,
 πολλὰ δὲ μηρί' ἔκχε θεῶν ἱεροῖς ἐπὶ βωμοῖς,
 πολλὰ δ' ἀγάλματ' ἀνῆψεν, ὑψάσματά τε χρυσόν τε,
 ἔκτελέσας μέγα ἔργον¹⁰, ὃ οὐποτε ἔλπετο θυμῷ.
 Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἅμα πλέομεν, Τροίηθεν ἰόντες,
 Ἀτρεΐδης¹¹ καὶ ἐγώ, φίλα εἰδότες ἀλλήλοισιν¹².

1. Ἐχευαν a pour sujet sous-entendu les parents ou les amis d'Égisthe.

2. Κατέδαψαν, sous-entendu αὐτοὺς, les chiens et les oiseaux de proie l'auraient déchiré, dévoré.

3. Μέγα ἔργον, une grande action, c.-à-d. un horrible forfait.

4. Κεῖθε, là-bas, c.-à-d. sous les murs de Troie.

5. Κέχρητο, se servait de, c.-à-d. jouissait de, avait.

6. Παρ, pour παρά, auprès d'elle, auprès de Clytemnestre.

7. Εἴρυσθαι dépend du verbe ἐπέτελλεν.

8. Ἀλλ' ὅτε... δαμῆναι, lorsque le destin des dieux eut entravé, embarrassé Clytemnestre (μιν) pour qu'elle fût domptée, c.-à-d. pour qu'elle succombât.

9. Κάλλιπεν a pour sujet Égisthe.

10. Ἐκτελέσας μέγα ἔργον, ayant accompli une grande action, obtenu un grand succès.

11. Ἀτρεΐδης, Ménélas.

12. Φίλα εἰδότες ἀλλήλοισιν équivalait à φιλοῦντες ἀλλήλους.

Ἄλλ' ὅτε Σούνιον ἱρὸν¹ ἀφικόμεθ', ἄκρον Ἀθηνῶν,
 ἔνθα κυβερνήτην Μενελάου Φοῖβος Ἀπόλλων
 οἷς ἀγανοῖς βελέεσσιν ἐποιχόμενος κατέπεφνε,
 πρῶταλιν μετὰ χερσὶ θεούσης νηὸς ἔχοντα,
 Φρόντιν Ὀνητορίδην, ὃς ἐκαίνυτο φῦλ' ἀνθρώπων
 νῆα κυβερνῆσαι, ὅπote σπερχοίαντ' ἄελλαί.

230

Ὡς δ' ἐνθά κατέσχετ', ἐπειγόμενός περ ὁδοῖο,
 ὄφρ' ἔταρον θάπτοι, καὶ ἐπὶ κτέρεα κτερίσειεν.

235

Ἄλλ' ὅτε δὴ καὶ κεῖνος, ἰὼν ἐπὶ οἴνοπα πόντον
 ἐν νηυσὶ γλαφυρῇσι, Μαλειάων² ὄρος αἰπὺ
 ἵξε θεῶν, τότε δὴ στυγερὴν δῶδ' εὐρύσopa Ζεὺς
 ἐφράσατο, λιγέων δ' ἀνέμων ἐπ' αὐτμένα χεῦε³,
 κύματά τε τροφόντα, πελώρια, ἴσα ὄρεσσιν.

290

Ἐνθα διατμήξας⁴, τὰς μὲν Κρήτῃ ἐπέλασσε,
 ἤχι Κύδωνες ἔναιον⁵, Ἰαρδάνου ἀμφὶ ῥέεθρα.

Ἔστι δέ τις λισσὴ αἰπεῖά τε εἰς ἄλλα⁶ πέτρῃ,
 ἔσχατι⁷ Γόρτυνος⁸, ἐν ἡεροιδεῖ πόντῳ,
 ἔνθα Νότος μέγα κύμα ποτὶ σκαῖον ῥίον ὠθεῖ,
 ἐς Φαιστόν, μικρὸς δὲ λίθος μέγα κύμ' ἀποέργει.

295

Αἱ μὲν ἄρ' ἐνθ' ἦλθον, σπουδῇ δ' ἤλυξαν ὄλεθρον
 ἄνδρες, ἀτὰρ νῆάς γε ποτὶ σπιλάδεσσιν ἔαξαν
 κύματ'· ἀτὰρ τὰς πέντε νέας⁹ κυανοπρωρείους
 Αἰγύπτῳ ἐπέλασσε φέρων ἄνεμός τε καὶ ὕδωρ.

300

1. Sunion, aujourd'hui *cap Colonne*, promontoire qui forme l'extrémité méridionale de l'Attique. — ἱρὸν. On y bâtit plus tard un temple consacré à Minerve et un autre dédié à Neptune.

2. Ὁ μὲν, et κεῖνος, deux vers plus bas, désignent Ménélas.

3. Malée, aujourd'hui *cap Malio* ou *Saint-Ange*, promontoire dangereux du Péloponèse, à l'extrémité de la presqu'île située entre les golfes Laconique et Argolique.

4. Ἐπί... χεῦε, ἐπέχευε, versa, c.-à-d. déchaîna.

5. Διατμήξας, ayant séparé les navires, dispersé la flotte.

6. Cydon, fondée par une colonie venue de Samos, était située sur la côte septentrionale de la Crète, à l'ouest.

7. Αἰπεῖα εἰς ἄλλα, haute et qui s'avance sur la mer.

8. Gortyne, ville de Crète.

9. Τὰς πέντε νέας, les cinq vaisseaux qui restaient.

ᾠς δὲ μὲν ἔνθα, πολὺν βίον καὶ χρυσὸν ἀγείρων¹,
ἤλατο ξὺν νηυσὶ κατ' ἄλλοθρόους ἀνθρώπους.

Τόφρα δὲ ταῦτ' Αἴγισθος ἐμήσατο οἴκοθι λυγρά,
κτείνας Ἀτρεΐδην· δέδμητο δὲ λαὸς ὑπ' αὐτῷ.

Ἐπτάετες δ' ἤνασσε πολυχρύσοιο Μυκῆνης·

304

τῷ δὲ οἱ ὀγδοάτῳ κακὸν² ἤλυθε διὸς Ὀρέστης
ἅψ' ἀπ' Ἀθηνάων³, κατὰ δ' ἔκτανε πατροφονῆα,
Αἴγισθον δολόμητιν, ὃς οἱ πατέρα κλυτὸν ἔκτα.

Ἦτοι δὲ τὸν κτείνας δαίνυ τάφον Ἀργείοισι⁴

μητρός τε στυγερῆς καὶ ἀνάλκιδος Αἰγίσθοιο·

310

αὐτῆμαρ δὲ οἱ ἤλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος,
πολλὰ κτήματ' ἄγων, ὅσα οἱ νέες ἄχθος ἄειραν·

Καὶ σύ, φίλος⁵, μὴ δηθὰ δόμων ἄπο τῇλ' ἀλάλησο,

κτήματά τε προλιπὼν ἄνδρας τ' ἐν σοῖσι δόμοισιν

οὕτω ὑπερφιάλους, μή τοι κατὰ πάντα φάγωσι⁶

315

κτήματα δασσάμενοι, σὺ δὲ τηϋσίην ὁδὸν ἔλθης.

Ἄλλ' ἐς μὲν Μενέλαον ἐγὼ κέλομαι καὶ ἄνωγα

ἔλθεῖν· κεῖνος γὰρ νέον ἄλλοθεν εἰλήλουθεν

ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ὅθεν οὐκ ἔλποιτό γε θυμῷ

ἔλθέμεν, ὄντινα πρῶτον ἀποσφίλωσιν ἄελλαι

320

ἐς πέλαγος μέγα τοῖον, ὅθεν τέ περ οὐδ' οἰωνοὶ

αὐτόετες οἰχνεῦσιν, ἐπεὶ μέγα τε δεινὸν τε.

Ἄλλ' ἔθι νῦν σὺν νηΐ τε σῇ καὶ σοῖς ἐτάροισιν·

εἰ δ' ἐθέλεις πεζός⁷, πάρα τοι δίφρος τε καὶ ἵπποι,

πάρ⁸ δέ τοι υἱὲς ἐμοί, οἳ τοι πομπῆς ἔσονται

325

ἐς Λακεδαίμονα δῖαν, ὅθι ξανθὸς Μενέλαος.

1. Χρυσὸν ἀγείρων, amassant de l'or, grâce aux présents qu'on offrait partout aux étrangers.

2. Τῷ ὀγδοάτῳ (ἔτει). — Οἱ, à Égisthe. — Κακόν, comme un fléau.

3. Ἀπ' Ἀθηνάων. Les poètes tragiques disent au contraire qu'Oreste, sauvé par Électre, fut élevé en Phocide chez le père de Pylade.

4. Δαίνυ τάφον Ἀργείοισι, offrit aux Argiens le repas des funérailles de Clytemnestre et d'Égisthe.

5. Φίλος, pour le vocatif φίλε. Voy. chant I, vers 301.

6. Κατά... φάγωσι, καταφάγωσι.

7. Εἰ δ' ἐθέλεις (ἰέναι) πεζός, si tu veux faire la route par terre.

8. Πάρα et πάρ, pour πάρεισι.

Λίσσεσθαι δέ¹ μιν αὐτόν, ἵνα νημερτές ἐνίσπη.

Ψευδός δ' οὐκ ἐρέει· μάλα γὰρ πεπνυμένος ἐστίν. »

Ὡς ἔφατ'· ἡέλιος δ' ἄρ' ἔδυ, καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν².

Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

330

« Ὡ γέρον, ἥτοι ταῦτα κατὰ μοῖραν³ κατέλεξας·

ἄλλ' ἄγε, τάμνετε μὲν γλώσσας, κεράσθε δὲ οἶνον⁴,

ὄφρα, Ποσειδάωνι καὶ ἄλλοις ἀθανάτοισι

σπείσαντες, κοίτοιο μεδιώμεθα· τοιογὰρ ὥρη⁵.

Ἥδη γὰρ φάος οἴχεθ' ὑπὸ ζόφον, οὐδὲ ἔοικε

335

δηθὰ θεῶν ἐν δαιτὶ θασσέμεν, ἀλλὰ νέεσθαι. »

Ἥ ῥα Διὸς θυγάτηρ· τοὶ δ' ἔκλυον αὐδυσάσης.

Τοῖσι δὲ κήρυκες μὲν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν,

κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο,

νύομηναν δ' ἄρα πᾶσιν ἐπαρξάμενοι δεπάεσσι⁶.

340

γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον, ἀνιστάμενοι δ' ἐπέλειβον.

Αὐτὰρ ἐπεὶ σπεῖσάν τ', ἐπιόν θ', ὅσον ἤθελε θυμός,

δὴ τότε Ἀθηναίη καὶ Τηλέμαχος θεοειδὴς

ἄμφω ἴεσθην κοίλην ἐπὶ νῆα νέεσθαι.

Νέστωρ δ' αὖ κατέρυκε καθαπτόμενος ἐπέεσσιν⁷.

345

« Ζεὺς τόγ' ἀλεξήσσει καὶ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι,

ὥς ὑμεῖς παρ' ἐμεῖο θοὴν ἐπὶ νῆα κίοιτε,

ῶστε τευ ἡ πάρα πάμπαν ἀνείμονος ἢ πενιχροῦ⁸,

ᾧ οὔτε χλαῖναι καὶ ῥήγεα πόλλ' ἐνὶ οἴκῳ,

οὔτ' αὐτῷ μαλακῶς, οὔτε ζεῖνοισιν, ἐνέουδεν⁹.

350

1. Λίσσεσθαι. Voyez la note 5 de la page 45.

2. Ἐπὶ... ἦλθεν, ἐπῆλθεν.

3. Κατὰ μοῖραν, comme il convient, comme il faut.

4. Τάμνετε... οἶνον. A la fin des sacrifices, on faisait des libations et on coupait les langues des victimes pour les brûler.

5. Τοῖο (c.-à-d. τοῦ κοίτοιο) ὥρη (ἐστὶ), il est temps de se coucher.

6. Ἐπαρξάμενοι δεπάεσσι, of-

frant (le vin) dans des coupes. Ἐπαρχεσθαι signifie proprement offrir les prémices ou déguster.

7. Καθάπτεσθαι ἐπέεσσιν, toucher, frapper de paroles, répond simplement ici au latin *verbis adoriri*, adresser la parole.

8. Construisez : Ὡστε παρὰ τευ (pour τινος) ἢ πάμπαν ἀνείμονος ἢ πενιχροῦ.

9. Ἐνεούδεν, pour dormir dessus; telle est la valeur de ἐν.

Αὐτὰρ ἐμοὶ πάρα μὲν χλαῖναι καὶ ῥήγεα καλὰ.
 Οὐ θὴν δὴ τοῦδ' ἀνδρὸς Ὀδυσσεύος¹ φίλος υἷος
 νηὸς ἐπ' ἱκριόφιν καταλέξεται, ὅφρ' ἂν ἔγωγε
 ζῶω, ἔπειτα δὲ παῖδες ἐνὶ μεγάροισι λίκωνται,
 ξείνους ξεινίζειν, ὅστις² κ' ἐμὰ δῶμαθ' ἵκηται.»

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
 «Εὖ δὴ ταῦτά γ' ἔφησθα, γέρον φίλε· σοὶ δὲ ἔοικε
 Τηλέμαχον πείθεσθαι, ἐπεὶ πολὺ κάλλιον οὕτω.
 Ἄλλ' οὗτος μὲν νῦν σοὶ ἅμ' ἔψεται, ὅφρα κεν εὖδῃ
 σοῖσιν ἐνὶ μεγάροισιν· ἐγὼ δ' ἐπὶ νῆα μέλαιναν
 εἴμ', ἵνα θαρσύνω θ' ἐτάρους εἴπω τε ἕκαστα³.
 Οἷος γὰρ μετὰ τοῖσι γεραίτερος εὐχόμαι εἶναι·
 οἱ δ' ἄλλοι φιλότῃτι νεώτεροι ἄνδρες ἔπονται,
 πάντες δμηλική⁴ μεγαθύμου Τηλεμάχιο.

Ἔνθα κε λεξαίμην κοίλῃ παρὰ νηὶ μελαίνῃ
 νῦν· ἀτὰρ ἡῶθεν μετὰ Καύκωνας⁵ μεγαθύμους
 εἴμ', ἔνθα χρεῖός μοι ὀφέλλεται, οὔτι νέον γε,
 οὐδ' ὀλίγον. Σὺ δὲ τοῦτον, ἐπεὶ τέον ἵκετο δῶμα,
 πέμψον ξὺν δίφρῳ τε καὶ υἱεῖ· δὸς δέ οἱ ἵππους,
 σὺ τοι ἑλαφρότατοι θείειν καὶ κάρτος ἄριστοι.»

ὣς ἄρα φωνήσας⁶ ἀπέβη γλαυκῶπις Ἀθήνη,
 φήνῃ ἐειδομένη⁷· θάμβος δ' ἔλε πάντας ἰδόντας.
 Θαύμαζεν δ' ὁ γεραίος, ὅπως ἴδεν ἁφθαλμοῖσι,
 Τηλεμάχου δ' ἔλε χεῖρα, ἔπος τ' ἔφατ', ἔκ τ' ὀνόμαζεν·

«ὦ φίλος, οὐ σε ἔολπα⁷ κακὸν καὶ ἀναλκιν ἔσεσθαι,
 εἰ δὴ τοι νέω ὥδε θεοὶ πομπῆς ἔπονται.

1. Τοῦδ' ἀνδρὸς Ὀδυσσεύος. Τοῦ-
 δε pour τοιοῦδε, le fils d'Ulysse,
 d'un si grand héros.

2. Ὅστις. On s'attend plutôt à
 οἷτινες : les étrangers qui viendront
 dans mon palais.

3. Εἴπω ἕκαστα, que je leur dise
 chaque chose, c.-à-d. que je leur
 donne mes ordres.

4. Ὀμηλική, nom collectif, équi-
 vaut à δμηλικες.

5. Les Caucons habitaient entre
 Élée et Pylos, dans la Triphylie.

6. Φήνῃ ἐειδομένη, semblable à
 l'orfraie, c.-à-d. aussi rapide que
 l'orfraie.

7. Ἐολπα a ici le sens de croire,
 et non celui d'espérer.

Ὁ μὲν γάρ τις ὅθ' ἄλλος Ὀλύμπια δώματ' ἐχόντων¹,
ἀλλὰ Διὸς θυγάτηρ, κυδίστη Τριτογένεια,
ἧ τοι καὶ πατέρ' ἐσθλὸν ἐν Ἀργείοισιν ἐτίμα.

Ἀλλὰ, ἄνασσ', ἴληθι, δίδωθι δέ μοι κλέος ἐσθλόν,
αὐτῷ, καὶ παίδεσσι, καὶ αἰδοίῃ παρακοίτι.

385

Σοὶ δ' αὖ ἐγὼ βέξω βοῦν ἦνιν, εὐρυμέτωπον,
ἄδμήτην, ἣν οὐπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνὴρ².

τὴν τοι ἐγὼ βέξω, χρυσὸν κέρασιν περιχεύας. »

Ὡς ἔφατ' εὐχόμενος· τοῦ δ' ἔκλυε Παλλὰς Ἀθήνη.

385

Τοῖσιν δ' ἡγεμόνευε Γερήνιος ἱππότης Νέστωρ,
υἰάσι καὶ γαμβροῖσιν, ἐὰ πρὸς δώματα καλά.

Ἄλλ' ὅτε δώμαθ' ἴκοντο ἀγακλυτὰ τοῖο ἀνακτος,
ἐξείης ἔζοντο κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε.

Τοῖς δ' ὁ γέρων ἔλθοῦσιν ἀνὰ κρητῆρα κέρασσαν³

390

οἶνου ἡδυπότοιο, τὸν ἐνδεκάτῳ ἐνιαυτῷ
ᾧξεν ταμίη, καὶ ἀπὸ κρήδεμνον ἔλυσε·

τοῦ⁴ δ' ὁ γέρων κρητῆρα κεράσσατο, πολλὰ δ' Ἀθήνη
εὐχετ' ἀποσπένδων, κούρη Διὸς αἰγιοχόιο.

Αὐτὰρ ἐπεὶ σπεῖσάν τ', ἐπιὸν θ', ὅσον ἤθελε θυμός,

395

οἱ μὲν κακχείοντες ἔβαν οἰκόνδε⁵ ἕκαστος·

τὸν δ' αὐτοῦ⁶ κοίμησε Γερήνιος ἱππότης Νέστωρ,

Τηλέμαχον, φίλον υἱὸν Ὀδυσσῆος θεῖοιο,

τρητοῖς ἐν λεχέεσσιν, ὑπ' αἰθούσῃ ἐριδούπῳ·

πάρ' ὃ ἄρ', εὐμμελὴν Πεισίστρατον, ὄρχαμον ἀνδρῶν,

400

ὃς οἱ ἔτ' ἥϊθεος παίδων ἦν ἐν μεγάροισιν.

Αὐτὸς δ' αὖτε καθεῦδε μυχῷ⁸ δόμου ὑψηλοῖο·

1. Οὐ μὲν... ἐχόντων, sous-ent. ἐστί, ce n'est pas un autre de ceux qui habitent l'Olympe, c'est Minerve.

2. Ἀδμήτην... ἀνὴρ, indomptée, qu'on n'a pas encore soumise au joug; pléonasme poétique.

3. Ἀνὰ... κέρασσαν, ἀνεκέρασσαν, et, plus loin, ἀπὸ... ἔλυσε, ἀπέλυσε.

4. Τοῦ, de ce vin.

5. Οἰκόνδε. Οἶκος a ici le sens de chambre, appartement.

6. Τόν désigne déjà Télémaque. — Αὐτοῦ, adverbe de lieu, là.

7. Πάρ, pour παρά, auprès de Télémaque. Πεισίστρατον, régime de κοίμησε, sous-ent.

8. Μυχῷ, les appartements intérieurs.

τῷ δ' ἄλοχος δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ροδοδάκτυλος Ἥως,
 ὠρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνῆφι Γερήνιος ἱππότης Νέστωρ.
 Ἐκ δ' ἐλθὼν¹ κατ' ἄρ' ἔζετ' ἐπὶ ξεστοῖσι λίθοισιν²,
 οἳ οἱ ἔσαν προπάραιθε θυράων ὑψηλάων,
 λευκοί, ἀποστλιβόντες ἀλείφατος· οἷς ἐπὶ μὲν πρὶν
 Νηλεὺς³ ἔζεσκεν, θεόφιν μῆστωρ ἀτάλαντος·
 ἀλλ' ὁ μὲν ἤδη κηρὶ δαμείς Ἀϊδόςδε βεβήκει⁴.
 Νέστωρ αὖ τὸτ' ἐφίξε Γερήνιος, οὔρος Ἀχαιῶν,
 σκῆπτρον ἔχων. Περὶ δ' υἷες ἀολλέες ἡγερέθοντο,
 ἐκ θαλάμῳ ἐλθόντες, Ἐχέφρων τε, Στρατίος τε,
 Περσεύς τ', Ἀρητός τε, καὶ ἀντίθεος Θρασυμήδης·
 τοῖσι δ' ἔπειθ' ἔκτος Πεισίστρατος ἤλυθεν ἥρως·
 παρ' δ' ἄρα Τηλέμαχον θεοείκελον εἶσαν ἄγοντες.
 Τοῖσι δὲ μύθων ἤρχε Γερήνιος ἱππότης Νέστωρ·

« Καρπαλίμως μοι, τέκνα φίλα, κρηήνατ' ἐέλδωρ,
 ὄφρ' ᾗτοι πρῶτιστα θεῶν⁵ ἱλάσσομ' Ἀθήνην,
 ᾗ μοι ἐναργῆς ἦλθε θεοῦ ἐς δαῖτα⁷ θάλειαν.
 Ἀλλ' ἄγ', ὁ μὲν πεδίονδ' ἐπὶ βοῦν⁸ ἴτω, ὄφρα τάχιστα
 ἔλθῃσιν, ἐλάσῃ δὲ βοῶν ἐπιβουκόλος ἀνὴρ·
 εἷς δ' ἐπὶ Τηλεμάχου μεγαθύμου νῆα μέλαιναν
 πάντας ἰὼν ἐτάρους ἀγέτω, λιπέτω δὲ δύ' οἴους⁹.
 εἷς δ' αὖ χρυσοχόον Λαέρκεα δεῦρο κελέσθω
 ἔλθεῖν, ὄφρα βοδὸς χρυσὸν κέρασιν περιχεύῃ.

1. Ἐκ δ' ἐλθὼν, ἐξελθὼν δέ, étant sorti du palais. Κατ' ἄρ' ἔζετο, καθέζετο ἄρα.

2. Ἐπὶ ξεστοῖσι λίθοισιν. Dugas-Monbel : C'était sur ces pierres placées à la porte des palais que s'asseyaient les rois dans les occasions solennelles, et surtout lorsqu'ils rendaient la justice. Dans la Bible, les assemblées des juges se tiennent toujours aux portes de la ville.

3. Νέλες, père de Nestor.

4. Ἀϊδόςδε βεβήκει, était allé chez Pluton.

5. Πάρ, auprès d'eux.

6. Πρῶτιστα θεῶν, premièrement d'entre les dieux, c.-à-d. avant tous les autres dieux.

7. Θεοῦ δαῖτα, le festin du dieu, le sacrifice offert à Neptune.

8. Ὁ μὲν, un de vous. — Ἐπὶ βοῦν, pour chercher un bœuf.

9. Λιπέτω δὲ δύ' οἴους, qu'il en laisse deux (pour garder le navire).

Οἱ δ' ἄλλοι μένεν' αὐτοῦ¹ δολλέες· εἶπατε δ' εἴσω
 δμῳῇσιν κατὰ δώματ' ἀγακλυτὰ δαῖτα πένεσθαι,
 ἔδρας τε, ζύλα τ' ἀμφί, καὶ ἀγλαὸν οἰσέμεν ὕδωρ. »

Ὡς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἐποίπνυνον. Ἦλθε μὲν ἄρ βοῦς
 ἐκ πεδίου, ἦλθον δὲ βοῆς παρὰ νηὸς εἴσης
 Τηλεμάχου ἑταροὶ μεγαλήτορος· ἦλθε δὲ χαλκεύς,
 δπλ' ἐν χερσὶν ἔχων χαλκῆϊα, πείρατα τέχνης²,
 ἄκμονά τε, σφῦράν τ', εὐποίητόν τε πυράγρην,
 οἷσιντε χρυσὸν εἰργάζετο· ἦλθε δ' Ἀθήνη,
 ἱρῶν ἀντιώσα³. Γέρων δ' ἱππηλάτα Νέστωρ
 χρυσὸν ἔδωχ'· ὁ δ' ἔπειτα βοὸς κέρασιν περιχεῦεν⁴
 ἄσκήσας, ἵν' ἀγαλμα θεὰ κεχάροίτο ἰδοῦσα.

Βοῦν δ' ἀγέτην κεράων⁵ Στρατίος καὶ δῖος Ἐχέφρων.
 Χέρνιθα δέ σφ' Ἄρητος ἐν ἀνθεμόντι⁷ λέβητι
 ἤλυθεν ἐκ θαλάμοιο φέρων, ἐτέρῃ⁸ δ' ἔχεν οὐλὰς
 ἐν κανέῳ· πέλεκυν δὲ μενεπτόλεμος Θρασυμήδης
 ὄξυν ἔχων ἐν χερσὶ παρίστατο, βοῦν ἐπικοφῶν.
 Περσεὺς δ' ἀμνίον εἶχε· γέρων δ' ἱππηλάτα Νέστωρ
 χέρνιθά τ' οὐλοχύτας τε κνυτήρχετο, πολλὰ δ' Ἀθήνη
 εὖχετ' ἀπαρχόμενος, κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλων.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' εὖξαντο, καὶ οὐλοχύτας προβάλοντο,
 αὐτίκα Νέστωρος υἱός, ὑπέρθυμος Θρασυμήδης,
 ἦλασεν, ἄγχι στάς· πέλεκυς δ' ἀπέκοψε κένοντας
 αὐχενίους, λῦσεν δὲ βοὸς μένος· αἱ δ' ὀλόλυσαν⁹

1. Οἱ δ' ἄλλοι, comme ὑμεῖς δέ, οἱ ἄλλοι, familièrement, vous autres. — Αὐτοῦ, ici.

2. Πείρατα τέχνης, ce qui mène au but de l'art, c.-à-d. les instruments nécessaires à l'exercice de l'art.

3. Ἀντιώσα, venant à la rencontre du sacrifice, c.-à-d. pour assister au sacrifice. Ou voit fréquemment, dans Homère, les dieux venir assister à des sacrifices et à des banquets. Voy. I, 21-26.

4. Ὁ δέ, c.-à-d. ὁ χαλκεύς ou χρυσοκόμος.

5. Περιχεῦεν (τὸν χρυσόν).

6. Κεράων, en tenant la gémisse par les cornes.

7. Σφ', élision pour σφι. — Ἀνθεμόντι, orné de fleurs sculptées.

8. Ἐτέρῃ, sous-entendu χειρὶ, de l'autre main.

9. Ὀλόλυσαν, prièrent à haute voix, et non pas gémirent, poussèrent des cris.

θυγατέρες τε, νυοί τε, καὶ αἰδοίη παράκοιτις
 Νέστορος, Εὐρυδίκη, πρέσβα Κλυμένηο¹ θυγατρῶν.
 Οἱ μὲν ἔπειτ' ἀνελόντες² ἀπὸ χθονὸς εὐρυδοίης
 ἔσχον· ἀτὰρ σφάζεν Πεισίστρατος, ὄρχαιμος ἀνδρῶν.
 Τῆς δ' ἔπει ἐκ μέλαν αἷμα ῥύη, λίπε δ' ὀστέα θυμός,
 αἰψ' ἄρα μιν διέχευαν· ἄφαρ δ' ἐκ μηρία τάμνον
 πάντα κατὰ μοῖραν³, κατὰ τε κνίσσῃ ἐκάλυψαν,
 δίπτυχα ποιήσαντες⁴, ἐπ' αὐτῶν δ' ὠμοθέτησαν.
 Καί τε δ' ἐπὶ σχίζης ὁ γέρων⁵, ἐπὶ δ' αἶθρα οἶνον
 λείβε· νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπύβολε χερσίν.
 Αὐτὰρ ἔπει κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο,
 μίστυλλον τ' ἄρα τάλλα⁶, καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν,
 ὦπτων δ', ἀκροπόρους ὀβελοὺς ἐν χερσίν ἔχοντες.

464

465

Τόφρα δὲ Τηλέμαχον λοῦσεν καλὴ Πολυκάστη,
 Νέστορος ὀπλοάτῃ θυγάτῃ Νηληϊάδαο.
 Αὐτὰρ ἔπει λοῦσέν τε καὶ ἔχρισεν λίπ' ἐλαίῳ,
 ἀμφὶ δέ μιν φᾶρος καλὸν βάλεν ἠδὲ χιτῶνα,
 ἐκ ῥ' ἀσαμίνθου βῆ⁷, δέμας ἀθανάτοισιν ὁμοῖος·
 παρ' δ' ὅγε Νέστορ' ἰὼν κατ' ἄρ' ἔζετο, ποιμένι λαῶν.

466

467

Οἱ δ' ἔπει ὦπτησαν κρέ' ὑπέρτερα⁸ καὶ ἐρύσαντο,
 δαίνυνθ' ἐζόμενοι· ἐπὶ δ' ἄνδρες⁹ ἐσθλοὶ ὄροντο,
 οἶνον ἐνοינוχοεῦντες ἐνὶ χρυσέοις δεπάεσσιν.
 Αὐτὰρ ἔπει πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,
 τοῖσι δὲ μύθων ἤρχε Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ·

« Παῖδες ἐμοί, ἄγε, Τηλεμάχῳ καλλίτριχας ἵππους
 ζεύξαθ' ὑφ' ἄρματ' ἄγοντες, ἵνα πρήσῃσιν ὁδοῖο. »

475

1. On croit que Clyménos était roi des Minyens.

2. Ἀνελόντες, sous-ent. τὴν βούν.

3. Κατὰ μοῖραν, selon le rite.

4. Δίπτυχα ποιήσαντες, ayant mis deux couches de graisse.

5. Ὁ γέρων, Nestor. — Καί τε ἐπὶ σχίζης, fit brûler (les chairs) sur des bois fendus.

6. Τάλλα, les autres parties de la victime, comme les épaules, le dos, etc.

7. Ἐκ... βῆ, ἐξέβη, a pour sujet Τηλέμαχος.

8. Κρέ' ὑπέρτερα. Voyez la note 1 de la page 47.

9. Ἄνδρες, des serviteurs. — Ἐπι... ὄροντο, ἐπόροντο.

ᾯΩς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα τοῦ μάλα μὲν κλύον ἥδ' ἐπίθοντο·
καρπαλίμως δ' ἔζευξαν ὑφ' ἄρμασιν ὠκέας ἵππους.

Ἐν δὲ γυνὴ ταμὴν σῆτον καὶ οἶνον ἔθηκεν,

ὄψα τε, οἷα ἔδουσι διοτρεφεές βασιλῆες.

480

Ἄν δ' ἄρα Τηλέμαχος περικαλλέα βήσατο¹ δίφρον·

πάρ δ' ἄρα Νεστορίδης Πεισίστρατος, ὄρχαμος ἀνδρῶν,

ἔς δίφρον τ' ἀνέβαινε, καὶ ἡνία λάζετο χερσὶ·

μάστιξεν² δ' ἐλάαν· τῷ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην

ἔς πεδίον, λιπέτην δὲ Πύλου αἰπὺ πτολίεθρον·

485

οἱ δὲ πανημέριοι σείον ζυγὸν ἀμφὶς ἔχοντες.

Δύσετό τ' ἥελιος, σκιάωντό τε πᾶσαι ἀγυαί·

ἔς Φηράς³ δ' ἵκοντο, Διοκλῆος⁴ ποτὶ δῶμα,

υἱὸς Ὀρσιλόχοιο, τὸν Ἀλφειὸς τέκε παῖδα.

Ἐνθα δὲ νύκτ' ἄεσαν· ὁ δὲ τοῖς πᾶρ ξείνια θῆκεν⁵.

490

Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,

ἵππους τε ζεύγνυντ', ἀνά θ' ἄρματα ποικίλ' ἔβαινον,

ἔκ δ' ἔλασαν προθύροιο καὶ αἰθούσης ἐριδούπου·

μάστιξεν⁶ δ' ἐλάαν· τῷ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην.

Ἴξον δ' ἔς πεδίον πυρηφόρον· ἔνθα δ' ἔπειτα

495

ῥῆνον⁷ ὁδόν· τοῖον⁸ γὰρ ὑπέκφερον⁹ ὠκέες ἵπποι.

Δύσετό τ' ἥελιος, σκιάωντό τε πᾶσαι ἀγυαί.

1. Ἄν... βήσατο, ἀνεβήσατο.

2. Μάστιξεν, sous-ent. τῷ ἵππῳ,
les deux chevaux.

3. Phères, ville de Messénie, près
de la petite rivière du Nédon.

4. Dioclès, roi de Phères, avait en-

voyé quatre fils au siège de Troie.

5. Πᾶρ... θῆκεν, παρέθηκεν.

6. Μάστιξεν a pour sujet Pisistrate.

7. Ἦνον, pour ἡνιον.

8. Τοῖον, adverbe, comme τοῖως.

9. Ὑπέκφερον (αὐτούς).

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU QUATRIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Télémaque et Pisistrate arrivent à Lacédémone au moment où Ménélas célèbre le double mariage de son fils et de sa fille. Accueil hospitalier de Ménélas (1-67). Télémaque admire les richesses répandues dans le palais; Ménélas lui répond et vient à parler d'Ulysse; Télémaque ne peut retenir ses larmes (68-119). Hélène entre et croit reconnaître Télémaque; Pisistrate confirme ce soupçon. Joie de Ménélas; il parle des projets qu'il avait formés pour Ulysse et pleure avec tous ceux qui l'entourent (120-188). Pisistrate veut renvoyer au lendemain ces tristes entretiens; Hélène mêle au vin un breuvage qui donne l'oubli et la joie; puis Ménélas et elle, l'un après l'autre, racontent des traits de la bravoure et de la prudence d'Ulysse (189-289). Chacun se retire dans son appartement. Le lendemain Ménélas demande à Télémaque quel sujet l'amène à Lacédémone; réponse de Télémaque; Ménélas déplore le sort d'Ulysse (290-350). Il raconte comment il a été sauvé par la fille de Protée, qui lui donna les moyens d'interroger son père (351-461). Instructions de Protée à Ménélas pour assurer son retour (462-484). Protée apprend à Ménélas la mort d'Ajax et celle d'Agamemnon (485-547). Il lui apprend aussi qu'Ulysse n'est point mort, mais qu'il est retenu par Calypso. Ménélas raconte en peu de mots la fin de son voyage (548-592). Il fait de vains efforts pour retenir Télémaque (593-623). Cependant les prétendants, informés du départ de Télémaque, prennent la résolution de lui tendre des embûches à son retour (624-674). Le héraut Médon annonce à Pénélope le danger qui menace son fils. Désespoir de Pénélope; reproches qu'elle adresse à ses femmes; vœux et conseils d'Euryclée; prière de Pénélope à Minerve (675-767). Antinoos s'embarque avec vingt hommes de choix pour aller attendre Télémaque (768-786). Minerve envoie à Pénélope pendant son sommeil un fantôme auquel elle donne les traits de sa sœur, et qui rassure Pénélope sur le sort de Télémaque (787-841). Les prétendants se mettent en embuscade dans l'île d'Astérie (842-847).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Δ.

Οἱ δ' ἱξον κοίλῃν Λακεδαίμονα κητώεσσαν·
 πρὸς δ' ἄρα δώματ' ἔλων Μενελάου κυδαλίμοιο.
 Τὸν δ' εὖρον δαινύντα γάμον πολλοῖσιν ἔτῃσιν
 υἱέος¹ ἡδὲ θυγατρὸς ἀμύμονος ᾧ ἐνὶ οἴκῳ.
 Τὴν μὲν Ἀχιλλῆος ῥηξήνορος υἱεῖ² πέμπεν·
 ἐν Τροίῃ γάρ πρῶτον ὑπέσχετο καὶ κατένευσε
 δωσέμεναι³ τοῖσιν⁴ δὲ θεοὶ γάμον ἐξετέλειον.
 Τὴν ἄρ' οὖν ἐνθ' ἵπποισι καὶ ἄρμασι πέμπε νέεσθαι
 Μυρμιδόνων προτὶ ἄστυ⁵ περικλυτόν, οἷσιν ἄνασσαν⁶.
 Υἱεῖ δὲ Σπάρτῃθεν Ἀλέκτορος ἤγετο κούρην,
 δς⁷ οἱ τηλύγετος γένετο, κρατερὸς Μεγαπένθης,
 ἐκ δούλης· Ἐλένη δὲ θεοὶ γόνον οὐκέτ' ἔφαινον⁸,
 ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἐγείνατο παῖδ' ἑρατεινὴν,
 Ἑρμιόνην, ἣ εἶδος ἔχε χρυσέης⁹ Ἀφροδίτης.

1. Οἱ δέ, Télémaque et Pisistrate.

2. Δαίνυντα γάμον... υἱέος, offrant à de nombreux amis le repas des noces de son fils.

3. Ἀχιλλῆος υἱεῖ, au fils d'Achille, Néoptolème.

4. Δωσέμεναι, sous-entendu τὴν θυγατέρα Νεοπτολέμου.

5. Τοῖσιν, à Néoptolème et à la fille de Ménélas, Hermione.

6. Μυρμιδόνων ἄστυ. Cette ville des Myrmidons, qu'Homère appelle toujours Phthie, est, à ce qu'on croit, Pharsale.

7. Ἄνασσαν a pour sujet sous-entendu Νεοπτολέμω.

8. Ὅς se rapporte à υἱεῖ.

9. Φαίνειν, faire voir, montrer, équivalait ici à donner.

10. Χρυσέης, aux cheveux d'or, à la blonde chevelure.

ᾧς οἱ μὲν δαίνυντο καθ' ὑπερεφές μέγα δῶμα, 15
 γείτονες ἡδὲ ἔται Μενελάου κυδαλίμοιο,
 'τερπόμενοι· μετὰ δέ σφιν ἐμέλπετο θεῖος ἀοιδός,
 φορμίζων· δοιὼ δὲ κυβιστητῆρε κατ' αὐτούς,
 μολπῆς ἐξάρχοντος¹, ἐδίνευον κατὰ μέσσον.

Τὼ δ' αὖτ' ἐν προθύροισι δόμων αὐτῷ τε καὶ Ἰππῳ, 20
 Τηλέμαχος θ' ἦρωσ καὶ Νέστορος ἀγλαὸς υἱός,
 στήσαν. Ὁ δὲ προμολῶν ἴδατο κρείων Ἑτεωνεύς²,
 ὀτρηρὸς θεράπων Μενελάου κυδαλίμοιο,
 βῆ δ' ἵμεν ἀγγελέων³ διὰ δῶματα ποιμένι λαῶν,
 ἄγχου δ' ἰστάμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα· 25

« Ξείνω δὴ τινε τώδε⁴, διοτρεφὲς ὦ Μενέλαε,
 ἄνδρε δύω, γενεῇ δὲ Διὸς μέγαλοιο εἵκτον.
 Ἄλλ' εἰπ', εἰ σφωῖν καταλύσομεν ὠκεῖας Ἰππους,
 ἢ ἄλλον πέμπωμεν ἱκανέμεν⁵, ὅς κε φιλήσῃ⁶. »

Τὸν δὲ μέγ' ὀχθήσας προσέφη ξανθὸς Μενέλαος· 30
 « Οὐ μὲν νήπιος ἦσθα, Βοηθοῖδῃ Ἑτεωνεῦ,
 τὸ πρὶν· ἀτὰρ μὲν νῦν γε, πάϊς ὣς, νήπια βάζεις.
 Ἦ μὲν δὴ νῶϊ ξεινήϊα πολλὰ φαγόντε
 ἄλλων ἀνθρώπων δεῦρ' ἰκόμεθ', αἶ χέ ποθι Ζεὺς
 ἐξοπίσω περ παύσῃ διζύος⁷. Ἀλλὰ λυ' Ἰππους 35
 ξείνων, ἐς δ' αὐτοὺς προτέρω ἄγε⁸ θοινηθῆναι. »

ᾧς φάθ'· ὃ δ' ἐκ μεγάροιο διέσσυτο⁹, χέκλετο δ' ἄλλους
 ὀτρηροὺς θεράποντας ἅμα σπένσθαι ἐοῖ αὐτῷ.

1. Μολπῆς ἐξάρχοντος, sous-entendu ἀοιδού.

2. Κρείων Ἑτεωνεύς. Étéonée n'était qu'un serviteur, mais il avait l'autorité sur les esclaves de Ménélas; ce qui explique l'épithète κρείων, réservée aux rois et aux dieux.

3. Ἀγγελέων, participe futur de ἀγγέλλω.

4. Ξείνω τινε τώδε, deux étrangers sont ici, voici deux étrangers.

5. Ἦ... ἱκανέμεν, ou si nous les

enverrons chez un autre, m. à m. pour aller chez un autre.

6. Φιλεῖν, aimer, a souvent dans la poésie épique, le sens de recevoir avec bonté.

7. Παύσῃ (ἡμᾶς) διζύος. Puisse Jupiter nous faire cesser l'infortune, c.-à-d. ne plus nous envoyer de maux à l'avenir.

8. Ἐς... ἄγε, éxage.

9. Μεγάροιο διέσσυτο, s'élança courut dans le palais.

Οἱ δ' ἔππους μὲν λῦσαν ὑπὸ ζυγοῦ ἰδρώοντας,
καὶ τοὺς μὲν κατέδησαν ἔρ' ἱππεΐῃσι κάπησι,
πάρ δ' ἔβαλον ζειάς, ἀνὰ δὲ κρῖ λευκὸν ἔμιξαν¹.
ἄρματα δ' ἔκλιναν πρὸς ἐνώπια παμφανόωντα².
αὐτοὺς δ' εἰσῆγον θεῖον δόμον. Οἱ δὲ ἰδόντες
θαύμαζον κατὰ δῶμα³ διοτρεφέος βασιλῆος. .

Ὡς τε γὰρ ἡελίου αἴγλη πέλεν ἢ σελήνης
δῶμα καθ' ὑπερεφές Μενελάου κυδαλίμοιο.

Αὐτὰρ ἐπεὶ τάρπησαν ὀρώμενοι ὀφθαλμοῖσιν,
ἐς ῥ' ἀσαμίνθους βάντες εὐξέστας λούσαντο.

Τοὺς δ' ἐπεὶ οὖν διωκαὶ λοῦσαν, καὶ χρίσαν ἑλαΐα,

ἀμφὶ δ' ἄρα γλαίνας οὐλας βάλλον ἢ γιτῶνας,

ἐς ῥα θρόνους⁴ ἔζοντο παρ' Ἀτρεΐδην Μενέλαον.

Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα
καλῇ, χρυσεῖῃ, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος,

νίφασθαι, παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάνυσσε τράπεζαν.

Σῖτον δ' αἰδοίῃ ταμίῃ παρέθηκε φέρουσα,

εἶδατα πολλ' ἐπιθεῖσα, χαριζομένη παρεόντων.

Δαιτρὸς δὲ κρειῶν πίνακας παρέθηκεν ἀείρας

παντοίων· παρὰ δέ σφι τίθει χρούσεια κύπελλα.

Τῷ καὶ δεικνύμενος⁵ προσέφη ξανθὸς Μενέλαος·

« Σίτου θ' ἄπτεσθον, καὶ χαίρετον! Αὐτὰρ ἔπειτα
δείπνου πασσαμένω εἰρησόμε⁶, οἷτινές ἐστον
ἀνδρῶν· οὐ γὰρ σφῶν γε γένος ἀπόλωλε⁷ τοκήων,
ἀλλ' ἀνδρῶν γένος ἐστὲ διοτρεφέων βασιλῆων

1. Οἱ δέ, c.-à-d. οἱ θερσίποντες.

2. Ἀνά... ἔμιξαν, ἀνέμιξαν, mêlèrent à l'épeautre. — Κρῖ λευκόν, de l'orge blanche, c.-à-d. mûre.

3. Αὐτοὺς désigne Télémaque et Pisistrate.

4. Θαύμαζον κατὰ δῶμα. On dit également bien θαυμάζειν κατὰ τι ou θαυμάζειν πρὸς τι, admirer quelque chose.

5. Ἐς θρόνους, au lieu de ἐν θρόνοις, ils vinrent s'asseoir sur des sièges.

6. Χέρνιβα δέ... Voyez, pour ce six vers, chant I, 136-142.

7. Τῷ δεικνύμενος, les accueillant d'une poignée de main, leur serrant la main.

8. Ἀπόλωλε, a péri par l'oubli, est demeuré obscur.

σκηπτούχων, ἐπεὶ οὐ κε κακοὶ¹ τοιούσδε τέκοιεν. »

Ἔς φάτο· καί σφιν νῦντα βοὸς παρὰ πίονα θῆκεν
85 ὅπτ' ἐν χερσὶν ἐλὼν, τὰ βᾶ οἱ γέρα² πάρθεσαν αὐτῷ·
οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἐτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἱαλλον.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,
80 δὴ τότε Τηλέμαχος προεφώνεε Νέστορος υἱόν,
ἄγχι σχὼν κεφαλὴν³, ἵνα μὴ πευθοῖαθ' οἱ ἄλλοι·

« Φράζεο, Νεστορίδῃ, τῷ ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ,
χαλκοῦ τε στεροπὴν καὶ δώματα ἤχῃεντα,
χρυσοῦ τ', ἡλέκτρου τε⁴, καὶ ἀργύρου, ἧδ' ἐλέφαντος!
Ζηνὸς που τοιήδε⁵ γ' Ὀλυμπίου ἐνδοθεν αὐλή.

Ὅσσα τὰδ' ἄσπετα πολλὰ⁶! Σέβας μ' ἔχει εἰςορόωντα. »
75

Τοῦ δ' ἀγορεύοντος ξύνετο ξανθὸς Μενέλαος,
καὶ σφειας φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Τέχνα φίλ', ἦτοι Ζηνὶ βροτῶν οὐκ ἂν τις ἐρίζοι·
ἀθάνατοι γὰρ τοῦγε δόμοι καὶ κτήματ' ἔασιν·
80 ἀνδρῶν δ' ἢ κέν τις μοι ἐρίσσεται, ἢ καὶ οὐκί,
κτήμασιν· ἢ γὰρ πολλὰ παθῶν, καὶ πολλ' ἐπαληθεῖς,
ἡγαγόμεν⁷ ἐν νηυσί, καὶ ὕδροάτῳ ἔτει ἦλθον·

Κύπρον, Φοινίκην τε, καὶ Αἰγυπτίους ἐπαληθεῖς,
Αἰθιοπὰς θ' ἰκόμην, καὶ Σιδονίους, καὶ Ἑρεμβούς⁸,
καὶ Λιβύην, ἵνα τ' ἄρνες ἄφαρ κεραοὶ τελέθουσιν⁹.
85 τρὶς γὰρ¹⁰ τίκτει μῆλα τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτόν.

1. Κακοί, des hommes de rien, des gens sans naissance.

2. Γέρα, qu'on avait servi devant lui comme un honneur, pour lui faire honneur.

3. Ἀγχι σχὼν κεφαλὴν. Voy. chant I, 157.

4. L'électre était une combinaison métallique d'or et d'argent; selon Pline, de l'or mêlé d'un cinquième d'argent.

5. Τοιήδε, sous-ent. ἐστί.

6. Ὅσσα τὰδ' ἄσπετα πολλὰ! Combien nombreuses sont ces choses

inexprimables, c.-à-d. admirables! Que de merveilles!

7. Ἡγαγόμεν (αὐτά, τὰ κτήματα), au moyen, j'ai ramené pour moi.

8. Sidon, ville de Phénicie. — Les Érembes, peuple de l'Arabie, sur les bords de la mer Rouge.

9. Ἰνα... τελέθουσιν. Dans les pays chauds, les cornes des agneaux poussent très-vite.

10. Τρὶς. Les brebis ne mettent bas ordinairement qu'une ou deux fois dans l'année.

Ἐνθα μὲν οὔτε ἀναξ ἐπιδευτής, οὔτε τι ποιμήν,
 τυροῦ καὶ κρειῶν, οὔδ' ἑλκεροῖο γάλακτος,
 ἀλλ' αἰεὶ παρέχουσιν¹ ἐπηετανὸν γάλα θῆσθαι.

Ἔως ἐγὼ περὶ κεῖνα πολὺν βίον συναιγείρων
 ἡλώμην, τείως μοι ἀδελφεὸν ἄλλος² ἔπεφνε
 λάθρη, ἀνωϊστί, δόλῳ οὐλομένης ἀλόχοιο·
 ὥς οὔτι χαίρων τοῖςδε κτεάτεσσιν ἀνάσσω.

Καὶ πατέρων τάδε μέλλετ' ἀκούμεν, οἵτινες ὑμῖν
 εἰσὶν, ἐπεὶ μάλα πόλλ' ἔπαθον, καὶ ἀπώλεσθαι οἶκον³
 εὖ μάλα ναιετάοντα, κεχανδότα πολλὰ καὶ ἐσθλά.

Ὡν⁴ ὄφελον τριτάτην περ ἔχων ἐν δώμασι μοῖραν
 ναίειν, οἳ δ' ἄνδρες σοοὶ ἔμμεναι⁵, οἳ τότε ὄλοντο
 Τροίῃ ἐν εὐρείῃ, ἐκὰς Ἄργεος ἱπποδότοιο!

Ἄλλ' ἔμπης πάντας μὲν ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων —

πολλάκις, ἐν μεγάροισι καθήμενος ἡμετέροισιν,
 ἄλλοτε μὲν τε γόῳ φρένα τέρπομαι, ἄλλοτε δ' αὖτε
 παύομαι⁶. αἰψήρως δὲ κόρος κρυεροῖο γόοιο, —

τῶν πάντων⁷ οὐ τόσσον ὀδύρομαι, ἀχνύμενός περ,
 ὥς ἐνός, ὅς τε μοι ὕπνον ἀπεχθαίνει καὶ ἐδωδὴν

μνωομένῳ, ἐπεὶ οὔτις Ἀχαιῶν τόσσ' ἐμόγησεν,
 ὅσος Ὀδυσσεὺς ἐμόγησε καὶ ἤρατο. Τῷ δ' ἄρ' ἔμελλεν

αὐτῷ κήδε' ἔσεσθαι, ἐμοὶ δ' ἄχος αἰὲν ἄλαστον
 κείνου, ὅπως δὴ δηρὸν ἀποίχεται⁸, οὔδ' ἐτι ἴδμεν,

ζῶει⁹ ὅγ' ἢ τέθνηκεν. Ὀδύρονται νύ που αὐτὸν

Λαέρτης θ' ὁ γέρων, καὶ ἐχέφρων Πηνελόπεια,

Τηλέμαχος θ', ὃν ἔλειπε νέον γεγαῶτ' ἐνὶ οἴκῳ. »

1. Παρέχουσιν a pour sujet μῆλα.
 En prose, on mettrait mieux παρέχει, bien que cette règle, surtout avec des noms de choses animées, ne soit pas sans exception.

2. Ἄλλος désigne Égisthe.

3. Ἀπώλεσθαι οἶκον, j'ai perdu, j'ai vu ruiner ma maison.

4. Ὡν (ἐσθλῶν), desquels biens.

5. Οἳ δὲ ἄνδρες (ὄφελον) ἔμμεναι σοοί.

6. Παύομαι, je cesse (de gémir).

7. Τῶν πάντων, sous-ent. ἕνεκα.

8. Ἐμοὶ δ' ἄχος... ἀποίχεται, et à moi, à cause de lui, une douleur inconsolable, en voyant comme il est absent depuis longtemps, etc.

9. Ζῶει, sous-ent. εἰ.

Ὡς φάτο· τῷ δ' ἄρα πατὴρ ὕφ' ἕμερον ὦρσε γόοιο¹,
δάκρυ δ' ἀπὸ βλεφάρων χαμάδις βάλε², πατὴρ ἀκούσας³,
χλαῖναν πορφυρέην ἄντ' ὀφθαλμοῖν ἀνασχών
ἀμφοτέρῃσιν χερσὶ. Νόησε δέ μιν Μενέλαος,
μερμήριξε δ' ἔπειτα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
ἥέ μιν αὐτὸν πατὴρ ἐάσειε μνησθῆναι⁴,
ἢ πρῶτ' ἐξερέοιτο, ἕκαστά τε πειρήσαιο⁵. 115

Ἔως δ ταῦθ' ὥρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
ἐκ δ' Ἑλένη θαλάμοιο θυώδεος ὑφορόφοιο
ἦλυθεν, Ἀρτέμιδι χρυσηλακάτῳ εἰκυῖα.
Τῇ δ' ἄρ' ἄμ' Ἀδρήστη κλισίῃν εὐτυκτον ἔθηκεν.
Ἀλκίππῃ δὲ τάπητα φέρεν μαλακοῦ ἐρίοιο.
Φυλῷ δ' ἀργύρεον τάλαρον φέρε, τόν οἱ⁶ ἔδωκεν 125
Ἀλκάνδρῃ, Πολύβοιο δάμαρ, δς⁷ ἔναι' ἐνὶ Θήβῃς
Αἰγυπτίῃς, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται,
δς Μενελάῳ δῶκε δὴ ἀργυρέας ἀσαμίνθους,
δοιοὺς δὲ τρίποδας, δέκα δὲ χρυσοῖο τάλαντα.
Χωρὶς δ' αὖθ' Ἑλένη ἄλοχος⁸ πόρε κάλλιμα δῶρα· 130
χρυσέην τ' ἡλακάτην, τάλαρόν θ' ἐπόκυκλον ὅπασσεν,
ἀργύρεον, χρυσῷ δ' ἐπὶ χεῖλεα κεκράαντο⁹.
Τόν βὰ οἱ ἀμφίπολος Φυλῷ παρέθηκε φέρουσα,
νήματος ἀσκητοῖο βεβυσμένον· αὐτὰρ ἐπ' αὐτῷ¹⁰
ἡλακάτῃ τετάνυστο, ἰοδνεφὲς εἶρος ἔχουσα. 135
Ἐξέτο¹¹ δ' ἐν κλισίῳ, ὑπὸ δὲ θρῆνυς ποσὶν ἦεν.
Αὐτίκα δ' ἥγ' ἐπέεσσι πόσιν ἐρέεινεν ἕκαστα¹².

1. Construisez : Ὑπῶρσε τῷ (Τηλεμάχῳ) πατὴρ (ἐνεκα) ἕμερον γόοιο, il éveilla en lui le désir de gémir à cause de son père, c.-à-d. ses paroles firent gémir Télémaque sur le sort de son père.

2. Βάλε a pour sujet Télémaque.

3. Πατὴρ ἀκούσας, ayant entendu parler de son père.

4. Μνησθῆναι, faire mention de, parler de.

5. Ἑκαστά τε πειρήσαιο, et s'il essayerait, explorerait, c.-à-d. s'informerait de chaque chose, de tout ce qu'il voulait savoir.

6. Οἱ, à elle, à Hélène.

7. Ὃς se rapporte à Polybe.

8. Ἀλοχος (Πολύβοιο), Alcandre.

9. Ἐπικεκράαντο, de επικραίνω.

10. Ἐπ' αὐτῷ, sur la corbeille.

11. Ἐξέτο, sous-ent. Ἑλένη.

12. Ἑκαστα. Voy. vers 119.

« Ἴδμεν δὴ¹, Μενέλαε διοτρεφές, οἵτινες οἶδε
 ἀνδρῶν εὐχετόωνται ἱκανέμεν ἡμέτερον δῶ²;
 Ψεύσομαι, ἢ ἔτυμον ἔρέω; κέλεται δέ με θυμός³. 140
 Οὐ γάρ πώ τινά φημι ἰοικότα ὧδε ἰδέσθαι,
 οὔτ' ἀνδρ' οὔτε γυναῖκα, σέβας μ' ἔχει εἰσορώσαν,
 ὡς δδ' Ὀδυσσεύς μεγαλήτορος υἱὶ ἔοικε,
 Τηλεμάχῳ, τὸν ἔλειπε νέον γεγαῶτ' ἐνὶ οἴκῳ
 κείνος ἀνὴρ, δτ' ἐμεῖο κυνώπιδος εἶνεχ' Ἀχαιοὶ 145
 ἦλθεθ' ὑπὸ Τροίην, πόλεμον θρασὺν ὀρμαίνοντες. »
 Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη ξανθὸς Μενέλαος·
 « Οὕτω νῦν καὶ ἐγὼ νοέω, γύναι, ὡς σὺ ἔτισχεις·
 κείνου γὰρ τοιοῖδε πόδες⁴, τοιαῖδε τε χεῖρες,
 ὀφθαλμῶν τε βολαί, κεφαλὴ τ', ἐφύπερθέ τε χαῖται. 150
 Καὶ νῦν ἤτοι ἐγὼ μεμνημένος ἀμφ' Ὀδυσῆϊ
 μυθεόμην, ὅσα κείνος διζύσας ἐμόγησεν
 ἀμφ' ἐμοί⁵. αὐτὰρ ὁ πικρὸν ὑπ' ὀφρύσι δάκρυον εἶδεν,
 χλαῖναν πορφυρέην ἄντ' ὀφθαλμοῖν ἀνασχών. »
 Τὸν δ' αὖ Νεστορίδης Πεισίστρατος ἀντίον ἠΐδα· 155
 « Ἀτρεΐδῃ Μενέλαε διοτρεφές, ὄργαμε λαῶν,
 κείνου μέντοι δδ' υἱὸς ἐτήτυμον⁶, ὡς ἀγορεύεις·
 ἀλλὰ σάοφρων ἐστί, νεμεσσᾶται δ' ἐνὶ θυμῷ,
 ὧδ' ἔλθων τὸ πρῶτον, ἐπεσβολίας ἀναφαίνειν⁷
 ἅντα σέθεν, τοῦ νῦν, θεοῦ ὡς, τερπόμεθ' αὐδῇ. 160
 Αὐτὰρ ἐμὲ προσέειπε Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ,
 τῷ⁸ ἅμα πομπὸν ἔπεσθαι· ἐέλδeto γάρ σε ἰδέσθαι,

1. Δὴ, ici pour ἤδη.

2. Οἵτινες οἶδε... ἡμέτερον δῶ, équivaut à οἵτινες ἀνδρῶν εὐχόμενοι εἶναι (qui se vantant d'être, qui étant) οἶδε ἱκανοῦσιν ἡμέτερον δῶ; c.-à-d. simplement : Savons-nous, Μένελας, qui sont les hôtes arrivés dans notre demeure?

3. Κέλεται με θυμός, mon cœur m'engage (à dire la vérité).

4. Κείνου, Ulysse. — Τοιοῖδε πόδες (ἦσαν).

5. Ἀμφ' ἐμοί, à cause de moi, pour moi.

6. Ἐτήτυμον, pris adverbialement pour ἐτητύως.

7. Ἐπεσβολίας ἀναφαίνειν, proposer des interpellations, adresser ou prendre la parole, parler.

8. Τῷ. c.-à-d. Τηλεμάχῳ.

ὄφρα οἱ ἤ τι ἔπος ὑποθήσαιο, ἤέ τι ἔργον¹.

Πολλὰ γὰρ ἄλγε' ἔχει πατὴρ πᾶις οἰχομένοιο
ἐν μεγάροις, ὃ μὴ ἄλλοι ἀσσητῆρες ἔωσιν,
ὥς νῦν Τηλεμάχῳ δὲ μὲν² οἴχεται, οὐδέ οἱ³ ἄλλοι
εἴσ', οἳ κεν κατὰ δῆμον ἀλάλκοιεν κακότητα. »

165

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη ξανθὸς Μενέλαος·

« ὦ πόποι, ἦ μάλα δὴ φίλου ἀνέρος υἱὸς ἐμὸν ὧ
ἵκεθ', ὃς εἵνεκ' ἐμεῖο πολέας ἐμόγησεν ἀέθλους

170

Καί μιν ἔφην ἔλθόντα φιλητέμεν ἔζρχον ἄλλων
Ἀργείων, εἰ νῶϊν ὑπεῖρ ἄλα νόστον ἔδωκε

νηυσὶ βοῇσι γενέσθαι Ὀλύμπιος εὐρύοπα Ζεὺς.

Καί κέ οἱ Ἀργεῖ νάσσα⁴ πόλιν, καὶ δῶματ' ἔτευξα,

ἐξ Ἰθάκης ἀγαγὼν ξὺν κτήμασι καὶ τέχεϊ ὃ,

175

καὶ πᾶσιν λαοῖσι, μίαν πόλιν ἐξαπαΐζας,

αἶ περ ναιετάουσιν⁵, ἀνάσσονται δ' ἐμοὶ αὐτῶ.

Καί κε θάμ' ἐνθαδ' ἐόντες ἐμισγόμεθ'⁶, οὐδέ κεν ἄμμε

ἄλλο διέκρινεν φιλέοντέ τε τερπομένῳ τε,

πρὶν γ' ὅτε δὴ θανάτοιο μέλαν νέφος ἀμφοκάλυψεν.

180

Ἀλλὰ τὰ μὲν που μέλλεν ἀγάσσεσθαι θεὸς αὐτός,

ὃς κεῖνον δύστηνον ἀνόστιμον οἶον ἔθηκεν. »

ὦς φάτο, τοῖσι δὲ πᾶσιν ὑφ' ἡμερον ὥρσε γόοιο.

Κλαῖε μὲν Ἀργεῖη Ἑλένη, Διὸς ἐκγεγαυῖα,

κλαῖε δὲ Τηλέμαχος τε, καὶ Ἀτρεΐδης Μενέλαος,

185

οὐδ' ἄρα Νέστορος υἱὸς ἀδακρύτῳ ἔχεν ὄσσε·

μνήσατο γὰρ κατὰ θυμὸν ἀμύμονος Ἀντιλόχοιο⁷,

1. Ὅφρα οἱ... ἔργον, pour que tu lui suggérasses quelque parole ou quelque action, c.-à-d. pour que tu lui donnasses conseil sur ce qu'il doit dire ou faire.

2. Ὁ μὲν, son père, Ulysse.

3. Οἱ, datif, à lui, se rapporte à Télémaque.

4. Νάσσα, aor. de νᾶω, installer, faire habiter. — Ἀργεῖ, l'Argolide.

5. Αἶ, c'est-à-dire, τούτων πόλεων, αἶ. — Περιναίετ' αὖτις a ici le sens passif.

6. Καί κε θάμ'... ἐμισγόμεθ', nous nous serions souvent mêlés, c.-à-d. visités, réunis.

7. Antiloque, fils de Nestor et frère de Pisistrate, fut tué au siège de Troie par Memnon, le fils de Tithon et de l'Aurore.

τόν ῥ' Ἡοῦς ἔκτεινε φαεινῆς ἀγλαὸς υἱός.

Τοῦ δ' ἔπιμνησθεὶς ἔπεα πτερόεντ' ἀγόρευεν·

« Ἀτρεΐδῃ, περὶ μὲν σε βροτῶν πεπνυμένον εἶναι

180

Νέστωρ φάσχ' ¹ ὁ γέρων, δτ' ἐπιμνησαίμεθα σεῖο

οἷσιν ἐνὶ μεγάροισι, καὶ ἀλλήλους ἐρέοιμεν ².

Καὶ νῦν, εἴ τί που ἔστι ³, πίθοιό μοι. Οὐ γὰρ ἔγωγε

τέρπομ' ὀδυρόμενος μεταδόρπιος· ἀλλὰ καὶ Ἡῶς

ἔσσεται ἡριγένεια· νεμεσσῶμαί γε μὲν οὐδὲν

195

κλαίειν, ὅς κε θάνῃσι βροτῶν καὶ πότμον ἐπίσπῃ.

Τοῦτό νυ καὶ γέρας οἷον διζυροῖσι βροτοῖσι,

κεῖρασθαί τε κόμην, βαλέειν τ' ἀπὸ δάκρυ παρειῶν ⁴.

Καὶ γὰρ ἐμὸς τέθνηκεν ἀδελφεός, οὔτι χάριστος

Ἀργείων. Μέλλεις δὲ σὺ ἴδμεναι· οὐ γὰρ ἔγωγε

200

ἦντῃς, οὐδὲ ἴδον· περὶ δ' ἄλλων φασὶ γενέσθαι ⁵

Ἀντίλοχον, πέρι μὲν θείειν ταχὺν ἡδὲ μαχητὴν. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη ξανθὸς Μενέλαος·

« ὦ φίλ', ἐπεὶ τόσα εἶπες, ὅς' ἂν πεπνυμένος ἀνὴρ

εἴποι καὶ ῥέξειε, καὶ ὅς προγενέστερος εἴη —

205

τοίου γὰρ καὶ πατρός ⁶· δ' καὶ πεπνυμένα βάξεις·

ῥεῖα δ' ἀρίγνωτος ⁷ γόνος ἀνέρος, ὥτε Κρονίων

ὄλβον ἐπικλώσει γαμέοντί τε γεινομένῳ ⁸ τε,

ὥς νῦν Νέστορι δῶκε διαμπερές ἤματα πάντα,

αὐτὸν μὲν λιπαρῶς γηρασχέμεν ἐν μεγάροισιν,

210

υἱέας αὖ πινυτούς τε καὶ ἔγχεσιν εἶναι ἀρίστους —

1. Φάσχ' pour *ἔφρασκε*, avait coutume de dire, disait souvent.

2. Ὅτε... ἀλλήλους ἐρέοιμεν, quand nous nous interrogeons les uns les autres, c'est-à-dire quand nous l'interrogeons.

3. Εἴ τί που ἔστι, si cela se peut.

4. Τοῦτό νυ... παρειῶν. Les mortels malheureux, c.-à-d. ceux qui ne sont plus, ne peuvent plus recevoir de nous qu'un seul honneur, c'est que nous nous coupions les cheveux

en signe de deuil et que nous versions des larmes.

5. Περί... γενέσθαι, περιγενέσθαι, avoir été supérieur.

6. Τοίου πατρός, sous-ent. εἴ ou γέγονας. — Τοίου, c.-à-d. πεπνυμένου.

7. Ὅ, pour διό, c'est pourquoi.

8. Ἀρίγνωτός (ἔστι).

9. Γαμέοντι, γεινομένῳ. Dans l'ordre logique, γεινομένῳ devrait précéder γαμέοντι.

ἡμεῖς δὲ κλαυθμὸν μὲν ἰάσομεν, δὲ πρὶν ἐτύχθῃ,
δόρπου δ' ἐξαῦτις μνησώμεθα, χερσὶ δ' ἐφ' ὕδωρ
χευάντων¹. μῦθοι δὲ καὶ ἡῶθέν περ ἔσονται

Τηλεμάχῳ καὶ ἔμοι, διαειπέμεν ἀλλήλοισιν. »

215

ᾧς ἔφατ'· Ἀσφαλίῳν δ' ἄρ' ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευεν,
ὄτρηρὸς θεράπων Μενελάου κυδαλίμοιο.

Οἱ δ' ἐπ' ὄνειαθ' ἐτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἔαλλον.

Ἐνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησ' Ἑλένη, Διὸς ἐκγεγαυῖα·
αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον²,
νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἀπάντων.

220

Ὅς τὸ καταβρόξιεν, ἔπην κρητῆρι μιγείη,
οὐ κεν ἐφημέριός³ γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,
οὐδ' εἰ οἱ κατατεθναίῃ μήτηρ τε πατήρ τε,
οὐδ' εἰ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν ἢ φίλον υἱὸν
χαλκῷ δηϊόωεν⁴, ὃ δ' ὀφθαλμοῖσιν ὄρωτο.

225

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
ἔσθλά, τά οἱ Πολύδαμνα πόρεν, Θῶνος παράκοιτις,
Αἰγυπτίῃ, τῇ⁵ πλεῖστα φέρει ζεῖδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἔσθλά μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

230

Ἰητρός δὲ ἕκαστος⁶ ἐπιστάμενος περὶ πάντων
ἀνθρώπων· ἦ γὰρ Παιήονός⁷ εἰσι γενέθλης.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἐνέηκε, κέλευσέ τε οἶνοχοῆσαι,
ἔξαυτις μῦθοισιν ἀμειβομένη προσέειπεν·

« Ἀτρεΐδῃ Μενέλαε διοτρεφές, ἡδὲ καὶ οἷδε⁸ »

235

ἄνδρῶν ἔσθλῶν παῖδες, — ἀτὰρ θεὸς ἄλλοτε ἄλλῳ

1. Χευάντων, impératif, pour χεύε-
τσαν, a pour sujets sous-ent. οἱ θε-
ράποντες.

2. Εἰς οἶνον, ἔνθεν ἔπινον, dans
le vin d'où ils buvaient, c.-à-d. dans
le vase où ils puisaient le vin.

3. Ἐφημέριος, ce jour-là, le jour
où il a bu de ce breuvage.

4. Δηϊόωεν a pour sujet sous-en-
tendu τινές, on.

5. Τῇ, où, comme si au lieu de
Αἰγυπτίῃ il y avait ἐξ Αἰγύπτου.

6. Ἐκαστος, chaque habitant,
tout Égyptien. — Ἐστὶ est sous-
entendu.

7. Πέον, le médecin des dieux,
qui guérit Mars blessé par Diomède
et Pluton blessé par Hercule, était
originaire d'Égypte.

8. Οἷδε, vous qui êtes ici, et vous.

Ζεὺς ἀγαθὸν τε κακὸν τε διδοῖ· δύναται γὰρ ἅπαντα —

ἦτοι νῦν δαίνυσθε, καθήμενοι ἐν μεγάροις,
καὶ μύθοις τέρπεσθε· εἰκότα γὰρ καταλέξω.

Πάντα μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι¹ οὐδ' ὀνομήνω,

240

ὅσσοι Ὀδυσσεύς ταλασίφρονός ἐστιν ἀέθλοι,
ἀλλ' οἷον τόδ'·² ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ,
ὁτμῶ ἐνὶ Τρώων, ὅθι πάσχετε πῆματ' Ἀχαιοί.

Αὐτὸν μιν πληγῇσιν ἀεικελίῃσι δαμάσσας,
σπεῖρα κάκ' ἄμφ' ὤμοισι βαλὼν, οἰκῇτι εἰοικώς,

245

ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδου πόλιν εὐρυάγυιαν,
ἄλλω δ' αὐτὸν φωτὶ κατακρύπτων ἥϊσκε,
δέκτη, ὃς οὐδὲν τοῖος ἦν ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιῶν³.

τῷ ἔκελος κατέδου Τρώων πόλιν. Οἱ δ' ἀβάρησαν
πάντες· ἐγὼ⁴ δέ μιν οἷη ἀνέγωνιν τοῖον ἑόντα,

250

καὶ μιν ἀνηρώτων· ὃ δὲ κερδοσύνη ἀλείπειν.

Ἄλλ' ὅτε δὴ μιν ἐγὼ λόεον, καὶ χρῖον ἐλαίῳ,
ἄμφι δὲ εἴματα ἔσσα, καὶ ὤμοσα καρτερὸν ὄρκον,
μὴ μὲν πρὶν Ὀδυσῆα μετὰ Τρώεσσ' ἀναφῆναι,

πρὶν γε τὸν ἐς νῆας τε θοὰς κλισίας τ' ἀφικέσθαι,

255

καὶ τότε δὴ μοι πάντα νόον κατέλεξεν Ἀχαιῶν.

Πολλοὺς δὲ Τρώων κτείνας ταναήκει χαλκῷ,

ἦλθε μετ' Ἀργείους· κατὰ δὲ φρόνιν ἤγαγε πολλήν⁵.

Ἔνθ' ἄλλαι Τρῶαι λίγ' ἐκώκυον· αὐτὰρ ἐμὸν κῆρ

χαῖρ', ἐπεὶ ἤδη μοι κραδίη τέτραπτο νέεσθαι

260

ἄψ' οἰκόνό⁶· ἄτην δὲ μετέστενον, ἦν Ἀφροδίτη

δῶχ', ὅτε μ' ἤγαγε κείσε φίλης ἀπὸ πατρίδος αἵης,

παῖδά τ' ἐμήν νοσφισσαμένη⁶, θάλαμόν τε, πόσιν τε,

1. Οὐκ ἂν μυθήσομαι, je ne pourrais dire, raconter.

2. Τόδε (sous-ent. μυθήσομαι), ceci, le trait suivant.

3. Ὅς οὐδὲν τοῖος... Ἀχαιῶν, lui (Ulysse) qui n'était rien de tel, qui n'était rien moins qu'un mendiant sur les vaisseaux des Grecs.

4. Ἐγώ. Dans Euripide, c'est Hécube qui reconnaît et sauve Ulysse.

5. Κατὰ... ἤγαγε, κατήγαγε, il rapporta. — Φρόνιν πολλήν, de nombreux renseignements.

6. Νοσφισσαμένη, ayant éloigné de moi ma fille, c.-à-d. m'ayant éloignée, séparée de ma fille.

οὐ τευ¹ δευόμενον, ὥτ' ἄρ φρένας, οὔτε τι εἶδος. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη ξανθὸς Μενέλαος·

265

« Ναὶ δὴ ταῦτά γε πάντα, γύναι, κατὰ μοῖραν ζειπες.

Ἦδη μὲν πολέων ἐδάην βουλὴν τε νόον τε
ἀνδρῶν ἡρώων, πολλὴν δ' ἐπελήλυθα γαῖαν,
ἀλλ' οὔπω τοιοῦτον ἐγὼν ἶδον ὀφθαλμοῖσιν,
οἷον Ὀδυσσεύος ταλασίφρονος ἔσχε φίλον κῆρ².

270

Οἷον καὶ τόδ' ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ
ἱππῳ ἐνὶ ξεστῷ³, ἐν' ἐνήμεθα πάντες ἀριστοὶ
Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.

Ἦλθες ἔπειτα σὺ κείσε· κελειντέμεναι δέ σ' ἔμελλε
δαίμων⁴, δς Τρώεσσιν ἐβούλετο κῦδος ὀρέξαι·

275

καὶ τοι Διήφοβος θεοείκελος ἔσιγέτ' ἰούσῃ.

Τρὶς δὲ περιστρεῖξας κοῖλον λόγον⁵ ἀμφαφώσας,
ἐκ δ' ὀνομακλήδην Δαναῶν ὀνόμαζες ἀρίστους,
πάντων Ἀργείων φωνὴν ἴσχουσ' ἀλόχοισιν⁶.

Αὐτὰρ ἐγὼ, καὶ Τυδείδης, καὶ δῖος Ὀδυσσεύς,
ῥημενοὶ ἐν μέσσοισιν, ἀκρύσαμεν, οἷς ἐβόησας.

280

Νῶϊ μὲν ἀμφοτέρω μενεήναμεν δρῆθέντε

ἢ ἐξελθέμεναι, ἢ ἐνδοθεν αἰψ' ὑπ' ἀκροῦσαι·

ἀλλ' Ὀδυσσεὺς κατέρυκε καὶ ἔσχευεν ἱεμένω περ.

Ἐνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀκὴν ἔσαν υἷες Ἀχαιῶν,

285

Ἄντικλος δὲ σέγ' οἷος ἀμείψασθαι ἐπέεσσιν

ἤθελεν· ἀλλ' Ὀδυσσεὺς ἐπὶ μᾶστακα χερσὶ πίεζε

νωλεμέως κρατερῇσι, σάωσε δὲ πάντας Ἀχαιοὺς·

τόφρα δ' ἔχ⁷, ὅφρα σε νόσφιν ἀπήγαγε Παλλὰς Ἀθήνη. »

1. Οὐ τευ (pour tinoz) δευόμενον, qui ne le cede à personne.

2. Ὀδυσσεύος κῆρ, au lieu de Ὀδυσσεύς, répondant à τοιοῦτον.

3. Ἱππῳ ξεστῷ, le cheval poli, le cheval de bois.

4. Δαίμων. Ménélas aime mieux attribuer à la haine d'un dieu qu'à la perfidie de sa femme la tentative

d'Hélène pour faire massacrer les chefs des Grecs, lorsqu'elle les invita à sortir du cheval de bois.

5. Κοῖλον λόγον, l'embuscade creuse, le cheval de bois.

6. Ἀλόχοισιν, comme s'il y avait ἀλόχων φωναίς.

7. Τόφρα δὲ (Ὀδυσσεύς) ἔχεν (Ἄντικλον).

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα · 299

« Ἀτρείδῃ Μενέλαε διοτρεφές, ὄρχαμε λαῶν,
ἀλγιον¹· οὐ γάρ οἵ τι τάγ'² ἤρκεσε λυγρὸν ὄλεθρον,
οὐδ' εἰ οἱ κραδίη γε σιδηρῆν ἐνδοθεν ἦεν³.

Ἄλλ' ἄγετ', εἰς εὐνὴν τράπεθ' ἡμέας, ὄφρα καὶ ἤδη
ὑπνῷ ὑπο⁴ γλυκερῷ ταρπιάμεθα κοιμηθέντες. » 305

Ὡς ἔφατ'· Ἀργεῖη δ' Ἑλένη δμῳῆσι κέλευσε
δέμνι' ὑπ' αἰθούσῃ θέμεναι, καὶ ῥήγεα καλὰ
πορφύρε' ἐμβαλέειν, στορέσαι τ' ἐφύπερθε τάπητας,
χλαίνας τ' ἐνθέμεναι ὡλας καθύπερθεν ἕσασθαι.
Αἱ δ' ἴσαν ἐκ μεγάρου, δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσαι, 309
δέμνια δὲ στόρεσαν· ἐκ δὲ ξείνους ἄγε κῆρυξ.

Οἱ μὲν ἄρ' ἐν προδόμῳ δόμου αὐτόθι κοιμήσαντο,
Τηλέμαχος θ' ἦρως καὶ Νέστορος ἀγλαὸς υἱός·
Ἀτρείδης δὲ καθεῦθε μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο,
πὰρ δ' Ἑλένη τανύπεπλος ἐλέξατο, δῖα γυναικῶν⁵. 305

Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
ὠρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνῆς βoήν ἀγαθὸς Μενέλαος,
εἵματα ἐσσύμενος, περὶ δὲ ξίφος ὄξυ θέτ' ὦμῳ,
ποσσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα·
βῆ δ' ἵμεν ἐκ θαλάμοιο, θεῷ ἐναλτίγκιος ἄντην, 310
Τηλεμάχῳ δὲ παρῖζεν, ἔπος τ' ἔφατ', ἐκ τ' ὀνόμαζεν·

« Τίπτε δέ σε χρεῖῳ δεῦρ' ἤγαγε⁶, Τηλέμαχ' ἦρως,
ἐς Λακεδαίμονα δῖαν, ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης;
ὀήμιον⁷, ἢ ἴδιον; τόδε μοι νημερτές ἐνισπε. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα · 315

1. Ἄλγιον, sous-ent. τὸ πάθος ἐστί, je ne suis que plus affligé d'avoir perdu un si brave père.

2. Τάγ, ces traits de courage et de prudence.

3. Οὐδ' εἰ... ἦεν, ses exploits ne l'ont pas sauvé de la mort, et ne l'en auraient pas sauvé, quand même il aurait eu un cœur de fer.

4. Ὑπνῷ ὑπο, dans le sommeil.

5. Δῖα γυναικῶν, divine entre les femmes.

6. Τίπτε σε χρεῖῳ δεῦρ' ἤγαγε; en quoi donc un besoin t'a-t-il amené ici, c'est-à-dire quel besoin t'amène ici?

7. Ὀήμιον (sous-ent. χρῆμα); est-ce une affaire publique?

« Ἀτρεΐδῃ Μενέλαε διοτρεφές, ὄρχαμε λαῶν,
 ἤλυθον¹, εἴ τινά μοι κληηδόνα πατρός ἐνίσποις.
 Ἔσθιταί μοι οἶκος, ὄλωλε δὲ πίονα ἔργα².
 δυσμενέων δ' ἀνδρῶν πλεῖος δόμος³, οἷτε μοι αἰεὶ
 μῆλ' ἀδινὰ σφάζουσι καὶ εἰλίποδας ἑλικας βοῦς,
 μητρὸς ἐμῆς μνηστῆρες, ὑπέρβιον ὕβριν ἔχοντες.
 Τοῦνεκα νῦν⁴ τὰ σὰ γούναθ' ἱκάνομαι, αἶ κ' ἐθέλησθα
 κείνου λυγρὸν δλεθρον ἐνισπεῖν, εἴ που ὅπωπας
 ὀφθαλμοῖσι τεοῖσιν, ἢ ἄλλου μῦθον ἄκουσας
 πλαζομένου· πέρι γάρ μιν οὔζυρον τέκε μήτηρ.
 Μηδὲ τί μ' αἰδόμενος μειλίσσεο, μηδ' ἐλεαίρων,
 ἀλλ' εὖ μοι κατάλεξον ὅπως ἦντησας ὀπωπῆς.
 Αἴσσομαι, εἴποτέ τοί τι πατὴρ ἐμός, ἐσθλὸς Ὀδυσσεύς,
 ἢ ἔπος ἦέ τι ἔργον ὑποστάς ἐξετέλεσσε,
 δῆμψ ἐνὶ Τρώων, ὅθι πάσχετε πῆματ' Ἀχαιοί·
 τῶν νῦν μοι μῆσαι, καὶ μοι νημερτὲς ἐνίσπε. »

320

325

330

Τὸν δὲ μέγ' ὀχθήσας προσέφη ξανθὸς Μενέλαος·
 « ὦ πόποι, ἦ μάλα δὴ κρατερόφρονος ἀνδρὸς ἐν εὐνῇ
 ἤθελον⁵ εὐνηθῆναι, ἀνάλκιδες αὐτοὶ ἐόντες!

Ὡς δ' ὁπότε⁶ ἐν ξυλόχῳ ἔλαφος κρατεροῖο λέοντος
 νεβροὺς κοιμήσασα νεηγενέας γαλαθηνοὺς
 κνημοὺς ἐξερέησι⁷ καὶ ἄγχεα ποιήεντα
 βοσχομένη, ὁ δ'⁸ ἔπειτα ἐὼν εἰσῆλυθεν εὐνὴν⁹,
 ἀμφοτέροισι δὲ τοῖσιν⁹ ἀεικέα πότμον ἐφῆκεν·
 ὧς Ὀδυσσεὺς κείνοισιν ἀεικέα πότμον ἐφῆσει.

335

340

Αἶ γάρ, Ζεῦ τε πάτερ, καὶ Ἀθηναίη, καὶ Ἀπολλων,
 τοῖος ἔων, οἷός ποτ' εὐκτιμένη ἐνὶ Λέσβῳ

1. Ἠλυθον, εἰ... je suis venu pour voir si...

2. Ἔργα, les travaux de la culture, et par extension, les champs.

3. Πλεῖος δόμος (ἐστὶ).

4. Τοῦνεκα νῦν κ. τ. λ. Pour les dix vers suivants, voyez chant III, 92-101.

5. Ἡθελον a pour sujet sous-entendu οἱ μνηστῆρες.

6. Ἐξερέησι, interroge, c'est-à-dire parcourt.

7. Ὁ δέ, le lion.

8. Εὐνή, couche, lit; tanière.

9. Ἀμφοτέροισι τοῖσιν, les deux jeunes faons.

ἔξ ἔριδος¹ Φιλομηλείδῃ ἐπαλαιοσεν ἀναστάς,
καὶ δ' ἔβαλε κρατερῶς, κεχάροντο δὲ πάντες Ἀχαιοί·

Τοῖος ἐὼν² μνηστῆρσιν ὁμιλήσειεν Ὀδυσσεύς,

265

πάντες κ' ὠκύμοροί τε γενοίατο πικρόγαμοί τε.

Ταῦτα δ', ἃ μ' εἰρωτᾶς καὶ λίσσεαι, οὐκ ἂν ἔγωγε

ἄλλα παρέξ εἵποιμι παρακλιδόν, οὐδ' ἀπατήσω,

ἀλλὰ τὰ μὲν μοι ἔειπε γέρων ἄλιος³ νημερτής,

τῶν οὐδέν τοι ἐγὼ κρίψω ἔπος, οὐδ' ἐπικεύσω.

350

« Αἰγύπτῳ μ' ἔτι δεῦρο θεοὶ μεμαῶτα νέεσθαι⁴

ἔσχον, ἐπεὶ οὐ σπιν ἔρεξα τελεγέσσαις ἐκατόμβας.

Οἱ δ' αἰεὶ βούλοντο θεοὶ μεμνησθαι ἐφετμέων⁵.

Νῆσος ἔπειτά τις ἔστι πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ,

Αἰγύπτου⁶ προπάρριθε, Φάρον δέ ἐκικλήσκουσι,

355

τόσσον ἄνευθ' ⁷, ὅσσον τε πανημερίῃ γλαφυρῇ νηὺς

ἤνυσεν⁸, ἧ λιγὺς οὖρος ἐπιπνεΐησιν ὀπισθεν·

ἐν δὲ λιμὴν εὖορμος, ὅθεν τ' ἀπὸ νῆας εἴσας

ἐς πόντον βάλλουσιν, ἀφυσσάμενοι μέλαν ὕδωρ⁹.

Ἐνθα μ' εἰέκοσιν ἤματ' ἔχον θεοί, οὐδέ ποτ' οὖροι

360

πνέοντες φαίνονθ' ἄλιέες, οἳ ῥά τε νηῶν

πομπῆες γίγνονται ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης.

Καὶ νύ κεν ἦϊα πάντα κατέφθιτο, καὶ μένε' ἀνδρῶν,

εἰ μή τις με θεῶν ὀλοφύρατο, καὶ μ' ἐσάωσε,

Πρωτέος, ἰφθίμου θυγάτηρ, ἁλίοιο γέροντος,

365

1. Ἐξ ἔριδος, à la suite d'un défi. — Philomélidé était, à ce qu'on pense, un roi de Lesbos qui provoquait à la lutte tous les étrangers qui abordaient dans l'île.

2. Τοῖος ἐὼν, sous-ent. εἰ.

3. Γέρων ἄλιος, le vieillard des mers, Protée.

4. Joignez δεῦρο à νέεσθαι. Δεῦρο désigne Lacédémone.

5. Οἱ δ' αἰεὶ... ἐφετμέων. Vers obscur; le sens le plus plausible est : Les dieux veulent que nous nous souvenions toujours de leurs ordres.

Βούλοντο aurait ainsi la valeur d'un aoriste d'habitude.

6. Αἰγύπτου est ici le fleuve de l'Égypte, le Nil.

7. Τόσσον ἄνευθ'... ὀπισθεν. Pharos n'était pas à un jour de navigation de l'Égypte, mais tellement près d'Alexandrie qu'on la réunit plus tard à la ville par un pont.

8. Ἦνυσεν, aoriste d'habitude, conficere solet ou potest.

9. Ἀφυσσάμενοι ὕδωρ, après avoir puisé de l'eau (pour la provision des matelots).

Εἰδοθέη, τῇ γάρ βα μάλιστά γε θυμὸν ὄρινα,

ἥ μ' ¹ οἷω ἔβροντι συνήντετο νόσφιν ἑταίρων.

Αἰεὶ γὰρ περὶ νῆσον ἀλώμενοι ἰχθυάσσκον

γναμπτοῖς ἀγκίστροισιν· ἔτειρε δὲ γαστέρα λιμός.

Ἦ δ' ἐμεῦ ἄγχι στᾶσα ἔπος φάτο, φώνησέν τε·

370

« Νήπιος εἷς, ὦ ξεῖνε, λίην τόσον, ἤε χαλίφρων,

« ἤε ἐκὼν μεθείεις, καὶ τέρπεται ἄλγεα πάσχων,

« ὥς δὴ δῆύ' ἐνὶ νήσῳ ἐρύκεαι, οὐδέ τι τέκμωρ²

« εὐρέμεναι δύνασαι, μινύθει δέ³ τοι ἦτορ ἑταίρων; »

« Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον·

375

« Ἐκ μὲν τοι ἔρέω, ἥτις σύ πέρ ἐσσι θεῶν,

« ὥς ἐγὼ οὔτι ἐκὼν κατερύκομαι, ἀλλὰ νυ μέλλω

« ἀθανάτους ἀλιτέσθαι, οἳ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.

« Ἀλλὰ σύ πέρ μοι εἶπέ, θεοὶ δέ τε πάντα ἴσασιν,

« ὅστις μ' ἀθανάτων πεδάα καὶ ἔδῃσε κελεύθου⁴,

380

« νόστον θ', ὥς ἐπὶ πόντον ἐλεύσομαι ἰχθυόεντα. »

« Ὡς ἐφάμην· ἥ δ' αὐτίκ' ἀμείβετο, οἷα θεῶν·

« Τοιγὰρ ἐγὼ τοι, ξεῖνε, μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω.

« Πωλεῖται τις δεῦρο γέρων ἄλιος νημερτής,

« ἀθάνατος Πρωτεὺς Αἰγύπτιος, ὅς τε θαλάσσης

385

« πάσης βένθεα οἶδε, Ποσειδάωνος ὑποδμῶς·

« τόνδε τ' ἐμόν φασιν πατέρ' ἔμμεναι ἠδὲ τεκέσθαι⁵.

« Τόνγ' εἴ πως σὺ δύναιο λοχησάμενος λελαδέσθαι,

« ὅς⁶ κέν τοι εἴπησιν ὁδὸν καὶ μέτρα κελεύθου⁷,

« νόστον θ', ὥς ἐπὶ πόντον ἐλεύσεαι ἰχθυόεντα·

390

« καὶ δέ κέ τοι εἴπησι, διοτρεφές, αἶ κ' ἐβέλθηθα,

« ὅτι τοι ἐν μεγάροισι κακὸν τ', ἀγαθὸν τε, τέτυκται,

1. Μ', élision assez rare pour moi.

2. Τέκμωρ, le terme des souffrances.

3. Δέ se rendrait bien ici par *tandis que*.

4. Ἐδῃσε κελεύθου, comme nous avons vu déjà au chant I, vers 195,

βλάπτουσι κελεύθου, *quod attinet ad iter, ad reditum*.

5. Ἦδὲ τεκέσθαι (ἐμέ).

6. Ὡς, comme οὗτος.

7. Ὅδόν, la route qu'il faut prendre. — Μέτρα κελεύθου, la longueur du chemin.

« οἰχομένοιο σέθεν δολιχὴν ὁδὸν ἀργαλέην τε. »

« Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον· »

« Αὐτὴ νῦν φράζευ σὺ λόχον θείοιο γέροντος¹, »

395

« μὴ πῶς με προῖδὼν ἤε προδαιεὶς ἀλέηται· »

« ἀργαλέος γάρ τ' ἐστὶ θεὸς βροτῶ ἀνδρὶ δαμῆναι². »

« Ὡς ἐφάμην· ἡ δ' αὐτίκ' ἀμείβετο, ὅτα θεάων· »

« Τοιγὰρ ἐγὼ τοι, ξεῖνε, μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω. »

« Ἦμος δ' ἥελιος μέσον οὐρανὸν ἀμφιβεσθήκει³, »

400

« τῆμος ἄρ' ἐξ ἄλός εἴσι γέρων ἄλιος νημερτής, »

« πνοιῇ ὑπο ζεφύροιο, μελαίνῃ φρικὶ καλυφθεὶς⁴, »

« ἐκ δ' ἐλθὼν κοιμᾶται ὑπὸ σπέσσι γλαφυροῖσιν· »

« ἀμφὶ δὲ μιν φῶκαι νέποδες⁵ καλῆς Ἀλοσύδνης⁶ »

« ἀθρόαι εὐδουσιν, πολιῆς ἄλός ἐξαναδύσαι, »

405

« πικρὸν ἀποπνεύουσαι ἄλός πολυβενθέος ὁδμήν⁷. »

« Ἐνθα σ' ἐγὼν ἀγαγοῦσα ἄμ' ἡοῖ φαινομένηφιν, »

« εὐνάσω ἐξεΐης· σὺ δ' ἐὺ κρίνασθαι⁸ ἐταίρους »

« τρεῖς, οἳ τοι παρὰ νηυσὶν ἐϋσέελοισιν ἄριστοι. »

« Πάντα δέ τοι ἔρέω ὀλοφώϊα⁹ τοῖο γέροντος. »

410

« Φῶκας μὲν τοι πρῶτον ἀριθμήσει καὶ ἔπεισιν· »

« αὐτὰρ ἐπὴν πάσας πεμπάσσειται¹⁰ ἡδὲ ἴδηται, »

« λέξεται ἐν μέσσησι, νομεὺς ὥς πῶεσι μῆλων¹¹. »

« Τὸν μὲν ἐπὴν δὴ πρῶτα κατευνηθέντα ἴδησθε, »

1. Φράζευ λόχον γέροντος, explique l'embûche du vieillard, c.-à-d. enseigne-moi comment je pourrai saisir le vieillard.

2. Ἀργαλέος... δαμῆναι, équivalent à : Ἀργαλέον γάρ ἐστι βροτῶ ἀνδρὶ δαμάσθαι θεόν.

3. Ἀμφιβεσθήκει, le plus-que-parfait pour l'aoriste d'habitude, ce qui est fréquent dans Homère.

4. Μελαίνῃ φρικὶ καλυφθεὶς, caché par les vagues noires.

5. Νέποδες, de νέω et ποὺς, qui nagent avec les pieds, dont les pieds sont des nageoires.

6. Ἀλοσύδνη, qui se ment dans la mer, (ἄλς, σύω), ou nourri par la mer (ἄλς, ὕδνης), surnom d'Amphitrite.

7. Πικρὸν ὁδμήν, adjectif masculin joint à un substantif féminin. On en trouve des exemples dans Homère, Hésiode et Sophocle.

8. Κρίνασθαι, l'infinitif pour l'impératif.

9. Ὀλοφώϊα, les ruses, les artifices.

10. Πεμπάσσειται, compter cinq par cinq, et simplement compter.

11. Ὡς νομεὺς (ἐν μέσσησι) πῶεσι μῆλων.

- « καὶ τότε ἔπειθ' ὑμῖν μελέτω¹ κάρτος τε βίη τε, 415
 « αὐθι δ' ἔχειν μεμαῶτα, καὶ ἐσσύμενόν περ ἀλύξαι.
 « Πάντα δὲ γιγνόμενος πειρήσεται², ὅσ' ἐπὶ γαῖαν
 « ἔρπετὰ γίγνονται, καὶ ὕδωρ, καὶ θεσπιδαῆς πῦρ·
 « ὑμεῖς δ' ἀστεμφέως ἐχέμεν, μᾶλλον τε πιέζειν³.
 « Ἄλλ' ὅτε κεν δῆ σ' αὐτὸς ἀνείρηται ἐπέεσσι, 420
 « τοῖος ἐὼν, οἷόν κε κατευνηθέντα ἴδῃσθε,
 « καὶ τότε δὴ σχέσθαι τε βίης⁴, λῦσαι τε γέροντα,
 « ἥρωσ, εἴρεσθαι δέ, θεῶν δςτις σε χαλέπτει,
 « νόστον θ'⁵, ὥς ἐπὶ πόντον ἐλεύσεαι ἰχθυόεντα. »
 « ὦς εἰποῦσ' ὑπὸ πόντον ἐδύσατο κυμαίνοντα. 425
 Αὐτὰρ ἐγὼν ἐπὶ νῆας, ὅθ' ἕστασαν ἐν ψαμάθοισιν⁶,
 ἦϊα· πολλὰ δέ μοι κραδίη πόρφυρε κιόντι.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἐπὶ νῆα κατήλυθον ἤδὲ θάλασσαν,
 δόρπον θ' ὀπλίσάμεσθ', ἐπὶ τ' ἤλυθεν ἀμβροσίη νύξ,
 δὴ τότε κοιμήθημεν ἐπὶ ρηγμῖνι θαλάσσης. 430
 Ἥμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
 καὶ τότε δὴ παρὰ θῖνα θαλάσσης εὐρυπόροιο
 ἦϊα, πολλὰ θεοὺς γουνούμενος⁷· αὐτὰρ ἐταίρους
 τρεῖς ἄγον, οἷσι μάλιστα πεποιθεα πᾶσαν ἐπ' ἰθύν⁸.
 « Τόφρα δ' ἄρ' ἦγ', ὑποδῦσα θαλάσσης εὐρέα κόλπον, 435
 τέσσαρα φωκάων ἐκ πόντου δέρματ' ἔνεικε·
 πάντα δ' ἔσαν νεόδάρτα· δόλον δ' ἔπεμψεν πατρί.
 Εὐνὰς δ' ἐν ψαμάθοισι διαγλάψας ἄλιησιν,
 ᾗστο μένουσ'· ἡμεῖς δὲ μάλα σχεδὸν ἤλθομεν αὐτῆς·

1. (Μελέτω) δὲ (ὕμῃν) ἔχειν αὐθι (αὐτὸν) μεμαῶτα (impatient, qui fait résistance).

2. Πειρήσεται γιγνόμενος, il tentera devenant, c.-à-d. il essayera de devenir.

3. Ἐχέμεν, πιέζειν, à l'infinitif, pour *ἔχετε, πιέζετε*, à l'impératif.

4. Σχέσθαι βίης, l'infinitif pour l'impératif : cesse toute violence.

5. Νόστον τε dépend aussi de *εἴρεσθαι*.

6. Ἑστασαν ἐν ψαμάθοισιν, étaient arrêtées, tirées sur le sable.

7. Γουνούμενος, *suppliant en embrassant les genoux*, ou *suppliant à genoux*, et simplement ici *priant*.

8. Πᾶσαν ἐπ' ἰθύν, pour tout élan, c.-à-d. pour toute sorte d'entreprises.

ἔξεϊς δ' εὐνησε, βάλεν δ' ἐπὶ δέρμα ἐκάστω.
Κεῖθι δὴ αἰνότατος λόχος ἔπλετο· τεῖρε γὰρ αἰνῶς
φωκᾶων¹ ἀλιοτρεφῶν ὀλοώτατος ὁδμή².

440

Τίς γάρ κ' εἰναλίῳ παρὰ κήτει κοιμηθεῖη;
Ἄλλ' αὐτὴ ἐσάωσε, καὶ ἐφράσατο μέγ' ὄνειαρ·
ἄμβρυσίνην ὑπὸ ῥίνα ἐκάστω θῆκε φέρουσα,
ἡδὺ μάλα πνεύουσαν, ὄλεσσε³ δὲ κήτεος ὁδμήν.

445

Πᾶσαν δ' ἡοίην μένομεν τετληότι θυμῷ·
φῶκαι δ' ἐξ ἁλὸς ἦλθον ἀολλέες. Αἱ μὲν ἔπειτα
ἔξεϊς εὐνάζοντο παρὰ ῥηγμῖνι θαλάσσης.

Ἐνδῆιος δ' ὁ γέρων ἦλθ' ἐξ ἁλός, εὔρε δὲ φώκας
ζατρεφέας, πάσας δ' ἄρ' ἐπώχετο, λέκτο δ' ἀριθμόν.

450

Ἐν δ' ἡμέας πρῶτους λέγε κήτεσιν⁴, οὐδὲ τι θυμῷ
ὥϊσθη δόλον εἶναι· ἔπειτα δὲ λέκτο καὶ αὐτός.

Ἡμεῖς δὲ ἰάχοντες ἐπεσσύμεθ', ἀμφὶ δὲ χεῖρας
βάλλομεν· οὐδ' ὁ γέρων δολίης ἐπελήθετο τέχνης⁵,
ἀλλ' ἥτοι πρῶτιστα λέων γένετ' ἡϋγένειος,
αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, καὶ πόρδαλις, ἡδὲ μέγας σῦς·
γίγνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ⁶, καὶ δένδρεον ὑψιπέτῃλον.

455

Ἡμεῖς δ' ἀστεμφέως ἔχομεν τετληότι θυμῷ.

Ἄλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἀνιάζ' ὁ γέρων, ὀλοφώϊα εἰδώς,
καὶ τότε δὴ μ' ἐπέεσσιν ἀνειρόμενος προσέειπεν·

460

« Τίς νύ τοι, Ἀτρεὺς υἱέ, θεῶν συμφράσσατο βουλᾶς⁷,

« ὅφρα μ' ἔλοις ἀέκοντα λοχησάμενος; τέο σε χρή; »

« ὦς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον·

« Οἶσθα, γέρον (τί με ταῦτα παρατροπέων ἀγορεύεις;),

465

« ὥς δὴ δῆθ' ἐνὶ νήσῳ ἐρύκομαι, οὐδὲ τι τέκμωρ

1. Φωκᾶων, les phoques, c.-à-d. les peaux de phoques..

2. Ὀλοώτατος ὁδμή. Voyez la note 7 de la page 82.

3. Ὀλεσσε, elle détruisit, c.-à-d. nous empêcha de sentir.

4. Joignez ἐν κήτεσιν.

5. Δολίης τέχνης, son art trompeur, ses artifices.

6. Ὑγρὸν ὕδωρ, eau humide, c.-à-d. limpide, courante.

7. Συμφράσσατο βουλᾶς τοι, a délibéré des conseils avec toi, t'a conseillé.

- « εὐρέμεναι δύναιμαι, μινύθει δέ μοι ἐνδοθεν ἦτορ.
 « Ἀλλὰ σύ πέρ μοι εἶπέ, θεοὶ δέ τε πάντα ἴσασιν,
 « ὅστις μ' ἀθανάτων πεδάα καὶ ἔδῃσε κελεύθου,
 « νόστον θ', ὥς ἐπὶ πόντον ἐλεύσομαι ἰχθυόεντα. » 470
 « ὦς ἐφάμην· ὁ δέ μ' αὐτίκ' ἀμειβόμενος προσέειπεν·
 « Ἀλλὰ μάλ' ὄφελλες Διί τ' ἄλλοισιν τε θεοῖσι
 « ῥέξας ἱερὰ κάλ' ἀναβαινέμεν, ὄφρα τάχιστα
 « σὴν ἐς πατρίδ' ἴκοιο, πλέων ἐπὶ οἴνοπα πόντον.
 « Οὐ γάρ τοι πρὶν μοῖρα¹ φίλους τ' ἰδέειν, καὶ ἰκέσθαι 475
 « οἶκον εὐκτίμενον, καὶ σὴν ἐς πατρίδα γαῖαν,
 « πρὶν γ' ὅτ' ἂν Αἰγύπτιοι², διιπετέος ποταμοῖο³,
 « αὖτις ὕδωρ ἔλθῃς, ῥέξῃς θ' ἱερὰς ἐκατόμβας
 « ἀθανάτοισι θεοῖσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι·
 « καὶ τότε τοι δώσουσιν ὁδὸν θεοί, ἣν σὺ μενοινᾷς. » 480
 « ὦς ἔφατ'· αὐτὰρ ἔμοιγε κατεκλάσθη φίλον ἦτορ,
 οὐνεκά μ' αὖτις ἄνωγεν ἐπ' ἡεροειδέα πόντον
 Αἰγυπτόνδ' ἰέναι, δολιχὴν ὁδὸν ἀργαλέην τε.
 Ἀλλὰ καὶ ὥς μιν ἔπεσιν ἀμειβόμενος προσέειπον·
 « Ταῦτα μὲν οὕτω δὴ τελέω⁴, γέρον, ὥς σὺ κελεύεις. 485
 « Ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἶπέ καὶ ἄτρεκέως κατάλεξον,
 « εἰ πάντες σὺν νηυσὶν ἀπήμονες ἦλθον⁵ Ἀχαιοί,
 « οὓς Νέστωρ καὶ ἐγὼ λίπομεν, Τροίηθεν ἰόντες,
 « ἥέ τις ὤλετ' ὀλέθρῳ ἀδευκεῖ ἧς ἐπὶ νηός,
 « ἥε φίλων ἐν χερσίν, ἐπεὶ πόλεμον τολύπευσεν. » 490
 « ὦς ἐφάμην· ὁ δέ μ' αὐτίκ' ἀμειβόμενος προσέειπεν·
 « Ἀτρεΐδῃ, τι με ταῦτα διείρεαι; οὐδὲ τί σε χρὴ
 « ἰδμεναι⁶, οὐδὲ δαῖναι ἐμὸν νόον, οὐδὲ σέ φημι
 « δὴν ἀκλαυτον ἔσεσθαι, ἐπὴν εὖ πάντα πύθῃαι.

1. Μοῖρα, le sort, le destin; ἐστὶ
est sous-entendu.

2. Αἰγύπτιοι, le Nil. Voyez le
vers 355 et la note.

3. Διιπετέος ποταμοῖο, fleuve
tombé de Jupiter, c.-à-d. de l'air,
formé par les pluies.

4. Τελέω, futur attique pour τε-
λέω.

5. Ἦλθον, sont revenus (dans
leur patrie).

6. Οὐδέ τί σε χρὴ ἰδμεναι, tu
n'as pas besoin, il ne t'est pas utile,
il ne te sera pas bon de savoir.

- « Πολλοὶ μὲν γὰρ τῶνγε δάμεν, πολλοὶ δὲ λίποντο¹. 495
 « ἀρχοὶ δ' αὖ δύο μοῦνοι² Ἀχαιῶν χαλκοχιτιόνων
 « ἐν νόστῳ ἀπόλοντο· μάχη δέ τε καὶ σὺ παρῆσθα³.
 « εἷς δ'⁴ ἔτι που ζωὸς κατερύκεται εὐρέϊ πόντῳ.
 « Αἶας μὲν μετὰ νηυσὶ⁵ δάμη δολιχηρέτμοισιν.
 « Γυρῆσιν⁶ μιν πρῶτα Ποσειδάων ἐπέλασσε, 500
 « πέτρῃσιν μεγάλῃσι, καὶ ἐξεσάωσε θαλάσσης·
 « καὶ νύ κεν ἔκφυγε Κῆρα, καὶ ἐχθόμενός περ Ἀθήνη⁷,
 « εἰ μὴ ὑπερφίαλον ἔπος ἔκβαλε, καὶ μέγ' ἀάσθη⁸.
 « φῆ ῥ' ἀέκητι θεῶν φυγέειν μέγα λαῖτμα θαλάσσης.
 « Τοῦ δὲ Ποσειδάων μεγάλ' ἐκλυεν αὐδῆσαντος· 505
 « αὐτίκ' ἔπειτα τρίαιναν ἑλὼν χερσὶ στιβαρῆσιν
 « ἤλασε Γυραίην πέτρην, ἀπὸ δ' ἔσχισεν αὐτήν·
 « καὶ τὸ μὲν⁹ αὐτόθι μεῖνε, τὸ δὲ τρύφος ἔμπεσε πόντῳ,
 « τῷ ῥ' Αἶας τὸ πρῶτον ἐφεζόμενος μέγ' ἀάσθη·
 « τὸν δ' ἐφόρει κατὰ πόντον¹⁰ ἀπείρονα κυμαίνοντα. 510
 « Ὡς ὁ μὲν ἔνθ' ἀπόλωλεν, ἐπεὶ πῖεν ἄλυμυρὸν ὕδωρ.
 « Σὸς δὲ που ἔκφυγε Κῆρας ἀδελφεὸς ἦδ' ὑπάλυξεν
 « ἐν νηυσὶ γλαφυρῆσι· σάωσε δὲ πότνια Ἥρη.
 « Ἀλλ' ὅτε δὴ τάχ' ἔμελλε Μαλειάων ὄρος¹¹ αἰπὺ
 « ἵζεσθαι, τότε δὴ μιν ἀναρπάξασα Θύελλα 515
 « πόντον ἐπ' ἰχθυόεντα φέρεν, μεγάλα στενάχοντα.

1. Δάμεν, ont été domptés, ont péri. — Λίποντο, ont été laissés, survivent.

2. Δύο μοῦνοι, désigne Agamemnon et Ajax.

3. Μάχη... παρῆσθα. Μάχη ne peut s'entendre que comme πολέμῳ, la guerre, le siège de Troie. Le sens est : Deux chefs seulement ont péri dans le retour (car je ne parle pas des autres qui sont morts, tu les connais), puisque tu assistais toi-même aux combats livrés sous Troie. Il faudrait peut-être lire μάχησι δὲ καί.

4. Εἷς, Ulysse.

5. Μετὰ νηυσί, sur ou mieux auprès des vaisseaux.

6. Les Gyres, rochers voisins du cap Capharée, en Eubée.

7. Ἐχθόμενος Ἀθήνη. Voyez la note 7 de la page 49.

8. Καὶ μέγ' ἀάσθη, ne dépend pas de εἰ μὴ : s'il n'avait prononcé une parole orgueilleuse, et il en fut bien puni.

9. Τὸ μὲν, une partie du rocher.

10. Ἐφόρει a pour sujet τὸ τρύφος, le fragment du rocher.

11. Le promontoire Malée, au sud-est de la Laconie.

« Ἄλλ' ὅτε δὴ καὶ κείθεν ἐφαίνετο νόστος ἀπήμων¹,
 « ἅψ δὲ θεοὶ οὔρον στρέψαν, καὶ οἴκαδ' ἵκοντο²,
 « ἀγροῦ ἐπ' ἐσχατιήν, ὅθι δώματα ναῖε Θυέστης
 « τὸ πρὶν, ἀτὰρ τότε ἕναιε Θυεστιάδης Αἰγισθος. 520
 « Ἦτοι δ' μὲν³ χαίρων ἐπεβήσετο πατρίδος αἴης,
 « καὶ κύνει ἀπτόμενος ἦν πατρίδα· πολλὰ δ' ἀπ' αὐτοῦ
 « δάκρυα θερμὰ χέοντ', ἐπεὶ ἀσπασίως ἶδε γαῖαν.
 « Τὸν δ' ἄρ' ἀπὸ σκοπιῆς εἶδε σκοπός, ὃν ῥα καθεῖσεν
 « Αἰγισθος δολόμητις ἄγων, ὑπὸ δ' ἔσχετο⁴ μισθόν, 525
 « χρυσοῦ δοιὰ τάλαντα· φύλασσε δ' ὄγ' εἰς ἐνιαυτόν⁵,
 « μὴ ἔλαθοι⁶ παριών, μνήσαιο δὲ θούριδος ἀλκῆς⁷.
 « βῆ δ' ἵμεν ἀγγελέων πρὸς δώματα ποιμένι λαῶν⁸.
 « Λυτίκα δ' Αἰγισθος δολίην ἐφράσσατο τέχνην·
 « κρινάμενος κατὰ δῆμον εἰκόσι φῶτας ἀρίστους, 530
 « εἶσε λόχον, ἐτέρωθι δ' ἀνώγει δαῖτα πένεσθαι·
 « αὐτὰρ ὁ βῆ καλέων Ἀγαμέμνονα, ποιμένα λαῶν,
 « ἵπποισιν καὶ ὄχεσφιν, ἀεικέα μερμηρίζων.
 « Τὸν δ' οὐκ εἰδὼτ' ὄλεθρον ἀνήγαγε, καὶ κατέπεφνε
 « δειπνίσας, ὥς τις τε κατέκτανε⁹ βοῦν ἐπὶ φάτνῃ. 535
 « Οὐδέ τις Ἀτρεΐδew ἐτάρων λίπεθ', οἳ οἱ ἔποντο¹⁰,
 « οὐδέ τις Αἰγίσθου¹¹. ἀλλ' ἔκταθεν ἐν μεγάροισιν. »
 « Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἔμοιγε κατεκλάσθη φίλον ἦτορ,
 κλαῖον δ' ἐν ψαμάθοισι καθήμενος, οὐδέ νύ μοι κῆρ
 ἦθελ' ἔτι ζῶειν, καὶ ἔρῃν φάος ἡελίοιο. 540

1. Ἀπήμων, sans désastre. c.-à-d. certain, assuré.

2. Ἰκοντο a pour sujet sous-entendu Agamemnon et ses compagnons.

3. Ὁ μὲν, Agamemnon.

4. Ὑπὸ δ' ἔσχετο, ὑπέσχετο δέ, de ὑπισχνέσθαι.

5. Ὀγε, l'espion. — Εἰς ἐνιαυτόν, toute l'année.

6. Λάθοι a pour sujet sous-entendu Agamemnon.

7. Μνήσαιο ἀλκῆς, et de peur qu'il (Agamemnon) ne se souvint de sa valeur, c.-à-d. ne fût sentir sa valeur à Égisthe.

8. Ποιμένι λαῶν, Égisthe.

9. Κατέκτανε, aoriste d'habitude, comme on tue un bœuf auprès du râtelier.

10. Οἳ ἔποντο οἳ, qui avaient suivi Agamemnon. Ἐτάρων et οἳ οἱ ἔποντο, sorte de pléonasme.

11. Οὐδέ τις (ἐτάρων) Αἰγίσθου.

Αὐτὰρ ἔπει κλαίων τε κυλινδόμενός τ' ἔκορέσθην,
δὴ τότε με προσέειπε γέρων ἄλιος νημερτής·

« Μηκέτι, Ἄτρεός υἱέ, πολὺν χρόνον ἀσκελές οὔτω
« κλαῖ', ἐπεὶ οὐκ ἄνυσίν¹ τινα δήμεν², ἀλλὰ τάχιστα
« πείρα, ὅπως κεν δὴ σὴν πατρίδα γαῖαν ἴκηαι. 545
« Ἥ γάρ μιν³ ζῶν γε κιχῆσαι, ἧ καὶ Ὀρέστης
« κτείνειν ὑποφθάμενος, σὺ δέ κεν τάφου ἀντιβολήσαις⁴. »

« ὦς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐμοὶ κραδίη καὶ θυμὸς ἀγῆνωρ
αὖτις ἐνὶ στήθεσσι, καὶ ἄχθυμένω περ, ἰάνθη·
καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδων· 550

« Τούτους μὲν δὴ οἶδα⁵· σὺ δὲ τρίτον ἄνδρ' ὀνόμαζε,
« ὅστις ἔτι ζῶς κατερύκεται εὐρέϊ πόντῳ,
« μηδὲ θανών· ἐθέλω δέ, καὶ ἄχνυμένος περ, ἀκοῦσαι. »
« ὦς ἔφαμην· ὁ δέ μ' αὐτίκ' ἀμειβόμενος προσέειπεν·

« Υἱὸς Λαέρτεω, Ἰθάκῃ ἐνὶ οἰκίᾳ ναίων. 555
« Τὸν δ' ἶδον ἐν νήσῳ θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντα,
« Νύμφης ἐν μεγάροισι Καλυψοῦς, ἧ μιν ἀνάγκη
« ἴσχει· ὁ δ' οὐ δύναται ἦν πατρίδα γαῖαν ἰκέσθαι.
« Οὐ γάρ οἱ πάρα νῆες ἐπήρετμοι καὶ ἑταῖροι,
« οἳ κέν μιν πέμπουσιν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης. 560
« Σοὶ δ' οὐ θέσφατόν ἐστι, διοτρεφές ᾧ Μενέλαε,
« Ἄργει ἐν ἱπποβότῳ θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν,
« ἀλλὰ σ' ἐς Ἥλύσιον πεδῖον καὶ πείρατα γαίης⁶
« ἀθάνατοι πέμπουσιν, ὅθι ξανθὸς Ῥαδάμανθυς —
« τῇ περ ρῆϊσθη βιοτῇ⁷ πέλει ἀνθρώποισιν, 565

1. Ἄνυσιν, fin, c.-à-d. remède (autrépas d'Agamemnon).

2. Δήμεν, de δῆω, futur épique de δάω, formé par contraction de δαέω pour δαέσω.

3. Μιν, Égisthe.

4. Τάφου ἀντιβολήσαις, tu pourrais rencontrer les funérailles, c.-à-d. arriver pour les funérailles.

5. Τούτους μὲν δὴ οἶδα, je sais

maintenant ceux-ci, c'est-à-dire je connais à présent les deux chefs qui ont péri.

6. On plaçait les champs Élysées aux îles Fortunées, c.-à-d. à l'extrémité occidentale du monde connu des anciens, un peu à l'ouest de l'Espagne.

7. Ῥῆϊσθη βιοτῇ, une vie très-facile, c.-à-d. très-heureuse.

« οὐ νιφετός, οὐτ' ἄρ' χειμῶν πολὺς¹, οὔτε ποτ' ὄμβρος,
 « ἄλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνεϊόντος ἀήτας
 « Ὀκεανὸς ἀνίησιν, ἀναψύχειν ἀνθρώπους —
 « οὐνεκ' ἔχεις² Ἑλένην, καὶ σφιν³ γαμβρὸς Διὸς ἔσσι. »

« Ὡς εἰπὼν ὑπὸ πόντον ἐδύσχετο κυμαίνοντα.

570

Αὐτὰρ ἐγὼν ἐπὶ νῆας ἅμ' ἀντιθέοις ἐτάροισιν
 ἦϊα· πολλὰ δέ μοι κραδίη πόρφυρε κιόντι.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ β' ἐπὶ νῆα κατήλθομεν ἠδὲ θάλασσαν,
 δόρπον θ' ὀπλισάμεσθ', ἐπὶ τ' ἤλυθεν ἀμβροσίη νύξ,
 δὴ τότε κοιμήθημεν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης.

575

Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη βροδοάκτυλος Ἥως,
 νῆας μὲν πάμπρωτον ἐρύσσεσθαι εἰς ἄλα διαν,
 ἐν δ' ἱστοὺς τιθέμεσθαι καὶ ἱστία νηυσὶν εἴσης⁴.
 ἂν δὲ καὶ αὐτοὶ⁵ βάντες ἐπὶ κληῖσι κάθιζον·
 ἐξῆς δ' ἐζόμενοι πολὺν ἄλλα τύπτον ἐρετμοῖς.

580

Ἄψ δ' εἰς Αἰγύπτιοι⁶, διιπετέος ποταμοῖο,
 στήσα νέας, καὶ ἔρεζα τεληέσσας ἑκατόμβας.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ κατέπαυσα θεῶν γόλον αἰὲν ἐόντων,
 χεῦ' Ἀγαμέμνονι τύμβον, ἔν' ἄσβεστον κλέος εἶη.
 Ταῦτα τελευτήσας νεόμην' δίδοσαν δέ μοι οὔρον⁷
 ἀθάνατοι, τοί μ' ὦκα φίλην ἐς πετρίδ' ἐπεμψαν.
 Ἀλλ' ἄγε νῦν ἐπίμεινον ἐνὶ μεγάροισιν ἐμοῖσιν,
 ὄφρα κεν ἐνδεκάτῃ⁸ τε δυωδεκάτῃ τε γένηται·
 καὶ τότε σ' εὖ⁹ πέμψω, δώσω δέ τοι ἀγλαὰ δῶρα,
 τρεῖς ἵππους καὶ δίφρον εὖζρον· αὐτὰρ ἔπειτα
 δώσω καλὸν ἄλειςον, ἵνα σπένδῃσθαι θεοῖσιν

590

1. Χειμῶν πολὺς, *long ou rude hiver*.

2. Ἐχειν (*ἄλοχον* ou *γυναῖκα*), avoir pour femme.

3. Σφιν se rapporte à ἀθάνατοι, au vers 564 : tu es pour eux, ils voient en toi le gendre de Jupiter.

4. Joignez ἐν à νηυσὶν εἴσης.

5. Αὐτοί, les matelots, les rameurs.

6. Εἰς Αἰγύπτιοι (*χώραν*), dans la contrée du Nil.

7. Οὔρον, un vent favorable.

8. Ἐνδεκάτῃ (*ἡμέρα*).

9. Εὖ, bien, comme il faut, comme il convient, avec bonheur.

ἀθανάτοις, ἐμέθεν μεμνημένος ἥματα πάντα. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤδα·

« Ἀτρεΐδῃ, μὴ δὴ με πολὺν χρόνον ἐνθάδ' ἔρuche.

Καὶ γάρ κ' εἰς ἐνιαυτὸν¹ ἐγὼ παρὰ σοίγ' ἀνεχοίμην

595

ἥμενος², οὐδέ κέ μ' οἴκου ἔλοι πόθος, οὐδὲ τοκῆων·

αἰνῶς γὰρ μύθοισιν ἔπεσσί τε σοῖσιν ἀκούων

τέρπομαι· ἀλλ' ἤδη μοι ἀνιάζουσιν ἐταῖροι

ἐν Πύλῳ³ ἡγαθέῃ· σὺ δέ με χρόνον ἐνθάδ' ἐρύκεις⁴.

Δῶρον δ', ὅττι κέ μοι δοίης, κειμήλιον ἔστω·

600

ἔππους δ' εἰς Ἰθάκην οὐκ ἄξομαι, ἀλλὰ σοι αὐτῷ

ἐνθάδε λείψω ἄγαλμα. Σὺ γὰρ πεδίοιο ἀνάσσεις

εὐρέος, ᾧ ἐνὶ μὲν λωτὸς πολὺς, ἐν δὲ κύπειρον,

πυροί τε, ζεαί τ', ἡδ' εὐρυφυὲς κρῖ λευκόν.

Ἐν δ' Ἰθάκῃ οὐτ' ἄρ δρόμοι⁵ εὐρέες, οὔτε τι λειμῶν·

605

αἰγίβοτος⁶, καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἵπποβοτοιο⁷.

Οὐ γάρ τις νήσων ἱππήλατος, οὐδ' εὐλείμων,

αἰθ' ἀλὶ κεκλίεται⁸, Ἰθάκῃ δέ τε καὶ περὶ πασέων⁹. »

Ὡς φάτο· μείδησεν δὲ βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος,

χειρὶ τέ μιν κατέρεξεν, ἔπος τ' ἔφατ', ἔκ τ' ὀνόμαζεν·

610

« Αἶματος ἧς ἀγαθοῖο¹⁰, φίλον τέκος, οἷ' ἀγορεύεις¹¹.

Τοιγὰρ ἐγὼ τοι ταῦτα μεταστήσω¹²· δύναμαι γάρ.

1. Εἰς ἐνιαυτόν, durant une année entière.

2. Ἀνεχοίμην ἥμενος, j'endurerais restant assis, c.-à-d. je resterais volontiers assis.

3. On se rappelle que Télémaque, pour venir à Lacédémone, avait laissé son vaisseau à Pylos.

4. Χρόνον, longtemps; nous disons familièrement du temps. — Ἐρύκεις, tu veux me retenir, et non tu me retiens.

5. Δρόμοι, des espaces pour courir, pour exercer des chevaux, des plaines.

6. Αἰγίβοτος, sous-entendu Ἰθάκη ἐστὶ.

7. Μᾶλλον ἐπήρατος (χώρα) ἵπποβοτοιο.

8. Αἰθ' ἀλὶ κεκλίεται, qui sont appuyées à la mer, qu'entoure la mer.

9. Ἰθάκῃ δὲ περὶ πασέων (οὐκ ἱππήλατος οὐδ' εὐλείμων ἐστὶ), et Ithaque l'est moins encore que toutes les autres.

10. Ἦς, tu étais et tu es encore d'un noble sang.

11. Οἷ' ἀγορεύεις, telles sont les choses que tu dis, c.-à-d. on reconnaît à tes discours (la noblesse de ton sang).

12. Ταῦτα μεταστήσω, je changerai mes présents.

Δώρων δ', ὅσ' ἐν ἐμῷ οἴκῳ κειμήλια κεῖται,
δώσω, ὃ κάλλιστον καὶ τιμήςεστατόν ἐστιν.

Δώσω τοι κρητῆρα τετυγμένον· ἀργύρεος δὲ
ἔστιν ἅπας, χρυσῷ δ' ἐπὶ χεῖλεα κεκράνται¹. 613

Ἔργον δ' Ἡφαίστοιο· πόρεν δέ ἐ Φαίδιμος ἥρωε,
Σιδονίων βασιλεύς, ὅθ' ἕως δόμος ἀμπεκάλυψε²
κεῖσέ με νοστήσαντα· τεινὸν δ' ἐθέλω τόδ' ὀπάσσαι. »

ᾧ οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον. 620

Δαιτυμόνες³ δ' ἐς δώματ' ἴσαν θείου βασιλῆος.

Οἱ δ' ἦγον μὲν μῆλα, φέρον δ' εὐήνορα οἶνον·
σῖτον δέ σφ' ἄλοχοι καλλικρήδεμνοι ἔπεμπον.

ᾧ οἱ μὲν περὶ δεῖπνον ἐνὶ μεγάροισι πένοντο.

Μνηστῆρες δὲ πάροιθεν Ὀδυσσῆος μεγάροιο
δίσκοισιν τέρποντο καὶ αἰγανέησιν ἰέντες⁴. 625

ἐν τυκτῷ⁵ δαπέδῳ, ὅθι περ πάρος ὕβριν ἔχεσκον⁶.

Ἀντίνοος δὲ καθῆστο καὶ Εὐρύμαχος θεοειδής,
ἄρχοι μνηστήρων, ἀρετῇ δ' ἔσαν ἔξοχ' ἀρίστοι.

Τοῖς δ' υἱὸς Φρονίοιο Νοήμων ἐγγύθεν ἐλθὼν, 630

Ἀντίνοον μύθοισιν ἀνειρόμενος προσέειπεν·

« Ἀντίνο', ἧ ρά τι ἴδμεν⁷ ἐνὶ φρεσίν, ἧς καὶ οὐκί,

ὅππότε Τηλέμαχος νεῖτ⁸ ἐκ Πύλου ἡμαθόεντος;

Νῆά μοι οἴχετ' ἄγων· ἐμὲ δὲ χρεῖν γίνεται αὐτῆς⁹,

Ἥλιδ' ἐς εὐρύχορον διαδήμεναι, ἔνθα μοι ἵπποι 635

1. Χρυσῷ... κεκράνται. Voy. la note 9 de la page 71.

2. Ἀμπεκάλυψε, lorsque sa demeure m'enveloppa, c'est-à-dire me reçut, lorsque je reçus l'hospitalité dans sa demeure.

3. Δαιτυμόνες, les convives qui mangeaient habituellement à la table du roi pour lui faire honneur, mais qui fournissaient et apportaient eux-mêmes leurs provisions.

4. Δίσκοισιν ἰέντες, lançant avec des disques, c'est-à-dire lançant des disques.

5. Τυκτός, fait, fabriqué, et par extension, artistement travaillé.

6. Ὅθι περ ὕβριν ἔχεσκον, où ils exerçaient leur insolence.

7. Ἰδμεν, savons-nous, nous qui sommes ici? quelqu'un sait-il? De même, familièrement : *Comment allons-nous, c.-à-d. allez-vous?*

8. Νεῖται, le présent employé pour le futur.

9. Il faut considérer *χρεῖν γίγνεται* comme une locution équivalant à *χρεῶν ἰκάνει* ou *ἵκει*, ce qui explique l'accusatif *ἐμέ*.

δώδεκα θήλειαι, ὑπὸ ¹ δ' ἡμίονοι ταλαεργοὶ
ἀδμήτες· τῶν κέν τιν' ἔλασσάμενος δαμασαίμην. »

Ἦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἀνὰ θυμὸν ἐθάμβεον· οὐ γὰρ ἔφαντο
ἔς Πύλον οἴχεσθαι ² Νηληϊῶν, ἀλλὰ που αὐτοῦ ³
ἀγρῶν ἢ μῆλοισι παρέμμεναι, ἢ ἐ συδῶτῃ. 640

Τὸν δ' αὖτ' Ἀντίνοος προσέφη, Εὐπείθεος υἱός·
« Νημερτές μοι ἔνισπε, πότ' ὤχετο, καὶ τίνες αὐτῶ ⁴
κοῦροι ἔποντ', Ἰθάκης ἐξαίρετοι, ἢ ἐοὶ αὐτοῦ
θῆτες ⁵ τε δμῶές τε; δύναιτό κε καὶ τὸ τελέσσαι ⁶.
Καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὅφρ' εὖ εἰδῶ,
ἢ σε βίῃ ἀέκοντος ⁷ ἀπηύρα νῆα μέλαιναν,
ἢ ἐκὼν οἱ δῶκας ⁸, ἐπεὶ προσπτύξατο μύθῳ. »

Τὸν δ' υἱὸς Φρονόιοι Νοήμων ἀντίον ἤυδα·
« Αὐτὸς ἐκὼν οἱ δῶκα· τί κεν ῥέξειε καὶ ἄλλος,
ὅππότε' ἀνὴρ τοιοῦτος, ἔχων μελεδήματα θυμῷ, 650
αἰτίζη; χαλεπὸν κεν ἀνήνασθαι δόσιν εἴη.
Κοῦροι δ', οἱ κατὰ δῆμον ἀριστεύουσι μεθ' ἡμέας ⁹,
οἳ οἱ ἔποντ' ¹⁰· ἐν δ' ἀρχὸν ¹¹ ἐγὼ βαίνοντ' ἐνόησα
Μέντορα, ἢ ἐ θεόν, τῷ δ' αὐτῷ ¹² πάντα ἐρύκει.
Ἄλλὰ τὸ ¹³ θαυμάζω· ἴδον ἐνθάδε Μέντορα δῖον 655
χθιζὸν ὑπηροῖον, τότε δ' ἔμειν νηϊ Πύλονδε. ¹⁴ »

1. Ὑπό, sous ces cavales, attachés à leurs mamelles.

2. Οὐ γὰρ ἔφαντο (Τηλέμαχον) οἴχεσθαι.

3. Αὐτοῦ, là, à Ithaque.

4. Τίνες αὐτῶ... δμῶές τε; Quels jeunes guerriers d'Ithaque l'ont suivi, ou si ce sont ses mercenaires et ses esclaves? c.-à-d. s'il a choisi pour le suivre de jeunes guerriers d'Ithaque, ou s'il a pris des gens à gages et des esclaves?

5. Θῆτες, hommes libres, mais pauvres, qui gagnaient leur vie par des travaux d'esclaves chez les riches.

6. Δύναιτο... τελέσσαι, il aurait

pu aussi faire cela, c.-à-d. prendre au lieu d'hommes libres des mercenaires et des esclaves.

7. Βίῃ (σου) ἀέκοντος en faisant violence à toi qui ne voulais pas.

8. Δῶκας (τὴν νῆα).

9. Μεθ' ἡμέας, au lieu du datif μεθ' ἡμῖν, parmi nous.

10. Οἱ ἔποντό οἱ, ceux-là, ces jeunes gens l'ont suivi.

11. Ἐν... βαίνοντ', ἐμβαίνοντα. Ἀρχόν, le maître du gouvernail, le pilote.

12. Τῷ αὐτῷ, à Mentor lui-même.

13. Τό, pour τοῦτο ou τόδε.

14. Πύλονδε, pour aller à Pylos.

ᾯΩς ἄρα φωνήσας ἀπέβη πρὸς δώματα πατρός.
 Τοῖσιν δ' ἀμφοτέροισιν ¹ ἀγάσσατο θυμὸς ἀγῆνωρ.
 Μνηστῆρες δ' ἄμυδις κάθισαν καὶ παῦσαν ² ἀέθλων.
 Τοῖσιν δ' Ἀντίνοος μετέφη, Εὐπείθεος υἱός,
 ἀχνύμενος· μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφιμέλαιναι
 πίμπλαντ', ὅσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐτίκτην·

660

« ὦ πόποι, ἦ μέγα ἔργον ὑπερφιάλως ἐτελέσθη
 Τηλεμάχῳ, δδὸς ἦδε· φάμεν δέ οἱ οὐ τελέεσθαι.
 Ἐκ τόσσων δ' ἀέκητι νέος παῖς οἴχεται ³ αὖτως,
 νῆα ἐρυσσάμενος, κρίνας τ' ἀνὰ δῆμον ἀρίστους.
 Ἄρξει καὶ προτέρῳ κακὸν ἔμμεναι· ἀλλὰ οἱ αὐτῷ
 Ζεὺς δλέσειε βίην ⁴, πρὶν ἡμῖν πῆμα φυτεῦσαι ⁵.
 Ἄλλ' ἄγε μοι δότε νῆα θοὴν καὶ εἵκος⁶ ἑταίρους,
 ὄφρα μιν αὐτὸν ἰόντα ⁷ λοχήσομαι ἠδὲ φυλάξω
 ἐν πορθμῷ Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης,
 ὥς ἂν ἐπισμυγεῶς ναυτίλλεται ⁷ εἵνεκα πατρός. »

665

670

ᾯΩς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπήνεον ἠδ' ἐκέλευον ⁸.
 αὐτίκ' ἔπειτ' ἀνστάντες ἔθαν δόμον εἰς Ὀδυσῆος.

Οὐδ' ἄρα Πηνελόπεια πολλὸν χρόνον ἦεν ἄπυστος
 μύθων, οὓς μνηστῆρες ἐνὶ φρεσὶ βυσσοδόμευον·
 κῆρυξ γάρ οἱ ἔειπε Μέδων, ὃς ἐπέυθετο βουλὰς ⁹,
 αἰλῆς ἐκτὸς ἐών, οἱ δ' ἔνδοθι μῆτιν ὕφαινον,
 βῆ δ' ἵμεν ἀγγελέων διὰ δώματα Πηνελοπείη.
 Τὸν δὲ κατ' οὐδοῦ βάντα προσηύδα Πηνελόπεια·

675

680

« Κῆρυξ, τίπτε δέ σε πρόεσαν μνηστῆρες ἀγαυοί;
 ἦ εἰπέμεναι ὁμωῇσιν Ὀδυσῆος θεῖοιο

1. Τοῖσιν ἀμφοτέροισιν, Antinoos et Eurymaque.

2. Παῦσαν a ici la valeur du moyen παύσαντο, cessèrent.

3. Ἐκ... οἴχεται, ἐξοίχεται. Ἀέκητι (ἡμῶν οὐτων) τόσσων.

4. Ἄλλὰ... βίην, mais que Jupiter détruise sa force, c.-à-d. le fasse périr lui-même.

5. Πρὶν (αὐτόν, τὸν Τηλέμαχον) φυτεῦσαι πῆμα ἡμῖν.

6. Ἴόντα, revenant, quand il reviendra.

7. Ναυτίλλεται, pour le subjonctif ναυτίλληται.

8. Ἐκέλευον, l'exhortaient, l'excitaient.

9. Βουλὰς (τῶν μνηστῆρων).

ἔργων παύσασθαι, σφίσι δ' αὐτοῖς δαῖτα πένεσθαι;

Μὴ μνηστεύσαντες, μὴδ' ἄλλοθ' ¹ ἠμιλήσαντες,
ὑστατα καὶ πύματα νῦν ἐνθάδε δειπνήσειαν!

685

οἱ θάμ' ἀγειρόμενοι βίον κατακαίρετε ² πολλόν,
κτῆσιν Τηλεμάχοιο δαίφρονος. Οὐδέ τι πατρῶν

ἡμετέρων τὸ πρόσθεν ἀκούετε, παῖδες ἔοντες,

εἷος Ὀδυσσεὺς ἔσχε μεθ' ὑμετέροισι τοκεῦσιν,

οὔτε τινὰ ρέξας ἐξαΐσιον, οὔτε τι εἰπών,

690

ἐν δῆμῳ; Ἦτ' ἐστὶ δίκη θεῶν βασιλῆων ³,

ἄλλον κ' ἐχθαίρησι βροτῶν, ἄλλον κε φιλοῖν ⁴.

κεῖνος ⁵ δ' οὔποτε πάμπαν ἀτάσθαλον ἄνδρα ἐώργει.

Ἄλλ' ὁ μὲν ὑμέτερος θυμὸς καὶ ἀεικέα ἔργα

φαίνεται, οὐδέ τίς ἐστι χάρις μετόπισθ' εὐεργέων. »

695

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε Μένδων, πεπνυμένα εἰδώς :

« Αἶ γὰρ δὴ, βασιλεία, τόδε ⁶ πλεῖστον κακὸν εἶη!

Ἄλλα πολὺ μεῖζόν τε καὶ ἀργαλεώτερον ἄλλο

μνηστῆρες φράζονται, ὃ μὲν, τελέσειε Κρονίων·

Τηλέμαχον μεμάασι κατακτάμεν ὀξείῃ χαλκῷ,

700

οἴκαδε νισσόμενον· ὃ δ' ἔβη μετὰ πατρός ἀκουὴν

ἔς Πύλον ἡγαθέην ἢ δ' ἔς Λακεδαίμονα διαν. »

Ὡς φάτο· τῆς δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ,

δὴν δέ μιν ἀμφασίῃ ἐπέων ⁷ λάβε, τῷ δέ οἱ ὅσσε

δακρυόφι πλησθεν, θαλερὴ δέ οἱ ἔσχετο φωνή.

705

Ὅψι δὲ δὴ μιν ⁸ ἔπεσιν ἀμειβομένη προσέειπεν·

1. Ἄλλοτε, d'autres fois, dans d'autres temps, c.-à-d. ni pour briguer ma main ni pour aucune autre cause.

2. Οἱ... κατακαίρετε. A partir de ce vers, Pénélope s'adresse directement aux prétendants.

3. Ἦτ' ἐστὶ δίκη βασιλῆων, ce qui est la coutume des rois, selon l'habitude des rois.

4. Ἐχθαίρησι et φιλοῖν ont pour sujet sous-entendu βασιλεὺς : un roi

peut haïr l'un, aimer l'autre, c'est-à-dire : un roi peut avoir des affections et des haines.

5. Κεῖνος, Ulysse.

6. Τόδε, ceci, c'est-à-dire la conduite des prétendants, le pillage des biens d'Ulysse.

7. Ἀμφασίῃ ἐπέων, mutisme, terreur muette. Ἀμφασίῃ pour ἀφασίῃ, en insérant un μ, comme ἀμειβοτός pour ἀφροτός.

8. Μιν, Μένδων.

« Κῆρυξ, τίπτε δέ μοι παῖς οἴχεται; οὐδέ τί μιν χρεῶ νηῶν ὠκυπόρων ἐπιβαινέμεν, αἴθ' ἄλως ἔπποι ἀνδράσι γίγνονται, περώσει δὲ πουλὺν ἐφ' ὑγρῆν.

Ἦ ἵνα μῆδ' ὄνομ' αὐτοῦ ἐν ἀνθρώποισι λήπῃται; »

710

Τὴν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα Μέδων, πεπνυμένα εἰδώς·

« Οὐκ οἶδ' εἴ τίς μιν θεὸς ὥρορεν, ἥ καὶ αὐτοῦ θυμὸς ἐφωρμήθη ἱμεν ἐς Πύλον, ὄφρα πύθῃται πατρός ἐοῦ ἢ νόστον, ἢ θνητὶνα πότμον ἐπέσπεν. »

Ὡς ἄρα φωνήσας ἀπέβη κατὰ δῶμ' Ὀδυσῆος.

715

Τὴν δ' ἄχος ἀμφεχύθη θυμοφθόρον, οὐδ' ἄρ' ἔτ' ἔτλη δίφρῳ ἐφέζεσθαι, πολλῶν κατὰ οἶκον ἐόντων¹,

ἀλλ' ἄρ' ἐπ' οὐδοῦ ἔζε πολυκμήτου θαλάμοιο,

οἴκτρ' ὀλοφυρομένη· περὶ δὲ δμῳαὶ μινύριζον πᾶσαι, ὅσαι κατὰ δώματ' ἔσαν, νέαι ἥδὲ παλαιαί.

720

Τῆς δ' ἀδινὸν γοῶσα μετηύδα Πηνελόπεια·

« Κλυτε, φίλαι· πέρι γάρ μοι Ὀλύμπιος ἄλγε' ἔδωκεν ἐκ πασέων, ὅσαι μοι δμοῦ τράφεν ἡδ' ἐγένοντο².

Ἡ πρὶν μὲν πόσιν ἐσθλὸν ἀπώλεσα θυμολέοντα,

725

παντοίῃς ἀρετῇσι κεκασμένον ἐν Δαναοῖσιν,

ἐσθλόν, τοῦ κλέος εὐρὺ καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος·

νῦν αὖ παῖδ' ἀγαπητὸν ἀνηρεῖψαντο θύελλαι³

ἄκλεια ἐκ μεγάρων, οὐδ' ὀρμηθέντος ἄκουσα⁵.

Σχέτλιαι, οὐδ' ὑμεῖς περ ἐνὶ φρεσὶ θέσθε⁶ ἐκάστη

730

ἐκ λεχέων μ' ἀνεγείραι, ἐπιστάμεναι σάφα θυμῷ,

ὅππότε' ἐκεῖνος ἔβη κοίλῃν ἐπὶ νῆα μέλαιναν.

Εἰ γὰρ ἐγὼ πυθόμην ταύτην ὁδὸν ὀρμαίνοντα⁷,

1. Παλλῶν (δίφρων) κατὰ οἶκον ἐόντων, bien qu'il y eût beaucoup de sièges dans son appartement.

2. Τῆς pour ταῖς (δμῳαῖς).

3. Τράφεν ἡδ' ἐγένοντο. L'ordre logique exigerait ἐγένοντο ἡδὲ τράφεν (pour ἐτρέφοντο).

4. Ἀνηρεῖψαντο θύελλαι équivalent à peu près à Ἀρπυιαὶ ἀνηρεῖψαν-

το. Voy. chant I, 241, et la note.

5. Οὐδ' ὀρμηθέντος ἄκουσα, et je n'ai pas appris son départ.

6. Οὐδ' ὑμεῖς... θέσθε, vous n'avez pas mis dans votre esprit de, c.-à-d. vous n'avez pas songé à, vous n'avez pas eu la pensée de.

7. Πυθόμην (αὐτὸν) ὀρμαίνοντα ταύτην ὁδόν.

τῷ¹ κε μάλ' ἢ κεν ἔμεινε, καὶ ἐσσύμενός περ ὁδοῖο,
ἢ κέ με τεθνηκυῖαν ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπεν.

Ἀλλὰ τις ὀτρηνῶς Δολίον καλέσσει γέροντα,
δμῶ² ἐμόν, ὃν μοι ἔδωκε πατήρ ἔτι δεῦρο κιούσῃ³,
καὶ μοι κῆπον ἔχει⁴ πολυδένδρεον, ὅφρα τάχιστα
Λαέρτη τάδε πάντα παρεζόμενος καταλέξῃ,
εἰ δὴ πού τινα κεῖνος ἐνὶ φρεσὶ μῆτιν ὑφῆνας
ἐξελθὼν λαοῖσιν ὁδύρεται, οἳ μεμάασιν
δν καὶ Ὀδυσσεύς φθῆσαι γόνον ἀντιθέοιο. »

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε φίλη τροφὸς Εὐρύκλεια·
« Νύμφα⁵ φίλη, σὺ μὲν ἄρ με κατάκτανε νηλεὶ χαλκῷ,
ἢ ἔα ἐν μεγάρῳ· μῦθον δέ τοι οὐκ ἐπιτεύσω.

Ἦδε⁶ ἐγὼ τάδε πάντα· πόρον δέ οἱ, ὅσσ' ἐκέλευε,
σίτον καὶ μέθυ ἡδύ· ἐμεῦ δ' ἔλετο μέγαν ὄρκον,
μὴ πρὶν σοι ἑρέειν, πρὶν δωδεκάτην⁷ γε γενέσθαι,
ἢ σ' αὐτὴν ποθέσαι καὶ ἀφορμηθέντος ἀκοῦσαι,
ὥς ἂν μὴ κλαίουσα κατὰ χροά καλὸν ἰάπτῃς⁸.

Ἀλλ' ὕδρην αἰμένη, καθαρὰ χροῖ εἵμαθ' ἑλοῦσα,
εἰς ὑπερῶ⁹ ἀναβῆσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν,
εὖχε¹⁰ Ἀθηναίῃ, κούρη Διὸς αἰγιόχοιο·
ἢ γὰρ κέν μιν⁷ ἔπειτα καὶ ἐκ θανάτοιο σάώσαι.

Μηδὲ γέροντα⁹ χάκου κεκακωμένον· οὐ γὰρ δῖω
πάγχυ θεοῖς μακάρεσσι γονὴν Ἀρκεισιάδαο⁹

ἔχθεσθ'¹⁰· ἀλλ' ἔτι πού τις ἐπέσσειται, ὅς κεν ἔχῃσι

1. Τῷ, à cause de cela, c.-à-d. si je l'avais su, alors.

2. Ἐτι δεῦρο κιούσῃ, venant désormais ici, c.-à-d. quand je vins pour toujours ici.

3. Καὶ (ὅς) μοι κῆπον ἔχει, et qui a mon jardin, qui prend soin de mon jardin. Voyez le vers 22 du chant II, et la note.

4. Νύμφα, pour νύμφη, au vocatif. Homère appelle νύμφαι, non-seulement les jeunes filles, mais aussi les jeunes épouses. Νύμφα φίλη,

dans la bouche de la vieille nourrice de Pénélope, revient au français : *ma chère fille*.

5. Δωδεκάτην (ἡμέραν).

6. Ὡς... ἰάπτῃς. Voy. II, 376.

7. Μιν, Télémaque.

8. Γέροντα, Laerte.

9. Γονὴν Ἀρκεισιάδαο, la race du fils d'Arcésios. — Arcésios était fils de Jupiter et d'Euryodie, et père de Laerte.

10. Ἐχθεσθ', élision pour ἔχθεσθαι.

δῶματά θ' ὑπερφέα καὶ ἀπόπροθι πίονας ἀγρούς¹. »

ᾧ φάτο· τῆς δ' εὐνήσε γόνον, σχέθε δ' ὅσσε γόοια.

Ἥ δ' ὑδρευμένη, καθαρὰ χροὶ εἵμαθ' ἑλοῦσα,

εἰς ὑπερῶν² ἀνέβαινε σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν,

ἐν δ' ἔθετ' οὐλοχύτας κανέω, ἥρατο δ' Ἀθήνη·

« Κλυθί μευ, αἰγιόχοιο Διὸς τέκος, Ἀτρυώνη!

εἴ ποτέ τοι πολύμητις ἐνὶ μεγάροισιν Ὀδυσσεὺς

ἢ βοδὸς ἢ οἶος κατὰ πλῖνα μηρί' ἔκηε,

τῶν³ νῦν μοι μνησσαι, καὶ μοι φίλον υἷα σάωσον,

μνηστῆρας δ' ἀπάλαλκε κακῶς ὑπερηνορέοντας. »

ᾧ εἰποῦσ' ὀλόλυξε⁴. θεὰ δέ οἱ ἔκλυεν ἀρῆς.

Μνηστῆρες δ' ὁμάδησαν ἀνὰ μέγαρα σκιοέοντα·

ᾧδε δέ τις εἶπεσκε νέων ὑπερηνορέόντων·

« Ἥ μάλα δὴ γάμον ἄμμι πολυμνήστη βασιλεία

ἀρτύει· οὐδέ τι οἶδεν, ὅ⁵ οἱ φόνος υἷι τέτυκται. »

ᾧ εἰπεσκε· τὰ δ' οὐκ ἴσαν, ὥς ἐτέτυκτο⁶.

Τοῖσιν δ' Ἀντίνοος ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·

« Δαιμόνιοι, μύθους μὲν ὑπερφιάλους ἀλέεσθε

πάντας ὁμῶς, μή πού τις ἐπαγγείλησι⁶ καὶ εἴσω.

Ἄλλ' ἄγε, σιγῇ τοῖον ἀναστάντες τελέωμεν

μῦθον, ὃ δὴ καὶ πᾶσιν ἐνὶ φρεσὶν ἤραρεν ἡμῖν. »

ᾧ εἰπὼν ἐκρίνατ' εἰκόσι φῶτας ἀρίστους·

βὰν δ' ἰέναι ἐπὶ νῆα θοὴν καὶ θῖνα θαλάσσης.

Νῆα μὲν οὖν πάμπρωτον ἄλδος βένθοσδε ἔρυσσαν,

ἐν δ' ἱστόν τ' ἐτίθεντο καὶ ἱστία νηϊ μελαίνῃ,

ἡρτύναντο δ' ἑρετμὰ τροποῖς ἐν δερματίνοισι

πάντα κατὰ μοῖραν, ἀνὰ θ' ἱστία λευκὰ πέτασσαν·

1. Ἀπόπροθι πίονας ἀγρούς, champs gras au loin, c.-à-d. vastes et fertiles.

2. Τῶν, ces sacrifices, ces hommages que te rendait Ulysse.

3. Ὀλόλυξε. Voyez la note 9 de la page 62.

4. Ὡ, pour ὅτι.

5. Τὰ δ' οὐκ ἴσαν, ὥς ἐτέτυκτο, m. à m., ils ne savaient pas comment ces choses s'étaient faites, c.-à-d. pourquoi Pénélope pria.

6. Ἐπαγγείλησι, ne dénonce (nos projets).

τεύχεα δέ σφ' ἥνειακον ὑπέρθυμοι θεράποντες.

Ἵψοῦ δ' ἐν νοτίῳ¹ τήνγ' ὠρμισαν, ἐν δ' ἔβαν αὐτοί·
ἐνθα δὲ δόρπον ἔλοντο, μένον δ' ἐπὶ ἔσπερον ἔλθεῖν².

785

Ἦ δ' ὑπερωΐῳ αὖθι περίφρων Πηνελόπεια
καῖτ' ἄρ' ἄσιτος, ἀπαστος ἐδητύος ἡδὲ ποτῆτος,
δρμαίνουσ' εἰ οἱ θάνατον φύγοι υἱὸς ἀμύμων,
ἢ δγ' ὑπὸ μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισι δαμείη.

796

Ὅσσα δὲ μερμήριξε³ λέων ἀνδρῶν ἐν ὁμίλῳ,
δαίσας, ὅπποτε μιν δόλιον περὶ κύκλον ἄγωσι⁴,
τόσσα μιν δρμαίνουσιν ἐπῆλυθε νήδυμος ὕπνος·
εὗδε δ' ἀνακλινθεῖσα· λύθεν δέ οἱ ἄψα πάντα.

Ἐνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

798

εἰδῶλον ποίησε, δέμας δ' ἦϊκτο γυναικί,
Ἴφθίμη, κούρη μεγαλήτορος Ἰκαρίοιο⁵,
τὴν Εὐμηλος⁶ ὅπυιε, Φερῆς⁷ ἐνὶ οἰκίᾳ ναίων.

Πέμπε δέ μιν⁸ πρὸς δώματ' Ὀδυσσεύος θεῖοιο,
εἰ πως Πηνελόπειαν ὀδυρομένην, γοώωσαν,

800

παύσειε κλαυθμοῖο γόοιό τε δακρυόεντος.

Ἐς θάλαμον δ' εἰσῆλθε παρὰ κληῖδος ἱμάντα⁹,
στῆ δ' ἄρ' ὑπὲρ κεφαλῆς, καί μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν·

« Εὖδεις, Πηνελόπεια, φίλον τετιμημένη ἦτορ;

οὐ μὲν σ' οὐδὲ ἔῴσι θεοὶ ῥεῖα ζῶντες¹⁰

805

κλαίειν, οὐδ' ἀκάχησθαι, ἐπεὶ ῥ' ἔτι νόστιμός ἐστι

1. Ἵψοῦ ἐν νοτίῳ. Au moment de s'embarquer, on cherchait un endroit profond pour y mouiller le vaisseau.

2. Ἐπὶ .. ἐλθεῖν, ἐπελθεῖν.

3. Μερμήριξε, aoriste d'habitude qui se traduit par le présent.

4. Ὅπποτε (οἱ ἄνδρες, les chasseurs) ἄγωσι (forment) περὶ μιν δόλιον κύκλον.

5. Ἰφθίμη était fille d'Icaros, et par conséquent sœur de Pénélope.

6. Eumèle, fils d'Adimète et d'Al-

ceste, se rendit au siège de Troie avec onze vaisseaux.

7. Phères, ville de Thessalie.

8. Πέμπε a pour sujet Minerve, Μιν, le fantôme.

9. Ἐς θάλαμον... ἱμάντα. Le fantôme se glisse le long de la courroie qui servait à tirer le verrou intérieur, et pénètre dans la chambre de Pénélope par le trou à travers lequel s'engageait cette courroie. Voy. la note 6 de la page 22.

10. ῥεῖα ζῶντες, qui vivent facilement, c.-à-d. heureusement.

σὸς πάϊς· οὐ μὲν γάρ τι θεοῖς ἀλιτήμενός ἐστιν. »

Τὴν δ' ἡμέιβετ' ἔπειτα περίφρων Πηνελόπεια.

ἡδὺ μάλα κνώσσουσ' ἐν δναιρείησι πύλῃσιν¹.

« Τίπτε, κασιγνήτη, δεῦρ' ἤλυθες; οὔτι πάρος γε

810

πωλέ'² ἐπεὶ μάλα πολλὸν ἀπόπροθι δώματα ναίεις·

καί με κέλει παύσασθαι διζύος ἡδ' ὀδυνάων

πολλέων, αἳ μ' ἐρέθουσι κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν·

ἢ πρὶν³ μὲν πόσιν ἐσθλὸν ἀπώλεσα θυμολέοντα,

815

παντοίῃς ἀρετῇσι κεκασμένον ἐν Δαναοῖσιν,

ἐσθλόν, τοῦ κλέος εὐρὺ καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος·

νῦν αὖ παῖς ἀγαπητὸς ἔβη κοίλης ἐπὶ νηός,

νήπιος, οὔτε πόνων εὖ εἰδώς, οὔτ' ἀγοράων.

Τοῦ⁴ δὴ ἐγὼ καὶ μᾶλλον ὀδύρομαι ἥπερ ἐκείνου⁵.

820

τοῦ δ' ἀμφιτρομέω καὶ δεΐδια, μή τι πάθῃσιν,

ἢ ὅγε τῶν ἐνὶ δήμῳ, ἔν' οἴχεται⁶, ἢ ἐνὶ πόντῳ·

Δυσμενεές γὰρ πολλοὶ ἐπ' αὐτῷ μηχανώνονται,

ἰέμενοι κτείνειν, πρὶν πατρίδα γαίαν⁷ ἰκέσθαι. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενον προσέφη εἰδῶλον Ἀμαυρόν·

« Θάρσει, μηδέ τι πάγχυ μετὰ φρεσὶ δεΐδιθι λίην.

825

Τοίη γὰρ οἱ⁸ πομπὸς ἄμ' ἔσπεται, ἦντε καὶ ἄλλοι

ἄνδρες ἡρήσαντο παρεστάμεναι, δύναται γάρ,

Παλλὰς Ἀθηναίη· σέ δ' ὀδυρομένην ἑλεαίρει·

ἢ νῦν με προέηκε, τεῖν τάδε μυθήσασθαι. »

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

830

« Εἰ μὲν δὴ θεός ἐσσι, θεοῖο⁹ τε ἔκλυες αὐδῆς,

4. Ἐν δναιρείησι πύλῃσιν. Pénélope semble transportée à ces portes de corne ou d'ivoire, par où sortaient les songes qui venaient visiter les hommes. Voy. *Énéide*, VI,

2. Πωλέ', élision pour πωλέο.

3. Ἡ πρὶν κ. τ. λ. Voy. les vers 724-727.

4. Τοῦ, sous-ent. ἔνακα, à ce vers et au suivant, se rapporte à Télémaque.

5. Ἐκείνου, Ulysse.

6. Τῶν (pour τούτων) ἐνὶ δήμῳ, ἔν' οἴχεται, chez le peuple de ceux où il est allé, c.-à-d. dans la contrée où il est allé.

7. Πρὶν (αὐτόν, Τηλέμαχον) ἰκέσθαι πατρίδα γαίαν.

8. Οἱ, Télémaque.

9. Θεοῖο, au féminin, désigne Minerve.

εἰ δ', ἄγε¹ μοι καὶ κεῖνον² ὄζυρον καταλῆξον,
εἴ που ἐτι ζῶει καὶ ὄρε' φάος ἡλίοιο,
ἢ ἤδη τέθνηκε, καὶ εἰν Ἄϊδαο δόμοισιν³. »

Τὴν δ' ἀκαμειβόμενον προσέφη εἰδῶλον ἑμαυρόν·

835

« Οὐ μὲν τοι κεῖνόν γε διηνακέως ἀγορεύσω,
ζῶει· ὅγ' ἢ τέθνηκε· κακὸν⁴ δ' ἀναιμώλια βάζειν. »

Ὡς εἰπὼν σταθμοῦ παρὰ κλισίᾳ λιάνθη

ἐς πνοιάς ἀνέμων· ἢ δ' ἐξ ὕπνου ἀνόρουσε

παύρῃ Ἰκαρίοιο· φίλον δέ οἱ ἤτερ ἰάνθη,

840

ὥς οἱ ἑναργὲς ὄνειρον ἐπέσσυτο νυκτὸς ἀμολγῆ.

Μνηστῆρες δ' ἀναβάντες ἐπέπλεον ὑγρὰ κέλευθα,

Τηλεμάχῳ φόνον αἰπὺν ἐνὶ φρεσὶν ὀρμαίνοντες.

Ἔστι δέ τις νῆσος μέσση ἄλλι πετρήεσσα,

μεσσηγὺς Ἰθάκης τε Σάμοιό τε πεικαλοέσσας,

845

Ἀστερίς⁵, οὐ μεγάλη· λιμένες δ' ἐνὶ ναύλοχοι αὐτῇ

ἀμφίδυμοι· τῇ τόνγε⁶ μένον λοχέοντες Ἀχαιοί⁷.

1. Εἰ δ', ἄγε, répond simplement
au latin *age vero*.

2. Κεῖνον, Ulysse.

3. Καί (ἐστιν) ἐν δόμοισιν Ἀΐ-
δαο, et s'il habite chez Pluton.

4. Κακὸν (ἐστι).

5. Astéria, petite île de la mer Io-
nienne, située entre Ithaque et Cé-
phallénie.

6. Τόνγε. Télémaque.

7. Ἀχαιοί, les Achéens, c.-à-d.
les prétendants.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU CINQUIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Minerve s'efforce de nouveau d'attendrir les dieux sur le sort d'Ulysse et de Télémaque (1-20). Jupiter envoie Mercure dans l'île de Calypso pour lui ordonner de laisser partir Ulysse (21-42). Mercure arrive chez Calypso ; description de la grotte habitée par la nymphe (43-74). Après un repas hospitalier, Mercure apprend à Calypso la volonté de Jupiter ; douleur et plaintes de Calypso (75-147). Elle va trouver Ulysse , lui annonce qu'il est libre de partir, et s'engage envers lui par un serment redoutable (148-191). Elle essaye en vain de le retenir en lui parlant des dangers qu'il va courir (192-227). Ulysse , aidé par Calypso , construit un radeau en quatre jours (228-261). Il quitte l'île et , au bout de dix-huit jours , approche de la terre des Phéaciens (262-281). Neptune le voit voguer paisiblement sur les flots et soulève contre lui une furieuse tempête (282-332). La déesse Leucothée prend pitié d'Ulysse , et l'engage à quitter son radeau pour se sauver à la nage ; tandis qu'il hésite , une énorme vague brise le radeau (333-381). Minerve apaise la tempête ; après avoir nagé pendant deux jours , Ulysse fait de vains efforts pour aborder dans l'île des Phéaciens (382-444). Il implore la pitié du dieu d'un fleuve , qui le laisse pénétrer dans son embouchure (445-464). Il touche la terre enfin , mais mille inquiétudes l'asségent ; il gagne un bois voisin du fleuve , et se couche dans un lit de feuillage (465-493).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Ε.,

Ἦδ' ἐκ λαχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
 ἔρυσθ'· ἵν' ἀθανάτοισι φῶς φέροι ἡδὲ βροτῶϊσιν·
 οἳ δὲ θεοὶ θῶκόνδε καθίζανον¹, ἐν δ' ἄρα τοῖσιν
 Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, οὔτε κράτος ἐστὶ μέγιστον².
 Τοῖσι δ' Ἀθηναίη λέγε κήδεα πόλλ' Ὀδυσῆος,
 μνησαμένη· μέλε γάρ οἱ ἐὼν ἐν δώμασι Νύμφης·
 « Ζεῦ πάτερ, ἡδ' ἄλλοι μάκαρες θεοὶ αἰὲν εἰόντες,
 μήτις ἔτι³ πρόφρων ἀγανὸς καὶ ἥπιος ἔστω
 τκηπτοῦχος βασιλεύς, μηδὲ φρεσὶν αἵσιμα εἰδώς,
 ἀλλ' αἰεὶ χαλεπὸς τ' εἴη καὶ αἴσυλα ῥέζοι·
 ὥς οὔτις μέμνηται Ὀδυσσῆος θελοιο
 λαῶν, οἷσιν ἀνασσε, πατὴρ δ' ὥς ἥπιος ἦεν.
 Ἀλλ' ὁ μὲν ἐν⁴ νήσῳ κεῖται κρατέρ' ἄλγεα πάσχων,
 Νύμφης ἐν μεγάροισι Καλυψοῦς, ἥ μιν ἀνάγκη

1. *Θῶκόνδε καθίζανον*. L'idée de mouvement, pour ne pas être formellement exprimée, n'en existe pas moins dans la pensée du poète; c'est ce qui explique l'accusatif : les dieux s'assirent (c'est-à-dire vinrent s'asseoir) au lieu ordinaire de leurs assemblées.

2. Οὔτε, pour οὐ simplement.

— Οὔτε κράτος ἐστὶ μέγιστον. On peut comparer Virgile, *Énéide*, X, 400 : *Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas....*

3. Μήτις ἔτι, etc. Ce vers et les quatre suivants se trouvent déjà dans le IIe chant (230-234).

4. Ἀλλ' ὁ μὲν, etc. Voy. ch. IV, vers 556-560.

ἴσχει· ὁ δ' οὐ δύναται ἦν πατρίδα γαῖαν ἰκέσθαι. 18

Οὐ γάρ οἱ πάρα νῆες ἐπήρατ' αἰ καὶ ἑταῖροι,

οἳ κέν μιν πέμποιεν ἐπ' αὐρέα νῶτα θαλάσσης.

Νῦν αὖ παῖδ' ¹ ἀγαπητὸν ἀποκτεῖναι μεμιάσιν ²,
οἴκαδε νισσόμενον· ὁ δ' ἔβη μετὰ πατρὸς ἀκουήν
ἔς Πύλον ἡγαθέην ἥδ' ἔς Λακεδαίμονα δῖαν ³. » 22

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος ⁴ προσέφη νεφεληγερέτα Ζεὺς·

« Τέκνον ἐμόν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος δόοντων!

οὐ γάρ δὴ τοῦτον μὲν ἐβούλευσας νόον αἰτή ⁵,

ὥς ἦτοι κείνους ⁶ Ὀδυσσεὺς ἀποτίσεται ἑλθών;

Τηλέμαχον δὲ σὺ πέμψον ἐπισταμένως ⁷—δύνασαι γάρ— 25

ὥς κε μάλ' ἀσκηθῆς ἦν πατρίδα γαῖαν ἰκῆται,

μνηστῆρες δ' ἐν νηϊ ⁸ παλιμπετές ἀποκύνονται. »

Ἦ ⁹ ῥα, καὶ Ἑρμείαν, υἱὸν φίλον, ἀντίον ἠΐδα·

« Ἑρμεία, σὺ γάρ αὖ τε τά τ' ἄλλα περ ¹⁰ ἄγγελός ἐσαι,

Νύμφη εὐπλοκάμῳ ¹¹ εἰπεῖν νημερτέα βουλήν, 30

νόστον Ὀδυσσεὺς ταλασίφρονος, ὥς κε νήεται,

οὔτε θεῶν πομπῇ οὔτε θνητῶν ἀνθρώπων ¹².

ἀλλ' ὄγ' ἐπὶ σχεδῆς πολυδέσμου πῆματα πάσχων

ἡματί κ' εἰκοστῷ Σχερίην ¹³ ἐρίβωλον ἱκοίτο,

1. Νῦν αὖ παῖδ', etc. Voy. ch. IV, vers 700-702.

2. Μεμιάσιν a pour sujet sous-entendu les prétendants qui se disputaient la main de Pénélope.

3. Ὁ δ' ἔβη.... Λακεδαίμονα δῖαν. Ces voyages de Télémaque remplissent la fin du second chant de l'*Odyssée*, ainsi que le troisième et le quatrième tout entiers.

4. Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος, etc. Voy. chant I, vers 63 et 64.

5. Οὐ γάρ δὴ.... αὐτή, n'est-ce pas toi-même qui as formé ce plan, qui as décidé....

6. Κείνους. Les prétendants.

7. Πέμψον ἐπισταμένως, conduis avec prudence.

8. Νηϊ. Le vaisseau sur lequel les prétendants s'étaient embarqués pour attendre Télémaque à son retour de Sparte.

9. Ἦ, pour ἔφη.

10. Αὖ τε τά τ' ἄλλα περ, et encore et dans les autres circonstances, c'est-à-dire aujourd'hui encore, comme autrefois.

11. Νύμφη εὐπλοκάμῳ, etc. Voy. chant I, vers 86 et 87.

12. Πομπῇ θνητῶν ἀνθρώπων, sous la conduite d'hommes mortels, c'est-à-dire accompagné, aidé de rameurs qui conduisent son vaisseau.

13. Εἰκοστῷ, le vingtième (après son départ d'*Ogygia*). — Σχερίην

Φαίηκων ἐς γαῖαν, οἳ ἀγχίθεοι γεγάασιν · 35
οἳ κέν μιν πέρι¹ κῆρι θεὸν ὧς τιμήσουσιν,
πέμψουσιν δ' ἐν νηϊ φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν,
χαλκὸν τε χρυσόν τε ἄλλης² ἐσθῆτά τε δόντες,
πολλή, ὅσ'³ ἂν οὐδέποτε Τροίης ἐξήρατ' Ὀδυσσεύς,
εἵπερ ἀπήμων ἦλθε⁴, λαχὼν ἀπὸ ληΐδος αἶσαν. 40
*Ὡς γάρ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν καὶ ἰκέσθαι
οἶκον ἐς ὑψόροφον καὶ ἐὴν ἐς πατρίδα γαῖαν. »
*Ὡς ἔρατ' · οὐδ' ἀπίθητε διάκτορος Ἀργειφόντης.
Αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσίν⁵ ἐδήσατο καλὰ πίδαλα,
ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον ἡμὲν ἐφ' ὑγρὴν, 45
ἥδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν, ἅμα πνοιῆς ἀνέμοιο.
Εἶλετο δὲ βράβῳ, τῇτ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει,
ὣν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνῶντας ἐγείρει⁶.
τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς Ἀργειφόντης.
Πιερίην⁷ δ' ἐπιβάς, ἐξ αἰθέρος ἔμπεσε πόντῳ · 50
σεύατ' ἔπειτ' ἐπὶ κῦμα, λάρῳ⁸ ὄρνιθι ἰοικώς,
ὅς τε κατὰ δεινοῦς κόλπους ἄλδος ἀτρυγέτοιο

La plupart des commentateurs s'accordent à dire que l'île de Schérie, habitée par les Phéaciens, est la même que celle qui se nomma plus tard Corcyre, et que nous appelons Corfou. D'autres en font un pays fabuleux, comme celui des Géants, des Lestrygons, des Pygmées; ou comme chez nous le pays de Cocagne, et chez les Allemands la terre des Fainéants (*Schlaraffenland*).

1. Πέρι, accentué ainsi, est ad-
verbe, et signifie supérieurement,
grandement, beaucoup.

2. Ἄλλης, suffisamment, c.-à-d.
en grande quantité, en abondance.

3. Πολλή. Ce pluriel neutre se
rapporte à χαλκόν, χρυσόν, ἐσθῆτα.
— Πολλή, ὅσα..., en si grande quan-
tité que... plus que....

4. Εἵπερ ἦλθε, s'il était revenu
(dans sa patrie).

5. Ὑπὸ ποσσίν, etc. Voy. chant I,
vers 96-98.

6. Ἀνδρῶν... ὄμματα θέλγει.
τοὺς δ'... ἐγείρει, est une tournure
poétique, au lieu de la construction
vulgaire : τῶν μὲν ὄμματα θέλγει,
τοὺς δὲ ἐγείρει. — Ὀμματα θέλγει,
charme les yeux, c'est-à-dire assou-
pit, endort.

7. Πιερίην, la Piérie, petite con-
trée située entre la Macédoine et la
Thessalie, et non loin du mont
Olympe.

8. Σεύατ' ἐπὶ κῦμα, il se hâta
sur le flot, il vogua rapidement. —
Λάρῳ. C'est l'oiseau que nous ap-
pelons mauve ou mouette, ou peut-
être le goéland.

ἰχθῦς ἀγρώσσων πυκινὰ πτερὰ¹ δεύεται ἄλμῃ·
 τῷ ἱκελος πολίεσσιν ὀχῆσατο κύμασιν Ἑρμῆς.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον² ἀφίκετο τηλόθ' ἐοῦσαν, 55
 ἔνθ' ἐκ πόντου βὰς ἰοιδέος ἡπειρόνδε,
 ἦεν, ὅρρα μέγα σπέος ἵκετο, τῷ ἐνὶ Νύμφῃ
 ναῖεν ἐϋπλόκαμος· τὴν δ' ἐνδοθὶ τέτμεν ἐοῦσαν.
 Πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόθι δ' ὁδμή
 κέδρου τ' εὐκαέτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὁδῶδει, 60
 δαιομένων· ἡ δ' ἐνδον αἰοιδιάουσ' ὅπῃ καλῇ,
 ἱστὸν ἐποιχομένη³, χρυσεῖη κερκιδ' ὕφαινε.
 Ὑλῃ δὲ σπέος ἀμφὶ πεφύκει τηλεθώσα,
 κλήθρη τ' αἰγειρός τε καὶ εὐώδης κυπάρισσος·
 ἔνθα δέ τ' ὄρνιθες τανυσίπτεροι εὐνάζοντο, 65
 σκῶπές τ' ἱρηκές τε, τανύγλωσσοί τε κορῶναι
 εἰνάλιναι, τῆσιν τε θαλάσσια ἔργα μέμηλεν⁴.
 Ἦδ' αὐτοῦ τετάνυστο περὶ σπέους γλαφυροῖο
 ἡμερὶς ἡβώωσα, τεθήλει δὲ σταφυλῆσιν·
 κρῆναι δ' ἐξείης⁵ πίσυρες ῥέον ὕδατι λευκῷ 70
 πλησίαι ἀλλήλων, τετραμμέναι⁶ ἄλλυδις ἄλλη.
 Ἀμφὶ δὲ λειμῶνες μαλακοὶ ἴου⁷ ἡδὲ σελίνου
 θήλεον· ἔνθα κ' ἔπειτα⁸ καὶ ἀθάνατός περ ἐπελθὼν
 θήσαιοτο ἰδὼν καὶ τερφθεῖη φρεσὶν ᾗσιν.
 Ἐνθα στὰς θεεῖτο διάκτορος Ἀργεϊφόντης. 75

1. Πυκινὰ πτερὰ, ses ailes épaisses. D'autres font de πυκινὰ un ad-
verbe : fréquemment.

2. Τὴν νῆσον. L'île d'Ogygie, qu'habitait Calypso.

3. Ἰστὸν ἐποιχομένη, parcourant une toile, c'est-à-dire travaillant à une toile, tissant une toile. Ἐποιχομένη fait allusion au mouvement rapide de la navette.

4. Τῆσιν τε θαλάσσια ἔργα μέμηλεν, qui se plaisent aux travaux de la mer, c'est-à-dire qui vivent

sur la mer, tantôt voltigeant à la surface des flots, tantôt se posant sur le rivage.

5. Ἐξείης, de suite, c'est-à-dire l'un à côté de l'autre.

6. Τετραμμέναι, tournées, c'est-à-dire se tournant, prenant leur cours, coulant.

7. Δειμῶνες ἴου, des prairies de violette, c'est-à-dire des prairies remplies de violettes.

8. Ἐπειτα, ensuite, c'est-à-dire d'après cela, aussi.

Αὐτὰρ ἐπειδὴ πάντα ἐὼ θηήσατο θυμῷ
αὐτίκ' ἄρ' εἰς εὐρὺ σπέος ἤλυθεν · οὐδὲ μιν ἄντην
ἡγνοίησεν ἰδοῦσα Καλυψώ, δια θεάων¹·

οὐ γάρ τ' ἄγνώτες θεοὶ ἀλλήλοισι πέλονται

θάνατοι, οὐδ' εἴ τις ἀπόπροθι δώματα ναίει·

80

οὐδ' ἄρ' Ὀδυσσῆα μεγαλήτορα ἔνδον ἔτετμεν,
ἀλλ' ὅγ' ἐπ' ἀκτῆς κλαῖε καθήμενος, ἔνθα πάρος περ,
δάκρυσι καὶ στοναχῇσι καὶ ἄλγεσι θυμὸν ἐρέχθων,
πόντον ἐπ' ἀτρύγετον δερκέσκετο, δάκρυα λείδων.

Ἑρμείαν δ' ἐρέεινε Καλυψώ, δια θεάων,

85

ἐν θρόνῳ ἰδρύσασα φαεινῷ, σιγαλόεντι·

« Τίπτε μοι, Ἑρμεία χρυσόβραπι, εἰλήλουθας,
αἰδοῖός τε φίλος τε; πάρος γε μὲν οὔτι θαμίζεις.

Αὔδα δ' τι φρονέεις · τελέσαι δέ με θυμὸς ἄνωγεν,

εἰ δύναμαι τελέσαι γε, καὶ εἰ τετελεσμένον ἐστίν².

90

Ἄλλ' ἔπειθ' προτέρω, ἵνα τοι παρ' ξείνια θεῶν³. »

Ὡς ἄρα φωνήσασα θεὰ παρήθηκε τράπεζαν,
ἀμβροσίης πλήσασα⁴, κέρασσε δὲ νέκταρ ἐρυθρόν.

Αὐτὰρ ὁ πῖνε καὶ ᾔθεε διάκτορος Ἀργεϊφόντης.

Αὐτὰρ ἐπεὶ δειπνήσας καὶ ἤρχε θυμὸν⁵ ἔδωδῃ,

95

καὶ τότε δὴ μιν ἔπεσιν ἀμειβόμενος προσέειπεν·

« Εἰρωτᾷς μ' ἐλθόντα, θεά, θεόν· αὐτὰρ ἐγὼ τοι
νημερτέως τὸν μῦθον ἐνισπῆσαι⁶· κέλεαι γάρ.

Ζεὺς ἐμέγ' ἠνώγει δεῦρ' ἐλθέμεν οὐκ ἐθέλοντα·

τίς δ' ἂν ἐκὼν τοσσόνδε διαδράμοι ἄλμυρὸν ὕδωρ

100

1. Δῖα θεάων, divine entre les déesses.

2. Εἰ τετελεσμένον ἐστίν, si cela a déjà été accompli, c'est-à-dire si cela est possible. Cette expression, qui se rencontre plus d'une fois dans Homère, et qui au premier abord semble présenter un sens assez bizarre, est expliquée par le passage suivant de la *Poétique* d'A-

ristote : Τὰ μὲν οὖν μὴ γενόμενα οὐπω πιστεύομεν εἶναι δυνατὰ· τὰ δὲ γενόμενα φανερόν ἐστι δυνατὰ.

3. Réunionnez παραθείω, je présente, j'offre.

4. Πλήσασα, l'ayant remplie, c'est-à-dire couverte.

5. ἤρχε (de ἀρχαρίσκω) θυμὸν, eut satisfait son cœur, c'est-à-dire se fut rassasié.

ἄσπετον¹; οὐδέ τις ἄγχι βροτῶν πόλις, οἷτε θεοῖσιν
 ἱερά τε ῥέζουσι καὶ ἐξαίτους ἐκατόμβας.

Ἄλλὰ μάλ' οὕπως ἔστι Διὸς νόον αἰγιόχοιο
 οὔτε παρεξελθεῖν ἄλλον θεὸν οὔθ' ἀλιῶσαι².

Φησί τοι ἄνδρα παρεῖναι διζυρώτατον ἄλλων 105

τῶν ἀνδρῶν³, οἳ ἄστῳ πέρι Πριάμοιο μάχοντο

εἰνάετες, δεκάτῳ⁴ δὲ πόλιν πέρσαντες ἔβησαν

οἴκαδ'· ἀτὰρ ἐν νόστῳ Ἀθηναίην ἀλίτοντο⁵,

ἧ σφιν ἐπῴρσ' ἀνεμόν τε κακὸν καὶ κύματα μακρά.

Ἐνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀπέφθιθον ἐσθλοὶ ἐταῖροι⁶ 110

τὸν δ' ἄρα δεῦρ' ἀνεμός τε φέρων καὶ κύμα πέλασσαν.

Τὸν νῦν σ' ἠνώγει⁷ ἀποπεμπέμεν ὅττι τάχιστα·

οὐ γάρ οἱ τῇδ' αἴσα⁸ φίλων ἀπονόσφιν ὀλέσθαι·

ἀλλ' ἔτι οἱ⁹ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν καὶ ἰκέσθαι

οἶκον ἐς ὑψόροφον καὶ ἐλὼν ἐς πατρίδα γαῖαν. » 115

Ἄς φάτο· ῥίγησεν δὲ Καλυψώ, διὰ θεάων,

καί μιν φωνήσας¹⁰ ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Σχέτλιοι¹¹ ἔστε, θεοί, ζηλήμονες ἔζοχον ἄλλων,

οἷτε θεαῖς ἀγάασθε παρ' ἀνδράσιν εὐνάζεσθαι

ἀμφαδίην, ἣν τίς τε φίλον ποιήσεται ἀκοίτην¹¹. 120

1. Ἄσπετον, inexprimable, c'est-à-dire immense, infinie.

2. Παρεξελθεῖν, négliger, ne pas tenir compte de. — Ἀλιῶσαι, rendre vain, annuler, empêcher l'accomplissement de.

3. Ὀϊζυρώτατον ἄλλων τῶν ἀνδρῶν, plus malheureux que tous les autres hommes, le plus malheureux des hommes. Construction assez rare, qui se rencontre aussi dans la *République* de Platon : Ῥᾶστα οἶσαι τῶν ἄλλων.

4. Δεκάτῳ (ἔτει).

5. Ἀθηναίην ἀλίτοντο. Tous les Grecs n'avaient pas offensé Minerve, et Ulysse était particulièrement cher à la déesse. Mais Mercure ne veut

pas entrer dans les détails, ni prendre la peine de faire sa part à chacun. On sait que c'est Ajax surtout qui attira sur les Grecs la colère de Minerve, en outrageant Cassandre, prêtresse de la déesse.

6. Ἐταῖροι. Les compagnons d'Ulysse.

7. Ἐνώγει a pour sujet sous-entendu Jupiter.

8. Τῇδ', ici. — Αἴσα (ἔστι).

9. Ἄλλ' ἔτι οἱ, etc. Voy. vers 44 et 42.

10. Σχέτλιοι, méchants, malveillants.

11. Ποιήσεται ἀκοίτην, fait (de l'un d'eux) son époux. — Ποιήσεται, élision pour ποιήσεται.

Ὡς μὲν, δτ' Ὀρίων¹ ἔλετο ροδοδάκτυλος Ἥώς,
τόφρα οἱ ἡγάσθε θεοὶ ρεῖα ζῶντες²,

ἕως μιν ἐν Ὀρτυγίῃ³ χρυσόθρονος Ἄρτεμις ἀγνή
οἷς ἀγανοῖς βελέεσσιν ἐποικομένη κατέπεφνε.

Ὡς δ' ὅπότε Ἰασίωνι⁴ εὐπλόκαμος Δημήτηρ,

125

ᾧ θυμῷ εἴξασα, μίγῃ φιλότῃ καὶ εὐνῇ,

νειῷ ἐνι τριπόλῳ, οὐδὲ δὴν ἦεν ἄπυστος

Ζεὺς, δς μιν κατέπεφνε βαλὼν ἀργῇτι κεραυνῷ.

Ὡς δ' αὖ νῦν μοι ἀγᾶσθε, θεοί, βροτὸν ἄνδρα παρεῖναι.

Τὸν μὲν ἐγὼ ἐσάωσα περὶ τρόπιος βεβαῶτα

130

οἶον, ἐπεὶ οἱ νῆα θοὴν ἀργῇτι κεραυνῷ

Ζεὺς ἔλσας ἐκέασσε μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ.

Ἐνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀπέφθιθον ἐσθλοὶ ἐταῖροι·

τὸν δ' ἄρα δεῦρ' ἄνεμός τε φέρων καὶ κῆμα πέλασεν.

Τὸν μὲν ἐγὼ φίλεόν⁵ τε καὶ ἔτρεφον, ἡδὲ ἔφασκον

135

θήσειν ἀθάνατον καὶ ἀγήραον ἥματα πάντα.

Ἄλλ' ἐπεὶ⁶ οὕτως ἔστι Διὸς νόον αἰγιόχοιο

οὔτε παρεξελθεῖν ἄλλον θεὸν οὔθ' ἁλιῶσαι,

ἔρβρέτω, εἴ μιν κεῖνος⁷ ἐποτρύνει καὶ ἀνώγει,

πόντον ἐπ' ἀτρύγετον· πέμψω δέ μιν οὐπὴ ἔγωγε.

140

Οὐ γάρ μοι πάρα⁸ νῆες ἐπήρετμοι καὶ ἐταῖροι,

οἳ κέν μιν πέμποιεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης.

Αὐτὰρ οἱ πρόφρων ὑποθήσομαι, οὐδ' ἐπικεύσω⁹,

4. Ὀρίωνα, Orion, fils d'Hyriée, né à Hyrie, en Béotie, était un célèbre chasseur. L'Aurore s'éprit de lui et l'enleva.

2. Ρεῖα ζῶντες, qui vivez facilement, c.-à-d. heureusement. Les Latins disent de même *facile vivere* pour *beatè vivere*.

3. Ὀρτυγίη. Nom primitif de l'île de Délos.

4. Ἰασίωνι. Le Crétois Jasion était, dit la Fable, fils de Jupiter et d'Électre; il rendit Cérès mère de Plutus.

5. Φίλεον ne veut pas dire ici *je l'aimai*, mais *je l'accueillis avec amitié*, *je le recus avec bonté*. C'est ainsi que parle Didon dans l'*Énéide*, IV, 373 : *Ejectum littore, egentem accipit*.

6. Ἄλλ' ἐπεὶ, etc. Voy. vers 103, 104.

7. Μιν désigne Ulysse, et κεῖνος, Jupiter.

8. Πάρα, pour *πάραισι*.

9. Ὑποθήσομαι. Le verbe *ὑποτίθεσθαι*, employé absolument ou avec *βουλήν*, signifie *conseiller*,

ὧς κε μάλ' ἀσκηθῆς ἦν πατρίδα γαῖαν ἱκῆται. »

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε διάκτορος Ἀργειφόντης·

145

« Οὕτω νῦν ἀπόπεμπε, Διὸς δ' ἐποπίζεο μῆνιν,
μήπως τοι μετόπισθε κοτεσσάμενος χαλεπήνη. »

Ὡς ἄρα φωνήσας ἀπέβη κρατὺς Ἀργειφόντης·

ἥ δ' ἐπ' Ὀδυσσῆα μεγαλήτορα πότνια Νύμφη
ἦι', ἐπειδὴ Ζηνὸς ἐπέκλυεν ἀγγελιάων.

150

Τὸν δ' ἄρ' ἐπ' ἀκτῆς εὔρε καθήμενον· οὐδέ ποτ' ὄσσε
δακρυόφιν τέρσοντο· κατεΐβετο δὲ γλυκὺς αἰὼν
νόστον ὀδυρομένῳ, ἐπεὶ οὐκέτι ἦνδανε Νύμφη¹.

Ἄλλ' ἦτοι νύκτας μὲν ἰαύεσκεν καὶ ἀνάγκη

ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι παρ' οὐκ ἐθέλων ἐθελούσῃ².

155

ἤματα δ' ἐν πέτρῃσι³ καὶ ἡϊόνεσσι καθίζων,
δάκρυσι καὶ στοναχῇσι καὶ ἄλγεσι θυμὸν ἐρέχθων,
πόντον ἐπ' ἀτρύγετον δερκέσχετο, δάκρυα λείβων.

Ἀγχοῦ δ' ἰσταμένη προσεφώνεε διὰ θεάων·

« Κάμμορε, μή μοι ἔτ' ἐνθάδ' ὀδύρεο, μηδέ τοι αἰὼν

160

φθινέτω· ἤδη γάρ σε μάλα πρόφρασσ' ἀποπέμψω.

Ἄλλ' ἄγε, δούρατα μακρὰ ταμῶν, ἀρμόζεο χαλκῷ

εὐρείαν σχεδίην· ἀτὰρ ἱκρία⁴ πῆξαι ἐπ' αὐτῆς

ὑפוῦ, ὥς σε φέρησιν ἐπ' ἡεροειδέα πόντον.

Αὐτὰρ ἐγὼ σῖτον καὶ ὕδωρ καὶ οἶνον ἐρυθρὸν

165

ἐνθήσω μενοεικέ', ἃ κέν τοι λιμὸν ἐρύκοι·

εἵματά τ' ἀμφιέσω· πέμψω δέ τοι οὔρον ὀπισθεν,

ὧς κε μάλ' ἀσκηθῆς σὴν πατρίδα γαῖαν ἱκῆται,

αἶ κε θεοὶ γ' ἐθέλωσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,

οἳ μιν φέρτεροί εἰσι νοῆσαι τε χρῆναί τε⁵. »

170

donner des conseils. — Οὐδ' ἐπιχεύσω, et je ne lui cacherai rien.

1. Οὐκέτι ἦνδανε Νύμφη. Il n'aimait plus Calypso, après l'avoir chérie pour ses bienfaits.

2. Construisez : Οὐκ ἐθέλων παρ' (αὐτῇ) ἐθελούσῃ.

3. ἤματα δ' ἐν πέτρῃσι, etc.

Comparez Virgile, *Énéide*, V, 643 :
*At procul in solâ secretæ Troades
actâ Amissum Anchisen flebant,
cunctæque profundum Pontum ad-
spectabant stantes.*

4. ἱκρία, un plancher, un tillac

5. Νοῆσαι τε χρῆναί τε, pour voir
voir et pour accomplir.

Ὡς φάτο· ῥίγησεν δὲ πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς,
καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Ἄλλο τι δὴ σύ, θεά, τόδε μῆδαι, οὐδέ τι πομπήν,
ἥ με κέλεαι σχεδὶν περάν μέγα λαῖτμα θαλάσσης,
δεινόν τ' ἀργαλέον τε· τὸ δ' οὐδ' ἐπὶ νῆες εἶσαι
ὠκύποροι περώσιν¹, ἀγαλλόμεναι Διὸς οὔρῳ².
175

Οὐδ' ἂν ἐγών, ἀέκῃτι σέθεν, σχεδὶς ἐπιθαίην,
εἰ μὴ μοι τλαίης³ γε, θεά, μέγαν ὄρκον ὁμόσσαι,
μὴ τι μοι αὐτῷ πῆμα κακὸν βουλευσέμεν⁴ ἄλλο. »

Ὡς φάτο· μείδῃσεν δὲ Καλυψώ, δία θεάων,
χειρὶ τέ μιν⁵ κατέρεξεν, ἔπος τ' ἔφατ', ἔκ τ' ὀνόμαζεν·
180

« Ἥ δὴ ἀλιτρός γ' ἐσσί καὶ οὐκ ἀποφώλια εἰδώς⁶.
οἷον δὴ τὸν μῦθον ἐπεφράσθης ἀγορεύσαι⁷.

Ἴστω νῦν τόδε Γαῖα, καὶ Οὐρανὸς εὐρύς ὑπερθεν,
καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ⁸, ὅστε μέγιστος
185 ὄρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσιν,
μὴ τι σοι αὐτῷ πῆμα κακὸν βουλευσέμεν ἄλλο.

Ἀλλὰ τὰ μὲν νοέω καὶ φράσσομαι, ἄσπ' ἂν ἐμοὶ περ
αὐτῇ μηδαίμην, ὅτε με χρεῖν⁹ τόσον⁹ ἔχοι.

Καὶ γὰρ ἐμοὶ νόος ἐστὶν ἐναΐσιμος, οὐδέ μοι αὐτῇ
190 θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι σιδήρεος, ἀλλ' ἐλεήμων. »

Ὡς ἄρα φωνήσας, ἡγήσατο δία θεάων

1. Ἐπὶ.... περώσει. Réunissez
ἐπιπερώσει.

2. Διὸς οὔρῳ, le vent de Jupiter,
le vent favorable envoyé par Jupiter.

3. Εἰ μὴ τλαίης, si tu n'endurais
pas, c.-à-d. si tu ne te résignais pas,
si tu ne consentais pas à.

4. Βουλευσέμεν a pour sujets sous-
entendu σέ. Plus bas, au vers 187,
c'est ἐμέ qu'il faut suppléer.

5. Χειρὶ τέ μιν, etc. Voy. chant IV,
vers 640.

6. Οὐκ ἀποφώλια εἰδώς, sachant
des choses non futiles, c'est-à-dire
plein de sagesse, de prudence.

7. Οἷον τὸν μῦθον ἐπεφράσθης...
ἀγορεύσαι, tel tu as imaginé de pro-
noncer le discours, c.-à-d. et les pa-
roles que tu viens de me faire enten-
dre le prouvent bien, montrent assez
quelle est ta prudence.

8. Στυγὸς ὕδωρ. Le serment par
les eaux du Styx était sacré pour les
dieux; Jupiter punissait avec une
rigueur terrible ceux qui se parja-
raient après avoir pris le Styx à té-
moignage de leur sincérité.

9. Ὅτε, lorsque, c'est-à-dire si.
— Τόσον est pris adverbialement :
autant (qu'à toi), ainsi.

καρπαλίμως· ὁ δ' ἐπειτα μετ' ἔχνηα βαῖνε θεοῖο¹.

Ἴξον δὲ σπεῖος γλαφυρόν θωὸς ἡδὲ καὶ ἀνὴρ·

καὶ ῥ' ὁ μὲν ἔνθα καθέζετ' ἐπὶ θρόνου, ἔνθεν ἀνέστη² 195

Ἑρμείας· Νύμφη δ' ἐτίθει πάρα πᾶσαν³ ἑδωδὴν,
ἑσθειν καὶ πίνειν, οἷα βρωταὶ ἄνδρες ἔδουπιν.

Αὐτὴ δ' ἀντίος ἵξεν Ὀδυσσεύος θείοιο·

τῇ δὲ παρ' ἀμβροσίην δμῳαὶ καὶ νέκταρ ἔθηκον⁴.

Οἱ δ' ἐπ' ὀνειῖθ' ὅ τοῖμα προκείμενα χεῖρας ἱάλλον. 200

Αὐτὰρ ἐπεὶ τάρπησαν ἐδητύος ἡδὲ ποτῆτος,

τοῖς ἄρα μύθων ἤρχε Καλυψώ, δῖα θεάων·

« Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,

οὕτω δὴ οἰκόνδε φίλην ἐς πατρίδα γαίαν

αὐτίκα νῦν ἐθέλεις ἵναί; σὺ δὲ χαῖρε καὶ ἔμπηξ⁵. 205

Ἐγὼ μὲν εἰδείης σῆσι φρεσὶν ὅσσα τοι αἶσα

κῆδε' ἀναπλήσαι⁷, πρὶν πατρίδα γαίαν ἰκέσθαι,

ἐνθάδε κ' αὖθι μένων σὺν ἐμοὶ τόδε δῶμα φυλάσσοις⁸,

ἀθάνατός τ' εἴης, ἱμειρόμενός περ ἰδέσθαι

σὴν ἄλοχον, τῆς αἰὲν ἐέλδεται ἥματα πάντα. 210

Ὅ μὲν θὴν καίτης γε χερσίων εὐχομαι εἶναι,

οὐ δέμας, οὐδὲ φυήν· ἐπεὶ οὕτως οὐδὲ ἔοικεν

θνητὰς ἀθανάτησι δέμας καὶ εἶδος ἐρίζειν. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Πότνα θεά, μή μοι τόδε χῶεο⁹· οἷδ'α καὶ αὐτὸς 215

πάντα μάλ', οὐνεκα¹⁰ σεῖο περίφρων Πηνελόπεια

1. Θεοῖο. On voit que *θεός* est des deux genres.

2. Ἀνέστη. Cet aoriste répond à notre plus-que-parfait.

3. Πᾶσαν, de toute sorte; le latin *omnis* s'emploie fréquemment aussi de la même manière.

4. Joignez *παρέθηκον*.

5. Οἱ δ' ἐπ' ὀνειῖθ', etc. Voy. chant I, vers 149.

6. Ἐμπηξ, cependant, malgré cela, bien que tu veuilles me quitter.

7. Αἶσα. Sous-ent. *ἔσται*. — Ἀναπλήσαι, remplir, c'est-à-dire accomplir, endurer.

8. Φυλάσσοις, tu garderais, c'est-à-dire tu continuerais d'habiter.

9. Πότνα, pour *πότνια*. — Μὴ μοι τόδε χῶεο, ne t'irrite pas contre moi à cause de cela.

10. Οὐνεκα équivalent à *ὅτι*. — Construisez : Οὐνεκα περίφρων Πηνελόπεια, *ιδέσθαι εἰγναιτα, ἀκιδνοτέρη* (ἐστὶ) *σεῖο εἶδος μέγεθος τε*.

εἶδος ἀκιδνοτέρη μέγεθος τ' εἰς αὐτὰ ἰδέσθαι ·
 ἥ μὲν γὰρ βροτός ἐστι, σὺ δ' ἀθάνατος καὶ ἀγήρων.
 Ἄλλὰ καὶ ὥς¹ ἐθέλω καὶ ἐέλδομαι ἥματα πάντα
 οἰκαδὲ τ' ἐλθέμεναι καὶ νόστιμον ἦμαρ ἰδέσθαι. 220
 Εἰ δ' αὖ τις βραΐησι θεῶν ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,
 τλήσομαι, ἐν στήθεσιν ἔχων ταλαπενθέα θυμόν².
 ἦδη γὰρ μάλα πόλλ' ἔπαθον καὶ πόλλ' ἐμόγησα
 κύμασι καὶ πολέμῳ · μετὰ καὶ τόδε τοῖσι γενέσθω³. »
 Ὡς ἔφατ'⁴. ἥελιος δ' ἄρ' ἔδου, καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν · 225
 ἐλθόντες δ' ἄρα τῷγε μυχῶ σπείους γλαφυροῖο
 τερπίστην φιλότῃτι, παρ' ἀλλήλοισι μένοντες.
 Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
 αὐτίχ' ὃ μὲν χλαῖνάν τε χιτῶνά τε ἔννυτ' Ὀδυσσεύς ·
 αὐτὴ δ' ἀργύρεον φᾶρος⁵ μέγα ἔννυτο Νύμφη, 230
 λεπτὸν καὶ χαρίεν, περὶ δὲ ζώνην βάλετ' ἰζυῖ
 καλὴν, χροσεῖν · κεφαλῇ δ' ἐπέθηκε καλύπτρην ·
 καὶ τότε Ὀδυσσῆϊ μεγαλήτορι μῆδετο πομπήν.
 Δῶκε μὲν οἱ πέλεκυν μέγαν, ἄρμενον ἐν παλάμῃσιν⁶,
 χάλκεον, ἀμφοτέρωθεν ἀκαχμένον · αὐτὰρ ἐν αὐτῷ 235
 στελεειὸν περικαλλὲς ἐλαΐνον, εὖ ἑναρῆρός ·
 δῶκε δ' ἔπειτα σκέπαρνον ἐύζοον · ἦρχε δ' ὁδοῖο
 νήσου ἐπ' ἑσχατιῆς, ὅθι δένδρεα μακρὰ πεφύκει ·
 κλήθρη τ' αἰγειρός τ', ἐλάτῃ τ' ἦν οὐρανομήκης,

1. Καὶ ὥς, même ainsi, c'est-à-dire néanmoins, malgré cela.

2. Τλήσομαι.... θυμόν. Horace fait dire à Ulysse de la même façon, en parodiant sans doute ce vers (*Satires*, II, v, 20) :

Fortem hoc animum tolerare jubebo;
 Et quondam majora tuli.

3. Réunissez *μεταγενέσθω τοῖσι*, s'ajoute à cela, à mes anciennes souffrances.

4. Ὡς ἔφατ', etc. Voy. chant III, vers 329.

5. Αὐτὴ δ' ἀργύρεον φᾶρος, etc. M. Eichhof dit à propos de la toilette de Didon (voy. *Énéide*, IV, 433) : « Le portrait de Didon surpasse en richesse toutes les parures de princesses grecques ; il rappelle la toilette de Junon au XIVe chant de l'*Illiade*. On remarque plus de simplicité, mais non moins de grâce, dans le costume de Calypso accompagnant Ulysse. »

6. Ἄρμενον ἐν παλάμῃσιν, adaptée dans les mains, c'est-à-dire qui s'adaptait bien à la main.

αὔα πάλαι, περίκηλα, τά οἱ πλώοιεν ἑλαφρῶς. 240

Αὐτὰρ ἐπειδὴ δεῖξ' ὅθι¹ δένδρεα μακρὰ πεφύκει,
ἥ μὲν ἔβη πρὸς δῶμα Καλυψῷ, δῖα θεάων.

Αὐτὰρ ὁ τάμνετο δοῦρα· θοῶς δέ οἱ ἦνυτο ἔργον.

Εἵκοσι δ' ἔκβαλε πάντα², πελέκκησεν δ' ἄρα χαλκῷ,
ξέσσε δ' ἐπισταμένως, καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνεν. 245

Τόφρα δ' ἔνεικε τέρετρα Καλυψῷ, δῖα θεάων·

τέτρηνεν δ' ἄρα πάντα καὶ ἤρμοσεν ἀλλήλοισιν·

γόμφοισιν δ' ἄρα τήνγε καὶ ἁρμονίησιν ἄρασσεν³.

Ὅσσον⁴ τίς τ' ἔδαφος νηὸς τορνῶσεται ἀνὴρ
φορτίδος εὐρείης, εὖ εἰδὼς τεκτοσυνάων, 250

τόσσον ἐπ' εὐρεῖαν⁵ σχεδίην ποιήσας· Ὀδυσσεύς.

Ἰχρία⁶ δὲ στήσας, ἀραρὼν θαμέσι σταμίνεσσιν,

ποίει· ἀτὰρ μακρῇσιν ἐπηγκενίδεσσι τελεῦτα.

Ἐν δ' ἱστὸν ποίει καὶ ἐπίκριον⁷ ἄρμενον αὐτῷ·

πρὸς δ' ἄρα πηδάλιον ποιήσατο, ὄφρ' ἰθύνοι⁸. 255

Φράζε δέ μιν⁹ ῥίπεσσι διαμπερὲς οἰσιτῆνσιν,

κύματος εἴλαρ ἔμεν¹⁰· πολλὴν δ' ἐπεχεύατο ὕλην¹¹.

1. Ἐπειδὴ δεῖξ' ὅθι, quand elle lui eut montré (l'endroit) où....

2. Εἵκοσι πάντα, vingt en tout.

3. Ἄρασσεν, il les ajusta ensemble, les réunit.

4. Ὅσσον, etc., autant un constructeur habile étend la base d'un grand vaisseau de transport. — Τορνῶσεται. Le futur est employé ici pour marquer que la chose se fait habituellement; c'est pourquoi il faut le rendre en français par le présent. Les Grecs se servent aussi, et plus souvent peut-être, du présent, du parfait ou de l'horiste, parce qu'on peut se figurer le fait comme ayant lieu actuellement ou comme ayant eu lieu antérieurement.

5. Construisez : εὐρεῖαν ἐπὶ τόσσον, large jusqu'à autant, c.-à-d. aussi large.

6. Ἰχρία. Il faut entendre par ce mot les planches qui sont dressées pour former les côtés du vaisseau; elles sont maintenues au dehors par des madriers (σταμίνεσσιν), et au dedans, dans l'intervalle qui sépare les deux côtés du vaisseau, se trouvent les planches qui forment le pont (ἐπηγκενίδεσσι).

7. Ἐπίκριον, antenne.

8. Ὅφρ' ἰθύνοι. Sous-ent. τὴν σχεδίην.

9. Μιν peut se rapporter soit au gouvernail, soit au radeau lui-même, mais plutôt au gouvernail.

10. Κύματος εἴλαρ ἔμεν, pour servir de barrière contre le flot, pour le défendre des vagues.

11. Ἐπεχεύατο ὕλην, il verna (dans le fond du radeau) du bois (pour le lester).

Τόφρα δὲ φάρε' ἐνείκε Καλυψώ, δια θεάων,
 ἰστία ποιήσασθαι· δ' δ' εὖ τεχνήσατο καὶ τά·
 Ἐν δ' ὑπέρας τε κάλους τε πόδας τ' ἐνέδησεν ἐν αὐτῇ¹. 260
 μοχλοῖσιν δ' ἄρα τήνγε κατεΐρυσεν εἰς ἅλα δῖαν.

Τέτρατον ἤμαρ ἔην, καὶ τῷ τετέλεστο² ἅπαντα·
 τῷ δ' ἄρα πέμπτῳ πέμπ' ἀπὸ νήσου δῖα Καλυψώ,
 ἤματά τ' ἀμφιέσσασα θυώδεα, καὶ λούσσασα.
 Ἐν δέ οἱ ἄσκον ἔθηκε θεὰ μέλανος οἴνοιο 265
 τὸν ἕτερον, ἕτερον δ' ὕδατος³ μέγαν· ἐν δὲ καὶ ἥϊα
 κωρύκῳ· ἐν δέ οἱ ὄψα τίθει μενοεικέα πολλά·
 οὔρον δὲ προέηκεν ἀπήμονά⁴ τε λιαρὸν τε.

Γηθόσυνος δ' οὐρῳ πέτασ' ἰστία δῖος Ὀδυσσεύς.
 Αὐτὰρ δὲ πηδάλῳ ἰθύνετο τεχνηέντως, 270
 ἤμενος· οὐδὲ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἐπιπταν,
 Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα Βωώτην,
 Ἄρκτον θ', ἣν καὶ Ἀμαξαν ἐπὶ κλησιν καλέουσιν,
 ἦτ' αὐτοῦ⁵ στρέφεται καὶ τ' Ωρίωνα δοκεύει,
 οἷη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὀκεανοῖο⁶. 275

Τὴν' γὰρ δὴ μιν ἄνωγε Καλυψώ, δῖα θεάων,
 ποντοπορευέμεναι ἐπ' ἀριστερά⁷ χειρὸς⁸ ἔχοντα.
 Ἐπτά δὲ καὶ δέκα μὲν πλέεν ἤματα ποντοπορευέων,
 ὀκτωκαιδεκάτῃ⁹ δ' ἐφάνη ὄρεα σκιοέοντα
 γαίης Φαιήκων, ὅθι τ' ἄγχιστον πέλεν αὐτῷ¹⁰. 280

1. Αὐτῇ, de même que τήνγε au vers suivant, se rapporte toujours à σχεδὴ ou à νηὺς sous-entendu.

2. Τῷ τετέλεστο, avaient été achevés par lui, par Ulysse.

3. Ἐν, sur le radeau. — Ἄσκον.... ὕδατος équivalent à δῦω ἄσκούς, τὸν ἕτερον μέλανος οἴνοιο, ἕτερον δὲ ὕδατος.

4. Ἀπήμονα, inoffensif, c'est-à-dire favorable.

5. Αὐτοῦ (toujours) à la même place.

6. Ἀμμορος.... Ὀκεανοῖο. Vir-

gile, *Géorgiques*, I, 246, dit aussi : *Arctos Oceani metuens equore tingi*. La constellation de l'Ourse ou du Chariot est toujours visible.

7. Τὴν se rapporte à Ἀμαξαν et dépend de ἔχοντα.

8. Ἐπ' ἀριστερά⁷ χειρὸς, à gauche de la main, c'est-à-dire à main gauche. Quelques manuscrits donnent νηὸς au lieu de χειρὸς.

9. Ὀκτωκαιδεκάτῃ (ἡμέρᾳ).

10. Ὅθι.... αὐτῷ, du côté de cette terre, cette île, était le plus rapprochée de lui

εἶσατο δ' ὥς ὅτε βινὸν ἐν ἡεροιδεῖ πόντῳ¹.

Τὸν δ' ἐξ Αἰθιοπῶν ἀνιῶν κρείων Ἐνοσίχθων
τηλόθεν ἐκ Σολύμων² ὀρέων ἶδεν· εἶσατο γὰρ οἱ
πόντον ἐπιπλώων· ὃ δ' ἐχώσατο³ κηρόθι μᾶλλον,
κινήσας δὲ κάρη προτὶ δν μυθήσατο θυμόν·

226

« ὦ πόποι, ἦ μάλα δὴ μετεβούλευσαν θεοὶ ἄλλως⁴
ἄμφ' Ὀδυσῆϊ, ἐμεῖο μετ' Αἰθιοπέσσιιν ἐόντος·
καὶ δὴ Φαιήκων γαίης σχεδόν, ἔνθα οἱ αἶσα⁵
ἐκφυγέειν μέγα πεῖραρ διζύος, ἥ μιν ἱκάνει⁶·
ἀλλ' ἔτι μὲν μὴν φημι ἄδην ἐλάαν κακότητος⁷. »

230

ὦς εἰπὼν⁸ σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον,
χεροὶ τρῆιναν ἐλών· πάσας δ' ὀρόθουνεν ἀέλλας
παντοίων ἀνέμων· σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψεν
γαῖαν ῥμοῦ καὶ πόντον· ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.
Σὺν δ' Εὐρὸς τε Νότος τ' ἔπесε⁹, Ζέφυρός τε δυσαῆς
καὶ Βορέης αἰθρηγενέτης, μέγα κῦμα κυλίνδων.
Καὶ τότε Ὀδυσσεύς λυτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ,
ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς δν μεγαλήτορα θυμόν·

235

« ὦ μοι ἐγὼ δειλός, τί νύ μοι μήκιστα γένηται¹⁰;

1. Εἶσατο.... πόντῳ. Bothe :
*Clypeo Ulysses comparavit Phæ-
ciam propter montes eminentes in
terrâ in modum umbonis, cui velut
circumjacet clypeus, sicut planities
littorae montibus circumjacent.*

2. Σολύμων, les Solymes, ancien
peuple de la Lycie.

3. Ὁ δ' ἐχώσατο, etc. Virgile,
Énéide, VII, 291, dit de Junon :

Stetit acri fixa dolore;
Tum quassans caput hæc effandit pectore
dicta.

4. Ἄλλως forme en quelque sorte
un pléonasme, puisque l'idée de
changement est déjà comprise dans
le verbe μετεβούλευσαν.

5. Σχεδόν. Sous-ent. ἐστί. —
Αἶσα. Sous-ent. ἐστί.

6. Ἐκφυγέειν.... ἱκάνει, échapper
au terme du malheur, c'est-à-dire
échapper, en y trouvant un terme,
au malheur qui fond sur lui, qui le
poursuit.

7. Ἐλάαν κακότητος, le pousser
à travers le malheur, lui faire endu-
rer des souffrances.

8. ὦς εἰπὼν, etc. On peut com-
parer tout ce qui va suivre au récit
de la tempête essuyée par la flotte
troyenne dans le premier livre de
l'*Énéide*. Virgile a emprunté à Ho-
mère les principaux passages de sa
description et même du discours
d'Énée.

9. Réunissez συνέπесε.

10. Τί νύ μοι μήκιστα γένηται,
que m'arrivera-t-il enfin, c'est-à-
dire que vais-je devenir ?

Δεῖδω μὴ δὴ πάντα θεὰ νημερτέα εἶπεν, 300
 ἥ μ' ἔφατ' ἐν πόντῳ, πρὶν πατρίδα γαῖαν ἰκέσθαι,
 ἄλγε' ἀναπλήσειν· τάδε δὴ νῦν πάντα τελεῖται.
 Οἷοισιν νεφέεσσι περιστέφει οὐρανὸν εὐρὺν
 Ζεὺς, ἐτάραξε δὲ πόντον, ἐπισπέρχουσι δ' ἄελλαι 305
 παντοίων ἀνέμων. Νῦν μοι σῶς αἰπὺς δλεθρος¹.
 Τροισμάχαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις, οἳ τότε δλοντο
 Τροίῃ ἐν εὐρείῃ, χάριν Ἀτρεΐδῃσι φέροντες².
 Ὡς δὴ ἔγωγ' ὄφελον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν
 ἡματι τῷ, ὅτε μοι πλείστοι χαλκήρεα δοῦρα 310
 Τρῶες ἐπέβριψαν περὶ Πηλείωνι θανόντι³.
 Τῷ κ' ἔλαχον κτερέων καὶ μευ κλέος ἦγον Ἀχαιοί·
 νῦν δέ με λευγαλέῳ θανάτῳ εἴμαρτο ἁλῶναι⁴. »
 Ὡς ἄρα μιν εἰπόντ' ἔλασεν μέγα κῦμα κατ' ἄκρης⁵,
 δεινὸν ἐπεσσύμενον, περὶ δὲ σχεδίην ἐλέλιξεν⁶.
 Ἴηλε δ' ἀπὸ σχεδῖης αὐτὸς πέσε· πηδάλιον δὲ 315
 ἐκ χειρῶν προέηκε· μέσον δὲ οἱ ἴστον ἔαξεν
 δεινὴ μισγομένων ἀνέμων ἐλθοῦσα θύελλα.
 Ἰηλοῦ δὲ σπεῖρον καὶ ἐπίκριον ἔμπεσε πόντῳ.
 Τὸν δ' ἄρ' ὑπόβρυχα θῆκε⁷ πολὺν χρόνον, οὐδ' ἐδυνάσθη
 αἶψα μάλ' ἀνσχεθέειν⁸ μεγάλου ὑπὸ κύματος ὀρμῆς. 320
 Εἵματα γάρ ῥ' ἐβάρυνε, τὰ οἱ πόρε διὰ Καλυψῶ.
 Ὅψε δὲ δὴ ῥ' ἀνέδου, στόματος δ' ἐξέπτυσεν ἄλμην
 πικρὴν, ἥ οἱ πολλὴ ἀπὸ κρατὸς κελάρυζεν.

1. Νῦν μοι σῶς δλεθρος, maintenant ma perte est saine et sauve, c'est-à-dire maintenant ma perte est assurée, n'est plus douteuse. L'expression est ironique.

2. Χάριν φέροντες a le même sens que ἦρα φέροντες, chant III, v. 464.

3. Περὶ Πηλείωνι θανόντι. On trouve une description rapide de ce combat au XXIVe chant de l'*Odyssée*, vers 37-42.

4. Ἀλῶμαι, être pris par, c'est-à-dire succomber à.

5. Κατ' ἄκρης, d'en haut; la vague s'est élevée à une grande hauteur pour retomber ensuite. Virgile dit de même : *Ingens a vertice pontus In puppim ferit*.

6. Réunissez *περιελέλιξεν*.

7. Τὸν ὑπόβρυχα θῆκε, tint Ulysse sous l'eau, submergé.

8. Ἀνσχεθέειν, s'élever à la surface, revenir sur l'eau.

Ἄλλ' οὐδ' ὧς¹ σχεδῖης ἐπελήθετο, τειρόμενός περ,
ἀλλὰ μεθορμηθεὶς ἐνὶ κύμασιν, ἐλλάβει² αὐτῆς ·

325

ἐν μέσση δὲ κάθιζε, τέλος θανάτου ἀλειίνων.

Τὴν δ' ἐφόρει μέγα κῦμα κατὰ ῥόον ἔνθα καὶ ἔνθα.

Ὡς δ' ὅτ' ὀπωρινὸς Βορέης φορέησιν ἀκάνθας
ἄμ πεδίον, πυκιναὶ δὲ πρὸς ἀλλήλησιν ἔχονται³ ·

330

ὧς τὴν ἄμ πέλαγος ἄνεμοι φέρον ἔνθα καὶ ἔνθα ·

ἄλλοτε μὲν τε Νότος Βορρῇ προβάλεσκε φέρεσθαι⁴,

ἄλλοτε δ' αὖτ' Εὖρος Ζεφύρῳ εἷξασκε⁵ διώκειν.

Τὸν δὲ ἶδεν Κάδμου θυγάτηρ, καλλίσφυρος Ἰνώ⁶,

Λευκοθέη, ἣ πρὶν μὲν ἔχεν βροτὸς αὐδῆεσσα⁷,

335

νῦν δ' ἄλως ἐν πελάγεσσι θεῶν ἐξέμμορε τιμῆς.

Ἥ δ' Ὀδυσῆ' ἐλέησεν ἀλώμενον, ἄλγε' ἔχοντα ·

αἰθυίῃ δ' εἰκυῖα, ποτῇ ἀνεδύσατο λίμνης⁸,

ἶξε δ' ἐπὶ σχεδῖης πολυδέσμου, εἶπέ τε μῦθον ·

« Κάμμορε, τίπτε τοι ὧδε Ποσειδάων ἐνοσίχθων

ὠδύσας⁹ ἐκπάγλως, ὅτε¹⁰ σοι κακὰ πολλὰ φυτεύει ;

340

Οὐ μὲν δὴ σε καταφθίσει, μάλα περ μενεαίνων.

Ἀλλὰ μάλ' ὧδ' ἔρξαι¹¹, δοκέεις δέ μοι οὐκ ἀπινύσσειν ·

εἵματα ταῦτ' ἀποδύς, σχεδὶν ἀνέμοισι φέρεσθαι

χάλλιπ' · ἀτὰρ χεῖρεσσι νέων ἐπιμαίεο νόστου

1. Οὐδ' ὧς, pas même ainsi, malgré cela, cependant.

2. Προσέχονται, s'attachent, se tiennent, s'enchevêtrent.

3. Προβάλεσκε φέρεσθαι, l'offrait pour être emporté, c'est-à-dire le donnait comme un jouet.

4. Εἷξασκε, le cédait, l'abandonnait.

5. Ino, fille de Cadmus, roi de Thèbes, poursuivie par son époux Athamas qui voulait la faire périr, se précipita dans la mer avec son fils Mélécerte, du haut du rocher Moluris, sur l'isthme de Corinthe. Elle fut reçue parmi les divinités de la mer, et prit le nom de Leucothée.

6. Αὐδῆεσσα. Αὐδῆεις est une épithète qui se joint souvent aux mots βροτὸς, ἄνθρωπος, ἀνὴρ, parce que la parole est l'attribut distinctif de l'espèce humaine. On trouve fréquemment aussi μέροπες ἄνθρωποι, qui a le même sens.

7. Ποτῇ, en volant. — Λίμνης. Le sens primitif de λίμνη, qui paraît venir de λείβω, est *courant*, *eau qui coule*. Ce n'est que plus tard que λίμνη a pris la signification de *lac*, la seule qu'il ait conservée.

8. Ὅτε, puisque, car.

9. Ἐρξαι. L'infinitif pour l'imperatif, comme cela a lieu si souvent dans Homère.

γαίης Φαιήκων¹, ὅθι τοι μοῖρ' ἐστὶν ἀλύξαι. 345

Τῇ² δέ, τόδε κρήδεμνον ὑπὸ στέρνοις τανύσσαι
ἄμβροτον· οὐδέ τί τοι παθέεν δέος οὐδ' ἀπολέσθαι.

Αὐτὰρ ἐπὴν χεῖρεςσεν ἐφάψεαι ἡπείροιο,
ἅψ' ἀποδυσάμενος βαλέειν εἰς οἴνοπα πόντον,
πολλὸν ἀπ' ἡπείρου, αὐτὸς δ' ἀπονόσφι τραπέσθαι³. » 350

ᾧ⁴ ἄρα φωνήασα θεὰ κρήδεμνον ἔδωκεν·

αὐτὴ δ' ἅψ' ἐς πόντον ἔδύσατο κυμαίνοντα,
αἰθυλή εἰκυῖα· μέλαν δέ ἐ κῆμα κάλυψεν.

Αὐτὰρ ὁ μερμήριξε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς,
ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς θν μεγαλήτορα θυμόν· 355

« ὦμοι ἐγώ, μή⁵ τίς μοι ὑφαίνησιν δόλον αὔτε
ἀθανάτων, ὅτε με σχεδὴς ἀποθῆναι ἀνίωγει.

Ἀλλὰ μάλ' οὐπω πείσομ'⁶, ἐπεὶ ἐκὰς ὀφθαλμοῖσιν
γαῖαν ἐγὼν ἰδόμεν, ὅθι μοι φάτο φύξιμον⁷ εἶναι.

Ἀλλὰ μάλ' ἔωδ' ἔρξω, δοκέει δέ μοι εἶναι ἄριστον· 360

ὅφρ' ἂν μὲν κεν δούρατ' ἐν ἁρμονίῃσιν ἀρήρη,
τόφρ' αὐτοῦ⁸ μενέω καὶ τλήσομαι ἄλγεα πάσχωιν·

αὐτὰρ ἐπὴν δὴ μοι σχεδὴν διὰ κῆμα τινάξει⁹,
νήξομ'· ἐπεὶ οὐ μὲν τι πάρα¹⁰ προνοῆσαι ἄμεινον. »

Ἔως ὁ ταυθ' ὥρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν. 365

ᾧρσε δ' ἐπὶ μέγα κῆμα¹⁰ Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
δεινόν τ' ἀργαλέον τε, κατηρεφές· ἤλασε δ' αὐτόν.

ᾧ¹¹ δ' ἄνεμος ζαῆς ἦϊων θημῶνα τινάξει¹¹

1. Ἐπιμαίσο.... Φαιήκων, esforce-toi de revenir à la terre des Phéaciens. Nous avons vu en effet qu'Ulysse apercevait déjà l'île, au moment où s'éleva la tempête qui l'en éloignait.

2. Τῇ, tiens, prends.

3. Βαλέειν, τραπέσθαι. Encore deux infinitifs au lieu de deux impératifs. — Πολλόν, loin.

4. (Δαίδω) μή, je crains que.

5. Πείσομ', élision pour πείσομαι, de πείθω, et non de πάσχω.

6. Φύξιμον, une possibilité de fuir, un refuge.

7. Αὐτοῦ, ici même, sur mon bateau.

8. Réunissez διατινάξω.

9. Πάρα, pour πάρεστι, comme l'accent l'indique : puisque je ne puis rien prévoir de mieux, car je ne vois pas de meilleur parti.

10. ᾧρσε δ' ἐπὶ κῆμα, pour ἐπώρσε κῆμα.

11. Τινάξει. Voy. la note 4 de la page 113.

καρφαλέων, τὰ μὲν ἄρ τε διεσκέδασ' ἄλλυδις ἄλλη·
 ὥς τῆς¹ δούρατα μακρὰ διεσκέδασ'. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
 ἄμφ' ἐνὶ δούρατι βαῖνε², κέληθ' ὥς ἵππον ἐλαύνων·
 εἴματα δ' ἐξαπέδυνε, τὰ οἱ πόρε δια Καλυψώ.
 Αὐτίκα δὲ κρήδεμνον ὑπὸ στέρνοιο τάνυσσεν·
 αὐτὸς δὲ πρηνὴς ἄλλ³ κάππεσε, χεῖρε πετάσσας,
 νηχέμεναι μεμαῶς· ἴδε δὲ κρείων Ἑνοσίχθων,
 κινήσας δὲ κάρη προτὶ δν μυθήσατο θυμόν·

« Οὕτω νῦν κακὰ πολλὰ παθὼν ἀλώω κατὰ πόντον,
 εἰσὶ δὲκ ἀνθρώποισι Διοτρεφέεσσι⁴ μιγείης·
 ἀλλ' οὐδ' ὧς σε ἔολπα ὀνόσσεσθαι κακότητος⁵. »

Ὡς ἄρα φωνήσας ἵμασεν καλλίτριχας ἵππους,
 ἵκετο δ' εἰς Αἶγας⁶, ὅθι οἱ κλυτὰ δῶματ' ἔασιν.

Αὐτὰρ Ἀθηναίη, κούρη Διός, ἄλλ' ἐνόησεν·
 ἦτοι τῶν ἄλλων ἀνέμων κατέδῃσε κελεύθους⁷,
 παύσασθαι δ' ἐκέλευσε καὶ εὐνηθῆναι ἅπαντας·
 ὥρσε δ' ἐπὶ κραιπνὸν Βορέην, πρὸ δὲ κύματ' ἔαξεν⁸,
 ἕως ὅγε Φαίηκεσσι φιληρέτμοισι μιγείη
 Διογενὴς Ὀδυσσεύς, θάνατον καὶ Κῆρας ἀλύξας.

Ἐνθα δὴ νύκτας δύο τ' ἡματα κύματι πηγῶ
 πλάζετο· πολλὰ δὲ οἱ κραδίη προτιόσσει⁹ ὄλεθρον⁹.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ ἑϋπλόκαμος τέλεσ' ¹⁰ Ἡώς,

1. Τῆς. Le radeau.

2. Ἀμφ' ἐνὶ δούρατι βαῖνε, se mit à cheval sur une poutre.

3. Ἀλλ' ἐκвиваυτ à εἰς ἄλλα.

4. Ἀνθρώποισι Διοτρεφέεσσι. Les Phéaciens.

5. Οὐδ' ὧς... κακότητος, j'espère que pas même ainsi tu ne te plaindras au point de vue du malheur, c'est-à-dire tu ne te plaindras pas, je pense, de n'avoir pas assez souffert.

6. Αἶγας. On croit qu'il est question de la ville d'Aigues, en Achaïe ou en Eubée, où Neptune était particulièrement honoré; cependant

certain commentateurs, se fondant sur un passage de Plinie l'Ancien (IV, xi), pensent qu'il s'agit d'un rocher de la mer Égée.

7. Τῶν ἄλλων.... κελεύθους, elle entrava les voies des autres vents, c'est-à-dire elle empêcha les autres vents de souffler.

8. Πρὸ κύματ' ἔαξεν, elle brisa les flots devant Ulysse, c'est-à-dire elle apaisa les flots sur le passage d'Ulysse.

9. Προτιόσσει ὄλεθρον, prévoyait la mort, s'attendait à périr.

10. Τέλεσε, eut accompli, c'est-à-dire eut amené, eut fait paraître.

καὶ τότε ἔπειτ' ἄνεμος μὲν ἐπαύσατο, ἡδὲ γαλήνη
 ἔπλετο νημεμία· ὃ δ' ἄρα σχεδὸν εἰσίδε γαῖαν,
 ὅξυ μάλα προῖδών, μεγάλου ὑπὸ κύματος ἄρθεῖς.
 Ὡς δ' ὅτ' ἂν ἀσπᾶσιος¹ βίोटος παῖδεςσι φανήη
 πατρός, ὃς ἐν νούσῳ κεῖται κρατέρ' ἄλγεα πάσχων,
 396
 δηρὸν τηχόμενος, στυγερός δέ οἱ ἔχραε² δαίμων,
 ἀσπᾶσιον³ δ' ἄρα τόνγε θεοὶ κακότητος ἔλυσαν·
 ὡς Ὀδυσῆ⁴ ἀσπαστὸν εἰσάτο γαῖα καὶ ὕλη.
 Νῆχε δ', ἐπειγόμενος ποσὶν ἡπείρου ἐπιβῆναι·
 ἀλλ' ὅτε τόσσον ἀπῆν, ὅσσον τε γέγωνε⁵ βοήσας,
 400
 καὶ δὴ δοῦπον ἄκουσε ποτὶ σπιλάδεσσι θαλάσσης.
 Ῥόχθει γάρ⁶ μέγα κῦμα, ποτὶ ξερὸν ἡπείροιο
 δεινὸν⁷ ῥευγόμενον· εἴλυτο δὲ πάνθ' ἄλως ἄχνη.
 Οὐ γὰρ ἔσαν λιμένες νηῶν ὄχοί, οὐδ' ἐπιωγαί,
 ἀλλ' ἄκται προδῶ⁸ ἦτες ἔσαν, σπιλάδες τε πάγοι τε·
 405
 καὶ τότε Ὀδυσσεύς λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ·
 ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς δν μεγαλήτορα θυμόν·
 « ὦμοι, ἐπειδὴ γαῖαν ἀελπέα δῶκεν ἰδέσθαι
 Ζεὺς, καὶ δὴ τόδε λαῖτμα διατμήξας ἐτέλεσσα,
 ἔκβασις οὔτη φαίνεται⁸ ἄλως πολιοῖο θύραζε·
 410
 ἔκτοσθεν μὲν γὰρ πάγοι ὀξέες, ἀμφὶ δὲ κῦμα

1. Ὡς δ' ὅτ' ἂν ἀσπᾶσιος, etc. Dugas-Montbel fait remarquer que cette comparaison est prise dans un ordre d'idées peu familier à Homère, qui emprunte toujours dans l'*Iliade* le sujet de ses comparaisons aux objets physiques, et jamais aux affections de l'âme. Il y voit une raison, peu concluante assurément, de croire que l'*Odyssee* est d'une époque plus récente que l'*Iliade*.

2. Οἱ ἔχραε, a fondu sur lui, s'est appesanti sur lui.

3. Ἀσπᾶσιον est pris ici adverbiallement, de même que ἀσπαστόν au vers suivant.

4. Ὀδυσῆ, pour Ὀδυσῆϊ.

5. Γέγωνε. Sous-ent. τις : lorsqu'il fut à la distance où l'on se fait ordinairement entendre en criant, c'est-à-dire lorsqu'il ne fut plus éloigné que de la distance où peut porter la voix.

6. Ῥόχθει γάρ, etc. Denys d'Halicarnasse, dans son traité de rhétorique, cite ce vers comme un modèle d'harmonie imitative.

7. Ξερὸν ἡπείροιο, le sec du continent, c.-à-d. la terre ferme. — Δεινόν, adjectif neutre employé adverbiallement.

8. Φαίνεται, pour φαίνεται.

βέβρυχεν ῥόθιον, λισσὴ δ' ἀναδέδρομε¹ πέτρῃ ·
 ἀγχιβαθὴς δὲ θάλασσα², καὶ οὕτως ἔστι πόδεσσιν
 στήμεναι ἀμφοτέροισι καὶ ἐκφυγέειν κακότητα ·
 μήπως μ' ἐκβαίνοντα βάλῃ λίθακι ποτὶ πέτρῃ³ 415
 κῦμα μέγ' ἀρπάξαν, μελέῃ δέ μοι ἔσσεται ὀρμὴ.
 Εἰ δέ κ' ἔτι προτέρω παρανήξομαι, ἣν που ἐφεύρω
 ἡϊόνας τε παραπλήγας⁴ λιμένας τε θαλάσσης,
 δεῖδω μή μ' ἐξαῦτις ἀναρπάξασα θύελλα
 πόντον ἐπ' ἰχθυόεντα φέρῃ, βαρέα στενάχοντα, 420
 ἣ ἔτι μοι καὶ κῆτος ἐπισσεύῃ μέγα δαίμων
 ἐξ ἄλός, οἷά τε πολλὰ τρέφει κλυτὸς Ἀμφιτρίτῃ ·
 οἶδα γὰρ ὥς μοι δδῶδυσται κλυτὸς Ἑννοσίγαιος. »
 Ἔως δ' ταῦθ' ὤρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
 τόφρα δέ μιν μέγα κῦμα φέρε τρηχεῖαν ἐπ' ἀκτῇ. 425
 Ἔνθα κ' ἀπὸ ῥινούς δρύφθη, σὺν δ' ὅστε' ἀράχθη⁵,
 εἰ μὴ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε⁶ θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη ·
 ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἐπεσσύμενος λάβε πέτρης,
 τῆς ἔχετο στενάχων, εἴως μέγα κῦμα παρῆλθε·
 Καὶ τὸ μὲν ὥς ὑπάλυξε· παλιρῥόθιον δέ μιν αὔτις 430
 πλῆξεν ἐπεσσύμενον, τηλοῦ δέ μιν ἔμβαλε πόντω.
 Ὡς δ' ὅτε πουλύποδος, θαλάμης⁷ ἐξελκομένοιο,
 πρὸς κοτυληδονόφιν πυκιναὶ λαΐγγες ἔχονται⁸·
 ὥς τῷ πρὸς πέτρῃσι θρασειάων ἀπὸ χειρῶν

1. Ἀναδέδρομε, s'élève, c.-à-d. s'étend le long de la rive, borde la rive.

2. Ἀγχιβαθὴς θάλασσα (sous-ent. ἔστι), la mer est profonde auprès de la côte.

3. Μήπως. Sous-entendu δεῖδω. Voy. plus haut, vers 356. — Λίθακι πέτρῃ, roche de pierre, c'est-à-dire roche toute de pierre, sur laquelle ne croissent ni herbes ni plantes, rien enfin qui puisse offrir un point d'appui.

4. Ἦν, (pour voir) si. — Παραπλήγας, frappés obliquement par le flot.

5. Réunissez ἀπεδρύφθη, συν-ηράχθη.

6. Θῆκε. Sous-ent. τι, quelque chose, c'est-à-dire une pensée, une idée : cette inspiration de Minerve est expliquée au vers suivant.

7. Θαλάμης, son lit, sa demeure, c'est-à-dire l'endroit où il s'attache.

8. Ἔχονται, adhèrent.

ρινοὶ ἀπέδρυφθεν · τὸν δὲ μέγα κῦμα κάλυψεν. 435
 Ἔνθα κε δὴ δύστηνος ὑπέρμορον¹ ὤλετ' Ὀδυσσεύς,
 εἰ μὴ ἐπιφροσύνην δῶκε γλαυκῶπις Ἀθήνη.
 Κύματος ἐξαναδύς, τάτ'² ἐρεύγεται ἥπειρόνδε,
 νῆχε παρέξ, ἐς γαῖαν ὁρέμενος, εἴ που ἐφεύροι
 ἥϊόνας τε παραπλήγας, λιμένας τε θαλάσσης. 440
 Ἄλλ' ὅτε δὴ ποταμοῖο κατὰ στόμα καλλιρροῶ
 ἔξε νέων, τῇ³ δὴ οἱ εἰσίατο χῆρος ἀριστος,
 λειῶς πετράων⁴, καὶ ἐπὶ σλέπας ἦν ἀνέμοιο ·
 ἔγνω δὲ προρέοντα⁵, καὶ εὔξατο θν κατὰ θυμόν ·
 « Κλυθι, ἀναξ, στίς ἐσσί · πολύλλιστον⁶ δέ σ' ἱκάνω, 445
 φεύγων ἐκ πόντοιο Ποσειδάωνος ἐνιπᾶς.
 Αἰδοῖός μὲν τ' ἐστὶ καὶ ἀθανάτοισι θεοῖσιν,
 ἀνδρῶν δστις ἱκνται ἀλώμενος, ὥς καὶ ἐγὼ νῦν
 σὸν τε ρόον, σά τε γούναθ' ἱκάνω, πολλὰ μογήσας.
 Ἄλλ' ἐλέαιρε, ἀναξ · ἱκέτης δέ τοι εὔχομαι εἶναι. » 450
 Ὡς φάθ' · ὁ δ' αὐτίκα παῦσεν ἐὼν ρόον, ἔσχε δὲ κῦμα ·
 πρόσθε δέ οἱ ποίησε γαλήνην, τὸν δ' ἐσάσσειεν
 ἐς ποταμοῦ προχοάς · ὁ δ' ἄρ' ἄμφω γούνατ' ἔκαμψεν⁷,
 χεῖράς τε στιβαράς · ἀλλ' γὰρ δέδμητο⁸ φίλον κῆρ.
 Ῥῆδε δὲ χροᾶ πάντα · θάλασσα⁹ δὲ κήκισε πολλή 455
 ἂν στόμα τε ρῖνάς θ' · ὁ δ' ἄρ' ἀπνευστος καὶ ἀναυδος
 κεῖτ' ὀλιγηπελέων, κάματος δέ μιν αἰνὸς ἔκανε.

1. Ὑπέρμορον. Voy. chant I, vers 34.

2. Τάτε se rapporte à κύματος, qui joue ici le rôle d'un nom collectif, et par conséquent équivaut à un pluriel.

3. Τῇ, à un endroit où.

4. Λειῶς πετράων ne veut pas dire qu'il n'y avait pas de rochers sur cette partie du rivage, mais que les rochers qui s'y trouvaient étaient lisses, ne présentaient pas d'aspérités. D'autres entendent au contraire :

lisse de rochers, c'est-à-dire dépourvu de rochers.

5. Ἐγὼ προρέοντα, il reconnut le cours, l'embouchure d'un fleuve.

6. Πολύλλιστον, appelé par tant de prières, c.-à-d. si désiré.

7. Ἐκαμψεν, plia, c.-à-d. détendit, cessa de roidir (comme il avait dû le faire en nageant).

8. Δέδμητο, il avait été dompté, c.-à-d. fatigué, épuisé.

9. Θάλασσα, la mer, c'est-à-dire l'eau de la mer.

Ἄλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἀμπνυτο καὶ ἐς φρένα θυμὸς ἀγέρθη¹,
καὶ τότε δὴ κρήδεμνον ἀπὸ ἔο λῦσε θεοῖο·

καὶ τὸ μὲν ἐς ποταμὸν ἀλιμυρήντα μεθῆκεν·

409

ἄψ δ' ἔφερεν μέγα κύμα κατὰ ῥόσιν. Αἶψα δ' ἄρ' ἰνὼ
δέξατο χερσὶ φίλησιν· ὃ δ' ἐκ ποταμοῖο λιασθεὶς²
σχοίνῳ ὑπεκλίνθη, κύσε δὲ ζεῖδωρον ἄρουραν·
ἄχθῆσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς δν μεγαλήτορα θυμόν·

« ὦμοι ἐγὼ, τί πάθω, τί νύ μοι μῆκιστα γένηται³;

415

Εἰ μὲν κ' ἐν ποταμῷ δυσκηδέα νύκτα φυλάξω⁴,
μῆ⁵ μ' ἄμυδις στίβῃ τε κακῇ καὶ θῆλος ἐέρση
ἐξ ὀλιγηπελὲς δαμάσῃ κεκαφηότα θυμόν⁶.

αὔρη δ' ἐκ ποταμοῦ ψυχρῇ πνέει ἡϊῶθι πρό.

Εἰ δέ κεν ἐς κλιτὺν ἀναβάς καὶ δάσχιον ὕλην,
θάμνοις ἐν πυκινοῖσι καταδράθω, εἰ με μεθεῖ⁷,
ῥίγος καὶ κάματος, γλυκερὸς δέ μοι ὕπνος ἐπέλθῃ,
δεῖδω μὴ θήρεσσιν ἔλωρ καὶ κύρμα γένωμαι. »

470

ὦς ἄρα οἱ φρονέοντι δοάσσατο⁸ κέρδιον εἶναι·

βῆ ῥ' ἵμεν εἰς ὕλην· τὴν δὲ σχεδὸν ὕδατος εὔρεν
ἐν περιφαινομένῳ⁹· δοιοὺς δ' ἄρ' ὑπήλυθε θάμνους,
ἐξ ὁμόθεν¹⁰ πεφυῶτας· ὃ μὲν φυλῆς, ὃ δ' ἐλαῖης.

475

Τοὺς μὲν ἄρ' οὗτ' ἀνέμων διάει μένος ὑγρὸν ἀέντων¹¹,
οὐδέ ποτ' ἡέλιος φαέθων ἀχτίσιν ἔβαλλεν,

1. Καὶ ἐς φρένα θυμὸς ἀγέρθη, et que la vie se fut ramassée dans son cœur, c'est-à-dire qu'il eut recouvré ses sens.

2. Διασθεὶς, s'étant écarté, s'étant éloigné.

3. Τί νύ μοι μῆκιστα γένηται; voy. la note 10 de la page 115.

4. Ἐν ποταμῷ, sur le fleuve, c.-à-d. auprès du fleuve. — Νύκτα φυλάξω, je passe la nuit.

5. Μῆ. Voy. vers 358.

6. Construisez : δαμάσῃ με κεκαφηότα θυμόν (rendant l'âme) ἐξ ὀλιγηπελὲς.

7. Με μεθεῖ, me quittent (et me permettent de dormir).

8. Δοάσσατο. Sous-ent. τοῦτο, ceci, le parti suivant.

9. Ἐν περιφαινομένῳ (sous-ent. τόπῳ), dans un lieu bien en vue de tous côtés, c.-à-d. dans un lieu élevé, sur une hauteur.

10. Ἐξ ὁμόθεν équivaut à ὁμοῦ, à la même place.

11. Ἀνέμων μένος ὑγρὸν ἀέντων, les vents au souffle humide. Hésiode, *Théogonie*, vers 868, dit aussi : Ἐκ δὲ Τυφώος ἔστ' ἀνέμων μένος ὑγρὸν ἀέντων.

οὐτ' ὄμβρος περάσκει διαμπερές· ὥς ἄρα πυκνοὶ 480
 ἀλλήλοισιν ἔφυν ἐπαμοιβαδῖς· οὐς ὑπ' Ὀδυσσεὺς
 δύσεται· ἄφαρ δ' εὐνὴν ἐπαμήσατο χερσὶ φίλησιν
 εὐρεῖαν· φύλλων γὰρ ἔην χύσις ἡλιθα πολλή,
 ὄσσον τ' ἢ δύω ἢ τρεῖς ἄνδρας ἔρυσθαι
 ὄρη χειμερὶν, εἰ καὶ μάλα περ χαλεπαῖνοι¹. 485
 Τὴν μὲν ἰδὼν γήθησε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·
 ἐν δ' ἄρα μέσση λέκτο, χύσιν δ' ἐπεχέυατο φύλλων.
 Ὡς δ' ὅτε τις δαλὸν σποδιῇ ἐνέκρυψε μελαίνῃ,
 ἀγροῦ ἐπ' ἐσχατιῇς, ᾧ μὴ πάρα² γείτονες ἄλλοι,
 σπέρμα πυρὸς σιώζων, ἵνα μὴ ποθεν ἄλλοθεν αὔοι· 490
 ὥς Ὀδυσσεὺς φύλλοισι καλύψατο· τῷ δ' ἄρ' Ἀθήνη
 ὕπνον ἐπ' ὄμμασι χεῦ, ἵνα μιν παύσειε τάχιστα
 δυσπονέος καμάτοιο, φίλα βλέφαρ' ἀμφικαλύψας.

1. Χαλεπαῖνοι (ἢ ὥρα), énéissait, | 2. Πάρα, pour prézeisen, comme
 était rigoureuse. | l'indique l'accent.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU SIXIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Minerve apparaît dans un songe à Nausicaa, fille du roi des Phéaciens, et l'engage à aller laver ses vêtements au fleuve (1-47). Nausicaa demande l'agrément de son père, et l'obtient aussitôt (48-70). Elle part avec ses suivantes, et, après avoir lavé les étoffes, joue à la paume sur les bords du fleuve (71-109). Les cris des jeunes filles réveillent Ulysse ; ses incertitudes ; il prend la résolution de se montrer (110-136). Les suivantes s'enfuient à sa vue ; Nausicaa reste seule et écoute ses prières (137-185). Elle lui répond avec bonté, le fait baigner dans le fleuve et lui donne des vêtements et de la nourriture (186-250). Nausicaa engage Ulysse à suivre son chariot jusqu'à la ville, mais à s'arrêter à quelque distance des murs, afin de ne point prêter à la médisance ; qu'il se fasse ensuite enseigner la demeure d'Alcinoos, et qu'il essaye d'éveiller la pitié de la reine (251-315). Ulysse s'arrête près de la ville, dans un bois consacré à Minerve, et implore la protection de la déesse (316-331).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΟΔΙΑ Ζ.

Ὡς ὁ μὲν ἐνθα κάθειυδε πολέτλας δῖος Ὀδυσσεύς,
 ὕπνῳ καὶ καμάτῳ ἀρημένος¹· αὐτὰρ Ἀθήνη
 βῆ ῥ' ἐς Φαίηκων ἀνδρῶν δῆμόν τε πόλιν τε·
 οἳ πρὶν μὲν ποτ' ἔναιον ἐν εὐρυχόρῳ Ὑπερείῃ²,
 ἀγχοῦ Κυκλώπων, ἀνδρῶν ὑπερηνορέοντων,
 οἳ σφεας σινέσκοντο, βίῃφι δὲ φέρτεροι ἦσαν.
 Ἔνθεν ἀναστήσας ἄγε Ναυσίθοος³ θεοειδής,
 εἶσεν δ' ἐν Σχερίῃ⁴, ἐκάς ἀνδρῶν ἀλφειστών⁵·
 ἀμφὶ δὲ τεῖχος ἔλασσε πόλει⁶, καὶ ἐδείματο οἴλους,
 καὶ νηοὺς ποίησε θεῶν, καὶ ἐδάσσατ' ἀρούρας.
 Ἄλλ' ὁ μὲν⁷ ἤδη Κηρὶ δαμείς Ἀἰδόςδε βεβήκει·
 Ἀλκίνοος δὲ τότε ἦρχε, θεῶν ἀπο μῆδεα εἰδώς⁸.

1. Ἀρημένος, épuisé, accablé.
2. Ὑπερείη. La plupart des commentateurs pensent qu'il est question de la ville de Sicile qui fut appelée depuis Camarina. On sait que les Cyclopes habitaient en Sicile, dans le voisinage du mont Etna.
3. Ναυσίθοος. Nausithoos était fils de Neptune. Voy. chant VII, vers 56-63.
4. Σχερίη. Voy. la note 13 de la page 103.
5. Ἀλφειστών. Cette expression

ne s'applique pas aux Cyclopes; c'est, comme *μέροπες*, une épithète générale que le poète donne non pas à telle ou telle espèce d'hommes, mais à tous les hommes.

6. Ἀμφὶ.... πόλει, il poussa un mur autour de la ville, c'est-à-dire il entourra la ville d'un mur.

7. Ἄλλ' ὁ μὲν, etc. Voy. chant III, vers 410.

8. Θεῶν.... εἰδώς, ayant appris des dieux les conseils, la sagesse, c.-à-d. doué d'une prudence divine.

Τοῦ μὲν ἔβη πρὸς δῶμα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,
νόστον Ὀδυσσῆϊ μεγαλήτορι μητιόωσα.
Βῆ δ' ἱμεν ἐς θάλαμον παλυδαίδαλον, ᾧ ἔτι κούρη
κοιμᾷτ', ἀθανάτησι φυτὴν καὶ εἶδος ὁμοίη,
Ναυσικάα, θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο.
πὰρ δὲ δὺ' ἀμφίπολοι, Χαρίτων ἀπο κάλλος ἔχουσαι¹,
σταθμοῖιν ἐκάτερθε· θύραι δ' ἐπέκειντο² φαιναί.
Ἦ δ' ἀνέμου ὡς πνοιὴ ἐπέσσυτο δέμνια κούρης·
στῇ δ' ἄρ' ὑπὲρ κεφαλῆς, καὶ μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν³,
εἰδομένη κούρη ναυσικλειταῖο Δύμαντος,
ἥ οἱ ῥηλικὴ μὲν ἔην, κεχάριστο δὲ θυμῷ.
τῇ μιν εἰσαμένη προσέφη γλαυκῶπις Ἀθήνη·
« Ναυσικάα, τί νύ σ' ὥδε μεθήμονα γείνατο μήτηρ⁴;
εἴματα μὲν τοι κεῖται ἀκηδέα σιγαλάαντα·
σοὶ δὲ γάμος σχεδὸν ἔστιν, ἵνα χρή καλὰ⁵ μὲν αὐτὴν
ἐννυσθαι, τὰ δὲ τοῖσι παρᾶσχειν αἷ' κέ σ' ἄγωνται⁶.
Ἐκ γάρ τοι τούτων⁷ φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει
ἰσθλή, χαίρουσιν δὲ πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ.
Ἄλλ' ἵομεν πλυνέουσαι ἅμ' ἡοῖ φαινομένηφιν·
καὶ τοι ἐγὼ συνέριθος ἅμ' ἔψομαι, ὅρρα τάχιστα
ἐντύνειαι⁸. ἐπεὶ οὔτοι ἔτι δὴν παρθένος ἔασσαι.

1. Construisiez : Ἐχουσαι κάλλος ἀπὸ Χαρίτων, qui avaient reçu des Grâces la beauté.

2. Ἐπέκειντο, étaient appliquées (sur l'ouverture), c'est-à-dire étaient fermées.

3. Réunissez προσέειπεν, qui régit un double accusatif.

4. Τί νῦ... μήτηρ, pourquoi ta mère t'a-t-elle enfantée si négligente? Périphrase qui signifie simplement : Pourquoi es-tu si négligente, si indolente?

5. Ἴνα, (moment) où. — Καλὰ. Sous-ent. εἴματα.

6. Τὰ δέ, d'autres vêtements ma-

gnifiques. — Οἱ κέ σ' ἄγωνται. Ces mots désignent à la fois l'époux lui-même et le *paranymphe*, ou jeune garçon choisi pour conduire la nouvelle mariée dans la maison de son époux. Suivant quelques commentateurs, il est question de l'époux seul, et si Homère emploie le pluriel, c'est que sa pensée se porte sur les nombreux prétendants qui aspirent à la main de Nausicaa.

7. Ἐκ τούτων, par suite de ces choses, c'est ainsi que....

8. Ὅρρα ἐντύνειαι, afin que tu fasses tes apprêts (pour le moment de l'hymen).

Ἦδη γάρ σε μνῶνται ἀριστῆες κατὰ δῆμον
 πάντων Φαιήκων, ὅθι τοι γένος¹ ἐστὶ καὶ αὐτῇ.
 Ἄλλ' ἄγ', ἐπότρυνον πατέρα κλυτὸν ἠῶτι πρὸ
 ἡμιόνους καὶ ἄμαξαν ἐφοπλίσαι, ἥ κεν ἄγῃσιν
 ζῶστρά τε καὶ πέπλους καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα.
 Καὶ δέ σοι ὦδ' αὐτῇ πολὺ κάλλιον² ἢ πόδεςσιν
 ἔρχεσθαι· πολλὸν γὰρ ἀπὸ πλυνοὶ εἰσι πόληος³. »

5

40

Ἦ μὲν ἄρ' ὧς εἰποῦσ' ἀνέβη γλαυκῶπις Ἀθήνη
 Οὔλυμπόνδ', ὅθι φασὶ θεῶν ἔδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
 ἔμμεναι· οὔτ' ἀνέμοισι τινάσσεται, οὔτε ποτ' ὄμβρῳ
 δεύεται, οὔτε χιῶν ἐπιπίλνεται, ἀλλὰ μάλ' αἶθρη
 πέπτται⁴ ἀνέφελος, λευκὴ δ' ἐπιδέδρομεν αἴγλη·

45

τῷ ἐνὶ τέρπονται μάκαρες θεοὶ ἤματα πάντα.
 Ἔνθ' ἀπέβη Γλαυκῶπις, ἐπεὶ διεπέφραδε κούρη.

Αὐτίκα δ' Ἠὼς ἦλθεν εὐθρονος, ἥ μιν ἔγειρεν
 Ναυσικαάν⁵ εὐπεπλον· ἄφαρ δ' ἀπεθαύμασ' ὄνειρον.
 Βῆ δ' ἵμεναι κατὰ δώμαθ', ἵν' ἀγγελίει τοκεῦσιν,
 πατρὶ φίλῳ καὶ μητρί· κιχήσατο δ' ἔνδον ἰόντας.

50

Ἦ μὲν ἐπ' ἰσχάρῃ ἦστο, σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν,
 ἡλάκατα στρωφῶσ'⁶ ἀλιπόρφυρα· τῷ⁷ δὲ θύραζε
 ἐρχομένῳ ξύμβλητο μετὰ κλειτοῦς βασιλῆας
 ἐς βουλήν, ἵνα μιν κάλεον Φαίηκες ἀγαυοί.

55

Ἦ δὲ μάλ' ἄγχι στᾶσα φίλον πατέρα προσέειπεν·

1. Ὅθι, où, c.-à-d. parmi lesquels. — Γένος, de la naissance, c.-à-d. une noble naissance.

2. Ὡδε, ainsi, sur un chariot. — Κάλλιον (sous-entendu ἐστὶ), il est plus beau, c'est-à-dire plus séant, plus convenable.

3. Réunissez ἀπὸ πόλης, loin de la ville.

4. Πέπταιται, se déploie, se développe.

5. Μιν et Ναυσικαάν forment une sorte de pléonasme. De même, chant I, vers 494 : Νῦν δ' ἦλθον·

δὴ γὰρ μιν ἔφραντ' ἐπιδήμιον εἶναι, σὸν πατέρα.

6. Ἠλάκατα στρωφῶσα. Dugas-Monthel : « Les commentateurs observent que filer était l'occupation distinctive des reines, et qu'au quatrième chant une des suivantes d'Hélène porte la quenouille de cette princesse. Ce devait être aussi l'occupation des femmes de nos anciens rois ; de là cette expression, que le royaume de France ne peut tomber en quenouille. »

7. Τῷ. Alcinoos.

« Πάππα φίλ', οὐκ ἂν δὴ μοι ἐφοπλίσσειας¹ ἀπήνην
 ὑψηλήν, εὐκυκλον, ἵνα κλυτὰ εἴματ' ἄγωμαι
 ἐς ποταμὸν πλυνέουσα, τὰ μοι βερυπωμένα κεῖται;
 καὶ δέ σοι αὐτῷ ἔοικε μετὰ πρῶτοισιν ἔοντα 60
 βουλὰς βουλευέειν² καθαρὰ χροῖ εἴματ' ἔχοντα.

Πέντε δέ τοι φίλοι υἷες ἐνὶ μεγάροις γεγάασιν,
 οἱ δὲ δ' ὀδυρόντες, τρεῖς δ' ἡῖθεσι θαλέθοντες·
 οἱ δ' αἰεὶ ἐθέλουσι νεόπλута εἴματ' ἔχοντες
 ἐς χορὸν ἔρχεσθαι· τὰ δ' ἐμῇ φρενὶ πάντα³ μέμηλεν. » 65

Ὡς ἔφατ'· αἰδέτο γὰρ θαλερόν γάμον⁴ ἐξονομῆναι
 πατρὶ φίλῳ· ὁ δὲ πάντα νόει καὶ ἀμείβετο μύθῳ·

« Οὔτε τοι ἡμιόνων φθονέω⁵, τέκος, οὔτε τευ⁶ ἄλλου.
 Ἐρχεу· ἀτάρ τοι δμῶες ἐφοπλίσσουσιν ἀπήνην
 ὑψηλήν, εὐκυκλον, ὑπερτερὴν⁷ ἀραρυῖαν. » 70

Ὡς εἰπὼν, δμῶεσσιν ἐκέκλετο· τοὶ δ' ἐπίθοντο.
 Οἱ μὲν ἄρ' ἐκτὸς ἄμαξαν εὐτροχὸν ἡμιονεῖην
 ὤπλεον, ἡμιόνους θ' ὕπαγον, ζευξάν θ' ὑπ' ἀπήνη·
 κούρη δ' ἐκ θαλάμοιο φέρεν ἐσθῆτα φαεινὴν,
 καὶ τὴν μὲν κατέθηκεν εὐξέστῳ ἐπ' ἀπήνη· 75
 μήτηρ δ' ἐν χίστῃ ἐτίθει μενοεικέ' ἐδωδὴν
 παντοίην, ἐν δ' ὄψα τίθει, ἐν δ' οἶνον ἔχευεν
 ἄσκαφ ἐν αἰγείῳ· κούρη δ' ἐπεβήσεν⁸ ἀπήνης⁸.

1. Οὐκ ἂν ἐφοπλίσσειας.... La tournure interrogative avec ἂν et l'optatif s'emploie souvent comme formule de prière.

2. Πρῶτοισι, les premiers, c'est-à-dire les principaux du peuple, les grands. — Βουλὰς βουλευέειν, prendre part aux délibérations.

3. Τὰ πάντα, tous ces soins.

4. Ὁ αἰεὶ φθονέω, l'hymen florissant, c'est-à-dire l'hymen qui se contracte à la fleur de l'âge.

5. Φθονέω, j'envie, c'est-à-dire je refuse. — Le verbe *invideres* emploie de même en latin.

6. Τευ, pour *τινός*.

7. Ὑπερτερὴν désigne le coffre du chariot, qui s'appelait ainsi, suivant Eustathe, parce qu'il était placé au-dessus de l'essieu (*ὑπέρτερος*, de *ὑπέρ*).

8. Κούρη δ' ἐπεβήσεν ἀπήνης. Ces mots forment une sorte de parenthèse, et *ὄψεσθαι*, qui commence le vers suivant, a toujours pour sujet la mère de Nausicaa. On pourrait donc traduire, afin de conserver le mouvement : « Et, tandis que la jeune fille montait sur le chariot, elle lui donna.... »

δῶκεν δὲ χρυσήν ἐν ληκύθῳ ὑγρὸν ἔλαιον,
εἴως χυτλώσαιτο σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν.

80

Ἥ δ' ἔλαβεν μᾶστιγα καὶ ἡνία σιγαλόεντα,
μᾶστιξεν δ' ἐλάαν¹. καναχή δ' ἦν ἡμιόνουιν·
αἱ δ' ἄμοτον τανύοντο², φέρον δ' ἐσθῆτα, καὶ αὐτήν,
οὐκ οἶην· ἅμα τῇγε καὶ ἀμφιπόλοι κίον ἄλλαι³.

Αἱ δ' ὅτε δὴ ποταμοῖο ῥέον περικαλλέ' ἔκοντο,
ἐνθ' ἦτοι πλυνοὶ ἦσαν ἐπηετανοί⁴, πολλὸν δ' ὕδωρ
καλὸν ὑπεκπρορέει, μάλα περ ῥυπόωντα καθῆραι⁵,
ἐνθ' αἷγ' ἡμιόνους μὲν ὑπεκπροέλυσαν ἀπήνης.
Καὶ τὰς μὲν σεῦαν⁶ ποταμὸν πάρα δινήεντα,
τρώγειν ἄγρωστιν μελιηδέα· ταὶ δ' ἀπ' ἀπήνης
εἴματα χερσὶν ἔλοντο, καὶ ἐσφόρεον μέλαν ὕδωρ⁷.
στεῖβον δ' ἐν βόθροισι θοῶς, ἔριδα προφέρουσαι⁸.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πλυνάν τε κάθηράν τε ῥύπα πάντα,
ἐξείης πέτασαν παρὰ θῖν' ἄλός, ἥχι μάλιστα
λαΐγγας ποτὶ χέρσον⁹ ἀποπλύνεσκε θάλασσα.
Αἱ δὲ λοεσσάμεναι, καὶ χρισάμεναι λίπ' ἐλαίῳ,
δεῖπνον ἐπειθ' ἔλοντο παρ' ὄχθησιν ποταμοῖο·
εἴματα δ' ἡέλοιο μὲνον τερσήμεναι αὐγῇ.

85

90

95

1. Μᾶστιξεν ἐλάαν, elle fouetta (les deux mules) pour les lancer, pour les faire partir.

2. Ἄμοτον τανύοντο, se tendaient d'une manière infatigable, c'est-à-dire couraient avec ardeur.

3. Ἄλλαι est une sorte de pléonasmе; Nausicaa est accompagnée, non pas par les autres suivantes, ce qui n'aurait pas de sens, puisqu'il n'est question que de celles-là, mais par d'autres femmes, qui sont des suivantes. De même, chant I, vers 432 : Πάρ δ' αὐτὸς κλισιὸν θέτο ποικίλον, ἐκτοθεν ἄλλων μνηστῆρων. Il s'agit là de Télémaque et de Minerve, et ni l'un ni l'autre ne prétendait à la main de Pénélope.

4. Ἐπηετανοί, continuel, c'est-à-dire qui ne tarissaient jamais.

5. Καθῆραι, (assez abondante) pour purifier, pour laver.

6. Σεῦαν, poussèrent, chassèrent, laissèrent aller.

7. Ἐσφόρεον μέλαν ὕδωρ. Les jeunes filles remplissent de l'eau du fleuve les lavoirs ou plutôt les bassins où elles vont plonger le linge. D'autres entendent : Elles portèrent le linge dans l'eau noire du fleuve.

8. Ἐριδα προφέρουσαι, déployant une rivalité, c'est-à-dire luttant de zèle, d'ardeur.

9. Ποτὶ χέρσον, (venant se briser) contre la terre ferme, venant battre le rivage.

Αὐτὰρ ἐπεὶ σίτου τάρφθεν *δμοαί* τε καὶ αὐτή,
 σφαίρη ταίτ' ἄρ' ἔπαιζον, ἀπὸ κρήδεμνα βαλαῶσαι ¹· 100
 τῇσι δὲ Ναυσικάα λευκώλενος ἤρχετο μολπῆς ².
 Οἷη δ' Ἄρτεμις ³ εἴσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα,
 ἥ κατὰ Τηύγετον περιμήκετον ἢ Ἐρύμανθον ⁴,
 τερπομένη κάπροισι ⁵ καὶ ὠκείης ἐλάφοισιν·
 τῇ δέ θ' ἅμα Νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο, 105
 ἀγρονόμοι παίζουσι ⁶· γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ·
 πασάων δ' ὑπὲρ ἤγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
 βεῖα τ' ἀριγνώτη πέλεται, καλὰ δέ τε πᾶσαι·
 ὧς ἦγ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμῆς.

Ἄλλ' ὅτε δὴ ἄρ' ἐμελλε πάλιν οἰκόνδε νέεσθαι, 110
 ζεύξας ἡμιόνους, πτύξασά τε εἴματα καλά,
 ἐνθ' αὐτ' ἄλλ' ἐνόησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,
 ὥς Ὀδυσσεὺς ἔγροίτο, ἴδοι τ' εὐώπιδα κούρην,
 ἥ οἱ Φαιήκων ἀνδρῶν πόλιν ἡγήσαιτο.

Σφαίραν ἔπειτ' ἔρριψε μετ' ἀμφιπόλον βασιλεία· 115
 ἀμφιπόλου μὲν ἅμαρτε, βαθείη δ' ἐμβαλε ⁷ δίνη·
 αἱ δ' ἐπὶ μακρὸν αὔσαν ⁸. Ὁ δ' ἔγρετο διος Ὀδυσσεύς·
 ἐζόμενος δ' ὠρμαине κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν·

α ὦμοι ἐγώ, τέων αὐτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἰκάνω;
 ἥ ῥ' οἷγ' ὑβρισταί ⁹ τε καὶ ἄγριοι, οὐδὲ δίκαιοι, 120
 ἢ φιλόξενοι, καὶ σφιν νόος ἐστὶ θεουδής;

1. Réunissez ἀποβαλοῦσαι, ayant quitté, ayant ôté.

2. Μολπῆς signifie ici *jeu, divertissement*, bien que son sens le plus ordinaire soit *chant*. C'est ainsi qu'on lit plusieurs fois dans Homère: *Κυνῶν μέλπηθρα γενέσθαι*, devenir le jonet, la proie des chiens.

3. Οἷη δ' Ἄρτεμις. Comparez Virgile, *Énéide*, I, vers 502 et suivants: *Qualis in Eurotus ripis aut per juga Cynthis*, etc.

4. Τηύγετον, le Taygète, montagne de Laconie, terminée par le

cap Ténare; c'est aujourd'hui le mont Maïna. — Ἐρύμανθον, l'Érymanthe, montagne d'Arcadie, sur les confins de l'Arcadie et de l'Élide, aujourd'hui le mont Xiria.

5. Τερπομένη κάπροισι, heurieuse de poursuivre les sangliers.

6. Παίζουσι, jouent, c'est-à-dire se livrent au plaisir de la chasse.

7. Ἐμβαλε (τὴν σφαῖραν).

8. Ἐπὶ μακρὸν αὔσαν, jetèrent un grand cri. Il faut réunir la proposition au verbe.

9. Ὑβρισταί. Sous-ent. εἰσεί.

ὥστε με κουράων ἀμφήλυθε¹ θῆλυς αὐτή,
 Νυμφαῖν, αἱ ἔχωσ' ὀρέων αἰπεινὰ κάρηνα,
 καὶ πηγὰς ποταμῶν, καὶ πίσσα ποιήεντα.

Ἦ νύ που ἀνθρώπων² εἰμὶ σχεδὸν αὐδηέντων;

125

Ἄλλ' ἄγ', ἐγὼν αὐτὸς πειρήσομαι³ ἡδὲ ἰδωμαι. »

Ὡς εἰπὼν, θάμνων ὑπεδύσετο⁴ δῖος Ὀδυσσεύς·

ἐκ πυκινῆς δ' ὕλης πτόρθον κλάσε χειρὶ παχείῃ
 φύλλων, ὡς ῥύσαιτο περὶ χροῖ μῆδεα φωτός.

Βῆ δ' ἴμεν ὥστε λέων ὀρεσίτροφος ἀλκι πεποιθώς,

130

ὅς τ' εἶσ' ὕμενος καὶ ἀήμενος· ἐν δέ οἱ ὅσσε

δαίεται⁵· αὐτὰρ ὁ βουσί μετέρχεται ἥ ὀϊσσιν,

ἥ μετ' ἀγροτέρας ἐλάφους· κέλεται δέ εἰ γαστήρ

μήλων πειρήσοντα⁶ καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν·

ὥς Ὀδυσσεὺς κούρησιν εὐπλοκάμοισιν ἐμελλεν

135

μίξεσθαι, γυμνὸς περ ἑών· χρεῖῳ γὰρ ἵκανεν⁷.

Σμερδαλέος δ' αὐτῇσι φάνη, κεκαωμένος ἄλμη·

τρέσσαν⁸ δ' ἄλλυδις ἄλλη ἐπ' ἡϊόνας προύχουσας·

οἷη δ' Ἀλκινόου θυγάτηρ μένε· τῇ γὰρ Ἀθήνη

θάρσος ἐνὶ φρεσὶ θῆκε, καὶ ἐκ δέος εἴλετο⁹ γυῖων.

140

Στῇ δ' ἄντα σχομένη¹⁰· ὁ δὲ μερμήριζεν Ὀδυσσεύς,

ἥ γούνων λίσσοιτο λαβὼν εὐώπιδα κούρην,

ἥ αὕτως¹¹ ἐπέεσσιν ἀποσταδὰ μειλιχίοισιν

1. Ὡς τε, puisque, car. — Με ἀμφήλυθε, m'a enveloppé, est venu jusqu'à moi.

2. Ἦ νύ που ἀνθρώπων, etc. Ulysse doute et se demande si ce sont des voix de nymphes ou de jeunes filles qu'il vient d'entendre.

3. Πειρήσομαι, pour le subjunctif πειρήσωμαι.

4. Θάμνων ὑπεδύσετο, sortit de dessous les arbustes (où il s'était blotti pour dormir). Voy. la fin du chant V.

5. Δαίεται, sont enflammés, c'est-à-dire brillent.

6. Μήλων πειρήσοντα, pour faire une tentative sur les brebis, pour essayer de ravir quelque brebis.

7. Χρεῖῳ γὰρ ἵκανεν, le besoin était venu à lui, c'est-à-dire la nécessité l'y forçait.

8. Τρέσσαν, elles s'enfuirent avec épouvante.

9. Réunissez ἐξείλετο.

10. Σχομένη, se contenant, se retenant, c'est-à-dire s'arrêtant.

11. Αὕτως, ainsi, c'est-à-dire en restant où il était, sans s'approcher de Nausicaa. Αὕτως est expliqué par ἀποσταδὰ.

λίσσοιτ', εἰ δειξείῃ πόλιν καὶ εἷματα δοίῃ.

*Ὡς ἄρα οἱ φρονέοντι δοᾶσσαντο κέρδιον εἶναι,

145

λίσσεσθαι ἐπέεσσιν ἀποσταδὰ μελιχίοισιν,

μή οἱ γούνα λαθόντι χολώσαιο φρένα κούρη.

Αὐτίκα μελιχίον καὶ κερδαλέον φάτο μῦθον·

« Γουνούμει σε, ἄνασσα· θεός νύ τις ἢ βροτός ἐσσι.

Εἰ μὲν τις θεός² ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,

150

Ἄρτεμίδι σε ἔγωγε, Διὸς κούρη μέγαλοιο,

εἶδος τε μέγεθος τε φυὴν τ' ἄγχιστα ἔϊσκω·

εἰ δέ τις ἐσσι βροτῶν, τοὶ ἐπὶ χθονὶ ναιετάουσιν,

τρισμάκαρες μὲν σοίγε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ,

τρισμάκαρες δὲ κασίγνητοι· μάλα πού σφισι θυμὸς

155

αἶν ἐὺφροσύνησιν ἱαίνεται εἵνεκα σεῖο,

λευσσόντων τοιόνδε θάλος χορὸν εἰσοιχνεῦσαν³.

Κεῖνος δ' αὖ περὶ⁴ κῆρι μακάρτατος ἔζοχον ἄλλων,

ὃς κέ σ' ἐέδνοισι βρίσας⁵ οἴκονδ' ἀγάγηται.

Οὐ γάρ πω τοιοῦτον ἶδον βροτὸν ὀφθαλμοῖσιν,

160

οὔτ' ἄνδρ' οὔτε γυναῖκα· σέβας μ' ἔχει εἰσορόωντα⁶.

Δήλω⁷ δὴ ποτε τοῖον Ἀπόλλωνος παρὰ βωμῶ

1. Εἰ δειξείῃ, (pour voir) si elle lui montrerait, pour obtenir qu'elle lui indiquât.

2. Τίς θεός ἐquivaut à τίς θεῶν, ce qui explique le pluriel τοὶ ἔχουσιν. Ainsi, trois vers plus loin, nous lisons : Εἰ δέ τις ἐσσι βροτῶν.

3. Λευσσόντων, génitif absolu. Le poète change de tournure; un prosateur aurait mis de préférence λεύσσουσι, se rapportant à σφίσι. — Θάλος et εἰσοιχνεῦσαν ne s'accordent pas selon la syntaxe, mais selon l'idée, puisque, dans la pensée du poète, θάλος, quoique neutre, désigne Nausicaa. Euripide dit de même dans ses *Bucchantes*, 1307 : Τὸδ' ἔργος... κατθανόνθ' ὁρώ.

4. Περὶ est ici adverbe, comme

l'indique son accent : supérieure-ment, plus que tous les autres.

5. Ἐέδνοισι βρίσας, l'ayant emporté par les présents d'hymen, ayant offert les plus riches présents.

6. Σέβας μ' ἔχει εἰσορόωντα. Voy. chant III, vers 123.

7. Δήλω. Dugas-Montbel : « C'est ici la seule fois, soit dans l'*Illiade*, soit dans l'*Odyssée*, qu'il est question de Délos, qui jouit autrefois d'une si grande célébrité par ses brillantes députations, nommées *théories*. Ce n'est aujourd'hui qu'une île pauvre, à peine habitée, qui, sous le nom de *Dili*, n'est plus connue que de quelques curieux qui vont visiter des ruines presque entièrement effacées. »

φοίνικος νέον ἔρνος ἀναρχόμενον ἐνόησα·
 ἦλθον γάρ καὶ χεῖσε¹, πολὺς δέ μοι ἔσπετο λαὸς
 τὴν δδόν, ἣ δὴ ἔμελλεν ἐμοὶ κακὰ κήδε² ἔσσεσθαι·
 165 ὧς δ' αὐτως καὶ κείνο ἰδὼν, ἐτεθήπεα θυμῷ
 δὴν, ἐπεὶ οὐπω τοῖον ἀνήλυθεν ἐκ δόρυ γαίης³.
 ὧς σε, γύναι, ἄγαμαί τε, τέθηπά τε, δεῖδιά τ' αἰνῶς
 γούνων ἄψασθαι· χαλεπὸν δέ με πένθος ἰκάνει.
 Χθιζὸς εἰκοστῷ φύγον ἡματι⁴ οἶνοπα πόντον·
 170 τόφρα δέ μ' αἰεὶ κῦμα φόρει, κραιπναὶ τε θύελλαι,
 νήσου ἀπ' Ὠγυγίης· νῦν δ' ἐνθάδε κάθθαλε δαίμων,
 ὅφρ' ἔτι που καὶ τῇδε⁵ πάθω κακόν. Οὐ γὰρ ὅτω
 παύσεσθ⁶· ἀλλ' ἔτι πολλὰ θεοὶ τελέουσι πάροιθεν.
 Ἀλλὰ, ἄνασσ', ἐλέαιρε· σέ γὰρ κακὰ πολλὰ μογήσας
 175 ἐς πρώτην ἰχόμην· τῶν δ' ἄλλων οὐτίνα οἶδα
 ἀνθρώπων, οἳ τήνδε πόλιν καὶ γαῖαν ἔχουσιν.
 Ἄστου δέ μοι δεῖζον, δὸς δέ βράκος ἀμφιδαλέσθαι,
 εἰ τί που εἴλυμα⁶ σπεύρων ἔχεις ἐνθάδ' ἰοῦσα.
 Σοὶ δέ θεοὶ τόσα δοῖεν, ὅσα φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς·
 180 ἄνδρα τε καὶ οἶκον καὶ ὁμοφροσύνην⁷ ὀπάσειαν
 ἐσθλήν· οὐ μὲν γὰρ τοῦγε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
 ἢ θο⁸ ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχῃτον⁹
 ἀνὴρ ἢ δὲ γυνή· πόλλ' ἄλγεα⁹ δυσμενέεσσιν,
 χάρματα δ' εὐμενέτησι· μάλιστα δέ τ' ἐκλυον αὐτοὶ¹⁰. » 185

1. Ἦλθον χεῖσε. Les Grecs, disent les scholiastes, relâchèrent à Délos en se rendant au siège de Troie.

2. Δόρυ, branche, rameau. — Rapprochez ἐκ γαίης.

3. Ἐικοστῷ ἡματι, le vingtième jour (depuis que j'étais le jouet des flots).

4. Τῇδε, ici, sur cette terre.

5. Πάυσεσθαι, devoir cesser (de souffrir).

6. Εἴλυμα, enveloppe, linge qui sert à envelopper.

7. Ὅμοφροσύνην, la bonne harmonie (entre ton époux et toi).

8. Ἐχῃτον, ont, c'est-à-dire gouvernement, administrent.

9. Πόλλ' ἄλγεα, etc. Ces mots forment une apposition : la concorde des époux fait le désespoir de leurs envieux.

10. Μάλιστα δέ τ' ἐκλυον αὐτοί. Cette phrase a été bien diversement traduite; les uns entendent, comme nous l'avons fait : « Ce sont eux-mêmes surtout qui ressentent les effets de cette concorde. » D'autres :

Ἦν δ' αὖ Νηυσικέα λευκώλενος ἀντίον ἦδ' α·

« Ξεῖν', ἐπεὶ οὔτε κακῷ¹ οὔτ' ἄφρονι φωτὶ ἔοικας —

Ζεὺς δ' αὐτὸς νέμει ὄλβον Ὀλύμπιος ἀνθρώποισιν,

ἔσθλοῖς ἢ δὲ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλῃσιν, ἐκάστω·

καὶ πού σοι τάγ' ἔδωκε, σὲ δὲ χρὴ τετλάμεν ἔμπης — 190

νῦν δ', ἐπεὶ ἡμετέρην τε πόλιν καὶ γαίαν ἱκάνεις,

οὔτ' οὖν ἐσθλήτος δευῆσαι οὔτε τευ ἄλλου,

ᾧν ἐπέοιχ' ἰκέτην² ταλαπερίον ἀντιάσαντα.

Ἄστυ δέ τοι δέξω, ἐρέω δέ τοι οὔνομα λαῶιν.

Φαίηκες μὲν τήνδε πόλιν καὶ γαίαν ἔχουσιν· 195

εἰμὶ δ' ἐγὼ θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο,

τοῦ δ' ἔκ Φαιήκων ἔχεται³ κάρτος τε βίη τε. »

Ἦ ῥα, καὶ ἀμφιπόλοισιν εὐπλοχάμοισι χέλευσεν·

« Στῆτέ μοι⁴, ἀμφίπολοι· πόσε φεύγετε, φῶτα ἰδοῦσαι;

ἢ μή πού τινα δυσμενέων φάσθ'⁵ ἔμμεναι ἀνδρῶν; 200

Οὐκ ἔσθ' οὗτος ἀνὴρ διερὸς βροτός, οὐδὲ γέννηται,

ὅς κεν Φαιήκων ἀνδρῶν ἐς γαίαν ἵκηται,

δηϊοτῆτα φέρων· μάλα γὰρ φίλοι ἀθανάτοισιν.

Οἰκέομεν δ' ἀπάνευθε, πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ,

ἔσχατοι⁶, οὐδέ τις ἄμμι βροτῶν ἐπιμίσγεται ἄλλος. 205

Ἄλλ' ὅδε τις δύστηνος ἀλώμενος ἐνθάδ' ἱκάνει,

τὸν νῦν χρὴ κομέειν· πρὸς γὰρ Διός⁷ εἰσιν ἅπαντες

« Ils deviennent eux-mêmes célèbres. » D'autres : « Ils s'entendent eux-mêmes louer, c'est-à-dire ils ont une bonne renommée. » Il est assez probable que le passage est altéré.

1. Κακῷ. Il est question ici de la bassesse de l'origine, et non pas de la lâcheté, comme le démontre fort bien le savant Bothe dans son commentaire.

2. Ὡν ἐπέοιχ' ἰκέτην. Sous-ent. μὴ δευῆσθαι.

3. Construisez : Ἐκ τοῦ ἔχεται, de qui dépendent, qui gouverne.

4. Μοι est ici explétif.

5. Ἦ μή φάσθαι, est-ce que vous ne pensez pas, c'est-à-dire pensez-vous donc, craignez-vous par hasard? Locution dont il serait difficile de trouver d'autres exemples; ce qui fait soupçonner qu'il y a dans ce vers quelque altération.

6. Ἐσχατοί, placés à l'extrémité (du monde).

7. Πρὸς Διός. La religion des anciens mettait les pauvres et les étrangers sous la protection de Jupiter. Le meurtre d'un hôte n'était pas considéré seulement comme un

ξεῖνοί τε πτωχοί τε· δόσις δ' ὀλίγη τε φῖλη τε¹.

Ἄλλὰ δότ', ἀμφίπολοι, ξείνων βρώσιν τε πόσιν τε·

λούσατέ² τ' ἐν ποταμῷ, δθ' ἐπὶ σκέπας ἔστ' ἀνέμοιο. » 210

Ὡς ἔφαθ'· αἱ δ' ἔσταν τε καὶ ἀλλήλησι κέλευσαν·

κὰδ δ' ἄρ' Ὀδυσσῇ εἶσαν ἐπὶ σκέπας, ὥς ἐκέλευσεν

Ναυσικαά, θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο·

πάρ δ' ἄρα οἱ φᾶρός τε χιτῶνά τε εἴματ' ἔθηκαν³.

δῶκαν δὲ χρυσῇ ἐν ληκύθῳ ὑγρὸν ἔλαιον, 215

ῥηγωγὸν δ' ἄρα μιν λοῦσθαι ποταμοῖο ῥοῇσιν.

Δὴ ῥα τότε ἀμφίπολοισι μετηύδα δῖος Ὀδυσσεύς

« Ἀμφίπολοι, στήθ' οὐτω ἀπόπροθεν, ὅφρ' ἐγὼ αὐτὸς⁴

ἄλμην ὤμοισιν ἀπολούσομαι, ἀμφὶ δ' ἐλαίῳ

χρίσομαι⁵. ἧ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροός ἐστιν⁶ ἀλοιφή. 220

Ἄντην δ' οὐκ ἂν ἔγωγε λοέσσομαι· αἰδέομαι γάρ

γυμνοῦσθαι, κοῦρησιν ἐϋπλοκάμοισι μετελθών. »

Ὡς ἔφαθ'· αἱ δ' ἀπάνευθεν ἴσαν, εἶπον⁷ δ' ἄρα κούρη.

Αὐτὰρ δ' ἐκ ποταμοῦ χροά νίζετο δῖος Ὀδυσσεύς

ἄλμην⁸, ἧ οἱ νῶτα καὶ εὐρέας ἀμπεχεν ὤμους· 225

ἐκ κεφαλῆς δ' ἔσμηχεν ἄλὸς χνόον ἀτρυγέτοιο.

Αὐτὰρ ἐπειδὴ πάντα⁹ λοέσσατο καὶ λίπ' ἄλειψεν,

ἀμφὶ δὲ εἴματα ἔσσαθ', ἃ οἱ πόρε παρθένος ἀδμῆς,

τὸν μὲν Ἀθηναίῃ θῆκεν¹⁰, Διὸς ἐκγεγαυῖα,

crime, mais aussi comme un véritable sacrilège.

1. Ὀλίγη se rapporte à celui qui donne, et φῖλη à celui qui reçoit. Le plus faible don réjouit le cœur du malheureux.

2. Λούσατε. Dans l'antiquité homérique, c'étaient toujours les servantes, quelquefois même les épouses et les filles des héros, qui lavaient les étrangers.

3. Ρεῦνις, tous ses membres.

4. Αὐτός s'emploie assez souvent dans le sens de *seul*, comme ici.

5. Ἀπολούσομαι et χρίσομαι

sont pour les subjonctifs ἀπολούσωμαι et χρίσωμαι.

6. Ἀπὸ χροός ἐστιν, est loin de mon corps, c'est-à-dire manque à mon corps.

7. Εἶπον, dirent, répétèrent (les paroles d'Ulysse).

8. Ἐκ ποταμοῦ, avec l'eau qu'il puisait au fleuve. — Le verbe νίζετο régit ici un double accusatif, χροά et ἄλμην.

9. Πάντα, tous ses membres.

10. Τὸν μὲν Ἀθηναίῃ θῆκεν, etc. Comparez Virgile, *Énéide*, I, vers 599 et suivants: *Restitit Aeneas*, etc.

μείζονά τ' εἰσιδέειν καὶ πάσσονα· καὶ δὲ κάρητος
οὐλας ἦκε κόμας, ὑακινθίνῳ ἀνθει ὁμοίας. 230

Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
ἰδρις, δν Ἑραιστος δεδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελεῖει¹.
ὥς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις. 235

Ἔζετ' ἔπειτ', ἀπάνευθε κίων ἐπὶ θίνα θαλάσσης,
κάλλει καὶ χάρισι στίλβων². θηεῖτο δὲ κούρη·
δὴ ῥα τότ' ἀμφιπόλοισιν εὐπλοκάμοισι μετηύδα·

« Κλυτέ μευ, ἀμφίπολοι λευκώλενοι, ὅφρα τι εἴπω·
οὐ πάντων ἀέκητι θεῶν³, οἳ Ὀλυμπὸν ἔχουσιν, 240

Φαιήκεσσ' ὁδ' ἀνὴρ ἐπιμίσγεται ἀντιθέοισιν.
Πρόσθεν⁴ μὲν γὰρ δὴ μοι ἀεικέλιος δέατ' εἶναι,
νῦν δὲ θεοῖσιν ἔοικε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.

Αἱ γὰρ ἐμοὶ τοιόσδε πόσις κεκλημένος εἴη⁵,
ἐνθάδε ναιετάων, καὶ οἱ ἄδοι αὐτόθι μέμνουν. 245

Ἄλλὰ δότ', ἀμφίπολοι, ξείνῳ βρῶσίν τε πόσιν τε. »

Ὡς ἔφαθ'· αἱ δ' ἄρα τῆς μάλα μὲν κλύον ἡδ' ἐπίθοντο·
πάρ δ' ἄρ' Ὀδυσσῆϊ ἔθεσαν βρῶσίν τε πόσιν τε.

Ἦτοι δὲ πῖνε καὶ ἦσθε πολύτλας διὸς Ὀδυσσεύς
ἀρπαλέως· δηρὸν γὰρ ἐδητύος ἦεν ἄπαστος. 250

Αὐτὰρ Ναυσικὰ λευκώλενος ἄλλ' ἐνόησεν·
εἴματ' ἄρα πτύξασα τίθει καλῆς ἐπ' ἀπῆνης,
ζευξεν δ' ἡμιόνους κρκατερώνυχας· ἂν δ' ἔβη αὐτῇ.

Ἄτρυνεν δ' Ὀδυσῆα, ἔπος τ' ἔφατ', ἔκ τ' ὀνόμαζεν·

« Ὀρσεο δὴ νῦν, ξεῖνε, πόλινδ' ἵμεν, ὅφρα σε πέμψω 255

1. Τελεῖει dépend de δε, qu'Homère aurait pu exprimer, mais qui cependant est suffisamment indiqué par le relatif δν, au vers précédent.

2. Στίλβων. Homère dit de même dans l'Iliade, chant III, vers 392, en parlant de Paris : Κάλλει τε στίλβων καὶ εἵμασιν.

3. Οὐ πάντων ἀέκητι θεῶν, ce

n'est pas contre le gré de tous les dieux que..., c'est-à-dire c'est sans doute par la volonté, sous les auspices de quelqu'un des dieux...

4. Πρόσθεν, auparavant, c.-à-d. avant qu'il se fût baigné.

5. Κεκλημένος εἴη, était appelé, portait le nom de, c.-à-d. simplement était.

πατρός ἐμοῦ πρὸς δῶμα δαΐφρονος, ἔνθα σέ φημι
πάντων Φαιήκων εἰδησέμεν ὅσοι ἄριστοι ¹.

Ἀλλὰ μάλ' ὧδ' ἔρδεν ²· δοκέεις δέ μοι οὐκ ἀπνύσσειν·

ὄφρ' ἂν μὲν κ' ἀγρούς ἴομεν καὶ ἔργ' ³ ἀνθρώπων,
τόφρα σὺν ἀμφιπόλοισι μεθ' ἡμιόνους καὶ ἄμαξαν
καρπαλίμως ἔρχεσθαι· ἐγὼ δ' ὄδον ἡγεμονεύσω.

260

Αὐτὰρ ἐπὴν πόλιος ἐπιβείομεν ⁴, ἦν πέρι πύργος
ὕψηλός, καλὸς δὲ λιμὴν ἐκάτερθε πόληος,
λεπτή δ' εἰσίθμῃ ⁵· νῆες δ' ὄδον ἀμφιελίσσαι
εἰρύεται· πᾶσιν γὰρ ἐπίστιόν ἐστιν ἐκάστω ⁶.

265

Ἔνθα δέ τέ σφ' ἀγορὴ καλὸν Ποσιδῆϊον ἀμφί,
ρυτοῖσιν λάεσσι ⁷ κατωρυχέεσσ' ἀραρυῖα.

Ἔνθα δὲ νηῶν θπλα μελαινάων ἀλέγουσιν,
πίσματα καὶ σπεῖρα, καὶ ἀποξύνουσιν ἑρετμά.

Οὐ γὰρ Φαιήκεσσι μέλει βιὸς οὐδὲ φάρετρη,

270

ἀλλ' ἴστοι καὶ ἑρετμά νεῶν καὶ νῆες εἶσαι,
ᾗσιν ἀγαλλόμενοι πολιτὴν περώσι θαλάσσαν.

Τῶν ἀλεείνω φῆμιν ἀδευκέα ⁸, μή τις ὀπίσσω
μωμεύῃ· μάλα δ' εἰσὶν ὑπερφίαλοι κατὰ δῆμον.

Καί νύ τις ὧδ' εἶπῃσι καχώτερος ⁹ ἀντιβολήσας·

275

« Τίς δ' ὅδε Ναυσιχάα ἔπεται καλός τε μέγας τε,

« ξείκος; ποῦ δέ μιν εὔρε; πόσις νύ οἱ ἔσσεται αὐτῇ.

1. Ὅσοι ἄριστοι. Sous ent. εἰσί.

2. Ἐρδεν. Cet infinitif est employé avec la valeur d'un impératif.

3. Ἀγρούς. Sous-ent. εἰς ou κατὰ ou δια. — Ἔργα. Chez Homère et Hésiode, ἔργα s'emploie fréquemment pour parler des travaux des agriculteurs, et même des terres cultivées.

4. Αὐτὰρ. Après cette conjonction il y a une idée sous-entendue : Mais ne me suis plus... — Ἐπιβείομεν, pour ἐπιβείωμεν.

5. Εἰσίθμῃ, l'entrée (dans la ville, entre les deux ports).

6. Πᾶσιν ἐκάστω, pour tous et pour chacun.

7. Ρυτοῖσιν λάεσσι, des pierres charriées, des pierres qu'il faut transporter sur des chariots, tant elles sont grosses, c'est-à-dire des pierres de taille.

8. Φῆμιν ἀδευκέα, le langage amer, la médisance.

9. Καχώτερος. Voy. la note 1 de la page 135. Il n'est pas besoin de donner ici le sens de méchant à l'adjectif καχός. Les hommes d'une condition inférieure sont souvent portés à médire des puissants.

« Ἦ τινά που πλανηθέντα κακίσσατο ἦς ἀπὸ νηὸς
 « ἀνδρῶν τηλεπαυῶν· ἐπεὶ οὔτινες ἐγγύθεν εἰσὶν·
 « ἢ τίς οἱ εὐξαμένη πολυάρητος θεὸς ἦλθεν, 299
 « οὐρανόνθεν καταβάς, ἔξει δέ μιν ἡματα πάντα.
 « Βέλτερον, εἰ¹ κ' αὐτὴ περ ἐποιχομένη πόσιν εὔρεν
 « ἄλλοθεν· ἦ γὰρ τοῦδε γ' ἀτιμάζει κατὰ δῆμον·
 « Φαίηκας, τοί μιν μνῶνται πολῖες τε καὶ ἰσθλοί. »
 Ὡς ἐρέουσιν, ἐμοὶ δέ κ' ὀνειδῶσα ταῦτα γένοιτο. 300
 Καὶ δ' ἄλλη νεμεσῶ, ἥτις τοιαῦτά γε βεῖλοι,
 ἦτ' ἀέκητι φίλων πατρὸς καὶ μητρὸς ἐόντων
 ἀνδράσι μίσσηται πρὶν γ' ἀμφρόδιον γάμον ἔλθειν.
 Ξεῖνε, σὺ δ' ὧδ' ἐμέθεν ξυνίει ἔπος, ὅρρα τάχιστα
 πομπῆς καὶ νόστοιο τύχης παρὰ πατρὸς ἐμοῖο. 301
 Δήεις ἀγλαὸν ἄλσος Ἀθήνης ἄγχι κελεύθου,
 αἰγείρων²· ἐν δὲ κρήνῃ νάει, ἀμφὶ δὲ λειμῶν·
 ἔνθα δὲ πατρὸς ἐμοῦ τέμενος τεθαλυῖά τ' ἄλωή,
 τόσσον ἀπὸ πτόλιος, ὅσσον τε γέγωνε βοήσας³.
 ἔνθα καθεζόμενος μεῖναι χρόνον⁴, εἰσέκεν ἡμεῖς 302
 ἄστυδε ἔλθωμεν καὶ ἰκόμεθα δώματα πατρός.
 Αὐτὰρ ἐπὶν ἡμέας ἔλπη⁵ ποτὶ δώματ' ἀφίχθαι,
 καὶ τότε Φαιήκων ἔμεν ἐς πόλιν ἠδ' ἐρέεσθαι⁶
 δώματα πατρὸς ἐμοῦ, μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο.
 ῥεῖα δ' ἀρίγωντ' ἐστί, καὶ ἂν παῖς ἡγήσαιτο 303
 νήπιος· οὐ μὲν γάρ τι ἰοικότα τοῖσι τέτυκται
 δώματα Φαιήκων, οἷος⁷ δόμος Ἀλκινόοιο
 ἥρωος. Ἀλλ' ὅπότ' ἂν σε δόμοι κεκύθωσι⁸ καὶ αὐλή,
 ὧκα μάλα μεγάροιο διελθέμεν, ὅρ' ἂν ἔκηαι

1. Βέλτερον εἰ, c'est mieux si....
 c.—à-d. il vaut mieux que..., elle
 a bien fait de ... Phrase ironique.

2. Αἰγείρων dépend de ἄλσος.
 3. Ὅσσον.... βοήσας. Voyez
 chant V, vers 400, et la note.

4. Χρόνον, pendant quelque
 temps.

5. Ἐλπη, tu croiras, tu penseras
 Ce verbe signifie plus souvent *espérer*.

6. Ἴμεν, ἐρέεσθαι. L'infinitif pour
 l'impératif.

7. Ἰοικότα τοῖσιν, οἷος, équi-
 vaut à *τοιαῦτα, οἷος*.

8. Κεκύθωσι, auront caché, c'est-
 à-dire auront reçu.

μητέρ' ἐμήν· ἥ δ' ἥσται ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν πυρὸς αὐγῇ, 305
 ἡλάκατα στρωφῶσ' ἀλιπόρφυρα, θαῦμα ἰδέσθαι,
 κίονι κεκλιμένη· δμῳαὶ δέ οἱ εἶατ' ὅπισθεν.

Ἔνθα δὲ πατρὸς ἐμοῖο θρόνος ποτικέκλιται αὐγῇ¹,
 τῷ δγε οἰνοποτάζει ἐπήμενος ἀθάνατος ὤς.

Τὸν παραμειψάμενος μητρὸς ποτὶ γούνασι χεῖρας 310
 βάλλειν ἡμετέρης, ἵνα νόστιμον ἦμαρ ἴδῃαι
 χαίρων καρπαλίμως, εἰ καὶ μάλα τηλόθεν ἐσσί.
 Εἰ κέν τοι κείνη γε φίλα φρονέησ'² ἐνὶ θυμῷ,
 ἑλπωρῇ³ τοι ἔπειτα φίλους τ' ἰδέειν καὶ ἱκέσθαι
 οἶκον ἔυκτίμενον καὶ σὴν ἐς πατρίδα γαῖαν. » 315

Ὡς ἄρα φωνήσας ἵμασεν μᾶστιγι φαεινῇ
 ἡμιόνους· αἱ δ' ὦκα λίπον ποταμοῖο ῥέεθρα·
 αἱ δ' εὖ μὲν τρώχων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσιν.
 Ἡ δὲ μάλ'⁴ ἠνιόχευεν, ὅπως ἄμ' ἐποίατο πεζοὶ
 ἀμφίπολοι τ' Ὀδυσσεύς τε· νόῳ⁵ δ' ἐπέβαλλεν ἱμάσθλην. 320
 Δύσετό τ' ἥελιος, καὶ τοὶ κλυτὸν ἄλσος ἵκοντο
 ἱρὸν Ἀθηναίης, ἴν' ἄρ' ἔζετο δῖος Ὀδυσσεύς.
 Αὐτίχ' ἔπειτ' ἤρᾱτο Διὸς κούρη μέγαλοιο·

« Κλυθὶ μευ, αἰγιόχοιο Διὸς τέκος, Ἀτρυτώνη·
 νῦν δὴ πέρ μευ ἄκουσον, ἐπεὶ πάρος οὔ ποτ' ἄκουσας 325
 ῥαιομένου, ὅτε μ' ἔβραχιε κλυτὸς Ἐννοσίγαιος.
 Δός μ' ἐς Φαίηκας φίλον ἐλθεῖν ἢ ὃ ἐλεεινόν. »

Ὡς ἔφατ' εὐχόμενος· τοῦ δ' ἔκλυε Παλλὰς Ἀθήνη·
 αὐτῷ δ' οὐπω φαίνεται ἐναντίῃ· αἶδετο γάρ ῥα
 πατροκασίγνητον⁶· ὃ δ' ἐπιζαφελῶς μενέαιεν 330
 ἀντιθέω Ὀδυσῆϊ, πάρος ἦν γαίαν ἱκέσθαι.

1. Ποτικέκλιται αὐγῇ, est adossé à l'éclat (du feu), c'est-à-dire est adossé au foyer.

2. Φίλα φρονέησι, pense des choses amies, est bienveillante.

3. Ἐλπωρῇ (ἵσσι).

4. Μάλα, avec soin, avec adresse, attentivement.

5. Νόῳ, avec art.

6. Πατροκασίγνητον. Neptune.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU SEPTIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Minerve se présente à Ulysse sous les traits d'une jeune fille, le conduit à la demeure d'Alcinoos et lui apprend quels hôtes il va trouver dans le palais (1-77). Ulysse s'arrête quelque temps pour admirer la magnificence du palais et des jardins (78-132). Il entre, et va se jeter aux pieds de la reine Arété (133-152). Sur l'invitation du vieillard Échénéos, le roi Alcinoos offre à Ulysse le repas de l'hospitalité (153-185). Alcinoos promet à Ulysse de le faire reconduire dans sa patrie ; prières et remerciements d'Ulysse (186-225). Arété demande à Ulysse qui lui a donné les vêtements qu'il porte ; Ulysse raconte en peu de mots son naufrage et sa rencontre avec Nausicaa (226-297). Après avoir blâmé sa fille de ce qu'elle n'a pas amené elle-même l'étranger au palais, Alcinoos offre à Ulysse de devenir son gendre et lui promet de nouveau de le faire reconduire le lendemain (298-333). On dresse un lit à Ulysse sous le vestibule ; Alcinoos et Arété vont reposer dans leur appartement (334-347).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Η.

Ὡς δ' μὲν ἐνθ' ἤρατο πολύτλας διος Ὀδυσσεύς·
 χούρην δὲ προτὶ ἄστυ φέρειν μένος ἡμιονοῦν¹.
 Ἥ δ' ὅτε δὴ οὗ πατρὸς ἀγακλυτὰ δώμαθ' ἴκανεν,
 στῆσεν² ἄρ' ἐν προθύροισι· κασίγνητοι δὲ μιν ἀμφὶς
 ἴσταντ', ἀθανάτοις ἐναλίγκιοι· ὃς ῥ' ὑπ' ἀπήνης
 ἡμιόνους ἔλυον, ἐσθῆτά τε ἔσπερον εἶσω.
 Αὐτὴ δ' ἐς θάλαμον ἐὼν ἦϊε· δαίε δὲ οἱ πῦρ
 γρη῏ς Ἀπειραῖη³, θαλαμηπόλος Εὐρυμέδουσα,
 τήν ποτ' Ἀπείρηθεν νέες ἤγαγον⁴ ἀμφιέλισσαι.
 Ἀλκινόῳ δ' αὐτὴν γέρας ἔξελον⁵, οὐνεκα πᾶσιν
 Φαιήκεσσιν ἀνασσε, θεοῦ δ' ὧς δῆμος ἄκουεν⁶.

1. Μένος ἡμιονοῦν, la vigueur des deux mules, c'est-à-dire les mules vigoureuses. Ainsi βίη Ἡρακλεΐη, le robuste Hercule; et dans Horace, *sapientia Læli*, le sage Lélius. Lucrèce dit aussi *canum vis*, simple équivalent de *canes*.

2. Στῆσεν, elle s'arrêta (comme au vers 22 du IVe chant), ou plutôt elle arrêta (les mules).

3. Ἀπειραῖη, d'Apira ou d'Apiros, et non pas d'Épire, comme plusieurs commentateurs l'ont entendu; Homère n'écrit jamais le mot *ἡπειρος* par un alpha. Il est vrai

qu'on ignore complètement ce que c'est qu'Apira ou Apiros.

4. ἤγαγον. Elle faisait sans doute partie d'un lot de femmes esclaves achetées par les navigateurs phéaciens.

5. Γέρας ἔξελον, ils avaient mis de côté comme présent d'honneur. Outre leur part dans le tirage au sort du butin, les rois recevaient d'ordinaire, comme présent particulier, quelque'un des objets les plus précieux.

6. ἄκουεν (αὐτοῦ, Ἀλκινόου), l'écoutait, c'est-à-dire lui obéissait.

ἥ τρέφε Ναυσικάαν λευκώλενον ἐν μεγάροισιν.

Ἡ οἱ πῦρ ἀνέκαιε, καὶ εἴσω δόρπον ἐκόσμει.

Καὶ τότε Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλινδ' ἵμεν· αὐτὰρ Ἀθήνη

πολλὴν ἡέρα χεῦε¹, φίλα φρονέουσ' Ὀδυσῆϊ², 15

μή τις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας

κερτομέοι τ' ἐπέεσσι καὶ ἐξερέοιθ' ὅτις εἴη.

Ἄλλ' ὅτε δὴ ἄρ' ἐμελλε πόλιν δύσεσθαι ἑραννήν,

ἔνθα οἱ ἀντεβόλησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,

παρθενικῇ εἰκυῖα νεήνιδι κάλπιν ἐχούσῃ· 20

στῇ δὲ πρόσθ' αὐτοῦ· ὁ δ' ἀνείρετο ὅιος Ὀδυσσεύς·

« ὦ τέκος, οὐκ ἄν μοι δόμον ἀνέρος ἡγήσαιο³,

Ἄλκινόου, ὃς τοῖσδε μετ' ἀνθρώποισιν ἀνάσσει;

καὶ γὰρ ἐγὼ ξείνος ταλαπείριος ἐνθάδ' ἰκάνω,

τηλόθεν ἐξ ἀπίης γαίης· τῷ οὔτινα οἶδα 25

ἀνθρώπων, οἳ τήνδε πόλιν καὶ ἔργα⁴ νέμονται. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

« Τοιγὰρ ἐγὼ τοι, ξεῖνε πάτερ, δόμον, ὃν με καλεῖεις⁵,

δεῖξω· ἐπεὶ μοι πατρὸς ἀμύμονος ἐγγύθι ναίει⁶.

Ἄλλ' ἴθι σιγῇ τοῖον⁷· ἐγὼ δ' ὁδὸν ἡγεμονεύσω· 30

μηδέ τιν' ἀνθρώπων προτιόσσεο μηδ' ἐρέεινε.

Οὐ γὰρ ξείνους οἶδε μάλ' ἀνθρώπους ἀνέχονται,

οὐδ' ἀγαπαζόμενοι φιλέουσ'⁸, ὃς κ' ἄλλοθεν ἔλθοι.

Νηυσὶ θοῇσιν τοίγε πεποιοῦτες ὠκεῖησιν

1. Πολλὴν ἡέρα χεῦε, répandit (autour de lui) un nuage épais, l'enveloppa d'un épais nuage. Comparez Virgile, *Énéide*, I, 415 : *At Peneus obscuro*, etc.

2. Φίλα φρονέουσ' Ὀδυσῆϊ, pensant des choses amies pour Ulysse, c'est-à-dire remplie de bonté pour Ulysse, protégeant Ulysse.

3. Οὐκ ἄν ἡγήσαιο. Nous avons déjà fait remarquer (note 1 de la page 129) cette tournure, fréquemment employée comme formule de

prière. Construisez : δόμον ἀνέρος ὃς ἀνάσσει μετὰ τοῖσδε ἀνθρώποισιν, Ἄλκινόου.

4. Ἔργα. Voy. la note 3 de la page 138.

5. Ὅν με καλεῖεις, que tu m'invites (à l'indiquer).

6. Ναίει a pour sujet sous-entendu Alcinoos.

7. Τοῖον, de telle sorte, ainsi.

8. Φιλέουσι, accueillent en ami, reçoivent amicalement. Sous-ent. τὸν ἀνθρώπον.

λαῖτμα μέγ' ἐκπερώωσιν, ἐπεὶ σφισι δῶκ' ¹ Ἐνοσίχθων· 25
τῶν νέες ὠκεῖαι ὥσει πτερὸν ἤε νόημα. »

Ἦς ἄρα φωνήσας ἠγήσατο Παλλὰς Ἀθήνη
καρπαλίμως· ὁ δ' ἔπειτα μετ' ἵχνια βαῖνε θεοῖο ².

Τὸν δ' ἄρα Φαίηκες ναυσικλυτοὶ οὐκ ἐνόησαν 40
ἔρχομενον κατὰ ἄστυ διὰ σφέας· οὐ γὰρ Ἀθήνη

εἶα εὐπλόκαμος, δεινὴ θεός, ἥ ῥά οἱ ἀχλὺν
θεσπεσίην κατέχευε, φίλα φρονέουσ' ἐνὶ θυμῷ.

Θαύμαζεν δ' Ὀδυσσεὺς λιμένας καὶ νῆας εἵσας,
αὐτῶν θ' ἡρώων ἀγορὰς καὶ τείχεα μακρά, 45

ὑψηλά, σκολόπεσσιν ἀρηρότα ³, θαῦμα ιδέσθαι.

Ἄλλ' ὅτε δὴ βασιλῆος ἀγακλυτὰ δώμαθ' ἵκοντο,
τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

« Οὗτος δὴ τοι, ξεῖνε πάτερ, δόμος, ὃν με κελεύεις
πεφραδέμεν· δῆεις δὲ Διοτρεφείας βασιλῆας, 50

δαίτην δαιτυμένους· σὺ δ' ἔσω κίε μηδὲ τι θυμῷ
τάρβει· θαρσαλέος γὰρ ἀνὴρ ἐν πᾶσιν ἀμείνων

ἔργοισιν τελέθει, εἰ καὶ ποθεν ἄλλοθεν ἔλθοι ⁴.
Δέσποιναν μὲν πρῶτα κιχῆσαι ἐν μεγάροισιν·

Ἀρήτη δ' ὄνομ' ἐστὶν ἐπώνυμον, ἐκ δὲ τοκῆων 55
τῶν αὐτῶν ⁵, ὥπερ τέκον Ἀλκίνοον βασιλῆα.

Ναυσίθοον μὲν πρῶτα Ποσειδάων ἐνοσίχθων
γείνατο καὶ Περίθοια, γυναικῶν εἶδος ἀρίστη,

δπλοτάτη θυγάτηρ μεγαλήτορος Εὐρυμέδοντος·
ὅς ποθ' ὑπερθύμοισι Γιγάντεσσιν βασιλευεν· 60

ἀλλ' ὁ μὲν ὤλεσε λαὸν ⁶ ἀτάσθαλον, ὤλετο δ' αὐτός.

1. Σφίσι δῶκε, leur a donné, leur a accordé (de traverser la mer sur des vaisseaux).

2. Μετ' ἵχνια, derrière les traces, c'est-à-dire sur les pas. — Θεοῖο, au féminin.

3. Ἀρηρότα, adaptés à, c'est-à-dire munis de.

4. Ἀμείνων τελέθει, est meilleur,

c'est-à-dire réussit mieux. — Εἰ καὶ.... ἔλθοι, si même il vient de quelque part ailleurs, c'est-à-dire lors même qu'il vient d'une terre étrangère, qu'il se trouve parmi des étrangers.

5. Ἐκ τοκῆων τῶν αὐτῶν, (elle descend) des mêmes aïeux.

6. Ὦλεσε λαόν Ce vers présente

Τῇ δὲ Ποσειδάων ἐμίγη, καὶ ἐγείνατο¹ παῖδα,
 Ναυσίθοον μεγάρυμον, δς ἐν Φαίηξιν ἀνασσειν.
 Ναυσίθοος δ' ἔτεκεν Ῥηξήνορά τ' Ἀλκινόον τε.
 Τὸν μὲν, σκουρον² ἰόντα, βάλ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων
 νυμφίον³ ἐν μεγάρῳ, μίαν οἶην παῖδα λιπόντα 65
 Ἀρήτην· τὴν δ' Ἀλκίνοος ποιήσατ' ἄχοιτιν,
 καὶ μιν ἔτισ', ὥς οὔτις ἐπὶ χθονὶ τίεται ἄλλη,
 ὅσαι νῦν γε γυναῖκες ὑπ' ἀνδράσιν οἶκον ἔχουσιν⁴.
 Ὡς κείνη πέρι κῆρι τετίμηται⁵ τε καὶ ἐστίν⁶
 ἔκ τε φίλων παίδων ἔκ τ' αὐτοῦ Ἀλκινόοιο 70
 καὶ λαῶν, οἳ μὲν ῥα θεὸν ὧς εἰσορόωντες,
 δειδέχεται μῦθοισιν⁶, ὅτε στείχησ' ἀνὰ ἄστρῳ.
 Οὐ μὲν γάρ τι νόου γε καὶ αὐτῇ⁷ δεύεται ἰσθλοῦ·
 οἷσιν τ' εὖ φρονέησι καὶ ἀνδράσι⁸ νείκεα λύει.
 Εἴ κέν τοι κείνη γε φίλα φρονέησ' ἐνὶ θυμῷ, 75
 ἔλπωρή τοι ἔπειτα φίλους τ' ἰδέειν καὶ ἰκέσθαι
 οἶκον ἐς ὑφόροπον καὶ σῆν ἐς πατρίδα γαῖαν. »
 Ὡς ἄρα φωνήσας ἀπέβη γλαυκῶπις Ἀθήνη
 πόντον ἐπ' ἀτρύγετον· λίπε δὲ Σχερίην ἐρατεινὴν·
 ἴκετο δ' ἐς Μαραθῶνα⁹ καὶ εὐρυάγειαν Ἀθήνην, 80

quelque obscurité, et il est probable qu'un autre vers qui l'expliquait a disparu. Eurymédon périt sans doute avec les Géants, soit dans la grande lutte des fils de la Terre contre Jupiter, soit dans une guerre contre quelque autre peuple. — Ὡλεσε est mis ici, comme souvent, pour le composé ἀπώλεσε. Voy. ch. IX, v. 63.

1. Ἐγείνατο a pour sujet sous-entendu Περίβοικα.

2. Ἀκουρον, sans enfants mâles, sans fils.

3. Νυμφίον, nouvellement marié, nouvel époux.

4. Οὔτις ἄλλη, ὅσαι γυναῖκες équivalant à οὔτις ἄλλη των γυναικῶν, ὅσαι. — Ὑπ' ἀνδράσιν, sous des

époux, c'est-à-dire sous les lois d'un époux. — Ἐχουσιν, ont, gouvernent, administrent.

5. Καὶ ἐστίν (sous-ent. τετίμημένη, implicitement compris dans τετίμηται), et est encore honorée.

6. Δειδέχεται μῦθοισιν, l'accueillent par des paroles amies.

7. Αὐτῇ, elle-même, c'est-à-dire dans les affaires qui la concernent elle-même.

8. Ἀνδράσι, les hommes (qui la choisissent pour juge, pour arbitre).

9. Μαραθῶνα. La bourgade de Marathon, célèbre surtout par la défaite des Perses, était environ à dix milles d'Athènes, c'est-à-dire à près de quinze kilomètres.

δῦνε δ' Ἐρεχθῆος πυκινὸν δόμον¹. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
Ἀλκινόου πρὸς δώματ' ἱε κλυτά· πολλὰ δέ οἱ κῆρ
ῶρμαιν' ἱσταμένω, πρὶν χάλκεον οὐδὸν ἱκέσθαι.

Ὡς τε γὰρ ἡελίου² αἴγλη πέλεν ἡε σελήνης
δῶμα καθ' ὑπερεφές μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο.

Χάλκεοι μὲν γὰρ τοῖχοι ἐληλάδατ'³ ἔνθα καὶ ἔνθα,
ἔς μυχὸν ἐξ οὐδοῦ· περὶ δὲ θριγκὸς κυάνοισ'⁴.

χρῦσαι δὲ θύραι πυκινὸν δόμον ἐντὸς ἔεργον⁵.
ἀργύρεοι δὲ σταθμοὶ ἐν χαλκῷ ἕστασαν οὐδῶ,
ἀργύρεον δ' ἐφ' ὑπερθύριον, χρυσῆ δὲ κορώνη⁶.

Χρῦσαι δ' ἐκάτερθε καὶ ἀργύρεοι κύνες ἦσαν,
οὗς Ἥφαιστος ἔτευξεν ἰδυίῃσι πραπίδεσσι,
δῶμα φυλασσέμεναι μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο,
ἀθανάτους ὄντας καὶ ἀγήρωσ ἡματα πάντα.

Ἐν δὲ θρόνοι περὶ τοῖχον ἐρρηδέατ'⁷ ἔνθα καὶ ἔνθα,
ἔς μυχὸν ἐξ οὐδοῖο διαμπερές· ἐνθ' ἐνὶ πέπλοι
λεπτοὶ εὐνήητοι βεβλήατο, ἔργα γυναικῶν.

Ἐνθα δὲ Φαιήκων ἡγήτορες ἐδριόωντο,
πίνοντες καὶ ἔδοντες· ἐπηετανὸν γὰρ ἔχεσκον⁸.

Χρῦσαι δ' ἄρα κοῦροι εὐδμήτων ἐπὶ βωμῶν⁹
ἕστασαν, αἰθομένας δαΐδας μετὰ χερσὶν ἔχοντες,
φαίνοντες νύκτας κατὰ δώματα δαιτυμόνεσσι.

Πεντήκοντα δέ οἱ¹⁰ δμῶαι κατὰ δῶμα γυναῖκες,

1. Ἐρεχθῆος δόμον. Il n'est pas question sans doute du palais d'Érechthée, mais d'un temple bâti par ce roi à Minerve.

2. Ὡς τε γὰρ ἡελίου, etc. Voyez chant IV, vers 45 et 46.

3. Ἐληλάδατο, avaient été poussés, conduits, c.-à-d. s'étendaient.

4. Κυάνοιο, azur, métal d'azur.

5. Ἐντὸς ἔεργον, fermaient en dedans, c'est-à-dire simplement fermaient.

6. Κορώνη, l'anneau au moyen

duquel on fermait la porte. Voyez chant I, vers 441 et 442.

7. Ἐρρηδέατο, étaient appuyés, adossés.

8. Ἐπηετανὸν ἔχεσκον, ils avaient perpétuellement (à manger et à boire), c'est-à-dire leurs banquets étaient sans fin.

9. Κοῦροι, de jeunes garçons, c'est-à-dire des statues de jeunes garçons. — Ἐπὶ βωμῶν, sur des piédestaux, sur des socles.

10. Οἱ se rapporte à Alcinoos.

αἱ μὲν ἀλετρεύουσι μύλης ἐπὶ μῆλοκα καρπὸν¹,
 αἱ δ' ἱστοὺς ὑφώσι καὶ ἡλάπατα στρωφῶσιν, 105
 ἤμεναι, οἷά τε φύλλα μακροῦς αἰγείριοιο².
 καιροσέων δ' ὀθονέων ἀπολείδεται ὑγρὸν ἔλαιον³.
 Ὅσσον Φαίηκες περὶ πάντων ἰδρίες ἀνδρῶν
 νῆα θοὴν ἐνὶ πόντῳ ἐλαυνέμεν, ὥς δὲ γυναῖκες⁴
 ἱστὸν τεχνῆσαι· περὶ γὰρ σπῖσι δῶκεν Ἀθήνη 110
 ἔργα τ' ἐπίστασθαι περικαλλέα καὶ φρένας ἑσθλάς⁵.
 Ἐκτοσθεν δ' αὐλῆς⁶ μέγας ὄρχατος ἄγχι θυράων
 τετράγυος· περὶ δ' ἔρκος ἐλήλαται ἀμφοτέρωθεν.
 Ἐνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκει τηλεθώοντα,
 δοῦλαι καὶ ῥοιαὶ καὶ μῆλαι ἀγλαόκαρποι, 115
 συκαὶ τε γλυκεραὶ καὶ ἐλαῖαι τηλεθώουσαι.
 Τάων οὐποτε καρπὸς ἀπολλυταὶ οὐδ' ἀπολείπει
 χεῖματος οὐδὲ θέρεως⁷, ἐπετήσιος· ἀλλὰ μάλ' αἰεὶ
 Ζεφυρίῃ πνεύουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα⁸ δὲ πείσσει.
 Ὅγχνῃ ἐπ' ὄγχνῃ⁹ γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μῆλω, 120

1. Καρπὸν, le froment, qu'on broyait à l'aide d'une meule (μύλης) avant d'en faire du pain.

2. Οἷα τε.... αἰγείριοιο, semblables aux feuilles du haut peuplier. Il ne peut pas y avoir de doute sur le sens de ces mots, qui ont cependant exercé les commentateurs : Homère compare les mains actives des servantes aux feuilles toujours agitées du peuplier.

3. Καιροσέων... ἔλαιον. Ce vers est fort difficile à expliquer. Homère veut-il dire que le tissu était tellement serré que l'huile coulait dessus sans pouvoir le traverser, ou tellement souple qu'on l'eût dit imbibé d'huile, ou tellement brillant qu'il était aussi blanc que l'huile ? Toutes ces difficultés seraient applanies si l'on pouvait adopter l'ingénieuse conjecture de Bothe, qui propose ἀπολείπεται : l'huile limpide

a moins d'éclat que les étoffes tissées par leurs mains.

4. Ὡς équivalait ici à τόσον, antécédent de ὅσον. — Γυναῖκες. Sous-ent. ἰδρίες εἰσι.

5. Περὶ γὰρ.... φρένας ἑσθλάς. Voy. chant II, vers 116 et 117.

6. Ἐκτοσθεν δ' αὐλῆς. Cette description des jardins d'Alcinoos était justement célèbre dans l'antiquité. Virgile y fait allusion dans un endroit de ses *Géorgiques* (II, 87) : *Pomaque et Alcinoi silvæ*.

7. Χεῖματος, θέρεως. On sait que les noms qui marquent l'époque précise se mettent au génitif.

8. Τὰ, ἄλλα. Ces deux pluriels neutres se rapportent par l'idée à καρπός, nom collectif.

9. Ἐπ' ὄγχνῃ, au-dessus ou au-dessous de la poire. Ainsi, quand une partie des fruits commence à passer, d'autres mûrissent seulement.

αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ.

Ἐνθα δέ οἱ πολύκαρπος ἄλωη ἐρρίζωται¹.

τῆς ἕτερον μὲν θειλόπεδον² λευρῷ ἐνὶ χώρῳ

τέρσεται ἡελίῳ, ἑτέρας δ' ἄρα τε τρυγώσιν³,

ἄλλας δὲ τραπέουσι· πάροιθε δέ τ' ὄμφακέ, εἰσιν,

ἄνθος ἀφιεῖσαι, ἕτεραι δ' ὑποπερχάζουσιν.

Ἐνθα δὲ κοσμηταὶ πρασιαὶ παρὰ νείατον ὄρχον

παντοῖαι πεφύασιν, ἐπηετανὸν γανώσσαι·

ἐν δὲ δῶμα κρῆναι, ἥ μὲν τ' ἀνὰ κῆπον ἅπαντα

σκίδνεται, ἥ δ' ἐτέρωθεν ὑπ' αὐλῆς οὐδὸν ἵησιν⁵

πρὸς δόμον ὑψηλόν, ὅθεν⁶ ὑδρεύοντο πολῖται.

Τοῖ' ἄρ' ἐν Ἀλκινόοιο θεῶν ἔσαν ἀγλαὰ δῶρα.

Ἐνθα στάς θηῖτο πολύτλας, διος Ὀδυσσεύς.

Αὐτὰρ ἐπειδὴ πάντα ἐῷ θηήσατο θυμῷ,

καρπαλίμως ὑπὲρ οὐδὸν ἐβήσατο δώματος εἴσω⁷.

Εὔρε δὲ Φαιήκων ἡγήτορας ἠδὲ μέδοντας

σπένδοντας δεπάεσσιν εὐσχόπῳ Ἀργειφόντῃ,

ᾧ πυμάτων⁸ σπένδεσκον, ὅτε μνησάτο κοίτου.

Αὐτὰρ ὁ βῆ διὰ δῶμα πολύτλας διος Ὀδυσσεύς,

πολλὴν ἑρ' ἔχων⁹, ἣν οἱ περίχευεν Ἀθήνη,

ὄφρ' ἴκετ' Ἀρήτην τε καὶ Ἀλκίνοον βασιλῆα.

Ἀμφὶ δ' ἄρ' Ἀρήτης βάλε γούνασι χεῖρας Ὀδυσσεύς.

Καὶ τότε δὴ ῥ' αὐτοῖο πάλιν χύτο θέσφατος ἀήρ¹⁰.

1. Ἐρρίζωται, a été plantée.

2. Θειλόπεδον désigne un endroit exposé au soleil, et où l'on faisait sécher les grappes de raisin.

3. Ἑτέρας, d'autres grappes. — Τρυγώσιν a pour sujet sous-entendu les serviteurs d'Alcinoos.

4. Παρὰ νείατον ὄρχον, le long de la dernière rangée, c'est-à-dire dans le fond du jardin.

5. Ἰησιν. Sous-ent. ὑδωρ. De même, chant XI, vers 238 :

Ἐνικῆς θείου, δὲ πολλὸν ἀλλήλοισι ποταμῶν ἐπὶ γαίην ἵησιν.

6. Ὅθεν, d'où, c'est-à-dire de cette source qui jaillissait dans le palais du roi.

7. Ὑπὲρ οὐδὸν ἐβήσατο δώματος εἴσω, il franchit le seuil (pour entrer) dans le palais.

8. Πυμάτων, le dernier. En effet, c'était Mercure qui envoyait le sommeil.

9. Πολλὴν ἑρ' ἔχων, enveloppé de l'épais nuage....

10. Αὐτοῖο πάλιν χύτο θέσφατος ἀήρ, le nuage divin se dissipa, s'éloigna de lui.

Οἱ δ' ἄνειρ ἐγένοντο δόμον κάτα, φῶτα ἰδόντες·
θαύμαζον δ' ὁρώοντες· ὃ δ' ἔλλιτάνευεν Ὀδυσσεύς·

143

« Ἀρήτη, θυγάτερ Ῥηζήνορος ἀντιθέοιο,
σὸν τε πόσιν σά τε γούναθ' ἱκάνω, πολλὰ μογήσας,
τούςδε τε δαιτυμόνας· τοῖσιν θεοὶ ὄλβια² δοῖεν

ζῶμεναι, καὶ παισὶν ἐπιτρέψειεν ἕκαστος
κτῆματ' ἐνὶ μεγάροισι γέρας³ θ' ὅτι δῆμος ἔδωκεν.

150

Λυτὰρ ἐμοὶ πομπὴν ὀτρύνετε πατρίδ' ἱκέσθαι⁴
θάσσον, ἐπειδὴ δηθὰ φίλων ἄπο πῆματα πάσχω. »

ᾧ εἰπὼν κατ' ἄρ' ἔζετ' ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσιν,
πὰρ πυρί· οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.

Ὅψ' δὲ δὴ μετέειπε γέρων ἥρως Ἐχένης,
ὃς δὴ Φαιήκων ἀνδρῶν προγενέστερος ἦεν

155

καὶ μύθοισι κέκαστο, παλαιὰ τε πολλὰ τε εἰδώς⁵
ὃ σφιν εὐφρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·

« Ἀλκίνο', οὐ μὲν τοι τόδε κάλλιον⁶ οὐδὲ ἔοικεν,
ξεῖνον μὲν χαμαὶ ἦσθαι ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσιν·

160

οἷδε δὲ σὸν μῦθον ποτιδέγμενοι ἰσχανόωνται⁷.

Ἄλλ' ἄγε δὴ ξεῖνον μὲν ἐπὶ θρόνου ἀργυροθήλου
εἷσον ἀναστήσας· σὺ δὲ κηρύκεσσι κέλευσον

οἶνον ἐπικρῆσαι⁸, ἵνα καὶ Διὶ τερπικεραυνῷ

1. Οἱ Alcinoos et ses convives. — M. Eichhof : « Nous avons déjà remarqué la différence totale que la réunion des circonstances devait amener entre la réception d'Énée à la cour de Didon et celle d'Ulysse au palais d'Alcinoüs. Ces deux situations ont chacune leur genre de beauté ; mais si la pompeuse entrevue de Virgile flatte l'imagination par l'éclat des images, la scène antique et patriarcale du poëte grec fait sur le cœur une impression plus profonde. »

2. Ὀλβια équivalait à δίδωμι.

3. Ἐπιτρέψειεν, puisse transmettre. — Γέρας, l'honneur, c'est-à-dire la dignité, le rang.

4. Πατρίδ' ἱκέσθαι, pour que j'arrive dans ma patrie.

5. Παλαιὰ.... εἰδώς, sachant des choses anciennes et nombreuses, c'est-à-dire instruit par une longue expérience.

6. Κάλλιον équivalait simplement au positif καλον.

7. Οἷδε, ceux-ci, les convives. — Ἰσχανόωνται, se retiennent, c'est-à-dire n'osent parler.

8. Οἶνον ἐπικρῆσαι. Les anciens mêlaient toujours de l'eau à leur vin, qui était extrêmement capiteux ; ce mélange se faisait dans le cratère, où l'on puisait ensuite avec les coupes.

σπείσομεν, δεθ' ἰκέτησιν ἅμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ.
δόρπον δὲ ξείνῳ ταμίῃ δότω ἔνδον ἐόντων¹. » 100

Αὐτὰρ ἐπεὶ τόγ' ἄκουσ' ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο²,
χειρὸς ἐλὼν Ὀδυσῆα δαΐφρονα ποικιλομήτην
ῥωσεν ἀπ' ἐσχαρόφιν καὶ ἐπὶ θρόνου εἴσε φαινοῦ,
υἷον ἀναστήσας³, ἀγαπήνορα Λαοδάμαντα, 110
δεοὶ πλησίον ἴξε, μάλιστα δέ μιν φιλέεσκεν⁴.
Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος⁵ προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα
καλῇ, χρυσεῖῃ, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος,
νύψασθαι· παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάνυσσε τράπεζην.
Σίτον δ' αἰδοίῃ ταμίῃ παρέθηκε φέρουσα, 120
εἷδατα πολλ' ἐπιθεῖσα, χαριζομένη παρεόντων.
Αὐτὰρ ὃ πῖνε καὶ ἦσθε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·
καὶ τότε κήρυκα προσέφη μένος Ἀλκινόοιο·

« Ποντόνοε, κρητῆρα κερασσάμενος, μέθυ νεῖμον
πᾶσιν ἀνὰ μέγαρον, ἵνα καὶ Διὶ περπικραύνῃ 130
σπείσομεν, δεθ' ἰκέτησιν ἅμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ. »

Ὡς φάτο· Ποντόνοος δὲ μελίφρονα οἶνον ἐκίρνα·
νώμησεν δ' ἄρα πᾶσιν, ἐπαρξάμενος δεπάεσσιν⁶.
Αὐτὰρ ἐπεὶ σπεῖσάν τ' ἐπὶόν θ' ὅσον ἤθελε θυμός,
τοῖσιν δ' Ἀλκίνοος ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν· 140

« Κέκλυτε, Φαιάκων ἡγήτορες ἡδὲ μέδοντες,
ὄφρ' εἴπω τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει.
Νῦν μὲν δαισάμενοι κατακείετε οἶκαδ' ἰόντας·
ἡῶθαν δὲ γέροντας ἐπὶ πλέονας καλέσαντες,
ξεῖνον ἐνὶ μεγάροις ξεινίσσομεν, ἡδὲ θεοῖσιν 150
ῥέζομεν ἱερὰ καλὰ· ἔπειτα δὲ καὶ περὶ πομπῆς

1. Ἐνδον ἐόντων, des mets qui sont en réserve, c.-à-d. en servant les mets qu'elle tient en réserve.

2. Ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο. Voy. la note 1 de la page 142.

3. Υἷον ἀναστήσας, ayant fait lever son fils (pour qu'il cédât sa place à l'étranger).

4. Μάλιστα δέ μιν φιλέεσκεν équivalant à καὶ ὃν φιλέεσκε μάλιστα.

5. Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος, etc. Voy. chant I, vers 136 à 140.

6. Ἐπαρξάμενος δεπάεσσιν, offrant (le vin) dans des coupes. Ἐπαρχεσθαι signifie proprement offrir les prémices ou déguster.

μνησόμεθ' ¹, ὥς χ' ὁ ξεῖνος ἀνευθε πόνου καὶ ἀνίης
 πομπῇ ὑφ' ἡμετέρῃ ἦν πατρίδα γαῖαν ἱκται
 χαίρων καρπαλίμως, εἰ καὶ μάλα τηλόθεν ἴσθιν·
 μηδέ τι μεσσηγύς γε κακὸν καὶ πῆμα πάθῃσιν, 195
 πρὶν γε τὸν ἥς γαίης ἐπιθόμεναι· ἔνθα δ' ἔπειτα
 πείσεται ἄσσα οἱ Αἴσα Κατακλῶθές τε βαρεῖαι
 γεινομένῃ νήσαντο λίνῃ, ὅτε μιν τέκε μήτηρ.

Εἰ δέ τις ἀθανάτων γε κατ' οὐρανοῦ εἰλήλουθεν ²,
 ἄλλο τι δὴ τόδ' ³ ἔπειτα θεοὶ περιμηχανώνονται. 200

Αἰεὶ γάρ τὸ πάρος γε θεοὶ φαίνονται ἑναργεῖς
 ἡμῖν, εὖτ' ἔρδωμεν ἀγακλητάς ἐκατόμβας·
 δαίνυνταί τε παρ' ἄμμι καθήμενοι, ἔνθα περ ἡμεῖς.
 Εἰ δ' ἄρα τις καὶ μῦθος ἰὼν ξύμβληται ⁴ ὁδίτης,
 οὔτι κατακρύπτουσιν· ἐπεὶ σφισιν ἐγγύθεν εἰμέν ⁵, 205
 ὥσπερ Κύκλωπές τε καὶ ἄγρια φῦλα Γιγάντων. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 « Ἀλκίνο', ἄλλο τί τοι μελέτω φρεσὶν· οὐ γὰρ ἔγωγε
 ἀθανάτοισιν ἔοικα, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
 σὺ δέμας οὐδὲ φυήν, ἀλλὰ θνητοῖσι βροτοῖσιν· 210
 οὔστινας ὑμεῖς ἴσθε μάλιστ' ὀχέοντας διζὺν
 ἀνθρώπων, τοῖσιν κεν ἐν ἄλγεσιν ἰωσαίμην.
 Καὶ δ' ἔτι κεν καὶ μᾶλλον ἐγὼ κακὰ μυθησαίμην,
 ὅσσα γε δὴ ξύμπαντα θεῶν ἰότητι μόγησα.

Ἄλλ' ἐμὲ μὲν δορπῆσαι ἐάσατε, κηδόμενόν περ. 215
 Οὐ γάρ τι στυγερῇ ἐπὶ γαστέρι κύντερον ⁶ ἄλλο
 ἔπλετο, ἦτ' ἐκέλευσεν ἔο μνήσασθαι ἀνάγκη,

1. Μνησόμεθα, nous ferons mention, c'est-à-dire nous nous occuperons de, nous délibérerons sur.

2. Εἰ τις... εἰλήλουθεν, si quelqu'un des immortels est descendu du ciel, c.-à-d. si notre hôte est un immortel descendu du ciel.

3. Ἄλλο τι, autre chose (que ce qu'ils faisaient précédemment, puis-
 qu'ils se montraient à nous sous

leur véritable forme). — Τόδε, en ceci, c'est-à-dire aujourd'hui.

4. Τις, quelqu'un de nous. — Σύμβληται, les rencontre.

5. Σφισιν ἐγγύθεν εἰμέν, nous leur sommes de près, c'est-à-dire nous sommes leurs proches parents.

6. Ἐπὶ γαστέρι κύντερον ἐκвивающа à la tournure plus ordinaire γαστέρος κύντερον.

καὶ μάλα τειρόμενον καὶ ἐνὶ φρεσὶ πένθος ἔχοντα.
 Ὡς καὶ ἐγὼ πένθος μὲν ἔχω φρεσὶν · ἡ δὲ μάλ' αἰαὶ
 ἐσθόμενα. κέλεται καὶ πινέμεν · ἐκ δέ με πάντων
 ληθάνει¹, ὅσος ἔπαθον, καὶ ἐνιπλήσασθαι ἀνώγει.
 Ὑμεῖς δ' ὀτρύνεσθαι² ἄμ' ἡοὶ φρινομένηφιν,
 ὥς κ' ἐμὲ τὸν δύστηνον ἐμῆς ἐπιδῆσετε πάτρης,
 καί περ πολλὰ παθόντα· ἰδόντα με καὶ λίποι αἰῶν³
 κτῆσιν ἐμὴν δμῳάς τε καὶ ὑπερεφές μέγα δῶμα. »

229

235

Ὡς ἔφαθ' · οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπήνεον ἡδ' ἐκέλευον
 πεμπέμεναι τὸν ξεῖνον, ἐπεὶ κατὰ μοῖραν εἶπεν.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ σπεῖσάν τ' ἐπιόν θ' ὅσον ᾔθελε θυμός,
 οἱ μὲν⁴ κακχείοντες ἔβαν οἴκόνδε ἕκαστος.
 Αὐτὰρ δ' ἐν μεγάρῳ ὑπελείπετο δῖος Ὀδυσσεύς,
 πὰρ δέ οἱ Ἀρήτη τε καὶ Ἀλκίνοος θεοειδῆς
 ἥσθην· ἀμφίπολοι δ' ἀπεκόσμεον ἔντεα δαιτός·
 τοῖσιν δ' Ἀρήτη λευκύλενος ἤρχετο μύθων·
 ἔγνω γὰρ φᾶρός τε χιτῶνά τε⁵, εἴματ' ἰδοῦσα
 καλά, τά ῥ' αὐτῇ τεύξε σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν·
 καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

239

245

« Ξεῖνε, τὸ μὲν σε πρῶτον ἐγὼν εἰρήσομαι αὐτῇ·
 τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν⁶; τίς τοι τάδε εἴματ' ἔδωκεν;
 οὐ δὴ φῆς ἐπὶ πόντον ἀλιόμενος ἐνθάδ' ἰκέσθαι; »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 « Ἀργαλέον, βασιλεία, διηνεκέως ἀγορεύσαι
 κῆδε', ἐπεὶ μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίῳνες·
 τοῦτο δέ τοι ἐρέω, ὅ μ' ἀνείρεαι ἡδὲ μετ' ἀλλᾶς.
 Ὡκυγίη τις νῆσος ἀπόπροθεν εἰν ἄλλ' κεῖται,

249

1. Ἐκληθάνει, fait oublier.

2. Ὀτρύνεσθαι. L'infinitif pour l'impératif.

3. Λίποι αἰῶν. Ulysse ne souhaite pas de mourir quand il aura revu sa patrie, mais de ne pas mourir avant de l'avoir revue.

4. Οἱ μὲν, etc. Voy. chant I, 424.

5. Φᾶρός τε χιτῶνά τε. Le manteau et la tunique que portait Ulysse, et que Nausicaa lui avait données pour se couvrir.

6. Τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν, qui et d'où des hommes es-tu, c'est-à-dire qui es-tu et quel est ton pays? dis-moi ton nom et ta patrie.

ἔνθα μὲν Ἀτλαντος θυγάτηρ, δολόεσσα Καλυψώ,
 ναιεῖ εὐπλόκαμος, δεινὴ θεός· οὐδέ τις αὐτῇ
 μίσγεται¹, οὔτε θεῶν οὔτε θνητῶν ἀνθρώπων.
 Ἄλλ' ἐμὲ τὸν δύστηνον ἐρέστιον ἤγαγε δαίμων
 οἶον², ἐπεὶ μοι νῆα βοὴν ἀργῇτι κερτυνῶ
 Ζεὺς ἔλσας ἐκέασσε μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ.
 Ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀπέφθιθον ἑσθλοὶ ἑταῖροι·
 αὐτὰρ ἐγὼ τρόπιν ἀγκὰς ἑλών νεὸς ἀμπεριέλισσας
 ἐννῆμαρ φερόμην· δεκάτῃ δέ με νυκτὶ μελαίνῃ
 νῆσον ἐς Ὀγυγίην πέλασαν θεοί, ἔνθα Καλυψώ
 ναιεῖ εὐπλόκαμος, δεινὴ θεός· ἥ με λαβοῦσα
 ἐνδοκῆως ἐφίλει τε καὶ ἔτρεφεν, ἥδ' ἐφασκεν
 θήσιν ἀθάνατον καὶ ἀγήραον ἡμάτα πάντα·
 ἄλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν.
 Ἔνθα μὲν ἐπτάετες μένον ἔμπεδον, εἴματα δ' αἰεὶ
 δάκρυσι δεύεσκον, τὰ μοι ἀμῆροτα ὤκε Καλυψώ.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ ὄγδοόν μοι ἐπιπλόμενον ἔτος ἦλθεν,
 καὶ τότε δὴ με κέλευσεν ἐποτρύνουσα νέεσθαι,
 Ζηνὸς ὑπ' ἀγγελίης, ἣ καὶ νόος ἐτράπετ' αὐτῆς³.
 Πέμπε δ' ἐπὶ σχεδίης πολυδέσμου· πολλὰ δ' ἔδωκεν,
 σῖτον καὶ μέθυ ἡδὺ· καὶ ἀμῆροτα εἴματα ἔσσειν·
 οὔρον δὲ⁴ προέηκεν ἀπήμονά τε λιαρὸν τε.
 Ἐπτά δὲ καὶ δέκα μὲν πλέον ἡμάτα ποντοπορεύων,
 ὀκτωκαιδεκάτῃ δ' ἐβάνη ὄρεα σκιόεντα
 γαίης ὑμετέρης· γήθησε δέ μοι φίλον ἦτορ,
 δυσμόρῳ· ἥ γὰρ ἔμελλον ἔτι ξυνέσεσθαι διζυῖ
 πολλῇ, τὴν μοι ἐπῴρσε Ποσειδάων ἐνοσίχθων·
 ἥς μοι ἐφορμήσας ἀνέμους κατέδησε κέλευθα⁵,

1. Αὐτῇ μίσγεται, a commerce avec elle.

2. Οἶον, etc. Voy. chant V, vers 134-133.

3. Ἡ καὶ νόος ἐτράπετ' αὐτῆς. On voit qu'Ulysse ignorait la mis-

sion dont Jupiter avait chargé Mercure auprès de Calypso.

4. Οὔρον δέ, etc. Voy. chant V, vers 248, et 278-279.

5. Κατέδησε κέλευθα, entrava ma route, me ferma la route.

ἔρινεν δὲ θάλασσαν ἀθέσφατον· οὐδὲ τι κῆμα
εἶα ἐπὶ σχεδίου ἀδινὰ στενάχοντα φέρεσθαι.

Τὴν μὲν ἔπειτα θύελλα διεσχέδασ'· αὐτὰρ ἔγωγε
νηχόμενος τόδε λαῖτμα διέτμαγον, ὅρρα με γαῖη
δυμετέρῃ ἐπέλασσε φέριον ἀνεμός τε καὶ ὕδωρ.

Ἔνθα κέ μ' ἐκβαίνοντα βιήσατο¹ κύμ' ἐπὶ χέρσῳ,
πέτρης πρὸς μεγάλῃσι βαλὼν καὶ ἀτερπῆ χῶρῳ·
ἀλλ' ἀναχασσάμενος² νῆχον πάλιν, ὥς ἐπῆλθον
εἰς ποταμόν, τῇ δὲ μοι εἴσατο χῶρος ἄριστος,
λαῖος πετράων³· καὶ ἐπὶ σκέπας ἦν ἀνέμοιο.

Ἐκ δ' ἔπεσον θυμηγερέων· ἐπὶ δ' ἀμβροστὴ νύξ
ἦλυθ'⁴· ἐγὼ δ' ἀπάνευθε διιπετέος ποταμοῖο
ἐκβάς ἐν θάμνοισι κατέδραθον· ἀμφὶ δὲ φύλλα
ἤφυσάμην· ὕπνον δὲ θεὸς κατ' ἀπείρονα χεῦεν⁵.

Ἔνθα μὲν ἐν φύλλοισι, φίλον τετιημένος ἦτορ,
εὖδον παννύχιος καὶ ἐπ' ἡῷ καὶ μέσον ἦμαρ·
δείλετό τ' ἡέλιος, καὶ με γλυκὺς ὕπνος ἀνῆκεν.

Ἀμφιπόλους δ' ἐπὶ θινὶ τεῆς ἐνόησα θυγατρὸς
παιζούσας, ἐν⁶ δ' αὐτῇ ξην εἰκυῖα θεῆσιν.

Τὴν ἰκέτευς· ἥ δ' οὔτι νοήματος ἡμβροτεν ἐσθλοῦ,
ὥς οὐκ ἂν ἔλποιο νεώτερον ἀντιάσαντα
ἐρξέμεν⁷· αἰεὶ γάρ τε νεώτεροι ἀφραδέουσιν.

Ἦ μοι σῆτον ἔδωκεν ἄλις ἡδ' αἰῶπα οἶνον,
καὶ λοῦσ' ἐν ποταμῷ, καὶ μοι τάδε εἶματ' ἔδωκεν.

Ταῦτά τοι, ἀχνύμενός περ, ἀλτ' ἐθέλῃν κατέλεξα. »

Τὸν δ' αὖτ' Ἀλκίνοος ἀπαμείβετο φώνησέν τε·

« Ξεῖν', ἦτοι μὲν τοῦτό γ' ἐναΐσιμον οὐκ ἐνόησεν
παῖς ἐμή, οὐνεκά σ' οὔτι μετ' ἀμφιπόλοισι γυναιξίν

1. Βιήσατο, m'eût accablé, m'eût fait périr.

2. Ἀναχασσάμενος, m'étant retiré, m'étant éloigné du rivage.

3. Λαῖος πετράων. Voy. la note 4 de la page 122.

4. Réunissez ἐπῆλυθε.

5. Réunissez κατέχευεν.

6. Ἐν, parmi elles.

7. Ἦ δ' οὔτι... ἐρξέμεν, elle ne manqua point de cette sagesse qu'on n'ose espérer dans un âge si tendre.

ἦγεν ἐς ἡμέτερον· σὺ δ' ἔρι πρῶτην ἰκέτευσας. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Ἦρως, μή μοι τοῦνεκ' ἀμύμονα νείκεε κούρην·

ἡ μὲν γάρ με κέλευε σὺν ἀμφικόλοισιν ἔπεσθαι·

ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἔθελον², θείσας αἰσχυνόμενός τε,

305

μήπως καὶ σοὶ θυμὸς ἐπισκύσσαιτο ἰδόντι·

δύσζηλοι γάρ τ' εἰμὲν ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων. »

Τὸν δ' αὖτ' Ἀλκίνοος ἀπαμείβετο φώνησέν τε·

« Ξεῖν', οὐ μοι τοιοῦτον ἐνὶ στήθεσσι φίλον κῆρ

μαψιδίως κεχολῶσθαι³, ἀμείνω δ' αἴσιμα πάντα⁴.

310

Αἶ γάρ, Ζεῦ τε πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπολλων,

τοῖος ἐὼν οἷός ἐσσι, τὰ τε φρονέων, ἃ τ' ἐγὼ περ⁵,

παῖδά τ' ἐμὴν ἐχέμεν καὶ ἐμὸς γαμβρὸς καλέεσθαι,

αὐθι μένων, οἶκον δέ τ' ἐγὼ καὶ κτήματα δοῖην,

εἴ κ' ἐθέλων γε μένοις· ἀέκοντα δέ σ' οὔτις ἐρύξει

315

Φαιήκων· μὴ τοῦτο φίλον Δαί πατρί γένοιτο⁶.

Πομπήν δ' ἐς τόδ' ἐγὼ τεκμαίρομαι⁷, ὅφρ' εὖ εἰδῆς,

αὔριον ἐς. Τῆμος⁸ δὲ σὺ μὲν δεδμημένος ὑπνω

λέξεαι· οἱ δ' ἐλόωσι γαλήνην⁹, ὅφρ' ἂν ἴκηαι

πατρίδα σὴν καὶ δῶμα, καὶ εἴ πού τοι φίλον ἐστίν¹⁰,

320

εἴπερ καὶ μάλα πολλὸν ἑκαστέρω ἔστ'¹¹ Εὐβοίης·

τήν περ τηλοτάτῳ φάσ' ἔμμεναι, οἳ μιν ἰδοντο

1. Ἠμέτερον. Sous-ent. δῶμα. — Δέ, car.

2. Ἐθέλον. Sous-ent. ἔπεσθαι.

3. Τοιοῦτον κεχολῶσθαι, capable de s'irriter.

4. Ἀμείνω αἴσιμα πάντα, toutes choses justes sont meilleures, c'est-à-dire en tout je préfère la justice.

5. Τὰ τε φρονέων, ἃ τ' ἐγὼ περ, pensant comme je pense moi-même, partageant mes vues (au sujet de ton mariage avec ma fille Nausicaa).

6. Μὴ τοῦτο... γένοιτο, puisse cela ne pas être agréable à l'auguste Jupiter, c'est-à-dire puisse l'auguste Jupiter ne permettre rien

de tel, ne pas souffrir qu'on te retienne malgré toi.

7. Ἐς τόδε τεκμαίρομαι, j'indique pour ce moment, je fixe à l'époque que je vais dire.

8. Τῆμος, pendant ce temps, pendant que le vaisseau voguera.

9. Οἱ δέ, ceux-ci, c'est-à-dire les rameurs que je te donnerai. — Ἐλόωσι γαλήνην, frapperont (de leurs rames) la mer calme.

10. Καὶ εἴ που... ἐστίν, et partout où il te plaira d'aller.

11. Ἐστὶ a pour sujet sous-entendu le lieu où voudra se rendre Ulysse.

λαῶν¹ ἡμετέρων, ὅτε τε ξανθὸν Ῥαδάμανθυν
ἦγον², ἐπαφόμενον Τίτυόν, Γαιήϊον υἱόν·
καὶ μὲν οἱ ἐνθ' ἦλθον, καὶ ἄτερ καμάτοιο τέλεσσα,³

335

ἡματι τῷ αὐτῷ καὶ ἀπήνυσαν οἴκαδ' ὀπίσσω.
Εἰδῆσεις δὲ καὶ αὐτὸς ἐνὶ φρεσὶν ὅσσον ἄρισται
νῆες ἐμαὶ καὶ κοῦροι ἀναρρίπτειν ἄλα⁴ πηγῶ. »

ᾧ Ως φάτο· γήθησεν δὲ πολύτλας ὀϊός Ὀδυσσεύς·
εὐχόμενος δ' ἄρα εἶπεν ἔπος τ' ἔφρτ' ἐκ τ' ὀνόμαζεν·

340

« Ζεῦ πάτερ, αἰὲ⁵, ὅσα εἶπε, τελευτήσκειν ἅπαντα
Ἀλκίνοος, τοῦ μὲν κεν ἐπὶ ζεῖδωρον ἄρουραν
ἄσβεστον κλέος εἶη, ἐγὼ δέ κε πατρίδ' ἰκοίμην. »

ᾧ Ως οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.

Κέκλετο δ' Ἀρήτη λευκώλενος ἀμφιπόλοισιν
δέμνι' ὑπ' αἰθούσῃ θέμεναι, καὶ ῥήγεα καλὰ
πορφύρε' ἐμβαλέειν, στορέσαι τ' ἐφύπερθε τάπητας,
χλαίνης τ' ἐνθέμεναι οὐλας καθύπερθεν ἔσασθαι⁶.

345

Αἱ δ' ἴσαν ἐκ μεγάροιο, δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσαι.

Αὐτὰρ ἐπεὶ στόρεσαν πυκινὸν λέχος ἐγκονέουσαι,
ὥτρυνον Ὀδυσῆα παριστάμεναι ἐπέεσσιν·

348

« Ὅρσο κέων, ὧ ζεῖνε· πεποίηται δέ τοι εὐνή. »

ᾧ Ως φάν· τῷ δ' ἀσπαστὸν εἰσάτο κοιμηθῆναι.

ᾧ Ως δ' οὖν ἐνθα καθεῦδε πολύτλας ὀϊός Ὀδυσσεύς
τρητοῖς ἐν λεχέεσσιν, ὑπ' αἰθούσῃ ἐριδούπῳ.

345

Ἀλκίνοος δ' ἄρα⁶ λέχτο μυχῶ δόμου ὑψηλοῖο·

παρ δὲ γυνὴ δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

1. Λαῶν, peuples, c'est-à-dire, comme souvent, citoyens.

2. Ὅτε ξανθὸν Ῥαδάμανθυν ἦγον. On ignore à quel événement mythologique Homère fait allusion dans ce passage.

3. Τέλεσσα (sous-entendu τῆν ὁδόν), accomplirent le trajet. De

même, au vers suivant, ἀπήνυσαν (τῇν ὁδόν).

4. Ἀναρρίπτειν ἄλα, soulever, c'est-à-dire fendre la mer.

5. Ἐσασθαι, pour se revêtir, c'est-à-dire pour se couvrir.

6. Ἀλκίνοος δ' ἄρα Voy. chant III, vers 402 et 403.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU HUITIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Alcinoos tient conseil avec les principaux des Phéaciens; on décide de reconduire Ulysse dans sa patrie (1-45). Les Phéaciens se réunissent pour un banquet dans le palais d'Alcinoos; Démodocos chante la querelle d'Ulysse et d'Achille (46-96). Après le repas, on se rend sur la place publique, où les jeunes gens exécutent des jeux variés (97-130). Euryale invite Ulysse à prendre part aux jeux, et, sur son refus, lui adresse des paroles outrageantes (131-164). Ulysse répond avec colère, lance un disque beaucoup plus loin que les autres Phéaciens et provoque ceux qui voudront se mesurer avec lui (165-233). Alcinoos intervient, et, sur son invitation, de jeunes garçons exécutent des danses (234-265). Démodocos chante les amours de Mars et de Vénus et la vengeance de Vulcain (266-369). Deux jeunes Phéaciens s'exercent à lancer le ballon; Ulysse admire leur adresse (370-384). Ulysse reçoit des présents des principaux Phéaciens; Euryale l'apaise en lui offrant une épée magnifique (385-422). Alcinoos fait préparer un bain à Ulysse avant le repas du soir; la reine dispose dans un coffre tous les présents offerts à l'étranger (423-468). Ulysse rend honneur au chanteur Démodocos, et le prie de faire entendre l'histoire du cheval de bois (469-498). Tandis que Démodocos chante, Ulysse ne peut contenir son émotion (499-531). Alcinoos l'entend gémir et lui demande le récit de ses aventures (532-586).

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Θ.

Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ροδοδάκτυλος Ἥως,
 ὄρνυτ' ἄρ' ἐξ εὐνῆς ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο¹.
 ἂν δ' ἄρα Διογενὴς ὦρτο² πολίπορθος Ὀδυσσεύς.
 Τοῖσιν³ δ' ἡγεμόνευ' ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο
 Φαιήκων ἀγορήνδ', ἥ σπιν παρὰ νηυτὶ τέτυκτο. 5
 Ἐλθόντες δὲ κάθιζον ἐπὶ ξεστοῖσι λίθοισιν
 πλησίον⁴. ἥ δ' ἀνὰ ἄστυ μετώχετο Παλλὰς Ἀθήνη,
 εἶδομένη κήρυκι δαΐφρονος⁵ Ἀλκινόοιο,
 νόστον Ὀδυσσῆϊ μεγαλήτορι μητιώσα·
 καὶ ῥα ἐκάστω φωτὶ παρισταμένη φάτο μῦθον· 10
 « Δεῦτ' ἄγε⁶, Φαιήκων ἡγήτορες ἧδὲ μέδοντες,
 εἰς ἀγορὴν ἰέναι⁷, ὄφρα ξείνοιο πύθησθε⁸,

1. Ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο. Voy. la note 1 de la page 142.

2. Réunissez ἀνωρτο.

3. Τοῖσιν désigne simplement Ulysse; mais comme Alcinoos marche avec lui et qu'il est le premier des deux, le pluriel est suffisamment justifié.

4. Πλησίον, auprès (l'un de l'autre), l'un à côté de l'autre.

5. Δαΐφρονος, prudent, sage.

6. Ἄγε est souvent considéré comme un mot invariable, et s'em-

ploie par conséquent même lorsqu'on s'adresse à plusieurs.

7. Εἰς ἀγορὴν ἰέναι. L'infinitif est employé ici avec le même sens qu'un impératif, comme cela se présente si souvent dans Homère. Nous avons vu, chant VI, vers 258 : Ἀλλὰ μάλ' ὦδ' ἔρδειν, et de même Ἀλλὰ μάλ' ὦδ' ἔρξαι, chant V, vers 342.

8. Ξείνοιο πύθησθε, vous soyez informés de l'étranger, c'est-à-dire vous appreniez quel est l'étranger.

δς νέον¹ Ἀλκινόοιο δαΐφρονος ἔκετο δῶμα,
πόντον ἐπιπλαγχθείς, δέμας ἀθανάτοισιν ὁμοῖος. »

ᾧς εἰποῦσ' ὥτρυνε μένος καὶ θυμὸν ἐκάστου.

Καρπαλίμως δ' ἐμπλήντο βροτῶν ἀγοραί² τε καὶ ἔδρα

ἄγρομένων· πολλοὶ δ' ἄρα θηήσαντο ἰδόντες

υἷδν Λαέρταο δαΐφρονα. Τῷ δ' ἄρ' Ἀθήνη

θεσπεσίην κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις³.

καί μιν μακρότερον καὶ πάσσονα θῆκεν ἰδέσθαι⁴,

ὥς κεν Φαιήκεσσι φίλος πάντεσσι γένοιτο,

δαινός τ' αἰδοῖός τε, καὶ ἐκτελέσειεν ἀέθλους

πολλούς, τοὺς Φαίηκες ἐπειρήσαντ' Ὀδυσῆος⁵.

Αὐτὰρ ἐπεὶ⁶ ῥ' ἤγερθεν δημηγερέες τ' ἐγένοντο,

τοῖσιν δ' Ἀλκίνοος ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·

« Κέκλυτε⁷, Φαιήκων ἡγήτορες ἡδὲ μέδοντες,

ὄφρ' εἴπω τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει.

Ξεῖνος δδ', οὐκ οἷδ' ὅστις, ἀλώμενος ἔκετ' ἐμὸν δῶ,

ἦε πρὸς ἠοίων ἢ ἐσπερίων ἰνθρώπων·

πομπὴν δ' ὀτρύνει καὶ λίσσεται ἔμπεδον εἶναι⁸.

Ἡμεῖς δ', ὡς τὸ πάρος περ⁹, ἐποτρυνύμεθα πομπήν.

Οὐδὲ γὰρ οὐδέ τις ἄλλος, ὅστις κ' ἐμὰ δῶμαθ' ἵκηται,

ἐνθάδ' ὀδυρόμενος δηρὸν μένει εἵνεκα πομπῆς.

Ἄλλ' ἄγε, νῆα μέλαιναν ἐρύσσομεν εἰς ἄλα δῖαν

πρωτόπλοον¹⁰· κούρω δὲ δῦω καὶ πεντήκοντα

1. Νέον est ici adverbe : nouvellement, récemment.

2. Ἀγοραί, le lieu de l'assemblée.

3. Κατέχευε κεφαλῇ, ὤμοις, équivalent à κατέχευεν εἰς κεφαλὴν, εἰς ὤμους.

4. Καί μιν.... ἰδέσθαι. Voy. chant VI, vers 230.

5. Τοὺς... Ὀδυσῆος, par lesquelles ou dans lesquelles les Phéaciens éprouvèrent Ulysse, essayèrent sa vigueur.

6. Αὐτὰρ ἐπεὶ, etc. Voy. chant II, vers 9.

7. Κέκλυτε, etc. Ces deux vers se trouvent déjà au chant VII (vers 186 et 187).

8. Ἐμπεδον εἶναι, être fixée, décidée : il supplie avec instance qu'on décide de le reconduire.

9. Ὡς τὸ πάρος περ, comme (nous avons fait) précédemment (pour d'autres).

10. Ἐρύσσομεν, pour ἐρύσσωμεν. — Πρωτόπλοον, qui navigue pour la première fois, qui n'ait pas encore navigué, et par conséquent la plus solide de tous.

κρινάσθων κατὰ δῆμον, ὅσοι πάρος εἰσὶν¹ ἄριστοι
 Δησάμενοι δ' εὖ πάντες ἐπὶ κληῖσιν ἔρετμᾶ
 ἔκθητ'· αὐτὰρ ἔπειτα θοὴν² ἀλεγύνετε δαῖτα,
 ἡμέτερόνδ' ἔλθόντες· ἐγὼ δ' εὖ πᾶσι παρέξω³.

Κούροισιν μὲν ταῦτ' ἐπιτέλλομαι· αὐτὰρ οἱ ἄλλοι,
 σκηπτοῦχοι βασιλῆες, ἐμὰ πρὸς δῶματα καλὰ
 ἔρχεσθ', ὅφρα ξεῖνον ἐνὶ μεγάροις φιλέωμεν·
 μηδὲ τις ἀρνεῖσθω· καλέσασθε δὲ θεῖον ἀοιδόν,
 Δημοδόκον· τῷ γάρ ῥα θεὸς πέρι δῶικεν ἀοιδήν,
 τέρπειν⁴, ὅππῃ θυμὸς ἐποτρύνῃσιν ἀείδειν. »

Ὡς ἄρα φωνήσας ἡγήσατο· τοὶ δ' ἅμ' ἔποντο
 σκηπτοῦχοι· κῆρυξ δὲ μετώχγετο θεῖον ἀοιδόν.

Κούρω δὲ κρινθέντε δύω καὶ πεντήκοντα
 βήτην, ὥς ἐκέλευσ', ἐπὶ ὕϊν' ἄλως ἀτρυγέτοιο.

Αὐτὰρ ἐπεὶ⁵ ῥ' ἐπὶ νῆα κατήλυθον ἡδὲ θάλασσαν,

νῆα μὲν οἴγε μέλαιναν ἄλως βένθοσδε ἔρυσσαν·

ἐν δ' ἱστόν τ' ἐτίθεντο καὶ ἱστία νηϊ μελαίνῃ,

ἡρτύναντο δ' ἔρετμᾶ τροποῖς ἐν δερματίνοισιν,

πάντα κατὰ μοῖραν· ἀνά θ' ἱστία λευκὰ πέτασσαν.

Ὑψοῦ δ' ἐν νοτίῳ τήνγ' ὤρμισαν· αὐτὰρ ἔπειτα

βάν ῥ' ἱμεν Ἀλκινόοιο δαΐφρονος ἐς μέγα δῶμα.

Πλῆντο δ' ἄρ' αἶθουσαί τε καὶ ἔρκεα καὶ δόμοι⁶ ἀνδρῶν

ἀγρομένων· πολλοὶ δ' ἄρ' ἔσαν νέοι ἡδὲ παλαιοί.

Τοῖσιν δ' Ἀλκίνοος δυοκαίδεκα μῆλ' ἱέρευσεν,

ὀκτὼ δ' ἀργιόδοντας ὕας, δύο δ' εἰλίποδας βοῦς·

τοὺς δέρον, ἀμφὶ θ' ἔπον⁷, τετύκοντό τε δαῖτ' ἐρατεινὴν.

1. Πάρος εἰσὶν, sont auparavant, c'est-à-dire ont été reconnus dans de précédents voyages.

2. Ἐκθητε. Alcinoos s'adresse aux jeunes rameurs qui seront choisis pour reconduire Ulysse. — Θοήν équivalent à l'adverbe θοῶς.

3. Ἡμέτερόνδε. Souv.-ent. οἶκον. — Παρέξω, je fournirai (le repas).

4. Ἀοιδήν, le chant, l'art du chant. — Τέρπειν, pour charmer (les hommes).

5. Αὐτὰρ ἐπεὶ, etc. Voy. au IVe chant, vers 779-785.

6. Ἐρκεα, les cours. — Δόμοι, les salles.

7. Ἀμφὶ τ' ἔπον, pour ἀμφὶ ἐπόν τε.

Κῆρυξ δ' ἐγγύθεν ἦλθεν, ἄγων ἐρήρον ἀοιδόν,
τὸν περὶ Μοῦσ' ἐφίλησε, δίδου δ' ἀγαθόν τε κακόν τε·
ὀφθαλμῶν μὲν ἄμερσε¹, δίδου δ' ἡδεῖαν ἀοιδήν.

Τῷ δ' ἄρα Ποντόνοος θῆκε θρόνον ἀργυρόηλον
μέσσω δαιτυμόνων, πρὸς κίονα μακρὸν εἰσίας·

καδ' δ' ἐκ πασσαλόφῃ κρέμασεν² φόρμιγγα λίγειαν,
αὐτοῦ ὑπὲρ κεφαλῆς, καὶ ἐπέφραδε χερσὶν ἐλίσθαι³
κῆρυξ· πὰρ δ' ἐτίθει κάνεον καλήν τε τράπεζαν,
πὰρ δὲ δέπας οἴνοιο, πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι.

Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἐτοῖμα⁴ προκείμενα χεῖρας ἱαλλον.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,
Μοῦσ' ἄρ' ἀοιδὸν ἀνῆκεν αἰειδόμεναι κλέα ἀνδρῶν
οἴμης⁵, τῆς τότε ἄρα κλέος οὐρανὸν εὐρὺν ἔκτανεν·
νεῖκος Ὀδυσσεύος καὶ Πηλεΐδew Ἀχιλλεύος⁶,

ὥς ποτε δηρίσαντο θεῶν ἐν δαιτί⁷ θαλεῖη
ἐκπάγλοις ἐπέεσσιν· ἀναξ δ' ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων

1. Ὀφθαλμῶν μὲν ἄμερσε. Dugas-Monthel: « Les scholiastes cherchent à expliquer ici pourquoi le poète, après avoir dit que la muse aimait Démodocus, ajoute qu'elle le priva de la vue, et, selon leur coutume, ils répondent par une foule de subtilités. Quelques-uns ont pensé qu'Homère avait voulu se peindre lui-même dans Démodocus aveugle. Cette cécité d'Homère n'a, je crois, d'autre autorité que l'auteur de la vie anonyme de notre poète; mais cette vie, comme tout ce qu'on a écrit sur Homère, est un tissu de fables auxquelles il n'est permis d'ajouter aucun crédit. »

2. Réunissez κατεκρέμασεν.

3. Ἐπέφραδε χερσὶν ἐλίσθαι, lui montra à la prendre de ses mains, c'est-à-dire lui montra la place où il l'avait mise, afin que le chanteur pût la prendre.

4. Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἐτοῖμα, etc.

Pour ces deux vers, voy. chant I, 149 et 150.

5. Ἀνῆκεν, excita, anima. — Ἀνδρῶν οἴμης. Ces deux génitifs dépendent l'un de l'autre; Démodocus redit la gloire, les exploits des héros de ce chant, dont la renommée s'élevait alors jusqu'au ciel.

6. Νεῖκος... Ἀχιλλεύος. L'oracle avait répondu, dit-on, à Agamemnon qu'il prendrait Troie quand la discorde se serait mise entre les premiers des Grecs. Après la mort d'Hector, pendant un festin, une querelle s'éleva entre Achille et Ulysse, l'un vantant la bravoure, l'autre exaltant la prudence. Agamemnon se réjouit de cette dispute comme d'un présage qui lui annonçait sa prochaine victoire.

7. Θεῶν δαιτί. Il s'agit sans doute d'un de ces festins qui suivent toujours les sacrifices, ce qui explique le mot θεῶν.

χαῖρες νόω, ὅτ' ἄριστοι Ἀχαιῶν ἀφρίδωντο.

¹ Ὡς γάρ οἱ γριῶν μυθήσατο ² Φοῖβος Ἀπόλλων

Πυθοὶ ἐν ἡγαθέῃ, ὅθ' ὑπέρβη λαῖνον οὐδὸν

80

χρησόμενος· τότε γάρ ῥα κυλίνδατο πῆματος ³ ἀρχή

Τρωσὶ τε καὶ Δαναεῖσι, Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς.

Ταῦτ' ἄρ' αἰδὼς αἶδα παρικλυτάς· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς

πορφύρεον μέγα φᾶρος ἑλὼν χειρὶ στιβαρῇσιν,

κάκ κεφαλῆς εἵρυσσε ⁴, κάλυψε δὲ κτλὰ πρόσωπα·

85

αἶδετο γάρ Φαίηκας ⁵ ὑπ' ὀφρύσι δάκρυα λείδων.

⁶ Ἦτοι ὅτε λήξειεν αἰδῶν ⁷ θεῖος αἰδῶς,

δάκρυ' ὁμορξάμενος κεφαλῆς ἀπο φᾶρος Πλεσκαν,

καὶ δέπας ἀμφικύπελλον ἑλὼν σπείσασκε θεοῖσιν.

90

Αὐτὰρ ὅτ' ἀψ ἄρχοιτο, καὶ δερύνειαν αἰδέειν

Φαιήκων οἱ ἄριστοι, ἐπεὶ τέρποντ' ἐπίεσιν,

ἀψ Ὀδυσσεὺς κατὰ κράτα καλυψάμενος γοάσασκεν.

⁸ Εὐθ' ἄλλους μὲν πάντας ἐλάνθανε δάκρυα λείδων,

Ἀλκίνοος δέ μιν οἷος ἐπεφράσατ' ἡδ' ἐνόησεν,

95

ἤμενος ἄγχι αὐτοῦ· βραρὺ δὲ στενάχοντος ἄκουσεν.

Αἴψα δὲ Φαιήκεσσι φίλνρῆτμοισι μετῴδα·

« Κέκλυτε, Φαιήκων ἡγήτορες ἡδὲ μέδοντες·

ἤδη μὲν δαιτὸς κεκορήμεθα θυμὸν ἐτίσης

φόρμιγγός θ', ἥ δαιτὶ συνήγορός ἐστι θαλεῖη·

100

νῦν δ' ἐξέλθωμεν καὶ αἰθλων πειρηθῶμεν

πάντων, ὥς χ' ὁ ξεῖνος ἐνίσπη οἷσι φίλοισιν,

οἴκαδε νοστήσας, ὅσπον περιγιγνόμεθ' ἄλλων

πύξ τε παλαισμοσύνη τε καὶ ἄλμασιν ἡδὲ πόδεσσιν⁹. »

1. Ὡς οἱ μυθήσατο, lui avait prédit ainsi, c'est-à-dire lui avait annoncé cette querelle.

2. Κυλίνδατο, se dévoilait. — Πήματος. Ce fleau envoyé par Jupiter, c'est la guerre de Troie.

3. Κάκ κεφαλῆς εἵρυσσε, le tira sur sa tête, le fit retomber, le ramena sur sa tête.

4. Αἶδετο Φαίηκας, il avait honte des Phéaciens, c'est-à-dire il aurait eu honte d'être vu par les Phéaciens.

5. Λήξειεν αἰδῶν, cessait chantant, c'est-à-dire de chanter. Cette construction est très-fréquente.

6. Πόδεσσιν, par les pieds, c'est-à-dire à la course.

Ὡς ἄρα φωνήσας ἡγήσατο· τοὶ δ' ἅμ' ἔποντο.
 Κὰδ' δ' ἐκ πασσαλόφῃ κρέμασεν φόρμιγγα λίγειαν, 105
 Δημοδόκου δ' ἔλε χεῖρα καὶ ἔξαγεν ἐκ μεγάροιο
 κῆρυξ· ἦρχε δὲ τῷ αὐτῇ ὁδόν, ἦν περ οἱ ἄλλοι,
 Φαιήκων οἱ ἄριστοι¹, ἀέθλια θαυμανέοντες.
 Βᾶν δ' ἴμεν εἰς ἀγορὴν, ἅμα δ' ἔσπετα πρὸς δμῖλος,
 μυρίοι· ἂν δ' ἴσταντα² νέοι πολλοὶ τε καὶ ἑσθλοί. 110
 ὦρτο μὲν Ἀκρόνέως³ τε καὶ Ὀκύαλος καὶ Ἐλατρεὺς,
 Ναυτεὺς τε Πρυμενεὺς τε καὶ Ἀγχίαλος καὶ Ἐρετμεὺς,
 Ποντεὺς τε Πρωρεὺς τε, Θόων Ἀναθησίνεως τε,
 Ἀμφιάλός θ', υἱὸς Πολυνῆου Τεκτονίδαο·
 ἂν δὲ⁴ καὶ Εὐρύαλος, βρετολαιγῶ Ἴσος Ἀρηΐ, 115
 Ναυβολίδης θ', δὲ ἄριστος ἔην εἰδός τε δέμας τε
 πάντων Φαιήκων μετ' ἀμύμονα Λαοδάμαντα·
 ἂν δ' ἴσταν τρεῖς παῖδες ἀμύμονος Ἀλκινόοιο,
 Λαοδάμας θ' Ἀλῖός τε καὶ Ἄντιθεος Κλυτόνης·
 οἱ δὲ τοὶ πρῶτον μὲν ἐπειρήσαντο πόδεςσιν. 120
 Τοῖσι δ' ἀπὸ νύσσης τέτατο δρόμος⁵· οἱ δ' ἅμα πάντες
 καρπαλίμως ἐπέτοντο κονίοντες πεδίοιο⁶.
 Τῶν δὲ ὀείν ὄχ' ἄριστος ἔην Κλυτόνης ἀμύμων·
 ὄσσον τ' ἐν νειῷ⁷ οὖρον πέλει ἡμιονοῖν,

1. Ἦν περ οἱ ἄλλοι, par laquelle les autres (s'étaient dirigés), que les autres avaient prise. — Φαιήκων οἱ ἄριστοι est une apposition et sert à expliquer οἱ ἄλλοι.

2. Reunissez ἀνίσταντο, se levèrent (pour lutter).

3. Ἀκρόνέως. Il faut remarquer que presque tous les noms des jeunes Phéaciens qui se présentent pour lutter dans les jeux rappellent l'art de la navigation, que ce peuple cultivait tout particulièrement : ainsi *Acrontée*, celui qui est à la pointe d'un navire; *Naubolide*, celui qui lance un vaisseau; *Anchiale*, qui habite près de la mer, etc.

4. Ἄν δέ, pour ἀνίστατο δέ.

5. Τοῖσι.... δρόμος, la carrière s'étendait (loin) pour eux depuis la borne, c'est-à-dire depuis la borne s'étendait devant eux une longue carrière.

6. Πεδίοιο (sous-ent. διὰ), à travers la plaine.

7. Ὀσσον τ' ἐν νειῷ, etc. Ce passage présente une ellipse assez forte; cependant on est assez généralement d'accord sur le sens. Homère veut dire que Clytonée devance ses rivaux autant qu'un attelage de mules de labour devance un attelage de bœufs. Le second terme de la comparaison n'est qu'indiqué par le

τόσσον ὑπεκπροθέων λαοὺς ἔχεθ', οἱ δ' ἑλίποντο¹.

125

Οἱ δὲ παλαισμοσύνης ἀλεγεινῆς πειρήσαντο·

τῇ δ' αὖτ' Εὐρύαλος ἀπεκαίνυτο πάντας ἀρίστους.

Ἄλματι δ' Ἀμφιάλος πάντων προφερέστατος ἦεν·

δίσκῳ δ' αὖ πάντων πολὺ φέρτατος ἦεν Ἐλατρεὺς·

πύξ δ' αὖ Λαοδάμας, ἀγαθὸς παῖς Ἀλκινόοιο.

130

Αὐτὰρ ἐπειδὴ πάντες ἐτέρφθησαν φρέν' ἀέθλοις,

τοῖς ἄρα Λαοδάμας μετέφη, παῖς Ἀλκινόοιο·

« Δεῦτε, φίλοι, τὸν ξεῖνον ἐρώμεθα, εἴ τιν' ἀέθλον

εἶδέ τε καὶ δεδάηκε· φυὴν γε μὲν οὐ κακὸς ἐστίν,

μηρούς τε κνήμας τε καὶ ἄμφω χεῖρας ὑπερθεν,

135

αὐχένα τε στιβαρὸν μέγα τε σθένος· οὐδέ τι ἥθης²

δεύεται, ἀλλὰ κακοῖσι συνέρρηκται³ πολέεσσιν.

Οὐ γὰρ ἔγωγέ τί φημι κακώτερον ἄλλο θαλάσσης

ἄνδρα τε συγχεῦται⁴, εἰ καὶ μάλα καρτερὸς εἴη. »

Τὸν δ' αὖτ' Εὐρύαλος ἀπαμείβετο φώνησέν τε·

140

« Λαοδάμα, μάλα τοῦτο ἔπος κατὰ μοῖραν ἔειπες.

Αὐτὸς νῦν προκάλεσσαι ἰὼν καὶ πέφραδε μῦθον. »

Αὐτὰρ ἐπεὶ τόγ' ἄκουσ' ἀγαθὸς παῖς Ἀλκινόοιο,

στῇ ῥ' ἐς μέσσον ἰὼν καὶ Ὀδυσσῆα προσέειπεν·

« Δεῦρ' ἄγε καὶ σύ, ξεῖνε πάτερ, πείρησαι ἀέθλων,

145

εἴ τινά που δεδάηκας· ἔοικε⁵ δέ σ' ἶδμεν ἀέθλους.

Οὐ μὲν γὰρ μεῖζον κλέος ἀνέρος, ὅφρα κεν ᾗσιν⁶,

poète; mais on lit dans l'*Iliade*, chant X, vers 354 :

Ὅσσον τ' ἱπποῦρα κίλονται
ἡμίονων, αἱ γάρ τε βῶν προ-ερέστεραι εἰσιν
ἐλάτμεναι νιότοιο.

4. Ὑπεκπροθέων λαοὺς. Matthiae, § 426, cite plusieurs exemples de verbes qui sont ainsi construits avec l'accusatif, bien que ce cas ne soit pas gouverné par les prépositions qui entrent dans leur composition, comme ἐκπλεῖν, ἐξερχεσθαι, ἐκβαίνειν. — Λαοὺς, les

autres citoyens, ses rivaux. — ἑλίποντο, furent laissés en arrière.

2. Ἡβης ne désigne pas précisément la jeunesse, car Ulysse n'est plus jeune, mais cette vigueur juvénile qui se trouve encore chez certains vieillards.

3. Συνέρρηκται, il a été brisé, c'est-à-dire affaibli.

4. Συγχεῦται, pour abattre, pour ôter la vigueur à.

5. Ἐοικε, il est vraisemblable.

6. Ὅφρα κεν ᾗσιν, tant qu'il existe, c'est-à-dire durant sa vie.

ἢ ὅ τι ποσσὶν τε βέξει καὶ χερσὶν ἔησιν.

Ἄλλ' ἄγε, πείρησαι, σκέδασον δ' ἀπὸ κήδεα θυμοῦ·

σοὶ δ' ὁδὸς οὐκέτι ὀηρὸν ἀπέσσεται¹, ἀλλὰ τοι ἤδη 150

νηῦς τε κατεΐρυσται², καὶ ἐπαρτέες εἰσὶν ἑταῖροι. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Λαοδάμα, τί με ταῦτα κελεύετε κερτομέοντες;

κήδεά μοι³ καὶ μᾶλλον ἐνὶ φρεσὶν ἤπερ ἄεθλοι,

ὅς πρὶν μὲν μάλα πόλλ' ἔπαθον καὶ πόλλ' ἐμόγησα· 155

νῦν δὲ μεθ' ὑμετέρῃ ἑγορῇ νόστοιο χατίζω

ῥῆμαι, λισσόμενος βασιλῆά τε πάντα τε δῆμον. »

Τὸν δ' αὖτ' Εὐρύαλος ἀπαμείβετο νείκεσέ τ' ἄντην·

« Οὐ γάρ σ' οὐδέ, ξεῖνε, δαήμονι φωτὶ ἔτσκω⁴

ἄθλων, οἷά τε πολλὰ μετ' ἀνθρίοποισι πέλονται· 160

ἀλλὰ τῷ, ὅςθ', ἅμα νηϊ πολυκληῖδι θαμίζων⁵,

ἄρχος ναυτῶν, οἷτε πρηκτῆρες ἔασιν,

φόρτου τε μνήμων⁶ καὶ ἐπίσκοπος ῥῆσιν ὁδαίων⁷

κερδέων θ' ἄρπαλέων⁸. οὐδ' ἀθλητῆρι ἔοικας. »

Τὸν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς· 165

« Ξεῖν', οὐ καλὸν ξειπεῖς· ἀτσαθάλω ἀνδρὶ ἔοικας.

Οὕτως οὐ πάντεσσι⁹ θεοὶ χαρίεντα διδοῦσιν

1. Σοὶ δ' ὁδὸς οὐκέτι ὀηρὸν ἀπέσσεται, tu n'attendras plus longtemps le départ.

2. Κατεΐρυσται, a été tiré, a été mis à la mer.

3. Construisez : Καὶ κήδεά μοι ἐνὶ φρεσὶ μᾶλλον ἢ περ ἄεθλοί μοι, ὅς, etc.

4. Οὐ σε ἔτσκω, je ne te compare pas à, je ne te prends pas pour.

5. Τῷ, ὅς τε, a un homme qui.... — Νηϊ θαμίζων, fréquentant un vaisseau, c'est-à-dire se trouvant habituellement sur un vaisseau.

6. Μνήμων. Il n'est pas question ici d'un teneur de livres, puisqu'il paraît établi que du temps d'Homère on ignorait encore l'écriture,

mais d'un homme qui était chargé de fixer dans sa mémoire tous les détails qui intéressaient les opérations commerciales des navigateurs. Cet homme, ordinairement le patron du vaisseau, était une espèce de registre vivant.

7. Ἐπίσκοπος ὁδαίων, surveillant de la cargaison, chargé de veiller sur les marchandises.

8. Κερδέων ἄρπαλέων, gains qui sont le fruit de la rapine.

9. Οὕτως οὐ πάντεσσι, etc. Claudien, *Sur le premier consulat de St-Icion*, vers 25 : *Nunquam sincera honorum Sors ulli concessa viro : quem vultus honorat, Dedeconit mores.*

ἀνδράσιν, οὔτε φυὴν οὔτ' ἄρ φρένας οὔτ' ἀγορητῶν.

Ἄλλος μὲν γάρ τ' εἶδος ἀκιδνότερος πέλει ἀνὴρ,
ἀλλὰ θεὸς μορφήν ἔπεισι στέφει· οἱ δέ τ' ἔς αὐτὸν

170

τερπόμενοι λεύσσουσιν· ὁ δ' ἀσφαλῶς² ἀγορεύει
αἰδοῖ μειλίχῃ, μετὰ δὲ πρέπει³ ἀγρομένοισιν·
ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἥστῳ θεὸν ὧς εἰσορώωσιν.

Ἄλλος δ' αὖτ' εἶδος μὲν ἑλίγκιος ἀθανάτοισιν·

ἄλλ' οὐ οἱ χάρις ἑμπεριστεφέταται ἐπέεσσιν⁴.

175

Ὡς καὶ σοὶ εἶδος μὲν ἀριπρεπές, οὐδὲ κεν ἄλλως
οὐδὲ θεὸς τεύξει⁵· νόον δ' ἀποφώλιός ἐστι.

Ὀρινάς μοι θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν,
εἰπὼν οὐ κατὰ κόσμον· ἐγὼ δ' οὐ νῆϊς ἀέθλων,

180

ὧς σύγε μυθεῖται, ἀλλ' ἐν πρώτοισιν οἶω
ἔμμεναι⁶, ὅρρ' ἤδη τε πεποιθεὰ χερσὶ τ' ἐμῇσιν.

Νῦν δ' ἔχομαι κακότητι καὶ ἄλγεσι· πολλὰ γὰρ ἔτλην,
ἀνδρῶν τε πτολέμους ἄλγεσινά τε κύματα πείρων⁷.

Ἀλλὰ καὶ ὧς⁸, κακὰ πολλὰ παθὼν, πειρήσομ' ἀέθλων·

ὁμοδοαχὴς γὰρ μῦθος⁹· ἐπώτρυνας δέ με εἰπών. »

185

Ἦ ῥα, καὶ αὐτῷ φάρεϊ¹⁰ ἀναξίως λάβε δίσκον

μεῖζονα καὶ πάχετον¹¹, στιβαρώτερον οὐκ ὀλίγον περ,

ἢ οἷω Φαίηκας ἐδίσκεον ἀλλήλοισιν¹².

1. Μορφήν ἔπεισι στέφει, orne la figure par les paroles, c'est-à-dire embellit son visage par les charmes de l'éloquence. — Οἱ δέ, les autres hommes.

2. Ἀσφαλῶς, sans se troubler, ou sans se tromper.

3. Αἰδοῖ, modestie. — Réunion des μετὰ πρέπει.

4. Οὐ οἱ χάρις ἑμπεριστεφέταται ἐπέεσσιν, la grâce n'est pas répandue autour de ses paroles, c'est-à-dire sur ses discours.

5. Οὐδὲ κεν... τεύξει, et un dieu même ne la façonnerait pas autrement, cette beauté, c'est-à-dire un dieu même n'y voudrait rien

changer, n'y trouverait rien à reprendre.

6. Ἐμμεναι. Le présent pour le passé.

7. Πείρων, en traversant.

8. Καὶ ὧς, même ainsi, c'est-à-dire malgré cela, cependant.

9. Μῦθος (σὸς ἐστι).

10. Αὐτῷ φάρεϊ, avec son manteau même, sans se débarrasser de son manteau, comme faisaient d'ordinaire ceux qui s'apprétaient à lancer le disque.

11. Πάχετον. Le positif au lieu du comparatif.

12. Ἀλλήλοισιν, les uns avec les autres, entre eux.

Τὸν ῥα περιστρέψας ἤκε αἰθαρῆς ἀπὸ χειρός·
βόμβησεν δὲ λίθος· κατὰ δ' ἔπτηξαν ποτὶ γαίῃ¹
Φαίηκες δολιχόηρατοι, ναυσίκλυτοι ἄνδρες,
λαὸς ὑπὸ ριπῆς²· ὃ δ' ὑπάρπτατο σήματα³ πάντα,
ρίμφα θεῶν ἀπὸ χειρός· ἔθηκε δὲ τέρματ' Ἀθήνη,
ἀνδρὶ δέμας εἰκυῖα· ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζαν·

« Καί κ' ἀλάος τοι, ξεῖνε, διακρίνειε τὸ σῆμα
ἀμφοφών· ἐπεὶ οὔτι μεμιγμένον ἐστὶν ὁμίλῳ⁴,
ἀλλὰ πολὺ πρῶτον⁵· ὦ δὲ θάρσει τόνδε γ' ἄεθλον⁶.
οὔτις Φαιήκων τόνγ' ⁷ ἵξεται οὐδ' ὑπερήσει. »

Ὡς φάτο· γήθησεν δὲ πολύτλας ὄϊος Ὀδυσσεύς,
χαίρων οὖνεχ' ἑταῖρον ἐνθέα λεῦσσ' ἐν ἀγῶνι⁸.
Καὶ τότε κουφότερον⁹ μετεφώνεε Φαιήκεσσιν·

« Τοῦτον¹⁰ νῦν ἀφίκεσθε, νέοι· τάχα δ' ὕστερον ἄλλον
ῥῆσει ἢ τοσσοῦτον ὀτομαι ἢ ἔτι μᾶσσον¹¹.

Τῶν δ' ἄλλων ὅτινα κραδίη θυμός τε κελεύει,
δεῦρ' ἔγε, πειρηθῆτω, ἐπεὶ μ' ἐχολώσατε λίην,
ἢ πύξ, ἢ ἐπάλῃ ἢ καὶ ποσίν, οὔτι μεγαίρω¹²,
πάντων Φαιήκων¹³, πλήν γ' αὐτοῦ Ἀσσοδάμαντος.
Ξεῖνος γάρ μοι δο' ἐστί· τίς ἂν φιλέοντι¹⁴ μάχοιτο;
ἄφρων δὴ καῖνός γε καὶ οὔτιδανὸς πέλει ἀνὴρ,

1. Κατέπτηξαν ποτὶ γαίῃ, se baissèrent d'effroi vers la terre.

2. Λαὸς ὑπὸ ριπῆς, par l'effet du jet de la pierre, c'est-à-dire simplement au moment où le disque fut lancé.

3. Σήματα, les marques (qui indiquaient l'endroit où chaque disque était venu tomber).

4. Ὅμιλῳ, la foule (des autres marques).

5. Πρῶτον, la première, c'est-à-dire la plus éloignée.

6. Θάρσει τόνδε γ' ἄεθλον, aie confiance pour cette lutte-ci du moins, c'est-à-dire ne crains pas d'être vaincu dans cette lutte.

7. Τόνγε. Sous-ent. δέσσαν.

8. Ἀγῶνι, l'assemblée, les spectateurs.

9. Κουφότερον, plus légèrement, c'est-à-dire avec plus de confiance, avec plus d'assurance.

10. Τοῦτον (δίσκον).

11. Τοσσοῦτον, μᾶσσον, aussi loin, plus loin.

12. Μεγαίρω, comme le latin *invideo*, signifie non pas seulement envier, mais aussi refuser.

13. Πάντων Φαιήκων. Apposition à τῶν ἄλλων, qui se trouve trois vers plus haut.

14. Φιλέοντι, celui qui le reçoit en ami.

ὅστις ξεινοδόκῳ ἔριδα προφέρηται ἀέθλων¹, 210
 δῆμῳ ἐν ἄλλοδαπῷ· ἔο δ' αὐτοῦ πάντα κολούει.²
 Τῶν δ' ἄλλων οὐ πέρ τιν' ἀναίνομαι οὐδ' ἀθερίζω,
 ἀλλ' ἐθέλω ἰδμεν καὶ πειρηθῆμεναι ἄντην.
 Πάντα³ γάρ οὐ καχός εἰμι, μετ' ἀνδράσιν ὅσσοι ἀεθλοί.
 Εὖ μὲν τόξον οἶδα ἐϋζήρον ἀμφαφάσθαι· 215
 πρῶτός κ' ἀνδρα βάλοιμι, δῖστεύσας ἐν δμίλῳ
 ἀνδρῶν δυσμενέων, εἰ καὶ μάλα πολλοὶ ἑταῖροι
 ἄγχι παρασταῖεν καὶ τοξαζοίατο φωτῶν⁴.
 Οἶος δὴ με Φιλοκτῆτης ἀπεκαίνυτο τόξῳ,
 δῆμῳ ἐνὶ Τρώων, ὅτε τοξαζοίμεθ' Ἀχαιοί· 220
 τῶν δ' ἄλλων ἐμέ φημι πολὺ προφερέστερον εἶναι,
 ὅσσοι νῦν βροτοὶ εἰσιν ἐπὶ χθονὶ σῖτον ἔδοντες.
 Ἀνδράσι δὲ προτέροισιν ἐριζέμεν οὐκ ἐβελήσω⁵,
 οὔθ' Ἡρακλῆϊ, οὔτ' Εὐρύτῳ Οἰχαλιῇ,
 οἳ ῥα καὶ ἀθηνάτοισιν ἐρίζεσκον περὶ τόξων· 225
 τῷ ῥα καὶ αἰψ' ἔθανεν μέγας Εὐρύτος, οὐδ' ἐπὶ γῆρας
 ἔχετ' ἐνὶ μεγάροισι· χολωσάμενος γὰρ Ἀπόλλων
 ἔκτανεν, οὐνεκά μιν προκαλίζετο τοξάζεσθαι.
 Δουρὶ δ' ἀκοντίζω, ὅσον οὐκ ἄλλος τις⁶ δῖστῳ.
 Οἷοισιν δεῖδοικα ποσὶν μὴ τίς με παρέλθῃ 230
 Φαιήκων· λίην γὰρ ἀεικελίως ἑδαμάσθην⁷
 κύμασιν ἐν πολλοῖς· ἐπεὶ οὐ κοιμῶ κατὰ νῆα
 ἦεν ἐπηγετανός⁸· τῷ μοι φίλα γυῖα λέλυνται. »

1. Ἐριδα προφέρηται ἀέθλων, proposerait une rivalité de luttes, c'est-à-dire offrirait de disputer le prix dans les jeux.

2. Ἐο δ' αὐτοῦ πάντα κολούει, il mutile tous ses avantages, c'est-à-dire il s'enlève à lui-même toutes ses ressources (en irritant son hôte contre lui).

3. Πάντα. Ce pluriel neutre équivalent à πάντας ἀέθλους, antécédent de ὅσσοι ἀεθλοὶ (εἰσιν).

4. Ἑταῖροι désigne les auxiliai-

res qu'Ulysse suppose qu'il aurait à ses côtés, et φωτῶν, ses adversaires.

5. Ἀνδράσι προτέροισιν, les héros des temps antérieurs. — Οὐκ ἐβελήσω, je ne voudrais pas, je n'aurais pas la pensée de.

6. Ὅσον οὐκ ἄλλος τις, aussi loin qu'un autre (n'atteint pas), c'est-à-dire plus loin qu'un autre....

7. Ἑδαμάσθην, j'ai été dompté, c'est-à-dire brisé, affaibli.

8. Ἐπει.... ἐπηγετανός, car je n'ai pas toujours eu des vivres sur

ᾠς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ·

Ἀλκίνοος δέ μιν οἷος ἀμειβόμενος προσέειπεν· 235

« Ξεῖν', ἐπεὶ οὐκ ἀχάριστα μεθ' ἡμῖν ταῦτ' ἀγορεύεις¹,

ἀλλ' ἐθέλεις ἀρετὴν σὴν φαινέμεν, ἥ τοι ὀπηδεῖ²,

χωόμενος ὅτι σ' οὗτος ἀνὴρ ἐν ἀγῶνι παραστάς

νεῖκεσεν, ὥς ἂν σὴν ἀρετὴν βροτὸς οὔτις ὄνοιτο³,

ὅστις ἐπίσταιτο ἧσι φρεσὶν ἄρτια βάζειν, 240

ἀλλ' ἄγε, νῦν ἐμέθεν ξυνίει ἔπος, ὅφρα καὶ ἄλλω

εἵπῃς ἡρώων, ὅτε κεν σοῖς ἐν μεγάροισιν

δαινύῃ παρὰ σῇ τ' ἀλόχῳ καὶ σοῖσι τέκεσσιν,

ἡμετέρης ἀρετῆς μεμνημένος, οἷα καὶ ἡμῖν

Ζεὺς ἐπὶ ἔργα τίθῃσι διαμπερές ἐξέτι πατρῶν⁴. 245

Οὐ γὰρ πυγμάχοι εἰμὲν ἀμύμονες οὐδὲ παλαισταί,

ἀλλὰ ποσὶ κραιπνῶς θέομεν καὶ νηυσὶν ἄριστοι⁵.

αἰεὶ δ' ἡμῖν δαίς τε φίλη χίθαρίς τε χοροὶ τε,

εἵματά τ' ἐξημοιβὰ λοετρά τε θερμὰ καὶ εὐναί.

Ἄλλ' ἄγε, Φαίηκων βητάρμονες, ὅσσοι ἄριστοι, 250

παίσατε, ὥς χ' ὁ ξείνος ἐνίσπῃ οἷσι φίλοισιν,

οἴκαδε νοστήσας, ὅσσον περιγιγνόμεθ' ἄλλων

ναυτιλῇ καὶ ποσσὶ καὶ ὀρχηστῷ καὶ ἀοιδῇ.

Δημοδόκῳ δέ τις αἴψα κίων φόρμιγγα λίγειαν

οἰσέτω, ἥ που κεῖται ἐν ἡμετέροισι δόμοισιν. » 255

ᾠς ἔφατ' Ἀλκίνοος θεοείκελος· ὦρτο δὲ κῆρυξ,

οἷσων φόρμιγγα γλαφυρὴν δόμου ἐκ βασιλῆος.

Αἰσυμνῆται δὲ χριτοὶ ἐννέα πάντες ἀνέστησαν

mon vaisseau. Nous avons vu en effet qu'après le naufrage de son radeau Ulysse erra pendant trois jours sur les flots.

1. Οὐκ ἀχάριστα μεθ' ἡμῖν ταῦτ' ἀγορεύεις, ton langage ne nous déplait point.

2. Ἡ τοι ὀπηδεῖ, qui t'accompagne, c'est-à-dire qui est en toi.

3. Νεῖκεσεν.... ὄνοιτο, t'a injurié comme aucun mortel ne blâme-

rait ta valeur, c'est-à-dire a raillé ta valeur comme ne le ferait nul autre....

4. Οἷα καὶ ἡμῖν... ἐξέτι πατρῶν, quels travaux Jupiter nous impose sans cesse depuis le temps de nos pères. Les Phéaciens ne sont pas un peuple belliqueux, mais ils ont aussi leur mérite : ils sont habiles aux jeux et à la danse.

5. Ἄριστοι. Sous-ent. εἰμὲν.

δήμιοι¹, οἱ κατ' ἀγῶνας ἔυπρήσσεσκον ἕκαστα²
 λείναν δὲ χορόν, καλὸν δ' εὐρυναν ἀγῶνα³.

200

Κῆρυξ δ' ἐγγύθεν ἦλθε, φέρων φόρμιγγα λίγειαν
 Δημοδόκιον· ὃ δ' ἔπειτα κί' ἐς μέσον· ἀμφὶ δὲ κοῦροι
 πρωθῆναι ἴσταντο, δαήμονες ὀρχηθμοῖο·
 πέπληγον δὲ χορὸν θεῖον ποσίν· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
 μαρμαρυγὰς θηεῖτο ποδῶν, θαύμαζε δὲ θυμῷ.

205

Αὐτὰρ ὁ φορμίζων ἀνεβάλλετο καλὸν αἰεῖδεν⁴
 ἀμφ' Ἄρεος φιλότητος⁵· εὖστεφάνου τ' Ἀφροδίτης·
 ὡς τὰ πρῶτα μίγησαν ἐν Ἡφαιστοῖο δόμοισιν
 λάθρη· πολλὰ δ' ἔδωκε, λέχος δ' ἤσχυνε καὶ εὐνήν⁶

Ἡφαιστοῖο ἀνακτος· ἄφαρ δὲ οἱ ἄγγελος ἦλθεν

210

Ἥλιος, ὃ σφ' ἐνόησε μιγαζομένους φιλότῃτι.

Ἡφαιστος δ' ὡς οὖν θυμαλγέα μῦθον ἄκουσεν,
 βῆ ῥ' ἵμεν ἐς χαλκεῶνα, κακὰ φρεσὶ βυσσοδομεύων·

ἐν δ' ἔθετ' ἀκμοθέτη μέγαν ἄκμονα, κόπτε⁷ δὲ δεσμούς
 ἀρῆηκτους, ἀλύτους, ὅφρ' ἐμπεδὸν αὖθι⁸ μένοιεν.

215

1. Δίθυμνῆται δήμιοι, arbitres publics (qui présidaient aux jeux).

2. Ἐυπρήσσεσκον ἕκαστα, veillaient à ce que tout se passât bien.

3. Χορὸν, le lieu de la danse. — Ἀγῶνα, l'arène.

4. Ἀνεβάλλετο καλὸν αἰεῖδεν, commença à chanter un beau chant.

5. Ἀμφ' Ἄρεος φιλότητος. On trouve le même récit dans Ovide, *Métamorphoses*, IV, 171-189, mais il est bien moins développé que dans Homère. Quelques critiques ont mis en doute l'authenticité de cet épisode; sans nier qu'il ne soit d'une très-haute antiquité, ils prétendent que c'est sans doute un fragment d'un hymne postérieur à Homère, transporté dans l'*Odyssée* par quelque rhapsode. Leurs raisons tirées de quelques détails mythologiques qui n'étaient pas admis, disent-ils, du temps d'Homère, et de quelques

formes grammaticales qui ne se retrouvent nulle part ailleurs ni dans l'*Iliade* ni dans l'*Odyssée*, ne sont pas parfaitement concluantes. Knight apporte une objection plus sérieuse, quand il fait remarquer que Démococ n'avait pas été amené dans l'assemblée pour chanter, mais pour marquer la mesure aux danseurs en jouant de la lyre. D'un autre côté, Bothe, dont l'autorité est loin de manquer de poids, n'a pas le moindre doute sur l'authenticité de l'histoire des amours de Mars et de Vénus. Nous n'avons pas la prétention de décider.

6. Ἐδωκε a pour sujet sous-entendu Mars, qui fit de riches présents à Vénus. — Δέχος καὶ εὐνήν. Rédondance poétique.

7. Κόπτε, frappa, c.-à-d. forgea.

8. Αὖθι, là, c'est-à-dire à l'endroit où il les aurait mis.

Αὐτὰρ ἐπειδὴ τεῦξε δόλον, καχολωμένος Ἄρει,
βῆ β' ἱμεν ἐς θάλαμον, ὅθι οἱ φίλα δέμνι' ἔκειτο·
ἀμφὶ δ' ἄρ' ἐρμῖσιν χεῖ δέσματα κύκλῳ ἀπάντη·
πολλὰ δὲ καὶ καθύπερθε μελαθρόφει ἐξεκέχυντο,
ἦντ' ἀράχνια λεπτά, τάγ' οὐ κέ τις οὐδὲ ἴδοιτο,
οὐδὲ θεῶν μακάρων· πέρι γὰρ δολόεντα τέτυκτο.

280

Αὐτὰρ ἐπειδὴ πάντα δόλον περὶ δέρνεια χεῦεν,
εἶσατ' ἱμεν¹ ἐς Λῆμνον, εὐκτίμενον πτολίεθρον,
ἣ οἱ γαϊάων πολὺ φιλτάτη ἐστὶν ἀπασέων.

Οὐδ' ἀλαοσκοπιὴν εἶχε² χρυσήνιος Ἄρης,

285

ὥς ἴδεν Ἥφαιστον κλυτοτέχνην νόσφι κίοντα·
βῆ δ' ἱμεναι πρὸς δῶμα περικλυτοῦ Ἥφαιστοιο,
ἰσχανῶν φιλότῃτος εὔστεφάνου Κυθερείης.

Ἦ δὲ νέον παρὰ πατρὸς ἐρισθενέος Κρονίωνος
ἐρρομένη³ κατ' ἄρ' ἔζεθ'· ὁ δ' εἰσω δωματος ἦει,
ἐν τ' ἄρα οἱ φῶ χειρὶ ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ἐνόμαζεν·

290

« Δεῦρο, φίλη, λέκτρονδε τραπέοιμεν εὖνηθέντε.

Οὐ γὰρ ἔθ' Ἥφαιστος μεταδήμιος, ἀλλὰ που ἤδη
οἴχεται ἐς Λῆμνον μετὰ Σίντιας⁴ ἀγροφώνους. »

ᾧ φάτο· τῇ δ' ἀσπαστὸν εἰσατο κοιμηθῆναι.

295

Τῷ δ' ἐς δέρνεια βάντε κατέδραθον· ἀμφὶ δὲ δεσμοὶ
τεχνήεντες ἔχυντο πολύφρονος Ἥφαιστοιο·
οὐδέ τι κινῆσαι μελέων ἦν⁵ οὐδ' ἀναεῖραι.

Καὶ τότε δὴ γίγνωσκον ὅτ' οὐκέτι φυκτὰ πέλοντο⁶.

Ἀγχίμολον δέ σφ' ἤλθε περικλυτὸς Ἀμφιγυῆεις,

300

1. Εἶσατ' ἱμεν, il eut l'air d'aller, il seignit d'aller.

2. Οὐδ' ἀλαοσκοπιὴν εἶχε, n'avait pas, ne faisait pas une garde aveugle, c'est-à-dire faisait bonne garde.

3. Ἐρρομένη. Le présent pour l'aoriste, comme nous l'avons déjà fait remarquer plus haut, au vers 181.

4. Σίντιας, les Sintiens; c'était

le nom des habitants de l'île de Lemnos.

5. ἦν, il était possible.

6. Γίγνωσκον ὅτ' οὐκέτι φυκτὰ πέλοντο, ils reconnurent, ils s'aperçurent qu'il n'y avait plus de moyens de fuir. Le pluriel neutre φυκτὰ équivalait au singulier φυκτόν, qui lui-même est l'équivalent de φυγή, fuite ou moyen de fuir.

αὔτις ὑποστρέψας, πρὶν Ἀθήνου γαῖαν ἰκέσθαι·

Ἥλιος γάρ οἱ σκοπιὴν ἔχεν εἶπέ τε μῦθον.

Βῆ δ' ἵμεναι πρὸς δῶμα, φίλον τετιημένος ἦτορ·

ἔστη δ' ἐν προθύροις, χόλος δέ μιν ἄγριος ἦρει·

σμερδαλέον δ' ἐβόησε γέγωνέ τε πᾶσι θεοῖσιν·

309

« Ζεῦ πάτερ ἦδ' ἄλλοι μάκαρες θεοὶ αἰὲν ἐόντες,

δεῦθ', ἵνα ἔργα γελαστὰ καὶ οὐκ ἐπιεικτὰ ἴδῃσθε·

ὥς ἐμὲ χολὸν ἐόντα Διὸς θυγάτηρ Ἀφροδίτη

αἰὲν ἀτιμάζει, φιλέει δ' αἰδῶλον Ἄρηα,

οὐνεχ' ὁ μὲν καλὸς τε καὶ ἀρτίπος, αὐτὰρ ἔγωγε

310

ἥπεδανός¹ γενόμεν· ἀτὰρ οὔτι μοι αἴτιος ἄλλος,

ἀλλὰ τοκῆς δύω, τῷ μὴ γείνασθαι ὀφελλον².

Ἄλλ' ὄψεσθ' ἵνα³ τῷγε καθεύδετον ἐν φιλότῃ,

εἰς ἐμὰ δέμνια βάντες· ἐγὼ δ' δρόων ἀκᾶχημαι.

Οὐ μὲν σφεας ἔτ' ἔολπα, μίνυνθά γε, κειέμεν οὔτω,

315

καὶ μάλα περ φιλέοντε⁴· τάχ' οὐκ ἐβελήσετον ἄμφω

εὐδαιν· ἀλλὰ σφωε δόλος καὶ δεσμός ἐρύξει,

εἰσόκε μοι μάλα πάντα πατήρ ἀποδώσει ἔεδνα⁵,

ὅσσα οἱ ἐγγυάλιξα κυνώπιδος εἵνεκα κούρης·

οὐνεκά οἱ καλὴ θυγάτηρ, ἀτὰρ οὐκ ἐχέθυμος⁶. »

320

ὦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἀγέροντο θεοὶ ποτὶ χαλκοβατὲς δῶ·

ἦλθε Ποσειδάων γαῖήοχος· ἦλθ' ἐριούνης

Ἑρμείας· ἦλθεν δὲ ἀναξ ἐκάεργος Ἀπόλλων.

Θηλύτεραι δὲ θεαὶ μένον αἰδοῖ οἴκοι ἐκάστη.

Ἔσαν δ' ἐν προθύροις θεοί, δωτῆρες ἑάων·

325

ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐνώρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν,

1. Ἡπεδανός, estropié.

2. Τῷ μὴ γείνασθαι ὀφελλον, qui devaient ne pas m'engendrer, c'est-à-dire et plutôt aux dieux qu'ils ne m'eussent pas engendré.

3. Ἴνα, (l'endroit) où.

4. Φιλέοντε, s'aimant l'un l'autre.

5. Πατήρ, le père de Vénus, Jupiter, qui était aussi le père de Vul-

cain. — Ἐεδνα. Ce mot s'entend ordinairement des présents que le fiancé faisait à sa future épouse; on voit qu'il est question ici de présents faits aux parents de la jeune fille pour obtenir sa main.

6. Οὐκ ἐχέθυμος, qui n'est pas maîtresse de ses passions, qui ne connaît pas de frein.

τέχνας εἰσορόωσι πολύφρονος Ἡφαίστοιο.

Ἦδε δέ τις εἶπεσκεν ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον·

« Οὐκ ἀρετᾶ¹ κακὰ ἔργα· κιχάνει τοι βραδὺς ὥκυν²· »

ὥς καὶ νῦν Ἡφαιστος ἐὼν βραδὺς εἶλεν Ἄρῃα, 330
ὥκۇتатόν περ ἐόντα θεῶν οἱ Ὀλυμπον ἔχουσιν,
χωλὸς ἐὼν, τέχνησι· τὸ καὶ μοιχάγρι' ὀφέλλει. »

Ὡς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.

Ἑρμῆν δὲ προσέειπεν ἀναξ, Διὸς υἱός, Ἀπολλων·

« Ἑρμεία, Διὸς υἱέ, διάκτορε, δῶτορ ἑάων, 335
ἧ βρά κεν ἐν δεσμοῖς ἐθέλοις κρατεροῖσι πιεσθεῖς
εὐδεῖν ἐν λέκτροισι παρὰ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ; »

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα διάκτορος Ἀργεῖφόντης·

« Αἶ γάρ τοῦτο γένοιτο, ἀναξ ἑκατηβόλ' Ἀπολλων!
Δεσμοὶ μὲν τρεῖς τόσσοι ἀπείρονες ἀμφὶς ἔχουσιν³, 340
ὁμῆς δ' εἰσορόωτε θεοὶ πᾶσαι τε θέαιναι·
αὐτὰρ ἐγὼν εὐδοίμι παρὰ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ. »

Ὡς ἔφατ'· ἐν δὲ γέλως ὦρτ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν.

Οὐδὲ Ποσειδάωνα γέλως ἔχε, λίσσεται δ' αἰεὶ

Ἡφαιστον κλυτοεργόν, ὅπως λύσειεν Ἄρῃα· 345

καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Αὖσον· ἐγὼ δέ τοι αὐτὸν ὑπὶσχομαι, ὥς σὺ κελεύεις,
τίσειν αἵσιμα πάντα⁴ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περικλυτὸς Ἀμφιγυήεις·

« Μή με, Ποσειδάον γαιήοχε, ταῦτα κέλευε· 350
δειλαὶ τοι δειλῶν γε καὶ ἐγγῦαι ἐγγυάσθαι⁵. »

1. Οὐκ ἀρετᾶ, ne prospèrent pas, ne réussissent pas.

2. Κιχάνει βραδὺς ὥκυν. Théognis dit de même :

Καὶ βραδὺς εὐθόλως εἶλεν τεχνὴν ἄνδρα
δύων.

3. Ἀμφὶς ἔχουσιν, me tinsent tout autour, m'enveloppasent.

4. Τίσειν αἵσιμα πάντα, de payer

tout ce qui est juste, c'est-à-dire une juste amende.

5. Δειλαὶ τοι.... ἐγγυάσθαι. Ce vers est interprété de différentes manières. Le sens qui nous paraît le plus satisfaisant est celui-ci : C'est une méchante caution que de répondre pour des méchants. D'autres entendent : Il n'y a que des méchants qui doivent répondre pour des mé-

Πῶς ἂν ἐγὼ σε δέοιμι ¹ μετ' ἀθανάτων θεῶν,
εἰ κεν Ἄρης οἴχοιτο, χρέος καὶ δεσμὸν ² ἀλύξας. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε Ποσειδάων ἐνοσίχθων·
« Ἥφαιστ', εἴπερ γάρ κεν Ἄρης χρεῖος ὑπαλύξας
οἴχηται φεύγων, αὐτὸς τοι ἐγὼ τάδε τίσω. »

Τὸν δ' ἡμεῖβετ' ἔπειτα περικλυτὸς Ἀμφιγυήης·
« Οὐκ ἔστ' οὐδὲ ἔοικε τῶν ἔπος ἀρνήσασθαι ³. »

Ὡς εἰπὼν δεσμῶν ἀνίει ⁴ μένος Ἥφαιστοιο.
Τῷ δ' ἐπεὶ ἐκ δεσμοῦ λύθεν, κρατεροῦ περ ἐόντος,
αὐτίκ' ἀναΐξαντε, ὃ μὲν Θρήκηνδ' ⁵ βεδίραι,
ἡ δ' ἄρα Κύπρον ἔκανε φιλομειδῆς Ἀφροδίτη,
ἔς Πάφον ⁶· ἔνθα δέ οἱ τέμενος βωμός τε θυήεις·
ἔνθα δέ μιν Χάριτες λούσαν καὶ χρίσαν ἐλαίῳ
αμθρότῳ, οἷα θεοὺς ἐπενήνοθεν ⁷ αἰὲν ἐόντας·
ἀμφὶ δὲ εἴματα ἔσσαν ἐπήρατα, θαῦμα ἰδέσθαι.

Γαῦτ' ἄρ' αἰοιδὸς ἄειδε περικλυτός· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς
τέρπετ' ἐνὶ φρεσὶν ᾗσιν ἀκούων ἠδὲ καὶ ἄλλοι
Φαίηκες δολιχέρετμοι, ναυσικλυτοὶ ἄνδρες.

Ἀλκίνοος δ' Ἄλιον καὶ Λαοδάμαντα κέλευσεν

chants. L'idée d'Homère serait alors que Neptune est un dieu trop vénérable, trop grand, pour servir de caution à Mars; mais ce serait bien raffiné.

1. Πῶς ἂν ἐγὼ σε δέοιμι, comment pourrais-je te lier, c'est-à-dire comment pourrais-je te contraindre, t'obliger à me payer.

2. Χρέος καὶ δεσμὸν. Homère présente seulement en second lieu l'idée qui s'offre naturellement la première: ce n'est que plus tard que Mars pourra esquiver le paiement de sa dette; c'est dans l'instant même qu'il va être délivré des liens. Les grammairiens grecs appellent cette figure ὑστερον πρότερον. On en trouve de nombreux exemples.

3. Οὐκ ἔστ'... ἀρνήσασθαι, il

n'est ni possible ni convenable de refuser ta parole.

4. Δεσμῶν ἀνίει, délivra (Mars et Vénus) de leurs liens.

5. Θρήκηνδε. La Thrace, habitée par des peuples belliqueux, était consacrée au dieu Mars.

6. Ἐς Πάφον. Virgile, *Énéide*, I, 419 :

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit

Lata suas, ubi templum illi constantque Sabao

Ture calent arae, sertisque recentibus halant.

7. Οἷα θεοὺς ἐπενήνοθεν, (huile) semblable aux essences qui courent sur les dieux, c'est-à-dire qu'on verse sur le corps des dieux, qui parfument les dieux.

μουνάξ ὀρχήσασθαι, ἐπεὶ σφισιν οὐτις ἔραξεν.

Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν σφαῖραν καλὴν μετὰ χερσὶν ἔλοντο, πορφυρέην, τὴν σφιν Πολυβος ποίησε δαίφρων, τὴν ἕτερος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιάοντα,

ἰδνωθεὶς ὀπίσω· ὁ δ' ἀπὸ χθονὸς ὑψόσ' ἀερθεὶς ῥηϊδίως μεθέλεσκε, πάρος ποσὶν οὐδας ἰκέσθαι.

375

Αὐτὰρ ἐπειδὴ σφαῖρῃ ἅν' ἰθὺν πειρήσαντο¹, ὠρχεῖσθην δὴ ἔπειτα ποτὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ, ταρφέ² ἀμειβομένω³· κοῦροι δ' ἐπελήκεον ἄλλοι, ἑσταότες κατ' ἀγῶνα, πολὺς δ' ὑπὸ κόμπος δρώρει⁴.

380

Δὴ τότε ἄρ' Ἀλκίνοον προσεφώνεε διὸς Ὀδυσσεύς·

« Ἀλκίνοε κρεῖον, πάντων ἀριδείκετε λαῶν⁵, ἡμὲν ἀπειλήσας⁶ βητάρμονας εἶναι ἀρίστους, ἡδ' ἄρ' ἑτοῖμα τέτυκτο⁷· σέβας μ' ἔχει εἰσορόωντα. »

Ὡς φάτο· γήθησεν δ' ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο·

385

αἶψα δὲ Φαιήκεσσι φιληρέτμοισι μετηύδα·

« Κέκλυτε, Φαιήκων ἡγήτορες ἡδὲ μέδοντες·

ὁ ξεῖνος μάλα μοι δοκεῖ πεπνυμένος εἶναι.

Ἄλλ' ἄγε οἱ δῶμεν ξεινήϊον, ὥς ἐπιεικές⁷.

Δώδεκα γὰρ κατὰ δῆμον ἀριπρεπέες βασιλῆες

390

ἄρχοι κραίνουσι, τρισκαιδέκατος δ' ἐγὼ αὐτός·

τῶν οἱ φᾶρος ἕκαστος ἑϋπλυνὲς ἡδὲ χιτῶνα

καὶ χρυσοῖο τάλαντον ἐνείκατε τιμήεντος·

αἶψα δὲ πάντα φέρωμεν ἀολλέες, ὅφρ' ἐνὶ χερσὶν

ἑΐνος ἔχων ἐπὶ δόρπον ἴη χαίρων ἐνὶ θυμῷ.

395

1. Ἐπειδὴ.... πειρήσαντο, quand ils se furent exercés à lancer le ballon en droite ligne, c'est-à-dire vers le ciel.

2. Ταρφέ² ἀμειβομένω, alternant fréquemment, faisant mille tours variés.

3. Ἀγῶνα. Voy. la note 3 de la page 170. — Réunissez ὑπορώρει.

4. Πάντων ἀριδείκετε λαῶν, très-

distingué entre tous ces citoyens, le plus illustre entre ces peuples.

5. Ἀπειλήσας, tu avais menacé, c'est-à-dire tu avais annoncé, tu avais promis. Le verbe latin *minari* s'emploie quelquefois aussi dans le même sens.

6. Ἐτοῖμα τέτυκτο, tes promesses ont été accomplies.

7. Ὡς ἐπιεικές (ἐστι).

Εὐρύαλος δέ ἑ αὐτὸς ἀρεσσάσθω ἐπέεσσιν
καὶ δῶρω, ἐπεὶ οὔτι ἔπος κατὰ μοῖραν ἔειπεν. »

ᾠς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπήνεον ἡδ' ἐκέλευον·
δῶρα δ' ἄρ' οἰσέμεναι πρόεσαν κήρυκα ἑκαστος.

Τὸν δ' αὖτ' Εὐρύαλος ἀπαμείβετο φώνησέν τε· 400

« Ἀλκίνοε κρεῖον, πάντων ἀριδείκετε λαῶν,
τοιγὰρ ἐγὼ τὸν ξεῖνον ἀρέσσομαι¹, ὥς σὺ κελεύεις·
δώσω οἱ τόδ' ἄορ παγγάλλεον, ᾧ ἐπὶ² κώπη
ἀργυρῇ, κολεὸν δὲ νεοπρίστου ἐλέφαντος³
ἀμφιδεδίνηται· πολέος δέ οἱ ἄξιον ἔσται⁴. »

405

ᾠς εἰπὼν ἐν χερσὶ τίθει ξίφος ἀργυρόηλον,
καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Χαῖρε, πάτερ ὦ ξεῖνε· ἔπος δ' εἴπερ τι βέβαχται
δεινόν, ἄφαρ τὸ φέροιεν ἀναρπάξασαι ἀελλαι.
Σοὶ δὲ θεοὶ ἄλογόν τ' ἰδέειν καὶ πατρίδ' ἰκέσθαι 410
δοῖεν, ἐπειδὴ δηθὰ φίλων ἅπο πῆματα πάσχεις. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
« Καὶ σὺ, φίλος⁵, μάλα χαῖρε, θεοὶ δέ τοι ὄλβια δοῖεν,
μηδὲ τί τοι ξίφεός γε ποθῇ⁶ μετόπισθε γένοιτο
τούτου, ὃ δὴ μοι δῶκας, ἀρεσσάμενος ἐπέεσσιν. »

415

Ἦ ῥα, καὶ ἀμφ' ὥμοισι θέτο ξίφος ἀργυρόηλον.
Δύσετό τ' ἥελιος, καὶ τῷ⁷ κλυτὰ δῶρα παρῆεν·
καὶ τάγ' ἐς Ἀλκινόοιο φέρον κήρυκες ἀγαυοί·
δεξάμενοι δ' ἄρα παῖδες ἀμύμονος Ἀλκινόοιο,
μητρὶ παρ' αἰδοίῃ ἔθεσαν περικαλλέα δῶρα. 420
Τοῖσιν⁸ δ' ἡγεμόνευ' ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο·

1. Ἀρέσσομαι, j'apaiserais.

2. Ἐπὶ, pour ἔπειτα.

3. Ἐλέφαντος. Les anciens connaissaient l'ivoire; mais les éléphants leur restèrent inconnus jusqu'à l'époque de l'expédition d'Alexandre le Grand dans l'Inde.

4. Πολέος.... ἔσται, ce présent aura du prix à ses yeux.

5. Φίλος. Le nominatif est mis ici pour le vocatif, ce qui n'est pas sans exemples.

6. Ποθῇ, regret.

7. Τῷ se rapporte à Ulysse.

8. Τοῖσιν désigne tous les Phéaciens qui rentrent dans le palais d'Alcinoos pour prendre part avec Ulysse au repas du soir.

ἔλθόντες δὲ κάθιζον ἐν ὑψηλοῖσι ὀρόνοισιν.

Δή ῥα τότε Ἀρήτην προσέφη μένος Ἀλκινόειο·

« Δεῦρο, γύναι, φέρε χηλὸν ἀριπρεπέ', ἥτις ἀρίστη·

ἐν δ' αὐτῇ θές φᾶρος εὐπλυνές ἥδ' ἐ χιτῶνα.

425

Ἀμφὶ δέ οἱ πυρὶ χαλκὸν ἱήνατε¹, θερμέτε δ' ὕδωρ,

ὄφρα λοεσσάμενός τε ἰδὼν τ' εὖ κείμενα πάντα

δῶρα, τὰ οἱ Φαίηκες ἀμύμονες ἐνθάδ' ἐνεικαν,

δαιτί τε τέρπηται καὶ ἀοιδῆς ὕμνον ἀκούων².

Καὶ οἱ ἐγὼ τόδ' ἄλειςον ἐμὸν περικαλλές ὁπάσσω,

430

χρύσειον, ὄφρ' ἐμέθεν μεμνημένος ἡματα πάντα

σπένδῃ ἐνὶ μεγάρῳ Διὶ τ' ἄλλοισιν τε θεοῖσιν. »

ᾧ ἔφατ'· Ἀρήτη δὲ μετὰ δμῶησιν ἔειπεν

ἀμφὶ πυρὶ στῆσαι τρίποδα μέγαν ὅττι τάχιστα.

Αἰ δὲ λοετροχόον τρίποδ' ἴστασαν ἐν πυρὶ κηλέῳ·

435

ἐν δ' ἄρ' ὕδωρ ἔχεαν, ὑπὸ δὲ ξύλα δαίον ἐλοῦσαι³.

Γάστρην μὲν τρίποδος πῦρ ἄμφεπε, θερμέτο δ' ὕδωρ.

Τόφρα δ' ἄρ' Ἀρήτη ξείνῳ περικαλλέα χηλὸν

ἐξέφερεν θαλάμοιο, τίθει δ' ἐνὶ κάλλιμα δῶρα,

ἑσθῆτα χρυσόν τε, τὰ οἱ Φαίηκες ἔδωκαν·

440

ἐν δ' αὐτῇ φᾶρος θῆκεν καλόν τε χιτῶνα,

καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Αὐτὸς νῦν ἶδε πῶμα, θεῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἵηλον⁴,

1. Réunissez ἀμφιήνατε. — Οἱ, pour lui, pour Ulysse. — Χαλκόν, airain, c'est-à-dire ici vase d'airain.

2. Δαιτί.... ἀκούων. Dans ce même vers, le verbe τέρπηται est construit de deux manières différentes : τέρπηται δαιτί et τέρπηται ἀκούων, se réjouisse entendant, c'est-à-dire se réjouisse d'entendre. On sait que beaucoup de verbes se construisent ainsi avec le participe, dans les langues anciennes, tandis que les langues modernes préfèrent l'infinitif précédé d'une préposition. On peut citer surtout le verbe παύ-

εσθαι, qui est d'un usage si fréquent. Voy. la note 5 de la page 162.

— Ἀοιδῆς ὕμνον. On pense que ce vers est altéré, et qu'il faudrait lire ἀοιδῆς οἶμον, ce qui est bien probable. C'est ainsi qu'on trouve dans l'hymne à Mercure, vers 450 :

Καὶ γὰρ ἐγὼ Μούσῃσιν Ὀλυμπιάδισιν
ἀπηθός,
τῇσι χοροὶ τε μέλουσι καὶ ἀγλαὸς οἶμος
ἀοιδῆς.

3. Ἐλοῦσαι, ayant pris (le bois pour le mettre sur le feu).

4. Réunissez ἐπ' ἵηλον. — Δεσμὸν.

μή τις τοι καθ' ὁδὸν δηλήσεται, ἐπὶ πότ' ἂν αἴτῃ
εὐδῆσθα γλυκὺν ὕπνου, ἰὼν ἐν κατ' μαλακίῃ. »

225

Αὐτὰρ ἐπεὶ τὰ γ' ἔχουσιν πολύτλας διὸς Ὀδυσσεύς,
πάντ' ἐπ' ἤρτυε πῶμα, θεοῖς δ' ἐπὶ δασηδὸν ἱήλων
ποικίλον¹, ὃν ποτὲ μιν δέδασε φρεσὶ πόσιν² Κίρκη.

Αὐτόδιον δ' ἄρα μιν τιμὴν λοῖσασθαι ἔπειθεν,
ἐς β' ἀσαμίνθον βάνθ'· ὃ δ' ἔρ' ἀσπασίως ἰδὼ θυμῷ
θερμὰ λοέτρ', ἐπεὶ αὐτὰ καμζόμενός γε θάμιζεν³,

400

ἐπειδὴ λίπε δῶμα Κασταμφαῦς ἡϊκόμοιο·

τόφρα⁴ δέ οἱ κομιδὴ γε, θεῶν δ' ἔκπεδος ἦεν.
Τὸν δ' ἐπεὶ οὖν δμῶντι λοῖσαν καὶ χρίσαν ἑλπίει,

455

ἀμφὶ δέ μιν χλαῖναι πολλὴν βάλον ἡδὲ χιτῶνα,
ἐκ β' ἀσαμίνθου βάς ἄνδρας μετὰ οἴνασποπῆρας

ἦϊε· Ναυσικαὰ δὲ θεῶν ἔπε καλλὸς ἔχουσα⁵

στῇ ῥα παρὰ σταθμὸν τέγας⁶ πύκα ποιητοῖο·

θαύμαζεν δ' Ὀδυσῆα ἐν ἀφθαλμοῖσιν δρῶσα,

480

καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Χαῖρε, ξεῖν, ἵνα καὶ ποτ' ἔων ἐν πατρίδι γαίῃ

Dugas-Montbel : « Souvent *δεσμός* en grec a la signification de *nœud*, et le fameux *nœud* de Gordius, qu'Alexandre trancha d'un coup de son épée, est toujours nommé *δεσμός* par Plutarque. Comme on voit par ce passage, avant l'invention des serrures, les anciens se servaient de liens noués avec art pour fermer les coffres qui contenaient des objets précieux; ce qui pourtant, comme l'observe Eustathe, était moins sûr qu'une clef. Selon ce même auteur, et aussi selon le scholiaste ambrosien, ce furent les Lacédémoniens qui inventèrent les clefs. Il est assez extraordinaire qu'une telle invention ait eu lieu chez un peuple où toutes les richesses étaient en commun. Quoi qu'il en soit, le *nœud* d'Ulysse, dont il

est fait mention ici, était passé en proverbe pour exprimer une chose soignée avec soin. »

1. Ποικίλον, compliqué.

2. Φρεσὶ πόσιν, divine par l'esprit, c'est-à-dire ingénieuse, habile.

3. Οὐτί.... θάμιζεν, il ne lui arrivait pas souvent d'être soigné, c'est-à-dire de pareils soins ne lui avaient pas été prodigués.

4. Τόφρα, pendant ce temps, pendant le temps qu'il avait passé auprès de Circé.

5. Θεῶν ἀποκάλλος ἔχουσα. Voy. la note 4 de la page 127.

6. Παρὰ σταθμὸν τέγας, près du jambage de porte de l'appartement, c'est-à-dire auprès de la porte de la salle. Il n'était pas permis à une jeune fille d'entrer dans l'appartement des hommes.

μνήσῃ ἐμαῖ¹, ὅτι μοι πρώτη ζωάγρε² ὀφείλεις. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς³ :

« Ναυσικάα, θύγατερ μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο,
οὕτω νῦν Ζεὺς θεῆη⁴, ἐρίγδοπος πόσις Ἥρης, 405
οἴκαδέ τ' ἐλθέμεναι⁵ καὶ νόστιμον ἦμαρ ἰδέσθαι⁶
τῷ κέν τοι καὶ κεῖθε⁴, θεῶ ὣς, εὐχετοῖρμην
αἶει ἤματα πάντα· σὺ γάρ μ' ἐδιώσας, κοῦρη. »

Ἥ ῥα, καὶ ἐς θρόνον Ἴα παρ' Ἀλκίνοον βασιλῆα.

Οἱ δ' ἤδη μοίρας τ' ἐνεμον κερώωντό τε οἶνον. 470

Κῆρυξ δ' ἐγγύθεν ἦλθεν ἄγων ἐρίηρον ἀοιδόν,
Δημόδοκον, λαοῖσι τετιμένον· εἶσε δ' ἄρ' αὐτὸν
μέσσω δαιτυμόνων, πρὸς κίονα μακρὸν ἐρείσας.
Δὴ τότε κήρυκα προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς,
νώτου ἀποπροταμών (ἐπὶ δὲ πλεῖον ἐλέλειπτο)⁷ 475
ἀργιόδοντος ὕος, θαλερῇ δ' ἦν ἀμφὶς ἀλαοφῇ.

« Κῆρυξ, τῇ δὴ, τοῦτο πῶρε κρέας, ὅφρα φάγησιν,

Δημοδόκω, καὶ μιν προσπτύξωμαι⁸, ἀχνύμενός περ.

Πᾶσι γὰρ ἀνθρώποισιν ἐπιγυθονίοισιν αἰδοῖ
τιμῆς ἐμμοροὶ εἶσε καὶ αἰδοῦς, οὐνεκ' ἄρα σφέας 480
οἴμας Μοῦσ' ἐδίδαξε· φίλησε δὲ φῦλον αἰαδῶν. »

ᾧ δ' ἄρ' ἔφη· κῆρυξ δὲ φέρων ἐν χερσὶν ἔθηκεν

ἥρπ Δημοδόκω· ὃ δ' ἐδέξατο, χαῖρε δὲ θυμῷ.

Οἱ δ' ἐπ' ὀνειάθ'⁷ ἐτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἱαλλον.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο, 485

δὴ τότε Δημοδόκον προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

1. Ζωαγρία, le prix de ta vie
sauvée, c'est-à-dire ton salut.

2. Οὕτω θεῖη, établisse ainsi,
consente à ce que, veuille que.

3. Ἐλθέμεναι a pour sujet sous-
entendu ἐμέ.

4. Τῷ, donc, assurément. —
Κεῖθε, là-bas, c'est-à-dire dans ma
patrie.

5. Νώτου. C'était le morceau
d'honneur, qu'on avait servi à Ulys-

se en sa qualité d'étranger. — Ἐπὶ
δὲ πλεῖον ἐλέλειπτο, et il en restait
encore la plus forte partie, c'est-à-
dire il était à peine entamé.

6. Προσπτύξωμαι, pour προσ-
πτύξωμαι, que je le salue, c'est-à-
dire que je lui fasse bonjour.

7. Οἱ δ' ἐπ' ὀνειάθ', etc. Nous
avons déjà vu ces deux vers au IVe
chant, 67 et 68, et au premier chant,
449 et 450.

« Δημόδεκ', ἔξοχα δὴ σε βροτῶν αἰνίζομ' ἀπάντων·
ἢ σέγε Μοῦσ' ἐδίδαξε, Διὸς παῖς, ἢ σέγ' Ἀπόλλων.

Λίην γάρ κατὰ κόσμον¹ Ἀχαιῶν οἶτον αἰδέεις,
ὅσσ' ἔρξαν τ' ἐπαθόν τε καὶ ὅσσ' ἐμόγησαν Ἀχαιοί,
ὥστε που ἢ αὐτὸς παρεὼν ἢ ἄλλου ἀκούσας.

490

Ἄλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι, καὶ ἵππου κόσμον² ἄεισον
δουρατέου, τὸν Ἐπειὸς ἐποίησεν σὺν Ἀθήνῃ³,
ὅν ποτ' ἐς ἀκρόπολιν ὁδὸν ἤγαγε διὸς Ὀδυσσεύς,
ἀνδρῶν ἐμπλήσας, οἳ Ἴλιον ἐξαλάπαξαν.

495

Αἶ κεν δὴ μοι ταῦτα κατὰ μοῖραν καταλέξης,
αὐτίκ' ἐγὼ πᾶσιν μυθήσομαι ἀνθρώποισιν
ὥς ἄρα τοι πρόφρων θεὸς ὤπασε θέσπιν ἀοιδήν. »

Ὡς φάθ'· ὁ δ' ὀρμηθεὶς θεοῦ ἤρχετο, φαίνει⁴ δ' ἀοιδήν,
ἐνθεν ἐλὼν, ὥς οἱ μὲν⁵ ἑϋστέλμων ἐπὶ νηῶν

500

βάντες ἀπέπλειον, πῦρ ἐν κλισίῃσι βαλόντες,
Ἀργεῖοι· τοὶ δ'⁶ ἤδη ἀγακλυτὸν ἄμφ' Ὀδυσῆα
εἶατ' ἐνὶ Τρώων ἀγορῇ, κεκαλυμμένοι ἵππῳ·
αὐτοὶ γάρ μιν Τρῶες ἐς ἀκρόπολιν ἐρύσαντο.

Ὡς ὁ μὲν ἐστήκει· τοὶ δ' ἄκριτα πόλλ' ἀγόρευον⁷,
ἥμενοι ἄμφ' αὐτόν· τρίχα δέ σφισιν ἦνδανε βουλή⁸,
ἥ ἐ διατμηῆσαι κοῖλον δόρυ νηλεὶ χαλκῷ,
ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρης,

505

1. Λίην κατὰ κόσμον, tout à fait selon la convenance, c'est-à-dire avec un art admirable.

2. Μετάβηθι, passe (à un autre sujet). — Ἴππου κόσμον, la disposition, l'arrangement du cheval.

3. Σὺν Ἀθήνῃ, avec Minerve, avec l'aide de Minerve.

4. Ὀρμηθεὶς (ἐκ οὐ ὑπὸ) θεοῦ, mù, inspiré par un dieu. — Φαίνει, fit voir, montra, c'est-à-dire ici fit entendre.

5. Ἐνθεν ἐλὼν, ὡς..., ayant pris d'ici, comment..., c'est-à-dire fai-

sant commencer son récit au moment où.... — Réunissez οἱ μὲν à Ἀργεῖοι.

6. Τοὶ δέ. Les guerriers qui s'étaient enfermés avec Ulysse dans le cheval de bois.

7. Ἀκριτα πόλλ' ἀγόρευον, disaient beaucoup de choses indécises, c'est-à-dire poursuivaient une délibération confuse.

8. Τρίχα.... βουλή, la résolution leur plaisait de trois manières, c'est-à-dire une triple résolution les partageait.

ἥ δ' αὖτε μέγ' ἀγαλμα θεῶν θελκτῆριον¹ εἶναι ·
 τῇ περ δὴ καὶ ἔπειτα τελευτήσεσθαι ἔμελλεν². 510
 Αἶσα γὰρ ἦν ἀπολέσθαι, ἐπὶ πόλιν ἀμφικαλύψῃ³
 δουράτεον μέγαν ἵππον, ὃθ' εἶατο πάντες ἄριστοι
 Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.
 Ἦειδεν δ' ὥς ἄστυ διέπραθον υἷες Ἀχαιῶν,
 ἱππόθεν ἐκχύμενοι, κοῖλον λόχον ἐκπρολιπόντες. 515
 Ἄλλον δ' ἄλλῃ ἀεῖδε πόλιν κεραϊζέμεν αἰπὴν ·
 αὐτὰρ Ὀδυσσῆα προτὶ δῶματα Διηφόβοιο⁴
 βήμεναι, ἥϊτ' Ἀρηα, σὺν ἀντιθέῳ Μενελάῳ.
 Κεῖθι δὴ αἰνότατον πόλεμον φάτο τολμήσαντα
 νικῆσαι καὶ ἔπειτα, διὰ⁵ μεγάλθυμον Ἀθήνην. 520
 Ταῦτ' ἄρ' αἰοῖδ' ἀεῖδε περικλυτός · αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
 τήκετο, δάκρυ δ' ἔδευεν ὑπὸ βλεφάροισι παρειάς.
 Ὡς δὲ γυνὴ κλαίῃσι φίλον πόσιν ἀμφιπεσοῦσα,
 δευτερεῖς πρόσθεν πόλιος λαῶν τε πέσσειν,
 ἀστεῖ καὶ τεκέσσειν ἀμύνων νηλεὲς ἡμάρ⁶. 525
 ἥ μὲν τὸν θνήσκοντα καὶ ἀσπαίροντ' ἐξιδούσα,
 ἀμφ' αὐτῷ χυμένη⁷ λίγα κωκύει · οἱ δέ τ' ὅπισθεν
 κόπτοντες δούρεσσι μετάφρενον⁸ ἤδ' ἐκὼς αἶμα,
 εἴρερον εἰσανάγουσι πόνον τ' ἐχέμεν καὶ οἷζύν⁹. 530
 τῆς δ' ἐλεεινοτάτῳ ἄχεϊ φθινύθουσι παρειαί ·
 οἷς Ὀδυσσεὺς ἐλεεινὸν ὑπ' ὀφρύσι δάκρυον εἶβεν.

1. Θεῶν θελκτῆριον, destinée à charmer, à apaiser les dieux.

2. Τῇ περ.... ἔμελλεν, par lequel (avis les affaires) devaient se terminer, c'est-à-dire et c'était ce dernier avis qui devait prévaloir à la fin.

3. Ἦν (αὐτοῦς) ἀπολέσθαι. — Ἀμφικαλύψῃ, aurait enveloppé, c'est-à-dire aurait reçu.

4. Διηφόβοιο. Après la mort de Paris, Hélène avait épousé Déiphobe, qui était aussi fils de Priam.

5. Νικῆσαι a pour sujet sous-entendu Ulysse. — Διὰ, à l'aide de

6. Νηλεὲς ἡμάρ, le jour cruel, c'est-à-dire la ruine, la mort.

7. Ἀμφ' αὐτῷ χυμένη, se répandant autour de lui, c'est-à-dire se jetant sur son corps.

8. Οἱ δέ. Les ennemis. — Κόπτοντες μετάφρενον, frappant le dos (des vaincus).

9. Εἴρερον εἰσανάγουσι πόνον τ' ἐχέμεν καὶ οἷζύν, introduisent chez eux, leur amènent l'esclavage pour avoir fatigue et chagrin, c'est-à-dire leur apportent à la fois l'esclavage, la fatigue et la misère.

Ἐνθ' ἄλλους μὲν¹ πάντας ἐλάνθανε δάκρυον λείβανον,

Ἀλκίνοος δέ μιν οἷος ἐπεφράσατ' ἥδ' ἐνόησεν,
ἤμενος ἄγχ' αὐτοῦ, βαρὺ δὲ στενάχοντος ἄκουσεν.

Αἶψα δὲ Φαιήκεσσι φιληρέτμοισι μετηύδα ·

535

« Κέκλυτε, Φαιήκων ἡγήτορες ἥδὲ μέδοντες ·

Δημόδοκος δ' ἥδη σχεθέτω φόρμιγγα λίγειαν ·

οὐ γάρ πω πάντεσσι χαριζόμενος τάδ' αἶδει.

Ἐξ οὗ δορπέομέν τε καὶ ὥρορε² θεῖος αἰοιδός,

ἐκ τοῦδ' οὐπω παύσατ' οἷζυροῖο γόοιο

540

δ' ξεῖνος · μάλα πού μιν ἄχος φρένας ἀμφιβέβηκεν.

Ἄλλ' ἄγ', ὁ μὲν σχεθέτω³, ἔν' ὁμῶς τερπώμεθα πάντες,
ξεινοδόχοι καὶ ξεῖνος · ἐπεὶ πολὺ κάλλιον οὕτω.

Εἵνεκα γὰρ ξείνοιο τάδ' αἰδοῖοιο τέτυκται,

πομπή καὶ φίλα δῶρα, τὰ οἱ δίδομεν φιλέοντες.

545

Ἀντὶ κασιγνήτου ξεῖνός θ' ἱκέτης τε τέτυκται

ἀνέρι, δετ' ὀλίγον περ ἐπιψαύῃ πραπίδεσσιν⁴.

Τῷ νῦν μηδὲ σὺ κεῦθε νοήμασι κερδαλέοισιν,

ὅττι κέ σ' εἴρωμαι · φάσθαι δέ σε κάλλιον ἔστιν.

Εἰπ' ὄνομ', ὅττι σε κείθι⁵ κάλεον μῆτηρ τε πατὴρ τε,

550

ἄλλοι θ', οἱ κατὰ ἄστυ⁶ καὶ οἱ περιναϊεταύουσιν.

Οὐ μὲν γάρ τις πάμπαν ἀνώνυμός ἐστ' ἀνθρώπων,

οὐ κακὸς οὐδὲ μὲν ἔσθλός, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται ·

ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι τίθενται⁷, ἐπεὶ κε τέκῃσι, τοκῆς.

Εἰπέ δέ μοι γαῖαν τε τετὴν δῆμόν τε πόλιν τε,

555

ὄφρα σε τῇ πέμπωσι τιτυσκομεναι φρεσὶ⁸ νῆες.

1. Ἐνθ' ἄλλους μὲν, etc. Voy. les vers 93-97.

2. Ὦρορε, a pris son essor, a commencé ses chants.

3. Σχεθέτω arrête, fasse taire (sa lyre).

4. Ὅστι' ὀλίγον περ ἐπιψαύῃ πραπίδεσσιν, qui touche même petitement à un esprit sensé, c'est-à-dire qui n'est pas entièrement dépourvu de sagesse.

5. Κεῖθι, là-bas, c'est-à-dire dans ta patrie.

6. Οἱ κατὰ ἄστυ. Sous-ent. κατετάουσιν.

7. Réunissez ἐπιτίθενται, qui a pour complément sous-entendu ὄνομα, implicitement compris dans ἀνώνυμος.

8. Πέμπωσι, conduisent. — Τιτυσκομεναι φρεσὶ, atteignant (ce but) par l'esprit, dirigeant vers ce

Οὐ γὰρ Φαιήκεσσι κυβερνητῆρες ἔασιν,
οὐδέ τι πηδάλι' ἐστί, τάτ' ἄλλαι νῆες ἔχουσιν·
ἀλλ' αὐταὶ ἴσασι νοήματα καὶ φρένας ἀνδρῶν,
καὶ πάντων ἴσασι πόλιας καὶ πύονας ἀγροῦς
ἀνθρώπων· καὶ λαῖτμα τάχισθ' ἄλως ἐκπερόωσιν,
ἥερι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμέναι¹· οὐδὲ ποτέ σφιν
οὔτε τι πημανθῆναι ἐπὶ² δέος οὐδ' ἀπολέσθαι.

560

Ἄλλὰ τόδ', ὥς ποτε πατρὸς ἐγὼν εἰπόντος ἄκουσα
Ναυσιθόου, δς ἔφασκε Ποσειδάων' ἀγάσασθαι
ἡμῖν, οὐνεκα πομποὶ ἀπήμονές³ εἶμεν ἀπάντων.

565

Φῆ ποτὲ Φαιήκων ἀνδρῶν εὐεργέα νῆα
ἐκ πομπῆς ἀνιοῦσαν ἐν ἡεροειδέϊ πόντῳ
ῥαισέμεναι⁴, μέγα δ' ἦμιν ὄρος πόλει ἀμφικαλύψειν.

Ὡς ἀγόρευ' ὁ γέρων· τὰ δὲ κεν θεὸς ἢ τελέσειεν,
ἢ κ' ἀτέλεστ' εἴη, ὥς οἱ φίλον ἐπλετο θυμῷ.

570

Ἄλλ' ἄγε μοι⁵ τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,
ὅππῃ ἀπεπλάγχθης τε καὶ ἄστινας ἔκεο χώρας
ἀνθρώπων· αὐτοὺς⁶ τε πόλεις τ' εὖ ναιεταώσας·
ἢ μὲν ὅσοι χαλεποί⁷ τε καὶ ἄγριοι οὐδὲ δίκαιοι·

575

οἳ τε φιλόξεινοι, καὶ σφιν⁸ νόος ἐστί θεουδής.

Εἰπὲ δ' ὅ τι κλαίεις καὶ ὀδύρεαι ἐνδοθι θυμῷ,

Ἄργείων, Δαναῶν ἢ δ' Ἰλίου οἷτον ἀκούων.

Τὸν δὲ θεοὶ μὲν τεῦξαν, ἐπεκλώσαντο δ' ὄλεθρον
ἀνθρώποις, ἵνα ᾗσι καὶ ἐσσομένοισιν ἀοιδῇ⁹.

580

but leur intelligence. On peut traduire simplement : afin que nos vaisseaux intelligents t'y conduisent.

1. Ἡέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμέναι. Homère veut faire entendre par là que les vaisseaux des Phéaciens étaient invisibles.

2. Ἐπὶ, pour ἔπεισι.

3. Ἀπήμονες, ne souffrant pas de dommage, c'est-à-dire impunément. L'adjectif tient lieu ici d'un adverbe.

4. Ῥαισέμεναι a pour sujet sous-entendu Neptune.

5. Ἄλλ' ἄγε μοι, etc. Voy. chant I, vers 169.

6. Αὐτοὺς (sous-ent. εἰπέ), dis-les moi, décris-moi ces peuples eux-mêmes.

7. Ἡ μὲν ὅσοι χαλεποί, etc. Voy. chant VI, 120 et 121.

8. Σφιν équivaut ici à οἷς.

9. Ἀοιδῇ, un chant, c'est-à-dire un sujet de chant.

Ἦ τίς τοι καὶ πηδὲς ἀπέφθιτο Ἰλιόθι πρό,
 ἔσθλός ἐὼν γαμβρός ἢ πενθερός, οἷτε μάλιστα
 κήδιστοι τελέθουσι, μεθ' αἶμά τε καὶ γένος αὐτῶν¹;
 ἢ τίς που καὶ ἑταῖρος ἀνὴρ κεχαρισμένα εἰδώς²,
 ἔσθλός; ἔπει οὐ μὲν τι κασιγνήτοιο χερείων
 γίγνεται, ὅς κεν ἑταῖρος ἐὼν πεπνυμένα εἰδῇ. »

585

1. Αὐτῶν. Sous-ent. ἡμῶν.

2. Κεχαρισμένα εἰδώς, sachant | des choses agréables, c'est-à-dire
 aimable, charmant.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU NEUVIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Ulysse commence le récit de ses malheurs, et fait d'abord connaître son nom et son origine (1-38). En revenant de Troie il ravage une ville des Ciconiens, qui se vengent en massacrant soixante et douze de ses compagnons (39-61). Il essuie une tempête et, au moment où il double le cap Malée, se trouve jeté hors de sa route (62-81). Il aborde chez les Lotophages et se voit obligé d'arracher par force quelques-uns de ses compagnons qui ne voulaient plus quitter cette heureuse contrée (82-104). Ulysse arrive dans une petite île déserte voisine du pays des Cyclopes; description de l'île, chasse abondante (105-169). Ulysse part avec un seul vaisseau pour reconnaître la terre des Cyclopes (170-192). Il choisit douze compagnons et se rend avec eux dans la caverne de Polyphème; description de la caverne; Ulysse, malgré les prières de ses compagnons, veut attendre le retour du Cyclope (193-230). Polyphème ramène ses troupeaux, trait ses chèvres et interroge Ulysse, qui lui répond avec adresse (231-286). Polyphème dévore deux des compagnons d'Ulysse pour son repas du soir et deux autres le lendemain matin (287-311). Tandis qu'il est au pâturage, Ulysse aiguise un pieu pour lui crever l'œil (312-335). Polyphème revient et dévore encore deux des Grecs; Ulysse l'enivre, et pendant son sommeil lui creve l'œil avec le pieu (336-394). Les Cyclopes accourent aux cris de Polyphème et s'éloignent aussitôt près (395-412). Le matin venu, Polyphème s'assied à l'entrée de la caverne afin de saisir les Grecs au passage; ruse d'Ulysse, qui fuit avec ses compagnons et emmène sur son vaisseau les troupeaux du Cyclope (413-472). Une fois en mer, Ulysse outrage Polyphème, qui lance une roche énorme contre le vaisseau (473-490). Nouveaux outrages d'Ulysse; réponse de Polyphème; ses imprécations, sa prière à Neptune, son père (491-542). Ulysse rejoint la flotte et offre un sacrifice à Jupiter; le lendemain, il met à la voile (543-566).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Ι.

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Ἀλκίνοε κρείων, πάντων ἀριδείκτε λαῶν¹,

ἦτοι μὲν τόδε καλὸν ἀκουέμεν ἔστιν ἀοιδοῦ
τοιοῦδ', οἷος δὲ² ἔστί, θεοῖς ἐναλίγκιος αὐδῆν.

Οὐ γὰρ ἔγωγέ τί φημι τέλος χαριέστερον εἶναι³,

ἢ ὅτ' ἂν εὐφροσύνη μὲν ἔχῃ κατὰ⁴ δῆμον ἅπαντα,

δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται ἀοιδοῦ,

ἥμενοι ἐξείης, παρὰ⁵ δὲ πλήθωσι τράπεζαι

σίτου καὶ κρειῶν, μέθυ δ' ἐκ χρητῆρος ἀφύσσων

οἰνοχόος φορέησι καὶ ἐγχείῃ δεπάεσσιν·

τοῦτό τί μοι κάλλιστον ἐνὶ φρεσὶν εἶδεται εἶναι.

Σοὶ δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπετράπετο σπονδόντα

εἴρεσθ'⁶, ὅφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω⁷.

1. Πάντων ἀριδείκτε λαῶν, distingué entre tous ces peuples, le plus illustre entre ces peuples

2. Ὀδε. Démodocos, qui venait de chanter le cheval de bois introduit dans Troie par les Grecs.

3. Οὐ φημι εἶναι. La négation ne tombe pas sur φημί, mais sur εἶναι : j'affirme qu'il n'y a pas ; et non : je n'affirme pas qu'il y a. — Τέλος. Le mot τέλος est souvent aussi vague que le latin *res* et le français *chose*. Ainsi on trouve dans Homère θανάτου τέλος, simple

équivalent de θάνατος, comme dans l'haute *res voluptatum*, qui n'en dit pas plus que *voluptates*.

4. Ἐχῃ κατὰ, pour κατέχῃ.

5. Παρὰ, devant eux.

6. Ἐπετράπετο εἴρεσθαι, a eu la volonté, la fantaisie, l'idée de me demander.

7. Ὅφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω. C'est ainsi que dans l'*Énéide*, II, 3, Énée répond à Didon qui lui demande le récit de ses aventures : *Infundam, regina, jubeas renovare dolorem*.

Τί πρῶτόν τοι ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω;
 κῆδε' ἐπεὶ μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίωνες. 15
 Νῦν δ' ὄνομα πρῶτον μυθήσομαι. ὄφρα καὶ ὑμεῖς.
 εἶδετ', ἐγὼ δ' ἂν ἔπειτα φυγὼν ὑπο νηλεές ἦμαρ¹
 ὑμῖν ξεῖνος ἔω, καὶ ἀπόπροθι δώματα ναίων.
 Εἴμ' Ὀδυσσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι² δόλοισιν
 ἀνθρώποισι μέλω, καὶ μευ κλέος οὐρανὸν ἔχει³. 20
 Ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδείειλον· ἐν δ' ὄρος αὐτῇ⁴,
 Νήριτον εἰνοσίφυλλον, ἀριπρεπές· ἀμφὶ δὲ νῆσοι
 πολλαὶ ναιετάουσι⁵ μάλα σχεδὸν ἀλλήλησιν,
 Δουλίχιόν τε Σάμη τε καὶ Ὑλήεσσα Ζάκυνθος·
 αὕτη δὲ χθαμαλὴ πανυπερτάτη εἰν ἀλλ' κεῖται 25
 πρὸς ζόφον⁶ (αἱ δὲ τ' ἀνευθε πρὸς Ἴκω τ' Ἡελίον⁷ τε),
 τρηχεῖ, ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος· οὔτοι ἔγωγε
 ᾗς γαίης δύναιμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι⁸.
 Ἥ μὲν μ' αὐτόθι⁹ ἔρυκε Καλυψώ, ὅτ' αἰεὶ
 ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι, λιλαιομένη πόσιν εἶναι· 30
 ὥς δ' αὐτοῖς Κίρκη κατερῆτυεν ἐν μεγάροισιν
 Αἰαίη¹⁰, δολόεσσα, λιλαιομένη πόσιν εἶναι·

1. Εἶδετε pour εἰδῆτε. — Φυγὼν ὑπο pour ὑποφυγὼν. — Νηλεές ἦμαρ, le jour impitoyable, funeste, c'est-à-dire la mort.

2. Πᾶσι équivaut ici à παντοίοις, de toute sorte.

3. Καὶ μευ κλέος οὐρανὸν ἔχει. Énée dit avec la même simplicité à la jeune chasseresse qu'il rencontre en Afrique, aux environs de Carthage : *Sum pius Æneas, famâ super æthera notus*.

4. Construisez : "Ὄρος δὲ (ἐστίν) ἐν αὐτῇ.

5. Ναιετάουσι, sont habitées, c'est-à-dire situées. Ce verbe, ordinairement actif, a donc ici une signification passive ou neutre.

6. Πανυπερτάτη πρὸς ζόφον, la plus élevée du côté du couchant,

c'est-à-dire la plus reculée vers le couchant, la plus occidentale de toutes ces îles.

7. Ἡελίου, le soleil, c'est-à-dire ici l'endroit où le soleil se lève, l'Orient.

8. Οὔτοι ἔγωγε.... ἰδέσθαι, pour moi, je ne puis rien voir de plus beau (pour chacun) que sa patrie. D'autres pensent qu'il faudrait lire τῆς (pour ταύτης) γαίης. Le sens serait alors : Pour moi, je ne puis rien voir de plus beau que cette terre, que mon Ithaque.

9. Αὐτόθι, là-bas, dans son île, dans l'île d'Ogygie.

10. Αἰαίη. Ea était le nom d'une île et d'une ville de Colchide, où la magicienne Circé avait habité; mais ce fut aussi le nom de l'île où

ἀλλ' ἐμὸν οὐποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθον.

ᾧ οὐδὲν γλύκιον ἦς πατρίδος οὐδὲ τοκῆων
γίγνεται, εἴπερ καὶ τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον 35
γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκῆων.

Εἰ δ', ἄγε¹ τοι καὶ νόστον ἐμὸν πολυκηδέ' ἐνίσπω²,
ὃν μοι Ζεὺς ἐφέηκεν ἀπὸ Τροίῃθεν ἰόντι.

« Τλιοῖθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι³ πέλασσεν,
Ἰσμάρω· ἔνθα δ' ἐγὼ πόλιν ἔπραθον, ὤλεσα δ' αὐτούς· 40
ἐκ πόλιος δ' ἀλόχους καὶ κτήματα πολλὰ λαβόντες
δασσάμεθ', ὥς μή τις μοι ἀτεμβόμενος κίοι ἴσης⁴.

Ἔνθ' ἦτοι μὲν ἐγὼ διερῶ ποδὶ φευγέμεν ἡμέας
ἡνώγεα· τοὶ δὲ⁵ μέγα νήπιοι οὐκ ἐπίθοντο.
Ἔνθα δὲ πολλὸν μὲν μέθυ πίνετο, πολλὰ δὲ μῆλα 45
ἔσφαζον παρὰ θίνα καὶ εἰλίποδας ἑλικας βοῦς.

Τόφρα δ' ἄρ' οἰχόμενοι⁶ Κίκονες Κικόνεσσι γεγώνευν,
οἳ σφιν γείτονες ἦσαν ἅμα πλέονες καὶ ἀρείους⁷,
ἥπειρον ναίοντες, ἐπιστάμενοι μὲν ἄφ' ἱππων
ἀνδράσι μάρνασθαι, καὶ ὄθι χρῆ πεζὸν ἑόντα⁸. 50

Ἦλθον ἔπειθ', ὅσα φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὥρῃ⁹,

elle s'établit sur la côte d'Italie, île qui se trouva plus tard réunie au continent et qui forma le promontoire de Circé.

1. Εἰ δ', ἄγε répond simplement au latin *age vero*. On peut l'expliquer par l'ellipse de βούλει : Εἰ δὲ βούλει, ἄγε.

2. Ἐνίσπω. Le subjonctif aoriste pour le futur.

3. Κικόνεσσι, les Ciconiens, peuple de Thrace qui était venu au secours des Troyens.

4. Ὡς μή τις... ἴσης, de sorte que nul ne s'en allât frustré d'une part égale, c'est-à-dire de sorte que les parts fussent bien égales entre tous. — ἴσης. Sous-ent. μοίρας. — Μοι est explétif.

5. Τοὶ δέ, ceux-là, mes compagnons.

6. Οἰχόμενοι, étant partis, ayant pris la fuite.

7. Ἀρείους, plus braves, parce que leur climat, plus rude que celui des Ciconiens du bord de la mer, les portait moins à la mollesse. C'est ainsi que Pomponius Méla dit de la Thrace : *Regio nec caelo læta nec solo, et, nisi qua mari propior est, infecunda*.

8. Πεζὸν ἑόντα, combattre à pied. On aurait plutôt attendu πεζοὺς ἑόντας, répondant au pluriel ἐπιστάμενοι. Avec le singulier, ἐκαστον est sous-entendu.

9. Ὡρῃ, la belle saison, le printemps.

ἡέριοι¹· τότε δὴ βα κακὴ Διὸς αἶσα² παρέστη
 ἡμῖν αἰνομόροισιν, ἦν' ἄλγεα πολλὰ πάθοιμεν.
 Στησάμενοι δ' ἐμάχοντο μάχην³ παρὰ νηυσὶ θοῇσιν·
 βάλλον δ' ἀλλήλους χαλκῆρεσιν ἐγχείησιν.

53

Ὅφρα μὲν ἤως ἦν καὶ ἀέξετο ἱερὸν ἦμαρ,
 τόφρα δ' ἀλεξόμενοι μένομεν πλεονάς περ ἔοντας·
 ἦμος δ' ἤελιος μετενίσσεται βουλυτόνδε,
 καὶ τότε δὴ Κίκονες κλῖναν⁴ δαμάσαντες Ἀχαιοῦς.
 Ἐξ δ' ἀφ' ἐκάστης νηὸς εὐκνήμιδες ἐταῖροι
 ὦλонт· οἱ δ' ἄλλοι φύγομεν θάνατόν τε μόρον τε⁵.

58

« Ἐνθεν δὲ προτέρω πλέομεν, ἀκαχήμενοι ἦτορ,
 ἄσμενοι ἐκ θανάτοιο⁶, φίλους δλέσαντες ἐταίρους.
 Οὐδ' ἄρα μοι προτέρω νῆες χίον ἀμφιέλισσαι,
 πρὶν τινα τῶν δειλῶν ἐτάρων τρὶς ἕκαστον αὔσαι⁷,
 οἱ θάνον ἐν πεδίῳ, Κικόνων ὑπο δηωθέντες.
 Νηυσὶ δ' ἐπῶρσ' ἄνεμον Βορέην νεφεληγερέτα Ζεὺς
 λαίλαπι θεσπεσίῃ, σὺν δὲ νεφέεσσι⁸ κάλυψεν
 γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον· ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.
 Αἱ μὲν ἔπειτ' ἐφέροντ' ἐπικάρσιαι⁹, ἱστία δὲ σφιν
 τριχθὰ τε καὶ τετραχθὰ διέσχισεν ἰς ἀνέμοιο.

65

70

1. Ἡέριοι, arrivant le matin, venant dès l'aurore.

2. Κακὴ Διὸς αἶσα, le destin funeste de Jupiter, c'est-à-dire le malheur envoyé par Jupiter.

3. Στησάμενοι, ayant élevé, c'est-à-dire ayant commencé la bataille; car μάχην dépend à la fois de στησάμενοι et de ἐμάχοντο.

4. Κλῖναν, firent plier, firent reculer, mirent en fuite.

5. Θάνατόν τε μόρον τε. Redondance poétique.

6. Ἄσμενοι ἐκ θανάτοιο, contents d'échapper à la mort.

7. Πρὶν τινα τρὶς ἕκαστον αὔσαι. Dugas-Montbel: « Quand les anciens héros étaient forcés de laisser

les corps de leurs compagnons en terre étrangère sans leur avoir donné la sépulture, ils les appelaient trois fois, pour que du moins leurs âmes revinssent dans leur patrie.... Eustathe raconte que les Athéniens bâtissaient des cénotaphes pour ceux qui avaient péri sur mer; car ils pensaient que les âmes revenaient sur le rivage quand on les appelait trois fois par leur nom. »

8. Σὺν δὲ νεφέεσσι, etc. Voy. chant V, vers 293 et 294.

9. Αἱ μὲν. Sous-ent. νῆες. — Ἐφέροντο ἐπικάρσιαι, furent emportées obliques, c'est-à-dire obliquement, furent jetés hors de leur route.

Καὶ τὰ μὲν ἐς νῆας κάθεμεν¹, δαΐσαντες ἔθλεθρον,
αὐτὰς δ' ἐσσυμένως προεκύσσαμεν ἠπειρόνδε.

Ἔνθα δὴ νύκτας δύο τ' ἤματα συνεχῆς αἶε
κεῖμεθ', ὁμοῦ καμάτῳ τε καὶ ἄλγεσι θυμὸν ἔδοντες.

75

Ἄλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἡμᾶρ εὐπλόκαμος τέλεσ'²· Ἡώς,
ἱστοὺς στησάμενοι ἀνά θ' ἱστία λεύκ' ἐρύσαντες³
ἤμεθα· τὰς⁴ δ' ἀνεμὸς τε κυβερνήταί τ' ἔθουνον.

Καὶ νύ κεν ἀσκηθῆς ἰχόμην ἐς πατρίδα γαίαν,
ἀλλὰ με κῦμα βόος τε περιγνάμπτοντα Μάλειαν⁵,
καὶ Βορέης ἀπέωσε, παρέπληγξεν δὲ Κυθήρων⁶.

80

« Ἐνθεν δ' ἐννῆμαρ φερόμην ὁλοοῖς ἀνέμοισιν
πόντον ἐπ' ἰχθυόεντ'· αὐτὰρ δεκάτῃ⁷ ἐπέβημεν
γαίης Λωτοφάγων⁸, ὅτ' ἀνθινον εἶδαρ⁹ ἔδουσιν.

1. Τὰ ἐς νῆας κάθεμεν, nous descendîmes, nous déposâmes les voiles dans les vaisseaux.

2. Τέλεσς, eut accompli, c'est-à-dire eut amené, eut fait paraître.

3. Ἀνερύσαντες, ayant tiré en haut, au haut du mât, c'est-à-dire ayant déployé.

4. Τὰς (νῆας).

5. Μάλει, aujourd'hui cap Malio ou Saint-Ange, promontoire du Péloponnèse, à l'extrémité de la presqu'île située entre les golfes Laconique et Argolique. Ce promontoire était fort dangereux.

6. Κυθήρων, Cythère, aujourd'hui Cerigo, île située près de la côte méridionale de la Laconie.

7. Δεκάτῃ. Sous-ent. ἡμέρᾳ.

8. Ἐπέβημεν γαίης Λωτοφάγων. Dugas-Monthel : « Selon Strabon, quelques personnes pensaient que les Lotophages habitaient l'île de Ménina (aujourd'hui Zerbi), sur les côtes d'Afrique, à l'entrée du golfe nommé la petite Syrte. On citait en preuve un autel d'Ulysse, et le lotos, arbuste qui croît en

grande abondance dans cette île. L'autel d'Ulysse n'est pas une grande preuve; celle tirée du lotos serait meilleure. Toutefois observons qu'il ne résulte pas du récit d'Ulysse que les Lotophages habitaient une île; il dit ici ἐπέβημεν γαίης Λωτοφάγων, etc., plus loin ἐπ' ἠπείρου βῆμεν, nous montons sur le continent. Or, dans notre poète, le mot ἠπειρος, continent, est toujours opposé à celui de νῆσος, île. Une scholie de l'un des manuscrits ambrosiens place les Lotophages dans la Libye. Je crois que tout ce qu'on peut dire, c'est que le pays des Lotophages était situé sur les côtes d'Afrique, à une assez faible distance de la Sicile, qu'habitaient les Cyclopes. » — Sur le lotos ou lotus, voy. Plin. l'Ancien, *Histoire naturelle*, liv. XIII. ch. xvii.

9. Ἀνθινον εἶδαρ. Il est probable qu'il faudrait lire οἰάκ' ἀνθινον εἶδαρ ἔδουσιν, le lotos étant le fruit d'un arbre épineux (δένδρου ἀκανθώδους, dit Polybe).

Ἐνθα δ' ἐπ' ἡπείρου βῆμεν καὶ ἀφυσσάμεθ' ὕδωρ¹. 85
 αἶψα δὲ δεῖπνον ἔλοντο θοῆς παρὰ νηυσὶν ἑταῖροι.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ σίτοιό τε πασσάμεθ' ἤδ' ἐ ποτῆτος,
 δὴ τότ' ἐγὼν ἐτάρους προΐειν πεύθεσθαι ἰόντας,
 ἄνδρε δύω κοίνας, τρίτατον κήρυχ' ἄμ' ὀπάσσας,
 οἵτινες ἄνδρες² εἶεν ἐπὶ χθονὶ σῖτον ἔδοντες. 90
 Οἱ δ' αἶψ' οἰχόμενοι μίγεν³ ἀνδράσι Λωτοφάγοισιν·
 οὐδ' ἄρα Λωτοφάγοι μῆδονθ' ἐτάροισιν ὄλεθρον
 ἡμετέροισι, ἀλλὰ σφι δόσαν λωτοῖο πάσασθαι·
 τῶν δ' ὅστις λωτοῖο φάγοι μελιηδέα καρπὸν,
 οὐκέτ' ἀπαγγεῖλαι πάλιν⁴ ἤθελεν οὐδὲ νέεσθαι· 95
 ἀλλ' αὐτοῦ βούλοντο μετ' ἀνδράσι Λωτοφάγοισιν
 λωτὸν ἔρεπτόμενοι μενέμεν νόστου τε λαθέσθαι.
 Τοὺς μὲν ἐγὼν ἐπὶ νῆας ἄγον κλαίοντας ἀνάγκη⁵,
 νηυσὶ δ' ἐνὶ γλαφυρῇσιν ὑπὸ ζυγὰ δῆσα ἐρύσσας.
 Αὐτὰρ τοὺς ἄλλους κελόμην ἐρήρας ἑταίρους 100
 σπερχομένους νηῶν ἐπιβαινέμεν ὠκειάων,
 μήπω τις λωτοῖο φαγὼν νόστοιο λάθηται.
 Οἱ δ' αἶψ' εἰςβαίνον⁶ καὶ ἐπὶ κληῖσι κάθιζον·
 ἐξῆς δ' ἐζόμενοι πολιτὴν ἄλα τύπτον ἑρετμοῖς.
 « Ἐνθεν δὲ προτέρω πλέομεν, ἀκαχήμενοι ἦτορ. 105
 Κυκλώπων δ' ἐς γαῖαν ὑπερφιάλων, ἀθεμίστων,
 ἰκόμεθ'⁷, οἳ ῥα, θεοῖσι πεποισότες ἀθανάτοισιν,

1. Ἀφυσσάμεθ' ὕδωρ, nous puî-
âmes de l'eau (pour la provision
les matelots).

2. Οἵτινες ἄνδρες, etc. Ce vers
est le complément de πεύθεσθαι.

3. Μίγεν, pour ἐμίγησαν.

4. Ἀπαγγεῖλαι πάλιν, rendre ré-
ponse en revenant, c'est-à-dire ve-
nir rendre compte de leur mission.

5. Ραππρόchez ἄγον ἀνάγκη,
j'emmenai par force.

6. Οἱ δ' αἶψ' εἰςβαίνον, etc. Voy.
chant IV, vers 579 et 580.

7. Κυκλώπων ἐς γαῖαν ἰκόμεθα.
Dugas-Montbel : « Strabon place
le pays des Cyclopes sur cette par-
tie des côtes de la Sicile où furent
ensuite les Léontins. Je croirais plu-
tôt que les Cyclopes habitaient les
côtes occidentales de l'île, parce
que c'est l'abord le plus naturel en
arrivant d'Afrique. D'ailleurs, du
côté des Léontins, il n'existe aucune
île en face du pays, tandis qu'à
l'occident, près de Lilybée, on
trouve les îles *Ægades*, et l'une

οὔτε φυτεύουσιν χερσὶν φυτὸν οὔτ' ἀρόωσιν ·
 ἀλλὰ τάγ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται,
 πυροὶ καὶ κριθαὶ ἡδ' ἄμπελοι, αἵτε φέρουσιν
 οἶνον ἐριστάφυλον, καὶ σπιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει ·
 τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουλευφόροι οὔτε θέμιστες ·
 ἀλλ' οἷγ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα
 ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι · θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
 παίδων² ἡδ' ἀλόχων, οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσιν.

11

115

« Νῆσος ἐπειτ' ἐλαχεῖα παρέκ λιμένος τετάνυσται³
 γαίης Κυκλώπων, οὔτε σχεδὸν οὔτ' ἀποτηλοῦ,
 ὕλησσι⁴ · ἐν δ' αἶγες ἀπειρέσιαι γεγάσιν
 ἄγριαι · οὐ μὲν γὰρ πάτος ἀνθρώπων ἀπερύκει ·
 οὐδὲ μιν εἰσοιχνεῦσι κυνηγέται, οἷτε καθ' ὕλην
 ἄλγεα πάσχουσιν, κορυφαὶ ὀρέων ἐφέποντες.
 Οὔτ' ἄρα ποίμνησιν καταΐσχεται οὔτ' ἀρότοισιν,
 ἀλλ' ἥγ' ἄσπαρτος καὶ ἀνήροτος ἥματα πάντα
 ἀνδρῶν χηρεύει, βόσκει δέ τε μηκάδας αἶγας.
 Οὐ γὰρ Κυκλώπεσσι νέες παρά⁴ μιλτοπάρηποι,
 οὐδ' ἄνδρες νηῶν ἐνὶ τέκτονες, οἳ κε κάμοιεν
 νῆας ἐϋστέλμους, αἳ κεν τελέοιεν ἕκαστα⁵,
 ἄστε⁶ ἐπ' ἀνθρώπων ἰκνεύμεναι (οἷά τε πολλὰ⁶

120

125

d'elles peut très-bien être celle que désigne Ulysse un peu plus loin (v. 418). Il est même assez probable que le nom d'*Ægades* leur fut donné à cause du grand nombre de chèvres qui s'y trouvaient, ainsi que le dit Ulysse : 'Εν δ' αἶγας ἀπειρέσιαι γεγάσιν (v. 418). Enfin, comme de là Ulysse se rend dans l'île d'Éole, au nord de la Sicile, sans parler du détroit de Charybde, il n'est pas naturel de supposer qu'il ait fait le tour de la Sicile pour arriver dans une contrée qui le détournait de sa route. »

1. Οἶνον ἐριστάφυλον, du vin à grosses grappes, c'est-à-dire de

grosses grappes qui donnent le vin. — Καὶ σπιν.... ἀέξει, et la pluie de Jupiter, c'est-à-dire envoyée par Jupiter, les fait croître pour eux.

2. Παίδων. Avec le verbe θεμιστεύειν, le régime se met plus ordinairement au datif.

3. Τετάνυσται, s'étend, c'est-à-dire est située, se trouve.

4. Πάρα, pour παρὰ, et, au vers suivant, ἐν pour ἐνέεισι.

5. Αἳ κεν τελέοιεν ἕκαστα, qui transporteraient chaque chose, c'est-à-dire pour leur apporter ce dont ils auraient besoin.

6. Οἷά τε πολλὰ, comme souvent....

ἄνδρες ἐπ' ἀλλήλους νηυσὶν περώωσι θάλασσαν),
 οἳ κε σφιν καὶ νῆσον εὐκτιμένην¹ ἐκάμοντο. 130
 Οὐ μὲν γάρ τι κακὴ² γε, φέροι δέ κεν ὤρια πάντα·
 ἐν μὲν γὰρ λειμῶνες ἄλός πολιοῖο παρ' ὄχθας
 ὑδρηλοί, μαλακοί· μάλα κ' ἀφθιτοὶ ἀμπελοὶ εἶεν³.
 Ἐν δ' ἄροσις λείη⁴· μάλα κεν βαθὺ λήϊον αἶει
 εἰς ὥρας ἀμοῶεν· ἐπεὶ μάλα πῖαρ ὕπ' ὀσῆδας. 135
 Ἐν δὲ λιμὴν εὖορμος, ἴν' οὐ χροῶν πείσματός ἐστιν,
 οὔτ' εὐνὰς βαλέειν οὔτε πρυμνήσι' ἀνάψαι,
 ἀλλ' ἐπικέλσαντας μεῖναι χρόνον⁵, εἰς ὅκε ναυτέων
 θυμὸς ἐποτρύνῃ⁷ καὶ ἐπιπνεύσωσιν αἴηται.
 Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος⁸ ῥέει ἀγλαὸν ὕδωρ, 140
 κρήνη ὑπὸ σπείους· περὶ δ' αἰγέριοι πεφύασιν.
 Ἐνθα κατεπλέομεν, καὶ τις θεὸς ἡγεμόνευεν
 νύκτα δι' ὄρφναϊν· οὐδὲ προῦφαίνεται' ἰδέσθαι⁹.
 ἤρ γὰρ παρὰ νηυσὶ βαθεῖ' ἦν, οὐδὲ σελήνη
 οὐρανόθε προῦφαίνει· κατείχετο δὲ νεφέεσσιν. 145
 Ἐνθ' οὔτις τὴν νῆσον ἐξέδρακεν ὀφθαλμοῖσιν·
 οὔτ' ὅδν κύματα μακρὰ κυλινδόμενα προτὶ χέρσον
 εἰς ἰδομεν, πρὶν νῆας εὖσσελμους ἐπικέλσαι.
 Κελσάσῃσι δὲ νηυσὶ καθεύλομεν ἰστίᾳ πάντα·
 ἐκ δὲ καὶ αὐτοὶ βῆμεν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης· 150
 ἔνθα δ' ἀποβρίξαντες ἐμείναμεν Ἥῳ διάν.

1. Οἳ se rapporte à ἄνδρες τέκτονες, et σφιν aux Cyclopes. — Ἐὐκτιμένην, bien bâtie, bien habitée, c'est-à-dire riche, opulente.

2. Κακὴ, mauvaise, c'est-à-dire inféconde.

3. Μάλα.... εἶεν, les vignes y seraient tout à fait impérissables, la vigne y serait immortelle.

4. Λεῖη, facile, littéralement lisse, uni, où l'on ne rencontre pas de pierres.

5. Εἰς ὥρας, dans la saison. — Ὑπο, pour ὑπερτι.

6. Ἀλλὰ.... χρόνον, mais (il est possible aux matelots) qui y ont abordé d'y rester quelque temps, d'y séjourner longtemps.

7. Ἐποτρύνῃ, les engage (à mettre à la voile).

8. Ἐπὶ κρατὸς λιμένος, à la tête, c.-à-d. au sommet, à l'extrémité, et par conséquent au fond du port.

9. Προῦφαίνεται a pour sujet sous-entendu le port ou l'île : et ce port ne nous apparut pas de manière à le voir, c'est-à-dire et nous n'aperçûmes pas le port.

« Ἥμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
 νῆσον θαυμάζοντες ἐδινεόμεσθα κατ' αὐτὴν¹.

Ὄρσαν δὲ Νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιοχειο,
 αἶγας δρεσκώους, ἵνα δειπνήσειαν ἐταῖροι.

155

Αὐτίκα καμπύλα τόξα καὶ αἰγανέας δολιχαύλους
 εἰλόμεθ' ἐκ νηῶν, διὰ δὲ τρίχα κοσμηθέντες²
 βάλλομεν· αἶψα δ' ἔδωκε θεὸς μενοεικέα θήρην.

Νῆες μὲν μοι ἔποντο δυῶδεκα, ἑς δὲ ἐκάστην
 ἐννέα λάγχανον αἶγες· ἔμοι δὲ δέκ' ἔξελον οἶω.

160

Ὡς τότε μὲν πρόπαν ἦμαρ ἐς ἥλιον καταδύντα
 ἤμεθα δαινύμενοι κρέα τ' ἄσπετα καὶ μέθυ ἠδύ.
 Οὐ γάρ πω νηῶν ἐξέφθιτο οἶνος ἐρυθρός,
 ἀλλ' ἐνέην· πολλὸν γὰρ ἐν ἀμφιφορεῦσιν ἕκαστοι
 ἠφύσαμεν, Κικόνων ἱερὸν πτολίεθρον ἐλόντες.

165

Κυκλώπων δ' ἐς γαῖαν ἐλεύσομεν, ἐγγύς ἐόντων,
 καπνὸν τ' αὐτῶν τε φθογγὴν³ οἶων τε καὶ αἰγῶν.

Ἥμος δ' ἥλιος κατέδου καὶ ἐπὶ κνέφας ἤλθεν⁴,
 δὴ τότε κοιμήθημεν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης.

Ἥμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
 καὶ τότε ἔγὼν ἀγορὴν θέμενος⁵ μετὰ πᾶσιν ἔειπον·

170

« Ἄλλοι⁶ μὲν νῦν μέμνεν⁷, ἔμοι ἐρήπρες ἐταῖροι·

« αὐτὰρ ἐγὼ σὺν νηϊ τ' ἐμῇ καὶ ἐμοῖς ἐτάροισιν

« ἐλθὼν τῶνδ' ἀνδρῶν πειρήσομαι, οἵτινές εἰσιν⁷·

« ἢ ῥ' οἷγ' ὕβρισταί τε⁸ καὶ ἄγριοι οὐδὲ δίκαιοι,

175

« ἢ φιλόξεinoι, καὶ σφιν νόος ἐστὶ θεουδής. »

1. Ἐδινεόμεσθα κατ' αὐτὴν, nous nous retournâmes dans elle, c'est-à-dire nous la parcourûmes.

2. Διακοσμηθέντες τρίχα, nous étant rangés, partagés en trois troupes.

3. Φθογγήν dépend toujours de λέυστομεν. Notre langue ne permet pas ces hardiesses; il faut donc, pour traduire, suppléer le verbe *ca-* *isandre*.

4. Réunissez-les ensemble.

5. Ἀγορὴν θέμενος, ayant établi une assemblée, c'est-à-dire ayant réuni mes compagnons.

6. Ἄλλοι, vous autres.

7. Τῶνδ' ἀνδρῶν... εἰσιν, j'interpellerai ces hommes (pour savoir) quels ils sont, c.-à-d. j'irai reconnaître les habitants de ce pays.

8. ἢ ῥ' οἷγ' ὕβρισταί τε, etc. Voy. chant VI, vers 420 et 424.

α Ὡς εἰπὼν ἀνὰ νηὸς ἔβην¹· ἐκέλευσα δ' ἐταίρους
 αὐτοὺς τ' ἀμβαίνειν ἀνά τε πρυμνήσια λῦσαι.
 Οἱ δ' αἴψ' εἰσβαῖνον καὶ ἐπὶ κλισίῳ κάθιζον·
 ἔξῃς δ' ἐζόμενοι πολὺν ἄλα τύπτον ἔρυσσιν.
 190 Ἄλλ' ὅτε δὴ τὸν χῶρον ἀφικόμεθ', ἐγγὺς ἔοντα,
 ἔνθα δ' ἐπ' ἐσχατιῇ σπᾶος εἶδομεν, ἄγχι θαλάσσης,
 ὑψηλόν, δάφνησι κατηραφές· ἔνθα δὲ πολλὰ
 μῆλ', ὅτις τε καὶ αἶγες, ἰσώσκον· περὶ δ' αὐτῇ
 ὑψηλὴ δέδμητο κατωρυχέεσσι λίθοισιν²,
 195 μακρῇσιν τε πίτυσιν ἰδὲ δρυσὶν ὑψικόμοισιν.
 Ἐνθα δ' ἀνὴρ ἐνίαυε πελώριος, ὅς ῥά τε μῆλα
 οἷος ποιμαίνεσκεν ἀπόπροθεν· οὐδὲ μὲτ' ἄλλους
 πωλεῖτ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἑὼν ἀθεμίστια ᾔδῃ³.
 Καὶ γὰρ θαῦμ' ἐτέτυκτο πελώριον· οὐδὲ ἔφκει
 200 ἀνδρὶ γε σιτοφάγῳ, ἀλλὰ βίῳ ὑλήεντι
 ὑψηλῶν ὀρέων, ὃ τε φαίνεται οἷον ἀπ' ἄλλων⁴.
 « Δὴ τότε τοὺς ἄλλους κελόμην ἐρίηρας ἐταίρους
 αὐτοῦ παρ νηὶ τε μένειν καὶ νῆα ἔρυσθαι⁵.
 αὐτὰρ ἐγὼ κρίνας ἐτάρων δυοκαίδεχ' ἀρίστους
 195 βῆν· ἀτὰρ αἶγεον ἄσκον ἔχον μέλανος οἴνοιο,
 ἡδέος, ὃν μοι ἔδωκε Μάρων· Εὐάνθεος υἱός,
 ἱεὺς Ἀπόλλωνος, ὅς Ἰσμαρον ἀμφιβεβήκει⁶,
 οὐνεκά μιν σὺν παιδὶ περισχόμεθ'⁷ ἡδὲ γυναικὶ
 ἐζόμενοι· ὥκει γὰρ ἐν ἄλσει δεινδρήεντι
 200 Φαίβου Ἀπόλλωνος. Ὁ δέ μοι πόρεν ἄγλαα δῶρα·
 χρυσοῦ μὲν μοι δῶκ' εὐεργέος ἑπτὰ τάλαντα·

1. Ἀνὰ νηὸς ἔβην, pour ἀνέβην νηός.

2. Κατωρυχέεσσι λίθοισιν. Voy. chant VI, vers 267.

3. Ἀθεμίστια ᾔδῃ, savait des choses iniques, c'est-à-dire ne connaissait que l'iniquité, la violence.

4. Οἷον ἀπ' ἄλλων, se détachant des autres sommets.

5. Νῆα ἔρυσθαι, protéger, garder le vaisseau.

6. Ὃς Ἰσμαρον ἀμφιβεβήκει, qui entourait Ismare, c'est-à-dire qui défendait, qui protégeait, et peut-être simplement qui habitait la ville d'Ismare.

7. Περισχόμεθα, nous avions protégé.

δῶκε δέ μοι κρητῆρα πανάργυρον · αὐτὰρ ἔπειτα
οἶνον ἐν ἀμφορεῦσι δυνάδεκα πᾶσιν¹ ἀφύσσας
ἡδύν, ἀκηράσιον, θεῖον ποτόν · οὐδέ τις αὐτόν
ἤεδῃ² δμῶων οὐδ' ἀμριπόλων ἐνὶ οἴκῳ,
ἀλλ' αὐτὸς ἄλοχός τε φίλη ταμίη τε μί' οἴῃ.
Τὸν δ' ὅτε πίνοιεν μελιηδέα οἶνον ἐρυθρόν,
ἐν δέπας ἐμπλήσας ὕδατος ἀνὰ εἴκοσι μέτρα
χεῦ³ · ὁδμή δ' ἡδεῖα ἀπὸ κρητῆρος δῶδδει,
θεσπεσίη · τότε ἂν οὔτοι ἀποσχέσθαι⁴ φίλον ἦεν.
Τοῦ φέρον ἐμπλήσας ἀσκὸν μέγαν · ἐν δέ καὶ ἦτα
κωρύκῳ · αὐτίκα γάρ μοι οἶσατο⁵ θυμὸς ἀγήνωρ
ἄνδρ' ἐπελεύσεσθαι, μεγάλην ἐπιειμένον ἀλκήν,
ἄγριον, οὔτε δίκας εὖ εἰδότα οὔτε θέμιστας.

« Καρπαλίμως δ' εἰς ἄντρον ἀφικόμεθ', οὐδέ μιν ἔνδον
εὗρομεν, ἀλλ' ἐνόμεινε νομὸν κάτα πίονα μῆλα.

Ἐλθόντες δ' εἰς ἄντρον ἐθηέυμεσθα ἕκαστα ·
ταρσοὶ μὲν τυρῶν βριῖθον, στείνοντο δέ σηκοὶ
ἀρνῶν ἡδ' ἐρίφων · διακεκριμέναι⁶ δὲ ἕκασται
ἔρχατο · χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι,
χωρὶς δ' αὖθ' ἔρσαι · ναῖον δ' ὄρω⁷ ἄγγεα πάντα,
γαυλοὶ τε σκαφίδες τε, τετυγμένα, τοῖς ἐνάμελγεν.
Ἐνθ' ἐμὲ μὲν πρῶτισθ' ἔταροι λίσσοντ' ἐπέεσσιν,

1. Δυνάδεκα πᾶσιν, douze en tout.
2. Ἀὐτόν ἡεῖδῃ, ne connaissait ce vin.

3. Ὑδατος.... χεῖε, il versait (cette seule coupe) dans vingt mesures d'eau. Pline l'Ancien, *Histoire naturelle*, liv. XIV, ch. vi : « Homère a dit qu'il faut mêler au maronée vingt fois autant d'eau. Le vin de ce terrain est toujours aussi généreux et d'une force aussi inépuisable. Mucianus, trois fois consul, un de nos derniers auteurs, a vu, se trouvant sur les lieux, mêler à un setier de vin (0 litr., 54)

quatre-vingts setiers d'eau ; il ajoute que ce vin est noir, parfumé, et devient gras en vieillissant. » (Traduction de M. Littre).

4. Ἀποσχέσθαι, s'abstenir (de ce vin), ne pas en boire.

5. Οἶσατο, pressentit.

6. Διακεκριμέναι. Homère emploie le féminin, parce que, comme nous le verrons plus loin (vers 238 et 239), les femelles seules occupaient la cave, et les mâles étaient parqués en dehors.

7. Ναῖον ὄρω, ruisselaient, débordaient de petit-lait.

τυρῶν αἰνυμένους ἰέναι πάλιν¹, αὐτὰρ ἔπειτα
 καρπαλίμως ἐπὶ νῆα θοὴν ἐρίφους τε καὶ ἄρνας
 σηκῶν ἐξελάσαντας, ἐπιπλεῖν ἀλμυρὸν ὕδωρ·
 ἀλλ' ἐγὼ οὐ πιθόμην (ἦ τ' ἂν πολὺ κέρδιον ἦεν),
 ὄφρ' αὐτόν τε ἴδοιμι, καὶ εἴ μοι ξείνια δοίῃ².
 οὐδ' ἄρ' ἔμελλ' ἐτάροισι φανεῖς ἐρατεινὸς ἔσσεσθαι.

« Ἐνθα δὲ πῦρ κείαντες ἐθύσαμεν³, ἡδὲ καὶ αὐτοὶ
 τυρῶν αἰνύμενοι φάγομεν· μένομέν τέ μιν ἔνδον
 ἤμενοι, ἕως ἐπῆλθε νέμων· φέρε δ' ὄβριμον ἄχθος
 ὕλης ἀζαλῆς, ἵνα οἱ ποτιδόρπιον εἴῃ⁴.

Ἐκτοσθεν δ' ἄντροιο βαλὼν ὀρυμαγδὸν ἔθηκεν⁵.

ἡμεῖς δὲ δέισαντες ἀπεσσύμεθ' ἐς μυχὸν ἄντρου.

Αὐτὰρ ὄγ' εἰς εὐρὺ σπέος ἤλασε πίνονα μῆλα,
 πάντα μάλ', ὅσσ' ἤμελγε, τὰ δ' ἄρσενά λεῖπε θύρηφιν,
 ἄρνειούς τε τράγους τε, βαθείης ἔκτοθεν χυλῆς.

Αὐτὰρ ἔπειτ' ἐπέθηκε θυρεὸν μέγαν ὑψόσ' αἰέρας,
 ὄβριμον· οὐκ ἂν τόνγε δύω καὶ εἴκοσ' ἄμαξαι
 ἐσθαί, τετράχυκλοι, ἀπ' οὐδεὸς ὀχλίσσειαν·
 τόσσην ἡλίβατον πέτρην ἐπέθηκε θύρησιν.

Ἐζόμενος δ' ἤμελγεν ὅς⁶ καὶ μηκάδας αἶγας,
 πάντα κατὰ μοῖραν, καὶ ὑπ' ἔμβρυον ἦκεν ἐκάστη⁷.

Αὐτίκα δ' ἤμισυ μὲν θρέψας λευκοῖο γάλακτος,
 πλεκτοῖς ἐν ταλάροισιν ἀμησάμενος κατέθηκεν·

1. Ἐμὲ λίσσοντο (ἡμᾶς) ἰέναι πάλιν, me priaient de nous en aller. — Τυρῶν αἰνυμένους, prenant, après avoir pris quelques fromages. Τυρῶν est un génitif partitif.

2. Αὐτόν. L'habitant de la caverne, le Cyclope. — ἴδοιμι est construit dans ce même vers de deux manières différentes : ἴδοιμι αὐτόν et ἴδοιμι εἰ δοίῃ.

3. Ἐθύσαμεν. Athénée, IV, xxvii: Καὶ πρὸ τοῦ θοινᾶσθαι δὲ ἂν δεῖ ποιεῖν ἡμᾶς, διδάσκει πάλιν Ὁμηρος, ἀπαρχὰς τῶν βρωμάτων νέ-

μειν τοῖς θεοῖς. Οἱ γοῶν περὶ τὸν Ὀδυσσεά, καίπερ ὄντες ἐν τῷ τοῦ Κύκλωπος σπηλαίῳ. Ἐνθα δὲ... αἰνύμενοι φάγομεν.

4. Ἴνα οἱ ποτιδόρπιον εἴῃ, pour apprêter son repas du soir.

5. Ὀρυμαγδὸν ἔθηκεν, il fit un grand bruit.

6. Οἷς. Accusatif pluriel, forme contracte.

7. Ὑπ' ἔμβρυον ἦκεν ἐκάστη, il envoya un petit sous chaque mère, il fit approcher les agneaux de leurs mères.

ἤμισυ δ' αὖτ' ἔστησεν ἐν ἄγγεσιν, ὅφρα οἱ εἴη
πίνειν αἶνυμένῳ, καὶ οἱ ποτιδόρπιον εἴη¹.

Αὐτὰρ ἐπειδὴ σπεῦσε πονησάμενος τὰ δ' ἔργα, 250
καὶ τότε πῦρ ἀνέκαie καὶ εἶσιδεν, εἶρετο δ' ἡμέας·

« ὦ ξεῖνοι², τίνες ἐστέ; πόθεν πλεῖθ' ὑγρά κέλευθα;

« ἦ τι κατὰ πρῆξιν, ἦ μαψιδίως ἀλάλυσθε,

« οἷά τε ληϊστῆρες, ὑπεῖρ ἄλλα, τοίτ' ἀλῶνται

« ψυχὰς παρθέμενοι, καχὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες; » 255

« Ὡς ἔφθ'· ἡμῖν δ' αὖτε κατεκλάσθη φίλον ἦτορ,
δεισάντων³ φθόγγον τε βαρύν, αὐτόν τε πέλωρον.

Ἀλλὰ καὶ ὥς⁴ μιν ἔπεσιν ἀμειβόμενος προσέειπεν·

« Ἡμεῖς τοι Τροίηθεν ἀποπλαγχθέντες Ἀχαιοὶ

« παντοίοις ἀνέμοισιν ὑπὲρ μέγα λαῖτμα θαλάσσης, 260

« οἴκαδε ἰέμενοι, ἄλλην ὁδόν, ἄλλα κέλευθα⁵

« ἤλθομεν· οὕτω που Ζεὺς ἤθελε μητίσασθαι⁶.

« Λαοὶ δ' Ἀτρεΐδew Ἀγαμέμνονος εὐχόμεθ' εἶναι,

« τοῦ δὴ νῦν γε μέγιστον ὑπουράνιον κλέος ἐστίν·

« τόσσην γὰρ διέπερσε πόλιν, καὶ ἀπώλεσε λαοὺς 265

« πολλούς. Ἡμεῖς δ' αὖτε κιχάνομενοι⁷ τὰ σὰ γούνα

« ἰκόμεθ', εἴ τι πόροις ξεινήϊον ἡὲ καὶ ἄλλως⁸

« δοίης δωτίνην, ἥτε ξείνων θέμις ἐστίν.

« Ἄλλ' αἰδεῖο, φέριστε, θεοὺς· ἰκέται τέ τοί εἰμεν.

1. Ὅφρα οἱ ποτιδόρπιον εἴη, pour en faire son repas du soir.

2. ὦ ξεῖνοι, etc. Voy. chant III, vers 71-74.

3. Ἡμῖν, δεισάντων. On attendait δεισάντων, mais le poète change de tournure brusquement, par une licence dont les exemples ne sont pas rares, et emploie, au lieu du datif qu'exigeait la grammaire, le génitif absolu : δεισάντων (ἡμῶν).

4. Καὶ ὥς, même ainsi, malgré cela, quelle que fût notre frayeur.

5. Οἴκαδε ἰέμενοι, nous élançant, nous dirigeant vers notre demeure.

— Ἄλλην ὁδόν, ἄλλα κέλευθα. Encore une de ces redondances poétiques bien plus familières à Virgile qu'à Homère.

6. Οὕτω... μητίσασθαι, Jupiter sans doute voulait arranger les choses ainsi, c'est-à-dire telle était sans doute la volonté de Jupiter.

7. Κιχάνομενοι, te rencontrant, c'est-à-dire nous trouvant jetés sur ton rivage.

8. Εἴ πόροις, (pour voir) si tu nous donnerais. — Ἄλλως, autrement, à un autre titre (que celui d'hôtes).

« Ζεὺς δ' ἐπιτιμῆτωρ ἱκετάων τε ξείνων τε, 290
 « ξείνιος, δς ξείνοισιν ἄμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ¹. »

« ὦς ἐφάμην · ὁ δέ μ' αὐτίκ' ἀμείβετο νηλεῖ θυμῷ².
 « Νήπιός εἰς³, ὦ ξεῖν', ἥ τηλόθεν εἰλήλουθας,
 « δς με θεοὺς κέλεαι ἢ δειδίμεν ἢ ἀλέασθαι⁴. 295

« Οὐ γὰρ Κύκλωπες Διὸς αἰγίοχου ἀλέγουσιν,
 « οὐδὲ θεῶν μακάρων · ἐπειὴ πολὺ φέρτεροί εἰμεν.
 « Οὐδ' ἂν ἐγὼ Διὸς ἔχθος ἀλευάμενος⁵ πεφιδόμην
 « οὔτε σεῦ οὔθ' ἐτάρων, εἰ μὴ θυμός με κελεύει⁶. 296

« Ἀλλὰ μοι εἴφ' ὅπῃ ἔσχε⁷ ἰὼν εὐεργέα νῆα,
 « ἥ που ἐπ' ἐσχατιῇ⁸ ἦ καὶ σχεδόν, ὅφρα δαείω. » 297

« ὦς φάτο πειράζων · ἐμέ δ' οὐ λάθην εἰδότα πολλά⁹.
 ἀλλὰ μιν ἄψορβρον προσέφη·ν δολίοις ἐπέεσσιν ·

« Νέα μὲν μοι κατέαξε Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
 « πρὸς πέτρῃσι βαλὼν ὑμῆς ἐπὶ πείρασι γαίης,
 « ἄκρῃ προσπελάσας · ἄνεμος δ' ἐκ πόντου¹⁰ ἔνεικεν · 298
 « αὐτὰρ ἐγὼ σὺν τοῖςδε ὑπέκφυγον αἰπὺν ὄλεθρον. »

« ὦς ἐφάμην · ὁ δέ μ' οὐδὲν ἀμείβετο νηλεῖ θυμῷ¹¹.
 ἀλλ' ὅγ' ἀναΐξας ἐτάροις ἐπὶ χεῖρας ἱάλλεν¹².
 σὺν δὲ δῶμα μάρψας, ὥστε σκύλακας ποτὶ γαίῃ
 λόπτ'¹³ · ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν. 299

Τοὺς δὲ διαμελεῖστί ταμῶν ὠπλίσσατο δόρπον ·
 ἥσθιε δ' ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν,

1. Ὅς.... ὀπηδεῖ. Voy. chant VII, vers 165.

2. Εἰς, de εἰμί.

3. Ἀλέασθαι, éviter (leur courroux, leur vengeance).

4. Ἀλευάμενος, évitant, c.-à-d. pour éviter, en vue d'éviter.

5. Εἰ μὴ.... κελεύει, si mon cœur ne m'engage, c'est-à-dire ne m'engageait (à vous épargner).

6. Ὅπῃ ἔσχε, où tu as arrêté, en quel endroit tu as laissé.

7. Ἐπ' ἐσχατιῇ, à l'extrémité (de l'île).

8. Πειράζων, en m'éprouvant, c'est-à-dire pour m'éprouver. — Ἐμέ δ' οὐ λάθην εἰδότα πολλά, mais il n'échappa pas à moi qui sais beaucoup de choses, c'est-à-dire mais mon esprit habile ne s'y laissa point prendre.

9. Ἄνεμος ἐκ πόντου, le vent (qui s'élevait) de la mer.

10. Réunissez ἐπ' ἱάλλεν, et, au vers suivant, συμμάρψας.

11. Ποτὶ γαίῃ λόπττε. Comparez Ovide, *Métamorphoses*, XIV, vers 205 et suiv.

ἔγκατά τε σάρκας τε καὶ ὀστέα μυελόμεντα.

Ἕμεις δὲ κλαίοντες ἀνεσχέθομεν Διὶ χεῖρας,
σχέτλια ἔργ' ὀρόωντες · ἀμηχανίη¹ δ' ἔχε θυμόν.
255
Αὐτὰρ ἐπεὶ Κύκλωψ μεγάλην ἐμπλήσατο νηδύν,
ἀνδρόμεα κρέ' ἔδων καὶ ἐπ' ἄκρητον γάλα πίνων,
κεῖτ' ἔντοσθ' ἀντροιο τανυσσάμενος διὰ μήλων.
Τὸν μὲν ἐγὼ βούλευσα κατὰ μεγαλήτορα θυμόν,
ἄσπον ἰών, ξίφος δὲ ξυῖ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ,
300
οὐτάμεναι πρὸς στῆθος, ὅθι φρένες ἦπαρ ἔχουσιν²,
χεῖρ' ἐπιμασσάμενος³ · ἕτερος δέ με θυμὸς⁴ ἔρκεν.
Αὐτοῦ γάρ κε καὶ ἄμμες ἀπωλόμεθ' αἰπὺν ὄλεθρον ·
οὐ γάρ κεν δυνάμεσθα θυράων ὑψηλῶν
χερσὶν ἀπώσασθαι λίθον ὄβριμον, ὃν προσέθηκεν.
305
Ὡς τότε μὲν στενάχοντες ἐμείναμεν Ἡῶ διᾶν.

« Ἡμὸς δ' ἡριγένεια φάνη βοδοδάκτυλος Ἡώς,
καὶ τότε πῦρ ἀνέκαιε καὶ ἤμελγε κλυτὰ μῆλα,
πάντα κατὰ μοῖραν, καὶ ὑπ' ἐμβρυον ἦκεν ἐκάστη.
Αὐτὰρ ἐπειδὴ σπεῦσε πονησάμενος τὰ ἅ ἔργα,
310
σὺν δ' ὄγε δ' αὐτε δύο⁵ μάρψας ὠπλίσσατο δεῖπνον.
Δειπνήσας δ' ἀντροῦ ἐξήλασε πίονα μῆλα,
βρῆιδίως ἀφελὼν θυρεὸν μέγαν · αὐτὰρ ἔπειτα
ἄψ' ἐπέθηχ', ὥσεί τε φαρέτρῃ πῶμ' ἐπιθεῖη.
Πολλῇ δὲ ροίζῳ πρὸς ὅρος τρέπε πίονα μῆλα
315
Κύκλωψ · αὐτὰρ ἐγὼ λιπόμην κακὰ βυσσοδομεύων,
εἴ πως τισαίμην, δοίη δέ μοι εὖχος Ἀθήνη⁶.

Ἦδε δέ μοι κατὰ θυμόν ἀρίστη φαίνεται βουλή.
Κύκλωπος γὰρ ἔκειτο μέγα ρόπαλον παρὰ σηκῷ,

1. Ἀμηχανίη, le désespoir.

2. Ὅθι φρένες ἦπαρ ἔχουσιν, (à l'endroit) où le péricarde enveloppe le foie.

3. Χεῖρ' ἐπιμασσάμενος, ayant tâté avec la main, c'est-à-dire cherchant de la main (l'endroit où je le frapperai).

4. Ἑτερος θυμός, une autre pensée.

5. Δύω, deux (de mes compagnons).

6. Δοίη δέ μοι εὖχος Ἀθήνη, et si Minerve me donnerait (l'accomplissement de) mon vœu, c'est-à-dire exaucerait mon vœu.

χλωρόν, ἑλαΐνεον · τὸ μὲν ἔκταμεν, ὅφρα φοροίη 320
 αὐανθέν · τὸ μὲν ἄμμες εἵσχομεν εἰσορώοντες,
 ὅσπον θ' ἰστόν¹ νηὸς εἰκοσόροιο μελαίνης,
 φορτίδος, εὐρείης, ἥτ' ἐκπεράα μέγα λαΐτμα ·
 τόσπον ἔην μῆκος, τόσπον πάχος εἰσοράσθαι.
 Τοῦ μὲν ὅσον τ' ὄργυιαν² ἐγὼν ἀπέκοψα παραστάς, 325
 καὶ παρέθηχ' ἐτάροισιν, ἀποζῦναι δ' ἐκέλευσα.
 Οἱ δ' ὁμαλὸν ποίησαν · ἐγὼ δὲ θόωσα παραστάς
 ἄκρον³, ἄφαρ δὲ λαβὼν ἐπυράχτεον ἐν πυρὶ κηλέῳ.
 Καὶ τὸ μὲν εὖ κατέθηκα κατακρύψας ὑπὸ κόπρῳ,
 ἥ ῥα κατὰ σπείους κέχυτο μεγάλ' ἥλιθα πολλή⁴. 330
 Αὐτὰρ τοὺς ἄλλους κλήρῳ πεπαλάχθαι ἄνωγον,
 ὅστις τολμήσειεν⁵ ἐμοὶ σὺν μοχλὸν αἰείρας
 τρίψαι ἐν ὀφθαλμῷ, ὅτε τὸν γλυκὺς ὕπνος ἰκάνοι.
 Οἱ δ' ἔλχρον, τοὺς ἄν κε καὶ ἤθελον αὐτὸς ἐλέσθαι,
 τέσσαρες, αὐτὰρ ἐγὼ πέμπτος μετὰ τοῖσιν ἐλέγμην⁶. 335
 Ἑσπέριος δ' ἦλθεν καλλίτριχα μῆλα νομεύων ·
 αὐτίκα δ' εἰς εὐρὺ σπέος ἦλασε πίονα μῆλα,
 πάντα μάλ' · οὐδέ τι λείπε βαθείης ἔκτοθεν αὐλῆς,
 ἥ τοι ὀϊσάμενος⁷, ἥ καὶ θεὸς ὧς ἐκέλευσεν.
 Αὐτὰρ ἔπειτ' ἐπέθηκε θυρεὸν μέγαν ὑψόσ' αἰείρας · 340
 ἐζόμενος δ' ἤμελγεν ὄϊς καὶ μηκάδας αἴγας,
 πάντα κατὰ μοῖραν, καὶ ὑπ' ἔμβρυον ἦκεν ἐκάστη.
 Αὐτὰρ ἐπειδὴ σπεῦσε πονησάμενος τὰ ἄ ἔργα,
 σὺν ὄγε δ' αὖτε δῶμα μάρψας ὠπλίσσατο δόρπον.

1. Ἐίσχομεν, ὅσπον θ' ἰστόν, nous comparions (la trouvant aussi grande) que le mât, c'est-à-dire nous comparions au mât....

2. Ὅσον τ' ὄργυιαν, (autant) qu'une brasse, c'est-à-dire la longueur d'une brasse.

3. Θόωσα ἄκρον, j'en affilai l'extrémité.

4. Μεγάλα ἥλιθα πολλή, gran-

dement assez abondant, c'est-à-dire simplement en grande quantité.

5. Ὅστις τολμήσειεν, (pour voir) qui aurait le courage....

6. Ἐλέγμην, pour ἐλελέγμην, je fus choisi, désigné.

7. Ἡ τοι ὀϊσάμενος, soit qu'il eût pressenti (quelque malheur), soit qu'il eût quelque pressentiment (de ce qui devait arriver).

Καὶ τότε ἔγὼ Κύκλωπα προσηύδων ἄγχι παραστάς, 346
κισσύδιον μετὰ χερσίν ἔχων μέλανος οἴνοιο·

« Κύκλωψ, τῇ, πῖε οἶνον, ἐπεὶ φάγες ἀνδρόμεα κρέα.
« ὄφρ' εἰδῆς οἷόν τι ποτὸν τόδε νηῦς ἐκεκεύθει
« ἡμετέρῃ· σοὶ δ' αὖ λοιπὴν φέρον, εἴ μ' ἐλεήσας
« οἴκαδε πέμψειας· σὺ δὲ μαίνεαι οὐκέτ' ἀνεκτῶς. 350
« Σχέτλιε, πῶς κέν τίς σε καὶ ὕστερον ἄλλος ἴκοιτο
« ἀνθρώπων πολέων; ἐπεὶ οὐ κατὰ μοῖραν ἔρεξας. »

« Ὡς ἐφάμην· ὁ δὲ δέχτο καὶ ἔκπιεν· ἦσατο δ' αἰνῶς.
ἦδ' οὐ ποτὸν πίνων· καὶ μ' ᾔτεε δεύτερον αὖτις·

« Δὸς μοι ἔτι πρόφρων, καὶ μοι τεον οὔνομα εἰπέ 355
« αὐτίκα νῦν, ἵνα τοι δῶ ξείνιον, ᾧ κε σὺ χαίρης.
« Καὶ γὰρ Κυκλώπεσσι φέρει ξειδωρὸς ἄρουρα
« οἶνον ἐριστάφυλον⁴, καὶ σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει
« ἀλλὰ τόδ' ἀμβροσίης καὶ νέκταρός ἐστιν ἀπορρώξ⁵. »

« Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ οἱ αὖτις ἐγὼ πόρον αἶθοπα οἶνον· 360
τρὶς μὲν ἔδωκα φέρων, τρὶς δ' ἔκπιεν ἀφραδίῃσιν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ Κύκλωπα περὶ φρένας ἤλυθεν⁴ οἶνος,
καὶ τότε δὴ μιν ἔπεσσι προσηύδων μελιχίοισιν·

« Κύκλωψ, εἰρωτᾷς μ' ὄνομα κλυτόν; αὐτὰρ ἐγὼ τοι
« ἐξερέω· σὺ δέ μοι δὸς ξείνιον, ὥς περ ὑπέσθης. 366
« Οὐτίς ἔμοιγ' ὄνομα· Οὐτὶν δέ με κικλήσκουσιν
« μήτηρ ἡδὲ πατὴρ ἡδ' ἄλλοι πάντες ἑταῖροι. »

« Ὡς ἐφάμην· ὁ δὲ μ' αὐτίκ' ἀμείβετο νηλεῖ θυμῷ
« Οὐτὶν ἐγὼ πύματον ἔδομμι μετὰ οἷς ἑτάροισιν,
« τοὺς δ' ἄλλους πρόσθεν· τὸ δέ τοι ξεινίη⁴ ἔσται. » 370

« Ἥ, καὶ ἀνάκλινθεῖς⁵ πέσεν ὕπτιος· αὐτὰρ ἔπειτα

1. ἦσατο équivaut à ἦσθη.

2. Οἶνον ἐριστάφυλον, etc. Voy. note 4 de la page 192.

3. Νέκταρος ἐστὶν ἀπορρώξ, est un filet de nectar, coule de la même source que le nectar. Ἀπορρώξ, qui est employé ici au figuré, signifie proprement fragment.

4. Κύκλωπα περὶ φρένας ἤλυθεν, eut enveloppé l'esprit, c'est-à-dire se fut emparé de l'esprit du Cyclope.

5. Ἥ, καὶ ἀνάκλινθεῖς, etc. Comparez Virgile, *Énéide*, III, vers 630 et suiv. — Ἥ, poétique et attique pour ἔρη.

καίτ' ἀποδοχμῶσας παχὺν αὐχένα· καὶ δέ μιν ὕπνος
ῥῆρι¹ πανδαμάτωρ· φάρυγος δ' ἐξέσσυτο οἶνος
ψωμοί τ' ἀνδρόμοι· δ· δ' ἐρεύγετο οἰνοβαρείων.

Καὶ τότε ἔγὼ τὸν μοχλὸν ὑπὸ ἀποδοῦ ἤλασα² πολλῆς,
εἰως θερμαίνοντο· ἔπεσσι τε πάντας ἑταίρους
θάρσυνον, μή τις μοι ὑποδδείσας ἀναδύη³.

Ἄλλ' ὅτε δὴ τάχ' ὁ μοχλὸς ἐλαῖνος ἐν πυρὶ μέλλεν
ἄψεσθαι, χλωρός περ ἑών, διεφαίνεται⁴ δ' αἰνῶς,
καὶ τότε ἑγὼν ἄσπον φέρον ἐκ πυρός, ἀμφὶ δ' ἑταῖραι
ἴσταντ'⁵· αὐτὰρ θάρσος ἐνέπνευσεν μέγα δαίμων.

Οἱ μὲν μοχλὸν ἐλόντες ἐλαῖνον, ὄξυν ἐπ' ἄκρῳ,
ὀφθαλμῷ ἐνέρεισαν· ἐγὼ δ' ἐφύπερθεν ἀσθραῖς
δίνεον.⁶ Ὡς ὅτε τις τρυπῷ δόρυ νήϊον⁷ ἀνὴρ
τρυπάνῳ, οἱ δέ τ' ἐνερθεν ὑποσσεύουσιν⁸ ἱμάντι
ἀψάμενοι ἐκάτερθε, τὸ δὲ τρέχει ἐμμενὲς αἰεὶ·
ὥς τοῦ ἐν ὀφθαλμῷ πυριήκεα μοχλὸν ἐλόντες
δινέομεν, τὸν δ' αἶμα περιῖρρε θερμὸν ἑόντα.

Πάντα δέ οἱ βλέφαρ' ἀμφὶ καὶ ὀφρύας εὔσεν αὐτμή⁹,
γλήνης καιομένης· σφαραγεῦντο δέ οἱ πυρὶ ῥίζαι.

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ χαλκεὺς πέλεκυν μέγαν ἦε σκέπαρνον
εἰν ὕδατι ψυχρῷ βάπτει μεγάλα ἰάχοντα,
φαρμάσσων· τὸ⁹ γὰρ αὐτε σιδήρου γε κράτος ἐστίν·
ὥς τοῦ σίζ' ὀφθαλμὸς ἐλαϊνέῳ περὶ μοχλῷ.

Σμερδαλέον δὲ μέγ' ὤμωξεν· περὶ δ' ἔαχε πέτρη·
ἡμεῖς δὲ δείσαντες ἀπασσύμεθ'. Αὐτὰρ ὁ μοχλὸν
ἐξέρυσ' ὀφθαλμοῖο, πεφυρμένον αἵματι πολλῷ.

1. Réunissez καθήρει.

2. ἤλασα, j'enfonçai.

3. Moi est expletif. — Ἀναδύη, ne se retirât, ne reculât.

4. Διεφαίνεται, brillait à travers (la cendre).

5. Δόρυ νήϊον, une poutre de vaisseau.

6. Οἱ δέ, les autres, ses aides,

ses compagnons. — Ἐνερθεν, au-dessous de lui. — Ὑποσσεύουσιν, font mouvoir, font tourner (la tarière).

7. Τόν se rapporte à μοχλόν.

8. Ἀὐτμή, la vapeur, c'est-à-dire la chaleur.

9. Φαρμάσσων, pour la tremper. — Τό, cela, cette opération.

τὸν μὲν ἔπειτ' ἔρριψεν ἀπὸ ἔο χερσὶν ἀλύων¹.

Αὐτὰρ ὁ Κύκλωπας μεγάλ' ἤπυνεν, οἳ ῥά μιν ἀμφὶς

ῥικεον ἐν σπῆεσσι δι' ἄκριας ἠνεμοέσσας·

400

οἳ δὲ βοῆς ἀτόντες ἐφοίτων ἄλλοθεν ἄλλος·

ἰστάμενοι δ' εἵροντο περὶ σπέος, ὅττι ἐ κήδοι².

« Τίπτε τόσον, Πολύφημ', ἀρημένος ὧδ' ἐδόησας

« νύκτα δι' ἀμβροσίην, καὶ αὖπνους ἄμμε τίθησθα³;

« ἥ μῆτις σευ μῆλα βροτῶν ἀέκοντος ἐλαύνει⁴;

405

« ἥ μῆτις σ' αὐτὸν κτείνει⁵ δόλῳ ἢ βίηφιν; »

« Τοὺς δ' αὖτ' ἐξ ἀντροῦ προσέφη κρατερὸς Πολύφημος·

« ὦ φίλοι, Οὐτίς με κτείνει δόλῳ, οὐδὲ βίηφιν. »

« Οἱ δ' ἀπαμειβόμενοι ἔπεα πτερόεντ' ἀγόρευον·

« Εἰ μὲν δὴ μῆτις σε βιάζεται, οἷον ἐόντα,

410

« νοῦσόν γ' οὐπὼς ἔστι Διὸς⁶ μεγάλου ἀλέασθαι·

« ἀλλ' σύγ' εὖχεο πατρὶ Ποσειδάωνι ἄνακτι. »

« Ὡς ἄρ' ἔραν ἀπιόντες· ἐμὸν δ' ἐγέλασσε φίλον κῆρ,

ὥς ὄνομ' ἐξαπάτησεν ἐμὸν καὶ μῆτις ἀμύμων⁷.

Κύκλωψ δὲ στενάχων τε καὶ ὠδίνων ὀδύνησιν,

415

χερσὶ ψηλαφῶν, ἀπὸ μὲν λίθον εἴλε θυράων·

αὐτὸς δ' εἰνὶ θύρῃσι καθέζετο, χεῖρε πετάσσας,

εἴ τινα⁸ που μετ' ὅεσσι λάβοι στείχοντα θύραζε·

οὕτω γάρ πού μ' ἤλπετ' ἐνὶ φρεσὶ νήπιον⁹ εἶναι.

Αὐτὰρ ἐγὼ βούλευον, ὅπως ὄχ' ἄριστα γένοιτο,

420

1. Ἀλύων, étant hors de lui (de douleur).

2. Εἵροντο ὅττι ἐ κήδοι, lui demandaient ce qui le tourmentait, l'interrogeaient sur la cause de sa douleur.

3. Αὖπνους ἄμμε τίθησθα, nous rends-tu sans sommeil, nous prives-tu de sommeil?

4. Construisez : Ἡ μῆτις βροτῶν ἐλαύνει μῆλά σευ ἀέκοντος; — Ἐλαύνει, chasse devant lui, emmène.

5. Ἡ μῆτις κτείνει, est-ce que (tu crains) que quelqu'un ne fasse périr...

6. Νοῦσον Διὸς, maladie de Jupiter, c'est-à-dire maladie envoyée par Jupiter.

7. Ὡς, (en voyant) de quelle façon. — Ἀμύμων, irréprochable, c'est-à-dire ici ingénieux.

8. Εἰ, (pour voir) si. — Τινά, quelqu'un de nous.

9. Οὕτω νήπιον, insensé de la sorte, assez insensé (pour sortir sans précaution de la caverne).

ε· τιν' ἐταίροισιν θανάτου λύσιν ἢ δ' ἐμοὶ αὐτῷ
 ὑροίμην· πάντας¹ δὲ δόλους καὶ μῆτιν ὕφαινον,
 ςτε περὶ ψυχῆς²· μέγα γὰρ κακὸν ἐγγύθεν ἦεν.

Ἦδε δέ μοι κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνεται βουλή.

Ἀρσενες οἷες ἦσαν εὖστρεφές, δασύμαλλοι,
 αλοὶ τε μεγάλοι τε, ἰδνεφές εἶρος ἔχοντες·

425

τοὺς ἀκέων συνέεργον εὖστρεφέεσσι λύγοισιν,
 τῆς ἐπι Κύκλωψ εὖδε πέλωρ, ἀθεμίστια εἰδώς,
 σύντρεϊς αἰνύμενος· ὁ μὲν ἐν μέσῳ³ ἄνδρα φέρεσκεν,
 τῷ δ' ἐτέρῳ ἐκάτερθεν ἴτην, σῶντες ἐταίρους.

430

Τρεῖς δὲ ἕκαστον φῶτ' οἷες φέρον· αὐτὰρ ἔγωγε,
 ἄρνεϊὸς γὰρ ἔην, μήλων δ' ἄριστος ἀπάντων,
 τοῦ κατὰ νῶτα λαβῶν⁴, λασίην ὑπὸ γαστέρ' ἔλυσθεις
 κείμην· αὐτὰρ χερσὶν αἴωτου θεσπεσίοιο
 νωλεμέως στρεφθεὶς ἐχόμεν τετληότι θυμῷ.

435

ᾧς τότε μὲν στενάχοντες ἐμείναμεν Ἠῶ διαν.

« Ἥμος δ' ἥριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς,
 καὶ τότε ἔπειτα νομόνδ' ἐξέσσυτο ἄρσενα μῆλα,
 θήλειαι δ' ἐμέμηκον ἀνήμελκτοι περὶ σηκούς·

οὐθατα γὰρ σφαραγεῦντο. Ἄναξ⁵ δ' ὀδὴνῃσι κακῆσιν

440

τειρόμενος πάντων οἷων ἐπεμαίετο⁶ νῶτα
 δρθῶν ἐσταότων· τὸ δὲ νήπιος οὐκ ἐνόησεν,
 ὥς οἱ' ὑπ' εἰροπόκων οἷων στέρνοισι δέδεντο.

Ἦστατος ἄρνεϊὸς μήλων ἔστειχε θύραζε,

λάχνῳ στεινόμενος καὶ ἐμοί, πυκινὰ φρονέοντι⁷.

445

1. Πάντας ἐκquivaux à παντοίους, de toute sorte.

2. Ὡςτε περὶ ψυχῆς, comme lorsqu'il s'agit de la vie.

3. Ὁ ἐν μέσῳ, le bœlier qui se trouvait au milieu, entre les deux antres.

4. Réunionnez καταλαβών.

5. Ἄναξ, le maître (des troupeaux), le Cyclope.

6. Ἐπεμαίετο, tâtaut.

7. Οἱ, qui se rapporte au Cyclope, est explétif, et δέδεοντο a pour sujet sous-entendu les compagnons d'Ulysse; mais on pourrait aussi accentuer ὥς οἱ (au lieu de ὥς οἱ), et alors οἱ désignerait les compagnons d'Ulysse.

8. Στεινόμενος, étant pressé, chargé, appesanti. — Πυκινὰ φρονέοντι, qui roulais de prudentes pensées.

Τὸν δ' ἐπιμασσάμενος πρόσφην κρατερὸς Πολύφημος·

« Κριε πέπον, τί μοι ὧδε διὰ σπέος ἔσσυο μήλων

« ὕστατος; οὔτι πάρος γε λελειμμένος ἔρχεαι οἴων¹,

« ἀλλὰ πολὺ πρῶτος νέμειαι τέρεν' ἄνθεα ποίης,

« μακρὰ βιδάς· πρῶτος δὲ ῥοὰς ποταμῶν ἀφικάνεις·

15

« πρῶτος δὲ σταθμόνδε λιλαίειαι ἀπονέεσθαι

« ἑσπέριος· νῦν αὖτε πανύστατος. Ἥ σύγ' ἄνακτος

« ὀφθαλμὸν ποθέεις; τὸν ἀνὴρ καχὸς ἐξαλάωσεν

« σὺν λυγροῖς ἐτάροισι, δαμασσάμενος φρένας οἴνω,

« Οὔτις, ὃν οὐπω φημι πεφυγμένον εἶναι ὀλεθρόν.

155

« Εἰ δὴ ὁμοφρονέεις² ποτιφωνήεις τε γένοιο

« εἰπεῖν ὅππη κείνος ἐμὸν μένος ἡλασκάξει!

« τῷ κέ οἱ ἐγκέφαλός γε³ διὰ σπέος ἄλλωδης ἄλλῃ

« θεινομένου ῥαίοιτο πρὸς οὔδεϊ· καὶ δέ κ' ἐμὸν κῆρ

« λωφήσειε κακῶν, τά μοι οὔτιδανὸς πόρεν Οὔτις⁴. »

160

« Ὡς εἰπὼν τὸν κριὸν ἀπὸ ἔο πέμπε θύραζε.

Ἐλθόντες δ' ἠβαιὸν ἀπὸ⁵ σπείους τε καὶ αὐλῆς,

πρῶτος ὑπ' ἄρνειοῦ λυόμεν⁶, ὑπέλυσα δ' ἐταίρους.

Καρπαλίμως δὲ τὰ μῆλα ταναύποδα, πίονα δημῶ,

πολλὰ περιτροπέοντες⁷ ἐλαύνομεν, ὅφρ' ἐπὶ νῆα

165

ἰχόμεθ'· ἀσπάσιοι δὲ φίλοις ἐτάροισι φάνημεν,

οἳ φύγομεν θάνατον· τοὺς⁸ δὲ στενάχοντο γοῶντες.

Ἄλλ' ἐγὼ οὐκ εἶων, ἀνὰ δ' ὀφρύσι νεῦον⁹ ἐκάστω

1. Λελειμμένος οἴων, restant en arrière des brebis.

2. Εἰ ὁμοφρονέεις, si tu partais mes sentiments.

3. Τῷ κέ οἱ ἐγκέφαλός γε, etc. On peut rapprocher de ce vers et des deux suivants, un passage d'Ovide, *Métamorphoses*, livre XLV, vers 192 et suivants : *O si quis referat mihi casus Ulixem*, etc.

4. Réunionnez καταλωφήσειε, serait soulagé. — Οὔτιδανὸς Οὔτις, Personne, (cet homme) de rien; le misérable Personne.

5. Ἡβαιὸν ἀπὸ, un peu (loin) de, à quelque distance de.

6. Ὑπ' ἄρνειοῦ λυόμεν, je me détachai de dessous le bélier.

7. Πολλὰ περιτροπέοντες, en faisant faire un grand détour, (afin que le Cyclope ne s'aperçût de rien).

8. Τοὺς, les autres, ceux qui avaient péri.

9. Οὐκ εἶων, je ne leur permis pas (de gémir). — Réunionnez ἀνέ-νευον. Ἀνανεύειν signifie défendre par signe.

κλαίειν· ἄλλ' ἐκέλευσα θεῶς καλλίτριχα μῆλα
 πόλλ' ἐν νηὶ βαλόντας ἐπιπλεῖν ἄλμυρόν ὕδωρ. 470
 Οἱ δ' αἶψ' εἰσβαῖνον καὶ ἐπὶ κληῖσι κάθιζον·
 ἔξῃς δ' ἐζόμενοι πολὴν ἄλα τύπτον ἐρετμαῖς.
 Ἄλλ' ὅτε τόσσον ἀπῆν, ὅσσον τε γέγωνε βοήσας¹,
 καὶ τότε γὼν Κύκλωπα προσηύδων κερτομίοισιν·

« Κύκλωψ, οὐκ ἄρ' ἔμελλες ἀνάλκιδος ἀνδρὸς ἐταῖρους 475
 « ἔδμεναι ἐν σπῆϊ γλαφυρῷ κρατεροῦφι βίηφιν.
 « Καὶ λίην σέγ' ἔμελλε κιχῆσθαι κακὰ ἔργα²,
 « σχέτλι', ἐπεὶ ξείνους οὐχ ἄζω σῶ ἐνὶ οἴκῳ
 « ἐσθέμεναι· τῷ σε Ζεὺς τίσατο καὶ θεοὶ ἄλλοι. »

« Ὡς ἐφάμην· ὁ δ' ἔπειτα χολώσατο κηρόθι μᾶλλον· 480
 ἤκε δ' ἀποβρῆξας κερυφὴν ὄρεος μεγάλοιο·
 καδ δ' ἔβαλε προπάροιθε νεὸς κυανοπρώροιο·
 τυτθὸν ἐδεύησεν δ' οἰήϊον ἄκρον ἰκέσθαι.

Ἐκλύσθη δὲ θάλασσα κατερχομένης ὑπὸ πέτρης·
 τὴν³ δ' αἶψ' ἠπειρόνδε παλιρρόθιον φέρε κύμα, 485
 πλημμυρίς ἐκ πάντοιο, θέμνωσε δὲ χέρσον ἰκέσθαι⁴.
 Αὐτὰρ ἐγὼ χεῖρεςσι λαβὼν περιμήκεα κοντὸν
 ὥσα παρῆξ⁵· ἐτάροισι δ' ἐποτρύνας ἐκέλευσα
 ἐμβαλέειν κώπης⁶, ἵν' ὑπὲκ κακότητα φύγοιμεν,
 κρατὶ κατανεύων· οἱ δὲ προπεσόντες ἔρεσσον. 490

Ἄλλ' ὅτε δὴ δις τόσσον ἄλα πρήσσοντες⁷ ἀπῆμεν,
 καὶ τότε γὼν Κύκλωπα προσηύδων· ἀμφὶ δ' ἐταῖροι
 μελιχίοις ἐπέεσσιν ἐρήτυον ἄλλοθεν ἄλλος·

1. Ἄλλ' ὅτε.... βοήσας. Voyez chant V, vers 400.

2. Κιχῆσθαι, trouver, c.-à-d. atteindre, frapper. — Κακὰ ἔργα, tes mauvaises actions, c.-à-d. la peine de tes forfaits.

3. Τὴν. Sous-ent. νῆα.

4. Θέμνωσε χέρσον ἰκέσθαι, le força d'atteindre à la terre ferme, c'est-à-dire faillit lui faire toucher le rivage. Mais on suppose que le

passage est altéré; Bothe pense qu'au lieu de θέμνωσε on pourrait lire θώσσε, le lança, le poussa.

5. Ὡσα παρῆξ, je le poussai à l'écart, je l'éloignai du rivage.

6. Ἐμβαλέειν κώπης, peser sur les rames, faire force de rames.

7. Δις τόσσον, deux fois aussi loin (que lorsque j'avais raillé le Cyclope). — Ἄλα πρήσσοντες, tant louta, voguant sur la mer.

« Σχέτλιε, τίπτ' ἐθέλεις ἐρεθιζέμεν ἄγριον ἄνδρα;
 « ὃς καὶ νῦν πόντονδε βαλὼν βέλος ἤγαγε νῆα 40
 « αὐτίς ἐς ἡπειρον, καὶ δὴ φάμεν¹ αὐτόθ' ὀλέσθαι.
 « Εἰ δὲ φθεγξαμένου τευ ἡ αὐδῆσαντος ἄκουσεν,
 « σὺν κεν ἄραξ' ἡμέων κεφαλὰς καὶ νῆϊα δοῦρα,
 « μαρμάρῳ ὀκριδέντι βαλὼν · τόσσον γὰρ ἔησιν². »
 « Ὡς φάσαν · ἄλλ' οὐ πείθον ἐμὸν μεγαλήτορα θυμόν· 50
 ἀλλὰ μιν ἄψορβρον προσέφην κεκοτηότι θυμῷ ·
 « Κύκλωψ, αἶ κέν τίς σε καταθνητῶν ἀνθρώπων
 « ὀφθαλμοῦ εἴρηται ἀεικελίην ἀλαωτύν,
 « φάσθαι³ Ὀδυσσῆα πτολιπόρθιον ἐξαλαῶσαι,
 « υἱὸν Λαέρτεω, Ἰθάκῃ ἐνὶ οἴκῳ ἔχοντα. » 60
 « Ὡς ἐφάμην · ὃ δέ μ' οἰμώξας ἡμείβετο μύθῳ ·
 « Ὡ πόποι, ἦ μάλα δὴ με παλαίφατα θέσφαθ' ἱκάνει⁴.
 « Ἔσκε τις ἐνθάδε μάντις ἀνὴρ, ἧς τε μέγας τε,
 « Τηλεμος Εὐρυμίδης, ὃς μαντοσύνη ἐκέκαστο,
 « καὶ μαντευόμενος κατεγῆρα Κυκλώπεσσιν · 70
 « ὃς μοι ἔφη τάδε πάντα τελευτήσεσθαι ὀπίσσω⁵,
 « χειρῶν ἔξ Ὀδυσῆος ἀμαρτήσεσθαι ὀπωπῆς⁶.
 « Ἄλλ' αἰεὶ τινα φῶτα μέγαν καὶ καλὸν ἐδέγμην⁷
 « ἐνθάδ' ἐλεύσεσθαι, μεγάλην ἐπιειμένον ἀλκὴν ·
 « νῦν δέ μ' ἐὼν ὀλίγος τε καὶ οὐτιδανὸς καὶ ἄχικος 80
 « ὀφθαλμοῦ ἀλάωσεν, ἐπεὶ μ' ἐδαμάσματο οἶνω.
 « Ἄλλ' ἄγε δεῦρ', Ὀδυσσεῦ, ἵνα τοι παρ ξεινία θείω⁸,
 « πομπὴν τ' ὀτρύνω δόμεναι⁹ κλυτὸν Ἐννοσίγαιον ·
 « τοῦ γὰρ ἐγὼ παῖς εἰμί, πατὴρ δ' ἐμὸς εὐχεται εἶναι ·

1. Φάμεν, nous avons cru.

2. Τόσσον ἔησιν, si loin il lance, c'est-à-dire tant son bras a de vigueur.

3. Φάσθαι. L'infinitif pour l'impératif.

4. Θέσφατά με ἱκάνει, des oracles m'ont atteint, c'est-à-dire se sont accomplis contre moi.

5. Ὀπίσσω, dans l'avenir, un

jour. D'autres fois, cet adverbe signifie : dans le passé.

6. Ἀμαρτήσεσθαι (sous-entendu ἐμὲ) ὀπωπῆς, que je serais privé de la vue.

7. Ἐδέγμην, pour ἐδεδέγμην.

8. Δεῦρο, (viens) ici — Réunissez παραθείω.

9. Πομπὴν ὀτρύνω δόμεναι, je prie.... de te donner le retour.

« αὐτὸς δ', αἶ κ' ἐθέλῃσ', ἰήσεται, οὐδέ τις ἄλλος¹ » 520

« οὔτε θεῶν μακάρων οὔτε θνητῶν ἀνθρώπων. »

« Ὡς ἔρατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον· »

« Αἶ γὰρ δὴ ψυχῆς τε καὶ αἰῶνός² σε δυναίμην »

« εὖνιν ποιήσας πέμψαι δόμον Ἀἴδος εἴσω ! »

« ὥς οὐκ ὀφθαλμόν γ' ἰήσεται οὐδ' Ἐνοσίχθων. » 525

« Ὡς ἐφάμην, ὃ δ' ἔπειτα Ποσειδάωνι ἀνακτι »

εὔχετο, χεῖρ' ὀρέγων εἰς οὐρανὸν ἀστερόεντα· »

« Κλυῖθι, Ποσειδάον γαίηοχε, κυανοχαῖτα· »

« εἰ ἐτέόν γε σός εἰμι, πατὴρ δ' ἐμὸς εὔχσαι εἶναι, »

« δὸς μὴ Ὀδυσσῆα πτολιπόρθιον οἴκαδ' ἰκέσθαι, » 530

« υἱὸν Λαέρτεω, Ἰθάκῃ ἐνὶ οἴκῳ ἔχοντα. »

« Ἄλλ' εἰ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν καὶ ἰκέσθαι »

« οἶκον εὐκτίμενον καὶ ἐὴν ἐς πατρίδα γαίαν, »

« ὅψε' κακῶς ἔλθοι, ὀλέσας ἅπο³ πάντας ἐταῖρους, »

« νηὸς ἐπ' ἄλλοτρίης, εὖροι δ' ἐν πῆματα οἴκω⁴. » 535

« Ὡς ἔρατ'· εὐχόμενος· τοῦ δ' ἔκλυε Κυανοχαΐτης. »

Αὐτὰρ δ'γ' ἐξαῦτις πολὺ μείζονα λᾶν ἀείρας »

ἦκ' ἐπιδιδήσας· ἐπέρεισε δὲ Ἴν' ἀπέλεθρον⁵. »

Κὰδ δ' ἔβαλεν μετόπισθε νεὸς κυανοπρώροιο· »

τυτθὸν ἐδεύησεν δ' οἰήϊον ἄκρον ἰκέσθαι. 540

Ἐκλύσθη δὲ θάλασσα κατερχομένης ὑπὸ πέτρης· »

τὴν δὲ πρόσω φέρε κῦμα, θέμωσε δὲ χέρσον ἰκέσθαι. »

« Ἄλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἀφικόμεθ', ἔνθα περ ἄλλαι »

νῆες εὖσσελμοι μένον ἄθρόαι, ἀμφὶ δ' ἐταῖροι »

εἴατ' ὀδυρόμενοι, ἡμέας ποτιδέγμενοι αἰεὶ, 545

νῆα μὲν ἔνθ' ἐλθόντες ἐκέλσαμεν ἐν ψαμάθοισιν, »

ἔκ δὲ καὶ αὐτοὶ βῆμεν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης. »

1. Οὐδέ τις ἄλλος, et nul autre, c'est-à-dire sans avoir besoin du secours d'aucun autre.

2. Ψυχῆς τε καὶ αἰῶνος. Redondance poétique.

3. Ὀλέσας ἅπο, pour ἀπολέσας.

4. Construisez : Εὖροι δὲ πῆματα ἐν οἴκω.

5. Ἐπέρεισε δὲ Ἴν' ἀπέλεθρον, et il y appliqua une force immense, c'est-à-dire et il déploya une grande vigueur.

Μῆλα δὲ Κύκλωπος γλαφυρῆς ἐκ νηὸς ἐλόντες
 δασσάμεθ', ὡς μή τις μοι ἀτεμβόμενος χίοι ἴσῃς¹.

Ἄρνειόν δ' ἐμοὶ οἶω εὐκνήμιδες ἑταῖροι, 550

μήλων δαιομένων², δόσαν ἔзоχα· τὸν δ' ἐπὶ θινὶ

Ζηνὶ κελαινεφέϊ Κρονίδῃ, ὃς πᾶσιν ἀνάσσει,

ῥέξας, μηρί' ἔκχιον· ὃ δ' οὐκ ἐμπάζετο ἱρῶν³,

ἀλλ' ἄρα μερμήριζεν ὅπως ἀπολοίατο πᾶσαι

νῆες εὖσσελμοι καὶ ἐμοὶ ἐρήρες ἑταῖροι. 555

Ὡς τότε μὲν⁴ πρόπαν ἤμαρ ἐς ἡέλιον καταδύντα

ἤμεθα, δαινύμενοι κρέα τ' ἄσπετα καὶ μέθυ ἡδύ.

Ἦμος δ' ἡέλιος κατέδω καὶ ἐπὶ κνέφας ἤλθεν,

δὴ τότε κοιμήθημεν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης.

Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥώς, 560

δὴ τότε ἐγὼν ἐτάροισιν ἐποτρύνας ἐκέλευσα

αὐτοὺς τ' ἀμυδαίνειν ἀνά τε πρυμνήσια λῦσαι.

Οἱ δ' αἶψ' εἰσβαῖνον καὶ ἐπὶ κληῖσι κάθιζον·

ἐξῆς δ' ἐζόμενοι πολέην ἄλα τύπτον ἐρετμοῖς.

α Ἐνθεν δὲ⁵ προτέρω πλέομεν, ἀκαχήμενοι ἦτορ, 565

ἄσμενοι ἐκ θανάτοιο, φίλους ὀλέσαντες ἑταίρους.

1. Δασσάμεθ', ὡς μή τις... ἴσῃς. | c'est-à-dire il n'accueillit point mon
 Voy. vers 42. | sacrifice.

2. Μήλων δαιομένων, tandis | 4. Ὡς τότε μὲν, etc. Voy. vers
 qu'on partageait le bétail. | 161 et 162, 168-170, 177-180.

3. Ὁ δ' οὐκ ἐμπάζετο ἱρῶν, mais | 5. Ἐνθεν δὲ, etc. Voy. vers 62
 il ne se souciait pas de mon sacrifice, | et 63.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU DIXIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

— —

Ulysse arrive chez Éole, qui lui donne une outre où sont renfermés tous les vents, et ne laisse en liberté que celui dont le héros a besoin pour regagner Ithaque (1-27). Les compagnons d'Ulysse ouvrent l'outre pendant son sommeil; une tempête affreuse les ramène chez Éole, qui les chasse de son palais (28-79). Ulysse aborde chez les Lestrygons, qui massacrent ses compagnons et brûlent ses vaisseaux; il s'échappe de leurs mains avec un seul navire (80-132). Il prend terre à l'île d'Éa, observe le pays, tue un cerf énorme, et, le troisième jour, propose à ses compagnons d'aller à la découverte (133-202). Le sort désigne Euryloque; il se dirige avec la moitié de la troupe vers le palais de Circé; la déesse change tous les suppliants en pourceaux (203-243). Euryloque, qui était resté en arrière, vient annoncer la perte de ses compagnons; il s'efforce en vain de retenir Ulysse, qui se rend à son tour chez Circé (244-273). Mercure se présente à Ulysse, lui enseigne les ruses et les sortilèges de Circé, et lui donne une herbe pour le préserver de tout maléfice (274-306). Ulysse triomphe des enchantements et partage la couche de la déesse (307-347). Il obtient de Circé que ses compagnons soient rendus à leur forme première (348-399). Sur l'invitation de Circé, Ulysse va chercher le reste de ses compagnons et les amène dans le palais de la magicienne, malgré l'opposition d'Euryloque (400-448). Au bout d'une année, les Grecs songent au retour, et Ulysse prie Circé de les laisser partir (449-486). Circé y consent; mais elle apprend à Ulysse qu'il doit d'abord se rendre chez Pluton pour consulter l'âme du devin Tirésias (487-540). Ulysse éveille ses compagnons et presse le départ: mort d'Elpénor, qui se laisse tomber du haut du toit (541-561). Circé, précédant Ulysse sans être vue, attache auprès de son vaisseau les victimes qu'il doit immoler aux mânes (562-574).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Κ.

• Αἰολίην δ' ἐς νῆσον¹ ἀφικόμεθ'· ἐνθα δ' ἔναιεν
 Αἴολος Ἴπποτάδης, φίλος ἀθανάτοισι θεοῖσιν,
 πλωτῇ ἐνὶ νήσῳ²· πᾶσαν δέ τέ μιν πέρι τεῖχος
 χάλκεον, ἄβρηκτον· λισσῇ δ' ἀναδέδρομε³ πέτρῃ.
 Τοῦ⁴ καὶ δώδεκα παῖδες ἐνὶ μεγάροις γεγάασιν·
 ἕξ μὲν θυγατέρες, ἕξ δ' υἱέες ἡβώνοντες.

5

1. Αἰολίην νῆσον. Plin l'Ancien, *Histoire naturelle*, III, xiv : « En deçà de la Sicile se trouvent les sept îles Éoliennes, appelées aussi Lipariennes, Héphestiades par les Grecs, Vulcaniennes par les Latins. Elles doivent leur nom à Éole, qui y régnaît au temps de la guerre de Troie.... La troisième est Strongyle : c'est là que régna Éole; elle ne diffère de Lipari que par une éruption de flammes plus éclatantes; on assure que, par l'inspection de la fumée du volcan, les habitants prédisent trois jours à l'avance les vents qui vont souffler; de là l'opinion que les vents obéissaient à Éole. » (Traduction de M. Littré.)

2. Πλωτῇ ἐνὶ νήσῳ, dans une île flottante. « Les anciens, en effet, dit Dugas-Montbel, ont plusieurs fois supposé qu'il existait des îles flottantes. Le scholiaste d'Apollonius de Rhodes explique cette opinion bizarre par l'illusion que pro-

duisent, relativement à leur position respective, deux objets vus de différents points; de sorte que, si en les regardant on est sur la même ligne, ils paraissent se confondre, et au contraire ils paraissent fort éloignés si on les regarde de côté; enfin, en naviguant tout autour, à une certaine distance, ils semblent s'éloigner, se rapprocher et se réunir, selon le point d'où on les découvre. Cette explication me paraît fort admissible. Il faut l'appliquer aussi à ces roches nommées *errantes* par les dieux, et dont il est parlé au douzième chant de l'*Odyssée*. Les anciens n'ont jamais fait mention de ce phénomène quand il n'y avait qu'un seul rocher ou une seule île. Délos était au milieu des Cyclades, et Lipara au milieu des îles Éoliennes. »

3. Ἀναδέδρομε, s'élève (tout autour).

4. Τοῦ, Éole.

Ἐνθ' ὄγε θυγατέρας πόρεν υἷασιν εἶναι ἀχοίτις¹.
 Οἱ δ' αἰεὶ παρὰ πατρὶ φίλῳ καὶ μητέρι κεδνῇ
 δαίνυνται· παρὰ δέ σφιν ὀνείατα μυρία κεῖται·
 κνισσῆεν δέ τε δῶμα περιστεναγίζεται αὐλῇ² 10
 ἥματα· νύκτας δ' αὖτε παρ' αἰδοίης ἀλόχοισιν
 ἰϋδους' ἐν τε τάπησι καὶ ἐν τρητοῖς λεχέεσσιν.
 Καὶ μὲν τῶν ἰκόμεσθα πόλιν καὶ δώματα καλὰ.
 Μῆνα δὲ πάντα φίλει με³ καὶ ἐξερείενεν ἕκαστα,
 Ὀϊον Ἀργείων τε νέας καὶ νόστον Ἀχαιῶν· 15
 καὶ μὲν ἐγὼ τῷ πάντα κατὰ μοῖραν κατέλεξα.
 Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ ἐγὼ ὁδὸν ᾗτεον⁴ ἥδ' ἐκέλευον
 πεμπέμεν⁵, οὐδέ τι κεῖνος ἀνήνατο, τεῦχε δὲ πομπήν.
 Δῶκέ μοι ἐκδείρας⁶ ἀσκὸν βοὸς ἐννεώροιο,
 ἔνθα δὲ βυκτᾶων ἀνέμων κατέδῃσε κέλευθα⁷. 20
 κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων⁸ ποίησε Κρονίων,
 ἡμὲν παυέμεναι ἥδ' ὀρνύμεν ὃν κ' ἐθέλησιν.
 Νῆτ' δ' ἐνὶ γλαφυρῇ κατέδδει⁹ μέρμιθι φαεινῇ,
 ἀργυρῇ, ἵνα μήτι παραπνεύσῃ¹⁰ ὀλίγον περ·
 αὐτὰρ ἐμοὶ πνοιὴν Ζεφύρου προέηκεν ἄῃναι, 25
 ὄφρα φέροι νῆάς τε καὶ αὐτούς¹¹· οὐδ' ἄρ' ἔμελλεν
 ἐκτελέειν· αὐτῶν¹² γὰρ ἀπωλόμεθ' ἀφραδίησιν.
 « Ἐννῆμαρ μὲν ὁμῶς πλέομεν νύκτας τε καὶ ἥμαρ·
 τῇ δεκάτῃ¹³ δ' ἥδη ἀνεφαίνετο πατρὶς ἄρουρα·

1. Ἀχοίτις. Forme contracte de l'accusatif pluriel, pour ἀχοίτιας.

2. Αὐλῇ, ainsi accentué, est pour αὐλήσει, comme αὐθην, αὐξην, βλάστην représentent αὐθισιν, αὐξισιν, βλάστησιν.

3. Φίλει με, me traite en ami. Le sujet sous-entendu est Éole.

4. Ὀδὸν ᾗτεον, je demandai (à faire) route, à partir.

5. Πεμπέμεν, renvoyer, c'est-à-dire congédier, laisser aller.

6. Ἐκδείρας, ayant écorché (un bœuf).

7. Ἀνέμων κέλευθα, les voies, c'est-à-dire les souffles des vents Voy. chant V, vers 383.

8. Ταμίην ἀνέμων, dispensateur, maître des vents.

9. Κατέδδει, il enchaîna (l'outre qui contenait les vents).

10. Ἴνα μήτι παραπνεύσῃ, afin qu'aucun souffle ne s'échappât.

11. Αὐτούς. Sous-ent. ἡμᾶς.

12. Ἐκτελέειν, accomplir cela, c'est-à-dire voir son intention s'accomplir. — Αὐτῶν. Sous-ent. ἡμῶν.

13. Τῇ δεκάτῃ (ἡμέρῳ)

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Κ.

• Αἰολίην δ' ἐς νῆσον¹ ἀφικόμεθ'· ἔνθα δ' ἔναιεν
 Αἴολος Ἴπποτάδης, φίλος ἀθανάτοισι θεοῖσιν,
 πλωτῇ ἐνὶ νήσῳ²· πᾶσαν δέ τέ μιν πέρι τεῖχος
 χάλκεον, ἀβρῆκτον· λισσῇ δ' ἀναδέδρομε³ πέτρῃ.
 Τοῦ⁴ καὶ δώδεκα παῖδες ἐνὶ μεγάροις γεγάσιν·
 ἕξ μὲν θυγατέρες, ἕξ δ' υἱέες ἡβώνοντες.

5

1. Αἰολίην νῆσον. Plin. l'Ancien, *Histoire naturelle*, III, xiv : « En deçà de la Sicile se trouvent les sept îles Éoliennes, appelées aussi Lipariennes, Héphésiades par les Grecs, Vulcaniennes par les Latins. Elles doivent leur nom à Éole, qui y régna au temps de la guerre de Troie.... La troisième est Strongyle : c'est là que régna Éole ; elle ne diffère de Lipari que par une éruption de flammes plus éclatantes ; on assure que, par l'inspection de la fumée du volcan, les habitants prédisent trois jours à l'avance les vents qui vont souffler ; de là l'opinion que les vents obéissaient à Éole. » (Traduction de M. Littré.)

2. Πλωτῇ ἐνὶ νήσῳ, dans une île flottante. « Les anciens, en effet, dit Dugas-Montbel, ont plusieurs fois supposé qu'il existait des îles flottantes. Le scholiaste d'Apollonius de Rhodes explique cette opinion bizarre par l'illusion que pro-

duisent, relativement à leur position respective, deux objets vus de différents points ; de sorte que, si en les regardant on est sur la même ligne, ils paraissent se confondre, et au contraire ils paraissent fort éloignés si on les regarde de côté ; enfin, en naviguant tout autour, à une certaine distance, ils semblent s'éloigner, se rapprocher et se réunir, selon le point d'où on les découvre. Cette explication me paraît fort admissible. Il faut l'appliquer aussi à ces roches nommées *errantes* par les dieux, et dont il est parlé au douzième chant de l'*Odyssée*. Les anciens n'ont jamais fait mention de ce phénomène quand il n'y avait qu'un seul rocher ou une seule île. Délos était au milieu des Cyclades, et Lipara au milieu des îles Éoliennes. »

3. Ἀναδέδρομε, s'élève (tout autour).

4. Τοῦ, Éole.

Ἐνθ' ὄγε θυγατέρας πόρην υἱάσιν εἶναι ἀχοίτις¹.
 Οἱ δ' αἰεὶ παρὰ πατρὶ φίλῳ καὶ μητέρῃ κεδνῇ
 δαίνυνται· παρὰ δέ σφιν ὀνειράτα μυρία κεῖται·
 κνισσῆεν δέ τε ὄῳμα περιστεναγίζεται αὖλη² 10
 ἥματα· νύκτας δ' αὖτε παρ' αἰδοίης ἀλόχοισιν
 ἰϋδους³ ἐν τε τάπησι καὶ ἐν τρητοῖς λεχέεσσιν.
 Καὶ μὲν τῶν ἰκόμεσθα πόλιν καὶ δώματα καλά.
 Μῆνα δὲ πάντα φίλει με⁴ καὶ ἐξερέεινεν ἕκαστα,
 Ὀϊον Ἀργείων τε νέας καὶ νόστον Ἀχαιῶν· 15
 καὶ μὲν ἐγὼ τῷ πάντα κατὰ μοῖραν κατέλεξα.
 Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ ἐγὼ ὁδὸν ᾗτεον⁵ ἤδ' ἐκέλευον
 πεμπέμεν⁶, οὐδέ τι κεῖνος ἀνήνατο, τεῦχε δὲ πομπήν.
 Δῶκέ μοι ἐκδείρας⁷ ἀσχὸν βοὸς ἐννεώροιο,
 ἐνθα δὲ βυκτάων ἀνέμων κατέδῃσε κέλευθα⁸. 20
 κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων⁹ ποίησε Κρονίων,
 ἡμὲν παυέμεναι ἤδ' ὀρνύμεν ὄν κ' ἐθέλησιν.
 Νῆτ' δ' ἐνὶ γλαφυρῇ κατέδει¹⁰ μέρμιθι φαεινῇ,
 ἀργυρῇ, ἵνα μή τι παραπνεύσῃ¹¹ ὀλίγον περ·
 αὐτὰρ ἐμοὶ πνοιὴν Ζεφύρου προέηκεν ἄῃναι, 25
 ὄφρα φέροι νῆάς τε καὶ αὐτούς¹²· οὐδ' ἄρ' ἐμελλεν
 ἐκτελέειν· αὐτῶν¹³ γὰρ ἀπωλόμεθ' ἀφραδίησιν.
 « Ἐννῆμαρ μὲν ὁμῶς πλέομεν νύκτας τε καὶ ἥμαρ·
 τῇ δεκάτῃ¹³ δ' ἥδη ἀνεφαίνετο πατρὶς ἄρουρα·

1. Ἀχοίτις. Forme contracte de l'accusatif pluriel, pour ἀχοίτιας.

2. Αὖλη, ainsi accentué, est pour αὐλήσει, comme αὐθην, αὔξην, βλάστην représentent αὐθῆσιν, αὔξησιν, βλάστησιν.

3. Φίλει με, me traite en ami. Le sujet sous-entendu est Éole.

4. Ὀδὸν ᾗτεον, je demandai (à faire) route, à partir.

5. Πεμπέμεν, renvoyer, c'est-à-dire congédier, laisser aller.

6. Ἐκδείρας, ayant écorché (un bœuf).

7. Ἀνέμων κέλευθα, les voies, c'est-à-dire les souffles des vents Voy. chant V, vers 383.

8. Ταμίην ἀνέμων, dispensateur, maître des vents.

9. Κατέδει, il enchaîna (l'ontre qui contenait les vents).

10. Ἴνα μή τι παραπνεύσῃ, afin qu'aucun souffle ne s'échappât.

11. Αὐτούς. Sous-ent. ἡμᾶς.

12. Ἐκτελέειν, accomplir cela, c'est-à-dire voir son intention s'accomplir. — Αὐτῶν. Sous-ent. ἡμῶν.

13. Τῇ δεκάτῃ (ἡμέρῃ)

καὶ δὴ πυρπολέοντας ἐλεύσσομεν¹, ἐγγὺς ἐόντας. 30
 "Ενθ' ἐμὲ μὲν γλυκὺς ὕπνος ἐπήλυθε κεκμηῶτα·
 αἰεὶ γὰρ πόδα νηὸς ἐνώμων, οὐδέ τω ἄλλω
 δῶχ' ἐτάρων, ἵνα θᾶσσον ἰκοίμεθα πατρίδα γαῖαν.
 Οἱ δ' ἔταροι ἐπέεσσι πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευαν,
 καὶ μ' ἔφασαν² χρυσόν τε καὶ ἄργυρον οἴκαδ' ἄγεσθαι, 35
 δῶρα παρ' Αἰόλου μεγαλήτορος Ἴπποτάδαο·
 ὧδε δέ τις³ εἶπεσκεν, ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον·
 « ὦ πόποι, ὥς δδε πᾶσι φίλος καὶ τίμῳς ἐστίν
 « ἀνθρώποις, ὅτεών τε πόλιν καὶ γαῖαν ἱκῆται!
 « Πολλὰ μὲν ἐκ Τροίης ἄγεται⁴ κειμήλια καλὰ 40
 « ληΐδος· ἡμεῖς δ' αὖτε, δμῆν ἰδὼν ἐκτελέσαντες,
 « οἴκαδε νισσόμεθα κενεὰς σὺν⁵ χεῖρας ἔχοντες.
 « Καὶ νῦν οἱ τάδ' ἔδωκε χαριζόμενος φιλότῃ
 « Αἰόλος· ἄλλ' ἄγε θᾶσσον ἰδῶμεθα ὅτι τάδ' ἐστίν,
 « ὅσος τις χρυσός τε καὶ ἄργυρος ἀσκῶ ἔνεστιν. » 45
 « ὦς ἔφασαν· βουλὴ δὲ κακὴ νίκησεν ἐταίρων·
 ἀσκὸν μὲν λῦσαν, ἄνεμοι δ' ἐκ πάντες ὄρουσαν.
 Τοὺς δ' αἰψ' ἄρπάζασα φέρεν πόντονδε θυέλλα
 κλαίοντας, γαίης ἀπο πατρίδος· αὐτὰρ ἔγωγε
 ἐγρόμενος κατὰ θυμὸν ἀμύμονα μερμήριζα, 50
 ἥε πεσὼν ἐκ νηὸς⁶ ἀποφθίμην ἐνὶ πόντῳ,
 ἢ ἀκέων τλαίην⁷ καὶ ἔτι ζωοῖσι μετεΐην.
 Ἄλλ' ἔτλην καὶ ἔμεινα· καλυψάμενος δ' ἐνὶ νηϊ
 κείμεν· αἰ⁸ δ' ἐφέροντο κακῇ ἀνέμοιο θυέλλῃ
 αὐτίς ἐπ' Αἰολίην νῆσον· στενάχοντο δ' ἐταῖροι. 55
 « Ἐνθα δ' ἐπ' ἡπείρου βῆμεν καὶ ἀφυσσάμεθ' ὕδωρ⁹·

1. Ἐλεύσσομεν, nous voyions (les habitants d'Ithaque).

2. Ἐφασαν, pensèrent.

3. Τίς, chacun.

4. Ἄγεται. Remarquez la valeur du moyen : il ramène pour lui-même.

5. Σύν, ensemble, avec lui.

6. Πεσὼν ἐκ νηός, étant tombé, c'est-à-dire m'étant précipité hors du vaisseau.

7. Τλαίην, j'endurerais (mon malheur).

8. Αἰ. Sous-ent. νῆες.

9. Ἀφυσσάμεθ' ὕδωρ. Voy. la note 4 de la page 191.

αἶψα δὲ δεῖπνον ἔλοντο θοῆς παρὰ νηυσὶν ἑταῖροι.

Αὐτὰρ ἔπει σίτοιο τέ πασσάμεθ' ἡδὲ ποτῆτος,

δὴ τότε ἔγῳ κήρυκά τ' ὀπασσάμενος¹ καὶ ἑταῖρον

βῆν εἰς Αἰόλου κλυτὰ δώματα· τὸν δ' ἐκίχανον

60

δαινύμενον παρὰ ἧ τ' ἀλόχῳ καὶ οἷσι τέκεσσιν.

Ἐλθόντες δ' ἐς δῶμα παρὰ σταθμοῖσιν ἐπ' οὐδοῦ

ἰζόμεθ'· οἱ δ' ἀνὰ θυμὸν ἐθάμβεον ἔκ τ' ἐρέοντο².

« Πῶς ἦλθες, Ὀδυσσεῦ; τίς τοι κακὸς ἔχραε δαίμων;

« Ἦ μὲν σ' ἐνδυκέως ἀπεπέμπομεν³, ὅρρ' ἀφίκοιο

61

« πατρίδα σὴν καὶ δῶμα, καὶ εἴ πού τοι φίλον ἐστίν⁴. »

« Ὡς φάσαν· αὐτὰρ ἐγὼ μετεφώνεον, ἀχνύμενος κῆρ·

« Ἄασσάν μ' ἔταροί τε κακοὶ πρὸς τοῖσί τε⁵ ὕπνο;

« σγέτλιος· ἀλλ' ἀκέσασθε, φίλοι· δύναμις⁶ γὰρ ἐν ὑμῖν. »

« Ὡς ἐφάμην, μαλακοῖσι καθαπτόμενος ἐπέεσσιν·

70

οἱ δ' ἄνεψ' ἐγένοντο· πατὴρ δ' ἡμεΐβετο μύθῳ·

« Ἐρρ' ἐκ νήσου θάσσον, ἐλέγχιστε ζῶντων.

« Οὐ γὰρ μοι θέμις ἐστὶ κομιζέμεν⁷ οὐδ' ἀποπέμπειν

« ἄνδρα τόν, ὅς κε θεοῖσιν ἀπέχθεται μακάρεσσιν.

« Ἐρρ', ἐπεὶ ἀθανάτοισιν ἀπεχθόμενος τόδ'⁸ ἱκάνεις. »

75

« Ὡς εἰπὼν ἀπέπεμπε δόμων βαρέα στενάχοντα.

Ἐνθεν δὲ προτέρῳ πλέομεν, ἀκαχήμενοι ἦτορ.

Τεῖρετο δ' ἀνδρῶν θυμὸς ὑπ' εἰρεσίης ἀλεγεινῆς,

ἡμετέρῃ ματίῃ· ἐπεὶ οὐκέτι φαίνετο πομπή⁹.

« Ἐξῆμαρ μὲν ὁμῶς πλέομεν νύκτας τε καὶ ἦμαρ·

80

1. Ὀπασσάμενος, m'étant ad-joint, ayant pris avec moi.

2. Οἱ. Éole et ses enfants. — Réunissez ἐξέρεοντο.

3. Σ' ἐνδυκέως ἀπεπέμπομεν, nous t'avions congédié avec soin, c'est-à-dire nous avions tout disposé le mieux possible pour ton départ, pour ton voyage.

4. Εἴ πού τοι φίλον ἐστίν, s'il t'est agréable (d'arriver) quelque part (ailleurs que dans ta patrie),

c'est-à-dire partout enfin où tu voudrais aller.

5. Ἄασσάν με, m'ont perdu, ont causé ma perte. — Πρὸς τοῖσί τε, et outre ceux-ci, et avec eux, en même temps qu'eux.

6. Ἀκέσασθε, remédiez (à mon malheur), secourez-moi. — Δύναμις, le pouvoir (de me secourir).

7. Κομιζέμεν, recevoir, accueillir.

8. Τόδε, ici, dans ce pays.

9. Πομπή, le retour.

ἔδομάτῃ δ' ἰκόμεσθα Λάμου¹ αἰπὺ πτολίεθρον,
Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην, ὅθι ποιμένα ποιμὴν
ἡπύει εἰσελάων, ὃ δέ τ' ἐξελάων ὑπακούει².

Ἔνθα κ' αὔπνος ἀνὴρ δοιοὺς ἐξήρατο³ μισθοὺς,
τὸν μὲν, βρυκολέων, τὸν δ', ἄργυρα μῆλα νομεύων ·
ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἡματός εἰσι κέλευθοι⁴.

Ἔνθ' ἐπεὶ ἐς λιμένα κλυτὸν ἤλθομεν, ὃν πέρι πέτρῃ
ἡλίβατος τετύγχε διαμπερές ἀμφοτέρωθεν,
ἄκται δὲ προβλήτες ἐναντίαι ἀλλήλησιν

ἐν στόματι προὔχουσιν, ἀραιὴ δ' εἰσοδός ἐστιν,
ἐνθ' οἷγ' εἴσω πάντες ἔχον⁵ νέας ἀμφιελίσσας.

Αἰ μὲν ἄρ' ἔντοσθεν λιμένος κοίλοιο δέδοντο
πλησίσαι · οὐ μὲν γάρ ποτ' ἀέξετο κῦμά γ' ἐν αὐτῷ,
οὔτε μέγ' οὔτ' ὀλίγον · λευκὴ δ' ἦν ἀμφὶ γαλήνη.

Αὐτὰρ ἐγὼν οἷος σχέθον ἔξω νῆα μέλαιναν,

αὐτοῦ ἐπ' ἐσχατιῇ⁶, πέτρης ἐκ πείσματα δῆσας ·

1. Λάμου. Dugas-Montbel : « Horace attribue à Lamus la fondation de Formies, maintenant *Mola di Gaeta*, qu'on suppose être l'ancien pays des Lestrygons. Silius Italicus a dit aussi : *Regnata Lamo Caieta*. C'est de lui que la famille Lamia à Rome prétendait tirer son origine. »

2. Ὅθι ποιμένα... ὑπακούει, où un berger faisant entrer son troupeau appelle un autre berger, et celui-ci faisant sortir le sien prête l'oreille, c'est-à-dire où le berger revenant du pâturage appelle un autre berger, qui sort à sa voix. De ces deux bergers, l'un garde les troupeaux pendant les douze premières heures du jour, et l'autre pendant les douze dernières.

3. Ἐξήρατο, remporterait, gagnerait.

4. Ἐγγὺς γὰρ... κέλευθοι. Vælleker, *Geographie d'Homère* : « Les Lestrygons habitent une ville située sur une hauteur; or l'expérience

avait appris aux Grecs que sur les hautes montagnes, sur l'Âthos, par exemple, le soleil, pendant la nuit, ne disparaît que peu de temps derrière l'horizon, et que, quand les derniers feux du soir ont à peine pâli à l'occident, déjà l'aurore se montre à l'orient; ils conclurent de là que ce peuple occidental pouvait, de ses hautes demeures, assister très-longtemps au coucher du soleil, puisqu'il était, dans leurs idées, le plus près possible du soleil couchant. C'est ainsi que les voies du jour et de la nuit se touchent, et qu'un pâtre qui ne dormirait point pourrait gagner un double salaire. »

5. Οἷγ'. Les compagnons d'Ulysse. — Ἐχον, arrêterent, ou dirigerent, poussèrent, firent entrer. Mais le premier sens est plus vraisemblable (voy. vers 95).

6. Ἐπ' ἐσχατιῇ, à l'extrémité (du port).

ἴστην δέ, σκοπιὴν ἐς παιπαλόεσσιν ἀνελθών.
 Ἔνθα μὲν οὔτε βοῶν οὔτ' ἀνδρῶν φαίνεται ἔργα,
 καπνὸν δ' οἷον δρῶμεν ἀπὸ χθονὸς ἀΐσσοντα.
 Δὴ τότε ἔγων¹ ἐτάρους προΐειν πεύθεσθαι ἰόντας, 100
 οἵτινες ἀνέρες εἶεν ἐπὶ χθονὶ σῖτον ἔδοντες,
 ἄνδρε δῶα κρίνας, τρίτατον κήρυχ' ἄμ' ὀπάσσας.
 Οἱ δ' ἴσαν ἐκδάντες² λείην ὁδόν, ἥπερ ἄμαξαι
 ἄστуд' ἀφ' ὑψηλῶν ὁρέων καταγίνεον ὕλην.
 Κούρη δὲ ζύμβληντο πρὸ ἄστεος ὕδρευούσῃ, 105
 θυγατέρ' ἰφθίμῃ Λαιστρυγόνος Ἀντιφάταο.
 Ἥ μὲν ἄρ' ἐς κρήνην κατεβήσето καλλιρέεθρον
 Ἀρτακίην· ἔνθεν γὰρ ὕδωρ προτὶ ἄστὺ φέρεσκον·
 οἱ δὲ παριστάμενοι προσεφώνεον, ἔκ τ' ἐρέοντο,
 ὅστις τῶνδ' εἴη βασιλεὺς καὶ τοῖσιν ἀνάσσοι. 110
 Ἥ δὲ μάλ' αὐτίκα πατρὸς ἐπέφραδεν ὑπερεφές δῶ.
 Οἱ δ' ἐπεὶ εἰσῆλθον κλυτὰ δώματα, τὴν δὲ³ γυναῖκα
 εὔρον, ὅσπῃ τ' ὄρεος κορυφήν, κατὰ δ' ἔστυγον⁴ αὐτήν.
 Ἥ δ' αἰψ' ἐξ ἀγορῆς ἐκάλει κλυτὸν Ἀντιφατῆα,
 ὃν πόσιν, ὃς δὴ τοῖσιν ἐμήσατο λυγρὸν ὄλεθρον. 115
 Αὐτίχ' ἕνα μάρψας ἐτάρων ὠπλίσσατο δεῖπνον·
 τῷ δὲ δὴ αἰζάντε φυγῇ ἐπὶ νῆας ἰκέσθην.
 Αὐτὰρ ὁ τεῦχε βοήν⁵ διὰ ἄστεος· οἱ δ' αἶοντες
 φοίτων ἰφθίμοι Λαιστρυγόνες ἄλλοθεν ἄλλος,
 μυριοί, οὐκ ἀνδρεσσιν ἰοικότες, ἀλλὰ Γίγασιν. 120
 Οἳ ῥ' ἀπὸ πετράων ἀνδραγθέσι χερμαδίοισιν
 βάλλον⁶· ἄφαρ δὲ κακὸς κόναθος κατὰ νῆας ὀρώρει
 ἀνδρῶν τ' ὀλλυμένων νηῶν θ' ἅμα ἀγνυμενῶν·

1. Δὴ τότε ἔγων, etc. Voy. chant X, vers 88-90.

2. Ἐκδάντες, étant descendus (de leurs vaisseaux).

3. Δέ est ici pour δὴ.

4. Réunissez κατέστυγον.

5. Τεῦχε βοήν, il fit un cri, Antiphate poussa un cri.

6. Ἀπὸ πετράων χερμαδίοισιν βάλλον, lançaient avec des pierres (détachées) des rochers, c'est-à-dire lançaient contre nous des fragments de roches, des quartiers de rochers. — Ἀνδραγθέσι χερμαδίοισιν, pierres lourdes pour un homme, c'est-à-dire pierres énormes.

ἰχθῦς δ' ὧς πείροντες¹ ἀτερπέα δαῖτα φέροντο.
 Ὅρ' οἱ τοὺς² ὄλεον λιμένος πολυθενθέος ἐντός,
 τόρρα δ' ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἔρυσσάμενος παρὰ μηροῦ,
 τῷ ἀπὸ πείσματ' ἔκοφα νεὸς κυανοπρώριοι.
 Αἶψα δ' ἑμοῖς ἐτάροισιν³ ἐποτρύνας ἐκέλευσα
 ἐμβαλέειν κώπης, ἵν' ὑπὲρ κακότητα φύγοιμεν.
 Οἱ δ' ἅλα πάντες ἀνέβριψαν⁴, δείσαντες ὄλεθρον.
 Ἀσπασίως δ' ἐς πόντον ἐπηρεφέας φύγε πέτρας⁵
 νηὺς ἐμή· αὐτὰρ αἱ ἄλλαι ἀολῆες αὐτόθ' ὄλοντο.

« Ἐνθεν δὲ προτέρῳ⁶ πλέομεν, ἀκαχήμενοι ἦτορ,
 ἄσμενοι ἐκ θανάτοιο, φίλους ὀλέσαντες ἐταίρους.
 Αἰαίην δ' ἐς νῆσον⁷ ἀφικόμεθ'· ἐνθα δ' ἐναιεν
 Κίρκη εὐπλόκαμος, θεινή θεός, αὐδήεσσα⁸,
 αὐτοκασσιγνήτη δλοόφρονος Αἰήταο⁹.
 ἄμφω δ' ἐκγεγάτην φασειμβρότου Ἥελιοιο
 μητρός τ' ἐκ Πέρσης, τὴν Ὠκεανὸς τέκε παῖδα.
 Ἐνθα δ' ἐπ' ἀκτῆς νηὶ καταγαγομεσθα¹⁰ σιωπῇ
 ναύλοχον ἐς λιμένα, καὶ τις θεὸς ἡγεμόνευεν.
 Ἐνθα τότε ἐκβάντες¹¹ δύο τ' ἤματα καὶ δύο νύκτας
 κείμεθ', δμοῦ καμάτω τε καὶ ἄλγεσι θυμὸν ἔδοντες.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἡμᾶρ εὐπλόκαμος τέλεσ' Ἠώς,
 καὶ τότε ἐγὼν ἐμὸν ἐγχος ἐλὼν καὶ φάσγανον ὀξὺ,

1. Ἰχθῦς ὧς πείροντες, les pers-
 echant comme des poissons, c'est-à-
 dire comme le pêcheur enfle les
 poissons qu'il a pris.

2. Οἱ. Les Lestrygons. — Τούς.
 Les compagnons d'Ulysse.

3. Αἶψα δ' ἑμοῖς ἐτάροισιν, etc.
 Voy. chant IX, vers 488 et 489.

4. Ἄλα ἀνέβριψαν, firent jaillir
 la mer (sous la rame).

5. Ἐπηρεφέας πέτρας, rochers
 qui sont suspendus comme un toit,
 voûte de rochers. Ces mots désignent
 sans doute les hauts rochers qui
 dominaient le port des Lestrygons.

6. Ἐνθεν δὲ προτέρῳ. Voy.
 chant IX, vers 62 et 63.

7. Αἰαίην νῆσον. Voy. la note 40
 de la page 187.

8. Αὐδήεσσα. Voy. chant IV,
 vers 334.

9. Ὀλοόφρονος, prudent, sage.
 — Αἰήταο. Eétés, roi de Colchide et
 frère de Médée, régnait à l'époque
 de l'expédition de Jason.

10. Ἐπ' ἀκτῆς νηὶ καταγαγο-
 μεσθα, nous abordâmes avec le
 vaisseau sur le rivage.

11. Ἐνθα τότε ἐκβάντες, etc.
 Voy. chant IX, vers 74-76.

κερκαλίμως παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἐς περιωπὴν,
 εἴ πως ἔργα ἴδοιμι βροτῶν ἐνοπὴν τε πυθοίμην.
 Ἔστην δέ, σκοπὴν ἐς παιπαλῶεσσαν ἀνελθών,
 καὶ μολέϊσατο καπνὸς ἀπὸ χθονός¹ εὐρουδείης,
 Κίρκης ἐν μεγάροισι, διὰ δρυμὰ πικνὰ καὶ ὕλην. 150
 Μερμήριζα δ' ἔπειτα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν
 ἔλθεῖν ἥδ' ἐπύθέσθαι, ἐπεὶ ἴδον αἴθωπα καπνόν.
 ὦδ' ἐμοὶ φρονέοντι δοάσσατο κέρδιον εἶναι,
 πρῶτ' ἐλθόντ' ἐπὶ νῆα θοὴν καὶ θίνα θαλάσσης
 δεῖπνον ἐταίροισιν δόμεναι προέμεν τε πυθέσθαι². 155
 Ἄλλ' ὅτε δὴ σχεδὸν ἦα κιὼν νεὸς ἀμφιελίσσης,
 καὶ τότε τίς με θεῶν ὀλοφύρατο, μῦνον ἐόντα,
 ὅς βρά μοι ὑψίκερων ἔλαφον μέγαν εἰς ὁδὸν αὐτὴν
 ἤκεν· ὁ μὲν ποταμόνδε κατήϊεν ἐκ νομοῦ ὕλης,
 πίομενος· δὴ γάρ μιν ἔχεν μένος ἡέλιος³. 160
 Τὸν δ' ἐγὼ ἐκβαίνοντα⁴ κατ' ἀκνηστὶν μέσα νῶτα
 πλῆξα· τὸ δ' ἀντικρὺ δόρυ χάλκεον ἐξεπέρησεν·
 καδ' δ' ἔπεσ' ἐν κονίῃσι μακρῶν, ἀπὸ δ' ἔπτατο θυμός.
 Τῷ δ' ἐγὼ ἐμβαίνων, δόρυ χάλκεον ἐξ ὠτειλῆς
 εἰρυσάμην· τὸ⁵ μὲν αὖθι κατακλίνας ἐπὶ γαίῃ 165
 εἶασ'· αὐτὰρ ἐγὼ σπασάμην ῥῶπας τε λύγους τε·
 πείσμα δ', ὅσον τ' ὄργουαν⁶, εὐστρεφὲς ἀμφοτέρωθεν,
 πλεξάμενος, συνέδησα πόδας δεινοῖο πελώρου.
 Βῆν δέ⁷ καταλοφάδεα φέρων ἐπὶ νῆα μέλαιναν,

1. Ἀπὸ χθονός, (s'élevant, montant) de la terre.

2. Προέμεν πυθέσθαι, d'envoyer (quelques-uns d'entre eux) pour s'informer, d'en envoyer quelques-uns à la découverte.

3. Ἀὐτὸς γάρ μιν... ἡέλιος, car déjà la vigueur du soleil s'emparait de lui, c'est-à-dire car déjà l'ardeur du soleil l'accablait.

4. Ἐκβαίνοντα, sortant, au moment où il sortait (du bois).

5. Τὸ, l'idée-javelot.

6. Ὅσον τ' ὄργουαν. Voy. la note 2 de la page 201.

7. Βῆν δέ, etc. Le cerf étant trop pesant pour qu'Ulysse pût le porter d'une seule main sur son épaule, il passe sa tête entre les jambes de la bête qu'il s'achève ensemble, et, la portant ainsi sur le cou ou sur le dos, courbé par le poids, il s'appuie sur sa lance comme sur un bâton.

ἔχει ἐρειδόμενος, ἐπεὶ οὐπὼς ἦεν ἐπ' ὤμου
χειρὶ φέρειν ἐτέρη¹· μάλα γὰρ μέγα θηρίον ἦεν.
Καὶ δ' ἔβαλον προπάροιθε νεός· ἀνέγειρα δ' ἐταίρους
μειλιχίοις ἐπέεσσι παρασταδὸν ἄνδρα ἕκαστον·

« ὦ φίλοι², οὐ γάρ πω καταδυσόμεθ', ἀχνύμενοί περ,
« εἰς Ἀΐδαο δόμους, πρὶν μόρσιμον ἦμαρ ἐπέλθῃ. »

« Ἄλλ' ἄγετ', ὅφρ' ἐν νηϊ τοῇ βρώσις τε πόσις τε,
« μνησόμεθα βρώμης, μηδὲ τρυχώμεθα λιμῶ. »

« Ὡς ἐφάμην· οἱ δ' ὥκα ἑμοῖς ἐπέεσσι πίθοντο·
ἐκ δὲ καλυψάμενοι παρὰ θιν' ἄλδος ἀτρυγέτοιο
θηήσαντ' ἔλαφον· μάλα γὰρ μέγα θηρίον ἦεν. »

Αὐτὰρ ἐπεὶ τάρπησαν δρώμενοι ὀφθαλμοῖσιν³,
χεῖρας νιψάμενοι τεύχοντ' ἐρικυδέα δαῖτα.

ὦς τότε μὲν⁴ πρόπαν ἦμαρ ἐς ἥλιον καταδύντα
ἦμεθα δαινύμενοι κρέα τ' ἄσπετα καὶ μέθυ ἡδύ.

Ἦμος δ' ἥελιος κατέδου, καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν,
δὴ τότε κοιμήθημεν ἐπὶ βηγμῖνι θαλάσσης.

Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη βοδοδάκτυλος Ἥως,
καὶ τότε ἔγων ἀγορὴν θέμενος μετὰ πᾶσιν ἔειπον·

« Κέκλυτέ μευ μύθων, κακά περ πάσχοντες, ἐταῖροι·

« ὦ φίλοι, οὐ γάρ τ' ἴδμεν ὀπη ζόφος, οὐδ' ὀπη ἡώς, »

« οὐδ' ὀπη ἥελιος φαεσίμβροτος εἶς ὑπὸ γαίαν,

« οὐδ' ὀπη ἀννέϊται⁵· ἀλλὰ φραζώμεθα θᾶσσον

1. Ἦεν, il était possible.—Χειρὶ ἐτέρῃ, l'une (ou l'autre) main, l'une des deux mains.

2. ὦ φίλοι, etc. Dans ce petit discours d'Ulysse, l'ordre des idées est renversé. Voici comment elles devraient se suivre : ὦ φίλοι, ἀλλ' ἄγετ', ὅφρ' ἐν νηϊ βρώσις τε πόσις τε, μνησόμεθα βρώμης, μηδὲ τρυχώμεθα λιμῶ· οὐ γάρ πω.... ἐπέλθῃ. Mais la traduction peut suivre la marche du poëte : O mes amis, nous ne descendrons pas chez

Pluton avant le jour fatal, quelle que soit notre douleur ; songeons donc.... Μνησόμεθα, pour le subjonctif μνησώμεθα.

3. Τάρπησαν δρώμενοι ὀφθαλμοῖσιν, ils se furent charmés en regardant de leurs yeux, c'est-à-dire ils eurent rassasié leurs regards.

4. ὦς τότε μὲν, etc. Pour ce vers et les suivants, jusqu'au vers 188, voy. chant IX, vers 464, 462, et 468-471.

5. Ἀννέϊται, revient, reparait.

« εἴ τις ἔτ' ἔσται μῆτις, ἐγὼ δ' οὐκ οἶομαι εἶναι ⁴.

« Εἶδον γάρ, σκοπιὴν ἐς παιπαλόεσσαν ἀνελθῶν,

« νῆσον, τὴν περὶ πόντος ἀπείριτος ἐστεφάνωται ·

195

« αὐτὴ δὲ χθαμαλὴ κεῖται · καπνὸν δ' ἐνὶ μέσση

« ἔδρακον ὀφθαλμοῖσι διὰ δρυμὰ πυκνὰ καὶ ὕλην. »

« Ὡς ἐφάμην · τοῖσιν δὲ κατεκλάσθη φίλον ἦτορ
μνησαμένοις ἔργων Λαιστρυγόνος Ἀντιφάταο

Κύκλωπός τε βίης μεγαλήτορος ⁵, ἀνδροφάγοιο.

200

Κλαῖον δὲ λιγέως, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες ⁶.

ἀλλ' οὐ γάρ τις πρῆξις ⁷ ἐγίγνετο μυρομένοισιν.

« Αὐτὰρ ἐγὼ δίχα πάντας εὐκνήμιδας ἐταῖρους
ἠρίθμεον ⁸, ἀρχὸν δὲ μετ' ἀμφοτέροισιν ὄπασσα ⁶.

τῶν μὲν ἐγὼν ἦρχον, τῶν δ' Εὐρύλοχος θεοειδής.

205

Κλήρους δ' ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλομεν ὦκα ·

ἐκ δ' ἔθορε κλῆρος μεγαλήτορος Εὐρυλόχοιο.

Βῆ δ' ἰέναι, ἅμα τῷγε δύω καὶ εἵκοσ' ἐταῖροι ⁷

κλαίοντες · κατὰ δ' ἅμμε λίπον γοῶντας ὅπισθεν.

Ἔδρον δ' ἐν βήσσησι τετυγμένα δώματα Κίρκης

210

ξεστοῖσιν λάεσσι, περισκέπτω ἐνὶ χώρῳ.

Ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ⁸ ὀρέστεροι ἡδὲλέοντες,

τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν.

Οὐδ' οἷγ' ὠρμήθησαν ἐπ' ἀνδράσιν, ἀλλ' ἄρα τοίγε

οὐρῇσιν μακρῇσι περισσαινόντες ἀνέσταν.

215

4. Εἴ τις ἔτ' ἔσται μῆτις, s'il y aura encore quelque parti, c'est-à-dire si nous pouvons prendre un autre parti (que celui que je vais dire). — Εἶναι. Sous-ent. μῆτιν τινα.

5. Μεγαλήτορος. Epithète qui s'applique indistinctement à tous les hommes forts et braves, qu'ils soient bons ou méchants.

6. Réunissez καταχέοντες.

7. Πρῆξις, avantage, utilité : mais leurs gémissements ne leur étaient d'aucun secours.

8. Δίχα ἠρίθμεον, je comptai en deux, c'est-à-dire je divisai en deux troupes.

6. Réunissez μετόπασσα, j'adjoignis, je donnai.

7. Ἐταῖροι (ἔθισαν).

8. Ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν, etc. Comparez Virgile, *Énéide*, VII, 46 et suiv. : *Hinc exaudiri gemitus iræque leonum, Vincula recusantū et sera sub nocte rudentū*, etc. Voy. aussi Ovide, *Métamorphoses*, XIV, vers 248 et suivants.

Ὡς δ' ὅτ' ἂν ἀμφὶ ἄνακτα κύνας δαίτηθεν· ἰόντα
σαίνωσ'· αἰεὶ γάρ τε φέρεε μελίσματα θυμοῦ⁴·
ὅς τοις ἀμφὶ λύκοι κρατερῶνυχες· ἡδὲ λάνυες
σαίνον· τοὶ δ' ἔδδειςαν, ἐπεὶ ἶδαν αἰνὰ πάλωρα.

Ἔσαν δ' ἐν προθύροις θεᾶς· καλλιπλοκάμια·

220

Κίρκης δ' ἔνδον ἄκουον ἀειδούσης, ὅππῃ καλῇ,
ἱστὸν ἐποιχομένης⁵ μέγαν, ἀμβροτον, οἷα θεῶν·
λαπτὰ τε καὶ χαρίεντα· καὶ ἀγλαὰ ἔργα πέλοισαι.

Τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε Πολίτης, ὄρχαμος ἀνδρῶν,
ὅς μοι κήδιστος ἐτάρων ἦν κεδνότατός τε·

225

« ὦ φίλοι, ἔνδον γάρ τις ἐποιχομένη μέγαν ἱστὸν

« καλὸν ἀοιδίαι (δάπεδον δ' ἅπαν ἀμφιμέμυκεν⁶)

« ἡ θεὸς ἡ γυνή· ἀλλὰ φθεγγόμεθα θῆσσον· »

« Ὡς ἔρ' ἐφώνησεν· τοὶ δ' ἐφθέγγοντο καλεῶντες.

Ἡ δ' αἰψ' ἐξελοῦσα θύρας ὥϊξε φαεινὰς

230

καὶ κάλει· οἱ δ' ἅμα πάντες αὔδρείησιν⁷ ἔποντο·

Εὐρύλοχος δ' ὑπέμεινεν, δισάμενος δόλον εἶναι.

Ἐῖσεν δ' εἰσαγαοῦσα κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε,

ἐν δέ σφιν τυρόν τε καὶ ἄλφιτα καὶ μέλι χλωρόν

οἴνω Πραμνείῳ ἐκόκα⁸, ἀνέμισγε δὲ σίτῳ.

235

φάρμακα λύγρ', ἵνα πάγχυ λαθίσιατο πατρίδος αἴης.

Αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκέν τε καὶ ἔκπιον, αὐτίκ' ἔπειτα·

ῥάβδῳ πεπληγυῖα κατὰ συφεοῖσιν ἐέργυν⁹.

Οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς φωνήν τε τρίχας τε

καὶ δέμας, αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος¹⁰, ὥς τὸ πάρος περ.

240

4. Μελίσματα θυμοῦ, des choses qui charment leur cœur, c'est-à-dire une douce nourriture.

5. ἱστὸν ἐποιχομένης, parcourant une toile, c.-à-d. travaillant à une toile, tissant une toile.

6. Ἀμφιμέμυκεν, retentit (de ses chants).

7. Αὐδρείησιν, dans leur imprudence, par leur imprudence.

5. Εἶσεν, elle fit assoir (ceux qui étaient entrés).

6. Réunissez ἐνέκοκα: — Πραμνείῳ, de Pramne, rocher de l'île d'Icare, près duquel se récoltait un vin excellent.

7. Réunissez κατέεργυν, pour κατέργυν.

8. Νοῦς ἦν ἔμπεδος, ils avaient leur intelligence.

Ὡς οἱ μὲν κλαίοντες ἔρχετο· τοῖς δὲ Κίρκη
παρ' ἄκυλον βέλωνόν τι ἔβαλε καρπὸν τε κρανείης·
ἔδμεναι, ὅτ' αὖ σῶες χαμαικυνάδες αἰὲν ἔδουσιν.

« Εὐρύλοχος δ' αἶψ' ἦλθε, θοὴν ἐπὶ νῆα μελαιναν,
ἀγγελίην ἐτάρων ἔρέων καὶ ἀδευκέα πάτμαν¹. »

248

Οὐδέ τι ἐκφάσθαι δύνατο ἔκασ, ἰέμενός περ,
ἥρ' ἄχει μέγα λω βεβωλημένος· ἐν δέ οἱ ὄσσε
δακρυόριν πῖμπλυντο, γόνυ δ' ὤϊετο² θυμός·

Ἄλλ' ὅτε δὴ μιν πάντες ἀγκισσάμεθ' ἐξερέοντες,
καὶ τότε τῶν ἄλλων ἐτάρων κατέλεξεν ὄλεθρον·

250

« Ὅμοιεν, ὥς ἐκέλευες, ἀνὰ δρυμὰ, φαίδιμ' Ὀδυσσεύ³·
« εὐρομεν ἐν βήσσησι τετυγμένα δώματα καλὰ
« ξεστοῖσιν λάεσσι, περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ·
« Ἐνθα δέ τις μέγαν ἱστόν ἐποιχομένη λίγ' αἶιδεν,
« ἢ θεὸς ἢ γυνή· τοί⁴ δ' ἐφθέγγοντο καλεῦντες. »

255

« Ἡ δ' αἶψ' ἐξελθοῦσα θύρας ὥϊξε φαιειάς·
« καὶ κάλει· οἱ δ' ἅμα πάντες ἀδρεΐησιν ἔπαιον·
« αὐτὰρ ἐγὼν ὑπέμεινα, ὀϊσάμενος δόλον εἶναι⁵·
« Οἱ δ' ἅμ' αἰστώθησαν ἀολλέες, οὐδέ τι αὐτῶν
« ἐξεφάνη· ἀηρὸν δὲ καθήμενος ἐσκοπίαζον. »

260

« Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ περὶ μὲν ξίφος ἀργυρόηλον
ὥμοϊν βαλόμην, μέγα, χαλκεον, ἀμφὶ⁶ δὲ τάξαι
τὸν δ' αἶψ' ἠνώγεα, αὐτὴν δὲ δὸν ἡγήσασθαι⁷·
Αὐτὰρ δγ' ἀμφοτέρησιν λαβὼν ἐλλίσσετο γούνων,
καί μ' ὀλοφυρόμενος ἔπεα πτερόεντα προκήμεναι⁸·
« Μή μ' ἄγε κείσ' ἀέκοντα, Διοτρεφές, ἀλλ' ἐλπί' ἀπὸ τοῦ⁹·
« οἶδα γὰρ ὥς οὗτ' αὐτὸς ἐλεύσει⁷ οὔτε τιν' ἄλλον

265

1. Réunissez. παρέβαλεν.

2. Ἀγγελίην.... πάτμαν, pour apporter la nouvelle du triste sort de nos compagnons.

3. Γόνυ ὤϊετο, songeait au gémissement, c'est-à-dire me songeait qu'à gémir.

4. Τοί, ceux-là, nos compagnons.

5. Réunissez. περιβαλόμην. — Ἀμφὶ équivalent à ἀμφιβαλόμην.

6. Αὐτὴν δὲ δὸν ἡγήσασθαι, me guider par la même route (qu'il avait prise), me montrez le chemin.

7. Ἐλεύσει, tu reviendras.

- « ἄξεις σῶν ἐτάρων · ἀλλὰ ξὺν τοῖςδεσι¹ θᾶσσον
 « φεύγωμεν · ἔτι γάρ κεν ἀλύζαιμεν κακὸν ἡμαρ². »
 « Ὡς ἔφατ' · αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον· 270
 « Εὐρύλοχ', ἦτοι μὲν σὺ μὲν' αὐτοῦ τῷδ' ἐνὶ χώρῳ,
 « ἔσθων καὶ πίνων, κοίλῃ παρὰ νηϊ μελαίνῃ ·
 « αὐτὰρ ἐγὼν εἶμι · κρατερὴ δέ μοι ἔπλετ' ἀνάγκη³. »
 « Ὡς εἰπὼν παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἠδὲ θαλάσσης.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ ἄρ' ἐμελλον, ἰὼν ἱεράς ἀνὰ βήσσας, 275
 Κίρκης Ἱεσθαι πολυφαρμάκου ἐς μέγα δῶμα,
 ἔνθα μοι Ἑρμείας χρυσόρραπις ἀντεβόλησεν
 ἔρχομένῳ πρὸς δῶμα, νηηνίῃ ἀνδρὶ ἰοικώς,
 τρώτον ὑπηνήτη, τοῦπερ χαριστάτῃ ἦβη ·
 ἦν τ' ἄρα μοι πῦ χειρί⁴, ἔπος τ' ἔφατ', ἐκ τ' ὀνόμαζεν · 280
 « Πῇ δ' αὖτ', ὦ δύστηνε, δι' ἄκριας ἔρχεαι οἶος,
 « χώρου αἰῶρις ἐὼν; ἔταροι δέ τοι οἶδ' ἐνὶ Κίρκης⁵
 « ἔρχεται, ὥστε σύες, πυκινοὺς κευθμῶνας ἔχοντες.
 « Ἦ τοὺς λυσόμενος δεῦρ' ἔρχεαι; οὐδέ σέ φημι⁶
 « αὐτὸν νοστήσειν, μενέεις δὲ σύγ' ἔνθα περ ἄλλοι. 285
 « Ἄλλ' ἄγε δὴ σε κακῶν ἐκλύσομαι ἠδὲ σαῖώσω ·
 « τῇ, τόδε φάρμακον ἐσθλὸν ἔχων ἐς δώματα Κίρκης
 « ἔρχευ, ὃ κέν τοι κρατὸς ἀλάλῃσιν⁷ κακὸν ἡμαρ.
 « Πάντα δέ τοι ἐρέω ὀλοφώϊα δήνεα Κίρκης.
 « Τεύξει τοι κυκεῶ, βαλέει δ' ἐν φάρμακα σίτω · 290
 « ἀλλ' οὐδ' ὧς⁸ θέλξει σε δυνήσεται · οὐ γὰρ ἐάσει
 « φάρμακον ἐσθλόν, ὃ τοι δώσω · ἐρέω δὲ ἕκαστα.
 « Ὅπποτε κεν Κίρκη σ' ἐλάσῃ⁹ περιμήκει βράβδω,

1 Τοῖςδεσι, ceux-ci, ceux qui sont ici.

2. Κακὸν ἡμαρ, le jour funeste, c.-à-d. le malheur, ou la mort.

3. Κρατερὴ... ἀνάγκη, une nécessité puissante s'est produite à moi, c'est-à-dire une impérieuse nécessité m'y contraint.

4. Ἐν τ' ἄρα μοι πῦ χειρί, et il

s'attacha à ma main, c.-à-d. et il me prit la main. — Réunissez ἐνέφυ.

5. Ἐνὶ Κίρκης. Sous-ent. δώμασι.

6. Φημί, je pense.

7. Ὅ κέν τοι κρατὸς ἀλάλῃσιν, qui écartera de ta tête.

8. Οὐδ' ὧς, pas même ainsi, malgré cela, malgré ce breuvage.

9. Ἐλάσῃ, aura frappé.

- « δὴ τότε σὺ ξίφος δῆλ' ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ
 « Κίρκη ἐπαῖξαι, ὥστε κτάμεναι μενεαίνων. 295
 « Ἡ δέ σ' ὑποδδείτασα κελήσεται εὐνηθῆναι.
 « ἔνθα σὺ μηκέτ' ἔπειτ' ἀπανήνασθαι¹ θεοῦ εὐνήν,
 « ὄφρα κέ τοι λύσῃ θ' ἐτάρους κῦτόν τε κομίσσῃ².
 « ἀλλὰ κέλεσθαί μιν μακάρων μέγαν ὄρκον δμόσσαι,
 « μήτι σοι αὐτῷ³ πῆμα κακὸν βουλευσέμεν ἄλλο, 300
 « μή σ' ἀπογυμνωθέντα⁴ κακὸν καὶ ἀνήνορα θεΐη. »
 « Ὡς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον⁵ Ἄργειφόντης,
 ἐκ γαίης ἐρύσας, καὶ μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξεν⁶.
 Ῥίζη μὲν μέλαν ἔσχε, γάλακτι δὲ εἵκελον ἄνθος·
 μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί· χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν 305
 ἀνδράσι γε θνητοῖσι· θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.
 « Ἑρμείας μὲν ἔπειτ' ἀπέβη πρὸς μακρὸν Ὀλυμπον
 νῆσον ἄν' ὕλησσαν· ἐγὼ δ' ἐς δώματα Κίρκης
 ἦϊα· πολλὰ δέ μοι κραδίη πόρφυρε χιόντι.
 Ἔστην δ' εἰνὶ θύρῃσι θεῶς καλλιπλοκάμοιο· 310
 ἔνθα στάς ἐβόησα, θεὰ δέ μευ ἔκλυεν αὐδῆς.
 Ἡ δ' αἰψ' ἐξελθοῦσα θύρας ὥϊξε φαεινὰς
 καὶ κάλει· αὐτὰρ ἐγὼν ἐπόμεν, ἀκαχήμενος ἦτορ.
 Εἶσε δέ μ' εἰσαγαγοῦσα ἐπὶ θρόνου ἀργυροῦλου,
 καλοῦ, δαιδαλέου· ὑπὸ δὲ θρῆνυς ποσὶν ἦεν· 315
 τεῦξε δέ μοι κυκεῶ χρυσέῳ δέπα⁷, ὄφρα πίοιμι·
 ἐν δέ τε φάρμακον ἦκε⁸, κακὰ φρονέουσ' ἐνὶ θυμῷ.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκέν τε καὶ ἐκπιον, οὐδέ μ' ἔθελξεν,
 ῥάβδῳ πεπληγυῖα ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζεν·
 « Ἐρχεο νῦν, συφεόνδε μετ' ἄλλων λέξο⁹ ἐταίρων. » 320

1. Ἀπανήνασθαι. L'infinif pour l'impératif, de même que deux vers plus bas, κέλεσθαι.

2. Κομίσσῃ, elle accueille.

3. Μήτι σοι αὐτῷ, etc. Voy. chant V, vers 479.

4. Ἀπογυμνωθέντα, dépouillé (de ses armes).

5. Φάρμακον, la plante.

6. Καί.... ἔδειξεν, et me montra sa nature, m'enseigna sa vertu.

7. Δέπα. Élision pour δέπαϊ.

8. Réunissez ἐνῆκε.

9. Συφεόνδε λέξο, va te coucher dans l'étable. On voit que λέξο est construit ici comme un verbe qui

« Ὡς φάτ'· ἔγνων δ' ἄορ' ὅξυν' ἐρυσσάμενος παρὰ μηρῶν
Κίρκη ἐπήϊξα, ὥστε κατάμηναι μενεαίνων.

Ἢ δὲ μέγα ἰάχουσαι ὑπέδραμε¹· καὶ λάβε· γούνων,
καὶ μ' ὀλοφυρομένην ἔπει· πτερύοντα· προσήδα·

« Τίς πόθεν εἶς²· ἀνδρῶν; πόθεν τοι πόλις ἡδὲ τοκῆς; 325

« θαυμά μ' ἔχει, ὥς³· οὔτι· πῶν· τάδε φάρμακα⁴ ἐθέλχθης·

« Οὐδὲ γὰρ οὐδέποτε ἄλλος ἀνὴρ τάδε φάρμακα⁵ ἀνέτλην,

« ὅς κε πῆν καὶ πρῶτον ἀμείψεται ἔρκος ὀδόντων⁶·

« Σοὶ δέ τις ἐν στήθεσσιν ἀπλήλτος νόος ἐστίν·

« Ἦ σύγ' Ὀδυσσεύς ἐσσι πολύτεροπος, ὅτε μοι αἰεὺ 330

« φάσκειν ἐλεύσεσθαι χρυσόβρακας Ἀργεϊφάντης,

« ἐκ Τροίης ἀνιόντα θοῇ σὺν νηϊ μελαίνῃ;

« Ἀλλ' ἄγε δὴ κολεῶ μὲν ἄορ' θεό, νῶϊ δ' ἔπειτα

« εὐνῆς ἡμετέρης ἐπιβείαμεν⁷; ὄφρα μύγντε

« εὐνῇ καὶ φιλότῃ πεποιθόμεν ἀλλήλοισιν. » 335

« Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον·

« ὦ Κίρκη, πῶς γάρ μιν καλῇ σοι ἥπιον εἶπαι;

« ἥ μοι σῦς μὲν θῆκαις ἐνὶ μεγάροισιν ἐταίρους⁸·

« αὐτὸν δ' ἐνθάδ' ἔχουσαι, δολοφρονέουσά· καλεούεις·

« ἐς θάλαμόν τ' ἰόντων καὶ σῆς ἐπιβήμεναι εὐνῆς, 340

« ὄφρα με⁹ γυμνωθέντα κακὸν καὶ ἀνήνορα θεῆς·

« Οὐδ' ἂν ἔγωγ' ἐθέλωμι τεῆς ἐπιδήμεναι εὐνῆς;

« εἰ μὴ μοι⁹ τλαίης γε, θεά, μέγαν ὄρκιον ὀμόσσαι,

indique un mouvement. De même, chant XVII, vers 492 : *Λέξομαι εἰς εὐνήν*.

1. *ὑπέδραμε*, se glissa (sous mon bras), accourant vers moi.

2. *Τίς πόθεν*, etc. Voy. chant I, vers 470.

3. *Θαυμά μ' ἔχει*, ὥς, l'étonnement me possède (en voyant) comment; je suis saisi d'étonnement de voir que.

4. *Ἀμείψεται ἔρκος ὀδόντων*, ait fait passer (ces breuvages) au delà de la barrière de ses dents, c.-à-d.

y ait mouillé ses lèvres. — *Ἀμείψεται*, pour le subjonctif *ἀμείψηται*.

5. *Εὐνῆς ἡμετέρης ἐπιβείαμεν*. De cette union naquit, selon la Fable, un fils qui reçut le nom de Télégone, et qui tua son père sans le connaître.

6. *Ἦ μοι σῦς θῆκαις ἐταίρους*, toi qui as fait de mes compagnons des pourceaux.

7. *Αὐτὸν. Σὺν. εὐνῇ. με*.

8. *Ὅφρα με*, etc. Voy. vers 304.

9. *Εἰ μὴ μοι*, etc. Voy. chant V, vers 478 et 479.

« μήτι μοι αὐτῷ πῆμαι· κακὸν βουλευσέμεν ἄλλο... »

« Ὡς ἐφάμην· ἡ δ' αὖτίκ' ἀπώμυνεν¹, ὥς ἐκέλευον... 344

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ὁμοσέν τε τελευτήσεν τε τὸν ὄρκον,

καὶ τότε γὰρ Κίρκης ἐπέβην περιχαλλέας εὐνῆς.

« Ἀμφίπολοι δ' ἄρα τέως μὲν ἐνὶ μεγάροισι πέλοισι
τέσσαρες², αἳ οἱ δῶμα κάτα δρήσονται ἑσπέρην.

Γίγνονται δ' ἄρα ταίγ' ἕκ τε κρηνέων ἀπὸ τ' Ἀλφειῶν... 351

ἕκ θ' ἱερῶν ποταμῶν, αἳ τ' εἰς ἄλλαδε προρέουσι...

Τάων ἡ μὲν ἔβαλλε θρόνοις ἐνὶ ῥήγαν· καλὰ...

πορφύρεα καθύπερθ', ὑπένεσθε δὲ λίθ' ὑπέβαλλεν·

ἡ δ' ἑτέρη προπάροιθε θρόνων ἐτίταινε τραπέζας.

ἄργυρέας, ἐπὶ δέ σφι τίθει χρύσεια κάνεια· 354

ἡ δὲ τρίτῃ κρητῆρι μελίφρονα οἶνον ἑκίρνα

ἡδὺν ἐν ἄργυρέῳ, νέμε δὲ χρύσεια κύπελλα·

ἡ δὲ τετάρτῃ ὕδωρ ἐφόρει, καὶ πῦρ ἀνέκαιεν

πολλὸν ὑπὸ τρίποδι μέγαλῳ· ἱαίνεται δ' ὕδωρ.

Αὐτὰρ ἐπειδὴ ζέσασεν ὕδωρ ἐνὶ ἥνοπι χαλκῷ, 359

ἔς ῥ' ἀσάμινθον ἔσασα³ λό', ἕκ τρίποδος μεγάλου

θυμῆρες κεράσασα⁴, κατὰ κρατὸς τε καὶ ὤμων⁵,

ὄφρα μοι ἕκ κάματος θυμοφθόρον εἴλετο γυίων.

Αὐτὰρ ἐπεὶ λοῦσέν τε καὶ ἔχρισεν λίπ' ἐλαίῳ,

ἄμφι δέ με χλαῖναν καλὴν βάλεν ἥδ' ἑ χιτῶνα· 365

εἶσε δέ μ' εἰσαγαγοῦσα ἐπὶ θρόνου ἀργυροῦλου,

1. Ἀπώμυνεν, jura que non, jura qu'elle ne me préparait pas de nouveau piège.

2. Τέσσαρες. Court de Cébelin, le Monde primitif: « Ces quatre nymphes sont les quatre saisons. La première, ou le printemps, étend un tapis admirable; la seconde, ou l'été, porte des corbeilles d'or; la troisième verse le vin; la quatrième allume du feu; et comme pour nous donner le mot de l'énigme, le poète nous assure qu'Ulysse demeura une

année dans cette île et n'en partit que lorsque les quatre saisons furent révolues. »

3. Ἐς ἀσάμινθον ἔσασα, mi-ayant fait assoir dans une baignoire.

4. Ἐκ τρίποδος θυμῆρες (ὕδωρ)· κεράσασα, ayant versé (dans la baignoire) l'eau agréable (retirée) de dessus le trépied.

5. Réunisaez λόε κατὰ κρατὸς τε καὶ ὤμων, elle me lava sur la tête, c'est-à-dire elle me lava la tête et les épaules.

καλοῦ, δαιδαλέου • ὑπὸ δὲ θρῆνυς ποσὶν ἦεν.

Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος¹ προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα
καλῇ, χρυσεῇ, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος,
νίσσασθαι • παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάνουσε τράπεζαν.

370

Σίτον δ' αἰδοίῃ ταμίῃ παρέθηκε φέρουσα,
εἶδατα πολλ' ἐπιθεῖσα, χαριζομένη παρεόντων.
Ἑσθέμεναι δ' ἐκέλευεν² • ἐμῷ δ' οὐχ ἦνδανε θυμῷ •
ἀλλ' ἤμην ἀλλοφρονέων, κακὰ δ' ὄσσετο³ θυμός.

« Κίρκη δ' ὥς ἐνόησεν ἔμ' ἤμενον, οὐδ' ἐπὶ σίτῳ
χεῖρας ἰάλλοντα, κρατερὸν δέ με πένθος ἔχοντα,
ἀγχι παρισταμένη ἔπεα πτερόεντα προσηύδα •

375

« Τίφθ' οὕτως, Ὀδυσσεῦ, κατ' ἄρ' ἔζειαι ἴσος ἀναύδῳ,
« θυμὸν ἔδων, βρώμης δ' οὐχ ἄπτεαι οὐδὲ ποτῆτος ;
« Ἦ τινά που δόλον ἄλλον δίεαι • οὐδέ τί σε χρὴ
« δειδίμεν • ἤδη γάρ τοι ἀπώμοσα καρτερὸν ὄρκον. »

380

« Ὡς ἔφατ' • αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον •
« Ὡ Κίρκη, τίς γάρ κεν ἀνὴρ, δς ἐναΐσιμος εἶη,
« πρὶν τλαίῃ πάσσασθαι ἔδῃτύος ἢ δὲ ποτῆτος,
« πρὶν λύσασθ' ἐτάρους καὶ ἐν ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι ;
« Ἄλλ' εἰ δὴ πρόφρασσα πιεῖν φαγέμεν τε κελεύεις,
« λῦσον, ἴν' ὀφθαλμοῖσιν ἴδω ἑρίηρας ἐταίρους. »

385

« Ὡς ἐφάμην • Κίρκη δὲ δι' ἐκ μεγάροιο βεβήκει⁴,
ῥάδδον ἔχουσ' ἐν χειρί, θύρας δ' ἀνέωγε συφειοῦ,
ἐκ δ' ἔλασεν⁵ σιάλοισιν ἑοικότας ἐννεώροισιν.

390

Οἱ μὲν ἔπειτ' ἔστησαν ἐναντίοι • ἡ δὲ δι' αὐτῶν
ἐρχομένη προσάλειπεν ἐκάστῳ φάρμακον ἄλλο.
Τῶν δ' ἐκ μὲν μελέων τρίχες ἔρρεον, ἃς πρὶν ἔφυσεν
φάρμακον οὐλόμενον, τό σφιν πόρε πότνια Κίρκη •

1. Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος, etc. Voyez chant I, vers 136-140.

2. Ἑκέλευεν a pour sujet sous-entendu Circé.

3. Κακὰ ὄσσετο, envisageait des maux, ne prévoyait que malheurs.

4. Δι' ἐκ μεγάροιο βεβήκει, traversa (pour sortir) du palais, c'est-à-dire traversa le palais et sortit. — Réunissez διαβεβήκει.

5. Ἐξέλασεν, fit sortir (mes compagnons).

ἄνδρες δ' αἰψ' ἐγένοντο νεώτεροι ἢ πάρος ἦσαν
καὶ πολὺ καλλίονες καὶ μείζονες εἰσοράασθαι. 395

Ἔγνωσαν δέ με κείνοι, ἔφυν τ' ἐν χερσὶν ἕκαστος¹.

Πᾶσιν δ' ἱμερόεις ὑπέδου γόος², ἀμφὶ δὲ δῶμα
σμερδαλέον³ κανάχιζε· θεὰ δ' ἐλέαιρε καὶ αὐτή.

Ἦ δέ μευ ἄγχι στάσσα προσήυδα διὰ θεάων· 400

« Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,

« ἔρχεο νῦν ἐπὶ νῆα θοὴν καὶ θῖνα θαλάσσης·

« νῆα μὲν ἄρ' ἀμύκρωτον ἐρύσσετε ἡπειρόνδε,

« κτήματα δ' ἐν σπήεσσι πελάσσετε θπλα⁴ τε πάντα·

« αὐτὸς δ' αἰψ' ἵεναι καὶ ἄγειν⁵ ἐρίηρας ἐταίρους. » 405

« Ὡς ἔρατ'· αὐτὰρ ἔμοιγ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγῆνωρ.

Βῆν δ' ἵεναι ἐπὶ νῆα θοὴν καὶ θῖνα θαλάσσης·

ἄδρον ἔπειτ' ἐπὶ νηϊ θοῇ ἐρίηρας ἐταίρους,

οἴκτρ'⁶ ὀλοφυρομένους, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντας.

Ὡς δ' ὅταν ἄγραυλοι⁷ πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας, 410

ἔλθούσας ἐς κόπρον⁸, ἐπὴν βοτάνης κορέσσονται,

πᾶσαι ἅμα σκαίρουσιν ἐναντίαι· οὐδ' ἔτι σηκοὶ

ἰσχου⁹, ἀλλ' ἀδινὸν μυκώμεναι ἀμφιθέουσιν

μητέρας· ὥς ἐμὲ κείνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσιν,

δακρυόεντες ἔχυντο¹⁰· δόκησε δ' ἄρα σφίσι θυμὸς 415

1. Ἔφυν ἐν χερσὶν ἕκαστος, ils s'attachèrent chacun à mes mains, c'est-à-dire chacun d'eux me prit les mains.

2. Πᾶσιν..., γόος, des larmes agréables se glissèrent dans tous, c'est-à-dire tous les yeux se mouillèrent de douces larmes.

3. Σμερδαλέον est pris ici adverbialement : grandement, fortement.

4. Ἐν σπήεσσι πελάσσετε, déposez dans des grottes. On trouve de même dans l'hymne à Mercure, vers 523 : Μηδέ ποτ' ἐμπελάσειν πικρὰν δόμον. — Ὅπλα, les agrès (du vaisseau).

5. Ἴεναι, ἄγειν. L'infinitif pour l'impératif, comme nous l'avons déjà vu si souvent.

6. Οἴκτρ', élision pour οἴκτρά, pluriel neutre de οἴκτρος, pris adverbialement.

7. Ἀγραυλοι, parquées dans les champs.

8. Κόπρον, étable.

9. Ἴσχουσι, ne les retiennent, ne peuvent les arrêter.

10. Δακρυόεντες ἔχυντο, fondirent pleurant, c'est-à-dire fondirent en larmes. D'autres entendent : se répandirent, se pressèrent autour de moi en pleurant.

ὡς ἔμεν, ὥς εἰ πατρίδ' ἰκοίτο¹ καὶ πόλιν αὐτῶν
τρηχέης Ἰθάκης, ἵνα τ' ἐτράφεν ἦδ' ἐγένοντο².
καὶ μ' ὀλοφυρόμενοι ἔπεα πτερόεντα προσηύδων·

« Σοὶ μὲν νοστήσαντι, Διοτρεφές, ὥς ἐχάρημεν,
« ὥς εἴτ' εἰς Ἰθάκην ἀφικοίμεθα πατρίδα γαῖαν·
« ἀλλ' ἄγε, τῶν ἄλλων ἐτάρων κατ' ἄλεξον ὄλεθρον. »

420

« Ὡς ἔφην· αὐτὰρ ἐγὼ προσέφην μάλα κοῖς ἐπέεσσιν·
« Νῆα μὲν ἄρ' ἀμπρωτον ἐρύσσομεν³ ἥπειρόνδε,
« κτήματα δ' ἐν σπῆσσι πελάσσομεν ὄπλα τε πάντα·
« αὐτοὶ δ' ὀτρύνεσθ', ἵνα μοι ἅμα πάντες ἔπησθε,
« ὄφρα ἴδῃθ' ἐτάρους ἱεροῖς ἐν δώμασι Κίρκης
« πίνοντας καὶ ἔδοντας· ἐπητανὸν γὰρ ἔχουσιν⁴. »

425

« Ὡς ἐφάμην· οἳ δ' ὅκα ἔμοις ἐπέεσσιν ἐπίθοντο·
Εὐρύλοχος δέ μοι οἶος ἐρύκανε πάντας ἐταίρους·
καὶ σφεας φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

430

« Ἄ δειλοί⁵, πόσ' ἔμεν; τί κακῶν ἱμεῖρετε τούτων,
« Κίρκης ἐς μέγαρον καταδῆμεναι; ἤ κεν ἅπαντας
« ἢ σὺς ἡὲ λύκους ποιήσεται ἡὲ λέοντας,
« οἳ κέν οἱ μέγα δῶμα φυλάσσοιμεν καὶ ἀνάγκῃ⁶.
« Ὡς περ Κύκλωψ ἔρξ', ὅτε οἱ μέσσαυλον ἴκοντο
« ἡμέτεροι ἔταροι, σὺν δ' ὁ θρασὺς εἶπετ' Ὀδυσσεύς·
« τούτου⁷ γὰρ καὶ κεῖνοι ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο. »

435

« Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγώ γε μετὰ φρεσὶ μερμήριζα,
σπασσάμενος τανύηκες ἄορ παχέος παρὰ μηρῷ,
τῷ οἱ ἀποτμήξας κεφαλὴν οὐδ' ἄρδε πελάσσαι⁸,

440

1. Ἰκοίτο... πατρίδ' ἰκοίτο, il leur semblait en leur cœur être arrivés déjà dans leur patrie.

2. Ἐτράφεν ἦδ' ἐγένοντο.. L'ordre des idées est renversé; c'est la figure que les grammairiens appellent ὕστερον πρότερον.

3. Ἐρύσσομεν pour ἐρύσσομεν, πελάσσομεν pour πελάσσομεν.

4. Ἐπητανόν, neutre pris adverbiallement: continuellement, sans

trêve. — Ἐχουσιν, ils ont (à manger et à boire).

5. Ἄ δειλοί, ô malheureux.

6. Καὶ ἀνάγκῃ, même par contrainte, par force (si nous n'y consentons pas de plein gré).

7. Τούτου, cet homme, c'est-à-dire Ulysse.

8. Οὐδ' ἄρδε πελάσσαι, approcher de terre, c'est-à-dire faire tomber à terre.

καὶ πῶς περ ἔοντι μάλα σχεδόν¹. ἀλλὰ μ' ἐταῖροι
μειλιχίοις ἐπέεσσιν ἐρήτυον ἄλλοθεν ἄλλος·

« Διογενές, τοῦτον μὲν ἑάσομεν², εἰ σὺ κελεύεις,
αὐτοῦ παρ νῆϊ τε μένειν καὶ νῆα ἐρυσθαί³·

« ἡμῖν δ' ἡγεμόνευ' ἱερὰ πρὸς δώματα Κίρκης. »

148

« Ὡς φάμενοι παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἠδὲ θαλάσσης.

Οὐδὲ μὲν Εὐρύλοχος κοίλῃ παρὰ νῆϊ λείπειτο,
ἀλλ' ἔπειτ'· ἔδδειςεν γὰρ ἐμὴν ἔκπαγλον ἐνιπὴν.

« Τόφρα δὲ τοὺς ἄλλους ἐτάρους ἐν δώμασι Κίρκῃ
ἐνδυκίως λουσέν τε καὶ ἔχρισεν λίπ' ἐλαίῳ·

150

ἀμφὶ δ' ἄρα χλαίνας οὐλας βάλεν ἠδὲ χιτῶνας·

δαινυμένους δ' εὖ πάντας ἐφρεύρομεν ἐν μεγάροισιν.

Οἱ δ' ἐπεὶ ἀλλήλους εἶδον φράσσαντό τε πάντα⁴,

κλαῖον ὀδυρόμενοι, περὶ δὲ στεναχίζετο δῶμα.

Ἦ δέ μευ ἄγχι στᾶσα προσήυδα διὰ θεῶων·

155

« Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,

« μηκέτι νῦν θαλερόν γόον ὄρνυτε⁵· οἶδα καὶ αὕτῃ

« ἡμὲν ὅσ' ἐν πόντῳ πάθετ' ἄλγεα ἰχθυόεντι,

« ἢ δ' ὅσ' ἀνάρσιοι ἄνδρες⁶ ἐδηλήσαντ' ἐπὶ χέρσου.

« Ἄλλ' ἄγετ', ἐσθίετε βρώμην καὶ πίνετε οἶνον,

160

« εἰςόκεν αὖτις θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι λάβητε,

« οἶον ὅτε πρῶτιστον ἐλείπετε πατρίδα γαίαν

« τρηχεῖης Ἰθάκης· νῦν δ' ἀσκελέες καὶ ἄθυμοι⁷,

« αἰεὶ ἄλῃς⁸ χαλεπῆς μεμνημένοι· οὐδέ ποθ' ὕμῖν

« θυμὸς ἐν εὐφροσύνῃ, ἐπειτὴ μάλα πολλὰ πέποσθε. »

165

1. Καὶ πῶς περ ἔοντι μάλα σχεδόν. se furent informés de tout, ou bien : et qu'ils eurent tout examiné.
2. ἑάσομεν, nous laisserons. Mais ἑάσομεν peut aussi être mis ici pour le subjonctif ἑάσωμεν.
3. Ἐρυσθαί, garder, veiller sur.
4. Φράσσαντό τε πάντα, et qu'ils

se furent informés de tout, ou bien : et qu'ils eurent tout examiné.
5. Μηκέτι ὄρνυτε, n'écoutez plus, c'est-à-dire ne faites plus entendre.
6. Ἀνάρσιοι ἄνδρες. — Θαλερόν, abondants.
7. Ἄθυμοι. Sous-ent. ἐσθῆ.
8. Ἀλῃς, courues vagues.

6. Ἀνάρσιοι ἄνδρες. Ces mots désignent les Ciconiens, le Cyclope et les Lestrygons.

7. Ἄθυμοι. Sous-ent. ἐσθῆ.
8. Ἀλῃς, courues vagues.

« Ὡς ἔραθ' · ἡμῖν δ' αὖτ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγῆνωρ.

Ἐνθα μὲν ἤματα πάντα τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτὸν
ἤμεθα, δαινύμενοι κρέα τ' ἄσπετα καὶ μέθυ ἡδύ·
ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἐνιαυτὸς ἔην, περὶ δ' ἔτραπον¹ ὥραι,
μηνῶν φθινόντων, περὶ δ' ἤματα μακρὰ τελέσθη²,
καὶ τότε μ' ἐκκαλέσαντες ἔφαν ἐρίηρες ἐταῖροι·

470

« Δαιμόνι', ἥδη νῦν μιμνήσκειο πατρίδος αἵης,
« εἴ τοι θέσφατόν ἐστι³ σωθῆναι καὶ ἰκέσθαι
« οἶκον ἐς ὑψόροφον καὶ σὴν ἐς πατρίδα γαίαν. »

« Ὡς ἔφαν· αὐτὰρ ἔμοιγ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγῆνωρ.

475

Ὡς τότε μὲν⁴ πρόπαν ἤμαρ ἐς ἥελιον καταδύντα
ἤμεθα, δαινύμενοι κρέα τ' ἄσπετα καὶ μέθυ ἡδύ.
Ἦμος δ' ἥελιος κατέδου, καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν,
οἳ μὲν κοιμήσαντο κατὰ μέγαρα σκιόεντα.

« Αὐτὰρ ἐγὼ Κίρκης ἐπιβὰς περικαλλέος εὐνῆς,
γούνων ἐλλιτάνευσα⁵, θεὰ δέ μευ ἔκλυεν αὐδοῆς·
καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδων·

480

« ὦ Κίρκη, τέλεσόν μοι ὑπόσχεσιν ἦν περ ὑπέστης,
« οἶκαδε πεμψέμεναι· θυμὸς δέ μοι ἔσσυται⁶ ἥδη,
« ἥδ' ἄλλων ἐτάρων, οἳ μευ φθινύθουσι φίλον κῆρ,
« ἄμφ' ἔμ' ὀδυρόμενοι, ὅτε που σύγε νόσφι⁷ γένηαι. »

485

« Ὡς ἐφάμην· ἡ δ' αὐτίκ' ἀμείβετο δια θεάων·

« Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,

« μηκέτι νῦν ἀέκοντες ἐμῶ ἐνὶ μίμνετε οἴκῳ·

« ἀλλ' ἄλλην χρὴ προῦτον ὁδὸν τελέσαι καὶ ἰκέσθαι

490

« εἰς Ἀἴδαο δόμους καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης,

1. Réunissez περιέτραπον, eurent fait leur révolution.

2. Réunissez περιτελέσθη.

3. Εἴ τοι θέσφατόν ἐστι, s'il est marqué à toi par le destin de..., c'est-à-dire si le destin te réserve de....

4. Ὡς τότε μὲν, etc. Voyez vers 483-486. Il est assez probable

que ces quatre vers, bien placés plus haut, devraient être supprimés ici.

5. Γούνων ἐλλιτάνευσα, je la suppliai (en la prenant) par les genoux, en embrassant ses genoux.

6. Ἐσσυται, s'est élancé (vers ce hut), c'est-à-dire désire ardemment de partir.

7. Νόσφι, loin (de nous).

« ψυχῇ χρησομένους ¹ Θηβαίου Τειρεσίαο,

« μάντιος ἀλαοῦ, τοῦτε φρένες ἔμπεδοί εἰσιν ².

« τῷ καὶ τεθνηῶτι νόον πόρε Περσεφόεια

« οἷω πεπνύσθαι· τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν ³. »

195

« Ὡς ἔφχτ' ⁴· αὐτὰρ ἔμοιγε κατεκλάσθη φίλον ἦτορ·

κλαῖον δ' ἐν λεχέεσσι καθήμενος, οὐδέ τι θυμὸς

ἤθελ' ἔτι ζῶειν καὶ ὄρᾱν φάος ἡέλιοιο.

Αὐτὰρ ἐπεὶ κλαίων τε κυλινδόμενός τ' ἐκορέσθην ⁵,

καὶ τότε δὴ μιν ἔπεσιν ἀμειβόμενος προσέειπον·

500

« ὦ Κίρκη, τίς γὰρ ταύτην ὁδὸν ἡγεμονεύσει;

« εἰς Ἀἴδος δ' οὐκω τις ἀφίκετο νηὶ μελαίνῃ. »

« Ὡς ἐφάμην· ἡ δ' αὐτίκ' ἀμείβετο δῖα θεάων·

« Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,

« μήτι τοι ἡγεμόνος γε ποθὴ παρὰ νηὶ μελέσθω·

505

« ἱστὸν δὲ στήσας ἀνά θ' ἱστία λευκὰ πετάσσας

« ἦσθαι ⁶· τὴν δέ κέ τοι πνοιή Βορέας φέρησιν ⁷.

« Ἄλλ' ὁπότ' ἂν δὴ νηὶ δι' Ὀκεανοῖο περήσης,

« ἔνθ' ἀκτὴ τ' ἐλάχεια καὶ ἄλσεα Περσεφονείης,

« μακραὶ τ' αἰγίροι καὶ ἱτέαι ὠλεσίκαρποι,

510

« νῆα μὲν αὐτοῦ κέλσαι ἐπ' Ὀκεανῷ βαθυδίνῃ,

« αὐτὸς δ' εἰς Ἀΐδεω ἰέναι ⁸ δόμον εὐρώεντα.

« Ἐνθα μὲν εἰς Ἀχέροντα Πυριφλεγέθων τε ρέουσιν

« Κωκυτός θ', ὅς δὴ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀπορῥῶξ·

1. Χρησομένους, devant consulter, pour consulter, se rapporte à ὁμᾶς, sujet sous-entendu des infinitifs τελέσαι et ἰκεσθαι.

2. Τοῦτε φρένες ἔμπεδοί εἰσιν, dont l'esprit est ferme, c'est-à-dire dont l'intelligence a gardé toute sa force.

3. Τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν, les autres morts voltigent comme des ombres, c'est-à-dire ne sont que des ombres vaines.

4. Ὡς ἔφχτ', etc. Voy. chant IV, vers 538-541.

5. Κλαίων ἐκορέσθην, je fus rassasié pleurant, c'est-à-dire de pleurer, j'eus assez pleuré.

6. ἦσθαι. L'infinitif pour l'impératif.

7. Τὴν. Sous-ent. νῆα. — Φέρησιν κε. Le subjonctif accompagné de la particule κε équivaut souvent à un futur.

8. Κέλσαι, ἰέναι. Ces deux infinitifs, et plusieurs autres encore, que nous rencontrerons dans la suite du discours de Circé, équivalent à des impératifs.

- « πέτρῃ τε ξύνεσις τε δύο ποταμῶν¹ ἐρεδούσων· 515
 « ἔνθα δ' ἔπειθ', ἥρως, χριμφθεὶς πέλας², ὥς σε κελεύει,
 « βόθρον ὀρύξαι, ὅσον τε πυγούσιον ἔνθα καὶ ἔνθα³·
 « ἀμφ' αὐτῷ δὲ χοῆν χεισθαι πᾶσιν κελεύουσιν,
 « πρῶτα μελικρήτιν, μετέπειτα δὲ ἡδέϊ οἴνῳ,
 « τὸ τρίτον αὖθ' ὕδατι· ἐπὶ δ' ἄλφειτα λευκά παλύνειν⁴. 520
 « Πολλὰ δὲ γουνοῦσθαι νεκύων ἀμειννὰ κάρηνα⁵,
 « ἔλθων εἰς Ἰθάκην, στεῖραν βοῦν, ἥτις ἀρίστη,
 « βέξειν⁶ ἐν μεγάροισι πυρὴν τ' ἐμπλησέμεν ἐσθλῶν⁷·
 « Τειρεσίῃ δ' ἀπάνευθεν οἷν ἱερευσέμεν οἶον,
 « παμμέλαν', ὃς μέλοισι μεγαπρέπει ὑμετέροισιν. 525
 « Αὐτὰρ ἐπὴν εὐχῇσι λίτῃ κλυτὰ ἔθνεα νεκρῶν,
 « ἔνθ' οἷν ἀρνειὸν βέζειν θηλὴν τε μέλαιναν,
 « εἰς Ἑρεβος στρέψας, αὐτὸς δ' ἀπονόσφι τραπέσθαι⁸,
 « ἴεμενος ποταμοῖο ῥοάων⁹. Ἐνθα δὲ πολλὰ¹
 « ψυχὰι ἐλεύσονται νεκύων κατατεθνηῶτων. 530
 « Δὴ τότ' ἔπειθ' ἐτάροισιν ἐποτρῦναι καὶ ἀνῶξαι
 « μῆλα, τὰ δὴ κατέκειτ' ἐσφαγμένα νηλεῖ χαλκῷ,
 « δειράντας κατακείαι, ἐπεύξασθαι δὲ ὕεοισιν,
 « ἰφθίμῳ τ' Ἀΐδῃ καὶ ἐπαινῇ Περσεφονείῃ·
 « αὐτὸς δὲ ξίφος δξύ¹⁰ βρυσσάμενος παρὰ μηροῦ 535

1. Πέτρῃ τε.... ποταμῶν (sous-ent. ἐστὶ), il y a une roche et la réunion de deux fleuves, c'est-à-dire une roche se trouve à l'endroit où se réunissent les deux fleuves. Mais il est assez vraisemblable, comme le croit Bothe, qu'Homère avait dit πέτρην, ξύνειν, et que ce vers devrait se trouver après le vers 512 : ἴναι ὁμόν ευρώεντα, Πέτρην τε ξύνειν τε δύο ποταμῶν.

2. Χριμφθεὶς πέλας, t'étant approché.

3. Ὅσον τε... ἔνθα, (aussi grande) que d'une coudée ici et là, c'est-à-dire ayant une coudée en longueur et en largeur.

4. Réunissez et palumez.

5. Πολλὰ, pluriel neutre pris adverbiallement : beaucoup, longtemps. — Ἀμειννὰ κάρηνα, les têtes faibles, c'est-à-dire les ombres légères, les vains fantômes.

6. Βέξειν, (promettant) d'immoler, de sacrifier.

7. Ἐσθλῶν, bonnes choses, offrandes précieuses.

8. Ἀπονόσφι τραπέσθαι, détourne-toi, détourne tes regards.

9. Ἰεμενος ποταμοῖο ῥοάων, tombant les ruisseaux vers le cours du fleuve, vers les eaux de l'Océan.

10. Αὐτὸς δὲ ξίφος δξύ, etc. Du-gas-Montbel : « Circé commande ici

« ἦσθαι, μηδὲ ἔῃν νεκίων ἀμνηνὰ κάρηνα
 « αἵματος ἄσπον ἱμεν, πρὶν Τειρεσίαιο πυθέσθαι.
 « Ἐνθα τοι αὐτίκα μάντις ἐλεύσεται, ὄρχαμε λεῶν,
 « ὅς κέν τοι εἴπῃσιν ὁδὸν καὶ μέτρα καλεῦθου
 « νόστον θ', ὥς ἐπὶ πόντον ἐλεύσεται ἰχθυόεντα. »

540

« Ὡς ἔφατ' · αὐτίκα δὲ χρυσόθρονος ἤλυθεν Ἥώς.
 Ἀμφὶ δέ με χλαῖνάν τε χιτῶνά τε εἴματα ἔσσαν¹.
 αὐτὴ δ' ἀργύρεον² φᾶρος μέγα ἔνυτο Νύμφη,
 λεπτόν καὶ χαρίεν, περὶ δὲ ζώνην βάλετ' ἱστὶ
 καλήν, χρυσεῖν³ · κεφαλῇ δ' ἐπέθηκε καλύπτρη.
 Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ δώματ' ἰὼν ὠτρυνον ἑταίρους
 μελιχίοις ἐπέεσσι παρεσταδὸν ἄνδρα ἕκαστον ·

546

« Μηκέτι νῦν αἰδόντες αἰωτεῖτε γλυκὺν ὕπνον ·
 « ἀλλ' ἴομεν⁴ · δὴ γάρ μοι ἐπέφραδε⁵ πότνια Κίρκη. »

« Ὡς ἐφάμην · τοῖσιν δ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγῆνωρ.

560

Οὐδὲ μὲν οὐδ' ἔνθεν περ ἀπήμονας ἦγον ἑταίρους.

Ἐλπήνωρ δέ τις ἔσκε νεώτατος, οὐδὲ τι λίην
 ἄλκιμος ἐν πολέμῳ οὔτε φρεσὶν ᾗσιν ἀρηρώς⁶,
 ὅς μοι ἀνευθ' ἐτάρων ἱεροῖς ἐν δώμασι Κίρκης,
 ψύχεος ἱμεύρων⁵, κατελέξατο οἰνοβαρείων ·

556

κινυμένων δ' ἐτάρων ὄμαδον καὶ δοῦπον ἀκαούσας,
 ἔξαπλῆς ἀνόρουσε καὶ ἐκλάθετο φρεσὶν ᾗσιν
 ἄψορρον καταδῆναι, ἰὼν ἐς κλίμακα μακρὴν⁶.

à Ulysse de tirer son glaive pour écarter les ombres qui voudraient boire le sang des victimes avant que Tirésias l'eût instruit; et, dans la suite, le héros parvient en effet à repousser les ombres. Dans Virgile, le premier mouvement d'Énée est aussi de tirer son glaive pour disperser les ombres; mais sa docte compagne, *docta comes*, l'avertit que ce sont des âmes sans corps et de vaines images. On sent aisément la différence des deux civilisations. »

1. Réunissez *ἀμφίσσαν*, qui a pour sujet sous-entendu Circé.

2. *Αὐτὴ δ' ἀργύρεον*, etc. Voyez chant V, vers 230-232.

3. *Ἰομεν*, pour *ἴωμεν*. — *Ἐπέφραδε*, a conseillé (de partir).

4. *Οὔτε φρεσὶν ᾗσιν ἀρηρώς*, et dont l'esprit n'était pas solide, sûr, c'est-à-dire qui avait peu de sagesse, de prudence.

5. *Ψύχεος ἱμεύρων*, désirant le frais, cherchant un endroit frais.

6. *Κλίμακα μακρὴν*, le haut escalier (par lequel il avait monté).

ἀλλὰ καταντικρὺ τέγεος πέσεν· ἐκ δέ οἱ αὐχὴν
ἀστραγάλων ἐάγη¹, ψυχὴ δ' Ἀϊδόςδε κατῆλθεν.

560

Ἐρχομένοισι δὲ τοῖσιν ἐγὼ μετὰ μῦθον ἔειπον·

« Φάσθε νύ που² οἰκόνδε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν

« ἔρχεσθ'· ἄλλην δ' ἤμιν ὁδὸν τεκμήρατο³ Κίρκη

« εἰς Ἀΐδαο δόμους καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης,

« ψυχῇ χρησομένους⁴ Θηβαίου Τειρεσίαο. »

565

« Ὡς ἐφάμην· τοῖσιν δὲ κτεκλάσθη φίλον ἦτορ·

ἔζόμενοι δὲ κατ'⁵ αὖθι γόων τίλλοντό τε χαίτας.

Ἄλλ' οὐ γάρ τις πρῆξις ἐγίγνετο μυρομένοισιν⁶.

« Ἄλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἐπὶ νῆα θοὴν καὶ θῖνα θαλάσσης

ῥομεν ἀχνύμενοι, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες,

570

τόφρα δ' ἄρ' οἰχομένη Κίρκη παρὰ νηϊ μελαίνῃ

ἄρνειον κατέδησεν δῖν θῆλυν τε μέλαιναν,

ῥεῖτα παρεξελθοῦσα⁷· τίς ἂν θεὸν οὐκ ἐθέλοντα

ὀφθαλμοῖσιν ἴδοιτ', ἢ ἔνθ' ἢ ἐνθα κιόντα;

1. Ἐκ δέ.... ἐάγη, et son cou fut brisé aux vertèbres, c'est-à-dire et les vertèbres de son cou se rompirent.

— Réunissez ἐξεάγη.

2. Φάσθε που, vous pensiez sans doute, vous pensez peut-être.

3. Τεκμήρατο, a indiqué.

4. Χρησομένους, (où elle nous envoie) consulter.

5. Réunissez καθεζόμενοι.

6. Ἄλλ' οὐ γάρ.... μυρομένοισιν. Voyez le vers 202.

7. Παρεξελθοῦσα, ayant passé auprès de nous (sans être vue).

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU ONZIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Ulysse part de l'île d'Éa et arrive chez les Cimmériens, à l'endroit désigné par Circé; il accomplit les sacrifices prescrits par la déesse (1-50). L'ombre de son compagnon Elpénor vient la première s'entretenir avec lui; il aperçoit sa mère Anticlée (51-83). Tirésias lui annonce son retour dans Ithaque et lui parle d'un voyage qu'il devra entreprendre ensuite (84-137). Grâce aux indications de Tirésias, Ulysse peut s'entretenir avec sa mère (138-224). Les âmes des filles et des épouses des héros s'avancent à leur tour vers lui; il les interroge successivement (225-332). Alcinoos et les autres Phéaciens prient Ulysse de continuer son récit, qu'il veut abandonner pour se livrer au sommeil; le héros y consent (333-376). Agamemnon apparaît à Ulysse, lui raconte sa mort et lui donne divers conseils (377-466). Entretien d'Ulysse avec Achille (477-540). Ajax, interpellé par Ulysse, ne daigne pas lui répondre (541-567). Ulysse voit Minos, Orion, Tantale, Sisyphe (568-600). Hercule s'entretient avec lui (601-624). Les ombres s'approchent en foule; le héros épouvanté fuit vers son navire et met à la voile (625-640).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Λ.

« Αὐτὰρ ἐπεὶ¹ ῥ' ἐπὶ νῆα κατήλθομεν ἤδ' ἐθάλισσεν,
 νῆα μὲν ἄρ' ἀμπρωτον ἐρύσσαμεν εἰς ἄλα δῖαν,
 ἐν δ' ἰστὸν τιθέμεσθα² καὶ ἰστίᾳ νηὶ μελαίνῃ·
 ἐν δὲ τὰ μῆλα³ λαβόντες ἐθήσαμεν, ἅν δὲ καὶ αὐτοὶ
 βαίνομεν ἀγνούμενοι, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες. 5
 Ἥμῃν δ' αὖ μετόπισθε νεὸς κυανοπρύροιο
 ἴκμενον οὖρον ἴει πλησίστιον, ἐσθλὸν ἐταῖρον,
 Κίρκη ἔϋπλόκαμος, δεινὴ θεός, αὐδῆεσσα⁴.
 Ἥμεῖς δ' ὄπλα ἕκαστη πονησάμενοι⁵ κατὰ νῆα
 ἤμεθα· τὴν δ' ἄνεμός τε κυβερνήτης τ' ἴθυνεν. 10
 Τῆς δὲ πανημερίης τέταθ' ὅ⁶ ἰστίᾳ ποντοπορούσης·
 δύσετό τ' ἥελιος, σκιδρόντο τε πᾶσαι ἀγυαί⁷.
 « Ἡ⁸ δ' ἐς πείραθ' ἴκανε βαθυρρόου Ὠκεανοῖο.

1. Αὐτὰρ ἐπεὶ, etc. Voy. chant IV, vers 573 et 577-578.

2. Réunissez ἐντιθέμεσθα, et de même, dans les vers suivants, ἐνεθήσαμεν (qui a le sens actif, faire monter, embarquer), ἀνεβαίνομεν, καταχέοντες.

3. Μῆλα. Le bélier et la brebis que Circé était venue attacher auprès du vaisseau.

4. Αὐδῆεσσα. Voy. chant V, vers 334.

5. Ὅπλα πονησάμενοι, ayant disposé les agrès.

6. Πανημερίης équivalant ici à un adverbe : durant tout le jour. C'est ainsi que nous avons vu au chant IX, vers 336 : Ἐσπέριος ἦλθεν, il revint le soir. — Τέτατο, furent tendues, furent gonflées par le vent.

7. Ἀγυαί, routes, chemins. Nous avons déjà vu ce vers au chant II, vers 388.

8. Ἡ. Sous-ent. ναῦς.

Ἐνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν¹ δῆμός τε πόλις τε,
 ἥρι καὶ νεφέλη κακαλυμμένοι· οὐδέ ποτ' αὐτοὺς²
 Ἥλιος φαέθων καταδέρκεται ἀκτίμεσσι,
 οὐθ' ὅπότε³ ἂν στείχῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα,
 οὐθ' ὅτ' ἂν ἄψ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτράπηται·
 ἀλλ' ἐπὶ νύξ ὅλοη τέταται⁴ δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Νῆα μὲν ἔνθ' ἐλθόντες ἐκέλαμεν· ἐκ δὲ τὰ μῆλα
 ἐλόμεθ'· αὐτοὶ δ' αὖτε παρὰ ῥόον Ὀκεανοῖο
 ἦομεν, ὅφρ' ἐς χῶρον ἀφικόμεθ', ὃν φράσε Κίρκη⁵.

« Ἐνθ' ἱερήϊα μὲν⁶ Περιμήδης Εὐρύλογός τε
 ἔσχον· ἐγὼ δ' ἄορ δῶ ἔρυσσάμενος παρὰ μηροῦ
 βόθρον δρυξ', ὅσσον τε πυγούσιον ἔνθα καὶ ἔνθα·
 ἀμφ' αὐτῷ δὲ χοὴν χεόμην πᾶσιν νεκύεσσιν,
 πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δὲ ἡδέϊ οἶνῳ,
 τὸ τρίτον αὖθ' ὕδατι· ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνσι.

Πολλὰ δὲ γουνούμην νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα,
 ἐλθὼν εἰς Ἰθάκην, στείραν βοῦν, ἥτις ἀρίστη,
 ῥέξειεν ἐν μεγάροισι πυρὴν τ' ἐμπλητέμεν ἐσθλῶν·
 Τειρεσίη δ' ἀπάνευθεν ὦν ἱερευσέμεν οἶφ,

4. Κιμμερίων ἀνδρῶν. Dugas-Montbel : « La plupart des interprètes entendent ici par *Cimmériens* les peuples qui habitaient le pays nommé *Bosphore Cimmérique*, au nord du Pont-Euxin. Cette opinion n'est pas admissible; tout démontre qu'Ulysse parcourait alors la mer de Sicile; et l'on ne peut pas supposer que le poète, sans prévenir qu'il intervertit l'ordre naturel des événements, transporte tout à coup son héros dans la Chersonnèse Taurique, près des Palus-Méotides. Par *Cimmériens* il faut entendre avec Éphore les peuples voisins du lac *Averne*, aujourd'hui *lago Averno*, entre Baïes et Cumées, où, du cap de Circé, l'on peut se rendre en un jour, temps

que met Ulysse pour faire ce trajet. Le nom de Cimmériens fut donné à ces peuples parce qu'ils habitaient une contrée ténébreuse, en faisant dériver le mot de *κίμμερος*, qui, selon Hésychius, signifie *ténébreux*, *obscurité*. »

2. Οὐδέ ποτ' αὐτοὺς, etc. Comparez Virgile, *Géorgiques*, livre III, vers 356-360.

3. Réunissez ἐπιτέταται, s'étend sur, couvre, enveloppe.

4. Ἐς χῶρον, ὃν φράσε Κίρκη. Voy. chant X, vers 508-516.

5. Ἐνθ' ἱερήϊα μὲν, etc. Pour tous les détails qui suivent sur le sacrifice, comparez le chant X, vers 516-530.

6. Ἱερεῖα, ministres.

παμμέλαν', ὃς μῆλοισι μεταπρέπει¹ ἡμετέροισιν.
 Τοὺς δ' ἐπεὶ εὐχολῆσι λιτῆσί τε, ἔθνεα νεκρῶν²,
 ἔλλισάμην, τὰ δέ³ μῆλα λαβὼν ἀπεδειροτόμησα
 ἐς βόθρον, ῥέε δ' αἷμα κελαινεφές· αἱ δ' ἀγέροντο
 ψυχαὶ ὑπὲξ Ἑρέβους νεκύων κατατεθνηώτιων,
 νύμφαι⁴ τ' ἡῖθεοί τε πολύτλητοί τε γέροντες,
 παρθενικαὶ τ' ἀταλαί, νεοπενθέα⁵ θυμὸν ἔχουσαι·
 πολλοὶ δ' οὐτάμενοι χαλκῆρεσιν ἐγχείησιν,
 ἄνδρες Ἀρηϊφατοὶ⁶, βεβρωτωμένα τεύχε' ἔχοντες·
 οἱ πολλοὶ περὶ βόθρον ἐφοίτων ἄλλοθεν ἄλλος
 θεσπεσίη⁷ ἰαχῇ· ἐμὲ δὲ χλωρὸν⁸ δέος ἦρει.
 Δὴ τότε⁹ ἔπειθ' ἑτάροισιν ἐποτρύννας ἐκέλευσα
 μῆλα, τὰ δὴ κατέκειτ' ἐσφαγμένα νηλεῖ χαλκῷ,
 δείραντας κατακείαι, ἐπεύξασθαι δὲ θεοῖσιν,
 ἰφθίμω τ' Αἴδῃ καὶ ἐπαινῇ Περσεφονεῖ·
 αὐτὸς δὲ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος πτῖνὰ μηροῦ
 ἤμην, οὐδ' εἷων νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα
 αἵματος ἄσπον ἱμεν, πρὶν Τειρεσίῃα πυθέσθαι.
35
40
45
50

« Πρώτη δὲ ψυχὴ Ἑλπήνορος ἦλθεν¹⁰ ἑταίρου·
 οὐ γάρ πω ἐτέθαπτο ὑπὸ χθονὸς εὐρουοδείης·
 σῶμα γὰρ ἐν Κίρκης μεγάρῳ κατελείπομεν ἡμεῖς
 ἄκλαυτον καὶ ἄθαπτον, ἐπεὶ πόνος ἄλλος ἔπειγεν¹¹.

1. Μεταπρέπει. La syntaxe rigoureuse exigerait μεταπρέπη ou μεταπρέποι.

2. Ἐθνεα νεκρῶν sert d'apposition à τοῦς.

3. Δέ, pour δὴ.

4. Νύμφαι, jeunes femmes, jeunes épouses. Le latin *puella* s'emploie quelquefois aussi dans le même sens. Tacite désigne par le nom de *puella* Octavie, femme de Néron.

5. Νεοπενθέα, rempli d'une douleur (toujours) récente, c'est-à-dire sans cesse affligé.

6. Ἀρηϊφατοί, tués à la guerre.

7. Θεσπεσίη. L'adjectif *θεσπέσιος*, divin, se prend souvent dans le sens de *considérable*, *immense*.

8. Χλωρόν, pâle, qui fait pâlir.

9. Δὴ τότε ἔπειθ', etc. Voy. chant X, vers 534-537.

10. Πρώτη δὲ ψυχὴ Ἑλπήνορος ἦλθεν. De même Énée, au VIe livre de l'*Énéide*, rencontre d'abord l'ombre de Palinure errant à l'entrée des enfers, où les âmes ne peuvent être admises sans que leurs corps aient reçu la sépulture.

11. Πόνος ἄλλος ἐπείγεν, d'autres soins nous pressaient.

Τὸν μὲν ἐγὼ δάκρυσα ἰδὼν, ἐλέησά τε θυμῷ, 56
 καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδων ·
 « Ἐλπῆνορ, πῶς ἦλθες ὑπὸ ζόφον ἡρόεντα¹;
 « ἔφθης πεζὸς ἐὼν ἢ² ἐγὼ σὺν νηϊ̑ μελαίνῃ. »
 « ὦς ἐφάμην · ὁ δέ μ' οἰμώξας ἡμείβετο μύθῳ ·
 « Διογενὲς Λαερτιάδῃ, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ, 59
 « ἄσέ με δαίμονος αἶσα κακὴ καὶ ἀθέσφατος οἶνος³.
 « Κίρκης δ' ἐν μεγάρῳ⁴ καταλέγμενος οὐκ ἐνόησα
 « ἀφορβὸν καταβῆναι, ἰὼν ἐς κλίμακα μακρὴν,
 « ἀλλὰ καταντικρὺ τέγεος πέσον · ἐκ δέ μοι αὐχὴν
 « ἀστραγάλων ἐάγη, ψυχὴ δ' Ἀϊδὸς ὅδε κατῆλθεν. 65
 « Νῦν δέ σε τῶν ὀπιθεν⁵ γουναίζομαι, οὐ παρρόντων,
 « πρὸς τ' ἀλόχου καὶ πατρός, ὃ σ' ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα,
 « Τηλεμάχου θ', ὃν μοῦνον⁶ ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες ·
 « οἶδα γὰρ ὡς ἐνθένδε κιῶν δόμου ἐξ Ἀΐδαο
 « νῆσον ἐς Αἰαίην σχήσεις⁷ εὐεργέα νῆσ · 70
 « ἔνθα σ' ἔπειτα, ἀναξ, κέλομαι μνήσασθαι ἐμεῖο ·
 « μή μ' ἄκλαυτον, ἄθαπτον, ἰὼν ὕπιθεν καταλείπειν,
 « νοσφισθεὶς⁸, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι⁹.

1. Ὑπὸ ζόφον ἡρόεντα, sous l'obscurité sombre, c'est-à-dire dans la sombre nuit.

2. Ἐφθης ἢ, tu es arrivé plus vite que. Le verbe φθάνω, précéder, devancer, se construit comme un comparatif, parce qu'il renferme en effet implicitement l'idée d'une comparaison.

3. Δαίμονος αἶσα κακὴ, le destin funeste d'une divinité, c'est-à-dire le malheur envoyé par une divinité. — Ἀθέσφατος οἶνος, un vin inexprimable, c'est-à-dire bu en grande quantité, avec excès.

4. Κίρκης δ' ἐν μεγάρῳ, etc. Voy. chant X, vers 554-560.

5. Τῶν ὀπιθεν (sous-ent. πρὸς,

exprimé au vers suivant), au nom de ceux que tu as laissés derrière toi, c'est-à-dire que tu as laissés dans ta patrie, à Ithaque.

6. Μοῦνον, seul, c'est-à-dire fils unique. — Comparez à ce passage les prières de Palinure, dans Virgile, *Énéide*, VI, 363 et suiv.

7. Σχήσεις, tu dirigeras.

8. Ἰὼν, étant parti. Ὀπιθεν καταλείπειν, laisser derrière toi. Voy. vers 66. — Νοσφισθεὶς, t'étant éloigné.

9. Μή.... γένωμαι, de crainte que je ne sois pour toi une cause de colère des dieux, c'est-à-dire pour que je ne soulève pas contre toi le courroux des dieux.

- « ἀλλά με κακχεῖται¹ σὺν τεύχεσιν, ἅσσα μοι ἔστιν,
 « σῆμά τέ μοι χεῦται πολέης ἐπὶ θινὶ θαλάσσης, 75
 « ἀνδρὲς δυστήνοιο, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι².
 « ταῦτά τέ μοι τελέσαι πῆξαι τ' ἐπὶ τύμβῳ ἔρετμόν,
 « τῷ καὶ ζωὸς ἔρεσσον, ἐὼν μετ' ἑμοῖς ἐτάροισιν. »
 « ὦς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον·
 « Ταῦτά τοι, ὦ δύστηνε, τελευτήσω τε καὶ ἔρξω. » 80
 « Νῶϊ μὲν ὥς ἐπέεσσιν ἀμειβομένῳ στυγεροῖσιν
 ἤμεθ'· ἐγὼ μὲν ἀνευθεν ἐφ' αἵματι φάσγανον ἴσχων,
 εἰδῶλον δ' ἐτέρωθεν ἐταίρου πολλ' ἀγορεύων³.
 « Ἦλθε δ' ἐπὶ⁴ ψυχῇ μητρὸς κατατεθνηυῖας,
 Αὐτολύκου θυγάτηρ μεγαλήτορος, Ἀντίκλεια, 85
 τὰν ζῶην κατέλειπον, ἰὼν εἰς Ἴλιον ἱρήν.
 Τὴν μὲν ἐγὼ δάκρυσα ἰδὼν, ἐλέησά τε θυμῷ·
 ἀλλ' οὐδ' ὥς εἶων προτέρην⁵, πυκινόν περ ἀχέων,
 αἵματος ἄσπον ἵμεν, πρὶν Τειρεσίαιο πυθέσθαι.
 « Ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχῇ Θηδαίου Τειρεσίαο, 90
 χρύσειον σχῆπτρον ἔχων, ἐμὲ δ' ἔγνω καὶ προσέειπεν·
 « Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,
 « τίπτ' αὖτ', ὦ δύστηνε, λιπὼν φάος ἡλείοιο
 « ἤλυθες⁶, ὄφρα ἴδῃ νέκυας καὶ ἀτερπέα χῶρον;

1. Κακχεῖται et au vers suivant χεῦται, puis, plus bas encore, τελέσαι et πῆξαι, dépendent toujours de κέλομαι.

2. Ἀνδρὲς δυστήνοιο (σῆμα), tombeau d'un homme malheureux. — Καὶ .. πυθέσθαι, pour que la postérité aussi apprenne mon sort. — Quelques éditeurs suppriment la virgule après ἀνδρὲς δυστήνοιο. Ces mots deviennent alors le complément de πυθέσθαι, et il faut entendre : afin que la postérité aussi connaisse cet homme infortuné, apprenne mon infortune.

3. Ἀγορεύων, ainsi accentué, est

le neutre du participe présent de ἀγορεύω.

4. Ἦλθε δ' ἐπὶ, pour ἐπῆλθε δέ.

5. Οὐδ' ὥς, pas même ainsi, c'est-à-dire malgré cela, quelle que fût ma pitié. — Προτέρην équivalent à l'adverbe πρότερον, et forme une sorte de pléonasme avec πρὶν, qui se trouve au vers suivant.

6. Τίπτ' αὖτ' ἤλυθες; Bothe explique ainsi ce passage : « Quid rursus venisti concise dictum est pro hoc vel quodam simili : τίπτ' αὖτε νοήσας ἤλυθες; quid cogitans, quidve struens, depuso, more tuo, huc advenisti? »

« Ἄλλ' ἀποχάζεο βόθρου, ἀποχε δὲ φάσανον ὄζυ, 98
 « αἵματος¹ ὄφρα πίων καί τοι νημερτέα εἴπω. »

« Ὡς φάτ'· ἐγὼ δ' ἀναχασσάμενος ξίφος ἀργυρόηλον
 κούλεῳ ἐγκατέπηξ'· ὃ δ' ἐπεὶ πῖεν αἶμα κελαινόν,
 καὶ τότε δὴ μ' ἐπέεσσι προσήυδα μάντις ἀμύμον·

« Νόστον δίζηαι² μελινδέα, φαίδιμ' Ὀδυσσεῦ· 100

« τὸν δέ τοι ἀργαλέον θήσει θεός· εὐ γὰρ θίω

« λήσειν Ἐννοσίγαιον, ὃ τοι³ κότον ἔνθετο θυμῷ,

« χωόμενος ὅτι οἱ υἱὸν φίλον ἔξαλέωσας⁴.

« Ἄλλ' ἔτι μὲν κε καὶ ὧς, κακὰ περ πάσχοντες, ἴκοισθε⁵, 105

« αἱ κ' ἐθέλης σὸν θυμὸν ἐρυσσάεσθαι καὶ ἐταίρων⁶,

« ὀππότε κε πρῶτον καλίστης εὐεργέα νῆα

« Θρινακίῃ νήσῳ⁷, προφυγὲν Ἰασιδέα πόντον,

« βοσκομένας δ' εὗρητε βόας καὶ ἴφια μῆλα

« Ἥελιου, ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει.

« Τὰς εἰ μὲν κ' ἄσπεάς ἑάας νόστου τε μέδουαι⁸, 110

1. Αἵματος, génitif partitif : une partie, un peu du sang.

2. Δίζηαι, tu cherches, tu désires.

3. Λήσειν a pour sujet sous-entendu σέ : que tu échapperas à Neptune, c'est-à-dire que tu pourras rentrer dans Ithaque sans que Neptune t'aperçoive. — Τοι, pour toi, contre toi.

4. Ἐξαλέωσας. Voy. le chant IX.

5. Καὶ ὧς, même ainsi, c'est-à-dire malgré cela, malgré le courroux de Neptune. — Ἰκοισθε, vous arriverez (dans Ithaque)

6. Ἐρυσσάεσθαι, contenir. — Ἐταίρων (θυμῶν).

7. Θρινακίῃ νήσῳ. Est-il question ici de la Sicile? Cela est assez improbable, disent les savants, bien que les anciens lui aient plus d'une fois donné le nom de Trinacrie (ce qui n'est pas Thrinacie), à cause de ses trois promontoires, Péloée, Pa-

chynum et Lilybée. Ulysse connaissait la Sicile; il ne l'eût pas appelée une île déserte (voy. chant XII, 427-436), puisqu'elle était habitée alors par divers peuples, les Sicanes, les Sicules, les Cyclopes et les Les-trygons; il ne l'eût pas décrite plus loin comme une terre qu'il voyait pour la première fois. Cet argument n'est pas sans réplique. Ulysse connaissait la Sicile pour avoir abordé sur un point de ses rivages; il y prend terre ensuite du côté opposé; qu'y a-t-il d'étonnant à ce qu'il ne reconnaisse pas que c'est une seule et même île? Il ne l'a jamais parcourue, il en ignore les dimensions, la situation précise; enfin, ce qui est plus concluant, il ne la voit pas sous le même aspect.

8. Νόστου μέδουαι, si tu te préoccupes de ton retour, si tu veux assurer ton retour (en n'imitant pas le Soleil contre toi).

- « καὶ κεν ἔτ' εἰς Ἰθάκην, κακὰ περ πάσχοντες, ἴκοισθε·
 « εἰ δέ κε σῖναι, τότε τοι τεκμαίρομ' ὄλεθρον
 « νηϊ τε καὶ ἑτάροις· αὐτὸς δ' εἶπερ κεν ἀλύξης,
 « ὀψὲ κακῶς νεῖται, ὀλέσας ἄπο¹ πάντας ἑταίρους,
 « νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης· δῆεις δ' ἐν πῆματα οἴκῳ, 118
 « ἄνδρας ὑπερφιάλους, οἳ τοι βίοντον κατέδουσιν,
 « μυνόμενοι ἀντιθέην ἄλογον καὶ ἔδνα² διδόντες·
 « ἄλλ' ἦτοι κείνων γε βίας ἀποτίσσει ἐλθών.
 « Αὐτὰρ ἐπὴν μνηστῆρας ἐνὶ μεγάροισι τεοῖσιν
 « κτείνης, ἥε δολῶ ἢ ἀμπαδὸν ὀξεί χαλκῷ, 120
 « ἔρχεσθαι³ δὴ ἔπειτα, λαβὼν εὐῆρες ἑρετμόν,
 « εἰρόκε τοὺς ἀφίκηαι, οἳ⁴ οὐκ ἴσασι θάλασσαν
 « ἀνέρες, οὐδέ θ' ἄλῃσσι μεμιγμένον εἶδαρ ἔδουσιν·
 « οὐδ' ἄρα τοίγ' ἴσασι νέας φοινικοπαρῆους,
 « οὐδ' εὐῆρε' ἑρετμά, τάτε πτερὰ νηυσὶ πέλονται. 126
 « Σῆμα⁵ δέ τοι ἐρέω μάλ' ἀριφραδές, οὐδέ σε λήσει·
 « ὁππότε κεν δὴ τοι θυμὸς ἀλλος ὀδότης
 « φῆῃ ἀθηρηλοιγὸν ἔχειν⁶ ἀνὰ φαιδίμῳ ὤμῳ,
 « καὶ τότε δὴ γαίῃ πῆξας εὐῆρες ἑρετμόν,
 « ῥέξας ἱερὰ καλὰ Ποσειδάωνι ἄνακτι, 130

1. Ὀλέσας ἄπο, pour ἀπολέσας.

2. Ἐδνα signifie souvent *doi*, mais souvent aussi, surtout dans Homère, il se dit des présents que l'on faisait pour obtenir la main d'une femme, soit aux parents, soit à la femme elle-même.

3. Ἐρχεσθαι. L'infinitif pour l'impératif.

4. Τοὺς, οἳ, chez ces hommes, chez un peuple qui.... Selon Pausanias, Homère veut désigner ici les Épirotes. Voici en effet ce qu'il dit en parlant de Pyrrhus (I, xii) : Ἐς δὲ τὴν Σικελίαν διαβάς, Καρχηδονίους ἠνάγκασεν ἀπαναστῆναι Συρακούσων. Φρονήσας δὲ ἐφ' αὐτῷ Καρχηδονίων, οἳ θαλάσσης τῶν τότε

βαρβάρων μάλιστα εἶχον ἐμπείρω, Τύριοι Φοῖνικες τὸ ἀρχαῖον ὄντες, τούτων ἐναντία ἐπήρθη ναυμαχῆσαι, τοῖς Ἑπειρώταις χρωόμενος, οἳ μὴδὲ ἀλούσης Ἰλίου θάλασσαν οἱ πολλοί, μὴδὲ ἄλλοις ἐπίσταντό πω χρῆσθαι. Μαρτυρεῖ δέ μοι καὶ Ὀμήρου ἔπος ἐν Ὀδυσσεΐᾳ· Οἳ οὐκ ἴσασιν.... ἔδουσιν. On dit en effet qu'Ulysse, après son retour, alla en Épire consulter l'oracle de Dodone.

5. Σῆμα, un signe (qui te fera reconnaître que tu es arrivé au terme de ton voyage, chez ce peuple qui ne connaît pas la mer).

6. Φῆῃ ἔχειν, te dira que tu as, te demandera pourquoi tu portes.

« ἀρνεῖον ταῦρόν τε συῶν τ' ἐπιθήτορα κάπρον,
 « οἴκαδ' ἀποστείχειν ἔρδειν¹ θ' ἱεράς ἑκατόμβας
 « ἀθανάτοισι θεοῖσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
 « πᾶσι μάλ' ἐξείης· θάνατος δέ τοι ἐξ ἁλὸς² αὐτῷ
 « ἀδληχρὸς μάλα τοῖος ἐλεύσεται, ὅς κέ σε πέφνη³ 135
 « γήρα' ὑπο λιπαρῷ ἀρημένον· ἀμφὶ δὲ λαοὶ
 « ὄλβιοι ἔσσονται· τάδε τοι νημερτέα εἶρω. »
 « ὦς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον·
 « Τειρεσίη, τὰ μὲν ἄρ που ἐπέκλωσαν θεοὶ αὐτοί.
 « Ἄλλ' ἄγε μοι⁴ τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον· 140
 « μητρὸς τήνδ' ὀρώω⁵ ψυχὴν κατατεθνηυῖης·
 « ἥ δ' ἀκέουσ' ἥσται σχεδὸν αἵματος, οὐδ' ἐὼν υἷον
 « ἔτλη ἔσαντα ἰδεῖν οὐδὲ προτιμυθήσασθαι.
 « Εἰπέ, ἄναξ, πῶς κέν με ἀναγνοίῃ τὸν ἐόντα⁶. »
 « ὦς ἐφάμην· ὁ δέ μ' αὐτίκ' ἀμειβόμενος προσέειπεν· 145
 « Ῥηϊδίον⁷ τοι ἔπος ἐρέω καὶ ἐνὶ φρεσὶ θήσω·
 « ὄντινα μὲν κεν εἴης νεκύων κατατεθνηώτων
 « αἵματος ἄσπον ἵμεν, ὅδε τοι νημερτὲς ἐνίψει·
 « ὃ δέ κ' ἐπιφθονέοις, ὅδε τοι πάλιν εἴσιν ὀπίσσω⁸. »
 « ὦς φαμένη ψυχὴ μὲν ἔβη δόμον Ἀΐδος εἴσω 150
 Τειρεσίαιο ἀνακτος, ἐπεὶ κατὰ θέσφατ' ἔλεξεν.
 Αὐτὰρ ἐγὼν αὐτοῦ μένον ἔμπεδον, ὅφρ' ἐπὶ μήτηρ
 ἤλυθε¹⁰ καὶ πῖεν αἶμα κελαινεφές· αὐτίκα δ' ἔγνω,
 καὶ μ' ὀλοφυρομένη ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

1. Ἀποστείχειν, ἔρδειν. C'est encore l'infinif pour l'impératif.— Ἐρδειν, sacrifie, immole.

2. Ἐξ ἁλός, hors de la mer, loin de la mer. On dit que Télégone, fils d'Ulysse et de Circé, tua son père sans le connaître.

3. Construisez : μάλα ἀδληχρός. — Τοῖος, ὅς κέ σε πέφνη, telle qui te tuera, c'est-à-dire simplement : (une mort) qui t'emportera. Τοῖος est donc à peu près explétif.

4. Ἄλλ' ἄγε μοι. Voy. chant I, vers 169.

5. Τήνδε équivaut à un adverbe : τήνδ' ὀρώω, je vois ici.

6. Τὸν ἐόντα, étant celui-ci, étant son fils : comment elle pourrait reconnaître en moi son fils.

7. Ῥηϊδίον, facile (à accomplir).

8. Πάλιν et ὀπίσσω 'orment une sorte de pléonasm.

9. Réunissez κατέλεξεν.

10. Réunissez ἐπήλυθε.

- « Τέκνον ἐμόν, πῶς ἤλθες ὑπὸ ζόφον ἡρόεντα¹, 155
 « ζωὸς ἐών; χαλεπὸν δὲ τάδε ζωοῖσιν δρᾶσθαι.
 « Μέσσω γὰρ μεγάλοι ποταμοὶ καὶ δεινὰ βρέθρα,
 « Ὠκεανὸς μὲν πρῶτα, τὸν οὕτως ἔστι περῆσαι
 « πεζὸν ἐόντ', ἦν μή τις ἔχη εὐεργέα νῆα.
 « Ἦ νῦν δὴ Τροίηθεν ἀλώμενος ἐνθάδ' ἱκάνεις 160
 « νηὶ τε καὶ ἐτάροισι, πολὺν χρόνον²; οὐδέ πω ἤλθες
 « εἰς Ἰθάκην; οὐδ' εἶδες ἐνὶ μεγάροισι γυναῖκα; »
 « ὦς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον·
 « Μῆτερ ἐμή, χρειώ με κατήγαγεν εἰς Αἶδαο,
 « ψυχῇ χρησόμενον Θηβαίου Τειρεσίου. 165
 « Οὐ γάρ πω σχεδὸν ἤλθον Ἀχαιῖδος, οὐδέ πω ἀμῆς
 « γῆς ἐπέβην, ἀλλ' αἰὲν ἔχων ἀλάλημαι διζύν.
 « ἐξ οὗ τὰ πρῶτισθ' ἐπόμην Ἀγαμέμνονι δίω
 « Ἴλιον εἰς εὐπωλον, ἵνα Τρώεσσι μαχοίμην.
 « Ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον· 170
 « τίς νύ σε κῆρ ἐδάμασσε τανηλεγέος θανάτοιο³;
 « ἦ δολιχὴ νοῦσος; ἦ Ἄρτεμις ἰοχέαιρα
 « οἷς ἀγανοῖς βελέεσσιν⁴ ἐποιχομένη κατέπεφνε;
 « Εἰπὲ δέ μοι πατρός τε καὶ υἱέος⁵, ὃν κατέλειπον,
 « ἦ ἔτι παρ κείνοισιν ἐμὸν γέρας⁶, ἦέ τις ἤδη 175
 « ἀνδρῶν ἄλλος ἔχει, ἐμὲ δ' οὐκέτι φασὶ⁷ νέεσθαι.
 « Εἰπὲ δέ μοι μνηστῆς ἀλόχου βουλὴν τε νόον τε,
 « ἦέ μένει παρὰ παιδὶ καὶ ἔμπεδα πάντα φυλάσσει,
 « ἦ ἤδη μιν ἔγηνεν Ἀχαιῶν ὅστις ἄριστος. »
 « ὦς ἐφάμην· ἦ δ' αὐτίκ' ἀμείβετο πότνια μήτηρ· 180

1. Ὑπὸ ζόφον ἡρόεντα. Voy. la note 4 de la page 241.

2. Πολὺν χρόνον, après un long temps. Mais on pourrait aussi réunir ἀλώμενος πολὺν χρόνον, errant depuis longtemps.

3. Τίς κῆρ θανάτοιο, quel destin de la mort, c'est-à-dire quel genre de mort?

4. Οἷς ἀγανοῖς βελέεσσιν, etc. Voy. chant V, vers 124.

5. Πατρός τε καὶ υἱέος (sous-ent. περί) : quant à mon père et à mon fils, dis-moi si....

6. Ἦ ἔτι.... ἐμὸν γέρας, s'ils possèdent encore mon honneur, c'est-à-dire la royauté

7. Φασί, ils pensent.

- « Καὶ λίην ἀσίνη γε μένει τετληῖσι θυμῷ
 « σοῖσιν ἐνὶ μεγάροισιν· διζυραὶ δέ σι αἶεϊ
 « φθίνουσιν νύκτες τε καὶ ἡμέατα δακρυχεοῦση.
 « Σὸν δ' οὐπω τις ἔχει καλὸν γέρας· ἀλλὰ ἔκχλος
 « Τηλέμαχος τεμνέη¹ νέμεται καὶ δαίτας ἔϊσας
 « δαίνυται, ἃς ἐπέσικε δίκας πόλον ἀνδρ' ἀλεγύνειν·
 « πάντες γὰρ καλέουσι. Πατὴρ δὲ σὸς αὐτόθι μέμνει
 « ἀγρῷ, οὐδὲ πόλινδε κατέρχεται· οὐδέ οἱ εὐναί²
 « δέμνια καὶ χλαῖναι καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα·
 « ἀλλ' ὄγε χειμα μὲν εὐδαι δμῶες³ ἐνὶ οἴκῳ,
 « ἐν κόνι ἄγχι πυρός, κακὰ δὲ χροὶ εἴματα εἴται·
 « αὐτὰρ ἐπὴν ἔλθῃσι θέρος τεθαλυῖά τ' ὀπώρη,
 « πάντῃ οἱ κατὰ γουνὸν ἀλωῆς οἶνοπέδοιο
 « φύλλων κεκλιμένων⁴ χθαμαλαὶ βεβλήαται εὐναί·
 « ἐνθ' ὄγε κεῖτ' ἀχέων, μέγα δὲ φρεσὶ πένθος ἀέξει,
 « σὸν πότμον γούων· χαλεπὸν δ' ἐπὶ γῆρας ἱκάνει.
 « Οὕτω⁵ γὰρ καὶ ἐγὼν ὀλόμην καὶ πότμον ἐπέσπον·
 « οὔτε μέ γ' ἐν μεγάροισιν εὐσκοπος Ἰοχέαιρα
 « οἷς ἀγανοῖς βελέεσσιν ἐποιχομένη κατέπεφνεν·
 « οὔτε τις οὖν μοι νοῦσος ἐπήλυθεν, ἥτε μάλιστα
 « τηκεδόνι στυγερῇ μελέων ἐξεῖλετο⁶ θυμόν·
 « ἀλλὰ με σὸς τε πόθος σά τε μήδεα⁷, φαίδιμ' Ὀδυσσεῦ,
 « σὴ τ' ἀγανοφροσύνη⁸ μελιηδέα θυμὸν ἀπηύρα⁹. »

1. Τεμνέη, domaines (réservés), champs.

2. Οὐδέ οἱ εὐναί (εἰσι), et il n'a pas pour couche....

3. Χεῖμα, pendant l'hiver. — Δμῶες (εὐδουσιν).

4. Γουνὸν ἀλωῆς. Voy. chant I, vers 493. — Πάντῃ κεκλιμένων, tombées de tous côtés.

5. Οὕτω, ainsi, c'est-à-dire en déplorant ton malheur.

6. Οὔτε τις νοῦσος, ἥτε ἐξεῖλετο, ni aucune de ces maladies qui enlèvent. — Ἐξεῖλετο est un moriste

d'habitude : ont enlevé souvent, c'est-à-dire enlèvent ordinairement.

7. Σὸς τε πόθος σά τε μήδεα, et ton regret et tes soucis, c'est-à-dire le regret et les soucis que tu me causais.

8. Σὴ ἀγανοφροσύνη, ta bonté, c'est-à-dire le souvenir de ta bonté.

9. Θυμὸν ἀπηύρα. Hyginus : *Anticlea, Anticlei filia, mater Ulyssis, nuntio falso audito de Ulyssse, ipsa se interfecit*. Selon Homère, au contraire, Anticlea meurt du chagrin de ne pas voir revenir son fils.

« Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἔγωγ' ἔθελον¹ φρεσὶ μερμηρίζας
μητρὸς ἐμῆς ψυχὴν ἐλέειν κατατεθνηυίης· » 205

τρὶς μὲν ἐφωρμήθη, ἐλέειν² τέ με θυμὸς ἀνώγει,
τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον ἦ καὶ ὄνειρῳ
ἔπτατ'· ἐμοὶ δ' ἄχος ὅξυ γενέσκειτο κηρόθι μᾶλλον·
καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδων·

« Μῆτερ ἐμή, τί νύ μ' οὐ μίμνεις ἐλέειν μεμαῶτα, » 210

« ὅφρα καὶ εἰν Ἀῖδαο, φίλας περὶ χεῖρε βάλόντε,
« ἀμφοτέρω κρυεροῖο τεταρπύμεσθα γόοιο;
« Ἦ τί μοι εἰδῶλον τόδ' ἀγαυὴ Περσεφόνηα
« ὦτρυν'³, ὅφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω; »

« Ὡς ἐφάμην· ἡ δ' αὐτίκ' ἀμείβετο πότνια μήτηρ· » 215

« Ὡ μοι, τέκνον ἐμόν, περὶ πάντων κάμμορε φωτῶν,
« οὔτι σε Περσεφόνηα, Διὸς θυγάτηρ, ἀπαφίσκει,
« ἀλλ' αὕτη δίκη⁴ ἐστὶ βροτῶν, ὅτε κέν τε θάνωσιν·

« οὐ γὰρ ἔτι σάρκας τε καὶ ὀστέα ἴνες ἔχουσιν,
« ἀλλὰ τὰ μὲν τε πυρὸς κρατερὸν μένος αἰθομένοιο » 220

« δαμναῖ⁵, ἐπεὶ κε πρῶτα λίπη λεύκ' ὀστέα θυμός·

« ψυχὴ δ' ἡύτ' ὄνειρος ἀποπταμένη πεπότηται.

« Ἀλλὰ φόωςδε τάχιστα λιλαίεο⁶· ταῦτα δὲ πάντα

« ἴσθι⁷, ἵνα καὶ μετόπισθε τεῇ εἵπησθα γυναικί. » X

« Νῶϊ μὲν ὥς ἐπέεσσιν ἀμειβόμεθ'· αἱ δὲ γυναῖκες » 225

ῥήλυθον (ὦτρυνεν γὰρ ἀγαυὴ Περσεφόνηα),
δοῦσαι ἀριστήων⁸ ἄλοχοι ἔσαν ἡδὲ θύγατρες·
αἱ δ' ἀμφ' αἶμα κελαινὸν ἀολλέες ἡγερέθοντο.

1. *Αὐτὰρ ἔγωγ' ἔθελον*, etc. On peut comparer les vers suivants de Virgile, *Enéide*, VI, 700 :

*Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter frustra comprehensa manus effugit
imago,
Par levibus ventis volucrique simillima
somnia.*

2. *Ἐλέειν*, à la saisir, c'est-à-dire à l'embrasser.

3. *ὦτρυνε*, a suscité, a envoyé, a fait paraître.

4. *Δίκη*, sort, condition.

5. *Δαμναῖ*, domptent, c'est-à-dire consomment.

6. *Φόωςδε λιλαίεο*, efforce-toi d'atteindre à la lumière, retourne à la lumière.

7. *Ἴσθι*, sache, c'est-à-dire ici souviens-toi.

8. *Ἀριστήων*, princes, rois, héros

Αὐτὰρ ἐγὼ βούλευον ὅπως ἐρέοιμι ἐκάστην ·
 ἥδε δέ μοι κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνεται βουλή ·
 σπασσάμενος τανύηκες ἄορ παχέος παρὰ μηροῦ,
 οὐκ εἶων πῖεῖν ἅμα πάσας αἵμα κελαινόν.
 Αἰ δὲ προμνηστῖναι¹ ἐπήϊσαν, ἥδ' ἐκάστη
 ὄν γόνον ἐξαγόρευεν · ἐγὼ δ' ἐρέεινον ἀπάσας.

« Ἐνθ' ἦτοι πρώτην Τυρώ² ἴδον εὐπατέρειαν,
 ἣ φάτο Σαλμωνῆος ἀμύμονος ἔκγονος εἶναι,
 φῆ δὲ Κρηθῆος γυνὴ ἔμμεναι Αἰολίδαο ·

ἣ Ποταμοῦ ἠράσσατ', Ἐνιπῆος³ θείοιο,
 ὃς πολὺ κάλλιστος ποταμῶν ἐπὶ γαῖαν ἵησιν⁴.
 καὶ ῥ' ἐπ' Ἐνιπῆος πωλέσκετο καλὰ ῥέεθρα.

Τῷ δ' ἄρ' εἰσάμενος γαιήοχος Ἐννοσίγαιος
 ἐν προχοῇς ποταμοῦ παρελέξατο δινήεντος ·
 πορφύρεον δ' ἄρα κῦμα περιστάθη, οὐρεὶ ἴσον,
 κυρτωθέν · κρύψεν δὲ θεὸν θνητὴν τε γυναῖκα.

Λῦσε δὲ παρθενίην ζώνην, κατὰ δ' ὕπνον ἔχευεν.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἐτέλεσσε θεὸς φιλοτήσια ἔργα,
 ἐν τ' ἄρα οἱ ψῦ χειρί⁵, ἔπος τ' ἔφατ', ἐκ τ' ὀνόμαζεν ·

« Χαῖρε, γύναι, φιλότῃ · περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
 « τέξεις ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι⁶ εὐναί
 « ἀθανάτων · σὺ δὲ τοὺς κομέειν ἀτιταλλέμεναί⁷ τε.
 « Νῦν δ' ἔρχεο πρὸς δῶμα καὶ ἴσχεο⁸, μηδ' ὀνομήνης ·

1. Προμνηστῖναι, l'une après l'autre, successivement.

2. Τυρώ. Pour les noms de femmes et de héros qui vont suivre, voy. les dictionnaires de mythologie.

3. Ἐνιπῆος, l'Enipée, fleuve de la Thessalie, sur laquelle régnait Salmonée.

4. Ἴησιν. Sous-ent. ὕδωρ, qui est exprimé au chant XXI de l'*Iliade*, vers 458 :

Ἄθεός, ὃς κάλλιστον ὕδωρ ἐπὶ γαῖαν ἵησιν.

Voy. chant VII, vers 430.

5. Ἐν τ' ἄρα οἱ ψῦ χειρί, et il s'attacha à sa main, c'est-à-dire et il lui prit la main. Ce vers se trouve très-souvent dans l'*Iliade* et dans l'*Odyssée*.

6. Ἀποφώλιοι, vaines, c'est-à-dire stériles.

7. Τοὺς se rapporte à ἀγλαὰ τέκνα. En effet, Tyro eut deux fils. — Κομέειν, ἀτιταλλέμεναι. Ces infinitifs tiennent la place de deux impératifs.

8. Ἰσχεο, contiens-toi, c'est-à-dire tais-toi.

« αὐτὰρ ἐγὼ τοί εἰμι¹ Ποσειδάων ἐνοσίχθων. »

« ὦς εἰπὼν ὑπὸ πόντον ἐδύσατο κυμαίνοντα.

Ἦ δ' ὑποκυσαμένη Πελλίην τέκε καὶ Νηληϊά,
τῷ κρατερῷ θεράποντε Διὸς² μέγαλοιο γενέεσθην
ἀμφοτέρω· Πελλίης μὲν ἐν εὐρυχόρῳ Ἰαωλκῷ
ναῖε πολύβρηνος· ὁ δ'³ ἄρ' ἐν Πύλῳ ἡμαθόεντι.

255

Τοὺς δ' ἐτέρους⁴ Κρηθῆϊ τέκεν βασιλεια γυναικῶν⁵,
Αἴσονά τ' ἠδὲ Φέρητ' Ἀμυθῶνά θ' ἱπποιοχάρμην.

« Τὴν δὲ μέτ' Ἀντιόπην ἶδον, Ἀσωπόιο θύγατρα,

260

ἣ δὴ καὶ Διὸς εὖχετ' ἐν ἀγκοίνῃσιν ἰαῦσι·

καὶ δ' ἔτεκεν δύο παῖδ', Ἀμφιόνά τε Ζῆθόν τε,

οἳ πρῶτοι Θήβης ἔδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο,
πύργωσάν τ'· ἐπεὶ οὐ μὲν ἀπύργωτόν γ' ἐδύναντο
ναίεμεν εὐρύχορον Θήβην, κρατερῷ περ ἑόντε.

265

« Τὴν δὲ μέτ' Ἀλκμήνην ἶδον, Ἀμφιτρύωνος ἀχοιτιν,

ἣ β' Ἑρακλῆα θρασυμέμνονα, θυμολέοντα,

γείνατ', ἐν ἀγκοίνῃσι Διὸς μέγαλοιο μιγεῖσα·

καὶ Μεγάρην, Κρείοντος⁶ ὑπερθύμοιο θύγατρα,

τὴν ἔχεν Ἀμφιτρύωνος υἱός, μένος αἰὲν ἀτειρής⁷.

270

« Μητέρα τ' Οἰδιπόδαο ἶδον, καλὴν Ἐπικάστην⁸,

ἣ μέγα ἔργον⁹ ἔρεξεν αἰδορέϊσι νόοιο,

γῆμαμένη ᾧ υἱεῖ· ὁ δ' ὃν πατέρ' ἐξεναρῖξας

γῆμεν· ἄφαρ δ' ἀνάπυστα θεοὶ θέσαν¹⁰ ἀνθρώποισιν.

Ἄλλ' ὁ μὲν ἐν Θήβῃ πολυηράτῳ ἄλγεα πάσχων

275

1. Τοί εἰμι, je suis pour toi (car je ne veux me faire connaître que de toi).

2. Θεράποντε Διὸς. Les rois se nommaient serviteurs de Jupiter.

3. Ὁ δέ. Nélée.

4. Τοὺς ἐτέρους, les autres fils qu'elle eut.

5. Βασιλεια γυναικῶν. Même construction que δῖα γυναικῶν, que nous avons déjà rencontré si souvent.

6. Κρείοντος, Créon, roi de Thèbes.

7. Μένος αἰὲν ἀτειρής, toujours infatigable en vigueur, d'une force infatigable.

8. Ἐπικάστην. Les tragiques lui donnent le nom de Jocaste.

9. Μέγα ἔργον, un crime abominable.

10. Ἀνάπυστα θέσαν, firent ces choses connues, révélèrent ces crimes.

Καδμείων ἦνασσε¹ θεῶν ὁλοὰς διὰ βουλὰς·
 ἥ δ' ἔβη εἰς Ἀΐδαο² πυλάρταο κρατεροῖο,
 ἀφαμένη βρόχον αἰπὺν ἀφ' ὕψηλοιο μελάθρου,
 ᾧ ἄχει σχομένη³· τῷ δ' ἄλγεα κάλλιπ' ὀπίσσω
 παλλὰ μάλ', ὅσσα τε μητρὸς Ἑριννύες⁴ ἐκτελέουσιν. 280

« Καὶ Χλωῖριν εἶδον περικαλλέα, τὴν ποτε Νηλεὺς
 γῆμεν ἔδν διὰ κάλλος, ἐπεὶ πόρε⁵ μυρία ἔδνα,
 ὀπλοτάτην κούρην Ἀμφίονος Ἰασίδαο,
 ὅς ποτ' ἐν Ὀρχομενῷ Μινυητῷ ἴφι ἀνάσσειν·
 ἥ δὲ Πύλου βασιλεὺς, τέκεν δὲ οἱ ἀγλαὰ τέκνα, 285
 Νέστορά τε Χρομίον τε Περικλύμενόν τ' ἀγέρωχον.
 Τοῖσιν δ' ἐπ'⁶ ἰφθίμην Πηρῷ τέκε, θαῦμα⁷ βροτοῖσιν,
 τὴν πάντες μνώνοντο περικτῖται· οὐδέ τι Νηλεὺς
 τῷ⁸ ἐδίδου, ὅς μὴ ἔλικας βόας εὐρυμετώπους
 ἐκ Φυλάκῃς ἐλάσειε βίης Ἰφικληΐης⁹ 390
 ἀργαλέας¹⁰· τὰς δ' οἷος ὑπέσχετο μάντις ἀμύμων¹¹
 ἐξελάαν· χαλεπὴ δὲ θεοῦ κατὰ μοῖρ' ἐπέδῃσεν¹²,
 δεσμοί τ' ἀργαλέοι καὶ βουκόλοι ἀγροῖωται.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ μῆνές τε καὶ ἡμέραι ἐξτελοῦντο,
 ἀψ περιτελλομένου ἔτεος, καὶ ἐπῆλυθον ὥραι, 295

1. Καδμείων ἦνασσε. Selon Sophocle, aussitôt après que l'inceste est découvert, Œdipe est banni de Thèbes; on voit que dans Homère il continue à régner.

2. Εἰς Ἀΐδαο (δόμον).

3. Ὡς ἄχει σχομένη, possédée par sa douleur, en proie au désespoir.

4. Μητρὸς Ἑριννύες, les Furies d'une mère, c'est-à-dire les remords qui s'attachent à celui qui a fait mourir sa mère. C'est ainsi qu'il faut entendre les Furies qui poursuivent Oreste après le meurtre de Clytemnestre.

5. Πόρε a pour sujet sous-entendu Nélée.

6. Τοῖσιν ἐπὶ, outre ceux-ci, outre ces trois fils.

7. Θαῦμα, sujet d'admiration.

8. Τῷ équivalant ici à τινί.

9. Ἐλάσειε, chasserait devant lui, c'est-à-dire enlèverait. — Φυλάκῃς, Phylacé, ville de Thessalie. — Réunissez βόας βίης Ἰφικληΐης, les génisses du robuste Iphiclé.

10. Ἀργαλέας, difficiles (à enlever).

11. Μάντις ἀμύμων. Homère dit au XVe chant (vers 225 et suiv.) que ce fut le devin Mélampe qui enleva les génisses des champs de Phylacé et qui épousa la fille de Nélée.

12. Θεοῦ μοῖρα, le destin d'un dieu, c'est-à-dire envoyé par un dieu. — Réunissez κατεπέδῃσεν.

καὶ τότε δὴ μιν ἔλυσε βίη Ἰφικληΐη,
θέσφατα πάντ' εἰπόντα· Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή.

« Καὶ Ἀθήδην εἶδον, τὴν Τυνδαρέου παράκοιτιν,
ἥ ῥ' ὑπὸ Τυνδαρέῳ¹ κρατερόφρονε γείνατο παῖδε,
Κάστορά θ' ἱππόδαμον καὶ πύξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα·
τοὺς ἄμφω ζωοὺς κατέχει φυσίζοος αἴα·

300

οἳ καὶ νέρθεν γῆς τιμὴν πρὸς Ζηνὸς ἔχοντες²
ἄλλοτε μὲν ζώουσ' ἑτερήμεροι, ἄλλοτε δ' αὖτε
τεθναῖσιν· τιμὴν δὲ λελόγχασιν ἴσα θεοῖσιν³.

« Τὴν δὲ μέτ' Ἰφιμέδειαν⁴, Ἀλωῆος παράκοιτιν,
εἶδον, ἥ δὴ φάσκε Ποσειδάωνι μιγῆναι·

305

καὶ ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδε, μινυνθαδίῳ δὲ γενέσθην,
ᾧ τὸν τ' ἀντίθεον, τηλεκλειτόν τ' Ἐφιάλτην·

οὗς δὴ μηχίστους⁵ θρέψε ζεῖδωρος Ἄρουρα
καὶ πολὺ καλλίστους, μετὰ γε κλυτὸν Ὠρίωνα.

310

Ἐννέωροι γὰρ τοίγε καὶ ἔννεαπήχες ἦσαν
εὖρος, ἀτὰρ μῆχός γε γενέσθην ἔννεόργυιοι.

Οἷ ῥα καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν Ὀλύμπῳ
φυλόπιδα στήσιν πολυαἶκος πολέμοιο⁶·

ᾧ σσαν ἐπ' Ὀλύμπῳ⁷ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὀσση
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἔν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἶη.

315

Καὶ νύ κεν ἐξετέλεσσαν, εἰ ἥβης μέτρον ἴκοντο⁸.
ἄλλ' ὄλεσεν Διὸς υἱός⁹, δὴν ἡύχομος τέκε Λητώ,

1. Ὑπὸ Τυνδαρέῳ, dans le palais de Tyndare.

2. Τιμὴν πρὸς Ζηνὸς ἔχοντες, honorés par Jupiter.

3. Ἰσα θεοῖσιν, pareillement aux dieux, autant que les dieux.

4. Ἰφιμέδειαν. Cette Iphimédie était fille de Triops, roi de Thessalie.

5. Μηχίστους, les plus hauts, les plus grands (des hommes).

6. Φυλόπιδα... πολέμοιο, dresser la lutte d'une guerre très-agitée, c'est-à-dire porter le tumulte des luttes et des combats.

7. Ὀσσαν ἐπ' Ὀλύμπῳ, etc. Comparer les deux vers suivants de Virgile, *Géorgiques*, I, 284 :

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum.

8. Ἐξετέλεσσαν κεν, ils auraient accompli (leur dessein). — Εἰ ἥβης μέτρον ἴκοντο, s'ils avaient atteint la mesure de la puberté, c'est-à-dire s'ils étaient arrivés à l'âge de la puberté.

9. Διὸς υἱός, Apollon.

ἀμφοτέρω, πρὶν σφωῖν ὑπὸ κροτάφοισιν ἰούλους
ἀνθῆσαι πυκάσαι τε γένυς¹ εὐανθεῖ λάχνη.

320

« Φαίδρην τε Πρόκριν τε ἶδον καλὴν τ' Ἀριάδνην,
κούρην Μίνωος δλοόφρονος², ἣν ποτε Θησεὺς
ἐκ Κρήτης ἐς γουνὸν³ Ἀθηναίων ἱεράων
ἦγε μὲν, οὐδ' ἀπόνητο· πάρος δέ μιν Ἄρτεμις ἔκτα
Δίῃ ἐν ἀμφιρύτῃ, Διονύσου μαρτυρήσιν⁴.

321

« Μαῖράν τε Κλυμένην τε ἶδον στυγερὴν τ' Ἐριφύλην,
ἥ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς⁵ ἐδέξατο τιμήμεντα.

Πάσας δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ὀνομήνω,
ὅσας ἡρώων ἀλόχους ἶδον ἠδὲ θύγατρας·

πρὶν γάρ κεν καὶ νῦν φθίτ'⁶ ἄμβροτος· ἀλλὰ καὶ ὦρῃ⁷
εὐδαιν, ἥ ἐπὶ νῆα θοὴν ἔλθόντ' ἐς ἑταίρους⁸.

330

ἢ αὐτοῦ· πομπὴ δὲ θεοῖς ὑμῖν τε μελήσει. »

« Ὡς ἔφατ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ·
κηληθμῷ δ' ἔσχοντο⁹ κατὰ μέγαρα σχιόεντα.

Τοῖσιν δ' Ἀρήτῃ λευκώλενος ἤρχετο μύθων·

335

« Φαίηκες, πῶς ὕμιν ἀνὴρ ὅδε φαίνεται εἶναι
εἰδός τε μέγεθός τε ἰδὲ φρένας ἔνδον ἔϊσας¹⁰;

Ξείνος δ' αὖτ' ἐμός ἐστιν· ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς¹¹.

1. Πυκάσαι γένυς, avoir couvert, avoir ombragé leurs joues.

2. Μίνωος δλοόφρονος, le prudent, le sage Minos.

3. Γουνόν. Voy. chant I, vers 493, et la note.

4. Δίῃ ἀμφιρύτῃ, Dia entourée d'eau, l'île de Dia. — Διονύσου μαρτυρήσιν. Bacchus l'accusa auprès de Diane d'avoir profané avec Thésée le bois sacré de la déesse. D'après les poètes des âges suivants, Ariadne, abandonnée par Thésée dans l'île de Naxos, y fut épousée par Bacchus.

5. Φίλου ἀνδρός, pour son époux, en échange de son époux, c'est-à-dire pour trahir son époux.

6. Φθίτο, se consumerait, serait écoulee.

7. ὦρῃ (ἐστὶν ἐμὲ) εὐδαιν, il est temps que je dorme.

8. ἑταίρους, mes compagnons. Il s'agit des rameurs qui ont été désignés pour conduire Ulysse à Ithaque.

9. Κηληθμῷ ἔσχοντο, ils étaient possédés par le charme, c'est-à-dire ils étaient sous le charme (de la parole d'Ulysse).

10. Εἶσας, égal (à sa beauté), digne de sa beauté, remarquable comme sa taille et sa beauté. — ἔνδον est opposé aux qualités extérieures, εἶδος, μέγεθος.

11. ἕκαστος ἐμμορε τιμῆς, cha-

τῷ μὴ ἐπειγόμενος ἀποπέμπετε¹, μὴδὲ τὰ δῶρα
οὕτω χρηρίζοντι κολουέστε². πολλὰ γὰρ ὕμιν
κτῆματ' ἐνὶ μεγάροισι θεῶν ἰότητι κέονται. »

340

Τοῖσι δὲ καὶ μετέπει γέρον ἦρος Ἐχέκην,
ὃς δὴ Φαιήκων ἀνδρῶν προγενέστερος ἦεν.

« ὦ φίλοι, οὐ μὲν ἤμιν ἀπὸ σκοποῦ οὐδ' ἀπὸ δόξης³
μυθεῖται βασιλεία περίφρων· ἀλλὰ πίθεσθε·
Ἀλκινόου δ' ἐκ τοῦδ' ἔχεται ἔργον τε ἔπος τε⁴. »

344

Τὸν δ' αὖτ' Ἀλκίνοος ἀπαμειβόμενος ἀνέειπε·

« Τοῦτο μὲν οὕτω δὴ ἔσται ἔπος⁵, αἶψα κεν ἔσται
ζῶδες Φαιήκεσσι φιληρέτραισιν ἀνάσσειν.

Ξείνος δὲ τλήτω, μάλα περινόστω χατίζων·

350

ἔμπης οὖν ἐπιμεῖναι⁶ ἐξ αὐτῶν, εἰς ὅσω πάσῃ

δωτίνην τελέσω⁷ χρομῆν δ' ἀνδρῶν μελέσσει

πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί· τοῦ γὰρ κράτος ἐστ'⁸ ἐνὶ δήμῳ. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Ἀλκίνοε κρεῖον, πάντων ἀρτεδέικε λαῶν,

355

εἰ με καὶ εἰς ἐνταῦτα ἀνάγοιτ' αὐτῶν μέγα κεν

πομπήν τ' ὀτρύνοιτε καὶ ἀγλαὰ δῶρα δώδοιτε,

καί κε τὸ βουλόμην⁹, καί κε πολλὰ κέρδιον εἴη,

πλειοτέρη σὺν χειρὶ φίλῃ ἐς πατρίδ' ἰκέσθαι. »

com (de vous) participe à cet hon-
neur (de l'avoir prouvé). En effet,
nous avons vu au chant VIII que les
principaux des Phéaciens s'étaient
réunis pour offrir à Ulysse les pré-
sents de l'hospitalité.

1. Μὴ ἐπειγόμενος ἀποπέμπετε,
ne le congédiez pas en vous hâtant,
c'est-à-dire ne vous pressez pas de
le faire partir.

2. Μὴδὲ κολουέστε, et ne mutilez
pas, c'est-à-dire n'amoindrissez pas,
ne faites pas à moitié.

3. Ἀπὸ σκοποῦ, ἀπὸ δόξης, en-
dehors du but, en dehors de la con-
venance, c'est-à-dire sans utilité,

sans convenance, mal à propos et
contre la convenance.

4. Ἐχέται, dépendant. — Ἐπος,
la parole, le conseil.

5. Οὕτω ἔσται, sera ainsi, c'est-
à-dire s'accomplira. — Τοῦτο ἔπος,
cette parole, ce que vient de dire
Achéte.

6. Τλήτω ἐπιμεῖναι, se résigne
à rester.

7. Δωτίνην τελέσω. Voy. chant I,
358 et 359.

8. Τοῦ se rapporte à ἐμοί. Τοῦ
κράτος ἐστ', moi de qui est, à qui
appartient la puissance.

9. Βουλόμην, j'aimerais mieux.

καί κ' αἰδοιότερος καὶ φίλοτερος ἀνδράσιν εἴην·
πῦρ γιν', δσοκμα' Ἰθάκῃ δὲ ἰδοίκατο νοσπῆσαντα·»

300

Τὸν δ' αὖτ' Ἀλκίνοος ἀπαμείβετο φώνησέν τε·

« ὦ Ὀδυσσεῦ, τὸ μὲν οὔτε σ' εἴσχομεν¹ εἰρηρόωνιας,
ἡπεροπῆά τ' ἔμεν κατ' ἐπὶ κλοπῇ, οἷά τε πολλοὺς
βόσκει γαῖα μέλαινα πολυσπερέας² ἀνθρώπους·

302

ψεύδεά τ' ἀρτύνοντας, ὅθεν κέ τις οὐδὲ ἰδοίτο³·

σοὶ δ' ἔπι μὲν μορφήν ἔπειν, ἐνὶ⁴ δὲ φρένες ἐσθλαί·

μῦθον δ', ὡς δτ' αἰδός⁵, ἐπισταμένως κατέλεξας,

πάντων τ' Ἀργείων σέα τ' αὐτοῦ κήδεα λυγρά⁶.

Ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπέ καὶ ἀτρεκέως καταλεξόν,·

304

εἴ τινας ἀντιθέων ἐτάρων ἶδες, οἳ τοι ἄμ' αὐτῷ

Ἴλιον εἰς ἄμ' ἔποντο καὶ αὐτοῦ πότμον ἐπέσπον.

Νῦξ δ' ἔδε μάλα μακρή, ἀθέσφατος· οὐδὲ πῶς ὦρῃ

εὔδειν ἐν μεγάρῳ· σὺ δέ μοι λέγε θέσσελα ἔργα.

Καί κεν ἐς ἡῶν διὰν ἀνασχοίμην, ὅτε μοι σὺ

306

τλαίης⁷ ἐν μεγάρῳ· τὰ σὰ κήδεα μυθήσασθαι·»·

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Ἀλκίνοε κρεῖον, πάντων ἀριδείκτε λαῶν,

ὦρῃ μὲν πολέων μύθων, ὦρῃ δὲ καὶ ὕπνου·

εἰ δ' ἔτ' ἀκουόμεναί γε λιλαῖσαι, οὐκ ἂν ἔγωγε·

308

τούτων σοὶ φθονέοιμ⁸ καὶ οἰκτροτέρ' ἄλλ' ἀγορεύσαι,

κήδε' ἐμῶν ἐτάρων, οἳ δὴ μετόπισθεν ὄλοντο·

οἳ Τρώων μὲν ὑπεξέφυγον, σπονόεσσαν αὐτήν⁹,

1. Τὸ μὲν οὔτε σ' εἴσχομεν, nous ne te soupçonnons pas de ceci. Τό εἰσπρίχθηκε par les mots ἡπεροπῆά τ' ἔμεν καὶ ἐπὶ κλοπῇ.

2. Πολυσπερέας équivalant ici à un adverbe : ça et là, de tous côtés.

3. Πεύδεα, ὅθεν κέ τις οὐδὲ ἰδοίτο, des mensonges d'où quel qu'un ne verrait pas (qu'ils mentent), c'est-à-dire des mensonges dont on ne saurait (tant ils sont habiles) reconnaître la fausseté.

4. Ἐπὶ, ἐν, pour εἴπεστι, évalue, comme l'indique l'accent.

5. Ὡς δτ' αἰδός (κατέλεξας).

6. Πάντων... λυγρά. Ce sera sent d'apposition à μῦθον.

7. Ὅτε σὺ τλαίης, si tu te résignais à, si tu voulais.

8. Φθονέοιμι, j'envie, c'est-à-dire je refuserais. Le verbe latin *invidere* s'emploie souvent de même.

9. Αὐτήν, le cri de guerre, c'est-à-dire les combats.

ἐν νόστῳ δ' ἀπόλονται κακῆς ἰότητι γυναικός¹!

« Αὐτὰρ ἐπεὶ ψυχὰς μὲν ἀπεσκέδασ' ἄλλουδ' ἄλλη 385

ἀγνὴ Περσεφόνεια γυναικῶν θηλυτεράων,

ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχὴ Ἀγαμέμνονος Ἀτρεΐδαο

ἀχθυμένη· περὶ δ' ἄλλαι ἀγηγέραθ', ὄσσαι ἅμ' αὐτῷ

οἴκῳ ἐν Αἰγίσθοιο θάνον καὶ πότμον ἐπέσπον.

Ἔγνων δ' αἶψ' ἐμὲ κεῖνος, ἐπεὶ πῖεν αἶμα κελαινόν· 390

κλαῖε δ' ὄγε λιγέως, θαλερόν κατὰ δάκρυον εἶδων,

πιτνὰς εἰς ἐμὲ χειράς, ὀρέξασθαι² μενεαίνων·

ἀλλ' οὐ γάρ οἱ ἔτ' ἦν ἱς ἐμπεδος οὐδέ τι κίχυς,

οἷη περ πάρος ἔσκεν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσιν.

Τὸν μὲν ἐγὼ δάκρυσα ἰδὼν, ἐλέησά τε θυμῷ, 395

καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδων·

« Ἀτρεΐδῃ κύδιστε, ἀναξ ἀνδρῶν, Ἀγάμεμνον,

« τίς νύ σε³ κῆρ ἐδάμασσε τανηλεγέος θανάτοιο;

« ἡέ σέγ' ἐν νήεσσι Ποσειδάων ἐδάμασσεν,

« ὄρσας ἀργαλέων ἀνέμων ἀμέγαρτον αὐτμήν, 400

« ἡέ σ' ἀνάρσιοι ἄνδρες ἐδηλήσαντ' ἐπὶ χέρσου,

« βοῦς περιταμνόμενον⁴ ἡδ' οἶων πῖεα καλά,

« ἡέ περὶ πτόλιος μαχεούμενον ἡδὲ γυναικῶν; »

« ὦς ἐφάμην· ὁ δέ μ' αὐτίκ' ἀμειβόμενος προσέειπεν·

« Διογενὲς Λαερτιάδῃ, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ, 405

« οὔτε μέ γ' ἐν νήεσσι Ποσειδάων ἐδάμασσεν,

« ὄρσας ἀργαλέων ἀνέμων ἀμέγαρτον αὐτμήν,

« οὔτε μ' ἀνάρσιοι ἄνδρες ἐδηλήσαντ' ἐπὶ χέρσου·

« ἀλλὰ μοι Αἰγίσθος τεύξας θανάτόν τε μόρον τε⁵

1. Κακῆς ἰότητι γυναικός. Dugas-Montbel : « Par cette femme odieuse, les uns entendent Hélène, la cause de la guerre; d'autres Clytemnestre, qui fit périr Agamemnon et ses compagnons; d'autres enfin Cassandre, qu'Ajax outragea dans le temple de Minerve, ce qui rendit cette déesse contraire aux desseins des Grecs. Ce qu'il y a de plus vraisemblable, c'est

qu'il est ici question de Clytemnestre, dont Ulysse va raconter le crime. »

2. Ὀρέξασθαι, me saisir, m'embrasser.

3. Τίς νύ σε, etc. Voy. vers 171.

4. Περιταμνόμενον, enveloppant (pour les emmener), enlevant, ravissant.

5. Θάνατόν τε μόρον τε. Redondance poétique.

- « ἔκτα σὺν οὐλομένη ἀλόχῳ¹, οἷκόνδε καλέσσας, 416
 « δειπνίσσας, ὥς τίς τε κατέκτανε² βοῦν ἐπὶ φάτῃ.
 « Ὡς θάνον οἰκτίστω θανάτῳ· περὶ δ' ἄλλοι ἐταῖροι
 « νωλεμέως κτείνοντο, σύες ὡς ἀργιόδοντες,
 « οἷ³ ῥά τ' ἐν ἀφνειοῦ ἀνδρὸς μέγα δυναμένοιο
 « ἦ γάμῳ ἦ ἐράνῳ ἦ εἰλαπίνῃ τεθαλυίῃ. 415
 « Ἦδ' ἂν πολέειν φόνῳ ἀνδρῶν ἀντεβόλησας,
 « μουνάξ κτεινομένων καὶ ἐνὶ κρατερῇ ὑσμίνῃ·
 « ἀλλὰ κε κεῖνα⁴ μάλιστα ἰδὼν ὀλοφύραο θυμῷ,
 « ὥς ἀμφὶ κρητῆρα τραπέζας τε πληθούσας
 « κείμεθ' ἐνὶ μεγάρῳ, δάπεδον δ' ἅπαν αἶματι θῦεν. 420
 « Οἰκτροτάτην δ' ἤκουσα ὅπα Πριάμοιο θυγατρός,
 « Κασσάνδρης, τὴν κτεῖνε Κλυταιμνήστρη δολόμητις
 « ἀμφ' ἐμοί⁵. αὐτὰρ ἐγὼ ποτὶ γαίῃ⁶ χεῖρας ἀείρων
 « βάλλον ἀποθνήσκων περὶ φασγάνῳ⁷. ἡ δὲ κυνῶπις
 « νοσφίσας⁸, οὐδέ μοι ἔτλη, ἰόντι περ-εῖς Αἴδαο, 425
 « χερσὶ κατ' ὀφθαλμοὺς ἐλέειν σὺν τε στόμ' ἐρεῖσαι⁹.
 « Ὡς οὐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός,
 « ἥ τις δὴ τοιαῦτα μετὰ φρεσὶν ἔργα βάλλεται¹⁰,
 « οἷον δὴ καὶ κείνη ἐμήσατο ἔργον ἀεικές,
 « κουριδίῳ τεύξασα πόσει¹⁰ φόνον. Ἦτοι ἔφην¹¹ γε 430
 « ἀσπᾶσιος παίδεσσιν ἰδὲ δμῳέσσιν ἐμοῖσιν
 « οἶκαδ' ἐλεύσεσθαι· ἡ δ' ἐξοχα λύγρ' εἰδυῖα¹²

1. Σὺν ἀλόχῳ, avec mon épouse, c'est-à-dire avec l'aide de mon épouse.

2. Κατέκτανε. Aoriste d'habitude, qu'il faut par conséquent traduire par un présent.

3. Οἷ. Sous-ent. κτείνονται.

4. Κεῖνα, cette scène, ce qui s'est passé dans le palais d'Égisthe.

5. Ἀμφ' ἐμοί, auprès de moi, à mes côtés.

6. Ποτὶ γαίῃ, (gisant) à terre.

7. Χεῖρας βάλλον περὶ φασγάνῳ, je jetais mes mains autour de mon

glaiive, c'est-à-dire je saisisais mon épée (pour en percer Clytemnestre).

8. Réunissez καθελέειν et συνε-ρεῖσαι.

9. Μετὰ φρεσὶ βάλλεται, a jeté, a fait entrer dans son esprit, c'est-à-dire a conçu.

10. Κουριδίῳ πόσει, son époux légitime.

11. Ἦφην, je pensais.

12. Ἐξοχα λύγρ' εἰδυῖα, sachant des choses funestes supérieurement (aux autres femmes), c.-à-d. la plus barbare, la plus cruelle des femmes.

- « οἷ τε κατ' αἴσχος ἔχευε ¹ καὶ ἔσσομένησιν ὀπίσσω
 « θηλυτέρησι γυναιξί, καὶ ἥ κ' εὐεργὸς ἔησιν ². »
 « Ὡς ἔρατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον· 435
 « ὦ πόποι, ἦ μάλα δὴ γόνον Ἀτρεὺς εὐρύοπα Ζεὺς
 « ἐκπάγλως ἤχθηρε γυναικείας διὰ βουλάς ³
 « ἐξ ἀρχῆς· Ἑλένης μὲν ἀπωλόμεθ' εἵνεκα πολλοί·
 « σοὶ δὲ Κλυταίμνηστρῃ δόλον ἤρτυε τηλόθ' ἔοντι. »
 « Ὡς ἐφάμην· ὁ δέ μ' αὐτίκ' ἀμειβόμενος προσέειπεν· 440
 « Τῷ νῦν μήποτε καὶ σὺ γυναικί περ ἤπιος εἶναι ⁴,
 « μηδ' οἷ μῦθον ἅπαντα πιπρυσκέμεν, ὃν κ' εὖ εἰδῆς·
 « ἀλλὰ τὸ μὲν φάσθαι, τὸ δὲ καὶ κεκρυμμένον εἶναι ⁵.
 « Ἄλλ' οὐ σοίγ', Ὀδυσσεῦ, φόνος ἔσσεται ἐκ γε γυναικός·
 « λίην γὰρ πινυτή· τε καὶ εὖ φρεσὶ μῆδεα οἶδεν ⁶ 445
 « κούρῃ Ἰκαρίῳ, περίφρων Πηνελόπειτα.
 « Ἥ μὲν μιν νόμφην γε νέην κατελείπομεν ἡμεῖς,
 « ἐρχόμενοι πόλεμόνδε· πάρος δέ οἱ ἦν ἐπὶ μαζῷ
 « νήπιος, ὅς που νῦν γε μετ' ἀνδρῶν ἵκει ἀριθμῷ,
 « ὀλβιος· ἦ γὰρ τόνγε πατὴρ φίλος ὄψεται ἔλθων, 450
 « καὶ κεῖνος πατέρα προσπτύζεται, ἥ θέμις ἐστίν.
 « Ἥ δ' ἐμὴ οὐδὲ περ υἱὸς ἐνιπλησθῆναι ἄκοιτις
 « ὀφθαλμοῖσιν ἔασε· πάρος δέ με πέφνε καὶ αὐτόν·
 « Ἄλλο δέ τοι ἑρέω, σὸ δ' ἐνὸ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν·
 « κρύδην, μηδ' ἀναφανδά, φίλην-ἑς πατρίδα γαῖαν· 455

1. Réunissez *κατέχευε*.

2. Καὶ... ἔησιν, même sur celle qui sera vertueuse, c'est-à-dire même sur les plus vertueuses.

3. Ἐκπάγλως... γυναικείας διὰ βουλάς, a l'air d'une façon étonnante par des résolutions (perfides) de femmes, c'est-à-dire a frappé d'une façon terrible par les perfidies de leurs femmes.

4. Εἶναι et les infinitifs qui suivent tiennent lieu d'impératifs, comme nous l'avons si souvent remarqué.

5. Ἀλλὰ τὸ μὲν φάσθαι, τὸ δὲ καὶ κεκρυμμένον εἶναι, mais dis ceci, et que cela soit caché, c'est-à-dire mais dis une chose et cache-la en une autre, ne dis que la moitié de ce que tu penses.

6. Εὖ φρεσὶ μῆδεα οἶδεν, sait (trop) bien les (bons) conseils dans son esprit, c'est-à-dire a l'âme trop vertueuse.

7. Αὐτόν se rapporte à *με* et ne désigne pas le fils d'Agamemnon, Oreste, comme la suite le fait bien voir.

« ἵηα κατισχέμεναι, ἐπεὶ οὐδέτι πιστά¹ γυναιξίν·

« Ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατὰλεξόν·

« εἴ που ἔτε ζώνοντος λάχούετα² παιδὸς ἐμοῖο;

« ἢ που ἐν³ Ὀρχομενῷ, ἢ ἐν Πύλων ἡμαίαντι,

« ἢ που παρ Μενελάω ἐν Σπάρτης εὐρείῃ·

469

« οὐ γάρ πω τέθνηκεν ἐπὶ χθονὶ διὸς Ὀρέστης· »

« Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον·

« Ἀτρεΐδῃ, τί με τιῦτα διεΐρεαι; οὐδὲ το οἶδα·

« ζῶει δγ' ἢ τέθνηκε· κακὸν⁴ δ' ἀνερωλὸτα βιάζεσθαι· »

« Νῶϊ μὲν κῆδος ἐπέεσσιν ἀμειβόμενος συτγεροῖσιν

465

ἔσταμεν ἀγνύμενοι, θακερὸν κατὰ δάμοιο χέοντες·

« Ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχῇ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

καὶ Πατροκλῆος καὶ ἀμύμονος Ἀντιλόχοιο

Αἶαντός θ', ὃς ἀριστος ἐν εἰδῶς τε δέμασ τε

τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλεΐωνα·

470

Ἔγνω δὲ ψυχὴ με ποδώκεος Αἰακίδαο;

καί ῥ' ὀλοφυρομένη ἔπαυπτερόεντα προσηύδα·

« Διογενὲς Λαερτιάδῃ, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,

« σχέτλιε, τίπτ' ἔτι μεῖζον ἐνὶ φρεσὶ μέσσει ἀργῶν;

« πῶς ἔτλης Ἀϊδὸςδε κατελθέμεν, ἐνθα τε νεκροὶ

475

« ἀφραδέες ναίουσι, βροτῶν εὐδῶλαι καμόντων⁵; »

« Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον·

« ὦ Ἀχιλεῦ, Πηλῆος υἱέ, μέγα φέρτατ' Ἀχαιῶν,

« ἦλθον Τειρεσίαιο κατὰ χρέος⁶, εἴ τινα βούλην

« εἴποι, ὅπως Ἰθάκην ἐς παιπαλόεσσαν ἰκοίμην·

480

« οὐ γάρ πω σχεδὸν ἦλθον Ἀχαιΐδος, οὐδέ πω ἀμῆς

« γῆς ἐπέβην, ἀλλ' αἰὲν ἔχω κακά· σείο δ', Ἀχιλλεῦ,

« οὔτις ἀνὴρ προπάρειθε μακάρτατος οὔτ' ἄρ' ὀπίσσω⁶. »

1. Οὐδέτι πιστά (ἐστιν), on ne peut plus se fier.

2. Λάχούετα, vous apprenez, c'est-à-dire vous avez appris.

3. Κιόν (ἐστιν).

4. Καμόντων, qui sont morts.

5. Τειρεσίαιο κατὰ χρέος, pour le besoin (que j'avais) de Tirésias, c'est-à-dire pour consulter Tirésias.

6. Προπάρειθε (s.-ent. ἐγένετο), dans le passé. — Ὀπίσσω (s.-ent. γενήσεται), dans l'avenir.

- « Πρὶν μὲν γάρ σε ζῶν ἐτίομεν ἴσα θεοῖσιν
 « Ἀργεῖοι· νῦν αὖτε μέγα κρατέεις νεκύεσσιν, 486
 « ἐνθάδ' ἐὼν· τῷ μήτι θανῶν ἀκαχίζευ, Ἀχιλλεῦ. »
 « Ὡς ἐφάμην· ὁ δέ μ' αὐτίκ' ἀμειβόμενος προσέειπεν·
 « Μὴ δὴ μοι θάνατόν γε παραύδα¹, φαίδιμ' Ὀδυσσεῦ·
 « βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν² θητευέμεν ἄλλω,
 « ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ, ᾧ μὴ βίωτος πολὺς εἴη, 490
 « ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.
 « Ἄλλ' ἄγε μοι τοῦ παιδὸς ἀγαυοῦ μῦθον ἐνισπε³,
 « ἢ ἔπετ' ἐς πόλεμον πρόμος ἔμμεναι⁴, ἧς καὶ οὐκί.
 « Εἰπέ δέ μοι Πηλῆος ἀμύμονος εἴ τι πέπυσσαι,
 « ἢ ἔτ' ἔχει τιμὴν⁵ πολέσιν μετὰ Μυρμιδόνεσσιν, 495
 « ἢ μιν ἀτιμάζουσιν ἄν' Ἑλλάδα τε Φθίην τε,
 « οὐνεκά μιν κατὰ γῆρας ἔχει χειράς τε πόδας τε.
 « Οὐ γὰρ ἐγὼν ἐπαρωγὸς⁶ ὅπ' αὐγὰς ἡελίοιο,
 « τοῖος ἐὼν, οἷός ποτ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ
 « πέφνον λαὸν ἄριστον, ἀμύνων Ἀργείοισιν. 500
 « Εἰ τοιόςδ' ἔλθοιμι μίνυνθά περ ἐς πατέρος δῶ,
 « τῷ κέ τεω στύζαιμι μένος καὶ χειράς ἀάπτους,
 « οἷ' ἑκείνων βίωννται, ἐέργουσιν τ' ἀπὸ τιμῆς. »
 « Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον·

1. Μὴ.... παραύδα, ne me console pas, ne cherche pas à me consoler de ma mort.

2. Βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν, etc. Dugas-Montbel : « Voici une des pensées d'Homère contre laquelle Platon s'indigne le plus. C'est par là qu'il commence la liste des passages qu'on doit retrancher dans le poète. Cependant rien de plus naturel que ce sentiment qui nous attache à la vie. Virgile a dit aussi en parlant de ceux qui se sont donnés la mort :

Quam vellent æthere in alto
 Nunc et pauperiem et duros perferre labores!

On trouve souvent cette idée-là exprimée dans l'Écriture. »

3. Τοῦ παιδὸς μῦθον ἐνισπε, dis-moi des nouvelles, parle-moi de mon fils.

4. Πρόμος ἔμμεναι, pour être le premier, c'est-à-dire pour combattre au premier rang.

5. Τιμὴν, l'honneur (suprême), c'est-à-dire la royauté. Nous avons déjà vu le mot γέρας employé absolument et avec la même signification.

6. Ἐπαρωγός (οἷ αἶμι).

7. Τέω, οἷ, à quelqu'un (de ceux) qui. — Στύζαιμι μένος, je serais haïr ma vigueur, c'est-à-dire je serais sentir ma force.

- « Ἦτοι μὲν Πηλῆος ἀμύμονος οὔτι πέπυσμαι · 505
 « αὐτὰρ τοι παιδὸς¹ γε Νεοπτολέμοιο φίλοιο
 « πᾶσαν ἀληθεῖην μυθήσομαι, ὥς με κελεύεις ·
 « αὐτὸς γάρ μιν ἐγὼ κοίλης ἐπὶ νηὸς εἵσῃς
 « ἤγαγον ἐκ Σκύρου μετ' εὐκνήμιδας Ἀχαιοῦς.
 « Ἦτοι δτ' ἀμφὶ πόλιν Τροίην φραζοίμεθα βουλὰς², 510
 « αἰεὶ πρῶτος ἔβαζε, καὶ οὐχ ἡμάρτανε μύθων³ ·
 « Νέστωρ τ' ἀντίθεος καὶ ἐγὼ νικάσχομεν οἶω.
 « Αὐτὰρ δτ' ἐν πεδίῳ Ἰρῶων μαρναίμεθα χαλκῷ,
 « οὔ ποτ' ἐνὶ πληθυὶ μένεν ἀνδρῶν οὐδ' ἐν ὀμίλῳ,
 « ἀλλὰ πολὺ προθέεσκε, τὸ δν μένος οὐδενὶ εἴκων · 515
 « πολλοὺς δ' ἀνδρας ἔπεφνεν ἐν αἰνῇ δηϊότητι.
 « Πάντας δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ὀνομήνω,
 « ὅσπον λαὸν ἔπεφνεν, ἀμύνων Ἀργείοισιν ·
 « ἀλλ' οἷον τὸν Ἰηλεφίδην κατενῆρατο χαλκῷ,
 « ἦρῳ Ἐυρύπυλον · πολλοὶ δ' ἀμφ' αὐτὸν ἐταῖροι 520
 « Κήτειοι⁴ κτείνοντο, γυναίων εἵνεκα δῶρων⁵.
 « Κεῖνον δὴ κάλλιστον ἶδον μετὰ Μέμνονα δῖον.
 « Αὐτὰρ δτ' εἰς ἵππον⁶ κατεβαίνομεν, δν κάμ' Ἐπειός,
 « Ἀργείων οἱ ἄριστοι, ἐμοὶ δ' ἐπὶ πάντ' ἐτέταλτο⁷,
 « ἡμὲν ἀνακλῖναι πυκινὸν λόχον ἢ δ' ἐπιθεῖναι⁸. 525
 « ἔνθ' ἄλλοι Δαναῶν ἡγήτορες ἡδὲ μέδοντες

1. Παιδός. Sous-ent. περί.

2. Φραζοίμεθα βουλὰς, nous examinons des avis, c'est-à-dire nous délibérons.

3. Οὐχ ἡμάρτανε μύθων, il n'errait pas en ses discours, c'est-à-dire ses discours ne manquaient pas de sagesse.

4. Κήτειοι. Les Cétéens étaient un peuple de la Mysie.

5. Γυναίων εἵνεκα δῶρων, grâce aux présents d'une femme, c'est-à-dire aux présents qu'avait reçus une femme. Séduite par l'or de Priam, la mère d'Eurypyle envoya son fils

au secours des Troyens, bien qu'un oracle eût prédit qu'il périrait devant Troie.

6. Ἴππον, le cheval de bois qui causa la ruine d'Ilium.

7. Réunissez ἐπετέταλτο : tout m'avait été confié, on m'avait remis l'autorité.

8. Ἀνακλῖναι, pour ouvrir. — Ἐπιθεῖναι, pour fermer. Ces deux expressions rendent bien le mouvement de la porte, que l'on replie en dehors pour ouvrir, et que l'on applique au contraire sur l'ouverture pour fermer.

« δάκρσά τ' ὠμόργυνντο τρέμον θ' ὑπὸ γυῖα¹ ἐκάστου.
 « καῖνον δ' οὔποτε πέμπαν ἐγὼν ἴδον ὀφθαλμοῖσιν
 « οὔτ' ὠχρήσαντα χρῶσά κ' ἄλλωρον οὔτε παρειῶν
 « δάκρυ' ὁμορξάμενον· ὃ δέ με μάλα πόλλ' ἰκέτευεν 530
 « ἱππόθεν ἐξίμεναι, ξίφος δ' ἐπεμαίετο² κώπην
 « καὶ δόρυ χαλκοβαρές, κακὰ δὲ Τρώεσσι μενοίνα.
 « Ἄλλ' ὅτε δὴ Ἡριάραιτο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπὴν,
 « μοῖραν καὶ γέρας ἐσθλὸν ἔχων³ ἐπὶ νηὸς ἔβαινε
 « ἀσκηθής, οὔτ' ἄρ βεβλημένος δ' ἐξεί χαλκῷ 535
 « οὔτ' αὐτοσχεδὴν οὐτασμένος· οἷά τε πολλὰ
 « γίγνεται ἐν πολέμῳ· ἐπιμίξ⁴ δέ τε μαίνεται Ἄρης. »
 « Ὡς ἐφάρην· ψυχὴ δὲ ποδῶκεος Αἰακίδαο
 φοῖτα μακρὰ βιβῶσα κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα⁵,
 γηθοσύνη, ὃ οἱ οὖν ἔφην ἀριδείκτον εἶναι. 540
 « Αἱ δ' ἄλλαι ψυχαὶ νεκύων κατατεθνηώτων
 ἔστασαν ἀχνύμεναι, εἶροντο δὲ κήδε' ὅς ἐκάστη.
 Ὅτῃ δ' Αἴαντος ψυχὴ Τελαμωνιάδαο
 νόσφιν ἀρεστήκει, κεχρῶμένη εἵνεκα νίκης,
 τήν μιν ἐγὼ νίκησα, δικάζομενος παρὰ νηυσὶν 545
 τεύχεσιν ἀμφ' Ἀχιλλῆος· ἔθηκε δὲ πότνια μήτηρ⁷.
 Παῖδες δὲ Τρώων δίκασαν⁸ καὶ Παλλὰς Ἀθήνη.
 Ὡς δὴ μὴ ὄφελον νικᾶν τοιῷδ' ἐπ' αἰέθλω!
 Τοίην γὰρ κεφαλὴν ἔνεκ' αὐτῶν⁹ γαῖα κατέσχεν,

1. Réunissez *ὠπέρταμον*, tremblaient sous lui.

2. *Ἐπεμαίετο*, cherchait.

3. Construisez : *Καὶ ἔχων μοῖραν γέρας ἐσθλόν*, ayant aussi pour sa part (de butin) un bonheur, un présent précieux, c'est-à-dire ayant reçu une part glorieuse du butin.

4. *Οἷά τε πολλὰ γίγνεται*, (accidents) comme il en arrive souvent. — *Ἐπιμίξ*, pélemêle, indistinctement, au hasard.

5. *Ἀσφοδελὸν λειμῶνα*, le pré

d'asphodèles. Pline l'Ancien dit en parlant de l'asphodèle : *Fuit tentatorium cibus, quem et mortuorum in tumulis apponabant*.

6. *Εἶροντο κήδεα*, m'interrogeaient sur leurs soucis, c'est-à-dire sur les objets de leurs soucis, sur ceux qui leur étaient chers.

7. *Ἐθήκε*, les avait mises au concours. — *Μήτηρ*, la mère d'Achille.

8. *Δίκασαν*, jugèrent (entre Ajax et moi).

9. *Λεκάδα*, ces armes.

Αἶανθ', θς πέρι μὲν εἶδος, πέρι δ' ἔργα τέτυκτο
τῶν ἄλλων Δαναῶν, μετ' ἀμύμονα Πηλεΐωνα. 550

Τὸν μὲν ἐγὼν ἐπέεσσι προσηύδων μειλίχοισιν·

« Αἶαν, παῖ Τελαμῶνος ἀμύμονος, οὐκ ἄρ' ἔμελλες

« οὐδὲ θανὼν λήσεσθαι ἐμοὶ χόλου, εἵνεκα τευχέων

« οὐλομένων; τὰ δὲ πῆμα θεοὶ θέσαν¹ Ἀργείοισιν. 555

« Τοῖος γάρ σφιν πύργος² ἀπώλεο· σεῖο δ' Ἀχαιοὶ

« ἴσον Ἀχιλλῆος κεφαλῇ Πηληϊάδαο

« ἀχρῦμεθα φθιμένοιο διαμπερές· οὐδέ τις ἄλλος

« αἴτιος, ἀλλὰ Ζεὺς Δαναῶν στρατὸν αἰχμητῶν

« ἐκπάγλως ἤχθηρε³· τεῖν δ' ἐπὶ μοῖραν εὔηκεν. 560

« Ἄλλ' ἄγε δεῦρο, ἄναξ, ἴν' ἔπος καὶ μῦθον ἀκούσης

« ἡμέτερον· δάμασον δὲ μένος καὶ ἀγήνορα θυμόν. »

« ὦς ἐφάμην· ὁ δὲ μ' οὐδὲν ἀμείβετο⁴, βῆ δὲ μετ' ἄλλας
ψυχὰς εἰς Ἑρεβος νεκῶν κατατεθνηῶτων.

Ἔνθα χ' ὁμῶς προσέφη κεχολωμένος, ἥ κεν ἐγὼ τόν· 565

ἀλλὰ μοι ἤθελε θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν

τῶν ἄλλων ψυχὰς ἰδέειν κατατεθνηῶτων.

« Ἐνθ' ἦτοι Μίνωα ἶδον, Διὸς ἀγλαὸν υἱόν,

χρύσειον σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νέκυσσιν,

ῥιμενον· οἱ δὲ μιν ἀμφὶ δίκας εἵροντο ἄνακτα⁵, 570

ῥιμενοι ἐσταότες τε, κατ' εὐρυπυλὲς Αἴδος δῶ.

« Τὸν δὲ μετ' Ὠρίωνα πελώριον εἰzenόησα,

θῆρας ὁμοῦ εἰλεῦντα κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα,

τοὺς αὐτὸς κατέπεφνεν ἐν οἰοπόλοισιν ὄρεσσιν,

1. Τὰ πῆμα θεσαν, ont fait de ces armes un fléau.

2. Τοῖος σφιν πύργος, (toi qui étais) une telle tour pour eux, c'est-à-dire toi qui étais pour l'armée un solide rempart.

3. Ἐκπάγλως ἤχθηρε. Voyez vers 437.

4. Ὁ δὲ μ' οὐδὲν ἀμείβετο. Longin, du Sublime, ix : Καὶ φωνῆς

διόγα θαυμάζεται· ποτε φωνὴ καθ' ἑαυτὴν ἐννοία δι' αὐτὸ τὸ μεγαλοφρον, ὡς τοῦ Αἰάντος ἐν Νεκυίᾳ (c'est le titre du XIe chant de l'*Odyssée*) σιωπῇ μέγα καὶ παντὸς ὑψηλότερον λόγου.

5. Δίκας εἵροντο ἄνακτα, interrogent le roi sur leurs causes, c'est-à-dire sollicitaient les sentiments du roi.

χερσὶν ἔχων ῥόπαλον παγχάλκεον, αἰὲν ἀαγές.

574

« Καὶ Τιτυὸν εἶδον, Γαίης ἐρικυδέος υἱόν,
καίμενον ἐν δαπέδῳ · ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα ·
γῦπε δέ μιν¹ ἐκάτερθε παρημένῳ ἦπαρ ἔχειρον,
δέερτρον ἔσω δύνοντες · ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσίν ·
Λητὼ γὰρ ἤλκησε, Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν,
Πυθῶδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος².

580

« Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον, χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα,
ἑσταότ' ἐν λίμνῃ · ἥ δὲ προσέπλαζε γενεΐῳ ·
στεῦτο δὲ διψᾶν, πῖεειν δ' οὐκ εἶχεν ἐλέσθαι³.

῾Οσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων, πῖεειν μένεαίνων,
τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκειτ' ἀναβροχέν · ἀμφὶ δὲ ποσσὶν
γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων.

585

Δένδρεα δ' ὑψιπέτγηλα κατάκρηθεν χέε⁴ καρπόν,
ὄγχναι⁵ καὶ ῥοιαὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι
συκαὶ τε γλυκεραὶ καὶ ἐλαῖαι τηλεθώσσαι ·

590

τῶν δπότ' ἰθύσει' ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι⁶,
τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιδόντα.

« Καὶ μὴν Σίσυφον εἰσεῖδον, κρατέρ' ἄλγε' ἔχοντα,
λᾶαν βαστάζοντα πελώριον ἀμφοτέρησιν⁷.

Ἦτοι ὁ μὲν σκηριπτόμενος χερσὶν τε ποσσὶν τε
λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον · ἄλλ' ὅτε μέλλοι
ἄκρον ὑπερβαλέειν⁸, τότε ἀποστρέψασκε κραταιῖς
αὔτις · ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής⁹.

595

Αὐτὰρ ὅγ' ἄψ ὤσασκε τιταινόμενος · κατὰ δ' ἰδρῶς

1. Γῦπε δέ μιν, etc. Voy. Virgile, *Enéide*, VI, 597-600.

2. Panopée, ville de Phocide; c'était là qu'il régnait Tityos.

3. Στεῦτο, il se tenait. — Πῖεειν οὐκ εἶχεν ἐλέσθαι, il ne pouvait pas saisir (l'eau) pour boire.

4. Χέε, versaient, c'est-à-dire penchaient, inclinaient.

5. Ὀγχναι, etc. Voy. chant VII, vers 415 et 416.

6. Ἰθύσει μάσασθαι, s'élançait pour saisir.

7. Ἀμφοτέρησιν. Sous-entendu χερσίν.

8. Μέλλοι a pour sujet sous-ent. λᾶας. — Ἀκρον ὑπερβαλέειν, franchir le sommet, c'est-à-dire se poser sur le sommet.

9. Ἀᾶς ἀναιδής, la pierre impudente, c'est-à-dire qui se jouait de ses efforts.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ὁμοσάν τε τελευτήσαν τε τὸν ὄρκον,
 στήσαμεν ἐν λιμένι γλαφυρῷ εὐεργέα νῆα,
 305 ἄγχ' ὕδατος γλυκεροῖο· καὶ ἐξαπέβησαν ἐταῖροι
 νηός, ἔπειτα δὲ δόρπον ἐπισταμένως τετύκοντο.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο¹,
 μνησάμενοι δὴ ἔπειτα φίλους ἐκλαίον ἐταῖρους,
 310 ὣς ἔφαγε Σκύλλη, γλαφυρῆς ἐκ νηὸς ἐλοῦσα·
 κλαιόντεσσι δὲ τοῖσιν ἐπῆλυθε νῆδυμος ὕπνος.
 Ἦμος δὲ τρίχα νυκτὸς ἔην², μετὰ δ' ἄστρο βεβήκει³,
 ὥρσεν ἐπὶ ζαῖν ἄνεμον νεφεληγερέτα Ζεὺς
 λαίλαπι θεσπεσίῃ⁴, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψεν
 γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον· ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.
 315 Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
 νῆα μὲν ὠρμίσαμεν, κοῖλον σπέος εἰσερύσαντες·
 ἔνθα δ' ἔσαν Νυμφέων καλοὶ χοροὶ⁵ ἡδὲ θόωκοι·
 καὶ τότε⁶ ἔγών ἀγορὴν θέμενος μετὰ πᾶσιν ἔειπον·
 « ὦ φίλοι, ἐν γὰρ νηϊ τοῇ βρωῖσίς τε πόσις τε
 320 « ἐστίν, τῶν δὲ βοῶν ἀπεχώμεθα, μήτι πάθωμεν·
 « δεινοῦ γὰρ θεοῦ αἶδε βόες καὶ ἴφια μῆλα,
 « Ἥελίου, ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει. »
 « Ὡς ἐφάμην· τοῖσιν δ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγῆνωρ.
 Μῆνα δὲ πάντ' ἀλληκτος⁷ ἤη Νότος, οὐδὲ τις ἄλλος
 325 γίγνεται ἔπειτ' ἀνέμων, εἰ μὴ Εὐρὸς τε Νότος τε.
 Οἱ δ' εἰως μὲν σῖτον ἔχον καὶ οἶνον ἐρυθρόν,
 τόφρα βοῶν ἀπέχοντο, λιλαϊόμενοι βιότοιο⁸.

1. Réunissez ἐξέντο, eurent chassé, eurent banni.

2. Ἦμος δὲ τρίχα νυκτὸς ἔην, quand ce fut le tiers de la nuit, c'est-à-dire quand il ne resta plus qu'un tiers de la nuit, quand les deux tiers de la nuit furent écoulés.

3. Réunissez μεταβέβηκει, eurent passé, se furent inclinés (vers leur couchant).

4. Δαίλαπι θεσπεσίῃ, etc. Voy. chant IX, vers 68 et 69.

5. Χοροὶ. Voy. la note 4 de la page 268.

6. Καὶ τότε, etc. Voy. IX, 174.

7. Ἀλληκτος équivaut ici à l'adverbe ἀλλήλως, sans cesse.

8. Λιλαϊόμενοι βιότοιο, tout en cherchant leur vie, c'est-à-dire leur nourriture.

Ἄλλ' ὅτε δὴ νηὸς ἐξέφθιτο ἦεν πάντα,
 καὶ δὴ ἄγρην ἐφέπεσκαν ἀλητεύοντες ἀνάγκη¹, 330
 ἰχθὺς ὀρνιθὰς τε, φίλας δ' τι χεῖρας ἵκοιτο,
 γναμπτοῖς² ἀγκίστροισιν· ἔτειρε δὲ γαστέρα λιμός.
 Δὴ τότε ἔγών ἀνὰ νῆσον ἀπέστιχον, ὅφρα θεοῖσιν
 εὐξαίμην, εἴ τίς μοι δδὼν φήνειε νέεσθαι³.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ διὰ νήσου ἰὼν ἤλυξα ἐταῖρους⁴, 335
 χεῖρας νιψάμενος, δὲ' ἐπὶ σκέπας ἦν ἀκέμοιο⁵,
 ἡρώμην πάνταςσι θεοῖς, οἳ Ὀλύμπῳ ἔχουσιν·
 οἳ δ' ἄρα μοι γλυκὺν ὕπνον ἐπὶ βλεφάροισιν ἔχουσιν.
 Εὐρύλοχος δ' ἐτάροισι κακῆς ἐξήρχετο βουλῆς·
 « Κέκλυτέ μευ μύθων, κακά περ πάσχοντες, ἐταῖροι· 340
 « πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βρε τῶσιν,
 « λιμῷ δ' ὀκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπαῖν.
 « Ἄλλ' ἄγετ', Ἥελίοιο βοῶν ἐλάσαντες ἀρίστας
 « ῥέξομεν⁶ ἀθανάτοισι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.
 « Εἰ δέ κεν εἰς Ἰθάκην ἀφικοίμεθα πατρίδα γαῖαν, 345
 « αἰψά κεν Ἥελίῳ Ἰπέριονι πῖονα⁷ νῆον
 « τεύξομεν, ἐν δέ κε θεῖμεν ἀγάλματα πολλὰ καὶ ἑσθλά·
 « εἰ δὲ χολωσάμενός τι βοῶν⁸ ὀρθοκράϊράων,
 « νῆ' ἐθέλῃ ὀλέσαι, ἐπὶ δ' ἔσπυνται⁹ θεοὶ ἄλλοι,
 « βούλομ' ἅπαξ πρὸς κύμα χανὼν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσαι¹⁰, 350
 « ἢ δηθὰ στρεῦεσθαι, εἴων ἐν νήσῳ ἐρήμῃ. »

1. Ἀνάγκη est expliqué par les mots ἔτειρε δὲ γαστέρα λιμός.

2. Γναμπτοῖς, etc. Voy. IV, 369.

3. Εἴ τις... νέεσθαι, (pour voir) si quelqu'un (des dieux) me montrerait une route pour m'en retourner, si l'un d'eux m'indiquerait la voie du retour.

4. Ἡλυξα ἐταῖρους, je me suis éloigné de mes compagnons.

5. Ὀθ'... ἀκέμοιο, dans un endroit à l'abri du vent.

6. Ἐλάσαντες, ayant chassé (de-

vant nous), ayant enlevé. — ῥέξομεν, pour ῥέξωμεν.

7. Πῖονα, gras, c'est-à-dire opulent, où nous offrirons de grasses victimes ou de riches offrandes.

8. Βοῶν. Sous-ent. ἡρώ.

9. Ἐσπυνται, ils suivent, c'est à-dire sont du même avis que lui, conspirent avec lui notre perte.

10. Βούλομαι, j'aime mieux. — Πρὸς κύμα χανὼν, ouvrant la bouche au flot, c'est-à-dire bavant l'onde amère. — Réunissez ἀπολέσσαι.

« Ὡς ἔφατ' Εὐρύλοχος ὅππ' ὃ ἦνεον ἄλλοι στραῖται.

Αὐτίκα δ' Ἡελίοιο βοῶν ἐλάσαντες ἀρίστας
ἐγγύθεν¹, οὐ γὰρ τῆλε νεὸς κυανοπριώροιο
βοσκέσκοντο² ἔλικες καλαὶ βόες, εὐρυμέτωποι,
τάς δὲ περιστήσαντο καὶ εὐχετόωντο θεοῖσιν,
φύλλα δρεφάμενοι τέρενα δρυὸς ὑψικόμοιο·
οὐ γὰρ ἔχον κρὶ λευκὸν εὖσσελμον ἐπὶ νηός.

5

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' εὕξαντο³ καὶ ἔσφαζαν καὶ ἔδειραν,
μηρούς τ' ἐξέταμον κατὰ τε κνίσση ἐκάλυψαν⁴,
δίπτυχα ποιήσαντες, ἐπ' αὐτῶν δ' ὠμοθέτησαν⁵
οὐδ' εἶχον μέθυ λείψαι ἐπ' αἰθομένοισι ἱεροῖσιν,
ἀλλ' ὕδατι σπένδοντες ἐπώπτων ἐγκατα πάντα.

300

Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη⁶ κατ' σπλάγχν' ἐπάσαντο,
μίστυλλον τ' ἄρα τᾶλλα καὶ ἄμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν.

305

« Καὶ τότε μοι βλαφάρων ἐξέσσυτο νήδυμος ὕπνος·
βῆν δ' ἰέναι ἐπὶ νῆα θοὴν καὶ θῆνα θαλάσσης.

Ἄλλ' ὅτε δὴ σχεδὸν ἦα κέων νεὸς ἀμφιελίσσης,
καὶ τότε με κνίσσης ἀμφήλυθεν⁷ ῥ' ὄδους αὐτμή·
οἰμῶζας δὲ θεοῖσι μετ' ἀθανάτοισι γεγώνευν·

310

« Ζεῦ πάτερ ἦδ' ἄλλοι μάκαρες θεοὶ αἰὲν ἐόντες,

« ἦ με μάλ' εἰς ἄτην κοιμήσατε νηλεῖ ὕπνω,

« οἱ δ' ἔταροι μέγα ἔργον ἐμητίσαντο μένοντες⁸. »

« Ὡκέα δ' Ἡελίῳ Ὑπερίονι ἄγγελος ἦλθεν

Λαμπετὴ τανύπεπλος, ὅ⁸ οἱ βόας ἔκταμεν ἡμεῖς.

315

Αὐτίκα δ' ἀθανάτοισι μετῆύδα, χυόμενος κῆρ·

« Ζεῦ πάτερ ἦδ' ἄλλοι μάκαρες θεοὶ αἰὲν ἐόντες,

1. Ἐγγύθεν, de près, sans aller bien loin.

2. Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' εὕξαντο, etc. Voy. *Iliade*, chant I, 458-465.

3. Réunissez κατεκάλυψαν.

4. Δίπτυχα ποιήσαντες, ayant mis (la graisse) en double, une double couche de graisse. — Ἐπ' αὐτῶν ὠμοθέτησαν, ils placèrent sur

elles, c'est-à-dire sur les cuisses, les chairs crues.

5. Réunissez κατεκάη.

6. Ἀμφήλυθεν, m'enveloppa, c'est-à-dire arriva jusqu'à moi.

7. Μέγα ἔργον, une action impie. — Μένοντες, restant, ceux qui sont restés (auprès du vaisseau).

8. Ὁ, (pour lui annoncer) que.

« τίσαι δὴ ἐτάρους Λαερτιάδew Ὀδυσῆος¹,
 « ὃ μew βοῦς ἔκτειναν ὑπέρβιον· ἧσιν ἔγωγε
 « χαίρεσκον μὲν ἰὼν εἰς οὐρανὸν ἀστερόεντα, 380
 « ἡδ' ὁπότ' ἄψ' ἐπὶ γαίαν ἀπ' οὐρανόθεν προτραποίμην.
 « Εἰ δέ μοι οὐ τίσουσι βοῶν ἐπιεικέ' ἀμοιβήν,
 « δύσομαι εἰς Αἴδαο καὶ ἐν νεκύεσσι φαείνω. »

« Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεὺς·
 « Ἥελι', ἦτοι μὲν σὺ μετ' ἀθανάτοισι φάεινε 385
 « καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν·
 « τῶν δέ κ' ἐγὼ τάχα νῆα θοὴν ἀργῆτι κεραυνῷ
 « τυτθὰ βαλὼν κεάσαιμι μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ. »

« Ταῦτα δ' ἐγὼν ἤκουσα Καλυψοῦς ἡχόμοιο·
 ἡ δ' ἔφη Ἑρμείαο διακτῆρου αὐτῇ ἀκοῦσαι. 390

« Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἐπὶ νῆα κατήλυθον ἡδὲ θάλασσαν,
 νείκεον ἄλλοθεν ἄλλον ἐπισταδόν, οὐδέ τι μῆχος
 εὐρέμεναι δυνάμεσθα· βόες δ'² ἀπετέθνασαν ἤδη.
 Τοῖσιν δ' αὐτίκ' ἔπειτα θεοὶ τέραα προῦφαινον·
 εἶρκον μὲν ῥινοί, κρέα δ' ἀμφ' ὀβελοῖς ἐμεμύκει, 395
 ὀπταλέα τε καὶ ὠμά· βοῶν δ' ὥς γίγνεται φωνή.

« Ἐξῆμαρ μὲν ἔπειτα ἐμοὶ ἐρίηρες ἐταῖροι
 δαίνυντ' Ἥελίοιο βοῶν ἐλάσαντες ἀρίστας·
 ἀλλ' ὅτε δ' ἕβδομον ἦμαρ ἐπὶ Ζεὺς θῆκε³ Κρονίων,
 καὶ τότε ἔπειτ' ἀνεμος μὲν ἐπαύσατο λαίλαπι θύων, 400
 ἡμεῖς δ' αἶψ' ἀναβάντες ἐνήκαμεν⁴ εὐρέϊ πόντῳ,
 ἱστὸν στησάμενοι ἀνά θ' ἱστίᾳ λεύκῃ ἐρύσαντες.

« Ἀλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
 φαίνεται γαιᾶν, ἀλλ' οὐρανὸς ἡδὲ θάλασσα,
 θῆ τότε κυανὴν νεφέλην ἔστησε Κρονίων 405
 νηὸς ὑπερ γλαφυρῆς· ἥχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς.

1. Τίσαι ἐτάρους Ὀδυσῆος, (faites) que les compagnons d'Ulysse payent (une peine), c'est-à-dire punissez les compagnons d'Ulysse.

2. Δέ, car.

3. Réunissez ἐπέθηκε, eut ajouté (aux six premiers jours), c'est-à-dire eut amené.

4. Ἐνήκαμεν (sous-ent. τὴν νῆα), nous lançames le vaisseau.

Ἥ¹ δ' ἔθει οὐ μάλα πολλὸν ἐπὶ χρόνον· αἶψα γὰρ ἦλθεν
 κεκληγὼς Ζέφυρος, μεγάλην σὺν λαίλαπι θύων·
 ἴστοῦ δὲ προτόνους ἔρρηξ' ἀνέμοιο θύελλα
 ἀμφοτέρους· ἴστος δ' ὀπίσω πέσεν, ὅπλα τε πάντα
 εἰς ἄντλον κατέχυνθ'· ὃ δ' ἄρα πρύμνη ἐνὶ νηϊ²
 πλῆξε κυβερνήτεω κεφαλὴν, σὺν δ' ὅστέ' ἄραξεν
 πάντ' ἄμυδις κεφαλῆς· ὃ δ' ἄρ' ἀρνευτῆρι ἰοικῶς
 κάππεσ' ἀπ' ἰκριόφιν, λίπε δ' ὅστέα θυμὸς ἀγῆνωρ.
 Ζεὺς δ' ἄμυδις βρόντησε καὶ ἔμβαλε νηϊ κεραυνόν·
 ἣ δ' ἐλελίχθη πᾶσα, Διὸς πληγεῖσα κεραυνῷ,
 ἐν δὲ θεοῖου πλῆτο· πέσον δ' ἐκ νηὸς ἑταῖροι.
 Οἱ δὲ κορώνησιν ἵκελοι περὶ νῆα μέλαιναν
 κύμασιν ἐμφορέοντο· θεὸς δ' ἀποαίνυτο νόστον.
 « Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἐφοίτων, ὄφρ' ἀπὸ τοίχους
 λῦσε κλύδων τρόπιος· τὴν δὲ ψιλὴν³ φέρε κῆμα.
 Ἐκ δὲ οἱ ἴστον ἄραξε ποτὶ τρόπιν⁴· αὐτὰρ ἐπ' αὐτῷ
 ἐπίτονος βέδλητο, βοὸς ῥινοῖο τετευχῶς.
 Τῷ ῥ' ἄμφω συνέεργον ὁμοῦ, τρόπιν ἠδὲ καὶ ἴστον·
 ἐζόμενος δ' ἐπὶ τοῖς φερόμην ὄλοισι ἀνέμοισιν.
 « Ἐνθ' ἦτο Ζέφυρος μὲν ἐπαύσατο λαίλαπι θύων·
 ἦλθε δ' ἐπὶ Νότος ὥκα, φέρων ἐμῷ ἄλγεα θυμῷ,
 ὄφρ' ἔτι τὴν ὄλοην ἀναμετρήσαιμι Χάρυβδιν⁵.
 Παννύχιος φερόμην· ἅμα δ' ἡελίῳ ἀνιόντι
 ἦλθον ἐπὶ Σκύλλης σκόπελον δεινὴν τε Χάρυβδιν.
 Ἥ μὲν ἀνεβροίβησε θαλάσσης ἄλμυρον ὕδωρ·
 αὐτὰρ ἐγὼ ποτὶ μακρὸν ἐρινεὸν ὑψόσ' ἀερθεῖς,
 τῷ προσφῶς ἐχόμεν⁶ ὥς νυκτερίς· οὐδέ πη εἶχον
 οὔτε στηρίζαι ποσὶν⁷ ἔμπεδον οὔτ' ἐπιβῆναι.

1. Ἡ. Sous-ent. νηὸς.

2. Πρύμνη νηϊ. V. note 1, p. 278.

3. Τὴν ψιλὴν, celle-ci, la carène désemparée.

4. Ἐκ δὲ... τρόπιν, elle (la vague) arracha le mât jusqu'à la quille.

5. Ὀφρ' ἔτι ἀναμετρήσαιμι Χά-

ρυβδιν, afin que je mesurasse encore Charybde, que je passasse une seconde fois devant Charybde.

6. Ἐχόμεν, je me tins.

7. Στηρίζαι ποσὶν, m'appuyer sur mes pieds, c'est-à-dire reposer mes pieds sur un appui.

ῥίξαι γὰρ ἐκὰς εἶχον¹, ἀπήωροι δ' ἄσπευ' ἔσαν,
μακροί τε μεγάλοι τε, κατεσκίασαν δὲ Χάρυβδιν
Νυλεμέως δ' ἐχόμεν, ὅφρ' ἐξεμέσσειεν ἀπίσσαν
ἱστὸν καὶ τρόπιν αὐτίς· ἐλδομένῃ δέ μοι ἦλθον
ὅψ'· ἦμος δ' ἐπὶ δόρπον ἀνὴρ ἀγορῆθεν ἀνάστη²,
κρίνων νείκεα πολλὰ δικάζομένον αἰζηῶν,
τῆμος δὲ τάγε δοῦρα Χαρύβδιος³ ἐξεπαθήθη.
Ἦκα δ' ἐγὼ καθύπερθε πόδας καὶ χεῖρα φέρεσθαι⁴,
μέσσω δ' ἐνδούπησα παρὰς παρμήκας δεῦρα,
ἐζόμενος δ' ἐπὶ τοῖσι διήρσασα χερσὶν ἀρήπισκ.
Σκύλλην δ' οὐκέτ' ἔασα πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
εἰσιδέειν· οὐ γάρ κεν ὑπέκφυγον αἰπὺν ὄλεθρον.

« Ἐνθεν δ' ἐννήμαρ φορέμεν· δεκάτη δὲ με νυκτὶ
νῆσον ἐς Ὀγυγίην πέλασσαν θεῶ, ἐνθα Κάλανφν
ναίει ἑυπλόκαμος, δευτὴ θεός, αὐδήεσσα,
ἥ μ' ἐφίλει τ' ἀκόμαι τε. Τί τοι τάδε μυθολογᾷς;
ἦ δὴ γάρ τοι χθιζὸς ἐμυθεόμην⁵ ἐνὶ οἴκῳ·
σοί τε καὶ ἰφθίμῃ ἀλόχῳ· ἄχθρὸν δέ μοι ἔστω⁶
αὐτίς ἀριζήλως εἰρημέναι μυθολογεύειν. »

1. Ἐκὰς εἶχον, étaient loin (de moi), étaient fort bas.

2. Ἦμος δ' ἐπὶ δόρπον, etc. Dugas-Montbel : « Observons que dans les siècles héroïques, où la division artificielle de la journée n'était pas encore fixée, on devait en déterminer les moments par certaines actions qui revenaient à des époques fixes. Cet usage subsistait encore longtemps après Homère. On trouve dans Hérodote : Τὸ μὲν ὄρθριον μέχρι δτου πληθώρας ἀγορῆς, depuis le matin jusqu'au moment où la place publique est remplie de monde. Et dans Thucydide, ἐν τῇ ἀγορᾷ πληθούσῃ σιγνίφει ἀναστὰς à l'heure où la place

publique est remplie; ce qui doit s'entendre de nauf à autres heures du matin. » — Ἀνάστη. Aoriste d'habitude, qui doit se traduire par un présent.

3. Χαρύβδιος est régi par la préposition ἐξ, qui fait partie du verbe : sortant du gouffre de Charybde.

4. Ἦκα... φέρεσθαι, je jetai par-dessus mes pieds et mes mains pour être porté, c'est-à-dire j'étendis les mains et les pieds pour me mettre à cheval sur les débris.

5. Χθιζὸς équivalent à l'adverbe χθίς, hier. — Ἐμυθεόμην. Voyez la fin du VIIe chant.

6. Ἐχθρόν μοι ἔστω, il m'est odieux de, je hais de, je n'aime pas à.

ἔρβreen ἐκ μελέων, κονίη δ' ἐκ κρατὸς¹ ὀρύρει.

609

« Τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα βίην Ἡρακληΐην,
εἰδῶλον²· αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν
τέρπεται ἐν θαλίῃς καὶ ἔχει³ καλλίσφυρον Ἥδην,
παῖδα Διὸς μέγαλοιο καὶ Ἥρης χρυσοπεδίλου.
Ἄμφι δέ μιν κλαγγὴ νεκύων ἦν, οἰωνῶν ὥς,
πάντοσ' ἀτυχομένων· ὁ δ', ἐρεμνῇ νυκτὶ ἑοικώς,
γυμνὸν τόξον ἔχων καὶ ἐπὶ νευρῇφιν οἶστόν,
δεινὸν παπταίνων, αἰεὶ βαλέοντι ἑοικώς.

515

Σμερδαλέος δέ οἱ ἀμφὶ περὶ στήθεσσιν ἀορτὴρ,
χρῦσεος ἦν τελαμῶν· ἵνα θέσκελα ἔργα τέτυκτο,
ἄρκτοι τ' ἀγρότεροί τε σύες χαροποί τε λέοντες
ὑσμῖναί τε μάχαι τε φόνοι τ' ἀνδροκτασθαί τε.

610

Μὴ τεχνησάμενος⁴ μηδ' ἄλλο τι τεχνήσαιτο,
ὃς κείνον τελαμῶνα ἐπὶ ἐγκάτθετο τέχνη.

Ἔγνω⁵ δ' αὐτίκα κείνος, ἐπεὶ ἶδεν ὀφθαλμοῖσιν,
καὶ μ' ὀλοφυρόμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

615

« Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,
« ἃ δειλ', ἧ τινὰ καὶ σὺ κακὸν μόρον ἠγηλάζεις⁶,
« ὄνπερ⁷ ἐγὼν ὀχέεσκον ὑπ' αὐγὰς ἡελίοιο.

« Ζηνὸς μὲν παῖς ἦα Κρονίου, αὐτὰρ οἰζὺν

620

« εἶχον ἀπειρεσίην· μάλα γὰρ πολὺ χεῖρόνι φωτὶ

« δεδμήμην⁸, ὃ δέ μοι χαλεποὺς ἐπετέλλετ' ἀέθλους·

« καὶ ποτὲ μ' ἐνθαδ' ἐπεμψε κύν'⁹ ἄζοντ'· οὐ γὰρ ἔτ' ἄλλον

« φράζετο τοῦδ' ἐτί μοι χαλεπώτερον εἶναι ἀέθλον.

1. Ἐκ κρατὸς, autour de sa tête.

2. Βίην Ἡρακληΐην, εἰδῶλον, la force d'Hercule, le robuste Hercule, (ou du moins) son image.

3. Ἔχει, a (pour épouse).

4. Μὴ τεχνησάμενος, etc., l'habile ouvrier qui mit tout son art à travailler ce baudrier n'en fera plus un semblable. — Ὅς ἐπὶ ἐγκάτθετο τέχνη, qui a fait reposer sur son art, c'est-à-dire qui a travaillé len-

tement et avec soin, qui a confié à un art patient.

5. Ἔγνω. Sous-ent. ἐμέ.

6. Κακὸν μόρον ἠγηλάζεις, tu mènes, c'est-à-dire tu traînes une funeste destinée.

7. Ὀνπερ, (semblable à celle) que.

8. Χεῖρόνι φωτὶ δεδμήμην, j'étais assujéti à un mortel, soumis aux lois d'un mortel plus faible (que moi).

9. Κύν. Cerbère.

« Τὸν μὲν ἐγὼν ἀνένεικα καὶ ἤγαγον ἐξ Ἀΐδαο. 835

« Ἑρμείας δέ μ' ἔπεμψεν¹ ἰδὲ γλαυκῶπις Ἀθήνη. »

« Ὡς εἰπὼν, ὃ μὲν αὖτις ἔβη δόμον Ἀΐδος εἴσω.

Αὐτὰρ ἐγὼν αὐτοῦ μένον ἔμπεδον, εἴ² τις ἔτ' ἔλθοι
ἀνδρῶν ἡρώων, οἳ δὴ τὸ πρόσθεν ὄλοντο.

Καί νύ κ' ἔτι προτέρους ἶδον ἀνέρας, οὓς ἔβελόν³ περ, 830

Θησέα Πειρίθοόν τε, θεῶν ἐρικυδέα τέκνα·

ἀλλὰ πρὶν ἐπὶ ἔθνε' ἀγείρετο⁴ μυρία νεκρῶν,

ἥχῃ θεσπεσίῃ· ἐμὲ δὲ χλωρὸν δέος ἦραι,

μή μοι Γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου

ἐξ Ἀΐδος πέμψειεν ἀγαυὴ Περσεφόνηια. 835

Αὐτίχ' ἔπειτ'⁵ ἐπὶ νῆα κιὼν ἐκέλευον ἐταίρους

αὐτοὺς τ' ἀμβαίνειν ἀνά τε πρυμνήσια λῦσαι·

οἳ δ' αἶψ' εἰς θάινον καὶ ἐπὶ κληῖσι κάθιζον.

Τὴν⁶ δὲ κατ' Ὠκεανὸν ποταμὸν φέρε κῦμα ῥόοιο·

πρῶτα μὲν εἰρεσίῃ, μετέπειτα δὲ κάλλιμος οὔρος. 840

1. Ἐπεμψεν, conduisit.

2. Εἴ, (pour voir) si.

3. Προτέρους, des anciens temps.

— Ἐβελον (ιδεῖν).

4. Réunissez ἐπαγείρετο.

5. Αὐτίχ' ἔπειτ', etc. Voyez

chant IX, vers 477-479.

6. Τήν. Sous-ent. νῆα.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU DOUZIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Ulysse aborde de nouveau à l'île d'Éa et donne la sépulture à Élépénor (1-15). Circé apporte des provisions au vaisseau et instruit Ulysse des incidents qui doivent marquer son voyage (16-153). Ulysse répète à ses compagnons les avis de la déesse ; grâce à sa prudence, il échappe aux séductions des Sirènes (154-200). Il passe entre les écueils de Charybde et de Scylla et perd six de ses compagnons (201-259). Les Grecs abordent à l'île de Thrinacie, malgré les conseils d'Ulysse ; mais ils jurent de ne point toucher aux troupeaux du Soleil (260-324). Retenus dans l'île pendant un mois entier par les vents contraires, ils égorgent les plus belles génisses en l'absence de leur chef (325-373). Le Soleil irrité demande vengeance à Jupiter (374-396). Le vaisseau périt dans une tempête ; Ulysse seul parvient à se sauver sur ses débris (397-425). Il passe de nouveau devant l'écueil de Charybde, et, après avoir erré pendant neuf jours, aborde à l'île d'Ogygie (426-453).

- « Πρὶν μὲν γάρ σε ζῶν ἐτίομεν ἴσα θεοῖσιν
 « Ἀργεῖοι· νῦν αὖτε μέγα κρατέεις νεκύεσσιν, 485
 « ἐνθάδ' ἑὼν· τῷ μῆτι θανῶν ἀκαχίζευ, Ἀχιλλεῦ. »
 « Ὡς ἐφάμην· ὁ δὲ μ' αὐτίκ' ἀμειβόμενος προσέειπεν·
 « Μὴ δὴ μοι θάνατόν γε παραύδα¹, φαίδιμ' Ὀδυσσεῦ·
 « βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἑὼν² θητευέμεν ἄλλω,
 « ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ, ᾧ μὴ βίωτος πολὺς εἴη, 490
 « ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.
 « Ἄλλ' ἄγε μοι τοῦ παιδὸς ἀγαθοῦ μῦθον ἔνισπε³,
 « ἢ ἔπετ' ἐς πόλεμον πρόμος ἔμμεναι⁴, ἥε καὶ οὐκί.
 « Εἰπέ δέ μοι Πηλῆος ἀμύμονος εἴ τι πέπυσσαι,
 « ἢ ἔτ' ἔχει τιμὴν⁵ πολέσιν μετὰ Μυρμιδόνεσσιν, 495
 « ἢ μιν ἀτιμάζουσιν ἄν' Ἑλλάδα τε Φθίην τε,
 « οὐνεκά μιν κατὰ γῆρας ἔχει χειράς τε πόδας τε.
 « Οὐ γὰρ ἐγὼν ἐπαρωγός⁶ ὑπ' αὐγὰς ἡελίοιο,
 « τοῖος ἑὼν, οἷός ποτ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ
 « πέφνον λαὸν ἄριστον, ἀμύνων Ἀργείοισιν. 500
 « Εἰ τοιόςδ' ἔλθοιμι μίνυνθά περ ἐς πατέρος δῶ,
 « τῷ κέ τεω στύξαιμι μένος καὶ χειράς ἀάπτους,
 « οἷ' κεῖνον βιόωνται, ἐέργουσιν τ' ἀπὸ τιμῆς. »
 « Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον·

1. Μὴ.... παραύδα, ne me console pas, ne cherche pas à me consoler de ma mort.

2. Βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἑὼν, etc. Dugas-Montbel : « Voici une des pensées d'Homère contre laquelle Platon s'indigne le plus. C'est par là qu'il commence la liste des passages qu'on doit retrancher dans le poète. Cependant rien de plus naturel que ce sentiment qui nous attache à la vie. Virgile a dit aussi en parlant de ceux qui se sont donnés la mort :

Quam vellent aethere in alto
 Nunc et pauperiem et duros perferre labores!

On trouve souvent cette idée-là exprimée dans l'Écriture. »

3. Τοῦ παιδὸς μῦθον ἔνισπε, dis-moi des nouvelles, parle-moi de mon fils.

4. Πρόμος ἔμμεναι, pour être le premier, c'est-à-dire pour combattre au premier rang.

5. Τιμὴν, l'honneur (suprême), c'est-à-dire la royauté. Nous avons déjà vu le mot γέρας employé absolument et avec la même signification.

6. Ἐπαρωγός (οἷ αἶμι).

7. Τέω, οἷ, à quelqu'un (de ceux) qui. — Στύξαιμι μένος, je serais haïr ma vigueur, c'est-à-dire je serais sentir ma force.

- « Ἴητοι μὲν Πηλῆος ἀμύμονος οὔτι πέπυσμαι ·
 « αὐτὰρ τοι παιδὸς¹ γε Νεοπτολέμοιο φίλοιο
 « πᾶσαν ἀληθείην μυθήσομαι, ὥς με κελεύεις ·
 « αὐτὸς γάρ μιν ἐγὼ κοίλης ἐπὶ νῆος ἔϊσης
 « ἤγαγον ἐκ Σκύρου μετ' εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς.
 « Ἴητοι δτ' ἀμφὶ πόλιν Τροίην φραζοίμεθα βουλὰς²,
 « αἰεὶ πρῶτος ἔβαζε, καὶ οὐχ ἡμάρτανε μύθων³.
 « Νέστωρ τ' ἀντίθεος καὶ ἐγὼ νικᾶσκομεν οἶω.
 « Αὐτὰρ δτ' ἐν πεδίῳ Ἑρώων μαρναίμεθα χαλκῷ,
 « οὔ ποτ' ἐνὶ πληθυτὶ μένεν ἀνδρῶν οὐδ' ἐν ὁμίλῳ,
 « ἀλλὰ πολὺ προθέεσκε, τὸ δν μένος οὐδενὶ εἶχων ·
 « πολλοὺς δ' ἀνδρας ἔπεφνεν ἐν αἰνῇ δῆϊοτῆτι.
 « Πάντας δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ὀνομήνω,
 « ὅσσοι λαὸν ἔπεφνεν, ἀμύνων Ἀργείοισιν ·
 « ἀλλ' οἷον τὸν Τηλεφίδην κατενήρατο χαλκῷ,
 « ἥρω' Εὐρύπυλον · πολλοὶ δ' ἀμφ' αὐτὸν ἐταῖροι
 « Κήτειοι⁴ κτείνοντο, γυναίων εἵνεκα δώρων⁵.
 « Κεῖνον δὴ κάλλιστον ἶδον μετὰ Μέμνονα οἶον.
 « Αὐτὰρ δτ' εἰς ἵππον⁶ κατεβαίνομεν, δν κάμ' Ἑπειός,
 « Ἀργείων οἱ ἄριστοι, ἐμοὶ δ' ἐπὶ πάντ' ἐτέταλτο⁷,
 « ἡμὲν ἀνακλίνειν πυκινὸν λόχον ἢδ' ἐπιθεῖναι⁸.
 « ἔνθ' ἄλλοι Δαναῶν ἡγήτορες ἤδὲ μέδοντες

1. Παιδός. Sous-ent. *περί*.

2. Φραζοίμεθα βουλὰς, nous examinons des avis, c'est-à-dire nous délibérons.

3. Οὐχ ἡμάρτανε μύθων, il n'aurait pas en ses discours, c'est-à-dire ses discours ne manquaient pas de sagesse.

4. Κήτειοι. Les Cétéens étaient un peuple de la Mysie.

5. Γυναίων εἵνεκα δώρων, grâce aux présents d'une femme, c'est-à-dire aux présents qu'avait reçus une femme. Séduite par l'or de Priam, la mère d'Eurypyle envoya son fils

au secours des Troyens, bien qu'un oracle eût prédit qu'il périrait devant Troie.

6. Ἴππον, le cheval de bois qui causa la ruine d'Ilium.

7. Réunissez ἐπέταλτο : tout m'avait été confié, on m'avait remis l'autorité.

8. Ἀνακλίνειν, pour ouvrir. — Ἐπιθεῖναι, pour fermer. Ces deux expressions rendent bien le mouvement de la porte, que l'on replie en dehors pour ouvrir, et que l'on applique au contraire sur l'ouverture pour fermer.

« δάκρυά τ' ὠμόργυνντο τρέμον θ' ὑπὸ γυῖα¹ ἐκάστου ·
 « κεῖνον δ' οὐποτε πᾶμπαν ἐγὼν ἴδον ὀφθαλμοῖσιν
 « οὐτ' ὠχρήσαντα χροά κάλλιπον οὔτε παρειῶν
 « δάκρυ' ὁμορξάμενον · ὃ δὲ με μάλα πολλ' ἰκέτευεν 530
 « ἱππόθεν ἐξίμεναι, ξίφος δ' ἐπεμαίετο² κώπην
 « καὶ δόρυ χαλκοβαρές, κακὰ δὲ Τρώεσσι μενοίνα.
 « Ἄλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπὴν,
 « μοῖραν καὶ γέρας ἐσθλὸν ἔχων³ ἐπὶ νηὸς ἔβαινε
 « ἀσκηθής, οὐτ' ἄρ βεβλημένος δέξει χαλκῷ 535
 « οὐτ' αὐτοσχεδίην οὐτασμένος · οἶά τε πολλὰ
 « γίγνεται ἐν πολέμῳ · ἐπιμίξ⁴ δέ τε μαίνεται Ἄρης. »
 « Ὡς ἐφάρην · ψυχὴ δὲ ποδώκεος Αἰακίδαο
 φοῖτα μακρὰ βιβῶσα κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα⁵,
 γηθοσύνη, ὃ οἱ οὖν ἔφην ἀριδείκετον εἶναι. 540
 « Αἱ δ' ἄλλαι ψυχαὶ νεκύων κατατεθνηώτων
 ἔστασαν ἀχνύμεναι, εἶροντο δὲ κήδε' ⁶ ἐκάστη.
 Οἷη δ' Αἴαντος ψυχὴ Τελαμωνιάδαο
 νόσφιν ἀφροστήκει, κεχρῶμένη εἵνεκα νίκης,
 τήν μιν ἐγὼ νίκησα, δικαζόμενος παρὰ νηυσὶν 545
 τεύχεσιν ἀμφ' Ἀχιλλῆος · ἔθηκε δὲ πότνια μήτηρ⁷.
 Παῖδες δὲ Τρώων δίκασαν⁸ καὶ Παλλὰς Ἀθήνη.
 Ὡς δὴ μὴ ὄφελον νικᾶν τοιῷδ' ἐπ' ἀέθλω!
 Τοίην γὰρ κεφαλὴν ἔνεκ' αὐτῶν⁹ γαῖα κατέσχευ,

1. Réunissez *ὠπέρραμον*, tremblaient sous lui.

2. *Ἐπεμαίετο*, cherchait.

3. Construisez : *Καὶ ἔχων μοῖραν γέρας ἐσθλόν*, ayant aussi pour sa part (de butin) un honneur, un présent précieux, c'est-à-dire ayant reçu une part glorieuse du butin.

4. *Οἶά τε πολλὰ γίγνεται*, (accidents) comme il en arrive souvent. — *Ἐπιμίξ*, péle-mêle, indistinctement, au hasard.

5. *Ἀσφοδελὸν λειμῶνα*, le pré

d'asphodèles. Plin^e l'Ancien dit en parlant de l'asphodèle : *Fuit tentatorium cibus, quem et mortuorum in tumulis apponant*.

6. *Εἶροντο κήδεα*, m'interrogeaient sur leurs soucis, c'est-à-dire sur les objets de leurs soucis, au ceux qui leur étaient chers.

7. *Ἐθηκε*, les avait mises au concours. — *Μήτηρ*, La mère d'Achille.

8. *Δίκασαν*, jugèrent (entre Ajax et moi).

9. *Λέκον*, ces armes.

Αἴανθ', ὃς πέρι μὲν εἶδος, πέρι δ' ἔργα τέτυκτο
τῶν ἄλλων Δαναῶν, μετ' ἄμύμονα Πηλεΐωνα.

Τὸν μὲν ἐγὼν ἐπέεσσι προσηύδων μελιχίοισιν·

« Αἴαν, παῖ Τελαμῶνος ἀμύμονος, οὐκ ἄρ' ἔμελλες

« οὐδὲ θανῶν λήσεσθαι ἐμοὶ χόλου, εἵνεκα τευχέων

« οὐλομένων; τὰ δὲ πῆμα θεοὶ θέσαν¹ Ἀργείοισιν.

« Τοῖος γάρ σφιν πύργος² ἀπώλεο· σείο δ' Ἀχαιοὶ

« ἴσον Ἀχιλλῆος κεφαλῇ Πηληϊάδαο

« ἀχνύμεθα φθιμένοιο διαμπερές· οὐδέ τις ἄλλος

« αἴτιος, ἀλλὰ Ζεὺς Δαναῶν στρατὸν αἰχμητῶν

« ἐκπάγλως ἤχθηρε³· τὲν δ' ἐπὶ μοῖραν εὔηκεν.

« Ἀλλ' ἄγε δεῦρο, ἄναξ, ἴν' ἔπος καὶ μῦθον ἀκούσης

« ἡμέτερον· δάμασον δὲ μένος καὶ ἀγήνορα θυμόν. »

« ὦς ἐφάμην· ὃ δέ μ' οὐδὲν ἀμείβετο⁴, βῆ δὲ μετ' ἄλλας
ψυχὰς εἰς Ἐρεβος νεκῶν κατατεθνηῶτων.

Ἔνθα χ' ὁμῶς προσέφη κεχολωμένος, ἥ κεν ἐγὼ τόν·

ἀλλὰ μοι ἤθελε θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν

τῶν ἄλλων ψυχὰς ἰδέειν κατατεθνηῶτων.

« Ἔνθ' ἦτοι Μίνωα ἴδον, Διὸς ἀγλαὸν υἱόν,
χρύσειον σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νέκυσσιν,

ῥιμενον· οἱ δέ μιν ἀμφὶ δίκας εἵροντο ἄνακτα⁵,

ῥιμενοι ἐσταότες τε, κατ' εὐρυπυλῆς Αἰδοῦς δῶ.

« Τὸν δὲ μετ' Ὀρίωνα πελώριον εἰzenόησα,

θῆρας ὁμοῦ εἰλεῦντα κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα,

τοὺς αὐτοὺς κατέπεφνεν ἐν οἰοπόλοισιν ὄρεσσιν,

1. Τὰ πῆμα θέσαν, ont fait de ces armes un fléau.

2. Τοῖος σφιν πύργος, (toi qui étais) une telle tour pour eux, c'est-à-dire toi qui étais pour l'armée un solide rempart.

3. Ἐκπάγλως ἤχθηρε. Voyez vers 437.

4. Ὁ δέ μ' οὐδὲν ἀμείβετο. Longin, du Sublime, ix : Καὶ φωνῆς

δῖκα θαυμάζεται· ποτε φωνὴ κατ' ἐαυτὴν εὐνοία δι' αὐτὸ τὸ μεγαλόφρον, ὡς τοῦ Αἰάντος ἐν Νεκυίᾳ (c'est le titre du XIe chant de l'*Odyssée*) σιωπῇ μέγα καὶ παντὸς ὑψηλότερον λόγου.

5. Δίκας εἵροντο ἄνακτα, interrogent le roi sur leurs causes, c'est-à-dire sollicitaient les senten-

ces du roi.

χερσὶν ἔχων ῥόπαλον παγγάλκεον, αἰὲν ἀαγές.

577

« Καὶ Τίτυον εἶδον, Γαίης ἐρικυδέος υἱόν,
καίμενον ἐν δαπέδῳ · ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κείτο πέλεθρα ·
γῦπε δέ μιν¹ ἐκάτερθε παρημένῳ ἦπαρ ἔχειρον,
δέρτρων ἔσω δύνοντες · ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνητο χερσίν ·
Λητῷ γάρ ἤλκησε, Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν,
Πυθῶδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆρος².

580

« Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον, χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα,
ἑσταότ' ἐν λίμνῃ · ἥ δὲ προσέπλαζε γενεΐῳ ·
στεῦτο δὲ διψᾶων, πῖεῖν δ' οὐκ εἶχεν ἐλέσθαι³.

῾Οσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων, πῖεῖν μῆνεαίνων,
τοσσαχ' ὕδωρ ἀπολέσκειτ' ἀναβροχέν · ἀμφὶ δὲ ποσσὶν
γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων.
Δένδρεα δ' ὕψιπέτληα κατάκρηθεν χέε⁴ καρπόν,
ὄγχχαι⁵ καὶ ῥοιαὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι
συκαὶ τε γλυκεραὶ καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι ·

585

590

τῶν ὀπότη' ἰθύσει' ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι⁶,
τάς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιδόντα.

« Καὶ μὴν Σίσυφον εἰσεῖδον, κρατέρ' ἄλγε' ἔχοντα,
λᾶαν βαστάζοντα πελώριον ἀμφοτέρῃσιν⁷.

῾Ητοι δὲ μὲν σκηριπτόμενος χερσίν τε ποσίν τε
λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον · ἄλλ' ὅτε μέλλοι
ἄκρον ὑπερβαλέειν⁸, τότε ἀποστρέψασκε κραταιῆς
αὔτις · ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής⁹.

595

Αὐτὰρ ὅγ' ἂψ ὥσασκε τιταινόμενος · κατὰ δ' ἰδρῶς

1. Γῦπε δέ μιν, etc. Voy. Virgile, *Enéide*, VI, 597-600.

2. Panopée, ville de Phocide; c'était là que régnait Tityos.

3. Στεῦτο, il se tenait. — Πῖεῖν οὐκ εἶχεν ἐλέσθαι, il ne pouvait pas saisir (l'eau) pour boire.

4. Χέε, versaient, c'est-à-dire penchaient, inclinaient.

5. Ὀγχχαι, etc. Voy. chant VII, vers 415 et 416.

6. Ἰθύσει μάσασθαι, s'élançait pour saisir.

7. Ἀμφοτέρῃσιν. Sous-entendu χερσίν.

8. Μέλλοι a pour sujet sous-ent. λᾶας. — Ἀκρον ὑπερβαλέειν, franchir le sommet, c'est-à-dire se poser sur le sommet.

9. Λᾶας ἀναιδής, la pierre impudente, c'est-à-dire qui se jouait de ses efforts.

Αὐτὰρ ἐπεὶ β' ὁμοσάν τε τελεύτησάν τε τὸν ὄρκον,
 στήσαμεν ἐν λιμένι γλαφυρῷ εὐεργέα νῆα, 305
 ἀγχ' ὕδατος γλυκεροῖο· καὶ ἐξαπέθησαν ἑταῖροι
 νηὸς, ἔπειτα δὲ δόρπον ἐπισταμένως τετύκοντο.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο¹,
 μνησάμενοι δὴ ἔπειτα φίλους ἔκλαιον ἑταίρους,
 ὣς ἔφαγε Σκύλλη, γλαφυρῆς ἐκ νηὸς ἐλοῦσα· 310
 κλαίοντεσσι δὲ τοῖσιν ἐπὶ λυθε νήδυμος ὕπνος.
 Ἦμος δὲ τρίχα νυκτὸς ἔην², μετὰ δ' ἄστρα βεβήκει³,
 ὥρσεν ἐπὶ ζαῖν ἄνεμον νεφεληγερέτα Ζεὺς
 λαίλαπι θεσπεσίῃ⁴, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψεν
 γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον· ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ. 315
 Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ροδόδάκτυλος Ἥως,
 νῆα μὲν ὠρμίσαμεν, κοῖλον σπέος εἰσερύσαντες·
 ἔνθα δ' ἔσαν Νυμφέων καλοὶ χοροὶ⁵ ἡδὲ θόωκοι·
 καὶ τότε⁶ ἐγὼν ἀγορὴν θέμενος μετὰ πᾶσιν ἔειπον·
 « ὦ φίλοι, ἐν γὰρ νηϊ τοῇ βρῶσίν τε πόσιν τε 320
 « ἐστίν, τῶν δὲ βοῶν ἀπεχώμεθα, μήτι πάθωμεν·
 « δεινοῦ γὰρ θεοῦ αἶδε βόες καὶ ἵφια μῆλα,
 « Ἥελιου, ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει. »
 « ὦς ἐφάμην· τοῖσιν δ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγῆνωρ.
 Μῆνα δὲ πάντ' ἄλληκτος⁷ ἤη Νότος, οὐδὲ τις ἄλλος 325
 γίγνεται· ἔπειτ' ἀνέμων, εἰ μὴ Εὐρὸς τε Νότος τε.
 Οἱ δ' εἰως μὲν σῖτον ἔχον καὶ οἶνον ἐρυθρόν,
 τόφρα βοῶν ἀπέχοντο, λιλαιόμενοι βιότοιο⁸.

1. Réunissez ἐξέντο, eurent chassé, eurent banni.

2. Ἦμος δὲ τρίχα νυκτὸς ἔην, quand ce fut le tiers de la nuit, c'est-à-dire quand il ne resta plus qu'un tiers de la nuit, quand les deux tiers de la nuit furent écoulés.

3. Réunissez μεταβεβήκει, eurent passé, se furent inclinés (vers leur couchant).

4. Δαίλαπι θεσπεσίῃ, etc. Voy. chant IX, vers 68 et 69.

5. Χοροὶ. Voy. la note 1 de la page 268.

6. Καὶ τότε, etc. Voy. IX, 174.

7. Ἄλληκτος équivaut ici à l'adverbe ἀλλήλως, sans cesse.

8. Λιλαιόμενοι βιότοιο, tout en cherchant leur vie, c'est-à-dire leur nourriture.

- Ἄλλ' ὅτε δὴ νηὸς ἐξέφθιτο ἦν' πάντα,
καὶ δὴ ἄγρην ἐφέπεσκον ἀλητεύοντες ἀνάγκη¹, 330
ἰχθῦς ὀρνιθὰς τε, φίλας δ' τι χεῖρας ἱκοῖτο,
γναμπτοῖς² ἀγρίστροισιν· ἔτειρε δὲ γαστέρα λιμός.
Δὴ τότε ἔγνων ἀνὰ νῆσσαν ἀπέστιχον, ὅφρα θεοῖσιν
εὐξαίμην, εἴ τίς μοι δῶν φήναιε νέεσθαι³.
Ἄλλ' ὅτε δὴ διὰ νήσου ἰὼν ἤλυξα ἑταῖρους⁴, 335
χεῖρας νιψάμενος, δὲ ἐπὶ σκέπας ἦν ἀκέμοιο⁵,
ἡρώμην πάντεσσι θεοῖς, οἳ Ὀλυμπὸν ἔχουσιν·
οἳ δ' ἄρα μοι γλυκὺν ὕπνον ἐπὶ βλεφάροισιν ἔχουσιν.
Εὐρύλοχος δ' ἐτάροισι κακῆς ἐξήρχετο βουλῆς·
« Κέκλυτέ μευ μύθων, κακά περ πάσχοντες, ἑταῖροι· 340
« πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βρα τοῖσιν,
« λιμῶ δ' οἴκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπῆν.
« Ἄλλ' ἄγετ', Ἡελίοιο βοῶν ἐλάσαντες ἀρίστας
« ῥέξομεν⁶ ἀθανάτοισι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.
« Εἰ δέ κεν εἰς Ἰθάκην ἀφικοίμεθα πατρίδα γαῖαν, 345
« αἰψά κεν Ἡελίῳ Ὑπερίονι πίονα⁷ νηὸν
« τεύξομεν, ἐν δέ κε θεῖμεν ἀγάλματα πολλὰ καὶ ἑσθλά·
« εἰ δὲ χολωσάμενός τι βοῶν⁸ ὀρθοκραιράων,
« νῆ' ἐθέλῃ ὀλέσσαι, ἐπὶ δ' ἔσπωνται⁹ θεοὶ ἅλλοι,
« βούλομ' ἄπαξ πρὸς κῦμα χανὼν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσαι¹⁰, 350
« ἥ δὴ θά στρεύγεσθαι, φῶν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ. »

1. Ἀνάγκη est expliqué par les mots εἶπειρα δὲ γαστέρα λιμός.

2. Γναμπτοῖς, etc. Voy. IV, 369.

3. Εἴ τις.... νέεσθαι, (pour voir) si quelqu'un (des dieux) me montrerait une route pour m'en retourner, si l'un d'eux m'indiquerait la voie du retour.

4. Ἦλυξα ἑταῖρους, je me fus éloigné de mes compagnons.

5. Ὁθ'... ἀκέμοιο, dans un endroit à l'abri du vent.

6. Ἐλάσαντες, ayant chassé (de-

vant nous), ayant enlevé. — ῥέξομεν, pour ῥέξωμεν.

7. Πίονα, gras, c'est-à-dire opulents, où nous offrons de grasses victimes ou de riches offrandes.

8. Βοῶν. Sous-ent. παρ'.

9. Ἐρρίσπονται, le suivent, c'est-à-dire sont du même avis que lui, conspirent avec lui notre perte.

10. Βούλομαι, j'aime mieux. — Πρὸς κῦμα χανὼν, ouvrant la bouche au flot, c'est-à-dire devant l'onde amère. — Réunissez ἀπολέσθαι.

« Ὡς ἔφατ' Εὐρύλοχος· ἐπὶ δ' ἦνεον ἄλλοι θναῖοι·

Αὐτίκα δ' Ἡελίοιο βοῶν θλάσαντες ἀρίστας
ἐγγύθεν¹, οὐ γὰρ τῆλε νεὸς κυανοπρώροιο
βοσκέσκονθ' ἔλικες καλαὶ βόες, εὐρυμέτωποι,
τὰς δὲ περιστήσαντο καὶ εὐχετόωντο θεοῖσιν,
φύλλα δρεφάμενοι τέρενα δρυὸς ὑψικόμοιο·
οὐ γὰρ ἔχον κρὶ λευκὸν εὖσσέλμου ἐπὶ νηός.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' εὕξαντο² καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν,
μηρούς τ' ἐξέταμον κατὰ τε κνίσσῃ ἐκάλυψαν³,
δίπτυχα ποιήσαντες, ἐπ' αὐτῶν δ' ὠμοθέτησαν⁴
οὐδ' εἶχον μέθῃ λείπειν ἐπ' αἰθομένοισι ἱεροῖσιν,
ἀλλ' ὕδατι σπένδοντες ἐπώπτων ἔγκατα πάντα.

Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη⁵ καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο,
μίστυλλον τ' ἄρα τὰλλα καὶ ἀμφ' ὀβελόεσσιν ἐπειραν.

« Καὶ τότε μοι βλαφάρων ἐξέσσυτο νήδυμος ὕπνος·
βῆν δ' ἰέναι ἐπὶ νῆα θοὴν καὶ θῆνα θαλάσσης.

Ἄλλ' ὅτε δὴ σχεδὸν ἦα κῆν νεὸς ἀμφιελίσσης,
καὶ τότε με κνίσσης ἀμφήλυθεν⁶ ῥόδῳ αὐτμή·
οἰμώζας δὲ θεοῖσι μετ' ἀθανάτοισι γεγώνευν·

« Ζεῦ πάτερ ἦρ' ἄλλοι μάκαρες θεοὶ αἰὲν ἐόντες,

« ἦ με μάλ' εἰς ἄτην κοιμήσατε νηλεῖ ὕπνῳ,

« οἱ δ' ἔταροι μέγα ἔργον ἐμητίσαντο μένοντες⁷. »

« Ὡκέα δ' Ἡελίῳ Ὑπερίονι ἀγγελος ἦλθεν

Λαμπετὶνὴ τανύπεπλος, δ⁸ οἱ βόας ἔκταμεν ἡμεῖς.

Αὐτίκα δ' ἀθανάτοισι μετηύδα, χιόμενος κῆρ·

« Ζεῦ πάτερ ἦρ' ἄλλοι μάκαρες θεοὶ αἰὲν ἐόντες,

1. Ἐγγύθεν, de près, sans aller bien loin.

2. Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' εὕξαντο, etc. Voy. *Iliade*, chant I, 458-465.

3. Réunissez κατεκάλυψαν.

4. Δίπτυχα ποιήσαντες, ayant mis (la graisse) en double, une double couche de graisse. — Ἐπ' αὐτῶν ὠμοθέτησαν, ils placèrent sur

elles, c'est-à-dire sur les cuisses, les chairs crues.

5. Réunissez κατεκάη.

6. Ἀμφήλυθεν, m'enveloppa, c'est-à-dire arriva jusqu'à moi.

7. Μέγα ἔργον, une action importante. — Μένοντες, restant, ceux qui sont restés (auprès du vaisseau).

8. Ὡ, (pour lui annoncer) que.

« τίσαι δὴ ἐτάρους Λαερτιάδew Ὀδυσῆος¹,
 « ὃ μew βοῦς ἔκτειναν ὑπέρβιον· ἧσιν ἔγωγε
 « χαίρεσκον μὲν ἰὼν εἰς οὐρανὸν ἀστερόεντα, 380
 « ἡδ' ὀπότ' ἄψ' ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτραποίμην.
 « Εἰ δέ μοι οὐ τίσουσι βοῶν ἐπιεικέ' ἀμοιβήν,
 « δύσομαι εἰς Ἀΐδαο καὶ ἐν νεκύεσσι φαείνω. »

« Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεὺς·
 « Ἥελι', ἦτοι μὲν σὺ μετ' ἀθανάτοισι φάεινε 385
 « καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν·
 « τῶν δέ κ' ἐγὼ τάχα νῆα θοὴν ἀργῆτι κεραυνῷ
 « τυτθὰ βαλὼν κεάσαιμι μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ. »

« Ταῦτα δ' ἐγὼν ἤκουσα Καλυψοῦς ἡχόμοιο·
 ἡ δ' ἔφη Ἑρμείαο διακτῆρου αὐτῇ ἀκοῦσαι. 390

« Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἐπὶ νῆα κατήλυθον ἡδὲ θάλασσαν,
 νείκεον ἄλλοθεν ἄλλον ἐπισταδόν, οὐδέ τι μῆχος
 εὐρέμεναι δυνάμεσθα· βόες δ'² ἀπετέθνασαν ἤδη.
 Τοῖσιν δ' αὐτίκ' ἔπειτα θεοὶ τέραα προῦφαινον·
 εἶρπον μὲν ῥινοί, κρέα δ' ἀμφ' ὀβελοῖς ἐμεμύκει, 395
 ὀπταλέα τε καὶ ὠμά· βοῶν δ' ὥς γίγνεται φωνή.

« Ἐξῆμαρ μὲν ἔπειτα ἐμοὶ ἐρίηρες ἐταῖροι
 δαίνυντ' Ἥελλοιο βοῶν ἐλάσαντες ἀρίστας·
 ἀλλ' ὅτε δ' ἑβδομον ἦμαρ ἐπὶ Ζεὺς θῆκε³ Κρονίων,
 καὶ τότε ἔπειτ' ἀνεμος μὲν ἐπαύσατο λαίλαπι θύων, 400
 ἡμεῖς δ' αἶψ' ἀναβάντες ἐνήκαμεν⁴ εὐρέϊ πόντῳ,
 ἱστὸν στήσάμενοι ἀνά θ' ἱστία λεύκ' ἐρύσαντες.

« Ἀλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
 φαίνεται γαῖαν, ἀλλ' οὐρανὸς ἡδὲ θάλασσα,
 δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων 405
 νηὸς ὑπερ γλαφυρῆς· ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς.

1. Τίσαι ἐτάρους Ὀδυσῆος, (faites) que les compagnons d'Ulysse payent (une peine), c'est-à-dire punissent les compagnons d'Ulysse.

2. Δέ, car.

3. Réunissez ἐπέθηκε, eut ajouté (aux six premiers jours), c'est-à-dire eut amené.

4. Ἐνήκαμεν (sous-ent. τὴν νῆα), nous lançames le vaisseau.

Ἥ δ' ἔθει οὐ μάλα πολλὸν ἐπὶ χρόνον· αἶψα γὰρ ἦλθεν
 κεκληγῶς Ζέφυρος, μεγάλη σὺν λαίλαπι θύων·
 ἴστοῦ δὲ προτόνους ἔβρηξ' ἀνέμοιο θύελλα
 ἀμφοτέρους· ἴστος δ' ὀπίσω πέσεν, ὅπλα τε πάντα
 εἰς ἄντλον κατέχυνθ'· ὃ δ' ἄρα πρύμνη ἐνὶ νηϊ²
 πληῆξε κυβερνήτεω κεφαλὴν, σὺν δ' ὅστέ' ἄραξεν
 πάντ' ἄμυδις κεφαλῆς· ὃ δ' ἄρ' ἀρνευτῆρι ἐοικῶς
 κάππεσ' ἀπ' ἱκριόφιν, λίπε δ' ὅστέα θυμὸς ἀγῆνῶρ.
 Ζεὺς δ' ἄμυδις βρόντησε καὶ ἔμβαλε νηϊ κεραυνόν·
 ἣ δ' ἐλελίχθη πᾶσα, Διὸς πληγεῖσα κεραυνῶ,
 ἐν δὲ θεοῖου πληττο· πέσον δ' ἐκ νηὸς ἑταῖροι.
 Οἱ δὲ χορώνησιν ἵκελοι περὶ νῆα μέλαιναν
 κύμασιν ἐμφορέοντο· θεὸς δ' ἀποαίνυτο νόστον.
 « Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἐφοίτων, ὄφρ' ἀπὸ τοίχους
 λῦσε κλύδων τρόπιος· τὴν δὲ ψιλὴν³ φέρε κῆμα.
 Ἐκ δὲ οἱ ἴστον ἄραξε ποτὶ τρόπιν⁴· αὐτὰρ ἐπ' αὐτῷ
 ἐπίτονος βέβλητο, βοὸς ῥινοῖο τετευχῶς.
 Τῷ ῥ' ἄμφω συνέεργον ὁμοῦ, τρόπιν ἡδὲ καὶ ἴστον·
 ἔζόμενος δ' ἐπὶ τοῖς φερόμην ὁλοοῖς ἀνέμοισιν.
 « Ἐνθ' ἦτοι Ζέφυρος μὲν ἐπαύσατο λαίλαπι θύων·
 ἦλθε δ' ἐπὶ Νότος ὥκα, φέρων ἐμῷ ἄλγεα θυμῷ,
 ὄφρ' ἔτι τὴν ὅλοην ἀναμετρήσαιμι Χάρυβδιν⁵.
 Παννύχιος φερόμην· ἅμα δ' ἡελίῳ ἀνιόντι
 ἦλθον ἐπὶ Σκύλλης σκόπελον δεινὴν τε Χάρυβδιν.
 Ἥ μὲν ἀνερβροῖβδῃσε θαλάσσης ἄλμυρὸν ὕδωρ·
 αὐτὰρ ἐγὼ ποτὶ μακρὸν ἐρινεὸν ὑψόσ' ἀερθεῖς,
 τῷ προσφῦς ἐχόμεν⁶ ὥς νυκτερίς· οὐδέ πη εἶχον
 οὔτε στηρίζαι ποσὶν⁷ ἔμπεδον οὔτ' ἐπιβῆναι.

1. Ἡ. Sous-ent. νηὺς.

2. Πρύμνη νηϊ. V. note 1, p. 278.

3. Τὴν ψιλὴν, celle-ci, la carène désemparée.

4. Ἐκ δὲ.... τρόπιν, elle (la vague) arracha le mât jusqu'à la quille.

5. Ὄφρ' ἔτι ἀναμετρήσαιμι Χάρυβδιν, afin que je mesurasse en-

core Charybde, que je passasse une seconde fois devant Charybde.

6. Ἐχόμεν, je me tins.

7. Στηρίζαι ποσὶν, m'appuyer sur mes pieds, c'est-à-dire reposer mes pieds sur un appui.

ῥίζαι γὰρ ἑκάς· εἶχον¹, ἀπήωρα δ' ἔσταν ἄλκι,
μακροί τε μεγάλοι τε, κατεσείαον δὲ Χάρυβδιν
Νωλεμέως δ' ἐχόμεν, ὄφρ' ἐξεμέσαιεν ἀπίσσαι
ἰστὸν καὶ τρόπιν αὐτίς· ἐλδομένω δέ μοι ἤλθον
ὄψ'· ἦμος δ' ἐπὶ δόρπον ἀνὴρ ἀγορᾶν ἀνάστη²,
κρίνων νείκεα πολλὰ δικάζομένον αἰζηῶν,
τῆμος δὴ τάγε δοῦρα Χαρύβδιος³ ἐξαφάνθη.
Ἦκα δ' ἐγὼ καθύπερθε πόδας καὶ χεῖρας φέρεσθαι⁴,
μέσσω δ' ἐνδούπησα παρὰς παρμήκας δοῦρας,
ἐζόμενος δ' ἐπὶ τοῖσι διήρσασα χερσὶν ἀμῆτιναι.
Σκύλλην δ' οὐκέτ' ἔασα πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
εἰσιδέειν· οὐ γάρ κεν ὑπέσφυγον αἰπὺν ὄναρ.

« Ἐνθεν δ' ἐννήμαρ φορόμεν· δεκάτη δὲ μετὰ
νῆσον ἐς Ὀλυγίην πέλασσαν θεοί, ἐνθα Κίαλα μὲν
ναίει ἑυπλόκαμος, Δηνῆ θεός, αὐδήσασα,
ἥ μ' ἐφίλει τ' ἀκόμαι τε. Τί τοι τάδε μυθολογεῖσθαι;
ἤδη γάρ τοι χθιζὸς ἐμυθεόμην⁵ ἐνὶ ὄναρ
σοί τε καὶ ἰφθίμῃ ἀλόχῳ· ἐχθρὸν δέ μοι ἔστω⁶
αὐτίς ἀριζήλως εἰρημέναι μυθολογεύειν. »

1. Ἐκάς εἶχον, étaient loin (de moi), étaient fort bas.

2. Ἦμος δ' ἐπὶ δόρπον, etc. Dugas-Montbel : « Observons que dans les siècles héroïques, où la division artificielle de la journée n'était pas encore fixée, on devait en déterminer les moments par certaines actions qui revenaient à des époques fixes. Cet usage subsistait encore longtemps après Homère. On trouve dans Hérodote : Τὸ μὲν θρόριον μέχρι τοῦ πληθώρης ἀγορῆς, depuis le matin jusqu'au moment où la place publique est remplie de monde. Et dans Thucydide, ἐν τῇ ἀγορᾷ πληθούσῃ σιγῆς aussi à l'heure où la place

publicue est remplie; ce qui doit s'entendre de nous à onze heures du matin. » — Ἀνάστη. Aoriste d'habitudo, qui doit se traduire par un présent.

3. Χαρύβδιος est régi par la préposition ἐξ, qui fait partie du verbe : sortant du gouffre de Charybde.

4. Ἦκα... φέρεσθαι, je jetai par-dessus mes pieds et mes mains pour être porté, c'est-à-dire j'étendis les mains et les pieds pour me mettre à cheval sur les débris.

5. Χθιζὸς équivalant à l'adverbe χθίς, hier. — Ἐμυθεόμην. Voyez la fin du VIIe chant.

6. Ἐχθρὸν μοι ἔστω, il m'est odieux de, je hais de, je n'aime pas à.

ἔρρεεν ἐκ μελέων, κονίη δ' ἐκ κρατὸς¹ ὀρύρει.

609

« Τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα βίην Ἡρακληΐην,
εἰδῶλον²· αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν
τέρπεται ἐν θαλίῃς καὶ ἔχει³ καλλίσφυρον Ἥβην,
παῖδα Διὸς μέγαλοιο καὶ Ἥρης χρυσοπεδίλου.
Ἄμφι δέ μιν κλαγγὴ νεκύων ἦν, οἰωνῶν ὥς,
πάντος' ἀτυζομένων· ὁ δ', ἐρεμνῇ νυκτὶ ἐοικώς,
γυμνὸν τόξον ἔχων καὶ ἐπὶ νευρῆφιν οἴστον,
δεινὸν παπταίνων, αἰεὶ βαλέοντι ἐοικώς.

515

Σμερδαλέος δέ οἱ ἄμφι περὶ στήθεσιν ἄορτῆρ,
χρῦσεος ἦν τελαμῶν· ἵνα θέσκελα ἔργα τέτυκτο,
ἄρκτοι τ' ἀγρότεροί τε σύες χαροποί τε λέοντες
ὕσμιναί τε μάχαι τε φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.

610

Μὴ τεχνησάμενος⁴ μηδ' ἄλλο τι τεχνήσαιο,
ὅς κεῖνον τελαμῶνα ἐξ ἑγκάθθετο τέχνη.

Ἔγνων⁵ δ' αὐτίκα κείνος, ἐπεὶ ἶδεν ὀφθαλμοῖσιν,
καὶ μ' ὀλοφυρόμενος ἔπεα πτερόεντα προεήυδα·

615

« Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,
« ἃ δεῖλ', ἧ τινὰ καὶ σὺ κακὸν μόρον ἠγηλάζεις⁶,
« ὄνπερ⁷ ἐγὼν ὀχέεσκον ὑπ' αὐγὰς ἡελίοιο.

« Ζηνὸς μὲν παῖς ἦα Κρονίου, αὐτὰρ οἷζυν

620

« εἶχον ἀπειρεσίην· μάλα γὰρ πολὺ χεῖροني φωτὶ

« δεδμήμην⁸, ὁ δέ μοι χαλεποὺς ἐπετέλλετ' ἀέθλους·

« καὶ ποτὲ μ' ἐνθαδ' ἔπεμψε κύν'⁹ ἄξοντ'· οὐ γὰρ ἔτ' ἄλλον

« φράζετο τοῦδ' ἐτί μοι χαλεπώτερον εἶναι ἀέθλον.

1. Ἐκ κρατὸς, autour de sa tête.

2. Βίην Ἡρακληΐην, εἰδῶλον, la force d'Hercule, le robuste Hercule, (ou du moins) son image.

3. Ἔχει, a (pour épouse).

4. Μὴ τεχνησάμενος, etc., l'habile ouvrier qui mit tout son art à travailler ce baudrier n'en fera plus un semblable. — Ὅς ἐξ ἑγκάθθετο τέχνη, qui a fait reposer sur son art, c'est-à-dire qui a travaillé len-

tement et avec soin, qui a confié à un art patient.

5. Ἔγνων. Sous-ent. ἐμέ.

6. Κακὸν μόρον ἠγηλάζεις, tu mènes, c'est-à-dire tu traînes une funeste destinée.

7. Ὀνπερ, (semblable à celle) que.

8. Χεῖροني φωτὶ δεδμήμην, j'étais assujéti à un mortel, soumis aux lois d'un mortel plus faible (que moi).

9. Κύνα. Cerbère.

« Τὸν μὲν ἐγὼν ἀνένεικα καὶ ἤγαγον ἐξ Ἀΐδαο. 835
 « Ἑρμείας δὲ μ' ἐπεμψεν¹ ἰδὲ γλαυκῶπις Ἀθήνη. »
 « Ὡς εἰπὼν, ὃ μὲν αὐτὶς ἔβη δόμον Ἀΐδος εἴσω.
 Αὐτὰρ ἐγὼν αὐτοῦ μένον ἔμπεδον, εἴ² τις ἔτ' ἔλθοι
 ἀνδρῶν ἡρώων, οἳ δὴ τὸ πρόσθεν ὄλοντο.
 Καί νύ κ' ἔτι προτέρους ἶδον ἀνέρας, οὓς θεῶν³ περ, 840
 Θησέα Πειρίθοόν τε, θεῶν ἐρικυδέα τέκνα·
 ἀλλὰ πρὶν ἐπὶ ἔθνε' ἀγείρετο⁴ μυρία νεκρῶν,
 ἡχῇ θεσπεσίῃ· ἐμὲ δὲ χλωρὸν δέος ἦρει,
 μή μοι Γοργεῖην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου
 ἐξ Ἀΐδος πέμψειεν ἀγαυὴ Περσεφόνεια. 845
 Αὐτίκ' ἔπειτ'⁵ ἐπὶ νῆα κιὼν ἐκέλευον ἐταίρους
 αὐτούς τ' ἀμβαίνειν ἀνά τε πρυμνήσια λῦσαι·
 οἳ δ' αἶψ' εἰσβαῖνον καὶ ἐπὶ κληῖσι καθίζον.
 Τὴν⁶ δὲ κατ' Ὀκεανὸν ποταμὸν φέρε κῦμα ῥόοιο·
 πρῶτα μὲν εἰρεσίῃ, μετέπειτα δὲ κάλλιμος οὔρος. 850

1. Ἐπεμψεν, conduisit.

2. Εἴ, (pour voir) si.

3. Προτέρους, des anciens temps.

— Ἐθέλον (ἰδεῖν).

4. Réunissez ἐπαγείρετο.

5. Αὐτίκ' ἔπειτ', etc. Voyez chant IX, vers 477-479.

6. Τήν. Sous-ent. νῆα.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU DOUZIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Ulysse aborde de nouveau à l'île d'Éa et donne la sépulture à Élépénor (1-15). Circé apporte des provisions au vaisseau et instruit Ulysse des incidents qui doivent marquer son voyage (16-153). Ulysse répète à ses compagnons les avis de la déesse ; grâce à sa prudence, il échappe aux séductions des Sirènes (154-200). Il passe entre les écueils de Charybde et de Scylla et perd six de ses compagnons (201-259). Les Grecs abordent à l'île de Thrinacie, malgré les conseils d'Ulysse ; mais ils jurent de ne point toucher aux troupeaux du Soleil (260-324). Retenus dans l'île pendant un mois entier par les vents contraires, ils égorgent les plus belles génisses en l'absence de leur chef (325-373). Le Soleil irrité demande vengeance à Jupiter (374-396). Le vaisseau périt dans une tempête ; Ulysse seul parvient à se sauver sur ses débris (397-425). Il passe de nouveau devant l'écueil de Charybde, et, après avoir erré pendant neuf jours, aborde à l'île d'Ogygie (426-453).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Μ.

« Αὐτὰρ ἐπεὶ ποταμοῖο λίπεν ῥόον Ὀκεανοῖο
 νῆς, ἀπὸ δ' ἵκετο κῆμα θαλάσσης εὐρυπόροιο,
 νῆσόν τ' Αἰαίην, ὅθι τ' Ὅυς ἡριγενείης
 οἰκία καὶ χοροὶ εἰσι¹ καὶ ἀντολαὶ Ἥελίοιο,
 νῆα μὲν² ἐνθ' ἐλθόντες ἐκέλσαμεν ἐν ψαμάθοισιν, 5
 ἐκ δὲ καὶ αὐτοὶ βῆμεν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης.
 Ἔνθα δ' ἀποβρίξαντες ἐμείναμεν Ἠῶ δῖαν.

« Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς,
 δὴ τότε γῶν ἐτάρους προΐειν ἐς δώματα Κίρκης,
 οἰσέμεναι νεκρὸν Ἑλπήνορα τεθνηῶτα. 10
 Φιτροὺς δ' αἶψα ταμόντες, ὅθ' ἀκροτάτῃ πρόεχ' ἀκτὴ³,
 θάπτομεν ἀχνύμενοι, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ,
 τύμβον γεύαντες καὶ ἐπὶ στήλῃν ἐρύσαντες⁴
 πῆξαμεν ἀκροάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν. 15

1. Ὅθι.... εἰσι, où sont les demeures et les danses de l'Aurore, c'est-à-dire dans ces lieux qu'éclaire l'Aurore. Ulysse veut donc dire qu'il sort de la nuit des enfers pour revenir à la clarté du jour. — Χοροὶ est peut-être pour χώροι, de même qu'on voit souvent εὐρύχωρος pour εὐρύχωρος.

2. Νῆα μὲν, etc. Voy. chant IX, vers 546, 547 et 150-152.

3. Ὅθ' ἀκροτάτῃ πρόεχ' ἀκτὴ, (à l'endroit) où le rivage le plus haut faisait saillie, formait une élévation, c'est-à-dire sur le point le plus élevé du rivage.

4. Réunissez ἐπερύσαντες, ayant dressé (sur le tombeau).

« Ἡμεῖς μὲν τὰ ἕκαστα διείπομεν¹· οὐδ' ἄρα Κίρκην
ἔξ Αἴδωω ἐλθόντες ἐλήθομεν, ἀλλὰ μάλ' ὤκα
ἦλθ' ἐντυναμένη²· ἅμα δ' ἀμφίπολοι φέρον αὐτῇ
σίτον καὶ κρέα πολλὰ καὶ αἶθοπα οἶνον ἐρυθρόν.

Ἡ δ' ἐν μέσσω στᾶσα μετηύδα οἷα θεάων·

20

« Σχέτλιοι, οἱ ζῶντες ὑπήλθετε δῶμ' Ἀΐδαο,
« διςθανέες, ὅτε τ' ἄλλοι ἅπαξ θνήσκουσ' ἀνθρωποι.

« Ἄλλ' ἄγετ', ἐσθίετε βρώμην καὶ πίνετε οἶνον

« αὖθι πανημέριοι· ἅμα δ' ἡοῖ φαينوμένηνφιν

πλεύσεσθ'· αὐτὰρ ἐγὼ δεῖξω δόδον ἥδ' ἕκαστα

25

σημανέω, ἵνα μήτι κακοῖραφίη ἀλεγεινῇ³

ἢ ἄλδος ἢ ἐπὶ γῆς⁴ ἀλγήσετε πῆμα παθόντες. »

« Ὡς ἔφαθ'· ἡμῖν δ' αὖτ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγῆνωρ.

Ὡς τότε μὲν⁵ πρόπαν ἦμαρ ἐς ἥλιον καταδύντα

ἤμεθα δαινύμενοι κρέα τ' ἄσπετα καὶ μέθυ ἡδύ.

30

Ἦμος δ' ἥλιος κατέδου, καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν,

οἱ μὲν κοιμήσαντο παρὰ πρυμνήσια νηός·

ἢ δ' ἐμέ χειρὸς ἐλοῦσα φίλων ἀπονόσφιν ἐταίρων

εἶσέ τε καὶ προσέλεκτο καὶ ἐξερέεινεν ἕκαστα·

αὐτὰρ ἐγὼ τῇ πάντα κατὰ μοῖραν κατέλεξα.

35

Καὶ τότε δὴ μ' ἐπέεσσι προσηύδα πότνια Κίρκη·

« Ταῦτα μὲν οὕτω πάντα πεπείρανται⁶· σὺ δ' ἄκουσον,

« ὥς τοι ἐγὼν ἐρέω, μνήσει δέ σε καὶ θεὸς αὐτός.

« Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξειςαι⁷, αἶ ῥά τε πάντας

1. Τὰ ἕκαστα διείπομεν, nous accomplissions ces choses chacune (à son tour), l'une après l'autre, nous nous acquitions de tous ces devoirs.

2. Ἐντυναμένη, s'étant apprêtée, c'est-à-dire s'étant parée, ou bien ayant fait ses préparatifs pour nous recevoir dans son île.

3. Κακοῖραφίη ἀλεγεινῇ. Bothe: *male et funesto consilio*.

4. Ἡ (ἐπὶ) ἄλδος ἢ ἐπὶ γῆς.

5. Ὡς τότε μὲν, etc. Voy. chant IX, vers 161, 162, 168 et 556-558.

6. Ταῦτα, ces choses, c'est-à-dire ton voyage. — Πεπείρανται, se sont accomplies.

7. Σειρῆνας ἀφίξειςαι. « Tout ce qu'on doit conclure des paroles d'Homère, dit Dugas-Montbel, c'est que les Sirenes étaient des femmes d'une voix agréable, au nombre de deux seulement, puisque le poète em-

- « ἀνθρώπους θέλγουσιν, ὅτις ¹ σφέας εἰσαφάκηται, 40
 « Ὅστις αἰδρεῖν πελάσῃ καὶ φθόγγον ἀκούσῃ
 « Σειρήνων, τῷ δ' οὔτι γυνή καὶ γήπια τέκνα
 « οἶκαδε νοστήσαντι παρίσταται οὐδὲ γάνυνται.
 « ἀλλὰ τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῷ,
 « ἤμεναι ἐν λειμῶνι· πολὺς δ' ἄμφ' ἀστεάφιν θίς 4
 « ἀνδρῶν πυθομένων, περὶ δὲ βρονθὴ μινύθουσι.
 « Ἀλλὰ παρὲς ἔλααν, ἐπὶ δ' οὔατ' ἀλειψαί ² ἐταίρων,
 « κηρὸν δεψήσας μελιθεά, μήτις ἀκούσῃ.
 « τῶν ἄλλων· ἀτὰρ αὐτὸς ἀκουέμεν αἶ κ' ἐθέλησθα,
 « δησάντων ³ σ' ἐν νηϊ θοῇ χειράς τε πόδας τε, 50
 « ὀρθὸν ἐν ἱστοπέδῃ· ἐκ δ' αὐτοῦ πείρατ' ἀνήψω ⁴,
 « ὄφρα κε τερπόμενος ὅπ' ἀκούης Σειρήνεσσιν.
 « Αἱ δέ κε λίσσῃαι ἐτάρους λῦσαι τε κελεύης,
 « οἱ δέ σ' ἔτι πλεόνεσσι τάτ' ἐν δεσμοῖσι δεόγτων.
 « Αὐτὰρ ἐπὴν δὴ τάς γε παρὲς ἔλάσωσιν ἐταῖροι, 55
 « ἔνθα τοι οὐκέτ' ἔπειτα διηνεχέως ἀγορεύσω,
 « ὅπποτέρῃ δὴ τοι ὁδὸς ἔσσεται ⁵· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
 « θυμῷ βουλεύειν ⁶· ἔρῃω δέ τοι ἀμφοτέρωθεν ⁷.

plioie le duel Σειρήνοισιν (au vers 52), qu'elles étaient couchées dans une prairie, et qu'elles adressaient des discours flatteurs aux navigateurs pour les engager à débarquer dans leur île. Quant à l'endroit où cette île était placée, il est probable que c'était dans les environs de Naples, soit dans l'île de Capri, soit dans les petits îlots qui sont en face du cap Minerve, et qui anciennement étaient nommés *Sirènes*. »

1. Ὅστις, adjectif déterminatif vague et indéterminé, renferme toujours implicitement l'idée d'un pluriel; c'est pourquoi nous le trouvons ici après πάντας ἀνθρώπους.

2. Ἐλάαν, ἀλειψαί. L'infinitif pour l'impératif. — Ἐλάαν, pousse (ton navire). — Réunissez ἐπαλειψαί.

3. Δησάντων. Troisième personne du pluriel de l'impératif aoriste de δέω, lier, attacher. Quatre vers plus bas, δασάντων est l'impératif présent.

4. Ἐξ αὐτοῦ ἀνήψω, soient attachés à lui, au mât (ιστός, implicitement compris dans ἱστοπέδῃ).

5. Οὐκέτ' ἔπειτα... ἔσσεται, je ne te dirai plus d'un bout à l'autre quelle sera ta route, je ne t'indiquerai pas d'une manière précise quelle route tu dois prendre alors.

6. Αὐτὸς θυμῷ βουλεύειν (pour βούλεται), délibère toi-même en ton cœur, c'est-à-dire tu choisiras toi-même.

7. Ἐρῃω τοι ἀμφοτέρωθεν, je te dirai (quelle est la route) des deux côtés, c'est-à-dire je vais t'indiquer les deux routes qui s'offrent à toi.

- « Ἐνθεν μὲν γὰρ πέτραι ἐπηρεφές¹, προτὶ δ' αὐτάς
 « κῦμα μέγα βροχθεῖ κυανώπιδος Ἀμφιτρίτης· 60
 « Πλαγκτὰς² δὴ τοι τάσγε θεοὶ μάκαρες καλέουσιν.
 « Τῇ μὲν τ' οὐδὲ ποτητὰ παρέρχεται οὐδὲ πέλειαι
 « τρήρωνες, ταίτ' ἀμβροσίην Διὶ πατρὶ φέρουσιν·
 « ἀλλὰ τε καὶ τῶν³ αἰεὶ ἀφαιρεῖται λίς πέτρη·
 « ἀλλ' ἄλλην ἐνίησι πατήρ ἐναρίθμιον εἶναι⁴. 65
 « Τῇ δ' οὐπω τις νηὺς φύγεν ἀνδρῶν, ἥτις ἱχνηται,
 « ἀλλὰ θ' ὁμοῦ πίνακας τε νεῶν καὶ σώματα φωτῶν
 « κύμαθ' ἄλως φορέουσι πυρός τ' ὄλοοτο θύελλαι.
 « Οἷη δὴ κείνη γε παρέπλω ποντοπόρος νηὺς,
 « Ἀργῶ πασιμέλousα, παρ' Αἰήταο πλέousα⁵. 70
 « καὶ νύ κε τὴν ἐνθ' ὥκα βάλεν⁶ μεγάλας ποτὶ πέτρας,
 « ἀλλ' Ἥρη παρέπεμψεν, ἐπεὶ φίλος ἦεν Ἰήσων.
 « Οἱ δὲ δῶα σκόπελοι⁷· ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἰκάνει
 « ὀξείῃ κορυφῇ, νεφέλῃ δέ μιν ἀμφιδέβηκεν
 « κυανέη· τὸ μὲν οὐποτ' ἔρωει⁸, οὐδέ ποτ' αἴθρη 75
 « κείνου ἔχει⁹ κορυφὴν οὗτ' ἐν θέρει οὗτ' ἐν ὀπώρῃ·
 « οὐδέ κεν ἀμβαίῃ βροτὸς ἀνὴρ, οὐ καταβαίῃ,
 « οὐδ' εἴ οἱ χεῖρές τε εἰκόσι καὶ πόδες εἶεν·
 « πέτρη γὰρ λίς ἐστι, περιξεστῇ εἰκυῖα.
 « Μέσσω δ' ἐν σκοπέλῳ ἐστὶ σπέος ἡεροειδές, 80

1. Πέτραι ἐπηρεφές. Voyez la note 5 de la page 248.

2. Πλαγκτὰς (πέτρας), les Roches errantes.

3. Ἀλλά, mais (lorsqu'elles prennent cette route). — Τῶν, (une) de ces colomnes.

4. Ἐναρίθμιον εἶναι, pour être du nombre, c'est-à-dire pour compléter le nombre.

5. Πασιμέλousα, qui occupe tous les hommes, dont la renommée est si grande, Argo est le nom du vaisseau qui conduisit les Argonautes à la conquête de la Toison d'or. —

Παρ' Αἰήταο πλέousα, revenant de chez Éétès. Voy. la note 9 de la page 248.

6. Βάλενα pour sujet sous-entendu le flot, la vague.

7. Οἱ δὲ δῶα σκόπελοι, de l'autre côté sont deux rochers. Δέ est opposé à ἐνθεν, qui se trouve beaucoup plus haut, au vers 59.

8. Τὸ μὲν οὐποτ' ἔρωει, ce qui ne cesse jamais, et cela ne cesse jamais, c'est-à-dire et il en est toujours ainsi, il demeure toujours enveloppé de sombres nuages.

9. Ἔχει, possède, environne.

- « πρὸς ζῶφον, εἰς Ἑρεβος τετραμμένον· ἥπερ ἂν ὑμεῖς
 « νῆα παρὰ γλαφυρὴν ἰθύνετε¹, φαίδιμ' Ὀδυσσεῦ.
 « Οὐδέ κεν ἐκ νηὸς γλαφυρῆς αἰζήϊος ἀνήρ
 « τόξῳ δῖστεύσας κοῖλον σπέος εἰσαφίκοιτο.
 « Ἐνθα δ' ἐνὶ Σκύλλῃ² ναίει, δεινὸν λελακυῖα· 85
 « τῆς ἦτοι φωνὴ μέν, ὅση σκύλακος νεογιλῆς,
 « γίγνεται³, αὐτὴ δ' αὖτε πέλῳρ κακόν· οὐδέ κέ τίς μιν
 « γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν⁴.
 « Τῆς ἦτοι πόδες εἰσι δωῶδεκα πάντες ἄωροι⁵.
 « Ἐξ δέ τέ οἱ δειραὶ περιμήκεες· ἐν δὲ ἐκάστῃ⁶ 90
 « σμερδαλέῃ κεφαλῇ, ἐν δὲ τρίστοιχοι ὁδόντες,
 « πυκνοὶ καὶ θαμέες, πλεῖοι μέλανος θανάτοιο⁷.
 « Μέσση μέν τε κατὰ σπείους κοῖλοιο δέδυκεν⁸.
 « ἔξω δ' ἐξίσχει κεφαλὰς δεινοῖο βερέθρου·
 « αὐτοῦ⁹ δ' ἰχθυάα, σκόπελον περιμαιμώσασα,
 « δελφῖνάς τε κύνας τε, καὶ εἴ ποθι μείζον ἔλῃσιν
 « κῆτος, ἃ μυρία βόσκει ἀγαστονος Ἀμφιτρίτη.
 « Τῇ¹⁰ δ' οὐ πώποτε ναῦται ἀκήριοι εὐχετόωνται
 « παρφυγέειν σὺν νηϊ· φέρει δέ τε κρατὶ ἐκάστῳ
 « φῶτ' ἐξαρπάξασα νεὸς κυανοπρώροιο. 100
 « Τὸν δ' ἕτερον σκόπελον χθαμαλώτερον ὄφει, Ὀδυσσεῦ,

1. Ἡπερ.... ἰθύνετε, c'est par là, c'est vers cette caverne que vous pourriez diriger votre vaisseau. — Réunissez παριθύνετε.

2. Σκύλλη. Hyginus: *Scylla, Crataeis filia*, virgo formosissima fuisse dicitur. Hanc Glaucus amavit; Glaucus autem Circe, Solis filia. *Scylla autem quum assueta esset in mari lavari*, Circe propter zelum medicamentis aquam inquinavit. Quod *Scylla quum descendisset, ab inguinibus ejus canes sunt nati*, etc. Voy. Virgile, *Énéide*, III, 442 et suiv.

3. Τῆς φωνῆ γίγνεται (τοσαύτη) ὅση (τοῦ φωνῆ) σκύλακος νεογιλῆς.

4. Οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν, pas

même si un dieu la rencontrait, c'est à-dire pas même si c'était un dieu qui la rencontrât.

5. Πόδες ἄωροι, les pieds de devant. — Πάντες équivaient à un adverbe : en tout.

6. Ἐκάστη (δειρῇ).

7. Πλεῖοι μέλανος θανάτοιο, pleines d'une noire mort, qu'habite la sombre mort, qui donnent la mort.

8. Μέσση δέδυκεν, elle est enfoncée jusqu'au milieu du corps, elle plonge jusqu'à la ceinture.

9. Αὐτοῦ, là même, c'est-à-dire sans quitter sa caverne.

10. Τῇ, par là, en suivant cette route.

- « πλησίον ἀλλήλων · καὶ κεν διοϊστεύσεις¹.
 « Τῷ δ' ἐν ἔρινεός ἐστι μέγας, φύλλοισι τεθηλώς.
 « τῷ δ' ὑπὸ δια Χάρυβδις² ἀναρβροῖδεϊ μέλαν ὕδωρ.
 « Τρίς μὲν γάρ τ' ἀνίσιν³ ἐπ' ἡματι, τρίς δ' ἀναροῖδεϊ 105
 δεινόν⁴ · μὴ σύγε κεῖθι τύχοις, ὅτε βροιβήσειεν ·
 οὐ γάρ κεν ῥύσαιτό σ' ὑπὲκ κακοῦ οὐδ' Ἑνοσίχθων.
 Ἄλλα μάλα Σκύλλης σκοπέλῳ πεπλημένος, ὥκα
 νῆα παρὲξ ἐλάαν⁵ · ἐπειτὰ πολὺ φέρτερόν ἐστιν
 « ἔξ ἐτάρους ἐν νηὶ ποθήμεναι ἢ ἅμα πάντας. » 110
 « Ὡς ἔφατ' · αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον ·
 « Εἰ δ' ἄγε, ἄγε ὅ μοι τοῦτο, θεά, νημερτές ἐνισπε,
 « εἴ πως τὴν ὅλοην μὲν ὑπεκπροφύγοιμι Χάρυβδιν,
 « τὴν δέ κ' ἀμυναίμην⁷, ὅτε μοι σίνοιτό γ' ἐταίρους. »
 « Ὡς ἐφάμην · ἡ δ' αὐτίκ' ἀμείβετο ὅα θεάων · 115
 « Σχέτιε, καὶ δ' αὖ τοι πολεμήϊα ἔργα μέμηλεν
 « καὶ πόνος, οὐδὲ θεοῖσιν ὑπείξειαι ἀθανάτοισιν;
 « Ἡ δέ τοι οὐ θνητή⁸, ἀλλ' ἀθάνατον κακόν ἐστιν
 « δεινόν τ' ἀργαλέον⁹ τε καὶ ἄγριον οὐδὲ μαχητόν ·
 « οὐδέ τίς ἐστ' ἀλκή · φυγέειν κάρτιστον¹⁰ ἀπ' αὐτῆς. 120
 « Ἦν γὰρ δηθύνεσθα κορυσσόμενος παρὰ πέτρῃ,
 « δεῖδω μὴ σ' ἐξαῦτις ἐφορμηθεῖσα χίχῃσιν¹¹
 « τόσσησιν κεφαλῇσι, τόσους δ' ἐκ φῶτας¹² ἔλῃται.
 « Ἄλλα μάλα σφοδρῶς ἐλάαν, βωστρεῖν¹³ δὲ Κραταῖν,

1. Πλησίον ἀλλήλων, (car ils sont) près l'un de l'autre. — Καὶ κεν διοϊσταύσεις, et tu lancerais une flèche (de l'un à l'autre), c'est-à-dire ils sont à une portée de trait l'un de l'autre.

2. Δία Χάρυβδις. Voy. Virgile, *Énéide*, III, 420 et suiv.

3. Ἀνίσιν, elle rejette (l'eau qu'elle a engloutie).

4. Δεινόν est ici un adverbe.

5. Ἐλάαν. L'infinitif pour l'impératif.

6. Εἰ δέ. Cette locution s'explique par l'ellipse de βούλει.

7. Τὴν δέ κ' ἀμυναίμην, et si je pouvais repousser celle-là, c'est-à-dire Scylla.

8. Τοι est explétif. — Θνητή (ἐστι).

9. Ἀργαλέον, difficile (à vaincre).

10. Κάρτιστόν (ἐστι), est le meilleur parti.

11. Μὴ σε χίχῃσιν, qu'elle ne te trouve, c'est-à-dire qu'elle ne fonde sur toi.

12. Τόσους φῶτας, autant d'hommes (qu'elle a de têtes).

13. Ἐλάαν, βωστρεῖν. Encore l'infinitif pour l'impératif.

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Μ.

* Αὐτὰρ ἐπεὶ ποταμοῖο λίπεν ῥόον Ὀκεανοῖο
νηῦς, ἀπὸ δ' ἔκετο κῦμα θαλάσσης εὐρυπόροιο,
νῆσόν τ' Αἰαΐην, ὅθι τ' Ἡοῦς ἠριγενείης
οἰκία καὶ χοροὶ εἰσι¹ καὶ ἀντολαὶ Ἥελίοιο,
νῆα μὲν² ἐνθ' ἔλθόντες ἐκέλσαμεν ἐν ψαμάθοισιν,
ἔκ δὲ καὶ αὐτοὶ βῆμεν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης.
Ἔνθα δ' ἀποβρίξαντες ἐμείναμεν Ἠῶ δῖαν.

5

« Ἥμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς,
δὴ τότε γῶν ἐτάρους προΐειν ἐς δώματα Κίρκης,
οἰσέμεναι νεκρὸν Ἑλπήνορα τεθνηῶτα.

10

Φιτροῦς δ' αἶψα ταμόντες, ὅθ' ἀκροτάτῃ πρόεχ' ἀκτῇ³,
θάπτομεν ἀχνύμενοι, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες.
Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ,
τύμβον γεύαντες καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες⁴
κῆξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.

15

1. Ὅθι.... εἰσι, où sont les demeures et les danses de l'Aurore, c'est-à-dire dans ces lieux qu'éclaire l'Aurore. Ulysse veut donc dire qu'il sort de la nuit des enfers pour revenir à la clarté du jour. — Χοροὶ est peut-être pour χῶροι, de même qu'on voit souvent εὐρύχωρος pour εὐρύχωρος.

2. Νῆα μὲν, etc. Voy. chant IX, vers 546, 547 et 450-452.

3. Ὅθ' ἀκροτάτῃ πρόεχ' ἀκτῇ, (à l'endroit) où le rivage le plus haut faisait saillie, formait une élévation, c'est-à-dire sur le point le plus élevé du rivage.

4. Réunionnez ἐπερύσαντες, ayant dressé (sur le tombeau).

« Ἡμεῖς μὲν τὰ ἕκαστα διείπομεν¹· οὐδ' ἄρα Κίρκην
 ἐξ Αἴδωυ ἐλθόντες ἐλήθομεν, ἀλλὰ μάλ' ὤκα
 ἦλθ' ἐντυναμένη²· ἅμα δ' ἀμφίπολοι φέρον αὐτῇ
 σῖτον καὶ κρέα πολλὰ καὶ αἶθοπα οἶνον ἐρυθρόν.

Ἦ δ' ἐν μέσσω στᾶσα μετηύδα οἷα θεάων·

20

« Σχέτλιοι, οἱ ζῶντες ὑπήλθετε δῶμ' Αἴδαο,
 « διςθανέες, ὅτε τ' ἄλλοι ἅπαξ θνήσκουσ' ἄνθρωποι.

« Ἄλλ' ἄγετ', ἐσθίετε βρώμην καὶ πίνετε οἶνον

« αὖθι πανημέριοι· ἅμα δ' ἡοῖ φαινομένηφιν
 πλεύσεσθ'· αὐτὰρ ἐγὼ δεῖξω ὁδὸν ἧδὲ ἕκαστα

25

σημανέω, ἵνα μήτι κακοῖρα φήη ἀλεγεινῇ³

ἧ ἁλὸς ἧ ἐπὶ γῆς⁴ ἀλγήσετε πῆμα παθόντες. »

« Ὡς ἔφαθ'· ἡμῖν δ' αὖτ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγῆνωρ.

Ὡς τότε μὲν⁵ πρόπαν ἦμαρ ἐς ἥελιον καταδύντα
 ἥμεθα δαινύμενοι κρέα τ' ἄσπετα καὶ μέθυ ἡδύ.

30

Ἦμος δ' ἥελιος κατέδου, καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν,
 οἱ μὲν κοιμήσαντο παρὰ πρυμνήσια νηός·

ἧ δ' ἐμὲ χειρὸς ἐλοῦσα φίλων ἀπονόσφιν ἐταίρων
 εἶσέ τε καὶ προσέλεκτο καὶ ἐξερέεινεν ἕκαστα·

αὐτὰρ ἐγὼ τῇ πάντα κατὰ μοῖραν κατέλεξα.

35

Καὶ τότε δὴ μ' ἐπέεσσι προσηύδα πότνια Κίρκη·

« Ταῦτα μὲν οὕτω πάντα πεπείρανται⁶· σὺ δ' ἄκουσον,

« ὣς τοι ἐγὼν ἐρέω, μνήσει δέ σε καὶ θεὸς αὐτός.

« Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξειςαι⁷, αἳ ρά τε πάντας

1. Τὰ ἕκαστα διείπομεν, nous accomplissions ces choses chacune (à son tour), l'une après l'autre, nous nous acquittions de tous ces devoirs.

2. Ἐντυναμένη, s'étant apprêtée, c'est-à-dire s'étant parée, ou bien ayant fait ses préparatifs pour nous recevoir dans son île.

3. Κακοῖρα φήη ἀλεγεινῇ. Bothe: malo et funesto consilio.

4. Ἦ (ἐπὶ) ἁλὸς ἧ ἐπὶ γῆς.

5. Ὡς τότε μὲν, etc. Voy. chant IX, vers 161, 162, 168 et 556-558.

6. Ταῦτα, ces choses, c'est-à-dire ton voyage. — Πεπείρανται, se sont accomplies.

7. Σειρῆνας ἀφίξειςαι. « Tout ce qu'on doit conclure des paroles d'Homère, dit Dugas-Montbel, c'est que les Sirènes étaient des femmes d'une voix agréable, au nombre de deux seulement, puisque le poète em-

- « ἀνθρώπους θέλγουσιν, ὅτις ¹ σφέας εἰσαφίκεται, 40
 « Ὅστις αἰδρεῖη πελάση καὶ φθόγγον ἀκούσῃ
 « Σειρήνων, τῷ δ' οὔτι γυνή καὶ νήπια τέκνα
 « οἶκαδε νοστήσαντι παράσταται οὐδὲ γάνυνται.
 « ἀλλὰ τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῷ,
 « ἤμεναι ἐν λειμῶνι· πολὺς δ' ἄμφ' ἀστεόρην θίς 4
 « ἀνδρῶν πυθομένων, περὶ δὲ θναὶ μινύθουσι.
 « Ἀλλὰ παρέξ ἐλάαν, ἐπὶ δ' οὔατ' ἀλεῖψαι ² ἐταῖρων,
 « κηρὸν δεψήσας μελιθεά, μήτις ἀκούσῃ.
 « τῶν ἄλλων· ἀτὰρ αὐτὸς ἀκουέμεν αἶ κ' ἐθέλῃσθα,
 « ὀησάντων ³ σ' ἐν νηϊ θοῇ χειράς τε πόδας τε, 50
 « ὀρθὸν ἐν ἱστοπέδῃ· ἐκ δ' αὐτοῦ πείρατ' ἀνήφθω ⁴,
 « ὅφρα κε τερπόμενος ὅπ' ἀκούης Σειρήναιϊν.
 « Αἱ δέ κε λίσσῃαι ἐτάρους λῦσαί τε κελεύεις,
 « οἱ δέ σ' ἔτι πλεόνεσσι τότ' ἐν δεσμοῖσι δεόντων.
 « Αὐτὰρ ἐπὴν δὴ τάςγε παρέξ ἐλάσωσιν ἐταῖροι, 60
 « ἔνθα τοι οὐκέτ' ἔπειτα διηνεχέως ἀγοραῦσω,
 « ὀπποτέρῃ δὴ τοι ὁδὸς ἔσσεται ⁵· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
 « θυμῷ βουλευεῖν ⁶· ἐρέω δέ τοι ἀμφοτέρωθεν ⁷.

plote le duel Σειρήνοιῶν (au vers 62), qu'elles étaient couchées dans une prairie, et qu'elles adressaient des discours flatteurs aux navigateurs pour les engager à débarquer dans leur île. Quant à l'endroit où cette île était placée, il est probable que c'était dans les environs de Naples, soit dans l'île de Capri, soit dans les petits îlots qui sont en face du cap Minerve, et qui anciennement étaient nommés *Sirènes*. »

1. Ὅτις, adjectif déterminatif vague et indéterminé, renferme toujours implicitement l'idée d'un pluriel; c'est pourquoi nous le trouvons ici après πάντας ἀνθρώπους.

2. Ἐλάαν, ἀλεῖψαι. L'infinif pour l'impératif. — Ἐλάαν, pousse (ton navire). — Réunissez ἐπαλεῖψαι.

3. Δησάντων. Troisième personne du pluriel de l'impératif aoriste de δέω, lier, attacher. Quatre vers plus bas, δασάντων est l'impératif présent.

4. Ἐξ αὐτοῦ ἀνήφθω, soient attachées à lui, au mât (ἱστός, implicitement compris dans ἱστοπέδῃ).

5. Οὐκέτ' ἔπειτα.... ἔσσεται, je ne te dirai plus d'un bout à l'autre quelle sera ta route, je ne t'indiquerai pas d'une manière précise quelle route tu dois prendre alors.

6. Αὐτὸς θυμῷ βουλευεῖν (pour βούλεψε), délibère toi-même en ton cœur, c'est-à-dire tu choisiras toi-même.

7. Ἐρέω τοι ἀμφοτέρωθεν, je te dirai (quelle est la route) des deux côtés, c'est-à-dire je vais t'indiquer les deux routes qui s'offrent à toi.

- « Ἐνθεν μὲν γὰρ πέτραι ἔπηρεφές¹, προτὶ δ' αὐτὰς
 « κύμα μέγα ροχθεῖ κυανώπιδος Ἀμφιτρίτης· 60
 « Πλαγκτὰς² δὴ τοι τάσγε θεοὶ μάκαρες καλέουσιν.
 « Τῇ μὲν τ' οὐδὲ ποτητὰ παρέρχεται οὐδὲ πέλειαι
 « τρήρωνες, ταῖτ' ἀμβροσίην Διὶ πατρὶ φέρουσιν·
 « ἀλλὰ τε καὶ τῶν³ αἰεὶ ἀφαιρεῖται λίς πέτρη·
 « ἀλλ' ἄλλην ἐνέησι πατὴρ ἐναρίθμιον εἶναι⁴. 65
 « Τῇ δ' οὐπω τις νηὺς φύγεν ἀνδρῶν, ἥτις ἴκηται,
 « ἀλλὰ θ' ὁμοῦ πίνακας τε νεῶν καὶ σώματα φωτῶν
 « κύμαθ' ἄλως φορέουσι πυρός τ' ὄλοιο θύελλαι.
 « Οἷη δὴ κείνη γε παρέπλω ποντοπόρος νηὺς,
 « Ἀργῶ πασιμέλousα, παρ' Αἰήταο πλέousα⁵. 70
 « καὶ νύ κε τὴν ἐνθ' ὧκα βάλεν⁶ μεγάλας ποτὶ πέτρας,
 « ἀλλ' Ἥρη παρέπεμψεν, ἐπεὶ φίλος ἦεν Ἰήσων.
 « Οἱ δὲ δύο σκόπελοι⁷· ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει
 « ὀξείῃ κορυφῇ, νεφέλη δέ μιν ἀμφιέβηκεν
 « κυανέη· τὸ μὲν οὐ ποτ' ἔρωεῖ⁸, οὐδέ ποτ' αἶθρη 75
 « κείνου ἔχει⁹ κορυφὴν οὗτ' ἐν θέρει οὗτ' ἐν ὀπώρῃ·
 « οὐδέ κεν ἀμβαίῃ βροτὸς ἀνὴρ, οὐ καταβαίῃ,
 « οὐδ' εἴ οἱ χεῖρές τε ἐείκοσι καὶ πόδες εἶεν·
 « πέτρη γὰρ λίς ἐστὶ, περιξέστω εἰκυῖα.
 « Μέσσω δ' ἐν σκοπέλῳ ἐστὶ σπέος ἡεροειδές, 80

1. Πέτραι ἐπηρεφές. Voyez la note 5 de la page 248.

2. Πλαγκτὰς (πέτρας), les Roches errantes.

3. Ἀλλά, mais (lorsqu'elles prennent cette route), — Τῶν, (une) de ces colomnes.

4. Ἐναρίθμιον εἶναι, pour être du nombre, c'est-à-dire pour compléter le nombre.

5. Πασιμέλousα, qui occupe tous les hommes, dont la renommée est si grande, Argos est le nom du vaisseau qui conduisit les Argonautes à la conquête de la Toison d'or. —

Παρ' Αἰήταο πλέousα, revenant de chez Éétès. Voy. la note 9 de la page 248.

6. Βάλενα pour sujet sous-entendu le flot, la vague.

7. Οἱ δὲ δύο σκόπελοι, de l'autre côté sont deux rochers. Δέ est opposé à ἐνθεῦ, qui se trouve beaucoup plus haut, au vers 59.

8. Τὸ μὲν οὐ ποτ' ἔρωεῖ, ce qui ne cesse jamais, et cela ne cesse jamais, c'est-à-dire et il en est toujours ainsi, il demeure toujours enveloppé de sombres nuages.

9. Ἐχει, possède, environne.

- « πρὸς ζόφον, εἰς Ἑρεβος τετραμμένον· ἥπερ ἂν ὑμεῖς
 « νῆα παρὰ γλαφυρὴν ἰθύνετε¹, φαίδιμ' Ὀδυσσεῦ.
 « Οὐδέ κεν ἐκ νηὸς γλαφυρῆς αἰζήτιος ἀνήρ
 « τόξῳ δῖστεύσας κοῖλον σπέος εἰσαφίκοιτο.
 « Ἐνθα δ' ἐνὶ Σκύλλῃ² ναίει, δεινὸν λελακυῖα· 85
 « τῆς ἦτοι φωνὴ μέν, ὅση σκύλακος νεογιλῆς,
 « γίγνεται³, αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακόν· οὐδέ κέ τίς μιν
 « γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν⁴.
 « Τῆς ἦτοι πόδες εἰσὶ δυνάδεα πάντες ἄωροι⁵.
 « Ἐξ δέ τέ οἱ δειραὶ περιμήκεες· ἐν δὲ ἐκάστῃ⁶ 90
 « σμερδαλέῃ κεφαλῇ, ἐν δὲ τρίστοιχοι ὀδόντες,
 « πυκνοὶ καὶ θαμέες, πλεῖοι μέλανος θανάτοιο⁷.
 « Μέσση μὲν τε κατὰ σπείους κοῖλοιο δέδουκεν⁸.
 « Ἐξω δ' ἐξίσχει κεφαλὰς δεινοῖο βερέθρου·
 « αὐτοῦ⁹ δ' ἰχθυάα, σκόπελον περιμαιμώσα,
 « δελφῖνάς τε κύνας τε, καὶ εἴ ποθι μεῖζον ἔλῃσιν 95
 « κῆτος, ἃ μυρία βόσκει ἀγάστονος Ἀμφιτρίτη.
 « Τῇ¹⁰ δ' οὐ πώποτε ναῦται ἀκήριοι εὐχετόωνται
 « παρφυγέειν σὺν νηϊ· φέρει δέ τε κρατὶ ἐκάστῳ
 « φῶτ' ἐξαρκάσσα νεὸς κυανοπρώροιο. 100
 « Τὸν δ' ἕτερον σκόπελον χθαμαλώτερον ὄψει, Ὀδυσσεῦ,

1. Ἡπερ... ἰθύνετε, c'est par là, c'est vers cette caverne que vous pourriez diriger votre vaisseau. — Réunissez παρἰθύνετε.

2. Σκύλλη. Hyginus: *Scylla, Crataeis filia, virgo formosissima fuisse dicitur. Hanc Glaucus amavit; Glaucum autem Circe, Solis filia. Scylla autem quum assueta esset in mari lavari, Circe propter zelum medicamentis aquam inquinavit. Quod Scylla quum descendisset, ab inguinibus ejus canes sunt nati, etc.* Voy. Virgile, *Énéide*, III, 442 et suiv.

3. Τῆς φωνὴ γίγνεται (τοσαύτη) ὅση (ἐστὶ φωνὴ) σκύλακος νεογιλῆς.

4. Οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν, pas

même si un dieu la rencontrait, c'est-à-dire pas même si c'était un dieu qui la rencontrât.

5. Πόδες ἄωροι, les pieds de devant. — Πάντες ἐquivaut à un adverbe : en tout.

6. Ἐκάστη (δεῖρη).

7. Πλεῖοι μέλανος θανάτοιο, pleines d'une noire mort, qu'habite la sombre mort, qui donnent la mort.

8. Μέσση δέδουκεν, elle est enfoncée jusqu'au milieu du corps, elle plonge jusqu'à la ceinture.

9. Αὐτοῦ, là même, c'est-à-dire sans quitter sa caverne.

10. Τῇ, par là, en suivant cette route.

- « πλησίον ἀλλήλων · καὶ κεν διοίστευσαις ¹.
 « Τῷ δ' ἐν ἐρινεός ἐστι μέγας, φύλλοισι τεθηλώς ·
 « τῷ δ' ὑπὸ δία Χάρυβδις ² ἀναρβροῖδδαι μέλαν ὕδωρ.
 « Τρίς μὲν γάρ τ' ἀνίσιν ³ ἐπ' ἡματι, τρίς δ' ἀναροῖδδαι 105
 δεινόν ⁴ · μὴ σύγε κείθι τύχοις, ὅτε βροῖδδῆσειεν ·
 οὐ γάρ κεν ῥύσαιτό σ' ὑπὲκ κακοῦ οὐδ' Ἑνοσίχθων.
 Ἄλλα μάλα Σκύλλης σκοπέλῳ πεπλημένος, ὥκα
 νῆα παρέξ ἐλάαν ⁵ · ἐπειτὰ πολὺ φέρτερόν ἐστιν
 « ἕξ ἐτάρους ἐν νηὶ ποθήμεναι ἢ ἅμα πάντας. » 110
 « ὦς ἔφατ' · αὐτὰρ ἐγὼ μιν ἀμειβόμενος προσέειπον ·
 « Εἰ δ' ἄγε, ἄγε δὴ μοι τοῦτο, θεά, νημερτές ἐνισπε,
 « εἴ πως τὴν ὁλοὴν μὲν ὑπεκπροφύγοιμι Χάρυβδιν,
 « τὴν δέ κ' ἀμυναίμην ⁷, ὅτε μοι σίνοιτό γ' ἐταίρους. »
 « ὦς ἐφάμην · ἡ δ' αὖτίκ' ἀμείβετο δῖα θεάων · 115
 « Σχέτιε, καὶ δ' αὖ τοι πολεμήϊα ἔργα μέμηλεν
 « καὶ πόνος, οὐδὲ θεοῖσιν ὑπεῖξεαι ἀθανάτοισιν;
 « Ἡ δέ τοι οὐ θνητὴ ⁸, ἀλλ' ἀθάνατον κακόν ἐστιν
 « δεινόν τ' ἀργαλέον ⁹ τε καὶ ἄγριον οὐδὲ μαχτιόν ·
 « οὐδὲ τίς ἐστ' ἀλκή · φυγέειν κάρτιστον ¹⁰ ἀπ' αὐτῆς. 120
 « Ἦν γὰρ δηθύνεσθα κορυσσόμενος παρὰ πέτρῃ,
 « δεῖδω μή σ' ἐξαῦτις ἐφορμηθεῖσα χίχῃσιν ¹¹
 « τόσσησιν κεφαλῇσι, τόσους δ' ἐκ φῶτας ¹² ἔλῃται.
 « Ἄλλα μάλα σφοδρῶς ἐλάαν, βωστρεῖν ¹³ δὲ Κραταίην,

1. Πλησίον ἀλλήλων, (car ils sont) près l'un de l'autre. — Καὶ κεν διοίστευσαις, et tu lancerais une flèche (de l'un à l'autre), c'est-à-dire ils sont à une portée de trait l'un de l'autre.

2. Δία Χάρυβδις. Voy. Virgile, *Énéide*, III, 420 et suiv.

3. Ἀνίσιν, elle rejette (l'eau qu'elle a engloutie).

4. Δεινόν est ici un adverbe.

5. Ἐλάαν. L'infinitif pour l'impératif.

6. Εἰ δέ. Cette locution s'explique par l'ellipse de βούλει.

7. Τὴν δέ κ' ἀμυναίμην, et si je pouvais repousser celle-là, c'est-à-dire Scylla.

8. Τοι ἐστὶ πλεῖστον. — Θνητὴ (ἐστὶ).

9. Ἀργαλέον, difficile (à vaincre).

10. Κάρτιστόν (ἐστὶ), est le meilleur parti.

11. Μὴ σε χίχῃσιν, qu'elle ne te trouve, c'est-à-dire qu'elle ne fonde sur toi.

12. Τόσους φώτας, autant d'hommes (qu'elle a de têtes).

13. Ἐλάαν, βωστρεῖν. Encore l'infinitif pour l'impératif.

« μητέρα τῆς Σκύλλης, ἥ μιν τέκε πῆμα βροτοῖσιν » 125

« ἥ μιν ἔπειτ' ἀποπαύσει ἐς ὑστερον ὁρμηθῆναι.

« Θρινακίην δ' ἐς νῆσον ¹ ἀφίξεται· ἐνθα δὲ πολλαὶ

« βόσκοντ' ² Ἡελίοιο βόες καὶ ἴφια μῆλα,

« ἐπτὰ βοῶν ἀγέλαι, τόσα δ' οἴων πῖνεα καλὰ,

« πεντήκοντα δ' ἕκαστα ³· γόνος δ' οὐ γίγνεται αὐτῶν, 130

« οὐδὲ ποτε φθινύθουσι· θεαὶ δ' ἐπιποιμένες εἰσὶν,

« Νύμφαι ἑυπλόκαμοι, Φαέθουσά τε Λαμπετή τε,

« ἃς τέκεν Ἡελίῳ Ὑπερίονι δῖα Νέαιρα.

« Τὰς μὲν ἄρα θρέψασα τεκοῦσά τε πότνια μήτηρ

« Θρινακίην ἐς νῆσον ἀπώκισε τηλόθι ⁴ ναίειν, 135

« μῆλα φυλασσέμεναι πατρῷα καὶ ἔλικας βοῦς.

« Τὰς εἰ μὲν κ' ἀσινέας ⁵ ἑάας νόστου τε μέδhai,

« ἥ τ' ἂν ἔτ' εἰς Ἰθάκην, κακὰ περ πάσχοντες, ἴκοισθε·

« εἰ δέ κε σίνηαι, τότε τοι τεκμαίρομ' ὄλεθρον

« νηὶ τε καὶ ἐτάροις· αὐτὸς δ' εἶπερ κεν ἀλύξῃς, 140

« ὅψ' ἐ κακῶς νεῖαι, ὀλέσας ἀπο πάντας ἐταίρους. »

« Ὡς ἔφατ'· αὐτίκα δὲ χρυσόθρονος ἤλυθεν Ἡώς.

Ἥ μὲν ἔπειτ' ἀνὰ νῆσον ἀπέστιγε δῖα θεάων·

αὐτὰρ ἐγὼν ἐπὶ νῆα κιὼν ὠτρυνον ἐταίρους

αὐτοὺς τ' ἀμβαίνειν ἀνά τε πρυμνήσια λῦσαι. 145

Οἱ δ' αἶψ' εἰς βαινον καὶ ἐπὶ κληῖσι κάθιζον·

ἑξῆς δ' ἐζόμενοι πολὺν ἄλλα τύπτον ἑρετμοῖς.

Ἡμῖν δ' αὖ κατόπισθε ⁶ νεὸς κυανοπρώροιο

ἔκμενον οὖρον ἔει πλησίστιον, ἐσθλὸν ἐταῖρον,

Κίρρη ἑυπλόκαμος, δεινὴ θεός, αὐδήςεσσα. 150

Αὐτίκα δ' ὅπλα ἕκαστα πονησάμενοι κατὰ νῆα

ῥιμεθα· τὴν δ' ἀνεμός τε κυβερνήτης τ' ἴθυνεν.

1. Θρινακίην νῆσον. Voyez la note 7 de la page 243.

2. Βόσκοντ'. Élision pour βόσσκονται.

3. Πεντήκοντα δ' ἕκαστα. Chaque troupeau se compose de cinquante têtes.

4. Τηλόθι, au loin, loin d'elle.

5. Τὰς εἰ μὲν κ' ἀσινέας, etc. Nous avons déjà vu ces deux vers, chant XI, vers 109-113.

6. Ἡμῖν δ' αὖ κατόπισθε, etc. Pour ce vers et les suivants, voy. chant XI, vers 6-10.

Δὴ τότε' ἐγὼν ἐτάροισι μετηύδων, ἀχνύμενος κῆρ ·

« ὦ φίλοι, οὐ γὰρ χρὴ¹ ἕνα ἰδμεναι οὐδὲ δὴ οἶους

« θέσφαθ', ἃ μοι Κίρκη μυθήσατο, διὰ θεάων · 154

« ἀλλ' ἐρέω μὲν ἐγὼν, ἵνα εἰδότες ᾗ κε θάνωμεν,

« ἥ κεν ἀλευάμενοι θάνατον καὶ Κῆρα φύγοιμεν.

« Σειρήνων μὲν πρῶτον ἀνώγει θεσπεσιάν

« φθόγγον ἀλεύασθαι καὶ λειμῶν² ἀνθεμόεντα ·

« οἷον ἔμ' ἠνώγει ὅπ' ἀκουέμεν · ἀλλὰ με δεσμῷ 160

« δῆσατ' ἐν ἀργαλέῳ, ὅπρ' ἐμπεδον αὐτόθι³ μίμνω,

« ὀρθὸν ἐν ἰστοπέδῳ, ἐκ δ' αὐτοῦ πείρατ' ἀνήφθω⁴.

« Αἱ δέ κε λίσσωμαι θυμέας λῦσαι τε κελεύω,

« ὑμεῖς δὲ πλεόνεσσι τότε' ἐν δεσμοῖσι πιέζειν⁴. »

« Ἦτοι ἐγὼ τὰ ἔκαστα⁵ λέγων ἐτάροισι πίφασκον · 165

τόφρα δὲ καρπαλίμως ἐξίκετο νηῦς εὐεργῆς

νησον Σειρήνοϊν · ἔπειγε γὰρ οὔρος ἀπήμεν.

Αὐτίκ' ἔπειτ' ἄνεμος μὲν ἐπαύσατο, ἡδὲ γαλήνη

ἔπλετο νηνεμίη · κοίμησε⁶ δὲ κύματα δαίμων.

Ἀνσάντες δ' ἔταροι νεὸς ἱστία μηρύσαντο⁷, 170

καὶ τὰ μὲν ἐν νηϊ γλαφυρῇ θέσαν · οἱ δ' ἐπ' ἔρετμά

ἐζόμενοι λεύκαινον ὕδωρ⁸ ξεστῆς ἐλάττησιν.

Αὐτὰρ ἐγὼ κηροῖο μέγαν τροχὸν δῶξέ⁹ χαλκῷ

τυτθὰ διατμήζας χερσὶ στιβαρῇσι πιέζειν ·

αἶψα δ' ἰαίνεται κηρός, ἐπεὶ κέλετο⁹ μεγάλη ἱς, 175

Ἥελίου τ' αὐγὴ Ὑπεριονίδαο ἀναχτος ·

ἐξείης δ' ἐτάροισιν ἐπ' οὐατα πᾶσιν ἀλειψα.

1. Οὐ γὰρ χρὴ, etc. Sur l'ordre des idées, voy. la note 2 de la page 220.

2. Αὐτόθι, là, c'est-à-dire à l'endroit où vous m'aurez attaché.

3. Ἐκ.... ἀνήφθω. Voy. la note 4 de la page 270.

4. Πιέζειν, pour πιέζετε.

5. Τὰ ἔκαστα, ces choses l'une après l'autre.

6. Κοίμησε, endormit, assoupit, c'est-à-dire apaisa.

7. Ἰστία μηρύσαντο, carguèrent les voiles.

8. Λεύκαινον ὕδωρ, faisaient blanchir l'eau (par l'écume qu'ils soulevaient).

9. Κέλετο, l'invitait, la forçait (à s'échauffer). Ce verbe a un double sujet, ἱς et αὐγὴ.

Οἱ δ' ἐν νηὶ μ' ἔδησαν ὁμοῦ χειράς τε πόδας τε,
 ὀρθὸν ἐν ἱστοπέδῃ, ἐκ δ' αὐτοῦ πείρατ' ἀνῆπτον·
 αὐτοὶ δ' ἐζόμενοι πολιτὴν ἄλλα τύπτον ἑρετμοῖς.

114

Ἄλλ' ὅτε τόσσον ἀπῆμεν, ὅσον τε γέγωνε βοήσας¹,
 ῥίμφα διώκοντες², τὰς δ' οὐ λάθεν ὠκύαλος νηῦς
 ἐγγύθεν ὀρτυμένη³· λιγυρὴν δ' ἔντυνον ἀοιδὴν·

« Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν, πολὺκιν' Ὀδυσσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν,
 « νῆα κατὰστησον, ἵνα νωϊτέρην ὅπ' ἀκούσῃς.

115

« Οὐ γάρ πώ τις τῇδε παρήλασε⁴ νηὶ μελαίνῃ,
 « πρὶν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὅπ' ἀκοῦσαι·
 « ἄλλ' ὅγε τερψάμενος νεῖται⁵ καὶ πλείονα εἰδώς.

« Ἴδμεν γάρ τοι πάνθ', ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ

« Ἀργεῖοι Τρωῆές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν·

1190

« Ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ. »

« Ὡς φάσαν, ἰεῖσαι ὅπα κάλλιμον· αὐτὰρ ἐμὸν κῆρ
 ᾔθελ' ἀκουέμεναι, λῦσαί τ' ἐκέλευον ἑταῖρους,
 ὀφρύσι νευστάζων· οἱ δὲ προπесόντες⁶ ἔρεσσον.

Αὐτίκα δ' ἀνστάντας Περιμήδης Εὐρύλοχός τε
 πλείοσιν μ' ἐν δεσμοῖσι δέον μᾶλλον τε πῆζεν.

1195

Αὐτὰρ ἐπειδὴ τάςγε παρήλασαν, οὐδ' ἔτ' ἔπειτα
 φθογγῆς Σειρήνων ἠκούομεν οὐδέ τ' ἀοιδῆς,
 αἰψ' ἀπὸ κηρὸν ἔλοντο ἐμοὶ ἐρίηρες ἑταῖροι,
 ὃν σφιν ἐπ' ὤσιν ἄλειψ', ἐμέ τ' ἐκ δεσμῶν ἀνέλυσαν.

200

« Ἄλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, αὐτίκ' ἔπειτα
 καπνὸν καὶ μέγα κῦμα ἶδον καὶ δοῦπον ἄκουσα·
 τῶν δ' ἄρα δεισάντων ἐκ χειρῶν ἔπατ' ἑρετμά·
 βρόμβησαν δ' ἄρα πάντα κατὰ ῥόον· ἔσχετο δ' αὐτοῦ

1. Ἄλλ' ὅτε.... βοήσας. Voy. chant V, vers 400.

2. Ῥίμφα διώκοντες, lançant rapidement (le vaisseau), pressant notre marche.

3. Ἐγγύθεν ὀρτυμένη, étant poussé de près, c'est-à-dire voguant à peu de distance (de l'île des Sirenes).

4. Τῇδε παρήλασε, a passé par ici. Dans ce vers, le verbe παρ-ε-λαύνω est pris avec le sens neutre.

5. Νεῖται, s'en retourne (d'après de nous).

6. Προπесόντες, se courbant (sur leurs rames).

7. Ἐπαττο, s'échappèrent.

νηῦς, ἐπεὶ οὐκέτ' ἔρετμα πρόηκα χερσὶν ἔπειγον¹.

205

Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἰὼν ᾧτρυνον ἑταίρους
μειλιχίοις ἐπέεσσι παρασταδὸν ἄνδρα ἕκαστον·

« ὦ φίλοι (οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμενός εἰμεν²),

« οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἐπὶ³ κακόν, ἢ ὅτε Κύκλωψ

« εἴλει ἐνὶ σπῆϊ γλαφυρῷ κρατερῇφι βίηφιν·

210

« ἀλλὰ καὶ ἔνθεν ἐμῇ ἀρετῇ βουλῇ τε νόῳ τε

« ἐκφύγομεν· καὶ που τῶνδε μνήσεσθαι⁴ ὄτω.

« Νῦν δ' ἄγεθ', ὥς ἂν ἐγὼν εἴπω, πειθόμεθα πάντες.

« Ὑμεῖς μὲν κώπησιν ἀλὸς ῥηγμῖνα⁵ βαθεῖαν

« τύπτετε κληΐδεσσιν ἐφήμενοι, αἶ⁶ κέ ποθὶ Ζεὺς

215

« δώη τόνδε γ' ὄλεθρον ὑπεκφυγέειν καὶ ἀλύξαι.

« Σοὶ δέ, κυβερνήθ', ὧδ' ἐπιτέλλομαι· ἀλλ' ἐνὶ θυμῷ

« βάλλευ⁷, ἐπεὶ νηὸς γλαφυρῆς οἰήϊα νωμᾶς·

« τούτου μὲν καπνοῦ καὶ κύματος ἔκτος ἕργε

« νῆα· σὺ δὲ σκοπέλου ἐπιμαίεο⁸, μὴ σε λάθῃσιν

220

« καῖσ' ἐξορμήσασα⁹, καὶ ἐς κακὸν ἅμμε βάλησθα. »

« ὦς ἐφάμην· οἱ δ' ὦκα ἑμοῖς ἐπέεσσι πίθοντο.

Σκύλλην δ' οὐκέτ' ἐμυθεόμην, ἀπρηκτον ἀνίην,

μὴ πῶς μοι δείσαντες ἀπολλήξειαν ἑταῖροι

εἰρεσίης, ἐντὸς δὲ πυκάζοιεν σφέας αὐτοὺς¹⁰.

225

Καὶ τότε δὴ Κίρκης μὲν ἐφημοσύνης ἀλεγεινῆς

1. Ἐπειγον, ils pressaient, c'est-à-dire ils faisaient mouvoir. Le sujet sous-entendu est les compagnons d'Ulysse.

2. Οὐ γάρ... εἰμεν. Virgile, *Enéide*, I, 202 : *O socii (neque enim ignari sumus ante malorum), O passi graviora*, etc.

3. Ἐπὶ, pour ἔπεισι.

4. Μνήσεσθαι a pour sujet sous-entendu ὑμᾶς.

5. Ῥηγμῖνα désigne ici la partie de la mer qui vient se briser contre le rivage, les brisants.

6. Αἶ, (pour voir) ai.

7. Ἐνὶ θυμῷ βάλλευ, mets dans ton cœur, grave dans ton esprit (ma recommandation).

8. Σκοπέλου ἐπιμαίεο, dirige-toi vers ce rocher.

9. Μὴ σε... ἐξορμήσασα, de peur qu'il (le vaisseau) ne t'échappe s'élançant là-bas, de l'autre côté, c'est-à-dire de peur qu'il ne s'élance de l'autre côté malgré toi, sans que tu t'en aperçoives.

10. Ἐντὸς δὲ πυκάζοιεν σφέας αὐτοὺς, et ne se blottissent en dedans, et ne se cachassent au fond (du vaisseau).

λανθανόμην, ἐπεὶ οὔτι μ' ἀνωγει θεωρήσασθαι·
 αὐτὰρ ἐγὼ καταδύς κλυτὰ τεύχεα καὶ δύο δοῦρε
 μάκρ' ἐν χερσὶν ἔλων εἰς ἱκρία νηὸς ἔβαινον
 πρῶρης¹. ἔνθεν γάρ μιν ἐδέγμην πρῶτα φανεῖσθαι
 Σκύλλην πετραίην², ἥ μοι φέρε πῆμ' ἐτάροισιν.
 Οὐδέ πη ἀθρῆσαι δύναμην· ἔκκμον δέ μοι ὅσσε
 πάντη καπταίνοντι πρὸς ἡεροειδέα πέτρην.

« Ἡμεῖς δὲ στενωπὸν ἀνεπλόμεν γοσῶντες·
 ἔνθεν μὲν γάρ Σκύλλ' ³, ἐτέρωθι δὲ διὰ Χάρυβδις
 δεινὸν ἀνεβροίβησε θαλάσσης ἄλμυρὸν ὕδωρ.

Ἦτοι δτ' ἐξεμέσειε, λέβης ὡς ἐν πυρὶ πολλῷ
 πᾶσ' ἀνεμορμύρεσκε κυκωμένη· ὑψόσθε δ' ἄχνη
 ἄχραιοι σκοπέλοισιν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν.

Ἄλλ' δτ' ἀναβρόζειε θαλάσσης ἄλμυρὸν ὕδωρ,
 πᾶσ' ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη· ἀμφὶ δὲ πέτρῃ
 δεινὸν ἐβεβρύχει· ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκεν
 ψάμμῳ κυανῇ⁴· τοὺς δὲ γλωρὸν δέος ἦρει.

Ἡμεῖς μὲν πρὸς τήνδ'⁵ ἴδομεν, δεισαντες ὀλεθρον·
 τόφρα δέ μοι Σκύλλῃ κοίλῃς ἐκ νηὸς ἐταίρους
 ἐξ ἔλεθ', οἳ χερσὶν τε βίηφι τε φέρτατοι ἦσαν.

Σκεψάμενος δ' ἐς νῆα θοὴν ἄμα καὶ μεθ' ἐταίρους,
 ἤδη τῶν ἐνόησα πόδας καὶ χεῖρας ὑπερθεν,
 ὑψόσ' ἀειρομένων· ἐμὲ δὲ φθέγγοντο καλεῦντες
 ἐξονομακλήδην, τότε γ' ὕστατον⁶, ἀχνύμενοι κῆρ.

Ὡς δ' δτ' ἐπὶ προβόλῳ ἁλιεύς, περιμήκει ῥάβδῳ
 ἰχθύσι τοῖς ὀλίγοις δόλον κατὰ εἶδατα βάλλων⁷,

1. Νηὸς πρῶρης. Nous avons vu de même au chant II, vers 417 : νηὶ πρῶμῃ. Dans l'un et l'autre cas, πρῶρης et πρῶμῃ jouent le rôle d'adjectifs : le vaisseau à la proue, à la poupe, c'est-à-dire la proue, la poupe du vaisseau.

2. Πετραίην, du rocher, habitante du rocher.

3. Σκύλλα. Sous-ent. ἦν.

4. Ψάμμῳ κυανῇ. Peut-être vaudrait-il mieux lire κυανῇ, se rapportant à γαῖα.

5. Τήνδε. Charybde.

6. Ὑστατον, pour la dernière fois.

7. Δόλον.... βάλλων, jetant des aliments comme piège, c'est-à-dire offrant un appât trompeur.

ἰς πόντον προΐησι βοὸς κέρας¹ ἀγραυλοῖα,
 ἀσπαίροντα² δ' ἔπειτα λαβὼν ἔρριψε θύραζε·
 ὧς οἳ γ' ἀσπαίροντες αἶνοντο προτὶ πέτρῃς·
 αὐτοῦ δ' εἰνὶ θύρῃσι³ κατήσθιε κεκλήγοντας,
 χεῖρας ἐμοὶ ὀρέγοντας ἐν αἰνῇ δηϊοστῆτι.
 Οἴκτιστον δὴ κείνο ἐμοῖς ἶδον ὀφθαλμοῖσιν
 πάντων, ὅσσ' ἐμόγησα πόρους ἄλλος ἐξερεείνων⁴.

255

« Αὐτὰρ ἐπεὶ πέτρῃς φύγομεν, δεινὴν τε Χάρυβδιν
 Σκύλλην τ', αὐτίκ' ἔπειτα θεοῦ ἐς ἀμύμονα νῆσον⁵
 ἰκόμεθ'· ἐνθα δ' ἔσαν καλαὶ βόες εὐρυμέτωποι,
 πολλὰ δὲ ἴφια μῆλ' Ὑπερίονος Ἥελίοιο.
 Δὴ τότε ἔγων ἔτι πόντων ἑὼν ἐν νηϊ μελαίνῃ
 μυκηθμοῦ τ' ἤκουσα βοῶν ἀυλιζομενάων
 οἴων τε βληχλὴν· καί μοι ἔπος ἔμπεσε θυμῷ⁶
 μάντιος ἀλαοῦ, Θηβαίου Τειρεσίου,
 Κίρκης τ' Αἰαΐης, ἥ μοι μάλα πόλλ' ἐπέτελλεν
 νῆσον ἀλεύασθαι τερψιμβρότου Ἥελίοιο.

260

265

Δὴ τότε ἔγων ἐτάροισι μετηύδων, ἀχνύμενος κῆρ·

270

« Κέκλυτέ μευ μύθων, κακά περ πάσχοντες, ἑταῖροι,
 « ὅφρ' ὑμῖν εἴπω μαντήϊα Τειρεσίου
 « Κίρκης τ' Αἰαΐης, ἥ μοι μάλα πόλλ' ἐπέτελλεν
 « νῆσον ἀλεύασθαι τερψιμβρότου Ἥελίοιο·
 « ἐνθα γὰρ αἰνότατον καχὸν ἔμμεναι ἄμμιν ἔφασκεν·
 « ἀλλὰ παρὲς τὴν νῆσον ἐλαύνετε νῆα μέλαιναν. »

275

1. Βοὸς κέρας. Dugas-Montbel :
 « Il paraît que les anciens Grecs
 entouraient d'un petit tube de corne
 l'extrémité de la corde à laquelle
 étaient attachés l'appât et l'hameçon
 de leurs lignes; cette précaution
 était prise pour que le poisson ne
 rongeat pas la corde. A ce petit tube
 de corne on attachait aussi un mor-
 ceau de plomb qui servait à tenir
 l'appât au fond de l'eau, et cette
 corde, étant de la couleur de la

mer, avait aussi l'avantage de mieux
 tromper le poisson. »

2. Ἀσπαίροντα (ἰχθύς).

3. Εἰνὶ θύρῃσι, à la porte, à l'en-
 trée (de sa caverne).

4. Ἐξερεείνων, en interrogeant
 c'est-à-dire en explorant, en par-
 courant.

5. Θεοῦ νῆσον. L'île de Thrinacia.

6. Μοὶ ἔμπεσε θυμῷ, me tomba
 dans le cœur, c'est-à-dire : s'offrit à
 ma pensée.

« Ὡς ἐφάμην· τοῖσιν δὲ κατεκλάσθη φίλον ἦτορ.
 Αὐτίκα δ' Εὐρύλοχος στυγερῷ μ' ἡμείβετο μύθῳ·

« Σχέτλιός¹ εἰς, Ὀδυσσεῦ· περί² τοι μένος, οὐδέ τι γυῖα
 « κάμνεις· ἦ ῥά νυ σοίγε σιδήρεα πάντα τέτυκται, 28
 « ὅς ῥ' ἐτάρους καμάτῳ ἀδδηκότας ἦδὲ καὶ ὕπνω
 « οὐκ ἑάας γαίης ἐπιθήμεναι· ἐνθα κεν αὔτε
 « νήσῳ ἐν ἀμφιρύτῃ λαρὸν τετυχοίμεθα δόρπον·
 « ἀλλ' αὐτως διὰ νύκτα θοὴν ἀλάλησθαι ἄνωγας,
 « νήσου ἀποπλαγχθέντας, ἐν ἡεροειδέϊ πόντῳ. 285
 « Ἐκ νυκτῶν³ δ' ἄνεμοι χαλεποί, δηλήματα νηῶν,
 « γίγνονται· πῇ κέν τις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον,
 « ἦν πως ἐξαπίνης ἔλθῃ ἀνέμοιο θύελλα,
 « ἦ Νότου ἢ Ζεφύροιο δυσαέος, οὔτε μάλιστα
 « νῆα διαβραίουσι, θεῶν ἀέκητι ἀνάκτων; 290
 « Ἄλλ' ἦτοι νῦν μὲν πειθώμεθα νυκτὶ μελαίνῃ
 « δόρπον θ' ὀπλισόμεσθα, θοῇ παρὰ νηϊ μένοντες·
 « ἥῳθεν δ' ἀναβάντες ἐνήσομεν⁴ εὐρέϊ πόντῳ. »

« Ὡς ἔφατ' Εὐρύλοχος· ἐπὶ δ' ἤνεον ἄλλοι ἐταῖροι.
 Καὶ τότε δὴ γίγνωσκον δὴ κακὰ μῆδετο daίμων. 295
 καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδων·

« Εὐρύλοχ', ἦ μάλα δὴ με βιάζετε, μοῦνον ἐόντα·
 « ἀλλ' ἄγε νῦν μοι πάντες ὁμόσσετε καρτερὸν ὄρκον,
 « εἰ κέ τιν' ἡὲ βοῶν ἀγέλην ἢ πῶῦ μέγ' οἶων
 « εὕρωμεν, μή πού τις ἀτασθαλίῃσι κακῆσιν 300
 « ἢ βοῦν ἢ ἔτι μῆλον ἀποκτάνῃ· ἀλλὰ ἔκηλοι
 « ἐσθίετε βρώμην, τὴν ἀθανάτη πόρε Κίρκη. »
 « Ὡς ἐφάμην· οἱ δ' αὐτίκ' ἀπώμνουν⁵, ὥς ἐκέλευον.

1. Σχέτλιος, infatigable. De même, *Iliade*, X, 161 : Σχέτλιός ἐσσι, γεραιέ· σὺ μὲν πόνου οὔποτε λήγεις. On pourrait prendre aussi cet adjectif dans le sens de *dur, cruel*.

2. Πέρι, supérieurement, plus qu'aux autres.

3. Ἐκ νυκτῶν, pendant la nuit. Sopliocle dit de même ἐξ ἡμέρας, pendant le jour.

4. Ἐνήσομεν. Sous-ent. τὴν νῆα.

5. Ἀπώμνουν, jurèrent que non, qu'ils n'égorgeraient ni génisse ni brebis.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU TREIZIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Alcinoos fait donner de nouveaux présents à Ulysse par les principaux des Phéaciens (1-24). Après un sacrifice et un banquet, Ulysse prend congé de ses hôtes (25-69). Tandis qu'il est endormi, les matelots phéaciens l'enlèvent du vaisseau et le déposent avec ses trésors sur le rivage d'Ithaque (70-125). Neptune, irrité du retour d'Ulysse, se plaint à Jupiter, qui lui permet de punir les Phéaciens (125-158). Neptune change en un rocher le vaisseau qui vient de ramener Ulysse; Alcinoos offre un sacrifice au dieu pour l'apaiser (159-187). Ulysse s'éveille et, ne reconnaissant pas Ithaque, se plaint de la perfidie des Phéaciens (187-216). Minerve se présente à lui sous les traits d'un jeune berger, et lui apprend qu'il est dans l'île d'Ithaque; Ulysse cherche à la tromper par une histoire qu'il invente (217-286). La déesse reprend sa forme et fait reconnaître au héros la terre de sa patrie (287-360). Aidé par Minerve, Ulysse cache ses trésors dans la grotte des nymphes (361-371). Ils délibèrent ensemble sur les moyens de punir les prétendants (372-428). Minerve donne à Ulysse, afin de mieux abuser ses ennemis, l'apparence d'un vieux mendiant, et va dans Sparte pour en ramener Télémaque (429-440).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Ν.

Ὡς ἔφαθ'· οἳ δ' ἄρα πάντες ἀκλὴν ἐγένοντο σιωπῇ·
κηληθμῶ δ' ἔσχοντο κατὰ μέγαρον σκιδόντα.

Τὸν δ' αὖτ' Ἀλκίνοος ἀπαμείβετο, φώνησέν τε·

« Ὡ· Ὀδυσσεῦ, ἐπεὶ ἔκλυέ μιν ποτὶ χαλκοβοατὲς δαΐ,

ὑπερεφές, τῷ σ' οὔτι παλιμπλαγχθέντα γ' ὄλω

ἄψ ἀπονοστήσειν¹, εἰ καὶ μάλα πολλὰ πέπονθας.

Ἵμέων δ' ἀνδρὶ ἐκάστω ἐφιέμενος τάδε εἶρω,

δσσαι ἐνὶ μεγάροισι γερούσιον αἶθοπαοῖνον²

αἶει πίνεν³ ἑμοῖσιν, ἀκουάζεσθε δ' αἰδοῦ⁴.

εἴματα μὲν δὴ⁵ ξείνῳ ἐυξέστη ἐνὶ χηλῶ

κεῖται καὶ χρυσὸς πολυδαίδαλος ἄλλα τε πάντα

δῶρ', δσα Φαιήκων βουληφόροι ἐνθάδ' ἐνείκαν·

ἀλλ' ἄγε οἱ δῶμεν τρίποδα μέγαν ἠδὲ λέβητα

ἀνδρακάς· ἡμεῖς δ' αὖτε⁶ ἀγειρόμενοι κατὰ δῆμον

1. Ὡς ἔφαθ', etc. Nous avons déjà vu ces deux vers, chant XI, 333, 334.

2. Σ' οὔτι παλιμπλαγχθέντα... ἀπονοστήσειν, je ne crois pas que tu retournes (chez toi) après avoir erré encore, c'est-à-dire j'ai confiance que tu rentreras dans ta patrie sans errer davantage.

3. Γερούσιον οἶνον, comme la racine l'indique, signifie littérale-

ment vin offert aux vieillards, et par suite vin d'honneur.

4. Αἰδοῦ, Démodocos, dont il est question dans les chants précédents.

5. Εἴματα μὲν δὴ, etc. Voyez en effet chant VIII, vers 385-397 et 417-448.

6. Ἡμεῖς δ' αὖτε, etc. Ces deux vers ont été expliqués de diverses manières; on a trouvé quelque chose

πισόμεθ'·¹ ἀργαλέον γὰρ ἔναι προσηχέμεν χερσίστεσθαι.² 19

Ὡς ἔφατ' Ἀλκινόος· τότε δ' ἐπὶ πῦρ δάναε μέδουσ'.

Οἱ μὲν κακχείλοντες ἔβαν· οἱ δὲ κύνες ἔκαστας·

Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη βροδδάσσεσθαι· Ἠέρι·

νῆ' ἄρ' ἐπεσεσθόντο·³ φέρον δ' εὐήνορα χαλκῆν·

καὶ τὰ⁴ μὲν εὖ κατέθηχ' ἱερὸν μένος Ἀλκινόου,⁵ 20

αὐτὸς ἰὼν διὰ νηός, ὑπὸ ζυγῇ μὴ τιν' ἐπαύρων·

βλάπτοι ἑλαυνόντων, ὅποτε σπερχοιάτ' ἐρπυρίδς.⁶

Οἱ δ' εἰς Ἀλκινόοιο⁷ κίσσιν καὶ δαίτ' ἐλέγυνον.

Τῷσι δὲ βοῦν ἱέρουσι ἱερὸν μένος Ἀλκινόου

Ζηνὶ κελαινεφέϊ Κρονίδῃ ῥέδς καί σιν ἀνάσσει.⁸ 25

Μηρὰ δὲ κείαντες δαίνοντ' ἐρκυδέεσσι δαίτῃ,

τερπόμενοι· μετὰ δὲ σφιν ἐμάλπιστο θεῶς· δαΐδς μὲν

Δημόδοκος, λαοῖσι τετιμῆνος· Αὐτὰρ Ὀδυσσεύς μὲν

πολλὰ⁹ πρὸς ἥλιον κεφαλῇ τρέπε παμφανόωντα,

δύναι ἐπειγόμενος·¹⁰ δὴ γὰρ μενέεινε νέεσθαι.¹¹ 20

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ δόρπον λιλαιέται, ὥτε πανῆμαρ

νειὸν ἀν'¹⁰ ἔλκητον βόε σῖνοπε πηκτὸν ἄρετρον·

ἀσπασίως δ' ἄρα τῷ κατέδυ¹¹ φάος ἡελίοιο

δόρπον ἐποίησθαι, βλάβεσθαι δὲ τε γούνατ'¹² ἵκννται.

de peu noble dans cette collecte faite par les chefs pour s'indemniser de leur générosité envers Ulysse; mais c'était l'usage des siècles héroïques.

1. Τισόμεθα, au moyen : nous nous ferons payer.

2. Προϊκός, gratuitement, c'est-à-dire sans compensation. — Χερσίστεσθαι, faire largesse, offrir un tel présent.

3. Νῆα ἐπεσεσθόντο, ils s'élancèrent vers le vaisseau, ils s'empresèrent de se rendre au vaisseau.

4. Τὰ se rapporte aux présents de toute sorte faits à Ulysse par les Phéaciens.

5. Βλάπτειν, gêner, gêner, obstacle. — ἑλαυνόντων. Sous-ent.

τῇ νηῳ. — Σπερχοιάτ' ἐρπυρίδς, ils se presseraient avec les rames, c.-à-d. ils feraient force de rames.

6. Οἱ δὲ. Les chefs des Phéaciens; — Εἰς Ἀλκινόοιο. Sous-ent. δῶμα.

7. Ὅς πάσιν ἀνάσσει. Virgile, *Énéide*, X, 400 : *Rerum cui summa potestas*.

8. Πολλὰ, beaucoup, souvent.

9. Δύναι ἐπειγόμενος, ayant hâte qu'il se couchât, c'est-à-dire attendant son coucher avec impatience.

10. Νειὸν ἀνά, dans un cliquetis.

11. Κατέδυ est un abrégé d'habitudo, qu'il faut rendre en français par un présent.

12. Δόρπον ἐποίησθαι, pour aller vers le repas du soir, c'est-à-dire pour lui permettre de se rendre à son

ὣς Ὀδυσῆ' ἀσπαστὸν ἰδὺ φάος ἡλίοιο.

Αἶψα δὲ Φαιήκεσσι φιληρέτμοισι μετηύδα,
Ἄλκινόω δὲ μάλιστα πιφασκόμενος φάτο μῦθον ·

« Ἄλκινος κρεῖον, πάντων ἀριδεῖκετε λαῶν¹,
πέμπετε με σπείσαντες ἀπήμονα, χαίρετε δ' αὐτοί ·
ἤδη γὰρ τετέλεισται ἅ μοι φίλος ἤθελε θυμός,
πομπὴ καὶ φίλα δῶρα, τὰ μοι θεοὶ οὐρανίωνες
ἔλδεια ποιήσειαν²· ἀμύμονα δ' οἶκοι ἄκοιτιν
νοστήσας εὖροιμι σὺν ἀρτεμέεσσι φίλοισιν.

Ἵμεῖς δ' αὖθι μένοντες εὐφραίνοιτε γυναῖκας
κουριδίας καὶ τέκνα · θεοὶ δ' ἀρετὴν ὀπάσειαν
παντοίην³, καὶ μήτι κακὸν μεταδήμιον εἴη. »

Ὡς ἔφαθ' · οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπήνεον ἠδ' ἐκέλευον
πεμπέμεναι τὸν ξεῖνον, ἐπεὶ κατὰ μοῖραν εἵπεν.

Καὶ τότε κήρυκα προσέφη μένος Ἀλκινόοιο ·

« Ποντόνοε, κρητῆρα κερασσάμενος, μέθυ νεῖμον
πᾶσιν ἀνὰ μέγαρον, ὄφρ' εὐξάμενοι Διὶ πατρὶ
τὸν ξεῖνον πέμπωμεν ἐὼν ἐς πατρίδα γαῖαν. »

Ὡς φάτο · Ποντόνοος δὲ μελίφρονα οἶνον ἐκίρνα,
νώμησεν δ' ἄρα πᾶσιν ἐπισταδόν⁴ · οἱ δὲ θεοῖσιν
ἔσπεισαν μακάρεσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
αὐτόθεν ἐξ ἐδρέων⁵. Ἀνὰ δ' ἴστατο δῖος Ὀδυσσεύς,
Ἀρήτη δ' ἐν χερσὶ τίθει δέπας ἀμφικύπελλον,
καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα ·

repas. — Βλάβεται γούνατα, ses genoux sont fatigués, se ressentent de la fatigue du jour.

1. Πάντων ἀριδεῖκετε λαῶν, très-distingué entre tous ces citoyens, le plus illustre entre ces peuples.

2. Τὰ μοι θεοὶ ἔλδεια ποιήσειαν, et puissent faire les dieux qu'ils soient heureux pour moi, que j'y trouve le bonheur! En effet, on l'avait déjà dit même avant Homère, la richesse ne fait pas toujours le bonheur.

3. Ἀρετὴν παντοίην, toute sorte de prospérités. Ἀρετή, outre son sens le plus ordinaire, *vertu*, signifie aussi quelquefois *bonheur, opulence, puissance, force*.

4. Ἐπισταδόν, en se tenant auprès d'eux, en s'approchant successivement de chacun.

5. Ἐξ ἐδρέων ne veut pas dire depuis leurs sièges, sans quitter leurs sièges, mais en se levant de leurs sièges.

« Χαῖρέ μοι, ὦ βασιλεια, διαμπερές, εἰκόνα γῆρας
 ἔλθῃ καὶ θάνατος, τάτ' ἐπ' ἀνθρώποισι πέλονται ¹. » 80

Αὐτὰρ ἐγὼ νέομαι· σὺ δὲ τέρπεο τῷδ' ἐνὶ οἴκῳ
 παῖσί τε καὶ λαοῖσι καὶ Ἀλκινόῳ βασιλῆϊ. »

Ὡς εἰπὼν ὑπὲρ οὐδὸν ἐβήσετο διὸς Ὀδυσσεύς.
 Τῷ δ' ἄμα κήρυκα προΐει μένος Ἀλκινόοιο
 ἡγεῖσθαι ἐπὶ νῆα θοὴν καὶ θῖνα θαλάσσης· 85

Ἀρήτη δ' ἄρα οἱ δμῳὰς ἄμ' ἔπεμπε γυναῖκας·
 τὴν μὲν φᾶρος ἔχουσαν ἐϋπλυνές ἤδ' ἐχιτῶνα,
 τὴν δ' ἐτέρην χηλὸν πυκινὴν ² ἄμ' ἔπεμπε κομίζειν·
 ἢ δ' ἄλλῃ σῖτόν τ' ἔφερον καὶ οἶνον ἐρυθρόν.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἐπὶ νῆα κατήλυθον ἠδὲ θάλασσαν,
 αἶψα τάγ' ἐν νηϊ γλαφυρῇ πομπῆες ³ ἀγαυοὶ
 δεξάμενοι κατέθεντο, πόσιν καὶ βρώσιν ἄπασαν ⁴.
 καδ δ' ἄρ' Ὀδυσσῆϊ στόρεσαν ⁵ ῥῆγός τε λίνον τε
 νηὸς ἐπ' ἱκριόφιν γλαφυρῆς, ἵνα νήγρετον εὖδοι,
 πρύμνης ⁶· ἂν δὲ καὶ αὐτὸς ἐβήσετο καὶ κατέλεκτο 75
 σιγῇ· τοὶ δὲ κάθιζον ἐπὶ κληῖσιν ἕκαστοι
 κόσμῳ, πείσμα δ' ἔλυσαν ἀπὸ τρητοῖο λίθοιο ⁷.

Ἐνθ' οἱ ἀνακλινθέντες ἀνεβρίπτουν ἄλα ⁸ πηδῶ
 καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἐπιπτεν
 νήγρετος, ἥδιστος, θανάτῳ ἀγχίστα ἰοικώς ⁹. 80
 Ἥ δ' ὥς τ' ἐν πεδίῳ ¹⁰ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι,

1. Réunissez ἐπιπέλονται.

2. Χηλὸν πυκινὴν, coffre solidement joint, solide.

3. Πομπῆες, désigne les Phéaciens qui allaient reconduire Ulysse dans Ithaque.

4. Ἀπασαν, de toute sorte.

5. Réunissez κατέστρεσαν.

6. Νηὸς πρύμνης, la poupe du vaisseau. Quoique πρύμνη soit un adjectif, on le rencontre souvent sans son substantif; il est employé alors d'une manière absolue, et signifie la poupe. Voy. plus bas,

vers 84. — Νήγρετον, sans s'éveiller, profondément.

7. Λίθοιο. Il s'agit d'une pierre établie sur le rivage, et qui servait à attacher l'amarré du vaisseau.

8. Ἀνεβρίπτουν ἄλα, ils soulevaient, c.-à-d. fendaient la mer.

9. Νήγρετος .. ἰοικώς. Virgile, *Énéide*, VI, 522:

Dulcis et alta quies, placidaque simillima morti.

10. Ἡ. Sous-ent. νηὺς. — Ὡς τ' ἐν πεδίῳ, etc. Comparez à ce passage

πάντες ἄμ' ὀρμηθέντες ὑπὸ πληγῇσιν ἱμάσθλης,
 ὁφός' ἀειρόμενοι βίμψα πρήσσουσι κέλευθον·
 ὥς ἄρα τῆς πρύμνῃ μὲν αἶρετο, κύμα' δ' ὀπισθεν
 πορφύρεον μέγα θύε πολυφλοίσβοιο θαλάσσης.
 Ἦ δὲ μάλ' ἀσφαλέως θέεν· ἔμπεδον· οὐδέ κεν ἱρήξ
 κίρκος¹ ὁμαρτήσειεν, ἐλαφρότατος πετεηνῶν·
 ὅς ἢ βίμψα θεούσα θαλάσσης· κύματ' ἔταμνεν,
 ἄνδρα φέρουσα θεοῖς ἐναλίγκια²· μήδ' ἔχοντα·
 ὅς πρὶν μὲν³ μάλα πολλὰ πάθ' ἀλγεά· ὃν κατὰ θυμόν,
 ἀνδρῶν τε ποτόλέμους ἀλαγεινά· τε κύματα πείρων,
 δὴ τότε γ' ἀτρέμας εὔδε, λελατμένος δ' οὐδέ τι πεπόνθει.

Εὐτ' ἀστήρ⁴ ὑπερέσχε φαάντατος, ὅστε μάλιστα
 ἔρχεται ἀγγέλλων φάος Ἡοῦς ἡριγενείης,
 τῆμος δὴ νήσω⁵ προσεπλῖνατο ποντοπόρος νηῆς.

Φόρκυνος⁶ δὲ τίς ἐστι λιμὴν, ἀλίοιο γέροντος,
 ἐν δῆμψ Ἰθάκης· δύο δὲ προβλήτες⁷ ἐν αὐτῷ
 ἄκται ἀπορῶγες, λιμένος ποτιπεπτηνῆαι⁸.
 αἵτ' ἀνέμων σκεπώσι⁹ δυσαίων μέγα κύμα·
 ἔκτοθεν· ἐντοσθεν δέ¹⁰ τ' ἄνευ δεσμοῖο μένουσιν·
 νῆες εὔσσελμοι, ὅτ' ἂν ὄρμου μέτρον ἔκωνται¹¹.

Virgile, *Géorgiques*, III, vers 403 et suivants.

4. Ἰρήξ κίρκος, l'épervier qui plane en tournant. Κίρκος s'emploie souvent aussi absolument pour désigner l'épervier.

2. Θεοῖς ἐναλίγκια équivaut à ἐναλίγκια τοῖς τῶν θεῶν μήδεσι.

3. Ὅς πρὶν μὲν, etc. Voy. chant VIII, vers 482 et 483.

4. Ἀστήρ. L'étoile du matin.

5. Νήσω. L'île d'Ithaque.

6. Φόρκυνος, Phoreys, dieu marin, fils de Pontos et de Géa, père de la nymphe Thoossa.

7. Προβλήτες, faisant saillie (dans la mer).

8. Αἰμένος ποτιπεπτηνῆαι, se

courbant sur le port, embrassant le port (pour le protéger).

9. Ἀνέμων σκεπώσι, mettent à l'abri des vents.

10. Ἐντοσθεν δέ, etc. Virgile, *Énéide*, I, 470, fait aussi une description à peu près semblable :

Fronte sub adversâ scopulis pendentibus antrum;

Intus aquæ dulces vivoque sedilia saxo, Nympharum domus. Hic fessas non vincula naves

Ulla tenent, unco non alligat anepora morsu.

11. Ὅτ' ἂν ὄρμου μέτρον ἔκωνται, lorsqu'ils sont arrivés dans l'espace du mouillage, c'est-à-dire lorsqu'ils sont parvenus à y entrer.

Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς ἁμμένος¹ τανύφυλλος Ἰθαίη·
ἀγχόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον, ἠεροειδές,
ἱρὸν Νυμφάων², αἱ νηϊάδες καλέονται.

Ἐν δὲ κρητῆρές τε καὶ ἀμφιφορῶνες ἔασιν
λαῖνοι· ἔνθα δ' ἔπειτα τιθαυδῶσασαι μέλισσαι.

Ἐν δ' ἱστοὶ³ λίθειοι περιμήκεες, ἔνθα τε Νύμφαι
φάρε' ὑφαίνουσιν ἁλκίπορφυρα, θυῶμα ἰδέσθαι·
ἐν δ' ὕδατ' ἀνέκοντα. Δίω δέ τε οἱ θύραι εἰσιν·
αἱ μὲν πρὸς Βορέαιο, καταιβανταὶ ἀνθρώποισιν,
αἱ δ' αὖ πρὸς Νότου· εἰαί, θεώτεραι· οὐδέ τι κείνη⁴
ἄνδρες ἐξέρχονται, ἀλλ' ἀθανάτων ὁδὸς ἐστίν.

Ἐνθ' οἷγ' εἰσέλασαν, πρὶν εἰδότες⁵· ἡ μὲν ἔπειτα
ἠκείρῳ ἐπέκελσεν, ὅσον τ' ἐπὶ ἡμισυ πάσης⁶,
σπερχομένη· τοίῳ γὰρ ἐπείγετο χέρσ' ἐρετῶν.
Οἱ δ' ἐκ νηὸς βάντες εὐζύγου ἠπειρόνδε
πρῶτον Ὀδυσσεῖα γλαφυρῆς ἐκ νηὸς ἄειραν
αὐτῷ σὺν τε λίνῳ καὶ ῥήγῃ σιγαλόεντι·
καὶ δ' ἄρ' ἐπὶ ψαμάθῳ ἔθεσαν δεδμημένον ὕπνῳ⁷,

1. Ἐπὶ κρατὸς ἁμμένος, à l'extrémité, c'est-à-dire au haut, à l'extrémité du port.

2. Ἄντρον ἱρὸν Νυμφάων. Dugas-Montbel : « Selon Strabon, cet ancre des nymphes n'existait pas dans l'île d'Ithaque. Au contraire, d'après M. Le Chevalier, on le voit encore près du port Vathi. »

3. Ἱστοί, des métiers (pour tisser).

4. Κείνη, par là, par cette seconde entrée.

5. Εἰσέλασαν (sous-ent. τὴν νηά), firent entrer le vaisseau, entrèrent, abordèrent. — Πρὶν εἰδότες, car ils connaissaient déjà ce port.

6. Ὅσον τ' ἐπὶ ἡμισυ πάσης. Le vaisseau est lancé avec tant de force, que la moitié de sa carène entre dans le sable du rivage.

7. Ἐπὶ ψαμάθῳ ἔθεσαν δεδμημένον ὕπνῳ. Dugas-Montbel : « Ce pro-

fond sommeil d'Ulysse, au moment où il doit être si fort agité par la pensée du retour, a paru si extraordinaire, que les anciens critiques ont imaginé mille suppositions pour en rendre raison. Aristote, au sujet de ce passage, fait une observation digne de remarque : « Dans l'*Odyssée*, dit-il, « les absurdités racontées à l'endroit « où les Phéaciens déposent Ulysse « sur le rivage ne seraient pas tolérables et sauteraient aux yeux, si « c'eût été un poète médiocre qui « les eût dites ; mais Homère les « cache sous tant de beautés qu'il « répand du charme sur ce qui est « absurde. » Mais, *quoi qu'en dise Aristote*, Homère n'est point absurde, car l'absurde perce en dépit de toutes les beautés ; Homère n'exprime ici qu'une tradition, comme il fait toujours. Cette aventure n'est

ἐκ δὲ κτήματ' ἄειραν, ἃ οἱ Φαίηκες ἀγαυοὶ
ᾠπασαν οἴκαδ' ἰόντι, διὰ μεγάλθυμον Ἀθήνην¹. 120

Καὶ τὰ μὲν οὖν παρὰ πυθμέν' ἐλαίης ἀθρόα θῆκαν¹.
ἐκτὸς ὁδοῦ, μὴ πού τις ὀδιτάων ἀνθρώπων
πρίν γ' Ὀδυσῆ' ἔγρεσθαι ἐπελθὼν δηλήσαιτο·
αὐτοὶ δ' αὖτ' οἴκονδε πάλιν κίον. Οὐδ' Ἐνοσίχθων 125
λήθεται ἀπειλάων, τὰς ἀντιθέω Ὀδυσῆϊ
πρῶτον ἐπηπειλήσε, Διὸς δ' ἐξείρετο βουλὴν².

« Ζεῦ πάτερ, οὐκέτ' ἔγωγε μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν
τιμῆεις ἔσομαι, ὅτε με βροτοὶ οὔτι τίουσιν,
Φαίηκες, τοίπερ τοι ἐμῆς ἔξ εἰσι γενέθλης³. 130

Καὶ γὰρ νῦν Ὀδυσῆ' ἐφάμην⁴ κακὰ πολλὰ παθόντα
οἴκαδ' ἐλεύσεσθαι· νόστον δέ οἱ οὔ ποτ' ἀπηύρων
πάγχυ, ἐπεὶ σὺ πρῶτον ὑπέσχεο καὶ κατένευσας.
Οἱ δ' εὐδοντ' ἐν νηϊ θοῇ ἐπὶ πόντον ἄγοντες
κάτθεσαν εἰν Ἰθάκῃ, ἔδοσαν δέ οἱ ἄσπετα δῶρα, 135
χαλκὸν τε χρυσὸν τε ἄλλας ἐσθῆτάς θ' ὕφαντήν,
πόλλ', ὅς' ἂν⁵ οὐδέποτε Τροίης ἐξήρατ' Ὀδυσσεύς,
εἵπερ ἀπήμων ἦλθε, λαχὼν ἀπὸ ληΐδος αἴσαν. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεὺς·
« ὦ πόποι, ἔννοσίγαι' εὐρυσθενές, οἷον ζειπες! 140
Οὔτι σ' ἀτιμάζουσι θεοί· χαλεπὸν δέ κεν εἴη,
πρεσβύτατον⁶ καὶ ἄριστον ἀτιμῆσιν ἰάλλειν
Ἄνδρῶν δ' εἵπερ τίς σε βίη καὶ κάρτεϊ εἴκων

pas plus absurde que mille autres de l'*Iliade* et de l'*Odyssée*, qui ne sont point ridicules parce qu'on y croyait; l'absurde serait de les avoir inventées. Les croyances des peuples ont beau être absurdes, elles sont toujours poétiques. »

1. Δι' Ἀθήνην, grâce à Minerve, par l'inspiration de Minerve.

2. Διὸς ἐξείρετο βουλὴν, il interrogea la volonté de Jupiter. Neptune craint de mécontenter le maître

des dieux s'il punit les Phéaciens sans son consentement.

3. Τοίπερ... γενέθλης. Voy. en effet chant VII, vers 56-56.

4. Ἐφάμην, je me disais, je pensais.

5. Πόλλ', ὅς' ἂν, etc. Voy. chant V, vers 39 et 40.

6. Πρεσβύτατον ne veut pas dire ici le plus ancien, le plus âgé, mais le plus vénéré ou le plus digne de vénération

οὔτι τίει, σοὶ δ' ἐστὶ¹ καὶ ἐξοπίσω τίσις αἰεὶ.

Ἔρξον ὅπως ἐθέλεις καὶ τοι φίλον ἔπλετο θυμῷ. » 145

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα Ποσειδάων ἐνοσίχθων ·

« Αἰψά κ' ἐγὼν ἔρξαιμι, Κελαινεφές, ὡς ἀγορεύεις ·
ἀλλὰ σὸν αἰεὶ θυμὸν ὀπίζομαι ἡδ' ἀλεείνω.

Νῦν αὖ Φαίηκων ἐθέλω περικαλλέα νῆα,
ἐκ πομπῆς ἀνιοῦσαν, ἐν ἡεροειδέϊ πόντῳ 150

ῥαῖσαι, ἴν' ἤδη σχῶνται², ἀπολλήξωσι δὲ πομπῆς
ἀνθρώπων · μέγα δέ σφιν ὄρος πόλει ἀμφικαλύψαι. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεὺς ·

« ὦ πέπον, ὧς μὲν ἐμῷ θυμῷ δοκεῖ εἶναι ἄριστα,
ὁππότε κεν δὴ πάντες ἐλαυνομένην προΐδωνται 155

λαοὶ ἀπὸ πτόλιος, θεῖναι λίθον ἐγγύθι γαίης,
νῆϊ τοῇ ἔκελον³, ἵνα θαυμάζωσιν ἅπαντες
ἄνθρωποι · μέγα δέ σφιν ὄρος πόλει ἀμφικαλύψαι. »

Αὐτὰρ ἐπεὶ τόγ' ἄκουσε Ποσειδάων ἐνοσίχθων,

βῆ ῥ' ἴμεν ἐς Σχερίην, ὅθι Φαίηκες γεγάασιν. 160

Ἐνθ' ἔμεν' · ἡ δὲ μάλα σχεδὸν ἤλυθε ποντοπόρος νηῦς,

ρίμφα διωκομένη · τῆς δὲ σχεδὸν ἤλθ' Ἐνοσίχθων,

ὃς μιν ἅαν ἔθηκε καὶ ἐρρίζωσεν ἔνερθεν⁴,

χειρὶ καταπρηνεὶ ἐλάσας · ὃ δὲ νόσφι βεβήκει⁵.

Οἱ δὲ πρὸς ἀλλήλους ἔπεα πτερόεντ' ἀγόρευον 165

Φαίηκες δολιχήρετμοι, ναυσίχλυτοι ἄνδρες.

ᾧδε δὲ τις εἶπεσκεν ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον ·

« ὦμοι, τίς δὴ νῆα θοὴν ἐπέδησ' ἐνὶ πόντῳ,

οἷκαδ' ἐλαυνομένην; καὶ δὴ⁶ προῦφαίνετο πᾶσα. »

1. Σοὶ ἐστὶ, t'appartient, t'est possible, te reste. vaisseau en une roche sans lui ôter sa forme.

2. Σχῶνται, ils s'arrêtent, c'est-à-dire ils s'abstiennent désormais de reconduire des étrangers dans leur patrie). 4. Ἐρρίζωσεν ἔνερθεν, lui donna des racines en dessous, l'enracina dans le sol.

3. Θεῖναι λίθον νητ' ἔκελον, d'établir une pierre semblable à un vaisseau, c'est-à-dire de changer le 5. Νόσφι βεβήκει. Cet emploi du plus-que-parfait sert ordinairement à marquer la rapidité de l'action.

6. Δὴ, pour ἤδη, comme souvent.

Ὡς ἄρα τις εἶπεν· τὰ δ' οὐκ ἴσαν, ὥς ἐτέτυκτο. 170
Τοῖσιν δ' Ἀλκίνοος ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·

« Ὡ πόποι, ἦ μάλα δὴ με παλαιάφατα θέσφαθ' ἱκάνει
πατὴρ ἐμοῦ, δεῖ ἔφασκε¹ Ποσειδάων' ἀγάσασθαι
ἡμῖν, οὐνεκα πομπὴ ἀπήμονές εἰμεν ἀπάντων.
Φῆ ποτὲ Φαιήκων ἀνδρῶν περικαλλέα νῆα, 175

ἐκ πομπῆς ἀνιοῦσαν, ἐν ἡεροειδέϊ πόντῳ
ραϊσέμεναι, μέγα δ' ἤμιν ὄρος πόλει ἀμφικαλύψειν.
Ὡς ἀγόρευ' ὁ γέρων· τάδε δὴ νῦν πάντα τελείται.
Ἄλλ' ἄγεθ', ὥς ἂν ἐγὼν εἴπω, πειθώμεθα πάντες.
Πομπῆς μὲν παύσασθε βροτῶν, στε κέν τις ἱκηται 180
ἡμέτερον προτὶ ἄστυ· Ποσειδάωνι δὲ ταύρους
δώδεκα κεκριμένους ἱερεύσομεν, αἳ κ' ἐλεήσῃ²,
μηδ' ἡμῖν περίμηκες ὄρος πόλει ἀμφικαλύψῃ. »

Ὡς ἔφαθ'· οἱ δ' ἔδδειςαν, ἐτοιμάσσαντο δὲ ταύρους.
Ὡς οἱ μὲν β' εὖχοντο Ποσειδάωνι ἄνακτι 185
δήμου Φαιήκων ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες,
ἑσταότες περὶ βωμόν· Ὁ δ' ἔγχετο δῖος Ὀδυσσεύς,
εὐδων ἐν γαίῃ πατρώῃ, οὐδέ μιν ἔκνω,
ἤδη δὴν ἀπεών³· περὶ γὰρ θεὸς ἡέρα χεῦεν
Παλλὰς Ἀθηναίη, καύρη Δῖος, ὅφρα μιν αὐτὸν 190
ἄγνωστον⁴ τεύξειεν, ἑκαστά τε μυθήσαιτο⁵,
μή μιν πρὶν ἄλοχος γνῶνῃ ἄστοί τε φίλον τε,
πρὶν πᾶσαν μνηστῆρας ὑπερβασίην ἀποτίσαι.
Τοῦνεκ' ἄρ' ἄλλοειδέα φαιnéακετο πάντα ἄνακτι,

1. Ὡς ἔφασκε, etc. Voy. chant VIII, vers 563-569.

2. Ἱερεύσομεν, pour ἱερεύσωμεν. — Αἳ κ' ἐλεήσῃ, (pour essayer, pour voir) s'il aura pitié de nous, pour tâcher de le fléchir.

3. Ἡδὴ δὴν ἀπεών. Mais ce n'est pas là la véritable raison qui empêche Ulysse de reconnaître sa patrie; cette raison est expliquée dans les vers suivants.

4. Ἄγνωστον n'a pas ici son sens ordinaire; il répond au latin *ignarum*, et non à *ignotum*. Minerve répand un nuage sur les lieux qui entourent Ulysse, afin qu'il ne puisse pas les reconnaître.

5. Ἐκαστά μυθήσαιτο, qu'elle lui dit chaque chose, qu'elle l'instruit elle-même (de ce qu'il devait faire et de ce qu'il lui importait de savoir).

ἀτραπιτοὶ τε διηνακέες λαμπρές τε πάνορμοι¹

495

πέτραι τ' ἡλίβατοι καὶ δένδρεα τηλοθόοντα.

Στῇ δ' ἄρ' ἀναΐξας καὶ ῥ' εἶσιδε πατρίδα γαῖαν.

ῶμωξέν τ' ἄρ' ἔπειτα καὶ ὦ πεπλήγετο μηρὼ

χερσὶ καταπρηνέσσω². ὀλοφυρόμενος δ' ἔπος χυδα.

« ὦμοι ἐγώ³, πέων αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἰκάνω;

ἦ ῥ' οἶγ' ὕβρισταί τε καὶ ἄγριοι οὐδὲ δίκαιοι,

ἦε φιλόξεinoι, καὶ σφιν νόος ἐστὶ θεουδής;

Πῇ δὴ χρήματα πολλὰ φέρω τάδε; πῇ τε καὶ αὐτὸς

πλάζομαι; Αἶθ' ὄφελον⁴ μείναι παρὰ Φαιήκεσσιν

205

αὐτοῦ. ἐγὼ δέ κεν ἄλλον ὑπερμενέων βασιλῆων

ἐξικόμην, ὅς κέν μ' ἐφίλει καὶ ἔπεμπε νέεσθαι⁵.

Νῦν δ' οὔτ' ἄρ' πη θέσθαι⁶ ἐπίσταμαι, οὐδὲ μὲν αὐτοῦ

καλλείψω, μήπως μοι⁷ ἔκωρ ἄλλοισι γένηται.

ὦ πόποι, οὐκ ἄρα πάντα νοήμονες οὐδὲ δίκαιοι

210

ἦσαν Φαιήκων ἡγήτορες ἠδὲ μέδαντες,

οἳ μ' εἰς ἄλλην γαῖαν ἀπήγαγον! ἦ τέ μ' ἔφραστο

ἄξιν εἰς Ἰθάκην εὐδείλοιν, οὐδ' ἐτέλεσσαν⁸.

Ζεὺς σφείας τίσαιώ' ἱκετήσιος, ὅς τε καὶ ἄλλους

ἀνθρώπους ἐφορᾷ καὶ τῶνταυ; ὅστις ἀράρτη.

Ἄλλ' ἄγε δὴ τὰ χρήματ' ἀριθμήσω καὶ ἰδωμαι,

215

μή τί μοι οἴχωνται⁹ κοίλης ἐπὶ νηὸς ἄγοντες. »

ὦς εἰπὼν τρίποδας περικαλλέας ἠδὲ λέβητας

ἡρίθμει καὶ χρυσὸν ὕφαντά τε εἴματα καλά.

Ἴων μὲν ἄρ' οὔτι πόθει¹⁰ ὁ δὲ δούρετο πατρίδα γαῖαν,

1. Πάνορμοι, commodos pour aborder, favorables, protecteurs.

2. Χερσὶ καταπρηνέσσω, de ses mains penchées, c'est-à-dire de la paume de ses mains.

3. ὦμοι ἐγώ, etc. Voy. chant VI, vers 419-424.

4. Ὀφελον se rapporte à χρήματα, bien qu'avec un pluriel neutre on trouve plus ordinairement le verbe au singulier.

5. Ὃς μ' ἐπέμπε νέεσθαι, qui m'aurait reconduit pour revenir, m'aurait reconduit dans ma patrie.

6. Θέσθαι. Sous-ent. χρήματα.

7. Μοι est ici explétif.

8. Οὐδ' ἐτέλεσσαν, et ils n'ont pas accompli (leur promesse).

9. Μὴ οἴχωνται, (pour voir) s'ils ne sont pas partis.

10. Οὔτε πόθει, il n'avait rien à regretter, il ne lui manquait rien.

ἐρπύζων παρὰ θῖνα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης, 220
 πόλλ' ὀλοφυρόμενος. Σχεδόθεν δέ οἱ ἦλθεν Ἀθήνη,
 ἠυδρὶ δέμας εἰκυῖα νέῳ ἐπιδῶτορι μῆλων,
 παναπάλῳ, οἷοί τε ἀνάκτων παῖδες ἔασιν¹,
 δίπτυχον ἄμφ' ὥμοισιν ἔχουσ' εὐεργέα λώπην·
 ποσσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖσι πέδιλ' ἔχε, χερσὶ δ' ἄκοντα². 225
 Τὴν δ' Ὀδυσσεὺς γήθησεν ἰδὼν καὶ ἐναντίος ἦλθεν,
 καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« ὦ φίλ', ἐπεὶ σε πρῶτα κιχάνω τῷδ' ἐνὶ χώρῳ,
 χαῖρέ τε καὶ μή μοί τι κακῶ νόῳ ἀντιβολήσῃς,
 ἀλλὰ σάω³ μὲν ταῦτα, σάω δ' ἐμέ· σοὶ γὰρ ἔγωγε 230
 εὖχομαι ὥστε θεῶ καὶ σευ φίλα γούναθ' ἱκάνω.
 Καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὅφρ' εὖ εἰδῶ·
 τίς γῆ, τίς δῆμος, τίνες ἀνέρες ἐγγεγάασιν;
 ἦ πού τις νήσων εὐδείελος ἦε τις ἀκτὴ
 κεῖθ' ἄλλ' κεκλιμένη⁴ ἐριβώλακος ἡπείροιο ; » 235

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
 « Νήπιός εἰς, ὧ ξεῖν', ἡ τηλόθεν εἰλήλουθας,
 εἰ δὴ τήνδε τε γαῖαν ἀνείρεαι. Οὐδέ τι λίην
 οὕτω νῶνυμός ἐστιν· ἴσασι δέ μιν μάλα πολλοί,
 ἡμὲν ὅσοι ναίουσι πρὸς Ἡῶ τ' Ἡελίῳ τε, 240
 ἡδ' ὅσοι μετόπισθε ποτὶ ζόφον ἡερόεντα.
 ἦτοί μὲν τρηχεῖα καὶ οὐχ ἱππήλατός ἐστιν,
 οὐδὰ λίην λυπρή⁵, ἀτὰρ οὐδ' εὐρεῖα τέτυκται.

1. Οἷοί τε ἀνάκτων παῖδες ἔασιν. On voit souvent dans l'antiquité les enfants des princes garder les troupeaux ; Andromaque dit en parlant de ses frères (*Iliade*, VI, 423) :

Πάντας γὰρ κατέκρινε ποδάργης διός
 Ἀχιλλεύς
 βουσίην ἐκ' εἰλεπόδεσσι.

2. Ἄκοντα, dont le sens ordinaire est *javelot*, désigne ici une *houlette* Théocrite emploie aussi

ce mot avec la même signification (*Épigrammes*, II).

3. Σάω, pour σάωθι, comme Aristophane dit δαίκνυ pour δαίκνυθι.

4. Κεῖθ', élision pour κεῖται. — Ἀλλ' ἐκεκλιμένη, adossé à la mer, s'appuyant à la mer, c'est-à-dire borné par la mer.

5. Λυπρή, misérable, c'est-à-dire ici petite, par opposition à εὐρεῖα. qui suit.

Ἐν μὲν γάρ οἱ σῖτος ἀθέσφατος, ἐν δέ τε οἶνος
γίγνεται· αἰεὶ δ' ὁμοῖος ἔχει¹ τεθαλυῖά τ' ἐέρση
αἰγίβοτος δ' ἀγαθή καὶ βούβοτος· ἔστι μὲν ὕλη
παντοίη, ἐν δ' ἄρδομοι ἐπηετανοὶ παρέασιν.
Τῷ τοι, ξεῖν', Ἰθάκης γε καὶ ἐς Τροίην ὄνομ' ἔχει,
τὴνπερ τηλοῦ φασὶν Ἀχαιῖδος ἔμμεναι αἴης. »

ᾧ φάτο· γήθησεν δὲ πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς,
χαίρων ἧ γαίῃ πατρῴῃ, ὥς οἱ ἔειπεν
Παλλὰς Ἀθηναίη, κούρη Διὸς αἰγιόχοιο·
καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
οὐδ' ὄγ' ἀληθέα εἶπε, πάλιν δ' ὄγε λάζετο μῦθον²,
αἰεὶ ἐνὶ στήθεσσι νόον πολυκερδέα νωμῶν.

« Πυνθανόμην³ Ἰθάκης γε καὶ ἐν Κρήτῃ εὐρείῃ,
τηλοῦ ὑπὲρ πόντου· νῦν δ' εἰλήλουθα καὶ αὐτὸς
χρήμασι σὺν τοῖςδεσσι· λιπῶν δ' ἔτι παισὶ τοσαῦτα
φεύγω, ἐπεὶ φίλον υἷα κατέκτανον Ἰδομενῆος,
Ὅρσίλοχον πόδας ὠκύν, θς ἐν Κρήτῃ εὐρείῃ
ἀνέρας ἀλφηστὰς⁴ νίκᾳ ταχέεσσι πόδεσσιν·
οὐνεκά με στερέσαι τῆς ληΐδος ἤθελε πάσης
Τρωϊάδος, τῆς εἵνεκ' ἐγὼ πάθον ἄλγεα θυμῷ,
ἀνδρῶν τε πτολέμους ἀλεγσινά τε κύματα πείρων·
οὐνεκ'⁵ ἄρ' οὐχ ᾧ πατρὶ χαριζόμενος θεράπευον⁶
δήμῳ ἐνὶ Τρώων, ἀλλ' ἄλλων ἥρχον ἐταίρων⁷.

1. Ἐχει, la possèdent, la cou-
vrent.

2. Πάλιν λάζετο μῦθον, il prit
son discours au rebours (de la vérité),
c.-à-d. il tint un langage menteur.

3. Πυνθανόμην, j'ai entendu
parler.

4. Ἀλφηστὰς est, comme μέρο-
πες, une épithète générale que le
poète donne non pas à telle ou telle
espèce d'hommes, mais à toute la
race humaine.

5. Οὐνεκα explique ici les mots
στερέσαι ἤθελε, et le οὐνεκα que

nous avons vu trois vers plus haut
expliquait κατέκτανον. Il y a donc
un peu d'embarras dans la phrase,
et on dirait qu'Ulysse lui-même, si
habile pourtant à en imposer, éprouve
quelque difficulté à arranger ici son
mensonge.

6. Οὐχ ᾧ πατρὶ χαριζόμενος
θεράπευον, je n'avalais pas voulu faire
plaisir à son père en servant sous
ses ordres.

7. Ἄλλων ἐταίρων, d'autres (qui
étaient) mes compagnons, des com-
pagnons amenés par moi.

Τὸν μὲν ἐγὼ κατιόντα βάλον χαλκήρεϊ· δουρὶ
ἀγρόθεν¹, ἐγγὺς ὁδοῦ λοχησάμενος, σὺν ἐταίρῳ²·
νῦξ δὲ μάλα δνοφερὴ κατέχ' οὐρανόν, οὐδέ τις ἥμας
ἀνθρώπων ἐνόησε· λάθον³ δὲ ἐ θυμὸν ἀπούρας.

270

Αὐτὰρ ἐπειδὴ τόνγε κατέκτανον ὀξείῃ χαλκῷ,
αὐτίκ' ἐγὼν ἐπὶ νῆα κίων Φοίνικας ἀγανούς
ἐλλισάμην, καὶ σφιν μενοεικέα ληϊδὰ⁴ δῶκα·
τούς μ' ἐκέλευσα Πύλονδε καταστήσαι καὶ ἐφέσσαι⁵
ἢ εἰς Ἥλιδα διάν, ὅθι κρατέουσιν Ἑπαιοί.

275

Ἄλλ' ἦτοι σφέας κείθεν ἀπώσατο ἱς ἀνέμοιο,
πόλλ' ἀεκαζομένους⁶· οὐδ' ἤθελον ἐξαπατήσαι.

Κείθεν δὲ πλαγχθέντες ἱκάνομεν ἐνθάδε νυκτός·
σπουδῇ⁷ δ' ἐς λιμένα προερέσσαμεν, οὐδέ τις ἡμῖν
δόρπου μνηστis ἔην, μάλα περ χατέουσιν ἐλέσθαι⁸·

280

ἄλλ' αὐτως⁹ ἀποδάντες ἐκέμεθα νηὸς ἅπαντες.

Ἐνθ' ἐμὲ μὲν γλυκὺς ὕπνος ἐπῆλυθε κεκμηῶτα·

οἱ δὲ χρήματ' ἐμὰ γλαφυρῆς ἐκ νηὸς ἐλόντες
κάτθεσαν, ἐνθα περ αὐτὸς ἐπὶ ψαμάθοισιν ἐκείμην.

Οἱ δ' ἐς Σιδονίην εὐνατομένην ἀναβάντες

285

ῥχοντ'· αὐτὰρ ἐγὼ λιπόμην ἀκαχήμενος ἦτορ.¹⁰

Ὡς φάτο· μεῖδυσεν δὲ θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,
χειρὶ τέ μιν κατέρεξε· δέμας δ' ἤϊκτο γυναικί

1. Rapprochez κατιόντα ἀγρόθεν.

2. Σὺν ἐταίρῳ. Nous joignons ces mots, comme Bothe, à κατιόντα ἀγρόθεν: Se mettre en embuscade n'est déjà pas une manœuvre très-loyale; s'y mettre deux contre un, ce serait un acte de lâcheté.

3. Λάθον, je ne fus pas aperçu, ou on ne sut pas que. Le verbe λαμβάνω se construit ordinairement avec le participe, et ce participe se rend en français par un infinitif ou par une phrase subjonctive.

4. Ληϊδὰ, du butin, une part de mon butin.

5. Ἐφέσσαι, me déposer, me dé-

barquer. D'autres entendent comme s'il y avait νηὸς ἐρέσσαι, qui signifie mettre sur un vaisseau, embarquer; en ce cas, l'ordre logique des mots serait renversé (c'est la figure que les grammairiens appellent *hystéron-protéron*), et il faudrait expliquer comme s'il y avait ἐρέσσαι καὶ καταστήσαι.

6. Πόλλ' ἀεκαζομένους, bien malgré eux.

7. Σπουδῇ, avec peine.

8. Ἐλέσθαι. Sous-ent. δόρπου.

9. Αὐτως, ainsi, c'est-à-dire comme nous étions arrivés, sans prendre de nourriture.

καλῇ τε μεγάλῃ τε καὶ ἄρκαδ' ἔργῳ εἰδῶν·
καί μιν φωνήσας' ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Κερδαλέος κ' εἶη καὶ ἐπίκλοπος, δὲ σε παραΐδοι
ἐν πάντεσσι δόλοισι, καὶ εἰ θεὸς ἀντιάσεν¹.

Σχέτλιε, ποικιλομήτα, δόλων ἄτ'², οὐκ ἄρ' ἐμελλες
οὐδ' ἐν σῇ περ δὴν γαίῃ λήξαι ἀπαστάων·

μύθων τε κλοπίων, οἳ τοι πεδόθεν³ φίλοι εἰσίν;

Ἄλλ' ἄγε, μηκέτι ταῦτα λογιόμεθα, εἰδότες ἄμφω
κέρδε'· ἐπεὶ σὺ μὲν ἴσσι βροτῶν ὄχ' ἄριστος ἀπάντων·

βουλῇ καὶ μύθοισιν, ἐγὼ δ' ἐν πᾶσι θεοῖσιν
μήτι τε κλέομαι⁴ καὶ κέρδεσιν· οὐδὲ σύ γ' ἔγνως

Πηλλάδ' Ἀθηναίην, κούρην Διός, ἥτε τοι αἶετ

ἐν πάντεσσι πόνοισι παρίσταμαι ἤδὲ φυλάσσω,
καὶ δέ σε Φαίηκεσσιν φίλον πάντεσσιν ἔθηκα.

Νῦν αὖ δεῦρ' ἰχόμην, ἵνα τοι σὺν μῆτιν ὀφρήν⁵

χρήματά τε κρύψω, δσα τοι Φαίηκες ἄγενοι

ᾠπασαν, οἵκαδ' ἰόντι, ἐμῇ βουλῇ τε νόῳ τε,

εἰπω θ', ὅσσα τοι αἴσα⁶ δόμοις ἐνὶ ποιεῖτοισιν

κῆδε' ἀνασχέσθαι· σὺ δ' ἄτετλάμεναι⁷ καὶ ἀνάγκη,

μηδέ τῳ ἐκφάσθαι, μήτ' ἀνδρῶν μήτε γυναικῶν,

πάντων, οὐνεκ' ἄρ' ἦλθες ἀλώμενος⁸ ἀλλὰ σιωπῇ

πάσχειν ἄλγεα πολλά, βίας ὑποδέγμενος⁹ ἀνδρῶν. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Ἀργαλέον σε, θεά, γυνῶναι βροτῶ ἀντιάσαντι;

καὶ μάλ' ἐπισταμέν¹⁰· σὲ γὰρ αὐτὴν παντὶ εἴσχεας¹⁰.

1) Καὶ εἰ θεὸς ἀντιάσεν, même si c'était un dieu qui se rencontrât, qui voulait lutter de ruse avec toi.

2) Δόλων ἄτ', insatiable de ruses.

3) Πεδόθεν, depuis le sol, depuis la racine, c'est-à-dire dès l'origine, de tout temps.

4) Κλέομαι, je suis renommée.

5) Οὐφρήν, c'est-à-dire σὺν τοι ou avec toi.

6) Αἴσα, sous-entendu sort.

7) Τετλάμεναι. L'infinitif pour le verbe, comme nous l'avons déjà remarqué bien souvent.

8) Ὑποδέγμενος, pour ὑποδέε-δεγμένος.

9) Καὶ μάλ' ἐπισταμέν, même fort habile, si habile qu'il soit.

10) Σὲ γὰρ αὐτὴν παντὶ εἴσχεας, car tu te fais ressembler à tout être, c'est-à-dire car tu prends toutes les formes.

Τούτο δ' ἐγὼν εὖ οἶδ', ὅτι μοι πάρος ἤπιή ἦσθα ,
εἴως ἐν Τροίῃ πολεμιζόμεν υἷες Ἀχαιῶν.

315

Αὐτὰρ ἐπεὶ¹ Πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπήν,
βῆμεν δ' ἐν νήεσσι, θεὸς δ' ἐκέδασσεν Ἀχαιοὺς,
οὐ σέγ' ἔπειτα ἴδον, κούρη Διός, οὐδ' ἐνόησα
νηὸς ἐμῆς ἐπιβᾶσαν, ὅπως τί μοι ἄλγος ἀλάλκοις.

320

Ἄλλ' αἰεὶ φρεσὶν ᾗσιν² ἔχων δεδαῖγμένον ἦτορ
ἠλώμην, εἴως με θεοὶ κακότητος ἔλυσαν·

πρὶν γ' ὅτε³ Φαιήκων ἀνδρῶν ἐν πτόνι δῆμῳ
θάρσυνάς τ' ἐπέεσσι⁴ καὶ ἐς πόλιν ἤγαγες αὐτή.

Νῦν δέ σε πρὸς πατρός⁵ γουνάζομαι — οὐ γὰρ ὅτω
ἦκειν εἰς Ἰθάκην εὐδείελον, ἀλλὰ τιν' ἄλλην

325

γαῖαν ἀναστρέφομαι· σέ δὲ κερτομέουσιν ὅτω
ταῦτ' ἀγορευέμεναι, ἔν' ἐμὰς φρένας ἠπεροπεύσης⁶ —
εἶπέ μοι εἰ ἐτεόν γε φίλην ἐς πατρίδ' ἰκάνω. »

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

« Αἰεὶ τοι τοιοῦτον⁷ ἐνὶ στήθεσσι νόημα·

330

τῷ σε καὶ οὐ δύναμαι προλιπεῖν δύστηνον ἐόντα,
οὐνεκ' ἐπητής ἐσσι καὶ ἀγχίνοος καὶ ἐχέφρων.

Ἀσπασίως⁸ γάρ κ' ἄλλος ἀνὴρ ἀλαλήμενος ἐλθὼν
ἴετ'⁹ ἐνὶ μεγάροις ἰδέειν παῖδάς τ' ἄλοχόν τε·

1. Αὐτὰρ ἐπεὶ, etc. Voy. chant III, vers 130 et 131.

2. ᾗσιν se rapporte à ἦτορ, bien qu'on puisse aussi, à la rigueur, le considérer comme tenant lieu de l'adjectif possessif de la 1re personne, ἐμῆσιν.

3. Πρὶν ὅτε, avant le moment où, jusqu'au moment où.

4. Θάρσυνάς τ' ἐπέεσσι, etc. En effet, au chant VII, c'est Minerve qui indique à Ulysse la demeure d'Antinoos, et au chant VIII, c'est elle qui marque la place où a frappé le disque lancé par Ulysse, et qui proclame sa supériorité sur ses concurrents phéaciens.

5. Πρὸς πατρός, au nom de ton père, de Jupiter.

6. ἠπεροπεύσης, tu charmes, c'est-à-dire ici tu trompes, tu abuses.

7. Τοιοῦτον, tel, c'est-à-dire plein de prudence, peu crédule.

8. Ἀσπασίως, etc. Ce vers et les suivants, jusqu'à Αὐτὰρ ἐγώ, ont inspiré des doutes aux critiques. Ils semblent en effet se lier assez peu à ce qui précède. Ulysse était évidemment désireux de revoir Pénélope et Télémaque ; mais comment l'idée de courir tout d'abord à son palais aurait-elle pu lui venir, puisqu'il se croyait sur une terre étrangère ?

9. Ἴετό κε, aurait désiré.

σοὶ δ' οὐπω φίλον ἐστὶ δαήμεναι οὐδὲ πυθέσθαι , 335
 πρὶν γ' ἔτι σῆς ἀλόχου πειρήσαιο , ἥτε τοι αὐτῶς¹
 ἦσται ἐνὶ μεγάροισιν · οὔζυραι δέ οἱ αἰεὶ
 φθίνουσιν νύκτες τε καὶ ἡμέατα δακρυχεοῦση.
 Αὐτὰρ ἐγὼ τὸ μὲν² οὐποτ' ἀπίστεον, ἀλλ' ἐνὶ θυμῷ
 ἦδε³, ὃ νοστήσεις ὀλέσας ἀπο⁴ πάντας ἐταίρους. 340
 Ἀλλὰ τοι οὐκ ἐθέλησα Περσεϊδᾶωνι μάχεσθαι,
 πατροκασιγνήτῳ, ὅς τοι κότον⁵ ἔνθετο θυμῷ,
 χῶόμενος ὅτι οἱ υἱὸν φίλον ἐξαλάωσας.
 Ἀλλ' ἄγε τοι δείξω Ἰθάκης ἔδος, ὅφρα πεποιθήῃς.
 Φόρκυνος μὲν δδ' ἐστὶ λιμήν, ἀλίοιο γέροντος· 345
 ἦδε δ' ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη ·
 ἀγχιόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον, ἡεροειδές,
 ἱρὸν Νυμφᾶων αἰ νηϊάδες καλέονται ·
 τοῦτο δέ τοι σπέος ἐστὶ κατηρεφές, ἔνθα σὺ πολλὰς
 ἔρδεσκες Νύμφησι τεληέσσας ἐκατόμβας· 350
 τοῦτο δὲ Νηριτόν ἐστιν, ὅρος καταειμένον ὕλη. »
 Ὡς εἰπούσα θεὰ σκέδασ' ἡέρα, εἶσατο δὲ χθών ·
 γήθησέν τ' ἄρ' ἔπειτα πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς,
 χαίρων ἧ γαίῃ · κύσε δὲ ζεῖδωρον ἄρουραν.
 Αὐτίκα δὲ Νύμφης ἡρήσατο, χειῖρας ἀνασχών· 355
 « Νύμφαι νηϊάδες, κοῦραι Διὸς, οὐποτ' ἐγωγε
 ὀψεσθ' ὕμῃ ἐφάμην · νῦν δ' εὐχολῆς ἀγανῆσιν
 χαίρετ'⁶ · ἀτὰρ καὶ δῶρα διδώσομεν, ὥς τὸ πάρος περ,
 αἱ κεν ἔᾱ πρόφρων με Διὸς θυγάτηρ ἀγελείη⁶
 αὐτόν τε ζῶειν καὶ μοι φίλον υἱὸν ἀέξῃ. » 360
 Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη ·

1. Αὐτῶς, ainsi, c'est-à-dire telle que tu l'as laissée.

2. Τὸ μὲν, ceci, à savoir que tu rentrerais dans Ithaque.

3. Rénnissee ἀπολέσας..

4. Ὅς τοι κότον, etc. Voy. chant XI, vers 101 et 102.

5. Εὐχολῆς ἀγανῆσιν χαίρετε ,

réjouissez-vous pour mes douces prières (exaucées par vous), c'est-à-dire je vous salue, vous qui bienveillantes avez exaucé mes vœux.

6. Ἀγελείη, meneuse de butin, épithète fréquemment donnée à Minerve, qui, sous le nom de Pallas, présidait aux combats.

« Θάρσει, μή τοι ταῦτα¹ μετὰ φρεσὶ σῇσι μαλόντων.
Ἄλλὰ χρήματα μὲν μυχῶ ἀντροῦ θεσπεσίοιο
θείομεν² αὐτίκα νῦν, ἵνα περ τάδε τοι σόα μέμνη·
αὐτοὶ δὲ φραζώμεθ', ὅπως ὅχ' ἄριστα γένηται³. »

365

Ἦς εἰπούσα θεὰ δῦνε σπέος ἡεροειδές,
μαιομένη κευθμῶνας ἀνὰ σπέος· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
ἄσπον πάντ' ἐφόρει, χρυσὸν καὶ ἀτειρέα χαλκὸν
εἵματα τ' εὐποίητα, τὰ οἱ Φαίηκες ἔδωκαν.
Καὶ τὰ μὲν εὖ κατέθηκε· λίθον δ' ἐπέθηκε θύρῃσιν
Παλλὰς Ἀθηναίη, κούρη Διὸς αἰγιόχοιο.

370

Τῷ δὲ καθεζομένῳ ἱερῆς παρὰ πυθμὲν⁴ ἐλαίης
φραζέσθην μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισιν ὄλεθρον.
Τοῖσι δὲ μύθων ἤρχε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

« Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,
φράζεο ὅπως μνηστῆρσιν ἀνακίδεσι χεῖρας ἐφήσεις,
οἳ δὴ τοι τρίετες μέγαρον κάτα κοιρανέουσιν,
μνώμενοι ἀντιθέην ἄλογον κατ' ἔδνα διδόντες·
ἣ δὲ σὸν αἰεὶ νόστον ὀδυρομένη κατὰ θυμὸν
πάντας μὲν⁵ ῥ' ἔλπει καὶ ὑπίσχεται ἀνδρὶ ἐκάστω,
ἀγγελίας προΐεσα· νόος δὲ οἱ ἄλλα μενοινᾷ. »

375

380

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
« ὦ πόποι, ἣ μάλα δὴ Ἀγαμέμνωνος Ἀτρεΐδου
φθίσεσθαι κακὸν ὄϊον ἐνὶ μεγάροισιν ἔμελλον,
εἰ μή μοι σὺ ἕκαστα, θεά, κατὰ μοῖραν ἔειπες.
Ἄλλ' ἄγε, μῆτιν ὕφηνον, ὅπως ἀποτίσομαι αὐτοῦς·
πάρ δέ μοι αὐτὴ στῆθι, μένος πολυθαρσές ἐνεῖσα⁶,
οἷον δτε Τροίης λύομεν λιπαρὰ κρήδεμνα.
Αἰ χέ μοι ὧς μεμαυῖα⁶ παρασταίης, Γλαυκῶπι,

385

1. Ταῦτα· se rapporte à αὐτὸν le mieux, c'est-à-dire par quel moyen
ζῶειν et à εἶδ' ἀλέξῃ. nous assurerons notre succès.

2. Θείομεν, pour θείωμεν, qui
lui-même est pour θάωμεν.

3. Ὅπως ὅχ' ἄριστα γένηται,
comment les choses tourneront pour

4. Πάντας μὲν, etc. Voy. II, 91, 92.

5. Réunissez παράστηθι. — Ἐν-
εῖσα, mettant en moi, m'inspirant.

6. Μεμαυῖα, pleins d'ardeur.

καί κε τρηκοσίεισιν ἐγὼν ἄνδρεςσι μαχοίμην,
σὸν σοί, πρόνα θεά· ὅτε μοι πρότρασσ' ἐπαρήγοις·"

Τὸν δ' ἡμίβητ' ἔπειτα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

« Καί λήν· τοι ἔγωγε παρέσομαι, οὐδέ με λήσεις,
ὅππότε κεν δὴ ταῦτα πενώμεθα· καί τιν' ὀϊῷ
αἵματί τ' ἐγκεφάλῳ τε παλαϊόμεν ἄσπετον σῶδας
ἀνδρῶν μνηστήρων, οἳ τοι βίβον κατέδουσιν.

Ἄλλ' ἄγε σ' ἀγνωστον τεύξω πάντεσσι βροτοῖσιν·
κάρψω μὲν χροά καλὸν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσι,
ξανθάς τ' ἐκ κεφαλῆς ὀλέσω¹ τρίχας, ἀμφὶ δὲ λαῖφος
ἔσσω, ὃ κε στυγέσιν ἰδὼν ἄνθρωπος ἔχοντα²·
κνυζώσω³ δέ τοι ὅσσε, πάρος περικαλλέ⁴ ἐόντε·

ὥς ἂν ἀεικέλιος πᾶσι μνηστῆρσι φανείης
ᾧ τ' ἀλόχῳ καὶ παιδί, τὸν ἐν μεγάροισιν ἔλειπες.

Αὐτὸς δὲ πρῶτιστα συμβώτην εἰσαφικέσθαι⁵,
ὃς τοι ὦν ἐπίουρος, ὁμῶς δέ τοι ἦπια οἶδεν⁶,
παῖδά τε σὸν φιλέει καὶ ἐχέφρονα Πηνελόπειαν.

Δήεις τόγγε σύεσσι παρήμενον· καὶ δὲ νόμονται
πάρ Κόρακος πέτρῃ ἐπὶ τε κρήνῃ Ἀρεθούσῃ,
ἔσθουσai βάλανον μενοεικέα καὶ μέλαν ὕδωρ
πίνουσai, τὰθ' ὕεσσι τρέφει τεθαλυῖαν ἀλοιφήν.

Ἔνθα μένειν καὶ πάντα παρήμενος ἐξέρεσθαι,
ὄφρ' ἂν ἐγὼν ἔλθω Σπάρτην ἐς καλλιγύναικα,
Τηλέμαχον καλέουσα, τεὸν φίλον υἱόν, Ὀδυσσεῦ,
ὃς τοι ἐς εὐρύχορον⁷ Λακεδαίμονα παρ Μενέλαον
ῥχετο πευσόμενος μετὰ σὸν κλέος⁸, ἦν που ἔτ' εἷης·"

1. Réunissez ἐξολέσω.

2. Ἐχοντα. Sous-ent. σέ.

3. Κνυζώσω. Ce verbe signifie proprement frotter ou gratter, jusqu'à ce qu'on fasse rougir.

4. Εἰσαφικέσθαι. L'infinitif pour l'impératif.

5. Ὅμως τοι ἦπια οἶδε, sait des choses bienveillantes pour toi, te

chérit tendrement. — Ὅμως se rapporte à la fois à ἦπια οἶδεν et à φιλέει. Eumée chérit également Ulysse, Pénélope et Télémaque.

6. Εὐρύχορον pour εὐρύχωρον.

7. Construisez ῥχετο μετὰ σὸν κλέος, est allé chercher de tes nouvelles; et joignez πευσόμενος ἦν εἷης ἐτι που.

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 « Τίπτε τ' ἄρ' οὐ οἱ ξειπες¹, ἐνὶ φρεσὶ πάντ' εἰδυῖα;
 ἦ ἴνα που καὶ κεῖνος ἀλώμενος ἄλγεα πάσχη
 πόντον ἐπ' ἀτρύγετον, βίοντα δέ² οἱ ἄλλοι ἔδουσιν; »

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

420

« Μὴ δὴ τοι κεῖνός γε λίην ἐνθύμιος ἔστω.

Αὐτὴ μιν πόμπευον, ἴνα κλέος ἐσθλὸν ἄροιτο
 καῖσ' ἑλθὼν· ἀτὰρ οὐτὶν' ἔχει πόνον, ἀλλὰ ἔκηλος
 ἦσται ἐν Ἀτρεΐδαο δόμοις, παρὰ δ' ἄσπετα κεῖται³.

Ἥ μὲν μιν λοχώωσι νέοι⁴ σὺν νηϊ μελαίνῃ,

425

ἰέμενοι κτεῖναι, πρὶν πατρίδα γαῖαν ἰκέσθαι·

ἀλλὰ τάγ' οὐκ ὄτω⁵· πρὶν καὶ τινα γαῖα καθέξει

ἀνδρῶν μνηστήρων, οἳ τοι βίοντα κατέδουσιν. »

Ὡς ἄρα μιν φαμένη ράβδῳ ἐπεμάσσατ' Ἀθήνη·

κάρψε μὲν οἱ χροῶα καλὸν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσιν,

430

ξανθὰς δ' ἐκ κεφαλῆς ὄλεσε τρίχας, ἀμφὶ δὲ δέρμα

πάντεσσιν μελέεσσι παλαιοῦ θῆκε γέροντος·

κνύζωσεν δὲ οἱ ὄσσε, πάρος περικαλλέ' ἐόντε·

ἀμφὶ δὲ μιν ῥάκος ἄλλο κακὸν βάλεν ἠδὲ χιτῶνα,

ῥωγαλέα, ῥυπῶντα, κακῶ μεμορυγμένα καπνῶ.

435

Ἀμφὶ δὲ μιν μέγα δέρμα ταχείης ἔσσ' ἐλάφοιο,

ψιλόν· δῶκε δὲ οἱ σκῆπτρον καὶ ἀεικέα πῆρην,

πυκνὰ ῥωγαλέην· ἐν δὲ στρόφος ἦεν ἀορτῆρ⁶.

Τῷγ' ὥς βουλευσάντε διέτμαγεν· ἡ μὲν ἔπειτα

ἔς Λακεδαίμονα διὰν ἔβη μετὰ παῖδ' Ὀδυσῆος.

440

1. Οὐ οἱ ξειπες, ne lui as-tu pas dit (que j'existais encore).

2. Δέ, tandis que.

3. Réunissez παράκειται, sont à sa disposition.

4. Νέοι. Les prétendants.

5. Ἀλλὰ τάγ' οὐκ ὄτω, mais je ne crois pas que ces choses s'accomplissent.

6. Ἐν δέ... ἀορτῆρ, et à cette besace était attachée, pendait une corde servant de bandoulière.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU QUATORZIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Ulysse arrive chez le pasteur Eumée (1-28). Eumée le défend contre ses chiens et lui offre l'hospitalité; remerciements d'Ulysse (29-71). Pendant le repas, le pasteur se plaint de l'insolence des prétendants et gémit sur le triste sort de son maître (72-147). Ulysse affirme avec serment que ce maître reviendra; mais Eumée, tant de fois trompé déjà par des étrangers, ne croit plus à personne; il fait part à son hôte de ses inquiétudes sur le sort de Télémaque (148-190). Interrogé par Eumée sur ses aventures, Ulysse lui raconte une longue histoire inventée à plaisir, et la termine en affirmant qu'il a eu des nouvelles du roi d'Ithaque, dont le retour ne peut tarder (191-359). Incrédulité d'Eumée; Ulysse fait de vains efforts pour le persuader (360-408). Les pasteurs reviennent avec leurs troupeaux; on prend en commun le repas du soir (409-456). La nuit est froide; Ulysse raconte une histoire ingénieuse pour inspirer à ses hôtes l'idée de lui prêter un manteau (457-506). Eumée donne un manteau à Ulysse, et, laissant les autres pasteurs dormir dans la maison, il sort pour veiller sur les étables (507-533).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Ε.

Αὐτὰρ δ' ἐκ' λιμένος¹ προσέβη τρηχέαν ἀταρκὸν
 χῶρον ἀν' ὤληεντα δι' ἀκρίας, ἧ οἱ Ἀθήνη
 πέφραδε δῖον ὑφορβόν, δ' οἱ βιότοιο² μάλιστα
 κήδετο οἰκῆων, οὐδ' κτήσασα δῖος Ὀδυσσεύς·

Τὸν δ' ἄρ' ἐνὶ προδόμῳ³ εὖρ' ἤμενον, ἐνθα⁴ οἱ αὐλὴ
 ὕψηλ' δέδμητο, περισκέπτῳ⁵ ἐνὶ χώρῳ,
 καλὴ τε μεγάλη τε, περιδῶρομος· ἦν βα συβώτης
 αὐτὸς⁶ δείμαθ' ἕσσειν, ἀποιχομένοιο ἀνακτος,
 νόσφιν⁷ δεσποίνης καὶ Ἀσέρσασιν ἄγροντος,
 ῥυτοῖσιν⁸ λάεσσι⁹ καὶ ἐθρίγκωσεν ἀχέρδω.
 Σταυροὺς⁶ δ' ἐκτὸς ἔλασσε διαμπερὲς ἐνθα καὶ ἐνθα,
 πυκνοὺς καὶ θαμέας, τὸ μέλαν δρυὸς⁷ ἀμφικεάσσας·
 ἐντοσθεν δ' αὐλῆς συφεοὺς δυοκαίδεκα ποιεῖ
 πλησίον ἀλλήλων, εὐνὰς συσὶν· ἐν δὲ ἐκάστῳ

1. Ἐκ λιμένος, (s'éloignant) du port. 2. Βιότοιο, le bien, la fortune d'Ulysse. 3. Περισκεπτῳ, bien en vue tout autour, ou plutôt d'où l'on découvre les alentours. En effet, la ferme étant située sur le point le plus élevé du domaine, le fermier pouvait constamment surveiller tous les travaux. 4. Αὐτὸς, lui-même, c'est-à-dire	de lui-même, de son propre mouvement, sans en avoir reçu l'ordre. 5. Ῥυτοῖσιν λάεσσι, des pierres charriées, des pierres qu'il faut transporter sur des chariots, tant elles sont grosses, c'est-à-dire des pierres de taille. 6. Σταυροὺς, des pieux, une ligne de pieux, une palissade. 7. Τὸ μέλαν δρυὸς, le noir, le cœur du chêne.

πεντήκοντα σύες χαμαιαιυνάδες ἐρχατόωνες, 18
 θήλειαι τοκάδες· τοὶ δ' ἄρσενες ἐκτὸς Ἰαυον,
 πολλὸν παυρότεροι· τοὺς γὰρ μινύθεσκον ἰδόντες
 ἀντίθεοι μνηστῆρες· ἐπεὶ προΐαλλε συδῶτης·
 αἰεὶ ζατρεφείων σιάλων τὸν ἄριστον ἀπάκτων·
 οἱ δὲ τριηκόσιοί τε καὶ ἐξήκοντα πέλοντο. 20

Πὰρ δὲ κύνες, θήρεσσιν ἐοικότες, αἰὲν Ἰαυον
 τέσσαρες, οὓς ἔθρεψε συδῶτης, ὄρχαμος ἀνδρῶν.
 Αὐτὸς δ' ἀμφὶ πόδεσσιν ἐοῖς ἀράρισκε πέδιλα,
 τάμνων δέρμα βόειον, εὐχροές· οἱ δὲ δὴ ἄλλοι
 ὄχοντ' ἄλλυδις ἄλλος ἀμ' ἀγρομένεσσι σύεσσιν¹, 25
 οἱ τρεῖς· τὸν δὲ τέταρτον ἀποπροέηκε πόλινδε,
 σὺν ἀγέμεν μνηστῆραν ὑπερφιάλοισιν ἀνάγκη,
 ἔφρ' ἱερεύσαντες² κρειῶν κορεσαίατο θυμῶν.

Ἐξαπίνης δ' Ὀδυσῆα ἰδὼν κύνες δλακόμευροι·
 οἱ μὲν κεκλήγοντες³ ἐπέδραμον· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς 30
 ἔζετο κερδοσύνη⁴, σκῆπτρον δέ οἱ ἔκπεσε χειρός.
 Ἔνθα κεν ᾧ παρ σταθμῷ ἀεικέλιον πάθεν ἄλγος⁵.
 ἀλλὰ συδῶτης ὧλα ποσὶ κραιπνοῖσι μετασπῶν
 ἔσσυτ' ἀνά πρόθυρον, σκυτός⁶ δέ οἱ ἔκπεσε χειρός.
 Τοὺς μὲν ὁμοκλήσας σεῦεν κύνας ἄλλυδις ἄλλη 35
 πυκνῆσιν λιθάδεσσιν· ὁ δὲ προσέειπεν ἄνακτα·

« ὦ γέρον, ἧ ὀλίγου σε κύνες διεδηλήσαντο
 ἔξαπίνης· καὶ κέν μοι ἐλεγχείην κατέχευας⁷.

1. Ἀγρομένεσσι σύεσσιν, les porcs rassemblés, les troupeaux de porcs (qu'ils menaient paître).

2. Ἱερεύσαντες. Les repas étaient ordinairement précédés de sacrifices et suivis de libations.

3. Κεκλήγοντες. Ce mot s'emploie proprement en parlant du cri des oiseaux; mais Homère s'en sert pour les chiens et même pour les porcs.

4. Κερδοσύνη, prudence. Plinie, *Histoire naturelle*, VIII, XII, dit, en

parlant des chiens : *Impetus eorum et savitia mitigatur ab homine consistente humi.*

5. Ἀεικέλιον ἄλγος, un indigne outrage; car les chiens allaient le dévorer.

6. Σκυτός, le cuir (dans lequel il se taillait des chaussures).

7. Καὶ κεν.... κατέχευας, et tu aurais versé sur moi de la honte, c'est-à-dire et ton malheur m'aurait couvert de honte.

Καὶ δέ μοι ἄλλα θεοὶ δόσαν ἄλγεά τε στοναχάς¹ τε ·
 ἀντιθέου γὰρ ἄνακτος ὀδυρόμενος καὶ ἀχέων
 ἤμαι, ἄλλοισιν δὲ σύας σιάλους ἀτιτάλλω
 ἔδμεναι· αὐτὰρ κείνος ἐλδόμενός² που ἔδωδῆς
 πλάζετ' ἐπ' ἄλλοθρόων ἀνδρῶν δῆμόν τε πόλιν τε,
 εἴ που ἔτι³ ζῶει καὶ ὄρᾳ φάος ἡελίοιο.
 Ἄλλ' ἔπειο, κλισίηνδ' ἴομεν⁴, γέρον, ὄφρα καὶ αὐτός,
 σίτου καὶ οἴνοιο χορεσσάμενος κατὰ θυμόν,
 εἴπῃς ὀππόθεν ἔσσι καὶ ὀππόσα κῆδε' ἀνέτλῃς. »
 Ὡς εἰπὼν κλισίηνδ' ἠγήσατο δῖος ὕφορβός·
 εἶσεν δ' εἰσαγαγὼν, ῥῶπας δ' ὑπέχευε δασείας·
 ἑστόρρεσεν δ' ἐπὶ δέρμα ἰονθάδος ἀγρίου αἰγός,
 αὐτοῦ ἐνεύναιον⁵, μέγα καὶ δασύ. Χαῖρε δ' Ὀδυσσεύς,
 ὅττι μιν ὧς ὑπέδεκτο· ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζεν·
 « Ζεὺς τοι δοίη, ξεῖνε, καὶ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι
 ὅττι μάλιστα ἐθέλεις, ὅτι με πρόφρων ὑπέδεξο. »
 Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη, Εὐμαίε συβῶτα·
 « Ξεῖν', οὐ μοι θέμις ἔστ', οὐδ' εἰ κακίων⁶ σέθεν ἔλθοι,
 ξείνον ἀτιμῆσαι· πρὸς γὰρ Διὸς εἰσιν ἅπαντες
 ξεῖνοί τε πτωχοί τε⁷· δόσις δ' ὀλίγη τε φίλη τε

1. Δε pour δὴ, cependant. — Στοναχάς, soupirs, c'est-à-dire sujets de soupirs, de larmes.

2. Ἐλδόμενος, désirant, c'est-à-dire ayant besoin de, manquant.

3. Εἴ που ἔτι, etc. Voy. chant IV, vers 633.

4. Κλισίην. Κλισίη se dit, comme casa en latin, des habitations de bergers, de paysans, etc. Virgile, *Églogues*, II, 26 :

O tantùm libeat mecum tibi sordida rura
 Atque humiles habitare casas!

— Ἴομεν, pour ἴωμεν.

5. Αὐτοῦ ἐνεύναιον, sur laquelle il couchait lui-même, qui formait sa couche,

6. Κακίων, plus misérable, plus infime encore.

7. Πρὸς γὰρ Διὸς... πτωχοί τε. Dugas-Monthel : « Rien de plus touchant et de plus naïf que cette réception d'Ulysse chez le pasteur Eumée. Ce sont les mœurs héroïques dans toute leur simplicité. J'ai déjà fait remarquer combien l'hospitalité était une vertu nécessaire à une époque où le voyageur ne trouvait d'autre asile que celui qui lui était offert par compassion. On conçoit aussi qu'une idée religieuse devait se rattacher à cette belle coutume. Ce que dit ici Eumée rappelle ces paroles du Psalmiste : « Le Seigneur garde les étrangers. »

ρίγνεται ἡμετέρη¹· ἡ γὰρ δμῶν δίκη ἐστίν²,
 αἰεὶ δειδιότων, ὅτ' ἐπικρατέωσιν ἄνακτες 60
 οἱ νέοι³· ἡ γὰρ τοῦγε θεοὶ κατὰ νόστον ἐδήσαν⁴,
 ὅς κεν ἔμ' ἐνδουκέως ἐφίλει καὶ κτῆσιν ὕπασσεν,
 οἶά τε ᾧ οἰκῆτ' ἀναξ εὐθυμος ἔδωκεν⁵,
 οἶκόν τε κλῆρόν⁶ τε πολυμνήστην τε γυναῖκα,
 ὅς οἱ πολλὰ κάμησι, θεὸς δ' ἐπὶ ἔργον ἀέξη⁷, 65
 ὥς καὶ ἐμοὶ τόδε ἔργον ἀέξεται, ᾧ ἐπιμίμνω·
 τῷ κέ με πόλλ' ὦνησεν ἀναξ, εἰ αὐτόθ' ἐγήρα·
 ἀλλ' ὀλεθ', ὥς ὥφελλ' Ἑλένης ἀπὸ φῦλον ὀλέσθαι⁸
 πρόχῃ, ἐπεὶ πολλῶν ἀνδρῶν ὑπὸ γούνατ' ἔλυσεν⁹.
 Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔβη Ἀγαμέμνονος εἵνεκα τιμῆς 70
 Ἥλιον εἰς εὐπωλον, ἵνα Τρώεσσι μάχοιτο. »
 Ὡς εἰπὼν ζωστῆρι θοῶς συνέεργε χιτῶνα·
 βῆ δ' ἵμεν ἐς συφεούς, ὅθι ἔθνεα ἔρχατο χοίρων·
 ἔνθεν ἐλὼν δὴ ἐνεικε καὶ ἀμφοτέρους ἱέρευσεν· 75
 εἴσε τε μίστυλλέν τε καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειρεν.
 Ὅπτῃσας δ' ἄρα πάντα φέρων παρέθηκ' Ὀδυσῆϊ
 θερμ' αὐτοῖς ὀβελοῖσιν¹⁰· ὁ δ' ἄλφιστα λευκὰ πάλυνεν·
 ἐν δ' ἄρα χισσὺβιρ κίρνη μελιθεῖα οἶνον,

1. Δόσεις.... ἡμετέρη, notre don est à la fois petit et agréable, c'est-à-dire les présents que nous leur faisons sont faibles, mais ils les reçoivent avec plaisir. Ainsi ὀλέγη se rapporte à celui qui donne, et φάλη à celui qui reçoit. Voy. chant VI, vers 208.

2. Ἡ γὰρ δμῶν δίκη ἐστίν, car c'est la coutume des serviteurs (de donner peu).

3. Ἀνακτες νέοι. Les uns entendent de jeunes maîtres (dont le caractère est plus emporté que celui des vieillards); les autres de nouveaux maîtres (dont on ne connaît pas encore assez bien le caractère). Dans le premier cas, Eumée ferait illusion à Télémaque; dans le se-

cond, aux prétendants. Mais il ne saurait se résigner à les appeler ses maîtres; aussi préférons-nous le premier sens.

4. Réunissez κατέδησαν, ont entravé, ont empêché.

5. Ἐδωκεν, aoriste d'habitude: a coutume de donner.

6. Κλῆρον, un lot (de terre), un champ.

7. Θεὸς.... ἀέξη, et de qui un dieu a fait croître (ἐπαέξη), c'est-à-dire a fait prospérer les travaux.

8. Réunissez ἀπολέσθαι.

9. Ὑπὸ γούνατ' ἔλυσεν, elle a détendu les genoux, c'est-à-dire elle a causé la mort de.

10. Αὐτοῖς ὀβελοῖσιν, avec les broches, sans les retirer des broches.

αὐτὸς δ' ἀντίον ἔξεν, ἐποτρύνων¹ δὲ προσήυδα·

« Ἔσθιε νῦν, ὦ ξεῖνε, τάτε θυώεσσι πάρεστιν,
χοῖρε²· ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσιν,
οὐκ ὅπιδα φρονέοντες ἐνὶ φρεσὶν οὐδ' ἔλεπτόν³.

Οὐ μὲν σχέτλια ἔργα θεοὶ μάκαρες φιλέουσιν,
ἀλλὰ δίκην τίουσι καὶ αἵσιμα ἔργ' ἀνθρώπων.

Καὶ μὲν δυσμενέες καὶ ἀνάρσιοι, οἳ⁴ ἐπὶ γαίης
ἀλλοτρίης βῶσιν, καὶ σφι⁵ Ζεὺς ληΐδα δῶη,
πλησάμενοι δέ τε νῆας ἔβαν⁶ οἰκόνδε νέεσθαι·

καὶ μὲν τοῖς ὀπίδος κρατερὸν δέος ἐν φρεσὶ πίπτει.

Οἶδε⁷ δὲ καὶ τι ἴσασι, θεοῦ δέ τιν' ἐκλυον αὐδὴν,
κείνου λυγρὸν δλεθρόν, δι' οὐκ ἐθέλουσι δικαίως
μᾶσθαι οὐδὲ νέεσθαι ἐπὶ σφέτερ⁸· ἀλλὰ ἔκηλοι
κτῆματα δαρδάρπτουσιν ὑπέρβιον, οὐδ' ἐπὶ⁹ φειδώ.

« Ὅσαι γὰρ νύκτες τε καὶ ἡμέραι ἐκ Διὸς εἰσιν¹⁰,
οὐποθ' ἐν ἱερέουσ' ἱερήϊον, οὐδὲ δύ' οἶω·

οἶνον δὲ φθινύθουσιν ὑπέρβιον ἐξαφύοντες.

Ἥ γάρ οἱ ζωή⁹ γ' ἦν ἀσπετος· οὐτινι τόσση

ἀνδρῶν ἡρώων¹⁰, οὐτ' ἡπείροιο μελαίνης

οὐτ' αὐτῆς Ἰθάκης, οὔτε ξυνεείχοσι φωτῶν

ἔστ' ἀφενος τοσσοῦτον· ἐγὼ δέ κέ τοι καταλέξω.

Δώδεκ' ἐν ἡπείρῳ ἀγέλαι· τόσα πῶεα οἶων,

1. Ἐποτρύνων, excitant Ulysse (à manger).

2. Χοῖρεα (sous-ent. κρέα), des chairs de jeunes porcs. En effet, Eumée n'oserait pas faire main basse sur un des pores gras que les prétendants réservaient pour leurs festins.

3. Ὅπιδα, la vengeance (des dieux). — Ἐλεπτόν, la pitié (qu'ils devraient avoir pour une veuve et un orphelin).

4. Réunionnez ἐπιβῶσιν, ont en vahé. — Σφι équivalent ici à οἳς.

5. Ἐβαν est encore un aoriste d'habitude.

6. Οἶδε. Les prétendants.

7. Ἐπι, pour ἔπειτα.

8. Ἐκ Διὸς εἰσιν, sont envoyés de Jupiter.

9. Οἶ. Ulysse. — Ζωή, la vie, c'est-à-dire le vivre, les biens.

10. Οὐ τινοί τόσση ἀνδρῶν ἡρώων, etc. On reconnaît bien dans ces vers l'exagération naturelle à un vieux serviteur qui cherche à faire valoir son maître; car les richesses d'Ulysse, roi d'une petite et pauvre île, ne pouvaient pas sérieusement se comparer à l'opulence des rois de Sparte et de Mycènes.

τόσσα συῶν συβόσια, τόσ' αἰπόλια πλατέ' αἰγῶν
βόσκουσι ξεινοί¹ τε καὶ αὐτοῦ βώτορες ἄνδρες.

Ἐνθα δέ τ' αἰπόλια πλατέ' αἰγῶν ἔνδεκα πάντα
ἔσχατι² βόσκοντ' ἐπὶ δ' ἄνδρες ἑσθλοὶ ὄρονται³.

Τῶν αἰεὶ σφιν⁴ ἕκαστος ἐπ' ἡματι μῆλον ἀγινεῖ,
ζατρεφών αἰγῶν ὅστις⁵ φαίνεται ἄριστος. 105

Αὐτὰρ ἐγὼ σὺς τάςδε φυλάσσω τε βύομαι τε
καὶ σφι συῶν τὸν ἄριστον εὖ κρίνας ἀποπέμπω. »

ᾧς φάθ'· ὁ δ' ἐνδυκέως κρέα τ' ἥσθιε πίνε· τε δῖνον
ἀρπαλέως, ἀκέων· κακὰ δὲ μνηστῆρσι φύτευεν. 110

Αὐτὰρ ἐπεὶ⁶ δείπνησε καὶ ἤραρε θυμὸν ἔδωδῃ,
καὶ οἱ πλησάμενος δῶκε σκύφον⁷, ὥπερ ἔπινεν,
οἴνου ἐνίπλειον· ὁ δ' ἐδέξατο, χαῖρε δὲ θυμῷ,
καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« ὦ φίλε, τίς γάρ σε πρίατο κτεάτεσσιν ἐθῆσιν⁸,
ᾧδε μάλ' ἀφνειὸς καὶ καρτερός, ὥς ἀγορεύεις, 115

φῆς δ' αὐτὸν φθίσθαι Ἀγχιμέμνονος εἵνεκα τιμῆς;
Εἰπέ μοι, αἴ κέ ποθι γυνώω τοιοῦτον ἐόντα⁹.

Ζεὺς γάρ που τόγε οἶδε καὶ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι,
εἴ κέ μιν ἀγγελαιμι ἰδὼν· ἐπὶ πολλὰ δ' ἀλήθην¹⁰. » 120

1. Ξεινοί a ici le sens de *mercenaires*, comme *alienus* dans ce vers de Virgile (*Églogues*, III, 5) :

Hic alienus oves custos bis mulget in
horā.

2. Ἐσχατιῇ, à l'extrémité (du domaine).

3. Ἐπὶ... ὄρονται, des hommes probes exercent la surveillance, surveillent les troupeaux et les bergers. Bothe explique au contraire ἐπόρονται par *excitantur, mittuntur ad pascendos greges*.

4. Τῶν. Les surveillants des troupeaux. — Σφιν, les prétendants.

5. Ὅστις. On attendait le neutre, se rapportant à μῆλον, mais le masculin ὅστις se rapporte à κίξ.

6. Αὐτὰρ ἐπεὶ, etc. Voy. chant V, vers. 95.

7. Σκύφον. Athénée : Ἀσκληπιάδης ὁ Μυρλεανὸς ἐν τῷ περὶ τῆς Νεστορίδους φησὶν ὅτι τῷ ἐμῷ καὶ τῷ κισσυδίῳ τῶν μὲν ἐν ἄστει καὶ μετρίων οὐδεὶς ἐχρήτο, συβώται δὲ καὶ νομαῖς καὶ οἱ ἐν ἀγρῷ· ὡς δ' Εὐμαῖος.

8. Τίς γάρ, etc. Eumée n'a pas encore prononcé le nom d'Ulysse. — Κτεάτεσσιν ἐθῆσιν, familièrement, de ses deniers.

9. Αἴ κε... ἐόντα, (pour voir) si je ne connaîtrais pas un homme tel (que celui que tu vas me dépeindre).

10. Ἰδὼν, ayant vu, c'est-à-dire ici que j'ai vu. — Réunissez ἐπαλήθην, j'ai erré.

Τὸν δ' ἡμεῖβετ' ἔπειτα συδῶτης, ὄρχαμος ἀνδρῶν·

α Ὡ γέρον, οὔτις κείνον ἀνὴρ ἀλαλήμενος ἐλθὼν

ἀγγέλλων πείσειε γυναῖκά τε καὶ φίλον υἱόν·

ἀλλ' ἄλλως κομιδῆς κεχρημένοι¹ ἄνδρες ἀλῆται

ψεύδοντ', οὐδ' ἐθέλουσιν ἀληθεῖα μυθήσασθαι.

125

Ὅς² δέ κ' ἀλητεύων Ἰθάκης ἐς δῆμον ἵκηται,

ἐλθὼν ἐς δέσποιναν ἐμὴν ἀπατήλια βάζει·

ἢ δ' εὖ δεξαμένη φιλέει καὶ ἕκαστα μεταλλά·

καὶ οἱ ὀδυρομένη βλεφάρων ἀπο δάκρυα πίπτει,

ἢ θέμις ἐστὶ γυναικός, ἐπὴν πόσις ἄλλοθ' ὀληται.

130

Αἰψά κε καὶ σύ, γεραίέ, ἔπος παρατεκτῆναιο,

εἴ τίς τοι χλαῖνάν τε χιτῶνά τε εἴματα δοίη.

Τοῦ δ' ἤδη μέλλουσι κύνες ταχέες τ' οἶωνοι

ρίνον ἀπ' ὀστεόφιν ἐρύσαι, ψυχὴ δὲ λείλοιπεν·

ἢ τόνγ' ἐν πόντῳ φάγον ἰχθύες, ὁστέα δ' αὐτοῦ

135

κεῖται ἐπ' ἡπείρου, ψαμάθῳ εἰλυμένα πολλῇ.

Ὡς ὁ μὲν ἐνθ' ἀπόλωλε· φίλοισι δὲ κῆδε³ ὀπίσσω

πᾶσιν, ἐμοὶ δὲ μάλιστα, τετεύχεται· οὐ γὰρ ἔτ' ἄλλον

ἥπιον ὧδε ἀνακτα κιχῆσομαι, ὀππὸς⁴ ἐπέλθω,

οὐδ' εἴ κεν πατὴρ καὶ μητέρος αὐτίς ἴκωμαι

140

οἶκον, ὅθι πρῶτον γενόμην καὶ μ' ἔτρεφον αὐτοί.

Οὐδέ νυ τῶν⁴ ἔτι τόσσον ὀδύρομαι, ἱεμένός περ

ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι, ἐὼν ἐν πατρίδι γαίῃ·

ἀλλά⁵ μ' Ὀδυσσεὺς πόθος αἶνυται οἰχομένοιο·

τὸν μὲν ἐγών, ὧ ξεῖνε, καὶ οὐ παρεόντ' ὀνομάζειν⁶

145

αἰδέομαι· περί γάρ μ' ἐφίλει καὶ κῆδετο θυμῷ.

1. Ἄλλως, au hasard. Rapprochez ἄλλως de ψεύδονται. — Κομιδῆς κεχρημένοι, ayant besoin de soins, mendiant des secours.

2. Ὅς équivaut à ὅστις.

3. Κῆδεα, des chagrins, des regrets.

4. Τῶν, à cause d'eux, de ces parents que je ne dois plus revoir.

5. Ἄλλά équivaut à ὥς ou à ὅσον, répondant à τόσσον.

6. Ὀνομάζειν. Eumée n'ose pas appeler Ulysse par son nom, bien qu'il ne soit pas là, parce qu'il est habitué à le nommer ἡγεῖον, terme de tendresse et de respect tout à la fois, dont on se servait en parlant à un homme plus âgé que soi.

ἀλλά μιν ἡθεῖον καλέω, καὶ νόσφιν ἔοντα. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·
« ὦ φίλ', ἐπειδὴ πάμπαν ἀναΐνεαι οὐδ' ἔτι φῆσθα¹

κεῖνον ἐλεύσεσθαι, θυμὸς δέ τοι αἰὲν ἄπιστος, 150

ἀλλ' ἐγὼ οὐκ αὐτως² μυθήσομαι, ἀλλὰ σὺν ὄρω,

ὥς νεῖται Ὀδυσσεύς· εὐαγγελίον δέ μοι ἔστω

αὐτίκ', ἐπεὶ κεν κεῖνος ἰὼν³ τὰ δ' δώμαθ' ἵκηται,

ἔσσαι με χλαῖνάν τε χιτῶνά τε, εἴματα καλά·

πρὶν δέ κε καὶ μάλα περ κεχρημένος οὔτι δεχοίμην. 155

Ἐχθρὸς γάρ μοι⁴ κείνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν

γίγνεται, ὅς πενίῃ εἰκὼν ἀπατήλια βάζει.

Ἴστω νῦν Ζεὺς πρῶτα θεῶν⁵ ξενίῃ τε τράπεζα

ἰστίῃ τ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος, ἣν ἀφικάνω·

ἧ μὲν τοι τάδε πάντα τελείεται⁶, ὥς ἀγορεύω. 160

Τοῦδ' αὐτοῦ λυκάβαντος⁷ ἐλεύσεται ἐνθάδ' Ὀδυσσεύς·

τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ'⁸ ἵσταμένοιο,

οἴκαδε νοστήσει καὶ τίσεται ὅστις ἐκεί· οὐ

ἐνθάδ' ἀτμόζει ἄλοχον καὶ φαίδιμον υἱόν. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη, Εὖμαιε συβῶτα· 165

« ὦ γέρον, οὐτ' ἄρ' ἐγὼν εὐαγγελίον τόδε τίσω,

οὐτ' Ὀδυσσεὺς ἔτι οἶκον ἐλεύσεται· ἀλλὰ ἐκηλος

πῖνε, καὶ ἄλλα παρέξ⁹ μεμνώμεθα, μηδέ με τούτων

1. Ἀναΐνεαι οὐδὲ φῆσθα forme une sorte de pléonasmе, comme on en rencontre si souvent dans Homère.

2. Αὐτως, ainsi, c'est-à-dire au hasard, en l'air.

3. Ἰὼν, étant revenu.

4. Ἐχθρὸς γάρ μοι, etc. Achille dit de même, *Iliade*, chant IX, vers 312 :

Ἐχθρὸς γάρ μοι κείνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν.
ὅς χ' ἔπειρον μὲν κεύθε ἰνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει.

5. Ἴστω, sache, c'est-à-dire soit témoin. — Πρῶτα θεῶν, en premier lieu parmi les dieux

6. Τελείεται. Le présent pour le futur.

7. Λυκάβαντος, année. Ce mot vient probablement de *λύκη* et *βαίνω*, marche de la lumière, cours du soleil. Eustathe en donne une étymologie assez bizarre en le dérivant de *λύκος* et *βαίνω*, parce que, dit-il, les jours se suivent comme des loups, qui, lorsqu'ils veulent passer une rivière, tiennent la queue l'un de l'autre avec les dents.

8. Τοῦ δέ, l'autre, le mois prochain.

9. Παρέξ, en dehors de cela, du retour d'Ulysse.

μένησθ'· ἥ γὰρ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι· νόμος αἶψα
 ἄχνηται, ὅππότε τις μνήσῃ· κεδνοῖο ἀνακτορῆς.
 Ἄλλ' ἦτοι ὄρκον μὲν ἑάσομεν¹· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς·
 Πῶς, ὅπως μιν ἔγωγ' ἐθέλω· καὶ Πηνελόπεια
 Λαέρτης θ' ὁ γέρον· καὶ Τηλέμαχος θεοειδής.
 Νῦν αὖ παιδὸς ἄλαστον ὁδύρσμαι, ὃν τέκ' Ὀδυσσεύς;
 Τηλεμάχου· τὸν ἐπεὶ θρέψαν θεοί, ἔρνεϊ ἴσον,
 καὶ μιν ἔφην² ἔσσεσθαι ἐν ἀνδράσιν· οὐτι χέρησ'
 πατὴρ ἐοῖο φίλσι, δέμας καὶ εἶδος ἀγχιτόν,
 τοῦ δέ³ τις ἀθανάτων βλάβη φρένας ἐνδον· εἴσας⁴
 ἤε τις ἀνθρώπων· ὁ δ' ἔβη μετὰ πατὴρ ἀκουήν⁵
 ἐς Πύλον ἡγαθέην· τὸν δὲ μνηστῆρες ἀγαυοὶ
 εἶκαδ' ἰόντα λοχῶσιν, ὅπως ἀπὸ φῦλον ὀληται
 νόον· μὲν ἐξ Ἰθάκης Ἀρκεσίου⁶ ἀντιθέοιο.
 Ἄλλ' ἦτοι καῖνον μὲν ἑάσομεν, ἥ κεν ἀλῶν
 ἥ κε φύγοι καὶ κέν οἱ ὑπέρσχοι⁷ χεῖρα Κρονίων.
 Ἄλλ' ἄγε μοι σύ, γεραίέ, τὰ σ' αὐτοῦ κήδε' ἐνίσπε,
 καὶ μοι τοῦτ' ἀγόρευσον⁸ ἐτήτυμον, ὅφρ' εὖ εἰδῶ·
 τίς πόθεν εἷς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις ἡδὲ τοπῆες;
 ἐπποίης δ' ἐπὶ νηὶς ἀφίκεο; πῶς δέ σε ναῦται
 ἡγαγον εἰς Ἰθάκην; τίνες ἔμμεναι εὐχετόωνται;
 οὐ μὲν γὰρ τί σε πεζὸν ὁττομαι ἐνθάδ' ἰκέσθαι.
 Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 «Τοιγὰρ ἐγὼ τοι ταῦτα μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω.
 Εἴη μὲν νῦν νιῶν ἐπὶ χρόνον⁹ ἡμὲν ἰδωδῇ
 ἠδὲ μέθυ γλυκερόν, κλισίης ἐντοσθεν εὐοῖσιν,

1. Ἐάσομεν, pour ἑάσωμεν.

2. Ἐφην, je pensais.

3. Δέ, pour δή.

4. Εἴσας, égal, c'est-à-dire bien conformé, juste, sain.

5. Μετὰ πατὴρ ἀκουήν, pour aller chercher quelque nouvelle de son père. Nous avons déjà vu cette expression, chant I, vers 184.

6. Ἀρκεσίου, Arcésias, aïeul d'Ulysse.

7. Ὑπέρσχοι, étende au-dessus de lui (pour le protéger).

8. Καὶ μοι τοῦτ' ἀγόρευσον, etc. Voy. chant I, vers 170-174.

9. Εἴη. Sous-entendu εἰ.— Ἐπὶ χρόνον (sous-entendu πολύν), pour longtemps.

δαίνυσθαι ἀκέοντ', ἄλλος δ' ἐπὶ ἔργον ἔποιεν.¹
 ῥηϊδίως κεν ἔπειτα καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ἅπαντα·
 οὔτι διππρήξαιμι λέγων ἐμὰ κήδεα θυμοῦ,
 ὅσσα γε δὴ ζύμπαντα θεῶν ἰότητι μόγησα.

199.

« Ἐκ μὲν Κρητῶν γένος εὐχομαι.² εὐρειαῶν,
 ἀνέρος ἀφνειοῖο παῖς· πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι
 υἱέες ἐν μεγάρῳ ἡμὲν τράφεν ἡδ' ἐγένοντο,
 γνήσιοι ἐξ ἀλόχου· ἐμὲ δ' ὠνητὴ τέκε μήτηρ
 παλλακίς, ἀλλὰ με ἴσον ἰθαιγενέεσσιν. ἐτίμα
 Κάστωρ Ὑλακίδης, τοῦ ἐγὼ γένος εὐχομαι εἶναι·
 ὅς τόν· ἐνὶ Κρήτεσσι θεὸς ὣς τίετο δῆμῳ

200.

206

Ὀδῶ³ τε πλούτῳ τε καὶ υἰάσι κυδαλίμοισιν.
 Ἄλλ' ἦτοι τὸν Κῆρες ἔβαν θανάτοιο φέρουσαι
 εἰς Αἶδαο δόμους· τοὶ δὲ ζωὴν⁴ ἔδασαντο·
 παῖδες ὑπέρθυμοι καὶ ἐπὶ κλήραυς ἐβάλοντο⁵.

Αὐτὰρ ἐμοὶ μάλα παῦρα δόσαν· καὶ οἰκί' ἐνείκαν⁶·

210

ἡγαγόμην δὲ γυναῖκα πολυχλήρων ἀνθρώπων⁷
 εἶνεκ' ἐμῆς ἀρετῆς· ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιος ἦα
 οὐδὲ φυγοπτόλεμος· νῦν δ' ἤδη πάντα λέλοιπεν⁸·
 ἀλλ' ἐμπης καλάμην⁹ γέ σ' ὄτομαι εἰσορόοντα·
 γιγνώσκειν· ἥ γάρ με δύη ἔχει ἥλιθα πολλή.

215

Ἦ μὲν δὴ θάρσος μοι Ἄρης τ' ἔδωσαν καὶ Ἀθήνη
 καὶ ῥηξηνορίην· ὅπότε κρένοιμι λόχονδε.¹⁰
 ἀνδρας ἀριστῆας, κακὰ δυσμενέεσσι φυτεύων,

1. Ἀκέοντες, paisibles, tranquilles. — Réunissez ἐπέποιεν.

2. Εὐχομαι. Sous-ent. εἶναι.

3. Ὀδῶ, pour son bonheur, à cause de son bonheur.

4. Ζωήν, les biens.

5. Ἐπὶ κλήρους ἐβάλοντο. Un des scholastes d'Homère dit à propos de ce vers : Κλήροις διενέμοντο οἱ καῖδες τὴν πατρικὴν κτῆσιν· ὅθεν ἡ κληρονομία λέγεται.

6. Ἐνείκαν, ils m'enlevèrent, ils me dépouillèrent de.

7. Πολυχλήρων ἀνθρώπων. Sous-entendu θυγάτρα.

8. Πάντα λέλοιπεν, tout cela m'a quitté, c'est-à-dire j'ai perdu tous ces biens.

9. Ἄλλ' ἐμπης καλάμην, etc. Cette phrase est elliptique comme le sont beaucoup de proverbes. On disait plus brièvement encore : Ἀπὸ τῆς καλάμης τὸν στάχυν, au chaume on reconnaît la moisson.

10. Λόχονδε, (pour aller) en embuscade.

οὔποτέ μοι θάνατον προτιόσσετο θυμὸς ἀγῆνωρ,
 ἀλλὰ πολὺ πρῶτιστος ἐπάλμενος ἔγχει ἔλεσκον ¹ 220
 ἀνδρῶν δυσμενέων ὃ τε μοι εἴξειε πόδεσσιν ².
 Τοῖος ἔ' ἐν πολέμῳ· ἔργον ³ δέ μοι οὐ φίλον ἔσκεν
 οὐδ' οἰκωφελίη, ἦτε τρέφει ἀγλαὰ τέχνα·
 ἀλλὰ μοι αἰεὶ νῆες ἐπῆρετμοι φίλαι ἦσαν
 καὶ πόλεμοι καὶ ἄκοντες εὖξεστοι καὶ δῖστοι, 225
 λυγρά, τὰτ' ἄλλοισιν γε καταριγῆλὰ πέλονται·
 αὐτὰρ ἐμοὶ τὰ φίλ' ἔσκε, τὰ που θεὸς ἐν φρεσὶ θῆκεν·
 ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις ⁴.
 Πρὶν μὲν γὰρ Τροίης ἐπιδήμεναι υἷας Ἀχαιῶν,
 εἰνάκις ἀνδράσιν ἦρξα καὶ ὠκυπόροισι νέεσσιν 230
 ἀνδρας ἐς ἄλλοδαπούς· καὶ μοι μάλα τύγχανε πάντα ⁵.
 Τῶν ἐξαιρέυμην μενοεικέα, πολλὰ δ' ὀπίσσω
 λάγχανον ⁶. αἶψα δὲ οἶκος ὀφέλλετο, καὶ βα ἔπειτα
 δεινός τ' αἰδοῖός τε μετὰ Κρήτεσσι τετύγμην.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ τήνγε στυγερὴν ὁδὸν ⁷ εὐρύοπα Ζεὺς 235
 ἐφράσαθ', ἣ πολλῶν ἀνδρῶν ὑπὸ γούνατ' ἔλυσεν,
 δὴ τότε ἔμ' ἤνωγον καὶ ἀγακλυτὸν Ἰδομενῆα
 νήεσσ' ἡγήσασθαι ἐς Ἴλιον· οὐδέ τι μῆχος
 ἦεν ἀνήνασθαι, χαλεπὴ δ' ἔχε δῆμου φῆμις ⁸.

1. Ἐλεσκον, je faisais périr.

2. Ὁ τε μοι εἴξειε πόδεσσιν, celui qui me le céda à la course, c'est-à-dire qui n'était pas aussi agile que moi, assez agile pour se mettre à l'abri de mes coups.

3. Ἔρ, élision pour ἔα, ἦν. — Ἔργον, le travail (des champs), l'agriculture.

4. Ἄλλος γάρ τ'... ἔργοις. De même Horace, *Épîtres*, II, II, 68 : *Quot capitum vivunt, totidem studiorum Millia*.

5. Καὶ μοι μάλα τύγχανε πάντα, et toutes choses m'arrivaient grandement, c'est-à-dire tout m'arrivait en abondance, je m'enrichissais.

6. Τῶν ἐξαιρέυμην... λάγχανον. Lorsqu'on partageait le butin, les chefs avaient le droit de détourner d'abord une part qu'on leur laissait par honneur, ce qui ne les empêchait pas de courir ensuite comme les autres les chances du sort.

7. Ὀδόν. L'expédition des Grecs contre Troie.

8. Χαλεπὴ δ' ἔχε δῆμου φῆμις. Nous entendons avec Boétie : La crainte d'une mauvaise renommée auprès du peuple me retenait, m'empêchait de refuser. D'autres expliquent, à tort, croyons-nous : La voix impérieuse du peuple ne me permettait pas de refuser.

Ἐνθα μὲν εἰνάετες πολεμίζομεν υἱες Ἀχαιῶν ·
 τῷ δεκάτῳ¹ δὲ πόλιν Πριάμου πέρσαντες ἔβημεν
 οἴκαδε σὺν νήεσσι · θεὸς δ' ἐκέδασεν Ἀχαιοῦς.
 Αὐτὰρ ἐμοὶ δειλῷ κακὰ μῆδετο μητίετα Ζεὺς ·
 μῆνα γὰρ οἷον ἔμεινα τεταρπόμενος τεκέεσσιν
 κουριδίη τ' ἀλόχῳ καὶ κτήμασιν · αὐτὰρ ἔπειτα
 Αἴγυπτόνδε με θυμὸς ἀνώγει ναυτίλλεσθαι,
 νῆας ἐὺ στείλαντα σὺν ἀντιθέοις ἐτάροισιν ·
 ἄννεά νῆας στεῖλα, θοῶς δ' ἐσαγείρατο λαός.
 « Ἐξῆμαρ μὲν ἔπειτα ἐμοὶ ἐρήρης ἐταῖροι
 δαίνυντ' · αὐτὰρ ἐγὼν ἱερῆϊα πολλὰ παρῆχον
 θεοῖσιν τε ῥέζειν αὐτοῖσι τε δαῖτα πένεσθαι.
 Ἑβδομάτῃ² δ' ἀναβάντες ἀπὸ Κρήτης εὐρείης
 ἐπλέομεν Βορέῃ ἀνέμῳ ἀκραεῖ, καλῷ,
 ῥηϊδίῳ, ὥς τε κατὰ ῥόον³ · οὐδέ τις οὖν μοι
 νηῶν πημάνθη, ἀλλ' ἀσκηθέες καὶ ἄνουσοι
 ἡμεθα · τὰς δ' ἀνεμὸς τε κυβερνῆται τ' ἴθουν.
 Περμπαῖοι δ' Αἴγυπτον⁴ ἐυῤῥείτην ἰκόμεσθα ·
 σῆψα δ' ἐν Αἰγύπτῳ ποταμῷ νέας ἀμφιελίσσας.
 Ἐνθ' ἦτοι μὲν ἐγὼ κελόμην ἐρήρας ἐταίρους
 αὐτοῦ παρ νήεσσι μένειν καὶ νῆας ἔρυσθαι ·
 ὀπτήρας δὲ κατὰ σκοπιᾶς ὥτρυνα νέεσθαι.
 Οἱ δ' ὕβρει εἴξαντες, ἐπισπόμενοι μένει σφῶ⁵,
 αἴψα μάλ' Αἰγυπτίων ἀνδρῶν περικαλλέας ἀγροῦς
 πόρθεον, ἐκ δὲ γυναῖκας ἄγον καὶ νήπια τέκνα
 αὐτούς⁶ τ' ἔκτεινον · τάχα δ' ἐς πόλιν ἵκετ' αὕτη.
 Οἱ δὲ⁷ βοῆς ἄγοντες ἄμ' ἡοῖ φαινομένηφιν

1. Τῷ δεκάτῳ. Sous-ent. ἔτει.

2. Ἑβδομάτῃ. Sous-ent. ἡμέρᾳ.

3. Ὡς τε κατὰ ῥόον, comme en descendant un courant, c'est-à-dire comme si nous eussions descendu le cours d'un fleuve.

4. Περμπαῖοι, le cinquième jour. On trouve de même : ἐσπέριος

ἦλθε, il arriva le soir. — Αἴγυπτον, le fleuve Égyptus, le Nil.

5. Εἴξαντες, ayant cédé, obéi à. — Ἐπισπόμενοι μένει σφῶ, ayant suivi leur penchant, leurs habitudes de brigandage.

6. Αὐτούς. Les Égyptiens.

7. Οἱ δέ. Les habitants de la ville.

ἦλθον· πλῆτο δὲ πᾶν πεδίον πεζῶν τε καὶ ἵππων·
χαλκοῦ τε στεροπῆς· ἐν δὲ Ζεὺς τερπικέραυνος,
φῦζαν ἑμοῖς ἐτάροισι κακὴν βάλεν¹, οὐδέ τις ἔταη
μεῖναι ἐναντίβιον· περὶ γὰρ κακὰ πάντοθεν ἔστη.
Ἔνθ' ἡμέων πολλοὺς μὲν ἀπέκτανον ὀξείῃ χαλκῷ,
τοὺς δ' ἀναγον ζώους σφίσιν ἐργάζεσθαι ἀνάγκη.
Αὐτὰρ ἑμοὶ Ζεὺς αὐτὸς ἐνὶ φρεσὶ τοῦτο νόημα
ποίησ' — ὥς ὄφελον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν
αὐτοῦ ἐν Αἰγύπτῳ· ἔτι γάρ νύ με πῆμ' ὑπέδεκτο² —
αὐτίκ' ἀπὸ κρατὸς κυνέην εὐτυχτον ἔθηκα
καὶ σάκος ὤμοιϊν· δόρυ δ' ἔκβαλον ἔκτοσε χειρός·
αὐτὰρ ἐγὼ βασιλῆος ἐναντίον ἦλθον ἵππων,
καὶ κύσα γούναθ' ἐλών· ὁ δ' ἐρύσατο καὶ μ' ἐλέησεν·
ἔς διφρον δέ μ' ἔσας ἄγεν οἴκαδ' ἀκρυχέοντα.
Ἦ μὲν μοι μάλα πολλοὶ ἐπήϊσσον μελήσιν³,
ἰέμενοι κτεῖναι· δὴ γὰρ κεχολώατο λῆν·
ἀλλ' ἀπὸ κεῖνος ἔρυκε⁴, Διὸς δ' ὠπάζετο μῆνιν
ξεινίου, ὅς τε μάλιστα νημεσσοῦται κακὰ ἔργα.
Ἔνθα μὲν ἐπτάετες μένον αὐτόθι, πολλὰ δ' ἄγειρας
χρήματ' ἄν' Αἰγυπτίους ἀνδρας· δίδωσαν γὰρ ἅπαντες.
Ἄλλ' ὅτε δὴ⁵ ὀγδοὸν μοι ἐπιπλόμενον ἔτος ἦλθεν,
δὴ τότε Φοῖνιξ ἦλθεν ἀνὴρ, ἀπατήλια· εἰδώς,
τρώκτης, ὃς δὴ πολλὰ κακὰ ἀνθρώποισιν ἐώργει·
ὃς μ' ἄγε παρπεπιθὼν ἦσι φρεσὶν⁶, ὄφρ' ἰκόμεσθαι
Φοινίκην, ὅθι τοῦγε δόραιο καὶ κτήματ' ἔκειτο.
Ἔνθα παρ' αὐτῷ μεῖναι τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτόν.
Ἄλλ' ὅτε δὴ μῆνές τε⁷ κατ' ἡμέραι ἐξετελεῦντο,

1. Réunissez-les ensemble.

2. Ὑπέδεκτό με, m'a accueilli, c'est-à-dire a fondue sur moi. Les Latins emploient de même le verbe *extipere*.

3. Μελήσιν, lances ou javelots dont le manche est en bois de frêne.

4. Réunissez-les à part.

5. Ἄλλ' ὅτε δὴ, etc. Voy. chant VII, vers 261.

6. Ἦσι φρεσὶ, par ses inventions, ses artifices.

7. Ἄλλ' ὅτε δὴ μῆνές τε, etc. Dugas-Montbel : « On peut observer qu'Ulysse emploie ici deux vers pour exprimer un espace de temps qui

ἄψ περιτελλομένου ἔτσας, καὶ ἐπηλύθον ὥραι,
 εἰς Αἰθύν μ' ἐπὶ νηὸς ἔεσσατο¹ ποντοπόροιο, 288
 βεύδεα βουλεύσας, ἵνα οἱ σὺν φόρτον ἄγοιμι²,
 λεῖθι δέ μ' ὥς περάσσειε καὶ ἄσπετον ὦνον ἔλοιτο.

Γῶ ἐπόμεν ἐπὶ νηός, οἰόμενός περ³, ἀνάγκη.
 Ἡ δ' ἔθειεν Βορέῃ ἀνέμῳ ἀκραεῖ, καλῶ,
 μέσσον ὑπὲρ Κρήτης· Ζεὺς δέ σφισι⁴ μήδετ' ὄλεθρον. 300

« Ἄλλ' ὅτε δὴ Κρήτην μὲν⁵ ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
 φαίνεται γαϊάων, ἀλλ' οὐρανὸς ἡδὲ θάλασσα,
 δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔσθησε Κρονίων
 νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς· ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς
 Ζεὺς δ' ἄμυδις βρόντης καὶ ἔμβαλε νητὶ κεραυνόν· 306

ἥ δ' ἐλελίχθη πᾶσα, Διὸς πληγεῖσα κεραυνῶ,
 ἐν δὲ θεοῖου πλῆτο· πέσον δ' ἐκ νηὸς ἅπαντες.

Οἱ δὲ κορώνησιν ἱκελοι περὶ νῆα μέλαιναν
 κύμασιν ἐμφορέοντο· θεὸς δ' ἀποαίνυτο νόστον.

Αὐτὰρ ἐμοὶ Ζεὺς αὐτός, ἔχοντί περ ἄλγεα θυμῷ, 318
 ἱστὸν ἀμαιμάκετον νηὸς κυανοπρώροιο
 ἐν χεῖρεσσιν ἔθηκεν, ὅπως ἔτι πῆμα φύγοιμι.

Τῷ βὰ περιπλεχθεὶς φερόμεν ὁλοοῖς ἀνέμοισιν·
 ἐννῆμαρ φερόμεν, δεκάτῃ δέ με νυκτὶ μελαίνῃ

comprend une année seulement, tandis que, plus haut, en parlant des sept ans qu'il passa chez les Égyptiens, il dit seulement en un demi-vers :

Ἔθθα μὲν ἐπτάετες μένον.

C'est qu'ici il veut faire sentir, par une sorte d'emphase dans les termes, combien cette année passée auprès du Phénicien lui parut longue. »

1. Ἐς Αἰθύν, (pour aller) en Libye. — Ἐέσσατο, forme ionienne pour εἶσατο, moyen de ἔω, mettre, placer.

2. Ἴνα οἱ σὺν φόρτον ἄγοιμι. C'est le prétexte que le Phénicien

donne à son hôte pour l'engager à l'accompagner.

3. Οἰόμενός περ, quoique me doutant (de son projet), quoique j'eusse des soupçons.

4. Μέσσον, au milieu de la mer. — Ὑπὲρ Κρήτης, au-dessus de la Crète (et au-dessous de la Libye), c'est-à-dire entre la Libye et la Crète. — Σφίσι. Le Phénicien et ses compagnons.

5. Ἄλλ' ὅτε δὴ Κρήτην μὲν, etc. Pour ce vers et les suivants, voy. chant XII, vers 403-408 et 415-419, et comparez Virgile, *Énéide*, III, 492 : *Postquam altum tenuere rates*, etc.

γαίῃ Θεσπρωτῶν¹ πέλασεν μέγα κῦμα κυλίνδον. 315

Ἔνθα με Θεσπρωτῶν βασιλεὺς ἐχομίσσατο Φεῖδων
ἥρως ἀπριάτην · τοῦ γὰρ φίλος υἱὸς ἐπελθὼν
αἶθρῳ² καὶ καμάτῳ δεδμημένον ἤγεν ἐς οἶκον,
γερὸς ἀναστήσας, ὅφρ' ἔκετο δώματα πατρός ·
ἀμφὶ δέ με χλαῖνάν τε χιτῶνά τε εἴματα ἔσσειν. 320

« Ἐνθ' Ὀδυσῆος ἐγὼ πυθόμην · κείνος γὰρ ἔφασκεν
ξενίσαι ἢ δὲ φιλῆσαι ἰόντ' ἐς πατρίδα γαῖαν.
Καί μοι κτήματ' ἔδειξεν, ὅσα ξυναγείρατ' Ὀδυσσεύς,
χαλκὸν τε χρυσὸν τε πολύκμητόν τε σίδηρον.

Καί νύ κεν ἐς δεκάτην γενεὴν ἕτερόν³ γ' ἔτι βόσχοι · 325
τόσσα οἱ ἐν μεγάροις κειμήλια κεῖτο ἀνακτος.

Τὸν δ' ἐς Δωδώνην⁴ φάτο βήμεναι, ὅφρα θεοῖο
ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλὴν ἐπακούσαι,
ὅπως⁵ νοστήσει Ἰθάκης ἐς πῖονα δῆμον,
ἦδη δὴν ἀπεών, ἧ ἀμφαδὸν ἢ κρυφιδόν. 330

Ὀμοσε δὲ πρὸς ἔμ' αὐτόν, ἀποσπένδων ἐνὶ οἴκῳ,
νῆα κατειρύσθαι⁶ καὶ ἐπαρτέας ἔμμεν' ἐταίρους,
οἳ δὴ μιν πέμψουσι φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν.
Ἄλλ' ἐμὲ πρὶν⁷ ἀπέπεμψε · τύχησε γὰρ ἐρχομένη νηὺς
ἀνδρῶν Θεσπρωτῶν ἐς Δουλίχιον πολύπυρον. 335

Ἐνθ' ὄγε μ' ἠνώγει πέμψαι βασιλῆϊ Ἀκάστῳ
ἰνδυκέως⁸ · τοῖσιν δὲ κακὴ φρεσὶν ἦνδανε βουλὴ

1. Γαίῃ Θεσπρωτῶν. Plin., *Histoire naturelle*, IV, 1 : *Epiros in universum appellata Acrocerauniis incipit montibus. In eâ primi Chaones, a quibus Chaonia; dein Thesproti, Dryopes, etc.*

2. Αἶθρῳ, le froid. On trouve αἶθρος et αἶθρη, de même que ὥνῃ et ὠνος, χολή et χόλος.

3. Ἐς δεκάτην γενεὴν ἕτερον, un autre (succédant à un autre) jusqu'à la dixième génération, c'est-à-dire un homme et ses descendants jusqu'à la dixième génération.

4. Ἐς Δωδώνην. Les prêtres de Jupiter, à Dodone, tiraient leurs oracles tantôt du bruit que faisait le chêne sacré, tantôt du son des bassins d'airain suspendus à ses rameaux et agités par le vent.

5. Ὀπως, pour savoir comment.

6. Κατειρύσθαι, avoir été tiré (à la mer), être lancé.

7. Πρὶν, avant qu'Ulysse fût de retour.

8. Ἰνδυέω, ordonna (aux matelots). — Ἰνδυκέως, avec soin, en prenant soin de moi.

ἀμφ' ἔμοι, ὅρ' ἔτι πάγχυ δύης ἐπὶ πῆμα γενοίμην¹.

Ἄλλ' ὅτε γαίης πολλὸν ἀπέπλω ποντοπόρος νηῦς,

αὐτίκα δούλιον ἦμαρ ἔμοι περιμηχανόωντο ·

340

ἔκ μὲν με χλαῖνάν τε χιτῶνά τε εἵματ' ἔδυσαν²,

ἀμφὶ δέ μοι βράκος ἄλλο κακὸν βάλλον ἡδὲ χιτῶνα,

βωγαλέα, τὰ καὶ αὐτὸς ἐν ὀφθαλμοῖσιν ὄρῃαι.

Ἑσπέριοι δ' Ἰθάκης εὐδαιέλου ἔργ'³ ἀφίκοντο ·

ἐνθ' ἔμέ μὲν κατέδθησαν εὖσσελμῳ ἐνὶ νηϊ

345

δπλω⁴ εὖστρεφεῖ στερεῶς · αὐτοὶ δ' ἀποδάντες

ἔσσυμένως παρὰ θίνα θαλάσσης δόρπον ἔλοντο.

Αὐτὰρ ἔμοι δεσμὸν μὲν ἀνέγναμψαν θεοὶ αὐτοὶ

ῥηϊδίως · κεφαλῇ δὲ κατὰ βράκος ἀμφικαλύψας⁵,

ξεστὸν ἐφολκαῖον καταβάς ἐπέλασσα θαλάσση

350

στῆθος · ἔπειτα δὲ χερσὶ διήρεσσ' ἀμφοτέρησιν

νηγόμενος, μάλα δ' ὤκα θύρηθ'⁶ ἔα ἀμφὶς ἐκείνων.

Ἐνθ' ἀναβάς, ὅθι τε δρίος ἦν πολυανθέος ὕλης,

κείμεν πεπτηώς · οἱ δὲ μεγάλα στενάχοντες⁷

φοίτων · ἀλλ' οὐ γάρ⁸ σφιν ἐφαίνετο κέρδιον εἶναι

355

μαίεσθαι προτέρω · τοὶ μὲν πάλιν αὖτις ἔβαινον

νηὸς ἐπὶ γλαφυρῆς · ἔμέ δ' ἔκρυψαν θεοὶ αὐτοὶ

ῥηϊδίως, καὶ με σταθμῷ ἐπέλασσαν ἄγοντες

ἀνδρὸς ἐπισταμένου⁹ · ἔτι γάρ νύ μοι αἶσα βιῶναι. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη, Εὖμαιε συδῶτα ·

360

« Ἄ δειλὲ ξείνων¹⁰, ἧ μοι μάλα θυμὸν ὄρινας,

ταῦτα ἕκαστα λέγων, ὅσα δὴ πάθες ἡδ' ὅσ' ἀλήθης.

1. Δύης ἐπὶ πῆμα γενοίμην, je devinsse dans la souffrance du malheur, c'est-à-dire j'eusse à souffrir des maux cruels, je fusse plongé dans un abîme de maux.

2. Réunissez ἐξέδυσαν.

3. Ἔργα, les terres (cultivées), es champs.

4. Ὀπλω, câble.

5. Réunissez καταμψικαλύψας.

6. Θύρηθε, hors (de l'eau).

7. Στενάχοντες, gémissant (de ce que leur prisonnier était échappé de leurs mains).

8. Ἄλλ' οὐ γάρ, etc. Expliquez comme s'il y avait : Ἄλλὰ τοὶ μὲν πάλιν αὖτις ἔβαινον νηὸς ἐπὶ γλαφυρῆς · οὐ γάρ σφιν ἐφαίνετο, etc.

9. Ἐπισταμένου, sage, sensé.

10. Δειλὲ ξείνων, malheureux entre les hôtes, c'est-à-dire le plus malheureux des hôtes.

Ἄλλὰ τάγ' οὐ κατὰ κόσμον ὀίομαι¹, οὐδέ με παίσεις
 εἰπὼν ἄμφ' Ὀδυσῆϊ· τί σε χρή, τοῖον ἔόντα²,
 μαψιδίως³ ψεύδεσθαι; ἐγὼ δ' εὖ οἶδα καὶ αὐτὸς
 νόστον ἑμοῖο ἀνακτος, δτ' ἤχθετο⁴ πᾶσι θεοῖσιν.
 πάγχυ μάλ', ὅττι μιν οὔτι μετὰ Τρώεσσι δάμασσαν
 ἦε φίλων⁵ ἐν χερσίν, ἐπεὶ πόλεμον τολύπαιυσεν.
 Τῷ κέν οἱ τύμβον μὲν ἐποίησαν Παναχαιοί,
 ἦδ' ἐκε καὶ ᾧ παιδὶ μέγα κλέος ἦρατ' ὀπίσσω.
 Νῦν δέ μιν ἀκλειῶς Ἀρπυιαι ἀνηρεΐσαντο.
 Αὐτὰρ ἐγὼ παρ' ὕεσσιν ἀπότροπος⁶, οὐδὲ παλινδε
 ἔρχομαι, εἰ μὴ πού τι περίφρων Πηνελόπεια
 ἐλθέμεν ὀτρύνῃσιν, δτ' ἀγγελίῃ ποθὲν ἔλθοι.
 Ἄλλ' οἱ μὲν τὰ ἕκαστα παρήμενοι⁷ ἐξερέουσιν,
 ἡμὲν οἱ ἄχυνται δὴν οἰχομένοιο ἀνακτος,
 ἦδ' οἱ χαίρουσιν βίοτον νήποινον ἔδοντες.
 Ἄλλ' ἑμοὶ οὐ φίλον ἐστὶ μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι,
 ἐξ οὗ δὴ μ' Αἰτωλὸς ἀνὴρ ἐξήπαφε μύθῳ,
 ὃς ῥ' ἀνδρα κτείνας, πολλὴν ἐπὶ γαῖαν ἀληθεῖς,
 ἧλυθ' ἐμὰ πρὸς δώματ'· ἐγὼ δέ μιν ἀμφαγάπαζον
 Φῆ δέ μιν ἐν Κρήτεσσι παρ' Ἰδομενῆϊ ἰδέσθαι
 νῆας ἀκείονενον, τὰς οἱ ξυνέαξαν ἀελλαι·
 καὶ φάτ' ἐλεύσεσθαι ἢ ἐς θέρος ἢ ἐς ὀπώρην,

1. Ἀλλὰ... ὀίομαι, mais je crois que tes histoires ne sont pas selon l'ordre, c'est-à-dire ne sont pas sincères de tout point.

2. Τοῖον ἔόντα, étant tel (que tu es), c.-à-d. à ton âge. Le mensonge déplaît toujours, mais surtout dans la bouche d'un vieillard. D'autres entendent : étant tel, c'est-à-dire ayant l'apparence d'un homme de bien, et non d'un menteur.

3. Μαψιδίως, vainement, sans profit. En effet, Eumée est si peu disposé à croire aux nouvelles qu'on lui donne du retour d'Ulysse, que

les mensonges de son hôte resteront sans profit, ne seront pas récompensés comme ils pourraient l'être par un homme crédule.

4. ἤχθετο a pour sujet sous-entendu Ulysse.

5. ἦε φίλων, etc. Voy. chant I, vers 238-241.

6. Ἀπότροπος (sous-ent. εἰμὶ), je me tiens à l'écart.

7. Οἱ μὲν. Ceux qui se trouvent dans le palais, les serviteurs et les prétendants. — Παρήμενοι, assis auprès (de celui qui apporte les nouvelles).

πολλὰ χρήματ' ἄγοντα, σὺν ἀντιθέοις ἐτάροισιν.

285

Καὶ σὺ, γέρον πολυπενθέες, ἐπεὶ σέ μοι ἤγαγε δαίμων,

μήτε τί μοι ψεύδεσσι χαρίζεο¹ μήτε τι θέλγε.

οὐ γὰρ τοῦνεκ² ἐγὼ σ' αἰδέσσομαι οὐδὲ φιλήσω,

ἀλλὰ Δία ξένιον δείσας αὐτόν³ τ' ἐλεαίρων. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

320

« Ἡ μάλα τίς τοι θυμὸς ἐνὶ στήθεσσιν ἄπιστος,

οἷόν σ' οὐδ' ὁμόσας περ ἐπήγαγον⁴ οὐδὲ σε πείθω.

Ἄλλ' ἄγε νῦν ῥήτρην ποιησόμεθ'· αὐτὰρ ὑπερθεν

μάρτυροι ἀμφοτέροισι θεοί, τοὶ Ὀλυμπον ἔχουσιν.

Εἰ μὲν κεν νοστήσῃ ἀναξ τεὸς ἐς τόδε δῶμα,

325

ἔσσας με χλαῖνάν τε χιτῶνά τε εἵματα πέμψαι

Δουλίχιόνδ' ἰέναι, ὅθι μοι φίλον ἔπλετο θυμῷ⁵.

εἰ δέ κε μὴ ἔλθῃσιν ἀναξ τεός, ὥς ἀγορεύω,

δμῶας ἐπισσεύας βαλέειν μεγάλης κατὰ πέτρης,

ὄφρα καὶ ἄλλος πτωχὸς ἀλεύεται⁶ ἠπεροπεύειν. »

400

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσεφώνεε διὸς ὑφορβός·

« Ξεῖν, οὕτω γάρ κέν μοι ἔῤυκλείη τ' ἀρετὴ⁷ τε.

εἴη ἐπ' ἀνθρώπους ἅμα τ' αὐτίκα καὶ μετέπειτα,

ὅς σ' ἐπεὶ ἐς κλισίην ἄγαγον καὶ ξείνια δῶκα,

αὐτίς δὲ κτείναιμι φίλον τ' ἀπὸ θυμὸν ἐλοίμην⁸.

405

πρόφρων⁹ κεν δὴ ἔπειτα Δία· Κρονίῳνα λιτοίμην.

Νῦν δ' ὦρῃ δόρποιο· τάχιστα μοι ἐνδον ἐταῖροι

εἶεν, ἔν' ἐν κλισίῃ λαρὸν τετυκοίμεθα δόρπον. »

Ὡς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον·

1. Μήτε τι.... χαρίζεο, ne cherche pas (comme cet Étolien) à me charmer par tes mensonges.

2. Τοῦνεκ, à cause de cela, parce que tu me donneras d'agréables nouvelles.

3. Δείσας, craignant, parce que je crains. — Αὐτόν. Sous-ent. σέ.

4. Οἷόν ἐκείναιμι ἄς, car, puis-que. — Ἐπήγαγον, j'ai amené (à croire).

5. Πέμψαι ἰέναι, m'envoyer pour aller, me faire conduire à. — Ὅθι.... θυμῷ, où il m'est agréable, où je souhaite (d'aller).

6. Ἀλεύεται, pour ἀλεύηται.

7. Ξεῖν, οὕτω γάρ, etc. Toute cette phrase est ironique. — Ἀρετή, vertu, réputation de vertu.

8. Reunissez ἀφελοίμην (σαι).

9. Πρόφρων, de bon cœur, d'un cœur paisible.

ἀγχίμολον δὲ σύες τε καὶ ἀνέρες ἦλθον ὑφορβοί.

110

Τὰς μὲν ἄρα ἔρξαν κατὰ ἥθεα κοιμηθῆναι.

κλαγγὴ δ' ἄσπετος ὤρτο συῶν αὐλιζομενάων.

Αὐτὰρ ὁ οἷς ἐτάροισιν ἐκέκλετο διὸς ὑφορβός.

« Ἄξεθ' ὧν τὸν ἄριστον, ἵνα ξείνῳ ἱερεύσω
τηλεδαπῶ. πρὸς δ' αὐτοὶ ὀνησόμεθ' ¹, οἵπερ οἷζυν

115

δὴν ἔχομεν, πάσχοντες ὧν ἔνεχ' ἀργιοδόντων.

ἄλλοι δ' ἡμέτερον κάματον ² νήποινον ἔδουσιν. »

Ὡς ἄρα φωνήσας κέασε ξύλα νηλεῖ χαλκῷ.

οἱ δ' ὅν εἰς ἤγον μάλα πίονα πενταέτηρον.

τὸν μὲν ἔπειτ' ἔστησαν ἐπ' ἐσχάρῃ. οὐδὲ συβώτης

120

λήθετ' ἄρ' ἀθανάτων. φρεσὶ γὰρ κέχρητ' ἀγαθῆσιν.

ἀλλ' ὅγ' ἀπαρχόμενος ³ κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλεν

ἀργιοδόντος ὕος, καὶ ἐπεύχετο πᾶσι θεοῖσιν

νοστήσαι Ὀδυσῆα πολύφρονα θνδε δόμονδε.

Κόψε δ' ἀνασχόμενος σχίζῃ δρυός, ἣν λίπε κείων ⁴.

125

τὸν δ' ἔλιπε ψυχή. Τοὶ δ' ἔσφαζάν τε καὶ εὔσαν.

αἶψα δέ μιν διέχευαν. ὁ δ' ὠμοθετεῖτο συβώτης,

πάντοθεν ἀρχόμενος μελέων, ἐς πίονα δημόν ⁵.

Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε, παλύνας ἀλφίτου ἀν' ἡ,

μίστυλλον τ' ἄρα τᾶλλα ⁶ καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν

130

ἰόπτησάν τε περιφραδέως ἐρύσαντό τε πάντα.

1. Πρὸς, en outre, aussi. — Ὀνησόμεθα, nous en profiterons.

2. Ἡμέτερον κάματον, notre fatigue, le fruit de nos fatigues, de nos travaux.

3. Ἀπαρχόμενος, offrant les prémices (aux dieux).

4. Κόψε δέ.... κείων, et levant le bras il le frappa avec une branche de chêne qu'il avait mise de côté en fendant le bois. Dugas-Montbel : « Denys d'Halicarnasse, après avoir cité ce vers et les suivants, ajoute ces mots : « Encore de mon temps « j'ai vu les mêmes rites pratiqués « par les Romains ; ce qui suffit pour

α me convaincre que ce ne sont point « les barbares, mais des Grecs ras- « semblés ici de plusieurs endroits, « qui ont été les premiers fondateurs « de Rome. »

5. Ὤμοθετεῖτο ἐς πίονα δημόν, plaçait les morceaux crus sur une graisse épaisse, enveloppait les morceaux crus dans une graisse épaisse. — Πάντοθεν ἀρχόμενος μελέων, prélevant les prémices de tous les membres.

6. Τᾶλλα, le reste, les autres chairs (à l'exception des prémices que l'on consommait en l'honneur des dieux).

βάλλον δ' εἰν ἔλεοισιν ἀολλέα · ἂν δὲ συβώτης
ἴστατο¹ δαιτρεύων · πέρι γὰρ φρεσὶν αἴσιμα ἤδη.

Καὶ τὰ μὲν ἑπταχ' πάντα διεμοιράτο δαΐζων ·

τὴν μὲν ἴαν² Νύμφησι καὶ Ἑρμῇ, Μαιάδος υἱεῖ, 435

θῆκεν ἐπευξάμενος, τὰς δ' ἄλλας νεῖμεν ἐκάστω ·

νώτοισιν δ' Ὀδυσῆα διηνεκέεσσι γέραιρεν³

ἀργιόδοντος ὕος · κύδαινε⁴ δὲ θυμὸν ἀνακτος ·

καὶ μιν φωνήσας προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς ·

« Αἴθ' οὕτως, Εὐμαιε, φίλος Διὶ πατρὶ γένοιο, 440

ὡς ἐμοί, ὅττι με, τοῖον ἐόντ', ἀγαθοῖσι γεραίρεις. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη, Εὐμαιε συβῶτα ·

« Ἔσθιε, δαιμόνιε ξείνων⁵, καὶ τέρπεο τοῖςδε,

οἷα πάρεστι · θεὸς δὲ τὸ μὲν δώσει, τὸ δ' ἑάσει⁶,

ὅττι κεν ᾧ θυμῷ ἐθέλῃ · δύναται γὰρ ἅπαντα. » 445

Ἥ ῥα καὶ ἄργματα θῆσε θεοῖς αἰγιγενέτησιν ·

σπείσας δ' αἶθοπα οἶνον, Ὀδυσσῆϊ πτολιπόρθῳ

ἐν χεῖρεσσιν ἔθηκεν · ὁ δ' ἔζητο ἥ παρὰ μοῖρῃ.

Σῆτον δὲ σφιν ἔνειμε Μεσαύλιος, ὃν ῥα συβώτης

αὐτὸς κτήσατο οἶος ἀποιοχόμενιο ἀνακτος, 450

νόσφιν δεσποίνης καὶ Λαέρταο γέροντος ·

παρ δ' ἄρα μιν Ταφίων⁷ πρίατο κτεάτεσσιν ἑοῖσιν.

Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἐτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἱαλλον.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,

σῆτον μὲν σφιν ἀφείλε Μεσαύλιος · οἱ δ' ἐπὶ κοῖτον 455

σίτου καὶ κρειῶν κεκορημένοι ἴσσεύοντο.

Νῦξ δ' ἄρ' ἐπῆλθε κακὴ σκοτομήνιος, ἕε δ' ἄρα Ζεὺς

1. Réunissez ἀνίστατο.

2. Ἴαν (pour μίαν) se rapporte à μοῖραν, implicitement compris dans le verbe διεμοιράτο.

3. Ὀδυσῆα γέραιρεν, il honora Ulysse de, c'est-à-dire il offrit à Ulysse par honneur...

4. Κύδαινε, il réjouit.

5. Δαιμόνιε ξείνων a le même sens que δειλὸ ξείνων, au vers 361.

6. Ἐάσει, laissera de côté, c'est-à-dire ici gardera, ne donnera pas, refusera.

7. Ταφίων. Les habitants de Taphos étaient renommés pour leurs actes de piraterie; ils enlevaient, sur les côtes où ils débarquaient, des hommes, des femmes et des enfants, qu'ils allaient vendre dans de lointaines contrées.

πάννυχος¹· αὐτὰρ ἄη Ζεφύρος μέγας αἰὲν ἐφυέρος.
 Τοῖς δ' Ὀδυσσεὺς μετέειπε, συβώτῳ πειρητιζών,
 εἰ πῶς οἱ ἐκδὺς χλαῖναν πόροι, ἢ τιν' ἐταῖρων
 ἄλλον ἐποτρύνειεν², ἐπεὶ ἐο κήδετο λίην·

469

« Κέκλυθι νῦν, Εὐμαιε, καὶ ἄλλοι πάντες ἐταῖροι·
 εὐζάμενός τι ἔπος ἐρέω· οἶνος γὰρ ἀνώγει
 ἡλεός, ὅς τ' ἐφείχε³ πολύφρονά περ μάλ' ἀεῖσαι,
 καὶ θ' ἀπαλὸν⁴ γέλασαι καὶ τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν,
 καὶ τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄρρητον ἄμεινον⁵.
 Ἄλλ' ἐπεὶ οὖν τὸ πρῶτον ἀνέκραγον⁶, οὐκ ἐπικεύσω.
 Εἰθ' οἷς ἡδιώοιμι βλή τέ μοι ἔμπεδος εἴη,
 ὥς θθ' ὑπὸ Τροίην λόχον ἤγομεν ἀρτύναντες·
 ἡγείσθην δ' Ὀδυσσεὺς τε καὶ Ἀτρεΐδης Μενέλαος,
 τοῖσι δ' ἅμα τρίτος ἦρχον ἐγών· αὐτοὶ γὰρ ἀνωγον.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἰκόμεσθα ποτὶ πτόλιν αἰπύ τε τεῖχος,
 ἡμεῖς μὲν περὶ ἄστῳ κατὰ ῥωπήϊα πυκνά·
 ἂν δόνακας καὶ ἔλος ὑπὸ τεύχεσι πεπτηῶτες
 κείμεθα. Νῦξ δ' ἄρ' ἐπῆλθε κακὴ, Βορέας πεσόντος,
 πηγυλῖς· αὐτὰρ ὑπερθε χιῶν γένετ' ἥυτε πάχνη,
 ψυχρή, καὶ σακέεσσι περιτρέφετο κρύσταλλος.
 Ἐνθ' ἄλλοι πάντες χλαῖνας ἔχον ἤδ' ἑλισσόμενοι,
 εὖδον δ' εὐκηλοὶ, σάκεσιν εἰλυμένοι ὤμους·
 αὐτὰρ ἐγὼ χλαῖναν μὲν ἰὼν ἐτάροισιν ἔλειπον.
 ἀφραδέως, ἐπεὶ οὐκ ἐφάμην ριγασέμεν ἔμψης·
 ἀλλ' ἐπόμεν⁷ σάκος οἶον ἔχον καὶ ζῶμα φαεινόν.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ τρίχα νυκτὸς ἔην⁸, μετὰ δ' ἄστρα βεβήκει⁹,

465

470

475

480

1. Πάννυχος équivalent à πάννυχον, pendant toute la nuit.

2. Ἐποτρύνειεν, engagerait (à donner un manteau à l'étranger).

3. Ἡλεός, qui inspire la folie.— Ἐφείχε (sous-ent. τινά), aoriste d'habitude.

4. Ἀπαλόν, adverbe: doucement.

5. Ὅπερ... ἄμεινον, qu'il eût mieux valu ne pas dire.

6. Τὸ πρῶτον ἀνέκραγον, j'ai commencé à parler.

7. Ἐπόμεν, j'avais suivi, je m'étais mis en route.

8. Ὅτε τρίχα νυκτὸς ἔην, quand ce fut le tiers de la nuit, c'est-à-dire quand il ne resta plus qu'un tiers de la nuit, quand les deux tiers de la nuit furent écoulés.

9. Μεταβεβήκει, ontrent passé,

καὶ τότε ἔγὼν Ὀδυσῆα προσηύδων ἐγγὺς ἐόντα,
ἀγκῶνι νύξας· ὁ δ' ἄρ' ἐμπαπέως ὑπάκουσεν·

485

« Διογενὲς Λαερτιάδῃ, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,
« οὔτοι ἐτι ζωοῖσι μετέσσομαι, ἀλλὰ με χειῖμα
« δάμναται· οὐ γὰρ ἔχω χλαῖναν· παρὰ μ' ἤπαφε¹ δαίμων
« οἰοχίτων' ἵμεναι· νῦν δ' οὐκέτι φυκτὰ πέλονται.² »

Ἔως ἐφάμην· ὁ δ' ἔπειτα νόον σχέθε τόνδ'³ ἐνὶ θυμῷ,
οἷος ἐκεῖνος ἦν βουλευόμεν ἥδ' ἐμάχεσθαι·

490

φθεγξάμενος δ' ὀλίγῃ ὀπί με πρὸς μῦθον ἔειπεν·

« Σίγα νῦν, μήτις σευ Ἀχαιῶν ἄλλος ἀκούσῃ. »

« Ἦ καὶ ἐπ' ἀγκῶνος κεφαλὴν σχέθεν εἵπέ τε μῦθον·

« Κλυτε, φίλοι· θεῖός μοι ἐνύπνιον⁴ ἦλθεν ὄνειρος. 495

« Λίην γὰρ νηῶν ἐκάς ἦλθομεν· ἀλλὰ τις εἴη

« εἰπεῖν⁵ Ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι, ποιμένι λαῶν,

« εἰ πλέονας παρὰ ναῦφιν ἐποτρύνει⁶ νέεσθαι. »

« Ἔως ἔφατ'· ὦρτο δ' ἔπειτα Θόας, Ἀνδραίμονος υἱός,

καρπαλίμως, ἀπὸ δὲ χλαῖναν θέτο φοινικέσσαςν 500

βῆ δὲ θέειν ἐπὶ νῆας· ἐγὼ δ' ἐνὶ εἵματι κείνου

κείμεν ἀσπασίως· φάε δὲ χρυσόθρονος Ἥως.

« Ἔως νῦν ἡβώοιμι, βίη τέ μοι ἐμπεδος εἴη·

δοίῃ κέν τις χλαῖναν ἐνὶ σταθμοῖσι συφροῶν,

ἀμφοτέρων φιλότῃ καὶ αἰδοῖ⁷ φωτὸς ἐῆος· 505

νῦν δέ μ' ἀτιμάζουσι κακὰ χροῖ εἵματ' ἔχοντα. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη, Εὐμαίε συβῶτα·

« ὦ γέρον, αἶνος μὲν τοι ἀμύμων⁸, δὴ κατέλεξας,

eurent décliné vers leur couchant.
Le froid du matin est toujours plus
vif que celui de la nuit même.

1. Réunissez *παρήπαρε*.

2. Οὐκέτι φυκτὰ πέλονται, je ne
puis plus échapper.—*Φυκτὰ*, pluriel
neutre, équivalent à *φυγή*.

3. Νόον τόνδε, cette invention
(que je vais dire).

4. Ἐνύπνιον, adverbe : pendant
le sommeil.

5. Τίς εἴη εἰπεῖν, qu'il y ait
quelqu'un pour dire, c'est-à-dire
que l'un de vous aille dire.

6. Εἰ ἐποτρύνει équivalent à *ἐπο-*
τρύνειν, dépendant de *εἰπεῖν*. Les
trois infinitifs *εἰπεῖν*, *ἐποτρύνειν*,
νέεσθαι eussent été peu clairs.

7. Ἀμφοτέρων, à la fois.—*Αἰδοῖ*,
par respect (pour).

8. Αἶνος, récit.—*Ἀμύμων*, irré-
prochable, adroit, ingénieux.

οὐδέ τί πω παρὰ μοῖραν ἔπος νηκερδὲς ἔειπες ·

τῷ οὐτ' ἐσθῆτος¹ δευήσεται οὔτε τευ ἄλλου,

510

ὣν ἐπέοιχ' ἰκέτην ταλαπείριον ἀντιάσαντα,

νῦν· ἀτὰρ ἡῶθέν γε τὰ σὰ βράκεια δνοπαλίζεις².

Οὐ γὰρ πολλαὶ χλαῖναι ἐπημοιβοί τε χιτῶνες

ἐνθάδε ἐννυσθαι· μία δ' οἷη φωτὶ ἐκάστω.

Αὐτὰρ ἐπὴν ἔλθῃσιν Ὀδυσσεύης φίλος υἱός,

515

αὐτός τοι χλαῖνάν τε χιτῶνά τε εἴματα δώσει,

πέμψει δ' ὅππῃ σε κραδίη θυμός τε κελεύει. »

Ἦς εἰπὼν ἀνόρουσε· τίθει δ' ἄρα οἱ πυρὸς ἐγγὺς

εὐνὴν, ἐν δ' οἴων τε καὶ αἰγῶν δέρματ' ἐβάλλεν³.

Ἐνθ' Ὀδυσσεὺς κατέλεξε⁴· ἐπὶ δὲ χλαῖναν βάλεν αὐτῷ

520

πυκνὴν καὶ μεγάλην, ἥ οἱ παρεκέσκει⁵ ἄμοιβὰς

ἐννυσθαι, ὅτε τις χειμῶν⁶ ἔκπαγλος ὄροίτο.

Ἦς δ' ἐνθ' Ὀδυσσεὺς κοιμήσατο, τοὶ δὲ παρ' αὐτὸν

ἄνδρες κοιμήσαντο νεηνίαι· οὐδὲ συδῶτῃ

ἤνδανεν αὐτόθι κοῖτος ὧν ἄπο κοιμηθῆναι,

525

ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἔξω ἰὼν ὠπλίζετο· χαῖρε δ' Ὀδυσσεύς,

ὅττι βρά οἱ βιότου περικήδετο, νόσφιν ἐόντος.

Πρῶτον μὲν ξίφος ὀξὺ περὶ στιβαροῖς βάλετ' ὥμοις,

ἀμφὶ δὲ χλαῖναν ἐέσσατ' ἀλεξάνεμον, μάλα πυκνὴν,

ἃν δὲ νάκην ἔλετ' αἰγὸς ἐϋτρεφέος, μέγαλοιο·

530

εἴλετο δ' ὀξὺν ἄκοντα, κυνῶν ἀλκτῆρα⁵ καὶ ἀνδρῶν.

Βῆ δ' ἵμεναι κείων, θῆι περ σύες ἀργιόδοντες

πέτρη ὑπο γλαφυρῇ εὐδον, Βορέω ὑπ' ἰωγῇ·

1. Τῷ οὐτ' ἐσθῆτος, etc. Voy. chant VI, vers 192 et 193.

2. Τὰ σὰ βράκεια δνοπαλίζεις, tu secouras (avant de les remettre sur ton corps), c'est-à-dire tu reprendras tes haillons.

3. Réunissez ἐνέβαλλεν, et au vers suivant ἐπέβαλλεν.

4. Χειμῶν, mauvais temps.

5. Κυνῶν ἀλκτῆρα, secours contre les chiens, pour se défendre contre les chiens.

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Ο.

Ἡ δ' εἰς εὐρύχωρον¹ Λακεδαίμονα Παλλὰς Ἀθήνη
 ὦχετ', Ὀδυσσεὺς μεγαθύμου φαίδιμον υἱὸν
 νόστου ὑπομνήσουσα καὶ δτρυνέουσα νέεσθαι.
 Εὔρε δὲ Τηλέμαχον καὶ Νέστορος ἀγλαὸν υἱὸν
 εὐδοντ'² ἐν προδόμῳ Μενελάου κυθαλίμοιο ·
 ἦτοι Νεστορίδην μαλακῶ δεδμημένον ὕπνω ·
 Τηλέμαχον δ' οὐχ ὕπνος ἔχε γλυκὺς, ἀλλ' ἐνὶ θυμῷ
 νόκτα δι' ἀμβροσίην μελεδήματα πατρὸς ἔγειρεν³.
 Ἀγχοῦ δ' ἵσταμένη προσέφη γλαυκῶπις Ἀθήνη ·
 « Τηλέμαχ', οὐκέτι⁴ καλὰ δόμων ἀπο τῆλ' ἀλάλησαι, 10

1. Ἡ δ' εἰς εὐρύχωρον, etc. Dugas-Montbel : « Le scholiaste ambrosien observe que ce n'est point en ce moment que Minerve se rend à Lacédémone auprès de Télémaque, mais lorsqu'elle quitte Ulysse près de l'autre des Nymphes, au moment où le héros reconnaît sa patrie. En effet, à la fin du treizième chant de l'Odyssée, après l'entretien d'Ulysse et de Minerve, le poète ajoute : « Tous deux s'é-
 tant ainsi consultés se séparent ;
 « la déesse ensuite va dans la divine
 « Lacédémone auprès du fils d'U-
 « lyse. » Si Minerve est allée à La-
 cédémone au commencement ou au

moins dans le milieu du jour, pour-
 quoi le poète dit-il ici qu'elle s'y
 rend pendant la nuit, et qu'elle
 trouve Télémaque endormi ? Cette
 espèce de contradiction prouve clai-
 rement que les deux passages ap-
 partiennent à deux rhapsodies dif-
 férentes ; la discordance vient de
 ceux qui les ont réunies. » — Εὐ-
 ρύχωρον pour εὐρύχωρον.

2. Εὐδοντ' élision pour εὐδοντε, duel.

3. Μελεδήματα πατρὸς ἔγειρεν, il éveillait les soucis de son père, c'est-à-dire il songeait à son père.

4. Τηλέμαχ', οὐκέτι, etc. Voy. chant III, vers 3 3-3 16.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU QUINZIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Minerve se rend à Sparte et engage Télémaque à presser son retour (1-42). Le jour venu, il prend congé de Ménélas, qui lui offre de riches présents ; Hélène y joint un voile magnifique (43-142). Au moment où Télémaque et Pisistrate sortent du palais, Jupiter envoie un présage qui est expliqué par Hélène (143-181). Télémaque quitte Pisistrate à Pylos, près du rivage, et presse ses compagnons (182-219). Tandis qu'il sacrifie à Minerve, un fugitif, le devin Théoclymène, vient le supplier de le prendre sur son vaisseau ; Télémaque y consent et arrive à Ithaque (220-300). Cependant Ulysse annonce à Eumée son intention de se rendre à la ville ; le pasteur l'en détourne et l'engage à attendre que Télémaque soit revenu (301-339). Ulysse interroge Eumée sur Laërte, puis il demande le récit des aventures du pasteur ; Eumée satisfait sa curiosité (340-492). Télémaque débarque, ordonne à ses compagnons de conduire le vaisseau à la ville, et envoie Théoclymène chez Eurymaque (493-524). Le devin interprète un nouveau présage offert par les dieux (525-538). Les matelots gagnent la ville ; Télémaque se rend chez Eumée (539-557).

κτῆματά τε προλιπὼν ἄνδρας τ' ἐν σοῖσι δόμοισιν
 οὕτω υπερφιάλους· μή τοι κατὰ πάντα φάγωσιν,
 κτῆματα δασσάμενοι, σὺ δὲ τηῦσίνην ὁδὸν ἔλθης.
 Ἄλλ' ὄτρυνε τάχιστα βοὴν ἀγαθὸν Μενέλαον
 πεμπέμεν¹, ὅφρ' ἔτι οἶκοι ἀμύμονα μητέρα τέτμης. 15
 Ἦδὴ γάρ ῥα πατὴρ τε κασίγνητοί τε κέλονται
 Εὐρυμάχῳ γήμασθαι· ὁ γὰρ περιβάλλει ἅπαντας
 μνηστῆρας δώροισι καὶ ἑξώφελλεν ξειδνα².
 μή νύ τι σεῦ ἀέκητι δόμων ἐκ κτῆμα³ φέρηται.
 Οἶσθα γὰρ οἶος θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γυναικὸς· 20
 κείνου βούλεται οἶκον ὀφέλλειν, ὅς κεν ὀπίοι,
 παίδων δὲ προτέρων καὶ κουριδίου⁴ φίλιον
 οὐκέτι μέμνηται τεθνηότος, οὐδὲ μεταλλάξῃ.
 Ἀλλὰ σύγ' ἐλθὼν αὐτὸς ἐπιτρέψειας ἔκαστα
 δμωάων⁵, ἥτις τοι ἀρίστη φαίνεται εἶναι, 25
 εἰσέκε τοι φήνωσι⁶ θεοὶ κυδρὴν παράκοιτιν.
 Ἄλλο δὲ τοίγε ἔπος ἐρέω· σὺ δὲ σύνθεο θυμῷ.
 Μνηστήρων σ' ἐπίτηδες ἀρισιῆες λοχόωσιν
 ἐν πορθμῷ Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης,
 ἰέμενοι κτεῖναι, πρὶν πατρίδα γαῖαν ἰκέσθαι⁷. 30
 Ἀλλὰ τάγ' οὐκ οἶω⁸, πρὶν καὶ τινα γαῖα καθέξει
 ἀνδρῶν μνηστήρων, οἳ τοι βίοντον κατέδουσιν.
 Ἀλλὰ ἐκὰς νήσων ἀπέχειν⁹ εὐεργέα νῆα,

1. Περμπέμεν, te congédier, te laisser partir.

2. Ἐξώφελλεν ξειδνα, il a renchérit sur les présents d'hymen, c'est-à-dire il a offert de plus magnifiques présents que les autres prétendants. Dans les âges héroïques, au lieu de recevoir une dot, c'était le mari qui en donnait une. Il achetait, en quelque sorte, la jeune fille à ses parents.

3. Κτῆμα, quelque chose qui t'appartienne, quelque objet précieux.

4. Κουριδίον, son jeune époux, son premier époux.

5. Δμωάων. Sous-ent. ταύτην οὐ ἐκείνη, dépendant de ἐπιτρέψειας, confie.

6. Φήνωσι, t'aient montré, t'aient fait voir, c'est-à-dire t'aient fait rencontrer.

7. Ἰκέσθαι a pour sujet sous-entendu σέ.

8. Ἀλλὰ τάγ' οὐκ οἶω, etc. Voy. chant XIII, vers 427 et 428.

9. Ἀπέχειν. L'infinitif pour l'imperatif.

νυκτὶ δ' ὁμῶς¹ πλείειν · πέμψει δέ τοι οὔρον ὀπισθεν
ἀθανάτων ὅστις σε φυλάσσει τε ρύεται τε.

39

Αὐτὰρ ἐπὴν πρῶτον ἀκτὴν Ἰθάκης ἀφίκηαι,
νῆα μὲν ἐς πόλιν ὀτρῦναι καὶ πάντας ἐταίρους ·
αὐτὸς δὲ πρῶτιστα² συδῶτην εἰσαφικέσθαι,
ὅς τοι ὧν ἐπίουρος, ὁμῶς δέ τοι ἥπια οἶδεν.

Ἐνθα δὲ νύκτ' ἀέσαι · τὸν³ δ' ὀτρῦναι πόλιν εἴσω
ἀγγελίην ἐρέοντα περίφρονι Πηνελόπειῃ,
οὐνεκά οἱ⁴ σῶς ἔσσι καὶ ἐκ Πύλου εἰλήλουθας. »

49

Ἡ μὲν ἄρ' ὧς εἰποῦσ' ἀπέβη πρὸς μακρὸν Ὀλυμπον.
Αὐτὰρ ὁ Νεστορίδην ἐξ ἡδέος ὕπνου ἔγειρεν,
λάξ ποδὶ κινήσας⁵, καὶ μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν ·

45

« Ἐγρεο, Νεστορίδῃ Πεισίστρατε, μώνυχας ἵππους
ζεύξον ὅφ' ἄρματ' ἄγων, ὅφρα πρήσσωμεν ὁδοῖο. »

Τὸν δ' αὖ Νεστορίδης Πεισίστρατος ἀντίον ἠΐδα ·
« Τηλέμαχ', οὕτως ἔστιν ἐπειγομένους περ ὁδοῖο⁶
νύκτα διὰ δνοφερὴν ἐλάαν⁷ · τάχα δ' ἔσσεται ἡώς.

50

Ἄλλὰ μὲν', εἰσόκε δῶρα φέρων ἐπιδίφρια⁸ θείῃ
ἥρως Ἀτρεΐδης, δουρικλειτὸς Μενέλαος,
καὶ μύθοις ἀγανοῖσι παραυδήσας ἀποπέμψῃ.
Τοῦ γάρ τε ξείνος μιμνήσκεται ἤματα πάντα
ἀνδρὸς ξεινοδόκου, ὅς κεν φιλότῃτα παράσχη. »

55

Ὡς ἔφατ' · αὐτίκα δὲ χρυσόθρονος ἤλυθεν Ἠώς.

Ἀγχίμολον δέ σφ' ἤλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος,
ἀνστάς ἐξ εὐνῆς, Ἑλένης πάρα καλλικόμοιο.

Τὸν δ' ὧς οὖν ἐνόησεν Ὀδυσσεύς φίλος υἱός,

1. Νυκτὶ ὁμῶς, avec la nuit, c'est-à-dire pendant la nuit.

2. Αὐτὸς δὲ πρῶτιστα, etc. Voy. chant XIII, vers 404 et 405.

3. Τὸν. Le porcher, Eumée.

4. Οἱ est ici à peu près explétif.

5. Λάξ ποδὶ κινήσας, en le remuant avec le pied, en le poussant du pied.

6. Ἐπειγομένους περ ὁδοῖο, si pressés que nous soyons de nous mettre en route.

7. Ἐλάαν, pousser (les chevaux ou le char), c'est-à-dire partir.

8. Ἐπιδίφρια. Un des scholiastes d'Homère explique ce mot ainsi : ἐπὶ τὸν δίφρον τιθέμενα, ἢ το ἄρμα.

σπερχόμενός ῥα χιτῶνα περὶ χροῖ σιγαλόεντα
 δύνειν καὶ μέγα φᾶρος ἐπὶ στιβαροῖς βάλετ' ὤμοις
 ἥρως · βῆ δὲ θύραζε, παριστάμενος δὲ προσηύδα
 Τηλέμαχος, φίλος υἱὸς Ὀδυσσῆος θείοιο ·

« Ἀτρεΐδῃ Μενέλαε Διοτρεφές, ὄρχαμε λαῶν,
 ἤδη νῦν μ' ἀπόπεμπε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν·
 ἤδη γάρ μοι θυμὸς ἐέλδεται οἴκαδ' ἰκέσθαι. »

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἐπειτα βοῶν ἀγαθὸς Μενέλαος ·
 « Τηλέμαχ', οὔτι σ' ἔγωγε πολὺν χρόνον ἐνθάδ' ἐρύξω,
 ἴμενον νόστοιο· νεμεσσωμαι δὲ καὶ ἄλλω
 ἄνδρι ξεινοδόκῳ, ὅς κ' ἔзоχα μὲν φιλέησιν¹,
 ἔзоχα δ' ἐχθαίρησιν· ἀμείνω δ' αἵσιμα πάντα².
 Ἰσὸν τοι κακὸν ἐσθ', ὅς τ' οὐκ ἐθέλοντα νέεσθαι
 ξεῖνον ἐποτρύνει καὶ ὅς ἐσσύμενον³ κατερύκει.
 Χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν⁴
 Ἀλλὰ μὲν', εἰσόκε δῶρα φέρων ἐπιδόφρια θείω
 καλὰ, σὺ δ' ὀφθαλμοῖσιν ἰδῆς, εἶπω δὲ γυναιξὶν
 δεῖπνον ἐνὶ μεγάροις τετυχεῖν ἄλις ἔνδον ἐόντων⁵.
 ἀμφότερον, κῦδός τε καὶ ἀγλαΐη καὶ ὄνειαρ⁶,
 δειπνήσαντας ἴμεν πολλὴν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν·
 εἰ δ' ἐθέλεις τραφῆναι⁷ ἄν' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος. »

1. Ἐζοχα, à l'excès. Cet adverbe se prend plus ordinairement en bonne part. — Φιλέησιν, accueille en ami, traite amicalement. Le sens de la phrase est donc : Je blâme moi-même l'hôte qui exagère l'amitié ou la froideur.

2. Ἀμείνω αἵσιμα πάντα, toutes choses équitables sont meilleures, c'est-à-dire la modération est préférable en tout. Nous avons déjà rencontré cette même sentence au chant VII, vers 340.

3. Ἐποτρύνει, hâte, presse (de partir). — Ἐσσύμενον, ayant hâte (de partir).

4. Χρὴ ξεῖνον.... πέμπειν. Théoc-

rite dit de même dans une de ses *Idylles* (XVI, 27) :

Μηδὲ ξεινοδόκον κακὸν ἔρμεναι, ἀλλὰ τρα-
 πίζε
 μειλῆαντ' ἀκοπέμψαι, ἐπὶ ἰθέλωντι νέε-
 σθαι.

5. Ἐνδον ἐόντων, des mets qui sont en dedans, c'est-à-dire avec les provisions qui sont en réserve.

6. Ἀμφότερον.... ὄνειαρ, c'est à la fois gloire et éclat (pour celui qui reçoit) et utilité (pour celui qui est reçu). Ainsi, de deux hôtes, l'un s'honore en offrant le repas, l'autre profite en l'acceptant.

7. Τραφῆναι, te tourner, te diriger.

ὄφρα τοι αὐτὸς ἔπωμαι¹, ὑποξέδω δά τει ἔπαυεις,
 ἄστεα δ' ἀνθρώπων ἡγήσομαι²: οὐδέ τις ἡμέας
 αὐτως ἀμπέμψει, δώσει³ δέ τι ἐν γε φέρεσθαι,
 ἢ τέτινα τριπόδων εὐχάλικων ἢ δὲ λεβήτων,
 ἢ δὲ δ' ἡμιόνους, ἢ δὲ χρύσειον ἄλυσσον.»

85

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ῥῥαίει·
 « Ἀτρεΐδῃ Μενέλαε Διοσφεφές, ὄρχαμε-λαῖα,
 βούλομαι ἤδη νεῖσθαι ἐφ' ἡμέτερ⁴: οὐ γάρ ἔπισθεν
 οὔρον⁵ ἰὼν κατέλειπον ἐπὶ κτεάτεσσιν ἑμοῖσιν·
 μή⁶ πατέρ' ἀντίθεον διζήμενος αὐτὸς ὀλωμαι,
 ἢ τί μοι ἐκ μεγάρων κειμήλιον ἐσθλὸν ὀλήται⁷. »

90

Αὐτὰρ ἐπεὶ τόγ' ἄκουσε βοῇν ἀγαθὸς Μενέλαος,
 αὐτίκ' ἄρ' ἢ ἀλόχῳ ἠδὲ δμῳῇσι κέλευσεν·
 δεῖπνον ἐνὶ μεγάροις τετυχεῖν ἄλις ἔνδον ἰόντων.
 Ἀγχίμολον δέ οἱ ἦλθε Βοηβοΐδης Ἑτεωνεύς,
 ἄνστας ἐξ εὐνῆς, ἐπεὶ οὐ πολλὰ ναῖεν ἀπ' αὐτοῦ·
 τὸν πῦρ κῆαι ἔνωγε βοῇν ἀγαθὸς Μενέλαος·
 ὀπτήσai τε χρῶν⁸: ὁ δ' ἄρ' οὐκ ἀπίθησεν ἀκούσας·
 Αὐτὸς⁹ δ' ἐς θάλαμον κατεβήσατο κηῶντα,
 οὐκ οἶος, ἅμα τῷ γ' Ἑλένῃ κίε καὶ Μεγαπένθεος,
 Ἄλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἔκανον, ὅθ' ¹⁰ οἱ κειμήλια κείτα,
 Ἀτρεΐδης μὲν ἔπειτα δέπας λάβεν ἀμφικύπελλον,
 οἶον δὲ κρητῆρα φέρειν Μεγαπένθε' ἄνωγεν
 ἀργύρεον· Ἑλένῃ δὲ παρίστατο φωριαμοῖσιν,
 ἐνθ' ἔσαν οἱ πέπλοι παμποίκιλοι, οὓς κάμεν¹¹ αὐτή.

95

100

105

1. ὄφρα τοι αὐτὸς ἔπωμαι. Il y a une idée sous entendue : Si tu veux aller à Argos (attends encore un peu), afin que je t'accompagne.

2. Ἄστεα. Sous-ent. εἰς. — ἡγήσομαι pour ἡγήσωμαι.

3. Δώσει, ainsi, comme nous serons arrivés, sans nous faire de présents. — Δώσει. Sous-ent. ἔλαστος.

4. Ἐφ' ἡμέτερα (δῶματα), dans notre demeure.

5. Οὔρον, un gardien.

6. Μή, (je crains) que.

7. Ὀλήται, disparaisse, soit enlevé.

8. Κρῶν. Génitif partitif. C'est ainsi que nous disons *faire cuire de la viande*.

9. Αὐτός. Ménélas.

10. Ὅθι, (à l'endroit) où.

11. Κάμεν, elle avait travaillés, elle avait faits.

Τῶν ἐν' αἰραμένη· Ἑλένη φέρε, διὰ γυναικῶν,
 δς κάλλιστος ἦν ποικίλμασιν ἡδὲ μέγιστος,
 ἀστήρ δ' ὥς ἀπέλαμπεν· ἔκειτο δὲ νεάτος ἄλλων¹.

Βὰν δ' ἰέναι προτέρω διὰ δώματος, ἔως ἔχοντο

Τηλέμαχον· τὸν δὲ προσέφη ξανθὸς Μενέλαος·

110

« Τηλέμαχ', ἦτοι νόστον, ὅπως φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς,

ὥς τοι Ζεὺς τελέσειεν, ἐρίγδουπος πόσις Ἥρης.

Δώρων δ', ὅσ' ἐν ἐμῷ² οἴκῳ κειμήλια κεῖται,

δώσω, δ' κάλλιστον καὶ τιμωδέστατόν ἐστιν.

Δώσω τοι κρητῆρα τετυγμένον· ἀργύρεος δὲ

115

ἐστὶν ἄπας, χρυσῷ δ' ἐπὶ χεῖλεα κεκράνται·

ἔργον δ' Ἡφαίστοιο· πόρεν δέ εἰ Φαίδιμος ἦρως,

Σιδονίων βασιλεύς, ὅθ' ἐὸς δόμος ἀμφοχάλυπεν

κεῖσέ με νοστήσαντα· τεῖν δ' ἐθέλω τόδ' ὀπάσσαι. »

Ἦς εἰπὼν ἐν χερσὶ τίθει δέπας ἀμφικύπελλον

120

ἦρως Ἀτρεΐδης· ὁ δ' ἄρα κρητῆρα φαεινὸν

θῆκ' αὐτοῦ προπάροιθε φέρων κρατερὸς Μεγαπένθης,

ἀργύρεον· Ἑλένη δὲ καρίστατο καλλιπάρῃος,

1. Νεάτος ἄλλων, au-dessous de tous les autres, au fond du coffre (pour mieux le garantir, car c'était le plus beau).

2. Δώρων δ', ὅσ' ἐν ἐμῷ, etc. Nous avons déjà vu ces mêmes vers au IVe chant (613-619), et Dugas-Montbel fait à ce sujet les réflexions que voici : « Ce vers 113 et les six suivants, qui se trouvent déjà au quatrième chant, ne peuvent point se comparer aux répétitions qu'on retrouve si fréquemment dans les anciennes poésies. En effet, on conçoit que, lorsqu'il s'agit des détails d'un sacrifice, des cérémonies qui précèdent le repas, ou des apprêts d'un festin, les mêmes vers repa-
 raissent pour exprimer les mêmes idées. Ces sortes de vers doivent être regardés comme des formules con-

sacrées. Mais ici ce ne sont point des circonstances analogues, c'est la même situation qui est reproduite dans les mêmes termes. Ainsi, au quatrième chant, comme en cet endroit, Télémaque presse Ménélas de le laisser partir, et Ménélas lui répond qu'il veut auparavant lui faire accepter des dons précieux, entre autres le cratère que lui donna Phédime, roi des Sidoniens. Il est bien difficile de supposer que, dans un tout conçu d'un seul jet, l'auteur soit tombé dans une telle redite. N'est-il pas plus vraisemblable de supposer qu'il existait sur le voyage de Télémaque plusieurs rhapsodies où se rencontraient quelques vers semblables, qui sont restés quand on a réuni ces chants divers pour en composer l'Odyssée ? »

πέπλον ἔχουσ' ἐν χερσίν, ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν¹.

« Δῶρον τοι καὶ ἐγώ², τέκνον φίλε, τοῦτο δίδωμι
 μνήμ' Ἑλένης χειρῶν³, πολυτράτου ἐς γάμου ὥρην
 σῇ ἀλόχῳ φορέειν · τείως δὲ φίλῃ παρὰ μητρὶ
 κείσθω ἐνὶ μεγάρῳ · σὺ δέ μοι χαίρων ἀφίκοιο
 οἶκον εὐκτίμενον καὶ σὴν ἐς πατρίδα γαῖαν. »

ᾧ εἰποῦς' ἐν χερσὶ τίθει · ὃ δ' ἐδέξατο χαίρων. 133

Καὶ τὰ μὲν ἐς πείρινθα⁴ τίθει Πεισίστρατος ἥρως
 δεξάμενος, καὶ πάντα ἐῷ θήεσθαι θυμῷ.

Τοὺς δ' ἦγε πρὸς δῶμα κάρη ξανθοῦ Μενέλαος ·
 ἐξέστην δ' ἄρ' ἔπειτα⁵ κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε.
 Χέρνιδα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα 135

καλῇ, χρυσεῇ, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος,
 νίψασθαι · παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάνουσσε τράπεζαν.

Σίτον δ' αἰδοίῃ ταμίῃ παρέθηκε φέρουσα,
 εἶδατα πόλλ' ἐπιθεῖτα, χαριζομένη παρεόντων ·
 παρ δὲ Βοηθοίδης κρέα δαίετο καὶ νέμε μοίρας⁶. 140
 ὦνοχόει δ' υἱὸς Μενελάου κυδαλίμοιο.

Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἐτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἱαλλον.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,
 δὴ τότε Τηλέμαχος καὶ Νέστορος ἀγλαὸς υἱὸς
 ἵππους τε ζεύγνυντ' ὅ ἀνά θ' ἄρματα ποικίλ' ἔβαινον · 145

1. Réunissez ἐξονόμαζεν.

2. Δῶρόν τοι καὶ ἐγώ, etc. Dugas-Montbel: « Rien n'est plus touchant que ce discours d'Hélène à Télémaque. Virgile (*Énéide*, III, 486), a imité ce passage, et suppose aussi qu'Andromaque donne au jeune Ascagne des ouvrages qu'elle-même a tissus. Cet endroit de l'*Énéide* n'est pas moins beau que celui d'Homère. Le souvenir d'Astyanax que laisse échapper Andromaque à la vue du jeune Ascagne est plein de charmes et de douceur. Cependant rien n'égale la belle simplicité des paroles

d'Hélène; ce sont les âges héroïques dans toute leur naïveté. »

3. Μνήμ' Ἑλένης χειρῶν. Andromaque dit de même: *Manuum monumenta mearum*.

4. Πείρινθα. Panier d'osier que l'on plaçait sur le char, et où l'on déposait les objets qu'on voulait emporter.

5. Ἐξέστην δ' ἄρ' ἔπειτα, etc. Pour ces vers et les suivants, voy. chant I, v. 145, 136-140, 148, et chant VIII, v. 470.

6. Ἴππους τε ζεύγνυνθ', etc. Voy. chant III, v. 492 et 493.

ἐκ δ' ἔλασαν προθύροιο καὶ αἰθούσης ἐριδούπου.
 Τοὺς δὲ μετ' Ἀτρεΐδης ἔκισ' ἕανθός Μενέλαος,
 οἶνον ἔχων ἐν χερσὶ μελίφρονα δεξιτερῇφιν,
 χρυσέῳ ἐν δέπαϊ, ὄφρα λείψαντε¹ κιοίτην.
 στῇ δ' Ἰππων προπάροιθε, δεδισκόμενος δὲ προσηύδα· 150

« Χαίρετον, ὦ κούρω, καὶ Νέστορι ποιμένι λαῶν
 εἰπεῖν². ἧ γὰρ ἔμοιγε πατήρ ὧς ἥπιος ἦεν,
 εἴως ἐν Τροίῃ πολεμίζομεν υἷες Ἀχαιῶν. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα·
 « Καὶ λῆν κείνῳ γε, Διοτρεφές, ὡς ἀγορεύεις, 155
 πάντα τάδ' ἐλθόντες καταλέξομεν· αἱ γὰρ ἐγὼν ὧς
 νοστήσας Ἰθάκηνδε, κιὼν Ὀδυσῆ' ἐνὶ οἴκῳ
 εἵποιμ' ³, ὡς παρὰ σείῳ τυχὼν φιλότῃτος ἀπάσης
 ἔρχομαι⁴, αὐτὰρ ἄγω κειμήλια πολλὰ καὶ ἐσθλά. »

Ὡς ἄρα οἱ εἰπόντι ἐπέπτατο δεξιὸς⁵ ὄρνις,
 αἰετὸς ἀργὴν χῆνα φέρων δνύχεσσι πέλωρον,
 ἥμερον ἐξ αὐλῆς· οἱ δ' ⁷ ἰύζοντες ἔποντο
 ἄνδρες ἡδὲ γυναῖκες· ὁ δὲ σφισιν⁸ ἐγγύθεν ἐλθὼν
 δεξιὸς ἤϊξε πρόσθ' Ἰππων· οἱ δὲ ἰδόντες
 γήθησαν, καὶ πᾶσιν ἐνὶ φρεσὶ θυμὸς ἰάνθη. 165

Τοῖσι δὲ Νεστορίδης Πεισίστρατος ἤρχετο μύθων·
 « Φράζεο δὴ, Μενέλαε Διοτρεφές, ὄρχαμε λαῶν,
 ἧ νῶϊν τόδ' ἔφηνε θεὸς τέρας ἡὲ σοὶ αὐτῶ. »

Ὡς φάτο· μερμήριξε δ' Ἀρηΐφιλος Μενέλαος,
 ὅπως οἱ κατὰ μοῖραν ὑποκρίναιτο νοήσας⁹. 170

Τὸν δ' Ἑλένη τανυπέπλος ὑποθαμένη φάτο μῦθον·

1. Réunissez metékie.

2. Λείψαντε, de λείβω, faire des libations.

3. Εἰπεῖν (sous-ent. χαίρειν), l'infinitif pour l'impératif : Dites à Nestor que je le salue, saluez Nestor de ma part.

4. Αἱ γὰρ εἵποιμι, si seulement je pouvais dire, plutôt aux dieux que je pusse dire.

5. Ἐρχομαι, je reviens.

6. Δεξιός. Un oiseau volant à droite était de bon augure.

7. Ἐξ αὐλῆς, (qu'il avait enlevée) d'une basse-cour. — Οἱ δέ. Les habitants de la ferme.

8. Σφίσιν. Télémaque et ceux qui l'entouraient.

9. Νοήσας, ayant médité, après avoir médité.

« Κλυτέ μεντ πύττωρ ἐγὼ μοσπεύσομαι, ὡς ἐπὶ θεῶν
θάνατοι βάλλουσι, καὶ ὡς τελέεσθαι ὄψω.

Ὡς ὅδε χῆν' ἤρπαξ', ἀτίσπλομένην ἐνὶ οἴκῳ,

ἐλθὼν ἐξ ὄρεος, ὅθι οἱ γενεὴ τε τάκος τε¹,

ὣς Ὀδυσσεὺς μακά· πολλὰ παθὼν καὶ πολλὰ ἐπαλθθεὶς

οἴκαδε νοστήσει καὶ πίπεται· ἦε καὶ ἦδη

οἶκοι², ἀτὰρ μνηστῆρσι κακὸν πάντεσσι φηταίει. »

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος σπεπνυμένος φητίον ἠΐδα·

« Οὕτω νῦν Ζεὺς θεῖη³, ἐρίγδρουπος πόσις Ἥρης·

τῷ κέν τοι καὶ κεῖθι θεῶι ὡς εὐχετοόρμη. »

Ἦ καὶ ἐφ' ἵπποισιν μάστιν βάλεν· οἱ δὲ μάλ' ὥκα

ῥῖξαν πεδίονδε διὰ πτόλιος μεμαῶτες⁴.

οἱ δὲ πανημέριοι⁵ σαῖαν ζυγὸν ἄμφις ἔχοντες.

Δύσετό τ' ἥελιος, σκιοῶντό τε πᾶσαι ἀγυαί·

ἐς Φηράς δ' ἵκοντο Διοκλῆρος ποτὶ δῶμα,

υἱὸς Ὀρσιλόχοιο, τὸν Ἀλφειὸς τέκε παῖδα.

Ἐνθα δὲ νύκτ' ἄεσαν· ὁ δὲ ταῖς πᾶρ ξείνια ἔθηκεν.

Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥώς,

ἵππους τε ζεύγνυντ', ἀνά θ' ἄρματα ποικίλ' ἔδαινον·

ἐκ δ' ἔλασαν προθύροιο καὶ αἰδοῦσης ἐριδούπου·

μάστιξεν δ' ἐλάαν· τὰ δ' οὐκ ἄκοντε πατέσθην.

Αἶψα δ' ἐπειθ' ἵκοντα Πύλου αἰπὸν πτολίεθρον·

καὶ τότε Τηλέμαχος προεφώνεε Νέστορος υἱόν·

« Νεστορίδῃ, πῶς κέν μοι ὑποσχόμενος τελέσειας

μῦθον ἐμόν⁶; ξείνοι δὲ διαμπερές εὐχόμεθ' εἶναι

1. Ὡς αἱ γενεαὶ τε τάκος τε, αὐτὰντ sa race et sa progéniture, c'est-à-dire où il est né et où sont ses petits.

2. οἶκοι, vous-ent. ὅστις.

3. Οὕτω νῦν Ζεὺς θεῖη, etc. Voy. chant VIII, v. 485 et 487.

4. Μεμαῶτες, pleins d'auteur.

5. Οἱ δὲ πανημέριοι, etc. Voy. chant III, v. 486-494.

6. Πῶς κέν μοι.... μῦθον ἐμόν; Bothe fixe ainsi, avec raison, la sens de cette phrase : « Utinam mihi pollicitus perficias id, quod abs te petii! Minus bene interpretatus : Quomodo mihi pollicitus perfeceris verbum meum? quasi, dubitante Telamacho quo pacto id perficiendum sit, quum plene dicat in proximis quid velit. »

ἐκ πατέρων φιλότῃτος, ἀτὰρ καὶ * ὀρθήλικός εἰμεν ·
ἦδε δ' ὁδὸς καὶ μᾶλλον δημοφροσύνῃσιν ἐνήσει².

Μή με παρὲξ ἄγε νῆα³, Διοτρεφές, ἀλλὰ λίπ' αὐτοῦ,
μή μ' ὁ γέρον ἀέκοντα κατὰσχη, ᾧ ἐνὶ οἴκῳ,
ἰόμενος φιλέειν⁴. ἐμὲ δὲ χρεὼ θᾶσσον ἰκέσθαι. »

Ὡς φάτο· Ἠεστορίδης δ' ἄρ' ἔῳ συμπραΐσασατο θυμῷ,
ὅππῃς οἱ κατὰ μοῖραν ὑποσχόμενος τελέσειεν⁵.

Ὡδε δέ οἱ φρονέοντι δοάσσατο κέρδιον εἶναι ·

στρέψ' ἵππους ἐπὶ νῆα θοὴν καὶ θίνα θαλάσσης ·

νῆτ' δ' ἐνὶ πρύμνῃ ἐξαίνυτο⁶ κάλλιμα δῶρα,

ἔσθῃτα χρυσόν τε, τὰ οἱ Μενέλαος ἔδωκεν ·

καὶ μιν ἐποτρύνων ἔπεα πτερόεντα προσηύδα ·

« Σπουδῇ νῦν ἀνάβαινε κέλευε⁷ τε πάντας ἑταίρους,
πρὶν ἐμὲ οἴκαδ' ἰκέσθαι ἀπαγγεῖλαι⁸ τε γέροντι.

Εἴ γάρ ἐγὼ τόδε οἶδα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν ·

οἷος ἐκείνου θυμὸς ὑπέρβιος⁹, οὗ σε μεθήσει,

ἀλλ' αὐτὸς καλέων δεῦρ' εἴσεται¹⁰. οὐδὲ γ' φημι

ἄψ ἵεναι κενόν¹¹. μάλα γὰρ κεχολώσεται ἔμπης. »

Ὡς ἄρα φωνήσας ἔλασεν καλλίτριχας ἵππους

ἄψ Πυλίων εἰς ἄστυ, θεῶς δ' ἄρα δῶμαθ' ἵκανεν.

Τηλέμαχος δ' ἐτάροισιν ἐποτρύνων ἐκέλευσεν ·

« Ἐγχοσμεῖτε τὰ τέχε', ἑταῖροι, κῆτ' μελαίνῃ ·

αὐτοί τ' ἀμβαίνωμεν, ἵνα πρήσσωμεν ὁδοῖο. »

Ὡς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα τοῦ μάλα μὲν κλύον ἦδ' ἐπίθοντο.

1. Ἀτὰρ καί, et de plus, et ce qui est une nouvelle raison (pour que nous soyons toujours amis).

2. Καὶ μᾶλλον.... ἐνήσει, nous jettera encore davantage, dans le bon accord, c'est-à-dire nous liera encore plus étroitement.

3. Παρὲξ νῆος, au delà du vaisseau, plus loin que l'endroit où j'ai laissé mon vaisseau.

4. Ἰόμενος φιλέειν, désirant me témoigner de l'amitié.

5. Ἰεπερχόμενος τελέσειεν, ayant

promis il accomplirait, c'est-à-dire il accomplirait ce qu'il avait promis.

6. Νῆτ' ἐνὶ ἐξαίνυτο, il enleva (du char pour les déposer) sur le vaisseau.

7. Κέλευε. Sous-ent. ἀνάβαινε.

8. Ἀπαγγεῖλαι, annoncer (ton départ).

9. Ὑπέρβιος, magnanime.

10. Καλέων εἴσεται, il viendra t'inviter.

11. Κενόν, vide, les mains vides, c'est-à-dire sans te retenir.

Αἴψα δ' ἄρ' εἰςβαῖνον καὶ ἐπὶ κληῖσι κάθιζον.
 Ἵητοι δ' μὲν τὰ πονεῖτο, καὶ εὖχετο, θῦε δ' Ἀθήνη
 νηὶ πάρα πρύμνῃ· σχεδόθεν δέ οἱ ἤλυθεν ἀνὴρ
 τηλεδαπός, φεύγων ἐξ Ἄργεος, ἄνδρα κατακτάς,
 μάντις· ἀτὰρ γενεήν γε Μελάμποδος ἐκγονος ἦεν, 225
 δς πρὶν μὲν ποτ' ἔναϊε Πύλῳ ἐνι, μητέρι μήλων,
 ἀφνειὸς Πυλίοισι μέγ' ἔξοχα¹ δώματα ναίων·
 δὴ τότε γ' ἄλλων δῆμον ἀφίκετο, πατρίδα φεύγων
 Νηλέα τε μεγάρθυμον, ἀγαυότατον ζώντων,
 δς οἱ χρήματα πολλὰ τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτὸν 230
 εἶχε βίη². Ὁ δὲ τέως μὲν ἐνὶ μεγάροις Φυλάκοιο
 δεσμῶ ἐν ἀργαλέῳ δέδετο, κρατέρ' ἄλγεα πάσχων
 εἵνεκα Νηληϊὸς κούρης ἄτης³ τε βαρείης,
 τήν οἱ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ δασπλήτις Ἑρινύς.
 Ἄλλ' ὁ μὲν ἐκφυγε Κῆρα, καὶ ἤλασε⁴ βοῦς ἐριμύκους 235
 ἐς Πύλον ἐκ Φυλάκης, καὶ ἐτίσατο ἔργον ἀεικέες
 ἀντίθεον Νηληϊά⁵, κασιγνήτῳ δὲ γυναῖκα
 ἡγάγετο πρὸς δώμαθ'. Ὁ δ'⁶ ἄλλων ἔκετο δῆμον,
 Ἄργος ἐς ἱππόβοτον· τόθι γάρ νύ οἱ αἰσιμον ἦεν
 ναιέμεναι, πολλοῖσιν ἀνάσσοντ' Ἀργελοῖσιν· 240

1. Πυλίοισι. Sous-ent. ἐν.—Μέγα
 ἔξοχα, grandement distinguées, su-
 perbes. Mais il est assez probable
 qu'il faudrait lire Πυλίοισι μέτ'
 ἔξοχα δώματα ναίων, et dans ce
 cas μετὰ Πυλίοισι équivaux à ἐν
 Πυλίοισι.

2. Ὅς οἱ.... εἶχε βίη. Mélampe
 s'était rendu à Phylacé pour enlever
 les génisses d'Iphiclos ou Phylacos,
 que Nélée exigeait avant de donner
 sa fille à Bias, frère de Mélampe.
 Tandis que Mélampe, qui n'avait pas
 réussi dans son expédition, était pri-
 sonnier chez Phylacos, Nélée s'était
 emparé de ses biens. Voy. char. XI,
 v. 283-297.

3. Ἄτης, faute, attentat. Mé-
 lampe n'avait en effet aucun motif

légitime de dépouiller Phylacos de
 ses troupeaux.

4. ἤλασε, conduisit, amena.
 Phylacos rendit spontanément la
 liberté à Mélampe et lui fit même
 présent de ses bœufs, pour le ré-
 compenser des services qu'il lui avait
 rendus comme devin pendant sa
 captivité.

5. Ἐτίσατο... Νηληϊά. Nélée refu-
 sait de restituer les biens de Mélampe
 et ne voulait même plus donner la
 main de sa fille à Bias, bien que la
 condition imposée par lui-même se
 trouvât remplie. Mélampe et Bias
 s'armèrent contre Nélée, le vain-
 quirent et le forcèrent à tenir sa
 promesse.

6. Ὁ δέ. Mélampe.

ἔνθα δ' ἔγρημε γυναῖκα¹ καὶ ὑπερεφές θέτο δῶμα,
 γείνατο δ' Ἀντιφάτην καὶ Μάντιον, υἱε κραταιῷ.
 Ἀντιφάτης μὲν ἔτικτεν Ὀϊκλῆα μεγάρυμον·
 αὐτὰρ Ὀϊκλείης λαοσσόον² Ἀμφιάραον,
 ὃν πέρι κῆρι φίλει Ζεὺς τ' αἰγίοχος καὶ Ἀπόλλων
 παντοίην φιλότῃτ'· οὐδ' ἔκετο γήραος οὐδόν,
 ἀλλ' ὄλετ' ἐν Θήβῃσι γυναίων εἵνεκα δώρων³.
 Τοῦ δ' υἱεῖς ἐγένοντ' Ἀλκμαίων Ἀμφίλοχος τε.
 Μάντιος αὖ τέκετο Πολυφειδέα τε Κλεῖτόν τε·
 ἀλλ' ἦτοι Κλεῖτον χρυσόθρονος ἥρπασεν Ἡὼς
 κάλλεος εἵνεκα οἴο, ἦν' ἀθανάτοισι μετεῖη.
 Αὐτὰρ ὑπέρθυμον Πολυφειδέα μάντιν Ἀπόλλων
 θῆκε βροτῶν ὄχ' ἄριστον⁴, ἐπεὶ θάνεν Ἀμφιάραος·
 δς⁵ ῥ' Ὑπερησίνηδ' ἀπενάσσαστο, πατρὶ χολωθείς,
 ἐνθ' ὄγε ναιετάων μαντεύετο πᾶσι βροτοῖσιν.
 Τοῦ μὲν ἄρ' υἱὸς ἐπῆλθε, Θεοκλύμενος δ' ὄνομ' ἦεν,
 δς τότε Ἰηλεμάχου πέλας ἴστατο· τὸν δ' ἐχίχανεν
 σπένδοντ' εὐχόμενόν τε θοῇ παρὰ νηῖ μελαίνῃ·
 καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
 « ὦ φίλ', ἐπεὶ σε θύοντα κιχάνω τῷδ' ἐνὶ χώρῳ,
 λίσσομ' ὑπὲρ θυέων καὶ δαίμονος⁶, αὐτὰρ ἔπειτα
 σῆς τ' αὐτοῦ κεφαλῆς καὶ ἐταίρων οἳ τοι ἔπονται,
 εἰπέ μοι εἰρομένῳ νημερτέα μηδ' ἐπικεύσης·

1. Γυναῖκα. Iphianasse, fille de Prætos, roi d'Argos. Prætos donna aussi à Mélampe une partie de son royaume, en reconnaissance de ce qu'il avait rendu la raison à ses filles, qui se croyaient métamorphosées en génisses. Voy. l'article *Prætos*, dans le *Dictionnaire de Mythologie comparée* de M. Val. Parisot.

2. Ὀϊκλείης, au nominatif; on trouve plus souvent Ὀϊκλεύς (d'où Ὀϊκλῆα au vers précédent). — Λαοσσός (de λαός et σεύω), chef de peuples.

3. Ἄλλ' ὄλετ'.... δώρων. Amphiaras fut l'un des sept chefs qui vinrent mettre le siège devant Thèbes après la mort d'OEdipe. Sachant qu'il devait périr dans cette expédition, il refusa d'y aller; sa femme Ériphile, gagnée par le collier d'Harmonie, présent de Polynice, le décida à partir.

4. Ἄριστον, le plus habile (dans l'art de la divination).

5. Ὅς se rapporte à Polyphide.

6. Δαίμονος, la divinité (à laquelle tu offres un sacrifice).

τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις ἡδὲ τοκῆς; »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦδα·

265

« Τοιγάρ ἐγώ τοι, ξεῖνε, μάλ' ἄτρεκέως ἀγορεύσω.

Ἐξ Ἰθάκης γένος εἰμί, πατήρ δέ μοι ἔστιν Ὀδυσσεύς·

εἴ ποτ' ἔην· νῦν δ' ἤδη ἀπέφθιτο λυγρῷ ἄλεθρῳ.

Τοῦνεκα νῦν ἐτάρους τε λαβῶν καὶ νῆα μέλαιναν

ἦλθον πευσόμενος πατρὸς δὴν οἰχομένοιο. »

270

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε Θεοκλύμενος θερείδης·

« Οὕτω τοι καὶ ἐγὼν ἐκ πατρίδος¹ ἄνδρα κατακτάς

ἔμφυλον· πολλοὶ δὲ κασίγνητοί² τε ἔται τε

Ἄργος ἄν' ἱππόδοτον, μέγα δὲ κρατέουσιν Ἀχαιῶν·

τῶν ὑπαλευάμενος θάνατον³ καὶ Κῆρα μέλαιναν

275

φεύγω, ἐπεὶ νύ μοι αἴσα κατ' ἀνθρώπους ἀλάλησθαι.

Ἀλλά με νηὸς ἔφεσσαι⁴, ἐπεὶ σε φυγῶν ἰκέτευσα,

μή με κατακτείνωσι· διωκόμεναι γάρ οἶω. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦδα·

« Οὐ μὲν δὴ σ' ἐθέλοντά⁵ γ' ἀπώσω νηὸς ἔτισης·

280

ἀλλ' ἔπευ· αὐτὰρ κεῖθι φιλήσεται, οἷά κ' ἔχωμεν⁶. »

Ὡς ἄρα φωνήσας οἱ ἐδέξατο χάλκεον ἔγχος⁷

καὶ τόγ' ἐπ' ἱκρίοφιν τάνυσεν νεὸς ἀμφιελίσσης·

ἂν δὲ καὶ αὐτὸς νηὸς ἐβήσατο· ποντοπόροιο.

Ἐν πρύμνῃ δ' ἄρ' ἔπειτα καθέζετο· πὰρ δὲ οἱ αὐτῷ

285

εἶσε Θεοκλύμενον· τοὶ δὲ⁸ πρυμνήσι⁹ ἔλυσαν.

Τηλέμαχος δ' ἐτάροισιν⁹ ἐποτρύνας ἐκέλευσεν

1. Ἐκ πατρίδος. Sous-ent. ἦλθον.

2. Πολλοί. Sous-ent. εἰσί. — Κασίγνητοι. Les frères (de l'homme que j'ai tué).

3. Τῶν θάνατον, leur mort, c'est-à-dire la mort qu'ils m'auraient donnée.

4. Ἐφεσσαι ἐquivaut à ἔφeson, place-moi, fais-moi monter sur.

5. Ἐθέλοντα, voulant (y monter), quand tu veux t'y embarquer.

6. Κεῖθι, là-bas, à Ithaque. —

Φιλήσεται, tu seras accueilli avec amitié. C'est le futur moyen au lieu du futur passif. On trouve dans Xénophon beaucoup d'exemples semblables. — Οἷά κ' ἔχωμεν, selon ce que nous avons, selon nos ressources.

7. Ἐδέξατο χάλκεον ἔγχος. Cette prévenance était un des signes de l'hospitalité qu'on accordait.

8. Τοὶ δέ. Les matelots.

9. Τηλέμαχος δ' ἐτάροισιν, etc.

Voy. chant II, vv. 429 et 430-436.

ὅπλων ἀπτεσθαι· τοὶ δ' ἐσαυμένως ἐπείθοντο.

Ἰστὸν δ' εἰλάτινον κοίλης ἔνταθε, μεσώδμης
στῆσαν ἀείραντες, κατὰ δὲ προτόνοιαι· ἔδῃσαν·

220

ἔλκον δ' ἰστία λευκά· ὠστρέπτοιαι βοεῦσιν.

Τοῖσιν δ' ἔκμενον οὔρον ἴει γλαυκῶπις Ἀθήνη,

λάβρον ἐπαιγίζοντα¹ δι' αἰθέρος, ὅφρα τάχιιστα

νηὺς ἀνύσειε² θέουσα θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.

Βὰν δὲ παρὰ Κρουνοὺς καὶ Χάλκίδα καλλιρέεθρον.

225

Δύσετό τ' ἥελιος, σκιδώωντό τε πᾶσαι ἀγυαί·

ἡ³ δὲ Φεάς ἐπέβαλλεν, ἐπαιγομένη Διὸς οὐρῳ,

ἡδὲ παρ' Ἥλιδα διαν, ὅθι κρατεύουσιν Ἑπειοί.

Ἐνθεν δ' αὖ νήσοισιν ἐπιπροέηκε Θοῶσιν⁴,

ὁρμαίνων ἥ κεν θάνατον φύγοι ἥ κεν ἀλῶῃ.

300

Τὼ δ' αὖτ' ἐν κλισίῃ Ὀδυσσεὺς καὶ δῖος ὕφορβος

δορπείτην· παρὰ δέ σφιν ἐδόρπεον ἀνέρες ἄλλοι.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,

τοῖς δ' Ὀδυσσεὺς μετέειπε, συδῶτεω πειρηγίζων,

εἰ⁵ μιν ἔτ' ἐνδυκίως φιλέοι μεῖναι τα χελεύοι

305

αὐτοῦ ἐνὶ σταθμῷ, ἥ ὀτρύνειε πόλινδε⁶.

« Κέκλυθι νῦν, Εὐμαίε, καὶ ἄλλοι πάντες ἑταῖροι·

ἦῶθεν προτὶ ἄστυ λιλαίομαι ἀπονέεσθαι

πτωχεύσων, ἵνα μὴ σε κατατρύχω καὶ ἑταίρους.

Ἀλλὰ μοι εὖ θ' ὑπόθευ⁷ καὶ ἄμ' ἡγεμόν' ἐσθλὸν ὀπασσαν,

310

ὅς κέ με κεῖσ' ἀγάγῃ· κατὰ δὲ πτόλιν αὐτὸς ἀνάγκη

πλάγξομαι, αἶ κέν τις κοτύλῃν καὶ πύρνον ὀρέξῃ⁸.

Καὶ κ' ἐλθὼν πρὸς δώματ' Ὀδυσσεύος θεῖοιο

1. Λάβρον ἐπαιγίζοντα, s'élançant vivement, soufflant avec impétuosité.

2. Ἀνύσειε, achevât (de parcourir), courait sa course sur.

3. Ἡ, Sous-ent. νηὺς.

4. Νήσοισιν ἐπιπροέηκε Θοῶσιν, il (Télémaque), lança, dirigea le vaisseau vers les îles Aigées.

5. Εἰ, (pour voir) si.

6. Ὀτρύνειε πόλινδε. Sous-ent. léner.

7. Ἐπάθευ, conseille-moi.

8. Αὐτάς, moi-même, c'est-à-dire moi seul, sans avoir besoin de guide. — Αἶ κέν τις ὀρέξῃ, (pour voir) si quelqu'un me tendra, c'est-à-dire me présentera, m'offrira.

ἀγγαλίην εἵπομι περίφρονι Πηνελοπείῃ·
καί κε μνηστήρεσσιν ὑπερφιάλοισι μιγείην,
εἴ μοι δεῖπνον δοῖεν, ὄνειλτα μυρί' ἔχοντες.
Αἰψά κεν εὖ δρώοιμι μετὰ σφίσιν, ὅττ' ἐθέλοιεν.
Ἐκ γάρ τοι ἐρέω· σὺ δὲ σύνθεο καί μευ ἄκουσον·
Ἑρμείαιο ἔκητι διακτόρου, ὅς ῥά τε πάντων
ἀνθρώπων ἔργοισι χάριν καὶ κῦδος ὀπάζει¹,
δρηστοσύνη οὐκ ἂν μοι ἐρίσσειε βροτὸς ἄλλος
πῦρ τ' εὖ νηῆσαι διὰ τε ζύλα δανὰ κεάσσαι²
δαιτρεῦσαί τε καὶ ὀπτῆσαι καὶ οἰνοχοῆσαι·
οἶά τε τοῖς ἀγαθοῖσι παραδρώωσι χέρηες³. »

Τὸν δὲ μέγ' ὀχθήσας προσέφη, Εὐμαίε συδῶτα·
« ὦ μοι, ζεῖνε, τίη τοι ἐνὶ φρεσὶ τοῦτο νόημα
ἔπλετο; ἦ σύγε πάγχυ λιλαίεαι αὐτόθ' ὀλέσθαι,
εἰ δὴ μνηστήρων ἐθέλεις καταδῦναι δμίλον,
τῶν ὕβρις τε βίη τε σιδήρεον οὐρανὸν ἴκει.
Οὔτοι τοιοῖδ' εἰσὶν⁴ ὑποδρηστήηρες ἐκεῖνων,
ἀλλὰ νέοι, χλαῖνας εὖ εἰμένοι ἠδὲ χιτῶνας,
αἰεὶ δὲ λιπαροὶ⁵ κεφαλὰς καὶ καλὰ πρόσωπα,
οἳ σφιν ὑποδρώωσιν· ἐϋζέστοι δὲ τράπεζαι
σίτου καὶ κρειῶν ἠδ' οἴνου βεβρίθασιν.
Ἀλλὰ μὲν' οὐ γάρ τίς τοι ἀνιᾶται παρεόντι,
οὔτ' ἐγὼ οὔτε τις ἄλλος ἐταίρων, οἳ μοι ἔασιν.
Αὐτὰρ ἐπὴν ἔλθῃσιν Ὀδυσσεύος φίλος υἱός,
κεῖνός σε χλαῖνάν τε χιτῶνά τε εἵματα ἔσσει,
πέμψει δ' ὀππῃ σε κραδίη θυμός τε κελεύει. »

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·

1. Ὅς ῥά τε.... ὀπάζει. Pindare (*Olympiques*, xiv, 6) dit à peu près de même en parlant des Grâces : Σὺν ὕμνῳ γὰρ τὰ τε τερπνὰ καὶ τὰ γλυκεῖα γίγνεται πάντα βροτοῖς, Εἰ σοφός, εἰ καλός, εἰ τις ἀγλαὸς ἀνὴρ.

2. Réunissez διακεάσσαι.

3. Ἀγαθοῖσι, les riches, les grands. De même en latin, *boni, optimi*. — Χέρηες, les hommes de condition inférieure, les pauvres.

4. Οὐ τοιοῖδ' εἰσὶν, ne sont pas tels (que toi), ne te ressemblent pas.

5. Λιπαροί, luisants (de parfums), parfumés.

« Αἶθ' οὕτως, Εὐμαίε, φίλος Διὶ πατρὶ γένοιο
 ὥς ἐμοί, ὅττι μ' ἔπαυσας ἄλῃς¹ καὶ διζύος αἰνῆς.
 Πλαγκτοσύνης δ' οὐκ ἔστι κακώτερον ἄλλο βροτοῖσιν ·
 ἀλλ' ἔνεχ' οὐλομένης γαστρὸς κακὰ κήδε' ἔχουσιν
 ἄνδρες, ὃν² κεν ἴκηται ἄλῃ καὶ πῆμα καὶ ἄλγος. 345
 Νῦν δ' ἐπεὶ Ἰσχανάας μείναί τέ με κεῖνον ἄνωγας,
 εἴπ' ἄγε μοι περὶ μητρὸς Ὀδυσσῆος θείοιο
 πατρός θ', ὃν κατέλειπεν ἰὼν³ ἐπὶ γήραος οὐδῶ,
 εἴ που ἔτι ζώουσιν ὑπ' αὐγὰς ἡελίοιο
 ἢ ἥδη τεθνᾶσι καὶ εἰν Ἀΐδαο δόμοισιν. » 350

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε συβώτης, ὄρχαμος ἀνδρῶν ·
 « Τοιγὰρ ἐγὼ τοι, ξεῖνε, μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω.
 Ἀσέρτης μὲν ἔτι ζώει, Διὶ δ' εὐχεται αἰεῖ,
 θυμὸν ἀπὸ μελέων φθίσθαι⁴ οἷς ἐν μεγάροισιν ·
 ἐκπάγλως γὰρ παιδὸς ὀδύρεται οἰχομένοιο 355
 κουριδίης τ' ἀλόχοιο δαΐφρονος, ἣ ἔ μάλιστα
 ἤκαχ' ἀποφθιμένη καὶ ἐν ὤμῳ γήραϊ θῆκεν⁵.
 Ἡ δ' ἄχει οὗ παιδὸς ἀπέφθιτο κυδαλίμοιο,
 λευγαλέω θανάτῳ · ὥς μὴ θάνοι, ὅστις ἔμοιγε
 ἐνθάδε ναιετάων φίλος εἴη καὶ φίλα ἔρδοι. 360
 Ὅφρα μὲν οὖν δὴ κείνη ἔην, ἀχέουσά περ ἔμπης,
 τόφρα τί μοι φίλον ἔσκε μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι,
 οὐνεκά μ' αὐτὴ θρέψεν ἅμα Κτιμένη τανυπέπλω⁶,
 θυγατέρ' ἰφθίμη, τὴν ὀπλοτάτην τέκε παίδων ·
 τῇ ὁμοῦ ἔτρεφόμην, ὀλίγον δέ τί μ' ἥσσον ἐτίμα⁷. 365
 Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἤβην πολυήρατον ἰκόμεθ' ἄμφω,

1. Ὅττι μ' ἔπαυσας ἄλῃς, parce que tu as mis un terme à ma vie errante.

2. Ὅν ἐκвивait à δντινα, adjectif indéfini, et se rapporte à ἄνδρες.

3. Ἰὼν, en partant, lorsqu'il partit pour Troie.

4. Réunissez ἀποφθίσθαι.

5. Ἡκαχε, a affligé. — Ἐν γήραϊ

θήκεν, a mis dans la vieillesse, c'est-à-dire a fait vieillir (avant le temps, par le chagrin).

6. Τανυπέπλω. Le long voile était le privilège des femmes de haut rang.

7. Ὀλίγον.... ἐτίμα, elle m'honorait un peu moins, c'est-à-dire presque autant (que sa fille).

τὴν μὲν ἔπειτα Σάμηνδ' ἔδωσαν καὶ μυρ' ἔλυντο¹·
αὐτὰρ ἐμὲ χλαῖνάν τε χιτῶνά τε ἔματ' ἐκείνη
καλὰ μάλ' ἀμφίσασα, πασὶν δ' ὑποδήματα δάῤυσα,
ἀγρόνδε προέαλλε· φίλαι δέ με κηρόθε μᾶλλον.

370

Νῦν δ' ἤδη τούτων² ἐπιδεύομαι· ἀλλὰ μοι αὐτῶ
ἔργον ἀέξουσιν μάκαρες θεοί, ᾧ ἐπιμένω·
τῶν ἔφαγόν τ' ἐπιόν τε καὶ αἰδοίοισιν³ ἔδωκα.

Ἐκ δ' ἄρα δεσποίνης οὐ μείλιχον ἔστιν ἀκούσαι
οὔτ' ἔπος οὔτε τι ἔργον, ἐπεὶ κακὸν ἔμπεσεν οἴκῳ,
ἄνδρες ὑπερφίαλοι· μέγα δὲ δμῶες χατεύουσιν
ἀντία δεσποίνης φάσθαι⁴ καὶ ἕκαστα πωθέσθαι
καὶ φαγέμεν πιέμεν τε, ἔπειτα δὲ καὶ τι φέρεσθαι
ἀγρόνδ', οἷά τε⁵ θυμὸν ἀεὶ δμῶεσσιν ἰαίνει. »

375

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς· 380

« ὦ πόποι, ὥς ἄρα τυτθὸς ἐὼν, Εὐμαίε συβῶτα,
πολλὸν ἀπεπλάγχθης σῆς πατρίδος ἡδὲ τοκῆων!

Ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως καταλέξον,
ἧ δὲ διεπράθετο πτόλις ἀνδρῶν εὐρυάγχα,
ἧ ἔνι ναιετάασκε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ·

385

ἧ σέγε μουνωθέντα⁶ παρ' οἴεσιν ἢ παρὰ βουσὶν
ἄνδρες δυσμενέες νηυσὶν λάβον ἡδ' ἐπέρασαν
τοῦδ' ἀνδρὸς πρὸς δώμαθ'⁷, ὃ δ' ἄξιον ὦνον ἔδοκεν. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε σιδώτης, ὄρχαμος ἀνδρῶν·

« Ξεῖν', ἐπεὶ ἄρ δὴ ταῦτά μ' ἀνείρεαι ἡδὲ μετὰλλῃς,
σιγῇ νῦν ξυνεῖ καὶ κέρπεο πῖνέ τε οἶνον,

390

1. Τὴν Σάμηνδ' ἔδωσαν, ils la donnèrent (à un époux pour l'emmenner) à Samé, ils la marièrent à un habitant de Samé. — Μυρ' ἔλυντο, reçurent des présents considérables. Voy. vers 481, et la note.

2. Τούτων. Les témoignages de bonté d'Anticlée.

3. Αἰδοίοισιν, les hommes dignes de respect, et spécialement ici les pauvres, les suppliants.

4. Ἀντία δεσποίνης φάσθαι, parler en présence de leur maîtresse, adresser la parole à leur maîtresse.

5. Καί τε φέρεσθαι οἷά τε, et d'emporter quelqu'une de ces choses qui...

6. Μουνωθέντα, laissé seul.

7. Ἐπέρασαν τοῦδ' ἀνδρὸς πρὸς δώματτα, sont venus se rendre dans le palais de cet homme-ci, c'est-à-dire au maître de cette maison.

ἤμενος· αἶδε δὲ νύκτες ἀθέσφατοι· ἔστι¹ μὲν εὖδειν,
ἔστι δὲ τερπομένοισιν ἀκούειν· οὐδέ τί σε χρὴ,
πρὶν ὦρη², καταλέχθαι· ἀνίη καὶ πολὺς ὕπνος.

Τῶν δ' ἄλλων στίνα κραδίη καὶ θυμὸς ἀνώγει,
εὐδέτω ἐξελθών· ἅμα δ' ἡοῖ φαινομένηφιν
δειπνήσας, ἅμ' βεσσιν ἀνακτορίησιν ἐπέσθω.

Νῶϊ δ' ἐνὶ κλισίῃ πίνοντέ τε δαινυμένω τε
κῆδεσιν ἀλλήλων τερπόμεθα λευγαλέοισιν,
μνωμένω· μετὰ γάρ τε καὶ ἄλγεσι τέρπεται ἀνὴρ,
ὅστις δὴ μάλα πᾶλλὰ πάθη καὶ πόλλ' ἐπαληθῆ³.

Τοῦτο δέ τοι ἔρέω, ὅ μ' ἀνείρεαι ἡδὲ μεταλλᾶς.

« Νῆσός τις Συρίη κυκλήσκεται, εἴ που ἀκούεις⁴,
Ὁρτυγίης καθύπερθεν, ὅθι τροπαὶ ἡελίοιο⁵,
οὔτι περιπληθὺς λίην τόσον⁶, ἀλλ' ἀγαθὴ μὲν,

1. Ἀθέσφατοι, immenses, longues (comme des nuits d'hiver). —
ἔστι, il est possible, c'est-à-dire on a le temps de.

2. Πρὶν ὦρη, avant que le moment convenable (soit venu).

3. Μετὰ γάρ τε... πόλλ' ἐπαληθῆ. Dugas-Montbel : « Aristote, qui cite les vers 400-4, les donne un peu différemment que dans nos éditions. Les voici :

... Μετὰ γάρ τε καὶ ἄλγεσι τέρπεται ἀνὴρ
μνήμενος· ὅστις πολλὰ πάθει καὶ πολλὰ
ἔργοι.

Pour exprimer ce sentiment si naturel qu'on aime à se ressouvenir des maux passés, Aristote cite aussi ce vers d'Euripide :

Ἄλλ' ἤδ' οἱ σθέντα μνησθαι πόνων.

Tout le monde connaît ce vers passé en proverbe, que dans Virgile Énée adresse à ses compagnons :

« ... Forsan etiam olim meminisse
juvabit. »

4. Ἐκ παλαιῶν ἀκούεις, si peut-être

tu en as entendu parler, c'est-à-dire dont peut-être tu as entendu parler

5. Ὅθι τροπαὶ ἡελίοιο. Dugas-Montbel : « Selon Strabon, Ortygie était la même île que Délos. En ce cas, cette île devait avoir les deux noms, puisque l'un et l'autre sont rapportés dans l'Odyssée. Ces mots du vers 404, ὅθι τροπαὶ ἡελίοιο, où sont les révolutions du soleil, ont fort occupé les commentateurs. Les uns veulent qu'on entende par τροπαὶ ἡελίοιο, le coucher du soleil; les autres, une espèce de cadran sur lequel un style indiquait le moment des solstices. Cette opinion est la plus vraisemblable, parce que, relativement à Ithaque, qui est à l'occident de Délos, l'adverbe καθύπερθεν, au delà, signifie que l'île de Syrie était à l'orient et non au couchant d'Ortygie. Selon Diogène de Laërce, Phérécyde, qui lui-même était de l'île de Syrie, aurait conservé, ou plutôt rétabli, et peut-être perfectionné, ce cadran qui existait anciennement dans sa patrie. »

6. Construisiez : οὔτι τόσον λίην

εὐβοτος¹, εὐμηλος, οἶνοπληθής, πολύπυρος.

Πεινήν δ' οὐποτε δῆμον ἐξέρχεται, οὐδέ τις ἄλλη
νοῦσος ἐπὶ στυγερῇ πέλεται² δειλοῖσι βροτοῖσιν ·

ἀλλ' ὅτε γηράσκωσι πόλιν κάτα φῦλ' ἀνθρώπων,
ἔλθων ἀργυρότοξος Ἀπόλλων Ἀρτέμιδι ξύν,

410

οἷς ἀγανοῖς βελέεσθιν ἐποιχόμενος κατέπεφνεν³.

Ἔνθα δὴ πόλιες, δίχα δέ σφισι πάντα δέδασται

τῆσιν δ' ἀμφοτέρησι πατὴρ ἐμὸς ἐμβασίλευεν,

Κτήσιος Ὀρμενίδης, ἐπιείκελος ἀθανάτοισιν.

« Ἔνθα δὲ Φοίνικες ναυσίκλητοι ἤλυθον ἄνδρες,

415

τρώκται, μυρὶ ἄγοντες ἀθύρματα⁴ νηϊ μελαίνῃ.

Ἔσκε δὲ πατὴρ ἐμοῖο γυνὴ Φοίνισσ' ἐνὶ οἴκῳ,

καλὴ τε μεγάλη τε καὶ ἀγλαὰ ἔργ' εἰδυῖα ·

τὴν δ' ἄρα Φοίνικες πολυπαίπαλοι ἡπερόπευον ·

πλουούσῃ τις πρῶτα μίγῃ, κοίλῃ παρὰ νηϊ,

420

εὐνῇ καὶ φιλότῃ · τάτε φρένας ἡπεροπεύει

θηλυτέρῃσι γυναιξί, καὶ ἥ κ' εὐεργὸς ἔησιν⁵.

Ἥρώτα δὴ ἔπειτα τίς εἶη καὶ πόθεν ἔλθοι ·

ἥ δὲ μάλ' αὐτίκα πατὴρ ἐπέφραδεν ὑπερεφές δῶ⁶ ·

« Ἐκ μὲν Σιδῶνος πολυχάλκου εὐχομαι εἶναι ·

425

« κούρῃ δ' εἶμ' Ἀρύδαντος ἐγὼ ῥυδὸν ἀφνειοῖο ·

« ἀλλὰ μ' ἀνῆρπαξαν Τάφιοι, λήϊστορες ἄνδρες,

« ἀγρόθεν ἐρχομένην · πέρασαν δέ με δεῦρ' ἀγαγόντες

« τοῦδ' ἀνδρὸς⁷ πρὸς δῶμα⁸ · ὃ δ' ἄξιον ὦνον ἔδωκεν. »

περιπληθής, qui n'est pas trop remplie, c'est-à-dire pas très-peuplée.

1. Εὐβοτος, fertile en pâturages, et non pas riche en bœufs; car alors il y aurait εὐβους.

2. Réunissez ἐπιπέλεται.

3. Ἐλθὼν.... κατέπεφνεν. Cette périphrase désigne une mort soudaine, par opposition à la mort qui vient à la suite d'une maladie. De même, au vers 478, Diane fait mourir subitement la femme qui enlève Eumée à ses parents.

4. Τρώκται, fourbes, trompeurs. — Ἀθύρματα, jouaux. Le sens ordinaire est jouets.

5. Τάτε se rapporte à μίγῃ εὐνῇ καὶ φιλότῃ. — Καὶ ἥ κ' εὐεργὸς ἔησι, même (à celle) qui est pratiquant le bien, c'est-à-dire même à la plus vertueuse.

6. Πατὴρ ἐπέφραδεν δῶ, lui indiqua la demeure de son père, c'est-à-dire lui dit de qui elle était fille.

7. Τοῦδ' ἀνδρὸς. Elle indique la maison de son maître.

- « Τὴν δ' αὖτε προσέειπεν ἀνὴρ δὲ ἐμίσγετο λάθρη · 430
 « Ἥ βρά κα νῦν πάλιν αὖτις ἄμ' ἡμῖν οἴκαδ' ἔποιο,
 « ὄφρα ἴδῃ πατὴρ καὶ μητέρος ὑπερεφές δῶ
 « αὐτούς τ' ; ἧ γὰρ ἔτ' εἰσὶ καὶ ἀφνειοὶ καλέονται. »
 « Τὸν δ' αὖτε προσέειπε γυνὴ καὶ ἀμείβετο μύθῳ ·
 « Εἶη κεν καὶ τοῦτ' ¹, εἴ μοι ἐθέλοιτέ γε, ναῦται, 435
 « ὅρκῳ πιστωθῆναι, ἀπήμονά μ' οἴκαδ' ἀπάξειν. »
 « Ὡς ἔφαθ' · οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπώμνουν, ὥς ἐκέλευεν.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ β' ὁμοσάν τε τελεύτησάν τε τὸν ὅρκον,
 τοῖς δ' αὖτις μετέειπε γυνὴ καὶ ἀμείβετο μύθῳ ·
 « Σιγῇ ² νῦν, μή τίς με προσαυδάτω ἐπέεσσιν 440
 « ὑμετέρων ἐτάρων, ξυμβλήμενος ἢ ἐν ἀγυίῃ,
 « ἧ που ἐπὶ κρήνῃ · μή τις ποτὶ δῶμα γέροντι
 « ἔλθων ἐξείπῃ, ὃ δ' ὀϊσάμενος ³ καταδῆσῃ
 « δεσμῷ ἐν ἀργαλέῳ, ὑμῖν δ' ἐπιφράσσειτ' ⁴ ὄλεθρον.
 « Ἄλλ' ἔχετ' ἐν φρεσὶ μῦθον ⁵, ἐπείγετε δ' ὦνον ὀδαίων. 445
 « Ἄλλ' ὅτε κεν δὴ νηὺς πλείη βιότοιο γένηται,
 « ἀγγελίῃ μοι ἔπειτα θοῶς ἐς δῶμαθ' ἰκέσθω ·
 « οἶσω γὰρ καὶ χρυσόν, ὅτις χ' ὑποχείριος εἴη ·
 « καὶ δέ κεν ἄλλ' ἐπίδαθρον ἐγὼν ἐθέλουσά γε δοίην.
 « Παῖδα γὰρ ἀνδρὸς ἧος ἐνὶ μεγάροις ἀτιτάλλω, 450
 « κερδαλέον δῆ, τοῖον, ἀματροχόωντα θύραζε ⁶.
 « τόν κεν ἄγοιμ' ἐπὶ νηός · ὃ δ' ὑμῖν μυρίον ὦνον
 « ἄλφοι, ὅπη περάσσετε ⁷ κατ' ἄλλοθρόους ἀνθρώπους. »

1. Εἶη κεν καὶ τοῦτο, cela pourrait se faire, c'est-à-dire j'y consentirais, oui.

2. Σιγῇ. Sous-ent. ἔστε.

3. Ὀϊσάμενος, s'étant douté de quelque chose, m'ayant soupçonné.

4. Ἀργαλέῳ, difficile (à rompre), solide. — Ἐπιφράσσεται, pour ἐπιφράσσεται.

5. Ἐχετ' ἐν φρεσὶ μῦθον, ayez, c'est-à-dire gardez ma parole dans vos esprits, soyez discrets.

6. Κερδαλέον ne signifie pas ici rusé, habile, ce qui est son sens le plus ordinaire, mais profitable, dont on peut tirer un profit. — Τοῖον, ἀματροχόωντα θύραζε, tel (que je vais dire), courant avec moi au dehors, c.-à-d. assez grand déjà pour courir avec moi hors de la maison.

7. Ὑμῖν ἄλφοι, il pourrait vous procurer, vous tireriez de lui. — Ὅπη περάσσετε, en quelque endroit que vous alliez le vendre.

• Ἡ μὲν ἄρ' ὅς· εἰκαυσε' ἀπέβη, πρὸς δώματα καλά.

Οἱ δ' ἐνιαυτὸν ἔστασαν παρ' ἡμῖν αὖθι μένοντες

465

ἐν νηϊ γλαφυρῇ βίατον παλὺν ἐμπαλῶντο.

ἀλλ' ὅτε δὴ κοίλῃ νηὺς ἤχθετο τοῖσι νέεσθαι¹,

καὶ τότε ἄρ' ἄγγελον ἤκων, ὃς ἀγγελίαιε γυναιεὶ.

Ἥλυθ' ἀνὴρ πολυΐδρις ἐμοῦ πρὸς δώματα πατρός,

χρῦσειον ὄρμον ἔχων, μετὰ δ' ἡλέκτροισιν ἔερτο².

466

τὸν μὲν ἄρ' ἐν μεγάρῳ δμῳαὶ καὶ πότνια μήτηρ

χερσὶν τ' ἀμπαφόωντο καὶ ὀφθαλμοῖσιν ὀρῶντο,

ὦνον ὑπισχόμεναι. ὁ δὲ τῇ³ κατένευσε σιωπῇ.

Ἦτοι ὁ καννεύσας κοίλῃν ἐπὶ νῆα βεβήκει.

ἡ δ' ἐμὲ χειρὸς ἐλοῦσα δόμων ἐξῆγε θύραζε.

467

εὔρε δ' ἐνὶ προδόμῳ ἡμὲν δέπα ἡδὲ τραπέζας

ἀνδρῶν δαιτυμόνων, αἳ μιν πατέρ' ἀμφεπένοντο⁴.

(οἱ μὲν ἄρ' ἐς θῶκον πρόμολον δῆμιοί τε φῆμιν⁵).

ἡ δ' αἴψα τρί' ἄλεια κατακρύψας ὑπὸ κόλπῳ

ἔκφερεν. αὐτὰρ ἐγὼν ἐπόμεν ἀσιφροσύνησιν⁶.

470

Δύσετό τ' ἥλιος, σκιδόαντό τε πᾶσαι ἀγυαί.

ἡμεῖς δ' ἐς λιμένα κλυτὸν ἤλθομεν ὄκα κίοντες,

ἐνθ' ἄρα Φοινίκων ἀνδρῶν ἦν ὠκύαλος νηῦς.

Οἱ μὲν ἔπειτ' ἀναβάντες ἐπέπλεον ὑγρὰ χέλευθα,

νῶ ἀναθησάμενοι· ἐπὶ δὲ Ζεὺς οὔρον ἱαλλεν⁷.

475

Ἐξῆμαρ μὲν ὁμῶς πλέομεν νύκτας τε καὶ ἡμαρ.

ἀλλ' ὅτε δὴ ἔβδομον ἡμαρ ἐπὶ Ζεὺς θῆκε Κρονίων,

1. Ὅτε νηὺς ἤχθετο τοῖσι νέεσθαι, quand le vaisseau fut chargé, à eux pour s'en retourner, c'est-à-dire quand leur vaisseau fut chargé et prêt à partir.

2. Ῥέουσιν ἐέρτο, — Μετὰ δ' ἡλέκτροισιν ἔερτο, et il était attouché avec des coraux, d'ambre, c'est-à-dire entremêlé de grains d'ambre.

3. Ὡνον ὑπισχόμεναι, promettant un prix, c'est-à-dire offrant un prix, marchandant le collier. —

Τῇ désigne la femme qui devait partir avec les Phéniciens.

4. Οἱ μιν πατέρ' ἀμφεπένοντο, qui s'empressaient autour de mon père, c'est-à-dire qui fréquentaient la demeure de mon père.

5. Φῆμιν, assemblée.

6. Ἀσιφροσύνησιν, avec inflexion, c'est-à-dire sans rien comprendre.

7. Ῥέουσιν ἐπὶ αἶλλον, et deux vers plus bas ἐπέθηκε.

τὴν μὲν ἔπειτα ῥηναίῃσιν βάλλ' Ἀρτεμιοςτοχείῃσιν·
 ἄντλῳ δ' ἐνδούπησε· ποσσὶ δ' ὡς εἰκαλέη κήξ·
 καὶ τὴν μὲν φώκησιν καὶ ἰχθύσι νόημα· κατέσθαι
 ἐκβαλον· αὐτὰρ ἐγὼ λιπόμην, ἀναγήμενος ὅτορ.
 τοὺς δ' Ἰθάκῃ ἐπέλασσε φέρων ἀνεμός τε καὶ ὕδωρ·
 ἔνθα με Λαέρτης πρίατο κτεάτεσσιν ἑοῖσιν.

Ὅβτω τήνδε τε γαῖαν ἐγὼν ἴδον ὀφθαλμοῖσιν. »

Τὸν δὲ αὖ Διογενὴς Ὀδυσσεὺς ἠμυῖετο μῶθος·

« Εὖμαι', ἥ μάλα δὴ μοι ἐνὶ φρεσὶ θυμὸν ὄρινας,
 ταῦτα ἕκαστα λέγων, ὅσα δὴ πάθος ἄλγεα θυμῷ.
 Ἄλλ' ἦτοι σοὶ μὲν παρὰ καὶ κακῷ ἐσθλὸν ἔβηκεν
 Ζεὺς, ἐπεὶ ἀνδρὸς δῶματ' ἀφίκεο πολλὰ μερήσιας
 ἥπιον, ὃς δὴ τοι παρέχει βρωσίην τε πόσιν τε
 ἐνδουκέως, ζῶεις δ' ἀγαθὸν βίον· αὐτὰρ ἐγωγε
 πολλὰ βροτῶν ἐπὶ ἄστε' ἀλώμενος ἐνθάδ' ἰκάνω. »

Ὡς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον·
 καδδραθέτην δ' οὐ πολλὸν ἐπὶ χρόνον, ἀλλὰ μίνυθαι·
 αἶψα γάρ Ἠὼς ἦλθεν εὐθρανος. οἱ δ' ἐπὶ χέρσου
 Τηλεμάχου ἔταροι λῆον ἱατία· καδ δ' ἔλον ἱατὸν
 καρπαλίμως· τὴν δ' εἰς ὄριμον προέβυσσαν ἑρετμοῖς·
 ἐκ δ' εὐνάς ἐκβαλον, κατὰ δὲ προμανήσι' ἔδησαν·
 ἐκ δὲ καὶ αὐτοὶ βαιῖνον ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης,
 δεῖπνόν τ' ἐντύνοντο καρῶντό τε αἶσπα ὄϊνον.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,
 τοῖσι δὲ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἤρχετο μύθων·

« Ὑμεῖς μὲν νῦν ἄστυδ' ἐλαύνετε νῆα μέλαιναν
 αὐτὰρ ἐγὼν ἀγροῦς ἐπιείσομαι ἥδ' ἐβοτῆρας·
 ἐσπέριος δ' εἰς ἄστυ ἰδὼν ἐμὰ ἔργα κάτειμι.

1. Παρὰ κακῷ ἐσθλόν, un bien à côté d'un mal. Éumée pouvait tomber entre les mains d'un maître dur et sévère.

2. Καδδραθέτην, de καταδρα- θάνω.

3. Réunionnez *καθέλιν*, ils abaissèrent.

4. Τὴν. Sous-entendu νῆα.

5. Réunionnez ἐξέβαλον, κατέδη- σκον, et, au vers suivant, ἐξέβαινον.

6. Κεράντω, de κεράννυμι.

Ἡῶθεν δέ κεν ὕμιν ὀδοιπόριον¹ παραθείμην,
δαῖτ' ἀγαθὴν κρείων τε καὶ οἶνου ἡδυπότοιο. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε Θεοκλύμενος θεοειδής ·

« Πῇ γὰρ ἐγώ, φίλε τέκνον, ἴω; τεῦ δῶμαθ' ἱκωμαι
ἀνδρῶν, οἳ κραναὴν Ἰθάκην κάτα κοιρανέουσιν;
ἢ ἰθὺς σῆς μητρὸς² ἴω καὶ σοῖο δόμοιο; »

510

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦδα ·

« Ἄλλως μὲν σ' ἂν ἔγωγε καὶ ἡμέτερόνδε³ κελοίμην
ἔρχεσθ'· οὐ γάρ τι ξενίων ποθῇ⁴· ἀλλὰ σοὶ αὐτῷ
χεῖρον⁵, ἐπεὶ τοι ἐγὼ μὲν ἀπέσσομαι, οὐδὲ σε μήτηρ
ὀφεται· οὐ μὲν γάρ τι θαμὰ μνηστῆρσ' ἐνὶ οἴκῳ
φαίνεται, ἀλλ' ἀπο τῶν ὑπερωίων ἴσδον ὑφαίνει.

515

Ἄλλὰ τοι ἄλλον φῶτα πιφαύσκομαι⁶, ὃν κεν ἱκῃαι,
Εὐρύμαχον, Πολύβοιο δαΐφρονος ἀγλαὸν υἱόν,
τὸν νῦν ἴσα θεῶ Ἰθακήσιοι εἰσορώσιν ·

520

καὶ γὰρ πολλὸν ἄριστος ἀνὴρ, μέμονέν τε μάλιστα
μητέρ' ἐμὴν γαμέειν καὶ Ὀδυσσεύος γέρας⁷ ἔξειν.
Ἄλλὰ τάγε Ζεὺς οἶδεν Ὀλύμπιος, αἰθέρι ναιῶν,
εἰ κέ σφι πρὸ γάμοιο τελευτήσῃ κακὸν ἥμαρ. »

⁸Ὡς ἄρα οἱ εἰπόντι ἐπέπτατο δεξιὸς ὄρνις,

525

κίρκος, Ἀπόλλωνος ταχὺς ἄγγελος· ἐν δὲ πόδεσσιν
τίλλε πέλειαν ἔχων, κατὰ δὲ πτερὰ χεῦεν ἔραζε⁸,
μεσσηγὺς νηὸς τε καὶ αὐτοῦ Τηλεμάχοιο.

1. Ὀδοιπόριον est expliqué par le vers suivant.

2. Ἰθὺς σῆς μητρὸς, droit à ta mère, chez ta mère.

3. Ἄλλως, autrement, dans d'autres circonstances. — ἡμέτερόνδε. Sous-ent. δῶμα.

4. Οὐ τι ξενίων ποθῇ (ἐστὶ), il n'y a pas manque de ressources hospitalières, c.-à-d. rien n'y manque de ce qu'il faut à un hôte.

5. Σοὶ αὐτῷ χεῖρον, cela vaudrait moins pour toi, tu t'en trouverais mal.

6. Πιφαύσκομαι, je vais t'indiquer.

7. Ὀδυσσεύος γέρας, l'honneur, c'est-à-dire le sceptre d'Ulysse.

8. Ἐν δὲ πόδεσσιν... ἔραζε. Virgile, *Énéide*, XI, 721 :

Quam facile accipiter saxo sacer ales ab alto

Consequitur pennis sublimem in nube columbam,

Comprehensamque tenet, pedibusque eviscerat uncis;

Tum cruor et vulsæ labuntur ab æthere plumæ.

Τὸν δὲ Θεοκλύμενος ἐτάρων ἀπονόσφι καλέσσας
ἐν τ' ἄρα οἱ φῦ χειρὶ ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζεν¹. 530

« Τηλέμαχ', οὐ τοι ἄνευ θεοῦ ἔπτατο δεξιὸς ὄρνις·
ἔγνω γάρ μιν ἐσάντα ἰδὼν οἰωνὸν ἐόντα.

Ἵμετέρου δ' οὐκ ἔστι γένος βασιλεύτερον ἄλλο
ἐν δῆμῳ Ἰθάκης, ἀλλ' ὑμεῖς καρτεροὶ αἰεὶ. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤδδα· 535

« Αἶ γάρ² τοῦτο, ξεῖνε, ἔπος τετελεσμένον εἴη·

τῷ κε τάχα γνώης φιλοτήτά τε πολλὰ τε δῶρα

ἐξ ἐμεῦ, ὥς ἂν τίς σε συναντόμενος μακαρίζοι³. »

Ἦ καὶ Πείραιον προσεφώνεε, πιστὸν ἑταῖρον·

« Πείραιε Κλυτίδῃ, σὺ δέ μοι τάπερ ἄλλα μάλιστα 540

πεῖθῃ ἐμῶν ἐτάρων, οἳ μοι Πύλον εἰς ἅμ' ἔποντο·

καὶ νῦν μοι⁴ τὸν ξεῖνον ἄγων ἐν ὀωιασι σοῖσιν

ἐνδουκέως φιλέειν καὶ τιέμεν⁵, εἰσέκεν ἔλθω. »

Τὸν δ' αὖ Πείραιος δουρικλυτὸς ἀντίον ἤδδα·

« Τηλέμαχ', εἰ γάρ κεν σὺ πολὺν χρόνον ἐνθάδε⁶ μέμνοις, 545

τόνδε τ' ἐγὼ κομιῶ, ξενίων δέ οἱ οὐ ποθῇ ἔσται. »

Ὡς εἰπὼν⁷ ἐπὶ νηὸς ἔβη· ἐκέλευσε δ' ἑταίρους

αὐτοὺς τ' ἀμβαίνειν ἀνά τε πρυμνήσια λῦσαι.

Οἱ δ' αἰψ⁸ εἰςβαῖνον καὶ ἐπὶ κληῖσι κάθιζον.

Τηλέμαχος δ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα, 550

εἶλετο δ' ἄλκιμον ἔγχοι, ἀκαχμένον ὀξεί⁹ χαλκῷ,

νηὸς ἀπ' ἱκριόφιν· τοὶ δὲ πρυμνήσι' ἔλυσαν.

Οἱ μὲν ἰνώσαντες⁸ πλέον ἐς πόλιν, ὥς ἐκέλευσεν

1. Ἐνέφυ οἱ χειρὶ, il s'attacha à la main à lui, c'est-à-dire il lui prit la main. — Réunissez ἐξονόμαζε.

2. Αἶ γάρ, ah! si seulement..., ah! plutôt aux dieux que....

3. Ὡς ἂν... μακαρίζοι, (tellement) que quelqu'un te rencontrant t'estimerait heureux, c'est-à-dire et tous ceux qui te rencontreraient te proclameraient heureux.

4. Μοι est explétif.

5. Φιλέειν, τιέμεν. L'infinitif pour l'impératif.

6. Ἐνθάδε, ici, à la campagne.

7. Ὡς εἰπὼν, etc. Voy. chant IX, vers 177-179.

8. Ἰνώσαντες (sous-entendu τὴν νῆα), ayant poussé le vaisseau (en haute mer), c'est-à-dire gagnant la haute mer.

Τηλέμαχος, φίλος υἱὸς Ὀδυσσεύος θείοιο.

Τὸν δ' ὥκα προδιβῶντα πόδες φέρον, ὅφρ' ἔκετ' αὐλήν, 585
 ἔνθα οἱ ἦσαν ἕες μάλα μυρίαί, ἧσι συβίωτης
 ἔσθλός ἐὼν ἐνίαυεν, ἀνάκτεσιν ἦπια εἰδώς¹.

1. Ἀνάκτεσιν ἦπια εἰδώς; *un obéissant maître, c'est à dire rempli de ses
 des choses bienveillantes pour ses* | *dresse pour ses maîtres?*

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Π.

Τῷ δ' αὖτ' ἐν κλισίῃ Ὀδυσσεὺς καὶ δῖος ὕφορβος
 ἐντύνοντο ἀριστὰν ἄμ' ἡοῖ, κείαμένω πῦρ,
 ἔοπε μῆλ' ἀνένοησ' ἄμ' ἀγρομένοισι σέεσσι·
 Τηλέμαχον δὲ περισσαινὸν κύνας ὀλακόμενους,
 οὐδ' ὕλαν προσιόντα¹. Νόητε δὲ δῖος Ὀδυσσεὺς
 σαίνοντάς τε κύνας, περί τε κτύπος ἦλθε² ποδοῖν.
 Αἶψα δ' ἄρ' Εὐμειὸν ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·
 « Εὖμαι', ἦ μάλα τίς τοι ἐλεύσεται ἐνθάδ' ἑταῖρος·
 ἢ καὶ γνώριμος ἄλλος· ἐπεὶ κύνας οὐχ ὀλάουσιν,
 ἀλλὰ περισσαίνουσι· ποδῶν δ' ὑπὸ δοῦπον ἔχουσιν³. »
 Οὐπω πᾶν⁴ εἰρητὸ ἔπος, ὅτε οἱ φίλος υἱὸς
 ἔσση ἐνὶ προθύροισι. Ταφῶν δ' ἀνόρουσε συβώτης·
 ἐκ δ' ἄρα οἱ χειρῶν πέσον ἄγγεα, τοῖς ἐπονείτω,
 κίρνᾳς αἶθοπα οἶνον· ὃ δ' ἀντίος ἦλθεν ἀνακτος·
 κύσσε δέ μιν κεφαλὴν τε καὶ ἄμφω φάεα καλὰ
 χεῖράς τ' ἀμφοτέρας· θαλερὸν δὲ οἱ ἔκπεσε δάκρυ.
 ὧς δὲ πατὴρ δὴν παῖδα φίλα φρονέων⁵ ἀγαπάζει

1. Οὐδ' ὕλαν προσιόντα. Les Latins disent de même, sans préposition, *latrare aliquem*, aboyer après quelqu'un.

2. Réunissez περιηλθε, vint autour de lui, fut entendu de lui.

3. Réunissez ὑπακούω.

4. Οὐπω πᾶν, etc. De même, *Iliade*, X, 540 :

Οὐπω πᾶν εἰρητὸ ἔπος, ὅτ' ἐρ' ἦλυθον αὐτοί.

5. Πατὴρ φίλα φρονέων, un père qui pense des choses amies, c'est-à-dire un père plein de tendresse.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU SEIZIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Télémaque arrive chez Eumée, qui l'accueille avec joie (1-45). Après le repas pris en commun, Télémaque s'occupe de l'hôte accueilli par Eumée et promet de subvenir à ses besoins, mais il n'ose l'emmener dans son palais (46-89). Ulysse s'étonne que Télémaque n'ait pas encore puni les prétendants; réponse du jeune héros (90-128). Tandis qu'Eumée va prévenir Pénélope du retour de Télémaque, Minerve rend à Ulysse sa forme première (129-180). Il se fait reconnaître de son fils, et tous deux versent des larmes de joie (181-221). Après avoir raconté à Télémaque son arrivée à Ithaque et s'être informé du nombre des prétendants, Ulysse l'engage à retourner au palais et lui donne ses instructions pour le moment de la vengeance (222-320). Les matelots annoncent à Pénélope le retour de Télémaque (321-341). Les prétendants délibèrent s'ils mettront à mort le fils d'Ulysse; reproches de Pénélope; Eurymaque la rassure par un discours trompeur (342-451). Eumée revient, et retrouve avec Télémaque Ulysse de nouveau transformé en un vieux mendiant (452-481).

ἐλθόντ' ἐξ ἀπίης γαίης δεκάτῳ ἐνιαυτῷ,
 μοῦνον, τηλύγετον, τῷ ἐπ' ἄλγεα πολλὰ μογήσῃ.
 ὣς τότε Τηλέμαχον θεοειδέα διὸς ὑφορβὸς
 πάντα κύσεν περιφύς¹, ὥς ἐκ θανάτοιο φυγόντα.
 καὶ ῥ' ὀλοφυρόμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα.

20

« Ἥλθες, Τηλέμαχε, γλυκερὸν φάος; οὐ σ' ἔτ' ἔγωγε
 ὄψεσθαι ἐφάμην, ἐπεὶ² ὄχρεο νηὶ Πύλουνδε.

25

ἀλλ' ἄγε νῦν εἴσελθε, φίλον τέκος, ὅφρα σε θυμῷ
 εἰσροῦμαι εἰσορόων, νέον³ ἄλλοθεν ἔνδον ἑόντα.

Οὐ μὲν γάρ τι θάμ' ἀγρὸν ἐπέρχεται οὐδὲ νομῆας,
 ἀλλ' ἐπιδημεύεις⁴. ὥς γάρ νύ τοι εὖπδε θυμῷ
 ἀνδρῶν μνηστήρων ἐσορᾶν αἰδέηλον δμίλον. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα.

30

« Ἔσσεται οὕτως⁵, ἅττα· σέθεν δ' ἔνεκ' ἐνθάδ' ἱκάνω,
 ὅφρα σέ τ' ὀφθαλμοῖσιν ἴδω καὶ μῦθον ἀκούσω,
 εἴ μοι ἔτ' ἐν μεγάροις μήτηρ μένει, ἥε τις ἕδη
 ἀνδρῶν ἄλλος⁶ ἔγημεν, Ὀδυσσεύς δέ που εὖνῃ
 χῆται ἐνευναίων⁷ κάκ' ἀράχνια κεῖται ἔχουπα. »

35

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε συβώτης, ὄρχαμος ἀνδρῶν.

« Καὶ λίην κείνη γε⁸ μένει τετληότι θυμῷ
 σοῖσιν ἐνὶ μεγάροισιν· διῴυραι δέ οἱ αἰεὶ
 φθίνουσιν νύκτες τε καὶ ἡματα δακρυχεούσῃ. »

Ὡς ἄρα φωνήσας οἱ ἐδέξατο χάλκεον ἔγχος.

40

αὐτὰρ ὅγ' εἴσω ἔεν καὶ ὑπέρβῃ λαΐνον οὐδόν.

1. Περιφύς, l'ayant enveloppé, pris dans ses bras.

2. Ἐπεὶ, depuis que.

3. Τέρομαι, pour τέρωμαι.— Νέον équivaut à νεωστί, récemment.

4. Ἐπιδημεύεις, tu restes parmi le peuple, tu habites la ville.

5. Ἔσσεται οὕτως. Ces mots répondent à ce que dit Eumée plus haut : Ὅφρα σε θυμῷ τέρομαι εἰσορόων.

6. Τίς ἀνδρῶν ἄλλος, un autre homme (qu'Ulysse).

7. Χῆται ἐνευναίων, faute de personnes qui y couchent, c'est-à-dire abandonné, délaissé. D'autres, et Bothe est du nombre, entendent : faute de couchage, c'est-à-dire de garniture de lit. Le premier sens nous paraît préférable, malgré les autorités sur lesquelles s'appuie le second.

8. Καὶ λίην κείνη γε, etc. Voy. chant XI, vers 180-182.

Τῷ δ' ἔδρης ἐπιόντι πατὴρ ὑπόειξεν ¹ Ὀδυσσεύς ·

Τηλέμαχος δ' ἐτέρωθεν ἐρήτυε φώνησέν τε ·

« Ἦσ', ὦ ξεῖν' · ἡμεῖς δὲ καὶ ἄλλοθι δῆομεν ² ἔδρην
σταθμῶ ἐν ἡμετέρῳ · πάρα δ' ἀνὴρ, ὅς καταθήσει ³. » 48

ὦς φάθ' · ὃ δ' αὖτις ἰὼν ⁴ κατ' ἄρ' ἔξετο · τῷ δὲ συδῶτης
χεῦεν ὑπο χλωρὰς ῥῶπας καὶ κῶας ὑπερθεν ·

ἐνθα καθέζετ' ἔπειτα Ὀδυσσεύς φίλος υἱός.

Τοῖσιν δ' αὖ κρειῶν πίνακας παρέθηκε συδῶτης
ὀπταλέων, ἃ ῥα τῇ προτέρῃ ⁵ ὑπέλειπον ἔδοντες · 50

σίτον δ' ἐσσυμένως παρενήνεεν ἐν κανέοισιν,

ἐν δ' ἄρα κισσυβίῳ ⁶ χίρνη μελιτδέα οἶνον ·

αὐτὸς δ' ἀντίον ἔζεν Ὀδυσσεύς θείοιο.

Οἱ δ' ἐπ' ὀνειάθ' ⁷ ἐτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἱαλλον.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο, 55

δὴ τότε Τηλέμαχος προσεφώνεε δῖον ὑφορβόν ·

« Αἴτα, πόθεν τοι ξεῖνος δὲ ἔκετο; πῶς δέ ἐ ναῦται ⁸

ἤγαγον εἰς Ἰθάκην; τίνες ἔμμεναι εὐχετόωνται;

οὐ μὲν γάρ τί ἐ πεζὸν ὀϊόμαι ἐνθάδ' ἰκέσθαι. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη, Εὖμαιε συδῶτα · 60

« Τοιγὰρ ἐγὼ τοι, τέκνον, ἀληθέα πάντ' ἀγορεύσω.

Ἐκ μὲν Κρητῶν γένος εὐχεται ⁹ εὐρειάων ·

φησὶ δὲ πολλὰ βροτῶν ἐπὶ ἄστεα δινηθῆναι ¹⁰

πλαζόμενος · ὥς γάρ οἱ ἐπέκλωσεν τάγε δαίμων.

Νῦν αὖ Θεσπρωτῶν ἀνδρῶν ἐκ νηὸς ἀποδράς 65

ῥηλὺθ' ἐμὸν πρὸς σταθμόν, ἐγὼ δὲ τοι ἐγγυαλίζω ·

1. Ἐδρης ὑπόειξεν, se leva de son siège (pour l'offrir à Télémaque).

2. Δῆομεν, nous trouverons. Δῆομεν, de δῆω, est le futur épique de δάω, formé par contraction de δαίω pour δαίσω.

3. Ἀνὴρ. Εὐσιπός. — Καταθήσει. Sous-ent. ἔδρην.

4. Αὖτις ἰὼν, retournant (à son siège), reprenant sa place.

5. Τῇ προτέρῃ. Sous-ent. ἡμέρα.

6. Ἐν δ' ἄρα κισσυβίῳ, etc. Voy. chant XIV, vers 76 et 77.

7. Οἱ δ' ἐπ' ὀνειάθ', etc. Voy. chant I, vers 148 et 149.

8. Πῶς δέ ἐ ναῦται, etc. Voy. chant I, vers 171-173. Nous retrouverons encore ces mêmes vers plus bas (222-224).

9. Εὐχεται. Sous-ent. εἰπεί.

10. Δινηθῆναι, avoir erré.

ἔρξον ὅπως ἐθέλεις· ἱκέτης δέ τοι εὖχεται εἶναι. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον· ἦ ῥα·

« Εὖμαι', ἦ μάλα τοῦτο ἔπος θυμᾶλγές ἐειπες·

πῶς γὰρ δὴ τὸν ξεῖνον ἐγὼν ὑποδέξομαι οἴκῳ;

70

Αὐτὸς μὲν νέος εἰμὶ καὶ οὕτω χερσὶ πέποιθα

ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ·

μητρὶ δ' ἐμῇ δίχα θυμὸς ἐνὶ φρεσὶ μερμηρίζει¹,

ἢ αὐτοῦ παρ' ἐμοὶ τε μένη καὶ ὄωμα κομίζῃ,

εὐνὴν τ' αἰδομένη πόσιος δήμοιό τε φῆμιν²,

75

ἢ ἥδ' ἄμ' ἔπεται Ἀχαιῶν ὅστις ἄριστος

μῆνται ἐνὶ μεγάροισιν ἀνὴρ καὶ πλείστα³ πόρῃσιν·

Ἄλλ' ἦτοι τὸν ξεῖνον, ἐπεὶ τεὸν ἔκετο ὄωμα,

ἔσσω μὲν χλαῖνάν τε χιτῶνα τε, εἴματα καλὰ·

δώσω δὲ ξίφος ἀμφηχες καὶ ποσσὶ πέδιλα,

80

πέμψω δ' ὀππῃ μιν κραδίη θυμὸς τε καλεῖται.

Εἰ δ' ἐθέλεις, σὺ κόμισσον⁴, ἐνὶ σταθμοῖσιν ἐρύξας·

εἴματα δ' ἐνθάδ' ἐγὼ πέμψω καὶ σῖτον ἅπαντα⁵

ἔδμεναι, ὥς ἂν μὴ σε κατατρύχῃ καὶ ἐταίρους.

Κεῖσε⁶ δ' ἂν οὐ μιν ἔγωγε μετὰ μνηστῆρας ἐῷμι

85

ἔρχεσθαι· λίην γὰρ ἀτάσθαλον ὕβριν ἔχουσι·

μῇ⁷ μιν κερτομέωσιν, ἐμοὶ δ' ἄχος ἔσσεται αἰνόν.

Πρῆξαι δ' ἀργαλέον τι μετὰ πλεόνεσσιν ἐόντα⁸

ἄνδρα καὶ ἰφθιμον, ἐπειτ' πολὺ φέρτεροί εἰσιν. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·

90

« ὦ φίλ', ἐπεὶ θήν μοι καὶ ἀμείψασθαι θέμις ἐστίν,

1. Μητρὶ ἐμῇ δίχα θυμὸς μερμηρίζει, le cœur de ma mère débile de deux manières, c'est-à-dire est partagé entre deux résolutions.

2. Αἰδομένη δήμοιο φῆμιν, craignant la renommée du peuple, c'est-à-dire craignant de se faire un mauvais renom auprès du peuple.

3. Πλείστα, les plus nombreux, les plus riches présents.

4. Κόμισσον, prends soin de lui.

5. Σῖτον ἅπαντα, des provisions de toute sorte.

6. Κεῖσε, là-bas, à la ville.

7. Μῇ, (je crains ou je craindrais) que.

8. Πρῆξαι τι, accomplir quelque chose, c'est-à-dire ici lutter, résister (avec succès). — Μετὰ πλεόνεσσιν ἐόντα, se trouvant parmi de plus nombreux, au milieu d'adversaires nombreux.

ἢ μάλα μευ καταδάπτει¹ ἀκούοντος φίλον ἦτορ,
οἷά φατε μνηστῆρας ἀτάσθαλα μηχανάσθαι
ἐν μεγάροις, ἀέκητι σέθεν, τοιούτου ἐόντος².

Εἰπέ μοι, ἡὲ ἐκὼν³ ὑποδάμνασαι, ἢ σέ γε λαοὶ
ἐχθαίρουσ' ἀνὰ δῆμον, ἐπισπόμενοι θεοῦ ὁμῆϊ,
ἢ τι κασιγνήτοις ἐπιμέμφει⁴, οἷσιν περ ἀνὴρ
μαρναμένοισι πέποιθε⁵, καὶ εἰ μέγα νείκος ὄρηται.

Αἶ γὰρ ἐγὼν οὔτω νέος εἶην τῷδ' ἐπὶ θυμῷ⁶,
ἢ παῖς ἐξ Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἡὲ καὶ αὐτὸς
ἔλθοι⁷ ἀλγτεύων (ἔτι γὰρ καὶ ἐλπίδος αἴσα),
αὐτίκ' ἔπειτ' ἀπ' ἐμεῖο κάρη τάμοι⁸ ἀλλότριος φῶς,
εἰ μὴ ἐγὼ κείνοισι κακὸν πάντεσσι γενοίμην,
ἐλθὼν ἐς μέγαρον Λαερτιάδew Ὀδυσῆος.

εἰ δ' αὖ με πληθυῖ δαμασσίατο, μοῦνον ἐόντα,
βουλοίμην⁹ κ' ἐν ἐμοῖσι κατακτάμενος μεγάροισιν
τεθνάμεν ἢ τάδε γ' αἰὲν ἀεικέα ἔργ' ὀράσθαι,
ξείνους τε στυφελίζομένους, ὁμῶς τε γυναῖκας
ῥυστάζοντας¹⁰ ἀεικελίως κατὰ δώματα καλά,
καὶ οἶνον διαφυσσόμενον, καὶ σῖτον ἔδοντας
μὰψ αὐτως, ἀτέλεστον, ἀννήυστω ἐπὶ ἔργῳ¹¹.

1. Καταδάπτει', élision pour καταδάπτεται.

2. Τοιούτου ἐόντος, quand tu es tel, c'est-à-dire grand ou fort comme je te vois.

3. Εἰπέ μοι ἡὲ ἐκὼν, etc. Voy. chant III, vers 214 et 215.

4. ἢ τι κασιγνήτοις ἐπιμέμφει, ou si tu blâmes des frères (de ne pas te secourir), c'est-à-dire si tu as des frères dont tu aies à te plaindre, qui te refusent leur secours.

5. Μαρναμένοισι, combattant (avec lui), le soutenant de leurs bras. — Πέποιθε, confidère solet.

6. Τῷδ' ἐπὶ θυμῷ, outre ce cœur, avec mon cœur, c'est-à-dire avec le courage que j'ai.

7. ἢ παῖς.... ἔλθοι. La con-

struction change brusquement après ἢ παῖς, sujet sans verbe; mais la phrase n'y perd rien de sa clarté: et que je fusse ou le fils d'Ulysse ou Ulysse lui-même revenant....

8. Réunissez ἀποτάμοι.

9. Βουλοίμην, j'aimerais mieux.

10. ῥυστάζοντας se rapporte aux prétendants, de même que ἔδοντας au vers suivant. Les deux constructions active et passive s'enchevêtrent l'une dans l'autre: ξείνους στυφελίζομένους, οἶνον διαφυσσόμενον (ὑπὸ τῶν μνηστῆρων), et (τοὺς μνηστῆρας) ῥυστάζοντας ὁμῶς γυναῖκας, σῖτον ἔδοντας.

11. Ἀτέλεστον... ἔργῳ, sans fin et dans une occupation qui ne finit pas, c'est-à-dire sans fin, sans terme.

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦ᾽δα·
 « Τοιγὰρ ἐγὼ τοι, ξεῖνε, μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω.
 Οὔτε τί μοι πᾶς δῆμος ἀπεχθόμενος χαλεπαίνει,
 οὔτε κασιγνήτοις ἐπιμέμφομαι, οἷσίπερ ἀνὴρ 115
 μαρναμένοισι πέποιθε, καὶ εἰ μέγα νεῖκος ὄρηται.
 Ὡδε γὰρ ἡμετέρεην γενεὴν μούνωσε¹ Κρονίων·
 μοῦνον Λαέρτην Ἀρκείσιος υἱὸν ἔτικτεν,
 μοῦνον δ' αὖτ' Ὀδυσῆα πατὴρ τέκεν· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
 μοῦνον ἔμ' ἐν μεγάροισι τεκὼν λίπεν, οὐδ' ἀπόνητο². 120
 Τῷ νῦν δυσμενέες μάλα μυρίοι εἰς' ἐνὶ οἴκῳ.
 Ὅσσοι γὰρ³ νήσοισιν ἐπικρατέουσιν ἄριστοι,
 Δουλιχίῳ τε Σάμῃ τε καὶ ὕληντι Ζακύνθῳ,
 ἦδ' ὅσσοι κранаτὴν Ἰθάκην κάτα κοιρανέουσιν,
 τόσσοι μητέρ' ἔμην μνῶνται, τρύχουσι δὲ οἶκον. 125
 Ἢ δ' οὔτ' ἀρνεῖται στυγερὸν γάμον οὔτε τελευτὴν
 ποιῆσαι δύναται· τοὶ δὲ φθινύθουσιν ἔδοντες
 οἶκον ἑμόν· τάχα δὴ με διαβραΐσουσι καὶ αὐτόν.
 Ἄλλ' ἦτοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται.
 Ἄττα, σὺ δ' ἔρχεο θᾶσσον, ἐχέφρονι Πηνελοπείῃ 130
 εἰφ' ὅτι οἱ σῶϊς εἰμὶ καὶ ἐκ Πύλου εἰλήλουθα.
 Αὐτὰρ ἐγὼν αὐτοῦ μενέω, σὺ δὲ δεῦρο νέεσθαι⁴,
 οἷη ἀπαγγείλας· τῶν δ' ἄλλων μή τις Ἀχαιῶν
 πευθέσθω⁵. πολλοὶ γὰρ ἔμοι κακὰ μηχανῶνται. »
 Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη, Εὐμαίε συβῶτα· 135
 « Γινώσκω, φρονέω· τάγε δὴ νοέοντι κελεύεις.
 Ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,

1. Ὡδε, ainsi, comme je vais te le dire. — Μούνωσε, a toujours donné un fils unique à, c'est-à-dire n'a jamais fait naître qu'un fils dans. Laërte, Ulysse et Télémaque étaient tous trois fils uniques. Dugas-Montbel : « Le grand Jupiter n'a jamais fait naître qu'un fils dans notre famille. »

2. Οὐδ' ἀπόνητο, et il n'a pas joui (de moi).

3. Ὅσσοι γὰρ, etc. Voy. chant I, vers 245-251 et 267.

4. Νέεσθαι. Cet infinitif équivalait à un impératif.

5. Πευθέσθω, n'apprenne (mon retour).

ἦ καὶ Λαέρτη αὐτὴν ὁδὸν ἄγγελος ἔλθω
 δυσμῶρ; ὅς τε τίως μὲν Ὀδυσσῆος μέγ' ἀχεύων
 ἔργα τ' ἐποπτεύεσκε μετὰ θυμῶν τ' ἐνὶ οἴκῳ 150
 πῖνε καὶ ἦσθ', ὅτε θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι νιόγοι·
 αὐτὰρ νῦν, ἐξ οὗ σύγε ὦχεο νηὶ Πύλονδε,
 οὐπω μὲν φασιν φαγέμεν καὶ πείμεν αὖτως
 οὐδ' ἐπὶ ἔργα ἰδεῖν¹· ἀλλὰ στοναχῇ τε γόῳ τε
 ἦσται ὀδυρόμενος, φθινύθει δ' ἀμφ' ὀστέον χροῦς. » 145
 Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦδα·
 « Ἀλγίον, ἀλλ' ἔμπης μιν ἐάσωμεν², ἀχνύμενοί περ.
 Εἰ γάρ πως εἶη αὐτάγρετα πάντα βροτοῖσιν³,
 πρῶτόν κεν τοῦ πατρὸς ἐλοίμεθα νόστιμον ἦμαρ.
 Ἀλλὰ σύγ' ἀγγείλας ὀπίσω χίε, μηδὲ κατ' ἀγροῦς 150
 πλάζεσθαι μετ' ἐκείνον⁴. ἀτὰρ πρὸς μητέρα εἰπεῖν,
 ἀμφίπολον ταμῖν δαΐνυμεν ὅτι τάχιστα
 κρύβδην· κείνη γάρ κεν ἀπαγγεῖλαι γέροντι. »
 Ἦ ῥα καὶ ὤρσε συφορβόν· ὃ δ' εἴλετο χερσὶ πέδιλα,
 δησάμενος δ' ὑπὸ ποσσὶ πόλινδ' ἱέν. Οὐδ' ἄρ' Ἀθήνην 155
 λῆθεν ἀπὸ σταθμοῖο κιὼν Εὐμαίος ἐφορβός·
 ἀλλ' ἦγε σχεδὸν ἦλθε⁵. δέμας δ' ἦϊκτο γυναικί,
 καλῇ τε μεγάλῃ τε καὶ ἀγλαὰ ἔργ' εἰδυῖη.
 Στῇ δὲ κατ' ἀντίθυρον κλισίης, Ὀδυσῆϊ φανείσα
 οὐδ' ἄρα Τηλέμαχος ἶδεν ἀντίον οὐδ' ἐνόησεν 160
 (οὐ γάρ πω πάντεσσι θεοὶ φαίνονται ἑναργεῖς),
 ἀλλ' Ὀδυσσεύς τε κύνες τε ἶδον, καὶ ῥ' οὐχ ὀλόαντο,

1. Αὐτὴν ὁδόν, par la même route, c'est-à-dire en même temps, du même coup.

2. Ἔργα, ses travaux, c'est-à-dire ses cultures, ses champs.

3. Ῥένισης ἐπιθεῖν.

4. Ἀλγίον (sous-entendu ἐστίν), cela est plus fâcheux, c'est-à-dire je suis affligé (de ne pas l'informer de mon retour), je le regrette. — Ἐάσωμεν est ici pour ἐάσωμεν, ainsi

que nous l'avons déjà fait remarquer plusieurs fois.

5. Εἰ γάρ πως εἶη... βροτοῖσιν, si toutes choses étaient laissées au choix des mortels, si les mortels pouvaient choisir à leur gré entre toutes choses.

6. Μετ' ἐκείνον, vers celui-là, vers Laërte.

7. Ἀλλ' ἦγε σχεδὸν ἦλθε, etc. Voy. chant XIII, vers 288 et 289.

κνυζηθμῶ δ' ἐτέρωσε διὰ σταθμοῖο φόβηθεν¹.

Ἥ δ' ἄρ' ἐπ' ἀφρόσι νεῦσε²· νόησε δὲ δῖος Ὀδυσσεύς,

ἐκ δ' ἤλθεν μεγάροιο παρὲκ μέγα τειχίον αὐλῆς, 165

στῇ δὲ πάροιθ' αὐτῆς· τὸν δὲ προσέειπεν Ἀθήνη·

« Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,

ἤδη νῦν σὺ παιδὶ ἔπος φέο μῆδ' ἐπίκευθε,

ὥς ἂν μνηστῆρσιν θάνατον καὶ Κῆρ' ἀραρόντε³

ἔρχησθον προτὶ ἄστυ περικλυτόν· οὐδ' ἐγὼ αὐτῇ 170

δηρὸν ἀπὸ σφῶϊν ἔσομαι, μεμαυῖα μάχεσθαι. »

Ἥ καὶ χρυσεῖη ῥάβδῳ ἐπεμάσσατ' Ἀθήνη·

φᾶρος μὲν οἱ πρῶτον εὐπλυνὲς ἡδὲ χιτῶνα

θῆκ' ἀμφὶ στήθεσσι· δέμας δ' ὤφελλε καὶ ἤβην.

Ἄψ δὲ μελαγχροῖς γένετο, γναθμοὶ δὲ τάνυσθεν⁴. 175

κυάνεαι δ' ἐγένοντο γενειάδες ἀμφὶ γένειον.

Ἥ μὲν ἄρ' ὥς ἔρξασα πάλιν κίεν· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς

ἦεν ἐς κλισίην· θάμβησε δὲ μιν φίλος υἱός·

ταρβήσας δ' ἐτέρωσε βάλ' ὄμματα, μῆ⁵ θεὸς εἴη,

καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα· 180

« Ἄλλοιός μοι, ξεῖνε, φάνης νέον⁶ ἢ ἐκ πάροιθεν,

ἄλλα δὲ εἴματ' ἔχεις, καὶ τοι γρῶς οὐκέτ' ὁμοῖος.

Ἥ μάλα τις θεὸς ἔσσι, τοι⁷ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν·

ἀλλ' ἔλθθ', ἵνα τοι κεχαρισμένα δώομεν ἱρὰ

ἡδὲ χρύσεια δῶρα, τετυγμένα⁸· φείδεο δ' ἡμέων. » 185

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·

« Οὐτίς τοι θεὸς εἰμι· τί μ' ἀθανάτοισιν ἔσκαίς;

1. Φόβηθεν, s'enfuirent avec épouvante.

2. Réunissez ἐπένησε.

3. Ἀραρόντε, ayant préparé, machiné.

4. Μελαγχροῖς, qui a un teint bruni, une peau bruniée. — Γναθμοὶ τάνυσθεν, littéralement : ses joues se remplirent, c'est-à-dire que son visage, amaigri comme un visage de vieillard par suite de sa mé-

tamorphose, reprit l'embonpoint qu'il avait perdu.

5. Ἐτέρωτε βάλῃ, il jeta d'un autre côté, c'est-à-dire il détourna. — Μῆ, (craignant) que.

6. Νέον, tout nouvellement, c'est-à-dire en ce moment, à présent.

7. Τοι se rapporte à τις θεός, qui équivaut en effet à τις θεῶν.

8. Τετυγμένα, façonnés (avec art), bien travaillés.

ἀλλὰ πατὴρ τεός εἰμι, τοῦ εἵνεκα σὺ στεναχίζων.
 πάσχεις ἄλγεα πολλά, βίας ὑποδέγμενος ἀνδρῶν. »

ᾧ δ' ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε, καὶ δὲ παρειῶν
 δάκρυον ἤκε χαμαῖζε· πάρος δ' ἔχε¹ νωλεμές αἰεὶ.
 Τηλέμαχος δ' (οὐ γάρ πω ἐπείθετο θν πατέρ' εἶναι)
 ἐξαυτίς μιν ἐπεσσιν ἀμειβόμενος προσέειπεν·

« Οὐ σύγ' Ὀδυσσεύς ἐσσι, πατὴρ ἐμός· ἀλλὰ με daίμων
 θέλγει, ὅφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω.
 Οὐ γάρ πως² ἂν θνητὸς ἀνὴρ τάδε μηχανώτο
 ἢ αὐτοῦ γε νόω, ὅτε³ μὴ θεὸς αὐτὸς ἐπελθὼν
 ῥηϊδίως ἐθέλων θείῃ νέον ἢ γέροντα.

Ἥ γάρ τοι νέον ἦρθα γέρων καὶ αἰεκέα ἔσσο·
 νῦν δὲ θεοῖσιν ἔοικας, οἳ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Τηλέμαχ', οὐ σε ἔοικε φίλον πατέρ' ἐνδον ἐόντα
 οὔτε τι θαυμάζειν περιώσιον οὔτ' ἀγάσθαι.
 Οὐ μὲν γάρ τοι ἔτ' ἄλλος ἐλεύσεται ἐνθάδ' Ὀδυσσεύς·
 ἀλλ' ὅδ' ἐγὼ τοιόςδε, παθὼν κακά, πολλά δ' ἀληθείς;
 ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαῖαν.

Αὐτάρ τοι τόδε ἔργον Ἀθηναίης ἀγελείης,
 ἦτε με τοῖον ἔθηκεν, ὅπως⁴ ἐθέλει (δύναται γάρ),
 ἄλλοτε μὲν πτωχῷ ἐναλίγκιον, ἄλλοτε δ' αὖτε
 ἀνδρὶ νέῳ καὶ καλὰ περὶ χροῖ εἴματ' ἔχοντι.

Ῥηϊδίον δὲ θεοῖσι, τοῖ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
 ἡμὲν κυδῆναι θνητὸν βροτὸν ἢ δὲ κακῶσαι⁵. »

ᾧ δ' ἄρα φωνήσας κατ' ἄρ' ἔζετο· Τηλέμαχος δὲ
 ἀμφιχυθεὶς πατέρ' ἐσθλὸν ὀδύρετο, δάκρυα λείβων.
 Ἀμφοτέροισι δὲ τοῖσιν ὑφ' ἡμερος ὦρτο⁶ γόοιο·

1. Réunissez καθῆκε, fit descendre, laissa couler. — Ἔχε, il retenait, il avait retenu (ses larmes).

2. Οὐ γάρ πως, etc., un simple mortel ne saurait opérer ces prodiges par sa volonté.

3. Ὅτε, lorsque, c'est-à-dire si.
 4. Τοῖον ὅπως équivaut à τοῖον οἶον.

5. Κυδῆναι ἢ δὲ κακῶσαι, glorifier ou abaisser.

6. Réunissez ὑπάρτο.

κλαῖον δὲ λιγέως, ἀδινώτερον ἢ τ' οἶωνοί,
φῆναι ἢ αἰγυπιοὶ γαμφώνυχες, οἷσί τε τέκνα
ἀγρόται ἐξεῖλοντο πάρος πετεηνὰ γενέσθαι¹.
ὥς ἄρα τοίγ' ἐλεεινὸν ὑπ' ὀφρύσι δάκρυον εἶδον.

Καὶ νύ κ' ὄδυρομένοισιν ἔδυ φάος ἡελίοιο, 220
εἰ μὴ Τηλέμαχος προσεφώνεεν ὃν πατέρ' αἶψα·

« Ποίη γὰρ νῦν δεῦρο, πάτερ φίλε, νῆϊ σε ναῦται
ἡγαγον εἰς Ἰθάκην; τίνες ἔμμεναι εὐχετόωνται;
οὐ μὲν γάρ τί σε πεζὸν ὄτομαι ἐνθάδ' ἰέσθαι. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς· 225

« Τοιγὰρ ἐγὼ τοι, τέκνον, ἀληθεῖην καταλέξω.
Φαίηκές μ' ἄγαγον² ναυσίκλυτοι, οἷτε καὶ ἄλλους
ἀνθρώπους πέμπουσιν, ὅτις σφέας εἰσαφίκηται·
καὶ μ' εὗδοντ' ἐν νηϊ θοῇ ἐπὶ πόντον ἄγοντες
κάτθεσαν εἰς Ἰθάκην· ἔπορον δέ μοι ἀγλαὰ δῶρα, 230
χαλκὸν τε χρυσόν τε ἄλλας ἐσθῆτά θ' ὕφαντήν·
καὶ τὰ μὲν ἐν σπῆεσσι θεῶν ἰότητι κέονται.

Νῦν αὖ δεῦρ' ἰκόμην ὑποθημοσύνησιν Ἀθήνης,
δῖρα κε δυσμενέεσσι φόνου πέρι βουλεύσωμεν.
Ἄλλ' ἄγε μοι μνηστῆρας ἀριθμήσας κατάλεξον, 235
δῖφρ' εἰδὲω ὅσσοι τε καὶ οἅτινες ἄνδρες εἰσὶν·
καὶ κεν ἔμὸν κατὰ θυμὸν ἀμύμονα μερμηρίξας
φράσσομαι³, εἰ κεν νῶϊ δυνησόμεθ' ἀντιφέρεσθαι⁴,
μούνω ἀνευθ' ἄλλων, ἢ καὶ διζησόμεθ' ἄλλους. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα· 240

« ὦ πάτερ, ἦτοι σείο μέγα κλέος αἰὲν ἄκουον,

1. Οἷσί τε τέκνα.... πάρος πε-
τεηνὰ γενέσθαι. Virgile se sert de la
même comparaison dans ses *Georgi-
ques*, chant IV, vers 511 :

Qualis populeā mœrens Philomela sub
umbrā

Amisso queritur fetus, quos durus ara-
tor

Observans nido implumes detrahit.

2. Φαίηκές μ' ἄγαγον, etc. Voy.
chant VIII, vers 31-33, et chant XIII,
vers 134-136.

3. Φράσσομαι, δυνησόμεθα, δι-
ζησόμεθα, pour φράσσωμαι, δυνη-
σώμεθα, διζησώμεθα.

4. Ἀντιφέρεσθαι, nous porter
contre eux, c'est-à-dire engager la
lutte avec eux

χειράς τ' αἰχμητὴν ἔμεναι καὶ ἐπύφρονα βουλὴν·
ἀλλὰ λίην μέγα εἶπες ἄγῃ μ' ἔχει· σὸδὲ κεν εἴη²
ἄνδρε δύω πολλοῖσι καὶ ἰφθίμῃσι μάχεσθαι.

Μνηστήρων δ' οὐτ' ἄρ' δεκάς ἀτρεκές³· οὐτε δὴ οἶαι,
ἀλλὰ πολὺ πλέονες· τάχα δ' εἴσεται ἐνθάδ' ἄρ' ἰσθμίου.

Ἐκ μὲν Δουλιχίῳσι θύω καὶ πεντήκοντα
κοῦροι κεκριμένοι, ἔξ δὲ ὀρηγετῆρες ἔπονται·
ἐκ δὲ Σάμης πέσυσρες τε καὶ εἰκισι φῶτες ἔσπιν,
ἐκ δὲ Ζακύνθου ἔασιν εἰκόσι κοῦροι Ἀγαυῶν,
ἐκ δ' αὐτῆς Ἰθάκης δυοκαίδεκα πάντες ἄριστοι,
καὶ σφιν ἅμ' ἐστὶ Μέδων κῆρυξ καὶ θεῖος Αἰοπῆς⁴
καὶ δοῖω θεράποντες, δαήμενε δαιτροσυκίων⁵.

Τῶν εἰ κεν πάντων ἀντήσσομεν ἔνδον ἔντων,
μὴ πολὺπικρα καὶ αἰνὰ βίης ἀποτίσσει· ἔλθῶν⁶.
Ἀλλὰ σύγ', εἰ δύνασαι τιν' ἀμύντορα μερμηρίξει,
φράζεο, δ' κέν τις νῶϊν ἀμύνοι πρόφρονι θυμῷ.⁷

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·
«Τοιγὰρ ἐγὼν ἔρέω, εὐ δὲ σύνθεο καὶ μὲν ἄκουσεν·
καὶ φράσαι, εἰ κεν νῶϊν Ἀθήνη σὺν Διὶ πατρὶ
ἄρχεσσι, ἥε τιν' ἄλλον ἀμύντορα μερμηρίξω.»

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀνάνει·
«Ἐσθλῷ τοι τούτῳ γ' ἐπαμύνοοι, τοὺς ἀγορεύεις,
ἔψι περ ἐν νερέεσσι κινημένω, ὅτε καὶ ἄλλοις
ἀνδράσι τε κρατέουσι⁸· καὶ ἀθανάτοισι θεοῖσιν.»

4. Λίην μέγα εἶπες, tu as dit une chose trop grande, c'est-à-dire tu viens de prononcer une parole trop hardie.

2. Εἴη, il serait possible.

3. Ἀτρεκές, exactement, à bien compter.

4. Αἰοπῆς, ici, c'est-à-dire de moi, de ma bouche.

5. Θεῖος Αἰοπῆς. Rhéminos, dont il est question au chant (vers 154), et qui chantait pendant les banquets des prétendants.

6. Δαήμενε δαιτροσυκίων, habiles à découper les viandes.

7. Μὴ πολὺπικρα... ἔλθῶν, (je crains) qu'étant venu tu ne leur fasses payer leurs violences d'une manière bien amère et bien terrible (pour toi), c'est-à-dire je crains qu'étant venu pour châtier leur insolence, tu ne rencontres l'amertume et le malheur.

8. Ἄλλοις κρατέουσι. Le verbe κρατεῖν et autres analogues (ἀρχειν, ἀνάσσειν, etc.) se construisent avec

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·
 « Οὐ μὲν τοι κείνῳ γε πολὺν χρόνον ἀμφὶς ἔσεσθον
 φυλόπιδος¹ κρατερῆς, ὅποτε μνηστῆρσι καὶ ἡμῖν
 ἐν μεγάροισιν ἐμοῖσι μένος κρίνεται Ἄρως².
 Ἀλλὰ σὺ μὲν νῦν ἔρχεο ἔρ' ἧτοί φαινομένην
 οἴκαδε καὶ μνηστῆρσιν ὑπερφιάλῳσιν ὀμίλει·
 αὐτὰρ ἐμὲ προτὶ ἄστρῳ στυγνῆς ὕστερον ἄξει,
 πτωχῷ λευγαλέῳ ἐναλίσκῳν ἡδὲ γέροντι.
 Εἰ δέ μ' ἀτιμήσουσι δοκὸν κάτα, σὺν δέ³ φίλων κῆρ
 τετλάτῳ ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχομαι ἐμεῖο.
 Ἦνπερ καὶ διὰ δῶμα παδῶν ἔλκωσι⁴ θύραζε
 ἢ βέλεσιν βάλλωσι, σὺ δ' εἰς ὁρόων ἀνέχεσθαι⁵.
 Ἀλλ' ἦτοι παύεσθαι πῶν γέμεν ἄφροσυνῶων,
 μειλιχίοις ἐπέεσσι παρὰ νῶν· οἱ δέ τοι οὗτοι
 πείσονται· δὴ γάρ σφι παρίσταται ἄσπιμον ἦμαρ⁶.
 Ἄλλο δέ τοι ἔρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν·
 ὅππότε κεν πολύβουλος ἐνὶ φρεσὶ θήσῃ⁷ Ἀθήνη,
 νεύσω μὲν τοι ἐγὼ κεφαλῇ· σὺ δ' ἔπειτα νόησας⁸,
 ὅσσα τοι ἐν μεγάροισιν Ἀρχὴν τεύχεα κεῖται,
 ἐς μυχὸν ὕψηλόν τε θαλάμου καταθῆναι· αἰέρας
 πάντα μάλ'· αὐτὰρ μνηστῆρας μαλακοῖς ἐπέεσσιν
 παρφάσθαι, ὅτε κέν σε μεταλλῶσιν ποθέοντες⁹.
 « Ἐκ καπνοῦ κατέθηκ'· ἐπεὶ οὐκέτι τοῖσιν ἔῴκει,

270

275

280

285

le génitif chez les prosateurs et chez les poètes tragiques et comiques. Dans la langue épique, au contraire, c'est le datif qui est leur complément le plus habituel. — Ἄλλοις ἐκείναις αἰσάλλοις, αἰσάλλοις.

1. Ἀμφὶς φυλόπιδος, loin du combat.

2. Ὅποτε... Ἄρως, quand du foras de Mars se décidera pour les prétendants et pour nous, c'est-à-dire quand Mars décidera du vainqueur entre les prétendants et nous.

3. Δέ, pour δὲ.

4. ἔλκωσι. Sous-entendu μὲν.

5. Ἀνέχεσθαι. L'infinitif pour l'impératif. Il en est de même, au vers suivant, de ἀνηγέμεν.

6. Ἀσπινόμεν ἦμαρ, le jour marqué par le destin, le jour du destin, c'est-à-dire l'heure du trépas.

7. Ἐνὶ φρεσὶ θήσῃ, mettra en mon esprit (cette pensée), m'en inspirera la pensée.

8. Νόησας, ayant vu (mon signet).

9. Ποθέοντες, désirant, cherchant (des armes).

« οἷά ποτε Τροίηνδε κιῶν κατέλειπεν Ὀδυσσεύς,
 « ἀλλὰ κατήχισται, ὅσπον πυρὸς ἔκετ' αὐτμή¹.
 « Πρὸς δ' ἔτι καὶ τόδε μεῖζον ἐνὶ φρεσὶ θῆκε Κρονίων,
 « μή² πως οἰνιοθέντες, ἔριν στήσαντες ἐν ὕμῃν,
 « ἀλλήλους τρώσῃτε καταισχύνῃτέ τε δαῖτα
 « καὶ μνηστύν· αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος³. »
 Νῶϊν δ' οἴοισιν δύο φάσγανα καὶ δύο δοῦρε
 καλλιπέειν καὶ δοιὰ βοάγρια χερσὶν ἐλέσθαι
 ὥς ἂν ἐπιθύσαντες⁴ ἐλοίμεθα· τοὺς δέ κ' ἔπειτα
 Παλλὰς Ἀθηναίη θέλξει⁵ καὶ μητίετα Ζεὺς.
 Ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν·
 εἰ ἔτεόν γ' ἐμός ἐσσι καὶ αἵματος ἡμετέροιο⁶,
 μή τις ἔπειτ' Ὀδυσῆος ἀκουσάτω ἔνδον ἑόντος,
 μήτ' οὖν Λαέρτης ἴστω τόγε, μήτε συδῶτης,
 μήτε τις οἰκῶν, μήτ' αὐτὴ Πηνελόπεια·

290

293

300

1. Κατήχισται, ὅσπον πυρὸς ἔκετ' αὐτμή, elles ont été souillées autant qu'est venue sur elles la vapeur du feu, c'est-à-dire atteintes par la vapeur de la flamme, par la fumée, elles se sont ternies.

2. Μή, etc., explique τόδε μεῖζον, (la crainte) que....

3. Μνηστύν, la poursuite, la recherche de l'hymen. — Ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος. Dugas-Montbel : « Expression pleine de force et d'énergie pour exprimer combien l'occasion a d'empire sur l'homme, et combien la vue d'une arme le rend prompt à s'en servir, surtout quand l'esprit est échauffé par le vin. On a coutume de citer à cette occasion, et comme objet de comparaison, cette phrase de Tacite (*Histoires*, I, LXXX) : « Et visa inter temulentos arma cupidinem sul movere. » C'est plutôt le commentaire qu'une imitation de la pensée d'Homère. »

4. Ἐλέσθαι, pour prendre, que

nous puissions prendre. — Ἐπιθύσαντες, nous étant élançés.

5. Θέλξει, charmera, c'est-à-dire trompera.

6. Αἵματος ἡμετέροιο. Dugas-Montbel : « Cette expression, ἡμετέροιο αἵματος, de notre sang, est tout à fait passée dans notre langue. Corneille a dit :

Je reconnais mon sang à ce noble courroux.

Racine :

Le sang de Jupiter doit enfler leur courroux....

Mais quelque noble orgueil qu'inspire un sang si beau.

Boileau dit à certains nobles :

En vain, tout fiers d'un sang que vous déshonorez,

Vous vivez à l'abri de ces noms révérez.

On en pourrait citer mille autres exemples. » Les Latins emploient aussi très-fréquemment cette métaphore, qui au reste est de toutes les langues.

ἀλλ' οἷοι, σύ τ' ἐγώ τε, γυναικῶν γνῶσμεν ἰθύν¹.
καί κέ τοο² δμῶων ἀνδρῶν ἔτι πειρηθεῖμεν,
ἡμὲν ὅπου τις νῶ τίει καὶ δεῖδ' ἰε θυμῶ,
ἡδ' ὅστις οὐκ ἀλέγει, σὲ δ' ἀτιμά, τοῖον ἐόντα. »

305

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσεφώνεε φαίδιμος υἱός·

« ὦ πάτερ, ἦτοι ἐμὸν θυμὸν καὶ ἔπειτά γ', ὅτω,
γνώσεται· οὐ μὲν γάρ τι χαλιφροσύνη³ μέ γ' ἔχουσιν·

310

ἀλλ' οὗτοι τόδε κέρδος ἐγὼν ἔσσεσθαι ὅτω
ἡμῖν ἀμφοτέροισι· σὲ δὲ φράζεσθαι ἄνωγα.

Δηθὰ γὰρ αὕτως εἶση⁴ ἐκάστου πειρητίζων,
ἔργα⁵ μετερχόμενος· τοὶ δ' ἐν μεγάροισιν ἔκηλοι
χρήματα δαρδάπτουσιν ὑπέρβιον, οὐδ' ἐπὶ φειδῶ.

315

Ἄλλ' ἦτοι σε γυναῖκας ἐγὼ δεδάσθαι ἄνωγα,
αἵτε σ' ἀτιμάζουσι καὶ αἱ νηλιτεῖς εἰσίν·

ἀνδρῶν δ' οὐκ ἂν ἔγωγε κατὰ σταθμούς⁶ ἐθέλοιμι
ἡμέας πειράζειν, ἀλλ' ὅστερα ταῦτα πένεσθαι,
εἰ ἔτεόν γέ τι οἴσθα Διὸς τέρας αἰγιόχοιο⁷. »

320

ὦς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.

Ἥ δ' ἄρ' ἔπειτ' Ἰθάκηνδε κατήγετο νηὺς εὐεργής,
ἣ φέρε Τηλέμαχον Πυλόθεν καὶ πάντας ἐταίρους·

οἱ δ' ὅτε δὴ λιμένος πολυβενθέος ἐντὸς ἵκοντο,
νῆα μὲν οἷγε μέλαιναν ἐπ' ἡπείροιο ἔρυσσαν,

325

τεύχεα⁸ δέ σφ' ἀπένεικ' ὑπέρθυμοι θεράποντες·
αὐτίκα δ' ἐς Κλυτίοιο φέρον περικαλλέα δῶρα⁹.

1. Γυναικῶν γνῶσμεν ἰθύν, connaissons les dispositions des femmes, c'est-à-dire éprouvons les sentiments des femmes.

2. Τέο, pour τινός, équivalent ici à ἐκάστου.

3. Γνώσεται a pour sujet sous-entendu σύ. — Χαλιφροσύνη, bassesse de sentiments, lâcheté.

4. Αὕτως, inutilement. — Εἶση, tu iras (de côté et d'autre).

5. Ἔργα, les champs.

6. Κατὰ σταθμούς, (en allant) dans les étables, en courant d'étables en étables..

7. Εἰ ἐτέον γε... αἰγιόχοιο. En effet, Ulysse vient de dire à Télémaque qu'il a pour auxiliaires Minerve et Jupiter.

8. Τεύχεα, les armes.

9. Ἐς Κλυτίοιο. Sous-ent. δόμον. — Δῶρα. Ces présents étaient le loyer du navire prêté par Clytios à Télémaque.

Αὐτὰρ κήρυκα πρόεσαν δόμον εἰς Ὀδυσῆος,
ἀγγελίην ἐρέοντα περίφρονι Πηνελοπείῃ,
οὐνεκα¹ Τηλέμαχος μὲν ἐπ' ἀγροῦ, νῆα δ' ἀνώγει
ἄστυδ' ἀποπλείειν· ἵνα μὴ δείσας ἐνὶ θυμῷ
ἰφθίμη βασιλεία τέρεν κατὰ δάκρυον εἶδοι².

33

Τῷ δὲ συναντήτην κῆρυξ καὶ διος ὕφορβος
τῆς αὐτῆς ἔνεκ' ἀγγελίης, ἐρέοντε γυναίκεϊ.

Ἄλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἴκοντο δόμον θείου βασιλῆος,
κῆρυξ μὲν ῥα μέσσησι μετὰ δμῳῆσιν³ εἶπεν·

335

« Ἦδη τοι, βασιλεία, φίλος παῖς εἰλήλουθεν. »

Πηνελοπείη δ' εἶπε συβώτης ἄγχι παραστάς
πάνθ', ὅσα οἱ φίλος υἱὸς ἀνώγει μυθήσασθαι.

Αὐτὰρ ἐπειδὴ πᾶσαν ἐφημοσύνην ἀπέειπεν,

340

βῆ ῥ' ἱμεναι μεθ' ὕας, λίπε δ' ἔρκεά τε μέγαρόν τε.

Μνηστῆρες δ' ἀκάχοντο κατήφηςάν τ' ἐνὶ θυμῷ·

ἐκ δ' ἦλθον μεγάροιο παρὲκ μέγα τειχίον αὐλῆς,

αὐτοῦ δὲ προπάρσιθε θυράων ἐδριώοντο.

Τοῖσιν δ' Εὐρύμαχος, Πολύβου παῖς, ἦρχ' ἀγορεύειν·

345

« ὦ φίλοι, ἦ μέγα⁴ ἔργον ὑπερφιάλως τετέλεσται

Τηλεμάχῳ, δόδος ἦδε· φάμεν δέ οἱ οὐ τελέεσθαι.

Ἄλλ' ἄγε, νῆα μέλαιναν ἐρύσσομεν⁵, ἥτις ἀρίστη,

ἔς δ' ἐρέτας ἀλιῆας ἀγείρομεν, οἳ κε τάχιστα

κεῖνοις⁶ ἀγγείλωσι θοῶς οἰκόνδε νέεσθαι. »

350

Οὐπω πᾶν εἰρηθ', ὅτ' ἄρ' Ἀμφινόμοις ἶδε νῆα,

στρεφθεὶς ἐκ χώρης⁷, λιμένος πολυβενθεὸς ἐντός,

4. Οὐνεκα équivaut simplement ici à « διότι ».

2. Réunisses κατεῖδοι.

3. Μετὰ δμῳῆσιν, au milieu des servantes (qui entouraient Pénélope).

4. ὦ φίλοι, ἦ μέγα, etc. Nous avons déjà vu ces vers au chant IV, vers 363 et 364.

5. Ἐρύσσομεν, pour ἐρύσσωμεν,

et, au vers suivant, ἐξαγείρομεν pour ἐξαγείρωμεν.

6. Κεῖνοις. Les prétendants qui s'étaient mis en embuscade avec un vaisseau pour surprendre et faire périr Télémaque.

7. Στρεφθεὶς ἐκ χώρης, s'étant tourné de la place (où il était assis), c'est-à-dire simplement s'étant retourné.

ἰστία τε στέλλοντας¹ ἑρετμά τε χερσὶν ἔχοντας.

Ἥδ' ὃν δ' ἄρ' ἐκγελάσας μετεφώνεεν οἷς ἐτάροισιν ·

« Μὴ τιν' ἔτ' ἀγγελίην ὀτρύνομεν · οἷδε γὰρ ἔνδον². » 365

ἢ τίς σφιν τόδ' ὃ³ ἔειπε θεῶν ἢ εἰσιδόν αὐτοὶ

νῆα παρερχομένην, τὴν δ' οὐκ ἐδύναντο κιχῆναι. »

ᾠς ἔφαθ' · οἱ δ' ἀνστάντες ἔβαν ἐπὶ θίνα θαλάσσης ·

αἶψα δὲ νῆα μέλαιναν ἐπ' ἡπείροιο ἔρυσσαν, 360

τεύχεα δὲ σφ' ἀπένεικαν ὑπέρθυμοι θεράποντες.

Αὐτοὶ δ' εἰς ἀγορὴν χίον ἀθρόοι, οὐδέ τιν' ἄλλον

εἶων οὔτε νέων μεταῖζειν οὔτε γερόντων.

Τοῖσιν δ' Ἀντίνοος μετέφη, Εὐπείθεος υἱός ·

« ᾠ πόποι, ὥς τόνδ' ἄνδρα θεοὶ κακότητος ἔλυσαν !

Ἥματα μὲν σκοποὶ Ἴζον ἐπ' ἄκριας ἡνεμοέσσας, 365

αἰὲν ἐπασσύτεροι⁴ · ἅμα δ' ἡελίῳ καταδύντι

οὔποτ' ἐπ' ἡπείρου νύκτ' ἄσχαμεν⁵, ἀλλ' ἐνὶ πόντῳ

νηὶ ὁοῇ πλείοντες ἐμίνομεν ἤῳ δῖαν,

Τηλέμαχον λοχῶντες, ἵνα φθίσωμεν ἐλόντες

αὐτόν · τὸν δ' ἄρα τέως μὲν ἀπήγαγεν οἶκαδε δαίμων. 370

Ἥμεῖς δ' ἐνθάδε οἱ φραζώμεθα λυγρὸν δλεθρον,

Τηλεμάχῳ · μῆδ' ἡμᾶς ὑπεκφύγοι · οὐ γὰρ δῖω

τούτου γε ζῶντος ἀνύσσεσθαι τάδε ἔργα⁶.

Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπιστήμων βουλῇ τε νόῳ τε ·

λαοὶ δ' οὐκέτι πάμπαν ἐφ' ἡμῖν ἦρα φέρουσιν⁷. 375

Ἀλλ' ἄγετε, πρὶν κεῖνον ὀμηγυρίσασθαι Ἀχαιοὺς

εἰς ἀγορὴν (οὐ γὰρ τι μεθυσέμεναί⁸ μιν δῖω,

ἀλλ' ἀπομηνίσει, ἐρέει δ' ἐν πᾶσιν ἀναστάς,

1. Στέλλοντας; a pour sujet sous-entendu les matelots du vaisseau qui vient d'entrer dans le port.

2. Ὀτρύνομεν, pour ὀτρύνωμεν. — Ἐνδον. Sous ent. εἰσί.

3. Τόδε, ceci (que le vaisseau de Télémaque étoit de retour).

4. Αἰὲν ἐπασσύτεροι, se succédant toujours, tour à tour.

5. Ἄσχαμεν, pour ἀέσχαμεν.

6. Τάδε ἔργα. L'hymen de Pénélope avec l'un des prétendants.

7. Ἐφ' ἡμῖν ἦρα φέρουσιν, cherchent à nous faire plaisir, nous sont favorables. — Réunissez ἐπιφύρουσιν.

8. Μεθυσέμεναί, devoir se relâcher, devoir faiblir.

οὐνεκά οἱ φόνον αἰπὺν ἐράπτομεν, οὐδ' ἐκίχήμεν·

οἱ δ' οὐκ αἰνήσουσιν ἀκούοντες κακὰ ἔργα·

380

μή¹ τι κακὸν ῥέξωσι καὶ ἡμέας ἐξελάσσωσιν

γαίης ἡμετέρης, ἄλλων δ' ἀφικώμεθα δῆμον),

ἀλλὰ φθέωμεν ἐλόντες² ἐπ' ἀγροῦ νόσφι πόληος

ἢ ἐν δῶφ· βίοτον δ' αὐτοὶ καὶ κτήματ' ἔχωμεν,

δασσάμενοι κατὰ μοῖραν ἐφ' ἡμέας³, οἰκία δ' αὐτε

385

κείνου μητέρῃ δοῖμεν ἔχειν, ἦδ' ὅστις ὀπυίοι.

Εἰ δ' ὑμῖν ὅδε μῦθος ἀφανδάνει, ἀλλὰ βόλεσθε⁴

αὐτόν τε ζῶειν καὶ ἔχειν πατρίῳια πάντα,

μή οἱ χρήματ' ἔπειτα ἄλις θυμηδὲ' ἔδωμεν,

ἐνθάδ' ἀγειρόμενοι, ἀλλ' ἐκ μεγάρῳ⁵ ἕκαστος

390

μνάσθω ἐέδνοισιν διζήμενος· ἡ δέ κ' ἔπειτα

γῆμαιθ', ὅς κε πλεῖστα πόροι καὶ μόρσιμος ἔλθοι. »

ὦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.

Τοῖσιν δ' Ἀμφίνομος ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν,

Νίσου φαίδιμος υἱός, Ἀρητιάδαο ἀνακτος·

395

ὅς ῥ' ἐκ Δουλιχίου πολυπύρου, ποιήεντος,

ἡγείτο μνηστῆρσι, μάλιστα δὲ Πηνελοπείῃ

ῥηδανε μύθοισι· φρεσὶ γὰρ κέχρητ' ἀγαθῆσιν·

ὁ σφιν εὐφρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·

« ὦ φίλοι, οὐκ ἂν ἔγωγε κατακτείνειν ἐθέλωμι

400

Τηλέμαχον· δεινὸν δὲ γένος βασιλήϊόν ἐστιν

κτείνειν· ἀλλὰ πρῶτα θεῶν εἰρώμεθα βουλὰς.

Εἰ μὲν κ' αἰνήσωσι Διὸς μέγαλοιο θέμιστες⁶,

1. Μή, (je crains) que.

2. Ἐλόντες, l'ayant fait périr. Le composé ἀναίρω a souvent ce sens.

3. Ἐφ' ἡμέας, entre nous.

4. Βόλεσθε, forme dorique, pour βούλεσθε.

5. Ἐκ μεγάρῳ, depuis son palais, c'est-à-dire en restant dans son palais, en se tenant chez soi.

6. Αἰνήσωσι, approuvent (notre résolution). — Θεμιστες. Dugas-

Montbel : « Au lieu de θέμιστες, Strabon écrit τόμουροι, nom donné aux interprètes d'un temple de Jupiter situé au pied du mont Tomouros, dans la forêt de Dodone. Strabon rejette le mot θέμιστες, qui, dit-il, dans Homère ne signifie jamais des oracles (τὰ μαντεῖα), mais des lois, des règlements civils, des édits. Il est vrai que ce mot θέμιστες a toujours cette signification

αὐτός τε κτενέω τούς τ' ἄλλους πάντας ἀνώξω ¹.

εἰ δέ κ' ἀποτρωπῶσι θεοί, παύσασθαι ἄνωγα ². »

405

Ὡς ἔφατ' Ἀμφίνομος· τοῖσιν δ' ἐπιήνδανε μῦθος.

Αὐτίκ' ἔπειτ' ἀνστάντες ἔβαν δόμον εἰς Ὀδυσῆος·

ἔλθόντες δ' ἐκάθισον ἐπὶ ξεστοῖσι θρόνοισιν.

Ἦ δ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε, περίφρων Πηνελόπεια,

μνηστήρεσσι φανῆναι ὑπέρβιον ὕβριν ἔχουσιν.

410

Πεύθετο γάρ οὔ παιδὸς ἐνὶ μεγάροισιν ὄλεθρον ³.

κῆρυξ γάρ οἱ ἔειπε Μένδων, δὲς ἐπύθετο βουλὰς.

Βῆ δ' ἵεναι μέγαρόνδε σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν.

Ἀλλ' ὅτε δὴ μνηστήρας ⁴ ἀφίκετο διὰ γυναικῶν,

στῇ ῥα παρὰ σταθμὸν τέγεος πύκα ποιητοῖο,

41.

ἄντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα·

Ἀντίνοον δ' ἐνένιπτεν ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν·

« Ἀντίνο', ὕβριν ἔχων, κακομήχανε, καὶ δέ σέ φασιν

ἐν δῆμῳ Ἰθάκης μεθ' ὀμηλίκας ἔμμεν ἄριστον

βουλῇ καὶ μύθοισι· σὺ δ' οὐκ ἄρα τοῖος ἔηςθα.

420

Μάργε, τίη δέ σὺ Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε

ῥάπτεις οὐδ' ἰκέτας ⁵ ἐμπάζεαι, οἷσιν ἄρα Ζεὺς

μάρτυρος; οὐ δ' ὅση κακὰ ῥάπτειν ἀλλήλοισιν.

dans Homère; mais ce n'est pas une raison de le rejeter. Il n'est point question ici d'oracles, mais de consulter les dieux pour savoir ce que Jupiter déclarera être selon la justice. Voilà le vrai sens de ces mots Διὸς θέμιστες; car il s'agissait en ce moment d'une action que l'intérêt de tous pouvait faire regarder comme une chose juste. Au reste, la leçon de Strabon, qui n'a été reçue par aucun éditeur, est tout à fait inadmissible. Il n'y avait point de temple à Dodone du temps d'Homère; les prophètes ou interprètes de Jupiter sont nommés *Selles* (Σελλοί) par Homère lui-même, et non point *Tomoures*. Ce n'est que

plus tard qu'ils ont eu ce nom, que leur donne Strabon. »

1. Ἀνώξω. Sous-entendu *κτείναι αὐτόν*.

2. Ἀποτρωπῶσι, nous détournent (de le faire périr). — Ἀνωγα. Sous-ent. *ὕμᾱς*.

3. Ὀλεθρον, la perte (méditée par les prétendants).

4. Ἀλλ' ὅτε δὴ μνηστήρας, etc. Voy. chant I, vers 332-334.

5. Ἰκέτας. Le mot *ἰκέτης* ne signifie pas seulement un suppliant, mais aussi celui qui reçoit un suppliant; c'est ce dernier sens qu'il a ici, et c'est ainsi que l'expliquent tous les scholiastes. Notre mot *hôte* a également cette double acception.

Ἦ οὐκ οἶσθ', ὅτε δεῦρο πατήρ τεός ἔκετο φύγων,
 δῆμον¹ ὑποδδείσας; δὴ γὰρ κεχολώατο λήην,
 οὔνεκα ληϊστῆρσιν ἐπισπόμενος Ταφίοισιν²
 ἤκαχε Θεσπρωτούς· οἳ δ' ἡμῖν ἄρθμιοι³ ἦσαν·
 τόν ρ' ἔθελον φθῖσαι καὶ ἀπορβραῖσαι φίλον ἦτορ
 ἠδὲ κατὰ ζωὴν φαγέειν⁴ μενοεικέα πολλήν.

Ἄλλ' Ὀδυσσεὺς κατέρυκε καὶ ἔσχεθεν ἱεμένους⁵ περ,
 τοῦ νῦν οἶκον ἄτιμον⁶ ἔδεις, μνάα δὲ γυναῖκα
 παῖδά τ' ἀποκτείνεις⁷, ἐμέ τε μεγάλως ἀκαχίζεις.

Ἀλλά σε παύσασθαι κέλομαι καὶ ἀνωγέμεν⁸ ἄλλους. »

Τὴν δ' αὖτ' Εὐρύμαχος, Πολύβου παῖς, ἀντίον ἤυδα·

« Κούρη Ἰκαρίοιο, περίφρον Πηνελόπεια,
 θάρσει, μὴ τοι ταῦτα μετὰ φρεσὶ σῇσι μελόντων.

Οὐκ ἔσθ' οὗτος ἀνὴρ οὐδ' ἔσσεται οὐδὲ γένηται,
 ὅς κεν Τηλεμάχῳ σῶ υἱεῖ χειρὰς ἐποιήσει,
 ζῶντος γ' ἐμέθεν καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο.

ᾧδε γὰρ ἐξερέω, καὶ μὴν τετελεσμένον ἔσται·

αἰψά οἱ⁹ αἶμα κελαινὸν ἐρωήσῃ περὶ δουρὶ
 ἡμετέρῳ, ἐπειτὰ καὶ ἐμὲ πτολίπορθος Ὀδυσσεὺς
 πολλὰκι γούνασιν οἷσιν ἐφessάμενος, χρέας ὁπτὸν
 ἐν χείρεσσιν ἔθηκεν, ἐπέσχε¹⁰ τε οἶνον ἐρυθρόν.

Τῷ μοι Τηλέμαχος πάντων πολὺ φίλτατός ἐσται.
 ἀνδρῶν· οὐδέ τί μιν θάνατον τρομέεσθαι ἀνωγα
 ἔκ γε μνηστήρων· θεύθεν δ' οὐκ ἔστ' ἀλέασθαι. »

ᾧ φάτο θαρσύνων¹¹. τῷ δ' ἤρτυεν αὐτὸς ὄλεθρον.

Ἦ μὲν ἄρ' ¹² εἰς ἀναβᾶσ' ὑπερώϊα σιγαλόεντα.

1. Δεῦρο, ici, dans ce palais. — Δῆμον, le peuple (d'Ithaque).

2. Ταφίοισιν. C'étaient les pirates les plus fameux des temps héroïques.

3. Ἀρθμιοι, amis, alliés.

4. Ραῖναισιν καταφαγεῖν.

5. ἱεμένους. Sous-ent. φθῖσαι αὐτόν.

6. Ἀτιμον. équivalant ici à l'adverbe ἀτίμως.

7. Ἀποκτείνεις, tu tues, c'est-à-dire tu veux tuer.

8. Ἀνωγέμεν, inviter (à cesser).

9. Οἱ se rapporte à celui qui voudrait porter la main sur Télémaque.

10. Ἐπέσχε, m'a présenté, m'a donné.

11. Θαρσύνων, pour la rassurer.

12. Ἦ μὲν ἄρ', etc. Voy. chant I, vers 362-364.

κλαῖεν ἔπειτ' Ὀδυσῆα, φίλον πόσιν, ὅφρα οἱ ὕπνον.
ἡδὺν ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἀθήνη. 450

Ἑσπέριος¹ δ' Ὀδυσῆϊ καὶ υἱεῖ διος ὑφορβὸς
ἦλυθεν· οἱ δ' ἄρα δόρπον ἐπισταδὸν ὠπλίζοντο,
σὺν ἱερεύσαντες ἐνιαύσιον. Αὐτὰρ Ἀθήνη,
ἄγχι παρισταμένη, Ααερτιάδην Ὀδυσῆα 455
βάδῳ πεπληγυῖα πάλιν ποίησε γέροντα,
λυγρὰ δὲ εἴματα ἔσσε περὶ χροῖ, μὴ ἔσθωτης
γνοῖη ἐσάντα ἰδὼν καὶ ἐχέφρονι Πηνελοπείῃ
ἔλθοι ἀπαγγέλλων μηδὲ φρεσὶν εἰρύσσαιτο².

Τὸν καὶ Τηλέμαχος πρότερος πρὸς μῦθον ἔειπεν· 460
« Ἥλθες, δῖ' Εὐμαίε. τί δὴ κλέος³ ἔστ' ἀνὰ ἄστῳ;
ἦ ῥ' ἤδη μνηστῆρες ἀγήνορες ἔνδον ἔασιν
ἐκ λόχου⁴; ἦ ἔτι μ' αὖτ' εἰρύεται οἴκαδ' ἰόντα; »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσεφης, Εὐμαίε συβῶτα· 465
« Οὐκ ἔμελέν μοι ταῦτα μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι,
ἄστῳ καταβλώσκοντα· τάχιστα με θυμὸς ἀνώγει,
ἀγγελίην εἰπόντα, πάλιν δεῦρ' ἀπονέεσθαι.

ᾠμήρησε δέ μοι παρ' ἐταίρων⁵ ἄγγελος ὠκὺς,
κῆρυξ, ὃς δὴ πρῶτος ἔπος σῇ μητρὶ ἔειπεν.

Ἄλλο δέ τοι τόγε οἶδα· τὸ γὰρ ἶδον ὀφθαλμοῖσιν. 470

Ἦδη ὑπὲρ πόλιος, ὅθι Ἑρμαῖος λόφος ἐστίν,
ῥα κιών, ὅτε νῆα θοὴν ἰδόμην κατιοῦσαν
ἔς λιμέν' ἡμέτερον· πολλοὶ δ' ἔσαν ἄνδρες ἐν αὐτῇ·
βεβρίθει δὲ σάκεσσι καὶ ἔγχεσιν ἀμφιγύοισιν·
καὶ σφέας ὠτίσθην τοὺς⁶ ἔμμεναι, οὐδέ τι οἶδα. » 475

Ὡς φάτο· μείδησεν δ' ἱερὴ ἱς Τηλεμάχοιο,

1. Ἑσπέριος, le soir. L'adjectif a ici la valeur d'un adverbe, comme dans *τριταῖος ἦλθε*, il arriva le troisième jour.

2. Μηδὲ φρεσὶν εἰρύσσαιτο, et ne gardât pas la chose en son esprit, c'est-à-dire et ne gardât pas le secret.

3. Κλέος, bruit, discours.

4. Ἐκ λόχου, de retour de leur embuscade.

5. Παρ' ἐταίρων, (envoyé) par ses compagnons.

6. Τοὺς. Les prétendants qui s'étaient mis en embuscade.

ἰς πατέρ' ὀφθαλμοῖσιν ἰδὼν · ἀλέεινε δ' ὑφορβόν¹.

Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν παύσαντο πίνου τετύχοντό τε δαίτα,
δαίνυντ' · οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἔϊσης.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο, 480
χοίτου τε μνήσαντο καὶ ὕπνου δῶρον ἔλοντο.

1. Ἀλέεινε δ' ὑφορβόν. Téléma- | pourrait lire son bonheur sur sa phy-
que évite les regards d'Eumée, qui | sionomie.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU DIX-SEPTIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Télémaque part pour la ville et ordonne à Eumée de conduire le mendiant au palais (1-30). Joie de Pénélope et de ses femmes au retour de Télémaque (31-60). Il se rend à l'assemblée pour chercher son hôte Théoclymène, qu'il emmène chez lui (61-84). Pendant le repas, Télémaque raconte en peu de mots son voyage à sa mère (85-149). Théoclymène renouvelle ses assurances au sujet du prochain retour d'Ulysse ; les prétendants se livrent à leurs jeux en attendant le souper (150-182). Ulysse et Eumée arrivent auprès de la fontaine des Nymphes ; le berger Mélanthios les insulte et maltraite Ulysse (182-260). Bientôt cependant ils sont à la porte du palais ; le vieux chien Argos reconnaît son maître et meurt (260-327). Ils entrent dans la salle où les prétendants prennent leur repas ; Télémaque donne du pain et des viandes au mendiant (328-358). Ulysse sollicite la pitié des prétendants ; querelle d'Eumée et d'Antinoos (359-404). Ulysse raconte ses malheurs pour attendrir Antinoos, qui lui lance un escabeau à l'épaule. Imprécations d'Ulysse ; indignation des prétendants contre Antinoos (405-491). Pénélope désire entretenir le mendiant et le fait appeler par Eumée ; mais Ulysse, craignant la colère des prétendants, remet l'entretien au soir (492-588). Eumée s'en retourne vers ses troupeaux (589-606).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Ρ.

Ἦμας δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
 δὴ τότε' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἰδῆσατο καλὰ πέδιλα·
 Τηλέμαχος, φίλος υἱὸς Ὀδυσσεύς θείοιο·
 εἶλετο δ' ἄλκιμον ἔγχος, ὃ οἱ παλάμῃσιν ἀρήρει,
 ἄστυδε ἰέμενος¹, καὶ ἔδν προσέειπε συβώτην·

« Ἄττ', ἦτοι μὲν ἐγὼν εἴμ' ἐς πόλιν, ὅφρα με μήτηρ
 ὄψεται²; οὐ γὰρ μιν πρόσθεν παύσεσθαι δύναι.
 κλαυθμοῦ τε συγεροῖο γόοιό τε δακρυόεντος;
 πρὶν γ' αὐτόν με ἰδῆται· ἀτὰρ σοίγ' ὧδ' ἐπιτέλλω:
 Τὸν ξείνον δῶστηνον ἄγ' ἐς πόλιν, ὅφρ' ἂν ἐκεῖθι³
 δαῖτα πτωχεύῃ· δώσει δέ οἱ, ὅς κ' ἐθέλῃσιν,
 πύρνον καὶ κοτύλην· ἐμὲ δ' αὖτως ἔστιν ἅπαντας
 ἀνθρώπους ἀνέχεσθαι, ἔχοντά περ ἄλγεα θυμῷ·
 Ὅ ξείνος δ' εἴπερ μάλα μνηΐει, ἄλγιον αὐτῷ·
 ἔσσεται· ἧ γὰρ ἐμοὶ φίλ'⁴ ἀληθέως μυθήσασθαι· »

1. Ἄστυδε ἰέμενος, se dirigeant vers, ou prêt à partir pour la ville.

2. Ὀψεται, pour ὀφῆται.

3. Ἐκεῖθι, qui ne se trouve que cette seule fois dans Homère, est l'équivalent du latin *ibi*; dans Eschyle, au contraire, c'est un adverbe de mouvement qui correspond à *cō*.

4. Ἀνέχεσθαι, supporter, c'est-

à-dire prendre à ma charge, nourrir, entretenir. — Ἐχοντα... θυμῷ, moi qui souffre (et qui ne vis pas dans l'abondance).

5. Ἀλγιον αὐτῷ ἔσσεται, tant pis pour lui. Ces paroles sont assez dures, et il est surprenant qu'Eumée ne témoigne pas son étonnement de ce changement de langage; la

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 « ὦ φίλος, οὐδέ τοι αὐτὸς ἐρύκσθαι¹ μενεμένην
 πτωχῷ βέλτερόν ἐστι κατὰ πόλιν· ἢ κατ' ἀγροῦ
 δαῖτα πτωχεύειν· δώσει δέ μοι, ὅς κ' ἐθέλῃσιν.
 Οὐ γὰρ ἐπὶ σταθμοῖσι μένειν ἔτι τηλίκος εἰμὶ²,
 ὥς τ' ἐπιτελαμένῳ σημάντορι πάντα πιθέσθαι.
 Ἄλλ' ἔρχευ· ἐμὲ δ' ἄξει ἀνὴρ· ὅδε, τὸν σὺ κελεύεις·
 αὐτίκ', ἐπεὶ κε πυρὸς θερῶς ἀλέῃ³ τε γένηται·
 αἰνῶς γὰρ τάδε εἶματ' ἔχω κακὰ· μὴ με δαμάσῃ⁴
 στίβη ὑπηοίῃ· ἔκαθεν δέ τε ἄστυ φάτ'⁵ εἶναι.
 « Ὡς φάτο· Τηλέμαχος δὲ διὰ σταθμοῖσι βεβήκει,
 κραιπνὰ ποσὶ προβιβάς· κακὰ δὲ μνηστῆρσι φύτευεν.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἔκανε δόμους εὐναιστάοντας,
 ἔγχοις μὲν στήσε πρὸς κίονα μακρὸν ἐρείδας,
 αὐτὸς δ' εἴσω ἔεν καὶ ὑπέρβη λαῖνον οὐδόν.
 Τὸν δὲ πολὺ πρῶτον εἶδε τροχὸς Εὐρύκλεια,
 κίεα καστορνύσα⁶ θρόνοις ἐν δαιδαλέοισιν.
 Δακρύσασα δ' ἔπειτ' ἰθὺς κίεν·⁷ ἄμφι δ' ἄρ' ἄλλα
 δμῳαι Ὀδυσσεύος ταλασφόρους ἠγέρεθοντο,
 καὶ κύνεον ἀγαπαζόμεναι κεφαλὴν τε καὶ ὄμους.
 Ἥ δ' ἔεν ἐκ θαλάμοιο περίφρων Πηνελόπεια,
 Ἀρτέμιδι ἱκέτη ἢ χρυσῇ⁸ Ἀφροδίτῃ
 ἄμφι δὲ παιδὶ φίλῳ βάλε πῆχυν δακρύσασα·
 κύσσε δέ μιν κεφαλὴν τε καὶ ἄμφω πάσα καλά,
 καὶ ῥ' ὀλοφυρομένη ἔπεια πτερόεντα προκηύδα·

veille, en effet, Télémaque enga-
 geait le mendiant à rester auprès
 d'Eumée et promettait de lui en-
 voyer des vêtements et de la nour-
 riture, afin qu'il ne fût pas à charge
 aux pasteurs. — Φάτω, pour φαίω
 être, il me plaît de, j'aime à.

1. Ἐρύκσθαι, être retenu.

2. Οὐ γὰρ ἐπὶ τηλίκος εἰμὶ, car
 je ne suis plus d'âge à.

3. Πυρὸς θερῶς, je me terai

chauffé au feu. — Ἀλέῃ, la chaleur
 (du soleil).

4. Μὴ, (je crains) que. — Δα-
 μάσῃ, dompte, c'est-à-dire fasse
 souffrir.

5. Φάτ', élision pour φατὶ.

6. Καστορνύσα, pour καταστορ-
 νύσα.

7. Ἰθὺς κίεν, elle alla droit à lui.

8. Χρυσῇ, d'or, c'est-à-dire aux
 cheveux d'or, blonde.

« Ἦλθες, Τηλέμαχε¹, γλυκερὸν φάος. Οὐ σ' ἐτ' ἔγωγε
ὄψεσθαι ἐφάμην, ἐπεὶ ὄχρεο νηὶ Πύλονδε
λάβρην, ἐμεῦ ἀέκητι, φίλου μετὰ πατρὸς ἀκουήν².

Ἄλλ' ἄγε μοι κατάλεξον ὅπως ἦντησας ὁπωπῆς³. »

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·

45

« Μῆτερ ἐμὴ, μή μοι γόνον ὄρνυθι μηδὲ μοι ἦτορ
ἐν στήθεσσι δρине, φυγόντι περ αἰπὺν ὄλεθρον·

ἀλλ' ὕδρηναμένη⁴, καθαρὰ χροὶ εἴμαθ' ἑλοῦσα,
εἰς ὑπερῶ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν,
εὖχεο πᾶσι θεοῖσι τεληέσσας ἑκατόμβας

50

ῥέξειν, αἶ κέ ποθι Ζεὺς ἀντιτα ἔργα τελέσση⁵.

Αὐτὰρ ἐγὼν ἀγορὴν ἐξελεύσομαι, ὅρρα καλέσσω
Ξεῖνον, ὅτις μοι κείθεν⁶ ἄμ' ἔσπετο δεῦρο κίοντι.

Τὸν μὲν ἐγὼ προὔπεμψα σὺν ἀντιθέοις ἐτάροισιν·

Πεῖραιον δέ μιν ἠνώγεα προτὶ οἶκον ἄγοντα

55

ἐνδυκῶς φιλέειν καὶ τιέμεν, εἰσόκεν ἔλθω. »

Ὡς ἄρ' ἐφώνησεν· τῇ δ' ἄπτερος ἐπλετο μῦθος⁷.

Ἡ δ' ὕδρηναμένη, καθαρὰ χροὶ εἴμαθ' ἑλοῦσα,

εὖχετο πᾶσι θεοῖσι τεληέσσας ἑκατόμβας

ῥέξειν, αἶ κέ ποθι Ζεὺς ἀντιτα ἔργα τελέσση.

60

Τηλέμαχος δ' ἄρ' ἔπειτα διὰ μέγαροιο βεβήκει,

ἔγχος ἔχων· ἅμα τῷγε κύνας πόδας ἄργοι ἔποντο.

Θεσπεσίην δ' ἄρα τῷγε χάριν κατέχευεν Ἀθήνη·

1. Ἦλθες, Τηλέμαχε, etc. Voy. chant XVI, vers 23 et 24.

2. Μετὰ ἀκουήν, à la recherche de nouvelles, pour chercher des nouvelles.

3. Κατάλεξον ὅπως ἦντησας ὁπωπῆς, raconte comment tu as rencontré la vue, le spectacle, c'est-à-dire ce que tu as vu.

4. Ἄλλ' ὕδρηναμένη, etc. Nous avons déjà vu ces deux mêmes vers u chant IV, vers 750 et 751.

5. Ἀντιτα ἔργα τελέσση, achève,

accomplit les œuvres de la vengeance.

6. Ξεῖνον. Théoclymène. Voy. au chant XV. — Κείθεν, de là-bas, c'est-à-dire de Pylos.

7. Τῇ ἄπτερος ἐπλετο μῦθος. Ces mots ont été expliqués de diverses manières; le meilleur sens est celui qu'indique Coraï: Οὐδένα λόγον ἀφῆκεν ἐκπῆναι τοῦ στόματος, la parole fut sans ailes pour elle, c'est-à-dire elle ne répondit point.

τόν δ' ἄρα πάντες λαοὶ ἐπερχόμενον θεῖντο.
 Ἀμφὶ δέ μιν μνηστῆρες ἀγήνορες ἡγερέθοντο, 65
 ἔσθλ' ἀγορεύοντες¹, κακὰ δὲ φρεσὶ βυσσοδόμευον.
 Αὐτὰρ ὁ τῶν μὲν ἔπειτα ἀλεύατο πούλυν ὄμιλον,
 ἀλλ', ἵνα Μέντωρ ᾔστο καὶ Ἀντιφός ἡδ' Ἀλιθέρης²,
 οὔτε οἱ ἐξ ἀρχῆς πατρώϊοι ᾔσαν ἑταῖροι,
 ἔνθα καθέζετ' ἰών· τοὶ δ' ἐξερέεινον ἕκαστα. 70
 Τοῖσι δὲ Πείραιος δουρικλυτὸς ἐγγύθεν ᾔλθεν,
 ξείνον ἄγων ἀγορήνδε διὰ πτόλιν· οὐδ' ἄρ' ἔτι δὴν
 Τηλέμαχος ξείνοιο ἕκας τράπετ'³, ἀλλὰ παρέστη.
 Τὸν καὶ Πείραιος πρότερος πρὸς μῦθον ἔειπεν·
 « Τηλέμαχ', αἶψ' ὄτρυνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα γυναιχας, 75
 ὥς τοι δῶρ⁴ ἀποπέμψω, ἃ τοι Μενέλαος ἔδωκεν. »
 Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦδδα·
 « Πείραι', οὐ γάρ τ' ἴδμεν ὅπως ἔσται τάδε ἔργα,
 εἴ κεν ἐμὲ μνηστῆρες ἀγήνορες ἐν μεγάροισιν
 λάθρη κτείναντες πατρώϊα πάντα δάσωνται, 80
 αὐτὸν ἔχοντά σε βούλομ' ἐπαυρέμεν⁵, ἢ τινα τῶνδε·
 εἰ δέ κ' ἐγὼ τούτοισι φόνον καὶ Κῆρα φυτεύσω,
 δὴ τότε μοι χαίροντι φέρειν⁶ πρὸς δώματα χαίρων. »
 Ὡς εἰπὼν ξείνον ταλαπείριον ᾔγεν ἐς οἶκον.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἵκοντο δόμους εὐναιετάνοντας, 85
 χλαίνας μὲν κατέθεντο κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε·
 ἐς δ' ἀσαμίνθους βάντες⁷ ἐϋξέστας λούσαντο.
 Τοὺς δ' ἐπεὶ οὖν δμῳαὶ λοῦσαν καὶ χρίσαν ἐλαίῳ,

1. «Εσθλ' ἀγορεύοντες, lui disant de bonnes choses, c'est-à-dire lui souhaitant la bienvenue, le félicitant de son retour.

2. Il est déjà question de Mentor et d'Halithersès au chant II, vers 157 et 225.

3. Οὐδ' ἄρ'... τράπετο, et Télémaque ne resta plus longtemps loin de son hôte.

4. Δῶρα. Télémaque, qui, au

lieu de gagner directement la ville, s'était arrêté à la campagne, chez Eumée, avait confié à Pirée les présents qu'il avait reçus de Ménélas.

5. Ἐπαυρέμεν, jouir, profiter (de ces présents).

6. Φέρειν. L'infinitif pour l'impératif, comme nous en avons déjà vu tant d'exemples.

7. Ἐς δ' ἀσαμίνθους βάντες. Voy. chant IV, vers 48-50.

ἀμφὶ δ' ἄρα χλαίνας οὐλας βάλλον ἤδ' ἑχιδῶνας,
 ἐκ δ' ἄσαμίνθου βέντες ἐπιπλισμοῖσι πάθειον.
 Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος¹ προχῶν ἐπέχευα φέρουσα
 καλῇ, χρυσεῖῃ, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λείδητος,
 νύφασθαι· παρὲ δὲ ξεστὴν ἐτάνυσσε πρᾶπιζαν.
 Σῆτον δ' αἰδοίῃ ταμίῃ παρέθηκε φέρουσα,
 εἶδ' αὖτε πολλὰ ἐπιθείσα, χαρίζομένη παρεόντων.
 Μήτηρ δ' ἀντίον ἔζε παρὰ σταθμὸν μεγάρου,
 κλισμῷ κεκλιμένη², λέπτ' ἤλάκατα στρωφῶσα.
 Οἱ δ' ἐπ' ὀνειᾶθ' ἐτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἱάλλον.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔδρων ἔντο,
 ποῖσι δὲ μύθων ἤρχε περίφρων Πηνελόπεια·

105

100

« Τηλέμαχ', ἦτοι ἐγὼν ὑπερώϊον εἰσαναβᾶσα
 λέξομαι εἰς εὐνὴν, ἥ μοι στονόεσσα τέτυκται,
 αἰεὶ δάκρυς ἔμοῖσι παφυρμένη, ἐξ οὗ Ὀδυσσεὺς
 ὤχεθ' ἄμ' Ἀτρεΐδῃσιν ἐς Ἴλιον· οὐδέ μοι ἔτλης³,
 πρὶν ἔλθεῖν μνηστῆρας ἀγήνορας ἐς τόδε δῶμα⁴,
 νόστον σοῦ πατρὸς σάφα εἰπέμεν, εἴ που ἄκουσας⁵. »

106

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·
 « Τοιγὰρ ἐγὼ τοι, μήτερ, ἀληθείην καταλέξω.
 Ὠρόμεθ' ἐς τε Πύλον καὶ Νέστορα, ποιμένα λαῶν·
 δεξιόμενος δέ με κεῖνος ἐν ὑψηλοῖσι δόμοισιν
 ἐνδυκέως ἐφίλει, ὥς αἰ τε πατὴρ ἔον υἱά,
 ἐλθόντα χρόνιον νέον ἄλλοθεν⁶· ὥς ἐμὲ κεῖνος

110

1. Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος, etc. Voy. chant I, vers 436-440, 448 et 450.

2. Κλισμῷ κεκλιμένη, penchée sur un pliant, c'est-à-dire le dos renversé sur son siège.

3. Οὐκ ἔτλης, tu n'as pas supporté de, c'est-à-dire tu n'as pas consenti à, tu n'as pas voulu.

4. Πρὶν.... ἐς τόδε δῶμα. En effet, Télémaque pouvait s'entretenir librement avec sa mère tandis

que les prétendants étaient à l'assemblée; s'il avait évité cet entretien, c'est sans doute parce qu'il craignait de laisser échapper son secret.

5. Νόστον πατρὸς εἰπέμεν, εἰ ἄκουσας, dire le retour de ton père, si tu l'as appris, dire ce que tu as appris au sujet du retour de ton père.

6. Ἐλθόντα.... ἄλλοθεν, tout nouvellement arrivé d'un autre pays après une longue absence.

ἐνδουκέως ἐκόμισε σὺν υἷαςι κύδαλίμοισιν.

Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ταλασίφρονος οὐπότ' ἔφασκεν,
ζωοῦ¹ οὐδὲ θανόντος, ἐπιχθονίων τευ ἀκοῦσαι.

115

ἀλλὰ μ' ἐς Ἀτρεΐδην, δουρικλειτὸν Μενέλαον,
ἵπποισι προὔπεμψε καὶ ἄρμασι κόλλητοῖσιν.
Ἐνθ' ἴδον Ἀργεῖην Ἑλένην, ἥς εἵνεκα πολλὰ
Ἀργεῖοι Τρῳῆς τε θεῶν ἰότητι μόγησαν.

120

Εἶρετο δ' αὐτίκ' ἔπειτα βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος,
ὅττευ χρητίζων ἰκόμην Λακεδαίμονα διὰν.
αὐτὰρ ἐγὼ τῷ πᾶσαν ἀληθείην κατέλεξα.
καὶ τότε δὴ μ' ἐπέεσσιν ἀμειβόμενος προσέειπεν.

« ὦ πόποι², ἧ μάλα δὴ κρατερόφρονος ἀνδρὸς ἐν εὐνῇ

« ἤθελον εὐνηθῆναι, ἀνάλκιδες αὐτοὶ ἐόντες!

125

« ὦς δ' ὁπότ' ἐν ξυλόχῳ ἔλαφος κρατεροῖο λέοντος

« νεβροῦς κοιμήσασα νεηγενέας γαλαθηνούς

« κνημοὺς ἐξερέησι καὶ ἄγκεα ποιήεντα

« βοσκομένη, ὃ δ' ἔπειτα ἐγὼ εἰς ἡλυθεν εὐνὴν,

« ἀμφοτέροισι δὲ τοῖσιν ἀεικέα πότμον ἐφῆκεν.

130

« ὣς Ὀδυσσεὺς κείνοισιν ἀεικέα πότμον ἐφῆσει.

« Αἶ γάρ, Ζεῦ τε πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπολλων,

« τοῖος ἐὼν οἷός ποτ' εὐκτιμένη ἐνὶ Λέσβῳ

« ἐξ ἔριδος Φιλομηλεΐδῃ ἐπάλαισεν ἀναστάς,

« καὶ δ' ἔβαλε κρατερῶς, κεχάροντο δὲ πάντες Ἀχαιοί!

135

« τοῖος ἐὼν μνηστῆρσιν ὀμιλήσειεν Ὀδυσσεύς,

« πάντες κ' ὠκύμοροι τε γενοίατο πικρόγαμοί τε.

« Ταῦτα δ', ἃ μ' εἰρωτᾷς καὶ λίσσσαι, οὐκ ἂν ἔγωγε

1. Ζωοῦ. La négation est sous-entendue : οὐ ζωοῦ οὐδὲ θανόντος, il disait n'avoir jamais entendu parler d'Ulysse ni vivant ni mort, n'avoir jamais appris qu'Ulysse vécut encore ou fût déjà mort.

2. ὦ πόποι, etc. Nous avons déjà vu tout ce discours de Ménélas au chant IV, vers 333-350. Il

ne devrait sans doute pas se trouver répété ici, puisque Télémaque ne fait à sa mère qu'un rapide récit de son voyage; et cependant on ne peut pas le retrancher, parce que les derniers vers renferment sur le sort d'Ulysse un renseignement essentiel, que Télémaque ne pouvait pas omettre.

« ἄλλα παρὲξ εἵποιμι παρακλιδόν, οὐδ' ἀπατήσω.
 « ἄλλὰ τὰ μὲν μοι εἶπε γέρων ἄλιος νημερτής, 140
 « τῶν οὐδέν τοι ἐγὼ κρύψω ἔπος οὐδ' ἐπικεύσω.
 « Φῆ μιν ὄγ' ἐν νήσῳ¹ ἰδέειν κρατέρ' ἄλγε' ἔχοντα,
 « Νύμφης ἐν μεγάροισι Καλυψοῦς, ἥ μιν ἀνάγκη
 « ἴσχει· ὃ δ' οὐ δύναται ἦν πατρίδα γαῖαν ἰκέσθαι·
 « οὐ γάρ οἱ πάρα νῆες ἐπήρετμοι καὶ ἑταῖροι, 145
 « οἳ κέν μιν πέμποιεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης. »
 « ὦς ἔφατ' Ἀτρεΐδης, δουρικλειτὸς Μενέλαος.
 Ταῦτα τελευτήσας νεόμην· ἔδοσαν δέ μοι οὔρον
 ἀθάνατοι, τοί μ' ὦκα φίλην ἐς πατρίδ' ἐπεμψαν. »
 ὦς φάτο· τῇ δ' ἄρα θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι δρinen. 150
 Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε Θεοκλύμενος θεοειδής·
 « ὦ γύναι αἰδοίη Λαερτιάδew Ὀδυσῆος,
 ἦτοι ὄγ' οὐ σάφα οἶδεν· ἐμεῖο δὲ σύνθεο μῦθον·
 ἀτρεκέως γάρ σοι μαντεύσομαι οὐδ' ἐπικεύσω².
 Ἴστω νῦν Ζεὺς πρῶτα θεῶν³ ξενίη τε τράπεζα 155
 ἰστίη τ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος, ἣν ἀφικάνω,
 ὡς ἦτοι Ὀδυσσεὺς ἦδη ἐν πατρίδι γαίῃ
 ἤμενος ἢ ἔρπων⁴, τάδε πευθόμενος κακὰ ἔργα,
 ἐστίν, ἀτὰρ μνηστῆρσι κακὸν πάντεσσι φυτεύει·
 οἷον ἐγὼν οἰωνὸν εὖσσελμου ἐπὶ νηὸς 160
 ἤμενος ἐφρασάμην⁵ καὶ Τηλεμάχῳ ἐγεγώνευν. »
 Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·
 « Αἰ γὰρ τοῦτο⁶, ξεῖνε, ἔπος τετελεσμένον εἴη·
 τῷ κε τάχα γνοίης φιλόττητά τε πολλὰ τε δῶρα

1. Φῆ μιν ὄγ' ἐν νήσῳ, etc. Nous avons vu également ces cinq vers au chant IV, vers 556-560.

2. Οὐδ' ἐπικεύσω, et je ne te cacherais, je ne te dissimulerai rien.

3. Ἴστω Ζεὺς πρῶτα θεῶν, que Jupiter sache en premier lieu parmi les dieux, c.-à-d. je prends d'abord à témoin parmi les dieux Jupiter.

4. Ἐρπων, marchant, s'avancant (vers son palais).

5. Οἷον ἐγὼν οἰωνὸν ἐφρασάμην, tel j'ai vu un présage, c.-à-d. ainsi l'indique un présage que j'ai remarqué. Voy. en effet au chant XV, vers 526-538.

6. Αἰ γὰρ τοῦτο, etc. Voy. chant XV, vers 533-535.

ἐξ ἐμεῦ, ὥς ἂν τίς σε συνχυντόμενος μακαρίζοι. »

185

ὦς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.

Μνηστῆρες δὲ¹ πάροιθεν Ὀδυσσῆος μεγάραιο
δίσκοισιν τέρποντο καὶ αἰγανέησιν ἰέντες
ἐν τυκτῷ δαπέδῳ, ὅθι περ πάρος ὕβριν ἔχουσιν.

170

Ἄλλ' ὅτε δὴ δεῖπνηστος² ἦεν, καὶ ἐπήλυθε μῆλα
πάντοθεν ἐξ ἀγρῶν (οἱ δ' ἤγαγον, οἱ τὸ πάρος περ³),
καὶ τότε δὴ σφιν εἶπε Μῑδων· ὅς γάρ ῥα μάλιστα
ἦνδανε κηρύκων καὶ σφιν παρεγίγνετο δαιτί·

« Κοῦροι, ἐπειδὴ πάντες ἐτέρφθητε φρέν' ἀέθλοις,
ἔρχεσθε πρὸς δώμαθ', ἵν' ἐντυνώμεθα δαῖτα·

175

οὐ μὲν γάρ τι χέρειον⁴ ἐν ὥρῃ δεῖπνον ἐλέσθαι. »

ὦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἀνστάντες ἔβαν πείθοντό τε μύθῳ.

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἵκοντο δόμους εὐναιετάρχοντας,
χλαίνας μὲν κατέθεντο κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε·

180

οἱ δ' ἱέρευον⁵ ὅς μεγάλους καὶ πίονας αἶγας,

ἵρευον δὲ σύας σιάλους καὶ βοῦν ἀγελαῖην,

δαίτ' ἐντυνόμενοι. Τοῖ δ' ἐξ ἀγροῖο πόλινδε

ὠτρύνοντ'⁶ Ὀδυσσεύς τ' ἰέναι καὶ δῖος ὕφορβός.

Τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε σὺβώτης, ὄρχαμος ἀνδρῶν·

« Ξεῖν', ἐπεὶ ἄρ δὴ ἔπειτα πόλινδ' ἰέναι μενεαίνεις

185

σήμερον, ὥς ἐπέτελλεν ἀναξ ἑμός (ἧ σ' ἂν ἐγωγε

αὐτοῦ βουλοίμην σταθμῶν ῥυτῆρα⁷ λιπέσθαι·

ἀλλὰ τὸν⁸ αἰδέομαι καὶ δεῖδια, μή μοι ὀπίσσω

νεικεῖη· χαλεπαὶ δέ τ' ἀνάκτων εἰσὶν ὁμοκλαί),

ἀλλ' ἄγε νῦν ἴωμεν⁹· δὴ γὰρ μέμβλωκε μάλιστα

190

1. Μνηστῆρες, δέ, etc. Voy. chant IV, vers 625-627.

2. Δεῖπνηστος, l'heure du dîner.

3. Οἱ δ' ἤγαγον, οἱ τὸ πάρος περ, et leurs bergers ordinaires les conduisaient.

4. Οὐ μὲν γάρ τι χέρειον (sous-ent. ἐστὶ), car il n'est pas plus mauvais de, car c'est une bonne chose de.

5. Οἱ δέ se rapporte à Médon et aux serviteurs des prétendants. — ἱέρευον, immolaient (pour le repas).

6. ὠτρύνοντο, s'empressaient.

7. Βουλοίμην, j'aimerais mieux. — ῥυτῆρα, gardien.

8. Τόν, celui-là, mon maître, Τὸν λέμαque.

9. ἴωμεν, pour ἴωμεν.

ἤμαρ¹· ἀτὰρ τάχα· ταισσι ἐσπερα· φίγιον ἔσται . »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Γινώσκω², φρονέω· τάγε, δὴ νοήντι κελεύεις.

Ἄλλ' ἵομεν· σὺ δ' ἔπειτα διαμπερές ἤγαμόνευε,

Δὸς δέ μοι, εἴ ποθί τοι ῥόπαλον τετρημένον ἔστί³,

σκηρίπτεσθ', ἐπαίη φат' ἀρισφαλές ἔμμεναι οὐδόν⁴. »

Ἦ ῥα καὶ ἄμφ' ὤμοισιν κεικέα· βάλλετο πήρην,

πυκνὰ ῥωγαλέην· ἐν δὲ στρόφος ἦεν ἀορτή⁵.

Εὖμαιος δ' ἄρα οἱ σκῆπτρον θυμῆρες⁶ ἔδωκεν.

Τῷ βήτην· σταθμόν δὲ κύνες καὶ βώτορες ἄνδρες

ῥύατ', ὅπισθε μένοντες· ὃ δ' ἐς πάλιν ἦγεν ἄνακτα,

πτωχῷ λευγαλέῳ ἐναλίγκιον ἠδὲ γέροντι,

σκηπτόμενον⁷· τὰ δὲ λυγρὰ περὶ χροῦ εἴματα ἔστο.

Ἄλλ' ὅτε δὴ στείχοντες ὁδὸν κατὰ παιπαλοέσσαν

ἄστεος ἐγγὺς ἔσαν καὶ ἐπὶ κρήνην ἀφίκοντο

τυκτὴν⁸, καλλίροον, θθεν ὑδρεύοντο πολῖται,

τὴν ποίησ' Ἴθακος καὶ Νήριτος ἠδὲ Πολύκτωρ⁹

(ἄμφι δ' ἄρ' αἰγείρων ὕδατοτρεφείων ἦν ἄλσος,

πάντοσε κυκλοτερές, κατὰ δὲ ψυχρὸν ῥέεν ὕδωρ

ὑψόθεν ἐκ πέτρης· βωμὸς δ' ἐφύπερθε τέτυκτο

Νυμφάων, θθι πάντες ἐπιβρέζεσκον¹⁰ ὀδίται),

1. Δὴ γὰρ μέμβλωκε μάλιστα ἤμαρ. Virgile, *Énéide*, IX, 456 : *Nunc adeo, melior quoniam pars acta diis*. — Δὴ est pour ἤδη.

2. Ἐσπερα, pluriel neutre : le soir. — Ῥέγιον ἔσται, il sera plus froid.

3. Γινώσκω, etc. Voy. chant XVI, vers 436.

4. Δὸς μοι, εἴ τοι ῥόπαλον τετρημένον ἔστί· équivalent à : Δὸς μοι ῥόπαλον, εἴ τί τοι τετρημένον ἔστί.

5. Ἐν δὲ.... ἀορτή, et à cette besace pendait une corde servant de bandoulière. Nous avons déjà vu ce vers au chant XIII, vers 436.

6. Σκῆπτρον θυμῆρες, un bâton agréable à son cœur, s'est-à-dire le bâton qu'il désirait.

7. Σκηπτόμενον, s'appuyant (sur un bâton).

8. Τυκτὴν· équivalent à εὐτυχτον.

9. Ithacos, Néríte et Polycctor étaient tous les trois fils de Pétéras, l'un des plus anciens héros d'Ithaque. Ithacos avait donné son nom à la ville, et Néríte à la plus haute montagne de l'île.

10. Ἐπιβρέζεσκον, offraient des sacrifices. Le verbe βέζω s'emploie très-souvent absolument dans ce sens, comme il arrive quelquefois avec le latin *facio*.

ἐνθα σφέας ἐκίχάν¹ υἱὸς Δολιχὸς Μελανθεύς,
αἴγας ἄγων, αἷ' πᾶσι μετέπρεπον αἰπολίοισιν,
δείπνον μνηστήρεσσι· δῶν δ' ὁμ' ἔποντο νομῆες.
Τοὺς δὲ ἰδὼν νείκευσεν, ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζεν, 215
ἐκπαγλὸν καὶ ἀεικές²· ὅρνε δὲ κῆρ Ὀδυσῆος·

« Νῦν μὲν δὴ μάλα πάγχυ³ κακὸς κακὸν ἡγηλάζει·
ὡς αἰεὶ⁴ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον.
Πῇ δὴ τόνδε μολοβρὸν ἄγεις; ἀμέγαρτε⁵ συβῶτα,
πτωχὸν ἀνιηρόν, δαιτῶν ἀπολυμαντῆρα⁶; 220
ὃς πολλῆς φλιῆσι παραστάς θλίψεται ὤμους⁷,
αἰτίζων ἀκόλους, οὐκ ἄορας⁸ οὐδὲ λέβητας·
τόν κ' εἴ μοι δοίης σταθμῶν ῥυτῆρα λιπέσθαι
σηκοκόρον τ' ἔμεναι θαλλόν τ' ἐρίφοισι φορῆναι,
καὶ κεν ὄρν πίνων μεγάλην ἐπιγουνίδα θεῖτο⁹. 225
Ἄλλ' ἐπεὶ οὖν δὴ ἔργα κάκ' ἔμαθεν, οὐκ ἐβελήσει
ἔργον ἐποίχεσθαι, ἀλλὰ πτώσων κατὰ δῆμον
βούλεται αἰτίζων βόσκειν ἦν γαστέρ' ἀναλτον.
Ἄλλ' ἐκ τοι ἔρέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται·
αἶ κ' ἔλθῃ πρὸς δώματ' Ὀδυσσεύς θεῖοιο, 230

1. Ἐκίχανε, trouva, c'est-à-dire importun. — Δαιτῶν ἀπολυμαντῆρα, fléau des repas.

2. Ἐκπαγλὸν, ἀεικές. Ces deux adjectifs équivalent à deux adverbess: ἐκπάγλως, ἀεικῶς. 7. Θλίψεται ὤμους, usera ses épaules (en les frottant contre les jambages des portes).

3. Νῦν μὲν δὴ μάλα πάγχυ, maintenant certes tout à fait..., c'est-à-dire c'est bien maintenant qu'on peut dire que.... 8. Ἄορας. Le sens de ce mot est très-incertain: les uns expliquent des trépieds, les autres des femmes (pour ὄαραι, par transposition de lettres), d'autres enfin des épées (pour ὄαρα).

4. Ὡς αἰεὶ, etc. Le premier ὡς est conjonction et veut dire car; le second est préposition et veut dire vers: car toujours un dieu amène le pareil vers le pareil. C'est absolument notre proverbe: Qui se ressemble s'assemble. 9. Μεγάλην ἐπιγουνίδα θεῖτο, il se ferait une grande cuisse, c'est-à-dire il prendrait de l'embonpoint, il deviendrait gros et gras.

5. Ἀμέγαρτε, peu digne d'envie, c'est-à-dire misérable.

6. Ἀνιηρόν, affligé, c.-à-d.

πολλά οἱ ἄμφι κάρη σφέλα ἀνδρῶν ἐκ παλαμᾶων
πλευραὶ ἀποτρίψουσι δόμον κατὰ βαλλομένοιο ¹. »

« Ὡς φάτο· καὶ παριῶν λαῖ ἐνθορεν ἀφραδίησιν
ισχίῳ ². οὐδέ μιν ἐκτὸς ἀταρπιτοῦ ἐστυφέλιξεν,
ἀλλ' ἔμεν' ἀσφαλέως· ὃ δὲ μερμήριζεν Ὀδυσσεύς, 236
ἥ μεταίξας ῥοπάλῳ ἐκ θυμὸν ἔλοιτο,
ἧ πρὸς γῆν ἐλάσειε κάρη, ἀμφουδὶς αἰέρας.

Ἄλλ' ἐπετόλμησε, φρεσὶ δ' ἔσχετο ³. τὸν δὲ συδῶτης
νείκεσεν ἅντα ἰδὼν· μέγα δ' εὖξαστο, χεῖρας ἀνασχών·

« Νύμφαι κρηναῖαι, κοῦραι Διός, εἰ ποτ' Ὀδυσσεὺς 240
ὑμᾶ' ἐπὶ μηρί' ἔκχεε ⁴, καλύψας πτόνι δημῷ,
ἄρνῶν ἢ δ' ἐρίφων, τόδε μοι κρηθήνατ' ἐέλδωρ,
ὥς ἔλθοι μὲν κεῖνος ἀνὴρ, ἀγάγοι δὲ ἔδαιμων·
τῷ κέ τοι ἀγλαίας γε διασκεδάσειεν ἀπάσας,
τὰς νῦν ὑβρίζων φορέεις ⁵, ἀλαλήμενος αἰεὶ 245
ἄστῳ κατ'· αὐτὰρ ⁶ μῆλα κακοὶ φθείρουσι νομῆες. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε Μελάνθιος, αἰπόλος αἰγῶν·

« ὦ πόποι, οἷον ἔειπε κύων, ὀλοφύω εἰδώς !
τόν ποτ' ἐγὼν ἐπὶ νηὸς εὖσσελμοιο μελαίνης
ἄζω τῇλ' Ἰθάκης, ἵνα μοι βίοτον πολὺν ἄλφοι ⁷. 250
Αἶ γάρ ⁸ Τηλέμαχον βάλοι ἀργυρότοξος Ἀπόλλων
σήμερον ἐν μεγάροις ἢ ὑπὸ μνηστῆρσι δαμείη,

1. Construisez : Πλευραὶ (αὐτοῦ) βαλλομένοιο κατὰ δόμον ἀποτρίψουσι πολλά σφέλα ἐκ παλαμᾶων ἀνδρῶν ἄμφι κάρη οἱ, ses côtes useront les tabourets que les mains des prétendants lui jetteront à la tête dans le palais. — Σφέλα est le pluriel du nom neutre σφέλας.

2. Ἀφραδίησιν, avec sottise, avec brutalité. — Δάξ ἐνθορεν ισχίῳ, il frappa d'un coup de pied la cuisse (d'Ulysse).

3. Ἐπετόλμησε, il endura (la chose), il se résigna. — Ἐσχετο, il se contenta.

4. Réunissez ἐπέκχε.

5. Τῷ κέ τοι... φορέεις, il dissiperait toute la jactance que tu montres maintenant en insultant, c'est-à-dire il aurait bientôt réprimé ton insolence qui nous brave aujourd'hui.

6. Αὐτάρ, cependant, tandis que tu rôdes dans la ville.

7. Ἴνα μοι... ἄλφοι, pour qu'il me procure un bien considérable, c'est-à-dire pour en retirer un bon prix (en le vendant).

8. Αἶ γάρ, si seulement, plutôt aux dieux que...!

ὥς¹ Ὀδυσῆϊ γε τηλοῦ ἀπώλετο νόστιμον ἦμαρ. »

ᾧ εἰπὼν τοὺς μὲν λίπεν αὐτοῦ, ἦκα κιόντας ,
εὐτὰρ ὁ βῆ· μάλα δ' ὦκα δόμους ἱκανεν ἀνακτος.

255

Αὐτίκα δ' εἴσω ἔεν, μετὰ δὲ μνηστῆρσι καθίζεν,
ἀντίον Εὐρυμάχου· τὸν γὰρ φιλέεσκε μάλιστα.

Τῷ πάρα μὲν κρειῶν μοῖραν θέσαν, οἳ πονέοντο².

σῖτον δ' αἰδοίῃ ταμίῃ παρέθηκε φέρουσα

ἔδμεναι. Ἀγχίμολον δ' Ὀδυσσεὺς καὶ δῖος ὕφορβος

260

στήτην ἐρχομένω· περὶ δέ σφεας ἤλυθ' ἰωῇ

φόρμιγγος γλαφυρῆς· ἀνὰ γὰρ σπῖσι βάλλετ'³ αἰεΐδεν

Φήμιος· αὐτὰρ ὁ χειρὸς ἐλὼν προσέειπε συβώτῃ·

« Εὖμαι', ἥ μάλα δὴ τάδε⁴ δώματ' αὐτῶν Ὀδυσῆος·

ῥεῖα δ' ἀρίγνωτ' ἐστὶ καὶ ἐν πολλοῖσιν ἰδέσθαι⁵.

265

Ἐξ ἐτέρων ἕτερ' ἐστίν⁶· ἐπήσκηται δέ οἱ αὐλῇ

τοίχῳ⁷ καὶ θριγχοῖσι, θύραι δ' εὐερκέες εἰσὶν

δικλίδες· οὐκ ἂν τίς μιν ἀνὴρ ὑπεροπλίσσαιτο⁸.

Γινώσκω δ' ὅτι πολλοὶ ἐν αὐτῷ δαῖτα τίθενται⁹.

1. Ὡς, comme, c'est-à-dire aussi vrai que.

2. *Ρεῦναι* *παρέθεσαν*. — Οἳ *πονέοντο*, ceux qui servaient, les serviteurs.

3. *Ρεῦναι* *ἀνεβάλλετο*, commençait.

4. *Τάδε* (sous-ent. *ἐστὶ*), c'est ici, voici.

5. *Καὶ ἐν πολλοῖσιν ἰδέσθαι*, même à le voir entre beaucoup, c'est-à-dire même au milieu d'autres habitations nombreuses.

6. *Ἐξ ἐτέρων ἕτερ' ἐστίν*. Dugas-Montbel : « Elle a plusieurs étages. C'est là le sens que tous les interprètes donnent à ces paroles du texte : *Ἐξ ἐτέρων ἕτερ' ἐστίν*. Voilà ce qui explique cette expression de *ὑπερῶα*, les appartements supérieurs où se retire Pénélope et dont il est parlé ailleurs. Ces appartements étaient au premier étage, et prin-

cipalement destinés aux femmes. M. Le Chevalier, dans son voyage de la Troade, suppose qu'il existe encore aujourd'hui des ruines qui, d'après la tradition reçue parmi les habitants d'Ithaque, seraient les débris du palais d'Ulysse. Cette opinion ne peut être appuyée sur aucun fondement historique de quelque vraisemblance; mais elle flatte trop les idées des Ithaciens pour ne s'être pas accréditée parmi eux. »

7. *Ἐπήσκηται τοίχῳ*, a été munie avec soin d'un mur, c.-à-d. fermée d'un mur.

8. *Δικλίδες*, à double clef, c'est-à-dire à deux battants. — *Οὐκ ἂν... ὑπεροπλίσσαιτο*, un homme ne pourrait pas l'enlever avec ses armes, c'est-à-dire il serait impossible de la prendre de vive force. *Μιν* se rapporte à *αὐλή*.

9. *Τίθενται*, apprêtent.

ἄνδρες · ἐπεὶ κνίσῃ μὲν ἀνήνοθεν, ἐν δὲ τε φόρμιγξ
ἠπύει, ἦν ἄρα δαιτὶ θεοὶ ποίησιν ἐταίρην¹. »

Τὸν δ' ἀπαρμειβόμενος προσέφη, Εὐραϊε-συνδῶνα ·

« Ρεῖ' ἔγνω, ἐπεὶ οὐδὲ τά τ' ἄλλα πέρ' ἐσσ' ἀνοήμων.

Ἄλλ' ἄγε δὴ φραζώμεθ' ὅπως ἔσται τάδε ἔργα.

Ἦε σὺ πρῶτος ἔξελθε δόμους εὐναιετάνοντας,

275

δύσειο δὲ μνηστῆρας, ἐγὼ δ' ὑπολείφομαι αὐτοῦ ·

εἰ δ' ἐθέλεις, ἐπίμεινον, ἐγὼ δ' εἴμι προπάροιθεν ·

μηδὲ σὺ δηθύνειν², μή τις σ' ἔκτοσθε νοήσας

ἢ βάλῃ ἢ ἐλάσῃ · τάδε σε φράζεσθαι ἄνωγα. »

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς ·

280

« Γινώσκω, φρονέω · τάγε δὴ νοέοντι κελεύεις.

Ἄλλ' ἔρχεο προπάροιθεν, ἐγὼ δ' ὑπολείφομαι αὐτοῦ.

Οὐ γάρ τι πληγέων ἀδαήμων οὐδὲ βολῶν ·

τολμήεις μοι θυμός, ἔπει κακὰ πολλὰ πέπονθα

κύμασι καὶ πολέμῳ · μετὰ καὶ τότε τοῖσι γενέσθω³.

285

Γαστέρα δ' οὐπως ἔστιν ἀποκρύψαι μεμαυῖαν⁴,

αὐλομένην, ἣ πολλὰ κάκ' ἀνθρώποισι δίδωσιν ·

τῆς ἔνεκεν καὶ νῆες ἐύζυγοι δπλίζονται

πόντον ἐπ'⁵ ἀτρύγετον, κακὰ δυσμενέεσσι φέρουσαι. »

Ὡς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.

290

Ἄν δὲ κύων⁶ κεφαλὴν τε καὶ οὐατα κείμενος ἔσχεν,

Ἄργος, Ὀδυσσεὺς ταλασίφρονος, ὃν ῥά ποτ' αὐτὸς

θρέψε μὲν, οὐδ' ἀπόνητο · πάρος⁷ δ' εἰς Ἴλιον ἱρὴν

1. Ἦν ἄρα... ἐταίρην. Horace dit aussi, en parlant de la lyre : *Divitum mensis amica*.

2. Δηθύνειν. L'infinitif pour l'impréatif.

3. Μετὰ... γενέσθω, que cela s'ajoute au reste, c'est-à-dire cela s'ajoutera au reste. — Τότε, cela, les coups que je pourrai recevoir ici.

4. Μεμαυῖαν, avide.

5. Πόντον ἐπὶ, (pour aller) sur la mer.

6. Ἄν δὲ κύων, etc. Pope loue beaucoup cet épisode du chien d'Ulysse. « Je ne vois rien, dit-il, de plus beau ni de plus touchant dans tout le poème. » L'épisode est fort beau sans doute; mais le préférer à tout le poème, c'est pousser un peu loin l'admiration. — Réunissez *ἀνέσχε, ἱενα, dressa*.

7. Οὐδ' ἀπόνητο, mais dont il n'avait pas joué. — Πάρος, auparavant, avant de pouvoir en jouir.

ἔρχετο. Τὸν δὲ πάροιθεν ἀγίνεσκον κείοι ἄνδρες
 αἶγας ἐπ' ἀγροτέρας ἢ δὲ πρόκας ἢ δὲ λαγωαύς ·
 δὴ τότε κεῖτ' ἀπόθεστος, ἀποικομένοιοι ἀνακτας,
 ἐν πολλῇ κόπρῳ, ἥ οἱ προστάρειθε θυράων
 ἡμιόνων τε βοῶν τε¹ ἄλας κέχυτ', ὅφρ' ἂν ἄγοιεν
 δμῶες Ὀδυσσεῆος τέμενος μέγα κοπρῶσσοντες ·
 ἐνθα κύων κεῖτ' Ἄργος, ἐνίπλειος κυναραιστέων.

Δὴ τότε γ', ὥς ἐνόησεν Ὀδυσσεά ἐγγὺς ἐόντα,
 οὐρῇ μὲν ῥ' ὄγ' ἔσθηνε καὶ οὐατα κάθβαλεν ἄμφω,
 ἄσπον δ' οὐκέτ' ἔπειτα δυνήσατο οἷο ἀνακτος
 ἐλθέμεν· αὐτὰρ ὁ νόσφιν ἰδὼν ἀπομόρξατο δάκρυ,
 βεῖα λαθὼν Εὐμαιον· ἄφαρ δ' ἐρεεῖνετο μῦθῳ ·

« Εὐμαι', ἥ μάλα θαῦμα, κύων ὅδε κεῖτ' ἐνὶ κόπρῳ ·
 καλὸς μὲν δέμας ἐστίν, ἀτὰρ τόδε γ' οὐ σάφα οἶδα,
 εἰ δὴ καὶ ταχὺς ἔσκε θέειν ἐπὶ εἰδεῖ τῷδε²,
 ἥ αὖτως, οἷαί τε τραπεζῆες κύνες ἀνδρῶν
 γίγνοντ'· ἀγλαΐης δ' ἔνεκεν³ κομέουσιν ἀνακτες. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη, Εὐμαίε συβῶτα ·
 « Καὶ λίην⁴ ἀνδρός γε κύων ὅδε τῇλε θανόντος.

Εἰ τοιόςδ' εἶη ἡμὲν δέμας ἢ δὲ καὶ ἔργα,
 οἷόν μιν Τροίηνδε κίων κατέλειπεν Ὀδυσσεύς,
 αἰψά κε θηήσαιο, ἰδὼν ταχυτῆτα καὶ ἀλκήν.

Οὐ μὲν γάρ τι φύγεσκε βαθείης βένθεσιν ὕλης
 κνώδαλον, ὅττι δίοιτο⁵· καὶ ἔχνεσι γὰρ περιήδη ·
 νῦν δ' ἔχεται κακότητι⁶· ἀναξ δέ οἱ ἄλλοθι πάτρης
 ὤλετο· τὸν δὲ γυναῖκες ἀκηδέες οὐ κομέουσιν.

Δμῶες δ', εὖτ' ἂν μηκέτ' ἐπικρατέωσιν ἀνακτες,

1. Ἡμιόνων τε βοῶν τε doit être rapproché de κόπρῳ.

2. Ἐπὶ εἰδεῖ τῷδε, avec cette beauté, outre cette beauté.

3. Ἡ αὖτως, οἷαί τε γίγνονται, ou bien s'il était tel que sont... c'est-à-dire au bien si c'était un de ces chiens... — Ἀγλαΐης ἔνεκεν,

en vue de l'ornement, pour la parade, par luxe.

4. Καὶ λίην répond au latin *immoderò*, ou *sanè*, ou *profectò*.

5. Ὅττι δίοιτο, qu'il avait fait lever.

6. Κακότητι, la souffrance, la maladie.

οὐκέτ' ἔπειτ' ἐθέλουσιν ἐναίσιμα ἐργάζεσθαι.

Ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς¹ ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
ἀνέρος, εὖτ' ἂν μιν κατὰ δούλιον ἤμαρ ἔλῃσιν. »

ᾧ εἰπὼν εἰσῆλθε δόμους εὐναιετάοντας ·

βῆ δ' ἰθὺς μεγάροιο μετὰ μνηστῆρας ἀγαυούς.

326

Ἄργον δ' αὖ κατὰ μοῖρ' ἔλαβεν² μέλανος θανάτοιο,
αὐτίκ' ἰδόντ'³ Ὀδυσῆα εἰκοστῷ ἐνιαυτῷ.

Τὸν δὲ πολὺ πρῶτος ἶδε Τηλέμαχος θεοειδὴς
ἐρχόμενον κατὰ δῶμα συβώτην · ὦκα δ' ἔπειτα
νεῦσ', ἐπὶ οἷ καλέσας · ὃ δὲ παπτήνας⁴ ἔλε δῖφρον
κείμενον, ἔνθα δὲ δαιτρὸς ἐφίζεσκε, κρέα πολλὰ
δαιόμενος μνηστῆρσι, δόμον κάτα δαινουμένοισιν ·

330

τὸν κατέθηκε φέρων πρὸς Τηλεμάχοιο τράπεζαν
ἀντίον · ἔνθα δ' ἄρ' αὐτὸς ἐφέζετο · τῷ δ' ἄρα κῆρυξ
μοῖραν ἔλῳν ἐτίθει κανέου τ' ἐκ σίτον αἰίρας⁵.

335

Ἀγχίμολον δὲ μετ' αὐτὸν ἐδύσετο δώματ' Ὀδυσσεύς,
πτωχῷ λευγαλέῳ ἐναλγίχιος ἥδὲ γέροντι,
σκηπτόμενος · τὰ δὲ λυγρὰ περὶ χροῖ εἴματα ἔστο.

Ἴξε δ' ἐπὶ μελίνου οὐδοῦ ἔντοσθε θυράων,

κλινάμενος σταθμῷ κυπαρισσίνῳ, ὃν ποτε τέκτων

340

1. Ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς, etc. Dugas-Montbel : « Platon, qui cite cette belle sentence *du plus sage des poètes* (σοφώτατος τῶν ποιητῶν), comme il le dit lui-même, donne un texte un peu différent de celui que portent nos éditions. Voici les vers rapportés par Platon :

Ἥμισυ γάρ τε νόου ἀπαμείρται εὐρύοπα Ζεὺς
ἀνδρῶν, οὓς ἂν δὴ κατὰ δούλιον ἤμαρ ἔλῃσι.

La différence la plus remarquable est celle de νόος, *intelligence*, mot substitué à celui de ἀρετή, *vertu*. La pensée d'Homère est plus morale et plus juste. Au reste, il est difficile de concilier cette pensée avec l'opinion que les anciens avaient

sur l'esclavage. Aristote dit positivement : « Les premiers et les moins dres éléments de la famille sont « le maître et l'esclave, le mari et « la femme, le père et les enfants. » Ailleurs : « Le bœuf est l'esclave du « pauvre. » Il va plus loin : « Il est « des individus qui par nature sont « libres, d'autres esclaves : à ceux- « ci il est avantageux de servir, et « cela est juste incontestablement. »

2. Réunissez κατέλαβεν.

3. Αὐτίκα ἰδόντα, aussitôt ayant vu, c'est-à-dire aussitôt qu'il eut vu.

4. Παπτήνας, ayant regardé de tous côtés (pour trouver un siège).

5. Construisez : Σίτον τε, αἰίρας ἐκ κανέου, et du pain qu'il prit dans une corbeille.

ξέσσειν ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνεν.

Τηλέμαχος δ' ἐπὶ οἷ καλέσας προσέειπε συβώτην,
ἄρτον τ' οὔλον¹ ἔλων περικαλλέος ἐκ κανέοιο
καὶ κρέας, ὥς οἱ χεῖρες ἐχάνδανον ἀμφιβαλόντι².

« Δὸς τῷ ξείνῳ ταῦτα φέρων αὐτόν τε χέλευε 345
αἰτίζειν μάλα πάντας ἐποιχόμενον μνηστῆρας ·
αἰδῶς δ' οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένῳ ἀνδρὶ παρεῖναι³. »

ᾧς φάτο · βῆ δὲ συφορβός, ἐπεὶ τὸν μῦθον ἀκουσεν ·
ἀγχοῦ δ' ἱστάμενος ἔπεα πτερόεντ' ἀγόρευεν ·

« Τηλέμαχός τοι, ξεῖνε, δίδοι τάδε, καὶ σε κελεύει 350
αἰτίζειν μάλα πάντας ἐποιχόμενον μνηστῆρας ·
αἰδῶ δ' οὐκ ἀγαθὴν φησ' ἔμμεναι ἀνδρὶ προίκτη. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς ·
« Ζεῦ ἄνα, Τηλέμαχόν μοι ἐν ἀνδράσιν ὄλβιον εἶναι⁴,
καὶ οἱ πάντα γένοιθ' ὅσσα φρεσὶν ᾔσι μενοινᾷ. » 355

Ἥ ῥα καὶ ἀμφοτέρησιν⁵ ἐδέξατο καὶ κατέθηκεν
αὔθι, ποδῶν προπάροιθεν, ἀεικελῆς ἐπὶ πῆρης.
Ἦσθιε δ', ἕως δ' τ' ἀοιδὸς ἐνὶ μεγάροισιν ἀείδεν.
Εὖθ' ὁ δεδειπνήκει, ὁ δ' ἐπαύετο θεῖος ἀοιδός ·
μνηστῆρες δ' ὁμάδησαν ἀνὰ μέγαρ'. Αὐτὰρ Ἀθήνη, 360
ἄγχι παρισταμένη, Λαερτιάδην Ὀδυσῆα
ᾤτρυν', ὥς ἂν πύρνα κατὰ μνηστῆρας⁶ ἀγείροι,
γνοίη θ' οἷτινές εἰσιν ἐναΐσιμοι, οἳ τ' ἀθέμιστοι ·
ἄλλ' οὐδ' ὥς⁷ τιν' ἔμελλ' ἀπαλεξήσειν καχότητος.
Βῆ δ' ἵμεν αἰτήσων ἐνδέξια⁸ φῶτα ἕκαστον, 365

1. Οὔλον équivalent à δλον.

2. ᾧς οἱ... ἀμφιβαλόντι, autant que les mains en contenaient à lui enveloppant, c'est-à-dire autant que ses mains pouvaient en contenir.

3. Αἰδῶς οὐκ ἀγαθὴ παρεῖναι est l'équivalent de οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν αἰδῶ παρεῖναι.

4. Εἶναι et μοι dépendent d'un verbe sous-entendu, tel que δός, par exemple.

5. Ἀμφοτέρησιν. Sous-entendu χερσί.

6. Κατὰ μνηστῆρας, en faisant le tour des prétendants.

7. Οὐδὲ ὥς, pas même ainsi, malgré cela, c'est-à-dire lors même qu'un des prétendants se montrerait bon et compatissant.

8. Ἐνδέξια, à droite, en se plaçant à la droite de ceux à qui il demandait.

πάντοσε χειρ' ὀρέγων, ὅς εἰ πτωχὸς πάλαι εἴη.

Οἱ δ' ἐλαίροντες θίδοσαν καὶ ἐθάμβεον αὐτόν·

ἀλλήλους τ' εἶροντο τίς εἴη καὶ πόθεν εἶθι.

Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε Μελάνθιος, αἰπόλος αἰγῶν·

« Κέκλυτέ μευ, μνηστῆρες ἀγακλειτῆς βασιλείης, 370
τοῦδε περὶ ξείνου· ἥ γάρ μιν πρόσθεν ὄπωπα.

Ἦτοι μὲν οἱ δεῦρο συδῶτης ἡγεμόνευσεν·

αὐτόν δ' οὐ σάφα οἶδα, πόθεν γένος· εὐχεταί εἶναι. »

ὦς ἔφατ'· Ἀντίνοος δ' ἔπρσεν νείκεσσε συδῶτην·

« ὦ ρίγνυτε συδῶτα, τίη δὲ σὺ τόνδε πόλινδε 375

ἦγαγες; ἥ οὐχ ἄλλις ἤμιν ἀλήμονές εἰσι καὶ ἄλλοι,

πτωχοὶ ἀνιηροὶ, δαιτῶν ἀπολυμαντῆρες;

ἥ ὄνοσαι¹· ὅτι τοὶ βίοντον κατέδουσιν ἀνακτος

ἐνθάδ' ἀγειρόμενοι, σὺ δὲ καὶ ποθε τόνδ' ἐκάλεσσας; »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προτέφης, Εὐμαίε συδῶτα· 380

« Ἀντίνο', οὐ μὲν καλὰ καὶ ἐσθλὸς² ὢν ἀγορεύεις·

τίς γὰρ δὴ ξεῖνον καλεῖ ἄλλοθεν αὐτὸς ἐπελθὼν³

ἄλλον γ', εἰ μὴ τῶν, οἱ δημιοεργοὶ ἴδασιν,

μάντιν ἢ ἱητῆρα κακῶν ἢ τέκτονα δοῦρων,

ἢ καὶ θέσπιν ἀειδόν, ὃ κεν τέρπηται ἀειδῶν; 385

οὗτοι γὰρ κλητοὶ γε βροτῶν⁴· ἐπ' ἀπειρὸν ἀγαῖαν·

πτωχὸν δ' οὐκ ἂν τις καλέοι, τρῶζοντά· εἰ αὐτόν.

Ἄλλ' αἰεὶ χαλεπὸς περὶ πάντων εἰς μνηστήρων

δμῶσιν Ὀδυσσεύος, πέρι δ' αὐτ' ἐμοί· αὐτὰρ ἔγωγε

οὐκ ἀλέγω, εἰώς μοι ἐχέφρων Πηνελόπεια 390

ζῶει ἐνὶ μεγάροις καὶ Τηλέμαχος θεοειδής. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦ᾽ οὔδα·

« Σῆγα, μὴ μοι τοῦτον ἀμείβεο πόλλ'⁵ ἐπέεσσιν·

1. Ὀνοσαι, blâmes-tu (comme) / insuffisant), trouves-tu que ce ne soit pas assez? Ou bien : regardes-tu comme rien, te semble-t-il que ce soit une chose insignifiante...?

2. Ἐσθλός, bon, c'est-à-dire sensé.

3. Αὐτὸς ἐπελθὼν, en allant lui-même (le chercher).

4. Οὗτοι κλητοὶ βροτῶν, parmi les mortels, voilà ceux qu'on invite; qu'on appelle chez soi.

5. Πολλά, est employé adverbialement ici.

Ἀντίνοος δ' εἰώθε κακῶς ἐρπεθίζεμεν· αἰεὶ
μύθοισιν χαλεποῖσιν, ἐποτρύνει δὲ καὶ ἄλλους·¹

386

Ἦ ῥα καὶ Ἀντίνοον ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Ἀντίνο', ἧ μὲν καλὰ πατήρ· ὥς κηδεαὶ υἱός;²

ὅς τὸν ξεῖνον ἄνωγας ἐπὶ μεγάροιο δίεσθαι;³

μῦθον ἀναγκαῖον· μὴ τοῦτο θεὸς τελέσειεν.⁴

Δός οἱ ἐλὼν· οὐ τοι φθοίῃω· κέλομαι·⁵ γὰρ ἔγωγε·

400

μήτ' οὖν μητέρ' ἐμήν· ἄζω τόγε·⁶ μήτε τι· ἄλλον

δμῶων, οἷ' κατὰ δώματ' Ὀδυσσεύος θείοιο.

Ἄλλ' οὐ τοι τοιοῦτον ἐνὶ στήθεσσι νόημα·

αὐτὸς γὰρ φαγέμεν πολὺν βούλεαι ἢ δόμην ἄλλαν·»

Τὸν δ' αὖτ' Ἀντίνοος ἀπαμειβόμενος προσέειπεν·

406

« Τηλέμαχ' ὑφαγάρη,⁸ μένος ἄσχετε, ποῖον ἔειπες;

Εἰ οἱ τόσσον ἅπαντες δρέζεις μνηστῆρες,

καὶ κέν μιν τρεῖς μῆνας ἀπόπροθεν οἶκος ἐρύκοι.⁹ »

Ἦς ἄρ' ἔφη· καὶ θρήνων ἐλὼν ὑπ' ἔφηνε¹⁰ τραπέζῃ

κείμενον, ᾧ ῥ' ἔπεχεν λιπαροὺς πόδας εἰλαπινάζων.

420

Οἱ δ' ἄλλοι πάντες δίδασαν, πλῆσαν δ' ἄρα πῆρην

σίτου καὶ κρειῶν· τάχα δὴ καὶ ἐμελλεν Ὀδυσσεύς,

αὐτὶς ἐπ' οὐδὸν ἰὼν, προικὸς¹¹ γεύσεσθαι Ἀχαιῶν·

στῇ δὲ παρ' Ἀντίνοον καί μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν·

1. Ἐποτρύνει ἄλλους. Sous-ent. ἐρπεθίζειν.

2. Καλὰ équivaut à καλῶς. — Construisez : Κηδεαὶ μὲν καλῶς, ὥς πατήρ (κηδεταί) υἱός. La phrase d'ailleurs est ironique.

3. Δίεσθαι, chasser.

4. Τοῦτο τελέσειεν, accomplisse cela, c'est-à-dire permette que cela s'accomplisse.

5. Δός οἱ, donne-lui (ce que tu voudras). — Κέλομαι. Sous-ent. δοῦμαι.

6. Μήτ' αὖν... τόγε, et ne crains pas ma mère pour cela, c'est-à-dire et ne crains pas d'indisposer ma mère si tu lui donnes.

7. Οἷ. Sous-ent. εἰσί.

8. Τηλέμαχ' ὑφαγάρη, etc. Voy. chant II, vers 85.

9. Καὶ κέν μιν... ἐρύκοι, sa maison le retiendrait trois mois loin d'ici, c'est-à-dire il aurait de quoi rester trois mois chez lui sans venir ici. D'autres entendent : cette maison le tiendrait trois mois à l'écart, c'est-à-dire il serait trois mois sans revenir dans ce palais. Le sens, au fond, est le même.

10. Ἐφηνε, il montra, il fit voir (avec menace). — Construisez : Ἐλὼν θρήνων κείμενον ὑπὸ τραπέζῃ, ἔφηνε.

11. Προικὸς, les présents.

« Δός, φίλος¹. οὐ μὲν μοι δοκέεις ὁ κάκιστος Ἀχαιῶν 415
 ἔμμεναι, ἀλλ' ὤριστος², ἐπεὶ βασιλῆϊ ἕοικας.
 Τῷ σε χρὴ δόμεναι καὶ λῳΐον ἢ περ ἄλλοι
 σίτου³. ἐγὼ δ' ἂν σε κλείω κατ' ἀπείρονα γαῖαν.
 Καὶ γὰρ ἐγὼ ποτε οἶκον ἐν ἀνθρώποισιν ἔναιον
 ὀλβιος ἀφνειὸν καὶ πολλάκι δόσκον ἀλήτη, 420
 τοῖω ὅποιος ἔοι καὶ ὄτευ κεχρημένος ἔλθοι.
 ἦσαν δὲ δμῶες μάλα μυρίοι ἄλλα τε πολλά,
 οἷσιν τ' εὖ ζώουσι⁴ καὶ ἀφνειοὶ καλέονται.
 Ἀλλὰ Ζεὺς ἀλάπαξε Κρονίων (ἤθελε γάρ που),
 ὅς μ' ἅμα ληϊστῆρσι πολυπλάγκτοισιν ἀνῆκεν 425
 Αἰγυπτόνδ' ἵεναι, δολιχὴν ὁδόν, ὅφρ' ἀπολοίμην.
 Στήσα δ' ἐν Αἰγύπτῳ⁵ ποταμῷ νέας ἀμφιελίσσας.
 Ἔνθ' ἦτοι μὲν ἐγὼ κελόμην ἐρήρας ἐταίρους
 αὐτοῦ πὰρ νήεσσι μένειν καὶ νῆας ἔρυσθαι.
 ὅπτῆρας δὲ κατὰ σκοπιάς ὥτρυνα νέεσθαι. 430
 Οἱ δ' ὕβρει εἷξαντες, ἐπισπόμενοι μένει σφῶ,
 αἶψα μάλ' Αἰγυπτίων ἀνδρῶν περικαλλέας ἀγροὺς
 πόρθεον, ἐκ δὲ γυναῖκας ἄγον καὶ νήπια τέκνα,
 αὐτούς τ' ἔκτεινον· τάχα δ' ἐς πόλιν ἵκετ' αὐτή.
 Οἱ δὲ βοῆς αἶοντες ἅμ' ἧοὶ φαινομένηφιν 435
 ἦλθον· πλῆτο δὲ πᾶν πεδίον πεζῶν τε καὶ ἵππων
 χαλκοῦ τε στεροπῆς· ἐν δὲ Ζεὺς τερπικέραυνος
 φῦζαν ἑμοῖς ἐτάροιςι κακὴν βάλεν, οὐδέ τις ἔτλη

1. Φίλος. Le nominatif pour le vocatif.

2. ὤριστος, contraction pour ὁ ὀριστός.

3. Σίτου. Génitif partitif.

4. Εὖ ζώουσι, on vit bien, on vit dans l'opulence.

5. Στήσα δ' ἐν Αἰγύπτῳ, etc. Nous avons déjà vu tout ce récit au chant XIV. Il faut remarquer cependant que la fin n'est pas la même. Au chant XIV, le mendiant raconte

à Eumée ses aventures; Eumée assiste encore maintenant au récit qui s'adresse aux prétendants, et il ne paraît pas s'apercevoir des contradictions dans lesquelles son hôte est tombé. Il y aurait donc là de l'in-vraisemblance, si Eumée ne devait pas supposer qu'en altérant la fin de son histoire le mendiant veut tromper les prétendants et se dispenser de les avertir du prochain retour d'Ulysse.

στῆναι ἐναντίβιον· περὶ γὰρ κακὰ πάντοθεν ἔστη.
 Ἐνθ' ἡμέων πολλοὺς μὲν ἀπέκτανον δ' ἐξεί χαλκῷ, 440
 τοὺς δ' ἀναγον ζωοὺς σφίσιν ἐργάζεσθαι ἀνάγκη.
 Αὐτὰρ ἔμ' ἐς Κύπρον¹ ξείνῳ δόσαν ἀντιάσαντι,
 Δμήτορι Ἰασίδῃ, ὃς Κύπρου Ἴφι ἀνάσσειν·
 ἔνθεν δὴ νῦν δεῦρο τόδ'² ἴκω, πῆματα πάσχων.»

Τὸν δ' αὖτ' Ἀντίνοος ἀπαμείβετο φώνησέν τε· 445
 « Τίς δαίμων τόδε πῆμα προσήγαγε³, δαιτὸς ἀνίην;
 Στῆτ' οὕτως ἐς μέσσον, ἐμῆς ἀπάνευθε τραπέζης,
 μὴ τάχα πικρὴν⁴ Αἴγυπτον καὶ Κύπρον ἴκηαι·
 ὥς τις θαρσαλέος καὶ ἀναιδὴς ἔσσι προίκτης.
 Ἐξείης πάντεσσι παρίστασαι· οἱ δὲ διδοῦσιν 450
 μαψιδίως· ἐπεὶ οὔτις ἐπίσχεσις οὐδ' ἑλεητὺς
 ἀλλοτρίων χαρίσασθαι, ἐπεὶ πάρα⁵ πολλὰ ἐκάστω.»

Τὸν δ' ἀναχωρήσας προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 « ὦ πόποι, οὐκ ἄρα σοίγ' ἐπὶ εἶδει καὶ φρένες⁶ ἦσαν·
 οὐ σύγ' ἂν ἐξ οἴκου σῶ ἐπιστάτῃ οὐδ' ἄλλα δοίης⁷, 455
 ὃς νῦν ἀλλοτρίοισι παρήμενος οὔτι μοι ἔτλης
 σίτου ἀποπροελὼν δόμεναι· τὰ δὲ πολλὰ πάρεστιν.»

ὦς ἔφατ'· Ἀντίνοος δ' ἐχολώσατο κηρόβι μᾶλλον,

1. Ἐς Κύπρον, (pour m'emmen-
 ner) à Cypre.

2. Τόδε, maintenant.

3. Τόδε πῆμα προσήγαγε, a
 conduit vers nous, amené près de
 nous ce fléau.

4. Πικρὴν, amère (pour toi), où
 tu as tant souffert.

5. Ἐλεητὺς, pitié (envers ceux
 qu'ils dépouillent pour donner au
 mendiant). — Πάρα, pour πάρεστι.

6. Ἐπὶ εἶδει, outre, avec la
 beauté. — Φρένες, bon sens, sa-
 gesse.

7. Ἐξ οἴκου, de ta maison, de
 ton propre bien. — Οὐδ' ἄλλα δοίης.
 Dugas-Montbel : « Forme prover-
 biale pour dire qu'on ne donnerait

pas la moindre chose à un étranger.
 Dans l'idylle intitulée *la Conversa-
 tion*, attribuée par les uns à Mos-
 chus, par les autres, et plus proba-
 blement, à Théocrite, la jeune fille
 dit à son amant :

Φῆς μοι πάντα δόμεν, τάχα δ' ὕστερον οὐδ'
 ἄλλα δοίης.

« Tu dis que tu me donnerais tout,
 « et peut-être qu'ensuite tu ne me
 « donnerais pas un grain de sel. »
 Ici Callistrate écrivait οὐδαλα, ce
 qui signifie ordures, immondices,
balayures des chemins. Mais il faut
 s'en tenir à la leçon généralement
 adoptée; c'était celle d'Aristar-
 que. »

καί μιν ὑπόδρα ἰδὼν ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Νῦν δὴ σ' οὐκέτι καλὰ¹ διέκ μεγάροιο γ' οἶω
ἀψ' ἀναχωρήσειν, σπε δὴ καὶ ὀνειδέα βάλλεις. » 400

Ἦς ἄρ' ἔφη· καὶ θρηῖνυν ἔλων βάλε δεξιὸν ὄμων,
πρυμνότατον κατὰ νῶτον²· δ' δ' ἐστάθη ἥϊοτε πέτρῃ³,
ἔμπεδον· οὐδ' ἄρα μιν σφῆλεν βέλος Ἀντινόοιο·
ἀλλ' ἀκέων κίνησε κάρη, κακὰ βυτσοδομεύων· 405
Ἄψ δ' ὄγ' ἐπ' οὐδὸν ἰὼν κατ' ἄρ' ἔζετο, καὶ δ' ἄρα πῆρην
θῆκεν⁴ εὐπλείην· μετὰ δὲ μνηστῆρσιν ἔειπεν·

« Κέκλυτέ μευ, μνηστῆρες ἀγακλειτῆς βασιλειτῆς,
ὄφρ' εἴπω τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει⁵.
Οὐ μὰν οὐτ' ἄχος ἐστὶ μετὰ φρεσὶν οὔτε τι πένθος,
ὁππότε⁶ ἀνὴρ περὶ οἷσι μαχούμενος κτεάτεσσιν
βλήεται⁶, ἢ περὶ βουσὶν ἢ ἀργεννῆς ὅτεσσιν·
αὐτὰρ ἔμ' Ἀντίνοος βάλε γαστέρος εἵνεκα λυγρῆς,
οὐλομένης, ἢ πολλὰ κάκ' ἀνθρώποισι δίδωσιν.
Ἄλλ' εἴ που πτωχῶν γε θεοί⁷ καὶ Ἑρινύες εἰσὶν, 475
Ἀντίνοον πρὸ γάμοιο τέλος θανάτοιο κιχέη. »

Τὸν δ' αὖτ' Ἀντίνοος προσέφη, Εὐπείθεος υἱὸς·
« Ἔσθι⁸ ἔκηλος, ξεῖνε, καθήμενος, ἢ ἀπθ' ἄλλῃ·
μή σε νέοι διὰ δώματ' ἐρύσσωσ', οἷ' ἀγορεύεις⁸,
ἢ ποδὸς ἢ καὶ χειρός, ἀποδρύψωσι δὲ πάντα. » 480

Ἦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ὑπερφιάλως νεμέσθησαν·
ὣδε δέ τις εἶπεν κε νέων ὑπερηνορέοντων·

« Ἀντίνο', οὐ μὲν κάλ' ἔβαλες⁹ δύστηνον ἀλήτην,

1. Καλὰ, heureusement, sans accident.

2. Πρυμνότατον κατὰ νῶτον, à l'extrémité, tout au haut du dos.

3. Ἦϊοτε πέτρῃ. Virgile, *Énéide*, VII, 586 :

Ille velat pelagi rupes immota resistit.

4. Réunissez· κοσμέθηκεν.

5. Κελεύει. Sous-ent. εἰπών.

6. Βλήεται, pour βλήται.

7. Πτωχῶν θεοί, des dieux des mendiants, c'est-à-dire des dieux protecteurs des mendiants.

8. Οἷα ἀγορεύεις, de telles choses tu dis, c.-à-d. à cause de ce que tu dis, en entendant de telles paroles.

9. Οὐ κάλ' ἔβαλες, tu n'as pas bien frappé, c'est-à-dire tu n'as pas bien fait de frapper.

οδόμεν'· εἰ δὴ που τις ἐκ οὐρανίου θεός ἐστιν·

Καί τε θεοὶ ξείνοισιν ἑοικότες ἀλλοδαποῖσιν, 488

παντοῖοι τελέθοντες¹, ἐπιστρωφῶσι πόληας,

ἀνθρώπων ὕβριν τε καὶ εὐνομίην ἐφορῶντες. »

«Ὡς ἄρ' ἔφαν μνηστῆρες· ὁ δ' οὐκ ἐμπόζετο μύθῳ.

Τῆλέμαχος δ' ἐν μὲν κραδίῃ μέγα πένθος ἄεξε·

βλημένου²· οὐδ' ἄρα δάκρυ χαμαὶ βάλεν ἐκ βλεφάρων, 490

ἀλλ' ἀχέων κίνησε κάρη, κακὰ βυσσοδομύων.

Τοῦ δ' ὥς οὖν ἤκουσε περίφρων Πηνελόπεια

βλημένου ἐν μεγάρῳ, μετ' ἄρα δμῳῇσιν ἔειπεν³·

«Αἶθ' οὕτως αὐτόν σε⁴ βάλοι χλυτόποξος Ἀπόλλων !. »

Τὴν δ' αὖτ' Εὐρυνόμη ταμίη πρὸς μῦθον ἔειπεν· 495

« Εἰ γὰρ ἐπ' ἀρχῇσιν τέλος ἡμετέρῃσι γένοιτο⁵,

οὐκ ἂν τις τούτων γε εὐθρονον· Ἡὼ ἔκοιτο. »

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

« Μαῖ', ἐχθροὶ⁶ μὲν πάντες, ἐπεὶ κακὰ μηχανῶνται·

Ἀντίνοος δὲ μάλιστα μελαίνῃ Κηρὶ ἔοικεν. 500

Ξεῖνός τις δύστηνος ἀλητεύει κατὰ δῶμα,

ἀνέρας αἰτίζων· ἀχρημοσύνη γὰρ ἀνώγει·

ἔθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἐνέπλησάν⁷ τ' ἔδοσαν⁸ το·

οὗτος δὲ θρήνῃ πρυμνὸν βάλε δέξιόν ὦμον. »

Ἡ μὲν ἄρ' ὥς ἀγόρευε μετὰ δμῳῇσι γυναιξίν, 505

ἡμένῃ ἐν θαλάμῳ· ὁ δ' ἐδείπνεε διὸς Ὀδυσσεύς·

ἥ δ' ἐπὶ οἷ καλέσασα προσηύδα διὸν ὑπορβόν·

« Ἔρχεο, δῖ' Εὐμαίε, κίων τὸν ξεῖνον ἀνωχθί

ἐλθέμεν, ὅρα τί μιν προσπτύξομαι⁸ ἢ δ' ἐρέωμαι,

1. Παντοῖοι τελέθοντες, prenant toutes les formes. — l'accomplissement s'ajoutait à nos vœux, si nos vœux étaient exaucés.

2. Ἀεξε, amassa. — Βλημένου — Réunissez ἐπιγένοτο.

(sous-ent. ἐνεκα), à cause de l'hôte frappé, parce qu'on venait de frapper son hôte.

3. Réunissez μετέειπεν.

4. Αὐτόν σε. C'est à Antinoos que Pénélope s'adresse.

5. Εἰ ἐπ' ἀρχῇσιν... γένοιτο, si

6. Ἐχθροὶ (sous-ent. εἰσέ), sont odieux.

7. Ἐνέπλησαν, ont rempli (sa besace).

8. Προσπτύξομαι = προσ-προσ-πτύξομαι, je le salue; je lui fais accueil.

εἴ που Ὀδυσσεύς ταλασίφρονος ἤε πέπυσται 510
ἢ ἴδεν ὀφθαλμοῖσι· πολυπλάγκτῳ γὰρ ἔοικεν. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη, Εὖμαιε συβώτα·

« Εἰ γάρ τοι, βασιλεια, σιωπήσειαν Ἀχαιοί¹ !

οἷ' ὄγε μυθεῖται, θελγοῖτό κέ τοι φίλον ἦτορ². »

Τρεῖς γὰρ δὴ μιν νύκτας ἔχον³, τρία δ' ἡματ' ἔρυξα 515

ἐν κλισίῃ· πρῶτον γὰρ ἔμ' ἔκετο, νηὶς ἀποδράς·

ἀλλ' οὐπὼ κακότητα διήνυσεν ἣν ἀγορεύων⁴.

Ὡς δ' ὅτ' αἰοδὸν ἀνὴρ ποτιδέρκεται, ὅς τε θεῶν ἐξ

αἰδεῖ δεδαώς⁵ ἔπε' ἱμερόεντα βροτοῖσιν,

τοῦ δ' ἄμοτον μεμάασιν ἀκουέμεν, ὀππότε⁶ αἰεῖδῃ· 520

ὡς ἐμὲ κείνος ἔθελγε παρήμενος ἐν μεγάροισιν.

Φησὶ δ' Ὀδυσσεύς ξεῖνος πατρῷος εἶναι,

Κρήτη ναιετάων, ὅθι Μίνως γένος ἐστίν.

Ἐνθεν δὴ νῦν δεῦρο τόδ'⁷ ἔκετο, πῆματα πάσχων,

προπροκυλινδόμενος⁷· στεῦται δ' Ὀδυσσεύς ἀκοῦσαι⁸, 525

ἀγχοῦ Θεσπρωτῶν ἀνδρῶν ἐν πίοιι δῆμῳ,

ζωοῦ· πολλὰ δ' ἄγει⁹ κειμήλια δνδε δόμενδε. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

« Ἐρχεο, δεῦρο κάλεσσον, ἵν' ἀντίον αὐτὸς ἐνίσπῃ.

Οὔτοι δ' ἤε θύρῃσι καθήμενοι ἐψιασθῶν¹⁰ 530

ἢ αὐτοῦ κατὰ δώματ', ἐπεὶ σφισι θυμὸς εὐφρων.

Αὐτῶν μὲν γὰρ κτήματ' ἀκήρατα κεῖτ' ἐνὶ οἴκῳ,

σίτος καὶ μέθυ ἡδύ, τὰ μὲν οἰκῆς ἔδουσιν·

1. Ἀχαιοί. Les prétendants.

2. Οἷ' ὄγε.... φίλον ἦτορ, ton cœur serait charmé, de telles choses il dit, c.-à-d. ses récits charmement ton cœur.

3. Ἐχον, je l'ai eu (chez moi).

4. Διήνυσεν ἀγορεύων, il avait fini racontant, c'est-à-dire fini de raconter.

5. Θεῶν ἐξ δεδαώς, ayant appris des dieux, ayant été instruit par les dieux.

6. Τότε signifie ici *maintenant*, comme au vers 444.

7. Προπροκυλινδόμενος, littéralement : roulant de tous côtés, c'est-à-dire errant de contrée en contrée.

8. Ραπποchez Ὀδυσσεύς ζωοῦ ἀκοῦσαι, avoir entendu dire qu'Ulysse est vivant.

9. Ἄγει a pour sujet sous-entendu Ulysse.

10. Ἐψιασθῶν, se réjouissent.

οἱ δ' εἰς ἡμέτερον¹ πωλεύμενοι ἡματα πάντα,
 βοῦς ἱερεύοντες, καὶ δῖς, καὶ πίονας αἶγας,
 εἰλαπινάζουσιν, πίνουσί τε αἶθοπα οἶνον,
 μαψιδίως· τὰ δὲ πολλὰ κατάνεται. Οὐ γὰρ ἔπ' ἀνὴρ,
 οἷος Ὀδυσσεὺς ἔσκεν, ἀρὴν ἀπὸ οἴκου ἀμῖναι.
 Εἰ δ' Ὀδυσσεὺς ἔλθοι καὶ ἴκοιτ' ἐς πατρίδα γαῖαν,
 αἰψά κε σὺν ᾧ παιδὶ βίας ἀποτίσεται ἀνδρῶν. »

526

540

ᾧ φάτο· Τηλέμαχος δὲ μέγ' ἔπαρεν· ἀμρὶ δὲ δῶμα
 σμερδαλέον κινάδῃσε· γέλασσε δὲ Πηνελόπεια·
 αἰψά δ' ἄρ' Εὐμαῖον ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Ἐρχέο μοι, τὸν ξεῖνον ἐναντίον ὧδε κάλεσσον². »

Οὐχ ὁράας δ' μοι υἱὸς ἐπέπταρε πᾶσιν ἔπεσιν³;
 τῷ κε καὶ οὐκ ἀτελὴς θάνατος μνηστῆρσι γένοιτο,
 πᾶσι μάλ', οὐδέ κέ τις θάνατον καὶ Κῆρας ἀλύζοι.
 Ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν·

515

1. Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον, etc. Voy. chant II, vers 55-59.

2. Ἐναντίον ὧδε κάλεσσον, appelle ici devant moi, fais venir ici en ma présence.

3. Οὐχ ὁράας.... ἔπεσιν. Dugas-Montheil : « L'éternument était d'un augure favorable chez les anciens, » parce que, dit Eustathe, il « partait de la tête, la plus noble « partie du corps humain. Voilà « pourquoi l'usage est de saluer ce- « lui qui éternue. C'est du moins la « cause que lui assignent les sages, « entre autres Aristote. » Montaigne dit la même chose : « Me deman- « dez-vous d'où vient cette coutume « de bénir ceux qui éternuent?... « Parce que l'éternument vient de « la tête et est sans blâme, nous « lui faisons cet honneste recueil : ne « vous moquez pas de cette subtilité ; « elle est, dit-on, d'Aristote. » On trouve plusieurs exemples dans l'anti- « quité où l'éternument était consi- « déré comme un bon augure. Cepen-

dant il sembleroit, d'après un pas- « sage de Théocrite, que l'éternument « était pris quelquefois comme un « présage funeste :

Μιχρίδῃ μὲν ἔρωτες ἐπέκταρον· ἡ γὰρ ὁ δει-
 λός
 τόσσον ἰρῇ Μυρτούς, ὅσον εἶαρος αἶγας ἱραν-
 ται.

« Les amours ont éternué à Simi- « chide ; car le malheureux aime au- « tant Myrto que les chèvres aiment « le printemps. » Properce a dit au contraire :

Aureus argutum sternuit omen Amor.

Morin, de l'Académie française, est auteur d'un mémoire sur cette ques- « tion : *Pourquoy on suit des vœux en faveur de ceux qui éternuent.* Fi- « nissons en disant que la formule du salut chez les Grecs, quand on éter- « nuait, était Ζεῦ σώσον, ce qui ré- « pond tout à fait à notre : *Dieu vous « bénisse.* » — « O, pour εἶναι, comme nous l'avons déjà plus d'une fois « remarqué.

αἶ κ' αὐτὸν γνῶω νημερτέα πάντ' ἐνέποντα,
ἴσσω μιν χλαῖνάν τε χιτῶνά τε, εἴματα καλά. » 550

Ὡς φάτο· βῆ δὲ συφορβός, ἐπεὶ τὸν μῦθον ἄκουσεν·
ἀγχοῦ¹ δ' ἱστάμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Ξεῖνε πάτερ², καλέει σε περίφρων Πηνελόπεια,
μήτηρ Τηλεμάχιο· μεταλλῆσαι τί ἔ θυμός
ἀμφὶ πόσει κέλεται, καὶ κῆδε' ἅπερ πεπαθοῖης³. 555

Εἰ δέ κέ σε γνοίῃ νημερτέα πάντ' ἐνέποντα,
ἴσσει σε χλαῖνάν τε χιτῶνά τε, τῶν σὺ μάλιστα
χρηῖζεις· σίτον δὲ καὶ αἰτίζων κατὰ δῆμον,
γαστέρα βοσκήσεις· δώσει δέ τοι, ὅς κ' ἐθέλῃσιν. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς· 560

« Εὖμαι', αἰψά κ' ἐγὼ νημερτέα πάντ' ἐνέποιμι.
κούρη Ἰκαρίοιο, περίφρωνι Πηνελοπείῃ·
οἶδα γὰρ εὖ περὶ κείνου⁴, ὁμῆν δ' ἀνεδέγμεθ' οἷζύν.

Ἀλλὰ μνηστήρων χαλεπῶν ὑποδείδι' ὄμιλον,
τῶν ὕβρις τε βίη τε σιδήρεον οὐρανὸν ἵκει. 565

Καὶ γὰρ νῦν, ὅτε μ' οὗτος ἀνὴρ κατὰ δῶμα κίοντα
οὔτι κακὸν ῥέξαντα βελὼν δδύνησιν ἔδωκεν,
οὔτε τι Τηλέμαχος τόγ' ἐπῆρκεσεν⁵ οὔτε τις ἄλλος.

Τῇ νῦν Πηνελόπειαν ἐνὶ μεγάροισιν ἄνωχθι
μεῖναι, ἐπειγομένην περ, ἐς ἥελιον καταδύντα· 570

καὶ τότε μ' εἰρέσθω πόσιος πέρι νόστιμον ἦμαρ⁶,
ἄσσοτέρω καθίσασα παρὰ πυρί· εἴματα γάρ τοι
λύγρ' ἔχω· οἶσθα καὶ αὐτός, ἐπεὶ σε πρῶθ' ἱκέτευσα. »

1. Ἀγχοῦ, auprès (d'Ulysse).

2. Πάτερ s'emploie souvent comme un titre de respect lorsqu'on parle à un vieillard, à un étranger, à un protecteur, etc.

3. Καὶ κῆδε' ἅπερ πεπαθοῖης. C'est la correction indiquée par Buttmann; au lieu de la leçon vulgaire καὶ κῆδε' ἅπερ πεπαθοῖη, dont il est bien difficile de se tirer. On ne sait en effet ni à qui ni à

quoi rapporter grammaticalement ce datif πεπαθοῖη.

4. Οἶδα γὰρ εὖ περὶ κείνου, je suis bien renseigné sur celui-là, j'ai sur Ulysse des renseignements certains.

5. Ἐπῆρκεσεν, a empêché.

6. Εἰρέσθω... ἦμαρ, quelle me demande au sujet de son époux le jour du retour, c'est-à-dire qu'elle m'interroge sur le retour de son époux.

Ὡς φάτο· βῆ δὲ συφορβός, ἐπεὶ τὸν μῦθον ἔκουσεν.

Τὸν δ' ὑπὲρ οὐδοῦ βάντα προσηύδα Πηνελόπεια·

575

« Οὐ σύγ' ἄγεις, Εὐμαίε; τί τοῦτ' ἐνόησεν ἀλήτης;

ἢ τινά που δείσας ἐξαίσιον ἦε καὶ ἄλλως¹

αἰδεῖται κατὰ δῶμα²;· κακὸς δ' αἰδοῖος³ ἀλήτης, »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη, Εὐμαίε συβῶτα·

« Μυθεῖται κατὰ μοῖραν, ἅπερ κ' οἶοιτο⁴ καὶ ἄλλος,

580

ἕβριν ἀλυσκάζων ἀνδρῶν ὑπερηνορέσντων.

Ἀλλά σε μεῖναι ἄνωγεν ἐς ἥελιον καταδύντα·

Καὶ δέ σοι ὦδ' αὐτῇ πολὺ κάλλιον, ὧ βασιλεια,

οἴην πρὸς ξεῖνον φάσθαι ἔπος ἢδ' ἐπακοῦσαι. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

585

« Οὐκ ἄφρων ὁ ξεῖνος δέταται⁵, ὅςπερ ἂν εἴη·

οὐ γάρ πού τινες ὦδε⁶ καταθνητῶν ἀνθρώπων

ἀνέρες ὑβρίζοντες ἀτάσθαλα μηχανόωνται. »

Ἡ μὲν ἄρ' ὥς ἀγόρευεν· ὁ δ' ὦχετο οἷος ὑφορβός

μνηστήρων ἐς δμίλον, ἐπεὶ διεπέφραδε πάντα.

590

Αἶψα δὲ Τηλέμαχον ἔπεα πτερόεντα προσηύδα,

ἄγχι σχὼν κεφαλὴν, ἵνα μὴ ~~παυθεῖσθαι~~ οἱ ἄλλοι·

« ὦ φίλ', ἐγὼ μὲν ἀπειμι, σύας καὶ κεῖνα⁷ φυλάξων,

σὸν καὶ ἐμὸν βίον· σοὶ δ' ἐνθάδε πάντα μελόντων.

Αὐτὸν μὲν σε πρῶτα σάω, καὶ φράζω θυμῷ,

595

μή τι πάθης· πολλοὶ δὲ κακὰ φρονέουσιν Ἀχαιῶν·

τοὺς Ζεὺς ἐξολέσειε πρὶν ἡμῖν πῆμα γενέσθαι. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦῤα·

1. Ἐξαίσιον, mal à propos, ou bien à l'excès. — Ἀλλως, autrement, pour une autre raison.

2. Αἰδεῖται κατὰ δῶμα, il a honte (d'entrer), il n'ose pas entrer dans le palais.

3. Κακός (sous-ent. ἰστί), est mauvais (pour lui-même), se fait tort, se nuit à lui-même. — Αἰδοῖος, timide.

4. Οἶοιτο, penserait, trouverait juste.

5. Οὐκ ἄφρων δέταται, ne pense pas (comme un) insensé, c'est-à-dire n'est pas dépourvu de sens, de prudence.

6. ὦδε, ainsi, au même point (que ces prétendants).

7. Κεῖνα, tout ce qui est là-bas, troupeaux, fermes, etc.

« Ἔσσεται οὕτως, ἄττα · σὺ δ' ἔρχεο δειλιήσας ·
 ἡῶθεν δ' ἰέναι καὶ ἄγειν¹ ἱερήϊα καλὰ ·

640

αὐτὰρ ἐμοὶ τάδε πάντα καὶ ἀθανάτοισι μελήσει. »

Ὡς φάθ' · ὁ δ' αὖτις ἄρ' ἔζετ' ἐϋξέστου ἐπὶ δίφρου ·
 πλησάμενος δ' ἄρα θυμὸν ἐδητύος ἠδὲ ποτῆτος,
 βῆ ῥ' ἱμεναὶ μεθ' ὕας · λίπε δ' ἔρκεά τε μέγαρόν τε
 πλείον δαιτυμόνων · οἱ δ' ὄρχηστῷ καὶ ἀοιδῷ
 τέρποντ' · ἤδη γάρ καὶ ἐπήλυθε δαίελον ἡμαρ².

645

1. Ἰέναι, ἄγειν. L'infinifif pour | 2. Δαίελον ἡμαρ, le jour sur son
 3'impératif. soir, et simplement le soir.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU DIX-HUITIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Le mendiant Iros veut forcer Ulysse à quitter le palais ; les prétendants les mettent aux prises ensemble (1-65). Préparatifs du combat ; épouvante d'Iros ; les prétendants le forcent à lutter (66-87). Ulysse vainqueur chasse Iros du palais (88-116). Amphinome se montre bienveillant pour Ulysse, qui lui conseille de se retirer avant le retour du roi d'Ithaque (117-157). Pénélope veut se montrer aux prétendants, mais refuse de se laisser parer ; Minerve l'endort et, pendant son sommeil, rehausse sa beauté (158-197). Pénélope descend dans la salle et blâme Télémaque de laisser maltraiter son hôte ; Télémaque s'excuse tout en maudissant les prétendants (198-242). Entretien d'Eurymaque et de Pénélope ; tous les prétendants offrent des présents à la reine (243-303). Le soir venu, Ulysse renvoie les servantes auprès de leur maîtresse ; insolence de Mélantho ; les menaces d'Ulysse remplissent toutes les femmes de frayeur (304-345). Eurymaque raille Ulysse ; réponse hardie du héros ; Télémaque intervient ; on fait les libations et on se sépare (346-428).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Σ.

Ἦλθε δ' ἐπὶ πτωχὸς πανδήμιος¹, δς κατὰ ἄστν
 πτωχεύεσκ' Ἰθάκης, μετὰ δ' ἔπρεπε² γαστέρι μάργῃ,
 ἀζηχὲς φαγέμεν καὶ πιέμεν· οὐδέ οἱ ἦν ἱς
 οὐδὲ βῆη, εἶδας δὲ μάλα μέγας ἦν ὀράσθαι.
 Ἄρναϊος δ' ὄνομ' ἔσκε· τὸ γὰρ θέτο πότνια μήτηρ
 ἐκ γενετῆς· Ἴρον³ δὲ νέοι κίκλησκον ἅπαντες,
 οὔνεκ' ἀπαγγέλλεσκε κίων⁴, δτε πού τις ἀνύγοι.
 Ὅς ῥ' ἐλθὼν Ὀδυσῆα διώλετο οἷο ἀόμοιο,
 καὶ μιν νεικείων ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Εἶκε, γέρον, προθύρου, μὴ δὴ τάχα καὶ ποδὸς ἔλκη⁵· 10
 οὐκ αἶεις⁶ ὅτι δὴ μοι ἐπιλλίζουσιν⁷ ἅπαντες,

1. Réunissez ἐπῆλθε. — Πανδήμιος, qui courait parmi tout le peuple, dans toute la ville.

2. Réunissez μετέπρεπε, se distinguait, était fameux.

3. Ἴρον. Il est assez vraisemblable que ce nom d'Iros, comme celui de la messagère des dieux Iris, est tiré du verbe εἶρω, je dis ou j'annonce. On a donné du nom d'Arnée des étymologies bien moins probables, les uns le faisant venir de ἀρνυσθαι, prendre, les autres de ἀρατος, maudit, et d'autres enfin

ἀπὸ τῶν ἀρνῶν, des agneaux, parce qu'il avait l'air d'un sot. Cette dernière a sur les deux autres l'avantage d'être souverainement ridicule.

4. Ἀπαγγέλλεσκε κίων, il allait porter des messages.

5. Ποδὸς ἔλκη, tu sois traîné (dehors) par les pieds.

6. Οὐκ αἶεις, ne t'aperçois-tu pas, ne vois-tu pas. Le sens ordinaire de ce verbe est *entendre*. — Ἐπιλλίζουσιν, font signe (de l'œil), clignent des yeux. Horace dit dans le même sens *distorque oculos*.

Ἐλκόμεναι δὲ κέλονται; ἐγὼ δ' αἰσχύνομαι ἐμης¹.
Ἄλλ' ἄνα, μὴ τάχα νῦν ἔρις καὶ χερσὶ γένηται.»

Τὸν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Δαιμόνι', οὔτε τί σε βέζω κακὸν οὔτ' ἀγορεύω, 15
οὔτε τινὰ φθονέω δόμεναι, καὶ πόλλ' ἀνελόντα².

Οὐδὸς δ' ἀμφοτέρους ὅδε χεῖσεται· οὐδέ τί σε χρὴ
ἄλλοτρίων φθονεῖν· δοκέεις δέ μοι εἶναι ἀλήτης
ὥς περ ἐγών· ὧσαν δὲ θεοὶ μέλλουσιν³ ὀπάζειν.

Χερσὶ δὲ μή τι λίην προκαλίζεο, μή με χολώσῃς, 20

μή σε γέρων περ ἐὼν στῆθος καὶ χεῖλεα φύρω
αἵματος· ἥσυχίη δ' ἂν ἐμοὶ καὶ μάλλον ἔτ' εἴη
αὔριον· οὐ μὲν γάρ τί σ' ὑποστρέψεσθαι ὅτ' ὡ
δεύτερον ἐς μέγ' ἁερτιάδῳ Ὀδυσῆϊ.⁴ »

Τὸν δὲ χολωσάμενος προσεφώνεεν Ἴρος ἀλήτης· 25

« ὦ πόποι, ὡς ὁ μολοβρὸς ἐπιτροχάδην⁵ ἀγορεύει,
γρητὶ καμινοῖ⁶ ἴσος· ὃν ἂν κακὰ μητισαίμην,
κόπτων ἀμφοτέρῃσι⁷, χαμαὶ δέ κε πάντας ὁδόντας
γναθμῶν ἐξελάσσαιμι συὸς ὡς λιθιοτείρης⁷.

Ζῶσαι νῦν, ἵνα πάντες ἐπινύωσι⁸ καὶ οἶδε 30

μαρναμένους· πῶς δ' ἂν σὺ νεωτέρῳ ἀνδρὶ μάχοιο; »

Ὡς οἱ μὲν προπάροιθε θυράων ὑψηλῶν

οὔδοῦ ἐπὶ ξεστοῦ πανθυμαδὸν ὀκρίωντο.

Τοῖν δὲ ξυνέηχ'⁹ ἱερὸν μένος Ἀντινόοιο,

ἡδὺ δ' ἄρ' ἐκγελάσας μετεφώνες μνηστήρεσσιν· 35

1. Αἰσχύνομαι, j'ai honte, je rougirais, je serais fâché (de te faire violence).

2. Φθονέω, j'envie, je vois d'un œil d'envie. — Δόμεναι. Sous-ent. τοί. — Ἀνελόντα, prunant (pour te donner).

3. Μέλλουσιν. Ce verbe prend ici un sens qui ne lui est pas ordinaire; il répond au latin *solent*.

4. Ἐπιτροχάδην, en courant, avec volubilité.

5. Γρητὶ καμινοῖ, une vieille qui se tient toujours auprès du feu, une vieille cendrillon.

6. Ἀμφοτέρῃσι. Sous-ent. χερσὶ.

7. Λιθιοτείρης. Tout propriétaire avait le droit de tuer les animaux qui dévastaient son champ.

8. Ζῶσαι, ceins-toi, retrousses-toi (pour lutter avec moi). — Ἐπινύωσι, connaissent, jugent.

9. Τοῖν ξυνέηκε, les aperçurent, les remarqua, s'aperçut de la querelle.

« ὦ φίλοι, οὐ μὲν πῶ τι πάρος τοιοῦτον ἐτύχθη,
οἷον τερπικλὴν θεὸς ἤγαγεν¹ ἐς τόδε δῶμα.

Ὅ ξεινός τε καὶ Ἴρος ἐρίζετον ἀλλήλοισιν
χεροῖ μαχήσασθαι· ἀλλὰ ξυνελάσσομεν² ὦκα. »

ὦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἀνήϊζαν γελώωντες,
ἱμφι δ' ἄρα πτωχοὺς κακοεῖμονας ἡγερέθοντο.

Τοῖσιν δ' Ἀντίνοος μετέφη, Εὐπείθεος υἱός·

« Κέκλυτέ μευ, μνηστῆρες ἀγῆνορες, ὅφρα τι εἶπω·
γαστέρες αἶδ' αἰγῶν κέατ'³ ἐν πυρί· τάςδ' ἐπὶ δόρπῳ⁴
κατθέμεθα, κνίσης τε καὶ αἵματος ἐμπλήσαντες·

ὁππότερος δέ κε νικήσῃ κρείσσων τε γένηται,
τάων ἦν κ' ἐθέλησιν ἀναστὰς αὐτὸς ἐλέσθω·
αἰεὶ δ' αὖθ' ἡμῖν μεταδαίσεται, οὐδέ τιν' ἄλλον
πτωχὸν ἔσω μίσγεσθαι ἐάσομεν αἰτήσοντα. »

ὦς ἔφατ' Ἀντίνορος· τοῖσιν δ' ἐπιήνδανε μῦθος.
Τοῖς δὲ δολοφρονέων μετέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« ὦ φίλοι, οὕτως ἔστι νεωτέρῳ ἀνδρὶ μάχεσθαι
ἄνδρα γέροντα, δῦν ἀρημένον· ἀλλὰ με γαστήρ
ὀτρύνει κακοεργός, ἵνα πληγῇσι δαμείω.

Ἄλλ' ἄγε νῦν μοι πάντες δμόσσετε καρτερὸν ὄρκον,
μή τις ἐπ' Ἴρου ἦρα φέρων ἐμὲ χειρὶ βαρεῖν
πλήξῃ⁵ ἀτασθάλλων, τούτῳ δέ με ἴφι δαμάτση. »

ὦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἀπώμυνον⁶, ὥς ἐκέλευεν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ὁμοσάν τε τελεύτησάν τε τὸν ὄρκον,
τοῖς δ' αὖτις μετέειπ' ἱερὴ ἱς Τηλεμάχοιο·

« Ξεῖν', εἴ σ' ὀτρύνει κραδίη καὶ θυμὸς ἀγῆνωρ
τοῦτον ἀλέξασθαι, τῶν δ' ἄλλων μήτιν' Ἀχαιῶν

1. Τοιοῦτόν τι, οἷον τερπικλὴν θεὸς ἤγαγεν équivalent à τοιοῦτόν τι τερπνόν (une chose aussi amusante), οἷον θεὸς ἤγαγε. — Ἐτύχθη, s'est faite, est arrivée

2. Ξυνελάσσομεν pour ξυνελάσωμεν, mettons-les aux prises.

3. Κέαται, pour καίεται

4. Ἐπὶ δόρπῳ, pour le repas du soir.

5. Réunissez ἐπιφέρων ἦρα, voulant faire plaisir, apportant secours. — Πλήξῃ. Sous-ent. με.

6. Ἀπώμυνον, jurèrent que non, s'engagèrent par serment à ne pas le frapper.

δαίδιθ' · ἐπεὶ πλεόνεσσι μαχῆσεται, δς κέ σε θείνῃ.

Ξεινοδόκος μὲν ἐγών · ἐπὶ δ' αἰνεῖτον¹ βασιλῆες,

Ἀντίνοός τε καὶ Εὐρύμαχος, πεπνυμένω ἄμφω. »

65

ᾧς ἔφαθ' · οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπήνεον. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς

ζώσατο μὲν βράκεσιν περὶ μῆδεα, φαῖνε δὲ μηρούς

καλούς τε μεγάλους τε, φάνιν δὲ οἱ εὐρέες ὦμοι

πτήθεά τε στιβαροί τε βραχίονες · αὐτὰρ Ἀθήνη

ἔγχι παρισταμένη μέλε' ἤλδανε ποιμένι λαῶν.

70

Μνηστῆρες δ' ἄρα πάντες ὑπερριάλως ἀγάσαντο ·

ᾧδε δὲ τις εἶπεσκεν, ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον ·

« Ἡ τάχα Ἴρος ἄϊρος ἐπίσπαστον κακόν² ἔξει ·

οἷν ἐκ βραχέων ὁ γέρων ἐπιγουνίδα φαίνει³. »

ᾧς ἄρ' ἔφαν · Ἴρω δὲ κακῶς ὠρίνετο θυμός.

75

Ἀλλὰ καὶ ὥς⁴ ὀρηστῆρες ἄγον ζώσαντες ἀνάγκη,

δαιδίοτα · σάρκες δὲ περιτρομέοντο μέλεσσιν.

Ἀντίνοος δ' ἐνένιπτεν ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζεν ·

« Νῦν μὲν μήτ' εἴης, βουγάϊε, μήτε γένοιο⁵,

4. Ξεινοδόκος μὲν ἐγών. Quelques éditeurs proposent de supprimer ces deux vers comme une interpolation. La plus forte raison qu'ils donnent à l'appui de leur opinion, c'est que l'épithète *πεπνυμένω* est invraisemblable dans la bouche de Télémaque parlant de deux des prétendants. Mais, comme le fait remarquer avec raison Dugas-Monthel, dont le savant Buthe reproduit la note, supprimer ainsi deux vers dont l'interpolation n'a rien d'évident, c'est *supposer aux épithètes homériques une importance que peut-être elles n'ont pas*. En effet, pour peu qu'on soit familier avec Homère, il est aisé de reconnaître que les épithètes dont abondent l'*Illiade* et l'*Odyssée* ne doivent pas toujours être prises au pied de la lettre. Ici d'ailleurs on voit tout d'abord quel intérêt peut avoir Té-

lémaque à se concilier la bienveillance des prétendants. — Réunissez *ἐπαινεῖτον*.

2. Ἴρος ἄϊρος est un jeu de mots : Iros qui n'est plus Iros, c'est-à-dire Iros anéanti, perdu, le malheureux Iros. C'est à peu près de même qu'Homère dit *Κακοῖλιον*, la funeste Ilion, et Sophocle *ὕπνος*, *ἄϋπνος*, un sommeil qui n'est pas un sommeil. — *Ἐπίσπαστον κακόν*, un mal qu'il s'est attiré (par sa jactance).

3. Οἷν ὁ γέρων ἐπιγουνίδα φαίνει, telle le vieillard montre une cuisse, c'est-à-dire s'il faut en juger d'après la cuisse que montre le vieillard.

4. Καὶ ὥς, même ainsi, c'est-à-dire malgré cela, malgré l'éprouvante d'Iros.

5. Μήτ' εἴης, μήτε γένοιο, puis-
ses-tu ne pas être et n'être jamais

εἰ δὴ τοῦτόν γε τρομέεις καὶ δειδίας αἰνῶς, 30
 ἄνδρα γέροντα, δῦν ἄρημένον, ἥ μιν ἱκάνει.

Ἄλλ' ἔκ τοι ἔρέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται ·
 αἱ κέν σ' οὗτος νικήσῃ κρείσσων τε γένηται,
 πέμψω σ' ἡπειρόνδε, βαλὼν ἐν νηϊ μελαίνῃ,
 εἰς Ἑχετον βασιλῆα, βροτῶν δηλήμονα πάντων, 35
 ὅς κ' ἀπὸ ῥίνα τάμησι καὶ οὐατα νηλεῖ χαλκῷ,
 μήδεα τ' ἐξερύσας δῶν κυσὶν ὦμα δάσασθαι. »

Ὡς φάτο · τῷ δ' ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τρόμος ἔλλαβε¹ γυῖα ·
 ἐς μέσσον δ' ἀναγον · τῷ δ' ἄμφω χεῖρας ἀνέσχον.
 Δὴ τότε μερμήριξε πολύτλας διὸς Ὀδυσσεύς, 30
 ἥ ἐλάσει, ὥς² μιν ψυχὴ λίποι αὖθι πεσόντα,
 ἥ μιν ἦκ' ἐλάσειε τανύσσειέν τ' ἐπὶ γαίῃ.

Ὡδὲ δέ οἱ φρονέοντι δοάσσατο κέρδιον εἶναι,
 ἦκ' ἐλάσαι, ἵνα μὴ μιν ἐπιφρασσαιάτ'³ Ἀχαιοί.
 Δὴ τότε⁴ ἀνασχομένῳ, ὁ μὲν ἤλασε δεξιὸν ὦμον 95

Ἴρος, ὁ δ' αὐχέν⁵ ἔλασσεν ὑπ' οὐατος, ὅστέα δ' εἴσω
 ἔθλασεν⁶ αὐτίκα δ' ἤλθε κατὰ στόμα φαίνιον αἶμα ·
 καδ δ' ἔπεσ' ἐν κονίῃσι μακρῶν, σὺν δ' ἤλασ'⁷ ἰδόντας,
 λακτιζῶν ποσὶ γαῖαν · ἀτὰρ μνηστῆρες ἀγαυοὶ
 χεῖρας ἀνασχομένοι γέλωι⁸ ἔκθανον. Αὐτὰρ Ὀδυσσεύς 100
 ἔλακε διέκ προθύροιο, λαδῶν ποδός, ἄφρ' ἔκετ' αὐλήν,
 αἰθούσης τε θύρας · καὶ μιν ποτὶ ἐρκίον αὐλῆς
 εἶσεν ἀνακλίνας⁹, σκῆπτρον δέ οἱ ἐμβαλε χεῖρὶ,
 καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα ·

« Ἐνταυθοῖ νῦν ἦσο, σῦας τε κύνας τ' ἀπερύκων⁷, 105

né, c'est-à-dire il vaudrait mieux pour toi ne pas exister et n'être jamais né. — Βουγάτε, glouton, mot à mot capable de manger un bœuf.

1. Réunissez ὑπέλαβε.

2. Ἡ ἐλάσει, ὥς, s'il le frapperait de façon à ce que....

3. Ἐπιφρασσαιάτο, reconnurent (à la force du coup).

4. Réunissez συνήλασε, entre-choqua, heurta, olaqua (des dents).

5. Γέλω, pour γέλωτος. — Γέλω ἔκθανον. Nous disons, de même en français mourir de rire, c'est-à-dire rire aux éclats.

6. Ἀνακλίνας, l'ayant incliné, appuyé (contre le mur).

7. Ἀπερύκων, écartant (de la porte), empêchant d'entrer.

μηδὲ σύγε ξείνων καὶ πτωχῶν κοίρανος εἶναι¹,
 λυγρὸς ἑὼν, μὴ πού τι κακὸν καὶ μεῖζον ἐπαύρη². »

Ἦ ῥα καὶ ἄμφ' ὥμοισιν³ ἀεικέα βάλλετο πήρην,
 πυκνὰ ῥωγαλέην· ἐν δὲ στρόφος ἦεν ἀορτήρ.

Ἄψ δ' ὄγ' ἐπ' οὐδὸν ἰὼν κατ' ἄρ' ἔξετο· τοὶ δ' ἴσαν εἴσω 110
 ἠδὺ γελῶντες καὶ δεικανόωντ' ἐπέεσσιν⁴.

« Ζεὺς τοι δοίη, ξεῖνε, καὶ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι,
 ὅττι μάλιστα⁵ ἐθέλεις καὶ τοι φίλον ἔπλετο θυμῷ,
 ὅς τοῦτον τὸν ἀναλτον ἀλητεύειν ἀπέπαυσας
 ἐν δῆμῳ· τάχα γάρ μιν ἀνάξομεν ἡπειρόνδε 115
 εἰς Ἐχέτον βασιλῆα, βροτῶν δηλήμονα πάντων. »

Ὡς ἄρ' ἔφην· χαῖρεν δὲ κληδόνι⁶ ὅτις Ὀδυσσεύς.

Ἀντίνοος δ' ἄρα οἱ μεγάλην παρὰ γαστέρα θῆκεν⁷,
 ἐμπλείην κνίσσης τε καὶ αἵματος· Ἀμφινόμος δὲ
 ἄρτους ἐκ κανέοιο δῶμα παρέθηκεν αἰείρας, 120
 καὶ δέπαί χρυσέῳ δειδίσκετο φώνησέν τε⁸.

« Χαῖρε, πάτερ⁹ ὦ ξεῖνε, γένοιτό τοι ἐς περ ὀπίσσω
 ὁλβος· ἀτὰρ μὲν νῦν γε κακοῖς ἔχειαι πολέεσσιν. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Ἀμφινόμ', ἧ μάλα μοι δοκέεις πεπνυμένος εἶναι· 125

τοίου γὰρ καὶ πατρός¹⁰· ἐπεὶ κλέος ἐσθλὸν ἄκουον,

Νῆσον Δουλιχιῆα εἶν τ' ἔμεν ἀφνειὸν τε·

τοῦ σ' ἐκ φασὶ γενέσθαι· ἐπητῇ δ' ἀνδρὶ ἱοικας.

Τοῦνεκά τοι ἐρέω, σὺ δὲ σύνθεο καὶ μευ ἄκουσον·

οὐδὲν ἀκιδνότερον¹¹ γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο, 130

πάντων, ὅσσα τε¹² γαῖαν ἐπι πνεῖει τε καὶ ἔρπει.

1. Εἶναι pour *εἶσο*, l'infinif pour l'imperatif.

2. Ἐπαύρη, tu jouisses de, c'est-à-dire tu n'ies à souffrir, tu trouves.

3. Ἦ ῥα καὶ ἄμφ' ὥμοισιν, etc. Voy. chant XVII, vers 197 et 198.

4. Δεικανόωντ' ἐπέεσσιν, le salueaient de ces paroles.

5. Κλέος δόνι, parole (prophétique), présage.

6. Réunissez *παρέθηκεν*.

7. Πάτερ. Voy. la note 2 de la page 404.

8. Τοίου πατρός (sous-ent. εἴς), tu es le fils d'un père tel, c'est-à-dire d'un père sensé.

9. Οὐδὲν ἀκιδνότερον, aucun être plus faible.

10. Πάντων ὅσσα τε, parmi tous les êtres qui....

Οὐ μὲν γάρ ποτέ φησι¹ κακὸν πείσεσθαι ὀπίσω,
 ὅφρ' ἀρετὴν² παρέχῃσι θεοί, καὶ γούνατ' ὀρώρη·
 ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ λυγρὰ θεοὶ μάκαρες τελέσωσιν,
 καὶ τὰ φέρει ἀεκαζόμενος τετληότι θυμῷ³.

135

Τοῖος γὰρ νόος ἐστίν⁴ ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
 οἷον ἐπ' ἡμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
 Καὶ γὰρ ἐγὼ ποτ' εὐελλον ἐν ἀνδράσιν ὀλβιος εἶναι⁵,
 πολλὰ δ' ἀτάσθαλ' ἔρεξα, βίη καὶ κάρτεϊ εἰκων⁶,
 πατρί τ' ἐμῷ πίσυνος καὶ ἐμοῖσι κασιγνήτοισιν.

140

Τῷ μήτις ποτέ πάμπαν ἀνὴρ ἀθεμίστιος εἶη,
 ἀλλ' ὅγε σιγῇ δῶρα θεῶν ἔχοι, ὅττι διδοῖεν⁷.

Οἷ⁸ ὁρώ μνηστῆρας ἀτάσθαλα μηχανώοντας,
 κτήματα κείροντας καὶ ἀτιμάζοντας ἄκοιτιν
 ἀνδρός, ὃν οὐκέτι φημί φίλων καὶ πατρίδος αἵης
 δηρὸν ἀπέσσεσθαι· μάλα δὲ σχεδόν⁹. Ἀλλά σε δαίμων

145

1. Φησί, il dit (à lui-même), c'est-à-dire il pense. Ordinairement c'est plutôt le moyen qui s'emploie avec cette nuance.

2. Ἀρετήν. Le sens le plus ordinaire de ce mot est *vertu*; mais il signifie aussi quelquefois, tantôt, comme ici, *opulence, prospérité*, tantôt *force, vigueur*, tantôt *beauté*. Cette dernière signification est, il est vrai, la plus rare de toutes.

3. Τά. Les malheurs que lui envoient les dieux. — Τετληότι θυμῷ, d'un cœur patient, résigné.

4. Τοῖος γὰρ νόος ἐστίν, etc. Dugas-Monthiel : « Quelques interprètes, par ces mots ἐπ' ἡμαρ, selon le jour, entendent l'état de l'atmosphère, qui influe plus ou moins sur notre caractère; d'autres pensent qu'il est ici question de la bonne ou mauvaise fortune; ce qui présente un sens bien meilleur, et beaucoup plus analogue à ce que vient de dire le poète. Clarke cite à cette occasion ces deux vers d'Ar-

chiloque, rapportés par Diogène de Laërce dans sa *Vie de Pyrrhon* :

Τοῖος ἀνθρώποισι νοῦς, ὃ Γλαῦκος, Διπύκτιος καὶ,

γίνεται θνητοῖς, ὁκοῖν Ζεὺς ἐφ' ἡμέραν ἄγει.

« Glaucon, fils de Leptine, l'esprit « des hommes mortels est selon le « jour que leur envoie Jupiter. » Térence dit encore de même (*Hécyre*, act. III, sc. III, v. 20) : *Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.* — Réunissez ἐπάγχειν ἡμαρ.

5. Ἐμελλον εἶναι, je devais être, c'est-à-dire je paraissais être, j'étais en apparence.

6. Εἰκων, cédant à, c'est-à-dire suivant l'inspiration de.

7. Ὅς, celui-ci, l'homme. — Σιγῇ, en silence, c'est-à-dire en paix, sans se glorifier, sans en être fier. — Ὅττι διδοῖεν, quoi qu'ils lui donnent.

8. Οἷα équivalant ici à l'adverbe οἷως, *quemadmodum*.

9. Μάλα σχεδόν. Sous ent. ἐστίν.

οἴκαδ' ὑπεξαγάγοι, μηδ' ἀντιάσειας ἐκείνῳ,
 ὅπποτε νοστήσεις φίλῃν ἐς πατρίδα γαῖαν.
 Οὐ γὰρ ἀναιμωτί γε διακρινέεσθαι¹ ὄϊω
 μνηστῆρας καὶ κεῖνον, ἐπεὶ κε μέλαθρον ὑπέλθῃ. » 150

Ὡς φάτο· καὶ σπείσας ἔπιεν μελιγῶδα οἶνον·
 ἅψ δ' ἐν χερσὶν ἔθῃκε δέπας κοσμήτορι λαῶν.
 Αὐτὰρ ὁ βῆ διὰ δῶμα, φίλον τετιημένος ἦτορ,
 νευστάζων κεφαλῇ· δὴ γὰρ κακὸν ὄσσετο² θυμός.
 Ἄλλ' οὐδ' ὥς³ φύγε Κῆρα· πέδῃσε δὲ καὶ τὸν Ἀθήνῃ, 155
 Τηλεμάχου ὑπὸ χερσὶ καὶ ἔγχεϊ Ἴφι⁴ δαμῆναι.
 Ἄψ δ' αὖτις κατ' ἄρ' ἔζετ' ἐπὶ θρόνου, ἔνθεν ἀνέστη.

Τῇ δ' ἄρ' ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,
 κούρῃ Ἰκαρίοιο, περίφρονι Πηνελόπειῃ,
 μνηστῆρεςσι φανῆναι, ὅπως πετάσειε⁵ μάλιστα 160
 θυμὸν μνηστῆρων ἰδὲ τιμῆσσα γένοιτο
 μᾶλλον πρὸς πόσιός τε καὶ υἱός ἢ πάρος ἦεν.
 Ἀχρεῖον δ' ἐγέλασεν⁶, ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζεν·

« Εὐρυνόμη, θυμός μοι ἐέλδεται, οὔτι πάρος γε⁷,
 μνηστῆρεςσι φανῆναι, ἀπεχθομένοισί περ ἔμπης· 165
 παιδὶ δέ κεν εἴποιμι ἔπος, τό κε κέρδιον εἴη,
 μὴ πάντα⁸ μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισιν ὀμιλεῖν,
 οἷτ' εὖ μὲν βάζουσι, κακῶς δ' ὀπιθεν φρονέουσιν. »

Τὴν δ' αὖτ' Εὐρυνόμη ταμίη πρὸς μῦθον ἔειπεν·
 « Ναὶ δὴ ταῦτά γε πάντα, τέκος, κατὰ μοῖραν ἔειπες. 170
 Ἄλλ' ἴθι καὶ σῶ παιδὶ ἔπος φάο, μηδ' ἐπίκευθε,
 χροῦτ' ἀπονιψυμένη καὶ ἐπιχρίσασα παρειάς·

1. Διακρινέεσθαι, devoir se séparer.

2. Ὀσσετο, prévoyait, présentait.

3. Οὐδ' ὥς, pas même ainsi, c'est-à-dire malgré cet avertissement d'Ulysse et ce pressentiment de son prochain malheur.

4. Ἐγχεῖ Ἴφι. Il est très-probable qu'il faudrait lire ἔγχεσθαι.

5. Πετάσειε, elle dilatat, c'est-à-dire elle réjouit.

6. Ἀχρεῖον ἐγέλασεν, elle rit sans sujet, sans raison, c'est-à-dire machinalement.

7. Οὔτι πάρος γε, et il ne le désirait pas auparavant, c'est-à-dire : (mon cœur désire), ce qui ne lui est jamais arrivé, que....

8. Πάντα, en tout, toujours.

μηδ' οὕτω δακρύοισι πεφυρμένη ἀμφὶ πρόσωπα
ἔρχου· ἐπεὶ κάκιον πενθήμεναι ἄκριτον¹ αἰεῖ.

Ἦδη μὲν γάρ τοι παῖς τηλίκος, δν σὺ μάλιστα
ἡρῶ ἀθανάτοισι γενειήσαντα ἰδέσθαι². »

175

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

« Εὐρυνόμη, μὴ ταῦτα παραύδα, κηδομένη περ³,
χρῶτ' ἀπονίπτεσθαι καὶ ἐπιχρίεσθαι ἀλοιφῇ·

ἀγλατὴν γὰρ ἔμοιγε θεοὶ τοὶ Ὀλυμπον ἔχουσιν
ᾤλεσαν, ἐξ οὗ κείνος⁴ ἔβη κοίλης ἐνὶ νηυσίν.

180

Ἀλλὰ μοι Αὐτονόην τε καὶ Ἴπποδάμειαν ἀνωχθεὶ
ἐλθέμεν, ὅφρα κέ μοι παρστήτεον ἐν μεγάροισιν·

οἷη δ' οὐκ εἴσειμι μετ' ἀνέρας· αἰδέομαι γάρ. »

ᾧς ἄρ' ἔφη· γρη῏ς δὲ διέκ μεγάροιο βεδήκει,
ἀγγελέουσα γυναιξὶ καὶ ὀτρυνέουσα νέεσθαι.

185

Ἐνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
κούρη Ἰκαρίοιο κατὰ γλυκὺν ὕπνον ἔχευεν⁵.

Εὐδα δ' ἀνακλινθεῖσα· λύθεν⁶ δέ οἱ ἄψα πάντα
αὐτοῦ ἐνὶ κλιντῇρι· τέως⁷ δ' ἄρα διὰ θεάων

190

ἄμβροτα δῶρα δίδου, ἵνα μιν θησαΐατ' Ἀχαιοί·

κάλλει⁸ μὲν οἱ πρῶτα προσώπατα καλὰ κάθηρεν

ἄμβροσίῳ, οἷω περ ἑϋστέφανος Κυθήρεια

χρίεται, εὖτ' ἂν ἦ Χαρίτων χορὸν ἡμερόεντα·

καὶ μιν μακροτέρην⁹ καὶ πάσσονα ὀΐκεν ἰδέσθαι·

195

1. Ἄκριτον, sans fin.

2. Construisez : Ὅν (pour οἷον, tel que) σὺ ἡρῶ μάλιστα ἀθανάτοισιν ἰδέσθαι (αὐτόν), γενειήσαντα.

3. Κηδομένη περ, malgré ta sollicitude, ta bonté pour moi.

4. Κείνος, celui-là, Ulysse.

5. Réunissez κατέχευεν.

6. Λύθεν, se détendirent, perdirent leur ressort.

7. Τέως, pendant ce temps, pendant ce sommeil.

8. Κάλλει. Dictionnaire d'Homère : « Minerve lui purifia, lui

éclaircit ou embellit d'abord le visage avec cette beauté immortelle dont se pare (littér. dont s'oint) Cythérée.... Les interprètes, sans nécessité, expliquent κάλλος par onguent odoriférant, parfum. La beauté, comme le remarque Pausanias, est dans Homère quelque chose de corporel, que les dieux ôtent ou mettent aux hommes comme un vêtement. »

9. Καὶ μιν μακροτέρην, etc. Comparez des endroits semblables, chants VI, 229-237, et VIII, 18-22.

λευκοτέρην δ' ἄρα μιν θῆκε πρὶστοῦ ἐλέφαντος.

Ἦ μὲν ἄρ' ὧς ἔρξας ἀπεβήσατο διὰ θαλάμων.

Ἦλλον δ' ἀμφίπολοι λευκώλενοι ἐκ μεγάροιο,
φθόγγῳ ἐπερχόμεναι¹· τὴν δὲ γλυκὺς ἕπνος ἀνῆκεν,
καὶ β' ἀπομόρβητο χερσὶ παρειῆς φώνησέν τε· 206

« Ἦ μὲ μάλ' αἰνσπαθῇ μαλακὸν περὶ κοῦμ' ἐκάλυψεν²
αἶθε μοι ὧς μαλακὸν θάνατον πόροι Ἄρτεμις ἀγνή,
αὐτίκα νῦν, ἵνα μηκέτ' ὀδυρομένη κατὰ θυμὸν
αἰῶνα φθινύθω³, πόσιος κοθέουσα φίλοιο
παντοίην ἀρετὴν· ἐπεὶ ἔτοχος ἦεν Ἀχαιῶν... » 208

Ὡς φαμένη κατέβαιν' ὑπεριῶα σιγαλόεντα,
οὐκ οἴη⁴· ἅμα τῇγε καὶ ἀμφίπολοι δό' ἔποντο.
Ἦ δ' ὅτε δὴ μνηστῆρας ἀφίκετο διὰ γυναικῶν,
στῇ βὰ παρὰ σταθμὸν τέγεος κύκα ποιητοῖο,
ἄντα παρειῶν σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα· 210
ἀμφίπολος δ' ἄρα οἱ κεδνὴ ἐκάτερθε παρέστη.

Τῶν δ' αὐτοῦ λύτο γούνατ', ἔρω δ' ἄρα θυμὸν ἔτελχθεν·

πάντες δ' ἠρήσαντο παρὰ λεχέεσσι κλιθῆναι.

Ἦ δ' αὖ Τηλέμαχον προσεφώνεεν, ὃν φίλον υἱόν·

« Τηλέμαχ', οὐκέτι τοι φρένες ἐμπεδοὶ οὐδὲ νόημα· 215
παῖς ἔτ' ἐὼν καὶ μᾶλλον ἐνὶ φρεσὶ κέρδε' ἐνώμας⁵.
νῦν δ', ὅτε δὴ μέγας ἐσσί καὶ ἥβης μέτρον ἱκάνεις,
καὶ κέν τις φαίη γόνον ἔμμεναι⁶ ὀλβίου ἀνδρός,
ἐς μέγεθος καὶ κάλλος ὀρώμενος, ἀλλότριος φώς,
οὐκέτι τοι φρένες εἰσὶν ἐναΐσιμοι οὐδὲ νόημα. 220

Οἷον δὴ τότε ἔργον ἐνὶ μεγάροισιν ἐτύχθη⁷,

1. Φθόγγῳ ἐπερχόμεναι, entrant avec bruit (dans la chambre de Pénélope).

2. Réunissez περιεκάλυψεν.

3. Αἰῶνα φθινύθω, je consume ma vie.

4. Οὐκ οἴη, etc. Nous avons déjà vu ces vers au chant I, 331-335.

5. Μᾶλλον... ἐνώμας, tu agissais

les sages desseins en ton esprit même plus (qu'à présent), c'est-à-dire tes pensées étaient plus sages, ton esprit mieux avisé.

6. Φαίη ἔμμεναι, pourrait dire que tu es, te reconnaîtrait ou te prendrait pour....

7. Οἷον... ἐτύχθη, telle une action s'est faite dans le palais, c'est-

δς τὸν ξεῖνον ἔκασας ἀεικισθήμεναι οὕτω¹.

Πῶς² νῦν, εἴ τι ξείνος, ἐν ἡμετέροισι δόμοισιν
ῥιμενος, ὧδε πάθοι ῥυστακτύος³ ἐξ ἀλεγεινῆς,
σοί κ' αἴσχος λώβῃ τε μετ' ἀνθρώποισι πέλοιτο! »

22

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα·
« Μῆτερ ἐμή, τὸ μὲν⁴ οὐ σε νεμεσσωμαι κεχολῶσθαι·
αὐτὰρ ἐγὼ θυμῷ νοέω καὶ οἶδα ἕκαστα,
ἔσθλά τε καὶ τὰ χέρεια· πάρος δ' ἔτι νήπιος ἦα·
ἀλλὰ τοι οὐ δύναμαι πεπνυμένα πάντα νοῆσαι·
ἐκ γάρ με πλήσσουσι⁵ παρήμενοι ἄλλοθεν ἄλλος,
οἷδε κακὰ φρονέοντες, ἐμοὶ δ' οὐκ εἰσὶν ἀρωγοί.

230

Οὐ μὲν τοι ξείνου γε καὶ Ἴρου μῶλος ἐτύχθη
μνηστήρων ἰότητι· βίη δ' ὄγε⁶ φέρτερος ἦεν.
Αἶ γάρ, Ζεῦ τε πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπολλων,
οὕτω νῦν μνηστῆρες ἐν ἡμετέροισι δόμοισιν
νεύοιεν κεφαλὰς, δεδμημένοι, οἱ μὲν ἐν αὐλῇ,
οἱ δ' ἐντοσθε δόμοιο, λελύτο δὲ γυῖα ἐκάστου,
ὥς νῦν Ἴρος ἐκεῖνος ἐπ' αὐλείῃσι θύρῃσιν
ῥισται νευστάζων κεφαλῇ, μεθύοντι ἐοικώς,
οὐδ' ὀρθὸς στῆναι δύναται ποσὶν οὐδὲ νέεσθαι
οἴκαδ', ὅπη οἱ νόστος⁷· ἐπεὶ φίλα γυῖα λέλυνται. »

235

240

Ὡς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.
Εὐρύμαχος δ' ἐπέεσσι προσηύδα Πηνελόπειαν·
« Κούρη Ἰκαρίοιο, περίφρον Πηνελόπεια,

245

à-dire je n'en veux pour preuve que
ce qui vient de se passer dans le
palais.

4. Ὡς τὸν ξεῖνον... οὕτω. Il
semble évident que ce vers devrait se
trouver avant le précédent, δς se rap-
portant nécessairement à τοι. Néan-
moins ce déplacement, qui gêne la
construction grammaticale, ne jette
sur la pensée aucune obscurité.

2. Πῶς équivalant ici exactement
à ποῶν (se rapportant à αἴσχος).

C'est l'adverbe pour l'adjectif; le
contraire a lieu bien souvent.

3. ῥυστακτύος, mauvais traite-
ments.

4. Τὸ μὲν équivalant à τοῦτο μὲν.

5. Réunissez ἐκπλήσσουσι, me
troublent, me mettent hors de moi,
cherchent à m'effrayer.

6. Ὄγε, celui-ci, Ulysse.

7. Ὄπη οἱ νόστος, où le retour
est à lui, c'est-à-dire où il retourne
habituellement.

εἰ πάντες σε ἴδοιεν ἄν' Ἰάσον¹ Ἄργος Ἀχαιοί,
πλέονές κε μνηστῆρες ἐν ὑμετέροισι δόμοισιν
ῥῶθεν δαινύατ'· ἐπεὶ περίεσσι γυναικῶν,
εἶδός τε μέγεθός τε ἰδὲ φρένας ἐνδον εἶτας². »

Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα περίφρων Πηνελόπεια·
« Εὐρύμαχ', ἦτοι ἐμὴν ἀρετὴν³ εἶδός τε δέμας τε
ὄλεσαν ἀθάνατοι, ὅτε Ἰλῖον εἰσανέβαινον

Ἀργεῖοι, μετὰ τοῖσι δ' ἐμὸς πόσις ἦεν Ὀδυσσεύς.
Εἰ κεῖνός γ' ἐλθὼν τὸν ἐμὸν βίον ἀμφιπολεεύοι⁴,
μεῖζόν κε κλέος εἴη ἐμὸν καὶ κάλλιον οὕτω.
Νῦν δ' ἄχρομαι· τόσα γάρ μοι ἐπέσσευεν κακὰ δαίμων.
Ἦ μὲν δὴ ὅτε τ' ἦε λιπὼν κάτα⁵ πατρίδα γαῖαν,
δεξιτερὴν ἐπὶ καρπῷ ἐλὼν ἐμὲ χεῖρα προσήυδα·
« ὦ γύναι, οὐ γὰρ ὅτω εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
« ἐκ Τροίης εὖ πάντας ἀπήμενας ἀπονέεσθαι·
« καὶ γὰρ Τρωῆάς φασι μαχητὰς ἔμμεναι ἄνδρας,
« ἡμὲν ἀκοντιστὰς ἠδὲ ῥυτῆρας δίστων⁶
« ἱππῶν τ' ὠκυπόδων ἐπιβήτορας, οἳ κε τάχιστα
« ἔκριναν μέγα νεῖκος ὁμοῖόν⁷ πολέμοιο.
« Τῷ οὐκ οἶδ' εἰ κέν μ' ἀνέσει θεός, ἢ κεν ἀλώω⁸
« αὐτοῦ ἐνὶ Τροίῃ· σοὶ δ' ἐνθάδε πάντα μελόντων.
« Μεμνησθαι⁹ πατρὸς καὶ μητέρος ἐν μεγάροισιν
« ὥς νῦν, ἢ ἔτι μᾶλλον, ἐμεῦ ἀπονόσφιν ἐόντος.
« Αὐτὰρ ἐπὴν δὴ παῖδα γενειήσαντα ἴδῃαι,

1. Ἰάσον (de Jason) est pour Ἰάσιον, comme les Latins disent *Romula gens* pour *Romulea gens*.

2. Ἐἶτας, égal, qui ne penche d'aucun côté, c'est-à-dire bien posé, sage, sensé.

3. Ἐμὴν ἀρετὴν, mes qualités.

4. Ἀμφιπολεῦοι, tournait autour de, c'est-à-dire ici protégeait.

5. Réunissez καταλιπὼν.

6. ῥυτῆρας δίστων, habiles à lancer les flèches.

7. Οἳ κε τάχιστα, etc. Le sens

de ce membre de phrase est que c'est ordinairement la cavalerie qui décide la victoire. — Ἐκριναν, aristocrate marquant l'habitude, doit se traduire par un présent. — Ὀμοῖόν, égale (pour tous), ou bien : encore égale, encore indécise.

8. Ἀνέσει, renverra, laissera revenir. — Ἀλώω, je serai pris, c'est-à-dire je périrai.

9. Μεμνησθαι. L'infinitif pour l'impératif : souviens-toi, c'est-à-dire prends soin de.

« γήμασθ', ᾧ κ' ἐθέλησθα, τεὸν κατὰ δῶμα λιποῦσα¹. » 270

« Κεῖνος τὼς ἀγόρευε· τὰ δὲ νῦν πάντα τελεῖται.

Νῦν δ' ἔσται, ὅτε δὴ στυγερός γάμος ἀντιβολήσῃ
οὔλομένης ἐμέθεν², τῆς τε Ζεὺς ὄλβον ἀπηύρα.

Ἀλλὰ τόδ' αἶνόν ἄχος κραδίην καὶ θυμὸν ἱκάνει·

μνηστήρων οὐχ ἦδε δίκη³ τὸ πάροιθε τέτυκτο· 275

οἷε' ἀγαθὴν τε γυναῖκα καὶ ἀφνειοῖο θύγατρα

μνηστεύειν ἐθέλωσι καὶ ἀλλήλοις ἐρίσωσιν,

αὐτοὶ τοίγ' ἀπάγουσι⁴ βόας καὶ ἴφια μῆλα,

κούρης δαίτα φίλοισι, καὶ ἀγλαὰ δῶρα διδοῦσιν·

ἀλλ' οὐκ ἀλλότριον βίον νήποιον ἔδουσιν⁵. » 280

Ὡς φάτο· γήθησεν δὲ πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς,
οὐνεκα τῶν μὲν δῶρα παρέλκετο, θέλγε δὲ θυμὸν
μειλιχίοις ἐπέεσσι· νόος δὲ οἱ ἄλλα μενοίνα.

Τὴν δ' αὖτ' Ἀντίνοος προσέφη, Εὐπείθεος υἱός·

« Κούρη Ἰκαρίοιο, περὶ φρον· Πηνελόπεια, 285

δῶρα μὲν δς κ' ἐθέλησιν Ἀχαιῶν ἐνθάδ' ἐνεῖκαι,

δέξασθ'⁶. οὐ γὰρ καλὸν ἀνήνασθαι δόσιν ἐστίν·

ἡμεῖς δ' οὐτ' ἐπὶ ἔργα⁷ πάρος γ' ἴμεν οὔτε πη ἄλλη,

πρίν γέ σε τῷ⁸ γήμασθαι Ἀχαιῶν, ὅστις ἄριστος. »

Ὡς ἔφατ' Ἀντίνοος· τοῖσιν δ' ἐπιήνδανε μῦθος· 290

δῶρα δ' ἄρ' οἰσέμεναι πρόεσαν κήρυκα ἔκαστος.

Ἀντινόφ μὲν ἐνεῖκε⁹ μέγαν περικαλλέα πέπλον,

ποικίλον· ἐν δ' ἄρ' ἔσαν περόναι δυοκαίδεκα πᾶσαι¹⁰

χρύσαι, κληῖσιν¹¹ ἐϋγνάμπτους ἀραρυῖται.

1. Réunissez-vous, κατὰ λιποῦσα.

2. Ἀντιβολήσῃ ἐμέθεν, me ren-
contrera, c'est-à-dire m'arrivera,
sera mon partage.

3. Δίκη, costume, manière d'agir.

4. Ἀπάγουσι, emmènent (de
chez eux), et par conséquent amè-
nent (chez les parents de la jeune
fille).

5. Ἀλλότριον... ἔδουσιν. Voy.
chant I, vers 160.

6. Δέξασθαι. Toujours l'infinitif
pour l'impératif.

7. Ἡμεῖς δ' οὐτ' ἐπὶ ἔργα, etc.
Voy. chant II, vers 127 et 128.

8. Τῷ équivalent à τούτῳ.

9. Ἐνεῖκε a pour sujet sous-en-
tendu le héraut d'Antinoos.

10. Δυοκαίδεκα πᾶσαι, douze en
tout.

11. Κληῖσιν, anneaux (pour re-
cevoir le crochet de l'agrafe).

Ἵρμον δ' Εὐρυμάχῳ πολυδαίδαλον αὐτίκ' ἔνεικεν,
 χρύσειον, ἠλέκτροισιν ἑρμένον¹, ἥελιαν ὥς. 295

Ἑρματα δ' Εὐρυδάμαντι δῶμα θεράποντες ἔνεικαν,
 τρίγληνα², μορόεντα· χάρις δ' ἀπελάμπετο πολλή.
 Ἐκ δ' ἄρα Πεισάνδροιο Πολυκτορίδαο ἀνακτος
 Ἰσθμίων ἤνεικεν³ θεράπων, περικαλλές ἄγαλμα. 300

Ἄλλο δ' ἄρ' ἄλλος δῶρον Ἀχαιῶν καλὸν ἔνεικεν.
 Ἡ μὲν ἔπειτ' ἀνέβαιν' ὑπερώϊα διὰ γυναικῶν·
 τῇ δ' ἄρ' ἄμ' ἀμφίπολοι ἔφερον περικαλλέα δῶρα.

Οἱ δ' εἰς ὄρχηστύν⁴ τε καὶ ἱμερόεσσαν αἰοιδὴν
 τρεψάμενοι τέρποντο· μένον δ' ἐπὶ ἔσπερον ἔλθειν. 305
 Τοῖσι δὲ τερπομένοισι μέλας ἐπὶ ἔσπερος ἦλθεν.

Αὐτίκα λαμπτήρας⁵ τρεῖς ἔστασαν ἐν μεγάροισιν,
 ὅφρα φαείνοιεν· περὶ δὲ ξύλα κάγκανα θῆκαν,
 αὖα πάλαι, περίκηλα, νέον κεκεασμένα χαλκῷ·
 καὶ δαίδας μετέμισγον· ἀμειβηδὺς δ' ἀνέφαινον⁶
 δμῳαὶ Ὀδυσσεὺς ταλασίφρονος. Αὐτὰρ ὁ τῇσιν
 αὐτὸς Διογενὴς μετέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Δμῳαὶ Ὀδυσσεὺς, δὴν οἰχομένοιο ἀνακτος,
 ἔρχεσθε πρὸς δῶμαθ', ἵν' αἰδοίῃ βασιλεια⁷.
 τῇ δὲ παρ' ἡλάκατα στροφαλίζετε, τέρπετε δ' αὐτὴν 315
 ἄμεναι ἐν μεγάρῳ, ἡ εἴρια πείχετε χερσίν·
 αὐτὰρ ἐγὼ τούτοισι φάος πάντεσσι παρέξω.

Ἦνπερ γάρ κ' ἐθέλωσιν εὐθρόνον Ἡῷ μέναιν,
 οὔτι με νικήσουσι⁸ πολυτλήμων δὲ μάλ' εἰμί. »

Ὡς ἔφαθ'· αἱ δ' ἐγέλασαν, ἐς ἀλλήλας δὲ ἴδοντο. 320

1. Ἠλέκτροισιν ἑρμένον, attaché avec des coraux d'ambre, entremêlé de grains d'ambre.

2. Τρίγληνα, à trois yeux, c'est-à-dire ornées d'une triple parole.

3. Réunissez ἐξήνεικεν.

4. Οἱ δ' εἰς ὄρχηστύν, etc. Voy. chant I, vers 424-423.

5. Λαμπτήρας, brasiers (pour

éclairer). Dans l'intervalle de ces brasiers on plaçait des torches qui donnaient une lumière plus vive.

6. Ἀνέφαινον, éclairaient, entretenaient la lumière.

7. Βασιλεια. Sous-ent. ἐστί.

8. Οὔτι με νικήσουσι, ils ne triompheront pas de moi (par la fatigue), ils ne me laisseront pas.

Τὸν δ' αἰσχροῦς ἐνένιπτε Μελανθῷ καλλιπάρῃος,
τὴν Δολίος μὲν ἔτικτε, κόμισσε δὲ Πηνελόπεια,
παῖδα δὲ ὧς ἀτίταλλε, δίδου δ' ἄρ' ἀθύρματα θυμῷ¹.
ἀλλ' οὐδ' ὧς ἔχε πένθος ἐνὶ φρεσὶ Πηνελοπείης².
ἀλλ' ἦγ' Εὐρυμάχῳ μισγέσκετο καὶ φιλέεσκεν.
Ἦ ρ' Ὀδυσῆ' ἐνένιπτεν ὀνειδεῖσις ἐπέεσσιν.

325

« Ξεῖνε τάλαν, σύγε τις φρένας ἐκπεπαταγμένος³ ἴσσι,
οὐδ' ἐθέλεις εὐδεῖν, χαλκῆϊον ἐς δόμον ἔλθων,
ἧέ που ἐς λίσσῃν⁴. ἀλλ' ἐνθάδε πόλλ' ἀγορεύεις
θαρσαλέως πολλοῖσι μετ' ἀνδράσιν, οὐδέ τι θυμῷ
ταρβείς· ἦ ρά σε οἶνος ἔχει φρένας, ἦ νύ τοι αἰεὶ
τοιοῦτος νόος ἐστίν· δ⁵ καὶ μεταμῶνια βάζεις.
Ἦ ἀλύεις⁶ ὅτι Ἴρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην;
μήτις⁷ τοι τάχα Ἴρου ἀμείνων ἄλλος ἀναστῇ,

330

1. Δίδου δ' ἀθύρματα θυμῷ, et lui donnait tout ce qui pouvait charmer son cœur. — Ἀθύρματα s'entend proprement des jouets qu'on donne aux enfants. Nous avons vu, au chant XV, ce mot pris dans le sens de joyaux.

2. Οὐδ' ὧς, pas même ainsi, c'est-à-dire malgré ces bontés de Pénélope. — Πηνελοπείης (sous-ent. ἔνικα), à cause de Pénélope, de la tristesse de Pénélope.

3. Φρένας ἐκπεπαταγμένος, qui a l'esprit troublé, égaré.

4. Χαλκῆϊον ἐς δόμον ἔλθων, ἧέ που ἐς λίσσῃν. Dugas-Montbel : « Χαλκῆϊον ἐς δόμον ἔλθων, en allant dans une maison d'airain, c'est-à-dire dans une forge, endroit où l'on travaille l'airain. C'était la que se réfugiaient les pauvres, parce qu'ils y trouvaient du feu. Quant au mot λίσσῃ, tous les interprètes l'expliquent par un lieu public, où l'on allait causer et passer son temps. Ce devaient être en général les gens d'une basse classe et les vagabonds qui s'y rendaient, puis-

que c'est là que l'insolente Mélanthio renvoie Ulysse, qu'elle prend pour un mendiant. Aussi Hésiode recommande-t-il de fuir ces sortes de réunions (*les Œuvres et les Jours*, v. 491); et plus loin il ajoute qu'on n'a pas grande espérance à concevoir de celui qui y passe sa vie. Plus tard il est probable que ces lieux-là devinrent le rendez-vous d'un meilleur monde, puisque Pausanias donne la description d'une *lesché* où se trouvaient de fort belles peintures. Knight observe qu'il n'est jamais fait mention de ces lieux de réunion dans l'*Iliade*; il en conclut que ce poème appartient à une époque où cet usage n'existait pas encore. La raison n'est pas suffisante; car il est plusieurs détails domestiques que le poète n'avait pas occasion de rappeler dans un camp. »

5. Τοιοῦτος, tel, c'est-à-dire aussi insensé. — Ὅ, c'est pourquoi.

6. Ἀλύεις, tu te glorifies, tu es fier.

7. Μήτις, (prends garde) que quelqu'un.

ὅστις σ' ἀμφὶ κάρη κεκοπῶς χερσὶ στιβαρῇσιν,
δῶματος ἐκπέμψῃσι, φορυῖσας αἵματι πολλῷ. » 335

Τὴν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
« Ἦ τάχα Τ' ἡλεμάχῳ ἔρέω, κύον, οἷ' ἀγορεύεις,
κεῖσ' ¹ ἔλθων, ἵνα σ' αὖθι διαμελεῖσσι τάμησιν. »

*Ὡς εἰπὼν ἐπέεσσι διεπτοίησε γυναῖκας. 340
Βὰν δ' ἱμεναι διὰ δῶμα· λύθεν δ' ὑπὸ ² γυῖα ἐκάστης
ταρβόσυνη· φάν ³ γάρ μιν ἀληθέα μυθήσασθαι.
Αὐτὰρ ὁ πὰρ λαμπτήρσι φαιίνων ⁴ αἰθομένοισιν
εἰστήκει ἐς πάντας δρώμενος· ἄλλα δέ οἱ κῆρ
ῥορμαине φρεσὶν ᾗσιν, ἃ ῥ' οὐκ ἀτέλεστα γένοντο. 345

Μνηστῆρας δ' οὐ πάμπαν ἀγήνορας εἶα Ἀθήνη
λῶδης ⁵ ἴσχεσθαι θυμαλγέος, ὅφρ' ἔτι μᾶλλον
δύη ἄχος κραδίην Λαιρτιάδεω Ὀδυσῆος.
Τοῖσιν δ' Εὐρύμαχος, Πολύβου παῖς, ἦρχ' ἀγορεύειν.
κερτομέων Ὀδυσῆα, γέλων δ' ἐτάροισιν ἔτευχεν ⁶. 350

« Κέκλυτέ μευ, μνηστῆρες ἀγακλειτῆς βασιλείης,
ὅφρ' εἴπω τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει.
Οὐκ ἄθεοι δδ' ἀνὴρ Ὀδυσῆϊον ἐς δόμον ἵκει·
ἔμπης μοι ⁷ δοκέει δαΐδων σέλας ἔμμεναι αὐτοῦ
καὶ κεφαλῆς· ἐπεὶ οὐ οἱ ἐνὶ τρίχας οὐδ' ἤβαιαί. » 355

Ἦ ῥ', ἅμα τε προσέειπεν Ὀδυσσεῖα πτολίπορθον·
« Ξεῖν', ἧ ἄρ' ⁸ ἐθέλοις θητευέμεν, εἰ σ' ἀνελοίμην ⁹,
ἀγροῦ ἐπ' ἐσχατιῆς (μισθὸς δέ τοι ἄρκιος ἔσται),
αἵμασιός τε λέγων καὶ δένδρεα μακρὰ φυτεύων;
ἐνθα ⁹ κ' ἐγὼ σίτον μὲν ἐπηετανὸν ⁹ παρέχοιμι, 360

1. Καίτε, là-bas, à l'endroit où il provoqua le rire de ses compa-
gnons.

2. Réunissez ὑπέλυθεν, se détendirent, fléchirent.

3. Φάν, elles dirent (en elles-mêmes), elles pensèrent.

4. Φαείνων, entretenant la lumière.

5. Λῶδης, insolence, outrage.

6. Γέλων ἐτάροισιν ἔτευχεν, il provoqua le rire de ses compa-
gnons.

7. Ἐμπης μοι, etc., il me semble vraiment que sa tête luit du même éclat que ces flambeaux.

8. Εἰ σ' ἀνελοίμην, si je te recueillais, si je te prenais chez moi.

9. Ἐπηετανόν, de tous les jours, quotidienne. Le sens le plus ordinaire est : d'une année, annuel.

εἴματα δ' ἀμφιέσαιμι ποσὶν θ' ὑποδήματα δοῖην.
Ἄλλ' ἐπεὶ οὖν δὴ ἔργα κακά¹ ἔμμαθες, οὐκ ἐβελήσεες
ἔργον ἐποίχεσθαι, ἀλλὰ πτώσσειν κατὰ δῆμον
βούλει, ὅφρ' ἂν ἔχῃς βόσκειν σὴν γαστέρ' ἀναλτον. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς· 365

« Εὐρύμαχ', εἰ γὰρ νῶϊν ἔρις ἔργοιο γένοιτο
ῶρην ἐν εἰαρινῇ, ὅτε τ' ἤματα μακρὰ πέλονται,
ἐν ποίῃ, δρέπανον μὲν ἐγὼν εὐκαμπὲς ἔχοιμι,
καὶ δὲ σὺ τοῖον ἔχοις, ἵνα πειρησαίμεθα ἔργου,
νήστιες ἄχρι μάλα κνέφαος², ποίῃ δὲ παρείη· 370

εἰ δ' αὖ καὶ βόες εἴεν ἐλαυνέμεν³, ὅππερ ἄριστοι,
αἰθῶνες, μεγάλοι, ἀμφω κεκορηότε ποίης,
ἥλικες, ἰσοφόροι, τῶν τε σθένας οὐκ ἀλαπαδνόν,
τετράγυον δ' εἴη, εἴκοι δ' ὑπὸ βῶλος ἀρότρω⁴.
τῷ κέ μ' ἴδοις, εἰ ὥλκα διηνεκέα⁵ προταμοίμην. 375

Εἰ δ' αὖ καὶ πόλεμόν ποθεν δρμήσειε Κρονίων
σήμερον, αὐτὰρ ἐμοὶ σάκος εἴη καὶ δύο δοῦρε
καὶ κυνὴ πάγχυαλκος, ἐπὶ κροτάφοις ἀραρυῖται·
τῷ κέ μ' ἴδοις πρῶτοισιν ἐνὶ προμάχοισι μιγέντα,
οὐδ' ἂν μοι τὴν γαστέρ' ὀνειδίζων ἀγορεύοις. 380

Ἀλλὰ μάλ' ὕβριζεις, καὶ τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής·
καὶ πού τις δοκέεις μέγας ἔμμεναι ἤδὲ κραταῖός,
οὖνεκα πὰρ παύροισι καὶ οὐκ ἀγαθοῖσιν δμῖλεις.
Εἰ δ' Ὀδυσσεύς ἔλθοι καὶ ἵκοιτ' ἐς πατρίδα γαῖαν,
αἰψά κέ τοι τὰ θύρετρα, καὶ εὐρέα περ μάλ' ἐόντα, 385
φεύγοντι στείνονται⁶ διέκ προθύροιο θύραζε. »

1. Ἔργα κακά, un mauvais métier (comme celui de la mendicité).

2. Ἀχρι μάλα κνέφαος, tout à fait jusqu'aux ténèbres; jusqu'à la nuit.

3. Εἰ δ' αὖ... ἐλαυνέμεν, et si d'autre part nous avions des bœufs à pousser, c'est-à-dire ou bien si nous avions à conduire une paire de ces bœufs. ...

4. Εἴκοι ὑπὸ ἀρότρω, cédait sous la charrue, s'entr'ouvrait aisément sous le soc.

5. Διηνεκέα équivalent à l'adverbe διηνεκέως, sans interruption, tout d'un trait.

6. Στείνονται, se rétréciraient, c'est-à-dire seraient étroites, paraîtraient trop étroites.

ὦς ἔφατ'·¹ Εὐρύμαχος δ' ἐχαλώσατο κηρόθι μάλλον,
καί μιν ὑπόδρα ἰδὼν ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Ἄ δειλ', ἥ τάχα τοι τελέω κακόν, οἷ' ἀγορεύεις².

θαρσαλέως πολλοῖσι μετ' ἀνδράσιν, οὐδέ τι θυμῷ

ταρβείς· ἥ βρά σε οἶνος ἔχει φρένας, ἥ νύ τοι αἰεὶ

τοιούτος νόος ἐστίν· δ καὶ μεταμῶνια βάζεις

Ἡ ἀλύεις, ὅτι Ἴρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην; »

ὦς ἄρα φωνήσας σφέλας ἔλλαβεν· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς

Ἀμφινόμου πρὸς γούνα καθέζετο Δουλιχιῆος,

Εὐρύμαχον δείσας· ὁ δ' ἄρ' οἰνοχόον βάλε χεῖρα

δεξιτερὴν· πρόχους δὲ χαμαὶ βόμβησε πεσοῦσα·

αὐτὰρ ὄγ' οἰμῶξας πέσεν ὑπτίος ἐν κονίεσιν·

Μνηστῆρες δ' ὁμάδησαν ἀνὰ μέγαρα σκιάοντα·

ὣδε δέ τις εἶπεσκεν, ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον·

« Αἴθ' ὦρελλ' ὁ ξεῖνος ἀλώμενος ἄλλοθ' ὀλέσθαι

πρὶν ἔλθειν! τῷ κ' οὔτι τόσον κέλαδον μετέθηκεν³.

Νῦν δὲ περὶ πτωχῶν ἐριδαίνομεν, οὐδέ τι δαιτὸς

ἐσθλῆς ἔσσεται ἥδος, ἐπεὶ τὰ χερεῖονα νικᾷ. »

Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπ' ἱερὴ ἱς Τηλεμάχοιο·

« Δαιμόνιοι, μαίνεσθε καὶ οὐκέτι κεύθετε θυμῷ

βρωτῶν οὐδὲ ποτῆτα⁴· θεῶν νύ τις ὑμῖν ὀροθύνει.

Ἄλλ' εἴ δαισάμενοι κατακείετε οἶκαδ' ἰόντες,

ὀππότῃ θυμὸς ἀναγῇ· διώκω⁵ δ' οὔτιν' ἔγωγε. »

ὦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες⁶ ὁδᾶξ ἐν χεῖλεσι φύντες,

Τηλέμαχον θαύμαζον, δ θαρσαλέως ἀγόρευεν.

Τοῖσιν δ' Ἀμφινόμος ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν,

Νίσου φαίδιμος υἱός, Ἀρητιάδαο ἀνακτος·

1. ὦς ἔφατ', etc. Voy. chant XVII, vers 468 et 469.

2. Οἷ' ἀγορεύεις, de telles choses tu dis, c'est-à-dire pour te punir de ce que tu dis.

3. Μετέθηκεν, il aurait apporté, causé parmi nous.

4. Βρωτῶν, ποτῆτα, le manger, la boisson, c'est-à-dire les effets de la nourriture et de la boisson.

5. Διώκω, je chasse.

6. ὦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες, etc. Voy. chant I, vers 381 et 382.

« ὦ φίλοι, οὐκ ἂν δὴ τις ἐπὶ ῥηθέντι δικαίῳ¹
 ἀντιβίους ἐπέσσει καθαπτόμενος χαλεπαῖνοι·
 μήτε τι τὸν ξεῖνον στυρελίζετε μήτε τιν' ἄλλον
 δμῶων, οἳ² κατὰ δῶματ' Ὀδυσσῆος θεῖοιο.
 Ἄλλ' ἄγετ', οἶνοχόος μὲν ἐπαρξάσθω δεπάεσσιν,
 ὅφρα σπείσαντες κατακείομεν οἶκαδ' ἰόντες·
 τὸν ξεῖνον δὲ ἔωμεν ἐνὶ μεγάρῳ Ὀδυσσῆος
 Ἰηλεμάχῳ μελέμεν· τοῦ γὰρ φίλον ἔκετο δῶμα. »

415

420

Ὡς φάτο· τοῖσι δὲ πᾶσιν ἐαδόντα μῦθον ἔειπεν.
 Ἰοῖσιν δὲ κρητῆρα κεράσσατο Μούλιος ἥρως³,
 κῆρυξ Δουλιχειύς· θεράπων δ' ἦν Ἀμφινόμοιο·
 νώμησεν δ' ἄρα πᾶσιν ἐπισταδόν· οἳ δὲ θεοῖσιν
 σπείσαντες μακάρεσσι πῖον μελιηδέα οἶνον.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ σπεῖσάν τ' ἐπιόν θ' ὅσον ἤθελε θυμῆς,
 βᾶν ῥ' ἵμεναι κείμεντες ἐὰ πρὸς δῶμαθ' ἕκαστος.

425

1. ῥηθέντι δικαίῳ, la chose juste dite, c'est-à-dire ce qui vient d'être dit avec justice.

2. Οἳ. Sous-ent. εἰσὶ.

3. Ἐπαρξάσθω δεπάεσσιν, offre e vin dans les coupes.

4. Μούλιος ἥρως. Dugas-Montbel : « Le grec porte : Μούλιος ἥρως, κῆρυξ Δουλιχειύς, « le héros Moulis, héros de Dulichium. » Eustathe observe que notre poète donne indifféremment le nom de héros à toutes sortes de personnages, même aux serviteurs ; c'est ainsi

qu'au quatrième chant de l'*Odyssée* il dit le puissant *Éteonée*, quoique celui-ci fût un serviteur de Ménélas, et que souvent Eumée est appelé *ἄρχαμος ἀνδρῶν, chef des hommes*. Ce qui confirme ce que j'ai dit, qu'il ne faut pas attacher trop d'importance aux épithètes et aux dénominations homériques. Cependant, quant à Éteonée et à Eumée, il faut dire que ces dénominations leur étaient données parce qu'ils avaient d'autres serviteurs sous leurs ordres. »

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU DIX-NEUVIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Après le départ des prétendants, Télémaque, sur l'ordre de son père, cache les armes qui se trouvent dans le palais; Minerve elle-même le précède avec un flambeau (1-46). Télémaque va dormir et Pénélope vient pour entretenir le mendiant; elle réprimande l'insolence de sa suivante Mélantho envers l'étranger (47-102). Ulysse refuse d'abord de faire connaître sa patrie; Pénélope insiste, après avoir gémi elle-même sur ses propres malheurs (103-163). Récit d'Ulysse; Pénélope met à l'épreuve sa sincérité (164-248). Ulysse cherche à calmer la douleur de la reine, réveillée par cet entretien, et lui annonce le prochain retour de son époux (249-307). Pénélope exige que l'étranger soit traité par toutes les servantes avec respect; elle invite Euryclée à laver les pieds du vieillard (308-385). Euryclée reconnaît Ulysse à une blessure qu'il porte à la jambe, et qui lui a été faite jadis par un sanglier (386-475). Ulysse la force à se taire (476-507). Pénélope raconte au mendiant un songe qui paraît annoncer le retour de son époux; mais elle n'ose y croire, et se propose de donner sa main, le lendemain même, à celui des prétendants qui saura le mieux se servir de l'arc d'Ulysse. Le héros l'entourage à exécuter ce projet (508-587). Pénélope rentre dans son appartement pour goûter le repos (588-604).

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Τ.

Αὐτὰρ ὁ ἐν μεγάρῳ ὑπελείπετο δῖος Ὀδυσσεύς,
μνηστῆρεςσι φόνον σὺν Ἀθήνῃ¹ μερμηρίζων·
αἶψα δὲ Τηλέμαχον ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Τηλέμαχε, χρὴ τεύχε' Ἀρήϊα κατθέμεν εἴσω
πάντα μάλ'· αὐτὰρ μνηστῆρας μαλακοῖς ἐπέεσσιν
παρφάσθαι², ὅτε κέν σε μεταλλῶσιν ποθέοντες·

« Ἐκ καπνοῦ κατέθηκ'³· ἐπεὶ οὐκέτι τοῖσιν ἐῷκει,
« οἶά ποτε Τροίηνδες κιῶν κατέλειπεν Ὀδυσσεύς,
« ἀλλὰ κατήκισται, ὅσσον πυρὸς ἔκετ' αὐτμῆ.

« Πρὸς δ' ἔτι καὶ τόδε μεῖζον ἐνὶ φρεσὶν ἔμβαλε δαίμων,
« μὴ πως οἰνωθέντες, ἔριν στήσαντες ἐν ὑμῖν,
« ἀλλήλους τρώσῃτε κατασχύνῃτέ τε δαῖτα

« καὶ μνηστύν· αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος. »

ὣς φάτο· Τηλέμαχος δὲ φίλῳ ἐπεπέσθετο πατρί·

ἐκ δὲ καλεσσάμενος προσέφη τροφὸν Εὐρύκλειαν·

« Μαί', ἄγε δὴ μοι ἔρυξον⁴ ἐνὶ μεγάροισι γυναῖκας,

1. Il faut peut-être construire φονὸν σὺν Ἀθήνῃ, méditant de massacrer les prétendants avec l'aide de Minerve. Nous inclinons cependant pour la construction la plus généralement admise, et qui nous paraît plus conforme au génie de la langue

grecque : μερμηρίζων σὺν Ἀθήνῃ.

2. Παρφάσθαι, dire le contraire (de la vérité), tromper.

3. Ἐκ καπνοῦ κατέθηκ', etc. Voy. chant XVI, vers 288-294.

4. Ἐρυξον, retiens, tiens enfermées.

ὄφρα κεν ἐς θάλαμον καταθείομαι¹ ἔντα πατρός
καλά, τά μοι κατὰ οἶκον ἀκηδέα· καπνὸς ἀμέρδει²
πατρός ἀποιχομένου· ἐγὼ δ' ἔτι νήπιος ἦα³.
νῦν δ' ἐθέλω καταθέσθαι, ἦν⁴ οὐ πυρὸς ἔζετ' αὐτμή. » 29

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε φίλη τροφὸς Εὐρύκλεια·
« Αἶ γὰρ δὴ ποτε, τέκνον, ἐπιφροσύνας ἀνέλοις⁵,
οἴκου κήδεσθαι⁶ καὶ κτήματα πάντα φυλάσσειν.
Ἄλλ' ἄγε, τίς τοι ἔπειτα μετοιχομένη φάος· οἶσει;
δμῳὰς δ' οὐκ εἶας προβλῶσκέμεν⁷, αἶ κεν ἔφαινον. » 30

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα·
« Ξείνος δδ⁸· οὐ γὰρ ἀεργὸν ἀνέξομαι, ὅς κεν βμῆς γε
χοίνικος ἄπτηται, καὶ⁹ τηλόθεν· εἰληλουθῶς. »

ᾧ δ' ἄρ' ἐφώνησεν· τῇ δ' ἄπτερος ἔπλετο μῦθος¹⁰.
Κλήϊσσαν δὲ θύρας μεγάρων εὐνομεταόντων. 31

Τῷ δ' ἄρ' ἀναΐξαντ' Ὀδυσσεὺς καὶ φαίδιμος υἱὸς
ἐσφόρεον κόρυδάς τε καὶ ἀσπίδας διφυαλοέσσας
ἔγχεά τ' ὀξυόεντα· πάροιθε δὲ Παλλὰς Ἀθήνη,
χρύσειον λύχον¹¹ ἔχουσα, φάος περικαλλῆς ἐποίει.
Δὴ τότε Τηλέμαχος προσεφώνεεν ὃν πατέρ' αἶψα· 35

« ὦ πάτερ, ἧ μέγα θαῦμα τόδ' ὀφθαλμοῖσιν δρῶμαι·

1. Καταθείομαι, pour κατα-
θεῖωμαι.

2. Ἀμέρδει, gâte, endommage.

3. Ἐτι νήπιος ἦα, j'étais sans
raison jusqu'à présent (et ne pouvais
soigner ces armes comme elles le
méritaient).

4. ἦν, (dans un endroit) où.

5. Ἐπιφροσύνας ἀνέλοις, tu pre-
nais de la prudence, c'est-à-dire tu
devenais prudent.

6. Κήδεσθαι (sous-ent. εἴγε), de
manière à prendre soin, assez pour
prendre soin.

7. Οὐκ εἶας προβλῶσκέμεν. Τέ-
λεμαχος vient en effet de donner
l'ordre de renfermer les servantes
dans l'intérieur du palais.

8. Ξείνος δδ, Sous-entendu ἄος
οἶσει.

9. ᾧ δ' ἄρ' ἄπτηται, celui qui tou-
che à mon boisseau, qui mange mon
pain, qui s'assied à ma table. Une
des sentences de Pythagore était
Ἐπὶ χοίνικος μὴ καθῆσθαι, ne
pas s'asseoir sur le boisseau, c'est-à-
dire ne pas se faire nourrir en de-
meurant oisif. — Καὶ équivalent à
καίπερ.

10. Τῇ δ' ἄπτερος ἔπλετο μῦθος.
Voy. la note 7 de la page 312.

11. Λύχον doit sans doute s'en-
tendre ici d'un de ces brasiers ou
réchauds qui servaient à la fois à
éclairer et à chauffer les apparte-
ments.

ἔμπης μοι τοῖχοι μεγάρων καλαί τε μεσόδμαι
εὐλάτιναί τε δοκοὶ καὶ κίονες ὑψόσ' ἔχοντες¹
φαίνοντ' ὀφθαλμοῖς ὥσει πυρὸς αἰθομένοιο².

Ἦ μάλα τις θεὸς ἔνδον, οἷ³ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν. » 40

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Σίγα καὶ κατὰ σὸν νόον ἴσχανε⁴ μηδ' ἐρέεινα·

αὕτη τοι δίκη⁵ ἐστὶ θεῶν, οἳ Ὀλυμπον ἔχουσιν.

Ἀλλὰ σὺ μὲν κατάλεξαι· ἐγὼ δ' ὑπολείψομαι αὐτοῦ,

ὄφρα κ' ἔτι δμῳὰς καὶ μητέρα σὴν ἐρεθίζω⁶. » 45

Ἡ δέ μ' ὀδυρομένη εἰρήσεται ἀμφὶς ἕκαστα. »

Ὡς φάτο· Τηλέμαχος δὲ διέκ μεγάροιο βεβήκει

κείων ἐς θάλαμον, δαΐδων ὑπο⁷ λαμπομενάων,

ἐνθα πάρος κοιμᾶθ', ὅτε μιν γλυκὺς ὕπνος ἰκάνοι·

ἐνθ' ἄρα καὶ τότε⁸ ἔλεκτο καὶ Ἡῶ διὰν ἔμιμνεν. 50

Αὐτὰρ ὁ ἐν μεγάρῳ ὑπελείπετο δῖος Ὀδυσσεύς,

μνηστήρεσσι φόνον σὺν Ἀθήνῃ μερμηρίζων.

Ἦ δ' ἔην⁹ ἐκ θαλάμοιο περίφρων Πηνελόπεια,

Ἀρτέμιδι ἱκέλη ἢ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ.

Τῇ παρὰ μὲν κλισίῃν πυρὶ κάτθεσαν, ἐνθ' ἄρ' ἔφιζεν⁹, 55

δινωτὴν ἐλέφαντι καὶ ἀργύρῳ, ἣν ποτε τέκτων

ποίησ' Ἰκμάλιος, καὶ ὑπὸ θρῆνυν ποσὶν ᾔκειν¹⁰,

προσφυσέ¹¹ ἐξ αὐτῆς, ὅθ' ἐπὶ μέγα βάλλετο κῶας.

Ἐνθα καθέζετ' ἔπειτα περίφρων Πηνελόπεια.

Ἦλθον δὲ δμῳαὶ λευκώλενοι ἐκ μεγάροιο. 60

Αἱ δ' ἀπὸ μὲν σῖτον πολὺν ᾔρεον¹¹ ἡδὲ τραπέζας

1. Ἐχοντες est pris ici dans le sens neutre : se dirigeant.

2. Ὡσει πυρὸς αἰθομένοιο, comme si du feu était allumé, c'est-à-dire comme si elles étaient de feu.

3. Τίς θεὸς οἷ ἐquivaut à τις θεῶν οἷ. — Ἐνδον. Sous-ent. ἐστί.

4. Ἰσχανε, garde (la chose).

5. Δίκη, coutume.

6. Ἐρεθίζω, j'excite (à parler), je provoque.

7. Ὑπο ἐquivaut ici à μετά, avec, à la lumière de.

8. Ἦ δ' ἔην, etc. Voy. chant XVII, vers 36 et 37.

9. Rapprochez παρὰ πυρὶ. — Ἐφιζεν. Cet imparfait a la valeur d'un aoriste d'habitude : elle avait coutume de s'asseoir.

10. Réunion ὤφκειν, et au vers suivant ἐπεβάλλετο.

11. Réunionnez ἀφῆρεον.

καὶ ἑπα, ἔνθεν¹ ἄρ' ἄνδρες ὑπερμενέοντες ἔπινον ·
 πῦρ δ' ἀπὸ λαμπτήρων χαμάδις βάλλον · ἀλλὰ δ' ἐπ' αὐτῶν
 νήησαν ξύλα πολλά, φόως ἔμεν' ἡδὲ θέρεσθαι.

Ἦ δ' Ὀδυσῆ' ἐνένπτε Μελανθῷ δεύτερον αὖτις ·

63

« Ξεῖν', ἔτι καὶ νῦν ἐνθάδ' ἀνιήσεις² διὰ νύκτα
 δινεύων κατὰ οἶκον, ὀπιπτεύσεις δὲ γυναῖκας;
 ἀλλ' ἔξελθε θύραζε, τάλαν, καὶ δαιτὸς ὕνησο³.
 ἢ τάχα καὶ δαλῶ βεβλημένος εἴσθα θύραζε. »

Τὴν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς ·

70

« Δαιμονίη, τί μοι ᾧδ' ἐπέχεις⁴ κεκοτητόι θυμῷ;

ἢ ὅτι δὴ ῥυπόω, κακὰ δὲ χροὶ εἴματα εἴμαι,
 πτωχεύω δ' ἀνὰ δῆμον; ἀναγκαίη γὰρ ἐπέιγχι.

Τοιοῦτοι πτωχοὶ καὶ ἀλήμονες ἄνδρες ἔασιν.

Καὶ γὰρ ἐγὼ ποτε⁵ οἶκον ἐν ἀνθρώποισιν ἔναιον

75

ὀλβιος ἀφνειὸν καὶ πολλάκι δόσκον ἀλήτη,

τοῖω ὁποῖος ἔοι καὶ ὅτευ κεχρημένος ἔλθοι ·

ἦσαν δὲ δμῶες μάλα μυρίοι ἄλλα τε πολλά,

οἷσιν τ' εὖ ζώουσι καὶ ἀφνειοὶ καλέονται.

Ἀλλὰ Ζεὺς ἀλάπαξε Κρονίων · ἤθελε γάρ που ·

80

τῷ νῦν μήποτε καὶ σύ, γύναι, ἀπὸ πᾶσαν ὀλέσσης⁶

ἀγλαΐην, τῇ νῦν γε μετὰ δμῳῇσι χέκασσαι ·

μή πῶς τοι δέσποινα κοτεσσαμένη χαλεπήνη,

ἢ Ὀδυσσεὺς ἔλθῃ · ἔτι γὰρ καὶ ἐλπίδος αἶσα⁷.

Εἰ δ' ὁ μὲν ὧς ἀπόλωλε καὶ οὐκέτι νόστιμός ἐστιν,

85

ἀλλ' ἤδη παῖς τοῖος Ἀπόλλωνός γε ἔκχῃτι⁸,

1. Ἐνθεν, d'où, c'est-à-dire dans lesquelles.

2. Ἀνιήσεις (sous-ent. ἡμᾶς), nous importunerai-tu.

3. Δαιτὸς ὕνησο, profite du repas (auquel on t'a admis), c'est-à-dire contente-toi de la nourriture qu'on t'a donnée.

4. Τί μοι ἐπέχεις, pourquoi t'attaches-tu à moi, c'est-à-dire t'emportes-tu contre moi.

5. Καὶ γὰρ ἐγὼ ποτε, etc. Voy. chant XVII, vers 419-424.

6. Μήποτε, (crains) qu'un jour. — Réunissez ἀπολέσσης.

7. Ἐλπίδος αἶσα (sous-ent. ἐστὶ), il y a une part d'espoir, c'est-à-dire il est permis d'espérer (qu'il reviendra).

8. Ἀπόλλωνος ἔκχῃτι. Apollon disposait de la vie des garçons, et Diane de la vie des filles.

Τηλέμαχος· τὸν δ' ὁὐτίς ἐνὶ μεγάροισι γυναικῶν
λήθει ἀτασθάλουσι· ἐπεὶ οὐκέτι τηλίκος¹ ἐστίν. »

Ὡς φάτο· τοῦ δ' ἤκουσε περίφρων Πηνελόπεια·
ἀμφίπολον δ' ἐνένιπτεν ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν· 99

« Πάντως, θαρσαλέη, κύον ἄδδεές, οὔτι με λήθεις²
ἔρδουσα μέγα ἔργον, δ' σῇ κεφαλῇ ἀναμάξεις³.
Πάντα⁴ γὰρ εὖ ᾔδησθ', ἐπεὶ ἐξ ἐμεῦ ἔκλυες αὐτῆς·
ὥς τὸν ξεῖνον ἔμελλον ἐνὶ μεγάροισιν ἑμοῖσιν
ἀμφὶ πόσει εἴρεσθαι· ἐπεὶ πυκινῶς ἀκάρχημαι. » 95

Ἦ ῥα καὶ Εὐρυνόμην ταμῖν πρὸς μῦθον ζειπεν·

« Εὐρυνόμη, φέρε δὴ δίφρον καὶ κῶας ἐπ' αὐτοῦ,
ὅφρα καθεζόμενος εἴπη ἔπος ἡδ' ἐπικούστη
ὁ ξεῖνος ἐμέθεν· ἐθέλω δέ μιν ἐξέρεσθαι. »

Ὡς ἔφαθ'· ἡ δὲ μάλ' ὀτραλέως κατέθηκε φέρουσα 100
δίφρον ἐύξεστον καὶ ἐπ' αὐτῇ κῶας ἔβαλλεν·
ἐνθα καθεζέτ' ἔπειτα πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς.

Τοῖσι δὲ μύθων ἦρχε περίφρων Πηνελόπεια·

« Ξεῖνε, τὸ μὲν⁵ σε πρῶτον ἐγὼν εἰρήσομαι αὐτῇ·
τίς πόθεν⁶ εἷς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις ἡδὲ τοκῆς; » 105

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« ὦ γύναι, οὐκ ἂν τίς σε βροτῶν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν
νεικέοι⁷· ἥ γάρ σευ κλέος οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει,
ὥστε τευ ἡ βασιλῆος ἀμύμονος⁸, ὅς τε θεοῦδης

1. Τοῖος τὸν δὲ ἐquivaut à τοῦος, δὴ δὴ.

2. Τηλίκος, à cet âge, à l'âge où on se laisse tromper, où on ne s'aperçoit de rien.

3. Rapprochez πάντως οὔτι με λήθεις, tu ne m'échappes pas du tout (en faisant), c'est-à-dire je m'aperçois très-bien (que tu fais)....

4. Μέγα ἔργον. Ce crime, ce sont les insultes adressées par Ménélaos à l'hôte de Télémaque et de Pénélope. — Ἀκαμάξις, tu essuieras, c'est-à-dire tu expieras.

5. Πάντα, tout cela, c'est-à-dire le désir que j'avais de m'entretenir avec notre hôte.

6. Τὸ μὲν ἐquivaut à τοῦτο μὲν.

7. Τίς πόθεν, etc. Voy. chant I, vers 470.

8. Νεικέοι, blâmerait, pourrait blâmer.

9. Ὡς τε. Sous-ent. κλέος ἐστί.— Ὡς τε τευ ἡ βασιλῆος ἀμύμονος, etc. Dugas-Montheil : « Platon, qui veut qu'on n'aime la justice que pour elle-même, blâme notre poète de ce qu'il nous représente les biens matériels... »

ἀνδράσιν ἐν πολλοῖσι καὶ ἰφθίμοισιν ἀνάσσων, 110

εὐδικίας ἀνέχῃσι· φέρῃσι δὲ γαῖα μέλαινα.

πυροὺς καὶ κριθάς, βρίθῃσι δὲ δένδρεα καρπῶ,

τίχτει δ' ἔμπεδα μῆλα¹, θάλασσα δὲ παρέχει ἰχθῦς,

ἔξ εὐηγεσίης· ἀρετῶσι² δὲ λαοὶ ὑπ' αὐτοῦ.

Τῷ ἐμὲ νῦν τὰ μὲν ἄλλα μετὰλλα σῶ ἐνὶ οἴκῳ, 115

μηδ' ἐμὸν ἐξερέεινα γένος καὶ πατρίδα γαῖαν,

μή μοι μᾶλλον θυμὸν ἐνιπλήσῃς δδυνάων,

μυησαμένῳ· μάλα δ' εἰμὶ πολύστονος. Οὐδέ τί με χρῆ

οἴκῳ ἐν ἀλλοτρίῳ γούωντά τε μυρόμενόν τε

ῥῆσθαι· ἐπεὶ κάκιον πενθήμεναι ἄκριτον αἰεὶ· 120

μή τίς μοι δμῶν νεμεσήσεται, ἥ ἐ σύγ' αὐτῇ,

φῇ δὲ δακρυπλῶειν βεβαρηότα με φρένας οἶνω. »

Τὸν δ' ἡμεῖς³ ἔπειτα περίφρων Πηγελόπεια·

« Ξεῖν, ἦτοι μὲν⁴ ἐμὴν ἀρετὴν εἰδός τε δέμας τε

ᾤλεσαν ἀθάνατοι, ὅτε Ἴλιον εἰσανέβαινον 125

riels comme la conséquence immédiate de la justice d'un roi. C'est être bien rigoriste. Homère ne dit pas ici qu'on doit être juste à cause du bien qui peut en revenir; il peint seulement les avantages, même matériels, qui résultent d'une administration juste. Or il est très-moral de prouver qu'une conduite selon la justice est non-seulement la meilleure, mais encore la plus avantageuse. Platon lui-même, en donnant la justice pour base à sa ville imaginaire, qu'a-t-il voulu, sinon procurer à ses habitants le plus de bonheur possible? Horace semble avoir voulu imiter ce passage dans sa description du règne d'Auguste:

*Tutus bos etenim rura perambulat;
Nutrit rura Ceres almaque Faustitas;
Pacatum volitant per mare navites.*

Au reste, je soupçonne un peu les vers 111-114 d'être d'une composi-

tion moderne. On conçoit bien que sous un règne paisible les vaisseaux marchands parcourent la mer, comme le dit Horace, mais non que la mer renferme plus ou moins de poissons, *θάλασσα δὲ παρέχει ἰχθῦς* (v. 114). »

4. Τίχτει ἔμπεδα μῆλα peut présenter un double sens : les brebis enfantent des rejetons fermes, c'est-à-dire vigoureux, robustes; ou bien, ce qui est plus satisfaisant, en prenant ἔμπεδα dans un sens adverbial : les brebis enfantent sans cesse de nouveaux rejetons. C'est ainsi qu'Horace dit : *Tutus bos rura perambulat*, pour *Tutè bos rura perambulat*.

2. Εὐηγεσίης, bonne administration. — Ἀρετῶσι, sont florissants, sont heureux. Voy. la note 2. de la page 414.

3. Ξεῖν, ἦτοι μὲν, etc.. Voy. chant XVIII, v. 250-255.

Ἄργεῖοι, μετὰ τοῖσι δ' ἐμὸς πῖσις ἦεν Ὀδυσσεύς.

Εἰ καῖνός γ' ἔλθων τὸν ἐμὸν βίον ἀμφιπολεύει,
μεῖζον κε κλέος εἴη ἐμὸν καὶ κάλλιον οὖτω.

Νῦν δ' ἄχομαι · τόσα γάρ μοι ἐπέσσευεν κακὰ δαίμων.

Ὅσσοι γὰρ νήσοισιν¹ ἐπικρατέουσιν ἄριστοι,

130

Δουλιχίῳ τε Σάμῃ τε καὶ ὕληντι Ζακύνθῳ,

οἳ τ' αὐτὴν Ἰθάκην εὐδείελον ἀμφινέμονται,

οἳ μ' ἀεκαζομένην μνῶνται, τρύχουσι δὲ οἶκον.

Τῷ οὔτε ξείνων ἐμπάζομαι οὔθ' ἱκετῶν

οὔτε τι κηρύκων, οἳ δημιοεργοὶ ἔασιν².

133

ἀλλ' Ὀδυσῇ ποθέουσα φίλον κατατήκομαι ἦτορ.

Οἱ δὲ γάμον σπεύδουσιν · ἐγὼ δὲ δόλους τολυπεύω.

Φᾶρος μὲν μοι πρῶτον ἐνέπνευσε φρεσὶ δαίμων,

στησαμένη μέγαν ἱστόν³, ἐνὶ μεγάροισιν ὑφαίνειν,

λεπτὸν καὶ περίμετρον · ἄφαρ δ' αὐτοῖς μετέειπον ·

140

« Κοῦροι, ἐμοὶ μνηστῆρες, ἐπεὶ θάνε δῖος Ὀδυσσεύς,

« μίμνετ', ἐπειγόμενοι τὸν ἐμὸν γάμον, εἰκόκε φᾶρος

« ἐκτελέσω, μή μοι μεταμώνια νήματ' ὀλῆται,

« Λαέρτη ἥρωϊ ταφήϊον, εἰς ὅτε κέν μιν

« Μοῖρ' ὀλοή καθέλῃσι τανηλεγέος θανάτοιο ·

145

« μήτις μοι κατὰ δῆμον Ἀχαιϊάδων νεμεσῆση,

« αἶ κεν ἄτερ σπείρου κῆται, πολλὰ κτεατίσσας. »

Ὡς ἐφάμην · τοῖσιν δ' ἐπεπείθετο θυμὸς ἀγῆνων.

Ἐνθα καὶ ἡματίη μὲν ὑφαίνεσκον μέγαν ἱστόν,

νύκτας δ' ἀλλύεσκον, ἐπὴν δαΐδας παραθείμην.

150

Ὡς τρίετες μὲν ἔλθον ἐγὼ καὶ ἔπειθον Ἀχαιοὺς ·

ἀλλ' ὅτε τέτρατον ἦλθεν ἔτος, καὶ ἐπῆλυθον ὥραι,

μηνῶν φθινόντων, περὶ δ' ἡματα πόλλ' ἐτελέσθη,

καὶ τότε δῆ με, διὰ δμῳάς, κύνας οὐκ ἀλεγούσας,

εἶλον ἐπελθόντες⁴ καὶ δμόκλησαν ἐπέεσσιν.

155

1. Ὅσσοι γὰρ νήσοισιν, etc. Voy. chant I, vers 246-248.

2. Οἱ δημιοεργοὶ ἔασιν, qui remplissent un ministère public.

3. Στησαμένη μέγαν ἱστόν, etc. Voy. chant II, vers 94-110.

4. Εἶλον ἐπελθόντες, ils vinrent me surprendre.

Ἵς τὸ μὲν ἐξετέλεσσα, καὶ οὐκ ἐθέλουσ', ὑπ' ἀνάγκης.

Νῦν δ' οὐτ' ἐκφυγέειν δύναμαι γάμον οὔτε τιν' ἄλλην
μῆτιν ἔθ' εὐρίσκω· μάλα δ' ὀτρύνουσι τοκῆες
γῆμασθ'· ἀσχαλάα δὲ πᾶϊς βίοτον κατεδόντων¹,
γιγνώσκων· ἤδη γὰρ ἀνὴρ οἷός τε μάλιστα
οἴκου κήδεσθαι, τῶτε Ζεὺς κῦδος ὀπάζη². 160

Ἀλλὰ καὶ ὧς³ μοι εἶπε τεὸν γένος, ὀππόθεν ἔσσι·
οὐ γὰρ ἀπὸ δρυὸς ἔσσι παλαιφάτου οὐδ' ἀπὸ πέτρης⁴. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
« Ἵ γύναι αἰδοίη Λαερτιάδῳ Ὀδυσῆος, 165
οὐκέτ' ἀπολλήξεις τὸν ἐμὸν γόνον ἐξερέουσα⁵;
ἀλλ' ἔκ τοι ἐρέω· ἥ μὲν μ' ἀχέεσσί γε δώσεις⁶
πλείοσιν ἢ ἔχομαι· ἥ γὰρ δίκη⁷, ὀππότε πάτρης
ἦς ἀπέησιν ἀνὴρ τόσσον χρόνον, ὅσσον ἐγὼ νῦν,
πολλὰ βροτῶν ἐπὶ ἄστε' ἀλώμενος, ἄλγεα πάσχων· 170
ἀλλὰ καὶ ὧς⁸ ἐρέω δ' μ' ἀνείρεαι ἡδὲ μεταλλῆς.

« Κρήτη τις γαῖ' ἐστί, μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ⁹,
καλὴ καὶ πείρα, περίβρυτος· ἐν δ' ἄνθρωποι

1. Κατεδόντων (sous-ent. ἐνεκα), à cause de ceux qui dévorent, parce qu'on dévore.

2. Ὀπάζη, pourrait donner (s'il le jugeait convenable).

3. Καὶ ὧς, même ainsi, c'est-à-dire malgré cela, malgré mes chagrins.

4. Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυὸς... οὐδ' ἀπὸ πέτρης. Allusion à une des traditions primitives, qui faisait naître les premiers hommes du tronc des chênes et du flanc des rochers. Cela tient sans doute à ce que, dans les temps qui précéderent les âges héroïques, les mères déposaient ordinairement leurs nouveau-nés dans des grottes ou dans le creux des arbres. D'autres pensent que c'était une locution toute faite pour désigner ceux dont on ne savait pas au juste l'origine; les Latins disaient

de même *e terrâ natus* en parlant d'un homme dont on ne connaissait pas la naissance.

5. Οὐκέτ' ἀπολλήξεις ἐξερέουσα, ne cesseras-tu pas demandant, c'est-à-dire ne cesseras-tu pas de demander?

6. Réunissez ἐξερέω, je dirai. — Ἀχέεσσι δώσεις, tu livreras à des chagrins, c'est-à-dire tu causeras des chagrins à.

7. Ἡ γὰρ δίκη (sous-ent. ἐστί), car c'est l'ordinaire, c'est ce qui arrive d'habitude.

8. Καὶ ὧς, même ainsi, c'est-à-dire malgré cela, quoique cela doive augmenter mes douleurs.

9. Κρήτη τις... πόντῳ. Virgile dit de même, *Énéide*, III, 404 :

Creta Jovis magni medio jacet insula ponto.

πολλοί, ἀπειρέσιοι, καὶ ἐννήκοντα πόλῃς
(ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη¹ ἐν μὲν Ἀχαιοί,
ἐν δ' Ἑτεόκρητες² μεγάλητορες, ἐν δὲ Κύδωνες,
Δωριέες τε τριχάϊκες³ δῖοί τε Πέλαγοι).

173

τῇσι δ' ἐνὶ Κνωσός⁴, μεγάλη πόλις, ἐνθα τε Μίνως
ἐννέωρος βασιλεὺς, Διὸς μεγάλου βασιστῆς⁵,
πατὴρ ἐμοῖο πατὴρ, μεγαθύμου Δευκαλίωνος.

180

Δευκαλίων δ' ἐμὲ τίκτε καὶ Ἰδομενῆα ἀνακτα·
ἀλλ' ὁ μὲν ἐν νήεσσι κορωνίσιν Ἴλιον εἴσω
ῥχεθ' ἅμ' Ἀτρεΐδῃσιν· ἐμοὶ δ' ὄνομα κλυτὸν Αἴθων,
ἐπλότερος γενεῇ· ὁ δ' ἄρα πρότερος⁶ καὶ ἀρείων.
Ἐνθ' Ὀδυσῆα ἐγὼν ἰδόμεν καὶ ξείνια δῶκα.

185

Καὶ γὰρ τὸν Κρήτηνδε κατήγαγεν ἰς ἀνέμοιο,
ἰέμενον Τροίηνδε, παραπλάγξασα Μαλειῶν⁷.

στῆσε⁸ δ' ἐν Ἀμνισῷ, ὅθι τε σπέος Εἰλειθυΐης,
ἐν λιμέσιν χαλεποῖσι· μόγις δ' ὑπάλυξεν ἀέλλας.

Αὐτίκα δ' Ἰδομενῆα μετάλλα, ἄστυδ' ἀνελθών·

190

ξεῖνον γὰρ οἱ ἔφασκε φίλον τ' ἐμὲν αἰδοῖόν τε.

Τῷ δ' ἤδη δεκάτῃ ἢ ἐνδεκάτῃ πέλεν ἡὼς

οἰχομένῳ⁹ σὺν νηυσὶ κορωνίσιν Ἴλιον εἴσω.

Τὸν μὲν ἐγὼ πρὸς δώματ' ἄγων εὖ ἐξείνισσα,

1. Ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη, plusieurs langages y sont confondus, c'est-à-dire on y parle plusieurs langues, l'île est habitée par des peuples d'origine diverse.

2. Ἑτεόκρητες, véritables Crétois, c.-à-d. Crétois autochthones.

3. Δωριέες τριχάϊκες, les Doriens divisés en trois tribus, la triple tribu des Doriens...

4. Τῇσι se rapporte à πόλεις. — Κνωσός, Sous-ent. ἐστί.

5. Ἐννέωρος, βασιλεὺς, régna pendant neuf ans. — Διὸς βασιστῆς, Minoë, comme tous les législateurs des temps primitifs, prétendait avoir des entretiens avec la divinité.

6. Ὀπλότερος. On s'attendrait plutôt à ὀπλοτέρω, se rapportant à ἐμοί. — Πρότερος, le premier (par la naissance), l'aîné.

7. Μαλειῶν, Malée, aujourd'hui cap Malio ou Saint-Auge, promontoire du Péloponèse, à l'extrémité de la presqu'île située entre les golfes Laconique et Argolique. Ce promontoire était fort dangereux.

8. Στῆσε (sous-ent. νῆας), il arrêta ses vaisseaux, il jeta l'ancre.

9. Τῷ ἤδη δεκάτῃ πέλεν ἡὼς οἰχομένῳ, déjà la dixième aurore se trouvait à celui-ci étant parti, c'est-à-dire il y avait déjà dix jours qu'Idoménée était parti.

ἐνδοχέως φιλέων, παλλῶν κατὰ οἶκον ἐόντων.¹ 193
 καὶ οἱ τοῖς τ' ἄλλοις ἐτάροις, οἱ δ' αὖτ' ἐπαντο,
 δημόθεν ἀλφίτα δῶκα καὶ αἶθοπα οἶνον ἀγείρας²
 καὶ βοῦς ἱρεύσασθαι, ἵνα πλησάιτο θυμῶν.³
 Ἔνθα δὴ δώδεκα μὲν μένον ἤματα διόι Ἀχαιοί·
 εἴλει γὰρ Βορέης ἄνεμος μέγας⁴ οὐδ' ἐπὶ γαίῃ 200
 εἶα ἵστασθαι· χαλεπὸς δέ τις ὥρρε δαίμων·
 τῇ τρισκαίδεκάτῃ δ' ἄνεμος πέσε· τοὶ δ' ἀνάγοντο⁵. »
 Ἴσχε ψεύδεα πολλὰ λέγων, ἐτύμοισιν ὁμοῖα⁷.
 τῆς δ' ἄρ' ἀκουούης ῥέε δάκρυα, τήκετο δὲ χρώς.
 Ὡς δὲ χιὼν κατατήκετ'⁸ ἐν ἀκροπόλοισιν ὄρεσσιν, 205
 ἦντ' Εὖρος κατέτηξεν, ἐπὴν Ζέφυρος⁹ καταχευήῃ
 τηκομένης δ' ἄρα τῆς ποταμοὶ πλήθουσι ῥέοντες·
 ὥς τῆς τήκετο καλὰ παρήϊα δακρυχεοῦσας,
 κλαιούσας ἐὼν ἄνδρα παρήμενον. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
 θυμῷ μὲν γοόωσαν ἐὼν ἐλέαιρε γυναῖκα¹⁰, 210
 ὀφθαλμοὶ δ' ὥσει κέρα ἕστασαν ἢ σίδηρος,
 ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι· δόλῳ δ' ὄγε δάκρυα κεῦθεν.
 Ἥ δ' ἐπεὶ οὖν τάρφθη πολυδακρύτοιο γόοιο,
 ἐξαυτὶς μιν ἔπεσιν ἀμειβομένη προσέειπεν·
 « Νῦν μὲν δὴ σευ, ξεῖνέ γ', ὅτ' ἐπειρήσασθαι, 215
 εἰ ἐτεὸν δὴ κεῖθι¹¹ σὺν ἀντιθέοις ἐτάροισιν

1. Πολλῶν ἐόντων, car il y avait bien des ressources dans ma maison, c'est-à-dire car ma maison était opulente.

2. Δημόθεν ἀγείρας. Nous avons déjà vu, lors du séjour d'Ulysse chez les Phéaciens; que les nobles reparaient par des collectes les vides faits dans leur maison par les présents qu'ils offraient aux étrangers.

3. Θυμὸν, désir, appétit.

4. Εἴλει, les retenait. — Μέγας, grand, c'est-à-dire violent.

5. Ἰσχυομαι. Sous-entendu Βορέην ἄνεμον.

6. Τρισκαίδεκάτῃ. Sous-ent.

ἡμέρα. — Ἀνάγοντο, mirent à la voile, partirent.

7. Ἐτύμοισιν ὁμοῖα. Aristote, *Poétique*, 24 : Δεδίδαχε μάλιστα Ὀμηρος καὶ τοὺς ἄλλους ψευδῆ λέγειν ὡς δεῖ.

8. Κατατήκετ', élision pour κατατήκεται.

9. Εὖρος, Ζέφυρος. Le zéphyre, qui était un vent froid, amenait de la neige; et l'Eurus, vent chaud, la faisait fondre.

10. Ραπποchez θυμῷ ἐλέαιρε γυναῖκα.

11. Κεῖθι, là-bas, c'est-à-dire dans ta patrie, en Crète.

ζείνισας ἐν μεγάροισιν ἐμὸν πόσιν, ὡς ἀγορεύεις.

Εἰπέ μοι ὅποι' ἄσσα¹ περὶ χροῖ εἴματα ἔστο,
αὐτὸς θ' οἷος ἔην, καὶ ἐταίρους οἳ οἱ ἔποντο. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς · 220

« ὦ γύναι, ἀργαλέον, τόσσον χρόνον ἀμφὶς ἰόντα²

εἰπέμεν · ἦδη γάρ οἱ ἐεικοστὸν ἔτος ἔστιν,

ἔξ οὗ κεῖθεν ἔβη καὶ ἐμῆς ἀπελήλυθε πάτρης ·

ἀλλὰ καὶ ὥς³ ἐρέω, ὥς μοι ἰνδάλλεται ἦτορ.

Χλαῖναν πορφυρέην οὐλὴν ἔχε δῖος Ὀδυσσεύς, 225

διπλῆν · αὐτὰρ οἱ περόνη χρυσοῖο τέτυκτο

αὐλοῖσιν διδύμοισι · πάροιθε δὲ δαίδαλον ἦεν ·

ἐν προτέροισι πόδεσσι⁴ κύων ἔχε ποικίλον ἑλλόν,

ἀσπαίροντα λάων⁵ · τὸ δὲ θαυμάζεσκον ἅπαντες,

ὥς οἱ χρύσειοι ὄντες, ὁ μὲν λάε νεβρὸν ἀπάγχων, 230

αὐτὰρ ὁ ἐκφυγείν μεμαῶς ἤσπαιρε πόδεσσιν.

Τὸν δὲ χιτῶν' ἐνόησα περὶ χροῖ σιγαλόεντα,

οἷόν τε κρομύοιο λοπὸν κατὰ⁶ ἰσχαλίοιο ·

τῶς⁷ μὲν ἔην μαλακός · λαμπρὸς δ' ἦν ἡέλιος ὥς ·

ἦ μὲν πολλαί γ' αὐτὸν ἐθηήσαντο γυναικες. 235

Ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν ·

οὐκ οἶδ' εἰ τάδε ἔστο περὶ χροῖ οἶκοθ'⁸ Ὀδυσσεύς,

ἥ τις ἐταίρων δῶκε θεῆς ἐπὶ νηὸς ἰόντι,

ἥ τίς που καὶ ξεῖνος · ἐπεὶ πολλοῖσιν Ὀδυσσεύς

1. Ἄσσα που τινά.

2. Τόσσον χρόνον ἀμφὶς ἰόντα, moi qui suis loin (de lui), qui ne l'ai pas vu depuis si longtemps. D'autres construisent : (ἔστιν) ἀργαλέον (ἐμὲ) εἰπέμεν τόσσον χρόνον ἀμφὶς ἰόντα, il m'est difficile de te décrire un homme qui est parti de chez moi depuis si longtemps.

3. Καὶ ὥς, malgré cela, bien que notre rencontre date de si longtemps.

4. Ἐν προτέροισι πόδεσσι, etc. Ulysse décrit la broderie qui se trou-

vait sur le devant de son manteau lorsqu'il débarqua en Crète.

5. Λάων. Participe de l'ancien verbe inusité λάειν, regarder.

6. Οἷον κατὰ forme une espèce de pléonasme : tel que comme, c'est-à-dire simplement semblable à.

7. Τῶς équivalent à τοίως, tellement, à tel point.

8. Οἶκοθι, chez lui. Il feint d'ignorer si Ulysse possédait déjà ce manteau et cette tunique à Ithaque, ou si quelque ami les lui avait donnés depuis son départ.

ἔσκε φίλος· παῦροι γὰρ Ἀχαιῶν ἦσαν ὁμοῖοι.

246

Καὶ οἱ ἐγὼ χάλκειον ἄορ καὶ δίπλακα δῶκα
καλὴν, πορφυρέην, καὶ τερμιόεντα χιτῶνα·
αἰδοίως δ' ἀπέπεμπον εὖσσέλμου ἐπὶ νηός.

Καὶ μὲν οἱ κῆρυξ ὀλίγον προγενέστερος αὐτοῦ
εἶπετο· καὶ τὸν τοι μυθήσομαι, οἷος ἔην περ·
γυρὸς ἐν ὤμοισιν, μελανόχρους, οὖλοκάρηνος·

248

Εὐρυβάτης δ' ὄνομ' ἔσκε· τίεν δέ μιν ἔξοχον ἄλλων
ὦν ἐτάρων Ὀδυσσεύς, ὅτι οἱ φρεσὶν ἄρτια ἤδη¹. »

Ἔσφατο· τῇ δ' ἔτι μᾶλλον ὑφ' ἡμερον ὥρσε² γόοιο,
σῆματ' ἀναγνούσῃ, τὰ οἱ ἔμπεδα πέφραδ' Ὀδυσσεύς.

250

Ἦ δ' ἐπεὶ οὖν τάρφθη πολυδακρύτοιο γόοιο,
καὶ τότε μιν μύθοισιν ἀμειβομένη προσέειπεν·

« Νῦν μὲν δὴ μοι, ξεῖνε, πάρος περ ζῶν ἐλεεινός,
ἐν μεγάροισιν ἐμοῖσι φίλος τ' ἔσῃ αἰδοιός τε·

αὐτὴ γὰρ τάδε εἶματ' ἐγὼ πόρον, οἷ' ἀγορεύεις,

255

πτύξας³ ἐκ θαλάμου⁴· περόνην τ' ἐπέθηκα φαεινὴν,
κείνω ἄγαλμ' ἔμεναι· τὸν δ' οὐχ ὑποδέξομαι αὖτις,
οἷκαδε νοστήσαντα φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν.

Τῷ ῥα κακῇ αἴσῃ κοίλης ἐπὶ νηὸς Ὀδυσσεύς
ῥχετ', ἐποφύμενος Κακοῖλιον οὐκ ὀνομαστήν. »

260

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« ὦ γύναι αἰδοίῃ Λαερτιάδεω Ὀδυσῆος,
μηκέτι νῦν χροά καλὸν ἐναίρεο μηδέ τι θυμὸν
τῆκε, πόσιν γοόωσα· νεμεσσωμαί γε μὲν οὐδέν·

καὶ γὰρ τίς τ' ἄλλοιόν δδύρεται ἄνδρ' ὀλέσασα

265

κουρίδιον, τῷ τέχνα τέχῃ φιλότῃ μιγεῖσα,

ἦ Οὐυσῆ⁵, ὅν φασι θεοῖς ἐναλίγκιον εἶναι.

1. Φρεσὶν ἄρτια ἤδη, il savait
en son esprit des choses conven-
ables, c'est-à-dire il possédait un
esprit rempli de sagesse. — Οἷ est
ici à peu près explétif.

2. Réunissez ὑπῶρσε.

3. Πτύξας³ ἐκ θαλάμου, les
ayant pliés hors de ma chambre,
c.-à-d. en les sortant de ma chambre.

4. Ἄλλοιόν ἢ Ὀδυσῆα, d'autre
sorte qu'Ulysse, c'est-à-dire infé-
rieur à Ulysse.

Ἄλλὰ γόου μὲν παῦσαι, ἔμεϊτο δὲ σύνθεο μῦθον·
 νημερτέως γάρ τοι μυθήσομαι οὐδ' ἐπικεύσω
 ὥς ἤδη Ὀδυσῆος ἐγὼ περὶ νόστου ἄκουσα, 214
 ἀγχοῦ Θεσπρωτῶν ἀνδρῶν ἐν πίοιι δῆμῳ,
 ζωῷ· αὐτὰρ ἄγει κειμήλια πολλὰ καὶ ἐσθλά,
 αἰτίζων ἀνὰ δῆμον· ἀτὰρ ἐρίηρας ἐταίρους
 ὤλεσε καὶ νῆα γλαφυρὴν ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,
 Θρινακίης ἀπο νήσου¹ ἰών· ὀδύσαντο γὰρ αὐτῷ 215
 Ζεὺς τε καὶ Ἥλιος· τοῦ γὰρ βόας ἔχταν ἐταῖροι.
 Οἱ μὲν πάντες ὄλοντο πολυκλύστῳ ἐνὶ πάντῳ·
 τὸν δ' ἄρ' ἐπὶ τρόπιος νεὸς ἔκβαλε κῦμ' ἐπὶ χέρσου,
 Φαιήκων ἐς γαῖαν², οἱ ἀγχίθεοι γεγάσιν·
 οἳ δὴ μιν πέρι κῆρι θεὸν ὥς τιμήσαντο, 220
 καὶ οἱ πολλὰ δόσαν πέμπειν τέ μιν ἤθελον αὐτοὶ
 οἴκαδ' ἀπήμαντον. Καί κεν πάλαι ἐνθάδ' Ὀδυσσεὺς
 ἦν· ἄλλ' ἄρα οἱ τόγε κέρδιον εἴσατο θυμῷ,
 χρήματ' ἀγυρτάζειν πολλὴν ἐπὶ γαῖαν ἰόντι·
 ὥς περὶ κέρδεα πολλὰ καταθνητῶν ἀνθρώπων³ 225
 οἷδ' Ὀδυσσεύς· οὐδ' ἂν τις ἐρίσσειε⁴ βροτὸς ἄλλος.
 Ὡς μοι Θεσπρωτῶν βασιλεὺς μυθήσατο Φεῖδῳ·
 ὣμυε δὲ⁵ πρὸς ἔμ' αὐτόν, ἀποσπένδων ἐνὶ οἴκῳ,
 νῆα κατειρύσθαι καὶ ἐπαρτέας ἔμμεν' ἐταίρους,
 οἳ δὴ μιν πέμψουσι φίλῃν ἐς πατρίδα γαῖαν. 290
 Ἄλλ' ἐμὲ πρὶν ἀπέπεμψε· τύχησε γὰρ ἐρχομένη νηῦς
 ἀνδρῶν Θεσπρωτῶν ἐς Δουλίχιον πολύπυρον.
 Καί μοι κτήματ' ἐδείξεν, ὅσα ζυναγεῖρατ' Ὀδυσσεύς·

1. Θρινακίης νήσου. Est-il question ici de la Sicile? Cela est assez improbable, disent les savants, bien que les anciens lui aient plus d'une fois donné le nom de Triuacrie (ce qui n'est pas Thiribacie), à cause de ses trois promontoires, Pélores, Pachynum et Lilybée. Mais voyez notre note sur le chant XI, v. 107.

2. Φαιήκων ἐς γαῖαν, etc. Voy. chant X, vers 35 et 36.

3. Réunionnez *περὶ ἀνθρώπων*, supérieurement aux hommes, plus que les hommes.

4. Ἐρίσσειε, le disputerait à Ulysse (pour la ruse).

5. Ὡμυε δέ, etc. Voy. chant XIV, vers 325-337.

καί νύ κεν ἐς δεκάτην γενεὴν ἕτερόν γ' ἔτι βόσκει·
τόσσα οἱ ἐν μεγάροις κειμήλια κείτο ἀνακτος·

295

Τὸν δ' ἐς Δωδώνην φάτο βῆμεναι, ὅφρα θεοῖο
ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλήν ἐπακούσαι,
ὅππως νοστήσειε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν,
ἥδη δὴν ἀπεών, ἧ ἀμφοδὸν ἧ ἐκρυφιδόν·

Ὡς δ' ἐν οὕτως ἐστὶ σόος καὶ ἐλεύσεται ἥδη·

300

ἄγχι μάλ'· οὐδ' ἔτι τῆλε φίλων καὶ πατρίδος αἴης
δηρὸν ἀπεσσεῖται· ἔμπης δέ τοι ὄρκια δώσω.

Ἴστω νῦν¹ Ζεὺς πρῶτα, θεῶν ὕπατος καὶ ἄριστος,

ἱσότη τ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος, ἣν ἀφικάνω·

ἧ μὲν τοι τάδε πάντα τελεῖται, ὡς ἀγορεύω.

305

Τοῦδ' αὐτοῦ λυκάβαντος ἐλεύσεται ἐνθάδ' Ὀδυσσεύς,
τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ' ἱσταμένου· »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

« Αἱ γὰρ τοῦτο², ξεῖνε, ἔπος τετελεσμένον εἶη·

τῷ κε τάχα γνοίης φιλόττητά τε πολλὰ τε δῶρα·

310

ἐξ ἐμεῦ, ὡς ἂν τίς σε συναντόμενος μακαρίζοι.

Ἀλλὰ μοι ᾧδ' ἀνὰ θυμὸν δίεται, ὡς ἔσεται περ³·

οὐτ' Ὀδυσσεὺς ἔτι οἶκον ἐλεύσεται, οὔτε σὺ πομπῆς

τεύξη· ἐπεὶ οὐ τοῖοι σημάντορες⁴ εἰς ἐνὶ οἴκῳ,

οἷος Ὀδυσσεὺς ἔσκε μετ' ἀνδράσιν, εἴποτ' ἔην γε,

315

ζείνους αἰδοίους ἀποπεμπέμεν ἠδὲ δέχεσθαι.

Ἀλλὰ μιν, ἀμφίπολοι, ἀπονίψατε, κάθιστε δ' εὐνήν,

δέμνια καὶ χλαῖνας καὶ ῥήγεα σγαλόεντα,

ὡς πο⁵ εὐθαλπιδῶν χρυσόθρονον Ἡῶ ἱκνται.

Ἡῶθεν δὲ μάλ' ἤρι λοέσσαι τε χρῆσαι⁵ τε,

320

ὡς κ' ἐνὲόν παρὰ Τηλεμάχῳ δείπνοιο μέδεται

1. Ἴστω νῦν, etc. Voy. chant XIV, vers 430-434.

2. Αἱ γὰρ τοῦτο, etc. Voy. chant XV, vers 585-587.

3. Considera : Ὡς περ ἔσεται, comme cela arrivera.

4. Σημάντορες, qui font signe ou plutôt qui donnent les ordres, c'est-à-dire maîtres.

5. Λοέσσαι, χρῆσαι. L'infinitif pour l'impératif. Pénélope s'adresse à ses suivantes.

ἤμενος ἐν μεγάρῳ· τῷ δ' ἄλγιον, ὅς κεν ἐκείνων¹
 τοῦτον ἀνιάξῃ θυμοφθόρος· οὐδέ τι ἔργον
 ἐνθάδ' ἔτι πρήξει², μάλα περ κεχολωμένος αἰνῶς.
 Πῶς γὰρ ἐμεῦ σύ, ξεῖνε, δαήσεται, εἴ τι γυναικῶν
 ἀλλάων περίειμι³ νόον καὶ ἐπίφρονα μῆτιν,
 εἴ κεν αὔσταλέος, κακὰ εἰμένος, ἐν μεγάροισιν
 δαινύη; ἄνθρωποι δὲ μινυνθάδιοι τελέθουσιν⁴.
 *Ὅς μὲν ἀπηνῆς αὐτὸς ἔη καὶ ἀπηνέα εἰδῇ⁵,
 τῷ δὲ καταρῶνται πάντες βροτοὶ ἄλγε' ὀπίσσω
 ζῶν· ἀτὰρ τεθνεῶτί γ' ἐφεψιόνωνται ἅπαντες.
 *Ὅς δ' ἂν ἀμύμων αὐτὸς ἔη καὶ ἀμύμονα εἰδῇ⁶,
 τοῦ μὲν τε κλέος εὐρὺ διὰ ξεῖνοι φορέουσιν⁷
 πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, πολλοὶ τέ μιν ἐσθλὸν ἔειπον⁸. »
 Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 « ὦ γύναι αἰδοίη Λαερτιάδῃσιν Ὀδυσῆος,
 ἦτοι ἐμοὶ χλαῖναι καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα
 ἤχθεθ', ὅτε πρῶτον⁹ Κρήτης ὄρεα νιφόεντα
 νοσφισάμην, ἐπὶ νηὸς ἰὼν δολιχηρέτμοιο.
 Κεῖώ δ', ὥς τὸ πάρος περ αὐπνους νύκτας ἴαυον.
 Πολλὰς γὰρ δὴ νύκτας ἀεικελίῳ ἐνὶ κοίτῃ
 ἄεσα καὶ τ' ἀνέμεινα ἐϋθρονον Ἡῷ δῖαν.
 Οὐδέ τί μοι ποδάνιπτρα ποδῶν ἐπιήρανα θυμῷ
 γίγνεται, οὐδὲ γυνὴ ποδὸς ἄψεται ἡμετέροιο

1. Τῷ ἄλγιον (sous-ent. ἔσται), ce sera tant pis pour celui qui, c'est-à-dire il aura à se repentir, celui qui... — 'Εκείνων, parmi ceux-là, entre les prétendants.

2. Οὐδέ τι... πρήξει, et il ne commettra plus en ces lieux aucun acte (d'insolence).

3. Πῶς ἐμεῦ δαήσεται, εἰ περίειμι, équivalant à πῶς δαήσεται εἰ ἐγὼ περίειμι.

4. Ἄνθρωποι μινυνθάδιοι τελέθουσιν, les hommes vivent peu de temps (et ils doivent employer ce peu

de temps à se rendre service les uns aux autres).

5. Ἀπηνέα εἰδῇ, sait des choses cruelles, c'est-à-dire a des sentiments inhumains, ne pratique pas l'humanité.

6. Ἀμύμονα εἰδῇ, sait des choses irréprochables, c'est-à-dire mène une conduite exempte de reproche, est vertueux, bienfaisant.

7. Réunissez διαφορέουσιν.

8. Ἐείπον. Aoriste d'habitude.

9. Ὅτε πρῶτον, lorsque d'abord, c'est-à-dire depuis le moment où.

τάων, αἶ τοι δῶμα κάτα δρήσταιραι ἔασιν, 345
 εἰ μή τις γρηῃς ἐστὶ πλαιή, κέδν' εἰδυῖα,
 ἥ τις δὴ τέτληκε τόσα φρεσὶν, ὅσσα τ' ἐγὼ περ·
 τήνδε δ' ἂν οὐ φθονέοιμι¹ ποδῶν ἄψασθαι ἐμείο. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·
 « Ξεῖνε φίλ', οὐ γάρ πώ τις ἀνὴρ πεπνυμένος ὦδε 350
 ξείνων² τηλεδαπῶν φιλίων ἐμὸν ἔκετο δῶμα,
 ὥς σὺ μάλ' εὐφραδέως πεπνυμένα πάντ' ἀγορεύεις·
 ἔστι δέ μοι γρηῃς, πυκινὰ φρεσὶ μῆδε' ἔχουσα,
 ἥ κεῖνον δύστηνον³ ἐὺ τρέφεν ἡδ' ἀτίταλλεν,
 δεξαμένη χεῖρεσσ', ὅτε μιν πρῶτον τέκε μήτηρ, 355
 ἥ σε πόδας νίψει, ὀλιγηπελέουσά περ ἔμπης.
 Ἄλλ' ἄγε νῦν ἀνστᾶσα, περίφρων Εὐρύκλεια,
 νίσσον σοῖο ἀνακτος δμῆλικα· καὶ που Ὀδυσσεὺς
 ἤδη τοιόσδ' ἐστὶ πόδας, τοίος δέ τε χεῖρας·
 αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγερᾶσκουσιν⁴. » 360

Ὡς ἄρ' ἔφη· γρηῃς δὲ κατέσχετο χερσὶ πρόσωπα,
 δάκρυα δ' ἔκβαλε θερμά, ἔπος δ' ὀλοφυδνὸν ἔειπεν·

« ὦμοι ἐγὼ σέο, τέκνον, ἀμήχανος⁵· ἥ σε περὶ Ζεὺς
 ἀνθρώπων ἥχθηρε θεοῦδέα θυμὸν ἔχοντα⁶.
 Οὐ γάρ πώ τις τόσσα βροτῶν Διὶ τερπικεραύνῃ 365
 πίνονα μηρί⁷ ἔκη' οὐδ' ἐξαίτους ἐκατόμβας,
 ὅσσα σὺ τῷ⁷ ἐδίδως, ἀρώμενος ἕως ἱκοιο

1. Οὐ φθονέοιμι, je ne refuserais pas. Le verbe latin *invidere* a le même sens.

2. Ξείνων, ainsi, autant que toi. — Ξείνων, parmi les hôtes.

3. Κεῖνον δύστηνον. Ces mots désignent Ulysse.

4. Αἶψα γὰρ... καταγερᾶσκουσιν. On retrouve le même vers dans Hésiode (*Oeuvres et Jours*, 90), si toutefois il n'y a pas été introduit par interpolation :

Μῖν μὲν γὰρ ζώεσκον ἐπὶ χθονὶ γυῖλ' ἀνθρώπων

νόστιν ἄτερ τι κακῶν, καὶ ἄτερ χαλεποῖο πόνου,
 νοῦσαν τ' ἀργαλίων, αἶ τ' ἀνδράσι γῆρας ἔδωκαν·
 αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγερᾶσκουσιν.

5. ὦμοι ἐγὼ σέο ἀμήχανος, hélas! que je suis impuissante pour toi, c'est-à-dire faible pour te secourir, incapable de te secourir. — Σέο s'adresse à Ulysse absent.

6. Θυμὸν ἔχοντα, ayant un cœur, c'est-à-dire quoique tu eusses un cœur....

7. Τῷ se rapporte à Jupiter.

γῆρας τε λιπαρὸν θρέψαιό τε φαίδιμον υἱόν ·
νῦν δέ τοι οἴῳ πάμπαν ἀφείλετο νόστιμον ἦμαρ.

Οὕτω που καὶ κείνῳ ἐφεψιόωντο ¹ γυναῖκες
ξείνων τηλεδαπῶν, ὅτε τευ κλυτὰ διώμαθ' ἴκοιτο,
ὡς σέθεν ² αἱ κύνες αἶδε καθεψιόωνται ἅπασαι,
τάων νῦν λώβην τε καὶ αἴσχεα πόλλ' ἄλεείνων ³·
οὐκ ἑάας νίζειν· ἐμέ δ' οὐκ ἀέκουσαν ἄνωγεν ⁴
κούρη Ἰκαρίοιο, περίφρων Πηνελόπεια.

370

375

Τῷ σε πόδας νίψω ἅμα τ' αὐτῆς Πηνελοπείης
καὶ σέθεν εἵνεκ' · ἐπεὶ μοι δρῶρεται ἐνδοθι θυμὸς
κῆδεσιν. Ἄλλ' ἄγε νῦν ξυνίει ἔπος ὅττι κεν εἴπω·
πολλοὶ δὴ ξεῖνοι ταλαπεῖριοι ἐνθάδ' ἴκοντο,
ἀλλ' οὐπω τινά φημι λοικότα ὧδε ἰδέσθαι,
ὥς σὺ δέμας φωνήν τε πόδας τ' Ὀδυσῆϊ ἔοικας. »

380

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς ·

« ὦ γρηῦ, οὕτω φασίν, ὅσοι ἴδον ὀφθαλμοῖσιν
ἡμέας ἀμφοτέρους, μάλα εἰκέλω ἀλλήλοισιν
ἔμμεναι, ὡς σὺ περ αὐτῇ ἐπιφρονέουσ' ⁵ ἀγορεύεις. »

385

ὦς ἄρ' ἔφη · γρηῦς δὲ λέβηθ' ἔλε παμφανώνωντα,
τῷ πόδας ἐξαπένιζεν ⁶, ὕδωρ δ' ἐνεχεύατο πουλὺ
ψυχρόν · ἔπειτα δὲ θερμὸν ἐπήφυσεν. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
ἶζεν ἐπ' ἐσχαρόφιν, ποτὶ δὲ σκότον ἐτράπετ' αἶψα·
αὐτίκα γὰρ κατὰ θυμὸν δίστατο μή εἰ λαβοῦσα ⁷
οὐλήν ἀμφράσσαιτο καὶ ἀμφαδὰ ἔργα γένοιτο ⁸.

390

Νῆξ δ' ἄρ' ἄπσον ἰοῦσα ἀναχθ' ἐόν· αὐτίκα δ' ἔγνω

1. Οὕτω, ainsi, comme Mélantho et ses compagnes; ce qui est d'ailleurs expliqué par ὡς, deux vers plus loin.

— Κείνῳ ἐφεψιόωντο, se raient de lui, se moquaient d'Ulysse.

2. Σέθεν. Ici Mélantho s'adresse au mendiant.

3. Ἀλεείνων, évitant, c'est-à-dire voulant éviter.

4. Ἄνωγεν. Sous-ent. νίζειν σε.

5. Ἐπιφρονέουσα, t'en apercevant, le remarquant.

6. Ἐξαπένιζεν. Cet imparfait équivalant à un aoriste, marquant l'habitude.

7. Οἶστατο, il craignit. — Εἰ λαβοῦσα, l'ayant pris, ayant pris sa jambe pour la laver.

8. Καί.... γένοιτο, et que la réalité, la vérité ne se découvrit.

οὐλήν, τήν ποτέ μιν σὺς ἤλασε¹ λευκῷ ὀδόντι,
 Παρνησόνδ' ἐλθόντα, μετ' Αὐτόλυχόν τε καὶ υἱάς,
 μητρός ἑῆς πατέρ' ἐσθλόν; δι; ἀνθρώπους ἐκέκαστο 395
 κλεπτοσύνη θ' ὄρκῳ τε². θεὸς δέ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν³,

Ἑρμείας· τῷ γὰρ κεχαρισμένα μηρία καῖεν
 ἀρνῶν ἡδ' ἐρίφων· δ' δέ οἱ πρόφρων ἅμ' ὀπήδει.
 Αὐτόλυκος δ' ἐλθὼν· Ἰθάκης ἐς πτόνα δῆμον 400
 παῖδα νέον γεγαῶτα κιχήσατο θυγατέρας ῥας·
 τόν βρά οἱ Εὐρύκλεια φίλοις ἐπὶ γούνασι θῆκεν,
 παυομένῳ δόρποιο· ἔπος τ' ἔφατ' ἕκ τ' ὀνόμαζεν·

« Αὐτόλυκ', αὐτὸς νῦν ὀνομ² εὖρεο, ὅτι κεθεῖγες
 παιδὸς παιδὶ φίλῳ· πολυάρητος δέ τοι ἐστίν. »

Τὴν δ' αὖτ' Αὐτόλυκος ἀπαμείβετο φώνησέν τε· 405

1. Οὐλήν τήν μιν σὺς ἤλασε, la cicatrice dont un sanglier l'avait frappé, c'est-à-dire la cicatrice de la blessure qu'un sanglier lui avait faite.

2. Κλεπτοσύνη θ' ὄρκῳ τε, le vol et le parjure. Dugas-Montbel : « Voici comment Mme Dacier paraphrase ces deux hémistiches d'Homère :

..... δι; ἀνθρώπους ἐκέκαστο
 κλεπτοσύνη θ' ὄρκῳ τε.

« Prince qui surpassait tous ceux
 « de son temps en prudence et en
 « adresse pour cacher ses desseins
 « et pour surprendre ses ennemis,
 « et en bonne foi pour garder reli-
 « gieusement sa parole et ne violer
 « jamais ses serments. » Ce n'est
 pas ainsi que Platon entendait ce
 passage; c'est Socrate qui parle :
 « Sans doute qu'un voleur vous
 « paraît être l'homme juste; vous
 « aurez appris cela d'Homère; car
 « ce poète vante beaucoup l'aïeul
 « maternel d'Ulysse; et dit qu'il
 « l'emportait sur tous les hommes
 « par le vol et le serment. De sorte

« que la justice, selon vous, selon
 « Homère et selon Simonide, est
 « de voler au profit de ses amis et
 « au préjudice de ses ennemis. »
 Eustathe dit aussi que cette forme,
 l'emporter par le serment, signifie
 employer les faux serments avec
 habileté. Pope, au contraire, est du
 même sentiment que Mme Dacier;
 mais ceux qui veulent ici justifier
 Homère confondent toujours l'épo-
 que héroïque avec celle où nous
 vivons. Dans ces temps d'une so-
 ciété à peine sortie de la barbarie,
 où chacun était en guerre avec son
 voisin, le point essentiel était de se
 défendre à tout prix; et, quand on
 ne pillait pas, on courait grand
 risque d'être pillé. Dès lors les qua-
 lités qu'Homère vante dans Auto-
 lycus devaient être fort estimées.
 Ulysse lui-même n'est pas scrupu-
 leux quand il s'agit de mentir.
 Eustathe, à l'endroit cité, observe
 avec raison qu'il ne dit que des
 mensonges en toute rencontre. »

3. Θεὸς δέ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν, et
 c'était un dieu lui-même qui lui
 avait donné (cette supériorité).

« Γαμβρός ἐμὸς θυγάτηρ¹ τε, τίθεσθ' ὄνομ' ὅτιτι κεν εἴπω ·
πολλοῖσιν γὰρ ἔγωγε ὀδυσσάμενος τόδ' ἰκάνω,
ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξὶν ἀνὰ χθόνα πουλυβοτείραν ·
τῷ δ' Ὀδυσσεὺς ὄνομ' ἔστω ἐπώνυμον². Αὐτὰρ ἔγωγε,
ὁππότ' ἂν ἡβήσας μητρὸν ἐς μέγα δῶμα
ἔλθῃ Παρνησιόνη, ὅθι πού μοι κτήματ' ἔασιν,
τῶν³ οἱ ἐγὼ δώσω καὶ μιν χαίροντ' ἀποπέμψω. »

410

Τῶν ἔνεκ' ἦλθ' Ὀδυσσεύς, ἵνα οἱ πόροι ἀγλαὰ δῶρα.

Τὸν μὲν ἄρ' Αὐτόλυκος τε καὶ υἱέες Αὐτολύκοιο
χερσὶν τ' ἡσπάζοντο ἔπεσσί τε μελιχίοισιν ·

415

μήτηρ δ' Ἀμφιθέη μητρὸς⁴ περιφῶς⁵ Ὀδυσῆϊ
κύσσω⁶ ἄρα μιν κεφαλὴν τε καὶ ἄμφω φάεα καλά.

Αὐτόλυκος δ' υἱοῖσιν ἐκέκλετο κυδαλίμοισιν
δεῖπνον ἐφοπλίσσαι · τοὶ δ' ὑτρύνοντος ἄκουσαν⁶.

420

αὐτίκα δ' εἰςάγαγον βοῦν ἄρτενα πενταέτηρον ·
τὸν δέρον ἄμφι θ' ἔπον⁶, καὶ μιν διέχευαν ἅπαντα
μίστυλλον τ' ἄρ' ἐπισταμένως πεῖραν τ' ὀβελοῖσιν
ὥπτησάν τε περιφραδέως δάσσαντό τε μοίρας.

Ὡς τότε μὲν πρόπαν ἤμαρ ἐς ἥλιον καταδύντα
δαίνυντ' · οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἔϊσης.

425

Ἦμος δ' ἥλιος κατέδυ καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν,
δὴ τότε κοιμήσαντο καὶ ὕπνου δῶρον ἔλοντο.

Ἦμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
βάν ῥ' ἔμεν ἐς θήρην, ἡμὲν κύνες ἠδὲ καὶ αὐτοὶ
υἱέες Αὐτολύκου · μετὰ τοῖσι δὲ δῖος Ὀδυσσεὺς

430

1. Γαμβρός, θυγάτηρ. Le nominatif est mis ici, comme cela arrive assez souvent, pour le vocatif.

2. Τῷ δ' Ὀδυσσεύς... ἐπώνυμον. Bothe : *Autolycus appellari jubet infantem ab se ὀδυσσαμένω, faciet ille nomini suo proprio substituens verbum χαρακτηριστικόν, ut qui multis irasci solitus esset, inimicitiasque saepe exerceret cum vicinis. Similiter Ulysses ipse apud Sopho-*

clem, annotante Barnesio, 'Ορθῶς εἰμ' ἐπώνυμος κακοῖς. Πολλοὶ γὰρ ὠδύσαντο δυσσεβεῖς ἐμοί.

3. Τῶν. Génitif partitif : je lui en donnerai une partie.

4. Μήτηρ μητρὸς, mère de la mère (d'Ulysse).

5. Ὑτρύνοντος ἄκουσαν, entendirent l'ordre de leur père, obéirent.

6. Réunissez ἄμφιεπον, apprêtèrent.

ἦεν· αἰπὺ δ' ὄρος προσέβαν καταειμένον ὕλη
 Παρηνησοῦ· τάχα δ' ἱκανον πτύχας¹ ἡνεμοέσσας.
 Ἡέλιος μὲν ἔπειτα νέον προσέβαλλεν² ἀρούρας,
 ἐξ ἀκαλαρβρείταιο βαθυβρόου Ὠκεανοῖο³.
 Οἱ δ' ἐς βῆσσαν ἱκανον ἐπακτῆρες· πρὸ δ' ἄρ' αὐτῶν 435
 ἴχνη⁴ ἐρευνῶντες κύνες ἦϊσαν· αὐτὰρ ὅπισθεν
 υἱέες Αὐτολύκου· μετὰ τοῖσι δὲ δῖος Ὀδυσσεὺς
 ἦεν ἄγχι κυνῶν, κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.
 Ἔνθα δ' ἄρ' ἐν λόχμῃ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς·
 τὴν μὲν ἄρ' οὔτ' ἀνέμων⁵ διάει μένος ὕγρὸν ἀέντων, 440
 οὔτε μιν ἥλιος φαέθων ἀκτῖσιν ἔβαλλεν,
 οὔτ' ὄμβρος περάσασκε διαμπερές· ὥς ἄρα πυκνὴ
 ἦεν· ἀτὰρ φύλλων ἐνέην χύσις ἤλιθα πολλή.
 Τὸν δ' ἀνδρῶν τε κυνῶν τε περὶ κτύπος ἦλθε ποδοῖν,
 ὥς ἐπάγοντες ἐπῆσαν⁶· ὁ δ' ἀντίος ἐκ ξυλόχοιο, 445
 φρίξας εὖ λοφίην, πῦρ δ' ὀφθαλμοῖσι δεδορκῶς⁷,
 στῆ ῥ' αὐτῶν σχεδόθεν· ὁ δ' ἄρα πρῶτιστος Ὀδυσσεὺς
 ἔσσυτ', ἀνασχόμενος δολιχὸν δόρυ χειρὶ παχείῃ,
 οὐτάμεναι μεμαῶς· ὁ δὲ μιν φθάμενος ἔλασεν σῦς
 γουνὸς ὕπερ· πολλὸν δὲ διήφυσε σαρκὸς⁸ ὀδόντι 450
 λικριφὲς ἀΐξας, οὐδ' ὀστέον ἔκετο φωτός.
 Τὸν δ' Ὀδυσσεὺς οὔτησε τυχῶν⁹ κατὰ δεξιὸν ὦμον,
 ἀντικρὺ δὲ διῆλθε φαινοῦ δουρὸς ἀκωκὴ·
 καὶ δ' ἔπεσ' ἐν κονίησι μακῶν, ἀπὸ δ' ἔπτατο θυμός.
 Τὸν μὲν¹⁰ ἄρ' Αὐτολύκου παῖδες φίλοι ἀμφεπένοντο· 455
 ὤτειλῃν δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος, ἀντιθέοιο,

1. Πτύχας, replis, vallons.

2. Προσέβαλλεν, frappait (de ses rayons), éclairait.

3. Ἐξ Ὠκεανοῖο, (sortant) de l'Océan.

4. Ἰχνη, les traces (du gibier).

5. Τῇ μὲν ἄρ' οὔτ' ἀνέμων, etc. Voy. chant V, vers 478-482.

6. Réunionnez περιῆλθε. — Ἐπάγοντας est pris ici dans le sens neu-

tre : s'avancant. — Ἐπῆσαν, ils entrèrent (dans le taillis).

7. Πῦρ δεδορκῶς, lançant des regards de feu.

8. Πολλὸν διήφυσε σαρκὸς, il enleva beaucoup de chair, il fit une profonde blessure.

9. Τὸν οὔτησε τυχῶν, l'atteignit et le blessa.

10. Τὸν μὲν. Ulysse.

δῆσαν ἐπισταμένως· ἔπαοιδῇ ¹ δ' αἶμα κελαινὸν
ἔσχεθον· αἶψα δ' ἔκοντο φίλου πρὸς δώματα πατρός.

Τὸν μὲν ἄρ' Αὐτολύκος τε καὶ υἱέες Αὐτολύκοιο
εὖ ἱησάμενοι ἡδ' ἀγλαὰ δῶρα πορόντες

460

καρπαλίμως χαίροντα φίλην χαίροντες ἔπειμπον
εἰς Ἰθάκην· τῷ μὲν βρα πατήρ καὶ πότνια μήτηρ
χαῖρον νοστήσαντι καὶ ἐξερέεινον ἕκαστα,

οὐλήν, ὅτι πάθοι· ὁ δ' ἄρα σφίσιν εὖ κατέλεξεν,
ὥς μιν θηρεύοντ' ἔλασεν σὺς λευκῶ ὁδόντι,

465

Παρνησόνδ' ἐλθόντα σὺν υἱάσιν Αὐτολύκοιο.

Τὴν γρη῏ς χεῖρεςσι καταπρηνέσσι ² λαβοῦσα
γνῶν ῥ' ἐπιμασσαμένη, πόδα δὲ προέηκε φέρεσθαι ³.

Ἐν δὲ λέβητι πέσε κνήμη· κανάχησε δὲ χαλκός,
ἅψ δ' ἐτέρωσ' ἐκλίθη· τὸ δ' ἐπὶ χθονὸς ἐξέχυθ' ὕδωρ.

470

Τὴν δ' ἅμα χάρμα καὶ ἄλγος ἔλε φρένα· τῷ δέ οἱ ὄσσε
δακρυόφι πλησθεν· θαλερῇ δέ οἱ ἔσχετο φωνή ⁴.

Ἀψαμένη δὲ γενείου Ὀδυσσῆα προσέειπεν·

« Ἡ μάλ' Ὀδυσσεύς ἐσσι, φίλον τέκος· οὐδέ σ' ἔγωγε
πρὶν ἔγνων, πρὶν πάντα ἄνακτ' ἐμὸν ⁵ ἀμφαφάσθαι. »

475

Ἡ καὶ Πηνελόπειαν ἐξέδραχεν ὀφθαλμοῖσιν,
πεφραδέειν ἐθέλουσα φίλον πόσιν ἐνδον ἔοντα.

Ἡ δ' οὐτ' ἀθρῆσαι δύνατ' ἀντίη οὔτε νοῆσαι·

τῇ γὰρ Ἀθηναίῃ νόον ἔτραπεν ⁶· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς
χείρ' ἐπιμασσάμενος φάρυγος λάβε ⁷ δεξιτερῇφιν,

480

1. Ἐπαοιδῇ. On sait que les anciens, pour la guérison des blessures, croyaient à la vertu de certaines paroles magiques.

2. Τὴν. Sous-entendu οὐλήν. — Χεῖρεςσι καταπρηνέσσι, ses mains penchées, c'est-à-dire la paume de ses mains.

3. Προέηκε φέρεσθαι, laissa aller, laissa tomber.

4. Θαλερῇ φωνῇ, voix forte, pleine, sonore. L'adjectif θαλερός

s'emploie souvent en effet dans Homère pour exprimer à un haut degré la qualité par excellence de chaque chose. — Ἐσχετο, s'arrêta (dans son gosier).

5. Πάντ' ἄνακτ' ἐμὸν, mon maître tout entier, tout le corps de mon maître.

6. Τῇ νόον ἔτραπεν, tourna son esprit (d'un autre côté), c. à-d. détournâ son attention.

7. Λάβε. Sans-ent. Ἐδρύκλειαν.

τῇ δ' ἐτέρῃ ἔθεν ἄσπον ἐρύσσατο φώνησέν τε ·

« Μαῖα, τίη μ' ἐθέλεις ὀλέσαι; σὺ δέ μ' ἔτρεφες αὐτῇ
τῷ σὺ ἐπὶ μαζῶν· νῦν δ' ἄλγεα πολλὰ μογήσας
ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαίαν.

Ἄλλ' ἐπεὶ ἐφράσθης¹, καὶ τοι θεὸς ἔμβαλε θυμῷ, 485

σίγα, μή τις τ' ἄλλος ἐνὶ μεγάροισι πύθηται.

ᾧδε γὰρ ἐξερέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται ·

εἴ χ' ὑπ' ἐμοίγε θεὸς δαμάσῃ μνηστῆρας ἀγαυούς,
οὐδὲ τροφοῦ οὔσης σεῦ ἀφέξομαι, ὅππότε' ἂν ἄλλας
δμῳὰς ἐν μεγάροισιν ἐμοῖς κτείνωμι γυναῖκας. » 490

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Εὐρύκλεια ·

« Τέχνον ἐμόν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων²!

Οἷσθα μὲν οἷον ἐμόν μένος ἔμπεδον οὐδ' ἐπιεικτόν ·

ἔξω δ', ὥς ὅτε τις στερεὴ λίθος ἢ σίδηρος³.

Ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν · 495

εἴ χ' ὑπὸ σοίγε θεὸς δαμάσῃ μνηστῆρας ἀγαυούς,

δὴ τότε τοι καταλέξω ἐνὶ μεγάροισι γυναῖκας,

αἳ τέ σ' ἀτιμάζουσι, καὶ αἱ νηλιτεῖς εἰσίν. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς ·

« Μαῖα, τίη δέ σὺ τὰς μυθήσσαι; οὐδέ τί σε χρή. 500

Εὖ νυ καὶ αὐτὸς ἐγὼ φράσομαι καὶ εἴσομ' ἐκάστην ·

ἀλλ' ἔχε σιγῇ μῦθον, ἐπίτρεψον δὲ θεοῖσιν⁴. »

ᾧς ἄρ' ἔφη· γρη῏ς δὲ διἕκ μεγάροιο βεβήκει,
οἴσομένη ποδάνιπτρα⁵· τὰ γὰρ πρότερ' ἔχχυτο πάντα.

Αὐτὰρ ἐπεὶ νίψεν τε καὶ ἤλειψεν λίπ' ἐλαίῳ, 505

αὐτίς ἄρ' ἄσποτέρῳ πυρὸς ἔλακετο δίφρον Ὀδυσσεύς

θερσόμενος, οὐλὴν δὲ κατὰ βραχέεσσι κάλυψεν⁶.

1. Ἐφράσθης, tu t'es aperçue (de la chose), tu m'as reconnu.

2. Ποῖον... ὀδόντων, quelle parole a échappé à la barrière de tes dents, c'est-à-dire est sortie de ta bouche!

3. Ἐξω... σίδηρος, je tiendrai (le secret) comme lorsqu'une pierre ou du fer (tient quelque chose),

c'est-à-dire je serai discrète comme le roc ou comme du fer.

4. Ἐπίτρεψον θεοῖσιν, confie (la chose) aux dieux, c'est-à-dire laisse agir les dieux, compte sur les dieux.

5. Ποδάνιπτρα, un (nouveau) bain.

6. Réunissez κατακάλυψεν.

Ἄλλὰ γόου μὲν παῦσαι, ἔμεϊο δὲ ἀνέθεο μῦθον·
 νημερτέως γάρ τοι μυθήσομαι οὐδ' ἐπικεύσω
 ὥς ἤδη Ὀδυσῆος ἐγὼ περὶ νόστου ἄκουσα, 274
 ἀγχοῦ Θεσπρωτῶν ἀνδρῶν ἐν πίοιι δῆμῳ,
 ζωοῦ· αὐτὰρ ἄγει κειμήλια πολλὰ καὶ ἐσθλά,
 αἰτίζων ἀνὰ δῆμον· ἀτὰρ ἐρίηρας ἐταίρους
 ὤλεσε καὶ νῆα γλαφυρὴν ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,
 Θρινακίης ἄπο νήσου¹ ἰών· ὀδύσαντο γὰρ αὐτῷ 275-
 Ζεὺς τε καὶ Ἥλιος· τοῦ γὰρ βόας ἔχταν ἐταῖροι.
 Οἱ μὲν πάντες ὄλοντο πολυκλύστῳ ἐνὶ πάντῳ·
 τὸν δ' ἄρ' ἐπὶ τρόπιος νεὸς ἔκβαλε κῦμ' ἐπὶ χέρσου,
 Φαιήκων ἐς γαῖαν², οἱ ἀγχιθεοὶ γεγάασι·
 οἳ δὴ μιν πέρι κῆρι θεὸν ὥς τιμήσαντο, 280
 καὶ οἱ πολλὰ δόσαν πέμπειν τέ μιν ἤθελον αὐτοὶ
 οἴκαδ' ἀπήμαντον. Καὶ κεν πάλαι ἐνθάδ' Ὀδυσσεὺς
 ἦην· ἄλλ' ἄρα οἱ τόγε κέρδιον εἴσατο θυμῷ,
 χρήματ' ἀγυρτάζειν πολλὴν ἐπὶ γαῖαν ἰόντι·
 ὥς περὶ κέρδεα πολλὰ καταθνητῶν ἀνθρώπων³ 285
 οἷδ' Ὀδυσσεύς· οὐδ' ἂν τις ἐρίσσειε⁴ βροτὸς ἄλλος.
 Ὡς μοι Θεσπρωτῶν βασιλεὺς μυθήσατο Φεϊδῶν·
 ὦμνε δὲ⁵ πρὸς ἔμ' αὐτόν, ἀποσπένδων ἐνὶ οἴκῳ,
 νῆα κατειρῦσθαι καὶ ἐπαρτέας ἔμμεν' ἐταίρους,
 οἳ δὴ μιν πέμπουσι φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν. 290
 Ἄλλ' ἐμὲ πρὶν ἀπέπεμψε· τύχησε γὰρ ἐρχομένη νηῦς
 ἀνδρῶν Θεσπρωτῶν ἐς Δουλίχιον πολύπυρον.
 Καὶ μοι κτήματ' ἔδειξεν, ὅσα ζυναγεῖρατ' Ὀδυσσεύς·

1. *Θρινακίης νήσου*. Est-il question ici de la Sicile? Cela est assez improbable, disent les savants, bien que les anciens lui aient plus d'une fois donné le nom de Trinaërie (ce qui n'est pas Thrinacie), à cause de ses trois promontoires, Pélone, Pachynum et Lilybée. Mais voyez notre note sur le chant XI, v. 407.

2. *Φαιήκων ἐς γαῖαν*, etc. Voy. chant X, vers 35 et 36.

3. Réunissez *περὶ ἀνθρώπων*, supérieurement aux hommes, plus que les hommes.

4. *Ἐρίσσειε*, le disputerait à Ulysse (pour la ruse).

5. *ὦμνε δέ*, etc. Voy. chant XIV, vers 325-337.

καί νύ κεν ἐς δεκάτην γενεὴν ἕτερόν γ' ἔτι βόσκει·
τόσσα οἱ ἐν μεγάροις κειμήλια κεῖτο ἀνακτος·

295

Τὸν δ' ἐς Δωδώνην φάτο βήμενα, ὅφρα θεοῖο
ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλὴν ἐπακούσαι,
ὅπως νοστήσειε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν,
ἥδη δὴν ἀπεῦν, ἢ ἀμπαδὸν ἢ κρυφὴδόν.

Ὡς δ' ἐν οὕτως ἐστὶ σόος καὶ ἐλεύσεται ἥδη·
ἀγχι μάλ'· οὐδ' ἔτι τῆλε φίλων καὶ πατρώδος αἴης·
δηρὸν ἀπεσσεῖται· ἐμπης δέ τοι ὄρκια δώσω.

300

Ἴστω νῦν ἱ Ζεὺς πρῶτα, θεῶν ὕπατος καὶ ἀριστος,
ἰστίη τ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος, ἣν ἀφικάνω·
ἣ μὲν τοι τάδε πάντα τελεῖται, ὡς ἀγορεύω.

305

Τοῦδ' αὐτοῦ λυκάβαντος ἐλεύσεται ἐνθάδ' Ὀδυσσεύς,
τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ' ἰσταμένου· »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

« Αἱ γὰρ τοῦτο¹, ξεῖνε, ἔπος τετελεσμένον ἐστὶ·
τῷ κε τάχα γνοίης φιλόττητά τε πολλὰ τε δῶρα·
ἐξ ἐμεῦ, ὡς ἂν τίς σε συναντόμενος μακαρίζοι.

310

Ἀλλὰ μοι ᾧδ' ἀνὰ θυμὸν δίεται, ὡς ἔσεται περ²·
οὐτ' Ὀδυσσεὺς ἔτι οἶκον ἐλεύσεται, οὔτε σὺ πομπῆς
τεύξῃ· ἐπεὶ οὐ τοῖοι σημάντορές⁴ εἰς ἐνὶ οἴκῳ,
οἷος Ὀδυσσεὺς ἔσκε μετ' ἀνδράσιν, εἴποτ' ἔην γε,
ξεῖνους αἰδοίους ἀποπεμπέμεν ἢ δὲ δέχεσθαι.

315

Ἀλλὰ μιν, ἀμφίπολοι, ἀπονύφατε, κάθυατε δ' εὐνήν,
δέμνια καὶ χλαίνας καὶ ῥήγεα στυγέοντα,
ὡς κ' εὐ-θαλπιόων χρυσόθρονον Ἡῶ ἱκῆται.

Ἡῶθεν δὲ μάλ' ἦρι λοέσσαι τε χρῆσαι⁵ τε,
ὡς κ' ἐνδὸν παρὰ Τηλεμάχῳ δαίπνοιο μέδεται

320

1. Ἴστω νῦν, etc. Voy. chant XIV, vers 160-164.

2. Αἱ γὰρ τοῦτο, etc. Voy. chant XV, vers 685-687.

3. Construisez : Ὡς περ ἔσεται, comme cela arrivera.

4. Σημάντορες, qui font signe ou plutôt qui donnent les ordres, c'est-à-dire maîtres.

5. Λοέσσαι, χρῆσαι. L'infinitif pour l'impératif. Pénélope s'adresse à ses suivantes.

ἤμενος ἐν μεγάρῳ· τῷ δ' ἄλγιον, ὅς κεν ἐκείνων ¹
 τοῦτον ἀνιάζῃ θυμοφθόρος· οὐδέ τι ἔργον
 ἐνθάδ' ἔτι πρήξει ², μάλα περ κεχολωμένος αἰνῶς.
 Πῶς γὰρ ἐμεῦ σύ, ξεῖνε, δαήσεται, εἴ τι γυναικῶν 325
 ἀλλάων περίειμι ³ νόον καὶ ἐπίφρονα μῆτιν,
 εἴ κεν αὖσταλέος, κακὰ εἰμένος, ἐν μεγάροισιν
 δαινύη; ἄνθρωποι δὲ μινυνθάδιοι τελέθουσιν ⁴.
 Ὃς μὲν ἀπηνῆς αὐτὸς ἔη καὶ ἀπηνέα εἰδῇ ⁵,
 τῷ δὲ καταρῶνται πάντες βροτοὶ ἄλγε' ὀπίσσω 330
 ζωῇ· ἀτὰρ τεθνεῶτί γ' ἐφεψιόωνται ἅπαντες.
 Ὃς δ' ἂν ἀμύμων αὐτὸς ἔη καὶ ἀμύμονα εἰδῇ, ⁶
 τοῦ μὲν τε κλέος εὐρὺ διὰ ξεῖνοι φορέουσιν ⁷
 πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, πολλοὶ τέ μιν ἐσθλὸν ἔειπον ⁸. »
 Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς· 335
 « ὦ γύναι αἰδοίῃ Λαερτιάδεω Ὀδυσῆος,
 ἦτοι ἐμοὶ χλαῖναι καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα
 ἤχθεθ', ὅτε πρῶτον ⁹ Κρήτης ὄρεα νιφόεντα
 νοσφισάμην, ἐπὶ νηὸς ἰὼν δολιχηρέτμοιο.
 Κεῖω δ', ὥς τὸ πάρος περ αὖπνους νύκτας ἴαυον. 340
 Πολλὰς γὰρ δὴ νύκτας ἀεικελίῳ ἐνὶ κοίτῃ
 ἄεσα καὶ τ' ἀνέμεινα εὐθρόνον Ἥῳ διαν.
 Οὐδέ τί μοι ποδάνιπτρα ποδῶν ἐπιήρανα θυμῷ
 γίγνεται, οὐδὲ γυνὴ ποδὸς ἄψεται ἡμετέροιο

1. Τῷ ἄλγιον (sous-ent. ἔσται), ce sera tant pis pour celui qui, c'est-à-dire il aura à se repentir, celui qui... — Ἐκείνων, parmi ceux-là, entre les prétendants.

2. Οὐδέ τι... πρήξει, et il ne commettra plus en ces lieux aucun acte (d'insolence).

3. Πῶς ἐμεῦ δαήσεται, εἰ περίειμι, équivalant à πῶς δαήσεται εἰ ἐγὼ περίειμι.

4. Ἄνθρωποι μινυνθάδιοι τελέθουσιν, les hommes vivent peu de temps (et ils doivent employer ce peu

de temps à se rendre service les uns aux autres).

5. Ἀπηνέα εἰδῇ, sait des choses cruelles, c'est-à-dire a des sentiments inhumains, ne pratique pas l'humanité.

6. Ἀμύμονα εἰδῇ, sait des choses irréprochables, c'est-à-dire mène une conduite exempte de reproche, est vertueux, bienfaisant.

7. Réunissez διαφορέουσιν.

8. Ἐείπον. Aoriste d'habitude.

9. Ὅτε πρῶτον, lorsque d'abord, c'est-à-dire depuis le moment où.

τάων, αἶ τοι δῶμα κάτα δρήστειραι ἔασιν, 345
εἰ μή τις γρηῦς ἐστὶ παλαιή, κέδν' εἰδυῖα,
ἥ τις δὴ τέτληκε τόσα φρεσίν, ὅσσα τ' ἐγὼ περ·
τῆνδε δ' ἂν οὐ φθονέοιμι¹ ποδῶν ἄψασθαι ἐμεῖο. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·
« Ξεῖνε φίλ', οὐ γάρ πώ τις ἀνὴρ πεπνυμένος ὧδε 350
ξείνων² τηλεδαπῶν φιλίων ἐμὸν ἔκετο δῶμα,
ὥς σὺ μάλ' εὐφραδέως πεπνυμένα πάντ' ἀγορεύεις·
ἔστι δέ μοι γρηῦς, πυκινὰ φρεσὶ μῆδε' ἔχουσα,
ἣ κείνον δύστηνον³ εὐ τρέφεν ἡδ' ἀτίταλλεν,
δεξαμένη χεῖρεσσ', ὅτε μιν πρῶτον τέκε μήτηρ, 355
ἣ σε πόδας νίφει, ὀλιγηπελέουσά περ ἔμπης.
Ἄλλ' ἄγε νῦν ἀνστᾶσα, περίφρων Εὐρύκλεια,
νίφον σοῖο ἀνακτος ὁμήλικα· καὶ που Ὀδυσσεὺς
ἦδη τοῖόςδ' ἐστὶ πόδας, τοῖος δέ τε χεῖρας·
αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγερᾶσκουσιν⁴. » 360

Ὡς ἄρ' ἔφη· γρηῦς δὲ κατέσχετο χερσὶ πρόσωπα,
δάκρυα δ' ἔκβαλε θερμά, ἔπος δ' ὀλοφυδνὸν ἔειπεν·

« Ὡμοὶ ἐγὼ σέο, τέκνον, ἀμήχανος⁵· ἥ σε περὶ Ζεὺς
ἀνθρώπων ἥχθηρε θεοῦδέα θυμὸν ἔχοντα⁶.
Οὐ γάρ πώ τις τόσσα βροτῶν Διὶ τερπικεραύνῳ 365
πίονα μηρί' ἔκη' οὐδ' ἐξαίτους ἑκατόμβας,
ὅσσα σὺ τῷ⁷ ἐδίδως, ἀρώμενος ἕως ἱκοιο

1. Οὐ φθονέοιμι, je ne refuserais pas. Le verbe latin *invidere* a le même sens.

2. Ξείνων, ainsi, autant que toi. — Ξείνων, parmi les hôtes.

3. Κείνον δύστηνον. Ces mots désignent Ulysse.

4. Αἶψα γὰρ... καταγερᾶσκουσιν. On retrouve le même vers dans Hésiode (*OEuvres et Jours*, 90), si toutefois il n'y a pas été introduit par interpolation :

Πρὶν μὲν γὰρ ζώεσκον ἐπὶ χθονὶ φύλ' ἀνθρώπων

νόσφιν ἄτερ τε κακῶν, καὶ ἄτερ χαλεποῖο πόνου,
νοῦσαν τ' ἀργαλίων, αἶ τ' ἀνδράσι γῆρας ἰδῶκαν.
αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγερᾶσκουσιν.

5. Ὡμοὶ ἐγὼ σέο ἀμήχανος, hélas! que je suis impuissante pour toi, c'est-à-dire faible pour te secourir, incapable de te secourir. — Σέο s'adresse à Ulysse absent.

6. Θυμὸν ἔχοντα, ayant un cœur, c'est-à-dire quoique tu eusses un cœur....

7. Τῷ se rapporte à Jupiter.

γῆράς τε λιπαρὸν θρέψαιό τε φαίδιμον υἱόν ·
νῦν δέ τοι οἶψ' ἀμπαν ἀφείλετο νόστιμον ἥμαρ.

Οὕτω που καὶ κείνῳ ἐφεψιώντο¹ γυναῖκες
ξείνων τηλεδαπῶν, ὅτε τευ κλυτὰ δῶμαθ' ἔχοιτο,
ὡς σέθεν² αἱ κύνες αἶδε καθεψιώνονται ἅπασαι;
τάων νῦν λώβην τε καὶ αἵσχεα πόλλ' ἀλεείνων³ ·
οὐκ ἑάας νίζειν⁴ ἐμὲ δ' οὐκ ἀέκουσαν ἄνωγεν⁴
κούρη Ἰκαρίοιο, περίφρων Πηνελόπεια.

370

375

Τῷ σε πόδας νίψω ἅμα τ' αὐτῆς Πηνελοπείης
καὶ σέθεν εἵνεκ' · ἐπεὶ μοι ὀρώρεται ἐνδοθι θυμὸς
κῆδεσιν. Ἄλλ' ἔγε νῦν ξυνίει ἔπος ὅττι κεν εἴπω ·
πολλοὶ δὴ ξεῖνοι ταλαπεῖριοι ἐνθάδ' ἔχοντο,
ἄλλ' οὔπω τινά φημι ἰοικότα ὧδε ἰδέσθαι,
ὡς σὺ δέμας φωνήν τε πόδας τ' Ὀδυσῆϊ ἰοικας. »

380

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς ·

« ὦ γρηῦ, οὕτω φασίν, ὅσοι ἴδον ὀφθαλμοῖσιν
ἡμέας ἀμφοτέρους, μάλα εἰκέλω ἀλλήλοισιν
ἔμμεναι, ὡς σύ περ αὐτῇ ἐπιφρονέουσ' ἀγορεύεις. »

385

ὦς ἄρ' ἔφη · γρηῦς δὲ λέβηθ' ἔλε παμφανώντα,
τῷ πόδας ἐξαπένιζεν⁵, ὕδωρ δ' ἐνεχεύατο πουλὺ
ψυχρόν · ἔπειτα δὲ θερμὸν ἐπήφυσεν. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
ἶξεν ἐπ' ἐσχαρόφιν, ποτὶ δὲ σκότον ἐτράπετ' αἶψα ·
αὐτίκα γὰρ κατὰ θυμὸν ὄϊσατο μή ἐ' λαβοῦσα⁶
οὐλὴν ἀμφράσσαιτο καὶ ἀμφαδὰ ἔργα γένοιτο⁷.

390

Νῆξ δ' ἄρ' ἄσπον ἰοῦσα ἀνιχθ' ἐόν · αὐτίκα δ' ἔγνω

1. Οὕτω, ainsi, comme Mélantho et ses compagnes; ce qui est d'ailleurs exprimé par ὡς, deux vers plus loin. — Κείνῳ ἐφεψιώντο, se riaient de lui, se moquaient d'Ulysse.

2. Σέθεν. Ici Mélantho s'adresse au mendiant.

3. Ἀλεείνων, évitant, c'est-à-dire voulant éviter.

4. Ἄνωγεν. Sous-ent. νίζειν σς.

5. Ἐξαπένιζεν, l'en apercevant, le remarquant.

6. Ἐξαπένιζεν. Cet imparfait équivalant à un aoriste marquant l'habitude.

7. Ὀϊσατο, il craignit. — Ἐ λαβοῦσα, l'ayant pris, ayant pris sa jambe pour la laver.

8. Καί... γένοιτο, et que la vérité, la vérité ne se découvrit.

οὐλήν, τήν ποτέ μιν σὺς ἤλασε¹ λευκῷ ὀδόντι,
 Παρνησόνδ' ἔλθόντα, μετ' Αὐτόλυχόν τε καὶ υἷας,
 μητρὸς ἑῆς πατέρ' ἐσθλόν, δὲ ἀνθρώπους ἐκέκαστο 395
 κλεπτοσύνη θ' ὄρκω τε². θεὸς δέ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν³,

Ἑρμείας· τῷ γὰρ κεχαρισμένα μηρία καῖεν
 ἀρνῶν ἡδ' ἐρίφων· ὃ δέ οἱ πρόφρων ἅμ' ὀπῆδει.
 Αὐτόλυκος δ' ἔλθων Ἰθάκης ἐς πτόνα δῆμον 400
 παῖδα νέον γεγαῶτα κιχῆσαστο θυγατέρος ἧς·

τόν β' αἰ Εὐρύκλεια φίλοις ἐπὶ γούνασι θῆκεν,
 παυομένην δόρποιο· ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζεν·

« Αὐτόλук', αὐτὸς νῦν ὀνομ' εὖρεο, δτι κεθεῖης
 παιδὸς παιδὶ φίλῳ· πολυάρητος δέ τοι ἔστιν. »

Τὴν δ' αὖτ' Αὐτόλυκος ἀπαμείβετο φώνησέν τε· 405

1. Οὐλήν τήν μιν σὺς ἤλασε, la cicatrice dont un sanglier l'avait frappé, c'est-à-dire la cicatrice de la blessure qu'un sanglier lui avait faite.

2. Κλεπτοσύνη θ' ὄρκω τε, le vol et le parjure. Dugas-Montbel : « Voici comment Mme Dacier paraphrase ces deux hémistiches d'Homère :

..... δὲ ἀνθρώπους ἐκέκαστο
 κλεπτοσύνη θ' ὄρκω τε.

« Prince qui surpassait tous ceux
 « de son temps en prudence et en
 « adresse pour cacher ses desseins
 « et pour surprendre ses ennemis,
 « et en bonne foi pour garder reli-
 « gieusement sa parole et ne violer
 « jamais ses serments. » Ce n'est
 pas ainsi que Platon entendait ce
 passage ; c'est Socrate qui parle :
 « Sans doute qu'un voleur vous
 « paraît être l'homme juste ; vous
 « aurez appris cela d'Homère ; car
 « ce poète vante beaucoup l'aïeul
 « maternel d'Ulysse, et dit qu'il
 « l'emportait sur tous les hommes
 « par le vol et le serment. De sorte

« que la justice, selon vous, selon
 « Homère et selon Simonide, est
 « de voler au profit de ses amis et
 « au préjudice de ses ennemis. »
 Eustathe dit aussi que cette forme,
 l'emporter par le serment, signifie
 employer les faux serments avec
 habileté. Pope, au contraire, est du
 même sentiment que Mme Dacier ;
 mais ceux qui veulent ici justifier
 Homère confondent toujours l'épo-
 que héroïque avec celle où nous
 vivons. Dans ces temps d'une so-
 ciété à peine sortie de la barbarie,
 où chacun était en guerre avec son
 voisin, le point essentiel était de se
 défendre à tout prix ; et, quand on
 ne pillait pas, on courait grand
 risque d'être pillé. Dès lors les qua-
 lités qu'Homère vante dans Auto-
 lycus devaient être fort estimées.
 Ulysse lui-même n'est pas scrupu-
 leux quand il s'agit de mentir.
 Eustathe, à l'endroit cité, observe
 avec raison qu'il ne dit que des
 mensonges en toute rencontre. »

3. Θεὸς δέ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν, et
 c'était un dieu lui-même qui lui
 avait donné (cette supériorité).

« Γαμβρός ἐμὸς θυγάτηρ¹ τε, τίθεσθ' ὄνομ' ὅτι κεν εἴπω·
πολλοῖσιν γὰρ ἔγωγε ὀδυσσάμενος τόδ' ἰκάνω,
ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξὶν ἀνὰ χθόνα πουλυβότειραν·
τῷ δ' Ὀδυσσεὺς ὄνομ' ἔστω ἐπώνυμον². Αὐτὰρ ἔγωγε,
ὅππότε' ἂν ἡβήσας μητρῷον ἐς μέγα δῶμα
ἔλθῃ Παρνησόνδ', ὅθι πού μοι κτήματ' ἔασιν,
τῶν³ οἱ ἐγὼ δώσω καὶ μιν χαίροντ' ἀποπέμψω. »

410

Τῶν ἔνεκ' ἦλθ' Ὀδυσσεύς, ἵνα οἱ πόροι ἀγλαὰ δῶρα.

Τὸν μὲν ἄρ' Αὐτολύκος τε καὶ υἱέες Αὐτολύκοιο

χερσὶν τ' ἡσπάζοντο ἔπεσσί τε μελιχίοισιν·

415

μήτηρ δ' Ἀμφιθέη μητρὸς⁴ περιφῦς⁵ Ὀδυσῆϊ
κύσσι⁶ ἄρα μιν κεφαλὴν τε καὶ ἄμφω φάεα καλά.

Αὐτολύκος δ' υἱοῖσιν ἐκέκλετο κυδαλίμοισιν

δεῖπνον ἐφοπλίσσαι· τοὶ δ' ὀτρύνοντος ἄκουσαν⁵.

αὐτίκα δ' εἰςάγαγον βοῦν ἄρσενα πενταέτηρον·

420

τὸν δέρον ἀμφὶ θ' ἔπον⁶, καὶ μιν διέχευαν ἅπαντα

μίστυλλον τ' ἄρ' ἐπισταμένως πεῖράν τ' ὀβελοῖσιν

ὥπτησάν τε περιφραδέως δάσσαντό τε μοίρας.

Ὡς τότε μὲν πρόπαν ἤμαρ ἐς ἥλιον καταδύντα

δαίνυντ'· οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς εἴσης.

425

Ἥμος δ' ἥελιος κατέδυ καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν,

δὴ τότε κοιμήσαντο καὶ ὕπνου δῶρον ἔλοντο.

Ἥμος δ' ἡριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥως,

βάν ρ' ἵμεν ἐς θήρην, ἡμὲν κύνες ἠδὲ καὶ αὐτοὶ

υἱέες Αὐτολύκου· μετὰ τοῖσι δὲ δῖος Ὀδυσσεὺς

430

1. Γαμβρός, θυγάτηρ. Le nominatif est mis ici, comme cela arrive assez souvent, pour le vocatif.

2. Τῷ δ' Ὀδυσσεύς... ἐπώνυμον. Bothe : *Autolycus appellari jubet infantem ab se ὀδυσσαμένω, faciet ille nomini suo proprio substituens verbum χαρακτηριστικόν, ut qui multis irasci solitus esset, inimicitiasque sæpe exerceret cum vicinis. Similiter Ulysses ipse apud Sopho-*

clem, annotante Barnesio, 'Ορθῶς εἰμ' ἐπώνυμος καχοῖς. Πολλοὶ γὰρ ὠδύσαντο δυσσεβεῖς ἐμοί.

3. Τῶν. Génitif partitif : je lui en donnerai une partie.

4. Μήτηρ μητρὸς, mère de la mère (d'Ulysse).

5. Ὀτρύνοντος ἄκουσαν, entendirent l'ordre de leur père, obéirent.

6. Réunissez ἀμφίεπον, appréhèrent.

ἦεν· αἰπὺ δ' ὄρος προσέβαν καταειμένον ὕλη
 Παρνησοῦ· τάχα δ' ἱκανον πτύχας¹ ἡνεμοέσσας.
 Ἡέλιος μὲν ἔπειτα νέον προσέβαλλεν² ἀρούρας,
 ἐξ ἀκαλαρβρείταιο βαθυβρόου Ὀκεανοῖο³.
 Οἱ δ' ἐς βῆσαν ἱκανον ἐπακτῆρες· πρὸ δ' ἄρ' αὐτῶν 435
 ἴχινι⁴ ἔρευνῶντες κύνες ἦϊσαν· αὐτὰρ ὀπισθεν
 υἷές Αὐτολύκου· μετὰ τοῖσι δὲ δῖος Ὀδυσσεὺς
 ἦεν ἄγχι κυνῶν, κραδῶν δολιχόσκιον ἔγχος.
 Ἔνθα δ' ἄρ' ἐν λόχῳ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς·
 τὴν μὲν ἄρ' οὔτ' ἀνέμων⁵ διάει μένος ὕγρὸν ἀέντων, 440
 οὔτε μιν ἥελιος φαέθων ἀκτῖσιν ἔβαλλεν,
 οὔτ' ὄμβρος περάσκει διαμπερές· ὥς ἄρα πυκνῇ
 ἦεν· ἀτὰρ φύλλων ἐνέην χύσις ἤλιθα πολλή.
 Τὸν δ' ἀνδρῶν τε κυνῶν τε περὶ κτύπος ἦλθε ποδοῖν,
 ὡς ἐπάγοντες ἐπῆσαν⁶· ὁ δ' ἀντίος ἐκ ξυλόχοιο, 445
 φρίζας εὖ λοφίην, πῦρ δ' ὀφθαλμοῖσι δεδορκώς⁷,
 στῆ ῥ' αὐτῶν σχεδόθεν· ὁ δ' ἄρα πρῶτιστος Ὀδυσσεὺς
 ἔσσυτ', ἀνασχόμενος δολιχὸν δόρυ χειρὶ παχείῃ,
 οὐτάμεναι μεμαώς· ὁ δὲ μιν φθάμενος ἔλασεν σῦς
 γουνὸς ὕπερ· πολλὸν δὲ διήφυσε σαρκὸς⁸ ὀδόντι 450
 λικριφὶς ἀΐζας, οὐδ' ὀστέον ἔκετο φωτός.
 Τὸν δ' Ὀδυσσεὺς οὔτησε τυχῶν⁹ κατὰ δεξιὸν ὦμον,
 ἀντικρὺ δὲ διήλθε φαινοῦ δουρὸς ἀκωκή·
 καδ δ' ἔπεσ' ἐν κονίησι μακῶν, ἀπὸ δ' ἔπατο θυμός.
 Τὸν μὲν¹⁰ ἄρ' Αὐτολύκου παῖδες φίλοι ἀμφεπένοντο· 455
 ὤτειλῃν δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος, ἀντιθέιο,

1. Πτύχας, replis, vallons.

2. Προσέβαλλεν, frappait (de ses rayons), éclairait.

3. Ἐξ Ὀκεανοῖο, (sortant) de l'Océan.

4. Ἰχινια, les traces (du gibier).

5. Τῇ μὲν ἄρ' οὔτ' ἀνέμων, etc. Voy. chant V, vers 478-482.

6. Réunionnez περιήλθε. — Ἐπάγοντες est pris ici dans le sens neu-

tre : s'avancant. — Ἐπῆσαν, ils entrèrent (dans le taillis).

7. Πῦρ δεδορκώς, lançant des regards de feu.

8. Πολλὸν διήφυσε σαρκός, il enleva beaucoup de chair, il fit une profonde blessure.

9. Τὸν οὔτησε τυχῶν, l'atteignit et le blessa.

10. Τὸν μὲν. Ulysse.

δῆσαν ἐπισταμένως· ἐπαοιδῇ¹ δ' αἶμα κελαινὸν
ἔσχεθον· αἶψα δ' ἔκοντο φίλου πρὸς δώματα πατρός.

Τὸν μὲν ἄρ' Αὐτολύκος τε καὶ υἱέες Αὐτολύκοιο
εὖ ἱησάμενοι ἡδ' ἀγλαὰ δῶρα πορόντες

460

καρπαλίμως χαίροντα φίλην χαίροντες ἐπεμπον
εἰς Ἰθάκην· τῷ μὲν ῥα πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
χαῖρον νοστήσαντι καὶ ἐξερέεινον ἕκαστα,

οὐλήν, ὅττι πάθοι· ὁ δ' ἄρα σφίσιν εὖ κατέλεξεν,
ὥς μιν θηρεύοντ' ἔλασεν σῆς λευκῷ δόδοντι,

465

Παρνησόνδ' ἐλθόντα σὺν υἱάσιν Αὐτολύκοιο.

Τὴν γρη῏ς χεῖρεςσι καταπρηνέσσι² λαβοῦσα
γῶν ῥ' ἐπιμασσαμένη, πόδα δὲ προέηκε φέρεσθαι³.

Ἐν δὲ λέβητι πέσε κνήμη· κανάχησε δὲ χαλκός,
ἅψ δ' ἐτέρωσ' ἐκλήθη· τὸ δ' ἐπὶ χθονὸς ἐξέχυθ' ὕδωρ.

470

Τὴν δ' ἅμα χάρμα καὶ ἄλγος ἔλε φρένα· τῷ δέ οἱ ὄσσε
δακρυόφι πλησθεν· θαλερῇ δέ οἱ ἔσχετο φωνή⁴.

Ἀψαμένη δὲ γενείου Ὀδυσσῆα προσέειπεν·

« Ἦ μάλ' Ὀδυσσεύς ἐσσι, φίλον τέκος· οὐδέ σ' ἔγωγε
πρὶν ἔγνων, πρὶν πάντα ἄνακτ' ἐμὸν⁵ ἀμφαφάσθαι. »

475

Ἦ καὶ Πηνελόπειαν ἐξέδρακεν ὀφθαλμοῖσιν,
πεφραδέειν ἐθέλουσα φίλον πόσιν ἐνδον ἔοντα.

Ἦ δ' οὐτ' ἀθρῆσαι δύνατ' ἀντίη, οὔτε νοῆσαι·

τῇ γὰρ Ἀθηναίῃ νόον ἔτραπεν⁶· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς
χείρ' ἐπιμασσάμενος φάρυγος λάβε⁷ δεξιτερῇφιν,

480

1. Ἐπαοιδῇ. On sait que les anciens, pour la guérison des blessures, croyaient à la vertu de certaines paroles magiques.

2. Τὴν. Sous-entendu οὐλήν. — Χεῖρεςσι καταπρηνέσσι, ses mains penchées, c'est-à-dire la paume de ses mains.

3. Προέηκε φέρεσθαι, laissa aller, laissa tomber.

4. Θαλερῇ φωνῇ, voix forte, pleine, sonore. L'adjectif θαλερός

s'emploie souvent en effet dans Homère pour exprimer à un haut degré la qualité par excellence de chaque chose. — Ἐσχετο, s'arrêta (dans son gosier).

5. Πάντ' ἄνακτ' ἐμὸν, mon maître tout entier, tout le corps de mon maître.

6. Τῇ νόον ἔτραπεν, tourna son esprit (d'un autre côté), c.-à-d. détourna son attention.

7. Λάβε. Sous-ent. Ἐδρύκλειαν.

τῇ δ' ἐτέρῃ ἔθεν ἄσπον ἐρύσσατο φώνησέν τε ·

« Μαῖα, τίη μ' ἐθέλεις ὀλέσαι; σὺ δέ μ' ἔτρεφας αὐτὴ
τῷ σῷ ἐπὶ μαζῶ· νῦν δ' ἄλγεα πολλὰ· μογήσας
ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαίαν.

Ἄλλ' ἐπεὶ ἐφράσθης¹, καὶ τοι θεὸς ἔμβαλε θυμῷ,
σίγα, μή τις τ' ἄλλος ἐνὶ μεγάροισι πύθηται.

Ἦδε γὰρ ἐξερέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται ·

εἴ χ' ὕπ' ἔμοιγε θεὸς δαμάσῃ μνηστῆρας ἀγαυούς,
οὐδὲ τροφοῦ οὔσης σεῦ ἀφέξομαι, ὅππότε' ἂν ἄλλας
δμῳᾶς ἐν μεγάροισιν ἔμοῖς κτείνωμι γυναῖκας. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Εὐρύκλεια ·

« Τέχνον ἐμόν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων²!

Οἷσθαι μὲν οἷον ἐμόν μένος ἔμπεδον οὐδ' ἐπεικτόν ·

ἔξω δ', ὥς στε τις στερεὴ λίθος ἢ σίδηρος³.

Ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν ·

εἴ χ' ὕπὸ σοίγε θεὸς δαμάσῃ μνηστῆρας ἀγαυούς,
δὴ τότε τοι καταλέξω ἐνὶ μεγάροισι γυναῖκας,
αἳ τέ σ' ἀτιμάζουσι, καὶ αἳ νηλιτεῖς εἰσίν. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς ·

« Μαῖα, τίη δέ σὺ τὰς μυθήσσαι; οὐδὲ τί σε χρή.

Εὖ νυ καὶ αὐτὸς ἐγὼ φράσομαι καὶ εἰσομ' ἐκάστην ·

ἀλλ' ἔχε σιγῇ μῦθον, ἐπίτρεψον δὲ θεοῖσιν⁴. »

ᾧ δ' ἄρ' ἔφη· γρη῏ς δὲ διῆκ μεγάροιο βεβήκει,
οἰσομένη ποδάνιπτρα⁵· τὰ γὰρ πρότερ' ἔχλυτο πάντα.

Αὐτὰρ ἐπεὶ νύψεν τε καὶ ἤλειψεν λίπ' ἐλαίῳ,

αὐτίς ἄρ' ἄσσοτέρω πυρὸς ἔλκετο δίφρον Ὀδυσσεύς

θερσόμενος, οὐλὴν δὲ κατὰ ραχέεσσι κάλυπεν⁶.

1. Ἐφράσθης, tu t'es aperçue (de la chose), tu m'as reconnu.

2. Ποῖον... ὀδόντων, quelle parole a échappé à la barrière de tes dents, c'est-à-dire est sortie de ta bouche!

3. Ἐξω... σίδηρος, je tiendrai (le secret) comme lorsqu'une pierre ou du fer (tient quelque chose),

c'est-à-dire je serai discrète comme le roc ou comme du fer.

4. Ἐπίτρεψον θεοῖσιν, confie (la chose) aux dieux, c'est-à-dire laisse agir les dieux, compte sur les dieux.

5. Ποδάνιπτρα, un (nouveau) bain.

6. Réunissez κατεκάλυπεν.

Τοῖσι δὲ μύθων ἤρχε περίφρων Πηνελόπεια ·

« Ξεῖνε, τὸ μὲν σ' ἔτι τυτθὸν ἐγὼν εἰρήσομαι αὐτῇ·
καὶ γὰρ δὴ κοῖτοιο τάχ' ἔσσεται ἡδέος ὥρη,
δντινά ¹ γ' ὕπνος ἔλοι γλυκερός, καὶ κηδόμενόν περ·
αὐτὰρ ἐμοὶ καὶ πένθος ἀμέτρητον πόρε δαίμων·
ἤματα μὲν γὰρ τέρπομ' ὄδυρομένη, γοώουσα,
ἔς τ' ἐμὰ ἔργ' ὀρώουσα καὶ ἀμφιπόλων ² ἐνὶ οἴκῳ·
αὐτὰρ ἐπὴν νύξ ἔλθῃ ἑλθσί τε κοῖτος ἅπαντας,
κεῖμαι ἐνὶ λέκτρῳ, πυκινὰ δέ μοι ἀμφ' ἀδινόν ³ κῆρ
ὀξεῖαι μελεδῶναι ὄδυρομένην ἐρέθουσιν.

Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρη, χλωρητὶς ⁴ Ἀηδών,
καλὸν αἰείδῃσιν, ἕαρος νέον ἱσταμένοιο,
δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινόισιν,
ἦτε θαμὰ τρωπῶσα χέει ⁵ πολυηχέα φωνήν,
παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον, δν ποτε χαλκῷ
κτεῖνε δι' ἀφραδίας, κοῦρον Ζήθιοιο ἀνακτος·
ὥς καὶ ἐμοὶ δίχα θυμὸς ὀρώρεται ἐνθα καὶ ἐνθα,
ἡ ἐμένω παρὰ παιδὶ καὶ ἔμπεδα πάντα φυλάσσω,
κτῆσιν ἐμὴν δμωάς τε καὶ ὑπερεφές μέγα δῶμα,
εὐνὴν τ' αἰδομένη πόσιος δήμοιό τε φῆμιν ⁶,
ἢ ἤδη ἄμ' ἐπωμαι Ἀχαιῶν ⁷, ὅστις ἄριστος
μυῖται ἐνὶ μεγάροισι, πορῶν ἀπερείσια ἔδνα.

1. Ὀντινα, (pour celui) que.

2. Ἐμὰ ἔργα καὶ ἀμφιπόλων
équivalent à ἔργα ἐμοῦ καὶ ἀμφι-
πόλων.

3. Ἀδινόν est une épithète toute
physique : épais, c'est-à-dire cou-
vert d'une épaisse enveloppe de
chair.

4. Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κού-
ρη, etc. On verra facilement, en
consultant les dictionnaires mytho-
logiques, que la fable d'Aédon est
présentée d'une manière différente
par les auteurs postérieurs à Homère.
— Χλωρητὶς. Ce mot présente trois
sens : ou bien il veut dire verte,

fraîche, c'est-à-dire jeune ; ou bien
qui habite dans la verdure, ou bien
verdâtre, jaunâtre, ce qui est en
effet la couleur du rossignol. Le
dernier sens est peut-être le meilleur
des trois.

5. Τρωπῶσα, variant (ses ac-
cords). — Χέει, verse, répand,
c'est-à-dire fait entendre sans cesse.

6. Αἰδομένη δήμοιο φῆμιν, res-
pectant la renommée du peuple,
c'est-à-dire craignant de me faire
une mauvaise renommée parmi le
peuple.

7. Ἀχαιῶν (sous-ent. τούτῳ),
celui des Achéens....

Παῖς δ' ἐμός, ἕως μὲν ἔην ἔτι νήπιος ἤδ' χαλῖφρων, 530
 γήμασθ' οὐ μ' εἶα πόσιος κατὰ δῶμα λιποῦσαν¹.
 νῦν δ' ὅτε δὴ μέγας ἐστὶ καὶ ἥβης μέτρον ἱκάνει,
 καὶ δὴ μ' ἄρ᾽ αἶται πάλιν ἐλθέμεν ἐκ μεγάρου²,
 κτήσιος³ ἀσχαλῶν, τήν οἱ κατέδουσιν Ἀχαιοί.
 Ἄλλ' ἄγε μοι τὸν ὄνειρον ὑπόκριναι⁴, καὶ ἄκουσον. 535
 Χῆνές μοι κατὰ οἶκον εἰέκοσι πυρὸν ἔδουσιν
 ἐξ ὕδατος⁵, καὶ τέ σφιν ἰαίνομαι εἰσορόωσα.
 ἐλθὼν δ' ἐξ ὄρεος μέγας αἰετὸς ἀγκυλοχεύων
 πᾶσι κατ' αὐχένους ἤξε⁶ καὶ ἔκτανεν· οἱ δ' ἐκέχυντο 540
 ἄθροοι ἐν μεγάρου· ὁ δ' ἐς αἰθέρα διὰν ἀέρθη.
 Αὐτὰρ ἐγὼ κλαῖον καὶ ἐκώκυον ἐν περ ὀνείρῳ·
 ἀμφὶ δ' ἐμ' ἠγερέθοντο εὐπλοκαμίδες Ἀχαιοί,
 οἴκτρ' ὀλοφυρομένην, ὅ⁷ μοι αἰετὸς ἔκτανε χῆνας.
 Ἄψ δ' ἐλθὼν κατ' ἄρ' ἔξετ' ἐπὶ προὔχοντι μελάρῳ⁸.
 φωνῇ δὲ βροτῇ κατερήτυε⁹ φώνησέν τε· 545
 «Θάρσει, Ἰκαρίου κούρη τηλεκλειτοῖο·
 «οὐκ ὄναρ, ἀλλ' ὕπαρ ἐσθλόν, ὅ τοι τετελεσμένον ἔσται.
 «Χῆνες μὲν μνηστῆρες· ἐγὼ δέ τοι αἰετὸς ὄρνις
 «ἦα πάρος, νῦν αὖτε τεὸς πόσις εἰλήλουθα,
 «ὅς πᾶσι μνηστῆρσιν ἀεικέα πότμον ἐφήσω.» 550
 «Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἐμὲ μελιηδῆς ὕπνος ἀνῆκεν.
 Πακτῆνασα δὲ χῆνας ἐνὶ μεγάρουσι νόησα,
 πυρὸν ἔρεπτομένους παρὰ πύελον, ἥχι πάρος περ¹⁰.»
 Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

1. Réunion des καταλιπούσαν.

2. Πάλιν ἐλθέμεν ἐκ μεγάρου, m'en aller du palais, quitter le palais.

3. Κτήσιος. Sous-ent. ἐνεκα.

4. Ὑπόκριναι, explique, interprète.

5. Πυρὸν ἐξ ὕδατος, du froment trempé d'eau. — D'autres entendent: ἐξ ὕδατος, en sortant de l'eau (où elles vivent habituellement).

6. Réunion des κατῆξε.

7. Ὅ ἐquivaut à ὅτε.

8. Προὔχοντι μελάρῳ, le toit qui avance, qui fait saillie, c.-à-d. la saillie, le rebord du toit.

9. Κατερήτυε, m'arrêta, arrêta mes plaintes.

10. ἥχι πάρος περ. Sous-ent. πυρὸν ἔρεπτοντο. — Πάρος περ, auparavant, c'est-à-dire habituellement.

« Ὡ γύναι, οὕτως ἔστιν! ὑποκρίνασθαι ὄνειρον,
 ἄλλη ἀποκλίναντ'¹, ἐπειὴ ῥά τοι αὐτὸς Ὀδυσσεύς
 πέφραδ' ὅπως τελέει· μνηστῆρσι δὲ φαίνεται² ὀλεθρὸς
 πᾶσι μάλ' οὐδέ κέ τις θάνατον καὶ Κῆρας ἀλύξει. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

« Ξεῖν', ἦτοι μὲν ὄνειροι ἀμήχανοι ἀκριτόμυθοι³
 γίγνont', οὐδέ τι πάντα⁴ τελείεται ἀνθρώποισιν.

Δοιαὶ γάρ τε πύλαι⁵ ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων·

αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχεται, αἱ δ' ἐλέφαντι·

τῶν οἳ μὲν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος,

οἳ ῥ' ἐλεφαίρονται, ἔπε' ἀκράντα φέροντες·

οἳ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε,

οἳ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι, βροτῶν δτε κέν τις ἴδῃται.

Ἄλλ' ἐμοὶ οὐκ ἐντεῦθεν⁷ ὄτομαι αἰνὸν ὄνειρον

ἔλθέμεν· ἦ κ' ἀσπαστὸν ἐμοὶ καὶ παιδὶ γένοιτο.

Ἄλλο δέ τοι ἔρεει, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν·

ἥδε δὴ ἧώς εἴσι δυσώνυμος, ἥ μ' Ὀδυσῆος

οἴκου ἀποσχέσει· νῦν γὰρ καταθήσω ἄεθλον,

τοὺς πελέκεας⁸, τοὺς καῖνος ἐνὶ μεγάροισιν ἑοῖσιν

ἵστασχ' ἐξείης δρυόχους ὥς δώδεκα πάντας·

στάς δ' ὅγε πολλὸν ἀνευθεὶς διαρρήπτασκεν⁹ δῖστον.

1. Οὕτως ἔστιν, il n'est pas possible de, on ne peut pas.

2. Ἄλλη ἀποκλίναντα, en le détournant ailleurs, c'est-à-dire en lui donnant une autre interprétation (que celle d'Ulysse lui-même).

3. Φαίνεται, apparaît, c'est-à-dire est évidente, assurée.

4. Ἀμήχανοι, inexplicables. — Ἀκριτόμυθοι, dont le langage est confus, peu clair.

5. Πάντα, toutes les choses (qu'ils annoncent).

6. Δοιαὶ γάρ τε πύλαι, etc. Virgile, *Enéide*, VI, 894 :

Sunt geminae Somni portae, quarum altera fertur

Cornes, quae vasis fictilis datam exiit umbris;

Alter a candenti perfectis nitens ocellis, Sed falsa ad caelum mittunt insomnia Manes.

7. Ἐντεῦθεν, d'ici, c'est-à-dire de la porte de corne.

8. Τοὺς πελέκεας. On croit que les Grecs, dans le temps de la guerre de Troie et en général dans les âges héroïques, se servaient pour armes offensives et pour l'immolation des victimes de haches montées sur des manches plus ou moins longs, avec une ouverture ronde ou carrée faite dans l'épaisseur du tranchant.

9. Διαρρήπτασκεν, lançait à travers (les trous des haches).

Νῦν δὲ μνηστήρεσσιν ἄλλον τοῦτον ἐφάρξω·
 δς δέ κε ῥήϊτατ' ἐντανύσῃ βίον ἐν παλάμῃσιν,
 καὶ διοῖστέυσῃ πελέεσσιν· δυοκαίδεκα πάντων,
 τῷ κεν ἄμ' ἐσποίμην, νοσφισσαμένη πόδα δῶμα
 κουρίδιον¹, μάλα καλόν, ἐνίπλειον βιότοιο·
 τοῦ ποτὲ μεμνήσεσθαι ὄτομαι, ἐν περ ὀνείρην »

580

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 « ὦ γύναι αἰδοίη Λαερτιάδεω Ὀδυσῆος,
 μηκέτι νῦν ἀνάβαλλε δόμοις ἐνι τοῦτον ἄεθλον·
 πρὶν γάρ τοι πολύμητις ἐλεύσεται ἐνθάδ' Ὀδυσσεύς,
 πρὶν τούτους τόδε τόξον ἐύξοον ἀμφαφρόωντας
 νευρὴν τ' ἐντανύσαι διοῖστέυσαί τε σιδήρου².

585

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·
 « Εἴ κ' ἐθέλοις μοι, ξεῖνε, πασήμενος ἐν μεγάροισιν
 τέρπειν³, οὐδέ μοι ὕπνος ἐπὶ βλεφαροῖσι χυθείη.
 Ἄλλ' οὐ γάρ πως ἔστιν αὖπνους ἔμμεναι αἰεὶ
 ἀνθρώπους· ἐπὶ γάρ τοι ἐκάστῳ μοῖραν ἔθηκαν
 ἀθάνατοι θνητοῖσιν⁴ ἐπὶ ζεῖδιωρον ἄρουραν.
 Ἄλλ' ἦτοι μὲν ἐγὼν⁵ ὑπερῶϊον εἰσαναβῆσα
 λέξομαι εἰς εὐνὴν, ἥ μοι στονόεσσα τέτυκται,
 αἰεὶ δάκρυς⁶ ἐμοῖσι πεφυρμένη, ἔξ οὔ ὃν Ὀδυσσεύς
 ὄψετ', ἐποψόμενος Κακοῖλιον οὐκ ὀνομαστήν.
 Ἔνθα κε λεξαίμην· σὺ δὲ λέξεο τῷδ' ἐνὶ οἴκῳ,
 ἧ χαμάδις στορέσας, ἦτοι κατὰ δέμνια θέντων⁶. »

590

595

ὦς εἰποῦσ' ἀνέβαιν' ὑπερῶϊα σιγαλόεντα,

600

1. Κουρίδιον, séjour de ma jeunesse.

2. Σιδήρου, le fer, c'est-à-dire les trous pratiqués dans les haches de fer.

3. Τέρπειν, me charmer (par ta conversation).

4. Réunissez ἐπέθηκαν. — Ἐκαστῷ ἐπέθηκαν μοῖραν ἀνθρώποισι, ont assigné un lot aux hommes à

chacun, c'est-à-dire ont en chaque chose imposé à l'homme des bornes certaines.

5. Ἄλλ' ἦτοι μὲν ἐγὼν, etc. Voy. chant XVII, vers 101-104.

6. Στορέσας, ayant étendu (un lit). — Réunissez καταθέντων (forme d'impératif pour καταθέντων), qui a pour sujet sous-entendu les servantes de Pénélope.

οὐκ οἶη[†]. ἅμα τῇγε καὶ ἀμφίπολοι κίεν ἄλλαι.
 Ἐς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν,
 κλαῖεν ἔπειτ' Ὀδυσῆα, φίλον πόσιν, ὅφρα οἱ ὕπνον
 ἤδ' ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἀθήνη.

†. Οὐκ οἶη, etc. Voy. chant I, vers 362-364.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU VINGTIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Ulysse, dans son insomnie, voit les fautes des servantes et délibère s'il doit les punir; il se résigne enfin à la patience; Minerve s'approche de lui et l'endort (1-57). Pénélope gémit sur son infortune. Ulysse supplie Jupiter de lui envoyer encore un double présage; le dieu exauce son vœu (57-121). Télémaque, après s'être informé d'Ulysse, se rend à l'assemblée; les servantes nettoient le palais; les pasteurs amènent les victimes (122-163). Ulysse est abordé successivement par Eumée, par Mélanthios et par le fidèle Philœtios (164-239). Présage funeste envoyé aux prétendants (240-256). Télémaque défend aux prétendants d'insulter le mendiant à l'avenir (257-274). Sacrifice et festin; violence de Ctésippe; fier langage de Télémaque (275-319). Agélaos conseille à Télémaque de presser le mariage de sa mère (320-344). Prophétie de Théoclymène; il quitte le palais (345-370). Propos insolents des prétendants; Télémaque n'y prend pas garde; le moment de la vengeance approche (371-394).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Υ.

Αὐτὰρ δ' ἐν προδόμῳ εὐνάζετο διος Ὀδυσσεύς·
κάμ μὲν ἀδέψητον βοέην στόρεσ' ¹, αὐτὰρ ὑπερθεν
κώεα πολλ' ὅτῳ, τοὺς ἱρεύεσκον Ἀχαιοί·

Εὐρυνόμη δ' ἄρ' ἐπὶ χλαῖναν βάλε κοιμηθέντι.

Ἔνθ' Ὀδυσσεὺς μνηστῆρσι κακὰ φρονέων ἐνὶ θυμῷ
κεῖτ' ἐγρηγορόων· ταί δ' ἐκ μεγάρου γυναικες
ἤϊσαν, αἳ μνηστῆρσιν ἐμισγέσκοντο πάρος περ,
ἀλλήλησι γέλω τε καὶ εὐφροσύνην παρέχουσαι ².

Τούτῳ δὲ ὀρίνετο θυμῷ ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν·
πολλὰ δὲ μερμήριζε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
ἥ ἐ μεταίτῃας θάνατον τεύξειεν ἐκάστη,

ἥ ἔτ' ἔῳ μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισι μιγῆναι
ῥατατα καὶ πύματα ³· κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει ⁴.

Ὡς δὲ κύων ἀμαλῆσι περὶ σκυλάκεσσι βεβῶσα,
ἄνδρ' ἀγνοήσας ὑλάει μέμονέν ⁵ τε μάχεσθαι·

1. Κάμ στόρεσε, pour κατεστόρεσε.

2. Ἀλλήλησι γέλω τε καὶ εὐφροσύνην παρέχουσαι, se fournissant l'une à l'autre du rire et du contentement, c'est-à-dire riant et se réjouissant ensemble.

3. ῥατατα καὶ πύματα. Voy. chant IV, vers 685.

4. Κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει. On trouve cette même métaphore hardie chez les Latins. Ennius entre autres, au témoignage de Varron, avait dit : *Animus cum pectore latrat*.

5. Ἀνδρ' ἀγνοήσας ὑλάει, aboie contre un homme qu'il ne connaît pas. — Μέμονεν, est avide de.

ὥς ῥα τοῦ ἔνδον ὑλάκτει ἀγαιομένου κακὰ ἔργα.

Στήθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μῦθῳ·

« Τέτλαθι δὴ, κραδίη· καὶ κύντερον¹ ἄλλο ποτ' ἔτλης,
ἥματι τῷ, ὅτε μοι μένος ἄσχετος ἦσθιε Κύκλωψ
ἰφθίμους ἐτάρους· σὺ δ' ἐτόλμας, ὅφρα σε μῆτις
ἄξάγαγ' ἐξ ἄντροιο, οἴόμενον θανέεσθαι. »

20

ᾠς ἔφατ', ἐν στήθεσσι καθαπτόμενος φίλον ἦτορ·
τῷ δὲ μάλ' ἐν πείσῃ² κραδίη μένε τετληυῖα
ῥωλεμέως· ἀτὰρ αὐτὸς ἐλίσσετο ἔνθα καὶ ἔνθα.

Ὡς δ' ὅτε γαστέρ' ἀνὴρ³, πολέος πυρὸς αἰθομένοιο,
ἐμπλείην κνίσσης τε καὶ αἵματος, ἔνθα καὶ ἔνθα

25

1. Τέτλαθι δὴ, κραδίη. Platon cite plusieurs fois ce passage avec éloge, dans la *République* et dans le *Phédon*. Horace, dans une de ses *Satires*, fait dire aussi à Ulysse :

Fortem hoc animum tolerare jubebo;
Et quondam majora tuli.

Ovide, *Tristes*, V, xi, 7 :

Perfer et obdura multò graviora tulisti.

— Κύντερον, plus fâcheuse, plus pénible.

2. Ἐν πείσῃ. Métaphore empruntée à un vaisseau que l'on tient immobile à l'ancre, et qui indique l'effort d'Ulysse pour se contenir.

3. Ὡς δ' ὅτε γαστέρ' ἀνὴρ, etc. Dugas-Montbel : « A l'occasion de ce passage, voici comment Perrault, dans son *Parallèle*, fait parler un des interlocuteurs : « Mais, à propos de comparaison, on dit « qu'Homère compare Ulysse, qui « se tourne dans son lit, ne pouvant « sommeiller, à un boudin qui rôtit « sur le gril. » La grande ruse de Perrault contre Homère est de le traduire en employant les expressions les plus triviales ; notre mot *boudin* lui a paru merveilleux pour parodier celui qu'il voulait rendre

ridicule. Boileau observe avec raison qu'il ne peut être ici question de boudin, ni même d'un ragoût, parce que ces sortes d'appâts n'étaient pas connus du temps d'Homère ; mais Boileau se trompe quand il pense que la comparaison porte sur l'homme, et non sur le ventre de l'animal. C'est en vain que Mme Dacier, pour justifier un pareil sens, invoque le témoignage d'Eustathe. Celui-ci dit, au contraire, très-positivement qu'Homère compare Ulysse à un ventre rôti. Ses paroles sont très-expresses : Ἀστειῶς δὲ τὸν περὶ γαστέρος ὀπτής πρὸ μικροῦ ἀεθλεύοντα, τοιαύτη καὶ οὖν παραβολικῶς εἰκαζε. « Il est assez plaisant que ce « lui qui vient de combattre pour « un ventre rôti soit comparé à cet « objet lui-même, τοιαύτη. » Certainement ce pronom τοιαύτη, au datif féminin, ne peut se rapporter qu'au mot γαστέρος, et non pas à l'homme qui le fait rôtir. D'ailleurs un homme occupé d'un tel soin ne se tourne pas en tous sens ; au contraire, il doit rester fort immobile et être fort attentif à ce que sa viande ne brûle pas d'un côté ou d'un autre. »

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Υ.

Αὐτὰρ δ' ἐν προδόμῳ εὐνάζετο διος Ὀδυσσεύς·
 κὰμ μὲν ἀδέψητον βοέην στόρεσ' ¹, αὐτὰρ ὕπερθεν
 κῶσα πολλ' ὄϊων, τοὺς ἱρεύεσκον Ἀχαιοί·
 Ἐδρυνόμῃ δ' ἄρ' ἐπὶ χλαῖναν βάλε κοιμηθέντι.
 Ἔνθ' Ὀδυσσεὺς μνηστῆρσι κακὰ φρονέων ἐνὶ θυμῷ
 κείτ' ἔγρηγορόων· ταί δ' ἐκ μεγάρου γυναικες
 ἤϊσαν, αἱ μνηστῆρσιν ἐμισογέσκοντο πάρος περ,
 ἀλλήλῃσι γέλω τε καὶ εὐφροσύνην παρέχουσαι ².
 Τεῦξ' οἱ ὀρίνετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν·
 πολλὰ δὲ μερμήριζε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
 ἥε μεταίψας θάνατον τεύξειεν ἐκάστη,
 ἥ ἔτ' εἴω μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισι μιγῆναι
 ὕστατα καὶ πύματα ³. κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει ⁴.
 Ὡς δὲ κύνων ἀμαλῇσι περὶ σκυλάκεσσι βεβῶσα,
 ἄνδρ' ἀγνοήσας ὑλάει μέμονέν ⁵ τε μάχεσθαι·

1. Κὰμ στόρεσε, pour κατεστόρεσε.

2. Ἀλλήλῃσι γέλω τε καὶ εὐφροσύνην παρέχουσαι, se fournissant l'une à l'autre du rire et du contentement, c'est-à-dire riant et se réjouissant ensemble.

3. Ὑστατα καὶ πύματα. Voy. chant IV, vers 685.

4. Κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει. On trouve cette même métaphore hardie chez les Latins. Ennius entre autres, au témoignage de Varro, avait dit : *Animus cum pectore latrat*.

5. Ἀνδρ' ἀγνοήσας ὑλάει, aboie contre un homme qu'il ne connaît pas. — Μέμονεν, est avide de.

ὥς ῥα τοῦ ἔνδον ὑλάχτει ἀγαιομένου κακὰ ἔργα.

Στήθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μῦθον·

« Τέτλαθι δὴ, κραδίη· καὶ κύντερον¹ ἄλλο ποτ' ἔτλης, ἥματι τῷ, ὅτε μοι μένος ἄσχετος ἦσθιε Κύκλωψ ἰφθίμους ἐτάρους· σὺ δ' ἐτόλμας, ὅφρα σε μῆτις
20
ἄξάγαγ' ἐξ ἄντροιο, οἴομενον θανέεσθαι. »

Ὡς ἔφατ', ἐν στήθεσσι καθαπτόμενος φίλον ἦτορ·
τῷ δὲ μάλ' ἐν πείσῃ² κραδίη μένε τετληυῖα
νωλεμέως· ἀτὰρ αὐτὸς ἐλίσσετο ἔνθα καὶ ἔνθα.

Ὡς δ' ὅτε γαστέρ' ἀνὴρ³, πολέος πυρὸς αἰθομένοιο,
25
ἐμπλείην κνίσσης τε καὶ αἵματος, ἔνθα καὶ ἔνθα

1. Τέτλαθι δὴ, κραδίη. Platon cite plusieurs fois ce passage avec éloge, dans la *République* et dans le *Phédon*. Horace, dans une de ses *Satires*, fait dire aussi à Ulysse :

Fortem hoc animum tolerare jubebo;
Et quondam majora tuli.

Ovide, *Tristes*, V, xi, 7 :

Perfer et obdura multò graviora tulisti.

— Κύντερον, plus fâcheux, plus pénible.

2. Ἐν πείσῃ. Métaphore empruntée à un vaisseau que l'on tient immobile à l'ancre, et qui indique l'effort d'Ulysse pour se contenir.

3. Ὡς δ' ὅτε γαστέρ' ἀνὴρ, etc. Dugas-Montbel : « A l'occasion de ce passage, voici comment Perrault, dans son *Parallèle*, fait parler un des interlocuteurs : « Mais, à propos de comparaison, on dit « qu'Homère compare Ulysse, qui « se tourne dans son lit, ne pouvant « sommeiller, à un boudin qui rôtit « sur le gril. » La grande ruse de Perrault contre Homère est de le traduire en employant les expressions les plus triviales ; notre mot *boudin* lui a paru merveilleux pour parodier celui qu'il voulait rendre

ridicule. Boileau observe avec raison qu'il ne peut être ici question de boudin, ni même d'*aucun ragoût*, parce que ces sortes d'appareils n'étaient pas connus du temps d'Homère ; mais Boileau se trompe quand il pense que la comparaison porte sur l'homme, et non sur le ventre de l'animal. C'est en vain que Mme Dacier, pour justifier un pareil sens, invoque le témoignage d'Eustathe. Celui-ci dit, au contraire, très-positivement qu'Homère compare Ulysse à un ventre rôté. Ses paroles sont très-expresses : Ἀστειῶς δὲ τὸν περὶ γαστέρος ὀπτῆς πρὸ μικροῦ ἀεθλεύοντα, τοιαύτη καὶ αὐτὸν παραβάλλει· αἰκάζει. « Il est assez plaisant que ce « lui qui vient de combattre pour « un ventre rôté soit comparé à cet « objet lui-même, τοιαύτη. » Certainement ce pronom τοιαύτη, au datif féminin, ne peut se rapporter qu'au mot γαστέρος, et non pas à l'homme qui le fait rôtir. D'ailleurs un homme occupé d'un tel soin ne se tourne pas en tous sens ; au contraire, il doit rester fort immobile et être fort attentif à ce que sa viande ne brûle pas d'un côté ou d'un autre. »

αἰόλλη, μάλα δ' ὦκα λιλαίεται ὀπηθῆναι.
ὥς ἄρ' ὄγ' ἐνθα καὶ ἐνθα ἐλίσσεται, μερμηρίζων
ὄππως δὴ μνηστῆρσιν ἀναιδέσι χεῖρας ἐφήσει,
μοῦνος ἐὼν πολέσι. Σχεδόθεν δέ οἱ ἦλθεν Ἀθήνη,
οὐρανόθεν καταβᾶσα· δέμας δ' ἦϊκτο γυναικί·
στῇ δ' ἄρ' ὑπὲρ κεφαλῆς καὶ μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν·

« Τίπτ' αὐτ' ἐγρήσσεις, πάντων περὶ κάμμορε φωτῶν;
οἶκος μὲν τοι ὄδ' ἐστί, γυνή δέ τοι ἦδ' ἐνὶ οἴκῳ
καὶ παῖς, οἷόν πού τις ἐέλδεται ἔμμεναι υἷα. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Ναὶ δὴ ταῦτά γε πάντα, θεά, κατὰ μοῖραν ἔειπες·
ἀλλὰ τί μοι τόδε θυμὸς ἐνὶ φρεσὶ μερμηρίζει,
ὄππως δὴ μνηστῆρσιν ἀναιδέσι χεῖρας ἐφήσω,
μοῦνος ἐὼν· οἱ δ' αἰὲν ἀολλέες ἔνδον ἔασιν.

Πρὸς δ' ἔτι καὶ τόδε μεῖζον ἐνὶ φρεσὶ μερμηρίζω·
εἵπερ γὰρ κτείναιμι Διὸς τε σέθεν τε ἔκχτη¹,
πῇ κεν ὑπεκπροφύγοιμι; τὰ σέ φράζεσθαι ἄνωγα. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

« Σχέτλιε, καὶ μὲν τίς τε χερείονι πείθεθ'² ἐταίρω,
ὅς περ θνητός τ' ἐστί καὶ οὐ τόσα μῆδεα οἶδεν³.
αὐτὰρ ἐγὼ θεὸς εἰμι, διαμπερές ἦ σε φυλάσσω
ἐν πάντεσσι πόνοις· ἐρέω δέ τοι ἔξαναφανδόν·
εἵπερ πεντήκοντα λόχοι μερόπων ἀνθρώπων
νῶϊ περισταῖεν, κτείνειν μεμαῶτες, Ἀρηϊ⁴,
καὶ κεν τῶν ἐλάσαιο βόας καὶ ἱφια μῆλα.

Ἄλλ' ἐλέτω σε καὶ ὕπνος⁵· ἀνίη καὶ τὸ φυλασσεῖν

1. Ἐκχτη, par la volonté (et avec le secours) de....

2. Σχέτλιε, obstiné, incrédule (puisque tu as pour appui une divinité).— Χερείονι, inférieur, c'est-à-dire plus faible que moi.— Πείθετ', éliasion pour πείθεται.

3. Καὶ οὐ τόσα μῆδεα οἶδεν, et ne sait pas autant de ruses, c'est-à-

dire et n'est pas aussi prudent (que je le suis).

4. Νῶϊ περισταῖεν Ἀρηϊ, nous entouraient par Mars, c'est-à-dire avec des armes, nous entouraient de leurs armes.

5. Ἐλέτω σε ὕπνος, que le sommeil te prenne, c'est-à-dire laisse-toi aller au sommeil.

πάννυχον ἐγρήσσοντα · κακῶν δ' ὑποδύσαι ἤδη ¹. »

²Ὡς φάτο, καί ῥα οἱ ὕπνον ἐπὶ βλεφάροισιν ἔχευεν ·

αὐτὴ δ' ἅψ ἔς Οὐλυμπον ἀφίκετο διὰ θεῶων, 35

εὔτε τὸν ὕπνος ἔμαρπτε, λύων μελεδήματα θυμοῦ,

λυσιμελῆς. Ἄλοχος δ' ἄρ' ἐπέγρετο κέδν' εἰδυῖα ·

κλαῖε δ' ἄρ' ἐν λέκτροισι καθεζομένη μαλακοῖσιν.

Αὐτὰρ ἐπεὶ κλαίουσα κορέσσατο δν κατὰ θυμόν,

Ἄρτεμιδι πρῶτιστον ἐπεύξατο διὰ γυναικῶν · 60

« Ἄρτεμι, πότνα θεά, θύγατερ Διός, αἴθε μοι ἤδη

ἰὼν ἐνὶ στήθεσσι βαλοῦσ' ἐκ θυμὸν ἔλοιο ³

αὐτίκα νῦν, ἥ ἔπειτά ⁴ μ' ἀναρπάξασα θύελλα

οἶχοιτο προφέρουσα κατ' ἡερόεντα κέλευθα,

ἐν προχοῆς δὲ βάλοι ἀφορβόου ⁵ Ὀκεανοῖο, 65

ὥς δτε Πανδαρέου ⁶ κόδρας ἀνέλοντο θύελλαι !

Τῇσι τοκῆας μὲν φθίσαν θεοί · αἱ δ' ἐλίποντο

ὄρφαναί ἐν μεγάροισι, κόμισσε ⁷ δὲ δι' Ἀφροδίτη

τυρῶ καὶ μέλιτε γλυκερῶ καὶ ἡδέϊ οἴνω ·

⁸Ἥρη δ' αὐτῇσιν περὶ πασέων δῶκε γυναικῶν 70

εἶδος καὶ πινυτήν, μῆκος δ' ἔπορ' Ἀρτεμις ἀγνή,

ἔργα δ' Ἀθηναῖη δέδασε κλυτὰ ἐργάζεσθαι.

Εὖτ' Ἀφροδίτη διὰ προσέστιχε μακρὸν Ὀλυμπον,

κούρης αἰτήσουσα τέλος ⁹ θαλεροῖο γάμοιο,

ἔς Δία τερπικέραυνον, ὃ γάρ τ' εὖ οἶδεν ἅπαντα, 75

μοῖράν τ' ἀμμορίην τε καταθνητῶν ἀνθρώπων,

τόφρα δὲ τὰς κούρας Ἀρπυιαι ἀνηρεῖψαντο

καί ῥ' ἔδοσαν στυγερῇσιν Ἑριννύσιν ἀμφοπολεύειν.

1. Ἦδη, bientôt.

2. Réunissez ἐξέλοιο.

3. Ἐπειτα, ensuite, c'est-à-dire en second lieu, à défaut d'un trait de Diane.

4. Ἀφορβόου, qui enveloppe la terre. Ce mot est expliqué d'une manière très-satisfaisante par un scholiaste : Ἀφορβόου, τοῦ κύκλω περινοστοῦντος τὴν γῆν, καὶ ἅψ

πάλιν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἀφικνουμένου · ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ ἅψ περι-τελλομένου ἔτεος (λ. 294).

5. Πανδαρέου. Il périt, dit la Fable, avec sa femme, pour avoir dérobé dans l'île de Crète le chien de Jupiter.

6. Κόμισσε, les soigna, les nourrit.

7. Τέλος, l'accomplissement.

Ὡς ἐμ' αἰστώσειαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες,
ἢ ἐμ' εὐπλόκαμος βάλοι Ἄρτεμις, ὄφρ' Ὀδυσῆα
80 ὄσσομένη¹ καὶ γαῖαν ὑπο στυγερὴν ἀρικοίμην,
μηδὲ τι χείρονος ἀνδρὸς εὐφραίνοιμι νόημα².

Ἀλλὰ τὸ μὲν καὶ ἀνεκτὸν ἔχει κακόν, ὅπποτε κέν τις³
ἤματα μὲν κλαίῃ, πυκινῶς ἀκαχήμενος ἦτορ,
νύκτας δ' ὕπνος ἐλῃσιν· ὁ γάρ τ' ἐπέλησεν⁴ ἀπάντων
85 ἐσθλῶν ἡδὲ κακῶν, ἐπεὶ ἄρ βλέφαρ' ἀμφικαλύψῃ.
αὐτὰρ ἐμοὶ καὶ ὀνείρατ' ἐπέσσευεν κακὰ δαίμων.
Τῇδε γὰρ αὖ μοι νυκτὶ παρέδραθεν εἵκελος αὐτῷ,
τοῖος ἐών, οἷος ἦεν ἅμα στρατῷ· αὐτὰρ ἐμὸν κῆρ
χαῖρ', ἐπεὶ οὐκ ἐφάμην ὄναρ ἐμμεναι, ἀλλ' ὕπαρ ἦδη. »
90

Ὡς ἔφατ'· αὐτίκα δὲ χρυσόθρονος ἤλυθεν Ἥως.
Τῆς δ' ἄρα κλαιούσης ὅπα σύνθετο δῖος Ὀδυσσεύς·
μερμήριζε δ' ἔπειτα, δόκησε δέ οἱ κατὰ θυμὸν
ἦδη γινώσκουσα⁵ παρεστάμεναι κεφαλῇφιν.
Χλαῖναν μὲν συνελὼν καὶ κώεα τοῖσιν ἐνεῦδεν,
95 ἐς μέγαρον κατέθηκεν ἐπὶ θρόνου· ἐκ δὲ βοείην
θῆκε⁶ θύραζε φέρων· Διὶ δ' εὕξατο, χεῖρας ἀνασχών·

« Ζεῦ πάτερ, εἰ μ' ἐθέλοντες ἐπὶ τραφερὴν τε καὶ ὑγρὴν⁷
ἦγετ' ἐμὴν ἐς γαῖαν, ἐπεὶ μ' ἐκακώσατε λίην,
φῆμην⁸ τίς μοι φάσθω ἐγειρομένων ἀνθρώπων
100

1. Ὀσσομένη, ayant devant les yeux, c'est-à-dire n'oubliant pas.

2. Μηδὲ.... νόημα, et je ne réjouisse pas la pensée d'un homme inférieur (à lui); c'est-à-dire et je ne devienne pas l'épouse d'un homme qui lui soit inférieur.

3. Ἀλλὰ τὸ μὲν.... ὅπποτε κέν τις. Τίς est le sujet à la fois de ἔχει et de κλαίῃ. On a encore une douleur supportable (ἀνεκτόν), on peut encore endurer son malheur lorsque....

4. Ὀ. Le sommeil. — Ἐπέλησεν. Aoriste d'habitude, qu'il faut traduire par un présent : fait oublier.

5. Γινώσκουσα, le reconnaissant.

6. Réanimes ἐξέθηκε.

7. Ἐθέλοντες se rapporte à tous les dieux, bien qu'Ulysse s'adresse d'abord au seul Jupiter : Ζεῦ πάτερ. — Ἐπὶ τραφερὴν τε καὶ ὑγρὴν. (en me conduisant) à travers la terre et la mer. — Τραφερή (sous-ent. γῆ) signifie proprement condensé, solide.

8. Φῆμην. Eustathe explique ce mot par λόγος μαντικός, parole prophétique. On appelait en effet φῆμη toute parole dont il était possible de tirer un présage, soit favorable, soit défavorable.

ἔνδοθεν, ἔκτοσθεν δὲ Διὸς τέρας ἄλλο φανήτω. »

Ὡς ἔφατ' εὐχόμενος· τοῦ δ' ἔκλυε μητίετα Ζεὺς
αὐτίκα δ' ἐβρόντησεν ἀπ' αἰγλήεντος Ὀλύμπου¹,
ὑφ' ὅθεν ἐκ νεφέων γήθητε δὲ διὸς Ὀδυσσεύς.

Φήμην δ' ἐξ οἴκοιο γυνὴ προέηκεν ἀλετρίς 105
πλησίον, ἐνθ' ἄρα οἱ² μύλαι εἴατο, ποιμένι λαῶν·
τῆσιν δώδεκα πᾶσαι ἐπεβρώοντο γυναικες³,
ἄλφита τεύχουσαι καὶ ἀλείατα, μυελὸν ἀνδρῶν⁴.

Αἱ μὲν ἄρ' ἄλλαι εὐδον, ἐπεὶ κατὰ πυρὸν ἄλεσσαν⁵.
ἡ δὲ μί' οὐπω παύετ', ἀραυροτάτῃ δ' ἐτέτυκτο⁶. 110
ἡ βὰ μύλην στήσασα ἔπος φάτο, σῆμα⁷ ἀνακτι·

« Ζεῦ πάτερ, ὅς τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισιν ἀνάσσεις,
ἦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανῷ ὑπερέοντος,
οὐδέ ποθι νέφος ἐστί· τέρας νύ τω τόδε φαίνεις.
Κρῆνον νῦν καὶ ἐμοὶ δειλῇ ἔπος ὅτι κεν εἴπω· 115
μνηστῆρες πύματόν τε καὶ ὑστάτον ἡματι τῶδε
ἐν μεγάροις Ὀδυσῆος ἐλοίατο δαῖτ' ἐρατεινὴν·
οἱ δὲ μοι καμάτῳ θυμαλγέει γούνατ' ἔλυσαν⁸,
ἄλφита τευχούσῃ· νῦν ὑστάτα δειπνήσειαν. »

Ὡς ἄρ' ἔφη· χαῖρεν δὲ κλεθδόνι διὸς Ὀδυσσεύς 120
Ζηνός τε βροντῇ· φάτο⁹ γὰρ τίσασθαι ἀλείτας.

Αἱ δ' ἄλλαι δμῳαὶ κατὰ δώματα κάλ' Ὀδυσῆος

1. Αὐτίκα δ' ἐβρόντησεν ἀπ' αἰγλήεντος Ὀλύμπου. Virgile, *Énéide*, IX, 630 :

Audiit, et cœli genitor de parte serena
Intonuit lævum.

2. Ἐνθα, (qui se trouvait à l'endroit, dans la salle) où. — Οἱ se rapporte à Ulysse et a pour apposition ποιμένι λαῶν.

3. Τῆσιν... γυναικες, douze femmes-en tout pesaient sur elles, sur les meules, c'est-à-dire les faisaient tourner avec effort.

4. Μυελὸν ἀνδρῶν. Nous avons

déjà vu cette expression au IIe chant, vers 290.

5. Réunissez κατάλεσαν, pour κατήλεσαν.

6. Ἀραυροτάτῃ ἐτέτυκτο, elle était la plus faible de toutes (et n'avait pu achever sa tâche en même temps que les autres).

7. Σῆμα équivalait ici à φήμην, que nous avons rencontré et expliqué quelques vers plus haut.

8. Οἱ μοι γούνατ' ἔλυσαν, qui m'ont débattu, brisé les genoux (de fatigue).

9. Φάτο, il pensait.

ἀγρόμεναι ἀνέκαιον ἐπ' ἐσχάρῃ ἀκάματον πῦρ.
 Τηλέμαχος δ' εὐνῆθεν ἀνίστατο, ἰσόθεος φῶς,
 εἵματα ἐσσάμενος¹· περὶ δὲ ξίφος ὀξὺ θέτ' ὤμων·
 ποσσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδῆσατο καλὰ πέδιλα,
 εἶλετο δ' ἄλκιμον ἔγχος, ἀκαχμένον ὀξεῖ χαλκῷ·
 στῆ δ' ἄρ' ἐπ' οὐδὸν ἰών, πρὸς δ' Εὐρύκλειαν ἔειπεν·

128

« Μαῖα φίλη, τὸν ξεῖνον ἐτιμήσασθ' ἐνὶ οἴκῳ
 εὐνῇ καὶ σίτῳ; ἢ αὐτῶς² κεῖται ἀκηδής;
 Ἵτοιαύτῃ γὰρ ἐμοὶ μήτηρ, πινυτὴ περ ἐοῦσα·
 ἐμπλήγδην ἕτερόν γε τίει μερόπων ἀνθρώπων
 χείρονα, τὸν δέ τ' ἀρείον' ἀτιμήσας ἀποπέμπει. »

130

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Εὐρύκλεια·
 « Οὐκ ἄν μιν νῦν, τέκνον, ἀναίτιον αἰτιόω.
 Οἶνον μὲν γὰρ πῖνε καθήμενος, ὅφρ' ἔθελ' αὐτός·
 σίτου δ' οὐκέτ' ἔφη πεινῆμεναι· εἶρετο γάρ μιν³.
 Ἄλλ' ὅτε δὴ κοίτοιο καὶ ὕπνου μιμνήσκειτο,
 ἥ μὲν δέμνι' ἄνωγεν ὑποστορέσαι δμῳῇσιν·
 αὐτὰρ ὅγ', ὥς τις πάμπαν διζυρὸς καὶ ἄποτμος,
 οὐκ ἔθελ' ἐν λέκτροισι καὶ ἐν βήγεσσι καθεύδειν,
 ἀλλ' ἐν ἀδεψήτῳ βοῇ καὶ κώεσιν οἴων
 ἰδραθ' ἐνὶ προδόμῳ· χλαῖναν δ' ἐπιέσσαμεν ἡμεῖς. »

135

140

ὣς φάτο· Τηλέμαχος δὲ διὰκ μεγάρῳιο βεβήκει,
 ἔγχος ἔχων· ἅμα τῷγε κύνες πόδας ἀργοὶ ἔποντο.
 Βῆ δ' ἵμεν εἰς ἀγορὴν μετ' εὐκνήμιδας Ἀχαιοῦς.
 Ἦ δ' αὖτε δμῳῇσιν ἐκέκλετο διὰ γυναικῶν,
 Εὐρύκλει', ὦπος θυγάτηρ Πεισηνορίδαο·

145

« Ἀγρεῖθ', αἱ μὲν δῶμα κορήσατε ποιπνύσασαι
 ῥάσσατέ⁴ τ', ἐν τε θρόνοις εὐποιήτοισι τάπητας
 βάλλετε πορφυρέους· αἱ δὲ σπόγγοισι τραπέζας

150

1. Εἵματα ἐσσάμενος, etc. Voy. c. II, vers 3 et 4.

2. Αὐτῶς, ainsi, comme cela se trouve, c'est-à-dire sans soins, sans égards.

3. Εἶρετο γάρ μιν, car elle l'avait interrogé, elle lui avait demandé (s'il avait encore faim).

4. Κορήσατε ῥάσσατέ τε, balayez et arrosez.

πάσας ἀμφιμάσασθε, καθήρατε δὲ κρητῆρας
καὶ δέπα ἀμφικύπελλα τετυγμένα· ταὶ δὲ μεθ' ὕδωρ¹
ἔρχεσθε κρήνηνδε καὶ οἷσετε θάσσον ἰοῦσαι.

Οὐ γὰρ ὄην μνηστῆρες ἀπέσσονται μεγάροιο, 155
ἀλλὰ μάλ' ἤρι νέονται· ἐπεὶ καὶ πᾶσιν ἑορτῇ². »

Ὡς ἔφαθ'· αἱ δ' ἄρα τῆς μάλα μὲν κλύον ἦδ' ἐπίθοντο.

Αἱ μὲν εἰέχοσι βῆσαν ἐπὶ κρήνην μελάνυδρον·

αἱ δ' αὐτοῦ κατὰ δώματ' ἐπισταμένως πονέοντο.

Ἔς δ' ἦλθον δρηστῆρες Ἀχαιῶν· οἱ μὲν ἔπειτα 160
εὖ καὶ ἐπισταμένως κέασαν ξύλα· ταὶ δὲ γυναῖκες
ἦλθον ἀπὸ κρήνης· ἐπὶ δὲ σφισιν ἦλθε³ συβώτης,
τρεῖς σιάλους κατὰγων, οἱ ἔσαν μετὰ πᾶσιν ἄριστοι.

Καὶ τοὺς μὲν ῥ' εἶασε καθ' ἔρκεα καλὰ νέμεσθαι,
αὐτὸς δ' αὖτ' Ὀδυσῆα προσηύδα μελιχίοισιν⁴. 165

« Ξεῖν', ἧ ἄρ τί σε μάλλον Ἀχαιοὶ εἰσορόωσιν⁵,
ἧέ σ' ἀτιμάζουσι κατὰ μέγαρ', ὥς τὸ πάρος περ; »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Αἶ γὰρ δὴ, Εὐμαιο, θεοὶ τισαῖατο λιώβην,
ἦν οἷδ' ὑδρίζοντες ἀτάσθαλα μηχανόωνται 170
οἴκῳ ἐν ἄλλοτρίῳ, οὐδ' αἰδοῦς μοῖραν ἔχουσιν⁶. »

Ὡς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.

Ἀγχίμολον δέ σφ' ἦλθε Μελάνθιος, αἰπόλος αἰγῶν,

αἶγας ἄγων, αἱ πᾶσι μετέπρεπον αἰπολίοισιν,
δεῖπνον μνηστήρεσσι· δύω δ' ἅμ' ἔποντο νομῆες. 175

Καὶ τὰς μὲν κατέδησεν ὑπ' αἰθούσῃ ἐριδούπῳ·

αὐτὸς δ' αὖτ' Ὀδυσῆα προσηύδα κερτομίοισιν⁷.

1. Τετυγμένα, façonnées (avec art), artistement travaillées. — Μεθ' ὕδωρ, pour chercher de l'eau.

2. Ἑορτή. La fête des Néoménies, dont il est aussi question au chant suivant.

3. Réunion et πῆλθε.

4. Μελιχίοισιν. Sous-entendu ἔπεισιν.

5. Σέ μάλλον εἰσορόωσιν, te re-

gardent davantage, c'est-à-dire ont plus de respect pour toi, te témoignent plus d'égards.

6. Οὐδ' αἰδοῦς μοῖραν ἔχουσιν, et n'ont pas une part de pudeur, c'est-à-dire et n'ont pas l'ombre de pudeur.

7. Κερτομίοισιν. Sous-ent. ἔπεισιν, comme plus haut avec μελιχίοισιν.

« Ξεῖν', ἔτι καὶ νῦν ἐνθάδ' ἀνιήσεις¹ κατὰ δῶμα
 ἀνέρας αἰτίζων ; ἀτὰρ οὐκ ἔξειςθα θύραζε ;
 πάντως οὐκέτι νῶϊ διακρινέεσθαι δῖω
 πρὶν χειρῶν γεύσασθαι². ἐπεὶ σύ περ οὐ κατὰ κόσμον
 αἰτίζεις· εἶσιν δὲ καὶ ἄλλαι δαῖτες Ἀχαιῶν³. »

Ὡς φάτο· τὸν δ' οὔτι προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 ἀλλ' ἀκέων κίνησε κάρη, κακὰ βυσσοδομεύων.

Τοῖσι δ' ἐπὶ τρίτος ἦλθε Φιλοίτιος, ὄρχαμος ἀνδρῶν,
 βοῦν στεῖραν⁴ μνηστῆρσιν ἄγων καὶ πίονας αἶγας·
 πορθμῆες δ' ἄρα τούγε διήγαγον⁵, ὅτε καὶ ἄλλους
 ἀνθρώπους πέμπουσιν, ὅτις σφέας εἰσαφίχεται.

Καὶ τὰ μὲν εὖ κατέδησεν ὑπ' αἰθοῦση ἐριδούπῳ·
 αὐτὸς δ' αὖτ' ἐρέεινε συβώτην, ἄγχι παραστάς·

« Τίς δὴ ὅδε ξεῖνος νέον εἰλήλουθε, συβῶτα,
 ἡμέτερον πρὸς δῶμα ; τέων δ' ἐξ εὐχεται εἶναι
 ἀνδρῶν ; ποῦ δὲ νύ οἱ γενεῇ⁶ καὶ πατρὶς ἄρουρα ;
 δύςμορος, ἥ τε ἔοικε δέμας βασιλῆϊ ἄνακτι⁷.

Ἀλλὰ θεοὶ δυόωσι⁸ πολυπλάγκτους ἀνθρώπους,
 ἐππότε καὶ βασιλεῦσιν ἐπικλῶσονται⁹ ὀϊζύν. »

Ἦ καὶ δεξιτερῇ δειδίσκετο χειρὶ παραστάς·
 καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Χαῖρε, πάτερ ὦ ξεῖνε¹⁰· γένοιτό τοι ἕς περ ὀπίσσω
 ὄλθος· ἀτὰρ μὲν νῦν γε κακοῖς ἔχει πολέεσσιν.

1. Ἀνιήσεις (sous-ent. ἡμᾶς), nous importuneras-tu ?

2. Χειρῶν γεύσασθαι, goûter nos bras, c'est-à-dire éprouver la force de nos bras.

3. Εἶσιν... Ἀχαιῶν, il y a aussi d'autres banquets des Achéens, c'est-à-dire on mange aussi dans d'autres maisons (où tu pourrais aller mendier, au lieu de venir toujours ici).

4. Βοῦν στεῖραν. Un scholiaste dit à propos de ce vers : Τῶν γὰρ ἀτόκων τὸ κρέας κάλλιστον.

5. Διήγαγον. Nous avons vu plus haut que les troupeaux de bœufs et de chèvres d'Ulysse paissaient dans l'île de Céphallénie.

6. Γενεή, sa génération, c'est-à-dire sa race, sa famille.

7. Ἄνακτι est ici employé adjectivement et signifie *puissant*.

8. Δυόωσι, plongent dans l'infortune.

9. Ἐπικλῶσονται, pour ἐπικλώσονται.

10. Χαῖρε, πάτερ ὦ ξεῖνε, etc. Voy. chant XVIII, vers 421 et 422.

Ζεῦ πάτερ, οὐτίς σείο θεῶν δλοώτερος ἄλλος·
οὐκ ἐλεαίρεις ἄνδρας, ἐπὴν δὴ γένεαι¹ αὐτός,
μισογέμεναι κακότητι² καὶ ἄλγεσι λευγαλέοισιν.

Ἴδιον, ὥς ἐνόησα, δεδάκρυνται δέ μοι ὄσσε,
μνησαμένῳ Ὀδυσῆος· ἐπεὶ καὶ κείνον δῖω
τοιαῶδε λαίφε' ἔχοντα πατ' ἀνθρώπους ἀλάλησθαι,
εἴ που ἔτι ζῶει³ καὶ δρᾷ φάος ἡέλιος.

Εἰ δ' ἤδη τέθνηκε καὶ εἰν Αἴδαο δόμοισιν,
ὦ μοι ἐπεὶ τ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος, ὅς μ' ἐπὶ βουσὶν
εἶσ' ⁴ ἔτι τυτθὸν ἐόντα, Κεφαλλήνων ἐνὶ δήμῳ.

Νῦν δ' αἱ μὲν γίγνονται ἀθέσφατοι, οὐδέ κεν ἄλλως⁵
ἄνδρ' ἔ' ὑποσταχύσιτο βοῶν γένος εὐρυμετώπων·
τὰς δ' ἄλλοι ⁶ με κέλονται ἀγνέμεναι σφισιν αὐτοῖς
ἔδμεναι· οὐδέ τι παιδὸς ἐνὶ μεγάροις ἀλέγουσιν
οὐδ' ὀπιδα⁷ τρομέουσι θεῶν· μεμάασι γὰρ ἤδη
κτῆματα δάσσασθαι δὴν οἰχομένοιο ἀνακτος.

Αὐτὰρ ἐμοὶ τόδε θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φιλοισιν
πόλλ' ἐπιδινεῖται· μάλα μὲν κακόν, υἱὸς ἐόντος⁸,
ἄλλων δῆμον ἰκέσθαι, ἰόντ' αὐτῇσι βόεσσιν⁹
ἄνδρας ἐς ἄλλοδαπούς· τὸ δὲ ῥίγιον, αὐθι μένοντα
βουσὶν ἐπ' ἄλλοτρίῃσι καθήμενον ἄλγεα πάσχειν.

Καὶ κεν δὴ παλαὶ ἄλλον ὑπερμενέων βασιλῆων
ἐξικόμην φεύγων, ἐπεὶ οὐκέτ' ἀνεκτὰ πέλονται¹⁰.

1. Γένεαι, pour γείνηαι ou γείνη.

2. Οὐκ ἐλεαίρεις· μισογέμεναι κακότητι, tu n'as pas pitié pour mêler au malheur, c'est-à-dire tu n'hésites pas à plonger, tu plonges impitoyablement dans le malheur.

3. Εἴ που ἔτι ζῶει, etc. Voy. chant IV, vers 833 et 834.

4. ὦ μοι Ὀδυσῆος, hélas sur Ulysse, c'est-à-dire je gémiss sur Ulysse. — Réunissez ἐρεῖσε, a préposé.

5. Ἀθέσφατοι, inexprimables,

innombrables. — Ἄλλως, autrement, c'est-à-dire mieux.

6. Ἄλλοι. Les prétendants.

7. Ὀπιδα, la vengeance.

8. Πολλά est pris ici adverbialement : souvent. — Υἱὸς ἐόντος, tandis que le fils (d'Ulysse) existe.

9. Αὐτῇσι βόεσσιν. On sait que l'adjectif αὐτός, au datif, remplace très-souvent la préposition σύν.

10. Ἐπεὶ.... πέλονται, car (ce qui se passe ici) n'est plus supportable.

ἀλλ' ἔτι τὸν δύστηνον¹ ὀϊομαι, εἴ ποθεν ἔλθων
ἀνδρῶν μνηστῆρων σκέδασιν κατὰ δώματα θεήη. » 225

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
« Βουκόλ', ἐπεὶ οὔτε κακῶ οὔτ' ἄφρονι φωτὶ ἔοικας,
γινώσκω δὲ καὶ αὐτὸς ὃ τοι πινυτὴ φρένας ἔχει²,
τοῦνεκά τοι ἔρέω καὶ ἐπὶ μέγαν ὄρχον ὁμοῦμαι³.
ἴστω νῦν Ζεὺς⁴ πρῶτα θεῶν ξενίη τε τράπεζα 230
ἰστίη τ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος, ἣν ἀφικάνει,
ἧ σέθεν ἐνθάδ' ἐόντος ἐλεύσεται οἴκαδ' Ὀδυσσεύς·
σοῖσιν δ' ὀφθαλμοῖσιν ἐπόψαι, αἳ κ' ἐθέλησθα,
κτεινομένους μνηστῆρας, οἳ ἐνθάδε κοιρανέουσιν. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε βοῶν ἐπιβουκόλος ἀνὴρ· 235
« Αἶ γὰρ τοῦτο, ξεῖνε, ἔπος τελέσειε Κρονίων,
γνοίης χ' οἷη ἐμὴ δύναμις καὶ χεῖρες ἔπονται⁵. »

ᾧ δ' αὖτως Εὐμαιος ἐπέυξατο πᾶσι θεοῖσιν,
νοστήσαι Ὀδυσῆα πολύφρονα θνδε δόμονδε.

ᾧ οἳ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον. 240
Μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόνον τε
ἤρτυον· αὐτὰρ ὁ τοῖσιν ἀριστερὸς⁶ ἤλυθεν ὄρνις,
αἰετὸς ὑψιπέτης, ἔχε δὲ τρήρωνα πέλειαν.

Τοῖσιν δ' Ἀμφίνομος ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·

« ὦ φίλοι, οὐχ ἡμῖν συνθεύσεται⁷ ἥδε γε βουλή, 245
Τηλεμάχοιο φόνος· ἀλλὰ μνησώμεθα δαιτὸς⁸. »

ᾧ ἔφατ' Ἀμφίνομος· τοῖσιν δ' ἐπιήνδανε μῦθος.

1. Τὸν δύστηνον. Ulysse.

2. Ὁ τοι.... ἔχει, que la sagesse est venue en ton esprit, c'est-à-dire que ton esprit est rempli de sagesse.

3. Réunissez ἐπομοῦμαι.

4. ἴστω νῦν Ζεὺς, etc. Voy. chant XIV, vers 158 et 159.

5. Γνοίης.... ἔπονται, tu connaîtrais quelle force et quels bras m'accompagneront, c'est-à-dire tu connaîtras quelle est la force de mon bras, ce que vaut mon bras.

6. Ἀριστερός, se présentant du côté gauche, et par conséquent défavorable.

7. Συνθεύσεται, arrivera (heureusement), réussira.

8. Μνησώμεθα δαιτὸς. C'était en effet la principale préoccupation des prétendants. Aussi Horace dit-il (*Épîtres*, I, II, 27) :

Nos numerus sumus et fruges consumere nati,
Sponsi Penelopæ.

Ἐλθόντες δ' ἐς δώματ' Ὀδυσσεύς θεῖοιο
χλαίνας μὲν κατέθεντο¹ κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε·

οἱ δ' ἱέρευον οἷς μεγάλους καὶ πίνοντας αἶγας, 260

ἱεῦον δὲ σύας σιάλους καὶ βοῦν ἀγελαίην·

σπλάγχχνα δ' ἄρ' ὀπτήσαντες ἐνώμων· ἐν δέ τε οἶνον

κρητῆρσιν κερώνοντο· κύπελλα δὲ νεῖμε συδῶτης.

Σίτον δέ σφ' ἐπένειμε Φιλοίτιος, ὄρχαμος ἀνδρῶν,
καλοῖς ἐν κανέοισιν· ἐφωχόει δὲ Μελανθεύς. 265

Οἱ δ' ἐπ' ὀνειᾶθ' ἐτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἱαλλον.

Τηλέμαχος δ' Ὀδυσῆα καθίδρυε, κέρδεα νωμῶν,

ἐντὸς εὖσταθέος μεγάρου, παρὰ λάϊνον οὐδόν,

δίφρον ἀεικέλιον καταβίς ὀλίγην τε τράπεζαν·

πάρ δ' ἐτίθει σπλάγχχων μοίρας, ἐν δ' οἶνον ἔχευεν 260

ἐν δέπαϊ χρυσέῳ, καὶ μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν·

« Ἐνταυθοῖ νῦν ἦσο μετ' ἀνδράσιν οἰνοποτάζων·

κερτομίας δέ τοι αὐτὸς ἐγὼ καὶ χεῖρας ἀφέξω²

πάντων μνηστήρων· ἐπεὶ οὔτοι δῆμιός ἐστιν

οἶκος δδ', ἀλλ' Ὀδυσσεύς, ἐμοὶ δ' ἐκτῆσατο κείνος. 265

Ἵμεῖς δέ, μνηστῆρες, ἐπίσχετε θυμὸν ἐνιπῆς³

καὶ χειρῶν, ἵνα μή τις ἔρις καὶ νεῖκος ὄρηται. »

Ὡς ἔφαθ'⁴· οἱ δ' ἄρα πάντες ὁδᾶξ ἐν χεῖλεσι φύντες

Τηλέμαχον θαύμαζον, ὃ θαρσαλέως ἀγόρευεν.

Τοῖσιν δ' Ἀντίνοος μετέφη, Εὐπείθεος υἱός· 270

« Καὶ χαλεπὸν περ ἔόντα δεχώμεθα⁵ μῦθον, Ἀχαιοί,

Τηλεμάχου· μάλα δ' ἤμιν ἀπειλήσας ἀγορεύει.

Οὐ γὰρ Ζεὺς εἶασε Κρονίων· τῷ⁶ κέ μιν ἦδη

παύσαμεν ἐν μεγάροισι, λιγύν περ ἔόντ' ἀγορητήν. »

1. Χλαίνας μὲν κατέθεντο, etc. Voy. chant XVI, vers 179-181.

2. Χεῖρας ἀφέξω, j'écarterai les mains, c'est-à-dire j'empêcherai les voies de fait, la violence.

3. Ἐπίσχετε θυμὸν ἐνιπῆς, retenez votre cœur de menaces, c'est-à-dire abstenez-vous de menaces.

4. Ὡς ἔφαθ', etc. Voy. chant I, vers 381 et 382.

5. Δεχώμεθα, accueillons (sans colère).

6. Οὐκ εἶασε, n'a pas permis (que nous fissions périr Télémaque). — Τῷ, aussi, autrement, si Jupiter l'avait permis.

Ὡς ἔφατ' Ἀντίνοος· ὁ δ' ἰ-ἄρ' οὐκ ἐμπάζετο μύθων. 275

Κήρυκες δ' ἀνὰ ἄστυ θεῶν ἱερὴν ἑκατόμβην
ἤγον· τοὶ δ' ἀγέροντο καρηχομόωντες Ἀχαιοὶ
ἄλσος ὑπο σκιερὸν ἑκατηβόλου Ἀπολλωνος.

Οἱ δ' ἐπεὶ ὥπτησαν¹ κρέ' ὑπέρτερα καὶ ἐρύσαντο,
μοῖρας δασσάμενοι, δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα. 280

Πάρ δ' ἄρ' Ὀδυσσῇ μοῖραν θέσαν, οἱ πονέοντο²,
ἴσῃν, ὥς αὐτοὶ περ ἐλάγχανον· ὧς γὰρ ἀνώγει
Τηλέμαχος, φίλος υἱὸς Ὀδυσσεύος θείοιο.

Μνηστῆρας δ' οὐ πάμπαν³ ἀγήνορας εἶα Ἀθήνη
λῶβης ἴσχεσθαι θυμαλγέος, ὅφρ' ἔτι μᾶλλον 285

δύη ἄχος κραδίην Λαερτιάδῃ· Ὀδυσσεύς.

Ἦν δέ τις ἐν μνηστῆρσιν ἀνὴρ, ἀθεμίστια εἰδώς,
Κτήσιππος δ' ὄνομ' ἔσκε, Σάμῃ δ' ἐνὶ οἴκῳ ναῖεν·

ὅς δὴ τοι κτεάτεσσι πεποιθὼς θεσπεσίοισιν⁴
μνάσκετ' Ὀδυσσεύς δὴν οἰχομένοιο δάμαρτα. 290

Ὅς ῥα τότε μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισι μετηύδα·

« Κέλυτέ μευ, μνηστῆρες ἀγήνορες, ὅφρα τι εἴπω·

μοῖραν μὲν δὴ ξείνος ἔχει πάλαι, ὥς ἐπέοικεν,
ἴσῃν· οὐ γὰρ καλὸν⁵ ἀτέμβειν οὐδὲ δίκαιον 295

ξείνους Τηλεμάχου, ὅς κεν τὰδε δώμαθ' ἔκηται⁶.

Ἄλλ' ἄγε οἱ καὶ ἐγὼ δῶ ξείνιον, ὅφρα καὶ αὐτὸς

ἥε λοετρογῶν δώῃ γέρας ἥε τῷ ἄλλῳ

δμῶων, οἷ⁷ κατὰ δώματ' Ὀδυσσεύος θείοιο. »

Ὡς εἰπὼν ἐβρίψε βοὸς πύδα χειρὶ παχείῃ,
καίμενον⁸, ἐκ κανέοιο λάβων· ὁ δ' ἀλεύατ' Ὀδυσσεύς, 300

1. Ὁ δέ. Télémaque.

2. Οἱ δ' ἐπεὶ ὥπτησαν, etc. Voy. chant III, vers 85 et 86.

3. Réunissez παρέθεσαν. — Οἱ πονέοντο, ceux qui servaient, les serviteurs.

4. Μνηστῆρας δ' οὐ πάμπαν, etc. Voy. ces mêmes vers au chant XVIII, vers 345-347.

5. Θεσπεσίοισιν, divines, c'est-à-dire immenses.

6. Καλόν. Sous-ent. ἐστὶ.

7. Ὅς κεν ἔκηται, quel que soit (riche ou pauvre) celui qui est arrivé dans....

8. Οἱ. Sous-entendu εἶναι.

9. Καίμενον, qui se trouvait là, auprès de lui.

ἦκα παρακλίνας κεφαλὴν · μείδησε δὲ θυμῷ
σαρδάνιον μάλα τοῖον · ὃ δ' εὐδμητον βάλε τοῖχον.

Κτήσιππον δ' ἄρα Τηλέμαχος ἠνίπαπε μύθῳ ·

« Κτήσιππ', ἦ μάλα τοι τόδε κέρδιον ἐπλετο θυμῷ¹·
οὐκ ἔβαλες τὸν ξεῖνον, ἀλεύατο γὰρ βέλος αὐτάς. »

300

Ἦ γάρ κέν σε μέσον βάλλον ἐγχεῖ δ'ζυόεντι,
καί κέ τοι ἀντὶ γάμοιο πατὴρ τάφον ἀμφεπονεῖτο
ἐνθάδε. Ἴω μήτις μοι δεικείας ἐνὶ οἴκῳ

φαίνεται²· ἥσθ' ἂν γὰρ νοέω καὶ οἶδα ἕκαστα,
ἔσθλ' αὖτε καὶ τὰ χέρεια· πάρος δ' ἔτι νήπιος ἦα.

310

Ἄλλ' ἔμπης τάδε μὲν καὶ τέτλαμεν εἰσορόοντες,
μήλων σφαζομένων οἴνοιο τε πινομένοιο³

καὶ σίτου· χαλεπὸν γὰρ ἐρυκαχέειν ἓνα πολλούς.

Ἄλλ' ἄγε, μηκέτι μοι κακὰ ρέζετε δυσμενέοντες ·

εἰ δ' ἤδη μ' αὐτὸν κτεῖναι μενεαίνετε χαλκῷ,

315

καί κε τὸ βουλοίμην⁴, καί κεν πολλὸν κέρδιον εἴη

τεθνάμεν, ἢ τάδε γ' αἰὲν ἀεικέα ἔργ' ὀράσθαι,

ξεῖνους τε στυφελιζομένους, δμῳάς τε γυναῖκας

βυστάζοντας ἀεικελίως κατὰ δώματα καλά. »

Ὡς ἔφαθ' · οἱ δ' ἄρα πάντες ἀχὴν ἐγένοντο σιωπῇ ·

320

ὁψέ⁵ δὲ δὴ μετέειπε Δαμαστορίδης Ἀγέλαος ·

1. *Μείδησε σαρδάνιον μάλα τοῖον.* Dugas - Monthel : « Cette phrase, qui ne nous présente plus un sens satisfaisant, tient probablement à quelque tournure proverbiale que nous ignorons aujourd'hui. Knight croit que ce mot *σαρδάνιον* vient de l'ancien verbe *σαρδαίνω*, qui a la même signification que *σαίρω*, *ricaner*, *rire avec amertume*. » — Ο δέ. Ctésippe.

2. *Ἦ μάλα τοι τόδε κέρδιον ἐπλετο θυμῷ*, certes cela vaut mieux pour ta vie, c'est-à-dire félicite-toi, si tu tiens à la vie, de n'avoir pas atteint mon hôte.

3. *Ἀεικείας ἐνὶ οἴκῳ φαίνεται*,

montre, c'est-à-dire commette des insolences dans la maison.

4. *Μήλων σφαζομένων*, etc. Le poète change brusquement de tournure et emploie le génitif absolu au lieu de l'accusatif (*μήλα σφαζόμενα*, etc.) servant d'apposition et d'explication au pluriel neutre *τά*. — *Πινομένοιο* se rapporte à la fois par l'idée à *οἴνοιο* et à *σίτου*, bien qu'il semble ne pouvoir se rapporter qu'au premier de ces mots.

5. *Καί κε τὸ βουλοίμην*, etc. Voy. chant XVI, vers 408-409.

6. *Ὀψέ*, tard, c'est-à-dire longtemps après (que Télémaque avait cessé de parler); enfin.

« ὦ φίλοι, οὐκ ἂν δὴ¹ τις ἐπὶ βῆθέντι δικαίῳ
ἀντιβίοις ἐπέεσσι καθαπτόμενος χαλεπαῖνοι·
μήτε τι τὸν ξεῖνον στυφελίζετε μήτε τιν' ἄλλον
δμῶων, οἱ κατὰ δῶματ' Ὀδυσσῆος θείοιο.

325

Τηλεμάχῳ δέ κε μῦθον ἐγὼ καὶ μητέρι φαίην
ἥπιον, εἴ σφωῖν κραδίη ἄδοι ἀμφοτέροισιν.

Ὅφρα μὲν ὑμῖν θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι νύλλπει
νοστήσειν Ὀδυσῆα πολύφρονα δνδε δόμονδε,
τόφρ' οὔτις νέμεσις μενέμεν τ' ἦν ἰσχύμεναί τε
μνηστῆρας² κατὰ δῶματ'· ἐπεὶ τόδε κέρδιον ἦεν,
εἰ νόστησ' Ὀδυσσεὺς καὶ ὑπότροπος ἔκετο δῶμα·
νῦν δ' ἤδη τόδε δῆλον, ὅτ' οὐκέτι νόστιμός ἐστιν.

330

Ἄλλ' ἄγε, σῇ τάδε μητρὶ παρεζόμενος κατάλεξον,
γῆμασθ' ὅστις ἄριστος³ ἀνὴρ καὶ πλεῖστα πόρῃσιν,
ὅφρα σὺ μὲν χαίρων πατρίῳ⁴ πάντα νέμῃαι⁵,
ἔσθων καὶ πίνων, ἡ δ' ἄλλου δῶμα κομίζῃ. »

335

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦ᾽ ὕδα·

« Οὐ μὰ Ζῆν', Ἀγέλαε, καὶ ἄλγεα πατὴρ ἐμοῖο⁶,
ὅς που τῇλ' Ἰθάκης ἦ ἐφθίται ἢ ἀλάλῃται,
οὔτι διατρίβω μητρὸς γάμον· ἀλλὰ κελεύω
γῆμασθ', ᾧ κ' ἐθέλῃ, ποτὶ δ' ἄσπετα δῶρα δίδωμι·
αἰδέομαι δ' ἀέκουσαν ἀπὸ μεγάρου διέσθαι
μύθῳ ἀναγκαίῳ· μὴ τοῦτο θεὸς τελέσειεν⁷. »

340

Ὡς φάτο Τηλέμαχος· μνηστῆρσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη
ἄσβεστον γέλω ᾤρσε, παρέπλαγξεν δὲ νόημα.

345

Οἱ δ' ἤδη γναθμοῖσι γελοίων ἀλλοτρίοισιν⁷.

1. ὦ φίλοι, οὐκ ἂν δὴ, etc. Voy. chant XIX, vers 413-416.

2. Μενέμεν, attendre (le retour d'Ulysse). — Ἰσχύμεναί μνηστῆρας, retenir les prétendants (en leur faisant toujours espérer un hymen sans cesse différé).

3. Γῆμασθαι. Sous-ent. τοῦτω. — Ὅστις. Sous-ent. ἐστίν. — Ἀριστος, le meilleur, le plus noble.

4. Νέμῃαι, tu jouisses de, tu possèdes en paix.

5. Μὰ Ζῆνα καὶ ἄλγεα πατὴρ ἐμοῖο, j'en jure par Jupiter et par les souffrances de mon père.

6. Μὴ τοῦτο τελέσειεν, n'accomplisse pas cela, c'est-à-dire ne permette pas que jamais je la chasse de ce palais.

7. Γναθμοῖσι γελοίων ἀλλοτρίοισι-

αἱμοφόρῳκτα δὲ δὴ κρέα ἥσθιον · ὅσσε δ' ἄρα σφέων
δακρυόφιν πίμπλαντο · γόον δ' ὤϊετο¹ θυμός.

Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε Θεοκλύμενος θεοειδής ·

350

« Ἄ δειλοί, τί κακὸν τόδε πάσχετε; νυκτὶ μὲν ὑμέων
εἰλύαται² κεφαλαί τε πρόσωπά τε νέρθε τε γούνα.

Οἴμωγὴ δὲ δέδωκε³, δεδάκρυνται δὲ παρειαί ·

αἷματι δ' ἐρβράδαται τοῖχοι καλαί τε μεσόδμαι ·

εἰδώλων δὲ πλεόν πρόθυρον, πλείη δὲ καὶ αὐλή,

355

ἱεμένων Ἑρεβόςδε ὑπὸ ζόφον · ἥελιος δὲ

οὐρανοῦ ἐξαπόλωλε, κακὴ δ' ἐπιδέδρομεν ἀχλύς. »

« Ὡς ἔφαθ' · οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπ' αὐτῷ ἡδὺ γέλασσαν.

Τοῖσιν δ' Εὐρύμαχος, Πολύβου παῖς, ἥρχ' ἀγορεύειν ·

« Ἀφραίνει ξεῖνος νέον ἄλλοθεν εἰληλουθώς.

360

Ἄλλὰ μιν αἶψα, νέοι, δόμου ἐκπέμψασθε θύραζε

εἰς ἀγορὴν ἔρχεσθαι, ἐπεὶ τάδε νυκτὶ ἔϊσκει⁴. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε Θεοκλύμενος θεοειδής ·

« Εὐρύμαχ', οὔτι σ' ἄνωγα ἐμοὶ πομπῆας ὀπάζειν ·

εἰσί μοι ὀφθαλμοί τε καὶ οὐατα καὶ πόδες ἄμφω

365

σιγ. Horace dit de même (*Satires*, II, III, 72) : *Quam rapias in jus, malis ridentem alienis*. Dugas-Montbel : « Mot à mot, ils riaient avec des mâchoires étrangères. Expression admirable pour exprimer cette joie qui tenait du vertige, et dont Minerve elle-même avait frappé tous les prétendants. Jamais l'effroi des pressentiments ne fut exprimé d'une manière plus sublime. Ces hommes qui dévorent des viandes encore toutes sanglantes, qui rient à grand bruit, et dont pourtant les yeux se remplissent de larmes; ce prophète qui déjà les plaint et déplore leurs maux; les ténèbres dont il les voit enveloppés; le sourd mugissement qui frappe ses oreilles; ces ruisseaux de sang; ces ombres remplissant les portiques

et les cours, et que découvre son œil prophétique; le soleil qui s'obscurcit dans les cieux; la nuit qui se précipite de toutes parts: ce sont là de ces beautés qu'on ne trouve que dans Homère ou dans la Bible; et le repas de Balthasar est le seul morceau de l'antiquité qui puisse inspirer une émotion plus forte, une terreur plus profonde. »

1. Γόον ὤϊετο, songeait au gémissement, était prête à gémir.

2. Εἰλύαται, pour εἰλύονται, sont enveloppés.

3. Δέδωκε, s'est enflammé, c'est-à-dire s'éclaté avec bruit. Les Latins disent de même *luctum accendere*.

4. Ἐπει.... ἔϊσκει, puisqu'il assimile ceci à la nuit, c'est-à-dire puisqu'il trouve que la nuit règne, qu'il fait nuit ici.

καὶ νόος ἐν στήθεσσι τετυγμένος οὐδὲν ἀεικής¹.
 Τοῖς ἔξειμι θύραζε, ἐπεὶ νοῶν κακὸν ὑμῖν
 ἐρχόμενον, τό κεν οὔτις ὑπεκφύγοι οὐδ' ἀλέαιτο
 μνηστήρων, οἳ δῶμα κατ' ἀντιθέου Ὀδυσῆος
 ἀνέρας ὑβρίζοντες ἀτάσθαλα μηχανάσθε. »

370

ᾧ Ως εἰπὼν ἐξῆλθε δόμων εὐναιεταόντων.
 ἔκετο δ' ἐς Πείραιον, ὃ μιν πρόφρων ὑπέδεκτο.
 Μνηστῆρες δ' ἄρα πάντες ἐς ἀλλήλους δρώοντες
 Τηλέμαχον ἐρέθιζον, ἐπὶ ξείνοις γελῶντες.
 ὧδε δέ τις εἶπεσκε νέων ὑπερηνορέοντων.

375

« Τηλέμαχ', οὔτις σεῖο κακοξεινώτερος ἄλλος.
 οἷον μὲν τινα τοῦτον ἔχεις ἐπίμαστον ἀλήτην,
 σίτου καὶ οἴνου κεχρημένον, οὐδέ τι ἔργων
 ἔμπαιον οὐδὲ βίης, ἀλλ' αὐτως ἄχθος ἀρούρης.
 Ἄλλος δ' αὖτέ τις οὔτος ἀνέστη μαντεύεσθαι.
 Ἄλλ' εἴ μοί τι πίθοιο, τό κεν πολὺ κέρδιον εἴη.
 τοὺς ξείνους ἐν νηϊ πολυχληῖδι βαλόντες
 ἐς Σικελοὺς πέμψωμεν, ὅθεν κέ τοι ἄξιον ἄλφοι². »

380

ᾧ Ως ἔφασαν μνηστῆρες· ὁ δ' οὐκ ἐμπάζετο μύθων.
 ἀλλ' ἀκέων πατέρα προσεδέρκετο, δέγμενος αἰεὶ,
 ὁππότε δὴ μνηστῆρσιν ἀναιδέσι χεῖρας ἐφήσει.

385

Ἡ δὲ κατάντησιν θεμένη περικαλλέα δίφρων
 κούρη· Ἰκρίστο, περίφρων Πηνελόπεια,
 ἀνδρῶν ἐν μεγάροισιν ἑκάστου μῦθον ἄκουεν.
 Δεῖπνον μὲν γὰρ τοίγε γελοίωντες τετύκοντο
 ἡδύ τε καὶ μενοεικές, ἐπεὶ μάλα πόλλ' ἴερευσαν.
 δόρπον δ' οὐκ ἂν πω· ἀχαρίστερον ἄλλο γένοιτο,
 οἷον δὴ τάχ' ἔμελλε θεὰ καὶ καρτερὸς ἀνὴρ
 θησέμεναι· πρότεροι γὰρ ἀεικέα μηχανόωντο.

390

1. Τετυγμένος οὐδὲν ἀεικής, qui n'a été fait altéré en rien, c'est-à-dire qui n'est pas égaré.
 2. Ὅθεν... ἄλφοι, d'où l'on se procurerait, d'où l'on rapporterait un prix convenable.
 3. Ἀνδρῶν ἐν μεγάροισιν, dans la salle des hommes.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU VINGT ET UNIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Pénélope va chercher l'arc jadis donné à Ulysse par Iphitos, et invite les prétendants à commencer la lutte (1-79). Eumée dispose les haches en pleurant ; Antinoos gourmande Eumée et Philœtios (80-101). Télémaque essaye de tendre l'arc, et y renonce sur un signe de son père (102-139). Les prétendants prennent successivement l'arc en main, mais sans pouvoir le bander (140-187). Ulysse sort du palais avec Eumée et Philœtios, se fait connaître à eux et leur donne ses instructions (188-244). Eurymaque fait à son tour de vains efforts, et Antinoos conseille de remettre la lutte au lendemain (245-272). Ulysse prie les prétendants de lui permettre d'essayer l'arc ; Antinoos lui répond avec colère ; Pénélope intervient ; Télémaque s'écrie que seul il a le droit de disposer de l'arc, et fait rentrer sa mère dans son appartement (273-358). Eumée porte l'arc à Ulysse, malgré les menaces des prétendants, puis il ordonne à Euryclée de fermer les portes du palais, tandis que Philœtios ferme celles de la cour (359-393). Railleries des prétendants pendant qu'Ulysse examine l'arc ; le héros le tend sans peine et touche le but ; sur un mot et un signe de son père, Télémaque saisit ses armes (393-434).

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Φ.

Τῇ δ' ἄρ' ἐπὶ φρεσὶ¹ θῆκε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη
 κοῤῥη Ἰκαρίοιο, περίφρονι Πηνελοπείῃ,
 τόξον πενηστίηρεσσι θέμεν πολίων τε σιδήρεον²
 ἐν μεγάροις Ἰούδοις, ἀέθλια καὶ φόνου ἐρχήν.
 Κλέμακα δ' ὑψηλὴν προσεθήσατο οἷο δόμοιο,
 εἴλετο δὲ κληῖδ' εὐκαμπέα χειρὶ παχείῃ³
 καλήν, χαλκείην· κώπη δ' ἐλέφαντος ἐπῆεν.
 Βῆ δ' ἵμεναι θάλαμόνδε σὺν ἀμφιπόλοισι γυναῖξιν
 ἔσχατον· ἔνθα δὲ οἱ κειμήλια κεῖτο ἀνακτος,
 χαλκός τε χρυσός τε πολύκιμητός τε σιδήρεος⁴
 ἔνθα δὲ τόξον κεῖτο παλίντονον ἥδ' ἐφάρετρη
 ἰοδόκος, πολλοὶ δ' ἔνεσαν στονόεντες ὄϊστοί·
 δῶρα, τὰ οἱ ξείνος Λακεδαιμόνι⁵ δῶκε τυχήσας,
 Ἴφιτος Εὐρυτίδης, ἐπιείκελος ἀθανάτοισιν.
 Τῷ δ' ἐν Μεσσήνῃ ξυμβλήτην ἀλλήλοϊν,

1. Τῇ δ' ἄρ' ἐπὶ φρεσὶ, etc. Voy. chant XX, vers 457 et 458.

2. Πολίων σιδήρεον. Il s'agit des haches dont nous avons donné la description dans nos notes sur le XIXe chant.

3. Παχέῃ ne doit pas se traduire 'ci épaisse, robuste, comme lorsqu'il s'agit d'un héros. Le mot *potelé* est peut-être celui qui ren-

draît le mieux l'idée d'Homère, bien qu'il soit un peu familier.

4. Λακεδαιμόνι. Il ne s'agit pas ici de la ville de Lacédémone ou Sparte, mais de la Laconie tout entière, que l'on désigne aussi quelquefois sous le nom de *Λακεδαιμόνων*. La Messénie, dont il est question deux vers plus bas, faisait partie de la Laconie.

οἶκῳ ἐν Ὀρσιλόχοιο δαίφρονος· ἦτοι Ὀδυσσεύς
ἦλθε μετὰ χρεῖος¹, τό βρά οἱ πᾶς δῆμος ὀφείλεν·
μῆλα γὰρ ἐξ Ἰθάκης Μεσσήνιοι ἄνδρες ἄειραν
νηυσὶ πολυχλήεσι τριηκόσι· ἡδὲ νομῆας.

Τῶν ἔνεχ' ἐξείσιν πολλὴν ὁδὸν ἦλθεν² Ὀδυσσεύς,
παιδνὸς ἑὸν· πρὸ γὰρ ἦκε³ πατὴρ ἄλλοι τε γέροντας.

Ἴφιτος αὐτῷ ἱππους διζήμενος, αἶ οἱ ὄλοντο⁴,
δώδεκα θήλειαι, ὑπὸ⁵ δ' ἡμίονοι ταλαεργαί·

αἶ δὲ οἱ καὶ ἔπειτα φόνος καὶ μοῖρα⁶ γέγοντο,
ἐπειδὴ Διὸς υἱὸν ἀφίκετο, καρτερόθυμον

φῶθ', Ἡρακλῆα, μεγάλων ἐπιτότερα ἔργων,

ὅς μιν ξεῖνον ἑόντα κατέκτανεν ᾧ ἐνὶ οἴκῳ·

σχέτλιος, οὐδὲ θεῶν ὅπιν⁷ ἡδέσας⁸ οὐδὲ τράπεζαν,

τὴν δὲ οἱ παρέθηκεν· ἔπειτα δὲ πέφνε καὶ αὐτόν,

ἱππους δ' αὐτὸς ἔχε⁹ κρατερώνυχας ἐν μεγάροισιν.

Τὰς ἐρέων¹⁰ Ὀδυσῆϊ συνήντετο· δῶκε δὲ τόξον,

τὸ πρὶν μὲν ῥ' ἐφόρει μέγας Εὐρυτος, αὐτὰρ ὁ παῖδ' ἑ

κάλλιπ' ἀποθνήσκων ἐν δώμασιν ὑψηλοῖσιν.

Τῷ δ' Ὀδυσσεὺς ξίφος ὄξυ καὶ ἀλκιμον ἔγχος ἔδωκεν,

ἀρχὴν ξεινοσύνης προσκηδέος· οὐδὲ τραπέζῃ

γνώτην ἀλλήλων¹⁰· πρὶν γὰρ Διὸς υἱὸς ἔπεφνε

Ἴφιτον Εὐρυτίδην, ἐπιείκελον ἀθανάτοισιν,

1. Μετὰ χρεῖος, pour réclamer le paiement d'une dette.

2. Ἐξείσιν et πολλὴν ὁδὸν dépendent également de ἦλθεν : il était allé en ambassade, et il avait fait une longue route.

3. Réunissez προῆκε, l'avait envoyé (malgré son jeune âge).

4. Αἶ ὄλοντο, qui étaient perdues, qui avaient disparu, avaient été enlevées.

5. Ὑπὸ, (qui étaient) sous elles, c'est-à-dire qu'elles nourrissaient de leur lait. Voy. chant IV, vers 636.

6. Φόνος καὶ μοῖρα équivaut à μοῖρα φονία, mort sanglante, c'est-

à-dire cause, occasion d'un trépas sanglant. C'est la figure que les grammairiens appellent *hendiadys*.

7. Θεῶν ὅπιν, la vengeance des dieux, et en particulier celle de Jupiter hospitalier.

8. Ἐχε, conserva, garda.

9. Τὰς ἐρέων, comme il allait pour s'informer d'elles, tandis qu'il allait à leur recherche.

10. Οὐδέ... ἀλλήλων, et ils ne se connurent pas par la table l'un de l'autre, c'est-à-dire et ils ne se donnèrent pas l'hospitalité l'un à l'autre, ils ne se reçurent pas mutuellement sous leur toit.

ὅς οἱ¹ τόξον ἔδωκε Τὸ δ' οὐποτε δῖος Ὀδυσσεύς,
 ἐρχόμενος πόλεμόνδε μελαινάων ἐπὶ νηῶν,
 ῥρεῖτ'· ἀλλ' αὐτοῦ μνηῆμα ξείνοιο φίλοιο
 κέσκετ' ἐνὶ μεγάροισι· φόρει δέ μιν ἥς ἐπὶ γαίης.

40

Ἦ δ' ὅτε δὴ θάλαμον τὸν² ἀφίκετο διὰ γυναικῶν
 κῦδόν τε δρύϊνον προσεδήσατο, τὸν ποτε τέκτων³
 ξέσσειν ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνεν,
 ἐν δὲ σταθμοὺς ἄρσε, θύρας δ' ἐπέθηκε φαεινάς,
 αὐτίκ' ἄρ'⁴ ἥγ' ἱμάντα θοῶς ἀπέλυσε κορώνης,
 ἐν δὲ κληῖδ' ἤκε, θυρέων δ' ἀνέκοπτεν⁵ ὀχῆας,
 ἄντα τιτυσκομένη⁶· τὰ δ' ἀνέβραχεν ἥτε ταῦρος
 βοσκόμενος λειμῶνι· τόσ' ἔβραχε καλὰ θύρετρα,
 πληγέντα κληῖδι, πετάσθησαν δέ οἱ ὅκα.

45

50

Ἦ δ' ἄρ' ἐφ' ὑψηλῆς σανίδος βῆ· ἔνθα δὲ χηλοὶ
 ἔστασαν· ἐν δ' ἄρα τῇσι θυῶδεα εἴματ' ἔκειτο.

Ἐνθεν ὀρεξαμένη⁷ ἀπὸ πασσάλου αἶνυτο τόξον
 αὐτῷ γωρυτῷ⁸, ὅς οἱ περὶ κειτο φαεινός.

Ἐχομένη δὲ κατ'⁹ αὔθι, φίλοις ἐπὶ γούνασι θεῖσα,
 κλαίει μάλα λιγέως· ἐκ δ' ἤρρε τόξον ἀνακτος.

55

Ἦ δ' ἐπεὶ οὖν τάρφθη πολυδακρύτοιο γόοιο,
 βῆ ῥ' ἱμεναι μέγαρόνδε μετὰ μνηστῆρας ἀγαυούς,
 τόξον ἔχουσ' ἐν χειρὶ παλίντονον ἥδὲ φαρέτρην
 ἰοδόκον· πολλοὶ δ' ἔνεσαν στονόεντες οἴστοι.

60

1. Οἱ. Ulysse.

2. Θάλαμον τὸν ἐκвиваnt à τοῦτον τὸν θάλαμον, cette chambre (où étaient renfermés les objets précieux d'Ulysse).

3. Τὸν ποτε τέκτων, etc. Voy. chant XVII, vers 340 et 341.

4. Αὐτίκ' ἄρ', etc. Le verrou fermait la porte en dedans; la personne qui était dehors et qui voulait fermer le poussait à l'aide d'une courroie qu'elle assujettissait ensuite à un anneau; pour ouvrir, on le ramenait en arrière au moyen d'un

crochet ou d'une clef en forme de crochet.

5. Ἀνέκοπτεν, poussa en haut, leva, souleva.

6. Ἄντα τιτυσκομένη, visant en face, c'est-à-dire poussant la clef droit vis-à-vis d'elle.

7. Ὀρεξαμένη, s'étant tendue, ayant tendu le bras.

8. Αὐτῷ γωρυτῷ. Nous avons déjà dit qu'avec le datif αὐτῷ il y a souvent ellipse de la préposition σύν.

9. Réunion καθεζομένη.

Τῇ δ' ἄρ' ἄμ' ἀμφίπολοι φέρον ὄγκιον¹. ἔνθα σίδηρος
καίτο παλὸς καὶ χαλκός, ἀέθλια τοῖο ἀνακτος.

Ἦ δ' ὅτε δὴ μνηστῆρας² ἀφίκετο δῖα γυναικῶν,
στῇ βὰ παρὰ σταθμὸν τέγεος πύκα ποιητοῖο,
ἄντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα.

65

Ἀμφίπολος δ' ἄρα οἱ κεδνὴ ἐκάτερθε παρέστη.
Αὐτίκα δὲ μνηστῆρσι μετηύδα καὶ φάτο μῦθον·

« Κέκλυτέ μευ, μνηστῆρες ἀγῆνορες, οἳ τότε δῶμα
ἐχράετ' ἐσθιέμεν καὶ πινέμεν ἐμμενὲς αἰεὶ,
ἄνδρὸς ἀποιχομένοιο πολλὸν χρόνον· οὐδέ τιν' ἄλλην
μύθου³ ποιήσασθαι ἐπισχεσῆν ἐδύνασθε,
ἀλλ' ἐμὲ ἰέμενοι γῆμαι θέσθαι τε γυναῖκα.

70

Ἄλλ' ἄγετε, μνηστῆρες, ἐπεὶ τότε φαίνεται⁴ ἄεθλον·

θήσω γὰρ μέγα τόξον Ὀδυσσεύος θεῖοιο·

ὅς δέ κε ῥήϊται⁵ ἐντανύσῃ βιὸν ἐν παλάμῃσιν,

75

καὶ διοῖστέυσῃ πελέκεων δυοκαίδεκα πάντων,

τῷ κεν ἄμ' ἐσποιμήν, νοσφισσαμένη τότε δῶμα

κουρίδιον, μάλα καλόν, ἐνίπλειον βιότοιο·

τοῦ ποτὲ μεμνήσεσθαι ὀτομαι, ἐν περ ὀνείρῳ. »

Ὡς φάτο· καὶ ῥ' Εὐμαίων ἀνώγει, δῖον ὑφορβόν,

80

1. Ὀγκιον. Dugas-Montbel : « Ce mot ὄγκιον, qui ne se trouve que cette seule fois dans Homère, était une espèce particulière de coffre destiné à porter les traits, mais qui cependant n'était point le carquois (φαρέτρη) ; nous n'avons point de mot correspondant en français. »

2. Ἦ δ' ὅτε δὴ μνηστῆρας, etc. Voy. chant I, vers 332-335 ; chant XVIII, vers 207-210.

3. Μύθου. Dugas-Montbel : « Il faut remarquer ici que le mot μύθου du vers 71 n'a pas son acception ordinaire de parole, discours ; il signifie ici brigue, conjuration, cabale, comme l'explique Eustathe, qui cite à ce sujet un vers d'Anacréon, où le mot μυθηταὶ signifie

les conjurés. Mme Dacier remarque avec raison que c'est de là qu'Hésychius nomme μύθηκχοι ceux qui étaient à la tête des conspirations, οἱ προεστώτες τῶν στάσεων. L'auteur du grand Étymologique observe que ce mot n'est pris que cette seule fois dans Homère dans une telle acception. Il est synonyme de μάχος, combat, querelle, etc., mot dont est dérivé, selon Buttman, l'adjectif μυθητής, factieux. » Μύθος (ainsi accentué, et non μύθος) paraît être en effet un mot du dialecte éolien, pour μάθος.

4. Φαίνεται, paraît, se montre, c'est-à-dire est proposé.

5. Ὅς δέ κε ῥήϊται, etc. Voy. chant XIX, vers 577-584.

τόξον μνηστήρεςσι θέμεν πολιόν τε σίδηρον.

Δακρύσας δ' Εὐμαιος ἐδέξατο καὶ κατέθηκεν·

κλαῖε δὲ βουκόλος ἄλλοθ', ἐπεὶ ἶδε τόξον ἄνακτος.

Ἀντίνοος δ' ἐνένιπτεν ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν·

« Νήπιοι ἀγροῖῳται, ἐφημέρια φρονέοντες¹,

83

ἃ δειλῶ, τί νυ δάκρυ κατεΐθετον ἡδὲ γυναικὶ

θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι δρίνετον; ἦτε καὶ ἄλλως²

κεῖται ἐν ἄλγεσι θυμός, ἐπεὶ φίλον ὤλεσ' ἀκοίτην.

Ἄλλ' ἀκέων δαίνυσθε καθήμενοι ἡδὲ θύραζε

κλαίετον ἐξελθόντε, κατ' αὐτόθι τόξα λιπόντε³,

90

μνηστήρεςσιν ἄεθλον ἀάκτον⁴. οὐ γὰρ οἶω

ῥηϊδίως τόδε τόξον εὐζοον ἐντανύεσθαι.

Οὐ γάρ τις μετὰ⁵ τοῖος ἀνὴρ ἐν τοῖςδεσι πᾶσιν,

οἷος Ὀδυσσεὺς ἔσκεν· ἐγὼ δέ μιν αὐτὸς ὅπωπα,

καὶ γὰρ μνημῶν εἰμί, πᾶϊς δ' ἔτι νήπιος ἦα. »

95

*Ως φάτο· τῷ δ' ἄρα θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι ἐώλπει

νευρὴν ἐντανύσειν διοῖσ τεύσειν τε σιδήρου.

Ἵητοι οἷστοῦ γε πρῶτος γεύσεσθαι⁶ ἔμελλεν

ἐκ χειρῶν⁷ Ὀδυσῆος ἀμύμονος, ὃν ποτ' ἀτίμα,

ἦμενος ἐν μεγάροις, ἐπὶ δ' ὠρνυε⁸ πάντας ἐταίρους.

100

Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπ' ἱερὴ ἱς Τηλεμάχοιο·

« ὦ πάποι, ἦ μάλα με Ζεὺς ἄφρονα θῆκε Κρονίων·

μήτηρ μὲν μοὶ φησι φίλη, πινυτὴ περ εὐῶσα,

ἄλλα ἄμ' ἔψεσθαι, νοσφισσαμένη τόδε δῶμα·

αὐτὰρ ἐγὼ γελῶ καὶ τέρπομαι ἄφρονι θυμῷ.

105

Ἄλλ' ἄγετε, μνηστῆρας, ἐπεὶ τόδε φαίνεται ἄεθλον,

1. Ἐφημέρια φρονέοντες, vous qui ne songez qu'aux choses du jour, gens à courte vue, qui ne prévoyez rien, c'est-à-dire qui ne prévoyez pas les châtimens qui vous attendent.

2. Καὶ ἄλλως, même autrement, c'est-à-dire même sans cela, sans que vous l'excitez.

3. Réunionnez καταλιπόντε.

4. Ἄεθλον ἀάκτον, lutte sans

péril, sans dommage (quel qu'on soit le succès).

5. Μετὰ, pour μετέπειτα.

6. Οἷστοῦ γεύσεσθαι, goûter la flèche, c'est-à-dire être percé de la flèche.

7. Ἐκ χειρῶν, (partie) des mains, lancée par la main....

8. Réunionnez ἐπώρνυε, excitait (à outrager Ulysse).

οἷη νῦν οὐκ ἔστι γυνή¹ κατ' Ἀχαιῶδα γαῖαν,
 οὔτε Πύλου ἱερῆς οὔτ' Ἄργεος οὔτε Μυκλήνης,
 οὔτ' αὐτῆς Ἰθάκης οὔτ' ἠπειροῖο μελαίνης.
 καὶ δ' αὐτοὶ τόδε γ' ἔστε· τί με χρὴ μητέρος αἰνῶ;²
 ἀλλ' ἄγε μὴ μύνησι παρέλαετε³, μῆδ' ἔτι τόξου
 δηρὸν ἀποτρωπᾶσθε τανυστύος⁴, ὄφρα ἴδωμεν.
 Καὶ δέ κεν αὐτὸς ἐγὼ τοῦ τόξου περὶσσεύην.
 εἰ δέ κεν ἐντανύσω⁵ διοττεύσω τε σιδήρου,
 οὐ κέ μοι ἀχνημέων τάδε δῶματα πότνια μήτηρ
 λείποι ἄμ' ἄλλα ἔοσ', ὅτ' ἐγὼ κατόπισθε λιποίμην,
 οἷός τ' ἤδη πατρὸς ἀέθλια κάλ' ἀνελέσθαι. »

110

115

Ἥ καὶ ἀπ' ὤμοισν χλαῖναν θέτο φοινταδέσσαν,
 ὀρθὸς ἀναΐξας· ἀπὸ δὲ ξέφος ὅξ' ἔθ' ὤμων.
 Πρῶτον μὲν πελέκεας στήσεν, διὰ τάφρον δρύζας⁶
 πᾶσι μίαν μακρὴν, καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθουν·
 ἄμφι δὲ γαῖαν ἔναξε· τάφος δ' ἔλε πάντας ἰδόντας,
 ὥς εὐχόσμως στήσῃ· πάρος δ' οὐ πάποτε⁷ ὀπώπει.
 Στῇ δ' ἄρ' ἐπ' οὐδὸν ἰὼν⁷ καὶ τόξου πενήτην.

120

1. Ἀεθλον, οἷη νῦν οὐκ ἔστι γυνή, une lutte pour une femme qui n'a pas sa pareille....

2. Τί με χρὴ μητέρος αἰνῶ, qu'ai-je besoin de faire l'éloge de ma mère ?

3. Μύνησι. L'origine de ce mot est assez incertaine. Les uns pensent que c'est une forme éolienne pour *μονή*, de même que nous avons vu *μύθος* pour *μόθος*. D'autres, avec moins de vraisemblance, le font venir de *μύειν* ou de *ἀμύνειν*. — Παρέλαετε, traînez en longueur, différez.

4. Μῆδ' ἔτι... τανυστύος, et ne refusez pas plus longtemps de tendre l'arc.

5. Εἰ δέ κεν ἐντανύσω, etc. Voici quelle est l'idée de Télémaque : Si déjà il est assez robuste

pour tendre l'arc de son père et accomplir les épreuves dont sortait glorieusement Ulysse, Pénélope n'aura plus besoin de s'éloigner du palais et de quitter son fils ; il sera en état de la soutenir, de la défendre. Ainsi Télémaque semble se ranger lui-même parmi les prétendants pour leur disputer sa mère.

6. Réunissez διορύξας.

7. Στῇ δ' ἄρ' ἐπ' οὐδὸν ἰὼν, etc. Le comte de Caylus, *Tableaux tirés de l'Odyssée* : « Ulysse, sur les degrés du palais, doit être éloigné de la première hache au moins de dix à douze pieds, et chacune doit laisser entre elle un intervalle égal, que l'on peut estimer aux environs de deux pieds ; ce qui peut produire une totalité de quarante pieds, espace nécessaire pour cet exercice.

Τρὶς μὲν μιν πελέμιξεν, ἐρύσσεσθαι μενεαίνων · 126
τρὶς δὲ μεθῆκε βίης¹, ἐπιελπόμενος τόγε θυμῷ,
νευρὴν ἐντανύσειν διοϊπτεύσειν τε σιδήρου.

Καὶ νύ κε δὴ ῥ' ἐτάνυσσε², βίη τὸ τέταρτον ἀνέλκων ·
ἀλλ' Ὀδυσσεὺς ἀνένευε καὶ ἔσχεθεν ἰέμενόν³ περ.

Τοῖς δ' αὖτις μετέειψ' ἱερὴ ἰς Τηλεμάχοιο · 129

« ὦ πόποι, ἦ καὶ ἔπειτα καχός τ' ἔσομαι καὶ ἄκιυς,
ἢ νεώτερός εἰμι καὶ οὐπω χερσὶ πέποιθα
ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

Ἄλλ' ἄγεθ', ὅππερ ἐμεῖο βίη προφερέστεροί ἐστε,
τοῖσιν πειρήσασθε, καὶ ἐκτελέωμεν ἄεθλον. » 135

Ὡς εἰπὼν τόξον μὲν ἀπὸ ἔο θῆκε⁴ χαμᾶζε,
κλίνας κολλητῆσιν ἐυξέστης σανίδεσσιν ·
αὐτοῦ δ' ὠκύ βέλος καλῇ προσέκλινε κορώνῃ ·
ἂψ δ' αὖτις κατ' ἄρ' ἔζετ' ἐπὶ θρόνου, ἐνθεν ἀνέστη.

Τοῖσιν δ' Ἀντίνοος μετέφη, Εὐπείθεος υἱός · 140

« Ὅρνυσθ' ἐξείης ἐπιδέξια⁵, πάντες ἐταῖροι,
ἄρξάμενοι τοῦ χώρου ὅθεν τέ περ οἶνοχοεῖ⁶. »

Ὡς ἔφατ' Ἀντίνοος · τοῖσιν δ' ἐπιήνδανε μῦθος.

Λειώδης δὲ πρῶτος ἀνίστατο, Οἶνοπος υἱός,
ὃ σφι θυοσκόος ἔσκε, παρὰ κρητῆρα δὲ καλὸν 145
ἔξε μυχοίτατος⁷ αἰεὶ · ἀτασθαλῖαι δὲ οἱ οἴω
ἔχθραι ἔσαν, πᾶσιν δὲ νεμέσσα μνηστῆρεσσιν.

Ὅς ῥα τότε πρῶτος τόξον λάβε καὶ βέλος ὠκύ.

Στῇ δ' ἄρ' ἐπ' οὐδὸν ἰὼν καὶ τόξου πειρήτιζεν ·

On ne doit point oublier qu'Homère place ces haches dans la cour, depuis les degrés de la salle jusqu'à la porte d'entrée, qui doit être représentée fermée. »

1. *Μεθῆκε βίης*, il se relâcha de son effort, c'est-à-dire il suspendit ses efforts.

2. *Ἐτάνυσσε*. S.-ent. *τὴν νευρὴν*.

3. *Ἀνένευε*, lui fit signe que non, lui fit signe de ne pas tendre l'arc.

— *Ἰέμενον*. Sous-entendu *νευρὴν ἐντανύσει*.

4. *Ἀπὸ ἔο θῆκε*, déposa.

5. *Ἐπιδέξια*, en commençant par la droite.

6. *Οἶνοχοεῖ* a pour sujet sous-entendu l'échanson, qui commençait toujours à verser par la droite.

7. *Μυχοίτατος*, le plus au fond, c'est-à-dire le plus reculé sur la droite, tout au bout.

οὐδέ μιν ἐντάνυσε· πρὶν γὰρ κάμε χεῖρας ἀνέλκων¹, 150
ἀτρίπτους, ἀπαλὰς· μετὰ δὲ μνηστῆρσιν ἔειπεν·

« ὦ φίλοι, οὐ μὲν ἐγὼ τανύω· λαβέτω δὲ καὶ ἄλλος.
Πολλοὺς γὰρ τόδε τόξον ἀριστῆας κεκαδήσει
θυμοῦ καὶ ψυχῆς· ἐπειὴ πολὺ φέρτερόν ἐστιν
τεθνάμεν ἢ ζῶντας ἁμαρτεῖν, οὐθ' ἔνεκ'² αἰεὶ 155

ἐνθάδ' ὀμιλέομεν, ποτιδῶγμενοι ἥματα πάντα.
Νῦν μὲν τις καὶ ἔλπετ'³ ἐνὶ φρεσὶν ἠδὲ μενοινᾷ
γῆμαι Πηνελόπειαν, Ὀδυσσεύος παράκοιτιν·
αὐτὰρ ἐπὴν τόξου πειρήσεται⁴ ἢ δὲ ἴδῃται,
ἄλλην δὴ τιν' ἔπειτα Ἀχαιῶδων εὐπέπλων 160
μνάσθω ἐέδνοισιν διζήμενος· ἢ δέ κ' ἔπειτα
γῆμαιθ' ⁵, ὅς κε πλεῖστα πόροι καὶ μόρσιμος ἔλθοι. »

Ὡς ἄρ' ἐφώνησεν καὶ ἀπὸ ἔο τόξον ἔθηκεν,
κλίνας κολλητῆσιν ἐϋξέστης σανίδεσσιν·
αὐτοῦ δ' ὦκὺ βέλος καλῇ προσέκλινε κορώνῃ· 165
ἂψ δ' αὖτις κατ' ἄρ' ἔζετ' ἐπὶ θρόνου, ἐνθεν ἀνέστη.
Ἀντίνοος δ' ἐνένηπτεν ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν·

« Λειῶδες, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων⁶,
δεινόν τ' ἀργαλέον τε (νεμεσσῶμαι δέ τ' ἀκούων),
εἰ δὴ⁷ τοῦτό γε τόξον ἀριστῆας κεκαδήσει 170
θυμοῦ καὶ ψυχῆς, ἐπεὶ οὐ δύνασαι σὺ τανύσσαι!

Οὐ γάρ τοι σέγε τοῖον ἐγείνατο πότνια μήτηρ,
οἷόν τε ρυτῆρα βιοῦ τ' ἔμεναι καὶ οἴστων·
ἀλλ' ἄλλοι τανύουσι τάχα μνηστῆρες ἀγαυοί. »

Ὡς φάτο, καὶ ῥ' ἐκέλευσε Μελάνθιον, αἰπόλον αἰγῶν· 175

« Ἀγρεὶ δὴ, πῦρ κεῖον ἐνὶ μεγάροισι, Μελανθεῦ,

1. Rapprochez κάμε χεῖρας, il se fatigua des mains, ses mains se fatiguèrent. — Ἀνέλκων. Sous-ent. τὸ τόξον.

2. Ἀμαρτεῖν, οὐθ' ἔνεκα, ne pas obtenir (ce bien) en vue duquel.

3. Ἐλπετ', élision pour ἔλπεται.

4. Πειρήσεται, pour πειρήσεται.

5. Ἡ δέ. Pénélope. — Γῆμαιτο. Sous-ent. τοῦτω.

6. Ποῖόν σε... ὀδόντων, quelle parole a échappé à toi à la barrière de tes dents, c'est-à-dire est sortie de ta bouche.

7. Εἰ δὴ, si donc, c'est-à-dire lorsque tu dis que....

πάρ δὲ τίθει¹ δέφρον τε μέγαν καὶ κῶας ἐπ' αὐτοῦ,
ἐκ δὲ στέατος ἐνεικε μέγαν τροχὸν ἔνδον ἐόντος,
ὄφρα νέοι θάλποντες², ἐπεχρίοντες ἀλοιφῇ,
τόξου πειρώμεσθα καὶ ἐκτελέωμεν ἀσθλον. »

181

ᾠς φάθ'· ὁ δ' αἶψ' ἀνέκαιε Μελάμβριος ἀπάματον πῦρ.
πάρ δὲ φέρων δίφρον θῆκεν καὶ κῶας ἐπ' αὐτοῦ,
ἐκ δὲ στέατος ἐνεικε μέγαν τροχὸν ἔνδον ἐόντος·
τῷ ῥα νέοι θάλποντες ἐπειρῶντ'· οὐδ' ἐδύναντο
ἐντανύσαι, πολλὸν δὲ βίης ἐπιδευέες ἦσαν.

185

Ἀντίνοος δ' ἔτ' ἐπέιχε³ καὶ Εὐρύμαχος θεοσιδής,
ἀρχοὶ μνηστήρων· ἀρετῇ⁴ δ' ἔσαν ἑξοχ' ἀριστοί.

Τῷ δ' ἐξ οἴκου βῆσαν ἡμαρτήσαντες ἄμ' ἄμφω
βουκόλος ἡδὲ συφορβὸς Ὀδυσσεύς·
ἐκ δ' αὐτὸς μετὰ τοῖς δόμου ἤλυθε⁵ δῖος Ὀδυσσεύς.

190

Ἄλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἐκτὸς θυρέων ἔσαν ἡδὲ καὶ αὐλῆς,
φθεγξάμενός σφ' ἐπέεσσι προσηύδα μελιχίοισιν·

« Βουκόλε, καὶ σύ, συφορβέ, ἔπος τί κε μυθησάμεν,
ἢ αὐτὸς κεῖθω; φάσθαι δέ με θυμὸς ἀνώγει.

Ποῖοι κ' εἴτ' Ὀδυσῆϊ ἀμυνέμεν⁶, εἴ ποθεν ἔλθοι

195

ᾧδε μάλ' ἐξαπίνης, καὶ τις θεὸς αὐτὸν ἐνείκοι;

ἢ κε μνηστήρεσσιν ἀμύνουσιν ἢ Ὀδυσῆϊ;

εἴπαθ' ὅπως ὑμέας κραδίη θυμὸς τε κελεύει. »

Τὸν δ' αὖτε προξέειπε βοῶν ἐπιβουκόλος ἀνὴρ·

« Ζεῦ πάτερ, αἶ γὰρ τοῦτο τελευτήσεαις ἐέλδωρ,

200

ὥς ἔλθοι μὲν κεῖνος ἀνὴρ, ἀγάγοι δὲ ὁ δαίμων,

γνοίης χ' οἷη ἐμὴ δύναμις καὶ χεῖρες ἔπονται.⁷ »

ᾠς δ' αὐτὼς Εὐμαῖος ἐπέυχετο πᾶσι θεοῖσιν

1. Réunissez παρατίθει, et au vers suivant ἐξένεικε.

2. Θάλποντες, faisant chauffer (l'arc).

3. Ἐπέιχε, s'abstenait, nes'était pas essayé encore.

4. Ἀρετῇ signifie ici vigueur.

5. Réunissez ἐξήλυθε.

6. Ποῖοι κ' εἴτ' Ὀδυσῆϊ ἀμυνέμεν, quels seriez-vous pour aider Ulysse, c'est-à-dire que seriez-vous pour aider Ulysse? — Εἴτε, syncope pour εἴετε, qui lui-même est pour εἴητε.

7. Γνοίης... ἔπονται. Nous avons déjà vu ce vers au chant XX, 237.

νοστήσαι Ὀδυσῆα πολύφρονα δνδε δόμονδε.

Αὐτὰρ ἐπειδὴ τῶνγε νόον νημερτέ' ἀνέγνω,

296

ἐξαυτίς σφ' ἐπέεσσιν ἀμειβόμενος προσέειπεν·

« Ἐνδον μὲν δὴ δδ' αὐτὸς ἐγὼ· κακὰ πολλὰ μογήσας,

ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαίαν.

Γινώσκω δ' ὥς σφῶϊν ἐλδομένοισιν ἰκάνω,

299

οἷοισι δμῶων· τῶν δ' ἄλλων οὐ τευ ἄκουσα.

εὖξαμένου ἐμὲ αὖτις ὑπέρτροπον οἴκαδ' ἰκῆσθαι.

Σφῶϊν δ', ὥς ἔσεται περ, ἀληθεῖην καταλέξω.

Εἴ χ' ὑπ' ἐμοίγε θεὸς δαμάσῃ μνηστῆρας ἀγαπούς,

ἄξομαι¹ ἀμφοτέροις ἀλόχους καὶ κτήματ' ὀπάσσω

303

οἰκία τ' ἐγγὺς ἐμῷ τετυγμένα²· καὶ μοι ἔπειτα

Τηλεμάχου ἐτάρω τε κασιγνήτω τε ἔσεσθαι.

Εἰ δ' ἄγε δὴ, καὶ σῆμα ἀριφραδὲς ἄλλο τι δεῖξω,

ὄφρα μ' εὖ γνῶτον πιστωθῇτόν τ' ἐνὶ θυμῷ·

οὐλήν, τήν ποτέ³ με σῦς ἤλασε λευκῇ δῶντι,

Παρνησόνδ' ἐλθόντα σὺν υἱάσιν Αὐτολύκοιο. »

309

⁴ Ὡς εἰπὼν ῥάκεα μεγάλης ἀποέργαθεν οὐλῆς.

Τῷ δ' ἐπεὶ εἰσιδέτην εὖ τ' ἐφράσσαντο ἕκαστα,

κλαῖον ἄρ', ἀμφ' Ὀδυσῆϊ δαίφρονι χεῖρε βολόντες,

καὶ κύνεον ἀγαπαζόμενοι κεφαλὴν τε καὶ ὦμους.

Ὡς δ' αὖτως Ὀδυσσεὺς κεφαλὰς καὶ χεῖρας ἔκυσσε.

315

Καὶ νύ κ' ὀδυρομένοισιν ἔδω φάος ἡελίοιο,

εἰ μὴ Ὀδυσσεὺς αὐτὸς ἐρύκακε φώνησέν τε·

« Παύεσθον κλαυθμοῖο γοοῖό τε, μὴ τις ἴδῃται

ἐξελθὼν μεγάροιο, ἀτὰρ εἴπησι καὶ εἰσω⁵.

Ἀλλὰ προμνηστῖνοι ἐσέλθετε, μῆδ' ἅμα πάντες·

320

πρῶτος ἐγὼ, μετὰ δ' ὕμμες· ἀτὰρ τότε σῆμα τετύχθω⁶.

1. Ἄξομαι, je vous amènerai
soi-même, c'est-à-dire je vous ferai
pousser, je vous donnerai.

2. Τετυγμένα, bien bâties.

3. Εἰ δέ (sous-ent. βούλεσθε), si
vous le voulez.

4. Οὐλήν τήν ποτέ, etc. Voy.
chant XX, vers 465 et 466.

5. Εἴπησιν εἴσω, ne le dise au
dedans, n'aïlle le redire aux prêtres.
dans.

6. Ἀτὰρ τότε σῆμα τετύχθω,

Ἄλλοι μὲν γὰρ πάντες, ὅσοι μνηστῆρες ἀγαυοί,
οὐκ ἴασουσιν ἐμοὶ δόμεναι βίον ἢ δὲ φαρέτρην·
ἀλλὰ σύ, δῖ' Εὐμαίε, φέρων ἀνὰ δώματα τόξον
ἐν χεῖρεσσιν ἐμοὶ θέμεναι· εἰπεῖν¹ τε γυναιξὶν
κληῖσσαι μεγάροιο² θύρας πυκινῶς ἀραρυίας·
ἦν δέ τις ἢ στοναχῆς ἢ ἐκτύπου ἔνδον ἀκούσῃ
ἀνδρῶν ἡμετέροισιν ἐν ἔρκεσι, μή τι θύραζε
προβλώσκειν, ἀλλ' αὐτοῦ ἀκὴν ἔμεναι³ παρὰ ἔργῳ.
Σοὶ δέ, Φιλοίτιε διε, θύρας ἐπιτέλλομαι αὐλῆς
κληῖσσαι κληῖδι, θοῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἱῆλαι⁴. »

236

240

Ὡς εἰπὼν εἰσῆλθε δόμους εὐναιετάοντας·
ἔζετ' ἔπειτ' ἐπὶ δίφρον ἰών, ἔνθεν περ ἀνέστη·
ἐς δ' ἄρα καὶ τῷ δμῶε ἴτην⁵ θεῖου Ὀδυσῆος.

Εὐρύμαχος δ' ἤδη τόξον μετὰ χερσὶν ἐνώμα,
θάλπῳ ἐνθα καὶ ἐνθα σέλα πυρός· ἀλλὰ μιν οὐδ' ὥς
ἐντανύσαι δύνάτο· μέγα δ' ἔστενε κυδάμιμον κῆρ·
ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπεν ἔπος τ' ἔφατ' ἐκ τ' ὀνόμαζεν·

246

« ὦ πόποι, ἦ μοι ἄχος περὶ τ' αὐτοῦ καὶ περὶ πάντων⁶·
οὔτι γάμου τοσσοῦτον ὀδύρομαι, ἀχνύμενός περ
(εἰσὶ καὶ ἄλλαι πολλαὶ Ἀχαιῖδες, ἡμὲν ἐν αὐτῇ
ἀμφιάλῳ Ἰθάκῃ ἢ δ' ἄλλῃσιν πολιέσσιν),
ἀλλ' εἰ δὴ τοσσόνδε βίης ἐπιδευέες εἰμὲν
ἀντιθέου Ὀδυσῆος, ὅτ' οὐ δυνάμεσθα τανύσαι
τόξον· ἐλεγχεῖν δὲ καὶ ἔσσομένοισι πυθέσθαι⁷. »

250

256

Τὸν δ' αὖτ' Ἀντίνοος προσέφη, Εὐπείθεος υἱός·
« Εὐρύμαχ', οὐχ οὕτως ἔσται· νοέεις⁸ δὲ καὶ αὐτός.

et, que ce signe soit entre nous, c'est-à-dire et convenons du signal que voici.

1. *Θέμεναι, εἰπεῖν*. L'infinitif pour l'impératif.

2. *Μεγάροιο* désigne ici la partie du palais occupée par les femmes.

3. *Προβλώσκειν, ἔμεναι*. Encore l'infinitif pour l'impératif.—*Αὐτοῦ*, là même, dans leur salle.

4. Réunissez *ἐπιῆλαι*, de *ἐπ-ιάλλω*.—*Δεσμὸν ἐπιῆλαι*, y mettre un lien, les attacher.

5. Réunissez *ἐς ἴτην*.

6. *Πάντων* (*τῶν μνηστήρων*).

7. *Ἐλεγχεῖν καὶ ἔσσομένοισι πυθέσθαι*, c'est un opprobre que connaîtront même nos descendants.

8. *Νοέεις*, tu sais (qu'il n'en sera pas ainsi).

Νῦν μὲν γὰρ κατὰ δῆμον ἑορτὴ τοῦτο θεοῖο
 ἄγνῃ¹· τίς δέ κε τόξα τιταίνονται; Ἄλλὰ ἔκηλοι
 κάτθεται²· ἀτὰρ πελέκεάς γε καὶ εἰ κ' εἰώμεν ἅπαντας
 ἐστάμεν³· οὐ μὲν γάρ τιν' ἀναιρήσεσθαι οἶω,
 ἔλθόντ' ἐς μέγαρον Λαερτιάδῃω Ὀδυσῆος.

Ἄλλ' ἄγετ', οἶνοχόος μὲν ἐπαρξάσθω δεπάεσσιν,
 ὄφρα σπείσαντες καταθείομεν⁴ ἀγκύλα τόξα.
 Ἦῳθεν δὲ κέλεσθε Μελάνθιον, αἰπόλον αἰγῶν,
 αἶγας ἄγειν, αἶ πᾶσι μέγ' ἔξοχοι αἰπολλοῖσιν,
 ὄφρ' ἐπὶ μῆρία θέντες⁵ Ἀπόλλωνι κλυτοτόξῳ
 τόξω πειρώμεσθαι καὶ ἐκτελέωμεν ἄεθλον. »

ᾧς ἔφατ' Ἀντίνοος· τοῖσιν δ' ἐπιήνδανε μῦθος.
 Τοῖσι δὲ κήρυκες μὲν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχουαν,
 κοῦροι δὲ χρητῆρας⁶ ἐπεστέψαντο ποτοῖο·
 νώμησαν δ' ἄρα πᾶσιν, ἐπαρξάμενοι δεπάεσσιν.
 Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν σπείσαν τ' ἐπιόν θ' ὅσον ἤθελε θυμός,
 τοῖς δὲ δολοφρονέων μετέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Κέκλυτέ μευ, μνηστῆρες ἀγακλειτῆς βασιλείης,
 ὄφρ' εἴπω τά με θυμός ἐνὶ στήθεσσι κελεύει·
 Εὐρύμαχον δὲ μάλιστα καὶ Ἀντίνοον θεοειδέα
 λίσσομ', ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἔπος⁷ κατὰ μοῖραν ἔειπεν,
 νῦν μὲν παῦσαι τόξον, ἐπιτρέψαι δὲ θεοῖσιν⁸.
 ἦῳθεν δὲ θεὸς δώσει κράτος⁹, ᾧ κ' ἐθέλησιν.
 Ἄλλ' ἄγε μοι δότε τόξον ἐύξοον, ὄφρα μεθ' ἑμὶν

1. Ἑορτὴ τοῦτο θεοῦτο ἄγνῃ. Nous avons vu au chant précédent qu'il est question, dans ce passage, de la fête des Néoménies.

2. Κάτθεται. Sous-ent. τὰ τόξα.

3. Εἰ κ' εἰώμεν ἐστάμεν, si nous laissons debout, c'est-à-dire nous pourrions laisser debout, laissons telles qu'elles sont....

4. Καταθείομεν est pour κατὰ θέωμεν.

5. Ἐπὶ μῆρία θέντες, ayant dé-

posé (sur l'autel), ayant offert les cuisses des victimes. — Réunissez ἐπιθέντες.

6. Κοῦροι δὲ χρητῆρας, etc. Voy. chant III, vers 338-342.

7. Τοῦτο ἔπος est expliqué par le vers suivant.

8. Ἐπιτρέψαι θεοῖσιν, se tourner vers les dieux, c'est-à-dire s'occuper de la fête de ce jour.

9. Κράτος, la supériorité, la victoire.

χειρῶν καὶ σθένεος πειρήσομαι¹, εἴ μοι ἔτ' ἐστὶν
 ἱς, οἷη πάρος ἔσκεν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσιν,
 ἣ ἤδη μοι ὄλεσεν ἄλῃ² τ' ἀχομιστή τε. »

ᾠς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ὑπερφιάλως νεμέσθησαν,
 δείσαντες μὴ τόξον ἐύξοον ἐντανύσειεν.

Ἀντίνοος δ' ἐνένιπτεν ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν·

« Ἄ δειλὲ ξείνων, ἐνὶ τοι φρένες οὐδ' ἠβαιαί³·
 οὐκ ἀγαπᾷς⁴ δ' ἔκκλητος ὑπερφιάλοισι μεθ' ἡμῖν
 δαίνυσσαι, οὐδέ τι δαιτὸς ἀμέρδεαι, αὐτὰρ ἀκούεις
 μύθων ἡμετέρων καὶ ῥήσιος; οὐδέ τις ἄλλος
 ἡμετέρων μύθων ξείνος καὶ πτωχὸς ἀκούει.

Οἶνός σε τρώει⁵ μελιηδής, ὅς τε καὶ ἄλλους
 βλάπτει, ὃς ἂν μιν χανδόν⁶ ἔλῃ, μηδ' αἶσιμα πίνη.

Οἶνος καὶ Κένταυρον⁷, ἀγακλυτὸν Εὐρυτίωνα,
 ἅσας ἐνὶ μεγάρῳ μεγαθύμου Πειριθόοιο,
 ἱς Λαπίθας ἔλθονθ'· ὃ δ' ἐπεὶ φρένας ἅσασεν οἶνω,
 μαινόμενος κάκ' ἔρεξε δῶμον κάτα Πειριθόοιο·

1. Πειρήσομαι, pour πειρήσω-
 μι.

2. Ὀλεσεν, a détruit (ma vi-
 gueur). — Ἄλῃ, vie errante.

3. Δειλὲ ξείνων, misérable entre
 les hôtes, c'est-à-dire le plus misé-
 rable des hôtes. — Ἐνὶ τοι φρένες
 οὐδ' ἠβαιαί, tu n'as pas l'ombre du
 bon sens.

4. Οὐκ ἀγαπᾷς. Dugas-Montbel :
 « Il faut remarquer ici le sens du
 verbe ἀγαπάω : selon Eustathe,
 c'est à l'exemple d'Homère que les
 écrivains postérieurs ont donné à ce
 verbe la signification d'être satis-
 fait, d'être content. On en trouve,
 en effet, un grand nombre d'exem-
 ples dans H. Estienne. C'est ainsi
 qu'en français on dit s'aimer dans
 un lieu pour s'y plaire. Il faut re-
 marquer aussi l'épithète de ὑπερ-
 φιάλοι, qu'Antinoos se donne à lui

et à ses compagnons; cependant cet
 adjectif, pris toujours en mauvaise
 part, ne peut caractériser que des
 hommes orgueilleux et violents, de
 même que son adverbe ὑπερφιάλως.
 Ceci prouve ce que j'ai déjà dit plu-
 sieurs fois, c'est qu'il ne faut pas
 attacher un sens trop rigoureux aux
 épithètes homériques. »

5. Οἶνός σε τρώει, le vin te
 blesse, c'est-à-dire te trouble l'es-
 prit.

6. Χανδόν, littéralement à goûter
 ouvert, c'est-à-dire avec excès.

7. Οἶνος καὶ Κένταυρον, etc.
 Virgile, *Géorgiques*, II, 456 :

Bacchus et ad culpam canas dedit : ille
 furentes
 Centauros leto domuit, Rhætumque,
 Pholunque,
 Et magno Hylæum Lapithis cratere mi-
 nantem.

ἥρωας δ' ἄχος¹ εἶλε, διέκ προθύρου δὲ θύραζε
 ἔλκον ἀναίξαντες, ἀπ' οὐατα νηλεῖ χαλκῷ 308
 ῥινάς τ' ἀμήσαντες²· ὁ δὲ φρεσὶν ἦσιν ἀσθεὶς
 ἦεν ἦν ἄτην ὀχέων ἀεσίφρονι θυμῷ³.
 Ἐξ οὗ Κενταύροισι καὶ ἀνδράσι νείκος ἐτύχθη,
 οἳ τ' αὐτῷ πρώτῳ κακὸν εὗρετο οἰνοθαρείων.
 Ὡς καὶ σοὶ μέγα πῆμα πιφαύσκομαι⁴, αἶ κε τὸ τόξον 309
 ἐντανύσης· οὐ γάρ τευ ἐπητύος ἀντιβολήσεις⁵
 ἡμετέρῳ ἐνὶ δήμῳ, ἄφαρ δέ σε νηῖ μελαίνῃ
 εἰς Ἑχέτον βασιλῆα, βροτῶν δηλήμονα πάντων,
 πέμφομεν· ἔνθεν δ' οὔτι σῴσεται· ἀλλὰ ἔκηλος
 πινέ τε, μηδ' ἐρίδαινε μετ' ἀνδράσι κουροτέροισιν, » 310
 Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·
 « Ἀντίνο', οὐ μὲν καλὸν⁶ ἀτέμβειν οὐδὲ δίκαιον
 ξείνους Τηλεμάχου, ὅς κεν τάδε δώμαθ' ἔκηται.
 Ἐλπεαι⁷, αἶ χ' ὁ ξείνος Ὀδυσσεύς μέγα τάξον
 ἐντανύσῃ, γερσίν τε βίηφί τε ἦφι πιθήσας, 315
 οἴκαδ' ἐμ' ἄξεσθαι καὶ ἔην θήσεσθαι ἄκοιτιν ;
 οὐδ' αὐτός που τοῦτό γ' ἐνὶ στήθεσσιν ἔολπεν·
 μηδέ τις ὑμείων τῷ γ' εἵνεκα θυμὸν ἀχεύων
 ἐνθάδε δαινύσθω, ἐπεὶ οὐδὲ μὲν οὐδὲ ἔριχεν. »
 Τὴν δ' αὖτ' Εὐρύμαχος, Πολύβου παῖς, ἀντίφρῳ ἤδα· 320
 « Κούρῃ Ἰκαρίοιο, περίφρον Πηνελόπεια,
 οὔτι σε τόνδ' ἄξεσθαι διόμεθ', οὐδὲ ἔοικεν·
 ἀλλ' αἰσχυρόμενοι φάτιν⁸ ἀνδρῶν ἡδὲ γυναικῶν,

1. Ἄχος, comme le latin *dolor*, a le double sens de *douleur* et de *ressentiment*. C'est cette seconde signification qu'il faut lui donner ici.
 — ἥρωας. Les Lapithes.

2. Réunissez ἀπαμήσαντες.

3. ἦεν... θυμῷ, allait portant son malheur d'un cœur insensé, c'est-à-dire emportait sa douleur dans son cœur insensé.

4. Πιφαύσκομαι, je t'annonce.

5. Οὐ γάρ... ἀντιβολήσεις, car tu ne trouveras pas de secours.

6. Ἀντίνο', οὐ μὲν καλόν, etc. Voy. chant XX, vers 294 et 295.

7. Ἐλπεαι, comme le latin *sperare*, prend quelquefois une signification mixte et n'indique ni la crainte ni l'espoir, mais simplement l'attente ; quelquefois aussi, comme ici, il marque l'appréhension.

8. Φάτιν, propos, discours.

μή ποτέ τις εἴπησι κακώτερος¹ ἄλλος Ἀχαιῶν·

« Ἦ πολλὸν χεῖρονες² ἄνδρες ἀμύμονος ἀνδρὸς ἄκοιτιν

325

« μνῶνται, οὐδέ τι τόξον εὖξοον ἐντανύουσιν·

« ἄλλ' ἄλλος τις, πτωχὸς ἀνὴρ ἀλαλήμενος ἐλθὼν,

« ῥηϊδίως ἐτάνυσσε βίον, διὰ δ' ἤκε σιδήρου³. »

« Ὡς ἐρέουσ'· ἡμῖν δ' ἂν ἐλέγχεα ταῦτα γένοιτο. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

330

« Εὐρύμαχ', οὐπὼς ἔστιν εὐκλειᾶς κατὰ δῆμον

ἔμμεναι, οἳ δὴ οἶκον ἀτιμάζοντες ἔδουσιν

ἀνδρὸς ἀριστῆος· τί δ' ἐλέγχεα ταῦτα τίθεσθε⁴;

Οὗτος δὲ ξείνος, μάλα μὲν μέγας ἦδ' εὐπηγῆς,

πατὴρ δ' ἐξ ἀγαθοῦ γένος εὐχεται ἔμμεναι υἱός·

335

ἄλλ' ἄγε οἱ δότε τόξον εὖξοον, ὅφρα ἴδωμεν.

Ἦδε γὰρ ἐξερέω, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἔσται·

εἴ κέ μιν ἐντανύσῃ, δώῃ δέ οἱ εὖχος Ἀπόλλων,

ἔσσω μιν χλαῖνάν τε⁵ χιτῶνά τε, εἴματα καλά·

δώσω δ' ὄξυν ἄκοντα, κυνῶν ἀλκτῆρα καὶ ἀνδρῶν,

340

καὶ ξίφος ἀμφοῖν· δώσω δ' ὑπὸ ποσσὶ πέδιλα,

πέμψω δ' ὅππῃ μιν κραδίη θυμὸς τε χελεύει. »

Τὴν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἦδ' α·

« Μῆτερ ἐμή, τόξον μὲν Ἀχαιῶν οὔτις ἐμεῖο

κρείσσω, ᾧ κ' ἐθέλω, δόμεναί⁶ τε καὶ ἀρνήσασθαι·

345

οὔθ' ὅσσοι κραναὴν Ἰθάκην κάτα κοιρανέουσιν,

οὔθ' ὅσσοι νήσοισι πρὸς Ἥλιδος ἱπποδότοιο·

τῶν οὔτις μ' ἀέκοντα βιήσεται, αἶ κ' ἐθέλωμι

καὶ καθάπαξ ξείνῳ δόμεναι τάδε τόξα φέρεσθαι⁷.

1. Κακώτερος, de basse naissance. Les gens du peuple aiment à médire des grands.

2. Χεῖρονες, inférieurs (au héros dont ils recherchent l'épouse).

3. Διὰ δ' ἤκε σιδήρου, et a lancé (la flèche) à travers le fer, c'est-à-dire à travers les trous des haches de fer. — Réunissez δέηκε.

4. Τί... τίθεσθε, pourquoi (vous

qui vous couvrez de tant d'infamies) regardez-vous comme un opprobre cela, cette impuissance à tendre l'arc?

5. Ἔσσω μιν χλαῖνάν τε, etc. Voy. chant XVI, vers 79-84.

6. Τόξον οὔτις ἐμεῖο κρείσσω δόμεναι, personne plus que moi n'a le droit de donner l'arc.

7. Καὶ καθάπαξ φέρεσθαι, même une fois pour toutes pour

Ἄλλ' εἰς οἶκον¹ ἰούσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε,
 ἱστόν τ' ἡλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
 ἔργον ἐποίχεσθαι· τόξον δ' ἀνδρεςσι μελήσει
 πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί· τοῦ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ. »

Ἦ μὲν θαμβήσασα πάλιν οἶκόνδε βεβήκει·
 παιδὸς γὰρ μῦθον πεπνυμένον ἔνθετο θυμῷ. 355

Ἐς δ' ὑπερῷ² ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶν
 κλαῖεν ἔπειτ' Ὀδυσῆα, φίλον πόσιν, ὅφρα οἱ ὕπνον
 ἡδὺν ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Αὐτὰρ δὲ τόξ' λαβὼν φέρε καμπύλα διὸς ὑφορβός·
 μνηστῆρες δ' ἄρα πάντες δμόκλεον ἐν μεγάροισιν·
 ὦδε δέ τις εἶπεσκε νέων ὑπερηνορέοντων· 360

« Πῇ δὴ καμπύλα τόξα φέρεις, ἀμέγαρτε συβῶτα,
 πλαγκτέ; τάχ' αὖ σ' ἐφ' ὕεσσι κύνες ταχέες κατέδονται,
 οἷον ἀπ' ἀνθρώπων, οὗς ἔτρεφες³, εἴ κεν Ἀπόλλων
 ἡμῖν ἰλήκησι καὶ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι. » 365

ᾧ φάσαν· αὐτὰρ δὲ θῆκε φέρων αὐτῷ ἐνὶ χώρῳ⁴,
 δείσας οὐνεκα πολλοὶ δμόκλεον ἐν μεγάροισιν.

Τηλέμαχος δ' ἐτέρωθεν ἀπειλήσας ἐγγεγώνει·

« Ἄττα, πρόσσω φέρε τόξα· τάχ' οὐκ εὖ πᾶσι πιθήσεις⁵.
 μή σε καὶ ὀπλότερός⁶ περ ἐὼν ἀγρόνδε δίωμαι,
 βάλλων χερμαδίοισι⁶. βίηφι δὲ φέρτερός εἰμι.
 Αἱ γὰρ πάντων τόσσον, ὅσοι κατὰ ὀώματ' ἔασιν,
 μνηστήρων χερσὶν τε βίηφι τε φέρτερος εἶην·
 τῷ κε τάχα στυγερῶς τιν' ἐγὼ πέμψαιμι νέεσθαι⁷ 370

l'emporter chez lui, c'est-à-dire même en toute propriété.

1. Ἄλλ' εἰς οἶκον, etc. Voy. chant I, vers 358-364.

2. Ἐπ' ὕεσιν, auprès de tes porcs. — Οὗς ἔτρεφες se rapporte à κύνες.

3. Αὐτῷ ἐνὶ χώρῳ, à l'endroit même (où il se trouvait).

4. Οὐκ εὖ πᾶσι πιθήσεις, tu n'obéiras pas bien à tous, c'est-à-dire

tu ne te trouveras pas bien d'obéir à tout le monde.

5. Μή, (crains) que. — Ὀπλότερος, plus jeune (que toi).

6. Χερμαδίοισι, pierres (de grosseur à être saisies avec la main, si toutefois, comme le disent les grammairiens, la racine est bien χεῖρ).

7. Πέμψαιμι νέεσθαι, j'enverrais pour s'en aller, c'est-à-dire je chasserais.

ἡμετέρου ἐξ οἴκου, ἐπεὶ κακὰ μηχανόωνται.»

275

ἽΩς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπ' αὐτῷ ἤδ' ἔλκεσαν

μνηστῆρες· καὶ δὴ μεθίεν χαλεποῖο χόλοιο.¹

Τηλεμάχῳ· τὰ δὲ τόξα φέρων ἀνὰ δῶμα σὺβώτῃ
ἐν χεῖρεσσ' Ὀδυσῇ δαΐφρονι θῆκε παρασπᾶς.

Ἐκ δὲ καλεσσάμενος² προσέφη τροφὸν Εὐρύκλειαν·

280

« Τηλέμαχος κέλεται σε, περίφρων Εὐρύκλεια,

κληῖσσαι μεγάροιο θύρας πυκινῶς ἀραρυίας·

ἦν δέ τις³ ἢ στοναχῆς ἢ κτύπου ἔνδον ἀκούσῃ,

ἀνδρῶν ἡμετέροισιν ἐν ἔρκεσι, μή τι θύραζε.

προβλίωσκειν, ἀλλ' αὐτοῦ ἀκὴν ἔμεναι παρὰ ἔργῳ.»

285

ἽΩς ἄρ' ἐφώνησεν· τῇ δ' ἄπτερος ἔπλετο μῦθος.⁴

Κληῖσεν δὲ θύρας μεγάρων εὐναιεταόντων.

Σιγῇ δ' ἐξ οἴκοιο Φιλοίτις ἄλτο θύραζε,

κληῖσεν δ' ἄρ' ἔπειτα θύρας εὐερκής αὐλῆς.

Κεῖτο δ' ὑπ' αἰθούσῃ σπλον νεὸς ἀμφιελάσης

290

βύβλινον⁵, ᾧ ῥ' ἐπέδησε θύρας, ἐς δ' ἦεν αὐτός·

ἔζετ' ἔπειτ' ἐπὶ δίφρον ἰών, ἔνθεν περ ἀνέστη,

εἰσορώων Ὀδυσῆα. Ὁ δ' ἤδη τόξον ἐνώμην,

πάντῃ ἀναστρωφῶν, πειρώμενος ἔνθα καὶ ἔνθα.

1. Μεθίεν χόλοιο, ils se relâchèrent de leur colère, ils adoucirent leur colère.

2. Réunionnez ἐκκαλεσσάμενος.

3. Ἦν δέ τις, etc. Voy. ci-dessus, vers 237-239.

4. Τῇ ἄπτερος ἔπλετο μῦθος, la parole fut sans ailes pour elle, c'est-à-dire elle ne répondit point.

5. Ὀπλον βύβλινον. Dugas-Monthel : « Selon Eustathe, par σπλον βύβλινον, ou βιβλινον (car il écrit ce mot de deux manières), il ne faut point entendre le byblos, c'est-à-dire le papyrus d'Égypte, mais une plante qui ressemble au papyrus. Selon d'autres, il n'est ici question que d'une corde de chan-

vre, ou enfin d'une corde faite avec cette pelure légère qui se trouve en dessous de l'écorce du tilleul. Les relations entre l'Égypte et la Grèce pouvaient être alors assez fréquentes pour qu'on puisse supposer qu'il soit ici question du byblos, qui croissait en Égypte. C'était, selon Strabon, une plante d'une tige mince, au sommet de laquelle s'élevait une sorte de chevelure que l'on employait sans doute à faire des cordages. J'ai déjà fait observer que Knight trouvait dans l'usage de ces cordes, qu'il suppose venir d'Égypte, une raison d'admettre que l'*Odyssee* est moins ancienne que l'*Iliade*. »

μή χέρα ἴπας ἔδοιεν, ἀποιχομένοιῳ ἀναστος-

295

ᾧδε δέ τις εἶπεσκεν, ἰδὼν ἐς πλῆσιόν· ἄλλον·

« Ἡ τις θητηῆρ καὶ ἐπὶ κλοπος ἐπλετο τόξων¹·

ἦ βρά νύ που τοιαῦτα² καὶ αὐτῷ οἴκοθι καίται, »

ἦ δγ' ἐφορμᾶται ποιησέμεν³· ὣς ἐνὶ χερσὶν

νωμᾶ ἔνθα καὶ ἔνθα κακῶν ἔμπαιος⁴ ἀλήτης. »

400

Ἄλλος δ' αὖτ' εἶπεσκε νέων ὑπερηνορέοντων·

« Αἶ γὰρ δὴ τοσσοῦτον ἀνῆσις ἀντιάσειεν,

ὥς⁵ οὗτός ποτε τοῦτο δυνήσεται ἐντανύσασθαι. »

ᾧς ἄρ' ἔφαν μνηστῆρες· ἀτὰρ πολύμυτις Ὀδυσσεύς,

αὐτίκ' ἐπεὶ μέγα τόξων ἐβάσπεσε καὶ ἶδε πάντη,

405

ὥς δτ' ἀνὴρ φόρμιγγος ἐπιστάμενος καὶ αἰοιδῆς

ῥηϊδίως ἐτάνυσσε νέω περὶ κυλλοπι χοροδίν,

ἄψας ἀμφοτέρωθεν εὔστρεπές ἔντερον οἴος,

ὥς ἄρ' ἄτερ σπουδῆς⁶ τάνυσεν μέγα τόξον Ὀδυσσεύς.

Δεξιτερῇ δ' ἄρα χειρὶ λαβὼν πειρήσατο νευρῆς·

410

ἦ δ' ὑπὸ καλὸν αἶεσι⁷, χελιδόνι εἰλελη αὐδῇν.

Μνηστῆρσιν δ' ἄρ' ἄχος γένετο μέγα, πᾶσι δ' ἄρα χρὸς

ἐτράπετο· Ζεὺς δὲ μεγάλ' ἐκτυπε, σήματα φαίνων·

γῆθησέν τ' ἄρ' ἔπειτα πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς,

δττι βρά οἱ τέρας ἦκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω.

415

Ἐΐλετο δ' ὠκὺν δῖστον, ὅς οἱ παρέκειτο τραπέζῃ

γυμνός· τοὶ δ' ἄλλοι κοίλης ἐντοσθε φαρέεργς

κειάτο, τῶν τάχ' ἔμελλον Ἀχαιοὶ πειρήσσεσθαι.

Τόν ῥ' ἐπὶ πῆγῃ ἐλὼν ἔλκεν νευρὴν γλυφίδας τε,

αὐτόθεν⁸ ἐκ δίφροιο καθήμενος, ἦκε δ' οἷστον

420

1. Θητηῆρ, observateur, connaisseur. — Ἐπὶ κλοπος τόξων, habile en fait d'arcs.

2. Τοιαῦτα, de tels arcs, des arcs comme ceux-ci.

3. Ἐφορμᾶται ποιησέμεν, il a l'idée d'en fabriquer.

4. Κακῶν ἔμπαιος, qui a l'habitude du mal, habitué à faire le mal.

5. Τοσσοῦτον ἀνῆσις ἀντιάσειεν, ὥς, il trouvait autant de bonheur, il devenait aussi heureux qu'il est vrai que....

6. Ἄτερ σπουδῆς, sans effort.

7. Ὑπὸ καλὸν αἶεσι, rendit un beau son. — Reconnaissez ὑπέεισε.

8. Αὐτόθεν, pour αὐτοῦ, se rattacha à δίφροιο.

ἄντα τιτυσκόμενος· πελέκεων δ' οὐκ ἤμβροτε πάντων
 πρώτης στείλειῃς, διὰ δ' ἀμπερές¹ ἤλθε θύραζε
 ἰδὸς χαλκοβαρῆς· ὁ δὲ Τηλέμαχον προσέειπεν·

« Τηλέμαχ', οὐ σ' ὁ ξεῖνος ἐνὶ μεγάροισιν ἐλέγχει²
 ἤμενος· οὐδέ τι τοῦ σκοποῦ ἤμβροτον οὐδέ τι τόξον
 δὴν ἔκαμον τανύων· ἔτι μοι μένος ἐμπεδόν ἐστιν,
 οὐχ ὥς με μνηστῆρες ἀτιμάζοντες ὄνονται.

Νῦν δ' ὦρῃ³ καὶ δόρπον Ἀχαιοῖσιν τετυκέσθαι
 ἐν φάει⁴, αὐτὰρ ἔπειτα καὶ ἄλλως ἐψιάσθαι
 μολπῇ καὶ φόρμιγγι· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός. »

Ἦ. καὶ ἐπ' ὄφρ' οἱ νεῦσεν⁵· ὁ δ' ἀμφέθετο ξίφος ὀξὺ
 Τηλέμαχος, φίλος υἱὸς Ὀδυσσεύος θείοιο·
 ἀμφὶ δὲ χεῖρα φιλὴν βάλεν ἔγχει· ἄγχι δ' ἄρ' αὐτοῦ
 παρ' θρόνον ἐστήκει, κεκορυθμένος αἶθοπι χαλκῷ.

1. Πελέκεων.... στείλειῃς, il ne manqua pas toutes les haches depuis le premier trou (jusqu'au dernier), c'est-à-dire il ne manqua pas une seule des douze haches.—Réunissez διαμπερές.

2. Οὐ σ' ἐλέγχει, ne te fait pas honte.

3. ὦρῃ. Sous-ent. ἐστί.

4. Ἐν φάει, tandis qu'il est jour.

5. Réunissez ἐπένευσεν, et deux vers plus loin ἀμφέβαλεν.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU VINGT-DEUXIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Ulysse frappe Antinoos le premier ; les prétendants menacent le mendiant, qui se fait alors connaître (1-41). Eurymaque offre à Ulysse de l'indemniser du tort qu'on lui a fait ; le héros ne veut pas d'autre satisfaction que le sang de ses ennemis (42-67). Eurymaque est tué par Ulysse et Amphinome par Télémaque, qui va ensuite chercher des armes pour son père, pour les deux pasteurs et pour lui (68-125). Ulysse fait garder une porte de la salle par Eumée ; Mélanthios va chercher des armes aux prétendants ; Ulysse le fait saisir et garrotter par Eumée et Philœtos (126-199). Minerve se présente sous les traits de Mentor ; invoquée par Ulysse, menacée par les prétendants, elle se change en hirondelle et assiste à la lutte du haut des lambris (200-235). Le combat continue ; enfin Minerve déploie son égide, et Ulysse achève le massacre des prétendants consternés (236-309). Liodès est égorgé malgré ses supplications ; Phémios et Médon sont épargnés, grâce à Télémaque (310-380). Ulysse fait venir Euryclée ; par son ordre les femmes coupables emportent les cadavres et nettoient la salle ; elles sont pendues ensuite dans la cour du palais (381-473). Supplice de Mélanthios. Ulysse purifie le palais et envoie chercher Pénélope et les servantes (474-501).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Χ.

Αὐτὰρ ὃ γυμνώθη ῥακέων πολύμητις Ὀδυσσεύς.
 Ἄλτο δ' ἐπὶ μέγαν αὐδὸν, ἔχων βιὸν ἥδ' ἐφαρέτρην,
 ἰῶν ἐμπλείην· ταχέας δ' ἐκχεύατ' αἶστούς
 αὐτοῦ πρόσθε ποδῶν, μετὰ δὲ μνηστῆρσιν ἔειπεν·
 « Οὗτος μὲν δὴ ἄεθλος ἀάατος¹ ἐκτετέλεσται·
 νῦν αὖτε σκοπὸν ἄλλον, ὃν οὐπω τις βάλεν ἀνὴρ,
 εἴσομαι, αἶ κε τύχωμι², πόρῃ δέ μοι εὖχος Ἀπόλλων. »
 Ἦ καὶ ἐπ' Ἀντινόῳ ἰθύνετο πικρὸν οἶστον.
 Ἦτοι ὃ καλὸν ἄλειςαν ἀναιρήσεσθαι ἔμελλεν³,
 χρύσειον, ἄμφωπον· καὶ δὴ μετὰ χερσὶν ἐνώμα, 20
 ὄφρα πίοι οἶνοιο⁴. φόνος δέ σ' οὐκ ἐνὶ θυμῷ
 μέμβλετο· τίς κ' οἶοιτο μετ' ἀνδράσι δαιτυμόνεσσιν
 μούνον ἐνὶ πλεόνεσσι, καὶ εἰ μάλα καρτερὸς εἴη,

1. Ἄεθλος ἀάατος. Allusion ironique aux paroles d'Antinoos, chant XXI, vers 91.

2. Εἴσομαι peut s'interpréter ici de deux manières : je saurai trouver (de οἶδα), ou j'irai vers, je viserai (de εἶμι). — Αἶ κε τύχωμι, (pour voir) si je pourrai l'atteindre.

3. Ἦτοι δ.... ἔμελλεν. Dugas-Monthel : « C'est de ce passage qu'était né le proverbe :

Πολλὰ μεταξὺ κίλει κύλικος καὶ χεῖλος
ἀφρου,

« il se passe bien des choses entre le coupe et le bord des lèvres. » D'autres donnent à ce proverbe une origine tirée de la Fable ; celle-ci me paraît plus probable. » Voici le récit de la Fable : Ancée, l'un des Argonautes, fils de Lycurgue et de Neptune, venait d'exprimer dans une coupe le jus d'un raisin de sa vigne et s'apprêtait à le boire, lorsqu'un sanglier furieux s'élança sur lui et le tua.

4. Οἶνοιο. Génitif partitif.

οἱ τεύξων θάνατόν τε μακόν· καὶ Κῆρα μάλα νικῶν
 Τὸν δ' Ὀδυσσεὺς κατὰ λαιμὸν ἐπισχοόμενος βάλεν ἰσθί, 15
 ἀντικρὺ δ' ἀπαλοῖο δι' αὐχένος ἡλυθ' ἄκωκῃ.
 Ἐκλίνθη δ' ἐτέρωσε, ἀέπας δὲ οἱ ἔκπεσε χεῖρός,
 βλημένου². αὐτίκα δ' αὐλὸς ἀνὰ ῥίνας παχὺς ἦλθεν
 αἵματος ἀνδρομέοιο· θοῶς δ' ἀπὸ εἶο πρᾶπέζων
 ὥς ποδὶ πλήξας, ἀπὸ δ' εἶδατα χεῦεν³ ἔραζε· 20
 σιτός τε κρέα τ' ὀπτὰ φορύνετο⁴. Τοὶ δ' ὁμᾶδ' ἔσαν
 μνηστῆρας κατὰ δῶμαθ', ὅπως ἶδον ἄνδρα πεσόντα·
 ἐκ δὲ θρόνων ἀνόρουσαν, ἀρινθέντες κατὰ δῶμα,
 πάντοσε παπταίνοντες ἐνὸς μῆτους ποτὶ τοίχους⁵.
 αὐδὲ πη ἀσπίς ἔην οὐδ' ἄλκιμον ἔγχος ἐλάσθαι. 25
 Νείκειον δ' Ὀδυσῆα χολωτοῖσιν ἐπέεσσιν·

« Ἔειπε, μακῶς ἀνδρῶν τοξάζεαι⁶· οὐκέτ' ἀέθλων
 ἄλλων ἀντιάσεις· νῦν τοι σῶς αἰπὺς ὄλεθρος⁷.

Καὶ γὰρ δὴ νῦν φῶτα κατέκτανες, δε μίγ' ἄριστος⁸
 καύρων εἰν Ἰθάκῃ· τῷ σ' ἐνθάδε γῦπες ἔδονται. » 30

Ἴσκεν ἕκαστος ἀνὴρ, ἐπεὶ φάσαν οὐκ ἐθέλοντα
 ἄνδρα⁹ κατακτεῖναι· τὸ δὲ νήπιον οὐκ ἐνόησαν,
 ὥς δὴ σφιν καὶ πᾶσαν ὀλέθρου πείρατ' ἐφῆπτο¹⁰.

1. Ἀντικρὺ δι' αὐχένος ἡλυθε, lui traversa le cou de part en part.

2. Βλημένου. On s'attendrait au datif βλημένῳ, se rapportant à οἱ. — Βλημένου, pour βεβλημένου (s.-ent. αὐτοῦ).

3. Réunissez ἀπέχευεν.

4. Φορύνετο, furent souillés (de poussière).

5. Ποτὶ τοίχους, du côté des murs (où étaient ordinairement suspendues les armes).

6. Κακῶς ἀνδρῶν τοξάζεαι, tu tires de l'arc contre des hommes malheureusement (pour toi), c'est-à-dire c'est pour ton malheur que tu prends des hommes pour but.

7. Ἀντιάσεις, tu aborderas,

c'est-à-dire tu prendras part à, tu seras admis à. — Νῦν.... ὄλεθρος, maintenant un trépas terrible est sain et sauf, c'est-à-dire est assuré pour toi.

8. Ἄριστος (sous-ent. ἐστί), est le meilleur, c.-à-d. le plus noble.

9. Ἴσκεν, conjecturait (ainsi), croyait supposer vrai. — Φάσαν, ils pensaient. — Οὐκ ἐθέλοντα (sous-ent. Ὀδυσῆα) est le sujet du verbe κατακτεῖναι, qui a pour complément ἄνδρα, désignant Antinoos.

10. Ὡς δὴ.... ἐφῆπτο, que déjà le terme du trépas était suspendu sur eux tous, c'est-à-dire que déjà pour eux tous était arrivé le moment du trépas.

Τοὺς δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« ὦ κύνες, οὐ μ' ἔτ' ἐφάσκεθ' ὑπότροπον οἶκαδ' ἰκέσθαι 35
 δήμου ἀπο Τρώων, ὅτι μοι κατεκείρετε οἶκον,
 δμωῆσιν δὲ γυναιξὶ παρευνάξεσθε βιαίως,
 αὐτοῦ¹ τε ζῶοντος ὑπεμνάσθε γυναῖκα,
 οὔτε θεοὺς δείσαντες, οἳ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
 οὔτε τιν' ἀνθρώπων νέμεσιν κατόπισθεν ἔσεσθαι· 40
 νῦν ὑμῖν καὶ πᾶσιν ὀλέθρου πείρατ' ἐφῆπται. »

Ἔως φάτο· τοὺς δ' ἄρα πάντας ὑπὸ χλωρὸν δέος εἶλεν².
 πάπτηνεν δὲ ἕκαστος, ὅπη φύγοι αἰπὺν ὄλεθρον·
 Εὐρύμαχος δέ μιν οἷος ἀμειβόμενος προσέειπεν·

« Εἰ μὲν δὴ Ὀδυσσεύς Ἰθακῆσιος εἰληλουθας, 45
 ταῦτα μὲν αἵσιμα³ εἶπες, ὅσα ῥέζεσκον Ἀχαιοί,
 πολλὰ μὲν ἐν μεγάροισιν ἀτάσθαλα, πολλὰ δ' ἐπ' ἀγροῦ.
 Ἄλλ' ὁ μὲν ἤδη κεῖται, ὃς αἴτιος ἐπλετο πάντων,
 Ἀντίνοος· οὗτος γὰρ ἐπὶ ἦλεν⁴ τάδε ἔργα,
 οὔτι γάμου τόσσον κεχρημένος οὔτε χατίζων, 50
 ἀλλ' ἄλλα⁵ φρονέων, τά οἱ οὐκ ἐτέλεσσε Κρονίων·
 ὅφρ' Ἰθάκης κατὰ δῆμον εὐκτιμένης βασιλεῦοι
 αὐτός, ἀτὰρ σὸν παῖδα κατακτείνειε λοχῆσας⁶.
 Νῦν δ' ὁ μὲν ἐν μοίρῃ⁷ πέφαται· σὺ δὲ φρίδες λαῶν
 σῶν· ἀτὰρ ἄμμες ὀπισθεν ἀρεσσάμενοι⁸ κατὰ δῆμον, 55
 ὅσσα τοι ἐκπέποται καὶ ἐδήδοται ἐν μεγάροισιν,
 τιμὴν ἀμφὶς ἀγοντες εἰκροσάβοιον ἕκαστος⁹,

1. Αὐτοῦ. Sous-ent. ἐμοῦ.

2. Réunissez ὑρεῖλεν.

3. Αἵσιμα équivalent à αἰσιμῶς, avec justice, avec raison.

4. Ἐπὶ ἦλεν, a suscité, provoqué.

5. Ἄλλα, d'autres desseins (plus coupables encore).

6. Ἀτὰρ... λοχῆσας. Voy. chant IV, vers 663-672.

7. Ἐν μοίρῃ, avec justice.

8. Ὀπισθεν, plus tard. — Ἀρεσσάμενοι, t'ayant apaisé, ayant cherché à te satisfaire.

9. Κατὰ δῆμον, ὅσα τοι.... ἕκαστος, rassemblant parmi le peuple, chacun séparément (ἀμφίς), le prix de vingt bœufs pour tout ce qui a été bu et mangé dans ton palais, c'est-à-dire te donnant avec l'aide des citoyens chacun la valeur de vingt bœufs pour ce qui a été bu et mangé dans ton palais. — Κατὰ δῆμον τιμὴν ἀγοντες. Nous voyons de même au chant XIII Alcinoos proposer une collecte parmi le peuple pour offrir des dons à Ulysse.

χαλκόν τε χρυσόν τ' ἀποδώσομεν, εἰσόκε σὸν κῆρ
ἰανθῇ· πρὶν δ' οὔτι νημεσσητὸν κεχολῶσθαι¹. »

Τὸν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς· 60

« Εὐρύμαχ', οὐδ' εἴ μοι πατρώϊα πάντ' ἀποδοῖτε,
ὅσσα τε νῦν ὕμμ' ἐστὶ καὶ εἴ ποθεν ἄλλ'² ἐπιθεῖτε,
οὐδέ κεν ὧς ἔτι χεῖρας ἐμὰς λήξαιμι φόνοιο,
πρὶν πάσαν μνηστῆρας ὑπερβασίην ἀποτίσαι.

Νῦν ὑμῖν παράκειται ἐναντίον ἡ ἐμάχεσθαι³ 65

ἢ φεύγειν, ὅς κεν θάνατον καὶ Κῆρας ἀλύξῃ·
ἀλλὰ τιν' οὐ⁴ φεύξεσθαι ὀλομαι αἰπὺν ὄλεθρον. »

Ἦς φάτο· τῶν δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ.

Τοῖσιν δ' Εὐρύμαχος προσηφώνεε δεύτερον αὖτις·

« ἦ φίλοι, οὐ γὰρ σγήσει ἀνὴρ ὅδε χεῖρας ἀάπτους· 70

ἀλλ' ἐπεὶ ἔλλαβε τόξον εὐξοον ἠδὲ φαρέτρην,
οὐδοῦ ἀπο ξεστοῦ τοξάσσεται, εἰσόκε πάντας
ἅμμε κατακτείνῃ· ἀλλὰ μνησώμεθα χάρμης⁵.

Φάσγανά τε σπάσασθε⁶ καὶ ἀντίσχεσθε τραπέζας

ἰῶν ὠκυμόρων· ἐπὶ δ' αὐτῷ πάντες ἔχωμεν⁷ 75

ἄθροοι, εἴ κέ μιν οὐδοῦ ἀπώσομεν⁸ ἠδὲ θυράων,

ἐλθωμεν δ' ἀνὰ ἄστυ, βοή⁹ δ' ὠκίστα γένοιτο·

τῷ κε τάχ' οὗτος ἀνὴρ νῦν ὕστατα τοξάσσαιτο. »

Ἦς ἄρα φωνήσας εἰρύσσατο φάσγανον ὀξύ,

χάλκεον, ἀμφοτέρωθεν ἀκαχμένον· ἄλτο δ' ἐπ' αὐτῷ 80

1. Οὔτι νημεσσητὸν κεχολῶσθαι, nous ne pouvons pas trouver mauvais que tu sois irrité.

2. Ποθέν, d'ailleurs, c'est-à-dire venant d'une autre source. — Ἄλλα, d'autres biens.

3. Ὑμῖν παράκειται, il vous est offert de, vous avez le choix de. — Construisez : ἡ ἐμάχεσθαι ἐναντίον.

4. Réunissez οὔτινα.

5. Μνησώμεθα χάρμης, songeons au combat, c'est-à-dire engageons le combat.

6. Φάσγανα σπάσασθε. Ammien Marcellin, XXIII, vi : *Omnes promiscuè vel inter epulas festosque dies gladiis cincti cernuntur; quem Græcorum veterum morem abjecisse primos Athenienses, Thucydides est auctor amplissimus.*

7. Réunissez ἐπέχωμεν αὐτῷ, fondons sur lui.

8. Εἰ ἀπώσομεν, (pour essayer) si nous pouvons l'écarter. — Ἀπώσομεν, pour ἀπώσωμεν.

9. Βοή, un cri (pour appeler les citoyens à notre secours).

σμερδαλέα ἰάχων· ὁ δ' ἄμαρτῇ¹ διὸς Ὀδυσσεὺς
 ἰὼν ἀποπροΐεις βέλλεσθῆθος παρὰ μαζόν,
 ἐν δέ οἱ ἥπατι πῆξε θοὸν βέλος· ἐκ δ' ἄρα χειρὸς
 φάσανον ἦκε χαμᾶζε, περιβρῆδῃς δὲ τραπέζῃ
 κάππισε δινηθείς²· ἀπὸ δ' εἶδατα χεῦεν ἔραζε
 καὶ δέπας ἀμφικύπελλον· ὁ δὲ χθόνα τύπτε μετώπῳ,
 θυμῷ ἀνιάζων· ποσὶ δὲ θρόνον ἀμφοτέροισιν
 λακτίζων ἐτίναξε· κατ' ὀφθαλμῶν δ' ἔχυτ' ἀχλὺς.

85

Ἀμφινόμος δ' Ὀδυσῆος ἐείσατο³ κυδαλίμοιο,
 ἀντίος αἴζας· εἴρυτο δὲ φάσανον ὀξύ,
 εἴ πως οἱ εἴξειε θυράων⁴. Ἄλλ' ἄρα μιν φθῆ
 Τηλέμαχος κατόπισθε βαλὼν γαλκῆρεϊ δουρὶ
 ὦμων μεσσηγύς, διὰ δὲ στῆθεσφιν ἔλασσε⁵.
 δούπησεν δὲ πεσὼν, χθόνα δ' ἤλασε παντὶ μετώπῳ.
 Τηλέμαχος δ' ἀπόρουσε, λιπὼν δολιχόσκιον ἔγχος
 αὐτοῦ ἐν Ἀμφινόμῳ· περὶ γὰρ οἷε⁶ μή τις Ἀχαιῶν
 ἔγχος ἀνελκόμενον δολιχόσκιον ἢ ἐλάσειεν
 φασγάνῳ αἴζας ἢ ἐπροπρηνέϊ τύφῃ⁷.
 Βῆ δὲ θέειν, μάλα δ' ὦκα φίλον πατέρ' εἰσαφίκανεν·
 ἀγχοῦ δ' ἰστάμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

89

95

100

1. Ἀμαρτῇ, en même temps, au même moment.

2. Περιβρῆδῃς τραπέζῃ κάππισε δινηθείς, se renversant en arrière il tomba sur la table en tournant, c'est-à-dire il tourna sur lui-même et tomba à la renverse sur la table.

3. Ἐείσατο, s'élança, fondit sur.

4. Εἴ πως... θυράων, (pour voir) si devant lui Ulysse se retirerait de la porte, c'est-à-dire si Ulysse lui livrerait accès auprès de la porte.

5. Ἐλάσσειν. Sous-ent. ὀξύ.

6. Réunionnez περίοιε, pour περὶοῖε, il craignait grandement.

7. Ἐγχος ἀνελκόμενον, retirant, tandis qu'il retirait sa lance. —

Ἐλάσειε φασγάνῳ... τύφῃ. Dugas-Montbel : « Je crois que ces mots ἐλάσειε φασγάνῳ... ἢ ἐπροπρηνέϊ répondent à ceux-ci de notre langue, qu'il ne frappe d'estoc ou de taille. Les petites scholies expliquent ἐλάσειε φασγάνῳ par πλατεῖ τῷ ξίφει πλήξειεν, qu'il ne frappe par son épée large, ce qui exprime le tranchant, la taille; et le mot προπρηνέϊ, en sous-entendant χειρὶ, par une main pousser en avant, s'entend de la pointe, de l'estoc. » Cette explication est assez généralement admise; d'autres entendent cependant : qu'il ne le frappe (par derrière, tandis qu'il retire sa javeline) ou d'un coup porté en face.

• ὦ πάτερ, ἤδη τοι πάρος οὔτω καὶ δύο δοῦρε
καὶ κυνὴν πάγχυαλον, ἐπὶ κροτάφοις ἀραρυῖαν,
αὐτὸς τ' ἀμφιβαλεῦμαι ἰδὼν· δώσω δὲ συνιώτῃ
καὶ τῷ βουκόλῳ ἄλλα· πεπευῖσθαι γὰρ ἄμεινον. •

Τὸν δ' ἀπερριπτόμενος προέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς • 105
« Οἷσε θεῶν, εἴως μοι ἀμύνεσθαι πᾶρ' ὀϊστοί,
μὴ μ' ἀποκινήσωσι θυρήων, κοῦων ἰόντα. »

Ὡς φάτο· Τηλέμαχος δὲ φίλῳ ἐπεκίθετο πατρί.
Βῆ δ' ἱμεναι θάλαμόνδ', ἔθι· οἱ αὖτὰ τεύχεα κεῖτο.
Ἐνθεν τέσσαρα μὲν αἰεὶ ἐξέλε, δοῦρατα δ' ὀκτώ, 110
καὶ πίσυρας κυνέας χαλκῶρεας ἐκποδάσκειας·
βῆ δὲ φέριον, μάλα δ' ὤκα φίλον πατὴρ· εἰσαφίκανεν.
Αὐτὸς δὲ πρώτιστα περὶ χρατὶ δῦσετο χαλκόν·
ὥς δ' αὐτως τῷ δεξιᾷ θυέσθην τεύχεα καλά,
ἔσταν δ' ἀμφ' Ὀδυσῆα δαΐφρονα, ποικιλομήτην. 115

Αὐτὰρ ὅγ', ὅφρα μὲν αὐτῷ ἀμύνεσθαι ἔσαν ἰοί,
τόφρα μνήσθητων ἔνα γ' αἰεὶ ἦ ἐνὶ οἴκῳ
βάλλε τιτυσκόμενος· τοὶ δ' ἀγχιστῖνοι ἐπιπτον.
Αὐτὰρ ἐπεὶ λίπον ἰοὶ ἄνακτα ὀϊστεύοντα,
τόξον μὲν πρὸς σταθμὸν ἑυσταθέος μεγάρῳ 120
ἔκλιν' ἐστάμεναι, πρὸς ἐνώπια παμφανόοντα·
αὐτὸς δ' ἀμφ' ὅμοισι σάκος θέτο τετραθέλυμνον·
κρατὶ δ' ἐπ' ἰφθίμῳ κυνὴν εὐτυχτον ἔθηκεν,
ἱππουριν, δεινὸν δὲ λόφος καθύπερθεν ἔνευεν·
εἴλετο δ' ἄλκιμα δοῦρε δύω κεκορυθμένα χαλκῷ. 125

Ὅρσοθύρη δὲ τις ἔσχεν ἐϋδμήτῳ ἐνὶ τοίχῳ·

4. Ἀμφιβαλεῦμαι, je m'entourerai (d'armes), je m'armenrai.

2. Οἷσε θεῶν, apporte en courrant, c'est-à-dire hâte-toi d'apporter ces armes. — Ἠέρα, pour παρῖσι.

3. Λίπον ἄνακτα, firent défaut, manquèrent au roi,

4. Ὅρσοθύρη. Dugas-Montbel :

« Quoiqu'il soit assez difficile de se faire une idée bien nette de la construction intérieure de ce palais d'Ulysse, cependant, d'après l'ensemble du récit, voici ce qu'il est permis de conjecturer. La bataille se livrait dans la grande salle du festin; Ulysse, Télémaque et les deux premiers occupaient le seuil de la

ἀκρότατον δὲ παρ' οὐδὸν ἔϋσταθέος μεγάρου
 ἦν ὁδὸς ἐς λαύρην, σανίδες δ' ἔχον εὖ ἀραρυῖαι.
 Τὴν δ' Ὀδυσσεὺς φράζεσθαι¹ ἀνώγει ὅϊον ὑφορβόν,
 ἑσταότ' ἄγχι αὐτῆς· μία δ' οἷη γίγνεται ἑφορμή². 130
 Τοῖς δ' Ἀγέλεως μετέειπεν, ἔπος πάντεσσι πιφαύσκων·
 « ὦ φίλοι, οὐκ ἂν δὴ τις ἂν ὀρσοθύρην ἀναβαίη
 καὶ εἴποι λαοῖσι, βοή δ' ὥχιστα γένοιτο;
 τῷ κε τάχ' οὗτος ἀνὴρ νῦν ὕστατα τοξάζσασαίτο. »
 Τὸν δ' αὖτε προσέειπε Μελάνθιος, αἰπόλος αἰγῶν· 135
 « Οὐπὼς ἐστ', Ἀγέλαε Διοτρεφές· ἄγχι γὰρ αἰνῶς³
 αὐλῆς καλὰ θύρετρα καὶ ἀργαλέον στόμα λαύρης·
 καὶ χ' εἷς πάντας ἐρύκοι ἀνὴρ, ὅς τ' ἀλκιμος εἴη.
 Ἄλλ' ἄγεθ', ὑμῖν τεύχε' ἐνεῖκω θωρηχθῆναι
 ἐκ θαλάμου· ἐνδον γάρ, ὅτομαι, οὐδέ πη ἄλλη 140

porte, qui, par sa position, dominait le reste de la salle. En effet, il est dit, au second vers de ce chant, qu'Ulysse s'elanca sur le grand seuil, ἄλτο δ' ἐπὶ μέγαν οὐδόν. Par μέγας οὐδός, on doit entendre ici le seuil élevé. Près de ce seuil élevé, ἀκρότατον δὲ παρ' οὐδόν (v. 127), était une porte secrète, ὀρσοθύρη, pratiquée dans l'épaisse muraille, εὐδμήτω ἐνὶ τοίχῳ (v. 128), qui donnait une sortie dans la rue, ἦν ὁδὸς ἐς λαύρην (v. 128). Λαύρη signifie bien ici la rue, ou du moins un couloir qui y conduisait, puisque Agélaos demande à ses compagnons s'il n'est personne qui franchisse la porte secrète, ὀρσοθύρην ἀναβαίη (v. 132), et avertisse les peuples, καὶ εἴποι λαοῖσι (v. 133). Mais, comme Ulysse a commis la garde de cette porte au pasteur Eumée (v. 129-30), Mélanthios observe que cela n'est pas possible, et que cette étroite issue est trop difficile, ἀργαλέον στόμα λαύρης (v. 137). Outre cette

porte secrète, il devait y en avoir une autre, quoique le poète n'en parle pas, qui, par l'escalier de la salle, ἀνὰ ῥῶγας μεγάρου (v. 143), communiquait à la chambre où se trouvaient les armes, puisque Mélanthios ajoute aussitôt en s'adressant à Agélaos : « Mais attendez, « pour vous protéger, j'apporterai « les armes de la chambre. »

Ἄλλ' ἄγεθ', ὑμῖν τεύχε' ἐνεῖκω θωρηχθῆναι ἐκ θαλάμου (v. 139-40).

C'est aussi ce qu'observe Eustathe avec raison. » Cette explication serait complètement satisfaisante, si Dugas-Montbel n'imaginait pas une troisième porte dont il n'est nullement question dans Homère. Il ne s'agit en effet que d'un escalier intérieur qui, partant de l'appartement des hommes, communiquait avec les étages supérieurs.

1. Φράζεσθαι, observer, surveiller.

2. Ἐφορμή, accès.

3. Αἰνός, extrêmement.

τεύχεα κατθέσθην Ὀδυσσεὺς καὶ φαίδιμος υἱός. »

ὦς εἰπὼν ἀνέβαινε Μελάνθιος, αἰπόλος αἰγῶν,
ἐς θαλάμους Ὀδυσῆος ἀνὰ ῥῶγας μεγάροιο.

Ἐνθεν δώδεκα μὲν σάκε' ἐξελε, τόσσα δὲ δοῦρα,
καὶ τόσσας κυνέας χαλκήρεας ἱπποδασείας·

145

βῆ δ' ἱμεναι, μάλα δ' ὥκα φέρων μνηστῆρσιν ἔδωκεν.

Καὶ τότε Ὀδυσῆος λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ,

ὥς περιβαλλομένους ἶδε τεύχεα χερσὶ τε δοῦρα

μακρὰ τινάσσοντας· μέγα δ' αὐτῷ φαίνετο ἔργον¹.

Αἶψα δὲ Τηλέμαχον ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

150

« Τηλέμαχ', ἡ μάλα δὴ τις ἐνὶ μεγάροισι γυναικῶν
νῶϊν ἐποτρύνει πόλεμον κακὸν ἢ Μελανθεύς. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ηὔδα·

« ὦ πάτερ, αὐτὸς ἐγὼ τότε γ' ἤμβροτον², οὐδέ τις ἄλλα

αἴτιος, ὃς θαλάμοιο θύρην πυκινῶς ἀραρυῖαν

155

κάλλιπον ἀγκλίνας· τῶν δὲ σκοπὸς ἦεν ἀμείνων³.

Ἄλλ' ἴθι, δι' Εὐμαίε, θύρην ἐπίθες θαλάμοιο

καὶ φράσαι εἴ τις ἄρ' ἐστὶ γυναικῶν ἢ τάδε ῥέζει,

ἢ υἱὸς Δολίοιο, Μελανθεύς, τόνπερ δέω. »

ὦς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.

160

Βῆ δ' αὖτις θάλαμόνδε Μελάνθιος, αἰπόλος αἰγῶν,

οἷσων τεύχεα καλά. Νόησε δὲ οἷος ὑφορβός,

αἶψα δ' Ὀδυσσεῖα προσεφώνεεν, ἐγγὺς ἐόντα·

« Διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,

κεῖνος δ' αὖτ' ἀτῆλος ἀνὴρ, ὃν δῖό μεθ' ⁴ αὐτοί,

165

ἔρχεται ἐς θάλαμον· σὺ δέ μοι νημερτές ἐνίσπε,

ἡ μιν ἀποκτείνω, αἶ κε κρίσων γε γένωμαι,

ἢ σοὶ ἐνθάδ' ἄγω, ἵν' ὑπερβασίας ἀποτίσῃ

1. Μέγα δ' αὐτῷ φαίνετο ἔργον, et l'œuvre lui apparut grande, c'est-à-dire la lutte lui sembla devoir être difficile, terrible.

2. Τόδε ἤμβροτον, j'ai failli en cela, c'est-à-dire cela est arrivé par ma faute.

3. Ἀγκλίνας, l'ayant pliée en arrière, c'est-à-dire l'ayant ouverte. — Ἐπίθες, au vers suivant, est opposé ἡ ἀγκλίνας. — Τῶν δέ. Les prétendants. — Ἀμείνων, meilleur, plus habile (que moi).

4. Ὀϊόμεθα, nous soupçonnons

πολλάς, ὅσας οὖτος ἐμήσατο σὺ ἐνὶ οἴκῳ. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς · 170

« Ἦτοι ἐγὼ καὶ Τηλέμαχος μνηστῆρας ἀγαυοὺς
σχίσομεν ἔντοσθεν· μεγάριν, μάλα περ· μεμαῶτας ¹.

Σφῶϊ δ' ἀποστρέψαντε πόδας καὶ χεῖρας ὑπερθεν
εἰς θάλαμον· βαλέειν, σανίδας δ' ἐκδῆσαι ὅπισθεν ².

σειρήν δὲ πλεκτὴν ἐξ αὐτοῦ πειρήναντε 171

κλόν' ἀν' ὑψηλὴν ἐρύσαι πελάσαι τε δοκοῖσιν ³,

ὥς κεν δηθὰ ζωὴς ἐὼν χαλέπ' ἄλγεα πάσχη. »

ὧς ἔφαθ' · οἱ δ' ἄρα τοῦ μάλα μὲν κλύον ἡδ' ἐπιθοντο ·

βάν δ' ἵμεν εἰς θάλαμον, λαθέτην δέ μιν ⁴ ἐνδὸν ἐόντα.

Ἦτοι δ' μὲν θαλάμοιο μυχὸν κατὰ ⁵ τεύχε' ἐρεύνα · 180

τῷ δ' ἔσταν ἐκάτερθε, παρὰ σταθμοῖσι μένοντε.

Εὖθ' ὑπὲρ οὐδὸν ἔβαινε Μελάνθιος, αἰπόλος αἰγῶν,

τῇ ἐτέρῃ μὲν χειρὶ φέρον καλὴν τρυφάλειαν,

τῇ δ' ἐτέρῃ σάκος εὐρύ, γέρον, πεπαλαγμένον ἄζη,

Λαέρτew ἥρωος, ὃ κουρίζων φορέεσκεν · 185

δὴ τότε γ' ἤδη κείτο, ῥαφαὶ δὲ λέλυντο ἱμάντων ⁶.

τῷ δ' ἄρ' ἐπαΐξανθ' ἐλέτην ἐρυσάν τέ μιν εἴτω

κουρίζ ⁷· ἐν δαπέδῳ δὲ· χαμαὶ βάλον ἀχνύμενον κῆρ,

σὺν δὲ πόδας· χεῖράς τε δέον ⁸ θυμὸν πλεῖν δαίμωνι

εὖ μάλ' ἀποστρέψαντε διαμπερές ⁹, ὥς ἐκέλευσεν 190

1. Σχίσομεν, μάλα περ μεμαῶ-
τας, nous contredirons, malgré leur
ardeur.

2. Βαλέειν, ἐκδῆσαι. L'infinitif
pour l'impératif. — Σανίδας ἐκδῆ-
σαι ὀπισθεν, attachez les planches,
c'est-à-dire sermez la porte derrière
vous.

3. Δοκοῖσιν, les poutres (qui for-
ment le plafond).

4. Ἀλάτῃν μιν, ils lui échappè-
rent, c'est-à-dire ils ne furent pas
aperçus de lui, de Philætiος.

5. Construisez : Κατὰ μυχὸν θα-
λάμοιο.

6. Δῆ, depuis longtemps. — ῥα-
φαὶ λέλυντο ἱμάντων, les coutures
des courroies s'étaient relâchées, les
courroies étaient toutes décomposées.

7. Κουρίζ. On traduit ordinaire-
ment : en le tirant par les cheveux
(τῆς κουρῆς); mais les scholiastes
présentent aussi un autre sens, en
faisant dériver ce mot de κούρος,
κουρίζω (futur dorien κουρίζω); il
faudrait entendre alors : à la manière
des jeunes gens, c'est-à-dire avec
force, vigoureusement.

8. Réunionnez συνέδεον.

9. Διαμπερές, tout à fait.

ἦδ' Ἀαέρταο, πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·

τειρὴν δὲ πλεκτὴν ἐξ αὐτοῦ πειρήναντε
κλόν' ἄν' ὑψηλὴν ἔρυσαν πέλασάν τε δοκοῖσιν.

Τὸν δ' ἐπικερτομέων προσέφη, Εὐμαίε θυβώτα·

« Νῦν μὲν ὅτ' μάλα πάγχυ, Μελάνθιε, νύκτα φυλάξεις¹, 196

εὐνῇ ἐνι μαλακῇ καταλίγμενος, ὥς σε ἔοικεν·

οὐδὲ σέγ' ἠριγένεια παρ' Ὀκεανοῖο ῥοάων

λήσει ἐπερχομένη χρυσόβρονος, ἥνικ' ἀγινεῖς²

αἴγας μνηστῆρεςσι δόμον κάτα δαῖτα πένεσθαι. »

Ὡς δ' αὖθι λέλειπτο, ταθεῖς ὁλοῶν ἐνὶ δεσμῷ· 200

τὼ δ' ἐς τεύχεα δύντε³, θύρην ἐπιθέντε φαεινὴν,

βήτην εἰς Ὀδυσῆα δαΐφρονα, ποικιλομήτην.

Ἐνθα μένος πνείοντες⁴ ἐφίστασαν· οἱ μὲν ἐπ' οὐδοῦ,

τέσσαρες, οἱ δ' ἔντοσθε δόμων⁵, πολέες τε καὶ ἐσθλοί·

τοῖσι δ' ἐπ' ἀγχίμολον θυγάτηρ Διὸς ἦλθεν⁶ Ἀθήνη, 205

Μέντορι εἰδομένη ἡμὲν δέμας ἠδὲ καὶ αὐδῇ.

Τὴν δ' Ὀδυσσεὺς γήθησεν ἰδὼν καὶ μῦθον ἔειπεν·

« Μέντορ, ἄμυνον ἀρῇν, μνῆσαι δ' ἐτάροιο φίλοιο,

ὅς σ' ἀγαθὰ βέζεσκον· ὀμηλικὴ δέ μοι ἔσσι⁷. »

Ὡς φάτ', διόμενος λαοσσόον⁸ ἔμμεν Ἀθήνην. 210

Μνηστῆρες δ' ἐτέρωθεν ὁμόχλεον ἐν μεγάροισιν·

πρῶτος τήνγ' ἐνένιπτε Δαμαστορίδης Ἀγέλαος·

« Μέντορ, μή σ' ἐπέεσσι παραιπεπίθῃσιν⁹ Ὀδυσσεὺς

μνηστήρεςσι μάχεσθαι, ἀμυνέμεναι δέ· οἱ αὐτῇ.

1. Νύκτα φυλάξεις, tu passeras la nuit.

2. Οὐ σε λήσει, ne t'échappera pas, n'échappera pas à tes regards. — Ἡνίκ' ἀγινεῖς, quand tu amènes, à l'heure où d'ordinaire tu amènes....

3. Ρένιμμεν ἐξόντες, étant entés dans, ayant revêtu.

4. Μέμος πνείοντες. Nous disons de même en français: respirer l'audace, le courage.

5. Οἱ δέ. Les prétendants. —

Δόμων désigne ici spécialement la salle où se tenient les hommes.

6. Ρένιμμεν ἐπὶ ἡλθεν.

7. Ὀμηλικὴ μοι ἔσσι ἐκρίναντ à ὀμηλὶς μοι ἔσσι. De même au chant III, vers 361, on lit: Ἰάντες ὀμηλικὴ μεραυμοῦ Τηλεμάχοιο.

8. Λαοσσόον, qui console les peuples.

9. Παραιπεπίθῃσιν pour παρὰ πείσῃ, te persuade (en t'égarant), t'inspire la funeste idée de....

πολλάς, ὅσας οὐτος ἐμήσατο σὺ ἐνὶ οἴκῳ. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς· 170

« Ἦτοι ἐγὼ καὶ Τηλέμαχος μνηστῆρας ἀγαθοὺς
σχήσομεν ἔντοσθεν· μεγάρων, μάλα περ μεμαῶτας¹.

Σφῶϊ δ' ἀποστρέψαντε πόδας καὶ χεῖρας ὑπερθεν
εἰς θάλαμον βαλέειν, σάνιδας δ' ἐκδῆσαι ὅπισθεν².

σειρὴν δὲ πλεκτὴν ἐξ αὐτοῦ πειρήναντο 175

κλόν' ἄν' ὑψηλὴν ἐρύσαι πελάσαι τε δοκοῖσιν³,

ὥς κεν δηθὰ ζωὴς ἐὼν χαλέπ' ἄλγεα πάσχη. »

Ἦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα τοῦ μάλα μὲν κλύον ἦδ' ἐπίθοντο·

βάν δ' ἱμεν εἰς θάλαμον, λαθέτην δέ μιν⁴ ἔνδον ἰόντα.

Ἦτοι δ' ἐμὲν θαλάμοιο μυχὸν κάτα⁵ τεύχε' ἐρεῦνα· 180

τῷ δ' ἔσταν ἐκάτερθε, παρὰ σταθμοῖσι μένοντες.

Εὖθ' ὑπὲρ οὐδὸν ἔβαινε Μελάνθιος, αἰπόλος αἰγῶν,

τῇ ἐτέρῃ μὲν χειρὶ φέρων καλὴν τρυφάλειαν,

τῇ δ' ἐτέρῃ σάκος εὐρύ, γέρον, πεπαλαγμένον ἄζη,

Λαέρτew ἥρωος, ὃ κουρίζων φορέεσκεν· 185

δὴ τότε γ' ἦδη κείτο, ῥαφαὶ δὲ λέλυντο ἱμάντων⁶

τῷ δ' ἄρ' ἐπαῖξανθ' ἐλέτην ἐρυσάν τέ μιν εἴσω

κουρίζ⁷· ἐν δαπέδῳ δὲ χαμαὶ βάλλον ἀχνύμενον κῆρ,

σὺν δὲ πόδας χεῖράς τε δέσν⁸ θυμολγέτ' δεσμιῶν

εὖ μάλ' ἀποστρέψαντε διαμπερές⁹, ὥς ἐκέλευσεν 190

1. Σχήσομεν, μάλα περ μεμαῶ-
τας, nous contiendrons, malgré leur
ardeur.

2. Βαλέειν, ἐκδῆσαι. L'infinitif
pour l'impératif. — Σανίδας ἐκδῆ-
σαι ὅπισθεν, attachez les planches,
c'est-à-dire fermez la porte derrière
vous.

3. Δοκοῖσιν, les poutres (qui for-
ment le plafond).

4. Λαθέτην μιν, ils lui échappè-
rent, c'est-à-dire ils ne furent pas
aperçus de lui, de Philætiος.

5. Construisez : Κατὰ μυχὸν θα-
λάμοιο

6. Δῆ, depuis longtemps. — ῥα-
φαὶ λέλυντο ἱμάντων, les coutures
des courroies s'étaient relâchées, les
courroies étaient toutes dénouées.

7. Κουρίζ. On traduit ordinai-
rement : en le tirant par les cheveux
(τῆς κουρῆς); mais les scholiastes
présentent aussi un autre sens, en
faisant dériver ce mot de κουρός,
κουρίζω (futur dorien κουρίζω); il
faudrait entendre alors : à la manière
des jeunes gens, c'est-à-dire avec
force, vigoureusement.

8. Rénaissez συνέδεον.

9. Διαμπερές, tout à fait.

ἦδ' Ἀαίρταο, πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·

τειρὴν δὲ πλεκτὴν ἐξ αὐτοῦ πειρήναντε
κλόν' ἄν' ὑψηλὴν ἔρυσαν πέλασάν τε δοκοῖσιν.

Τὸν δ' ἐπικερτομέων προσέφη, Εὐμαίε θυδῶτα·

« Νῦν μὲν ὃν μάλα πάγχυ, Μελάνθιε, νύκτα φυλάξεις¹, 195

εὐνῇ ἐνι μαλακῇ καταλίγμενος, ὥς σε ἔοικεν·

οὐδὲ σέγ' ἡριγένεια παρ' Ὀκεανοῖο βροάων

λήσει ἐπερχομένη χρυσοθρόνος, ἥνιχ' ἀγινεῖς²

αἴγας μνηστῆρεςσι δόμον κάτα δαῖτα πένεσθαι. »

Ὡς δ' αὖθι λέλειπτο, ταθείς ὀλοῶν ἐνὶ δεσμῷ· 200

τῷ δ' ἐς τεύχεα δύντε³, θύρην ἐπιθέντε φαινήν,

βήτην εἰς Ὀδυσῆα δαίφρονα, ποικιλομήτην.

Ἐνθα μένος πνεύοντες⁴ ἐφίστασαν· οἱ μὲν ἐπ' οὐδοῦ,

τέσσαρες, οἱ δ' ἐντοσθε δόμων⁵, πολέες τε καὶ ἐσθλοί.

Τοῖσι δ' ἐπ' ἀγγίμολον θυγάτηρ Διὸς ἦλθεν⁶ Ἀθήνη, 205

Μέντορι εἰδομένη ἔμμεν δέμας ἦδ' αὐδὴν.

Τὴν δ' Ὀδυσσεὺς γήθησεν ἰδὼν καὶ μῦθον ἔειπεν·

« Μέντορ, ἄμυνον ἄρην, μνησάι δ' ἐτάροιο φίλοις,

ὅς σ' ἀγαθὰ βέζεσκον· ὀμηλικὴ δέ μοι ἔστι⁷. »

Ὡς φάτ', διόμενος λαοσσόον⁸ ἔμμεν Ἀθήνην. 210

Μνηστῆρες δ' ἐτέρωθεν ὁμόκλεον ἐν μεγάροισιν·

πρῶτος τήνγ' ἐνένιπτε Δαμαστορίδης Ἀγέλαος·

« Μέντορ, μή σ' ἐπέεσσιν παραιπεπίθῃσιν⁹ Ὀδυσσεὺς

μνηστῆρεςσι μάχεσθαι, ἄμυνέμεναι δέ· οἱ αὐτῷ.

1. Νύκτα φυλάξεις, tu passeras la nuit.

2. Οὐ σε λήσει, ne t'échappera pas, n'échappera pas à tes regards. — Ἐνὶ ἀγινεῖς, quand tu amènes, à l'heure où d'ordinaire tu amènes....

3. Ρεῦνισμα ἐξούνα, étant entrés dans, ayant revêtu.

4. Μέμος πνεύοντες. Nous disons de même en français: respirer l'audeur, le courage.

5. Οἱ δέ. Les prétendants. —

Δόμων désigne ici spécialement la salle où se tenaient les hommes.

6. Réunion ἐπηλθεν.

7. Ὀμηλικὴ μοι ἔστι ἐκρίναντ à ὀμηλὶς μοι ἔστι. De même au chant III, vers 364, on lit: Πάντες ὀμηλικὴ μεγαθύμου Τηλεμάχοιο.

8. Λαοσσόον, qui console les peuples.

9. Παραιπεπίθῃσιν pour παραιπίση, te persuade (en t'égarant), t'inspire la fautive idée de....

ᾧδε γὰρ ἡμέτερόν γε νόον τελέεσθαι δῖω ·
 ὁππότε κεν τούτους κτέωμεν, πατέρ' ἤδ' καὶ υἱόν,
 ἐν δὲ σὺ τοῖσιν ἔπειτα περήσειαι, οἷα μενοινᾷς
 ἔρδειν¹ ἐν μεγάροις · σῶ δ' αὐτοῦ κράτι τίσεις.
 Αὐτὰρ ἐπὴν ὑμέων γε βίας ἀφελώμεθα² χαλκῷ,
 κτήμαθ', ὁπόσσα τοί ἐστι, τὰ τ' ἐνδοθι καὶ τὰ θύρῃφιν³,
 τοῖσιν Ὀδυσσεύς μεταμίζομεν⁴. οὐδέ τοι υἷας
 ζώειν ἐν μεγάροισιν ἐάσομεν, οὐδὲ θύγατρας
 οὐδ' ἄλοχον κεδνὴν Ἰθάκης κατὰ ἄστρῳ πολεύειν⁵. »

ᾧς φάτ' Ἀθηναίη δὲ χολώσατο κηρόθι μᾶλλον,
 νείκεσεν δ' Ὀδυσῆα χολωτοῖσιν ἐπέεσσιν ·

« Οὐκέτι σοίγ', Ὀδυσσεῦ, μένος ἔμπεδον οὐδέ τις ἀλκή,
 οἷη δτ' ἄμφ' Ἑλένη λευκωλένῳ, εὐπατερείῃ,
 εἰνάετες Τρώεσσιν ἐμάρναο νωλεμές αἰεῖ,
 πολλοὺς δ' ἄνδρας ἔπερνες ἐν αἰνῇ δηϊοτήτῃ,
 σῇ δ' ἤλω βουλῇ Πριάμου πόλιν εὐρυάγυια.

Πῶς δὴ νῦν, δτε σὸν τε δόμον καὶ κτήμαθ' ἱκάνεις,
 ἅντα μνηστήρων δλοφύρεαι ἄλκιμος εἶναι⁶;
 Ἄλλ' ἄγε δεῦρο, πέπον, παρ' ἐμ' ἵστασο καὶ ἴδε ἔργον⁷,
 ὄφρ' εἰδῇς οἷός τοι ἐν ἀνδράσι δυσμενέεσσιν
 Μέντωρ Ἀλκιμίδης εὐεργεσίας ἀποτίνειν⁸. »

Ἥ ῥα καὶ οὕτω πάγχυ δίδου ἑτεραλκία νίκην⁹.

1. Ἐν τοῖσιν, parmi eux. — Οἷα μενοινᾷς ἔρδειν, de telles choses tu médites de faire, c'est-à-dire pour te punir de ce que tu médites de faire.

2. Ὑμέων βίας ἀφελώμεθα, nous vous aurons dépouillés de vos violences, c'est-à-dire nous vous aurons mis hors d'état de nous faire du mal.

3. Τὰ ἐνδοθι, celles qui sont au dedans, dans ton palais, c'est-à-dire ton argent, ta vaisselle, tes meubles, etc. — Τὰ θύρῃφιν, celles qui sont au dehors, c'est-à-dire tes terres, tes troupeaux.

4. Μεταμίζομεν, nous les réunissons (pour nous les partager).

5. Πολεύειν, aller et venir, c'est-à-dire ici vivre, comme le verbe latin *versari*.

6. Πῶς δλοφύρεαι ἄλκιμος εἶναι, comment te lamentes-tu d'avoir à être brave, c'est-à-dire comment hésites-tu à te montrer brave?

7. Ἰδε ἔργον, vois comment je sais agir.

8. Εὐεργεσίας ἀποτίνειν, pour payer tes bienfaits. Ulysse dit en effet au faux Mentor, vers 209 : δὲ σ' ἀγαθὰ βέζεσκον.

9. Ἑτεραλκία νίκην, victoire qui

ἀλλ' ἔτ' ἄρα σθένηςός τε καὶ ἀλκῆς πειρήτιζεν
 ἡμὲν Ὀδυσσεύς ἢ δ' υἱοῦ κυδαλίμοιο.
 Αὐτὴ δ' αἰθαλόεντος ἀνὰ μεγάροιο μέλαθρον
 ἕζेत' ἀναΐξασα, χελιδόνη εἰκέλη ἄντην.

240

Μνηστῆρας δ' ὥτρυνε Δαμαστορίδης Ἀγέλαος
 Εὐρύνομός τε καὶ Ἀμφιμέδων Δημοπτόλεμός τε
 Πείσανδρός τε Πολυκτορίδης Πόλυβός τε δαΐφρων·
 οἱ γὰρ μνηστῆρων ἀρετῇ ἔσαν ἔξοχ' ἄριστοι,
 ὅσσοι ἔτ' ἔζων περὶ τε ψυχῶν ἐμάχοντο·
 τοὺς δ' ἤδη ἐδάμασσε βίος καὶ τυρφέες ἰοί.

245

Τοῖς δ' Ἀγέλειος μετέειπεν, ἔπος πάντεσσι πιφαύσκων·

« ὦ φίλοι, ἤδη σήσσει ἀνὴρ δὲ χεῖρας ἀάπτους·
 καὶ δὴ οἱ Μέντωρ μὲν ἔβη, κενὰ εὐγμᾶτα εἰπών·
 οἱ δ' οἷοι λείπονται ἐπὶ πρώτῃσι θύρῃσιν.

250

Τῷ νῦν μὴ ἅμα πάντες ἀφίστε δούρατα μακρά·
 ἀλλ' ἄγεθ', οἱ ἕξ² πρῶτον ἀκοντίσατ', αἱ κέ ποθι Ζεὺς
 δώῃ Ὀδυσσεῖα βλῆσθαι καὶ κῦδος ἀρέσθαι³.

Τῶν δ' ἄλλων οὐ κῆδος⁴, ἐπὴν οὗτός γε πέσῃσιν. »

« ὦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκόντισαν, ὥς ἐκέλευεν,
 ἰέμενοι· τὰ δὲ πάντα⁵ ἐτώσια θῆκεν Ἀθήνη.

255

Τῶν ἄλλος μὲν σταθμὸν εὐσταθέος μεγάροιο
 βεβλήκει, ἄλλος δὲ θύρην πυκινῶς ἀραρυῖαν·
 ἄλλου δ' ἐν τοίχῳ μελίη πέσε⁶ χαλκοβάρεια.

Αὐτὰρ ἐπειδὴ δούρατ' ἀλεύαντο μνηστῆρων,
 τοῖς δ' ἄρα μύθων ἤρχε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·

260

« ὦ φίλοι, ἤδη μὲν κεν ἐγὼν εἵπομαι καὶ ἄμμιν

penche d'un côté, c'est-à-dire dé-
 cidée.

1. Τοὺς δέ, les autres.

2. Οἱ ἕξ, les six, c'est-à-dire six
 d'entre vous.

3. Ἀρέσθαι (au moyen) a pour
 sujet sous-entendu ἡμεῖς.

4. Τῶν ἄλλων οὐ κῆδος, je n'ai
 pas souci des autres, c'est-à-dire je

m'inquiète peu des autres, je ne
 crains pas les autres.

5. Τὰ πάντα, tous les traits.
 Virgile, *Énéide*, IX, 745 :

Excepere aure vulnus; Saturnia Juno
 Detorsit veniens, portæque insigitur
 hasta.

6. Πέσε, tomba, s'enfonça.

μνηστήρων ἐς ὄμιλον ἀκοντίσαι, οἳ μεμάασιν.
 ἡμέας ἐξεναρίζαι ἐπὶ προτέροισι κακοῖσιν¹· ».

Ὡς ἔφαθ'· οἳ δ' ἄρα πάντες ἀκόντισαν ὀξέα δοῦρα,
 ἅντα τιτυσκάμενοι· Δημοπτόλεμον μὲν Ὀδυσσεύς,
 Εὐρυάδην δ' ἄρα Τηλέμαχος, Ἑλᾶστον δὲ στυώτης,
 Πείσανδρον δ' ἄρ' ἔπεφνε βοῶν ἐπιθουκόλος ἀνὴρ·
 οἳ μὲν ἔπειθ' ἅμα πάντες ὁδᾶς ἔκον ὄσπετον οὐδᾶς.
 Μνηστῆρες δ' ἀνεχώρησαν μεγάροιο μυχόνδᾳ·
 τοὶ δ' ἄρ' ἐπήϊζαν, νεκύων δ' ἐξ ἔγχε' ἔλοντο.

Αὗτις δὲ μνηστῆρες ἀκόντισαν ὀξέα δοῦρα,
 ἴεμενοι· τὰ δὲ πολλὰ ἐτώσια θῆκεν Ἀθήνη.
 Τῶν ἄλλος μὲν σταθμὸν εὖσταθέας μεγάροιο
 βεβλήκει, ἄλλος δὲ θύρην πυκινῶς ἀραρυίαν·
 ἄλλου δ' ἐν τοίχῳ μελήϊ πέσσε χαλκοβάρεϊα·
 Ἀμφιμέδων δ' ἄρα Τηλέμαχον βίβλε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ
 λίγδην, ἄκρην δὲ ῥινὸν δηλήσατο χαλκός.

Κτήσιππος δ' Εὐμαιὸν ὑπὲρ σάκος ἔγχε' μακρῷ
 ὦμον ἐπέγραψεν· τὸ δ' ὑπέρπτατο, πῖπτε δ' ἔραζε.
 Τοὶ δ' αὖτ' ἀμφ' Ὀδυσῆα δαΐφρονα, ποικιλομήτην,
 μνηστήρων ἐς ὄμιλον ἀκόντισαν ὀξέα δοῦρα.

Ἐνθ' αὖτ' Εὐρυδάμαντα βάλε πτολίπορθος Ὀδυσσεύς,
 Ἀμφιμέδοντα δὲ Τηλέμαχος, Πόλυβον δὲ στυώτης·
 Κτήσιππον δ' ἄρ' ἔπειτα βοῶν ἐπιθουκόλος ἀνὴρ·
 βεβλήκει πρὸς στῆθος, ἐπευχόμενος δὲ προσηΐδα·

« ὦ Πολυθερσεΐδῃ φιλοκέρτομε, μήποτε πάμπαν
 εἴκων ἀφραδίας μέγα εἰπέϊν², ἀλλὰ θεοῖσιν
 μῦθον ἐπιτρέψαι, ἐπειγὴ πολὺ φέρτεροί³ εἰσιν.

1. Ἐπὶ προτέροισι κακοῖσιν, à-dire orgueilleuse, ne te glorifie pas. — Εἰπέμεν, pour l'impréatif εἶπέ.

2. Εἴκων ἀφραδίας, cédant à ta sottise, c'est-à-dire écoutant ta sottise. — Μήποτε μέγα εἰπέμεν, ne dis pas une parole grande, c'est-

3. Θεοῖσι μῦθον ἐπιτρέψαι, consulte le conseil aux dieux, c'est-à-dire laisse les dieux désirer (et ne te vante pas de ce que peut-être ils ne voudront pas permettre). — Εἰπέμεν

Τοῦτό τοι ἀντὶ ποδὸς ξεινήιον¹, δὲν ποτ' ἐδώκας
ἀντιθέω Ὀδυσῆϊ, δόμον κατ' ἀλητεύοντι². »

Ἦ ῥα βοῶν ἐλίκων ἐπιθυοκόλος· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
οὔτα Δαμαστορίδην αὐτοσχεδὸν ἔγγεῖ μακρῷ·

Τηλέμαχος δ' Εὐηνορίδην Αἰεώκριτον οὔτα
δουρὶ μέσον κενεῶνα, διὰ πρὸ δὲ χαλκὸν ἔλασεν³. 295

ἤριπε δὲ πρηνής, χθόνα δ' ἤλασε⁴ παντὲ μετώπῳ.

Δὴ τότε Ἀθηναίη φθιστάμβροτον αἰγὶδ' ἀνέσχευεν

ἐφύθεν ἐξ ὀροφῆς· τῶν⁵ δὲ φρένες ἐπτοίηθεν.

Οἱ δ' ἐφέβοντο κατὰ μέγαρον βόες ὡς ἀγελαῖαι,
τὰς μὲν τ' αἰόλος⁶ οἷστρος ἐφορμηθεῖς ἐδόνησεν 300

ῶρην ἐν εἰαρινῇ, ὅτε τ' ἡμάτα μακρὰ πέλονται.

Οἱ δ' ὥς τ' αἰγυπιοὶ γαμφίωνυχες, ἀγκυλοχεῖλαι,

ἐξ ὀρέων ἐλθόντες ἐπ' ὀρνίθεσσι θορῶσιν,

ταὶ μὲν τ' ἐν πεδίῳ νέφεα⁷ πτώσσουσαι ἵενται·

οἱ δέ τε τὰς δλέκουσιν ἐπάλμενοι, οὐδέ τις ἀλκή 305

γίνεται οὐδὲ φυγῇ· χαίρουσι δέ τ' ἄνδρες ἄγρη⁸.

ροι, meilleurs, c'est-à-dire plus puissants que toi.

1. Τοῦτό τοι ἀντὶ ποδὸς ξεινήιον. Dugas-Montbel : « Ceci se rapporte à ce qu'avait dit Ctésippe lorsqu'il jeta un pied de bœuf à Ulysse (chant XX, v. 206) :

Ἄλλ' ἄγε εἰ καὶ ἐγὼ δῶ ξεινιον,

« mais je veux aussi lui donner un « don d'hospitalité. » C'est de ce passage qu'était venue cette expression : ποδὸς ξεινιον, le don d'hospitalité du pied, pour exprimer le châtement d'un crime. »

2. Ἀλητεύοντι, mendiant.

3. Ἦλασε, frappa, heurta.

4. Τῶν. Les prétendants.

5. Αἰόλος, agile, rapide.

6. Οἱ δέ. Ulysse et les siens.

7. Νέφεα, les filets (de l'oiseleur). Dugas-Montbel : « J'ai traduit νέφεα par filets, avec tous les

interprètes. Eustathe dit que les anciens appelaient ainsi une espèce de filets, qu'Aristophane, dans la comédie des Oiseaux, désigne aussi par νεφέλας :

Μὰ γῆν, μὰ παρίδας, μὰ νεφέλας, μὰ δίκτυα.

« Je le jure par la terre, les toiles, « les nuages, les filets. » Le scholiaste d'Aristophane donne la même interprétation qu'Eustathe. Les scholies ambrosiennes expliquent aussi νέφεα par τὰ λίκνα. Mme Dacier croit qu'Homère a voulu peindre ici la chasse au vol, et s'étonne que personne ne l'ait remarqué. Peut-être s'étonnerait-on à plus juste titre de ce qu'elle a vu si clairement ce qu'Homère ne dit point. »

8. Χαίρουσι δέ τ' ἄνδρες ἄγρη. Ce passage, selon Bothe, est évidemment altéré. Comment les chas-

ὡς ἄρα τοὶ μνηστῆρας ἐπεσσύμενοι κατὰ δῶμα
τύπτον ἐπιστροφάδην¹· τῶν δὲ στόνος ὤρνυτ' ἀεικῆς,
κράτων τυπτομένων· δάπεδον δ' ἅπαν αἵματι θῦεν².

Λειώδης δ' Ὀδυσῆος ἐπεσσύμενος λάβε γούνων, 310
καί μιν λισσόμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Γουνοῦμαί σ', Ὀδυσσεῦ· σὺ δέ μ' αἶδσο καὶ μ' ἐλέησον·
οὐ γάρ πώ τινά φημι γυναικῶν ἐν μεγάροισιν
εἰπεῖν οὐδέ τι ῥέξαι³ ἀτάσθαλον· ἀλλὰ καὶ ἄλλους
παύεσκον μνηστῆρας, ὅτις⁴ τοιαῦτά γε ῥέζοι. 315

Ἄλλὰ μοι οὐ πείθοντο κακῶν ἅπο χεῖρας ἔχεσθαι⁵·
τῷ καὶ ἀτασθαλίῃσιν ἀεικέα πότμον ἐπέσπον⁶.
Αὐτὰρ ἐγὼ μετὰ τοῖσι θυοσχόος, οὐδὲν ἑοργῶς,
κείσομαι· ὥς οὐκ ἔστι χάρις μετόπισθ' εὐεργέων. »

Τὸν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς· 320

« Εἰ μὲν δὴ μετὰ τοῖσι θυοσχόος εὐχεται εἶναι,
πολλάκι που μέλλεις ἀρήμεναι ἐν μεγάροισιν
τηλοῦ ἐμοὶ νόστοιο τέλος γλυκεροῖο γενέσθαι,
σοὶ δ' ἄλογόν⁷ τε φίλην σπέσθαι καὶ τέχνα τεκέσθαι·
τῷ οὐκ ἂν θανάτὸν γε δυσηλεγέα προφύγοισθα. » 325

Ὡς ἄρα φωνήσας ξίφος εἵλετο χειρὶ παχείῃ
κείμενον, ὃ ῥ' Ἀγέλαος ἀποπροέηκε χαμαῖζε
κτεινόμενος· τῷ τόνγε κατ' αὐχένα μέσσον ἔλασεν·

seurs se réjouiraient-ils de voir leur proie enlevée par les vautours? Bothe propose donc de lire : *χηροῦσι δὲ τῶν ἀνέρες ἄγρης*, et les chasseurs se trouvent privés de leur proie. Mais on peut répondre que, si les oiseaux effrayés viennent se jeter dans les filets, bien que les vautours les y poursuivent et les y tuent, la proie n'en est pas moins pour le chasseur.

1. *Ἐπιστροφάδην*, en se tournant, en frappant de tous côtés.

2. *Αἵματι θῦεν*, bouillonnait, c'est-à-dire ruisselait de sang.

3. *Εἰπεῖν* et *ῥέξαι* gouvernent,

comme on le voit, un double accusatif.

4. *Ὅτις*, mot vague et indéterminé, peut par cela même se rapporter à un pluriel.

5. *Ἄλλὰ μοι οὐ πείθοντο...* *ἔχεσθαι*, mais ils ne m'écoutaient pas de manière à retenir leurs mains du mal, c'est-à-dire mais ils ne m'écoutaient pas et ne s'abstenaient pas du crime.

6. *Ἀτασθαλίῃσιν*, grâce à leurs iniquités.—*Ἐπέσπον*, ils ont suivi, c'est-à-dire subi.

7. *Ἄλογον*. Sous-ent. *ἐμὴν*.

φθειγγομένου δ' ἄρα τοῦγε κάρη κονίησιν ἐμίχθη¹.

Τερπιάδης δέ τ' αἰοδὸς ἀλύσκανε Κῆρα μέλαιναν, 330

Φήμιος, ὃς ῥ' ἤειδε μετὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκη.

Ἔστη δ', ἐν χεῖρεσσιν ἔχων φόρμιγγα λίγειαν.

ἄρχι παρ' ὀρσοθύρην· δίχ' αὖ δὲ φρεσὶ μερμήριζεν,

ἣ ἐκδὺς μεγάροιο Διὸς μεγάλου ποτὶ βωμὸν

έρχειου ἵκοιτο τετυγμένον², ἐνθ' ἄρα πολλὰ 335

Λαέρτης Ὀδυσσεύς τε βοῶν ἐπὶ μηρί' ἔκαιον³,

ἣ γούνων λίσσοιτο⁴ προσαίξας Ὀδυσῆα.

Ὡδὲ δέ οἱ φρονέοντι δοάσσατο κέρδιον εἶναι,

γούνων ἄψασθαι Λαερτιάδew Ὀδυσῆος.

Ἦτοι δ' φόρμιγγα γλαφυρὴν κατέθηκε χαμᾶζε, 340

μεσσηγὺς κρητῆρος ἰδὲ θρόνου ἀργυροῦλου·

αὐτὸς δ' αὖτ' Ὀδυσῆα προσαίξας λάβε γούνων,

καί μιν λισσόμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Σουνοῦμαί σ', Ὀδυσσεῦ· σὺ δέ μ' αἰδέο καὶ μ' ἐλέησον·

αὐτῷ τοι μετόπισθ' ἄχος ἔσσεται, εἴ κεν αἰοδὸν 345

πέφνης, ὅστε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισιν αἰεῖδω.

Αὐτοδίδακτος δ' εἰμὶ⁵· θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἶμας⁶

παντοίας ἐνέφυσεν· ἔοικα⁷ δέ τοι παραεῖδεν

ὥστε θεῶ· τῷ μὴ με λιλαίεο δειροτομῆσαι.

1. Κονίησιν ἐμίχθη, fut mêlée à la poussière, roula dans la poussière.

2. Διὸς ἐρχειοῦ, Jupiter protecteur des enceintes, des maisons. Son autel se trouvait ordinairement dans la première cour, celle qui précédait le vestibule. — Τετυγμένον, construit (avec art).

3. Réunionnez ἐπέκαιον, qui a ici la valeur d'un plus-que-parfait.

4. Γούνων λίσσοιτο, supplierait par les genoux, c'est-à-dire en lui embrassant les genoux.

5. Αὐτοδίδακτος εἰμι, je suis instruit par moi-même, j'ai été mon unique maître. La gloire du poète, dans ces temps héroïques, était de

chanter sous l'inspiration directe d'un dieu, sans avoir étudié l'art des vers. Pindare dit aussi dans sa IIe Olympique : Σοφὸς δ' πολλὰ εἰδὼς φύξ· μαθόντες δὲ λάβροι Παγ-γλωσσία, κόρακες ὡς, ἄκραντα γαρύετον Διὸς πρὸς ἄνιχα θεῖον. « Celui-là est savant, à qui la nature a beaucoup appris; ceux que l'étude a formés poussent d'inutiles et violentes clameurs, comme le corbeau contre l'oiseau divin de Jupiter. »

6. Οἶμας. Bothe : « Οἶμας, quasi vias canendi, carmina. »

7. Ἔοικα, je suis capable de, je puis.

Καί κεν Τηλέμαχος τάδε γ' εἶποι, σὸς φίλος υἱός, 350
ὥς ἐγὼ οὔτι ἐκὼν ἐς σὸν δόμον οὐδὲ χατίζων
πωλεύμην μνηστῆρσιν αἰεσίμενος μετὰ δαίτας·
ἀλλὰ πολὺ πλέονες καὶ κρείσσονες ἦγον ἀνάγκη. »

ᾧ φάτο· τοῦ δ' ἤκουσ' ἱερὴ ἱς Τηλεμάχοιο, 355
αἶψα δ' ἐὼν πατέρα προσεφώνεεν ἐγγὺς ἐόντα·

« Ἰσχεο μηδέ τι τοῦτον ἀναίτιον οὔταε χαλκῷ·
καὶ κήρυκα Μέδοντα σώσομεν, ὅς τε μιν αἶει
οἴκῳ ἐν ἡμετέρῳ κηδέσκετο, παιδὸς ἐόντος,
εἰ δὴ μὴ μιν ἔπεφνε Φιλοίτιος ἢ συδῶτης,
ἢ σοὶ ἀντεβόλησεν, ὀρινομένῳ¹ κατὰ δῶμα. » 360

ᾧ φάτο· τοῦ δ' ἤκουσε Μέδων, πεπνυμένα εἰδώς·
πεπτηὼς γὰρ ἔκειτο ὑπὸ ὀρόνον, ἀμφὶ δὲ δέρμα
ἔστο² βοδὸς νεόδαρτον, ἀλύσκων Κῆρα μελαιναν.
Αἶψα δ' ἀπὸ θρόνου ὤρτο, θοῶς δ' ἀπέδυε βοεῖν·
Τηλέμαχον δ' ἄρ' ἔπειτα προσαῖξας λάβε γούνων, 365
καὶ μιν λισσόμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« ὦ φίλ', ἐγὼ μὲν ὁδ' εἰμί· σὺ δ' ἴσχεο· εἰπέ δὲ πατρὶ
μὴ με περισθενέων δηλήσεται³ ὀξεί χαλκῷ,
ἀνδρῶν μνηστήρων κεχολωμένος, οἳ οἱ ἔχειρον
κτῆματ' ἐνὶ μεγάροις, σὲ δὲ νῆπιοι οὐδὲν ἔτιον. » 370

Τὸν δ' ἐπιμειδήσας προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
« Θάρσει, ἐπειδὴ σ' οὗτος ἐρύσσατο καὶ ἐσάωσεν,
ὄφρα γυνῶς κατὰ θυμόν, ἀτὰρ εἶπησθα καὶ ἄλλω,
ὥς κακοεργίης εὐεργεσίῃ μέγ' ἀμείνων⁴.
Ἄλλ' ἐξελθόντες μεγάρων ἕζεσθε θύραζε 375
ἐκ φόνου εἰς αὐλήν⁵, σύ τε καὶ πολύφημος αἰοιδός,

1. Ἡ σοὶ ἀντεβόλησεν, ou s'est trouvé devant toi, sur ton passage. — Ὀρινομένῳ, t'élançant, quand tu te précipitais.

2. Réunissez ἀμφίστο.

3. Περισθενέων, usant de sa force supérieure ou abusant de sa force. — Δηλήσεται, pour δηλήσεται.

4. Ἀμείνων, meilleure, c'est-à-dire plus utile. — Θεογνίς dit de même : Τῆς εὐεργεσίας οὐδὲν ἀρμώταρον.

5. Φόνου, le massacre, c'est-à-dire ici le théâtre du massacre. — Εἰς αὐλήν dépend de ἕζεσθε, qui renferme implicitement une idée de mouvement : allez et asseyez-vous.

ὄφρ' ἂν ἐγὼ κατὰ δῶμα πονήσομαι ὅττεό με χρή¹. »

ᾠς φάτο· τῷ δ' ἔξω βήτην μεγάροιο κίοντες,
ἔξέστην δ' ἄρα τώγε Διὸς μεγάλου ποτὶ βωμόν,
πάντοσε παπταίνοντε, φόνον ποτιδεγμένῳ αἰεῖ.

300

Πάπτηγεν δ' Ὀδυσσεὺς καθ' ἑὸν δόμον, εἴ τις ἔτ' ἀνδρῶν
ζωὸς ὑποκλοπέοιτο², ἀλύσκων Κῆρα μέλαιναν.

Τοὺς δὲ ἶδεν μάλα πάντας ἐν αἵματι καὶ κονίῃσιν
πεπτεῶτας πολλούς, ὥς τ' ἰχθύας³, οὓς θ' ἄλιῃς
κοῖλον ἐς αἰγιαλὸν πολιῆς ἔκτοσθε θαλάσσης

305

δικτύῳ ἐξέρυσαν πολυωπῇ· οἳ δέ τε πάντες
κύμαθ' ἄλῳς ποθέοντες ἐπὶ ψαμάθοισι κέχυνται,
τῶν μὲν τ' Ἥελιος φαέθων ἐξείλετο θυμὸν·

ὥς τότε ἄρα μνηστῆρες ἐπ' ἀλλήλοισι κέχυντο.

Δὴ τότε Τηλέμαχον προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

309

« Τηλέμαχ', εἰ δ'⁴, ἄγε μοι κάλεσον τροφὸν Εὐρύκλειαν,
ὄφρα ἔπος εἴπωμι, τό μοι καταθύμιόν ἐστιν. »

ᾠς φάτο· Τηλέμαχος δὲ φίλῳ ἐπεπείθετο πατρί·
κινήσας δὲ θύρην⁵ προσέφη τροφὸν Εὐρύκλειαν·

1. Πονήσομαι, pour *ponhssomai*.
— Ὅττεό με χρή, ce dont j'ai besoin, c'est-à-dire ce que j'ai besoin de faire.

2. Ὑποκλοπέοιτο, se dérobait, se cachait.

3. Πολλούς ne doit pas être rapproché de πάντας, qui se trouve au vers précédent; il a ici la signification de nombreux, et non pas de plusieurs: il vit tous ces prétendants si nombreux étendus dans le sang et la poussière. — Ὡς τ' ἰχθύας. Dugas-Monthel: « Voici ce que dit Eustathe à l'occasion de ce passage: « Les anciens observent que c'est ici « la seule fois qu'Homère parle de « la pêche aux filets; en effet, au « cinquième chant de l'Iliade, lorsque Sarpédon dit à Hector: *Ah! crains que tous enveloppés dans un vaste filet, on ne soit pas s'il*

« est question de poissons, de bêtes « féroces, ou même d'oiseaux. » J'ai déjà remarqué que jamais les anciens héros ne mangeaient de poissons, à moins d'y être contraints par la nécessité; de sorte qu'il paraît assez extraordinaire qu'Homère ait pris le sujet de sa comparaison d'une action qui devait être si peu en usage alors. Le même contresens de mœurs se rencontre dans deux autres comparaisons au sujet de l'équitation. Cela ne pourrait-il pas faire soupçonner que les endroits où se trouvent ces comparaisons ont pu être remaniés par les diaskévastes ou les rhapsodes? »

4. Εἰ δέ (sous-ent. βούλει), si tu veux, je te prie.

5. Κινήσας θύρην, ayant ébranlé la porte, c'est-à-dire ayant frappé à la porte.

« Δεῦρο δὴ ὄρσο, γρηῦ παλαιγενές, ἥτε γυναικῶν 395
 δμωῶν σκοπός.¹ ἔσσι κατὰ μέγαρ' ἡμετεράων.
 ἔρχεο· κιλλήσκει σε πατήρ ἐμός, ὅφρα τι εἴπη. »

ᾧς ἄρ' ἐφώνησεν· τῇ δ' ἄπτερος ἔπλετο μῦθος.²
 ᾧξεν δὲ θύρας μεγάρων εὐναιεταόντων,
 βῆ δ' ἱμεν· αὐτὰρ Τηλέμαχος πρόσθ' ἡγεμόνευεν. 400
 Εὖρην ἔπειτ' Ὀδυσῆα μετὰ κταμένοισι νέκυσιν,
 αἵματι καὶ λύθρῳ πεπαλαγμένον, ὥστε λέοντα³,
 ὃς ῥά τε βεβρωκὺς βοός⁴ ἔρχεται ἀγραύλοιο·
 πᾶν δ' ἄρα οἱ στῆθός τε παρῆϊά τ' ἀμφοτέρωθεν
 αἱματόεντα πέλει· δεινὸς δ' εἰς ὧπα ιδέσθαι· 405
 ὧς Ὀδυσσεὺς πεπάλακτο πόδας καὶ χεῖρας ὑπερθεν.
 Ἥ δ' ὧς οὖν νέκυάς τε καὶ ἄσπετον εἰσίδεν αἶμα,
 ἴθυσεν ῥ' ὀλολύξαι⁵, ἐπεὶ μέγα εἰσίδεν ἔργον·
 ἀλλ' Ὀδυσσεὺς κατέρυκε καὶ ἔσχεθεν ἱεμένην περ·
 καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα· 410

« Ἐν θυμῷ, γρηῦ, χαῖρε, καὶ ἴσχεο, μὴδ' ὀλολύξε·
 οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάσθαι⁶.
 Τούσδε δὲ μοῖρ' ἐδάμασσε θεῶν καὶ σχέτλια ἔργα·
 οὐτίνα γὰρ τίεσκον ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
 οὐ κακὸν οὐδὲ μὲν ἔσθλόν, ὅτις σφέας εἰσαφίκοιτο· 415
 τῷ καὶ ἀτασθαλίῃσιν ἀεικέα πότμον ἐπέσπον.
 Ἄλλ' ἄγε μοι⁷ σὺ γυναῖκας ἐνὶ μεγάροις κατάλεξον,

1. Σκοπός, surveillant.

2. Τῇ δ' ἄπτερος ἔπλετο μῦθος. Voy. chant XXI, vers 386.

3. Ὡς τε λέοντα, Virgile :

Impastus stabula alta leo cœa sæpe per-
 agrans,
 Suadet enim vesana fames, si forte fu-
 gacem

Conspexit capream, aut surgentem in
 cornua cervuin,
 Gaudet hians immane, comasque arroxit,
 et hæret

Visceribus super inrumbens; lavit im-
 proba teter
 Ora cruor.

4. Βοός. Génitif partitif.

5. Ἰθυσεν ὀλολύξαι. Bothe : « Im-
 petum cepit ululandi lætitiâ, ut Lu-
 canus, VI, 261 : Lætis ululabo
 triumphis. »

6. Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάσθαι. Archilo-
 que dit de même : Οὐ γὰρ ἐσθλὰ
 κατθανοῦσι κερτομεῖν ἐπ' ἀνδρά-
 σιν. — Οὐχ ὁσίη (sous-entendu
 ἐστὶ), ce n'est pas une chose pieuse,
 il est impie de....

7. Ἄλλ' ἄγε μοι, etc. Voy.
 chant XVIII, vers 497 et 498.

αἶ τέ μ' ἀτιμάζουσι καὶ αἶ νηλιτεῖς εἰσίν. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε φίλη τροφὸς Εὐρύκλεια·

« Τοιγὰρ ἐγὼ τοι, τέκνον, ἀληθείην καταλέξω. 420

Πεντήκοντά τοι εἰσιν ἐνὶ μεγάροισι γυναῖκες
δμωαί, τὰς μὲν τ' ἔργα διδάξαμεν ἐργάζεσθαι,
εἵριά τε ξαίνειν καὶ δουλοσύνης ἀνέχεσθαι¹.

τάων δώδεκα πᾶσαι ἀναιδείης ἐπέβησαν²,

οὗτ' ἐμὲ τίουσαι οὗτ' αὐτὴν Πηνελόπειαν. 425

Τηλέμαχος δὲ νέον μὲν ἀέξετο³, οὐδὲ ἔ μήτηρ
σημαίνειν εἶσκεν ἐπὶ⁴ δμωῇσι γυναιξίν.

Ἄλλ' ἄγ', ἐγὼν ἀναβᾶς ὑπερῴϊα σιγαλόεντα
εἶπω⁵ σῇ ἀλόχῳ, τῇ τις θεὸς ὕπνον ἐπῶρσεν. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς· 430

« Μῆπω τήνδ' ἐπέγειρε· σὺ δ' ἐνθάδε εἶπέ γυναιξίν

ἔλθέμεν, αἵπερ πρόσθεν ἀεικέα μηχανόωντο. »

Ὡς ἄρ' ἔφη· γρη῏ς δὲ διέκ μεγάροιο βεβήκει,
ἀγγελέουσα γυναιξὶ καὶ ὀτρυνέουσα νέεσθαι.

Αὐτὰρ ὁ Τηλέμαχον καὶ βουκόλον ἠδὲ συδῶτην 435

εἰς ἑ καλεσσάμενος ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Ἄρχετε νῦν νέκυας φορέειν καὶ ἄνωχθε γυναῖκας⁶.

αὐτὰρ ἔπειτα θρόνους περικαλλέας ἠδὲ τραπέζας

ὑδατι καὶ σπόγγοισι πολυτρήτοισι καθαίρειν.

Αὐτὰρ ἐπὴν δὴ πάντα δόμον κατακοσμήσησθε, 440

δμῳὰς ἐξαγαγόντες εὖσταθέος μεγάροιο,

μεσσηγύς τε θόλου⁷ καὶ ἀμύμονος ἔρκεος αὐλῆς

1. Δουλοσύνης ἀνέχεσθαι, supporter la servitude, c'est-à-dire remplir les devoirs de leur condition, servir.

2. Δώδεκα πᾶσαι, douze en tout. — Ἀναιδείης ἐπέβησαν, sont entrées dans l'impudence, c'est-à-dire sont devenues impudentes, se sont écartées de leur devoir.

3. Νέον ἀέξετο, grandissait récemment, ne faisait que grandir.

4. Réunissez ἐπισημαίνε:ν, donner des ordres.

5. Εἶπω, que je dise (ce qui s'est passé).

6. Ἄνωχθε γυναῖκας, ordonnez aux femmes (de vous aider à les emporter).

7. Θόλου. Dugas-Montbel : « J'ai rendu par notre mot *donjon* cette espèce de bâtiment nommé *θόλος* dans le grec. Les petites scholies

θεινέμεναι ξίφεσιν τανυήκεσιν, εἰσόκε πασέων
ψυχὰς ἐξαφέλῃσθε καὶ ἐκλελάθοιντ' Ἀφροδίτης,
τὴν ἄρ' ὑπὸ μνηστῆρσιν ἔχον μίσγοντό τε λάβρη. »

445

ᾧ ἔφαθ'· αἱ δὲ γυναῖκες ἀλλέες ἦλθον ἀπασαί,
αἶν' ὀλοφυρόμεναι, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέουσai.¹

Πρῶτα μὲν οὖν νέκυας φόρεον κατατεθνηῶτας,
καδ' δ' ἄρ' ὑπ' αἰθούσῃ τίθεσαν εὐερκίος αὐλῆς,
ἀλλήλησιν ἐρείδουσai· σήμαινε δ' Ὀδυσσεύς,
αὐτὸς ἐπισπέρχων· ταὶ δ' ἐκφόρεον καὶ ἀνάγκη.
Αὐτὰρ ἔπειτα θρόνους περικαλλέας ἡδὲ τραπέζας
ὑδατι καὶ σπόγγοισι πολυτρήτοισι κάθαιρον.

450

Αὐτὰρ Τηλέμαχος καὶ βουκόλος ἡδὲ συδῶτης
λίστροισιν δάπεδον πύκα ποιητοῖο δόμοιο
ξυόν· ταὶ δ' ἐφόρεον² δμῳαί, τίθεσαν δὲ θύραζε.

455

Αὐτὰρ ἐπειδὴ πᾶν μέγαρον διεκοσμήσαντο,
δμῳὰς δ' ἐξαγαγόντες εὐσταθέος μεγάροιο
μεσσηγύς τε θόλου καὶ ἀμύμονος ἔρκεος αὐλῆς,
εἴλεον ἐν στείνει³, ὅθεν οὐπὼς ἦεν ἀλύξαι.

460

Τοῖσι δὲ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἦρχ' ἀγορεύειν·

« Μὴ μὲν δὴ καθαρῷ θανάτῳ ἀπὸ θυμὸν ἐλοίμην⁴
τάων, αἱ δὴ ἐμῇ κεφαλῇ κατ' ὀνειδέα χεῦαν⁵
μητέρι θ' ἡμετέρῃ παρά τε μνηστῆρσιν ἱαυον. »

ᾧ ἔφαθ'· καὶ πῆσμα νεὸς κυανοπρώροιο
κίονος ἐξάψας μεγάλῃς περιβάλλε⁶ ὁλόιο,

465

disent que le *θόλος* était un bâtiment construit en rond, où l'on déposait chaque jour les objets d'un usage habituel, comme les cratères, les coupes, etc. Eustathe donne la même explication. » Tel paraît être en effet le sens du grec *θόλος*; mais pour le traduire, notre mot *rotonde* conviendrait mieux que celui de *donjon*, qui ne s'emploie guère que pour désigner la partie la plus forte et la plus élevée d'un château, ordinairement une tour.

4. Réunissez *καταχέουσai*, et au vers suivant *κατετίθεσαν*.

2. *Ἐφόρεον*, emportaient, enlevaient (ses ordures).

3. *Ἐλεον ἐν στείνει*, ils les rassemblèrent à l'étroit, c'est-à-dire les enfermèrent dans un étroit espace.

4. Réunissez *ἀρλοίμην*, puisé-je ne pas ôter la vie, c'est-à-dire je ne veux point ôter la vie....

5. Réunissez *κατέχευαν*.

6. *Περίβαλλε*, il le jeta autour d'elles, il les en enveloppa.

ὕψος' ἐπεντανύσας, μήτις ποσὶν οὐδας ἴκοιτο¹.
 Ὡς δ' ὅτ' ἂν ἡ κίχλαι τανυσίπτεροι ἢ ἐπέλειαι
 ἔρκει ἐνιπλήξωσι², τό θ' ἐστήκει ἐνὶ θάμνῳ,
 αὐλὴν ἐσιέμεναι³, στυγερὰς δ' ὑπεδέξατο κοῖτας·
 ὣς αἶγ' ἐξείης κεφαλὰς ἔχον⁴, ἀμφὶ δὲ πάσαις
 δειρῇσι βρόχοι ᾔσαν, ὅπως οἴκτιστα θάνοιεν·
 ἥσπαιρον δὲ πόδεσσι μίνυνθά περ, οὔτι μάλα δὴν.

470

Ἐκ δὲ Μελάνθιον ἦγον⁵ ἀνὰ πρόθυρόν τε καὶ αὐλήν·
 τοῦ δ' ἀπὸ μὲν ῥινὰς τε καὶ οὐατα νηλεί· χαλκῶ
 τάμνον· μήδεά τ' ἐξέρυσαν, κυσὶν ὦμά δ' ἀσάσθαι·
 χεῖράς τ' ἠδὲ πόδας κόπτον, κεκοτητόι θυμῶ.

475

Οἱ μὲν ἔπειτ' ἀπονιψάμενοι χεῖράς τε πόδας τε
 εἰς Ὀδυσῆα δόμονδε κίον· τετέλεστο δὲ ἔργον.
 Αὐτὰρ ὅγε προσέειπε φίλην τροφὸν Εὐρύκλειαν·

480

« Οἷσε θέειον, γρηῦ, κακῶν ἄκος, οἷσε δέ μοι πῦρ,
 ὄφρα θεειώσω μέγαρον· σὺ δὲ Πηνελόπειαν
 ἔλθειν ἐνθάδ' ἄνωχθι σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν·
 πάσας δ' ὄτρυνον δμῳὰς κατὰ δῶμα νέεσθαι. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε φίλη τροφὸς Εὐρύκλεια·

485

« Ναὶ δὴ ταῦτά γε, τέκνον ἐμόν, κατὰ μοῖραν ξειπες·
 ἀλλ' ἄγε τοι χλαῖνάν τε χιτῶνά τε εἴματ' ἐνείκω·
 μῆδ' οὔτω ῥά κεςιν πεπυκασμένος⁷ εὐρέας ὤμους
 ἕσταθ' ἐνὶ μεγάροισι· νεμεσσητὸν δέ κεν εἴη. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

490

« Πῦρ νῦν μοι πρῶτιστον ἐνὶ μεγάροισι γενέσθω. »

Ὡς ἔφατ'· οὐδ' ἀπίθησε φίλην τροφὸς Εὐρύκλεια·

1. Μήτις ποσὶν οὐδας ἴκοιτο, afin que nulle n'arrivât au sol avec ses pieds, c'est-à-dire ne pût toucher la terre avec ses pieds.

2. Ἐρκει ἐνιπλήξωσι, ont donné dans un filet.

3. Αὐλὴν ἐσιέμεναι, en rentrant, en voulant rentrer dans leur nid.

4. Αἶγ' ἐξείης κεφαλὰς ἔχον,

elles avaient leurs têtes à la file, c'est-à-dire leurs têtes se trouvaient rangées en ligne.

5. Réunissez ἐξήγον, et un peu plus loin ἀπέταμνον.

6. Πᾶσας δμῳὰς κατὰ δῶμα, toutes les servantes (qui sont) dans le palais.

7. Πεπυκασμένος, couvert.

ἤνεικεν δ' ἄρα πῦρ καὶ θήϊον· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
εὖ διεθείωσεν μέγαρον καὶ δῶμα καὶ αὐλήν.

Γρηῦς δ' αὖτ' ἀπέβη διὰ δώματα κάλ' Ὀδυσῆος,
ἀγγελέουσα γυναιξὶ καὶ ὀτρυνέουσα νέεσθαι·

493

αἱ δ' ἴσαν ἐκ μεγάρου, δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσαι.

Αἱ μὲν ἄρ' ἀμφεχέοντο καὶ ἡσπάζοντ' Ὀδυσῆα
καὶ κύνεον ἀγαπαζόμεναι κεφαλὴν τε καὶ ὤμους

χειρας τ' αἰνύμεναι· τὸν δὲ γλυκὺς ἔμερος ἦρει

500

κλαυθμοῦ καὶ στοναχῆς· γίγνωσκε δ' ἄρα φρεσὶ πάσας.

ARGUMENT ANALYTIQUE

DU VINGT-TROISIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Euryclée éveille Pénélope et lui apprend le retour d'Ulysse ; mais la reine ne peut croire à cette nouvelle (1-84). Descendue dans la salle où se trouve Ulysse, Pénélope hésite à reconnaître son époux ; cependant Ulysse et Télémaque délibèrent sur les mesures qu'il convient de prendre pour conjurer la vengeance des habitants d'Ithaque (85-152). La description de la chambre nuptiale lève tous les doutes de Pénélope, qui s'excuse de sa froideur ; joie des deux époux (153-240). Ulysse fait part à Pénélope des prédictions de Tirésias (241-287). Ulysse et Pénélope, dans la chambre nuptiale, se font mutuellement le récit de leurs infortunes (288-343). Dès l'Aurore, Ulysse, après avoir fait ses recommandations à Pénélope, sort de la ville pour se rendre auprès de Laërte (344-372).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ Σ

ΡΑΨΩΔΙΑ Ψ.

Γρηῦς δ' εἰς ὑπερῷ' ἀνεβήσατο καγχαλῶσα,
 δεσποίνῃ ἐρέουσα φίλον πόσιν ἐνδοιέοντα·
 γούνατα δ' ἐβρώσαντο, πόδες δ' ὑπερικταίνοντο·¹
 στή δ' ἄρ' ὑπὲρ² κεφαλῆς καί μιν πρὸς μῦθον ξείπεν·

« Ἐγρεο, Πηνελόπεια, φίλον τέκος, ὅφρα ἴδῃαι
 ὀφθαλμοῖσι τεοῖσι τάτ' ἔλδεαι ἥματα πάντα·
 ἦλθ' Ὀδυσσεὺς καὶ οἶκον ἱκάνεται, ὃψέ περ ἔλθων.
 Μνηστῆρας δ' ἐκτεινεν ἀγήνορας, οἷτε οἱ οἶκον
 κήδεσκον καὶ κτήματ' ἔδον βιόωντό τε παῖδα. »

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·
 « Μαῖα φίλη, μάργην σε θεοὶ θέσαν, οἷτε δύνανται
 ἄφρονα ποιῆσαι καὶ ἐπίφρονά περ μάλ' ἐόντα³,
 καὶ τε χαλιφρονέοντα σαοφροσύνης ἐπέβησαν·⁴
 οἷ σέ περ ἔβλαψαν· πρὶν δὲ φρένας αἰσίμη ᾔσθα.
 Τίπτε με λωθεύεις, πολυπενθέα θυμὸν ἔχουσαν, »

1. Ἐβρώσαντο, se mouvaient avec vigueur. — Πόδες ὑπερικταίνοντο. Virgile dit de même en parlant de Barcé, la nourrice de Didon :

.... Illa gradum studio celerabat anili.

2. Στή δ' ἄρ' ὑπὲρ. etc. Voy. hant IV, vers 803.

3. Ἀφρονα... ἐόντα, rendre insensée même une personne fort sensée, tourner la tête la plus sage.

4. Σαοφροσύνης ἐπέβησαν, font entrer (souvent) dans la saine raison, rendent la raison à.... — Ἐπέβησαν, comme tout aoriste marquant un fait habituel, doit se traduire en français par le présent.

ταῦτα παρέξ¹ ἐρέουσα, καὶ ἐξ ὕπνου μ' ἀνεγείρεις
 ἡδέος, ὅς μ' ἐπέδησε, φίλα βλέφαρ' ἀμφικαλύψας,
 οὐ γάρ πω τοιόνδε κατέδραθον, ἐξ οὗ Ὀδυσσεύς
 ᾤχετ' ἐποφόμενος Κακοίλιον οὐκ ὀνομαστήν.

Ἄλλ' ἄγε νῦν κατάρθῃ καὶ ἅψ' ἔρχευ μέγαρόνδε. 20

Εἰ γάρ τίς μ' ἄλλη γε γυναικῶν, αἶ' μοι ἔασιν,
 ταῦτ' ἔλθοῦς ἤγγειλε καὶ ἐξ ὕπνου ἀνέγειρεν,
 τῷ κε τάχα στυγερώς μιν ἐγὼν ἀπέπεμψα νέεσθαι²
 αὐτὶς ἔσω μέγαρον· σὲ δὲ τοῦτό γε γῆρας ὀνήσει³. »

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε φίλη τροφὸς Εὐρύκλεια· 2.

« Οὐτι σε λωθεύω, τέκνον· φίλον· ἀλλ' ἔτυμόν τοι.
 ἦλθ' Ὀδυσσεύς καὶ οἶκον ἱκάνεται, ὡς ἀγορεύω,
 ὁ ξεῖνος, τὸν πάντες ἀτίμων ἐν μεγάροισιν.

Τηλέμαχος δ' ἄρα μιν πάλαι ἥδεν ἐγδὼν ἰόντα,
 ἀλλὰ σαοφροσύνησι νοήματα πατρὸς ἔκευθεν, 30
 ὅφρ' ἀνδρῶν τίσαιτο βίην ὑπερηνορέοντων. »

ὦς ἔφαθ'· ἡ δ' ἐχάρη καὶ ἀπὸ λέκτροιο θοροῦσα
 γρητ' περιπλέχθη⁴, βλεφάρων δ' ἀπὸ δάκρυον ἦκεν·
 καὶ μιν φωνήσας⁵ ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Εἰ δ'⁶, ἄγε δή μοι, μαῖα φίλη, νημερτές ἐνίσπε 35
 εἰ ἐτεδὼν δὴ οἶκον ἱκάνεται, ὡς ἀγορεύεις,

ὅππως δὲ μνηστῆρσιν ἀναιδέσι χεῖρας ἐφῆκεν,
 μοῦνος ἐὼν, οἱ δ'⁶ αἰὲν ἀολλέες ἐνδὼν ἐμιμνον. »

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε φίλη τροφὸς Εὐρύκλεια·

« Οὐκ ἴδον, οὐ πυθόμην, ἀλλὰ στόνον οἶον ἄκουον 40

κτεινομένων· ἡμεῖς δὲ μυχῶ θαλάμων εὐπήκτων
 ἡμεθ' ἀτυζόμεναι, σανίδες δ' ἔχον⁷ εὖ ἀραρυταί,

1. Παρέξ, en dehors (de la vérité), fausement.

2. Στυγερώς... νέεσθαι. Voy. chant XXII, vers 374.

3. Σὲ... ὀνήσει, ta vieillesse te profitera en ceci du moins, c'est-à-dire te sauvera du moins de ce mauvais accueil, de ma colère.

4. Γρητ' περιπλέχθη, s'enlaga autour de la vieille femme, se jeta au cou de la vieille Eurycleé.

5. Εἰ δέ. Sous-ent. βούλει.

6. Οἱ δέ, tandis que ceux-là.

7. Ἀτυζόμεναι, troublées, consternées. — ἔχον, nous tenaient (enfermées).

πρίν γ' ὅτε¹ δὴ με σὸς υἱὸς ἀπὸ μεγάροιο κάλεσσαν
Τηλέμαχος· τὸν γάρ βα πατὴρ προέηκε καλέσσαι.

Ἐβρον ἔπειτ' Ὀδυσῆα μετὰ κταμένοιισι νέκυσσι
ἑσταόθ'· οἱ δέ μιν ἀμφὶ κραταίπεδον οὔδας ἔχοντες
κειάτ'·² ἐπ' ἀλλήλοισιν· ἰδοῦσά κε θυμὸν ἱάνθης
αἵματι καὶ λύθρῳ πεπαλαγμένον ὥστε λέοντα.

Νῦν δ' οἱ μὲν δὴ πάντες ἐπ' αὐλείῃσι θύρῃσιν³
ἄθροοι· αὐτὰρ δὲ δῶμα θεειοῦται περικαλλές,
πῦρ μέγα κειάμενος· σὲ δέ με προέηκε καλέσσαι.

Ἄλλ' ἔπευ, ὄφρα σφῶϊν εὐφροσύνης ἐπιβῆτον
ἀμφοτέρῳ φίλον ἦτορ⁴, ἐπεὶ κακὰ πολλὰ πέποσθε.

Νῦν δ' ἤδη τόδε μακρὸν ἐέλδωρ ἐκτετέλεσται·
ἦλθε μὲν αὐτὸς ζωὸς ἐφ' ἑστίος⁵, εὔρε δὲ καὶ σὲ
καὶ παῖδ' ἐν μεγάροισι· κακῶς δ' οἵπερ μιν ἔρεζον
μνηστῆρες, τοὺς πάντας ἐτίσατο ᾧ ἐνὶ οἴκῳ. »

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·
« Μαῖα φίλη, μήπω μέγ' ἐπεύχεο καγχαλώωσα.
Οἴσθα γὰρ ὥς κ' ἀσπαστὸς ἐνὶ μεγάροισι φανείη
πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί τε καὶ υἱεῖ, τὸν τεκόμεσθα·
ἀλλ' οὐκ ἔσθ' ὅδε μῦθος ἐτήτυμος, ὥς ἀγορεύεις·
ἀλλὰ τις ἀθανάτων κτεῖνε μνηστῆρας ἀγαυούς,
ἔβριν ἀγασσάμενος θυμαλγέα καὶ κακὰ ἔργα.

Οὔτινα γὰρ τίεσκον⁶ ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
οὐ κακὸν οὐδὲ μὲν ἐσθλόν, οἷς σφέας εἰσαπείκοιτο·
τῷ οἱ ἀτασθαλίας ἐπαθον κακόν. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
ᾤλεσε τηλοῦ νόστον Ἀχαιίδος, ᾤλετο δ' αὐτός. »

Τὴν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα φίλη τροφὸς Εὐρύκλεια·

1. Πρίν ὅτε, avant (le moment)
où, jusqu'au moment où.

2. Κεῖατο, pour ἔκειντο.

3. Αὐλείῃσι θύρῃσιν, les portes
de la cour. Ces mots désignent, non
pas les portes qui donnaient de la
cour sur la rue, mais celles qui don-
naient du vestibule sur la cour.

4. Ἐφ' ἑστίος ἐπιβῆτον ἦτορ,
vous fassiez entrer votre cœur dans
l'allégresse, c'est-à-dire vous ré-
jouissiez votre cœur.

5. Ἐφ' ἑστίος, de retour dans ses
foyers.

6. Οὔτινα γὰρ | τίεσκον, etc.
Voy. chant XXII, vers 414 et 415.

« Τέκνον ἐμόν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων! 70
 ἢ πόσιν, ἔνδον ἰόντα παρ' ἐσχάρῃ, οὐποτ' ἔφησθα¹
 οἴκαδ' ἐλεύσεσθαι· θυμὸς δέ τοι αἰὲν ἄπιστος.

Ἄλλ' ἄγε τοι καὶ σῆμα ἀριφραδὲς ἄλλο τι εἶπω,
 οὐλήν, τήν ποτέ μιν σῶς ἤλασε λευκῶ ὀδόντι².
 τὴν ἀπονίζουσα φρασάμην³. ἔθελον δέ σοι αὐτῇ 75
 εἰπέμεν· ἀλλά με κτεῖνος ἐλὼν ἐπὶ μάστακα χερσὶν
 οὐκ ἔα εἰπέμεναι, πολυῦδρεῖσι νόοιο.

Ἄλλ' ἔπευ· αὐτὰρ ἐγὼν ἐμέθεν περιδύσομαι αὐτῆς,
 αἷ κέν σ' ἐξαπάφω, κτεῖναί⁴ μ' οἰκτίστῳ ὀλέθρῳ. »

Τὴν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα περίφρων Πηνελόπεια· 80

« Μαῖα φίλη, χαλεπὸν σε θεῶν αἰειγενετάων
 δήνεα εἴρυσθαι⁵, μάλα περ πολυῦδριν ἐοῦσαν.
 Ἄλλ' ἔμπης ἴομεν⁶ μετὰ παῖδ' ἐμόν, ὅρρα ἴδωμαι
 ἄνδρας μνηστῆρας τεθνηότας, ἧδ' ὃς ἔπεφνεν. »

Ὡς φαμένη κατέβαιν' ὑπερίωϊα· πολλὰ δέ οἱ κῆρ 85
 ὠρμαιν', ἣ ἀπάνευθε φίλον πόσιν ἐξερεῖνοι
 ἢ παρστέσσα κύσειε κάρη καὶ χεῖρε λαβοῦσα.

Ἡ δ' ἐπεὶ εἰςῆλθεν καὶ ὑπέρβη λάϊνον οὐδόν,
 ἔζετ' ἔπειτ' Ὀδυσῆος ἐναντίον ἐν πυρὸς αὐγῇ,
 τοίχου τοῦ ἐτέρου⁷. ὃ δ' ἄρα πρὸς κίονα μακρὴν 90
 ἦστο κάτω δρόων, ποτιδέγμενος εἰ τί μιν εἴποι
 ἰφθίμη παράκοιτις, ἐπεὶ ἶδεν ὀφθαλμοῖσιν.

Ἡ δ' ἄνευ δὴν ἦστο, τάφος δέ οἱ ἦτορ ἴκανεν·
 ὤφει δ' ἄλλοτε μέν μιν ἐνωπαδίως ἐξίδεσκεν,

1. Ἡ ἔφησθα, toi qui viens de dire.

2. Οὐλήν... ὀδόντι. Voy. chant XX, vers 185.

3. Τὴν ἀπονίζουσα φρασάμην. Voy. chant XVIII, vers 385 et suiv.

4. Ἐμέθεν περιδύσομαι αὐτῆς, κτεῖναι, je me mettrai en gage pour que tu me fusses périr, c'est-à-dire je consens à ce que tu me fasses périr, je mets ma vie pour enjeu.

5. Χαλεπὸν σε... εἴρυσθαι, il est difficile que tu te gardes des desseins des dieux immortels, c'est-à-dire que tu empêches l'accomplissement de la volonté des dieux (s'ils veulent te tromper).

6. Ἰομεν, pour ἴωμεν.

7. Τοίχου τοῦ ἐτέρου, contre l'autre muraille, près de la muraille opposée (à celle à laquelle s'appuyait Ulysse).

ἄλλοτε δ' ἀγνώσασκε, κακὰ χροῖ εἴματ' ἔχοντα.

95

Τηλέμαχος δ' ἐνένιπτεν ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν·

« Μῆτερ ἐμή, δύςμητερ¹, ἀπηνέα θυμὸν ἔχουσα,

τίφθ' οὐτω πατρὸς νοσφίζεαι, οὐδὲ παρ' αὐτὸν

ἔξομένη μύθοισιν ἀνείρεαι οὐδὲ μεταλλᾷς;

Οὐ μέν κ' ἄλλη γ' ὧδε γυνὴ τετληότι θυμῷ² 100

ἄνδρὸς ἀφεσταίῃ, ὅς οἱ κακὰ πολλὰ μογήσας

ἔλθοι ἐεικοστῷ ἔτεϊ ἐς πατρίδα γαῖαν·

σοὶ δ' αἰεὶ κραδίη στερεωτέρη ἐστὶ λίθοιο. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

« Τέκνον ἐμόν, θυμὸς μοι ἐνὶ στήθεσσι τέθηπεν· 105

οὐδέ τι προσφάσθαι δύναμαι ἔπος οὐδ' ἐρέεσθαι

οὐδ' εἰς ὅπα ἰδέσθαι ἐναντίον· εἰ δ' ἔτεόν δὴ

ἔστ' Ὀδυσσεὺς καὶ οἶκον ἰκάνεται, ἧ μάλα νῶϊ

γνωσόμεθ' ἀλλήλων καὶ λώϊον· ἔστι γὰρ ἡμῖν 110

σήμαθ', ἃ δὴ καὶ νῶϊ κεκρυμμένα ἴδμεν ἀπ' ἄλλων³. »

Ὡς φάτο· μείδισεν δὲ πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς,

αἶψα δὲ Τηλέμαχον ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« Τηλέμαχ', ἦτοι μητέρ⁴ ἐνὶ μεγάροισιν ἔασον

πειράζειν ἐμέθεν· τάχα δὲ φράσεται καὶ ἄρειον⁵.

Νῦν δ' ὅττι ρυπώω, κακὰ δὲ χροῖ εἴματα εἴμαι, 115

τοῦνεκ' ἀτιμάζει με καὶ οὐπω φησὶ τὸν⁶ εἶναι.

Ἡμεῖς δὲ φραζώμεθ' ὅπως ὅχ' ἄριστα γένηται⁶.

Καὶ γάρ τίς θ' ἓνα φῶτα κατακτείνας ἐνὶ δῆμῳ,

ᾧ μὴ πολλοὶ ἔωσιν ἀοσσητῆρες⁷ ὀπίσσω,

φεύγει, πηοὺς τε προλιπὼν καὶ πατρίδα γαῖαν· 120

1. Δύςμητερ, méchante ou cruelle mère.

2. Τετληότι θυμῷ, d'un cœur qui se contient, c'est-à-dire maître de lui-même, qui n'éprouve pas d'émotion, ou bien obstiné.

3. Ἀπ' ἄλλων, à l'exclusion d'autres, sans que personne soit dans le secret.

4. Τάχα δὲ... ἄρειον, elle ne m'en reconnaitra bientôt que mieux.

5. Τόν, celui-là, Ulysse.

6. Ὅπως ὅχ' ἄριστα γένηται, comment tout sera pour le mieux, quel est le meilleur parti que nous puissions prendre.

7. Ἀοσσητῆρες, défenseurs, vengeurs.

ἡμεῖς δ' ἔρμα πόλῃος¹ ἀπέκταμεν, οἱ μέγ' ἀρίστοι
κούρων εἰν Ἰθάκῃ· τάδε σε φράζεσθαι ἄνωγα. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἠΐδα·

« Αὐτὸς ταῦτά γε λεῦσσε, πάτερ φίλε· σὴν γὰρ ἀρίστην
μῆτιν ἐπ' ἀνθρώπους² φάσ' ἔμμεναι, οὐδέ κέ τίς τοι
ἄλλος ἀνὴρ ἐρίσειε καταθνητῶν ἀνθρώπων. 125

Ἡμεῖς δ' ἔμμεμαῶτες³ ἄμ' ἐψόμεθ', οὐδέ τί φημι
ἀλκῆς δευήσεσθαι, ὅση δύναμίς γε πάρεστιν⁴. »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Τοιγὰρ ἐγὼν ἐρέω ὥς μοι δοκεῖ εἶναι ἀριστα. 130

Πρῶτα μὲν ἄρ λούσασθε καὶ ἀμφιέσασθε χιτῶνας⁵,

δμῳὰς δ' ἐν μεγάροισιν ἀνώγετε εἴμαθ' ἐλέσθαι·

αὐτὰρ θεῖος αἰοιδὸς ἔχων φόρμιγγα λίγειαν

ἡμῖν ἡγείσθω φιλοπαίγμονος ὀρχηθμοῖς,

ὥς κέν τις φαίη γάμον ἔμμεναι, ἔκτος ἀκούων, 135

ἣ ἂν ὁδὸν στείχων, ἣ⁶ οἱ περναϊετάουσιν,

μὴ πρόσθε κλέος εὐρύ φόνου κατὰ ἄστν γένηται

ἀνδρῶν μνηστήρων⁷, πρίν γ' ἡμέας ἐλθέμεν ἔξω

ἄγρὸν ἐς ἡμέτερον πολυδένδρεον· ἐνθα δ' ἔπειτα

φρασσόμεθ' ὅττι κε κέρδος Ὀλύμπιος ἐγγυαλίξῃ⁸. » 140

Ὡς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα τοῦ μάλα μὲν κλύσιν ἠδ' ἐπύθοντο.

Πρῶτα μὲν οὖν λούσαντο καὶ ἀμφιέσαντο χιτῶνας·

δπλισθεν δὲ γυναικες⁹· ὁ δ' εἴλετο θεῖος αἰοιδὸς

φόρμιγγα γλαφυρήν, ἐν δὲ σφισιν ἱμερον ὤρσεν

μολπτῆς τε γλυκερῆς καὶ ἀμύμονος ὀρχηθμοῖο. 145

1. Ἐρμα πόλῃος, le soutien de la ville, le rempart de la cité.

2. Ἐπ' ἀνθρώπους ἐquivaut à ἐν ἀνθρώποις.

3. Ἐμμεμαῶτες, pleins d'ardeur.

4. Ὅση δύναμίς γε πάρεστιν, du moins autant qu'il y a de force en moi, selon la mesure de mes forces.

5. Χιτῶνας, des tuniques (nouvelles).

6. Ἡ. Sous-ent. τούτων τις.

7. Ἀνδρῶν μνηστήρων dépend de φόνου.

8. Φρασσόμεθ' ὅττι κε κέρδος Ὀλύμπιος ἐγγυαλίξῃ, nous examinerons quelle chose utile nous présentera le roi de l'Olympe, c'est-à-dire quel sage conseil nous inspirera le roi de l'Olympe.

9. Ὀπλισθεν γυναικες, les femmes s'armèrent, c.-à-d. se parèrent.

Τοῖσιν δὲ μέγα δῶμα περιστεναχίζετο ποσσὶν
ἀνδρῶν παιζόντων¹ καλλιζώνων τε γυναικῶν.

ᾧ δὲ τις εἶπεσκε, δόμων ἔκτοσθεν ἀκούων·

« Ἡ μάλα δὴ τις ἔγημε πολυμνήστην βασιλείαν·
σχετλή, οὐδ' ἔτλη² πόσιος οὗ κουριδίου
εἶρυσθαι μέγα δῶμα διαμπερές, ἕως ἴκοιτο. »

150

ᾧ δ' ἄρα τις³ εἶπεσκε· τὰ δ' οὐκ ἴσαν, ὥς ἐτέτυκτο.

Αὐτὰρ Ὀδυσσῆα μεγαλήτορα ᾗ ἐνὶ οἴκῳ

Εὐρυνόμη ταμὴν λοῦσεν καὶ χρίσεν ἑλαίῳ·

ἀμφὶ δέ μιν φᾶρος καλὸν βάλεν ἠδὲ χιτῶνα·

155

αὐτὰρ κακὰ κεφαλῆς χεῦεν⁴ πολὺ κάλλος Ἀθήνη,

μεῖζονά τ' εἰσιδέειν⁵ καὶ πάσσονα· καδ δὲ κάρητος

οὐλας ἦκε⁶ κόμας, ὑακινθίνῳ ἀνθει ὁμοίας.

ᾧ δ' ὅτε τις⁷ χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ

ἰδὼρις, δὴν Ἡραϊστος δέδασεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη

160

τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελελεί·

ὥς μὲν τῷ περίχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.

Ἐκ δ' ἀσαμίνθου βῆ, δέμας ἀθανάτοισιν ὅμοιος·

ἄψ δ' αὔτις κατ' ἄρ' ἔζετ' ἐπὶ θρόνου, ἔνθεν ἀνέστη,

ἀντίον ἧς ἀλόχου, καὶ μὴν πρὸς μῦθον ἔειπεν·

165

« Δαξιμονίη, περὶ σοίγε γυναικῶν θηλυτεράων

κῆρ ἀτέραμνον⁸ ἔθηκαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες·

1. Παιζόντων, jouant, c'est-à-dire ici dansant.

2. Οὐδ' ἔτλη, et elle n'a pas enduré, elle n'a pas eu le courage ou la patience de.

3. ᾧ δ' ἄρα τις, etc. Voy. chant IV, vers 772.

4. Réunissez κατέχευεν.

5. Μεῖζονα εἰσιδέειν (sous-ent. ἔθηκεν), elle le fit plus grand à voir, c'est-à-dire elle le fit paraître plus grand.

6. Réunissez καθῆκε, elle fit descendre, elle déroula (sur ses épaules).

7. ᾧ δ' ὅτε τις, etc. Voy. chant VI, vers 232-235, et com-

parez Virgile, *Énéide*, I, 599 et suivants.

8. Κῆρ ἀτέραμνον. Dugas-Montbel : « Κῆρ ἀτέραμνον signifie proprement un cœur qui ne peut pas être cuit. Les scholies ambrosiennes disent que cette métaphore était prise d'une erreur populaire accréditée chez les anciens, qui leur faisait supposer que toute semence tombée sur les cornes d'un bœuf produisait un grain tellement sec qu'il ne pouvait plus être amolli par la cuisson. C'est pour cette raison que Platon donne l'épithète de κερασδύλος (qui est tombé sur les

οὐ μὲν κ' ἄλλη γ' ὧδε γυνὴ τετληότι θυμῷ
ἀνδρὸς ἀφεσταίῃ, δς οἱ κακὰ πολλὰ μογήσας
ἔλθοι ἐεικοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαίαν.

170

Ἄλλ' ἄγε μοι, μαῖα, στόρεσον λέχος, ὅρρα καὶ αὐτὸς
λέξομαι¹. ἥ γὰρ τῇγε σιδήρεος ἐν φρεσὶ θυμός. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

« Δαιμόνι', οὐτ' ἄρ τι μεγαλίζομαι οὐτ' ἀθερίζω
οὔτε λήην ἀγαμαι². μάλα δ' εὖ οἶδ' οἶος ἔησθα³,
ἐξ Ἰθάκης ἐπὶ νηὸς ἰὼν δολιχηρέτμοιο.

175

Ἄλλ' ἄγε οἱ στόρεσον πυκινὸν⁴ λέχος, Εὐρύκλεια,
ἐντὸς εὖσταθέος θαλάμου, τόν ρ' αὐτὸς ἐποίει·

ἐνθα οἱ ἐκθεῖσαι⁵ πυκινὸν λέχος ἐμβάλετ' εὐνήν,
κώεα καὶ χλαίνας καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα. »

180

Ὡς ἄρ' ἔφη, πόσιος πειρωμένη· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
ὀχθήσας ἄλοχον προσεφώνεε κέδν' εἰδυῖαν·

« ὦ γύναι, ἥ μάλα τοῦτο ἔπος θυμαλγὲς ἔειπες·

τίς δέ μοι ἄλλοτε θῆκε λέχος; χαλεπὸν δέ κεν εἴη
καὶ μάλ' ἐπισταμένῳ, ὅτε μὴ⁶ θεὸς αὐτὸς ἐπελθὼν
ῥηϊδίως ἐθέλων θείῃ ἄλλῃ ἐνὶ χώρῃ·

185

ἀνδρῶν δ' οὐ κέν τις ζωὸς βροτός, οὐδὲ μάλ' ἡδῶν,
ῥεῖα μετοχλίσσειεν· ἐπεὶ μέγα σῆμα⁷ τέτυκται
ἐν λέχει ἀσκητῷ· τὸ δ' ἐγὼ κάμον, οὐδέ τις ἄλλος.

corues) à un homme d'un caractère intraitable; et il explique ce mot par l'adjectif ἀτεράμων, c'est-à-dire un caractère qui par sa nature est semblable à ces semences que le feu ne peut amollir. »

1. Αὐτός, seul.— Λέξομαι, pour λέξωμαι.

2. Οὐτ' ἄρ τι... ἀγαμαι, je sais et ne pas me glorifier, et ne pas mépriser, et ne pas admirer trop, c'est-à-dire je ne suis point vaine (et insensible comme tu le dis), je ne méprise ni n'admire avec excès.

3. Μάλα δ' εὖ οἶδ' οἶος ἔησθα.

Si Pénélope reçoit froidement Ulysse, ce n'est pas, comme elle vient de le dire, par orgueil ou par mépris, c'est qu'elle ne le reconnaît pas; car, ajoute-t-elle, je me rappelle parfaitement quel tu étais quand....

4. Πυκινόν, épais, c'est-à-dire moelleux.

5. Ἐκθεῖσαι se rapporte à Euryclée et aux femmes qui l'aideront.

6. Ὅτε μὴ, à moins que....

7. Μέγα σῆμα. Ce signe n'est pas autre chose que le tronc d'olivier sur lequel Ulysse avait sculpté le pied du lit conjugal.

Θάμνος ἔφυ τανύφυλλος ἐλαίης ἔρκρεος ἐντός, 190
 ἀκμηνός, θαλέθων· πάχετος δ' ἦν ἡῦτε κίων.

Τῷ δ' ἐγὼ ἀμφιβαλὼν θάλαμον¹, δέμον, ὄφρ' ἐτέλεσσα
 πυκνῆσιν λιθάδεσσι, καὶ εὖ καθύπερθεν ἔρμα·
 κολλητάς δ' ἐπέθηκα θύρας, πυκινῶς ἐραρυίας.

Καὶ τότε ἔπειτ' ἀπέκοψα κόμην τανυφύλλου ἐλαίης· 195

κορμὸν δ' ἐκ ρίζης προταμὼν², ἀμφέξεσα χαλαρῷ
 εὖ καὶ ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνα,
 ἔρμιν ἀσκήσας· τέτρηνα δὲ πάντα τερέτρη.

Ἐκ δὲ τοῦ³ ἀρχόμενος λέχος ἔξεον, ὄφρ' ἐτέλεσσα,
 δαιδάλλων χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἡδ' ἐλέφαντι· 200
 ἐκ δ' ἐτάνυσσα⁴ ἱμάντα βοός, φοίνικι φαεινόν.

Οὕτω τοι τόδε σῆμα πιφύσσεται· οὐδὲ τι οἶδα
 εἴ μοι ἐπ' ἐμπεδόν ἐστι, γύναι, λέχος, ἥε τις ἦδη
 ἀνδρῶν ἄλλοσε θῆκε, ταμῶν ὑπο πυθμέν' ἐλαίης· »

Ὡς φάτο· τῆς δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ, 205
 σήματ' ἀναγνώσσης, τὰ οἱ ἐμπεδα⁵ πέπραδ' Ὀδυσσεύς·

δακρύσασα δ' ἔπειτ' ἰθὺς δράμεν, ἀμφὶ δὲ χεῖρας
 δειρῇ βάλλ' Ὀδυσσῆϊ, κάρη δ' ἔκυσ' ἡδὲ προσηύδα·

« Μῆ μοι, Ὀδυσσεῦ, σχύζευ, ἐπεὶ τὰ περ ἄλλα μάλιστα

1. Τῷ ἀμφιβαλὼν θάλαμον, ayant tracé autour de lui la chambre nuptiale, c'est-à-dire ayant tracé la chambre nuptiale en laissant au centre l'olivier.

2. Κορμὸν δ' ἐκ ρίζης προταμὼν, etc. Dugas-Montbel : « Il n'est pas aisé de se faire une idée bien juste de ce lit construit par Ulysse. Tous ces détails d'intérieur et d'ameublement sont exprimés par des phrases consacrées, qui n'avaient pas besoin alors d'explication, mais qui dans la suite ont perdu leur sens convenu avec les usages qu'elles exprimaient. Tout ce qu'on peut raisonnablement conclure de paroles du poète, c'est qu'Ulysse, après avoir coupé l'olivier à un pied environ de

la racine, forma le lit avec la partie du tronc qui avait été détachée, la creusa intérieurement, et la réunit ensuite avec de fortes chevilles à la partie qui était restée au sol ; si bien que, pour déplacer le lit, il aurait fallu couper le pied de l'olivier à fleur de terre. Voilà pourquoi Ulysse à la fin de son discours demande si quelqu'un a transporté le lit ailleurs en coupant l'olivier à sa base, ταμῶν ὑπο πυθμέν' ἐλαίης (vers 204). »

3. Τοῦ. Le pied du lit (ἐρμίν).

4. Ρεῖναι ἐξ ἐτάνυσσα, je tendis (à l'intérieur, pour servir de sangle).

5. Σήματ' ἐμπεδα, signes certains, certains.

ἀνθρώπων πέπνυσο· θεοὶ δ' ὤπαζον διζύν,
 οἱ νῶϊν ἀγάσαντο· παρ' ἀλλήλοισι μένοντε
 ἥβης ταρπῆναι καὶ γήραος οὐδὸν ἰκέσθαι.
 Αὐτὰρ μὴ νῦν μοι τόδε χῶεο μηδὲ νεμέσσα,
 οὐνεκά σ' οὐ τὸ πρῶτον, ἐπεὶ ἶδον, ὧδ' ἀγάπησα¹.
 Αἶεϊ γάρ μοι θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν
 ἐρβρίγει μὴ τίς με βροτῶν ἀπάφοιτ' ἐπέεσσιν
 ἔλθῶν· πολλοὶ γὰρ κακὰ κέρδεα² βουλευούσιν.
 Οὐδέ κεν Ἀργεῖη Ἑλένη, Διὸς ἐκγεγαυῖα,
 ἀνδρὶ παρ' ἀλλοδαπῷ ἐμίγη φιλότῃ καὶ εὐνῇ,
 εἰ ἤδη δ' ὦ μιν αὖτις ἀρήϊοι υἱὲς Ἀχαιῶν
 ἀξέμεναι οἰκόνδε φίλῃν ἐς πατρίδ' ἔμελλον.
 Τὴν δ' ἦτοι βρέξαι θεὸς ὤρορεν ἔργον ἀεικές·
 τὴν δ' ἄτην οὐ πρόσθεν ἔφ' ἐγκάτθετο θυμῷ
 λυγρῇ³, ἐξ ἧς πρῶτα καὶ ἡμέας ἔκετο πένθος.
 Νῦν δ', ἐπεὶ ἤδη σήματ' ἀριφραδέα κατέλεξας
 εὐνῆς ἡμετέρης, ἣν οὐ βροτὸς ἄλλος δῶππει,
 ἀλλ' οἷοι, σύ τ' ἐγώ τε καὶ ἀμφίπολος μία μούνη,
 Ἄκτορίς, ἣν μοι δῶκε πατήρ ἐτι⁴ δεῦρο κιοῦσῃ,
 ἣ νῶϊν εἵρυτο⁵ θύρας πυκινοῦ θαλάμοιο,
 πείθεις δὴ μευ θυμόν, ἀπηνέα περ μάλ' ἐόντα. »
 ὦς φάτο, τῷ δ' ἐτι μᾶλλον ὕψ' ἱμερον ὥρσε⁶ γόοιο·
 κλαῖε δ' ἔχων⁷ ἄλοχον θυμαρέα, κέδν' εἰδυῖαν.
 ὦς δ' ὅτ' ἂν ἀσπασίος γῆ νηχομένοισι φανήῃ,
 ὦντε Ποσειδάων εὐεργέα νῆ' ἐνὶ πόντῳ
 ῥαίση, ἐπειγομένην ἀνέμῳ καὶ κύματι πηγῷ·
 παῦροι δ' ἐξέφυγον πολίῃς ἄλδς ἡπειρόνδε

1. Νῶϊν ἀγάσαντο, nous ont en- son cœur, c'est-à-dire elle n'avait
 vié, nous ont refusé de. pas médité cette faute funeste.

2. Ἀγάπησα, j'ai accueilli avec 6. Ἔτι, encore, aussi, outre ses
 tendresse. autres présents.

3. Κακὰ κέρδεα, méchantes ruses. 7. Εἵρυτο, gardait.

4. Ὅ, pour ὅτι.

8. Réunissez ὑπῶρσε.

5. Τὴν δ' ἄτην... λυγρῇ, mais 9. Ἐχων, ayant, tenant en-
 auparavant elle n'avait pas mis dans brassée.

νηχόμενοι, πολλή δὲ περὶ χροῖ τέτροφεν¹ ἄλμη·
 ἀσπάσιοι δ' ἐπέβαν γαίης, κακότητα φυγόντες·
 ὣς ἄρα τῇ ἀσπαστὸς ἦν πόσις εἰσοροώσῃ·
 Δειρῆς δ' οὐπω πάμπαν ἀφίετο² πῆχυν λευκῷ.
 Καί νύ κ' ὄδυρομένοισι φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἥώς,
 εἰ μὴ ἄρ' ἄλλ' ἐνόησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.
 Νύκτα μὲν ἐν περάτῃ³ δολιχὴν σχέθεν, Ἥῳ δ' αὖτε
 ῥύσας ἐπ' Ὠκεανῷ χρυσόθρονον, οὐδ' ἔα ἵππους
 ζεύγνυσθ' ὠκύποδας, φάος ἀνθρώποισι φέροντας,
 Λάμπον καὶ Φαέθονθ', οἷτ' Ἥῳ πῶλοι ἄγουσιν.
 Καὶ τότε ἄρ' ἦν ἄλοχον προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

ἦ γύναι, οὐ γάρ πω πάντων ἐπὶ πείρας ἀέθλων
 ἦλθομεν, ἀλλ' ἔτ' ὀπισθεν ἀμέτρητος πόνος ἔσται,
 πολλὸς καὶ χαλεπός, τὸν ἐμέ χρὴ πάντα τελέσσαι.

Ὡς γάρ μοι ψυχὴ μαντεύσατο Τειρεσίαο
 ἤματι τῷ, ὅτε δὴ κατέβην δόμον Αἴδος εἴσω,
 νόστον ἐταίροισιν διζήμενος ἦδ' ἐμοὶ αὐτῷ.

Ἄλλ' ἔρχευ, λέκτρονδ' ἵομεν, γύναι, ὄφρα καὶ ἤδη
 ὑπνῷ ὑπο γλυκερῷ ταρπιόμεθα κοιμηθέντες. »

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·

« Εὐνὴ μὲν δὴ σοίγε τότε ἔσσεται, ὅππότε θυμῷ
 σῶ ἐθέλῃς, ἐπεὶ ἄρ' σε θεοὶ πόλῃσαν ἰκέσθαι
 οἶκον εὐκτίμενον καὶ σὴν ἐς πατρίδα γαίαν.

Ἄλλ' ἐπεὶ ἐφράσθης, καὶ τοι θεὸς ἐμβάλε θυμῷ⁴,
 εἴπ' ἄγε μοι τὸν ἀέθλον· ἐπεὶ καὶ ὀπισθεν, οἶω,
 πεύσομαι· αὐτίκα δ' ἐστὶ δαήμεναι οὔτι χέριον⁵. »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

1. Τέτροφεν, s'est amassée.

2. Ἀφίετο, elle relâchait, elle détachait.

3. Ἐν περάτῃ (sous-ent. οὐραν), qui était, qui touchait déjà à son terme.

4. Ἐφράσθης, tu as eu cette pensée (de me parler de cette der-

nière épreuve). — Ἐμβάλε θυμῷ, a mis dans ton cœur, t'a inspiré (l'idée de m'en parler).

5. Αὐτίκα δ' ἐστὶ δαήμεναι οὔτι χέριον, il n'est pas pire que j'en sois instruite sur-le-champ, c'est-à-dire autant vaut que je le sache tout de suite.

- « Δαιμονίη, τί τ' ἄρ' αὖ με μάλ' ὀτρύνουσα κελεύεις
εἰπέμεν; αὐτὰρ ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ἐπικεύσω. 265
Οὐ μὲν τοι θυμὸς κεχαρήσεται· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς
χαίρω· ἐπεὶ μάλα πολλὰ βροτῶν ἐπὶ ἄστε' ἄνωγεν
ἔλθειν, ἐν χεῖρεσσιν ἔχοντ' εὐῆρες ἑρετμόν¹,
εἰσόκε τοὺς ἀφίκωμαι, οἳ οὐκ ἴσασι θάλασσαν
ἄνδρες, οὐδέ θ' ἄλεσσι μεμιγμένον εἶδαρ' ἔδουσιν· 270
οὐδ' ἄρα τοίγ' ἴσασι νέας φοινικοπαρήους
οὐδ' εὐῆρε' ἑρετμά, τάτ' πτερὰ νηυσὶ πέλονται.
Σῆμα δέ μοι τόδ' ἔειπεν ἀριφραδὲς, οὐδέ σε κεύσω·
ὀππότε κεν δὴ μοι ξυμβλήμενος ἄλλος ὁδίτης
φῆτ' ἀθηρηλοιγὸν ἔχειν ἀνὰ φαιδίμῳ ὤμῳ, 275
καὶ τότε μ' ἐν γαίῃ πῆξαντ' ἐκέλευεν ἑρετμόν,
ἔρξανθ' ἱερὰ καλὰ Ποσειδάωνι ἄνακτι,
ἄρνεϊὸν ταῦρόν τε συῶν τ' ἐπιβήτορα κάπρον,
οἴκαδ' ἀποστείχειν ἔρδειν θ' ἱερὰς ἐκατόμβας
ἀθανάτοισι θεοῖσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν, 280
πᾶσι μάλ' ἐξείης· θάνατος δέ μοι ἐξ ἄλλος αὐτῷ
ἀβληχρὸς μάλα τοῖος ἐλεύσεται, ὃς κέ με πέφνη
γῆρα' ὑπο λιπαρῷ ἄρημένον· ἀμφὶ δὲ λαοὶ
ὀλβιοὶ ἔσσονται. Τάδε μοι φάτο πάντα τελεῖσθαι. »
Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια· 285
« Εἰ μὲν δὴ γῆράς γε θεοὶ τελέουσιν ἄρειον,
ἔλπωρή τοι ἔπειτα κακῶν ὑπάλυξιν ἔσσεσθαι. »
Ὡς οἳ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.
Τόφρα δ' ἄρ' Εὐρυνόμη τε ἰδὲ τροφὸς ἔντυον εὐνήν
ἑσθῆτος μαλακῆς², δαΐδων ὑπο λαμπομενάων. 290
Αὐτὰρ ἐπεὶ στόρεσαν πυκινὸν λέχος ἐγκονέουσαι,
γρηῖς μὲν κείουσα πάλιν οἴκονδε βεβῆκει·
τοῖσιν³ δ' Εὐρυνόμη θαλαμηπόλος ἡγεμόνευεν

1. 'Εν χεῖρεσσιν ἔχοντ' εὐῆρες
ἑρετμόν. Voy. chant XI, vers 120-
126.

2. 'Εσθῆτος μαλακῆς équivalent à
un datif marquant la matière.

3. Τοῖσιν. Ulysse et Pénélope.

ἐρχομένοισι λέχοςδε, δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσα·
 ἐς θάλαμον δ' ἀγαγοῦσα πάλιν κίεν· οἱ μὲν ἔπειτα 295
 ἀσπασίοι λέκτροιο παλαιοῦ θεσμὸν ἔκοντο¹.

Αὐτὰρ Τηλέμαχος καὶ βουκόλος ἡδὲ συβώτης
 παῦσαν ἄρ' ὀρχιθομοῖο πόδας, παῦσαν δὲ γυναῖκας·
 αὐτοὶ δ' εὐνάζοντο κατὰ μέγαρον σκιδόντα.

Τῷ δ' ἔπει οὖν φιλότῃτος ἐταρπῆτην ἐρατεινῆς, 300
 τερπέσθην μύθοισι, πρὸς ἀλλήλους ἐνέποντε·
 ἢ μὲν δσ' ἐν μεγάροισιν ἀνέσχετο διὰ γυναῖκῶν,
 ἀνδρῶν μνηστήρων ἐσορῶσ' αἰὶτῆλον ὄμιλον,
 οἳ ἔθεν εἵνεκα πολλά, βόας καὶ ἵφια μῆλα,
 ἔσφαζον· πολλὸς δὲ πίθων ἠφύσσετο οἶνος. 305

Αὐτὰρ ὁ διογενὴς Ὀδυσσεὺς δσα κήδε' ἔθηκεν
 ἀνθρώποισι δσα τ' αὐτὸς οἰζύσας ἐμόγησεν,
 πάντ' ἔλεγ'· ἢ δ' ἄρ' ἐτέρπετ' ἀκούουσ', οὐδέ οἳ ὕπνος
 πίπτεν ἐπὶ βλεφάροισι πάρος καταλέξαι² ἅπαντα.

Ἦρξατο δ'³, ὡς πρῶτον Κίκονας δάμασ', αὐτὰρ ἔπειτα 310
 ἦλθ' ἐς Λωτοφάγων ἀνδρῶν πείριαν ἄρουραν·
 ἡδ' ὅσα Κύκλωψ ἔρξε, καὶ ὡς ἀπετίσατο ποινὴν
 ἰφθίμων ἐτάρων⁴, οὓς ἥσθιεν οὐδ' ἐλέαιρεν·
 ἡδ' ὡς Αἴολον ἔχεθ', ὃ μιν πρόφρων ὑπέδω-
 καὶ πέμπ'· οὐδέ πω Αἴσα φίλῃν ἐς πατρίδ' ἰκέσθαι 315
 ἦν, ἀλλὰ μιν αὖτις ἀναρπάξασα θύελλα
 πόντον ἐπ' ἰχθυόοντα φέρεν μέγала στενάχοντα·
 ἡδ' ὡς Τηλέπυλον Λαιστρυγόνην ἀφίκανεν,

1. Οἱ μὲν ἔπειτα... ἔκοντ. Aristarque et Aristophane, les coryphées des grammairiens de leur temps, terminaient l'*Odyssee* à ce vers, et tenaient pour suspect tout le reste, jusqu'à la fin du poëme. — Θεσμός, lieu où l'on a posé une chose, place, emplacement.

2. Καταλέξαι a pour sujet sous-entendu Ulysse.

3. Ἦρξατο δέ, etc. C'est ici un résumé de toute l'*Odyssee*; on rapprochera avec plaisir de ce passage de beaux vers de Tibulle, *Élégies*, IV, 1, 54 et suiv. — Ἦρξατο, il commença (de raconter).

4. Ἀπετίσατο ποινὴν ἐτάρων, il avait tiré vengeance pour ses compagnons, il avait vengé ses compagnons.

οἳ νῆας τ' ἄλυσαν καὶ ἑυκνήμιδας ἑταῖρους
 πάντας· Ὀδυσσεὺς δ' οἷος ὑπέκφυγε νηὶ μελαίνῃ. 326
 Καὶ Κίρκης κατέλεξε δόλον πολυμηχανίην τε·
 ἥδ' ὥς εἰς Ἀΐδεω δόμον ἤλυθεν εὐρώεντα,
 ψυχῇ χρησόμενος Θηβαίου Τειρεσίᾳο,
 νηὶ πολυκληΐδι, καὶ εἶσιδε πάντας ἑταῖρους
 μητέρα θ', ἥ μιν ἔτικτε καὶ ἔτρεφε τυτθὸν ἔντα· 328
 ἥδ' ὥς Σειρήνων ἀδινάων¹ φθόγγον ἄκουσεν·
 ὥς θ' ἔκετο Πλαγκτὰς πέτρας δεινὴν τε Χάρυβδιν
 Σκύλλην θ', ἣν οὐ πώποτε ἀκήριοι ἄνδρες ἄλυξαν·
 ἥδ' ὥς Ἡελίοιο βόας κατέπεφνον ἑταῖροι·
 ἥδ' ὥς νῆα θοὴν ἔβαλε ψολόεντι κεραυνῷ 330
 Ζεὺς ὑψιβρεμέτης· ἀπὸ δ' ἐφθίθεν² ἐσθλοὶ ἑταῖροι
 πάντες ὁμῶς, αὐτὸς δὲ κακὰς ὑπὸ Κῆρας ἄλυξεν·
 ὥς θ' ἔκετ' Ὠγυγίην νῆσον Νύμφην τε Καλυψῶ,
 ἣ δὴ μιν κατέρυκε, λιλαιομένη πόσιν εἶναι,
 ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι, καὶ ἔτρεφεν ἠδὲ ἔφασκεν 335
 θῆσιν ἀθάνατον καὶ ἀγήραον ἥματα πάντα·
 ἀλλὰ τῷ οὐποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν·
 ἥδ' ὥς ἐς Φαίηκας ἀφίκετο, πολλὰ μογήσας,
 οἳ δὴ μιν πέρι κῆρι θεὸν ὥς τιμήσαντο,
 καὶ πέμψαν σὺν νηὶ φίλῃν ἐς πατρίδα γαῖαν, 340
 χαλκὸν τε χρυσὸν τε ἄλῃς³ ἐσθῆτά τε δόντες.
 Τοῦτ' ἄρα δεύτατον εἶπεν ἔπος, ὅτε οἱ γλυκὺς ὕπνος
 λυσιμελὲς ἐπόρουσε, λύων μελεδήματα θυμοῦ.
 Ἦ δ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
 ὅππότε δὴ ῥ' Ὀδυσῆα ἐέλπετο⁴ ὃν κατὰ θυμὸν 345
 παῖς ἦς ἀλόχου ταρπήμεναι ἠδὲ καὶ ὕπνω,
 αὐτίχ' ἀπ' Ὠκεανοῦ χρυσόθρονον Ἡριγένειαν

1. Οἱ se rapporte à Λαιστρυγόνες, implicitement compris dans l'adjectif Λαιστρυγονίην.

2. Σειρήνων ἀδινάων, les Sirènes nombreuses, le chœur des Sirènes.

3. Réunissez ἀπέφθιθεν, et au vers suivant ὑπάλυξεν.

4. Ἄλῃς, suffisamment, c'est-à-dire ici en abondance.

5. Ἐέλπετο, elle crut.

ᾧρσεν, ἔν' ἀνθρώποισι φόως φέροι· ᾧρτο δ' Ὀδυσσεὺς
εὐνῆς ἐκ μαλακῆς, ἀλόχῳ δ' ἐπὶ μῦθον ἔτελλεν¹.

« ὦ γύναι, ἤδη μὲν πολέων κεκορήμεθ' ἀέθλων
ἀμφοτέρω· σὺ μὲν ἐνθάδ' ἐμὸν πολυκηδέα νόστον
κλαίουσ'· αὐτὰρ ἐμὲ Ζεὺς ἄλγεσι καὶ θεοὶ ἄλλοι
ἰέμενον² πεδάσσκον ἐμῆς ἀπὸ πατρίδος αἴης·
νῦν δ' ἐπεὶ ἀμφοτέρω πολυήρατον ἰκόμεθ' εὐνὴν,
κτῆματα μὲν, τά μοι ἔστι, κομιζέμεν³ ἐν μεγάροισιν·
μῆλα δ', ἃ μοι μνηστῆρες ὑπερφίαλοι κατέχειραν,
πολλὰ μὲν αὐτὸς ἐγὼ λήτσομαι, ἄλλα δ' Ἀχαιοὶ⁴
δώσουσ', εἰσὶν ἅπαντας ἐνιπλήσωσιν ἐπαύλους.

Ἄλλ' ἦτοι μὲν ἐγὼ πολυδένδρεον ἄγρὸν ἔπειμι,
ὀψόμενος πατέρ' ἐσθλόν, ὃ μοι πυκινῶς ἀκάχηται·
σοὶ δέ, γύναι, τάδ' ἐπιτέλλω, πινυτῇ περ ἐούσῃ⁵.
αὐτίκα γὰρ φάτις εἴσιν⁶ ἅμ' ἡελίῳ ἀνιόντι
ἀνδρῶν μνηστήρων, οὓς ἔκτανον ἐν μεγάροισιν·
εἰς ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιζίν,
ῥῆσθαι⁷, μηδέ τινα προτιόσσεο μηδ' ἐρέεινε. »

Ἥ ῥα καὶ ἀμφ' ὥμοισιν ἐδύσατο τεύχεα καλὰ·
ᾧρσε δὲ Τηλέμαχον καὶ βουκόλον ἠδὲ συβώτην,
πάντας δ' ἔντε' ἄνωγεν ἀρήϊα χερσὶν ἐλέσθαι.
Οἱ δέ οἱ οὐκ ἀπίθησαν, ἐθωρήσσοντο δὲ χαλκῷ·
ᾧῥξαν δὲ θύρας, ἐκ δ' ἦϊον· ἦρχε δ' Ὀδυσσεύς.
Ἥδη μὲν φάος⁸ ἦεν ἐπὶ χθόνα· τοὺς δ' ἄρ' Ἀθήνη
νυκτὶ⁹ κατακρύψασα θοῶς ἐξῆγε πόληος.

1. Réunissez ἐπέτελλεν.

2. Ἰέμενον, m'élançant (vers Ithaque), soupirant après ces lieux.

3. Κομιζέμεν. L'infinitif pour l'impératif.

4. Λήτσομαι, je ravigrai (pour les remplacer). — Ἀχαιοὶ désigne ici d'une manière toute spéciale les habitants d'Ithaque.

5. Πινυτῇ περ ἐούσῃ, bien que tu sois sage (et n'aies pas besoin de conseil).

6. Εἴσιν, ira, se répandra (dans Ithaque).

7. ῥῆσθαι, pour l'impératif ῥῆσθαι, demeure assise, tiens-toi en repos.

8. Φάος, la lumière du jour.

9. Νυκτί, un nuage.

ARGUMENT ANALYTIQUE.

DU VINGT-QUATRIÈME CHANT DE L'ODYSSÉE.

Mercury conduit aux enfers les âmes des prétendants, qui trouvent Agamemnon et Achille s'entretenant ensemble (1-97). Agamemnon interroge Amphimédon, qui lui raconte la triste destinée des prétendants (98-202). Ulysse arrive à la campagne de Laërte ; il éprouve son père avant de se faire connaître à lui (203-360). Au moment de prendre le repas, Dolos et ses fils reviennent des champs et sont transportés de joie en reconnaissant Ulysse (361-412). La Renommée répand la nouvelle du massacre des prétendants ; le père d'Antinoos, Eupithès, appelle le peuple aux armes ; mais une partie des citoyens est apaisée par les sages discours de Médon et d'Halithersès. Les partisans d'Eupithès marchent contre Ulysse (413-471). Minerve consulte Jupiter, qui l'engage à rétablir la paix au sein d'Ithaque (472-488). La mêlée s'engage et Eupithès tombe, frappé d'une javeline partie des mains de Laërte. Minerve calme l'ardeur d'Ulysse et réconcilie les deux partis (489-548).

ΟΜΗΡΟΥ

ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΡΑΨΩΔΙΑ Ω.

Ἑρμῆς δὲ ψυχὰς Κωλλήμιος ἐξεκαλεῖτο.
 ἀνδρῶν μνηστήρων¹· ἔρχε δὲ ῥάβδον μετὰ χερσὶν
 καλὴν, χρυσεῖην, τῇ τ' ἀνδρῶν θυμὰτα θέλγει²,
 ὣν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνῶντας ἐγείρει·
 τῇ δ' ἄγε κινήσας· ταί³ δὲ τρίζουσαι ἔποντο.
 Ὡς δ' ὅτε νυκτερίδες, μυχῶ ἄντρου θεσπεσίῳ,
 τρίζουσαι ποτέονται, ἐπεὶ καὶ τις ἀποπέσῃσιν
 ὀρμαθαῖ ἐκ πάτρης, ἀνά τ' ἀλλήλησιν ἔχονται⁴
 ὅς αἱ τετραγυῖαι ἄμ' ἦσαν· ἦρχε δ' ἄρα σφιν

1. Ἑρμῆς δὲ... ἀνδρῶν μνηστήρων. Dugas-Montbel : « C'est surtout dans cette première partie du vingt-quatrième chant que les anciens critiques ont trouvé les plus nombreux motifs de suspecter la fin de l'*Odyssee* : ils y découvrent plusieurs traces d'un âge plus moderne. Ainsi ils observent que jamais, dans Homère, Mercure n'est appelé Cyllénien, qu'il n'est jamais considéré comme une divinité infernale, et n'a jamais la mission de conduire les âmes. Ils s'étonnent qu'on place la roche Leucade (ce qui signifie la roche blanche) dans un lieu de ténèbres. Ils remarquent en outre que jamais Homère ne donne le nombre des Muses, et enfin qu'il est contre

la tradition homérique d'admettre les âmes dans les enfers avant que les corps aient reçu la sépulture. »

2. Τῇ τ' ἀνδρῶν θυμὰτα θέλγει, etc. Virgile, *Énéide*, IV, 242 :

Tum virgam capit; hac animas ille evocat Orco

Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit; Dat somnos adimittique, et lumina morte resignat.

3. Κινήσας, les mettant en mouvement, les faisant avancer. — Ταί. Les âmes des prétendants.

4. Ἐπεὶ καὶ τις... ἀλλήλησιν ἔχονται, lorsque quelqu'une est tombée de la grappe suspendue au rocher; car elles s'attachent les unes aux autres, elles se tiennent les unes les autres.

Ἑρμείας ἀκάκητα κατ' εὐρώεντα κέλευθα. 10

Πάρ δ' ἴσαν Ὀκεανοῦ τε βροῆς καὶ Λευκάδα πέτρην
ἠδὲ παρ' Ἡελίοιο πύλας καὶ δῆμον Ὀνείρων
ῥῆσαν· αἶψα δ' ἔκοντο κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα,
ἐνθα τε ναίουσι ψυχαί, εἶδωλα καμόντων¹.

Εὐρον δὲ ψυχὴν Πηληϊάδεω Ἀχιλλῆος 12
καὶ Πατροκλῆος καὶ ἀμύμονος Ἀντιλόχοιο
Αἶαντός θ', ὃς ἀριστος ἦν εἰδός τε δέμας τε
τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλεΐωνα.

Ὡς οἱ μὲν περὶ κεῖνον δμίλῃον· ἀγχήμελον δὲ 20
ἦλυθ' ἐπὶ ψυχῇ² Ἀγαμέμνωνος Ἀτρεΐδου
ἄχνημένη· περὶ δ' ἄλλα ἀγηγέραθ', ὅσσαι ἄμ' αὐτῇ
οἴκῳ ἐν Αἰγίσθοιο θάον καὶ πότμον ἐπέσπον.

Τὸν προτέρη ψυχὴ προσεφώνει Πηλεΐωνος·

« Ἀτρεΐδη, περὶ μὲν σὲ φάμεν Διὶ τερπικεραύνῳ 25
ἀνδρῶν ἡρώων⁴ φίλον ἔμμεναι ἥματα πάντα,
οὐνεκα πολλοῖσιν τε καὶ ἰφθίμοισιν ἀνασσεῖς
δήμῳ ἐνὶ Τρώων, ὅθι πάσχομεν ἀλγε' Ἀχαιοί.

Ἦ τ' ἄρα καὶ σοὶ πρῶτα παραστήσεσθαι ἔμελλεν 30
Μοῖρ' ὀλοή, τὴν οὔτις ἀλείβεται, ὃς κε γένηται.

Ὡς ὄφελος τιμῆς ἀπονήμενος, ἥς περ ἀνασσεῖς⁵, 31
δήμῳ ἐνὶ Τρώων θάνατον καὶ πότμον ἐπισπεῖν !
τῷ κέν τοι τύμβον⁶ μὲν ἐποίησαν Παναχαιοί,
ἠδὲ κε καὶ σῶ παιδί μέγα κλέος ἦρα' ὀπίσσω.

Νῦν δ' ἄρα σ' οἰκτίστῳ θανάτῳ εἴμαρτο ἀλῶναι. »

Τὸν δ' αὖτε ψυχὴ προσεφώνεεν Ἀτρεΐδου· 35

1. Réunissez *πάρισσαν*, et au vers suivant *παρήϊσαν*, ils cotoyèrent.

2. *Καμόντων*, ceux qui ont succombé, les morts.

3. *Ἦλυθ' ἐπὶ ψυχῇ*, etc. Voy. chant XI, vers 386-388.

4. Rapprochen *περὶ ἀνδρῶν ἡρώων*, plus que tous les autres héros.

5. *Τιμῆς ἀπονήμενος, ἥς περ ἀνασσεῖς*, jouissant de l'honneur par lequel tu commandais, c'est-à-dire exerçant encore la souveraine puissance. — *Ἦς περ* est mis par attraction pour *ἥ περ*.

6. *Τῷ κέν τοι τύμβον*, etc. Nous avons vu déjà ces mêmes vers au chant I, 239 et 240.

« Ὀλβιε Πηλέος υἱέ, θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ,
 θς θάνες ἐν Τροίῃ, ἐκὰς Ἀργεος· ἀμφὶ δέ σ' ἄλλοι
 κτείνοντο Τρώων καὶ Ἀχαιῶν υἱες ἄριστοι,
 μαρνάμενοι περὶ σείῳ· σὺ δ' ἐν στροφάλιγγι κονίης
 κείσο μέγας μεγαλωστί, λελασμένος ἱπποσυνάων. 40
 Ἡμεῖς δὲ πρόπαν ἡμαρ ἐμαρνάμεθ'· οὐδέ κε πάμπαν
 παυσάμεθα πτολέμου, εἰ μὴ Ζεὺς λαίλαπι παῦσεν.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ σ' ἐπὶ νῆας ἐνείκαμεν ἐκ πολέμοιο,
 κάτθεμεν ἐν λεχέεσσι¹, καθήραντες χρόα καλὸν
 ὕδατί τε λιάρῳ καὶ ἀλείφατι· πολλὰ δέ σ' ἀμφὶ 45
 δάκρυα θερμὰ χέον Δαναοὶ κείροντό τε χαίτας.
 Μήτηρ δ' ἐξ ἁλὸς ἦλθε σὺν ἀθανάτης ἀλήσιν,
 ἀγγελίης ἀΐουσα· βοή δ' ἐπὶ πόντον ὀρώρει
 θεσπεσίη· ὑπὸ δὲ τρόμος ἔλλαβε² πάντας Ἀχαιοὺς·
 καὶ νύ κ' ἀναΐζαντες ἔβαν κοίλας ἐπὶ νῆας, 50
 εἰ μὴ ἀνὴρ κατέρυκε, παλαιὰ τε πολλὰ τε εἰδώς,
 Νέστωρ, οὗ καὶ πρόσθεν ἀρίστη φαίνετο βουλή·
 ὃ σφιν εὐφρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·
 « Ἰσχεσθ', Ἀργεῖοι, μὴ φεύγετε, κοῦροι Ἀχαιῶν·
 « μήτηρ ἐξ ἁλὸς ἦδε σὺν ἀθανάτης ἀλήσιν 55
 « ἔρχεται, οὗ παιδὸς τεθνηὸς ἀντιώσω³. »
 « ὦς ἔφαθ'· οἱ δ' ἔσχοντο φόβου⁴ μεγάθυμοι Ἀχαιοί·
 ἀμφὶ δέ σ' ἕστησαν κοῦραι ἁλίοιο γέροντος,
 οἴκτρ' ὀλοφυρόμεναι, περὶ δ' ἄμβροτα εἴματα ἔσσαν⁵.
 Μοῦσαι δ' ἐννέα πᾶσαι, ἀμειβόμεναι ὅπῃ καλῇ, 60
 θρήνεον· ἐνθα κεν οὔτιν' ἀδάκρυτόν γ' ἐνόησας
 Ἀργείων· τοῖον γὰρ ὑπώρορε⁶ Μοῦσα λίγεια.
 Ἑπτὰ δὲ καὶ δέκα μὲν σε ὁμῶς νύκτας τε καὶ ἡμαρ

1. Λεχέεσσι, lit (funèbre).

2. Réunissez ὑπέλλαβε.

3. Ἀντιώσω, venant à la rencontre de, venant visiter.

4. Ἐσχοντο φόβου, s'arrêtèrent dans leur fuite.

5. Οἴκτρά, pluriel neutre de οἴκτρος, équivalent ici à l'adverbe οἴκτρώς. — Réunissez περίεσσαν (sous-entendu σε).

6. Τοῖον ὑπώρορε, telle fut la douleur qu'excita....

κλαίμεν, ἀθάνατοί τε θεοὶ θνητοὶ τ' ἄνθρωποι·
 ὀκτωκαιδεκάτῃ¹ δ' ἔδομεν πυρί, πολλὰ δέ σ' ἄμφι
 μῆλα κατεκτάνομεν μάλα πίονα καὶ ἑλίκας βοῦς.
 Καίεο δ' ἐν τ' ἐσθῆτι θεῶν² καὶ ἀλείφατι πολλῷ
 καὶ μέλιτι γλυκερῷ· πολλοὶ δ' ἥρωες Ἀχαιοὶ
 τεύχεσιν ἐβρώσαντο πυρὴν πέρι καιομένοιο³,
 πεζοὶ θ' ἱππῆές τε· πολὺς δ' ὄρυμαγδὸς δρώρει.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ σε φλόξ ἤνυσεν⁴ Ἥφαίστοιο,
 ἡῶθεν δὴ τοι λέγομεν λεύκ' ὅστέ', Ἀχιλλεῦ,
 οἴνω ἐν ἀκρήτῳ καὶ ἀλείφατι· δῶκε δὲ μήτηρ
 χρύσειον ἀμφιφορῆα· Διωνύσοιο δὲ δῶρον
 φάσκ' ἔμεναι, ἔργον δὲ περικλυτοῦ Ἥρακλῆος.
 Ἐν τῷ τοι κεῖται λεύκ' ὅστέα, φαίδιμ' Ἀχιλλεῦ,
 μίγδα δὲ Πατρόκλοιο Μενoitιιάδαο θανόντος·
 χωρὶς δ' Ἀντιλόχοιο, τὸν ἔξοχα τίες ἀπάντων
 τῶν ἄλλων ἐτάρων, μετὰ Πάτροκλόν γε θανόντα⁵.
 Ἄμφ' αὐτοῖσι δ' ἔπειτα μέγαν καὶ ἀμύμονα⁶ τύμβον
 χεύαμεν Ἀργείων ἱερὸς στρατὸς αἰχμητῶν
 ἀκτῇ ἐπὶ προῦχούσῃ, ἐπὶ πλατεῇ Ἑλλήσποντῳ,
 ὥς κεν τηλεφανὴς ἐκ ποντοφῶν ἀνδράσιν εἴη
 τοῖς οἳ νῦν γεγάασι καὶ οἳ μετόπισθεν ἔσονται.
 Μήτηρ δ' αἰτήσασα θεοὺς⁷ περικαλλές' ἄεθλα
 θῆκε μέσῳ ἐν ἀγῶνι ἀριστήεσσιν Ἀχαιῶν.

1. Ὀκτωκαιδεκάτῃ. Sous-ent. — ἡμέρα.

2. Ἐσθῆτι θεῶν, vêtements de dieux, c'est-à-dire vêtements divins, comme au vers 60 ἄμβροτα εἵματα.

3. Τεύχεσιν... καιομένοιο. Virgile, *Énéide*, XI, 488 :

Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis,
 Decurrere rogos, ter inæstum funeris ignem
 Lustrare in equis, ululatusque ore dederunt.

— Ἐβρώσαντο, s'agitèrent, firent des évolutions.

4. Ἐπεὶ σε φλόξ ἤνυσεν, quand la flamme t'eut achevé, c'est-à-dire t'eut entièrement consumé.

5. Μετὰ Πάτροκλον θανόντα, après Patrocle mort, depuis la mort de Patrocle.

6. Αὐτοῖσι se rapporte à ὅστέα. — Ἀμύμονα, irréprochable, c'est-à-dire fait avec soin, magnifique.

7. Αἰτήσασα θεοὺς, l'ayant demandé aux dieux, ayant obtenu le consentement des dieux.

Ἦδη μὲν πολέων τάφῳ ἀνδρῶν ἀντεβόλησα¹
 ἡρώων, ὅτε κέν ποτ' ἀποφθιμένου βασιλῆος
 ζώννυνται² τε νέοι καὶ ἐπεντύνονται ἄεθλα·
 ἀλλὰ γε κεῖνα μάλιστα ἰδὼν ἐτεθήπεα θυμῷ,
 οἷ' ἐπὶ σοί³ κατέθηκε θεὰ περικαλλέ' ἄεθλα,
 ἀργυρόπεζα Θέτις· μάλα γὰρ φίλος ἦσθα θεοῖσιν.
 Ὡς σὺ μὲν οὐδὲ θανὼν ὄνομ'⁴ ὤλεσας, ἀλλὰ τοι αἰεὶ
 πάντας ἐπ' ἀνθρώπους κλέος ἔσσεται ἐσθλόν, Ἀχιλλεῦ.
 Αὐτὰρ ἐμοὶ τί τόδ' ἦδος⁵, ἐπεὶ πόλεμον τολύπευσα;
 ἐν νόστῳ⁶ γάρ μοι Ζεὺς μήσατο λυγρὸν δλεθρον
 Αἰγίσθου ὑπὸ χερσὶ καὶ οὐλομένης ἀλόχοιο. »

Ὡς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.
 Ἀγχίμολον δέ σφ' ἦλθε διάκτορος Ἀργεϊφόντης,
 ψυχὰς μνηστῆρων κατάγων, Ὀδυσῆϊ δαμέντων·
 τῷ δ' ἄρα θαμβήσαντ' ἰοὺς κίον⁷, ὡς ἐξιδέσθην.
 Ἐγὼ δὲ ψυχῇ Ἀγαμέμνονος Ἀτρεΐδαο
 παῖδα φίλον Μελανῆος, ἀγακλυτὸν Ἀμφιμέδοντα·
 ξεῖνος γάρ οἱ ἔην, Ἰθάκῃ ἐνὶ οἰκίᾳ ναίων.

Τὸν προτέρη ψυχῇ προσεφώνεεν Ἀτρεΐδαο·

« Ἀμφιμέδον, τί παθόντες⁸ ἔρεμνὴν γαίαν ἔδυτε,
 πάντες κεκριμένοι καὶ ὁμήλικες; οὐδέ κεν ἄλλως
 κρινάμενος⁹ λέξαιτο κατὰ πτόλιν ἄνδρας ἀρίστους.
 Ἦ ὕμῃ¹⁰ ἐν νήεσσι Ποσειδάων ἐδάμασσεν,
 ὄρσας ἀργαλέους ἀνέμους καὶ κύματα μακρά;
 ἢ που ἀνάρσιοι ἄνδρες ἐδηλήσαντ' ἐπὶ χέρσου,

1. Τάφῳ ἀντεβόλησα, j'ai assisté aux funérailles.

2. Ζώννυνται, se ceignent (pour prendre part aux luttes).

3. Ἐπὶ σοί, à ton sujet, en ton honneur.

4. Ὄνομα, renom, gloire.

5. Αὐτὰρ ἐμοὶ τί τόδ' ἦδος, mais pour moi quel plaisir y a-t-il ici, c'est-à-dire mais moi, quelle douceur puis-je goûter ?

6. Ἐν νόστῳ, pendant le retour, comme je rentrais dans ma patrie.

7. Τῷ. Agamemnon et Achille — Ἰοὺς κίον, allèrent droit (aux prétendants).

8. Τί παθόντες, quoi ayant souffert, c'est-à-dire par suite de quel accident ?

9. Κρινάμενος. Sous-ent. τις.

10. Ἦ ὕμῃ ἐν νήεσσι, etc. Voy. chant XI, vers 398-402.

βοῦς περιταμνομένους ἤδ' οἰῶν πώεα καλὰ,
 ἥε περὶ πτόλιος μαχεσόμενοι ἤδ' ἑ γυναικῶν;
 εἶπέ μοι εἰρομένῳ· ξεῖνος δέ τοι εὐχομαι εἶναι.

Ἦ οὐ μέμνη, ὅτε κεῖσε¹ κατήλυθον ὑμέτερον δῶ,
 ὀτρυνέων Ὀδυσῆα, σὺν ἀντιθέῳ Μενελάῳ,
 Ἵλιον εἰς ἅμ' ἔπεσθαι εὖσσελμων ἐπὶ νηῶν;
 μηνὶ δ' ἄρ' οὕλῳ πάντα περήσαμεν εὐρέα πόντον,
 σπουδῇ παρπεπιθόντες Ὀδυσσῆα² πτολίπορθον. »

115

Τὸν δ' αὖτε ψυχὴ προσεφώνεεν Ἀμφιμέδοντος·
 « Ἀτρεΐδῃ κῦδιστε, ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγάμεμνον,
 μέμνημαι τάδε πάντα, Διοτρεφές, ὡς ἀγορεύεις·
 σοὶ δ' ἐγὼ εὖ μάλα πάντα καὶ ἀτρεκέως κατκλέζω,
 ἡμετέρου θανάτοιο κακὸν τέλος, οἷον ἐτύγχη.

120

Μνώμεθ' Ὀδυσσεύς, ὃν οἰχομένοιο δάμαρτα·
 ἢ δ' οὐτ' ἡρνεῖτο στυγερόν γάμον οὔτε τελευτά³,
 ἡμῖν φραζομένη θάνατον καὶ Κῆρα μέλαιναν·
 ἀλλὰ δολὸν τόνδ' ἄλλον⁴ ἐνὶ φρεσὶ μερμήριζεν·
 στησαμένη μέγαν ἱστὸν ἐνὶ μεγάροισιν ὑφαίνειν,
 λεπτὸν καὶ περίμετρον· ἄφαρ δ' ἡμῖν μετέειπεν·

125

« Κοῦροι, ἐμοὶ μνηστῆρες, ἐπεὶ θάνε διὸς Ὀδυσσεύς;

« μίμνετ' ἐπειγόμενοι τὸν ἐμὸν γάμον, εἰσόκε φῦρος

« ἐκτελέσω, μὴ μοι μεταμῶνια νήματ' ὀληται,

« Λαέρτη ἥρωϊ ταφῆϊον, εἰς ὅτε κέν μιν

« Μοῖρ' ὅλοη καθέλῃσι ταννιλεγέος θανάτοιο·

135

« μήτις μοι κατὰ δῆμον Ἀχαιῶδων νεμεσῆσῃ,

« αἶ κεν ἄτερ σπείρου κῆται, πολλὰ χτεατίσσας. »

ᾧ εἶπαθ'· ἡμῖν δ' αὖτ' ἐπεπεῖθετο θυμὸς ἀγῆνωρ.

Ἐνθα καὶ ἡματιή μὲν ὑφαίνεσκεν μέγαν ἱστόν,

νύκτας δ' ἀλλύεσκεν, ἐπὴν δαΐδας παραθεῖτο.

140

1. *Κεῖσε*, là-has, dans Ithaque.
 2. *Σπουδῇ παρπεπιθόντες* Ὀδυσσεῖα, ayant eu peine à changer la résolution d'Ulysse, à le décider à nous suivre.

3. *Τελευτά*, achevait, accomplissait (l'hymen).

4. *Ἀλλὰ δόλον τόνδ' ἄλλον*, etc. Voy. chant II, vers 93-110, et chant XX, vers 139-156.

ᾧ τρέτες μὲν ἔλθε δόλῳ καὶ ἔπειθεν Ἀχαιοὺς·
 ἀλλ' ὅτε τέτρατον ἦλθεν ἔτος, καὶ ἐπήλυθον ὄραι,
 μηνῶν φθινόντων, περὶ δ' ἤματα πολλ' ἐτελέσθη,
 καὶ τότε δὴ τις εἶπε γυναικῶν, ἥ σάφα ᾔδη,
 καὶ τήνγ' ἀλλύουσαν ἐφεύρομεν ἀγλὰν ἰστόν. 145

ᾧ τὸ μὲν ἐξετέλεσσε, καὶ οὐκ ἐθέλουσ', ὑπ' ἀνάγκης.

Εὖθ' ἡ φᾶρος ἔδειξεν, ὑφήνασα μέγαν ἰστόν,
 πλύνασ', ἡελίῳ ἐναλίγκιον ἢ σελήνῃ,
 καὶ τότε δὴ ῥ' Ὀδυσῆα κακὸς ποθεν ἤγαγε δαίμων
 ἄγροῦ ἐπ' ἐσχατιήν, ὅθι δώματα ναῖε συβώτης. 150

Ἔνθ' ἦλθεν φίλος υἱὸς Ὀδυσσῆος θείοιο,
 ἐκ Πύλου ἡμαθόεντος ἰὼν σὺν νηϊ μελαίνῃ·

τὼ δὲ μνηστῆρσιν θάνατον κακὸν ἀρτύναντε,
 ἔκοντο προτὶ ἄστῳ περικλυτόν· ἦτοι Ὀδυσσεὺς
 ὕστερος¹, αὐτὰρ Τηλέμαχος πρόσθ' ἡγεμόνευεν. 155

Τὸν δὲ συβώτης ἦγε, κακὰ χροῖ εἶματ' ἔχοντα,
 πτωχῶν λευγαλέῳ ἐναλίγκιον ἢ δὲ γέροντι,
 σκηπτόμενον²· τὰ δὲ λυγρὰ περὶ χροῖ εἶματα ἔστο·
 οὐδέ τις ἡμείων δύνατο γνῶναι τὸν ἐόντα³,
 ἑξαπίνης προφανέντ', οὐδ' οἱ προγενέστεροι ἦσαν· 160

ἀλλ' ἔπεσιν τε κακοῖσιν ἐνίσσομεν ἢ δὲ βολῆσιν.
 Αὐτὰρ ὁ τέως μὲν ἐτόλμα ἐνὶ μεγάροισιν ἑοῖσιν
 βαλλόμενος⁴ καὶ ἐνισσόμενος τετληότι θυμῷ·

ἀλλ' ὅτε δὴ μιν ἔγειρε Διὸς νόος αἰγιόχοιο,
 σὺν μὲν Τηλεμάχῳ περικαλλέα τεύχε'⁵ αἶρας, 165

ἐς θάλαμον κατέθηκε καὶ ἐκλήϊσεν ὀχῆας·
 αὐτὰρ ὁ ἦν ἄλογον πολυκερδείησιν ἄνωγεν
 τόξον μνηστήρεσσι θέμεν πολιόν τε σίδηρον⁶,

1. Ὑστερος (sous-ent. ἦλθε), vint le dernier.

2. Σκηπτόμενον, s'appuyant (sur un bâton).

3. Γνῶναι τὸν ἐόντα, reconnaître que c'était lui, que c'était Ulysse.

4. Ἐτόλμα βαλλόμενος, endura étant frappé, c'est-à-dire se résigna à se laisser frapper.

5. Τεύχεα, les armes (qui se trouvaient dans le palais).

6. Σίδηρον, le fer, c'est-à-dire

ἡμῖν αἰνομόροισιν ἀέθλια καὶ φόνου ἀρχήν.
 Οὐδέ τις ἡμεῖων δύνατο κρατεροῖο βιοῖο 170
 νευρὴν ἐντανύσαι, πολλὸν δ' ἐπιδευέες¹ ἦμεν·
 ἀλλ' ὅτε χεῖρας ἔκανεν Ὀδυσσεύς μέγα τόξον,
 ἐνθ' ἡμεῖς μὲν πάντες δομοκλέομεν ἐπέεσσιν
 τόξον μὴ δόμεναι, μηδ' εἰ μάλα πόλλ' ἀγορεύοι·
 Τηλέμαχος δέ μιν οἷος ἐποτρύνων ἐκέλευσεν². 175
 Αὐτὰρ ὁ δέξατο χειρὶ πολὺτλας δῖος Ὀδυσσεύς,
 ῥηϊδίως δ' ἐτάνυσσε βιόν, διὰ δ' ἤκε σιδήρου³.
 στῇ δ' ἄρ' ἐπ' οὐδὸν ἰών, ταχέας δ' ἐκχεύατ'⁴ διστούς,
 δεινὸν παπταίνων· βάλε δ' Ἀντίνοον βασιλῆα.
 Αὐτὰρ ἔπειτ' ἄλλοις ἐφίει βέλεα στονόνετα, 180
 ἅντα τιτυσκόμενος· τοὶ δ' ἀγχιστῖνοι ἐπιπτον.
 Γνωτὸν δ' ἦν, ὃ ρά τις σφι⁵ θεῶν ἐπιτάρβροθος ἦεν.
 Αὐτίκα γὰρ κατὰ δώματ', ἐπισπόμενοι μένει σφῶ⁶,
 κτεῖνον ἐπιστροφάδην· τῶν⁷ δὲ στόνος ὤρνυτ' ἀεικῆς,
 κράτων τυπτομένων, δάπεδον δ' ἅπαν αἵματι θῦεν. 185
 Ὡς ἡμεῖς, Ἀγάμεμνον, ἀπωλόμεθ', ὣν ἔτι καὶ νῦν
 σώματ' ἀκηδέα κεῖται ἐνὶ μεγάροις Ὀδυσσεύς·
 οὐ γάρ πω ἴσασι φίλοι κατὰ δώμαθ' ἐκάστου,
 οἳ κ' ἀπονίψαντες μέλανα βρότον ἐξ ὠτειλέων,
 κατθέμενοι⁸ γοοοῖεν· ὃ γὰρ γέρας ἐστί θανόντων. » 190
 Τὸν δ' αὖτε ψυχὴν προσεφώνεεν Ἀτρεΐδης·
 « Ὀλβιε Λαέρταο πάϊ, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,

les haches de fer (dont la flèche devait traverser les anneaux). Voy. au chant XXI la description du jeu de l'arc. Voy. aussi la note 8 de la page 452.

1. Ἐπιδευέες, manquant (de vigueur).

2. Ἐκέλευσεν, lui ordonna (de remettre l'arc à Ulysse).

3. Διὰ δ' ἤκε σιδήρου, et lança (la flèche) à travers le fer, à travers les anneaux des haches.

4. Ἐκχεύατο, répandit, versa du carquois.

5. Σφι se rapporte à la fois à Ulysse, à Télémaque et aux deux pasteurs.

6. Ἐπισπόμενοι μένει σφῶ, suivant l'impulsion de, se laissant emporter par leur ardeur.

7. Τῶν, ceux-là, c'est-à-dire les prétendants tués.

8. Κατθέμενοι, nous ayant déposés (sur des lits funèbres).

ἦ ἄρα σὺν μεγάλῃ ἀρετῇ ἐκτῆσω¹ ἄκοιτιν.

Ὡς ἀγαθαὶ φρένες ἦσαν ἀμύμονι Πηνελοπείῃ,

κούρῃ Ἰκαρίου! ὡς εὖ μέμνητ' Ὀδυσσεύς,

195

ἀνδρὸς κουριδίου! τῷ οἱ κλέος οὐ ποτ' ὀλεῖται

ἥς ἀρετῆς· τεύζουσι δ' ἐπιχθονίοισιν αἰοδὴν

ἄθάνατοι χαρίεσσιν ἐχέφρονι Πηνελοπείῃ².

Οὐχ ὥς Τυνδαρέου, κούρῃ κακὰ μήσατο ἔργα,

κουριδίου κτείνας πόσιν· στυγερὴ δέ τ' αἰοδὴ

200

ἔσσετ' ἐπ' ἀνθρώπους³· χαλεπὴν δέ τε φῆμιν ὄπασσεν.

θηλυτέρῃσι γυναιξί, καὶ ἥ κ' εὐεργὸς ἔστιν. »

ἌΩς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον,

ἑσταότ' εἰν Αἴδαο δόμοις, ὑπὸ κεύθεσι γαίης.

Οἱ⁴ δ' ἐπεὶ ἐκ πόλιος κατέβαν, τάχα δ' ἀγρὸν ἔκοντο

205

καλὸν Λαέρταο τετυγμένον, ὃν ῥά ποτ' αὐτὸς

Λαέρτης κρεάτισσεν, ἐπεὶ μάλα πόλλ' ἐμόγησεν.

Ἐνθα οἱ οἶκος ἔην, περὶ δὲ κλίσιαν⁵ θέε πάντη,

1. Ἐκτῆσω, tu as reconquis, recouvré.

2. Πηνελοπείῃ, en l'honneur de Pénélope.

3. Ἔσσετ', éliision pour ἔσσεται.

— Ἐπ' ἀνθρώπους, (en se répan-

dant) parmi les hommes.

4. Οἱ. Ulysse et ses compagnons.

5. Κλίσιαν. Dugue-Monthel : « Le mot κλίσιαν a donné lieu à beaucoup de conjectures, ce qui prouve que le sens en est obscur; et les explications qu'on en donne, au lieu de dissiper l'obscurité, ne font que multiplier les doutes. Héliodore entendait par ce mot une suite de constructions faites autour de l'habitation principale. Aristarque disait que ce mot signifiait une sorte de berceau qui régnait autour de la maison, et construit avec des branches d'arbres, où ceux qui étaient assis pouvaient également prendre le repas et se livrer au sommeil. Mme Dacler croit qu'il est ici ques-

tion d'un bâtiment circulaire placé au milieu de la cour, et où logeaient les serviteurs de Laërte. La préposition περί ne permet pas d'admettre cette explication. D'autres supposent qu'il est question d'une salle où l'on mettait les lits, destinée aussi à recevoir les instruments de labourage. D'autres supposent que ce sont simplement des bâtiments pour les troupeaux et les valets de ferme. D'autres enfin entendent par là une sorte de vestibule, de portique, de galerie, dont la maison était comme entourée; ce qui répond parfaitement à l'expression grecque περί θέε πάντη. On voit, au quatrième chant de l'Odyssée, que Pisistrate et Télémaque couchèrent sous le portique de la maison de Ménélas. Cela se conçoit dans les pays chauds. D'ailleurs certaines parties de ces galeries pouvaient être fermées. Il faut remarquer que ce mot n'est que cette seule fois dans Homère. »

ἐν τῷ σιτέσκοντο καὶ ἱζανον ἡδὲ ἱκνον
 δμῶες ἀναγκαῖοι¹, τοὶ οἱ φίλα ἐργάζοντο.

210

Ἐν δὲ γυνὴ Σικελὴ γρηθὺ πέλεν, ἥ ῥα γέροντα
 ἐνδυκέως κομέεσκεν ἐπ' ἀγροῦ, νόσφι πόληος.

Ἐνθ' Ὀδυσσεὺς δμῶεσσι καὶ υἱῇ μῦθον ἔειπεν·

« Ὑμεῖς μὲν νῦν ἔλθετ' εὐκτιμένον δόμον εἴσω·

21

δεῖπνον δ' αἶψα συῶν ἱερεύσατε, ὅστις ἄριστος².

αὐτὰρ ἐγὼ πατρὸς πειρήσομαι ἡμετέροιο,
 αἶ χέ μ' ἐπιγνοίη καὶ φράσσεται ὀρθαλμοῖσιν,
 ἥε κεν ἀγνοίησι, πολὺν χρόνον ἀμψὶς³ ἔοντα. »

Ὡς εἰπὼν δμῶεσσιν ἀρήϊα τεύχε' ἔδωκεν.

Οἱ μὲν ἔπειτα δόμονδε θοῶς κίον· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
 ἄσπον ἔην πολυχάρπου ἀλωῆς, πειρητίζων.

220

Οὐδ' εὗρεν Δολίον, μέγαν ὄρχατον ἐσκαταβαίνων,

οὐδέ τινα δμῶων, οὐδ' υἱῶν⁴. ἀλλ' ἄρα τοίγε

αἵμασι δάκρυοντες ἀλωῆς ἐμμεναι ἔρκος

ᾤχοντ'⁵. αὐτὰρ ὁ τοῖσι γέρων⁶ δδὼν ἡγεμόνευεν.

225

Τὸν δ' οἷον πατέρ' εὗρεν εὐκτιμένη ἐν ἀλωῇ,

λιστρεύοντα φυτόν· ρυπώωντα δὲ ἔστο χιτῶνα

ῥαπτόν, ἀεκέλιον· περὶ δὲ κνήμησι βοεῖας

κνημίδας { πτὰς δέδετο, γραπτῆς ἀλεείνων·

χειρῖδας⁶ τ' ἐπὶ χερσὶ βάτων ἔνεχ'· αὐτὰρ ὑπερθεν

230

αἰγείην κυνέην κεφαλῇ ἔχε, πένθος ἀέζων⁷.

Τὸν δ' ὥς οὖν ἐνόησε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεὺς

γῆραϊ τειρόμενον, μέγα δὲ φρεσὶ πένθος ἔχοντα,

1. Δμῶες ἀναγκαῖοι. Ces mots désignent les esclaves achetés par le maître ou pris par lui à la guerre, et qui par conséquent étaient contraints de servir. Les autres, ceux qui se louaient pour un travail ou un temps déterminé, et qui n'étaient pas forcés de servir, se nommaient θῆτες.

2. Δεῖπνον σούον... ἄριστος, im-molez un repas de porcs, celui qui

est le plus beau, c'est-à-dire immo-lez pour notre repas le plus beau d'entrailles porcs.

3. Ἀμψὶς, loin (de lui).

4. Υἱῶν. Les fils de Dolios et des autres serviteurs.

5. Ὁ γέρων. Dolios.

6. Χειρῖδας, des gants.

7. Πένθος ἀέζων, laissant grandir son chagrin, étant plongé dans le deuil.

στὰς ἄρ' ὑπὸ βλωθρὴν ὀγχνην κατὰ δάκρυον εἶδεν¹.

Μερμήριξε δ' ἔπειτα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμὸν 225

κύσσαι καὶ περιφῦναι ἐὼν πατέρ' ἡδὲ ἕκαστα

εἰπεῖν, ὥς ἔλθοι καὶ ἴκοιτ' ἐς πατρίδα γαῖαν·

ἢ πρῶτ' ἔξερέοιτο ἕκαστά τε πειρήσαιτο.

ᾧδε δέ οἱ φρονέοντι δοάσσατο κέρδιον εἶναι,

πρῶτον κερτομίοις ἐπέεσσιν πειρηθῆναι. 240

Τὰ φρονέων ἰθὺς κίεν αὐτοῦ δῖος Ὀδυσσεύς·

ἦτοι δ' ἐμὲν κατέχων κεφαλὴν φυτὸν ἀμπελάχαινε·

τὸν δὲ παριστάμενος προσεφώνεε φαίδιμος υἱός·

« ᾧ γέρον, οὐκ ἀδαημονίη σ' ἔχει ἀμφιπολεῦειν 245

δρχατον², ἀλλ' εὖ τοι κομιδὴ ἔχει³, οὐδὲ τι πάμπαν,

οὐ φυτὸν, οὐ συκῇ, οὐκ ἀμπελος, οὐ μὲν ἐλαίη,

οὐκ ὀγχνη, οὐ πρασίη τοι ἄνευ κομιδῆς⁴ κατὰ κῆπον.

Ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δὲ μὴ χόλον ἔνθεο θυμῷ·

αὐτὸν σ' οὐκ ἀγαθὴ κομιδὴ ἔχει, ἀλλ' ἅμα γῆρας

λυγρὸν ἔχεις αὐχμεῖς τε κακῶς καὶ ἀεικέα ἔσσαι. 250

Οὐ μὲν ἀεργίης γε ἀναξ ἔνεχ' οὐ σε κομίζει⁵.

οὐδέ τί τοι δούλειον ἐπιπρέπει⁶ εἰσοράσθαι

εἶδος καὶ μέγεθος· βασιλῆϊ γὰρ ἀνδρὶ ἔοικας.

Τοιοῦτῳ δὲ ἔοικας, ἐπεὶ λούσαιτο φάγοι τε,

εὐδέμεναι μαλακῶς· ἢ γὰρ δίκη⁷ ἐστὶ γερόντων. 255

Ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον·

1. Réunissez κατεῖδεν.

2. Οὐκ ἀδαημονίη... δρχατον, l'ignorance ne te possède pas pour cultiver un jardin, c'est-à-dire tu n'es pas ignorant dans l'art de cultiver un jardin.

3. Εὖ τοι κομιδὴ ἔχει, le soin est bien à toi, c'est-à-dire tu as bien soin de tout.

4. Ἄνευ κομιδῆς. Sous-ent. ἐστὶ.

5. Οὐ μὲν... κομίζει, ce n'est pas cependant qu'un maître ne te soigne pas à cause de ta paresse,

c'est-à-dire tu n'es pourtant pas un serviteur que son maître néglige à cause de sa paresse.

6. Τοι ἐπιπρέπει, se remarque en toi.

7. Τοιοῦτῳ... εὐδέμεναι μαλακῶς. Bothe : « *Notus dicendi modus; hoc est τοιοῦτος εἶ, οἷος λούεσθαι, καὶ μετὰ τὸ ἐμφαγεῖν κοιμᾶσθαι.* » On dirait d'un homme qui, après s'être baigné et avoir mangé, n'a qu'à dormir mollement. — Δίκη, coutume.

τεῦ δμῶς εἰς ἀνδρῶν; τεῦ δ' ὄρχατον ἀμφιπολεύεις;
 Καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὅφρ' εὖ εἰδῶ,
 εἰ ἔτεόν γ' Ἰθάκην τήνδ' ἰκόμεθ', ὥς μοι ἔειπεν
 οὗτος ἀνὴρ νῦν δὴ θυμολήμενος ἐνθάδ' ἰόντι, 260
 οὔτι μάλ' ἀρτίφρων, ἐπεὶ οὐ τόλμησεν¹ ἕκαστα
 εἰπεῖν ἢ δ' ἐπακοῦσαι ἑμὸν ἔπος, ὥς ἐρέεινον
 ἀμφὶ ξείνῳ ἑμῷ, εἴ που ζῷει τε καὶ ἔστιν,
 ἢ ἥδη τέθνηκε καὶ εἰν Ἀῖδαο δόμοισιν².
 Ἐκ γάρ τοι ἐρέω³, σὺ δὲ σύνθεο καί μευ ἄκουσον· 265
 ἀνδρα ποτ' ἐξείνισσα φίλῃ ἐνὶ πατρίδι γαίῃ,
 ἡμέτερόνδ'⁴ ἐλθόντα· καὶ οὐπω τις βροτὸς ἄλλος
 ξείνων τηλεδαπῶν φιλίων⁵ ἑμὸν ἔχετο δῶμα·
 εὐχετο δ' ἐξ Ἰθάκης γένος ἔμμεναι, αὐτὰρ ἔφασκεν
 Λαέρτην Ἀρκεῖσιδάδην πατέρ' ἔμμεναι αὐτῷ. 270
 Τὸν μὲν ἐγὼ⁶ πρὸς διώματ' ἄγων εὖ ἐξείνισσα,
 ἐνδοικέως φιλέων, πολλῶν κατὰ οἶκον ἐόντων⁷.
 καὶ οἱ δῶρα πόρον ξεινήϊα, οἷα ἐώκει·
 χρυσοῦ μὲν οἱ δῶκ' εὐεργέος ἑπτὰ τάλαντα,
 δῶκα δὲ οἱ χρητῆρα πανάργυρον, ἀνθεμόεντα, 275
 δώδεκα δ' ἀπλοῖδας χλαίνας, τόσσους δὲ τάπητας,
 τόσσα δὲ φάρεα καλά, τόσους δ' ἐπὶ τοῖσι⁸ χιτῶνας·
 χωρὶς δ' αὐτε γυναῖκας, ἀμύμονα ἔργ' εἰδυίας,
 τέσσαρας εἰδαλίμας, ἃς ἤθελεν αὐτὸς ἐλέσθαι. »
 Τὸν δ' ἡμείβετ' ἔπειτα πατήρ, κατὰ δάκρυον εἶδων· 280
 « Ξεῖν', ἦτοι μὲν γαῖαν ἰκάνεις, ἣν ἐρεεῖνεις·
 ὕβρισταὶ δ' αὐτὴν καὶ ἀτάσθαλοι ἄνδρες ἔχουσιν·

1. Οὐ τόλμησεν, il n'a pas enduré de, il n'a pas eu la patience ou la complaisance de....

2. Εἰν Ἀῖδαο δόμοισιν. Sous-entendu ἐστὶ.

3. Réunissez ἐξερέω.

4. Ἡμέτερόνδε. Sous-ent. δόμον.

5. Ξείνων τηλεδαπῶν, parmi les hôtes venus de loin, originaires de

pays lointains. — Φιλίων, comparatif de φίλος.

6. Τὸν μὲν ἐγὼ, etc. Voy. chap. XX, vers 494 et 495.

7. Πολλῶν κατὰ οἶκον ἐόντων, car l'abondance régnait dans ma demeure.

8. Ἐπὶ τοῖσι, outre ceux-ci, avec ces manteaux.

δῶρα δ' ἐτώσια ταῦτα χαρίζεο¹, μυρὶ' ὀπάζων·
 εἰ γάρ μιν ζωόν γ' ἐκίχεις Ἰθάκης ἐνὶ δῆμῳ,
 τῷ κέν σ' εὖ δώροισιν ἀμειψάμενος ἀπέπεμψεν,
 καὶ ξενίῃ ἀγαθῇ· ἥ γὰρ θέμις, ὅστις ὑπάρξῃ.
 Ἄλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπὲ καὶ ἀτρεκέως καταλέξον,
 πῶστον δὴ ἔτος ἐστίν, ὅτε² ξείνισσας ἐκείνων,
 σὸν ξείνον δύστηνον, ἐμὸν παῖδ', εἴ ποτ' ἔην γε,
 δύςμορον; ὃν που τῆλε φίλων καὶ πατρίδος αἵης
 ἦέ που ἐν πόντῳ φάγον ἰχθύες, ἢ ἐπὶ χέρσου
 θηραὶ καὶ οἰωνοῖσιν ἔλωρ γένετ'· οὐδέ ἐ μήτηρ
 κλαῦσε περιστείλασα πατήρ θ', οἳ μιν τεκόμεσθα·
 οὐδ' ἄλογος πολυδῶρος, ἐξέφρων Πηνελόπεια,
 κώκυσ' ἐν λεχέεσσιν³ ἐὼν πόσιν, ὥς ἐποίκειν,
 ὀφθαλμοὺς καθελοῦσα· τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων.
 Καὶ μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὅφρ' εὖ εἰδῶ·
 τίς πόθεν εἷς ἀνδρῶν; πόθι τοι πόλις ἡδὲ τοκῆς;
 πεῦ δὲ νηῦς ἔστηκε θοή, ἢ σ' ἤγαγε δεῦρο
 ἀντιθέους θ' ἐτάρχεις; ἢ ἔμπορος εἰλήλουθας
 νηὸς ἐπ' ἄλλοτρίης, οἷ⁴ δ' ἐκβήσαντες ἔβησαν; »

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Τοιγὰρ ἐγὼ τοι πάντα μάλ' ἀτρεκέως καταλέξω.

Εἰμὶ μὲν ἐξ Ἀλύβαντος⁵, ὅθι κλυτὰ δώματα ναίω,

1. Χαρίζεο, tu as donné (à Ulysse). — Ἐτώσια, pluriel neutre qui équivaut ici à un adverbe : vainement.

2. Ἢ γὰρ θέμις, ὅστις ὑπάρξῃ, car c'est la justice (que nous devons rendre) à quiconque a commencé (à nous obliger).

3. Ὅτε, (depuis le moment) où.

4. Δεχέεσσι, lit (funèbre).

5. Οἷ, ceux-là, les navigateurs qui l'ont amené ici.

6. Εἰμὶ μὲν ἐξ Ἀλύβαντος. Dugas-Montbel : « On ne sait point quelle est cette ville d'Alybante; les uns

la placent en Thessalie, d'autres dans la Thrace. Les petites scholies croient que c'est la ville de Métaponte en Italie, ou bien une ville du Pont, la même qui est nommée Alybe au vers 857 du Catalogue. D'autres enfin ne voyaient ici que des noms allégoriques. Ainsi Ulysse dit qu'il est né à Alybante, de ἀλῆ, l'action d'errer; que son père se nommait Apheidas, qui n'épargne rien, pour signifier la générosité de Laërte; que celui-ci était de la race des Polypémonides, qui a souffert beaucoup, pour exprimer tous

υἱὸς Ἀφείδαντος, Πολυπημονίδαο ἀνακτος· 305

αὐτὰρ ἔμοιγ' ὄνομα ἐστὶν Ἐπήριτος· ἀλλὰ με δαίμων,

πλάγξ' ἀπὸ Σικανίης δεῦρ' ἐλθέμεν, οὐκ ἐθέλοντα·

νηὺς δέ μοι ἦδ' ἔστηκεν ἐπ' ἀγροῦ νόσφι πόληος.

Αὐτὰρ Ὀδυσσεύς τὸς δὴ πέμπτον ἔτος ἐστίν,

ἐξ οὗ κεῖθεν ἔσθι καὶ ἐμῆς ἀπελήλυθε πάτρης, 310

δύςμορος· ἥ τέ οἱ ἐσθλοὶ ἔσαν ὄρνιθες ἰόντι,

δεξιόι, οἷς χαίρων μὲν ἐγὼν ἀπέπεμπον ἐκεῖναν,

χαῖρε δὲ κεῖνος ἰών· θυμὸς δ' ἔτι νῶϊν ἐώλπει.

μίξεσθαι ξενίῃ¹ ἦδ' ἀγλαὰ δῶρα διδώσειν. »

Ὡς φάτο· τὸν δ' ἄλγεος νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα· 315

ἀμφοτέρησι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν

γεύατο κακῇ κεφαλῇ πολυτῆς, ἀδινὰ στεναχίζων.

Τοῦ δ' ὠρίνετο θυμός, ἀνὰ ῥίνας δέ οἱ ἦδη.

δριμύ μένος προὔτυψε², φίλον πατέρ' εἰσροῶντι.

Κύσσε δέ μιν περιφύς, ἐπιάλμενος, ἦδὲ προσηύδα· 320

« Κεῖνος μὲν τοι δὴ αὐτὸς ἐγώ, πάτερ, ὃν σὺ μεταλλᾷς,

ἧλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐξ πατρίδα· γαῖαν.

Ἄλλ' ἴσχεο κλαυθμοῖο γόοιό τε δακρυόεντος.

Ἐκ γάρ τοι ἐρέω (μάλα δὴ χρή, σπευδόμεν ἔμπης),

μνηστῆρας κατέπεφνον ἐν ἡμετέροισι δόμοισιν, 325

λώβην τινύμενος θυμαλγέα καὶ κακὰ ἔργα. »

Τὸν δ' αὖ Λαέρτης ἀπαμείβετο φώνησέν τε·

« Εἰ μὲν δὴ Ὀδυσσεύς γε, ἐμὸς παῖς, ἐνθάδ' ἰκάνεις,

σῆμά τί μοι νῦν εἰπέ ἀριφραδές, ὅφρα πεποιθῶ. »

les chagrins du vieux Laërte; qu'en fin le héros lui-même se nomme *Épérite, sujet de troubles, de constestation*. S'il était prouvé que toutes ces subtilités ont été dans l'intention du poète, rien ne démontrerait mieux que ce vingt-quatrième chant est d'une époque beaucoup plus moderne que le reste. »

1. Οὐμός δ' ἔτι νῶϊν ἐώλπει.

μίξεσθαι ξενίῃ, et nos cœurs espéreraient que l'hospitalité nous réunirait encore.

2. Ἀνὰ ῥίνας... προὔτυψε, une sensation de picotement pénétra dans ses narines, un âcre picotement irrita ses narines. Il s'agit de cette sorte de sensation que l'on éprouve dans les narines quand on est sur le point de pleurer.

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς· 320
 « Οὐλὴν μὲν πρῶτον¹ τήνδε φράσαι ὀφθαλμοῖσιν,
 τὴν ἐν Παρνησῶ μ' ἔλασεν σὺς λευκῶ ὀδόντι
 οἰχόμενον· σὺ δέ με προΐεις καὶ πότνια μήτηρ
 ἐς πατέρ' Αὐτῆλυκον μητρὸς φίλον, ὅφρ' ἂν ἐλοίμην
 δῶρα, τὰ δεῦρο μολῶν μοι ὑπέσχετο καὶ κατένευσεν. 335
 Εἰ δ' ², ἄγε τοι καὶ δένδρε' ἐκτιμένην κατ' ἄλωην
 εἶπω, ἃ μοί ποτ' ἔδωκας, ἐγὼ δ' ἤτιόν σε ἕκαστα,
 παιδνὸς ἑών, κατὰ κῆπον ἐπισπόμενος· διὰ δ' αὐτῶν³
 ἱκνέμεσθα, σὺ δ' ὠνόμασας καὶ ξειπες ἕκαστα.
⁴ Ὅγχανα μοι δῶκας τριςκαίδεκα καὶ δέκα μηλέας, 340
 συκᾶς τεσσαράκοντ'· ὄρχους δέ μοι ὦδ' ὀνόμηνας⁵
 δώσειν πεντήκοντα, διατρύγιος δέ ἕκαστος
 ἦην· ἐνθα δ' ἀνὰ⁶ σταφυλαὶ παντοῖαι ἔασιν,
 ὁππότε δὴ Διὸς ὦραι ἐπιβρίσειαν⁷ ὑπερθεν. »
 ὣς φάτο· τοῦ δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ, 345
 σήματ' ἀναγνόντος, τὰ οἱ ἔμπεδα πέφραδ' Ὀδυσσεύς.
 Ἀμφὶ δὲ παιδὶ φίλῳ βάλε πῆχες· τὸν δὲ ποτὶ οἷ
 εἶλεν⁸ ἀποψύχοντα πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἄμπνυτο καὶ ἐς φρένα θυμὸς ἀγερθεῖ,
 ἐξαυτὶς μύθοισιν ἀμειβόμενος προσέειπεν· 350
 « Ζεῦ πάτερ, ἧ ῥα ἔτ' ἐστὲ θεοὶ κατὰ μακρὸν Ὀλυμπον,
 εἰ ἐτεὸν μνηστῆρες ἀτάσθαλον ὕβριν ἔτισαν.
 Νῦν δ' αἰνῶς δεῖδοικα κατὰ φρένα, μὴ τάχα πάντες
 ἐνθάδ' ἐπέλθωσιν Ἰθακῆσιοι, ἀγγελίας⁹ δὲ

1. Οὐλὴν μὲν πρῶτον. Voy. au chant XIX, vers 392-466, le récit de l'aventure d'Ulysse sur le mont Parnèse.

2. Εἰ δέ (sous-ent. βούλει), et si tu veux, et de plus.

3. Διὰ αὐτῶν, à travers eux, c'est-à-dire de l'un à l'autre.

4. Ὀνόμηνας, tu as dit d'une manière formelle, tu as expressément promis.

5. Διατρύγιος δὲ ἕκαστος ἦην, et chacun (de ces rangs de vigne) était semé de blé dans l'intervalle, alternait avec un sillon de blé. — Ἀνὰ, dessus, sur les ceps.

6. Ἐπιβρίσειαν, étaient tombées (sur les ceps), les avaient visités.

7. Ποτὶ οἱ εἶλεν, prit contre lui, pressa sur sa poitrine.

8. Ἀγγελίας, des messages (pour demander du secours).

πάντη ἐποτρύνωσι Κεφαλλήνων πολίεσσιν. »

385

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·

« Θάρσει, μή τοι ταῦτα μετὰ φρεσὶ σῇσι μελόντων.

Ἄλλ' ἴομεν¹ προτὶ οἶκον, ὃς ὀρχάτου ἐγγύθι κεῖται·

ἔνθα δὲ Τηλέμαχον καὶ βουκόλον ἡδὲ συβώτην

προὔπεμψ', ὥς ἂν δεῖπνον ἐφοπλίσσωσι τάχιστα. »

386

ᾧ δ' ἄρα φωνήσαντε βάτην πρὸς δώματα καλὰ.

Οἱ δ' ὅτε δὴ ῥ' ἴκοντο δόμους εὐναιετάρων,

εἶδον Τηλέμαχον καὶ βουκόλον ἡδὲ συβώτην

ταμνομένους κρέα πολλὰ κερῶντάς τ' αἶθοπα οἶνον.

Τόφρα δὲ Λαέρτην μεγαλήτορα ᾧ ἐνὶ οἴκῳ

387

ἀμφίπολος Σικελὴ λούσεν καὶ χρίσεν ἐλαίῳ·

ἀμφὶ δ' ἄρα χλαῖναν καλὴν βάλεν· αὐτὰρ Ἀθήνη

ἄγχι παρισταμένη μέλε' ἤλδανε ποιμένι λαῶν,

μειζονα δ' ἡὲ πάρος καὶ πάσσονα ὀῖκεν ἰδέσθαι.

Ἐκ δ' ἀσαμίνθου βῆ· θαύμαζε δὲ μιν φίλος υἱός,

370

ὥς ἰδὼν ἀθανάτοισι θεοῖς ἐναλίχχιον ἄντην·

καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« ὦ πάτερ, ἧ μάλα τίς σε θεῶν αἰιγενετῶν

εἶδός τε μέγεθός τε ἀμύμονα θῆκεν ἰδέσθαι. »

Τὸν δ' αὖ Λαέρτης πεπνυμένος ἀντίον ἤυδα·

375

« Αἶ γάρ, Ζεῦ τε πάτερ καὶ Ἀθηναίῃ καὶ Ἀπολλῶν,

οἷος Νήριον εἶλον, ἐϋκτίμενον πτολίεθρον,

ἄκτῃν ἡπείροιο², Κεφαλλήνεσσιν ἀνάσσων,

τοῖος ἐὼν τοι χολίζος ἐν ἡμετέροισι δόμοισιν,

τεύχε' ἔχων ὥμοισιν, ἐφρεστάμεναι³ καὶ ἀμύνειν

380

ἄνδρας μνηστῆρας, τῷ κε σφέων γούνατ' ἔλυσα

πολλῶν ἐν μεγάροισι, σὺ δὲ φρένας ἔνδον ἰάνθης. »

ᾧ οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον.

1. Ἰομεν, pour ἴωμεν.

2. Ἀκτὴν ἡπείροιο, rîvage du continent, c'est-à-dire ville située sur le rivage du continent.

3. Τοῖος ἐὼν ἐφρεστάμεναι, je

m'étais trouvé tel pour me tenir auprès de toi. Mais il est bien probable qu'il faut lire ἔην au lieu de ἐὼν, ce qui rend la construction plus régulière.

Οἱ¹ δ' ἐπεὶ οὖν παύσαντο πόνου τετύχοντό τε δαῖτα,
 ἐξείης ἔζοντο κατὰ κλισμούς τε θρόνους τε.

385

Ἐνθ' οἱ μὲν δεῖπνον ἐπεχείρεον· ἀγχίμολον δὲ
 ἦλθ' ὁ γέρον Δολίος, σὺν δ' υἱεῖς τοῖο γέροντος,
 ἐξ ἔργων μογέοντες, ἐπεὶ προμολοῦσα κάλεσσαν
 μήτηρ, γρηῦς Σικελή, ἥ σφεας τρέφε καὶ ῥα γέροντα
 ἐνδυκέως κομέεσκεν, ἐπεὶ κατὰ γῆρας ἔμαρψεν².

390

Οἱ δ' ὥς οὖν Ὀδυσῆα ἴδον φράσσαντό³ τε θυμῷ,
 ἔσταν ἐνὶ μεγάροισι τεθηπότες· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
 μειλίχοις ἐπέεσσι καθαπτόμενος προσέειπεν·

« ὦ γέρον, ἴζ' ἐπὶ δεῖπνον· ἀπεκλελάθεσθε δὲ θάμβευς·
 δῆρὸν γὰρ σίτῳ ἐπιχειρήσειν μεμαῶτες
 μίμνομεν ἐν μεγάροις, ὑμέας ποτιδέγμενοι αἰεὶ. »

395

ὦς ἄρ' ἔφη· Δολίος δ' ἰθὺς κίε, χεῖρε πετάσσας
 ἀμφοτέρας· Ὀδυσσεὺς δὲ λαβὼν χύσε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ,
 καὶ μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα·

« ὦ φίλ', ἐπεὶ νόστησας ἐλδόμενοισι μάλ' ἡμῖν,
 οὐδέ τ' ὀιομένοισι⁴, θεοὶ δέ σ' ἀνήγαγον αὐτοί,
 οὐλέ⁵ τε καὶ μάλα χαῖρε, θεοὶ δέ τοι ὄλβια δοῖεν.

400

Καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ὅφρ' εὖ εἰδῶ,
 ἥ ἤδη σάφα οἶδε περίρριον Πηνελόπεια
 νοστήσαντά σε δεῦρ', ἥ ἄγγελον ὀτρύνωμεν⁶. »

405

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
 « ὦ γέρον, ἥδη οἶδε· τί σε χρὴ ταῦτα πένεσθαι ; »

1. Οἱ. Télémaque et les deux pasteurs.

2. Ἐπεὶ κατὰ γῆρας ἔμαρψεν, depuis que la vieillesse l'avait saisi, s'était appesantie sur lui. — Rénaissez κατέμαρψεν.

3. Φράσσαντο, l'eurent reconnu.

4. Ἐλδόμενοισιν, οὐδέ τ' ὀιομένοισι, le souhaitant, mais ne l'espérant plus.

5. Οὐλε, porte-toi bien. Strabon, XIV, 1: Οὐλίον δ' Ἀπόλλωνα καλοῦσι

τινα καὶ Μιλήσιοι καὶ Δῆλιοι, ὅτ' ἐν ὕμναστικόν καὶ παιωνικόν. Τὸ γὰρ οὐλίον ὕμναστικόν, ὅφ' οὐ καὶ τὸ οὐλή, καὶ τὸ Οὐλέ τε καὶ μέγα χαῖρε. Et Macrobe, Saturnales, I, xvi: Eundem deum (Apollinem) praestantem salubribus causis Ὀὔλιον appellant, id est sanitatis auctorem, ut ait Homerus Οὐλέ τε καὶ μάλα χαῖρε.

6. Ὀτρύνωμεν, si nous devons envoyer.

ᾠς φάθ'· δ δ' αὖτις ἄρ' ἔζετ' ἐϋξέστου ἐπὶ δίφρου.

ᾠς δ' αὖτως παῖδες Δολίου κλυτὸν ἄμπ' Ὀδυσῆα
 δεικανόωντ' ἐπέεσσι καὶ ἐν χεῖρεσσι φύοντο¹. 110
 ἐξείης δ' ἔζοντο παρὰ Δολίον, πατέρα σφόν.

ᾠς οἱ μὲν περὶ δεῖπνον ἐνὶ μεγάροισι πένοντο·

ᾠσσα δ' ἄρ' ἄγγελος ὦκα κατὰ πτόλιν ὦχετο πάντη,
 μνηστήρων στυγερόν θάνατον καὶ Κῆρ' ἐνέπουσα.
 Οἱ δ' ἄρ' ὁμῶς αἶοντες ἐροῖτων ἄλλοθεν ἄλλος 115
 μυχμῶ τε στοναχῇ τε δόμων προπάροιθ' Ὀδυσῆος·
 ἐκ δὲ νέκυς οἴκων² φόρεον καὶ θάπτον ἕκαστοι·
 τοὺς δ' ἐξ ἀλλάων πολλῶν οἰκόνδε ἕκαστον

πέμπον ἄγειν ἁλιεῦσι, θοῆς ἐπὶ νηυσὶ τιθέντες·
 αὐτοὶ δ' εἰς ἀγορὴν χίον ἀθρόοι, ἀχνύμενοι κῆρ. 120
 Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἤγερθεν ὁμηγερέες τ' ἐγένοντο,
 τοῖσιν δ' Εὐπειθὸς ἀνά θ' ἴστατο καὶ μετέειπεν·
 παιδὸς γάρ οἱ ἄλαστον ἐνὶ φρεσὶ πένθος ἔκειτο,
 Ἀντιόου, τὸν πρῶτον ἐνήρατο διὸς Ὀδυσσεύς·
 τοῦ³ ὄγε δακρυχέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν· 125

«ᾠ φίλοι, ἧ μέγα ἔργον ἀνὴρ ὅδ' ἐμήσατ' Ἀχαιοὺς·
 τοὺς μὲν σὺν νήεσσιν ἄγων πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς,
 ὦλεσε μὲν νῆας γλαφυράς, ἀπὸ δ' ὦλεσε λαοὺς·
 τοὺς δ' ἐλθὼν ἔκτεινε, Κεραλλήνων ὄχ' ἀρίστους.
 Ἄλλ' ἄγετε, πρὶν τοῦτον ἧ ἐς Πύλον ὦκα ἰκέσθαι 130
 ἧ καὶ ἐς Ἥλιδα δῖαν, δθι κρατέουσιν Ἑπειοί,
 ἴομεν, ἧ καὶ ἔπειτα κατηφές⁴ ἐσσομένθ' αἰεὶ·
 λῶθῃ γὰρ τάδε γ' ἐστὶ καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι,
 εἰ δὴ μὴ παίδων τε κασιγνήτων τε φονῆας
 τισόμεθ'. Οὐκ ἂν ἔμμιγε μετὰ φρεσὶν ἡδὺ γένοιτο 135
 ζωέμεν, ἀλλὰ τάχιστα θανῶν φοιμένοισι μετείην.

1. Ἐν χεῖρεσσι φύοντο, s'attachaient à ses mains, lui prenaient les mains. — Réunissez ἐμφύοντο ou ἐνεφύοντο.

2. Οἴκων, le palais d'Ulysse.

3. Τοῦ, a cause de lui, a cause de la mort de son fils.

4. Ἰομεν, pour ἴωμεν, comme cinq vers plus loin. — Κατηφές, convertis de honte.

Ἄλλ' ἴομεν, μὴ φθέωσι περαιωθέντες ἐκεῖνοι¹. »

Ὡς φάτο δακρυχέων· οἶκτος δ' ἔλε πάντας Ἀχαιοὺς·
ἀγχίμολον δέ σφ' ἤλθε Μέδων καὶ θεῖος ἀοιδὸς
ἐκ μεγάρων Ὀδυσῆος, ἐπεὶ σφεας ὕπνος ἀνῆκεν·
ἔσταν δ' ἐν μέσσοισι· τάφος δ' ἔλεν ἄνδρα ἕκαστον.

440

Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε Μέδων, πεπνυμένα εἰδώς·

« Κέκλυτε δὴ νῦν μευ, Ἰθακήσιοι· οὐ γὰρ Ὀδυσσεὺς
ἀθανάτων ἀέκητι θεῶν τάδ' ἐμήσατο ἔργα·

αὐτὸς ἐγὼν εἶδον θεὸν ἄμβροτον, ὅς ῥ' Ὀδυσῆι
ἐγγύθεν ἐστήκει καὶ Μέντορι πάντα ἐώκει.

445

Ἀθάνατος δὲ θεὸς τοτὲ μὲν προπάροιθ' Ὀδυσῆος
φαίνετο θαρσύνων, τοτὲ δὲ μνηστῆρας ὀρίνων
θῦνε κατὰ μέγαρον· τοὶ δ' ἀγχιστῖνοι ἐπιπτον. »

Ὡς φάτο· τοὺς δ' ἄρα πάντας ὑπὸ χλωρὸν δέος ἤρει².

450

Τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε γέρων ἥρως Ἀλιθέρης
Μαστοριόης· ὃ γὰρ οἶος ὄρα πρόσσω καὶ ὀπίσσω³.
ὅσφιν εὐφρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·

« Κέκλυτε δὴ νῦν μευ, Ἰθακήσιοι, ὅττι κεν εἴπω·

ὑμετέρῃ κακότητι, φίλοι, τάδε ἔργα γέγοντο·

455

οὐ γὰρ ἐμοὶ πείθεσθ', οὐ Μέντορι ποιμένι λαῶν,

ὑμετέρους παῖδας καταπαυέμεν ἀφροσυνάων·

οἳ μέγα ἔργον ἔρεξαν ἀτασθαλίῃσι κακῆσιν,

κτῆματα κείροντες καὶ ἀτιμάζοντες ἄκοιτιν

ἀνδρὸς ἀριστῆος· τὸν δ' οὐκέτι φάντο νέεσθαι.

460

Καὶ νῦν ὧδε⁴ γένοιτο! πίθεσθέ μοι, ὥς ἀγορεύω·

μὴ ἴομεν, μὴ πού τις ἐπίσπαστον κακὸν εὖρη⁵. »

Ὡς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρ' ἀνῆϊζαν μεγάλῳ ἀλαλητῷ

1. Μὴ... ἐκεῖνοι, de peur qu'ils ne nous préviennent en traversant, c'est-à-dire de peur qu'ils n'aient le temps de traverser la mer avant notre arrivée.

2. Réunionnez ὑπέρει.

3. Ὅρα πρόσσω καὶ ὀπίσσω, voyait en avant et en arrière, c'est-

à-dire voyait tout à la fois l'avenir et le passé.

4. Ὡς, ainsi, comme je vais dire.

5. Ἐπίσπαστον κακὸν εὖρη, ne trouve un mal attiré (par lui-même), c'est-à-dire n'attire sur lui le malheur.

ἡμίσεων πλείους · τοὶ δ' ἄθροοι αὐτόθι μένον.

Οὐ γάρ σφιν ἄδε μῦθος ἐνὶ φρεσίν, ἀλλ' Εὐπείθει 465

πείθοντ' · αἶψα δ' ἔπειτ' ἐπὶ τεύχεα ἑσσεύοντο.

Λυτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἔσσαντο περὶ χροῖ νώροπα χαλκον,

ἄθροοι ἡγερέθοντο πρὸ ἄστεος εὐρυχόροιο¹.

Τοῖσιν δ' Εὐπείθης ἡγήσατο νηπιέσιν².

φῆ δ' ὅγε τίσεσθαι παιδὸς φόνον · οὐδ' ἄρ' ἔμελλεν 470

ἅψ ἀπονοστήσειν, ἀλλ' αὐτοῦ πότμον ἐφέψειν.

Αὐτὰρ Ἀθηναίη Ζῆνα Κρονίωνα προσηύδα ·

« ὦ πάτερ ἡμέτερε, Κρονίδη, ὕπατε κραιόντων,

εἰπέ μοι εἰρομένη · τί νύ τοι νόος ἐνδοθι κεύθει³ ;

ἦ προτέρω⁴ πόλεμόν τε κακὸν καὶ φύλοπιν αἰνὴν 475

τεύξεις, ἦ φιλόττη μετ' ἀμφοτέροισι τίθησθα ; »

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεὺς ·

« Τέχνον ἐμόν, τί με ταῦτα διείρεαι ἡδὲ μεταλλῆς ;

οὐ γάρ δὴ τοῦτον μὲν ἐβούλευσας νόον αὐτῇ,

ὥς ἦτοι κείνους Ὀδυσσεὺς ἀποτίσεται ἐλθών ; 480

Ἔρξον ὅπως ἐθέλεις · ἐρέω δέ τοι ὥς ἐπέοικεν.

Ἐπειδὴ μνηστῆρας ἐτίσατο διὸς Ὀδυσσεύς,

δρῖα πιστὰ ταμόντες⁵, ὃ μὲν βασιλευέτω αἰεὶ,

ἡμεῖς δ' αὖ παίδων τε κασιγνήτων τε φόνοιο

ἔκλῃσιν θέωμεν · τοὶ δ' ἀλλήλους φιλέοντων⁶ 485

ὥς τὸ πάρος · πλοῦτος δὲ καὶ εἰρήνη ἄλις ἔστω. »

Ὡς εἰπὼν ὥτρυνε πάρος μεμαυῖαν Ἀθήνην ·

βῆ δὲ κατ' Οὐλύμποιο καρῆνων αἵζασα.

Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν σίτοιο μελίφρονος ἔξ ἔρον ἔντο⁷,

1. Εὐρυχόροιο, pour εὐρυχώροιο.

2. Νηπιέσιν, dans sa démenée, ayant l'esprit égaré.

3. Τί νύ τοι... κεύθει, quoi donc ta pensée cache-t-elle au dedans, c'est-à-dire quelle pensée se cache en ton âme ?

4. Προτέρω, plus avant, c'est-à-dire plus longtemps.

5. Ὀρῖα πιστὰ ταμόντες, ayant

immolé des gages de serment fidèles, c'est-à-dire des victimes, gages de la foi jurée. Des sacrifices accompagnaient toujours la conclusion des traités. De là vient que les Romains disaient *foedus ferire* ou *icere*.

6. Φιλέοντων, troisième personne du pluriel de l'impératif.

7. Réunionnez ἔξεντο, ils eurent chassé.

τοῖς δ' ἄρα μύθων ἤρχε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς ·

490

« Ἐξελθὼν τις ἴδοι, μὴ δὴ σχεδὸν ὥσι¹ χιόντας, »

ὦς ἔφατ' · ἐκ δ' υἱὸς Δολίου κίεν, ὡς ἐκέλευεν ·

στῇ δ' ἄρ' ἐπ' οὐδὸν ἰὼν, τοὺς δὲ σχεδὸν εἰσιδε πάντας ·

αἶψα δ' Ὀδυσσεῖα ἔπεα πτερόεντα προσηύδα ·

« Οἶδε δὴ ἐγγὺς ἔασ' · ἀλλ' ὀπλιζώμεθα θάσσον. »

495

ὦς ἔφαθ' · οἱ δ' ὠρνυντο καὶ ἐν τεύχεσσι δύνοντο²,

τέσσαρες ἄμφ' Ὀδυσῇ, ἐξ δ' υἱεῖς οἱ Δολίοιο ·

ἐν δ' ἄρα Λαέρτης Δολίος τ' ἐς τεύχε' ἔδυνον,

καὶ πολλοὶ περ ἑόντες, ἀναγκαῖοι πολεμισταί ·

Αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἔσσαντο περὶ χροῖ νώροπα χαλκῶν,

500

ᾧξάν ῥα θύρας, ἐκ δ' ἤϊον, ἤρχε δ' Ὀδυσσεύς.

Τοῖσι δ' ἐπ' ἀγχίμολον³ θυγάτηρ Διὸς ἦλθεν Ἀθήνη,

Μέντορι εἰδομένη ἤμην δέμας ἤδ' αὐδὴν.

Τὴν μὲν ἰδὼν γήθησε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς,

αἶψα δὲ Τηλέμαχον προσεφώνεεν, ὃν φίλον υἱόν ·

505

« Τηλέμαχ', ἤδη μὲν τόδε γ' εἴσαι αὐτὸς ἐπελθων,

ἀνδρῶν μαρναμένων, ἵνα τε κρίνονται⁴ ἄριστοι,

μήτι κατασχύνειν⁵ πατέρων γένος, οἷ τὸ πάρος περ

ἄλκῃ τ' ἠνορέῃ τε κεκάσμεθα πᾶσαν ἐπ' αἶαν. »

Τὸν δ' αὖ Τηλέμαχος πεπνυμένος ἀντίον ἤϊδα ·

510

« Ὅψαι, αἶ κ' ἐθέλησθα, πάτερ φίλε, τῷδ' ἐπὶ θυμῷ⁶,

οὔτι κατασχύνοντα τεὸν γένος, ὡς ἀγορεύεις. »

ὦς φάτο · Λαέρτης δ' ἐγάρη καὶ μῦθον ἔειπεν ·

« Τίς νύ μοι ἡμέρη ἦδε, θεοὶ φίλοι; ἦ μάλα χαίρω ·

υἱὸς θ' υἱωνός τ' ἀρετῆς πέρι δῆριν ἔχουσιν. »

515

Τὸν δὲ παρισταμένη προσέφη γλαυκῶπις Ἀθήνη ·

4. Ὅσοι α pour sujet sous-entendu les habitants d'Ithaque.

2. Réunissez *ἐνεδύνοντο*.

3. Τοῖσι δ' ἐπ' ἀγχίμολον, etc. Voy. chant XXII, vers 205-207.

4. Κρίνονται, sont distingués, se reconnaissent.

5. Εἴσαι μήτι κατασχύνειν, tu sauras ne pas déshonorer, c'est-à-dire tu auras assez de cœur pour ne pas déshonorer....

6. Τῷδ' ἐπὶ θυμῷ, avec ce cœur, c'est-à-dire avec le courage que je sens en moi.

« Ὡς Ἀρχεισιᾶδῃ, πάντων πολὺ φιλαθ' ἑταίρων,
εὐξάμενος κούρῃ γλαυκώπιδι καὶ Διὶ πατρί,
αἶψα μάλ' ἀμπεπαλὼν προῖτει δολιχόσκιον ἔγχος. »

Ὡς φάτο καὶ ῥ' ἐμπνευσε μένος μέγα Παλλὰς Ἀθήνη. 520

Εὐξάμενος δ' ἄρ' ἔπειτα Διὸς κούρῃ μέγαλοιο,
αἶψα μάλ' ἀμπεπαλὼν προῖτει δολιχόσκιον ἔγχος,
καὶ βάλεν Εὐπείθεα κόρυθος διὰ χαλκοπαρήν·

ἢ δ' οὐκ ἔγχος ἔρυτο, διὰ πρὸ δὲ εἷσατο¹ χαλκός·
δούπησεν δὲ πεσὼν, ἀράβησε δὲ τεύχε' ἐπ' αὐτῷ. 525

Ἐν δ' ἔπεσον προμάχοις² Ὀδυσσεὺς καὶ φαίδιμος υἱός·
τύπτον δὲ ξίφεσίν τε καὶ ἔγχεσιν ἀμριγύουσιν.

Καὶ νύ κε δὴ πάντας τ' ὄλεσαν καὶ ἔθηκαν ἀνόστους,
εἰ μὴ Ἀθηναίῃ, κούρῃ Διὸς αἰγιόχοιο,
ἧῤυσεν φωνῇ, κατὰ δ' ἔσχεθε λαὸν ἅπαντα· 530

« Ἴσχεσθε πτολέμου, Ἰθακῆσιοι, ἀργαλέοιο,
ὥς κεν ἀναιμωτί γε διακρινθεῖτε τάχιστα. »

Ὡς φάτ' Ἀθηναίῃ· τοὺς δὲ χλωρὸν δέος εἶλεν
τῶν δ' ἄρα δεισάντων ἐκ χειρῶν ἔπτατο τεύχεα·

πάντα δ' ἐπὶ χθονὶ πίπτε, θεᾶς ὅπα φωνησάσης· 535
πρὸς δὲ πολὺν τρωπῶντο, λιλαϊόμενοι βιότοιο.

Σμερδαλέον δ' ἐβόησε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς,
οἴμησεν δὲ ἀλείς³, ὥς τ' αἰετὸς ὑψιπετῆεις.

Καὶ τότε δὴ Κρονίδης ἀρίει ψολόεντα κεραυνόν,
κάδ δ' ἔπεσε πρόσθε Γλαυκώπιδος ὀβριμοπάτρης. 540

Δὴ τότε Ὀδυσσεῖα προσέφη γλαυκῶπις Ἀθήνη·

« Διογενὲς Λαερτιάδῃ, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ
ἴσχεο, παῦε δὲ νεῖκος ὁμοίου πολέμοιο,

μήπως τοι Κρονίδης κεχολώσεται εὐρύοπα Ζεὺς. »

Ὡς φάτ' Ἀθηναίῃ· ὃ δ' ἐπείθετο, χαῖρε δὲ θυμῷ. 545

1. Ἐρυτο, arêta. — Διὰ πρὸ εἷσατο, traversa en avant, pénétra d'outre en outre. — Réunissez di-

2. Ἐνέπεσον προμάχοις, tom-

bèrent, fondirent sur ceux qui combattaient au premier rang.

3. Ἀλείς, s'étant pelotonné, s'étant ramassé sur lui-même (pour prendre son élan).

Ὅρκια δ' αἶ κατόπισθε μετ' ἀμφοτέροισιν ἔθηκεν
 Παλλὰς Ἀθηναίη, κούρη Διὸς αἰγιόχοιο,
 Μέντορι εἰδομένη ἡμὲν δέμας ἤδὲ καὶ αὐδὴν.

1. Ὅρκια, des gages de serment, des victimes.

1861.